

9c 149

MAGYAR-SZOVJET KÖZGAZDASÁGI SZEMLÉ

A MAGYAR-SZOVJET TÁRSASÁG KÖZGAZDASÁGI SZAKOSZTÁLYÁNAK FOLYÓIRATA

A szerkesztőbizottság elnöke:

HAY LÁSZLÓ

Szerkesztőbizottság:

ANTOS ISTVÁN, CSATÁR GYÖRGY, ERDEI FERENC, FEHÉR LAJOS, FEKETE FERENC
FRISS ISTVÁN, HOCH RÓBERT, KARCZAG IMRE, MAGYARI ANDRÁS, NAGY TAMÁS
OSZTROVSZKY GYÖRGY, SZABÓ KÁLMÁN, SZITA JÁNOS

Felelős szerkesztő:

★

SÖMJÉN ENDRE

★

A TARTALOMBÓL

Komor Imre: Lenin tanításainak világtörténelmi győzelme

Sándi Ottó: A mezőgazdaság fejlesztése
a szocializmus építésének új szakaszában

A. Palcev: A tőkés társadalom nemzeti jövedelmének elméleti kérdései

Hoch Róbert: Áruforgalom és termékcseré

Kádár Lajos: A latinamerikai népek harca a demokráciáért
és a függetlenségért

T A R T A L O M

<i>Komor Imre</i> : Lenin tanításainak világtörténelmi győzelme	1
<i>Sándi Ottó</i> : A mezőgazdaság fejlesztése a szocializmus építésének új szakaszában	15
<i>A. Palcev</i> : A tőkés társadalom nemzeti jövedelmének elméleti kérdései	26

S Z E M L E

<i>Hoch Róbert</i> : Áruforgalom és termékcseré	48
<i>Kádár Lajos</i> : A latinamerikai népek harca a demokráciáért és a függetlenségért	62
<i>Sz. Sztrumilin</i> : Felvirágzási verseny és fegyverkezési verseny	75
Válasz Balogh Tamásnak (A „News“ 1953. évi 24. számának szerkesztőségi cikke)	77

F O L Y Ó I R A T S Z E M L E

A Voproszl Ekonomiki 1953. évi 9. számából (<i>E. Zs.</i>)	79
A Planovoje Hozjajsztvo 1953. évi 5. számából (<i>Pattantus Endre</i>)	92

• Felelős szerkesztő

Sömjen Endre

★

Megjelenik havonta

Szerkesztőség: Budapest VI, Sztálin-út 40. Telefon: 125-896, 124-717

Kiadóhivatal: Budapest V, Kossuth Lajos-utca 20. Telefon: 183-930

Előfizetési ára egy évre 60 forint

Terjeszti: Posta Központi Hírlap Iroda V. Budapest V, József nádor-tér 1.

Távbeszélőszám: 180—850, 183—022. A közületi befizetések 61 066, az egyéni előfizetések befizetése 61 280 csekkszámlára történik.

Példányszám 8100.— Terjedelem 6¹/₄ ív

Felelős kiadó: Lányi Pál

Lenin tanításainak világtörténelmi győzelme

Harminc évvel ezelőtt, 1924. január 21-én hunyta le örökre szemét Vlagyimir Iljics Lenin, a nemzetközi munkáosztály nagy vezetője, a Szovjetunió Kommunista Pártjának megalapítója és szervezője, a szovjetállam megalapítója, Marx és Engels művének lángeszű folytatója. A Szovjetunió Kommunista Pártjának Lenin halála alkalmával kibocsátott kiáltványa ezt mondta: Lenin meghalt — él és élni fog a leninizmus! Harminc év története bizonyítja, milyen élő és növekvő erő a leninizmus, milyen mélyen hatoltak be a nagy Lenin tanításai a nemzetközi munkáosztályba, a világ dolgozóinak millióiba, hogy öntudatos cselekedetekben, a dolgozó nép szabadságharcában anyagi erővé válva, előre lendítsek a kapitalizmus megdöntésének, a dolgozó nép győzelmének ügyét.

A társadalom életének valamennyi területén találkozhatunk a leninizmus hatásával, a világ legtávolibb zugában is találkozhatunk Lenin tanítványaival, a leninistákkal, a kommunistákkal. Harminc évvel nagy tanítónk és vezetőnk eltávozása után sokszázmillió ember emlékezik meg mélyeséges tisztelettel arról az emberről, aki a kapitalista társadalom történetének fordulópontján fölfedte a modern kapitalizmus arculatát, fölfedezte az imperialista korszakbeli kapitalizmus egyenlőtlen fejlődésének törvényét, levonta azt a tudományos következtetést, hogy a szocializmus győzhet eleinte néhány vagy akár csak egy, elszigetelt kapitalista országban is, s a munkáosztály elé tárta, hogy elérkezett a kapitalizmus halálós válságának és a munkáosztály, a dolgozó nép győzelemrejutásának korszaka. A Lenin halála óta eltelt 30 esztendő folyamán az emberiség évről évre világosabban látta és látja a leninizmus sorsdöntő jelentőségét a társadalom történetében és egész jövő életében.

A marxizmus-leninizmus, amelyet Lenin ügyének nagy folytatója, Sztálin továbbfejlesztett, olyan hatalmas és sokrétű tudományos világnézeti rendszer, hogy egy rövid cikkben még megközelítően, alapvonásainak fölvázolásával sem jellemezhető. Ezért ehelyütt csak arra szorítkozunk, hogy Lenin egyik főműve alapján utaljunk napjaink néhány fontos kérdésére.

I.

Lenin *Az imperializmus, mint a kapitalizmus legfelsőbb foka* című munkájában, amelyet 1916-ban az első imperialista világháború idején írt, az imperializmusnak öt jellemző vonását jelölte meg.

Az imperializmus első ismertetőjele a szabadverseny, a konkurrencia átalakulása monopóliummá. A termelés és a tőke koncentrációjának növekedése folytán, írta Lenin, „a konkurrencia monopóliummá változik”, „a termelés társadalmivá válik, de az elsajátítás magánjellegű marad ... a kisszámú monopolista nyomása a lakosság többi része számára százszor súlyosabbá, érezhetőbbé, elviselhetetlenebbé válik“. Az imperializmus második ismertetőjeleként a banktőke és az ipari tőke egybeolvadását, a fináncióke kialakulását jelölte meg Lenin. A bankok, amelyek a kapitalizmus fénykorában a közvetítő szerény szerepét töltötték be, hatalmas monopolistákká válnak, s a pénztőke és a termelőeszközök nagy részével, valamint a nyersanyagtartalékok zömével rendelkeznek. Az imperializmus harmadik ismertetőjele, hogy a tőke kivétel az áruk kivételhez képest igen nagy fontosságra tesz szert. Az imperializmus előtti kapitalizmus jellegzetesége az áruk kivétel volt, az imperializmus korszakáé a tőke kivétel. Az imperializmus negyedik ismertetőjele a világ felosztása a kapitalisták nemzetközi szövetségei közt. A leghatalmasabb kartellek és trösztök fölöstyják egymás közt a világpiacot, s érdekszférákat létesítenek. Az egyes kapitalista csoportok harca a végsőig kiéleződik. Az imperializmus ötödik ismertetőjele a kapitalista nagyhatalmak harca a világ újrafölosztásáért. Az imperializmus, tanította Lenin, roppant kiélezi a kapitalista államok harcát a gyarmatokért. Mivel az úgynevezett nagyhatalmak a XIX. és XX. század határán már fölöstották egymás közt a világot, s nem maradt szabad terület, ezentúl, tanította Lenin, csak a világ újrafölosztásáról lehet szó, tehát arról, hogy valamilyen terület gazdát cseréljen.

A kapitalizmus fejlődése ragyogóan igazolta az imperializmus lenini elemzését és az ebből leszűrni lehetőséget. Azok az ismertetőjelek, amelyekkel Lenin 1916-ban az imperializmust jellemezte, a legutóbbi évtizedek folyamán egyre szembeötlőbben mutatkoztak meg a kapitalizmus fejlődésében.

Ha megvizsgáljuk a tőke koncentrációját és a monopóliumoknak a tőkés világra való ráterpeszkedését, a következő kép tárul elénk. A nagy- és mammutüzemek szerepe az első világháború óta, különösen a gazdasági válságok következményeképpen, jelentősen megnövekedett a tőkés országok gazdaságában. Ez a folyamat a második világháború után tovább fejlődött. Tanúsodjék erről néhány adat. Az Egyesült Államokban az 500-nál több munkással dolgozó nagy- és mammutüzemek 1939-ben összesen 5,2 millió munkást foglalkoztattak. 1944-ben kétszerannyit. A második világháború előtt az Egyesült Államokban 49 mammutüzem volt: ezek mindegyikében tízezer vagy még több munkás dolgozott. A második világháború végéig ezeknek az üzemeknek a száma 344-re növekedett. A mam-

mutüzemek 1939-ben a bér munkások és alkalmazottak 13 százalékát foglalkoztatták, 1944-ben 31 százalékát, vagyis az 1939. évének két és félszeresét. Az Északamerikai Egyesült Államok példája klasszikusan bizonyítja, mily rohamos a tőke koncentrációja az imperializmus korszakában.

Ez a folyamat természetesen más tőkésországokban, Angliában, Franciaországban és Németországban is végbemegy. Ha megvizsgáljuk az Angliára vonatkozó adatokat, azt látjuk, hogy az 1000 munkásnál többet foglalkoztató üzemek száma Angliában 12 esztendő alatt, 1935 és 1947 közt másfélszeresre nőtt. Az ott foglalkoztatott munkások száma 1947-ben az összes dolgozók 30,4 százaléka volt.

A tőkés termelés koncentrációja következtében természetesen növekszik a termelésből kiszorított, tönkretett, vagy az erősebb konkurrensok által elnyelt ipari vállalatok száma. Egyes iparágakkal majdnem teljesen néhány mammutvállalat rendelkezik. Például az Egyesült Államok egész alumíniumipara három társaság tulajdona. Az autóipar alaptőkéjének kétharmada két társaságé. 1938-ban tíz társaság unalkodott az amerikai acéliparban, a második világháború után már csak nyolc. E nyolc társaság egyike, a United States Steel Corporation, az acélipar alaptőkéjének 29 százalékát és az ipar kapacitásának 35 százalékát birtokolja. Ugyanilyen folyamat megy végbe Angliában, ahol például az 1926-ban megalakult Birodalmi Vegyipari Tröszt a vegyipar több mint 90 százalékát fogja össze. Az angol birodalom olajipara egyetlen monopóliumé, a Royal Dutch Shellé, az angol hadiipar szintén egyetlen tröszté.

Lenin rámutatott, hogy a monopolkapitalizmus korszakában is megmaradnak a szabad konkurrencia formális keretei, de a csekély- és csökkenőszámú monopóliumok uralma ilyenformán még tűrhetetlenebbül nehezedik a lakosságra. A nagy monopóliumok tömegesen nyelik el a kisüzemeket, s noha ezek időközönként újra születnek, nem tudnak megállni és ellenállni a monopóliumok ellen indított harcban. De nem tudnak ellenállni ebben a harcban a közép- és nagyobb üzemek sem. Jellemző, hogy 1939 és 1947 közt több mint 2450 ipari és bányászati közép- és nagyüzem tűnt el az amerikai monopóliumok feneketlen bendőjében.

Az imperializmus fejlődése ragyogóan igazolta annak a lenini tételnek a helyességét, hogy a monopóliumok nemcsak, hogy nem szüntetik meg, hanem még élesebbé teszik a konkurrenciót. A monopóliumok vetélkedése a nagy ragadozók élet-halál harcához hasonlít. A monopóliumok arra törekcszenek, hogy vetélytársaikat megfosszák nyersanyagforrásaiktól, vagy általában lehetetlenné tegyék számukra a nyersanyagbeszerzést. A monopóliumok időközönként ideiglenes árcsökkenéssel tönkreteszik ellenfeleiket, hogy aztán olcsó áron fölvásárolhassák üzemeiket. Az erősebb monopóliumok megfosztják gyengébb társaikat a bankhiteltől, s ezer más eszközzel törnek céljaik, az iparágban való egyeduralom, a piac fölötti korlátlan uralom megvalósítására.

Az imperializmus fejlődése fényesen igazolta Leninnek azt a megállapítását is, hogy a monopolkapitalizmus nem csökkenti a kapitalista

termelés anarchiáját. Ez az anarchia növekszik s ezen nem változtathat semmiféle burzsoá „tervezés“. Meggyőződhattünk a közelmúltban erről, amikor a burzsoá közgazdák és az imperializmus jobboldali szociáldemokrata lakájai a „Marshall-tervet“ kiáltották ki „csodaszernek“ a gazdasági válság leküzdésére és a kapitalista országok talpraállítására a második világháború után. A „csodaszer“ nem vált be. A tömeges munkanélküliség Amerikában és más kapitalista országokban, az európai kapitalista országok gazdaságának katasztrofális leromlása, a háborús mesterkedések és a fegyverkezési versenybe való menekvés világosan bizonyítja, hogy a kapitalizmus rákfenéjét semmiféle „csodaszer“ nem szüntetheti meg.

Tovább folyt és folyik a kapitalista világban a banktőke egybeolvadása az ipari tőkével és a finánc-tőke fő monopolistává válása. Jellemzi ezt a fejlődést, hogy Németországban az első világháború előtt, az imperializmus lenini elemzése idején, kilenc nagybankban összpontosult az ország egész banktőkéjének 83 százaléka, a második világháború előtt pedig a német banktőke zöme már csak négy monopolista banké volt. Angliában 11 londoni nagybank 1951-ben 6 milliárd fontsterling tőkével rendelkezett, ez több, mint az egész angol nemzeti jövedelem fele. Az Egyesült Államokban a Wall Street hat nagybankja nemcsak az amerikai bankrendszert és az ipar nagyrészét ellenőrzi, hanem az amerikai imperializmus ezzel a hatalmas gépezettel más országokat is leigáz és gúzsba köt.

Mindinkább a bankok ellenőrzik az egész kapitalista gazdaságot. A finánc-tőke uralma a bankok útján valósul meg. A banktőke és az ipari tőke királyainak, a milliomosoknak és a milliárdosoknak elenyészően kis csoportja irányítja a kapitalista országok gazdaságát és szabja meg politikáját. Az Egyesült Államok egész gazdasága 400 bankár és iparmágnásé. Ez a 400 bankár és iparmágnás 1950-ben a 250 legnagyobb korporáció 3705 igazgatói pozíciójának kétharmadával rendelkezett. Az összes amerikai ipari és bankintézmények tőkéjének 42 százaléka 250 korporáció tulajdona. Nyolc monopolista csoport irányítja az egész amerikai fináncoligarchiát. Ez a nyolc csoport, köztük a Morgan-, a Rockefeller-, a Dupont-finánc-tőkés csoport, 1948-ban 120,5 milliárd dollár tőkével rendelkezett, vagyis a 250 legnagyobb korporáció teljes vagyonának kétharmadával. A Morgan-csoport tulajdonában 68 bank, ipari, közlekedési és biztosítási mamutvállalat van. Érdekeltségéhez tartozik például a General Electric Co., 14 vasútvonal stb. A Morgan-csoport egész tőkéje 55 milliárd dollár, a Rockefeller-csoporté pedig 26,7 milliárd. Az utóbbihoz tartozik egy hatalmas ásványolajtröszt, a papírgyártás zöme stb. A Dupont-csoport Amerika legnagyobb vegyi monopóliumát birtokolja. A vegyi trösztnek 2 milliárd dollár tőkéje van. A Dupont-érdekeltséghez tartozik a 3,5 milliárdos tőkés General Motors és sok más vállalat, úgyhogy a Dupont-csoport vagyona 1948-ban 6,5 milliárd dollárra rúgott. Franciaországban a két világháború közt az úgynevezett kétszáz család alkotta a pénzarisztokráciát. E családok száma a második világháború után néhány tucatra csökkent. Mindmáig a Rotschild-család a leghatalmasabb köztük: egész sor legalább egymilliárdos alaptőkés trösztöt ellenőriz. A francia fináncoligarchiának a Párisi Bank és az Indokínai Bank köré csoportosuló két ér-

dekeltsége elsősorban a gyarmati népek kiszípolozásával foglalkozik. Angliában a fináncoligarchia néhány tuat családja birtokolja a legfontosabb bankokat, az ipari monopóliumokat, köztük a gyarmati monopóliumokat is.

A finánctőke, amint Lenin rámutatott, különleges „részesedési rendszer“ segítségével valósítja meg uralmát a különféle bank- és iparvállalatokban. A „részesedési rendszer“ a következőképpen valósul meg: a konszernben van egy csúcs-részvénytársaság, amelynek úgynevezett ellenőrző részvénytákkettje valamelyik fináncmágnás tulajdona. Ez a csúcs-részvénytársaság egy másik fiók-részvénytársaság ellenőrző tákkettjének birtokában van. Ez a részvénytársaság megszerzi egy harmadik részvénytársaság ellenőrző tákkettjét. Aki a csúcs-trösztben megszerezte az ellenőrző tákkettet, az a többi részvénytársaságon is uralkodik, így hát fölőlesleges, hogy mindezekben a részvénytöbbség biztosítására törekedjék. Ezért a Dupont-érdekelttség a General Motorsban csak a részvények 23 százalékkával rendelkezik, mégis szilárdan birtokolja a kapitalista világ legnagyobb gépkocsimonopóliumát. A Dupont „érdekelttségi rendszer“ felsőbb lépcsőfokain elérkezünk a United States Rubber Company-hoz, ehhez a nagy gumitröszt-höz, amelynek irányításához a Dupont-érdekelttségnek már csak 17 százaléknvi részvényre van szüksége.

A finánctőke óriási polipja kiterjeszti csápjait a kapitalista országok egész gazdaságára, kiszívja ez országok és a gyarmatok minden életnedvét, s határtalan kizsákmányolással, a dolgozó tömegek nyomorba döntése árán, az elmaradott országok féktelen kirablása útján, háborúkkal és fegyverkezési versennyel kaparintja magához a tőkés világ egész gazdaságát.

Az imperialista országok, tanította Lenin, földhalmozott hatalmas tőkefölőleslegeiket az elmaradott országokba exportálják. Az imperializmus korszakában a tőke kivétel válik a fejlett kapitalista országok expanziójának egyik legjellegzetesebb eszközévé. A monopolkapitalizmus törekvése arra irányul, hogy ne csak odahaza teremtsen egyeduralmat, hanem más országok népeire is kiterjessze uralmát. A maximális profitra való törekvés állandóan ösztönzi a tőkéseket, hogy olcsó nyersanyagpiacok, olcsó munkaerő kihasználására fordítsák tőkéiket. Az elmaradott országokban a tőkebefektetések különösen nagy jövedelmet biztosítanak (200—300 százalékos profitokat, sőt az amerikai ásványolaj-trösztök a Közél-Kelet egyeysaigaiból 700 százalékos profitot sajtolnak ki).

Ne higgyük azonban, hogy a tőke kivétel csak az elmaradott és a fejletlen országok kizsákmányolásában ilyen nagyjelentőségű. A tőke kivétel az imperializmus egész korszakában, de különösen az imperialista fejlődés legutóbbi évtizedeiben már a fejlett országok leigázásának is elsőrendű fontosságú eszközévé vált. A fejlett imperialista országok egyfelől tervszerűen szétzüllesztik a kevésbé fejlett és a függő országok gazdaságát, különösen pedig ez országok mezőgazdaságát, rombadöntenek egész országokat, s a szó valóságos értelmében éhhálálra kárhoztatnak tuatnyi millió embert, másfelől pedig egymással is a legkeményebben hadakoznak,

s tőke kivitel útján, mindenféle kölcsönök révén egymás gazdasága fölé akarnak kerekedni. A második világháború után, amikor az Egyesült Államok imperialistái elhatározták, hogy megteremtik az amerikai imperializmus világuralmát, megnövekedett és állandóan növekszik a fejlett európai kapitalista országokba irányuló amerikai tőke kivitel is, úgyhogy ezek azóta mindinkább az amerikai imperializmus függvényeivé válnak. A fejlett imperialista országok egy kis csoportja, úgyiszlóván egy-két ország, a tőke kivitel révén fokozatosan az egész tőkés világ kizsákmányolásának központjává alakul.

Különösen meggyorsult ez a fejlődés a második világháború után, amikor az erőviszonyok úgy tolódtak el, hogy az Egyesült Államok fokozatosan kiszorítja pozícióiból Angliát és Franciaországot, s maga lép helyükbe. Ma az Egyesült Államok és — csökkenő, de még most is jelentős mértékben — Anglia bonyolítja le a tőke kivitel zömét.

A második világháború folytán Anglia és Franciaország külföldi tőkebefektetései jelentősen csökkentek. Franciaország külföldi tőkebefektetései 1930-ban 6 milliárd dollárra rúgtak, 1949-ben csak 2 milliárd dollárra. Anglia külföldi tőkebefektetéseinek összege 1930-ban 19 milliárd dollár volt; 1949-ben már csak 12 milliárd dollár. Az amerikai imperializmus tőke kivitele a második világháború után mindenképp túlszárnyalta összes kapitalista vetélytársaiét. Az Egyesült Államok külföldi tőkebefektetései fölülmúlják az összes kapitalista országok külföldi tőkebefektetéseinek összegét. 1951 végén az amerikai külföldi tőkebefektetések elérték a 36,1 milliárd dollárt, ebből 22,3 milliárd dollár magán-tőkebefektetés volt, 13,8 milliárd dollár pedig amerikai kormánybefektetés. De az angol és a francia tőkebefektetések csökkenése egyáltalán nem jelenti, hogy Amerikának ezek a versenytársai végleg meghátráltak. Ellenkezőleg, a tőke kivitel során a második világháború után tovább élesedett a tőke kivitelért való küzdelem, s egyre tovább élesedik, már csak azért is, mert a kapitalista rendszerből kiváltak az európai népi demokratikus országok, kivált a nagy Kína és a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság — tehát hatalmas területek, amelyek ezelőtt kitűnő tőkebefektetési lehetőségeket biztosítottak a kapitalistáknak. A tőkebefektetés lehetőségeinek szűkülése tovább élesíti az imperialisták küzdelmeit. 1947 után Franciaország például gyarmatain megduplázta a tőkebefektetéseket, de az amerikaiak azóta is egyre nagyobb nyomást fejtenek ki Franciaországra, s az amerikai tőke a francia csatornákon keresztül is szívesen terjeszkedik Franciaország gyarmatain.

A tőke kivitel egyre határozottabban katonai és politikai expanziós célokra is tör. Ebből a szempontból különösen fontos a kapitalista világban Amerika államilag lebonyolított tőke kivitele. Mindazok a „kölcsönök“, „támogatások“ és „ajándékok“, amelyekkel az amerikai imperialisták elárasztanak egyes országokat, ezeknek az országoknak behálózását és függőségbe döntését célozzák. Itt csak arra emlékeztetünk, mennyire megrendítette Anglia gazdasági önállóságát Amerika 1946. évi 3750 millió dolláros kölcsöne. A Törökországnak, Görögországnak és Jugoszláviának juttat-

tott amerikai segélyek az amerikai imperializmus gazdasági, katonai és politikai fennhatóságára vezettek az említett országokban. A „Marshall-terv” rendszerbe foglalta az amerikai imperializmusnak ezt a más országok függőségbe döntésére irányuló tőke kiviteli politikáját. Az úgynevezett Truman-elv negyedik pontja ugyanilyen értelemben „segíti meg” a gazdaságilag elmaradt országokat. Az amerikai imperializmus most különösen Latin-Amerika országainak, Francia-Északafrikának, Belga-Kongónak, Indonéziának és a Közel-Kelet országainak behálózására törekszik.

A tőke kivitel rettenetes nyomású pressé vált. Az imperialisták, elsősorban az amerikai imperialisták a maximális profit kisajtolására használják ezt, s nemcsak az elmaradt és a függő országok ellen, hanem a még független országok ellen is.

Az imperialista korszak negyedik ismertetőjele, hogy *a kapitalisták nemzetközi szövetségei fölosztják egymás közt a világot, a leghatalmasabb kartellek és trösztök megosztoznak a világpiacra, s érdekszférákat létesítenek*. Izgalmas fejezete ez az imperializmus történetének. Egy-egy nemzetközi kartell fejlődésében kirajzolódik előttünk a monopolizáció országokon, határokon, népeken, nemzeti függetlenségen és önállóságon átgázoló hatalmi harcának képe. Például az első világháború előtt a világ ásványolajpiaca voltaképp az angol-holland Royal Dutch és az amerikai Standard Oil közt oszlott meg. Akkor még a Royal Dutch volt az erősebb. A második világháború után ez az arány megváltozott. Az amerikai ásványolajtrösztök az angol monopolizáció rovására megerősödtek Indonéziában és a Közel-Keleten. Az egykor angol pozíciókul szolgált közelkeleti országok ásványolajtermelésének 70 százaléka amerikai kézbe került. Az amerikai ásványolajtrösztök majdnem teljesen kiszorították az angol monopolizációkat Latin-Amerika országaiból is. Az amerikai olajtrösztök termelése az egész kapitalista világ ásványolajtermeléséhez képest az 1938. évi 35 százalékról 1948-ban 50 százalékra emelkedett, az angol részesedés pedig az 1938. évi 55 százalékról 1948-ban 42 százalékra esett.

Az amerikai ásványolajtermelésnek az egész kapitalista világ ásványolajtermeléséhez viszonyított 15 százalékos emelkedése tíz év alatt egész országok és népek sorsfordulata lett. E tíz év tíz háborús esztendőnek felel meg. E háború folyamán Amerika lépésről lépésre visszaszorította Angliát. Hiába kötött a két ország külön egyezményt ennek az olajháborúnak a rendezésére. Az amerikai imperializmus, mint az iráni példa beszédesen bizonyítja, nem ismer el semilyen egyezményt, amikor világhatalmi terveinek megvalósítására törekszik. Az amerikai diplomácia a világ közvéleménye előtt szívesen játssza a „békeangyal” szerepét, s jóságosan „közvetít” Anglia és Irán közt, de valójában újabb hatalmas lépést tett, hogy az iráni olajföldről végleg kiszorítsa az angol imperializmust. A közelkeleti konfliktusok kivétel nélkül a legszorosabban összefüggnek ezzel az olajháborúval. Az olajháború eredményeképpen került például előtérbe Szaudi-Arábia, s játszik egyre nagyobb szerepet Amerika közelkeleti terveiben.

Nemcsak az ásványolajtermelés területén látjuk az erőviszonyoknak ezt az eltolódását, hanem más területeken is. Például a kapitalista világ rézbányászata és rézföldolgozása tulajdonképpen három amerikai monopólium, valamint néhány angol és belga monopolista csoport közt oszlik meg. Egyeduralkodó nemzetközi kartellek vannak a kapitalista országok nikkel-, alumínium- és más iparágainak területén is. Igen jellemző e fejlődés szempontjából az európai szén- és acélszövetség, amely az úgynevezett Schuman-terv alapján alakult meg, s Nyugat-Németország, Olaszország, Franciaország, Belgium, Hollandia és Luxemburg acél- és széntermelését egyesíti. Ez az amerikai vezetés alatt működő szén- és acélipari csúscartell arra törekszik, hogy az amerikaiak irányította nyugatnémet monopóliumok erősítése és vezetőszerepük biztosítása árán letörje az angol vas- és acélipar konkurenciáját. Persze, e csúscartellben éles harc folyik a francia, a nyugatnémet, az olasz, a belga és más monopolisták közt a profitok elosztása, a részesedés aránya, a vezetés stb. kérdéseiben. Ez természetesen következik a nemzetközi kapitalisták szövetségeinek, a nemzetközi kartelleknek a jellegéből, mert ezek a nemzetközi kartellek nem nemzetközi együttműködési szervek, hanem a kapitalista vetélkedés eszközei. Az efféle vetélkedés az imperialista korszakban az imperialista háború veszélyének állandósításával és a fegyverkezési hajszra fokozásával jár, hiszen a maximális profitot hajhászó imperialisták folyton újabb háborús konfliktusokat provokálnak.

A legutóbbi évtizedek fejlődése ékesszólóan bebizonyította annak a lenini tanításnak a helyességét, hogy az *imperializmus kegyetlenül kiélezi a kapitalista államok harcát a világ újrafelosztásáért*. Egy nemzedék életében két világháború tizedelte meg az emberiséget, s mindkét világháború a világ újrafelosztásáért folyt. Ha visszapillantunk a kapitalista gyarmatosítás legutóbbi háromnegyed évszázadára, a következő képet látjuk: 1876-ban három nagyhatalomnak, Németországnak, az Egyesült Államoknak és Japánnak még egyetlen gyarmata sem volt, Franciaországnak alig voltak gyarmatai. 1914-ben pedig a négy ország gyarmatai már másfélszer akkora területre terjedtek ki, mint egész Európa, s százmillió lakost számláltak. Ekkor Anglia volt a legnagyobb gyarmatosító hatalom; gyarmatainak mintegy 400 millió ember élt. Amerika 1914-ben a gyarmatok birtoklását illetően a nagyhatalmak közt az utolsó helyek egyikén húzódott meg.

A XX. század elején befejeződött a gyarmatok felosztása. Az első világháború már a gyarmatok újrafelosztásáért folyt, s eredményeként Anglia mintegy 50 millióval, vagyis 450 millióra növelte gyarmati lakosságát, Franciaország gyarmati lakossága 100 millióra szaporodott, Németország teljesen elvesztette gyarmatait, Amerika pedig belépett a gyarmati nagyhatalmak sorába. Amerika 1914. évi 300 000 négyzetkilométeres, 9,7 millió lakosságú gyarmati területe 1926-ig 22 millió lakosságú területre növekedett. Ma az amerikai imperializmus a világ legnagyobb gyarmatosító hatalma. Egyes 1950. évi amerikai források voltaképp az ame-

rikai imperializmus gyarmatai közé sorolják az amerikai kontinens országait, a Csendes-óceán térségében lévő országokat, Törökországot, Izraelt, Szaudi-Arábiát, Görögországot és Libériát. Az említett országok lakossága 200 millió ember. Ezen kívül mintegy 126 millió lakosságú hatalmas területek vannak amerikai katonai megszállás alatt.

Az itt vázolt változások jórésze a második világháború befejezése óta ment végbe. Ez arra vall, hogy a világ újrafelosztásáért folyó harc a kapitalista országok közt egyre élesebb és élesebb formákat ölt, hogy az erősebb imperialista ország, az amerikai imperializmus valósággal danabokra marcangolja imperialista partnereit.

A háborúskodó és új háborúkra készülő monopoltőkének egyre több ásványolajra, vasércre, színesfémre, gumira és hasonló anyagokra van szüksége. Csak ilyen nyersanyagforrások birtoklása biztosítja a monopoliumok döntő fölényét a konkurenciában. Ezért a nagy imperialista országok a többi tőkésország minél teljesebb leigázására törekszenek. E külföldi országok leigázása, amint láttuk, a kivétel szempontjából is fölöttébb előnyös. A gyarmatokért és a függő országokért folyó harc az imperialisták világuralmi törekvéseinek szerves része. Erre mutatott rá Lenin, amikor megállapította, hogy a világuralom az imperialista politika tartalma, az imperialista háború pedig az imperialista politika folytatása. Most az amerikai imperializmus világuralmi törekvése fokozza az ellentétet a kapitalista világban, s ez a harc elkerülhetetlenül egyre élesebbé és élesebbé válik.

Az imperialista országok ellentétei élesednek és élesedni fognak, noha az imperialisták állandóan tákolgatják az egységfrontot a „kommunizmus ellen“, állandóan alakítják a blokkokat és a háborús tömböket a Szovjetunió és a népi demokratikus országok ellen. Az imperialisták ragaszkodnak rögeszméjükhöz, hogy újra hatalmukba kerítsék a tőke igája alól felszabadult országokat. Ez a koreai háború és a vietnami rablóhadjárat tanúsága szerint az imperialista provokációk akut veszedelme. De az imperialisták hódító törekvéseik közben nem tudják megoldani meglévő és élesedő ellentéteiket, bármily lelkenedezve fogadnak is hűséget a tőke egy és oszt-hatatlan ügyének. Az angol és a francia imperialista burzsoák sem tűrik a végtelenségig, hogy az erősebb amerikai partner a „kommunizmus elleni harc“ örvén agyba-főbe verje, gyarmataikról kiszorítsa és kifossa őket, sőt a nyugatnémet újraföllegyverkezéssel nyíltan veszélyeztesse biztonságukat.

II.

Lenin ügyének nagy folytatója, Sztálin, a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének megállapításakor kifejtette, hogy a monopolkapitalizmus maximális profitra törekszik. A maximális profit utáni hajszája a kapitalista országok dolgozó tömegeinek fokozódó elnyomorodására és ki-semmizésére vezet. Ugrásszerűen nő a proletariátus abszolút és viszonyla-gos elnyomorodása. Fokozódik a kizsákmányolás mind a munka intenzi-

tásának növelése útján, mind a munkabér leszorítása útján. Ez jellemzi a mai kapitalizmust. A monopoltőkésék meggyorsítják a futószalag működését; „tudományos” rendszereket dolgoznak ki, hogy kiszívják a munkás egész életerejét, s az utcára dobják a korán megöregedett dolgozót. Amerikában a 40 éves munkás már öregnek számít; ha elveszti munkahelyét, többé alig talál foglalkozást.

A monopoltőkés állam az adóprés megszorításával is fokozza a dolgozók kizsákmányolását, sőt azzal is, hogy a közszükségleti cikkek árának állandó emelkedése ellenére „befagyasztja” a munkabéreket. A monopoltőkésék kihasználják a kapitalista országok óriási munkanélküliségét, hogy nyomást gyakoroljanak a dolgozókra, s a munkanélküliségtől való állandó rettegéssel megtörjék ellenállásukat. A monopoltőke tehát a végsőig kifacsarja a munkás munkaerejét, s ugyanakkor az állam révén, az adóprés segítségével kizsákmányolja mint adófizetőt, a közszükségleti cikkek árának felhajtásával kizsákmányolja mint vásárlót, kizsákmányolja, amikor nagy lakbért fizettet vele — vagyis a dolgozó az élet minden területén szembetalálkozik a maximális profitot hajszólo monopoltőke könyörtelen, kizsákmányoló hadjáratával.

A monopoltőke természetesen a falu is kiterjeszti maximális profitot hajhászó tevékenységét. Itt a monopoltőke elve: olcsón fölvásárolni a mezőgazdasági termékeket, s drágán eladni őket. De a falu népe a monopoltőke által megszabott méregdrága áron kapja a szükséges ipari termékeket. Az iparban uralkodó tömeges munkanélküliséget súlyosbítja a mezőgazdasági válság, a dolgozó parasztok elincstelenedése és a földtől való elszakadása. Amerikában a paraszti gazdaságok százazrei jutnak tönkre, s növelik a munkanélküliek, a keresetnélküliek számát.

A monopoltőke támadása szándékosan megfosztja a lakosság dolgozó rétegeit legelemibb szükségleteik fedezésének lehetőségétől is. Amerika lakosságának mintegy 80 százaléka — a munkások, az alkalmazottak és a farmerek — 1951-ben 25 százalékkal kaptak kevesebbet a nemzeti jövedelemből, mint 1900-ban. Anglia lakosságának leggazdagabb része, az egész lakosság egytizede, 1950-ben a nemzeti jövedelem 37 százalékát élvezte, a lakoságnak több mint fele, a dolgozó tömeg pedig a nemzeti jövedelemből csak 25 százalékot kapott. Franciaországban a munkabér két évvel ezelőtt a nemzeti jövedelemnek csak mintegy 20 százaléka rá rugott az 1938. évi 40 százalékkal szemben.

A maximális profitot hajhászó kapitalista monopóliumok tömeggyilkos politikát folytatnak. Ennek a tömeggyilkos politikának a kapitalista országok dolgozói és a gyarmati meg a függő országok népei esnek áldozatul. A monopoltőke igazán a dolgozó százmilliók véréből és verejtékéből sajtolja ki az évről évre bezsebelt búsás profitokat. Az amerikai monopóliumok profitja az 1938. évi 3,3 milliárd dollárról 1944-ben 24,3 milliárd dollárra, 1950-ben 41,4 milliárd dollárra és 1951-ben 42,9 milliárd dollárra növekedett. 1951-ben az amerikai monopoltőke profitja 1944-hez képest megduplázódott. A gazdaság háborús átállítása és az amerikai imperializ-

mus koreai rablóhadjárata valóságos profiteseivel árasztotta el az amerikai monopóliumokat. A General Electric például két év alatt, 1949-től 1951-ig 104 százalékkal emelte profitját. A General Motors profitja az 1946. évi 88 millió dollárról 1950-ben 834 millió dollárra emelkedett.

Korunk oly meggyőzően demonstrálja a kapitalizmus elősdi voltát, hogy semmiféle burzsoá és jobboldali szociáldemokrata kendőzési kísérlet nem takarhatja el ezt. Amikor Lenin az imperializmusról szóló művét írta, a kapitalizmus még gyorsan növekedett és fejlődött. Ez a helyzet a második világháború után megváltozott. Sztálin elvtárs bebizonyította, hogy miután a Szovjetunió, majd Kína és a népi demokratikus országok mintegy 800 millió lakosukkal kiszakadtak a kapitalista világból, a kapitalista világpiac rohamosan összeszűkülött, s a kapitalista termelés üteme nagyon lefékeződött. Sztálin elvtárs rámutatott, hogy a kapitalista termelésnek az uralma alatt maradt kisebb területen össze kell szűkülnie. A kapitalista termelés e hanyatlása világosan megmutatkozik, ha összehasonlítjuk a Szovjetunió ipari fejlődésének ütemét a kapitalista országok ipari fejlődésének ütemével. Ennek illusztrálására elég egy példa. Az 1929-től 1951-ig terjedő időben a Szovjetunió ipari termelése 1166 százalékkal növekedett, s ezalatt Amerika ipari termelése csak megduplázódott.

A kapitalizmus rothadása és elősdisége világosan kifejeződik a kapitalista országok egész életének militarizálásában. A kapitalista országok nemzeti jövedelmének egyre nagyobb és nagyobb részét háborús kiadások, fegyverkezési költségek nyelik el. Jellemző, hogy az amerikai hadikiadások 1937—1938-ban még csak egymilliárd dollárra rúgtak, de 1952—1953-ban már 58,2 milliárd dollárra növekedtek: másszóval az amerikai költségvetésből 1937—1938-ban 14 százalék, 1952—1953-ban pedig 74 százalék jutott hadikiadásokra. De a fegyverkezés, a nemzeti jövedelemnek improduktív célokra való elfecsérlése nem lendít a kapitalista gazdaság helyzetén. „A nemzetgazdaság militarizálása — mutatott rá Malenkov elvtárs az SZKP XIX. kongresszusán — *nem küszöböli ki, hanem ellenkezőleg, fokozza a termelési lehetőségek és a lakosság csökkenő fizetőképes kereslete közt az aránytalanságot, amelyet a kapitalista országok vezető felső rétege a végső minimumra csökkent. Mindez pedig a kapitalista piac felvevőképességének egyre nagyobbarányú csökkenésével jár. A haditermelés felduzzasztása ily módon szükségképpen újabb mélyreható gazdasági válság érlelődésére vezet.*” Ma új gazdasági válság földrengésének lökései reszketetik meg a kapitalizmust. A kapitalizmus *általános válsága*, amelynek legfontosabb jellegzetessége a szocialista és a kapitalista rendszer harca, tovább mélyül.

III.

Az imperializmus a társadalmi fejlődés történelmi terméke: volt tegnapja, van mája, de nincs holnapja. Az imperializmus a kapitalizmus legfelsőbb fejlődési szakasza, a kapitalizmus halódásának, a munkásosztály, a dolgozó nép győzelmének korszaka.

Az imperializmus szakaszában ugrásszerűen fokozódik a *kapitalizmus gazdasági és politikai fejlődésének egyenlőtlensége*, amely Lenin megállapítása szerint a *kapitalizmus feltétlen törvénye*. Az egyenlőtlen fejlődés rendkívül kielezi a kapitalizmus ellentmondásait, s elkerülhetetlenné teszi, hogy időről időre imperialista háborúk robbanjanak ki a már fölosztott világ újrafelosztásáért. Az imperialista háborúk meggyöngítik az imperializmus erőit, s lehetővé teszik az imperializmus frontjának a leggyöngébb ponton való áttörését. Lenin legnagyobb történelmi érdeme, hogy a kapitalizmus egyenlőtlen fejlődése törvényének fölfedezése alapján mérhetetlenül fontos következtetésre jutott: a kapitalizmus fejlődésének egyenlőtlensége miatt a szocializmus nem győzhet egyszerre valamennyi országban, de győzhet eleinte egynéhány vagy akár egy kapitalista országban is.

A szocialista forradalom lenini elmélete föltárta a szocializmus egyes, különálló országokban lehetséges győzelmének feltételeit, s megmutatta a szocialista forradalom távlatait. A szocialista forradalom lenini elmélete vetette meg a szocializmus szovjetunióbeli győzelmének elvi alapját, forradalmasította a tőkésországok proletariátusát, rávilágított a munkás-paraszt szövetség döntő jelentőségére, megerősítette a kizsákmányoltakban a proletárforradalom győzelmébe vetett hitet, s megmutatta nekik az új, szocialista társadalomhoz vezető útát.

Lenin kidolgozta a szocializmus politikai gazdaságtanának legfontosabb problémáit, feltárta a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet törvényszerűségeit, s ezen az alapon kidolgozta a szocializmus építésének átfogó tervét. A Szovjetunió ehhez a tervhez igazodott a szocializmus építésének egész időszakában, s most a népi demokratikus országok is Lenin tanításának szellemében építik a szocializmust.

Lenin továbbfejlesztette a proletárdiktatúráról szóló marxi tanítást, s hangsúlyozta, hogy a proletár-államhatalom csak akkor oldhatja meg a társadalom szocialista átalakításával kapcsolatos feladatokat, csak akkor töltheti be történelmi hivatását, ha tevékenységében a *társadalom gazdasági fejlődésének törvényeire* támaszkodik. Lenin a proletárdiktatúra alapelveként a *munkásosztály és a parasztság munkásosztály-vezette tartós, megbonthatatlan szövetségét* tekintette, s egész életében lankadatlanul fáradozott e szövetség erősítésén.

Lenin szüntelenül foglalkozott a szocialista építés elméleti és gyakorlati kérdéseivel is. Részletesen kidolgozta a *proletárdiktatúra gazdaságpolitikájának módszereit*, tüzetesen tanulmányozta a társadalom gazdasági fejlődésének a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában fölvetődő kérdéseit, s a gazdasági építés gyakorlati tapasztalatainak összegezése alapján tudományos programot dolgozott ki a szovjetország iparosítására és a mezőgazdaság szocialista átalakítására.

Lenin tanítása szerint az iparosítás alapja a nehézipar megteremtése és fejlesztése, mert csak a nehézipar fejlesztése biztosíthatja a lakosság szüntelenül növekvő szükségleteinek kielégítésére hivatott mezőgazdaság és könnyűipar fölvirágzását. De Lenin sosem tekintette öncélnak a nehé-

ipar fejlesztését. Már jóval a proletárfornadalom oroszországi győzelme előtt megállapította, hogy e forradalom legfőbb célja *a szocialista társadalom minden tagja „teljes jólétének és szabad, mindenoldalú fejlődésének biztosítása”*.

A szocialista építés lenini programjának szerves része *a lenini szövetkezeti terv*. Lenin bebizonyította, hogy falun csak úgy épülhet föl a szocializmus, ha a kis- és a középtertermők *a legszigorúbb önkéntesség elve alapján, fokozatosan* termelőszövetkezetekbe egyesülnek. Egyszersmind hangsúlyozta, hogy a néptömegek életszínvonalának fölemelése megköveteli: *a mezőgazdasági termelés föllendítését*, s ezért az átmeneti időszakban a párt és a kormány fontos feladata: *az egyénileg gazdálkodó parasztok támogatása*. „A terményadóról” című munkájában nyomatékosan hangsúlyozta: „Jelenleg azok az intézkedések a leghalaszthatatlanabbak, amelyekkel azonnal növelhetjük a parasztgazdaság termelőerőit. A munkásság helyzetének javulását, a munkásság és a parasztság szövetségének megszilárdulását, a proletárdiktatúra megszilárdulását csak *ezen az úton* érhetjük el.”

Lenin a szovjetállam gazdasági fejlődése gazdag tapasztalatainak tanulmányozása alapján megoldotta *a parasztgazdaságok és a szocialista ipar gazdasági kapcsolatainak* kérdését. Kijelölte az árutermelés helyét a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában. Ez teljesen új probléma volt, amelyet Marx és Engels még nem vetett föl. *A város és a falu, az ipar és a mezőgazdaság gazdasági kapcsolata* a szocialista építés szükséges föltétele, s az átmeneti időszakban e kapcsolat egyetlen lehetséges formája: *az árutermelés, az adás-vétel útján történő csere*.

A Szovjetunió szocialista építésének történelmi tapasztalata bebizonyította, hogy az átmeneti időszakban a piaci kapcsolatok fölhasználása a tőkéselemek kiszorítására és a szocialista gazdaság alapjainak megteremtésére: minden olyan országban kötelező, amelyben jelentős a kis- és a középtertermők osztálya.

Lenin halálának 30. évfordulóján 800 milliós szocialista tábor emlékezik meg nagy tanítójáról, a szocialista forradalom lángeszű vezéről, 800 milliós szocialista tábor és a kapitalista országok millió és millió embere lobogtatja a leninizmus zászlaját, amelyen a *béke, a szabadság, a szocializmus* jelszavai ragyognak, hogy egyre messzebbre és messzebbre világítsák meg az egész emberiség előtt a fölszabadulás útját. A Szovjetunió nagy népei a leninizmus zászlaja alatt, Lenin és Sztálin pártjának vezetésével fölnémítotték a szocializmust, s megkezdték a kommunista társadalom építését. Egy rövid emberöltő alatt gyökeresen megváltozott a világ egyhatoda: itt nincs többé kizsákmányolás, s új emberi társadalom új erkölce, új kultúrája növekszik és erősödik a szocialista gazdasági viszonyok sziklaszilárd alapján. Ezek a gazdasági, termelési viszonyok nem ismernek válságokat, mert teljes összhangban vannak a termelőerőkkel, s mert a dolgozó nép egyesített erővel, a természeti és a társadalmi törvények felhasználásának és tudatos alkalmazásának segítségével fejleszti a termelőerőket. A Szovjetunió legyőzhetetlen ereje mentette meg az emberiséget a

német fasizmus világhatalmi tébolyának szörnyűségeitől. A Szovjetunió segítségével szabadultak föl a ma vele együtt haladó, a nagy szocialista Szovjetunió oldalán harcoló népi demokratikus országok népei. Ezekben az országokban is diadalmas csata folyik a szocializmus építéséért, s ebben a diadalmas csatában a Szovjetunió a szocializmusért küzdő népek biztos támasza.

A leninizmus a győzelem fegyvere a kapitalista országokban is, ahol a kommunista és munkáspártok vezetésével az általuk javasolt követelések alapján egyesülnek a társadalom összes haladó erői; hogy szembeszálljanak az országuk függetlenségét veszélyeztető amerikai világhatalmi tébollyal, a hitleri világhatalmi téboly mai formájával. A leninizmus fölfedte az imperializmus rügóit, leleplezte ocsmányságait, s egyszersmind megmutatta a dolgozó emberiségnek: hogyan vívhatja ki szabadságát. A szabadság kivívásának útja nem könnyű és nem sima. De a dolgozó emberiségnek szilárd meggyőződése, hogy a leninizmus zászlaja alatt győzelmesen vívja meg harcát, hogy világszerte kialakul a kizsákmányolástól mentes, szabad, szocialista társadalom.

A dolgozó százmillióknak ebben az egyre gazdagabb tapasztalaton alapuló meggyőződésében a leninizmus, a nagy Lenin tanításai válnak legyőzhetetlen anyagi erővé.

Hazánk sorsának főlzabadulás utáni alakulása meggyőzően bizonyítja a lenini eszmék roppant jelentőségét. A lenini tanítások győzelme nélkül nem diadalmaskodhatott volna nálunk a népi demokratikus rendszer; a dolgozó parasztsággal szövetséges munkásosztály államhatalma. S a főlzabadulás óta pártunk vezetésével elért hatalmas eredményeink, a munkásosztály egységének megteremtése, a munkás-paraszt szövetség megszilárdulása, az újjáépítés sikeres befejezése, országunk ipari országgá fejlődése is annak köszönhető, hogy megértettük, a mi viszonyainkra alkalmaztuk a lenini tanításokat. Elkövetett hibáink pedig éppen abból származtak, hogy olykor nem elég mélyen értettük meg a leninizmus szellemét. A lenini útmutatások ellenére elválasztottuk a szocializmus építésének kérdését a dolgozók életszínvonala állandó emelésének kérdésétől, elhanyagoltuk a mezőgazdaság megfelelő fejlesztését, s ezzel megsértettük a népgazdaság arányos fejlődésének törvényét.

Pártunk a lenini tanítások szellemében fölülvizsgálta és megváltoztatta gazdaságpolitikánkat. A szocializmus építésének ebben az új szakaszában munkásosztályunk és dolgozó népünk bőséges élelmiszer- és fogyasztási cikk-ellátása céljából fokozottabban fejlesztjük a mezőgazdasági termelést, s lassítjuk, de egyben szilárdabb alapokra helyezzük a szocialista iparosítást. Lenin halhatatlan tanításai és a leninizmus pártjának, a Szovjetunió Kommunista Pártjának dicső tapasztalata vezérlik pártunkat, amely a tömegekkel szorosan összefonva harcol dolgozó népünk jólétének emeléséért, a szocializmus teljes győzelméért, a békéért.

Feladataink nem csekélyek, de a nagy Lenin halhatatlan tanításainak következetes megvalósításával bizonyosan megoldjuk őket.

A mezőgazdaság fejlesztése a szocializmus építésének új szakaszában

A Magyar Dolgozók Pártja központi vezetőségének júniusi kibővített ülése új szakaszt nyitott meg népi demokráciánk történetében. Fejlődésünknek ebben az új szakaszában az a legfontosabb feladatunk, hogy a szocializmus építésének olyan menetet biztosítsunk, amelynek során egész dolgozó népünk életszínvonala és kulturáltsága állandóan emelkedik. Pártunk és kormányunk ezért változtatta meg gazdaságpolitikáját: lassította a szocialista ipar fejlesztési ütemét, meggyorsította az élelmiszerek és a közszükségleti cikkek termelésének fokozását, központi kérdéssé tette mezőgazdaságunk föllendítését, s ezzel szoros kapcsolatban élelmiszer- és könnyűipari termelésünk fejlesztését.

Az új feladatok közül a mezőgazdaság föllendítése a legsürgősebb. Ez most az a láncszem, amelyet pártunknak meg kell ragadnia, hogy egész politikánkat sikeresen megvalósíthassuk.

I.

Miért vált a mezőgazdaság fejlesztése kulcskérdéssé?

Először is azért, mert dolgozó népünk, s különösen a munkásosztály életszínvonalának emelése végett elsősorban több kenyérre, lisztre, húsrá, vajra, tejre, zöldségre, gyümölcsre van szükségünk. Mindezt pedig a mezőgazdaság termeli. Szükségünk van továbbá több élelmiszeripari termékre, cukorra, konzerve stb., amelyeknek nyersanyagai szintén mezőgazdasági eredetűek (cukorrépa, cikória, konzervzöldségfélék stb.). Szükségünk van több könnyűipari termékre is, főleg ruházati cikkekre, s e termékek nagy részének nyersanyagait szintén a mezőgazdaság szolgáltatja (gyapjú, kender, bőr, len, gyapot stb.). Ebből is látható, hogy a dolgozók személyes fogyasztásának legnagyobb részét azok az élelmiszerek és közszükségleti cikkek teszik ki, amelyeket vagy közvetlenül a mezőgazdaság termel, vagy amelyek mezőgazdasági nyersanyagokból készülnek.

Az elmondottakból világosan következik, hogy a szocializmus gazdasági alaptörvényének érvényesítése, az életszínvonal szakadatlan emelése, szükségessé teszi a mezőgazdasági termelés fejlesztését, s hogy a mezőgazdaság föllendítése nem csupán a parasztság ügye, hanem a város és

a falu, a munkásosztály, a dolgozó parasztság és az értelmiség közös érdeke, az egész nemzet ügye. A munkásosztály csak akkor juthat több élelmiszerhez, ruházati anyaghoz, ha a mezőgazdasági termelés növekszik. Dolgozó parasztságunk életszínvonala csak akkor emelkedhet, ha a parasztság többet termel, s így nagyobb jövedelemhez jut. A munkásosztály és a parasztság szövetsége csak akkor szilárdulhat meg, ha a dolgozó parasztság bőségesen ellátja a várost élelmiszerrel és ipari nyersanyaggal, hogy ezek ellenértékeképpen beszerezhesse a számára szükséges iparcikkeket. Pártunk és kormányunk egész politikájának megvalósítása ezért függ most elsősorban a mezőgazdaságtól.

Mezőgazdasági termelésünk fejlesztése azonban azért is különösen fontos feladat, mert míg szocialista iparunk a legutóbbi években győzelmesen tört előre, s az ipari termelés a főlzabadulás előtti évekhez képest több mint háromszorosra nőtt, mezőgazdaságunk fejlődése elmaradt, s mezőgazdasági termelésünk általában alig érte el a főlzabadulás előtti szintet. Ez az elmaradás egyre inkább fékjévé vált egész fejlődésünknek, népünk jóléte emelkedésének.

A mezőgazdaság jelenlegi elmaradottságát nem írhatjuk teljesen az elmúlt évek során elkövetett gazdaságpolitikai hibák rovására. Nem felejtethjük el, hogy a nagybirtokosi, kapitalista Magyarország mezőgazdasága hírhedt volt elmaradottságáról, termelését a külterjesség jellemezte, terméseredmények tekintetében pedig az európai országok közül az utolsók közt kullogott. A mezőgazdaság gépesítése nagyon alacsonyfokú volt. A falusi tömegnyomor „a hárommillió koldus” országává tette a Horthy-rendszer Magyarországot.

Mindez ma már a múlté. A népi demokrácia annak adta a földet, aki megműveli, s többé sem a félféudális nagybirtokos, sem a monopolista nagytőke nem szipolyozza ki a dolgozó parasztságot.

De a kizsartolt földek az elhanyagolt mezőgazdasági kultúrával együtt ránkmaradtak, aminthogy ránkmaradtak a fasiszták háborús dúlásának következményei is. 1945-re a főlzabadulás előtti állatállomáynak csupán a fele maradt meg, s elpusztult, vagy használhatatlanná vált a gépi felszerelés jórésze. Dolgozó parasztságunknak a népi demokratikus állam hathatós támogatásával is többévi munkájába, nagy erőfeszítésébe került a háborúkozta károk helyreállítása. Tehát a mezőgazdaság fejlesztésében népi demokráciánknak igen alacsony termelési színvonalról kellett elindulnia.

A mezőgazdaság elmaradásának másik oka a kisárutermelő kis- és középparaszti gazdaság túlsúlya. Nyilvánvaló, hogy a gazdálkodás kisüzemi jellege megnehezíti a modern tudomány és technika sok vívmányának alkalmazását a mezőgazdasági termelésben. Mezőgazdaságunk elmaradottságának említett két tényezője azonban csak megnehezíti, de a népi demokrácia teremtette föltételek közt egyáltalán nem teszi lehetetlenné a mezőgazdasági termelés fejlesztését, ha a párt és a népi demokratikus állam megfelelő erőfeszítéseket tesz ebben az irányban, ha a rendelkezésünkre álló erőforrások megfelelő részét a mezőgazdaság új, szocialista formáinak megszilárdítására — s ezzel egyidőben — a kisárutermelő parasztgazdaságok fejlesztésére használjuk föl.

Ezért voltak helytelenek azok a törekvések, amelyek a legutóbbi évek folyamán mezőgazdaságunk elmaradását csak a kisáru-termelő gazdaságok túlsúlyával és a mezőgazdaság régi, félféudális elmaradottságának következményeivel akarták megmagyarázni és igazolni, de elfelejtették a mezőgazdasági termelés jelenlegi elmaradásának legfontosabb okait: a gazdaságpolitikánkban elkövetett hibákat.

A szocialista iparosítás helyes politikája néhány év óta túlzásokba csapott át. Az ipar túlzott fejlesztése folytán a mezőgazdaság nem részesült elegendő anyagi eszközben, beruházásban, s így egyre nagyobbá vált az ipar és a mezőgazdaság fejlődése közt az aránytalanság. Egyidejűleg az ipar gyorsütemű fejlesztése növelte a városi lakosság, „az ellátatlanok” számát, tehát gyorsan növelte a mezőgazdasági termékek iránt mutatkozó szükségletet is. Mindez súlyosan sértette a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvényét. Világos tehát, hogy a népgazdaság arányos fejlődését csak úgy biztosíthatjuk, ha a jelenlegi szakaszban központi feladatnak, kulcskérdésnek tekintjük a mezőgazdaság fejlesztését.

Helytelen volna azonban, ha nem látnók, hogy a hiba nem a szocialista iparosítás politikájában rejlett, amely politika helyes és szükséges, hanem az iparosítás túlzott ütemében és helytelen arányaiban. Iparunk fejlődésének hatalmas sikereire méltán lehetünk büszkéek, s ezek nélkül ma nem is vállalkozhatnánk a mezőgazdasági termelés olyan gyors föllendítésére, amelyet a központi vezetőség és a minisztertanács legutóbbi határozata célul tűz ki. A mezőgazdasági termelés fokozása szocialista iparunkra, elsősorban nehéziparunkra támaszkodik. Mint a mezőgazdasági termelés fejlesztéséről nemrég közzétett határozat bizonyítja: a hozamok gyors növeléséhez sokezer traktor, sok tízezer egyéb mezőgazdasági gép, műtrágya stb. szükséges, s mindezt csak iparunktól kaphatjuk meg. Az ipar segítségével a mezőgazdaság előirányzott fejlesztése hamarabb megvalósulhat.

Tervező és irányító szerveink súlyosan megsértették a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvényét nemcsak az ipar és a mezőgazdaság viszonylatában, hanem a mezőgazdaságban is. Az így keletkezett aránytalanságok minél gyorsabb kiküszöbölése is csak akkor lehetséges, ha a mezőgazdaság fejlesztését elsőrendű feladatunknak tekintjük. Melyek ezek az aránytalanságok a mezőgazdaságban?

Aránytalanság keletkezett először azért, mert a növénytermelésben néhány év óta háttérbe szorult a dolgozó nép ellátása szempontjából legnagyobb jelentőségű ágazat: a kenyérgabonatermelés. Míg például az ipari és az olajosnövények vetésterülete a főlsszabadulás óta több mint négyszeresre nőtt, a zöldségfélék vetésterülete kereken megkétszereződött, a kenyérgabonafélék vetésterülete csökkent, s terméshozamuk — amelynek növelése ellensúlyozhatna volna a vetésterület csökkenését — alig haladja meg a főlsszabadulás előtti évek átlagát. Ez az elmaradás egyebek közt abból származik, hogy míg a napraforgó és más hasonló növények fejlesztésére jelentős anyagi eszközöket fordítottunk, a kenyérgabonafélék termelésére kevés anyagi eszköz jutott, s mezőgazdasági szerveink elhanyagolták a búza és a rozs agrotechnikájának megújítását.

Hasonlóan súlyos az aránytalanság állatállományunk jelenlegi nagysága és a takarmánytermelés közt. Állatállományunk ugyanis már meghaladta a fölszabadulás előttit, de az abrakfiélék és a szálastakarmány vetésterülete a fölszabadulás előttinél is kisebb, s a terméshozam is csak egyik-másik takarmánynövényből haladta meg ezt a színvonalat. A hiányos takarmánybázis a legfontosabb oka az állatállomány alacsony hozamának.

Nagy aránytalanság támadt a legutóbbi évek során azért is, mert bár hazánk természeti viszonyai kiváló lehetőségeket biztosítanak a szőlő- és gyümölcstermelésre, ez a termelési ág mégis háttérbe szorult a mi viszonyaink közt kevésbé eredményesen termelhető más növényfajtákkal szemben. Nem közömbös, hogy a mezőgazdasági termelés fejlesztésében mire vetjük a legnagyobb súlyt, hogy a termelés különféle ágait milyen ütemben és erővel fejlesztjük.

A mezőgazdasági termelés általános fejlesztésekor dolgozó népünk szükségleteinek mérlegelése alapján a legfontosabb mezőgazdasági termelési ágazatokra kell összpontosítanunk a legnagyobb erőfeszítéseket.

Ez magyarázza, hogy a központi vezetőség és a minisztertanács határozata elsősorban a kenyérgabonatermelés fejlesztését szorgalmazza, mert az egész nép szempontjából a legfontosabb, hogy kenyérgabonával és kenyérgabonatermékekkel — kenyérrel, liszttel, tésztafiélékkel — bőségesen el legyen látva.

Hasonlóképpen fontos, s ezért került a mezőgazdaság fejlesztéséről szóló határozatban a második helyre az állattenyésztés föllendítése, hogy a lakosság elegendő húshoz, zsirhoz, tejhez, tojáshoz juthasson.

Fontosság szerint ezután következik a többi termelési ágazat, a burgonya-, az ipari növény-, a szőlő-, a gyümölcs-, a zöldségtermelés fejlesztése.

Helyes belső arányokat kell kialakítanunk az egyes mezőgazdasági üzemekben is, különösen a termelőszövetkezetekben és az állami gazdaságokban. Ezzel kapcsolatban a központi vezetőség és a minisztertanács határozata a szovjet tapasztalatok alapján arra mozgósít, hogy az állami gazdaságok és a termelőszövetkezetek sokágazatú gazdaságokká váljanak, mert a sokágazatú gazdaság biztosítja a munka nagyfokú termelékenységet és a gazdaságok jövedelmezőségét.

A központi vezetőségnek és a minisztertanácsnak a mezőgazdasági termelés fejlesztéséről intézkedő határozata tehát meghatározza azokat a konkrét feladatokat, amelyek megoldása révén egyrészt a mezőgazdaság elmaradását gyorsan megszüntethetjük, a mezőgazdaság és az ipari termelés közt helyes arányokat teremthetünk, másrészt pedig megmutatja az utat, amelyen mezőgazdaságunk egyes ágainak arányos fejlesztése s az e téren mutatkozó aránytalanságok kiküszöbölése lehetséges és viszonylag gyorsan elérhető.

A központi vezetőség és a minisztertanács határozata helyesen alkalmazza a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvényét, s egy szersmind megfelelő intézkedésekkel biztosítja a lakosság egyre bőségebb ellátását mezőgazdasági és mezőgazdasági eredetű termékekkel.

II.

A központi vezetés és a minisztertanács legutóbbi határozatával kapcsolatban előtérbe kerül a mezőgazdasági termelés föllendítésének, pártunk parasztpolitikájának jónéhány fontos elvi kérdése. Többek közt tisztázásra szorul a kisárutermelő egyéni parasztgazdaságok helyzetének kérdése.

Gyakran felvetődik a kérdés: lehetséges-e a mezőgazdasági termelés jelentős fejlesztése, ha a mezőgazdaság zöme még egyéni, kisárutermelő gazdaság?

Hogyan lehet a termelést jelentősen fokozni, ha a kisárutermelő gazdaság általában nem képes bővített újratermelésre?

Igaz, hogy kapitalista viszonyok közt a kis egyéni gazdaságok általában nem képesek bővített újratermelésre, sőt sokszor az egyszerű újratermelést sem tudják megvalósítani. Lehetetlen számukra a bővített újratermelés, mert a nagybirtok, a zsírosparaszt, a kapitalista kereskedő, a bank, a kapitalista állam kizsákmányolja és elnyomja, s a kapitalista nagyüzem versenye egyre inkább kiszorítja őket. Évről évre kénytelenek nagy összegeket költeni földbérre, kölcsön- és kamattörlesztésre. Képtelenek a talaj helyes megművelésére és termékenységének növelésére, mert gépekhez, műtrágyához alig juthatnak, nem tudják kihasználni még azokat az igen korlátozott lehetőségeket sem, amelyeket a kisüzem biztosít a modern technika és a tudomány vívmányainak alkalmazására.

Nálunk azonban az egyénileg gazdálkodó parasztok helyzete — noha továbbra is megvannak a kisüzemi gazdálkodás teremtette korlátok — lényegesen különbözik a kapitalista országok kis- és középparasztságának helyzetétől. Országunk nem kapitalista ország, hanem a kapitalizmusból a szocializmus felé haladó ország, s nálunk a hatalom nem a kizsákmányoló osztályok, hanem a dolgozó parasztsággal szövetséges munkásosztály birtokában van. A nagybirtokrendszer megszűnt, a város, az állam, a bank nem kizsákmányolója, hanem segítője a dolgozó parasztságnak, s a nagygazdák kizsákmányoló tevékenységét is korlátozzuk. Ezen kívül a dolgozó parasztok olyan támogatást kapnak a népi demokratikus államtól és a szocialista ipartól termelésük folytatásához és fejlesztéséhez, amilyenről a parasztok a kapitalizmusban nem is álmodhattak. Hogy csak a legfontosabbakat említsük: a gépállomások gépi munkát végeznek számukra, olcsó legeltetési lehetőséghez juttatjuk őket; ingyen apaállatellátásban részesülnek; ingyenes állatorvosi ellátást kapnak; hitelt biztosítunk műtrágya, növényvédőszerek beszerzésére; kedvező feltételek közt köthetnek termelési szerződéseket, s juthatnak nemesített vetőmaghoz stb. A népi demokratikus államnak és a szocialista iparnak ez a segítsége népi demokráciánk viszonyai közt lehetővé teszi, hogy az egyéni kisárutermelő üzemek jelentős része bővített újratermelést folytasson, s termelését viszonylag jelentékenyen megnövelje.

E lehetőség kihasználását a legutóbbi évek során gátolták a gazdaságpolitikánkban elkövetett hibák. 1948 ősze óta az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztok, akik a szántóterület nagyobb részét birtokolják, egyre inkább háttérbe szorultak, s nem kaptak segítséget termelésük fejlesztésé-

hez. A termelőszövetkezetek túlzottan gyors fejlesztése, a hibásan végrehajtott és túlságosan gyakori tagosítások, továbbá a merev adminisztratív rendszabályok tömege, valamint az egyénileg gazdálkodó parasztok anyagi érdekeltiségének elhanyagolása arra vezetett, hogy a kisárutermelő gazdaságok termelése különösen elmaradt. Sok egyénileg gazdálkodó paraszt elvesztette kedvét a földműveléstől, igyekezett földjétől vagy annak egy részétől megszabadulni, földjein nem megfelelően végezte el a mezőgazdasági munkákat. A termelőszövetkezetek nagy része ellenben éppen a gyors fejlesztés miatt nem szilárdult meg, s ez többek közt abban fejeződött ki, hogy sok termelőszövetkezetben a terméseredmények — főként a kapás-növények terméseredményei — rosszabbak voltak, mint a kisárutermelő gazdaságokban.

Fejlődésünk új szakaszában e hibák megszüntetésére törekszünk, hogy teljesen érvényesülhessenek a népi demokrácia biztosította lehetőségek az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztság termelésének fejlesztésére. A mezőgazdasági termelés fejlesztéséről nemrég megjelent nagyjelentőségű határozat helyesen alapozza a termelőszövetkezetek és az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztok termelésének egyidejű fejlesztésére a mezőgazdaság föllendítését. Erre most minden lehetőség meg is lesz.

De arról sem szabad megfeledkezni, hogy bár az egyéni kisgazdaságok mostani viszonyaink közt növelhetik termelésüket, e növekedésnek eléggé szűk határai vannak. A kisüzem, a parcella lehetetlenné teszi a tudomány és a technika vívmányainak teljes mértékű alkalmazását. A kisüzemben lehetetlen olyan nagy gépek alkalmazása, mint a kombájn, vagy a négyzetes vetőgép, a kisüzemben nem valósítható meg a jarovizálás vagy a helyes, fűvetéses vetésforgó. Ebből világosan következik, hogy bár fejlődésünk mostani szakaszában a központi vezetőség és a minisztertanács határozata értelmében a kis- és középparaszti gazdaságok termelésének növelését kell biztosítanunk, ezt a mezőgazdasági termelés átalakítása szempontjából korántsem tekinthetjük végleges megoldásnak. Végsősoron csakis a mezőgazdaság szocialista átszervezése teszi lehetővé a mezőgazdasági termelés korlátlan és állandó növelését, s csak a szocialista mezőgazdaság segítségével érvényesülhet teljesen a szocializmus gazdasági alaptörvénye, valósulhat meg az állandóan növekvő szükségletek maximális kielégítése.

Ezzel szorosan összefügg az a másik sokat vitatott kérdés, hogy vajon az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztság termelésének támogatásával nem mondunk-e le a mezőgazdaság szocialista átszervezéséről. Nyilvánvaló, hogy ez a szembeállítás teljesen helytelen. Az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztság támogatása nem jelenti, hogy pártunk a mezőgazdaság szocialista átalakításának szükségességét és a termelőszövetkezetek fejlesztését illetően változtatott volna elvi álláspontján. A mezőgazdaság elmaradottságának teljes megszüntetése, a dolgozó parasztság életének valóban gyökeres megjavítása, a kizsákmányolás lehetőségének végleges megszüntetése csak egy úton, a dolgozó parasztság termelőszövetkezetekben való önkéntes tömörülésének útján érhető el.

A szövetkezeti nagyüzemeknek korlátlan lehetőségük van a termelés fejlesztésére, s tagjaik életszínvonalának és műveltségének ezzel egyidejű növelésére. Ezért reális az a számításunk, hogy idővel a parasztság legszélesebb rétegei fognak önkéntesen, saját tapasztalatuk alapján áttérni a szocialista mezőgazdaságnak erre a formájára. Már ma is százával vannak nálunk jó termelőszövetkezetek, amelyek sokkal többet termelnek az egyéni parasztgazdaságoknál, s tagjaik jövedelme jóval meghaladja a jómódú középparasztokéét is.

A határozat egyik igen fontos célja, hogy minden termelőszövetkezet mielőbb megszilárduljon, példamutató, nagyjövedelmű gazdasággá váljék, s tagjainak mihamarabb még az egyénileg gazdálkodó közép-parasztok növekvő jövedelménél is nagyobb jólétet, magasabb életszínvonalat biztosítson. Ezért intézkedik úgy, hogy a termelőszövetkezetek több anyagi eszközt, nagyobb segítséget kapjanak. Csakis ily módon — minden erőszak mellőzésével — kell és lehet biztosítani, hogy a ma még egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztok a gyakorlatban győződjenek meg a szövetkezeti közös gazdaság előnyeiről és hosszabb-rövidebb idő után önként belépjenek a termelőszövetkezetekbe.

Az egyéni gazdálkodók segítése és támogatása tehát nem lemondás a termelőszövetkezetekről. A szocializmus fölépítését nem segítené, hanem megnehezítené, akadályozná, ha nem segítenénk az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztságot a termelésben, életszínvonalának emelésében, mert ez lazítaná a munkás-paraszt szövetséget, eltávolítaná a középparasztságot a munkásosztálytól.

Ebből is következik, hogy az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztság termelésének támogatása nemcsak a termelés növelése szempontjából döntő jelentőségű, hanem népi demokratikus államunk alapjának, a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetségének megerősítése szempontjából is. A munkásosztály egyik legfontosabb érdeke e szövetség állandó erősítése és szilárdítása, a dolgozó parasztságnak — s benne a középparasztságnak — szilárdan a munkásosztály oldalára vonása az elengedhetetlen elemek ellen vívott harcban. Ezt a célt pedig elsősorban a dolgozó parasztság — különösen a középparasztság — termelésének támogatásával, szükségleteinek, kívánságainak sokkal fokozottabb figyelembevételével és kielégítésével, életszínvonalának megjavításával érhetjük el. Ebben nekünk is irányt mutat Leninnek az az értelme, hogy a középparasztság irányában helytelen bármiféle erőszak alkalmazása nemcsak a szövetkezetekbe való bevonásakor, hanem minden más gazdasági vonatkozásban is.

Ezért az egyetlen helyes politika, amelyhez egész népünknek közvetlen érdeke fűződik, az egyénileg dolgozó parasztság támogatása és a termelőszövetkezetek ennél is fokozottabb segítése, mert ezek a nagyüzemi gazdálkodás adta korlátlan lehetőségek révén előbb-utóbb minden dolgozó parasztot meggyőznek a termelőszövetkezeti út helyességéről.

Nem kétséges, hogy hamarosan valóságos termelési verseny fog megindulni a termelőszövetkezetek és az egyéni gazdaságok közt. Ebben a versenyben a termelőszövetkezeteknek nagy előnyeik vannak nemcsak azért, mert a párt és az állam segíti megerősödésüket, hanem elsősorban azért,

mert a szövetkezeti nagyüzem lehetőségei — jó vezetés és tagjainak lelkes munkája esetén — jóval meghaladják a kisüzem lehetőségeit. De nem lehet közömbös, hogy ez a verseny mikor vezet kellő eredményre, hogy a termelőszövetkezetek többsége mikor bizonyítja be valóban és megcáfolhatatlanul fölényét az egyéni kisgazdaságoknak, mikor szárnyalja túl mind a hozamok, mind a jövedelem tekintetében még a jómódú középparasztok gazdaságát is.

Ezért párt- és állami szerveinknek a legnagyobb gondot kell fordítaniuk a termelőszövetkezetek megszilárdítására, termelésük színvonalának gyors emelésére.

Pártunk legutóbbi határozataival kapcsolatban sokan fölvetik azt a kérdést is, hogy az egyénileg dolgozó parasztok támogatása nem jár-e a falu kapitalista elemeinek erősödésével és növekedésével, nem jár-e „kulákosodással”. Ez a veszély valóban fenyeget. Tagadhatatlanul érvényesülnélunk is az a fontos lenni megállapítás, hogy a kistermelés állandóan, spontánul szüli a kapitalizmust. Kétségteljesen lehetséges, sőt az új szakaszban a korábbinál fokozottabban lehetséges, hogy egyesek kizsákmányolóvá váljanak, hiszen szabadon lehet földet bérelni, a bér munka alkalmazása sem tilos stb. Ezt a veszélyt azonban helyesen kell fölmérnünk, anélkül, hogy túlbecsülnénk, vagy lebecsülnénk!

Nálunk, a proletariátus diktatúrájának viszonyai közt, amikor az ipar, a bankrendszer, a kereskedelem nem a kapitalista, hanem már a szocialista szektorhoz tartozik, a munkásosztály államának birtokában van, amikor a nagygazdák korlátozásának politikáját folytatjuk, s az adóterhek elosztásakor és a beadáskor a progresszivitás elve érvényesül, amikor nincs munkanélküliség, sőt a mezőgazdaságban bizonyos munkaerőhiány mutatkozik, amikor az állam mindenképp segíti a kis- és a középparasztokat, amikor a faluban sem érvényesülhetnek szabadon a kapitalizmus törvényei, s nem érvényesül a korábbi módon a parasztság differenciálódásának kapitalista folyamata sem. A kisárutermelő gazdaságokban történő eltolódások ma is — mint általában a legutóbbi években — nem a nagygazdát, a kizsákmányolót, hanem a középparasztságot erősítik. Mindez azt mutatja, hogy súlyos hiba volna, ha a „kulákosodás” veszélye miatt lemondanánk az egyéni gazdaságok termelésének fejlesztéséről. A „kulákosodásnál” sokkalta nagyobb veszély lenne, ha kevesebb kenyér, hús, zsír, tej, zöldség és gyümölcs juthatna dolgozó népünknek, s az élet-színvonal nem emelkedhetne kellőképpen. A központi vezetőség és a minisztertanács határozata tehát helyes utat mutat, amikor megszilárdítja az egyéni kis- és középparaszti gazdaságok termelésének biztonságát, növeli az egyénileg gazdálkodó kis- és középparasztság termelési kedvét és lehetőségeit a termelés fokozására.

III.

A mezőgazdasági termelés általános föllendítésének rendkívül fontos eszköze a termelőszövetkezeti tagok és az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztok anyagi érdekeltségének fokozása.

A termelés növelésében való anyagi érdekelttség érvényesítése nélkül sem a növénytermelés, sem az állattenyésztés hozamát nem fokozhatjuk.

A mezőgazdasági termelés növelésében való anyagi érdekelttség azt jelenti, hogy nagyobb jövedelmet biztosítunk annak a termelőnek, aki többet, jobbat és értékeesebbet termel. Ez az elv lényegében megfelel a szocializmus elosztási elvének: mindenki elvégzett munkája szerint részesedik a társadalom termelésében. Tehát a termelés fokozásában való anyagi érdekelttség érvényesítése semmiesetre sem csak a jelenlegi átmeneti szakaszban szükséges, amikor a szocialista szektor a mezőgazdaságban még nem jutott túlsúlyra, hanem hasonlóképpen szükséges a szocialista mezőgazdaságban is. Ezt bizonyítja a Szovjetunió Kommunista Pártja központi bizottságának a mezőgazdasági termelés fejlesztéséről szóló szeptemberi határozata, amely hangsúlyozta, hogy az anyagi érdekelttség kiterjesztése egyik feltétele a szovjet mezőgazdaság további fejlesztésének.

A termelés növelésében való anyagi érdekelttség elve korántsem csak a mezőgazdaság sajátossága. Ez az elv az iparban és a szocialista népgazdaság minden ágában érvényes, s mindenütt alkalmazzák is. Az egyszerű teljesítménybérézés anyagilag érdekeltté teszi a dolgozót abban, hogy többet termeljen. A prémiumok rendszere további anyagi érdekeltséget fűz a termelés növeléséhez. De a mezőgazdaságban az anyagi érdekelttség megvalósítása sokkal bonyolultabb, s ez gyakran helytelen nézetek kialakulására vezet. Bonyolultabb azért, mert a mezőgazdaság zömében még kisárutermelő, s a termelőszövetkezetek is árutermelők. Ezért a mezőgazdaságban az anyagi érdekelttség elsősorban nem a bérézés útján valósul meg, hanem a begyűjtési rendszerben, a termékek szabadpiaci eladására biztosított lehetőségben, a termelési szerződésekből, az árakban stb. érvényesül.

Ebből a szempontból nagyjelentőségű az új, többéves begyűjtési rendszer. Az új begyűjtési rendszer elválaszthatatlan a mezőgazdaság fejlesztési tervétől; az egyik a másiknak szerves kiegészítője. Az új begyűjtési rendszer 10—35 százalékkal csökkenti a kötelező beadás mértékét, s fokozott előnyökhöz juttatja a termelőszövetkezeteket. Az új rendszer törvényesen biztosítja minden termelő jogát, hogy szabadon rendelkezzen a beadás teljesítése után megmaradó minden fölöslegével, tetszése szerint vihesse azt piacra.

Nem ellentét-e a beadási kötelezettségnek ez a nagyarányú csökkentése a városi lakosság, a munkásosztály érdekeivel? — kérdik egyesek. Az effajta vélemény már csak azért is helytelen, mert a szabadpiacra kerülő nagyobb terménymennyiség nemcsak jelentősen növeli a termelőszövetkezetek és az egyénileg termelők jövedelmét, hanem közvetlenül nagy előnyökhöz juttatja azt a termelőt, aki többet termel, tehát többtermelésre ösztönöz, s ezzel elősegíti a városi lakoságnak, a munkásosztálynak mezőgazdasági termékekkel való bőségesebb ellátását.

Az anyagi érdekelttség biztosítása szempontjából nagyfontosságú a termelési szerződések új rendszere, amelyet a minisztertanács a központi vezetőség júniusi határozata alapján már szeptemberben életbe léptetett. A termelési szerződéseknek a legutóbbi évek során kialakított rendszere

nem szolgálta az anyagi érdekesség elvének érvényesítését; a túlságosan alacsonyan megállapított átvételi árak nem tették jövedelmezővé a dolgozó nép szempontjából rendkívül fontos ipari és egyéb növények szerződéses termelését. Ezért a dolgozó parasztok és a termelészövetkezetek nem is törekedtek szerződéses növények termelésére, s országosan elterjedt e téren az erőszakoskodás, a szerződésre kötelezés ártalmas módszere. A termelési szerződések új rendszerének alapelve az önkéntesség. Ezen kívül az új rendszer szerinti átvételi árak jóval nagyobbak, s progresszív prémium jár azoknak a termelőknek, akik az átlagot meghaladó terméseredményt érnek el.

A központi vezetőség és a minisztertanács határozata sok más intézkedést is tartalmaz a termelészövetkezetek és az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztok anyagi érdekességének fokozására. A határozat értelmében fölemeltük több fontos mezőgazdasági cikknek a többi termékhez viszonyítva korábban alacsonyan megszabott árát, amely nem tette a paraszt-ságot érdekeltté a termelés fokozásában.

A határozat az állami gazdaságok és a gépállomások dolgozóinak helyzetét is nagyon megjavítja, s kimondja, hogy az állami gazdaságok és a gépállomások dolgozóinak bérrendszerét úgy kell megváltoztatni, hogy ezek érdekelték legyenek a termésátlagok és a hozamok növelésében. E tekintetben különösen fontos, hogy ezentúl fokozottabban érvényesül az állami gazdaságok és a gépállomások dolgozóinak természetbeli premizálása, amely már a közelmúltban is igen jó tapasztalatokkal járt.

A termelészövetkezeti tagokat illetően a határozat megszabja, hogy tovább kell fejleszteni a munkaegységen alapuló elszámolási és jövedelemelosztási rendszert, hogy ez a rendszer jobban ösztönözzön minőségi munkára, a termésátlagok és a hozamok fokozására.

IV.

A központi vezetőség és a minisztertanács határozatának végrehajtása igen nagy munkát követel mind a pártszervezetektől, mind állami és tanácsi szerveinktől. A mezőgazdaság gyors föllendítéséhez elsősorban a falusi pártszervezetek megerősítése szükséges. A falusi pártmunka gyökeres megjavítása a legszorosabban összefügg a mezőgazdasági termelés föllendítésével, hiszen ezt a célt csakis kemény, következetes irányító munkával, szervezéssel, harccal lehet elérni. Önmagától a legkiválóbb határozat és intézkedés sem lehet eredményes.

A mezőgazdasági termelés színvonalának emeléséért legelsősorban a kommunistáknak, a pártszervezeteknek kell csatasorba állniuk. Súlyos hiába volna, ha elfelejtenénk, hogy a hatalmas program végrehajtása idején az osztályharc, különösen faluhelyen, egyre éleződik. Minden másza terméstiöbbslet a szocializmus erőit gyarapítja, a dolgozó nép javát szolgálja, s ez okvetlenül fölszítja az ellenség szétvert osztagainak, elsősorban a nagygazdáknak, a falusi kizsákmányolóknak az ellenállását.

Elsősorban a falusi pártszervezetek felelősek az egész dolgozó parasztságnak, a mezőgazdaság minden dolgozójának a párt- és kormányhatá-

rozat megvalósítására, a mezőgazdasági termelés gyors föllendítésére való mozgósításáért.

A határozat teljes megvalósítása csak akkor lehetséges, ha állami szerveink, helyi tanácsaink munkájában is nagy javulás következik be. Állami szerveinknek elsősorban a túlzott központosítást és a bürokráciát kell megszüntetniük. De ezenkívül a megyei, a járási és a községi tanácsoknak is sokkal eredményesebben kell dolgozniuk, hogy betölthessék fontos feladatukat a dolgozó tömegek mezőgazdaságfejlesztő munkájának irányításában.

Különösen nagy javulást kell elérnünk a gépállomások és az állami gazdaságok munkájában, mert államunk rájuk támaszkodva valósíthatja meg leggyorsabban a mezőgazdaság fejlesztését.

A Szovjetunió rendkívül értékes segítsége és tapasztalatainak felhasználása nélkül nem hajthatnánk eredményesen végre a mezőgazdaság általános föllendítésének ezt a hatalmas programját. A Szovjetunió Kommunista Pártja központi bizottságának tavaly szeptemberi határozata *A Szovjetunió mezőgazdaságának további fejlesztését szolgáló intézkedésekről* nekünk is megannyi nagyfontosságú útmutatással szolgál. Ez a határozat, a Szovjetunió Minisztertanácsának az állattenyésztés, valamint a zöldség- és a burgonyatermelés fejlesztéséről, a gép- és traktorállomások munkájának megjavításáról ezt követően közzétett határozataival együtt irányt mutat mindazoknak az intézkedéseknek a megvalósítására, amelyeknek segítségével a következő 2—3 év alatt hazánk mezőgazdaságában is gyors fejlődést érhetünk el. Természetesen gondosan mérlegelnünk kell a világ legfejlettebb, legjobban gépesített szocialista kolhoz-szovhozrendszertű mezőgazdasága és hazánk javarészt még kis- és középparaszti gazdaságokból összetevődő mezőgazdasága közt lévő igen nagy különbségeket. Ugyancsak mérlegelnünk kell, hogy a Szovjetunió sikeresen megoldotta a kenyérgabonakérdést, s megteremtette e legfontosabb élelmiszer bőségét, de nálunk ez a kérdés még megoldatlan.

A szovjet tapasztalatok viszonyainkra való alkalmazásakor nem kevésbé nagyjelentőségű a Szovjetunió anyagi és műszaki segítsége. Többek közt sok bonyolult mezőgazdasági gépet (burgonyavetőgépet stb.) kapunk a Szovjetunióból.

A szocializmus építésének új szakaszában ránk háruló legfontosabb feladat — a mezőgazdaság általános föllendítése — egész népünk áldozatos munkáját követeli.

A mezőgazdasági termelés növelésével jelentősen emelhetjük a munkások, a dolgozó parasztek és az értelmiségiek életszínvonalát, jólétét, s erősíthetjük népi demokráciánk alapját, a munkások és a dolgozó parasztek szövetségét. Csak e nagy feladat megoldásával juthatunk előbbre a szocializmus útján; e feladat megoldása biztosítja majd a feltételeket a szocializmus erőinek további általános előnyomulására, népünk gazdag, kultúrált életének megteremtésére.

A. PALCEV

A tőkés társadalom nemzeti jövedelmének elméleti kérdései

A tőkés társadalom nemzeti jövedelmének elmélete a kapitalizmus marxista-leninista politikai gazdaságtanának fontos alkotórésze, egyik zárófejezete.

A tőkés társadalomban az év folyamán termelt anyagi javak egész tömege a *társadalmi összes vagy teljes termék*,* amelynek értéke egyenlő a termelésben elhasznált állandó tőke, a változó tőke és az értéktöbblet összegével. Anyagi vonatkozásban a tőkés társadalom terméke a társadalmi termelés I. osztályában termelt termelőeszközökből és II. osztályában termelt fogyasztási cikkekből tevődik össze.

A társadalmi termék két részre oszlik. Egyik része, a társadalom szempontjából, azt a korábban termelt értéket testesíti meg, amely a termelési folyamatban átkerült a termék értékébe. Ez a rész termelőeszközökből áll, s az elhasznált állandó tőke elemeinek pótlására ismét visszatér a termelésbe. A társadalmi terméknek az elhasznált állandó tőke pótlása után megmaradó másik része a *nemzeti vagy népi jövedelem*. Társadalmi szempontból ez a rész az adott évben élőmunka ráfordításával termelt új érték megtestesülése. Természetes alakja szerint tartalmazza a társadalmi termelés II. osztályában termelt összes fogyasztási cikkeket és az I. osztályban termelt termelőeszközöknél az állandó tőke növelésére fordítandó részét.

A tőkés társadalom nemzeti jövedelme tehát egyrészt az év során újonnan termelt értékek összege ($v + m$), másrészt használati értékek tömege, vagyis a társadalmi terméknek az a része, amelyben, társadalmi szempontból, az újonnan létrehozott érték testesül meg.

Ez a helyzet az olyan társadalomban, ahol az egész termelés tőkés módon folyik. De gyakorlatilag a burzsoá országok többségében a tőkés vállalatokon kívül sok kisárutermelő gazdaság is van — parasztok és kézművesek gazdasága. Ezért a legtöbb tőkésország nemzeti jövedelme magában foglalja azoknak az anyagi javaknak egy részét is, amelyeket kistermelők állítottak elő, s amelyekben a kistermelők által újonnan ter-

* A továbbiak során a kialakult magyar terminológiának megfelelően a társadalmi termék kifejezést használjuk. — A szerk.

melt érték testesül meg. Ennek a nemzeti jövedelemrésznek az aránya az egyes tőkésországok egész nemzeti jövedelmében különböző, mint ahogy a kisárutermelők súlya is különböző ezekben az országokban. De valamennyi fejlett tőkésországban a bér munka kizsákmányolásán alapuló termelés a döntő. Ezért a tőkésországok nemzeti jövedelmének tanulmányozásakor elsősorban a nemzeti jövedelem mozgásának a tőkés termelőmódra jellemző törvényszerűségeiből kell kiindulnunk.

A kapitalizmusban a nemzeti jövedelem értékformája döntő jelentőségű. A tőkés termelés közvetlen célja, mozgó ereje az értéktobblet, a profit. A tőkéseknek, mint vállalkozóknak, mindegy, hogy mit termelnek, csak profithoz jussanak. Csupán a konkurrencia vak, kényszerítő ereje készíti a tőkéseket, hogy ilyen vagy olyan konkrét áru fajtát termeljenek.

A nemzeti jövedelem értéke pénzben fejeződik ki. Ha a pénz értéke és vásárlóereje változatlan, az értékösszegben kifejezett nemzeti jövedelem és az árösszegben kifejezett nemzeti jövedelem mennyiségileg egyforma. De a gyakorlatban a pénz értéke változik; még gyakrabban változik vásárlóereje (infláció, vagy a valuta aranytartalmának változása esetén). Ilyenkor az árösszegben kifejezett nemzeti jövedelmet *meg kell különböztetnünk* a valóban létrehozott, értékösszegben kifejezett nemzeti jövedelemtől. Például háború idején előfordul, hogy az évente termelt új érték összege csökken, de a papírpénzinfláció folytán a pénzben kifejezett nemzeti jövedelem nagysága nő.

A tőkés társadalom nemzeti jövedelme mozgása során három szakaszban halad át: 1. a termelés szakaszán, 2. a főként pénzformában történő elsődleges elosztás és újraelosztás szakaszán, 3. a felhalmozásra, a kizsákmányoló osztályok és elősdi cselédségük fogyasztására, a munkásosztály és az egyéni kistermelők fogyasztására történő felhasználás vagy végleges elköltés szakaszán.

A tőkés társadalomban a nemzeti jövedelemnek természetes alakjában történő elosztását és felhasználását az áru- és a pénzforgalom közvetíti. A megtermelt nemzeti jövedelem mozgása kettős folyamat: 1. a nemzeti jövedelem *értékének* elosztási folyamata, amely főleg pénzformában valósul meg (a tőkések, a munkások, a földbirtokosok, az állam és az állami tisztviselők, a kulturális és szolgáltatási ágazatokban foglalkoztatott személyek és intézmények pénzjövedelmeinek képződése útján); 2. a nemzeti jövedelmet megtestesítő *árutömeg* elosztási és felhasználási folyamata. A nemzeti jövedelem pénzformában történő elosztásának elválasztása az anyagi javak összességéeként történő felhasználásától a tőkés termelésnek, mint az árutermelés legmagasabb formájának természetéből, a munkaráfordítás értékformájából következik.

A tőkésországokban a nemzeti jövedelem mozgásának mindhárom szakasza élesen antagonistá osztályjellegű. A nemzeti jövedelem a tőkés termelésben jön létre a bér munkások kizsákmányolásának eredményeként (csak kis részét termelik a kisparaszti és a kézműves-kisiparosok gazdaságában, de a tőkések és a földbirtokosok a kisparasztiakat és a kisiparosokat is kizsákmányolják, jöllehet más módszerekkel). Elosztása a kizsákmányoló osztályok érdekében történik. A nemzeti jövedelmet elsősorban

a kizsákmányolók használják fel tőkefelhalmozásra, személyes fogyasztásokra, háborús előkészületekre és háborús célokra. A munkásosztály és a dolgozó parasztság, a nemzeti jövedelem valóságos termelője, csak a nemzeti jövedelem töredékét kapja meg és fogyasztja el. A nemzeti jövedelem mozgásának egész folyamata spontán módon, a konkurrencia és a termelési anarchia feltételei közt történik.

A burzsoá közgazdák arra törekednek, hogy elferdítsék a tőkés társadalom nemzeti jövedelmének fogalmát s különösképpen, hogy meghamisítsák a nemzeti jövedelem osztályok közti megoszlásának adatait. Ezért azt állítják, hogy a nemzeti jövedelem magában foglalja nemcsak az év folyamán termelt anyagi javak, hanem a teljesített szolgáltatások összegét is. Például Stamp, az egyik angol burzsoá közgazda, azt írta, hogy a nemzeti jövedelem „az ország lakossága által az év folyamán termelt anyagi javak és teljesített szolgáltatások összességének pénzbeli kifejezése. Minden az év folyamán termelt termék, minden teljesített szolgáltatás, minden újonnan nyújtott hasznosság része a nemzeti jövedelemnek. A nemzeti jövedelem tehát magában foglalja mind az orvos tanácsáért fizetett jutalmat, mindpedig azt az élvezetet, amelyet a hivatásos énekes éneke nyújt”. (*J. Stamp, Wealth and Taxable Capacity. Vagyon és adózóképesség. 40. old. 1922. Angolul.*) S. Kuznets, egy mai amerikai burzsoá közgazda meghatározása szerint a nemzeti jövedelem „egyes személyek, cégek, szociális és politikai intézmények gazdasági tevékenységének tiszta terméke...” (*Simon Kuznets. National Income. A Summary of Findings. Nemzeti jövedelem. Vizsgálódások összegezése. 1. old. New York. 1946. Angolul.*)

A burzsoá közgazdák még a tőzsdéspekulánsokat, a lakájokat, a bírókat, a rendőröket, a tőkés állam bürokratáit, az ügyvédeket, a színházi vállalkozókat és a papokat is a nemzeti jövedelem termelésének részvevőivé nyilvánítják. Azt állítják, hogy az említett személyek „szolgáltatásai” a munkások és a parasztok munkájával együtt részt vesznek a nemzeti jövedelem termelésében. Az amerikai hivatalos statisztika az anyagi termelés értékén kívül a teljesített szolgáltatások teljes értékösszegét is beszámítja a nemzeti jövedelembe.

A nemzeti jövedelem efféle meghatározásának és kiszámításának célja, hogy véka alá rejtse a kizsákmányolási viszonyokat és az elődsiséget a tőkés társadalomban. Marx annakidején bírálta Garniert, Ferriert és a hozzájuk hasonló konabeli vulgáris közgazdákat, s feltárta a nemzeti jövedelem ilyesfajta tárgyalásának tudománytalan, apologetikus jellegét. Kimutatta, hogy a „szolgáltatásokat” teljesítő személyek részesednek ugyan az ország nemzeti jövedelméből, de ezeknek a személyeknek „semmi közük sincs a nemzeti jövedelem termeléséhez”. (*Marx. Értéktöbbletelméletek. I. kötet. 161. old. 1936. Oroszul.*)

A tőkésországokban a nemzeti jövedelem termelői: 1. az anyagi termelésben foglalkoztatott munkások; 2. a dolgozó parasztok és a kisiparosok; 3. az értelmiségnek közvetlenül az anyagi termelésben foglalkoztatott

része (a vállalati adminisztráció tagjai ebből a szempontból kettős helyzetben vannak: egyrészt a termelés dolgozói, másrészt a tőkés kizsákmányolás szervezői). A kizsákmányoló osztályok és a személyes szolgáltatkat ellátó személyek nem vesznek részt a nemzeti jövedelem termelésében; a kizsákmányolók gazdagságának és lényűzésének forrása az anyagi termelésben foglalkoztatott dolgozók termelte nemzeti jövedelem. A nemtermelő ágazatok — a kulturális és a szolgáltatási ágazatok, a tőkés államapparátus stb. — dolgozói sem termelnek nemzeti jövedelmet.

A nemzeti jövedelem termelési folyamatának megértése szempontjából óriási fontosságú a termelő (produktív) munkáról szóló marxista tanítás. A termelő munka teremti meg a nemzeti jövedelmet.

A kapitalizmusban meg kell különböztetnünk a társadalmi szempontból termelő munkát, vagyis a társadalmi termék (s benne a nemzeti jövedelem) termelésében közvetlenül részvevő munkát, a csupán az *egyes* tőkésiek szempontjából termelő munkától. Az utóbbi a nemzeti jövedelem bizonyos részének újraelosztása révén profitot *hajt* a tőkéseknek a nemtermelő ágazatokban is, de maga nem termel nemzeti jövedelmet. A tőkés társadalomban csak az anyagi javak termelésének területén kifejtett, s ott értéktöbbletet alkotó munka a termelő munka. Az egyszerű árutermelés — a paraszti és a kézművestermelés — szférájában az a munka termelő, amely az árut a használati érték és az érték egységeként termeli, a naturális gazdaságban pedig az a munka, amely anyagi javakat teremti. A tulajdonképpeni forgalomban kifejtett munka (a csupán az értéktörvény megváltoztatásával összefüggő munka) *társadalmi szempontból* nemtermelő, mert nem az anyagi javak termelésében működik, *nem termel* új értéket, sem értéktöbbletet. A munka ezekben az ágazatokban csak sajátos értelemben termelő, csak az egyes tőkésiek (a kereskedők, a banktőkésiek, valamint a fodrászműhely-, fürdő-, vendéglő-, szálloda-, magániskola- és magánkórháztulajdonosok, a színházi vállalkozók stb.) szempontjából termelő, mert lehetővé teszi, hogy a nemzeti jövedelem egy részének megkaparintása útján profitra tegyenek szert. Eppen ebben az értelemben mondta Marx a kereskedelmi alkalmazottakról, hogy a kereskedő tőkés számára az általa megvásárolt kereskedelmi munka közvetlenül termelő munka (lásd *Marx. A tőke. III. kötet. 343. old. Szikra. 1951.*), a színházi vállalkozó által szerződötített művészről pedig, hogy „vállalkozója számára — termelő munkás”. (*Marx. Értéktöbbletelméletek. I. kötet. 265. old. 1936. Oroszul.*)

A lakosságnak teljesített szolgáltatások területén kifejtett munka jellegét a fogyasztási költségekről szóló marxi tanítás alapján érthetjük meg. Marx az *Értéktöbbletelméletek*-ben fejtette ki ezt a tanítást. (Lásd az 1936. évi kiadás I. kötetének 167., 184., 185., 251. és 265. oldalán. Oroszul.) A tőkés társadalom tagjainak — tanította Marx — „termelő munkájukon vagy a termelő munka kizsákmányolásán kívül még el kell látniuk rengeteg olyan funkciót is, amely voltaképp improduktív, s részben bekerül a fogyasztási költségekbe”. (U. o. 251. old.) A társadalmi munkamegosztás folytán kialakul olyan személyek nagy csoportja, akik a fogyasztási költéségekhez tartozó szolgáltatásokat adják. Megjelennek a mosónők, a

padlófényezők, a cipőtisztítók, a taxisoffőrök, a manikűrösök stb., akiknek zöme a kizsákmányolókat szolgálja ki. Közülük csak kevesen szolgálják ki a *termelő dolgozókat*, s takarítják meg ennek folytán az utóbbiak idejének egy részét.

Marx megmutatta, hogy ebben az esetben a szolgáltatások területén foglalkoztatott személyek munkája *szükséges* improduktív munka. De a termelő dolgozók többnyire önmaguk kénytelenek elvégezni ezeket az improduktív funkciókat: a fehérneműmosást, a lakástakarítást, a cipőtisztítást, a főzést stb.

A termelő és a nem-termelő munkáról szóló marxista tanítás az apologetikus burzsoá politikai gazdaságtan ellen irányul. Az utóbbi tagadja ezt a felosztást és azt állítja, hogy minden munka termelő munka, ha egyszer valamiféle eredményt ad. Ferrier francia vulgáris közgazda a XIX. század elején azt írta: „A nemzetgazdaságban Adam Smith által felállított elvek a termelő munka és a nem-termelő munka megkülönböztetésén alapulnak... ez teljesen helytelen megkülönböztetés. *Nem-termelő munka* nincs.” (Idézi Marx az *Ertéktöbbletelméletek* I. kötetében. 211. old. Oroszul.) A. Marshall, korunk burzsoá politikai gazdaságtanának egyik „tekintélye”, politikai gazdaságtani tankönyvében a következőket írja: „...A leghelyesebb, ha minden munkát termelőnek tekintünk, kivéve azt a munkát, amely nem éri el kitűzött célját, amelynek tehát nincs semmiféle haszna.” (A. Marshall. *Principles of Economics*. A közgazdaságtan alapelvei. 65. old. London. 1925. Angolul.) A burzsoá politikai gazdaságtannak azért kellenek mindezek a tételek, hogy segítségükkel összekuszálja a tőkés társadalom nemzeti jövedelme termelésének kérdését, kendőzze azt a tényt, hogy a nemzeti jövedelem termelése csak az anyagi termelés ágazataiban történik, úgy tűntethesse fel, hogy az összes nem-termelő (főként a kizsákmányolókat kiszolgáló) ágazatok részt vesznek a nemzeti jövedelem termelésében, s takargassa a kapitalizmus kizsákmányoló jellegét.

A kapitalizmusbeli nemzeti jövedelem termelésében tehát részt vesznek mindazok az ágazatok, amelyekben a társadalmi terméket termelik, vagyis: 1. a mezőgazdaság (beleértve az erdőgazdaságot is); 2. a kitermelő ipar (beleértve a hulladékanyagok összegyűjtését és elsődleges feldolgozását); 3. a feldolgozóipar (beleértve a javítóipart is); 4. az építőipar; 5. a közlekedésnek és a hírközlésnek az a része, amely közvetlenül a termelést szolgálja áruk és személyek szállítása vagy hírek továbbítása révén; 6. a kereskedelemnek és az úgynevezett „közétkeztetésnek” az a része, amely a termelés folyamatát folytatja a forgalom területén (áruk csomagolása, adagolása, normális tárolása stb.).

A hitelintézetek, bár igen szoros kapcsolatban vannak a termeléssel és a termelést szolgálják, nem-termelő funkciókat teljesítenek, s nem termelnek a szó szoros értelmében vett társadalmi terméket, tehát nemzeti jövedelmet sem. A hitelrendszer és a pénzgazdaság költségei *tiszta forgalmi költségek*; a hitelintézeteket és alkalmazottaikat a termelésben alkotott nemzeti jövedelem egy részének, nevezetesen az értéktöbbletnek a terhére tartják fenn. A termelésben alkotott nemzeti jövedelem bizonyos része fedezi a kereskedelem tiszta forgalmi költségeit, vagyis az érték-

forma megváltozásával, valamint az áruk spekulációs tárolásával, főlölleges szállításával stb.-vel összefüggő költségeket is. A kereskedelmi dolgozók munkája a kereskedelemnek ebben a részében szintén nem termel nemzeti jövedelmet, mert nem alkot semmiféle új értéket, hanem csak a termelésben korábban létrehozott értéktoöbblet egy részét juttatja a kereskedelmi tökének.

Az anyagi termelés területéhez tartozó ágazatokon kívül a kapitalizmusban sok úgynevezett nem-termelő ágazat is van. Közéjük tartoznak: a tökés államapparátus, a hadsereg, a tudományos intézetek, az egészségügyi intézmények, a kulturális ágazatok (népművelés, művészet), a szolgáltatási ágazatok, az egyházi szervezetek stb. Ezek az ágazatok szintén nem vesznek részt a társadalmi termék, következésképp a nemzeti jövedelem termelésében.

A fejlett tökés társadalomban a tökések a fogyasztási költségekhez tartozó munka igen jelentős részét profitszerzésre szolgáló különféle intézmények és vállalatok — kommunális és egyéb szolgáltató vállalatok, szállodák, mosodák, fürdők, fodrászatok stb. — formájában szervezték meg. Ez intézmények és vállalatok dolgozói szintén nem vesznek részt a társadalmi termék, s így a nemzeti jövedelem termelésében. Munkájukkal csak lehetővé teszik a szolgáltatások területén működő tökés vállalkozóknak, hogy megkaparintsák a termelésben létrehozott nemzeti jövedelem egy részét; a tökések ebből a részből fedezik vállalataik anyagköltségeit, fizetik dolgozóik munkabérét, s ebből jutnak profitjukhoz is.

A közlekedés akkor vesz részt a társadalmi termék, következésképp a nemzeti jövedelem termelésében, ha közvetlenül az árutermelés folyamatát szolgálja (beleértve a fogyasztás helyére történő áruszállítást), tehát ha e szállítások értéke bekerül az áru értékébe. Nemcsak az áruszállítás tartozik ide, hanem a személyszállítás is, ha az utóbbit közvetlenül a termelés szükségletei követelik meg, s ezek a szállítási költségek beletartoznak a termelési költségekbe (például a szerelők szállítása a gépszerelés helyére, a földalatti személyszállítás a bányákban stb.). A kapitalizmusban a személyszállítás nagyobb része nem kapcsolódik közvetlenül a termeléshez (a tökések és az állami tisztviselők utazásai fürdő- vagy nyaralóhelyekre, a munkások és a parasztok személyes szükségleteikkel kapcsolatos utazásai stb.). Amikor a lakosság az utasszállító eszközöket személyes szükségletei kielégítésére használja fel, ez a személyes fogyasztási folyamatnak, nem pedig az anyagi javak termelési folyamatának keretében történik.

A személyszállító eszközök (a személyvonatok, a hajók, a villamosok, az autóbuszok stb.) különlegesfajta személyes fogyasztási cikkek. A rendes fogyasztási cikkektől, a dolog lényegét tekintve, gazdaságilag csak abban különböznek, hogy „elfogyasztásuk” kollektíven (együttesen) és hosszabb időn át történik. A személyszállítás üzemeltetésének folyó költségei (a dolgozók fizetése, a tüzelőanyagköltségek stb.) *koncentrált fogyasztási költségek*, amelyeknek fedezésére végső soron az anyagi termelés területén létrehozott nemzeti jövedelem egy része szolgál.

A tökésországok nemzeti jövedelmére vonatkozó hivatalos adatok hamisak, mert kiszámításuk a nemzeti jövedelemről szóló apologetikus

burzsoá elméleteken alapul. Az ilyesfajta számítások célja: a kapitalizmus kizsákmányoló jellegének takargatása, a tőkés rend szépítése. A burzsoá közgazdák megnövelik a nemzeti jövedelem összegét, mert beleszámítják a nem-termelő terület jövedelmét, pedig az utóbbi a valóságban csak a termelőterületek jövedelmének újraelosztott része. Hivatalos adatok szerint az Egyesült Államok egész nemzeti jövedelme 1947-ben 198,7 milliárd dollár („National Income. A Supplement to the *Survey of Current Business*.” 151. old. 1951.), 1950-ben 240,6 milliárd dollár, 1952-ben 291,6 milliárd dollár volt. (*Survey of Current Business*. 1953 július. 13. o.d.) De a nemzeti jövedelem valóságos nagysága jóval kisebb volt ennél. A nemzeti jövedelem valóságos nagyságát a nemzeti jövedelmet megtestesítő anyagi javak felhasználására vonatkozó adatok alapján számíthatjuk ki.

Mint a *Survey of Current Business* 1953 júliusi számának adataiból látható, 1950-ben a személyes fogyasztásra került anyagi javak értéke 131,8 milliárd dollár volt. (11. old.) Az is kitűnik, hogy a lakosság 62,7 milliárd dollár értékben kapott különféle szolgáltatásokat; ideszámítják a telefon-, a posta- és a távíródíjat, az orvosi tiszteletdíjakat, a lakbért, a villanyáram- és gázdíjat, a színház- és mozibelepődíjakat stb. A folyóiratban a lakosság által fizetett különféle szolgáltatások „értékéről” közölt részletes adatok (22., 23. old.) alapján megállapíthatjuk, hogy az összes szolgáltatások „értékében” átlagosan kb. 45 százalék az anyagköltségek hányada. Ez 28,2 milliárd dollár, ami szintén része a megtermelt nemzeti jövedelemnek. A felhalmozással összefüggő anyagköltségek nagyságát (a nem-termelő szféra álló-alapjainak növekedését is beleértve) úgy állapíthatjuk meg, ha az állótőke amortizációjának és veszteségeinek 18,5 milliárd dollárnyi összegét (13. old.) levonjuk az 52,5 milliárd dolláros magánbefektetések teljes összegéből (11. old.). A valóságos felhalmozás összege — 34 milliárd dollár — szintén a nemzeti jövedelem része. A folyóirat továbbá adatokat közöl a hadsereg ellátását, az építkezéseket, az állami intézmények anyagi szükségleteinek fedezését stb.-t szolgáló állami anyagvásárlásokról, amelyeknek összege 17,7 milliárd dollár volt (15. old.). Személyes fogyasztásra, felhalmozásra és állami vásárlásokra 1950-ben összesen 211,7 milliárd dollár értékű anyagi javakat használtak fel ($131,8 + 28,2 + 34,0 + 17,7$). Az árukivitel többlete a bevitel felett és a más országok részére teljesített teherszállítási szolgáltatások többlete az ilyen jellegű igénybevett szolgáltatások felett 1950-ben 1,5 milliárd dollár volt. Ha az utóbbi összeget is beszámítjuk, az Egyesült Államok 1950. évi nemzeti jövedelme (folyó áron számítva) 213,2 milliárd dollár volt (benne a közvetett adók része 22,8 milliárd).

Hasonló számítással kimutatható, hogy 1947-ben az Egyesült Államok nemzeti jövedelme 179 milliárd dollár, 1952-ben pedig 256 milliárd dollár volt a közvetett adók levonása nélkül; ezek összege 1947-ben 18,1 milliárd, 1952-ben pedig 26,9 milliárd dollár volt. 1939. évi áronkon számítva az Egyesült Államok nemzeti jövedelme a következőképp alakult: 1947-ben 106,3 milliárd dollár, 1950-ben 116,1, 1952-ben pedig 126,5 milliárd dollár.

Mérlegelni kell még azt is, hogy az imperialista országoknak jutó nemzeti jövedelem rendszerint jóval nagyobb a *valóban megtermelt* nem-

zeti jövedelemnél, mert ez országok monopóliumai különféle úton-módon megkaparintják és elsajátítják a gyarmati és a függő országokban termelt nemzeti jövedelem egy részét. Először, az imperialista országok a gyarmati és a függő országok nemzeti jövedelmének egy részét a nem egyenértékű csere segítségével ragadják magukhoz: a monopóliumok a függő országoktól olcsó monopolárakon vásárolnak mezőgazdasági és ásványi nyersanyagokat, az iparcikkeket ellenben drága monopolárakon adják el ezeknek az országoknak. Másodszor, az imperialista hatalmak a gyarmati országok nemzeti jövedelmének egy részét az oda kivitt tőke kamatai és osztalékai útján sajátítják ki. A monopóliumoknak a gyarmatok kirablásából származó jövedelmei gyorsan növekednek. V. Perlo hozzávetőleges értékelése szerint az Egyesült Államok 1948-ban körülbelül 7,5 milliárd dollár jövedelemhez jutott az elmaradt és a függő országokkal folytatott nem egyenértékű csere, valamint a közvetlen befektetések útján. (Lásd: *Victor Perlo. Az amerikai imperializmus.* 80. old. Szikra, 1952. — További számításainkban az Egyesült Államok nemzeti jövedelmének ezt a részét nem különítjük el és nem vizsgáljuk. — A. P.)

A kapitalizmusban a nemzeti jövedelem valójában csak a ciklikus föllendülés szakaszán növekszik. A ciklus többi szakaszán a nemzeti jövedelem voltaképp nem nő, a válság szakaszán pedig erősen csökken.

A nemzeti jövedelem növekedése elsősorban a társadalmi termelés és a társadalmi termék növekedésétől függ. A tőkés termelés növekedése viszont a következő tényezőktől függ: az alkalmazott állandó és változó tőkének a felhalmozott értéktöbblet-rész terhére történő növekedésétől és a mezőgazdasági árutermelés szférájának kiszélesedésétől, továbbá az egész társadalmi termék normális értékesítési lehetőségétől, következésképp a fogyasztási cikkek kereslete növekedésének és termelésük növekedésének összhangjától, valamint a társadalmi termelés I. és II. osztálya fejlődésének összhangjától.

A monopóliumok előtti kapitalizmusban az értéktöbblet egy részének felhalmozása útján elég gyorsan növekedett az állandó és a változó tőke; gyarapodott a társadalmi termék; nőtt a tőkés osztály termelőeszköz-kereslete a termelés bővítése végett, s a mind népesebb munkásosztály és a gazdagodó kizsákmányoló osztályok fogyasztási cikkek-kereslete. Az áru-termelő mezőgazdaság fejlődése és a parasztság tönkretétele szintén hozzájárult a mezőgazdasági termelés általános növekedéséhez, s fokozta a parasztság termelőeszközökre és fogyasztási cikkekre irányuló keresletét. A fogyasztási cikkeknek a munkatermelékenység növekedése alapján bekövetkező olcsóbbodása növelte a kizsákmányoló osztályok, de néha még a munkások és a parasztok fogyasztását is. Ennek ellenére a közfogyasztás növekedésének a kapitalizmusra jellemző és a kapitalizmus fő ellentmondása által meghatározott elmaradása a termelés növekedésétől szükségképp periodikus túltermelési válságokra vezetett.

Amióta a kapitalizmus az imperializmus szakaszába lépett, a legfontosabb tőkésországokban már nem lehetett az egész felhalmozásra szánt értéktöbbletrészt a belső piac közvetítésével tőkévé változtatni, mert gyorsan fokozódott a tömegek elnyomorodása, s a mezőgazdaság mindinkább

elmaradt az ipartól. Ezzel kapcsolatban erősen megnövekedett a gyarmati és a függő országokba irányuló értéktöbbletkivitel (a tőkeexport). Az imperializmus korszakában a gazdasági válságok gyakoribbá és pusztítóbbá váltak, s ez szintén fékezte a nemzeti jövedelem növekedését. A monopolista csoportok és az imperialista államok konkurrenciaharcának rendkívüli kiéleződése fokozta a militarizmust, s megnövelte a háborús kiadásokat.

Az első világháború és a kapitalizmus általános válságának első szakasza jelentősen meglassította a társadalmi termék, következkéskép a nemzeti jövedelem növekedését. Az imperialista országok ipari kapacitása a háború idején lényegesen megnőtt ugyan, de termelt áruik értékesítési lehetősége gyorsan csökkent. Először is, az imperialista táborból kiszakadt Oroszország, amely a nyugateurópai országokból rengeteg árut és tőkét importált. Másodszor, viszonylag megcsappant az európai imperialista országokból a gyarmati és a függő országokba irányuló tőke- és áruexport, mert a gyarmati és a függő országokban kibontakozott a nemzeti felszabadító mozgalom, s az első világháború idején megnövekedett sok olyan fogyasztási cikk termelése, amelyet a gyarmati és a függő országok korábban az anyaországokból importáltak. Harmadszor, a háború következtében az imperialista országokban is jelentősen fokozódott a tömegek elnyomordása, csökkent vásárlóerejük.

A háború után tehát bebizonyosodott, hogy az anyaországokban a termelés méretei nagyon meghaladták a belföldi és a gyarmati értékesítés lehetőségeinek kereteit. A legfontosabb tőkés országokban állandósult a termelési apparátus nagyméretű krónikus kihasználatlansága és a mezőgazdasági termelés strukturális „főlösege”; mindez akadályozta a valóságos felhalmozást ezekben az országokban. A tőkebefektetés kis méretei folytán az új munkásoknak a termelésbe való bevonása kisebb arányú volt, mint a munkásoknak a berendezés megújítása és a munkaintenzitás növelése alapján történő kiszorítása a termelésből. Ez csökkentette a lakosság fizetőképes keresletét, s végül is fékjévé vált az imperialista országokban a társadalmi termék és a nemzeti jövedelem növekedésének.

Ezek a kapitalista rendszer általános válságára jellemző jelenségek különösen fontosak lettek a második világháború után, amikor egyrészt az európai népi demokratikus országok és a népi Kína kiváltak a kapitalizmus rendszeréből, s létrejött a föld lakosságának egyharmadát magába foglaló szocialista és demokratikus tábor; amikor másrészt a legfontosabb tőkés országokban szokatlanul erősen és élesen nyilvánult meg az ellentmondás az iparnak (az Egyesült Államokban pedig a mezőgazdaságnak is) a háború éveit alatti kifejlesztett termelési lehetőségei és a lakosság mindinkább csökkenő fizetőképes kereslete közt; ez utóbbi egyébként a munkásosztály reálbére és a dolgozó parasztság reáljövedelme csökkenésének következménye.

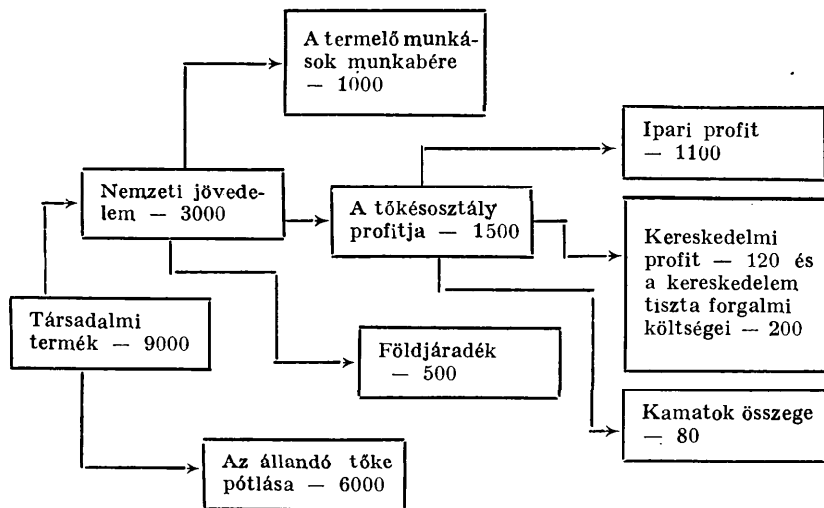
A háború óta a modern kapitalizmus legfontosabb országának, az Egyesült Államoknak társadalmi termelése, következkéskép nemzeti jövedelme is jelentősen csökkent a háborús időszakhoz képest. 1946-ban az Egyesült Államok ipari termelése az 1943. évének 71 százalékára esett vissza. Az ipari megélénkülés rövid szakasza után 1948 végén gazdasági válság kezdődött és 1949-ben az ipari termelés csak 74 százaléka volt az 1943.

évinek. Az Egyesült Államok imperialista uralkodó körei a népgazdaság teljes militarizálása és az új világháború előkészítése útján akartak kijutni a gazdasági nehézségekből. Kirobbantották a koreai háborút. Az amerikai monopolisták százmilliárdok elköltése árán, a kormány hadimegrendelései és az ezekkel összefüggő ipari magántőkebefektetések révén ideiglenesen elérték a termelés, a társadalmi termék, következésképp a nemzeti jövedelem növekedését.

A kapitalizmusban a nemzeti jövedelem elosztásának folyamata feloszlik: *elsődleges elosztásra*, vagyis az újonnan alkotott értéknek az *alapsztyályok* termelésből eredő *jövedelmeivé* történő átalakítására, valamint *újraelosztásra*, amely a költségvetésen át és a szolgáltatások megfizetése útján történik. Marx *A tőke* harmadik kötetében megmutatta, hogy a változó tőke országos méretekben a termelőmunkások munkabérének formáját ölti; a bruttó profitként realizált értéktöbblet egész összege pedig egymástól elkülönülő alkotórészeinek formáját ölti (ipari profit, kereskedelmi profit, kamat, földjáradék).

A nemzeti jövedelem elsődleges elosztásának folyamatát szemléltetően ábrázolja a következő séma:

A tőkések, a munkások és a földbirtokosok eredetileg pénzformában kapják jövedelmüket, s pénzjövedelmükért szerzik meg a nemzeti jövedelmet alkotó árutömeg megfelelő részét: a munkások megvásárolják a létfenntartási cikkek rájuk eső szegényes részét; a tőkésosztály valamennyi csoportja különböző áruk tömegét szerzi meg, s ezek biztosítják számára mind a fényűzést a magánéletben, mindpedig a tőkefelhalmozást; a föld-

birtokosok megvásárolják a nekik szükséges fogyasztási és fényűzési cikket. A nemzeti jövedelem elsődleges elosztása a proletariátus és a kizsákmányolók elkeseredett harca közepett valósul meg. De az uralkodó osztályok egyes csoportjai közt is harc dúl az értéktöbblet elosztásáért, s ez a munkásosztály kizsákmányolásának további fokozódását eredményezi.

A legtöbb tőkésországban a munkásosztályon, a tőkésen és a földbirtokosokon kívül még sok dolgozó paraszt és kisiparos is él. A tőkés társadalom nemzeti jövedelmének az a része, amelyet a parasztok és a kézműves-kisiparosok termeltek, az elosztás során feloszlik: a parasztoknak és a kézműveseknek jutó hányada, a tőkésosztály által bonyolult úton elsajátított hányadra és a földbirtokosok elsajátította hányadra. Amikor a parasztok olyan áron adják el termékeiket a kereskedelmi tőkésnek, hogy ez az utóbbiakat forgalmi költségeik fedezésén kívül csak átlagprofithoz juttatja, vagy amikor a parasztok hitelt vesznek igénybe és az adott időszakban normális, szokásos kamatot fizetik, vagy amikor földjáradék formájában kifizetik jövedelmüknek a normáljövedelmet valóban meghaladó részét — mindezekben az esetekben a tőkés és a földbirtokosok a nemzeti jövedelem elsődleges elosztása során elsajátítják a parasztok termelte áruk értékének egy részét. Ezekben az esetekben a tőkés és a földbirtokosok kizsákmányolják a parasztokat. De a kizsákmányoló osztályok már a monopóliumok-előtti kapitalizmus időszakában is jelentősen nagyobb részt tulajdonítottak el a parasztok termelte értékből, amikor ősszel poton áron vásárolták meg tőlük a gabonát, amikor magasabb uzsorakamatok fizetésére kényszerítették őket, amikor a parasztok által valóban realizált járadéknál jóval nagyobb méretekben szipolyozták ki belőlük földjáradékot. Ilyen esetekben arról van szó, hogy a tőkés és a földbirtokosok nemcsak „normálisan” zsákmányolják ki a parasztokat, hanem egyszerűen kirabolják őket a nemzeti jövedelem elsődleges elosztásának folyamatában.

A nemzeti jövedelem elsődleges elosztásának folyamatát a kapitalizmusban kiegészíti a nemzeti jövedelem újraelosztásának folyamata, amelynek eredményeként az eredeti jövedelmek egy része általában származékos jövedelmekké.

A nemzeti jövedelem újraelosztásának főcsatornája az állami költségvetés. A költségvetési bevételek zöme adókból ered; ezek súlya döntően a munkásosztályra, a dolgozó parasztságra és a többi dolgozóra nehezedik. A tőkés állam az adórendszer segítségével gyűjti össze a költségvetésben a már elosztott nemzeti jövedelem egy részét. A tőkés állam ezekből az eszközökből tartja fenn hadseregét, hatalmas bürokratikus és rendőri apparátusát s ezekből finanszírozza háborús előkészületeit és háborúit. Egészségvédelemre és népművelésre csak filléreket költ.

A nemzeti jövedelemnek a kizsákmányoló osztályok javát szolgáló újraelosztására vezet az infláció is, amely az adóprésszel párosulva fokozza a dolgozók elnyomódását.

A nemzeti jövedelem kapitalizmusbeli újraelosztásának egyik módja az eredeti jövedelmek egy részének elköltése szolgáltatások kiegyenlítésére. De bizonyos különbség van a személyes szolgáltatásoknak és a tőkés módon szervezett vállalatok szolgáltatásainak eladása közt.

A kapitalizmus fejlődése megteremti a kulturális és a közszükségleti szolgáltatások területén szolgálataikat eladó emberek óriási tömegét. Amikor a tőkésék és a földbirtokosok megfizetik az ügyvédek, az orvosok, a művészek, a zenészek, a házitanítók, a személygépkocsivezetők, valamint szolgálók és lakásaik szolgálatait, jövedelmük, profitjuk és járadékuk, vagyis az ország nemzeti jövedelméből való részesedésük egy részét adják át nekik (főként pénzműködésben). Amikor a munkások és a dolgozó parasztok fizetik meg jövedelmükből az orvost, a papot, a fodrászt, az ügyvédet stb.-t, munkabérük, illetve jövedelmük egy részét, azaz a nemzeti jövedelemből kapott részesedésük bizonyos hányadát adják át nekik.

A szolgáltatásoknak minden időszakban van valamiféle normális, azaz átlagos árak, amelyet közönségesen a szolgáltatás „értékének” neveznek. De a szolgáltatásoknak ezt az „értékét” nem szabad azonosítanunk az árak értékével. Az árak értékét a termelésükre fordított társadalmilag szükséges munka határozza meg. Az anyagi javak — árak — termelésének folyamatában új érték keletkezik. A szolgáltatások „értékét” ellenben nem a teljesítésükre fordított munka határozza meg, mert ez a munka nem alkot új értéket. Valamely szolgáltatás értéke nem egyéb, mint pénzbeli kifejezése az anyagi javak azon összegének, amely az adott időben normálisnak vagy szokásosan szükséges az adott szolgáltatást teljesítő személyek fenntartására és a szolgáltatás teljesítésével kapcsolatos anyagköltségek fedezésére. Minden szolgáltatás áru-egyenértékek nagyobb vagy kisebb összegével egyenlő.

Ismeretes, hogy a munkaerő értéke visszavezetődik a munkaerő fenntartásához társadalmilag szükséges létfenntartási cikkek meghatározott mennyiségének értékére. Társadalmi méretekben tehát a termelőmunkások munkaereje értékének meg kell felelnie a létfenntartási eszközök meghatározott mennyiségének. E létfenntartási eszközök, vagyis készárak — anyagi javak — nagyobbik részét a munkások közvetlenül elfogyasztják. Másik részét a különféle szolgálatokért átengedik az orvosoknak, a papoknak, a borbélyoknak stb. Ha a szolgáltatások ára normális, az áru-egyenértéket anyagi javak formájában átadó munkások szolgáltatások formájában megkapják az egyenértéket. Tegyük fel, hogy a termelőmunkások munkaerejének teljes értéke társadalmi méretekben 1500 millió munkaórával egyenlő, s e munkások fenntartására valóban van 1500 millió órának megfelelő értékű fogyasztási cikkmennyiség. Ha ennek egy részét, mondjuk 200 millió órát a munkások szolgáltatások megfizetésére költik, a teljes értékéből a munkások közvetlenül 1300 millió órának megfelelő értékű árut fogyasztanak el. A szolgáltatások egyenértékeként átadott 200 millió órából például 150 milliót fordítanak a szolgáltatásokat teljesítő személyek fenntartására és 50 milliót a szolgáltatások teljesítéséhez szükséges berendezések (kórházi, templomi, fodrászati stb. berendezések) beszerzésére. Ha tehát a szolgáltatásokat „értékükön”, vagyis egyenértékükön fizetik meg, még akkor is mindig a nemzeti jövedelem egy részéből fizetik ezeket, mégpedig vagy a termelőmunkások és a dolgozó parasztok jövedelmeiből, vagy a kizsákmányoló osztályok többlettermékből származó jövedelmeiből. Ez nem ellentétes azzal, hogy a szolgáltatásokat teljesítő személyek munkát végez-

nek (néha nagyon kellemetlen munkát), s ezért teljes joggal tekintik jövedelmüket munkával szerzett jövedelemnek.

Amikor a munkások és a parasztok normális áron fizetik meg az orvos, a fodrász, az ügyvéd stb. szolgáltatait, a szolgáltatást teljesítő személyek nem zsákmányolják ki a munkásokat és a parasztokat. Ebben az esetben a munkások és a parasztok a szolgáltatásokat mint árukat vásárolják, olyan értéket fizetve értük, amely egyenlő a szolgáltatást teljesítő személyek fenntartásához és a tevékenységükkel kapcsolatos anyagköltségek fedezéséhez szükséges áruegyenértékek értékével. De a szolgáltatások megfizetése szolgálhat a dolgozók megrablására is, ha a szolgáltatásokra olyan árakat állapítanak meg, amelyek meghaladják az adott szolgáltatás újratermeléséhez szükséges áruegyenértékek értékösszegét. És ez igen gyakran megtörténik, mert a kapitalizmus fejlődése során, mint már említettük, a nem-termelő szférában is létesülnek hatalmas tőkés intézmények és vállalatok: magán-kórházak, iskolák, színházak, fodrászatok stb. Ez intézmények tulajdonosai — a tőkés vállalkozók — bér munkásként használják fel az orvosokat, a tanítókat, a művészeket, a borbélyokat, az ügyvédeket stb., s intézményeik szolgáltatásaira magas díjakat állapítanak meg, hogy nagyobb profit-hoz juthassanak. Ebből a díjból fedezik intézményeik összes anyagköltségeit, fizetik dolgozóik munkabéreit, a kamatot és a földjáraadékat, s ebből jutnak profit-hoz. A munkabér, a profit és a járadék itt más természetű, mint az anyagi termelés ágazataiban. A munkabér, a profit és a járadék forrása a szolgáltatási szféra intézményeiben nem a szolgáltatásokat teljesítő intézmények dolgozói termelte érték (hiszen az itt dolgozók nem termelnek értéket és értéktöbbletet), hanem az országban termelt nemzeti jövedelemnek az a része, amelyet a tőkés vállalkozók a lakosság által fizetett szolgáltatási díjakból kaparintanak meg.

A tőkés társadalomban tehát az összes jövedelmek, mind az eredeti, mind a származékos jövedelmek igazi forrása a nemzeti jövedelem, vagyis az az értékösszeg, amelyet az év folyamán újonnan alkottak a termelő-munkások (valamint a dolgozó parasztok és a kézművesek). De minthogy a nemzeti jövedelem átalakul a lakosság különböző osztályainak és csoportjainak jövedelmeivé, e jövedelmek természetét és jellegét illetően hamis látszat keletkezik. Ezek a jövedelmek a jelenségek felszínén fetisizált formában mutatkoznak meg.

Az eredeti jövedelmek fétis-jellege az, hogy az eredeti jövedelmek mindegyike (a profit, a járadék és a munkabér) a maga sajátos forrásából: a tőkéből, a földből és a munkából eredőnek tűnik. A jelenségek felszínén hamis látszat támad, hogy az újonnan termelt érték, vagyis az ország nemzeti jövedelme a három különböző forrásból — a tőkéből, a földből és a munkából — eredő három jövedelemfajta összeadásának eredményeként keletkezik. A valóságban a nemzeti jövedelem nem tevődik össze ezekből a jövedelmekből, hanem ilyen jövedelmekre oszlik. A származékos jövedelmek fétis-jellege abban áll, hogy a jövedelem megszerzőinek tevékenysége tűnik e jövedelmek forrásának: az a hamis látszat keletkezik, hogy a származékos jövedelmek élvezői maguk termelik az általuk elsajátított értéket. A burzsoá közgazdák

erre a látszatra támaszkodnak, s eredeti jövedelemnek nyilvánítanak minden jövedelmet (az adományok és a munkanélküliségély kivételével). Így álcázzák, hogy a nemzeti jövedelem elosztása és újraelosztása a kizsákmányoló osztályok javára történik, hogy eközben fokozódik a munkásosztály és a dolgozó parasztság kizsákmányolása és kirablása.

Az imperializmus korában, amikor a *maximális* profit vált a tőkés termelés fejlődésének mozgató erejévé, jelentős változások történtek a nemzeti jövedelem elsődleges elosztásának és újraelosztásának folyamatában. Ezek a változások különösen jelentősek a tőkés világrendszer általános válságának időszakában.

A maximális profitot hajszoló tökemágnások a fogyasztási cikkek monopolárai révén gyakorlatilag kisajátítják a munkások mint vásárlók munkabérének egy részét, s óriási profitot biztosítanak maguknak. A legtöbb tőkés országban a nagy földbirtokosokkal szövetkező monopóliumok nagyon fölemelték a mezőgazdasági termékek beviteli vámjait, hogy az országban is jelentősen emelhessék a mezőgazdasági termékek árát. Ez a földjáradék felduzzasztására és a munkások reálbérének további csökkenésére vezet. Ugyanebben az irányban hat a lakások drágasága, a földjáradék növekedése a városokban. A munkásosztály reálbérének fokozott csökkenéséhez az is hozzájárul, hogy a tőkés újratermelés ellentmondásainak kiéléződése, az értékesítési nehézségek elmélyülése következtében erősen növekednek a tiszta forgalmi költségek (a reklámköltségek stb.). E költségek jelentős része áremelés útján áthárul a dolgozókra, vagyis a megtermelt termékek döntő részének végső vásárlóira.

A modern tőkés államok a monopóliumok érdekében rendszeresen csökkentik a pénz „aranytartalmát” és vásárlóerejét. Ennek következtében emelkednek az árak, csökken a munkásosztály reálbére, s emelkedik a kizsákmányolás rátája, mert a munkások pénzbéérének növekedése rendszerint elmarad az áremelkedéstől. De ez az intézkedés az egyéni kisárutermelők kirablását és a kistőkések kisajátítását is elősegíti, s végső soron a leghatalmasabb monopóliumok javát szolgálja. A kizsákmányolás fokozása és a dolgozó tömegek kirablása révén a monopoltőke gyorsan növeli profitját, holott a nemzeti jövedelem reális nagysága csak lassan növekszik.

Hasonló változások következnek be az imperializmus korában a parasztok és más kisárutermelők termelte nemzeti jövedelem-rész elosztási és újraelosztási folyamatában is. A tőkés monopóliumok kirabolják a parasztokat: az iparcikkeket drága monopoláron adják el nekik, a mezőgazdasági termékeket pedig olcsó monopoláron vásárolják meg tőlük. A parasztság termelte érték jelentős része tehát a monopoltőkések zsákmánya lesz, s maximális profitjuk részét alkotja. Növekszik a földjáradék is; ezt a parasztok, köztük a földtulajdonos parasztok is fizetik. Az utóbbiak gyakorlatilag nagy jelzálogkölcsön-kamatok formájában fizetnek járadékot a tőkés mezőgazdasági bankoknak.

Az imperializmus korában óriási mértékben megnövekedett a nemzeti jövedelemnek lakbérek, továbbá kommunális és egyéb szolgáltatások fizetése útján történő újraelosztása. A kommunális gazdaság ágazataiban alapított tőkés monopóliumok úgy rabolják ki a dolgozókat, hogy nagy

monopolalkbéréket, a városi személyszállításban drága utazási tarifákat, a fürdőkben, a fodrászatokban stb. nagy szolgáltatási díjakat, világítási díjat, mozijegyárat stb.-t szabnak meg. A monopolkapitalizmusban gyorsan bővül a kizsákmányoló osztályokat kiszolgáló személyek köre is.

Soha nem látott mértékben nőnek a tőkésországokban az adók. A dolgozó tömegek pénzjöveteleinek adók útján történő újraelosztása a legnagyobb monopóliumok (főként a hadiiparban és a vele kapcsolatos gazdasági ágakban tevékenykedő monopóliumok) javát szolgálja. A modern tőkésállamok költségvetése hatalmas szivattyú, amely a dolgozók zsebéből a milliárdosok és a milliomosok zsebébe szivattyúzza át a pénzt. A tőkésvilágban a munkásokra és a parasztokra kivetett adók elsősorban közvetlenül növekszenek, az adómentes minimum leszállítása és a jövedelemadó kulcsának emelése révén. Különösen jelentős a közvetett adók emelkedése. Ezenkívül a termelésben és a kereskedelemben uralkodó monopóliumok az árak mechanizmusán át egyenes jövedelemadójuk döntő részét is áthárítják a vásárló dolgozókra. A különféle kulturális és szolgáltató vállalatokra, továbbá a városi közlekedésre, a bérházakra, a színházakra és az orvosi intézményekre stb. kivetett adók jelentős része szintén a dolgozókat terheli. Az Egyesült Államokban jelenleg a munkások bérének és a dolgozó parasztok jövedelmének mintegy 32 százaléka gyűlik össze a költségvetésben egyenes és közvetett adók segítségével, tehát a monopóliumok javát szolgáló újraelosztásra kerül.

Az adóemelkedés ellenére a tőkés államok költségvetése krónikusan deficités. A költségvetési deficit fölös papírpénz kibocsátásra vezet; ez pedig méginkább fokozza a dolgozók elnyomódását, mert a fogyasztási cikkek áremelkedése majdnem mindig nagyobb a névleges munkabér emelkedésénél.

Igy a munkások és a parasztok kirablásának eredményeként a nemzeti jövedelem egy része közvetett úton szakad ki a szükséges termékből (vagyis a termelő munkások béréből és a dolgozó parasztok jövedelméből). Ez a rész a kizsákmányoló osztályok birtokába kerül és duzzasztja a nemzeti jövedelem általuk elsajátított részét.

A modern tőkésországok nemzeti jövedelme elosztásának tanulmányozásakor igen fontos konkrétan megvizsgálnunk: hogyan oszlik meg végső soron a nemzeti jövedelem a termelésben részvevő dolgozók és a kizsákmányoló osztályok közt. Egyúttal okvetlenül számolnunk kell a munkások és a dolgozó parasztok adó útján történő kirablásának hatásával is.

A termelésben részvevő dolgozók által a termelésben megkapott szükséges termék nagyságát a *Survey of Current Business* című folyóirat nemzeti jövedelemmel foglalkozó mellékletének adatai alapján a következőképp kapjuk meg: ideszámítjuk a bér munkások munkabérének összegét, valamint a mezőgazdaságban, az iparban és az építőiparban, valamint a közlekedés és a hírközlés árutermelést kiszolgáló részében foglalkoztatott alkalmazottak fizetésének $\frac{1}{10}$ -ét, továbbá a kereskedelmi dolgozók bérének $\frac{1}{5}$ -ét (feltételezve, hogy a kapitalizmusban a kereskedelmi munkának

legalább $\frac{1}{10}$ -e az értékforma pusztja megváltoztatásával kapcsolatos, ez pedig nem eredményez sem terméket, sem értéket); a kiskereskedők jövedelmének $\frac{1}{10}$ -ével számolunk, abból kiindulva, hogy egy kiskereskedő átlagos jövedelme a kereskedelmi dolgozók átlagos munkabérének körülbelül kétszerese; a dolgozó farmerek jövedelme számításunk szerint a mezőgazdasági „korporációkban nem egyesült vállalkozók” teljes jövedelmének 35 százalékaival egyenlő (a teljes jövedelemnek mintegy 65 százaléka a tőkés farmereknek jut).

A szükséges termék ily módon kiszámított összege 1947-ben 59,9 milliárd, 1950-ben 67,4 milliárd, 1952-ben 81,9 milliárd volt. Következésképp az értéktöbblet 1947-ben 119,1, 1950-ben 145,8, 1952-ben 174,1 milliárd dollárra rúgott. Az értéktöbblet rátája tehát 1947-ben 198,9, 1950-ben 216,3, 1952-ben 212,6 százalék volt.

De ezek az adatok korántsem mutatják meg teljesen, hogyan oszlott meg a nemzeti jövedelem a termelő dolgozók és a kizsákmányolók közt. Az utóbbiak az adók révén pótlólagosan elsajátítják a szükséges termék egy részét. A dolgozók adók útján történő kirablását mérlegelve a kizsákmányolás rátája 1947-ben 246,9, 1950-ben 268,9 és 1952-ben 289,6 százalék volt. Vagyis a termelő dolgozóknak jutott 1947-ben a nemzeti jövedelem 28,8, 1950-ben 27,1 és 1952-ben 25,7 százaléka.

A termelésben részvevő munkásokon és parasztokon kívül a tőkés-országokban — mint már említettük — sokan élveznek nem-termelő jellegű jövedelmet: a kereskedelmi alkalmazottak zöme (az értékforma megváltoztatásával foglalkozók), a banktisztviselők, a szolgáltatási ágazatok dolgozói, a tudományos és a kulturális dolgozók, a tőkés országok állami tisztviselői, a katonai szolgálatot teljesítők stb. Mindezek a személyek a termelésben alkotott nemzeti jövedelemből kapják jövedelmüket. De nem tőkések, jövedelmük munkából ered. Ezek a személyek is kizsákmányoltak, jóllehet kizsákmányolásuk másként történik, mint a termelő munkásoké. 1950-ben az idegen munkát ki nem zsákmányoló dolgozók (az állami tisztviselők és a házisziglák kivételével) 44,1 százalék erejéig részesedtek az Egyesült Államok nemzeti jövedelméből.* Ha ebből a mutatóból levonjuk a termelésben részvevő dolgozók (a termelőmunkások és a dolgozó farmerek) részesedését, amely 1950-ben — előbbi számításunk szerint — a nemzeti jövedelemnek körülbelül 27,1 százaléka volt, megállapíthatjuk, hogy a nem-termelő munkát végző dolgozók a nemzeti jövedelem 17 százalékában részesedtek.

A pénzformában történő elsődleges elosztás és újraelosztás alapján megy végbe a nemzeti jövedelem *felhasználása*, vagyis *végleges elköltése* a kapitalista bővített újratermelési folyamatban: felhalmozásra, az alap-

* Az idegen munkát ki nem zsákmányoló dolgozók részesedésének kiszámításakor a munkások és az alkalmazottak részesedésének azt a számítását vettük alapul, amelyet A. Kac közölt a Voproszi Ekonomiki 1952. évi 6. számában. A fizetések általa kiszámított összegéhez hozzáadtuk a farmerek egész jövedelmének 35 százalékát (ez megfelel a dolgozó farmerek jövedelmének), s a közvetett adókkal kapcsolatban elvégeztük a szükséges kiegészítő javításokat.

osztályok személyes fogyasztására, a nem-termelő szféra valamennyi ágazatának fenntartására.

A tőkés társadalom nemzeti jövedelme, ha a lakosság különböző társadalmi csoportjai által történő felhasználás szempontjából vizsgáljuk, végeredményben hat fő részre oszlik.

Ezek a következők:

1. A *tőkés felhalmozás alapja*, beleértve az *állandó tőke növekedését* az anyagi termelés minden ágazatában, a kereskedelemben és a hitelrendszerben, továbbá a *fogyasztási állóalapok*: a lakóház-alap, a városgazdasági, a tudományos és a kulturális intézmények, valamint a hivatalok anyagi bázisának növekedését.

2. A *dolgozó lakosság fogyasztási alapja*, amely magában foglalja: a) az anyagi javak elfogyasztását az anyagi termelés dolgozói, a munkások és a dolgozó parasztok által; b) a nem-termelő szféra ama, igen jelentéktelen részének eltartását, amely a dolgozók kulturális és anyagi szükségleteit elégíti ki.

3. A *kizsákmányoló osztályok fogyasztási alapja*, amely nemcsak a kizsákmányoló osztályok és cselédségük fogyasztását foglalja magában, hanem a nem-termelő ágazatok ama részének eltartását is, amely közvetlenül elégíti ki a kizsákmányolóknak szükségleteit, s biztosítja uralmukat.

4. A *nemzeti jövedelemből fedezett tiszta forgalmi költségek és veszteségek alapja*. A tőkés kereskedelem tiszta forgalmi költségei igen nagyok, fedezésükre az ország nemzeti jövedelmének jelentős része szolgál. A hitelrendszer és a pénzforgalmi rendszer fenntartása is sokba kerül a társadalomnak.

5. A *hadikiadások alapja*, amely magában foglalja a tőkés állam fegyveres erőinek fenntartására, háborús előkészületeire és háborúna fordított nemzeti jövedelem-részt.

6. Az *áruexport többlete az importhoz képest* és a más országok részére végzett teherszállítások többlete az igénybevett hasonló szolgáltatásokhoz képest.

A modern kapitalizmusban a monopólkapitalizmus előtti korszakhoz képest komoly változások történtek a nemzeti jövedelem felhasználásában.

Először, erősen csökkent a tőkésszországokban a nemzeti jövedelemnek valóságos felhalmozásra, vagyis a termelés bővítésére fordított része. Anglia 1907-ben még a nemzeti jövedelem 12,2 százalékát halmozta fel, 1937-ben pedig már csak 6,7 százalékát. A válság éveiben a felhalmozás megcsappant: például 1932-ben a nemzeti jövedelemnek mindössze 0,8 százaléka volt. Az Egyesült Államokban 1921-től 1929-ig a felhalmozás átlagosan a nemzeti jövedelem 10 százaléka, 1929-től 1938-ig pedig mindössze 2 százaléka volt.

Másodszor, jelentősen csökkent a nemzeti jövedelemnek a munkásosztály fenntartására fordított része. Gyorsan romlik a dolgozó parasztok és a kisiparosok tömegének, valamint az értelmiség zömének a helyzete is. A legembertelenebb elnyomás sújtja a gyarmatok és a függő országok dolgozóit.

Harmadszor, rendkívül megnövekedtek a kizsákmányoló osztályok és nagyszámú élődsi cselédségük eltartásának költségei; növekednek a tőkészek lényűzési költségei, bővül a járadékos tőkészek rétege és a kizsákmányolókat kiszolgáló személyek köre. Hatalmasan megnövekedett a monopólió uralmát biztosító államapparátus.

Negyedszer, óriási méreteket öltöttek a hadikiadások. A hadikiadások részaránya az Egyesült Államok nemzeti jövedelmében 1938-ban 2,4 százalék, 1952-ben pedig 23,7 százalék volt. Mindebben megnyilvánul a kapitalizmus ellentéteinek gigászi kiéleződése az imperializmusban.

Ötödször, példátlanul felduzzadtak a konkurenciával, a reklám növekedésével, az áru- és különösen az értékpapírspekulációkkal összefüggő improduktív költségek, amelyek fedezete végső soron szintén a nemzeti jövedelem. Az anyagi erőforrások óriási pusztulását okozó gazdasági válságok az imperializmusnak és a kapitalizmus általános válságának időszakában különösen gyakoriak, mélyek, tartósak és pusztítóak lettek.

Egyes országok burzsoá statisztikája adatokat közöl a nemzeti jövedelem elköltségéről, vagyis felhasználásáról. A hivatalos statisztika adatai szerint az Egyesült Államok nemzeti jövedelmének felhasználása a következőképpen alakult (százalékos megoszlás):

	1947	1950	1952
Fogyasztás	75,8	73,4	68,0
Felhalmozás	18,1	19,6	16,8
Hadikiadások	6,1	7,0	15,2

Amde ezek az adatok nem mutatják meg, hanem inkább *takargatják* az Egyesült Államok nemzeti jövedelmének valóságos felhasználását. Az adatokban nincs elkülönítve a kizsákmányoló osztályok és cselédségük fogyasztása az anyagi termelésben dolgozó és a részükre szolgáltatásokat teljesítő személyek fogyasztásától. Nincsenek elkülönítve a többmiliárdos tiszta forgalmi költségek sem.

A kérdés helyes, marxista vizsgálatokor a meglévő számadatok alapján körülbelül a következő képet kapjuk az Egyesült Államok nemzeti jövedelmének felhasználásáról:*

* A nemzeti jövedelem felhasználásának kiszámításakor nagy nehézséget okoz a közvetett adók levonása. De a nemzeti jövedelem végleges felhasználásában az egyes tételek arányát (a teljes összeg százalékában kifejezve) különösebb hiba nélkül kiszámíthatjuk, ha a nemzeti jövedelemben beszámítjuk a közvetett adókat is. Csak az szükséges, hogy a termelő dolgozók fogyasztási hányadának kiszámítása végett a szükséges termék általunk már kiszámított összegéből (l.: 41. old.) kivonjuk az egyenesadókat és némi helyesbítést végezzünk azzal kapcsolatban, hogy a termelő dolgozók által vásárolt közszükségleti cikkek a közvetett adók nagyobb százalékát tartalmazzák, mint amennyit a nemzeti jövedelem átlagosan tartalmaz. A valóságos felhalmozást a *Survey of Current Business* adatai alapján úgy számítottuk ki, hogy az amortizáció és az esetleges tőkevesztések összegét levontuk a magántőkebefektetések és a katonai jellegű építkezések nélkül számított állami építkezések teljes összegéből. A felhalmozás táblázatbeli aránya

	1947		1950		1952	
	milliárd dollár	százalék	milliárd dollár	százalék	milliárd dollár	százalék
A termelő dolgozók és a részükre szolgáltatásokat teljesítő személyek fogyasztása	51,6	28,8	57,8	27,1	65,7	25,7
A kizsákmányoló osztályok és az őket kiszolgáló személyek fogyasztása (beleértve az államapparátust is)	52,4	29,3	62,0	29,1	71,0	27,7
Valóságos felhalmozás (beleértve a nem termelő szféra állóalapjainak növekedését is)	20,8	11,6	38,9	18,2	26,2	10,2
Ebből a nem termelő ágazatok állóalapjainak növekedése (beleértve a lakóházialapot is)	(8,3)	(4,6)	(16,5)	(7,7)	(16,7)	(6,5)
Tiszta forgalmi költségek	23,4	13,1	27,9	13,1	29,7	11,6
Hadikiadások (beleértve a magánhadüzemek építését)	20,1	11,2	25,4	11,9	60,6	23,7
Ebből magánhadüzem építése ..	—	—	(1,0)	(0,5)	(10,0)	(3,9)
Az áruexport és a teljesített teherszállítások többlete az importon és az igénybevett teherszállításokon	10,7	6,0	1,2	0,6	2,8	1,1
Az egész nemzeti jövedelem	179,0	100,0	213,2	100,0	256,0	100,0

A táblázatból kitűnik, hogy az Egyesült Államokban a termelő dolgozók 1952-ben a nemzeti jövedelemnek csak körülbelül egynegyedét (25,7 százalékat) kapták meg; a termelő dolgozók fogyasztása és a felhalmozás együttesen a nemzeti jövedelem 35,9 százaléka volt. A nemzeti jövedelemnek a kizsákmányoló osztályok és cselédségük eltartására, a mértéktelenül felduzzasztott tiszta forgalmi költségekre és a hadikiadásokra

az Egyesült Államok nemzeti jövedelmében a specifikus háborúutáni hadiinflációs konjunktúrát tükrözi; a valóságban a felhalmozás mérete sokkal kisebb. Például 1929-től 1950-ig a teljes felhalmozás átlagosan a nemzeti jövedelemnek mintegy 8%-a volt, beleértve a nem-termelő ágazatok állóalapjainak növekedését (a katonai intézmények kivételével). A tiszta forgalmi költségek összegét úgy számítottuk ki, hogy a kereskedelmi alkalmazottak munkabérének (a szükséges termékhez sorolt egyötöd kivételével) és a hitelintézeti alkalmazottak munkabérének összegéhez hozzáadtunk 14 százalékot a szóbanforgó ágazatok folyó anyagköltségeire. A hadikiadásokat a *Markets after the Defense Expansion* (Washington, 1952) című hivatalos beszámoló jelentés adatai alapján számítottuk ki, s az így kapott összeghez hozzáadtuk a leszerelt katonák nyugdíját. A kizsákmányoló osztályok fogyasztását (beleértve az államapparátus fenntartásának költségeit is) úgy számítottuk ki, hogy a nemzeti jövedelemből levontuk az előbb felsorolt négy mutatószámot. Az áruexport és a külföldnek végzett teherszállítások egyenlegét az Egyesült Államoknak a megfélemlítő évekre vonatkozó fizetési mérlegéből vettük.

történő improduktív elherdálása 1952-ben az egész nemzeti jövedelemnek 63 százalékat emésztette föl. A hadikiadások az 1947. évi 11,2 százalékról 1950-ben 23,7 százalékra nőttek a termelő dolgozók fogyasztásának és a felhalmozásnak a rovására. A kizsákmányoló osztályok fogyasztásának jelentéktelen csökkenését (az 1947. évi 29,3 százalékról az 1952. évi 27,7 százalékra) az magyarázza, hogy a gazdaság militarizálásán és a fegyverkezési hajszán megtollasodó nagy finánciókések a kis- és a középburzoáziára hárítják át a hadikiadások bizonyos részét.

Ezek az adatok ékesen bizonyítják a nemzeti jövedelem felhasználásának rabló és élődsi jellegét a modern kapitalista társadalomban.

A nemzeti jövedelem kérdésének vizsgálata megmutatja, hogy a kapitalizmusban a kisajátítás tőkés formája és az embereknek az anyagi javak termelési folyamatában ezen alapuló viszonyai határozzák meg a nemzeti jövedelem elsődleges elosztásának és újraelosztásának jellegét; a nemzeti jövedelem elosztása befolyásolja a nemzeti jövedelemnek a tőkés társadalmi újratermelés folyamatában történő felhasználását, s jelentősen kiélezi a kapitalizmus sajátos gazdasági ellentmondásait és osztályellentéteit.

A monopóliumok előtti kapitalizmusban a nemzeti jövedelem elosztása biztosította a nemzeti jövedelem jelentős részének a belföldi állandó és változó tőke bővítésére történő felhasználását; ez bővítette a belső piacot és a társadalmi termelés gyors növekedését eredményezte (a túltermelési válságok természetesen periodikusan megszakították ezt a növekedést).

Az imperializmusban a kapitalizmus általános válságának kezdetéig a proletariátus és a dolgozó parasztság elnyomorodásának fokozódása, valamint a kizsákmányoló osztályok által megkaparintott értéktöbblet viszonylagosan jelentős növekedése megnehezítette az értéktöbbletnek a termelés bővítésére való felhasználását az anyaországokban, s az imperialista csoportoknak a gyarmatok megszerzéséért és az odairányuló tőke- és áruexportért vívott harcára vezetett. Ilyen körülmények között a nemzeti jövedelem elosztása és felhasználása biztosította a tőkés termelés bővítését és piacainak növekedését, de közben mindinkább kiéleződött az ellentmondás az imperialista országok növekvő termelési lehetőségei és a viszonylagosan csökkenő fizetőképes kereslet között, a végletekig fokozódott a konkurrencia és az imperialista államok harca az értékesítési piacokért és a tőkebefektetési szférákért.

A kapitalizmus általános válságának első szakaszán állandósult a legfontosabb imperialista országokban a termelő apparátus krónikus kihasználatlansága. Ez annak következménye, hogy Oroszország kivált a tőkés világrendszerből, megkezdődött az imperializmus gyarmati rendszerének válsága, s rendkívül kiéleződött az ellentmondás az anyaországoknak az első világháború idején megnövekedett termelési lehetőségei és a lakosságuknak a háború következtében csökkent fizetőképes kereslete közt. A termelőkapacitás krónikus kihasználatlansága az állandó és a változó tőke értéktöbbletfelhalmozás útján történő növelésének, következésképp a

termelés bővítésének legnagyobb akadályává vált ezekben az országokban. Létrejött a piacok stabilitása, s egyidejűleg növekedtek a termelési lehetőségek. Ennek következtében a nyugateurópai országok termelése a második világháború kezdetéig alig haladta meg az 1913. évi színvonalat. Az Egyesült Államokban pedig a termelés az 1929—1933. évi gazdasági válságtól a második világháború kezdetéig nem tudott a válságelőtti 1929. év színvonalára emelkedni.

A kapitalizmus általános válságának második szakaszán nagyon összeszűkült a tőkés világpiac, mert Kína és az európai népi demokratikus országok kiváltak a kapitalizmus rendszeréből, s az imperialista országokban és a gyarmatokon hatalmasan megnövekedett a dolgozók elnyomódása. A tőkés világpiac összeszűkülése következtében pedig erősen fokozódik majd a termelőapparátus krónikus kihasználatlansága. A valószínű felhalmozás és a belső piac bővülése az anyaországokban, következképp a termelés normális gazdasági alapon való fejlődése az imperialista országokban most rendkívül megnehezült.

A tőkés világpiac terjedelmének csökkenése a jövőben is folytatódni fog. Valamennyi fejlett tőkésországban továbbra is érvényesül a belső piac szűkülési tendenciája. Ez annak következménye, hogy egyrészt a termelő kapacitás óriási kihasználatlansága rendkívül megnehezíti új munkástömegeknek az iparba való bevonását, másrészt fokozottan folyik a munkások kiszorítása a működő vállalatokból, mert a munka intenzitása lázasan növekszik, a hadiipari termelőágakban pedig meghonosodik az új technika és technológia. A fejlett tőkésországok mezőgazdaságában folytatódik a kis- és a középparaszti gazdaságok tönkretétele és pauperizálása, mert a monopóliumok kizsákmányolják és kirabolják őket, a legújabb technikával felszerelt óriási tőkés mezőgazdasági vállalatok pedig elkeseredett konkurrenciaharcot vívnak velük. A gyarmati országok nemzeti felszabadító mozgalmának növekedése alapján folytatódni fog a gyarmati országok kiválása az imperialista táborból, folytatódni fog ez országok saját nemzeti tőkéjének gyarapodása és az anyaországok tőkéjével való konkurrenciája. Ennek eredményeként a legfontosabb tőkésországok exportlehetőségei mind rosszabbak lesznek. Ráadásul az elmaradt — a félgyarmati és a függő — országok mindinkább arra törekednek majd, hogy a demokratikus tábor világpiacán vásárolják meg a szükséges árukat, mert így megmenekülhetnek a monopóliumok diktálta nem egyenértékű csere útján történő kirablástól, s hozzájuthatnak ipari felszereléshez, amelyet az imperialista országok egyáltalán nem akarnak eladni a függő országoknak. Persze a tőkésvilág befogadóképességének bizonyos fokú bővüléséről is szó lehet azzal kapcsolatban, hogy a gyarmati és a függő országokban növekednek a helyi tőke szükségletei az imperialista országokban előállított termelőberendezések és fényűzési cikkek iránt, s növekszik néhány olyan gyarmat (például Afrika) kereslete is, amelyben ezideig a természetes gazdaság uralkodott, s amely most nagyobb erővel bekapcsolódik az áruforgalomba. De ennek a ténynek a hatása a jelenlegi körülmények közt már nem tudja ellensúlyozni a tőkés világpiac mind

jelentősebb szűkülésének fő tendenciáját. A mostani legfontosabb imperialista államok — az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország — számára az erőforrások kiaknázási szférái azért is csökkenni fognak a tőkés világban, mert Németország, Japán és Olaszország is fokozatosan versenyzépes lesz a tőkés világpiacra.

A tőkés világrendszer általános válságának, az általános válság második szakaszában észlelhető elmélyülése tehát nem kecsegteti az imperialista országokat a termelés valamelyest is jelentős föllendülésével. A tőkés gazdaság fejlődése és az ennek alapján kibontakozó osztályharc a mai körülmények közt a tőkés termelés alapjának egyre fokozódó összehűkülésére vezet. A mind nagyobb ellentmondásokba ütköző imperialista tábor megpróbálja, hogy a nemzetgazdaság teljes militarizálásával és háborús kalandok kirobantásával biztosítsa a termelés fejlesztésének további lehetőségét, a profitok további növelését. Ámde a nemzetgazdaság militarizálása csak rövid időre növelheti egyik vagy másik tőkés ország termelését. A hadikiadások csak olyan mértékben növelhetik a fizetőképes keresletet, amilyen mértékben a tőkésállam a „fölsőleges” tőkéik kölcsönök útján történő bevonásával, valamint fölös papírpénzmennyiségnek forgalombahozásával fedezi a háborús kiadásokat (feltéve, ha az állam ezúton megkapja a tőkések értéktöbbletéből származó jövedelmének egy részét). Ha a háborús célokra a termelőmunkások munkabérének és a dolgozó parasztok szükséges jövedelmének egy részét szakítják ki adók útján, ez csak a kereslet szerkezetét változtatja meg: növeli a hadseregnek szükséges cikkek iránti keresletet, s erősen csökkenti a munkások és a dolgozó parasztok fogyasztási cikkekre irányuló keresletét, tehát bővíti a hadipari termelőágak termékeinek értékesítési piacát a lakosság számára személyes fogyasztási cikkek gyártó termelőágak értékesítési piacának rovására. Ez tehát nem biztosíthatja huzamosabb ideig a termelés gyors növekedését, mert képtelen ellensúlyozni a személyes fogyasztási cikkek keresletének csökkenését. Nyilvánvaló, hogy a tőkésországokban szükségképp félbe kell szakadnia a termelés ideiglenes bővülésének, amely jelenleg csupán a népgazdaság militarizálásának az eredménye.

Csak az biztosíthatja az egész népgazdaság gyors és szakadatlan fejlődését, s ennek alapján a nyomor meg a munkanélküliség felszámolását és a dolgozók jólétének szakadatlan föllendülését, ha a termelőeszközökkel együtt a segítségével létrehozott társadalmi termék és a nemzeti jövedelem az egész társadalom tulajdonába kerül. A szocializmus megszünteti a nemzeti jövedelem improduktív elherdálását a kizsákmányoló osztályok és nagyszámú cselédségük eltartására, a dolgozókat elnyomó bürokratikus államapparátus fenntartására, rablóháborúk előkészítésére és folytatására, a konkurrencia költségeinek fedezésére stb. A szocializmusban a nemzeti jövedelem elosztása és felhasználása tervszerűen, a társadalom minden tagja anyagi és kulturális életszínvonalának szüntelen emelése és az egész társadalmi termelés fejlesztése végett valósul meg. A Szovjetunió és a népi demokratikus országok tapasztalatai szemléltetően bizonyítják ezt.

HOCH RÓBERT

Áruforgalom és termékesere

II.*

A szocialista állam és a kolhozok cserekapcsolatai

A kolhoztermelés fölöslegeinek árujellege

Az elkülönült kolhoztulajdon meglétéből szükségképpen folyik az árutertermelés elkerülhetetlensége: a kolhoztermelés fölöslege áruvá válik. E fölösleghez tartozik a kolhoz minden olyan terméke, amelyet a kolhoz vagy tagjai nem használnak fel a termelés folytatására, illetve személyes fogyasztásukra. De a kolhozok termékfölöslegének különféle részeire nem egyforma mértékben illenek a szó teljes értelmében tekintett áru sztálini ismertetőjelei: „Az áru a termelés olyan terméke, amely bármely vásárlónak eladható, az áru eladásával pedig az árutulajdonos elveszti annak tulajdonjogát, s a vásárló válik az áru tulajdonosává, aki újra eladhatja, elzálogosíthatja, vagy veszni hagyhatja.” (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 52. old. Szikra. 1953.)

Azokra az árukra, amelyeket a szocializmuselőtti társadalmak elkülönült árutertermelői termeltek, teljesen ráillik az idézett meghatáro-

zás. A kolhoz termelte áruk esetében nem egészen ez a helyzet. A szocializmusban is termelnek árukat, de a szocialista társadalmat egyáltalán nem lehet árutertermelő társadalomnak jellemezni. A kolhozok is elkülönült árutertermelők, de elkülönültségük foka sokkal kisebb, mint a szocializmuselőtti árutertermelőké. A kolhozok olyan társadalom termelőszervezetének részei, amelyet nem az árutertermelés törvényei irányítanak, hanem elsősorban a szocializmus gazdasági alaptörvénye és a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye. E törvények nem az árutertermelésből fakadnak, sőt ellenkezőleg: korlátozzák az árutertermelés törvényeinek hatókörét.

A kolhoztulajdon nem lehetne szocialista tulajdon, ha a kolhozokat az egész társadalomhoz fűző gazdasági viszony csak az árutertermelőnek a piachoz, illetve a vásárlókhoz való viszonya volna. A legfontosabb termelőeszközöket birtokló és a társadalom egészét képviselő munkásállam — éppen a szocializmus gazdasági alaptörvényének és a tervszerű fejlődés törvényének érvényesítése céljából —

* A cikk első részét folyóiratunk 1953. évi 10. számában közzeltük. (305—318. old.)

közvetlen gazdasági kapcsolatokat létesít a kolhozokkal. E kapcsolatok összességükben mások, közvetlenebbek és átfogóbbak, mint a szocializmuselőtti árutermelők kapcsolatai azokkal a reménybeli és valószínű vásárlókkal, akiknek összessége a piacot jelenti. Ebből következik, hogy azokra a termékekre, amelyeket a kolhoz az államnak ad el, kevésbé érvényesek az áru ismertetőjelei, mint azokra, amelyeket másképpen — például a kolhozpiacra — értékesít. Aszerint is fokozati különbségek mutatkoznak a kolhoz termékeinek árujellegében, hogy a kolhoz *milyen módon, milyen gazdasági kapcsolat keretében* adja el őket az államnak.

Vizsgáljuk meg a kolhoztermékek forgalomba kerülésének formáit, s kezdjük el a sort a kötelező beadással, a kolhoztermékeknek azzal a részével, amelynek árujellege viszonylag erősen elmosódott.

A szó teljes értelmében tekintett áru egyik fontos sajátossága, hogy az eladó szabadon rendelkezhetik vele: ez az áru bárkinek eladható. A beadásra kerülő termékekkel a kolhoz egyáltalán nem rendelkezik szabadon; az állam szigorú rendelkezésekkel szabja meg a beadandó termékek fajtáját és mennyiségét, a beadás határidejét, a beadási árakat. De a beadott termékekről mégsem mondhatjuk, hogy nem áruk. Először: azért áruk, mert a beadás során tulajdonváltás történik; a kolhoz elveszti, az állam pedig megszerzi e termékek tulajdonjogát. A beadási rendszer éppen azon alapul, hogy a szocialista állam *elismeri* a kolhozot, mint különálló, önálló tulajdonost. De már a cikk első részében említettük, hogy jöllehet a tulajdonváltás elválaszthatatlan

az áru-kategóriától, egymagában mégsem teszi a terméket áruvá. Másodszor azonban azért áru a beadott termék, mert a kolhoz — a beadási árak megfelelő összegben — pénzt kap érte az államtól. Ismeretes, hogy az áru metamorfózisa — alakváltozása — nem más, mint az A-P-A körforgás. Nos, a beadott kolhoztermék nemcsak az árumetamorfózis egyik felén, hanem a teljes metamorfózison átesik. Az a folyamat, hogy a kolhoz a kötelezően beadott termékért pénzt kap, csak első része a metamorfózisnak. Kiegészíti ezt az első részt, s befejezi a folyamatot a metamorfózis második része: a kapott pénzért történő vásárlás, a pénz árúvá válása. S ha az első mozzanat, a beadott termék pénzre válása, nem felel meg mindenben az árucseré tipikus formájának, a második, a befejező mozzanat, semmiben sem különbözik a legtipikusabb árueladást követő vételtől. A pénzen nem látszik; hogy kötelező termékbeadásból, vagy a kolhozpiacra történt eladásból származik-e.

Vizsgáljuk most meg a kolhoztermék főlegeseinek azt a részét, amelyik a legteljesebben megfelel az áru sztatáli meghatározásának. Azok a termékek tartoznak ide, amelyeket a kolhozok, vagy a kolhozparasztok a kolhozpiacra értékesítenek.

E termékekkel a kolhoz minden tekintetben szabadon rendelkezik, teljesen szabadon bocsátja forgalomba, idegeníti el őket. A kolhozpiacra vitt termékek árujellege egészen világos; e termékekre ráillik az áru valamennyi fontos ismertetőjele. A kolhozpiacra vitt árukban megtestesült munka a kolhoztagok munkájának az a része, amely a legkevésbé

közvetlenül társadalmi jellegű. A kolhozpiacon viszonylag erősen érvényesül a piaci spontaneitás. A kolhozpiac forgalmát és árait a szocialista állam nem tervezheti meg kötelező, érvénnyel. De a tervekbe előre beépíti a kolhozpiac hozzávetőlegesen várható forgalmát és árait, s számos eszközzel hat a forgalom és az árak alakulására, hogy a kialakuló árak megfeleljenek a terv előirányzatainak.

A kolhozok szabadon értékesíthető termékeik egy részét nem viszik a kolhozpiacra, hanem az állami és a szövetkezeti fölvásárló szervezeteknek adják el. Itt már közvetlenebb az egész társadalom és a kolhozok kapcsolata, mint a kolhozpiacon. Az áruk e részének forgalma ezért tervezhető sokkal pontosabban. A fölvásárlási tervek a fölvásárló szervek számára utasításszerűek. Az árak alakulása itt már nem a kereslet és a kínálat pillanatnyi alakulásától függ, hanem tervezett: az állam alapítja meg a fölvásárlási árakat. A kolhozpiacon történő értékesítés és a fölvásárló szervezetnek való eladás közt tehát fokozati különbség van, de e különbség nem jelent ugrásszerű, minőségi változást. A fölvásárló szervezetnek eladott árura érvényes az árunak az a sajátossága is, hogy a tulajdonosa bárkinek eladhatja. A kolhoz szabadon dönti el, hogy a kolhozpiacra vigye-e áruját, vagy a fölvásárló szervezetnek adja-e el. (Hogy a kolhoz melyik formát választja, az attól függ, melyik a kedvezőbb neki.)

Megvizsgáltuk a kolhozok és az egész társadalom cserekapcsolatainak olyan típusát, amelyben a termékek forgalmának formája viszonylag erősen különbözik az áru-

forgalom jellegzetes alakjaitól, s megvizsgáltunk egy olyan típust, amelyre minden tekintetben ráillenek az áruforgalom klasszikus ismertetőjelei. Vizsgáljunk most meg egy olyan esetet, amely jellegére nézve e két szélsőség közt van.

A kolhoz a gépállomással kötött szerződések, valamint a termelési szerződések teljesítésére használja föl termékeinek egy részét. Az állam és a kolhozok kapcsolata mind a gépállomási, mind a termelési szerződések esetében már egészen közvetlen. Most nem elemezzük a gépállomás és a kolhoz kapcsolatait, hanem csak az államnak és a kolhozoknak a termelési szerződéssel közvetített kapcsolataival foglalkozunk. A megkötött termelési szerződés természetesen nemcsak az állam, hanem a kolhoz számára is kötelező erejű. Az ánakat a szerződésben eleve kikötik. (Már itt fel kell hívunk a figyelmet, hogy a termelési szerződések egyrésze, a termékcsereszerződések esetében a kolhoz közvetlenül iparcikket kap termékeinek jelentős részéért; tehát itt a termékek értékkifejezése már nem a szó teljes értelmében tekintett ár.) A szerződés feltételeit mindkét félnek meg kell tartania, s ez lehetővé teszi, hogy az állam pontosan tervezze a mezőgazdasági eredetű áruk forgalmának ezt a részét.

Beszélhetünk-e itt szabad döntésről a vevő megválasztását illetően? Bizonyos korlátok közt igenis beszélhetünk. A kolhoz nem dönthet ugyan a termékek sorsáról, ha már megkötötte a szerződést, de szabadon eldöntheti (egyes ipari növények kivételével), hogy kössön-e vagy ne kössön ilyen szerződést. Az utóbbi esetben a kolhozpiacra viheti

ezeket az árukat is, vagy pedig eladhatja őket a fölvásárló szervezeteknek. Ha nem kedvező a szerződés, a kolhozoknak nem kell megkötnie.

A termékcsereszerződés formái

Már utaltunk rá, hogy a kolhozok bizonyos termelési szerződések keretében a szállított termékek jelentős részéért az államtól nem pénzt kapnak, hanem iparcikket. A termelési szerződésnek ez a formája a termékcseres- („áruváltási”) szerződés.

Vizsgáljuk meg a szovjetunióbeli termékcsereszerződések néhány jellegzetes példáját.

A lentermelő kolhoz az államnak beadott rostlen mázsája után 150 kg búzát vásárolhat kedvezményes áron. Négy-öt mázsa hektáronkénti átlagtermés esetén minden hektár len után csupán búzából 6—7½ mázsát a kiskereskedelmi árnál olcsóbban vásárolhat meg. A len-, kender- és a cukorrépa-termelő kolhozok más termékeket is olcsóbban vásárolhatnak. A len- és kendertermelő kolhozok minden q beadott mag után 3 kg cukor vagy növényolaj kedvezményes vásárlására jogosító utalványt kapnak. A cukorrépát beadó kolhozok is jogosultak a szerződés értelmében arra, hogy a cukorgyáraknak átadott cukorrépa minden mázsája után 65 dkg cukrot vásároljanak kedvezményes áron. A cukorgyár a terven fölül termelt és átadott cukorrépa minden mázsája után 1/3 kg cukrot biztosít kedvezményes áron a tervet túlteljesítő munkacsapatoknak, s ezenkívül díjtalanul adja a répamagot; a cukorrépa-termelő kolhozok meghatározott normák szerint díjtalanul kapnak szirupot és cukortalanított répaszeletet. A cukor-

répa termeléséhez is kapnak segítséget, például műtrágyát, szállítóeszközöket stb. A gyapottermelő kolhozok a szerződés keretében jelentős pénzbeli és természetbeli ellenszolgáltatást kapnak, s ennek egyrészét az állam előlegként folyósítja. A középázsiai és a kaukázusontúli kolhozok a szerződés keretében körülbelül 3 tonna gabonát kaphatnak a közepes rostú gyapot minden tonnájáért. Az ottani földek közepes gyapottermő és búzatermő képességének megvizsgálása során kiderült, hogy a kolhozok ily módon csaknem háromszor annyi gabonához jutnak, mintha maguk foglaloznának gabonatermeléssel. A kolhozok a termékcsereszerződés révén kedvezményes áron beszerzett gabonát vagy cukrot a munkaegységek arányában osztják szét a kolhoztagok közt. A kolhoztagok a termékcseres keretében élelmiszereken kívül könnyűipari cikkeket is kapnak. Ezek az iparcikkek a fogyasztási szövetkezet boltjaiba érkeznek, s ott a kolhozparaszток kedvezményes áron készpénzért vásárolhatnak belőlük, mégpedig ki-ki aszerint többet vagy kevesebbet, hogy hány munkaegységet teljesített a szerződéses termék termelésekor.

A termékcsereszerződés az állam és a kolhozok gazdasági kapcsolatainak különös formája

Az ismertetett példák alapján megkísérélhetjük a termékcsereszerződésen alapuló forgalom gazdasági elemzését. Ez igen fontos feladat, hiszen Sztálin elvtárs a termékcsereszerződést a még megteremtendő termékcseres-rendszer csírájának nevezi, az állami ipar és a kolhozok közti termékcseres rendszerének meg-

teremtéséről pedig azt tanítja, hogy csak ezen keresztül lehet fölemelni a kolhoztulajdont az össznépi tulajdon színvonalára.

Lássuk először is, miben különbözik a termékcsereszerződés a termelési szerződések egyéb fajtáitól.

A kolhoz mindenféle termelési szerződésben, tehát az olyan termelési szerződésben is, amely szerint csak pénzért kap az államtól termékeiért, s a termékcsereszerződésben is arra vállal kötelezettséget, hogy meghatározott áron, meghatározott mennyiségű mezőgazdasági terméket (gyapotot, lent, cukorrépát stb.-t) ad át az államnak, illetőleg az állam valamelyik vállalatának. Tehát minden termelési szerződés közvetlen kapcsolatot teremt a szocialista állam és a kolhozok közt. Az államnak a kolhossal kötött mindenféle termelési szerződése lehetővé teszi a szerződés alapján szállítandó mezőgazdasági termékek egy esztendőre való pontos tervezését. Az állam még azt is tudja, hogy *milyen értékű* árut vásárolhat a kolhoz a közönséges termelési szerződés (nem termékcsereszerződés) alapján termelt árukért kapott pénzből, s pontosan megtervezheti a pénzforgalom e részét. De nem tudhatja pontosan, hogy a kolhoz *mire* fordítja ezt a pénzt. A kolhoz maga döntheti el, hogy fölhalmozásra fordítja-e, vagy szétosztja a tagok közt. A szétosztott pénzt a tagok fogyasztási cikkek vásárlására költetik, de háztáji gazdaságukat is erősíthetik vele. Ha a kolhoz fölhalmozásra fordítja a kapott pénzt, maga határozza meg a fölhalmozás módját is.

A termékcsereszerződés esetén ellenben az állam a szerződéssel kapcsolatos forgalomnak nemcsak azt a részét tervezheti pontosan, amely a

kolhoztól az állam felé irányul (mezőgazdasági termékek), hanem azt a részét is, amely az államtól a kolhoz felé irányul, hiszen a kolhoz előre meghatározott termékeket kap a termékeiért.

Most vizsgáljuk meg azt a kérdést, hogy a termékcsereszerződés keretében kicserélt termékek elvesztették-e teljesen árujellegüket, illetve gyökeresen különbözik-e az effajta termékcseré az árucserétől. Nem, gyökeres különbségről nem lehet szó, hiszen a kolhozok még elkülönült termelők. A kolhoz tulajdonában lévő termékfölöslegek jelentős része kétségtelenül áru a szó teljes értelmében, s e tény okvetlenül áruszínzetet ad az egész termékfölöslegnek. A kolhozok szabadon dönthetnek arról is, hogy kössenek-e egyáltalán termékcsereszerződéseket. Mint látjuk, a pénzviszonyok sincsenek kikapcsolva ebből a termékcseréből, s a cserearányok kialakulására is jelentős tényezőként hat még az értéktörvény.

A termékcseré rendszere a társadalom anyagcseréjének átmeneti alakja

De ha ez így van, akkor vajjon miért hangsúlyozza Sztálin elvtárs, hogy nem szerencsés dolog ezt a termékcserét a korábbi szóhasználat szerint „áruaváltásnak“ neveznünk, s át kell térnünk a „termékcseré“ kifejezésre. Azért, mert az „áruaváltás“ kifejezés a cseretevékenység e formájának azt az oldalát emeli ki, amelyik a további fejlődés során megszűnik, elhal; a másik, a Sztálin elvtárs ajánlotta kifejezés pedig előremutat. A termékcsereszerződések a termékcseré rendszerének első csírái. A kolhozok és az állami ipar

közt kialakult mai termékcseréből az elosztásnak és a cserének olyan új rendszere fog kinőni, amelynek már semmi köze sincs az áruhoz és az áruforgalomhoz.

Látjuk, hogy a szocialista állam a termékcsereszerződések keretében egyes termékeket — cukrot, vetőmagot, melaszt stb.-t — pénz és kereskedelem közbeiktatása nélkül közvetlenül juttat a kolhozoknak. De a sokféle minőségben és nagy választékban termelt termékek (például a ruházati cikkek) esetében sem a munka szerinti elosztás elve, sem a növekvő szükségletek maximális kielégítésének feladata nem teszi lehetővé, hogy az állam ezeket a termékeket minden közvetítő intézmény nélkül, egyszerűen átadja a kolhozoknak. Ezért használja föl a szocialista állam a Termékcsereszerződések esetében is a pénzt és a kereskedelmet (a kolhoztagok meghatározott összeg erejéig kedvezményes áron vásárolhatnak iparcikkeket a szövetkezeti boltban).

A termékcsereszerendszer fejlődése során mind több, a kolhozoknak szükséges fogyasztási eszköz, különösen iparcikk kapcsolódik be a termékcseres rendszerébe, s így e közvetítő szervek és eszközök a további fejlődésben minden bizonyossal fontos tényezővé válnak. Nem ellentmondás-e, hogy a termékcseres útján forgalomba kerülő termékek árujellegének fokozatos elhalványulásáról beszélünk, pedig a termékcsereszerződések lebonyolításakor az állam igénybeveszi az „árak áruját“, a pénzt?

Nem ellentmondás, mert a pénz csak akkor igazán pénz, csak akkor az „árak árúja“, ha a többi áru is igazán áru. A kereskedelem is csak akkor igazi kereskedelem, vagyis

adás-vételt lebonyolító szervezet, ha igazi árukat közvetít; ha nem ezt teszi, akkor csak elosztó szervezet. A pénzt mint elszámolási eszközt, vagy mint a munka szerinti elosztás megvalósítására szolgáló eszközt, a kereskedelmet pedig mint a termékek elosztásának szervezetét még sokáig föl fogjuk használni a növekvő mennyiségű és bővülő választékú fogyasztási cikkek termékcseres keretében megvalósuló forgalmának lebonyolítására és az egyes dolgozók részesedésének kiutalására. De itt a pénz egyre kevésbé lesz pénz, s a kereskedelem egyre kevésbé lesz kereskedelem, mert a termékek egyre kevésbé lesznek áruk, s a kolhozok és az állami ipar kapcsolatai egyre kevésbé lesznek árukapcsolatok. A pénz, amely *csak* elszámolási eszköz vagy *csak* a munka szerinti elosztás eszköze, már nem is pénz*, pedig a pénz már a termékcseres csíraformái esetében is jobbára csak elszámolási eszköz, illetve a munka szerinti elosztás eszköze a kolhoz vagy a kolhozparaszt szempontjából: ezek elvilág a valóságos — a piaci — áruforgalomban felhasználhatják ugyan valóságos pénzként is, de a gyakorlatban erre aligha kerül sor, hiszen a szerződés nyújtotta előnyök éppen a pénznek az általános gyakorlattól eltérő felhasználásából származnak. Azért beszélhetünk a termékcseres-

* Marx A tőke I. kötetében így vélekedik az ilyen pénzről: „... az Owen-féle „munka-pénz“ éppoly kevésbé „pénz“, mint a színházjegy. Owen közvetlenül társadalmasított munkát tételez fel, vagyis oly termelési formát, amely az árutermeléssel homlokegyenest ellentétes. A munkabizonyítvány csak azt az egyéni részt állapítja meg, amellyel a termelő a közös munkában részt vesz és egyéni igényét a közös termék fogyasztásra szánt részéből.” (105. old. Szikra, 1949.)

szerződés ilyen formáinál is áruaváltás helyett termékcsereéről, mert a pénz, amellyel ezt a cserét lebonyolítják, már alig működik igazi pénzként.

A modern termékcsere esetében tehát a fordítottja játszódik le annak, ami a primitív termékcserevel, a „cserekereskedelemmel” történt. A termékek kezdetleges cseréje az árucseré csírája. E csere fejlődése során a termékek fokozatosan egyre inkább áruvá válnak, a pénz megjelenése után pedig az árucseré teljesen fölváltja a közvetlen termékcsereét. A modern termékcsere esetében a termékcsereszerződés a termékcsere rendszerének csírája, s egyelőre kivételnek számít az árucseré rendszerében — de a termékcsere tervszerű fejlesztésével a termékek fokozatosan elvesztik árujellegüket. A kezdetleges termékcsere esetében a termelők közt lévő kapcsolatok sokasodásával párhuzamosan fokozódik a termelők elkülönülése, a modern termékcsere esetén fokozatosan megszűnik a termelők elkülönültsége. Az előbbi esetben a társadalom anyagcsereje egyre inkább független lesz a termelők ellenőrzésétől, az utóbbinál a termelés és a forgalom egyre inkább a társadalom átfogó ellenőrzése alá kerül.

De éppen úgy, ahogyan a primi-

tív közvetlen termékcsereben kezdetől fogva megvoltak az árucseré csírái, a modern termékcsereben is mindvégig megmaradnak az árucseré maradványai, s csak akkor tűnnek el, amikor a szocialista tulajdon két formáját az egységes ösztönei tulajdon váltja föl. Ekkor azonban a közvetlen termékcsere rendszere is megszűnik, s átadja helyét a termékforgalom és a termékelosztás kommunista formájának. Megszűnik a közvetlen termékcsere, mert megszűnik a termékek adás-vétele, a tevékenységek cseréjének ez a sajátos formája. Nem lesznek a munkamegosztásnak olyan elkülönült tagjai, akik egymást kölcsönösen a termékek tulajdonosának ismerik el, s ezért csak adás-vétel útján juthatnak egymás termékeihez. Az egységes ösztönei tulajdon kialakulásával a teljesen egyesült termelői termékei azonnal és közvetlenül az egész társadalom tulajdonává válnak, a társadalom központi gazdasági szerve pedig tervszerűen, a társadalom szükségleteinek megfelelően fogja szétosztani a termékeket; a termelőeszközöket a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének megfelelően elosztja az egyes termelési ágak közt, a fogyasztási cikkeket pedig a társadalom tagjai közt, ezek szükségletei szerint.

III.

A közvetlen termékcsere rendszerének megteremtése

A kommunizmus felsőbb szakasza és az egységes termelőszervezet

A kolhoztulajdon és a szocializmusbeli áruterelés összefüggéseinek a klasszikusok tanításai alapján

megkísérelt megvilágításakor arra is utaltunk, hogy a kommunizmusban a különálló kolhoztulajdon is, az áruforgalom is eltűnik. A kolhozcsoporthtulajdon szocialista tulajdon, de a szocialista tulajdon alacso-

nyabbrendű formája. A kolhoz termelőviszonyai a szocialista kölcsönös segítség és elvtársias együttműködés viszonyai, tehát szocialista termelőviszonyok, de a szocialista termelőviszonyok alacsonyabbrendű formái.

Márpedig, ha a termelőerők jellegével összhangban lévő termelőviszonyok azok az erők, amelyek Sztálin elvtárs szavai szerint meghatározzák a termelőerők további rohamos fejlődését, s ha a kommunizmusba való átmenet — s méginkább maga a kommunizmus — a termelőerők eddig sorsátott fejlődésével jár, akkor világos, hogy a kolhozok mai termelőviszonyait előbb-utóbb fejlettebb termelőviszonyokkal kell fölváltani, a kolhoztulajdont az össznépi tulajdon színvonalára kell fölemelni. A termelőerők fejlettségének a kommunizmus megvalósításához szükséges foka, s a termelőerők még további rohamos fejlődése olyan termelőviszonyokat követel meg, amelyek teljesen megfelelnek az ilyen fejlettségű termelőerők jellegének. Ehhez teljesen egységes termelőszervezet szükséges. Az is világos, hogy a kommunizmus termelőerőinek fejlődése nem valósulhat meg árutermelés és áruforgalom alapján. Nemcsak azért nem valósulhat meg, mert az áruforgalom megléte korlátokat szab a tervszerű fejlődés törvényének, nehezíti az egész gazdaságot átfogó tervezést, hanem azért sem, mert az áruforgalom elve — az „adok, hogy adj”, s „legalább annyit adj, amennyit én adok” elve — összeegyeztethetetlen a szükségletek szerinti elosztás elvével is.

Köztudomású, hogy a Szovjetunió dolgozói ma a kommunizmus

fölépítésén fáradoznak. Erthető tehát, ha igen sokan bizonyos meglepődéssel veszik tudomásul, hogy a Szovjetunió vezetőitől a legutóbbi hónapokban igen keveset hallottak az áruforgalomnak a terméksere rendszerével való fölváltásáról vagy a kolhoztulajdonnak az össznépi tulajdon színvonalára emeléséről, ellenben annál többet hallottak és hallanak az áruforgalom igen nagyarányú kiterjesztéséről, a szovjet kereskedelem erősítéséről, a kolhozok és a kolhoztulajdon megszilárdításáról.

A meglepődöttek és a csodálkozók azonban legalábbis két dologgal nem számolnak kellőképpen. Első sorban nem értették meg helyesen Sztálin elvtársnak azt a tanítását, hogy a kolhoz-csoporttulajdon és az áruforgalom már ma is mindinkább fékezi a termelőerők fejlődését. Sztálin elvtárs fölfedte, hogy a kolhoz-csoporttulajdon meg az áruforgalom bizonyos mértékig — de csak bizonyos mértékig — és bizonyos vonásaik, bizonyos oldalaik miatt máris fékezni *kezdik* a szovjetunióbeli termelőerők fejlődését, a jövőben pedig egyre növekszik majd ez a fékező hatásuk. Ebből azonban egyáltalán nem következik, hogy a kolhoz-csoporttulajdonnak és az áruforgalomnak *csak* fékező hatása van, s előrendítő hatása nincs. A valóságban ennek éppen az ellenkezője az igaz. A kolhozrendszerben, a kolhoztulajdonban, a szocialista árutermelésben és áruforgalomban még hatalmas tartalékok rejlenek, s a máris fölfedezhető fékező hatásuk ma és a közeljövőben is még eltörpül előrendítő, fejlesztő hatásuk mellett. A kolhoztulajdon és az áruforgalom ma hasznos a

szocialista társadalomra nézve. Ha nem így volna, beszélhetnénk-e vajjon arról, hogy a szocializmusban — ma és a jövőben is — teljes az összhang a termelőerők jellege és a termelőviszonyok közt? A teljes összhang természetesen nem zárja ki bizonyos ellentmondások meglétét, de igenis kizárja a konfliktusokat, az éles ellentéteket, márpedig a termelőerők és a termelőviszonyok — konkrétan: a termelőerők és a kolhoztulajdon, valamint az áruviszonyok közt éles ellentét volna, ha ez utóbbiak inkább fékeznek, mint előmozdítanak a termelőerők fejlődését. Ameddig azonban a meglévő termelőviszonyok a fejlődés motorjai, amíg a bennük rejlő tartalékok ki nem merültek, addig nem fölváltani, hanem fölhasználni kell őket.

A marxizmus klasszikusai kifejtették, hogy a társadalom sosem törekszik olyan feladatok megoldására, amelyeknek feltételei a társadalom méhében még nem értek meg. Ez a megállapítás az olyan feladatokra is vonatkozik, mint az árutermelés rendszerének azonnali vagy a legközelebbi jövőben való felváltása a termékcserére rendszerével. Aki meglepődnek, hogy keveset hallunk ezekről a feladatokról, azok vagy arról feledkeznek meg, hogy a Szovjetunió vezetői elsősorban a mindenkori aktuális kérdéseket szokták fölvetni, hogy azok megoldásának mozgósítsák a dolgozókat, vagy egyáltalán nem mérlegelik, hogy milyen rendkívüli nehézségekkel jár a termékcserére rendszerére való áttérés feltételeinek megteremtése, illetve az egységes termelőszervezet kialakítása.

A forgalom tervezésének néhány kérdése

Bizonyos mértékig az e cikkben eddig elmondottak is hozzájárulhatnak, hogy ezt a folyamatot túlságosan egyszerűnek képzeljük el. Az eddigiekben ugyanis éppen az volt a feladatunk, hogy megmagyarázzuk, miképpen segíti elő a termékcserére való áttérés az egységes össznépi tulajdon kialakítását, s ezért bizonyos összefüggéseket kénytelen-kelletlen egyszerűsítve tárgyaltunk. (Például elhanyagoltuk a termékcserére lebonyolításához, a termékek számbavételéhez nélkülözhetetlen szervezetek kérdését, noha már Sztálin elvtárs rámutatott, hogy alkalmasint meg kell majd teremteni egy egységes össznépi gazdasági szervezetet, amely jogosult lesz kezdetben arra, hogy nyilvánbartsan az országban minden fogyasztási cikket, idővel pedig forrást is, hogy elossza a termékeket.) A továbbiakban is meg kell elégednünk néhány olyan idevágó problémával megvizsgálásával, amely a legszorosabban összefügg a cikkben eddig elmondottakkal. Elsősorban azt kell hangsúlyoznunk, hogy a szovjet kereskedelem erősítése és fejlesztése, amely a szovjet nép egyik közvetlen feladata, végsősoron az árucserére és a kereskedelem fokozatos megszüntetésének is eszköze.

Az árutermelést és az áruforgalmat megelőző közvetlen termékcserét a pénz és a kereskedelem megjelenése szüntette meg, s ezért sokan úgy vélik, hogy a közvetlen termékcserére rendszerének megteremtése voltaképpen azt jelenti, hogy egyszerűen el kell törölni a pénzt és a kereskedelmet, s ezzel a probléma meg is oldódott. Az effajta elképze-

lések természetesen teljesen hamisak. Igaz, hogy az egységes ös-sz-népi tulajdon megteremtésének elő-sz-segítésére a termelési szerződések-nek éppen az a formája alkalmas, amelynek keretében az állam nem pénz-t vagy legalábbis nem csak pénz-t ad a kolhozoknak termékei-kért. De a pénzt és a kereskedelmet nem lehet rendelettel „éltörölni”, s éppen ezért nem is íft kell a dolog lényegét keresnünk; a lényeg: az egységes termelőszervezetnek az ál-lami és a kolhozszektor közvetlen kapcsolatain keresztül való meg-teremtése.

Hogy a kereskedelem és a pénz megszűntetésének legalább néhány feltételét megállapíthassuk, foglal-koznunk kell a szocialista áruforga-lom tervezésének néhány nehézségé-vel.

A szocialista áruforgalom terve-zésének nehézségei elsősorban ma-gából az árutermelésből adódnak. A termelők elkülönültsége következté-ben a szocialista állam nem tervez-heti meg pontosan a kolhozok ter-mékfölöslegeit, tehát nem tervezheti meg pontosan a kolhozok és a kol-hozparasztok vásárlóerejét sem. De a nehézségek nemcsak ebből ered-nek, hanem abból is, hogy semilyen fogyasztónak sem lehet megszabni, mit és hol vásároljon. A szocialista állam a beralapok révén pontosan megtervezi ugyan a bérből és fize-tésből élők vásárlóerejét, de a mun-kások és az alkalmazottak is telje-sen szabadon döntenek el, milyen faj-tájú és minőségű árut vásároljanak, melyik üzletben, sőt melyik község-ben vagy városban. A dolgozók azt is szabadon döntenek el, hogy állami vagy szövetkezeti üzletben, vagype-dig a kolhozpiacra vásároljanak-e. Ez a nehézség ismét magából a ter-

melés és a forgalom árujellegéből adódik. (Ehhez hozzá kell tennünk, hogy nálunk, Magyarországon az áruforgalom tervezésének nehézsé-gei sokkal nagyobbak a kisáruter-melők és a tőkés szektor megléte, valamint az ellenség által szerve-zett fölvásárlások stb. miatt.)

A kolhozok vásárlóerejének terve-zésével kapcsolatos nehézségek ugyancsak az árutermelés jellegéből folynak. Ezek a nehézségek mégis minőségileg különböznek a bérből és fizetésből élők vásárlóerejének ter-vezésével kapcsolatos nehézségek-től. A kolhozok esetében ugyanis nemcsak a vásárlóerő hováfordítása, hanem nagysága sem tervezhető meg pontosan. De a minőségi kü-lönbőség főleg abban mutatkozik, hogy míg a munkások és alkalm-a-zottak csak ate-kintetben döntenek, milyen fogyasztási cikket vásárolja-nak: húst-e vagy sajtot, ruhát-e vagy cipőt vagy éppenséggel bútort, a kolhozok arról is döntenek, termelő-eszközt vagy fogyasztási cikkeket vásároljanak-e (persze döntő fon-tosságú termelőeszközöket a kolhoz sem vásárolhat). Ezen a tényen az sem változtatna, ha a szocialista állam pontosan ismerné a kolhoz pénzjövedelmének nagyságát. (A nem termékcserével járó termelési szerződések esetében éppen ez a helyzet. Itt a szocialista állam pon-tosan tervezheti a pénzforgalomnak ezt a részét. De ez sem változtat azon, hogy a kolhoz szabadon dönt a kapott pénz felhasználásáról.) A forgalom tervezésének említett ne-hézségei tehát egészen világosan az elkülönült kolhoztulajdon létéből, az áru- és pénzviszonyokból köv-et-keznek.

Az árutermelés és az áruforgalom eltűnésével megszűnnek a termékek

forgalmának az áru- és pénzvisszonyokból fakadó nehézségei. De azok a tervezési nehézségek, amelyek nem az áruviszonyokból, hanem a személyes fogyasztás sajátos jellegéből fakadnak, az áru- és pénzvisszonyok eltűnésével nem szűnnek meg, sőt növekednek.

A szocializmusban működik az értéktörvény és néhány — évszázadok alatt kialakult — olyan intézmény és szervezet, mint a kereskedelem meg a bank- és hitelszervezet. A szocialista állam felhasználja ezeket az intézményeket, szervezeteket és az értéktörvény működésével kapcsolatos eszközöket a forgalom és a fogyasztás ellenőrzésére és szabályozására. Például a szocialista állam felhasználja a kereskedelmet a csere lebonyolítására, a fogyasztók ízlésének, kívánságainak tanulmányozására és alakítására. Megfelelő árpolitikával összhangban tartja a fogyasztást a meglévő fogyasztási cikkek mennyiségével, s irányítja a fogyasztást. (A fogyasztás általános növelésére fölhasználja az árcsökkenés politikáját. Ha valamelyik áru fogyasztását különösen fokozni akarja, olcsó árat állapít meg, s ellenkezőleg: más áruk keresletét drága árral csökkentheti.) A szocialista pénzgazdálkodással a szocialista állam megszabja és szükség esetén megváltoztatja a társadalom tagjainak a nemzeti jövedelemből való részesedési arányát (adók, államkölcsönök stb.). A bérfizetési napok „csúsztatásával” biztosítani tudja, hogy a kereslet az egész hónapra arányosan elosztva jelentkezék stb. Az egységes össznépi tulajdon kialakulásával megszűnik az árutermelés és az áruforgalom, a társadalmi anyagcserének ez a különleges formája, s ennek, valamint

a munka szerinti elosztásról a szükségletek szerinti elosztásra való átterésnek következtében, eltűnnek az említett szervezetek és eszközök is.

A szovjet kereskedelem maximális fejlesztése a termékcserére rendszerére való áttérés feltétele

Új szervezetekre és új eszközökre van szükség, hogy ezek segítségével a társadalom központi gazdasági szerve fölmérhesse és irányíthassa a fogyasztók szükségleteit, megtervezhesse és megszervezhesse a társadalom egész anyagcseréjét. Mindebből az következik, hogy a közvetlen termékcserére rendszerének kifejlesztése, az árucserére fokozatos megszüntetése, s végső soron a termékforgalom kommunista formájára való átterés csak akkor valósítható meg, ha kiépítjük és megerősítjük azokat az intézményeket, amelyek lehetővé teszik a forgalom tervszerű megszervezését, a szükségletek fölérését és irányítását. Ennek útja elsősorban a meglévő áruforgalmi intézmények maximális megerősítése. Ezért leplezte le Sztálin elvtárs már 1934-ben a párt XVII. kongresszusán azokat a káros és helytelen nézeteket, amelyek a pénzt a szocializmusban egyszerű elszámolási jegynek tekintették, s a szocialista kereskedelmi és pénzügyi rendszer további fejlesztése és megszilárdítása helyett ezek megszüntetésére törekedtek. „... divatba jött az a baloldaliaskodó fecsegés, hogy a szovjet kereskedelem állítólag már meghaladott álláspont, hogy meg kell szerveznünk a közvetlen termékcserét, hogy a pénz már nemsokára meg fog szűnni, mert nálunk a pénz, állítólag, már egyszerű elszámolási jeggyé változott, hogy nincs értelme a kereskedelem fej-

lesztésének, ha már a közvetlen termékcseré kopogtat az ajtónkon... Persze nevetséges és mulatságos dolog, hogy ezek az emberek, akik az egyszerű szovjet kereskedelmet képtelenek megszervezni, arról fecsegnék, hogy képesek megszervezni a bonyolultabb és nehezebb közvetlen termékcserét... Ezek az emberek... olyan távol vannak a marxizmustól, mint ég a földtől." Sztálin elvtárs ehhez hozzáfűzi: "... a pénz nálunk még sokáig meg fog maradni, egészen a kommunizmus első szakaszának, a fejlődés szocialista szakaszának befejezéséig", mert "... a pénz a polgári gazdaságnak az az eszköze, amelyet a Szovjethatalom a maga kezébe vett és a szocializmus érdekeihez alkalmazott, hogy a szovjet kereskedelmet teljes erővel kifejlessze, s ezzel a közvetlen termékcseré feltételeit előkészítse." "... A termékcseré csak az ideálisan megszervezett szovjet kereskedelem nyomában és annak eredményeképpen jöhet el." (*Sztálin Művei*, 13. kötet. 362—363. oldal. Szikra, 1951.)

Tehát a szocialista kereskedelem fejlesztése elősegíti a termékcseré rendszerének kifejlesztését, de önmagában és önmagától nem vezet közvetlen termékcserére; fel kell majd váltani. A kereskedelmet főlváltó termékcseré csirája a termékcsereszerződés.

A termékcseré rendszerére való áttérés feltételeinek megteremtése

A termelési szerződés és a termékcsereszerződés önkéntesen vállalt kötelezettség. A szerződéses rendszer kiterjesztésekor éppoly szigorúan meg kell tartani az önkéntes-

ség elvét, mint a mezőgazdaság kollektivizálásakor. A kolhozparaszttság akkor fogadja el a termékcserékapcsolatot, ha ez kedvezőbb neki, mint az árukapcsolat; csak akkor köt termelési szerződést, ha ez nagyobb előnyöket biztosít, mint a kolhozpiaci értékesítés. Ehhez pedig elsősorban az kell, hogy a szocialista állam a szerződésben, a termékcserében, a kolhozpiaci áránál kedvezőbb csereértéket biztosítson a kolhoz termékfőlőslegére.

A szocialista államnak a társadalom további hatalmas fejlődése, a kommunizmusba való átmenet biztosítása végett jelentős anyagi segítségben kell részesítenie a kolhozparaszttságot. Lenin halhatatlan megállapítása az új érdekében hozandó anyagi áldozatokról teljesen vonatkozik nemcsak a kolhozrendszer, hanem az egységes össznépi tulajdon megteremtésére is.

A szocialista állam igen nagy kötelezettséget vállal azzal, hogy jelentősen kiterjeszti a termékcseré rendszerét, s a kolhozparaszttság igen nagy tömegeit kedvezményekben részesíti (nemcsak nagyobb ár-, hanem vetőmag-, szállítási segítség stb. kedvezményben is). S ez a kötelezettség nem merül ki az anyagi áldozatok vállalásában, vagyis a kedvezmények biztosításában, mert a termékcseré kiterjedt rendszere azt is megköveteli, hogy a szocialista állam igen nagy fogyasztási cikk készlettel rendelkezzen. A kedvezményes árak a kolhozparaszttság vásárlásának általános növekedésével fognak járni. De különösen meg fog növekedni azoknak a cikkeknek a fogyasztása, amelyeket a szocialista állam a szerződésben biztosít a kolhozoknak. Ha pedig e cikkek körének ki kell terjednie

azokra a cikkekre is, amelyeknek minőségi és választékbeli különbségei jelentősek — márpedig ezekre is ki kell terjednie —, ha a termékcseres rendszerét csak valamennyire is általánossá akarjuk tenni, s nem akarjuk, hogy a kolhozparászttság a piacra kényszerüljön, akkor az államnak különösen nagy készletekkel kell rendelkeznie. A fogyasztási cikkekkel való ellátás mindenfajta zavara akadályozná a termékcseres rendszerének fejlődését. A termékcseres rendszerének fejlesztéséhez és kiterjesztéséhez tehát jelentős mértékben kell növelni a fogyasztási cikkek termelését. A szükséges készletek csak a termelés növekedésének arányában teremthetők meg, s ezért a termékcseres rendszerét csak igen óvatosan és fokozatosan lehet kifejleszteni. „Ez a rendszer a város által a falu rendelkezésére bocsátott termékek óriási növelését követeli, ezért különösebb sietség nélkül, a város által előállított termékek felhalmozódása arányában kell bevezetni.” (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 92—93. oldal. Szikra. 1953.)

Világos tehát, hogy a kommunizmusba való átmenetért indított harcban ma az a szovjet nép legfontosabb feladata, hogy a termelés növelésével fokozza a termékbőséget. Sztálin elvtárs a kommunizmusba való átmenet előkészítésének 3 feltételét jelölte meg. A termelés nagyarányú növekedése elsősorban a szocializmus gazdasági alaptörvényének fokozott érvényesülését teszi lehetővé, de a kommunizmusba való áttérés 3 feltétele közt is ez a legfontosabb. A többi közt azért a legfontosabb, mert a szükségletek szerinti elosztáshoz termékbőség kell, továbbá azért, mert a többi feltétel

megvalósulása is a termelés növelésétől függ. A termelés alakulásától függ a másik feltételnek, az anyagi jólét és a kulturális színvonal nagyarányú fejlődésének, a munkaidő jelentős csökkentésének megvalósítása is.

De az áruforgalom megszüntetésének, az egységes termelőszervezet megteremtésének és a termékcseres erre vezető fejlesztésének feltételeit is a növekvő termelés teremti meg. Sőt, azt is látnunk kell, hogy a termékcseres fejlesztésével kapcsolatos feladatok a termelés fejlesztésétől, a termékbőség megteremtésével kapcsolatos feladatok megoldásától függenek.

A kolhozok és az áruforgalom fejlesztésének közvetlenül időszzerű feladata

Mint megállapítottuk, a termékcseres fejlesztésének fontos feltétele az iparcikk-készletek állami felhalmozása. De a dolog lényege az, hogy az út a kommunizmus felé nem a kolhozok elhanyagolásán vagy éppen elsorvasztásán, hanem ellenkezőleg, minden eszközzel való fejlesztésén keresztül visz. Az SZKP központi bizottságának határozata rámutat, hogy ma a döntő feladat a mezőgazdaság fejlesztése, mert ez biztosítja az élelmiszerek növekvő bőségét, s ez az alapja a könnyűipar rohamos fejlődésének is. A határozat kimondja, hogy a kolhozrendszer hatalmas, kihasználatlan tartalékait teljesen ki kell aknázni, s az elmaradt kolhozokat hamarosan az élenjárók színvonalára kell emelni. (Együttal természetesen emelni kell a szovhozok és a gépállomások munkájának színvonalát is.)

E feladat sikeres megoldása teremti meg a termékcserére való általános áttérés feltételét. A termékcserének nem szabad gátolnia a termelés és a termékforgalom, különösen pedig a mezőgazdasági termelés és a mezőgazdasági termékforgalom fejlődését. Ellenkezőleg: a termékcserre rendszere a kolhoztulajdon össznépi színvonalra emelésének egyik legfontosabb eszköze, de csak fejlett technikai bázisú, nagytermelékenyséű kolhozok emelhetők az össznépi tulajdon színvonalára, s csak akkor, ha a termékcserre rendszerében nagymennyiségű, jóminőségű, bő választékú terméktömeget kapnak a szocialista államtól.

A szovjet kormány és a kommunista párt igen nagy feladatokat rótt a szovjet mezőgazdaságra, s benne nem utolsósorban a kolhozokra. Világosan látnunk kell, hogy e feladatoknak az elkülönült kolhozokkal való végrehajtása nem kis feladat, márpedig ezek megoldása teszi többi között lehetővé a termékcserre rendszerének kifejlesztését is. E feladatok megoldásában fontos tényezők a gépállomások. A kolhozok és a gépállomások szerződéses kapcsolatai sok tekintetben hasonlítanak a termékcsereszerződésen alapuló kapcsolatokhoz. Az állam a gépállomások útján éppoly közvetlen kapcsolatokat teremt a kolhozokkal, mint a termékcserre révén, sőt a gépállomási kapcsolat azt is lehetővé teszi, hogy a szocialista állam rendszeresen belefolyjék a kolhozok termelésének irányításába. Az SZKP központi bizottságának e kérdéssel foglalkozó határozata éppen azt tűzi ki feladatul, hogy szorosabbá és kiterjedtebbé kell tenni a kolhozok és a gépállomások kapcsolatait, mégpedig nemcsak a termelés növelése,

hanem az állami befolyás és irányítás kiterjesztése céljából is.

Ma a döntő feladat tehát a termelés növelése, a termékbőség megteremtése. E feladat megoldása teszi majd lehetővé, hogy a szovjet nép hozzájáruljon az áruforgalom fokozatos kiszorításához, a termékcserre fokozatos, de szakadatlan fejlesztésével. Ennek megvalósítása nélkül a kommunizmusba való átmenet nem lehetséges.*

Összefoglalva: az állam és a kolhozok termékcsereszerződésai a termékcserre ma meglévő csirái. E csirák fokozatos kifejlesztése az áruforgalom és az áruforgalom intézményeinek (elsősorban a pénznek és a kereskedelemnek) fokozatos

* Fölvetődhet a kérdés: megvannak-e nálunk is a termékcserre csirái? E kérdésre igennel kell válaszolnunk. Szocialista államunk a szövetkezetekkel, sőt a kisáru-termelőkkel is kiépíti azokat a szerződéses kapcsolatokat, amelyek biztosítják az állam és a szövetkezetek, illetve az állam és a kisáru-termelők közt a közvetlen gazdasági érintkezést. De világosan látnunk kell: nekünk jelenleg nem az a feladatunk, hogy ezeket a csirákat a termékcserre rendszerévé fejlesszük, az áruforgalmat fokozatosan kiszorítsuk, s az egységes össznépi tulajdont megteremtjük. Ellenkezőleg: mivel gazdaságunk átmeneti jellegű, s van kisáru-termelő szektora, sőt még tőkés szektora is, a mi feladatunk a szocialista szektor kizárólagossá tétele, a kisáru-termelők átvezetése a szocialista útra, a mezőgazdaság kollektivizálása, vagyis a szocializmus fölépítése. Eppen a szocializmus győzelemre juttatása végett minden eszközzel fokoznunk kell az árutermelést mind az iparban, mind a mezőgazdaságban, s erősíteni, kiterjeszteni kell a város és a falu árukapcsolatait. De ne feledjük el, hogy bár a termékcserre csiráinak kifejlesztése nem feladatunk, e csirák igen fontos tényezői a mezőgazdaság tervszerű befolyásolásának és általában a mezőgazdaság szocialista átvezetésének. Az állam és a szövetkezetek meg a kisáru-termelők szerződéses gazdasági kapcsolatai igen fontos emelői, hogy az átmeneti időszak áruforgalmában a szocialista állam uralkodó helyzetbe kerüljön, hogy az áruterelés és az áruforgalom ebben az időszakban a szocializmus építését szolgálja, s hogy a szocializmus hazánkban is teljes győzelmet arasson.

kiszorítására vezet. A termékcseres-rendszer kifejlesztése nem történhetik egyik napról a másikra; feltétele, hogy az ipari fogyasztási cikkek termelése jelentősen fokozódjék, s az államnak hatalmas készletei legyenek ezekből a termékekből, hogy a kolhozparasztság akarja ezt a rendszert, s hogy a szocialista állam anyagi áldozatot hozzon érte (elsősorban kedvezményes árak biztosításával).

Tehát igen sok a rokonvonás a kolhozrendszer megteremtése és az egységes össznépi szektor megteremtése közt. Nemcsak a megvalósításukhoz szükséges feltételek hasonlóak, hanem az is közös vonásuk, hogy mindkettő forradalmi változás, mégpedig olyan forradalmi változás, amely robbanások nélkül, a régi elpusztítása nélkül, a dolgozó parasztság termelőeszközeinek kiszorítása nélkül valósul meg. Az ilyen fokozatos átmenetek útján

megvalósuló forradalmi változásnak nem feltétele a régi elpusztítása, vagy akár csak gyöngítése. Ellenkezőleg: a mezőgazdaság kollektivizálásának időszakában például nemcsak a szövetkezeteket kell erősíteni, hanem a még egyénileg gazdálkodó parasztokat is mindenképpen segíteni kell, s a kolhoztulajdonra az össznépi tulajdon színvonalára emelése végett a kolhozokat sem gyöngíteni, hanem maximálisan megerősíteni, megszilárdítani kell. Az SZKP XIX. kongresszusa ezért tűzte ki feladatul egyidejűleg a kolhozok megerősítését és az egységes össznépi tulajdon megteremtésének előkészítését is. Az SZKP központi bizottságának határozata ezért tűzte ki célul — éppen a XIX. kongresszus határozatainak szellemében — minden kolhoz erősítését, különösen közös gazdaságukét, de a kolhoz-parasztok háztáji gazdaságáét is.

KÁDÁR LAJOS

A latinamerikai népek harca a demokráciáért és a függetlenségért

Mind gyakrabban halljuk, hogy sok latinamerikai országban a néptömegek elkeseredetten küzdenek a drágaság, a nyomor, az éhínség ellen, egyre határozottabban szembeszállnak az imperialista rablók fosztogató politikájával, s egyre erőlyesebben követelnek olyan kormányokat, amelyek hajlandók és ké-

peseek megoldani a legégetőbb gazdasági és politikai kérdéseket. Hogy jobban megértsük a Latin-Amerikában lejátszódó fontos eseményeket, Latin-Amerika népeinek gazdasági és politikai harcát, vizsgáljuk meg az ottani országok gazdasági szerkezetét, társadalmi viszonyait, az imperialisták latinamerikai hadállásait.

Gazdasági és politikai függőség

Latin-Amerika területe csaknem 21 millió négyzetkilométer, vagyis a lakott szárazföld 15 százaléka. 20 köztársaságában körülbelül 160 mil-

lió ember lakik. Rendkívül gazdag természeti kincsekben, értékes élelmiszerekben, mezőgazdasági, ásványi és egyéb nyersanyagokban.

Ezek az országok évszázadokig spanyol, illetve portugál gyarmatok voltak. A XIX. század elején kivívták ugyan nemzeti függetlenségüket, de néhány évtizeddel később mint formailag önálló államok a gazdasági és politikai függőség imperialista hálójába kerültek. Ha egyes latinamerikai országok el is érték a kapitalista fejlődés viszonylag magasabb fokát, például a bizonyos fokig fejlett iparú, főleg könyűiparú Argentina, Brazília, Uruguay, Csilé és Mexikó, gazdasági és társadalmi szerkezetük mégis többé-kevésbé egyforma: a fejlett kapitalista országokhoz képest gazdaságilag mindegyik latinamerikai ország elmaradott, egyoldalúan fejlődő agrárország, vagy ipari-agrárország.

Mi okozza a latinamerikai országok gazdasági elmaradottságát és egyoldalú fejlődését?

Az egyik ok, hogy e hatalmas területre teljesen ránehezedik az óriási földbirtok, a latifundiumok rendszere. "Néhány adat a földbirtokmegoszlásról: Argentínában a legjobb földek egyötöde kétezer családládé. Mintegy kétezer brazíliai tulajdonos földbirtoka nagyobb, mint Olaszország, Hollandia, Belgium és Dánia területe együtt. Braziliában ezer földbirtokosnak van 10 000 hektárnál nagyobb birtoka. Hatvan földmagnás birtoka 100 000 hektárnál is nagyobb. Egyetlenegy családnak, José Julio de Andrade családjának 600 000 hektár földbirtoka van. Csilében több mint hatszáz, átlag 23 000 hektár területű földbirtok van. A többi latinamerikai országban sem jobb a helyzet. Latin-Amerika lakosságának mintegy tíz százaléka birtokolja az egész termőföldet.

A gazdasági elmaradottság és az egyoldalú fejlődés másik oka, hogy Latin-Amerika országai az imperializmus, különösen az Egyesült Államokbeli imperializmus hatalmas

nyomása alatt szenvednek. Az imperialisták rákényszerítik ezeket az országokat nyersanyagok és élelmiszerek kiszállítására és készáruk bevitelére, s minden úton-módon akadályozzák az önálló ipar fejlődését. Ennek következménye a monokultúra pusztító hatású rendszere, vagyis az egy, esetleg két exportcikkre korlátozott termelés, amely teljesen kiszolgáltatja ezeket az országokat a világpiaci árak szeszélyes ingadozásainak, s rendkívül pusztítóvá fokozza a gazdasági válságokat.

Táblázatunk megmutatja, mennyire túlteng néhány legfontosabb cikk százalékos részesedése ez országok egész exportjában:

Brazília		65
Kolombia		75
Szalvador	kávé	90
Guatemala		80
Nikaragua		65
Kuba	cukor	70—80
Panama	banán	70
Hondurasz		60
Uruguay	gyapjú	60
Venezuela	olaj	90

(U. N. Dep. of Economic Affairs, 1953. January. A Study of Trade between Latin America and Europe.)

Heriberto Jara mexikói tábornok, volt tengerészeti miniszter így nyilatkozott erről a Béke-Világtanács budapesti ülésén: „Körmönfont módon megakadályozzák fejlődésünket; így háritják el, hogy esetleg versenytársukká váljunk. Minden ország, mint valami óriási parcella, meghatározott termékek szállítására köteles, s az árakat nem a termelők állapítják meg, hanem az imperializmus ügynökei.”

Tőke kivitel

Az idegen országok leigázásának és a maximális profit megszerzésének egyik legdöntőbb eszköze a tőke kivitel. Az Egyesült Államok imperialistái a tőke kivittelt fölhasználják Latin-Amerika leigázására és imperialista versenytársaik kiszorítására. 1913-ban a latinamerikai vállalkozásokba befektetett, jó részt angol eredetű 8,5 milliárd dollár idegen tőkéből az Egyesült Álla-

mok részesedése csak 1,2 milliárd dollár volt, de 1952-ben az Egyesült Államok részesedése már 7,4 milliárd dollárra, vagyis közvetlen külföldi tőkebefektetéseinek egyötödére rúgott.

Az Egyesült Államok latinamerikai közvetlen tőkebefektetéseinek növekedését a következő számok mutatják (milliárd dollárban):

1929	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952
5,4	4,3	4,4	5,4	5,8	6,3	6,5	7	7,4

Az Egyesült Államok legnagyobb olajmonopóliumai meghódították a venezuelai, a mexikói és a kolombiai olajlelőhelyeket, s most azon mesterkednek, hogy megszerezzék Brazília és Argentina egész olaját is. Az északamerikai kohászati trösztök megkaparintották a legfontosabb vas- és egyéb ércbányákat. Csilében az Anaconda Copper Mining-é, a Kennecott Mining-é és a Braden Co-é az egész rézbányászat és a salétromtermelés. Kubában a vasérclelőhelyek 90 százaléka az amerikai trösztöké. Brazíliában az U. S. Steel Corporation ottani fiók vállalata, a Companhia Meridional de Mineracao útján ellenőrzi a vas- és mangánérc termelését és feldolgozását. A Brazíliában működő öt nagy ásványolajtársaság közül három az amerikai Standard Oil csoporthoz tartozik, kettő pedig az angol Royal Dutch Shell tulajdona. A gumi feldolgozását a Firestone és a Goodyear társaságok ellenőrzi. A húsfeldolgozóipar urai az amerikai Wilson, Swift és Armour, valamint az angol Anglo trösztök. A villamoserőművek a Light & Power és a Bond & Share mammuttrösztök tulajdonában vannak.

A monopóliumok nemcsak az iparba, hanem a mezőgazdaságba is behatolnak. Latin-Amerika legna-

gyobb gyümölcültetvényei a United Fruit Co. északamerikai óriáströszt tulajdonában vannak. Az Anderson Clayton & Co. és a Bunge & Born vállalatok ellenőrzik a latinamerikai gyapottermelést. Brazíliában az amerikai International Basic Economic Corp. ellenőrzi a Sao Paulo államban lévő hatalmas ültetvényeket és az ottani rengeteg sertésenyésztő farmot. Sao Paulo államban a Coffee & Cotton Estates vállalat 54 000 hektár kávéültetvényen gazdálkodik.

A külföldi tőkebehatolás sokszor burkoltan, úgynevezett „vegyes társaságok” formájában történik. Ennek egyrészt az az oka, hogy a monopóliumok így akarják megkerülni az egyes országokban meglévő formális nehézségeket (adók, esetleges tőkekivonási korlátozások, államosítási rendeletek stb.), másrészt leplezni kívánják a tőkebehatolást a népek mindinkább növekvő ellenállása és antiimperialista hangulata miatt. Így keletkeztek külföldi és „hazai” tőkékből az úgynevezett „vegyes társaságok”, amelyekben a külföldi tőkéseké a döntő szó. Jól példázza ezt a braziliai Companhia Nacional de Esso. A társaság részvényeinek 75 százaléka a Standard Oil of New Jersey-é, s csupán 25 százaléka braziliai tőkéseké.

A latinamerikai országok leigázása és rendszeres kifosztása szédületes profitokat biztosít a monopóliumoknak. Latin-Amerikában a közvetlen tőkebefektetéssel dolgozó északamerikai társaságok évi jövedelme még a hivatalos, kisebbitett adatok szerint is csaknem egymilliárd dollár. Brazíliában a Standard Oil 1951-ben 610 millió cruzeiro tiszta hasznot zsebelt be, vagyis befektetett tőkéjének 70 százalékat; a Ford Motor pedig, amelynek alap-

tőkéje 100 millió cruzeiro volt, ugyanabban az évben 476 millió cruzeiro hasznot mutatott ki. Venezuelában az olajmonopóliumok minden venezuelai olajmunkáson évente 14 000 dollár profitot keresnek. Csileben 1952-ben két amerikai társaság, az Anaconda Córper Mining és a Braden Copper Mining nyeresége 21 milliárd csilei peso volt, az ország költségvetésének mintegy kétharmada.

Külkereskedelem

Pontosan szemlélteti a latinamerikai országok függőségét a külkereskedelem óriási szerepe ezeknek az országoknak gazdasági életében. Például Argentína 35–40 százalékat exportálja termelésének, Mexikó 30–35 százalékat, Csile pedig 70–75 százalékat. A legtöbb latinamerikai ország exportcikkei odahaza eladhatatlanok, mert nincs belső piacuk; ipar és fejlett földművelés híján egész létük az exporttól függ, mert csak az export teszi lehetővé

a nélkülözhetetlen cikkek importját.

A külkereskedelemtől való függés főleg az Egyesült Államoktól való függést jelenti. Az Egyesült Államok — különösen a második világháborúban, amikor Latin-Amerika kapcsolatai megszakadtak más földrészekkel — jelentősen előretört, s nagyon kihasználta ez országok kiszolgáltatottságát. Az Egyesült Államok előretörését Latin-Amerika külkereskedelmében a következő adatok szemléltetik (1938 = 100):

	1938	1948	1949	1950	1951
Latin-Ameriká exportja Európába	100	81	65	73	74
Latin-Amerika exportja az Egyesült Államokba	100	179	175	189	178
Latin-Amerika importja Európából	100	91	100	129	155
Latin-Amerika importja az Egyesült Államokból	100	329	301	314	380

(U. N. Dep. of Economic Affairs. 1953 January.)

Latin-Amerika exportja és importja, amint később látni fogjuk, 1952-ben és 1953-ban határozottan hanyatlott, de ezek az arányok nem változtak lényegesen.

Az adatokból az is kitűnik, milyen fontos az Egyesült Államok számára a latinamerikai árufelvevő piac. Ha

meggondoljuk, hogy 1952-ben az Egyesült Államok egész exportjának 22,4 százaléka, importjának pedig 31,1 százaléka Latin-Amerikával bonyolódott le, könnyen megérthetjük, mit jelentene az Egyesült Államoknak a latinamerikai pozíciók elvesztése. Még nyilvánvalóbb, mennyire

függnek Latin-Amerika országai az Egyesült Államoktól, s egyszersmind mily fontosak ezek az országok az imperialista kizsákmányolók szempontjából, ha megnézzük az Egyesült Államok részesedését néhány latin-amerikai cikk exportjában. A Latin-Amerikából exportált antimon 97, réz 66, olaj 83, ólom 53, cukor 83, kávé 95 százaléka az Egyesült Államokba irányul. Ami pedig az importot illeti, ma a latinamerikai országok vásárolják meg az Egyesült Államokból exportált autók felét, az exportált vegyszerek 40 százalékát és más iparcikkek jelentős részét. Az amerikai filmgyárosok csak Brazíliában kétféle zsák kávé értékének megfelelő profitot zsebelnek be évente.

Imperialista ellentétek

Amint látjuk, az Egyesült Államok uralkodik a latinamerikai piacokon. Uralmát főleg Anglia kiszorítása árán biztosította. Anglia persze nem nézi tétlenül az Egyesült Államok hatalmas előretörését, s óriási erőfeszítéseket tesz, hogy megtartsa, sőt visszaszerezze pozícióit. Ez a harc Argentínában a legélesebb, de elkésredetten folyik több más országban is. Anglia igen élénk diplomáciai tevékenységgel támogatja külkereskedelmi pozícióit. Például tavaly nyáron lord Reading angol külügyminiszterhelyettes végigutazta Latin-Amerikát, s rengeteg gazdasági tárgyalást folytatott. Az angol sajtó fokozottan foglalkozik a latinamerikai piacokkal, s állandóan tanácsolja, hogy az angol tőkések kedvezőbb fizetési és szállítási feltételekkel kíséreljék meg az elvesztett piacok visszaszerzését.

Az imperialista rablók külkereskedelmének jellemző módszere a nem egyenértékű csere. Az ENSZ számításai szerint a nem egyenértékű csere következtében Latin-Amerika országai kivitt nyersanyagaik ellenértékeként csak feleannyi textilárut kapnak a második világháború óta, mint azelőtt. Az imperialisták fölösleges és haszontalan cikkeket kényszerítenek rá Latin-Amerikára, így ez eszik attól a lehetőségtől, hogy értékes termékeiért létfontosságú gépeket és berendezéseket vásároljon. A latinamerikai piacok tele vannak amerikai és angol dohánnyal, whiskeyvel, rágógumival, coca colával és más hasonló „nélkülözhetetlen” cikkel.

Kiélezi a latinamerikai piacokért folyó harcot a nyugatnémet és a japán áruk behatolása. A legutóbbi három évben Nyugat-Németország latinamerikai exportja tizenháromszorosra emelkedett.

Nyugat-Németország nemcsak Anglia rovására terjeszkedik, hanem az Egyesült Államok rovására is. Ezt mutatják a következő, igen figyelemreméltó tények: 1953-ban a latinamerikai külkereskedelem volumene nagyon összezsugorodott. Ez részben a világpiaci árak esésével, de főleg a latinamerikai piacok főlvevőképeségének további szűkülésével magyarázható. 1953 első felében három imperialista ország, az Egyesült Államok, Anglia és Nyugat-Németország Latin-Amerikába irányuló exportja, 1952 azonos időszakával összehasonlítva, a következőképpen alakult:

	1952	1953	Százalék- csökkenés
	első fele		
Egyesült Államok (milliárd dollár)	1,82	1,41	22
Anglia (millió font)	94,4	61,8	34,5
Nyugat-Németország (millió dollár).....	234,8	220,2	6

Tehát az Egyesült Államok exportja 22 százalékkal, Anglia exportja pedig 34,5 százalékkal csökkent, de Nyugat-Németorszáé csupán 6 százalékkal.* Ha mérlegeljük, hogy Anglia és különösen az Egyesült Államok évtizedeken át viszonylag zavartalanul építhette ki latinamerikai pozícióit, ezzel szemben Németország kapcsolatai a második világháborúban teljesen megszakadtak, s a háború után újra ki kellett építenie azokat, megállapíthatjuk, hogy a nyugatnémet exportnak az angol és az amerikai exporthoz képest kis visszaesése mögött a piacokért vívott legélesebb harc húzódik meg, s Nyugat-Németország a szűkülő latinamerikai piacon csak Anglia és az Egyesült Államok rovására tarthatta meg ezt a pozícióját.

A nyugatnémet tőkebehatolás is tetemesen megnövekedett. Hogy csak néhány példát említsünk: Argentínában már dolgozik a Daimler-Benz A. G. (Benz-Mercedes)-gyár; Brazíliában a Mannesmann A. G. acél- és csőgyár 100 000 tonna nyersacél és 70 000 tonna csövet fog

gyártani; az esseni Friedrich Krupp vállalat, mozdonygyártat létesít Sao Paulóban, s a braziliai vasutak öt évre garantálják a gyár teljes foglalkoztatottságát; Kolombiában a Solingen tröszt kés- és borotvapengegyárat, a Schacht-bankházzal szoros kapcsolatban lévő egyik tőkés csoport pedig műselyem- és papírgyárat alapít.

Igen fontos tárgyalások folynak a második világháború idején Brazíliában és Argentínában lefoglalt német érdekeltségek visszaadásáról. Ha a nyugatnémet imperialistáknak teljesül ez a követelésük, latinamerikai pozíciójuk egycsapásra megerősödik.

Japán is mindinkább betör erre a területre. A legutóbbi években kereskedelmi egyezményt kötött Uruguay-jal, Mexikóval, Brazíliával, Csilével és más országokkal. A tőkés világpiac szűkülésével egyidejűleg mind élesebbé válik a piacokért, nem utolsósorban a latinamerikai piacokért folyó harc, s egyszersmind fokozódnak az imperialista országok ellentétei is.

A kettős elnyomás következményei — nyomor, éhínség, betegségek

A latinamerikai országok gazdagsága a kettős elnyomás, a külföldi monopóliumok és a hazai oligarchia rendszeres fosztogatása miatt nemcsak nem fejlődik, hanem rohamosan pusztul, s dolgozók életszínvonalja állandóan rosszabbodik.

Argentínában az élelmiszerek ára 1943-hoz képest több mint hatszorosra, a ruhaneműek ára több mint öt és félszeresre, a háztartási cikkeké pedig több mint ötszörösre szökkent föl. Az ENSZ statisztikája 51 ország megélhetési költségeiből megállapítja, hogy a megélhetési költ-

ségek 1948 óta leginkább Brazíliában drágultak. Kolombia itt a harmadik helyen van. Csilében a megélhetési költségek 1946-hoz képest bőven megháromszorozódtak. A venezuelai paraszt átlagosan mintegy negyedannyi táplálékot fogyaszt, mint amennyire szüksége volna. Kubában a munkások kalória-fogyasztása nem éri el fejenként az 1000 kalóriát sem, noha a minimális kalóriamennyiség 2800.

Latin-Amerikában sokhelyütt éhínség pusztít. A Correo da Manha, egy reakciós braziliai újság nagy szenzációként jelentette az észak-braziliai éhínségről, hogy a Ceará állambeli Chaval községben csaknem az összes gyermekek éhenhaltak. Josué de Castro braziliai orvos,

* (Adatok: Survey of Current Business, 1953 July, Accounts Relating to Trade and Navigation of the U. K. August 1953, Statistisches Bundesamt, 1953 July, Der Aussehenhandel der Bundesrepublik Deutschland.)

az elimert nemzetközi egészségügyi szaktekinély megállapítása szerint Latin-Amerika 160 millió lakosa közül 90 millió éheznek.

A monopóliumok rablóuralma következtében azok az iparágak, amelyeknek a belföldi piac elsőrendű szükségleteit kellene kielégíteniük, például a textil-, a ruha-, a cipő- és az élelmiszeripar bizonyos ágai, válságos állapotban vannak, s fokozódó munkanélküliséggel küzdenek. Sok argentinai iparvállalat csak havi 15–20 órát dolgoztat; öt leállt textilgyár tízezer munkása koplal; hat-ezer tengerész és a famunkások 30 százaléka munka nélkül van, s nem részesül semmiféle segélyben. Ugyaníly reménytelenül lézeng hat-ezer hűsipari munkás is. A venezuelai olajiparból 25 000 munkás került az utcára, de a tőkések a munka intenzitásának fokozása révén 30 százalékkal növelték a termelést, s ennek megfelelően profitjukat is: A 2,5 millió lakosú Uruguayban 45 000 az ipari, munkanélküliek száma, ebből 10 000 építőipari dolgozó. Porto Rico neve („gazdag kikötő”) gúnyként hat, hiszen 2 millió lakosából 130 000 munka nélkül van. Mexikóban tíz- meg tízezer mezőgazdasági munkás nem tud megélni, hazája elhagyására kényszerül, s valóságos rabszolgafeltételekkel elszegődik az Egyesült Államokba. A braziliai Bahia államban a vasúti munkások 60 százaléka munkanélkülivé vált; a soapaolói gyárak is tömegestül bocsátják el munkásaikat.

A katonai kiadások állandóan növekszenek, de a nép tízmilliói hajléktalanok, iskolák és kórházak nélkül szűkölködnek. A pompától ragyogó bérpaloták és kastélyok arnyékában a legborzalmasabb szegénynegvedek terülnek el, nem is beszélve a falvak lakásviszonyairól.

A rettenetes nyomorral együttjár, a tömeges írástudatlanság. Latin-Amerikában több mint 70 millió

ember, vagyis a lakosság 45 százaléka írástudatlan, s a kormányok nem az analfabétizmus megszüntetéséért, hanem inkább megrögzítéséért küzdenek. Az imperialisták — nemzetelnyomó politikájukhoz híven — a nemzeti kultúra kiirtására törekcszenek, hogy helyette meghonosíthassák az „amerikai életformát”, a nép butításának ezt a hatalmas gépezetét. Így terjesztik a bűnözés kultuszát és a háborús pszichózist. Az amerikai „Rotary Club” képviselője Csilében kifejtette: „helyesebb, ha a csileiek nem a *Don Quijote* olvasására pazarolják idejüket, hanem a *Reader's Digest* című reakciós amerikai folyóiratot tanulmányoznák, hiszen ez gyakorlatilag hasznosabb”.

Latin-Amerika dolgozói a rossz táplálkozás, a kórházak és az iskolák hiánya, a nyomorúságos lakásviszonyok, a végnélküli munkanapok, a munka intenzitásának halatlatlan fokozása, a tömeges munkanélküliség következtében a betegségek szabad prédái. Mexikóban például minden 1000 születésre 350 haláleset jut, Braziliában pedig 450 haláleset.

Jól jellemzik a latinamerikai „Eldoradót” azok a számok amelyek a mexikói újságok az ország szociális helyzetéről közöltek.

Ezek szerint Mexikó 25 millió lakosából

1 300 000 paraszt teljesen földnélküli,

6 millió nyomorúságos szalmaviskóban lakik,

9 millió az írástudatlanok száma,

11 millió soha nem evett búza-kenyeret, csak kukoricán él.

Mexikó fővárosában 250 000 nemi-beteg és 25 000 prostituált van.

A gyermekhalandóság 11,3 százalékos.

A gyermekhalálozások 48 százalékanak oka öröklött vérba).

A latinamerikai antiimperialista erők harca a belső és a külső kizsákmányolók ellen

A külföldi monopóliumok legfőbb támasza a földbirtokososztály és a nagyburzsoázia. A hazai kizsákmányolók egyhúron pendülnek az imperialistákkal, hogy megrögzítsék a latinamerikai gazdaság félgyarmati és félf feudális jellegét, mert ez felel meg leginkább mindnyájuk profitérdekeinek. Ez a rablósőzövényesség rátelepszik az egész földrészre, s polip módján szívja a dolgozók vérért. Teljesen érvényes Latin-Amerikára, amit Sztálin elvtárs 1927-ben Kínáról mondott: „... az imperializmus, az imperializmus egész pénzügyi és katonai hatalma az az erő, amely támogatja, éleszti, ápolja és konserválja a feudális csökevényeket e csökevények egész bürokratikus-militarista felépítményével egyetemben“. (Sztálin Művei. 9. kötet. 303. old. Szikra. 1952.)

Ebből következik, hogy Latin-Amerika népeinek harca az imperializmus ellen és harca a nagybirtokok ellen: egyazon feladat. Nem lehet megszüntetni a nagybirtokot, a feudális csökevényeket, amíg az imperializmus szabadon garázdálkodhat.

A legnagyobb iparvállalatok a külföldi monopóliumok tulajdonában vannak, tehát ezek rendelkeznek az ipar és a pénzügyek döntő részével. A hazai tőke főleg a belső piacra termelő kis- és középpüzegekben helyezkedik el. A hazai burzsoáziának ez a része nem bírja a nagytőke versenyét, úgyhogy a monopóliumok őrias nyomása alatt előbb-utóbb tönkremegy. E gazdasági tényből magyarázható, hogy a burzsoáziának azt a részét, amely nincs kapcsolatban az imperialista monopóliumokkal, továbbá a kis- és a középpolgárság egyéb rétegeit többé-kevésbé be lehet vonni az antiimperialista harcba. A burzsoáziának ez a része, ha határozatlanul és ingadozva is, együtt menetelhet a munkásosztállyal és a parasztsá-

gal a munkásosztály vezette antiimperialista és antifeudális mozgalomban.

A latinamerikai kormányok a népek mindinkább fokozódó elégedetlenségének és a tömegek antiimperialista érzelmeinek elfojtására dühödten üldözik mindazokat, akik küzdenek az imperialista rablás, az elviselhetetlen nyomor ellen. Különösen veszett dühvel támadják a munkásosztály szervezeteit, elsősorban a kommunistákat.

De hiába a kormányok és amerikai uraik minden terrorja: az elégedetlenség és az ellenállás egyre növekszik.

E küzdelem élén Latin-Amerika kommunista pártjai harcolnak; a nehéz körülmények ellenére hőiesen és következetesen vezetik a dolgozó tömegeket. A kommunista és a munkáspártok igyekeznek, hogy megvalósíthassák az egységfront politikáját, amelynek legfontosabb céljai: harc a békéért, a demokráciáért és a nemzeti függetlenségért; a külföldi, főleg az amerikai monopóliumok tőkéinek és vállalatainak elkobzása, a nagybirtokosok földjeinek felosztása, a feudális csökevények megsemmisítése; népi demokratikus kormány megalakítása.

A népek ellenállása elsősorban a munkásosztály szervezett harcaiban mutatkozik meg. 1950 óta a hatalmas sztrájkharok mindenütt fokozódtak. Venezuelában az olajmunkások, Mexikóban a bányászok vvtak nagy sztrájkokat. Csilében a munkások a tisztviselők és az állami hivatalnokok 1952 augusztusában kiálltak a bérek rögzítése ellen és a sztrájkjogért, s küzdelmük a kormány bukásával végződött. Ugyanakkor Kubában, egymást követték a sztrájkok; megmozdult a kubai parasztság is. Az argentin vasutassztrájk hatására 800 000 munkás vett részt a bérharcokban. A bra-

zíliai Sao. Paulóban tavaly 300 000 munkás sztrájkolt, a reakciós Vargas-kormány minden erőfeszítése ellenére.

Hatalmas megmozdulások zajlanak le a falvakban is. Mind több helyen lángolnak föl a mezőgazdasági bérmunkások sztrájkjai. A sztrájkoló parasztok, Braziliában, Bolíviában, Kubában, Kolombiában

és másutt fegyveresen ellenszegülnek a kivezényelt katonaságnak, elfoglalják a földbirtokosok földjeit és az élelmiszerraktárakat. A háborús politika ellen ugyancsak fokozódik a harc. Ebben a harcban nemcsak a munkások és a parasztok vesznek részt, hanem a nép összes haladó rétegei együtt küzdenek.

Az antiimperialista harc eredményei Argentínában, Bolíviában és Guatemalában

A latinamerikai kormányok a tömegek hangulata, a súlyos gazdasági helyzet és bizonyos burzsoá körök nyugtalansága miatt nemcsak antiimperialista szólamiok hangoztatására, hanem néha antiimperialista intézkedések megtételére is ráfanyalodnak, hogy ne kockáztassák uralmukat.

Jellemző erre Peronnak, *Argentina* diktátorának politikája. A peronista párt az 1943 július 4-én végrehajtott fasiszta puccsban kerekedett fölül, s azóta a „nemzeti forradalom” jelszavát hangoztatva szállt szembe az előretörő demokratikus erőkkal. A peronisták uralmuk megszilárdítása végett a legzabolátlanabb demagógiára vették. Antiimperialista jelszavakkal és szociális frázisokkal nemcsak a közép- és kispolgárságot nyerték meg, hanem a munkásosztály jelentős, de politikailag tájékozatlan tömegeit is. Peron a középosztálynak szociális igazságot, osztálybékét, a parasztságnak földosztást, a munkásoknak béremelést, lakásépítést, nyereségreszesedést ígért, s hangoztatta a külföldi tulajdonban lévő közüzemi vállalatok (a vasutak, az energiaszolgáltató vállalatok stb.) államosítását is. Szóban gyakorta támadta az imperializmust és különösen az észak-amerikai imperializmust, de már 1946-ban megírta Trumannak, hogy elnöksége esetén az Egyesült Államok barátja lesz. E kétkulacsosság

folytán 1946-ban csakugyan elnök lett.

A hatalom birtokában a népnek tett ígéreteit sorra megszegte, sőt mindinkább megkönnyítette az észak-amerikai tőke behatolását. Egyidejűleg kíméletlenül üldözte a kommunista pártot, a szakszervezeteket pedig fasiszta korporatív testületekké alakította át. Gazdaságpolitikája a tönk szélére juttatta Argentínát. A katonai kiadások ma felemészítik a költségvetés 30 százalékát. Argentínában infláció van: a lakosság vásárlóképesége szakadatlanul csökken. Az ipar és a mezőgazdaság helyzete válságos, a külkereskedelem hatalmas deficitet küzd, a munkásosztály és a dolgozó parasztság helyzete elviselhetetlen.

• Ilyenformán Peron a hatalom megtartása végett az imperialistákkal szemben bizonyos ellenállás kifejtésére kényszerül. De lavírozó politikája nem tetszik az észak-amerikai imperialistáknak. Ezeknek Argentínában is vakon engedelmességre kell. Ilyen kormány nyeregbeszűrése természetesen csak a tömegek akarata ellenére lehetséges, ezért az imperialisták Argentína legreakciósabb erőivel szöveteznek: a feudális földbirtokosokkal és a katonai tisztiképpel. Ez a tisztici csoport (Grupo de Oficiales Unidos) a második világháború idején nyíltan nácibarát volt, a háború befejezése óta pedig — előző politikájának logikus következményeként —

elszántan Amerika-barát s háborús politikát hirdet.

Argentínában tavaly több kormányellenes megnyilvánulás volt, s mind amerikai mesterkedésre tört ki. Áprilisban bombák robbantak Peron egyik gyűlésén, majd a gyűlésről hazatérőkre rálőttek. A letartóztatottak közt amerikai állampolgár is volt. Májusban lelepleztek egy kormányellenes terrorista összeesküvést, amelyet az amerikaiak a szomszédos Uruguayból irányítottak.

Ezek a jelenségek arra vallanak, hogy az Egyesült Államok veszett imperialistái csak a legengedelmebb lakájkormányokat tűrik meg, de megmutatják azt is, hogy ma már Latin-Amerikában sem lehet tartósan a nép érdekei ellen kormányozni. Ezért elképzelhető, hogy Peron — aki továbbra is üldözi az argentin kommunista pártot, az egyetlen pártot, amely valóban kivethetné az argentin népet a rászakadt nyomorúságból — a néptömegek és a könnyűiparban képviselt hazai burzsoázia nyomására bizonyos intézkedésekkel csillapítani próbálja az elégedetlenséget, s enyhíteni a súlyos gazdasági helyzetet. Ebből a szempontból nagyon jelentős az idén augusztusban megkötött szovjet-argentin kereskedelmi és pénzügyi egvezmény, amely egy évre 150 millió dolláros árucserét irányoz elő. Az egvezmény keretében a Szovjetunió egyebek közt nyersolajat, szenet, acélt, vasat, vasúti felszerelést, erőműveket, szállítóeszközöket, gépeket és az olajtermeléshez szükséges felszerelést szállít a hagyományos argentin termékekért. Ezek a cikkek nagyban hozzájárulnak majd Argentina iparosodásához, s előmozdítják az imperialisták elleni függetlenségi harcot. Ezért érthető, hogy a reakciós körök minden erejüket megfeszítik, hogy megakadályozzák e szerződések végrehajtását.

Boliviában — a legutóbbi események tanúsága szerint — az impe-

rialista erők súlyos vereségeket szenvedtek, a népi erők nagy győzelmet arattak. Bolívia gazdasága csaknem kizárólag az ónéxporton alapul. Az évi 95 000 tonna ónérc, vagyis 34 000 tonna tiszta ón, a világ óntermelésének 20 százaléka. Az ónéxport adja az ország devizabevételének 80 százalékát. Bolívia ebből fedezi nemcsak az iparcikkek importját, hanem a leginkább szükséges élelmiszerekét is. Mivel mezőgazdasága teljesen elmaradt, a szükséges élelmiszerek 90 százalékát külföldről, főleg az Egyesült Államokból importálja.

Bolívia óntermelését három tröszt ellenőrizte: az óntermelés 43 százalékát a newyorki Patino Mines, 22 százalékát a Hochschild Mines és 7 százalékát az Aramyo Mines. A Wall Street cápái, Bolívia 1941-ig e három tröszt útján kormányozták Bolíviát. A három tröszt, amelynek bevételei jóval meghaladták a bolíviai kormány bevételeit, az ország kizárólagos ura volt. Saját akarata szerint nevezett ki és bukattott meg kormányokat, adott ki törvényeket és rendeleteket, ellenőrizte a hadsereget és a rendőrséget. 1950-ben a Patino-társaság 42,7 százalék profitot zsebelt be. Simon Patino halálakor több mint 500 millió dollár jutott az örökösöknek, csak éppen az ország éhezett. Az ónbányászok nagyrésze barlangokban, leírhatatlan körülmények közt nyomorgott. Bolíviában az egészségtelen viszonyok és a rossz táplálkozás miatt a bányászok átlagos életkora 27 év.

A bányászok évekig szívósan és elkeseredetten harcoltak a jobb életkörülményekért. A hatóságok a legutóbbi hat évben négyezer embert mészároltak le a bányavidékeken. A kormány 1949 májusában ezer bányászt legyilkoltatott és négyezer bányászt elbocsátott, mert egyikük sem akart belépni a sárga szakszervezetbe.

A nép gyűlölte a reakciós Urriagoitia-kormányt, s az 1951 májusi

választásokon ki is fejezte gyűlöletét. Ekkor a Nemzeti Forradalmi Mozgalom jelöltje, Victor Paz Estenssoro elsőprő győzelmet aratott. Paz Estenssoro az önbányák államosítását, a bolíviai minisztériumokban működött amerikai bizottságok kiebrudalását és a földreformot hirdette. Urrialagoitia, washingtoni parancsra, nem akarta elismerni a választás eredményét és egy katonai tanácsnak adta át a hatalmat. Az Egyesült Államok kormánya azonnal elismerte ezt a Bolíviai tábornok vezette katonai tanácsot. De Bolívia népe tudatára ébredt erejének, s nem engedett. 1952 áprilisában háromnapos kemény harcban elsőprőre a katonai diktatúrát, hatalomra juttatta Paz Estenssorót, a következő hónapokban pedig a bányászok vezetésével szívosan küzdött jogaiért. Így került sor 1952 október 31-én az önbányák államosítására.

Az Egyesült Államok imperialistái rögtön tiltakoztak az államosítások ellen, s mindent elkövettek, hogy tovább is szabadon harcolhassanak: az Egyesült Államok vásárolta fel potom áron Bolívia öntermelésének 54 százalékát. Csakhogy a nép és elsősorban a bányászok ébersége megakadályozta az imperialisták mesterkedéseit. A volt tulajdonosok végül tárgyalásra kényszerültek, s kártérítés árán kivoñultak a bányákból. De ezzel a harc még korántsem dőlt el. Az Egyesült Államok azóta is gazdasági szankciókkal és minden más módon (például az ónáruk leszorításával) a kormány megbuktatására tör, hogy visszaszerezze a monopóliumok uralmát. Múlt év januárjában egy katonai klikk puccsot kísérelt meg. Az Egyesült Államok sötét erői Peruból készítették elő a puccsot; az összeesküvők onnan kapták a pénzt és a fegyvereket. Bolívia népe azonnal és határozottan a puccskísérlet ellen fordult. Január 8-án La Pazban, az or-

szág fővárosában hatalmas tüntetés volt; a munkások és a parasztok fegyvereket követeltek a kormánytól, hogy jogukat megvédhessék. A tömeg nyomására a kormány letartóztatta az összeesküvőket.

A munkásosztály és a parasztság, de főkép a kommunisták harcos magatartása olyan haladó intézkedések megtételére készítette a kormányt, amelyek biztositják Bolívia mind teljesebb függetlenségét. Például Paz Estenssoro tavaly május 2-án bejelentette, hogy fölveszi a diplomáciai kapcsolatokat a népi demokráciákkal, s hogy tárgyalni fog öneladásról Csehszlovákiával és a többi népi demokratikus országgal.

Az önbányák államosításán kívül a legégetőbb kérdés a földreform volt. A kormány választási programjában ez is benne volt, de az ország összes reakciós erői összefogtak megvalósítása ellen. A dolgozó tömegek azonban nem mondtak le követeléseikről, s elhatározták a további harcot. A Neue Zürcher Zeitung különtudósítója így írta le március 10-i jelentésében a tömegeknek ezt az elszántságát: „Amióta a Paz Estenssoro-kormány 'agrárforradalom'-ról beszélt, az indiánok tetlenül várják a földosztást. Agitátorok lázítják a földmunkásokat a földbirtokosok ellen. Sok földbirtokos nem is megy ki földjeire, hacsak nem kockáztatja életét.” A kormány végül teljesítette ígérését, Paz Estenssoro 1953. augusztus 2-án 200 000 paraszt előtt meghirdette a földreformot, s megkezdődött a parlagon heverő földek szétosztása.

Paz Estenssoro kormánya nem kommunista kormány; máris sok jel mutatja, hogy fékezni akarja a tömegek forradalmi lendületét, s meg egyezést keres az imperialistákkal. Szeptemberben egy évre szóló egyezményt kötött az Egyesült Államokkal; az egyezmény szerint az Egyesült Államok átvész 10 000 tonna önt. Bolívia öntermelésének majd-

nem egyharmadát. Majd Paz Es-tenssoróék az angol William Harvey & Co. céggel is megegyeztek. Ugyancsak szeptemberben járt Boliviában Eisenhower elnök fivére, Milton Eisenhower, mint az Egyesült Államok elnökének személyes küldötte. Néhány héttel később az Egyesült Államok „technikai segítség” címén megszavazott Boliviának 1,5 millió dollárt. Az imperialisták és a hazai reakciók tehát mindent elkövetnek, hogy megfordítsák az események menetét. A belső és a külső erőviszonyoktól, a tömegek, elsősorban a bányászok éberségétől, a kommunisták felvilágosító és szervező tevékenységétől függ, vajjon Bolivia népe csakugyan kivívja-e igazi függetlenségét.

Guatemala is szívósan és sikeresen harcol. Guatemala kicsiny, elmaradott 3,8 millió lakosú közép-amerikai ország. Legfontosabb terméke a kávé és a banán. Guatemalában évtizedekig a külföldi monopóliumok garázdálkodtak. A United Fruit Co., amelyet Közép-Amerikában „zöld szörnyetegnek” neveznek, ellenőrizte Guatemala egész gazdaságát. A United Fruit-hajóin bonyolódik le Guatemala egész exportja; ez a társaság ellenőrzi a kikötőket is. A vasutak az International Railways of Central America tulajdonában vannak; az igazgatóság kénykedve szerint állapítja meg a fuvardíjakat. A vasúttársaság részvényeinek többsége a United Fruité. Guatemala elektromos. erőművel az Empresa Electrica amerikai társaság tulajdonában vannak.

Guatemalában nincs számottevő ipar; a lakosság 80 százaléka mezőgazdasággal foglalkozik. A United Fruit Co. kíméletlenül kizsákmányolja a munkásokat és a parasztokat. A társaság profitrátája a banánültetvényeken 600 százalék. Guatemala parasztjai többször megkísérelték, hogy lerázzák kegyetlen sor-

sukat. 1922-ben sok forradalmi megmozdulás és sztrájk zajlott le, 1930–31-ben pedig indián parasztlázadás tört ki. De a monopóliumok verbefojtották ezeket a lázadásokat és sztrájkokat. Az amerikai trösztök 1931-től 1944-ig Ubico tábornok reakciós kormányának segítségével fosztogatták az országot.

A Szovjetunió második világháborúban aratott világtörténelmi győzelme után Guatemalában is megerősödött a demokratikus mozgalom. A demokratikus mozgalom 1944-ben megbuktatta Ubico diktatúráját, s a nép Juan José Arevalót választotta meg elnöknek. Arevalo 1945-ben fölvette a diplomáciai kapcsolatokat a Szovjetunióval, megengedte a szakszervezetek működését, megszaktította a diplomáciai kapcsolatokat Francoval, s elismerte a spanyol köztársasági kormányt. Az Arevalokormány demokratikus intézkedéssel nem tetszetek az amerikai imperialistáknak; 1944 óta a helyi földesurak támogatásával több mint 30 összeesküvést szőttek ellene. Richard Patterson, az Egyesült Államok guatemalai követe 1950-ben oly nyíltan és szemérmetlenül beavatkozott a választásokba, hogy a nép felháborodása miatt távoznia kellett Guatemalából.

Az 1950-es választásokon Jacobo Arbenz, a Forradalmi Cselekvés Pártja demokratikus jelöltje elsőprő győzelmet aratott. Az Arbenz-kormány programja arra irányul, hogy előmozdítsa Guatemala gazdasági fejlődését, s megszüntesse az ország gazdasági függőségét. A kormány a monopóliumok letörésére kikötő, vasútvonal és országutak építését határozta el. A köztársasági kongresszus törvénybe foglalta az agrárreformot, s a parasztok hitellel való ellátására megteremtette az Allami Mezőgazdasági Bankot. Az állam az agrárreformról szóló törvény értelmében kisajátította a United Fruit Co. 84 000 hektár parlagon heverő

földjét; ezt örök használatra 10 000 paraszt közt osztják szét.

A kormánynak ez az intézkedése dühödt intervencióra ingerelte az Egyesült Államokat: az Egyesült Államok hivatalosan tiltakozott a föld kisajátítása ellen. Könnyen megértjük az Egyesült Államok dühét, hiszen Spruille Braden, az Egyesült Államok Latin-Amerika ügyével megbízott volt külügyminiszter-helyettese, a United Fruit Co. egyik főrésztvényese.

Az Egyesült Államok imperialistái tiltakozásuk kudarcra után szokott módszerükhöz, a fegyveres erőszakhoz folyamodtak. 1953. március 29-én fasiszta elemek fegyveres fölkelést kíséreltek meg. A puccskísérlet Salamából indult ki, de a hadsereg a lakosság támogatásával azonnal elfojtotta. Később, a bírósági tárgyaláson kiderült, hogy a puccs szervezői közt volt Juan Cordova Serna, a United Fruit Co. ügyvédje és Carlos Simmons, a vállalat egyik politikai főgynöke. Az összeesküvők bevallották, hogy a fegyvereket és a pénzt a szomszédos középamerikai államokból kapták. Az Egyesült Államok imperialistái, akárcsak Argentina és Bolivia esetében, a háttérben húzódnak meg, hogy fölsülés esetén ne tűnjenek szembe. De ez a módszer nem vált be: a puccskísérlet során ország-világ előtt éppúgy lelepleződtek, mint az argentinai és a bolíviai esetben. Guatemala 1953 áprilisában kilépett a fasiszta jellegű Középamerikai Országok Szervezetéből, s az ENSZ-nél tiltakozott egy „idegen nagyhatalom” beavatkozása ellen.

Az Egyesült Államok imperialistái minden eszközzel a kis Guatemala megfojtására törekszenek. Megkönynyítí dolgukat, hogy Guatemala a külkereskedelme teljesen az Egyesült Államoktól függ. A *New-York Times* nyíltan embargót emleget, csak a jelenlegi piaci helyzetet nem tartja

erre alkalmasnak, „mert a kávé ára ebben a pillanatban nagy”.

Guatemala népe elszántan harcol. Megalakult az Antifeudális és Anti-imperialista Demokratikus Front, amelyben az összes haladó pártok és szervezetek együtt küzdenek. Guatemala demokratikus erőinek élén a Guatemalai Munkáspárt menetel; ez a párt a demokratikus fejlődés motorja és zászlóvivője. A világ haladó erői őszinte rokonszenvvel gondolnak Guatemala népére, amely szembeszáll az imperialistákkal, megvédelmezi az ország nemzeti függetlenségét és demokratikus szabadságjogait. A világ munkásainak és népeinek nemzetközi szolidaritása támogatja ebben a harcban Guatemala népét.

★

Az argentinai, a bolíviai és a guatemalai események nem elszigetelt jelenségek. A hazai és a külföldi kizsákmányolók féktelen profitszomja Latin-Amerika többi országában is mindinkább szembetalálkozik a népek elszánt akarátával: a délamerikaiak készülnek kettős kizsákmányoltságuk megszüntetésére.

A csilei választásokon a demokratikus ellenzék jelöltje győzött, bár a nagytőke anyagi és erkölcsi támogatásában részesítette a kormány jelöltjét. A *Washington Post* „az Egyesült Államok vereségének” nevezte Carlos Ibanez tábornok győzelmét, a *New-York Times* pedig kijelentette: „Lehetetlen nem nyugtalanlankodnunk Carlos Ibanez tábornok győzelme miatt.” A venezuelai választásokon a lakosság nagy többsége a reakciós kormány ellen szavazott, úgyhogy a hatóságok nem is merték közzétenni a választások eredményét. Kolombiában a partizánok évekig viaskodtak a kormány csapataival. Brazília népe végkép elégedetlen kormányával s emiatt a kormány hét tagja, pontosabban: az

amerikai monopóliumok legnyíltabb ügynöksége néhány hónappal ezelőtt lemondásra kényszerült. Az *Imprensa Popular* akkor megállapította: a kormányválság azért következett be, mert a hatóságok teljesen tehetetlenül nézték az aszálysújtotta északkeleti lakosság szenvedéseit, s meg sem kísérelték az országos gazdasági katasztrófa elhárítását. A kommunista párt széleskörű demokratikus front megteremtésére irányuló politikája a lakosság körében mind erősebb visszhangra talál, s mind nagyobb tömegek fordulnak szembe Vargas reakciós politikájával. Ezzel magyarázható Oswaldo Aranha pénzügyminiszter nemrégint tett nyilatkozata, amely szerint

„Brazíliának új kereskedelmi csatornákat kell kiépítenie Kelet-Európával”. Ugyanígy nyilatkozott Lins de Barros, a nemrégén nálunk járt brazíliai kereskedelmi delegáció elnöke is.

Az Egyesült Államok imperialistái érzik, hogy a talaj forrósodik lábuk alatt, ezért mindinkább a nyílt fasiszmus, a katonai puccsok és a diktatúrák nyers erőszakrendszerére támaszkodnak Latin-Amerikában. Még az alkotmányosság látszatát is elvetik. A fasiszta terrorral azonban csak ideig-óráig tarthatják meg uralmukat, mert Latin-Amerikában mindinkább megérnek az antiimperialista, antifeudális forradalom feltelei.

SZ. SZTRUMILIN

akadémikus

Felvirágzási verseny és fegyverkezési verseny

A nyugati sajtóban nagy zavart keltett, hogy a szovjet kormány kidolgozta a nép életszínvonalának további emelését szolgáló gazdasági intézkedések átfogó programját. A nyugati sajtó problémája az volt: hogyan reagáljon a történetekre? Egyideig azt tekintette a legjobb megoldásnak, hogy ügyet sem vet a szovjet kormány intézkedéseire. De azután a *New York Times* című amerikai lap tavaly október 30-i számában kiagyalta, hogy a fogyasztási-cikktermelés növelésének új programját a Szovjetunió „gyöngeségének” jeleként tünteti fel.

Ámde ez az érvelés nyilvánvalóan elfogadhatatlannak bizonyult. Roscoe Drummond a *New York Herald Tribune*-ban már egészen más hírokat pengetett. Aggodalmaskodni kezdett, mert szerinte a szovjet nép növekvő jóléte bebizonyíthatja „a világ szegény és jogfosztott néprétegeinek,

hogy számukra — gazdasági eredmények folytán — a kommunizmus a legjobb”.

A *New York Times* november 8-i számában közölte George Peeknek, a michigani egyetem politikai tudományok tanszéke tanársegédjének levelét; Peek ebben a levélben megcáfolja a lapnak a Szovjetunió „gyöngeségéről” kifejtett nézeteit, s a *New York Times* eredeti állásfoglalásával szemben hangsúlyozza: a termelés a Szovjetunióban és a népi demokratikus országokban „olyan egészségesen fejlődik, hogy az orosz ügyeket tanulmányozó hallgatók nagy része szerint a Nyugatot leginkább fenyegető veszély nem katonai, vagy ideológiai, hanem gazdasági síkon jelentkezik”.

Érdekes ebből a szempontból a *Journal of Commerce* című lap november 10-i számában megjelent beszámoló arról, hogy Grover Ensley,

az amerikai kongresszus gazdasági bizottságának személyzeti igazgatója bizalmas jelentést terjeszt a bizottság tagjai elé; ebben kifejti aggodalmát a fogyasztási javak termelésének növelésére irányuló szovjet program miatt. Ensley véleménye szerint e program teljesítése a nyugateurópai országok „pszichológiájára kedvezőtlenül hathat”. „Oroszország nagy figyelmet fordít az áruk elosztásának megjavítására és a termelékenység növelésére — mondotta — s a Nyugatnak fel kell ismernie a Szovjetunió e gazdasági versenyét.” Ensley mindebből arra az általa legfontosabbnak vélt következtetésre jutott, hogyha a nyugateurópai országok fenn akarják tartani a kapitalizmust, ki kell állniuk a Szovjetunióval „életszínvonalemelési versenyre”.

Kétségtelenül rendkívül jellemző tünet ez a hirtelen fordulat a féktelen fegyverkezési verseny magasztalásáról, a fegyverkezéssel teljesen összeegyeztethetetlen életszínvonalemelési „verseny” hirdetése felé. Nem kevésbé jellemző az a tény sem, hogy ez az ötlet nemcsak a nagyróknak jutott eszébe, hanem még kongresszusi tagoknak is. Csak kár, hogy azok, akik oly készségesen tanácsolják barátainak ezt a csodareceptet, a leginkább vonakodnak e recept hazai alkalmazásától.

Ha elismerik, hogy a Szovjetunió a polgárai életszínvonalának emelését szolgáló békés célnak megfelelően állítja át gazdaságát, s így semmiféle fegyveres agresszió veszélye sem fenyegethet erről az oldalról, akkor az Egyesült Államok miért nem teszi meg ugyanezt saját állampolgárai érdekében? Ki akadályozza meg az Egyesült Államokat, hogy véget vessen a teljesen hasztalan fegyverkezési versenynek, s az ily módon felszabadult hatalmas összegeket a Szovjetunióval való békés versenyre, az amerikai nép életszínvonalának

emelésére használja fel? Hiszen ezzel bebizonyíthatná az amerikai népnek — ahelyett, hogy csak mondogatja neki —, hogy az ő gazdasági rendszere a jobb.

Általánosan ismert tény, hogy a közszükségleti cikkek ára a Szovjetunióban évről évre szakadatlanul csökken. Csökkentse az Egyesült Államok is az árakat, éspedig olyan rendszeresen, mint a Szovjetunió. Az is köztudomású, hogy a Szovjetunióban a bérek — nemcsak a névleges, hanem a reálbérek is — évről évre növekednek. Kövesse az Egyesült Államok is ezt a gyakorlatot. Kétségtelen, hogy ez bármiféle fegyverkezési versenyenél nagyobb, s ami még jelentősebb, egyre növekvő keresletet teremtené az Egyesült Államok és a nyugati országok ipari és mezőgazdasági termékeire.

Ha a nyugati országokat valóban az a „veszély” fenyegeti, hogy számolniuk kell a dolgozó tömegek „pszichológiájával”, s hogy be kell bizonyítaniuk: gazdasági rendszerük „a lehető legjobb” e tömegek számára, akkor csak azt választhatják, hogy részt vesznek a gazdasági rendszerek békés versenyében, a termelőerők fejlesztésének, az árak minimalisra csökkentésének és a bérek maximális emelésének versenyében. Vagyis részt kell majd venniük a tömegek életszínvonalának emelésére irányuló versenyben. A népek százmilliói ma már világszerte elítélik a fegyverkezési versenyt, s hevesen tiltakoznak ellene. Az ellenben kétségtelen, hogy az életszínvonalemelési versenyt mindenütt megkönnyebbülés fogadja majd.

Egyet biztos állíthatunk: a szovjet nép, az új gazdasági rendszer úttörője, teljesen készen áll e versenyre. (A Moszkvában megjelenő *News* című lap 1953. évi 23. számából.)

Válasz Balogh Tamásnak

(A „News“ 1953. évi 24. számának szerkesztőségi cikke)

A *News* legutóbbi számában jelent meg Sztrumilin akadémikus *Felvirágzási verseny és fegyverkezési verseny* című cikke. A szovjet közgazda ebben a cikkben válaszolt a *New York Times*-ban, a *Journal of Commerce*-ben és más amerikai lapokban megjelent nyilatkozatokra, amelyeknek szerzőit láthatólag aggasztja a fogyasztási cikkek termelésének növelésére irányuló nagyszabású szovjet program. Az említett amerikai lapok arra a meglepő következtetésre jutottak, hogy a szovjet emberek élet színvonalának emelkedése veszélyes a nyugati világ számára. Például Grover Ensley, az amerikai kongresszus gazdasági bizottságának személyzeti igazgatója kijelentette: ha a nyugateurópai országok fenn akarják tartani a kapitalizmust, ki kell állniuk a Szovjetunióval „élet színvonal emelési versenyre“.

A Szovjetunió természetesen örömmel fogadna ilyen „versenyt“, de az amerikai sajtó továbbra is félreveri a harangokat a fogyasztási cikkek termelésének szovjetunióbeli növekedése miatt.

A newyorki *Nation* című hetilap egyik legutóbbi számában cikk jelent meg a következő címmel: „Oroszország E-bombája,* az igazi veszély gazdasági természetű.“ A cikk szerzője Balogh Tamás, az angol Labour-párt egyik vezető tagja.

Vajjon mi aggasztja Balogh urat, annak a pártnak a tagját, amely a munkásérdekek védelmezőjének tekint magát? Miért gondolja Balogh úr, hogy Oroszország részéről egyáltalán veszély fenyeget? Mindenestre úgy tűnik, hogy az angol mun-

káspárt tagját és nyilvánvalóan a *Nation* szerkesztőit is, aggodalom tölti el a Szovjetunió gazdasági felvirágzása miatt.

Balogh úrnak teljesen igaza van, amikor kijelenti: a Szovjetunió gazdasági haladása jelentős. Valóban, ez a haladás még sohasem volt ennyire szembeötlő: Szovjetuniószerte új városok és falvak épülnek, s rengeteg új textilgyár, hús- és egyéb konzervgyár, tejüzem, bútor-, szőrmé-, cipőgyár, televíziós készüléket, jégsekreényt és igen sok egyéb közszükségleti cikket termelő gyár létesül a Szovjetunió különböző vidékein.

Íme néhány adat arról a gazdasági fejlődésről, amelynek elemzését Balogh úr mellőzi. Malenkov elvtárs a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának ötödik ülésén, tavaly augusztus 8-án mondott beszédében megállapította, hogy a Szovjetunió ipari termelése az elmúlt 28 évben 29-szeresre növekedett. Malenkov elvtárs bejelentette, hogy a szovjet ipar 1953-ban 34 százalékkal több pamutszövetet, körülbelül 70 százalékkal több gyapjúsövetet, több mint ötszörannyi selyemszövetet termel, mint 1940-ben, s cukortermelése csaknem 70, vajtermelése pedig majdnem 80 százalékkal lesz nagyobb a háborúelőttinél. A fogyasztási cikkek — az iparcikkek és az élelmiszerek — termelésének növekedése a legközelebbi két-három évben méginkább meggyorsul. 1954-től 1956-ig a városokban és a falvakban 40 000 új üzlet nyílik. Jellemző mutatója ez a kereskedelem várható fejlődésének. A lakosság két-három év múlva már az ország 21 millió négyzetkilométernyi területének bármely részén kielégítheti minden szükségletét. A fogyasztási cikkek termelésének növelésére irányuló program teljesítése ter-

* A szerző itt a nyugati burzsoá sajtó szóhasználatával élve az A-bomba (atombomba) mintájára használja E-bomba (Economic bomb = gazdasági bomba) kifejezést. — A szerk.

mészletesen igénybe veszi a Szovjetunió költségvetésének jelentős részét. Ez is egyik bizonyítéka a Szovjetunió békepolitikájának.

Jó dolog ez? Úgy véljük, minden józan gondolkodású ember egyetért velünk, hogy ez rendkívül jó dolog.

De milyen következtetésekre jut Balogh úr? A lehető legváratlanabakra: azt állítja, hogy a Szovjetunió gyors gazdasági fejlődése veszélyezteti a nyugati világ egységét.

Továbbá: a nyugati világ számára, állítása szerint, az a tény „fenyegető”, hogy a Szovjetunió eredményei békegazdasága fejlesztésében és a közfogyasztás növelésében nagy nemzetközi visszhangot keltenek majd. A Szovjetunió ugyanis ezzel bebizonyította: egyidejűleg meg tudja valósítani a polgári célokat szolgáló beruházások nagyarányú növelését és az életszínvonal emelését.

Ez a távlat ijesztő Balogh úr számára. Vajjon miért? A következőket írja: „Ha Oroszország további fejlődése a Nyugat stagnálásával párosul, s ha fokozódik a vagyon személyek és nemzetek közti elosztásának egyenlőtlensége, politikai síkon nehéz lesz megmérkőzni Oroszországgal.”

A labourpárti Balogh úr tehát úgy véli, hogy a Szovjetuniónak a, fo-

gyasztási cikkek termelése növelésében elért eredményei veszélyesek a nyugati világ számára, s kifejezése szerint „csapdát jelentenek az emberek lelkéért folyó küzdelemben”.

Ez legalábbis különös nézet. Balogh urat megrettent a haladás, az a tudat, hogy a nép jól él, s még jobb élet felé halad. De az emberiség mindenkor jobb életre törekedett. Ha nem tévedünk, ez a cél szerepel annak a pártnak a programjában is, amelynek Balogh úr tagja.

A szovjet kormány legfontosabb törekvése, hogy emelje a nép életszínvonalát, s biztosítsa anyagi megkulturális szükségleteinek maximális kielégítését. A Szovjetunió erre az útra lépett, s felhívja az összes országokat: versenyezzenek vele a népek életszínvonalának emelésében. Kétségtelen, ha a nyugati országok abbahagyják a fegyverkezési versenyt, az életszínvonal emelkedése ott is megvalósulhat.

Ennek eredményeként csökkenne a nemzetközi feszültség, kenyérhez és munkához jutna sokmillió nyugati dolgozó. Vajjon nem éri meg egy országnak, hogy összes erőforrásait, minden erejét latbavesse a nagyszerű cél eléréseért? Véleményünk szerint megéri.

A Magyar-Szovjet Társaság
népszerű képes hetilapja:

az ÚJ VILÁG

A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 9. számából

A nagy tőkésországok monopóliumai minden úton-módon igyekeznek megkaparintani az összes nyersanyagforrásokat. A nyersanyagforrások monopolizálása lehetővé teszi, hogy ne csak saját országukban, hanem a többi tőkésországban is megerősítsék gazdasági és politikai uralmukat, s fokozzák országuk hadi potenciálját. Az amerikai imperializmus a nyersanyagforrásokért folyó harcban arra törekszik, hogy saját hadi és gazdasági erejének növelésével egyidejűleg gyengítse a többi tőkésország véderáját, s az amerikai monopóliumok tüzelő- és nyersanyagszállításaitól függővé tegye a többi tőkésországot. **A Szantalo Imperialista harc a stratégiai nyersanyagokért** című cikke tények és adatok sokaságával bizonyítja, hogy az amerikai monopóliumoknak a nyersanyagforrások újrafelosztásáért vívott harca végsőkéig élezi a tőkésországok ellentéteit, s fokozza a gyarmati népek ellenállását.

A három legnagyobb imperialista hatalom (az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország) monopolistái rendelkeznek a 22 legfontosabb nyersanyagfajta tőkésvilágbeli készleteinek $\frac{1}{10}$ -ével. Egyetlen imperialista nagyhatalom, az Egyesült Államok e készletek 76,8 százalékát ellenőrzi. A nyersanyagkészletek ilyen megosztása hosszú ideje dúló kéréllhetetlen harc eredménye. A legutóbbi évtizedekben, de különösen a második világháború idején és az ezt követő években az Egyesült Államok előretört ebben a harcban. Az amerikai olajmonopóliumok megszerezték Kanada gazdag olajforrásait, s megnövelték részesedésüket a venezuelai, az indonéziai, különösen pe-

dig a közlekeleti és a középkeleti olajból. Ma az Egyesült Államok monopóliumai rendelkeznek a kapitalista világ feltárt olajkészletének 62 százalékával.

Az amerikai monopóliumok beférkőztek Belga-Kongóba, a tőkésvilág legnagyobb uránérclelőhelyére. Az Egyesült Államok, Anglia és Belgium között 1942-ben létrejött megállapodás az Egyesült Államoknak juttatta a Belga-Kongóban bányászott uránérc 75 százalékát, Angliának pedig 25 százalékát. De Anglia csakhamar kénytelen volt a maga részét átengedni az amerikaiaknak. A Kana-dában bányászott uránérc is az Egyesült Államoké. Hosszúlejáratú megállapodás alapján Ausztrália szintén szállít uránércet az Egyesült Államoknak. Az amerikai monopóliumok hozzáférkőztek a Délafrikai Unióban bányászott uránérchez is, de itt még nem tudták megtörni az angol tőke fölényét. Ugyancsak amerikaiak szereztek meg a braziliai uránérclelőhelyeket.

A második világháború előtt az Egyesült Államok monopóliumai a tőkésvilág vasérckészletének körülbelül 16,5 százalékát ellenőrizték, de 1951-ben az amerikai tőkének a háború után mindinkább fokozódó terjeszkedése következtében kétszeresre növekedett részesedésük: az amerikai monopóliumok megszerezték Venezuelá, Brazília, Csile, Mexikó, Kuba és más latinamerikai országok vasérckincsét, rátették kezüket a Kana-dában nemrég feltárt vasérclelőhelyekre, behatoltak az afrikai francia gyarmatokra, stb. Az ellenőrzésük alá vont vasérckészletek növekedése mégis elmarad az angol tőke által ellenőrzött vasérckészletek nö-

vekedésétől, mert az angolok több helyütt (például Dél-Rodéziában, a Délafrikai Unióban stb.) újabb gazdag vasérctelepeket tártak fel. Az amerikaiak most minden eszközt megragadnak, hogy még nagyobb hatalomhoz juthassanak a vaskohászatban és a vele szorosan összefüggő szénbányászatban. Egyebek közt az 1952-ben létrehozott Európai Szén-és Acélszövetség is arra szolgál, hogy az amerikai monopóliumok a nyugat-európai vaskohászat és szénbányászat ellenőrzése útján gyengítsék legveszélyesebb ellenfeleik, az angol monopóliumok pozícióit.

A mangan-, a króm-, a wolfram-, a nikkel-, az ón- és a cink-, valamint a réz- és az ólomkészleteknek is mind nagyobb részét ellenőrzik az amerikai monopóliumok.

A tőkésvilág egész nyersgumitermelésének 60 százalékát az amerikai ipar használja fel. Az Egyesült Államoknak tehát elsőrendű érdeke, hogy a nyersgumi termelésében és eladásában megrendítse az angolok monopolhelyzetét. Részeredményeket már sikerült elérnie a latinamerikai országok és Libéria gumitermelésének fokozásával, Hollandia indonéziai pozícióinak és Anglia malájföldi, valamint tajföldi pozícióinak meggyengítésével. Az Egyesült Államok részesedése a tőkésvilág nyersgumitermelésének ellenőrzésében az 1937. évi 6 százalékról 1951-ig 13 százalékra növekedett. De Anglia részesedése 1951-ben még megmaradt a régebbi 68 százalékon. Azóta az amerikaiak a műgumitermelés óriási arányú fokozása révén jelentősen növelték a tőkésvilág gumitermelésében való részesedésüket. Ezt a változást kérlelhetetlen harc kíséri. Anglia gyarmati jövedelmeinek jelentős része a gumitermelésből származik. Anglia, gumieladásból eredő dollárbevétele 1946-tól 1952-ig körülbelül ugyanakkora volt, mint iparcikkexportból származó dollárjövedelme. Értethető, hogy ilyen körülmények közt Anglia a legnagyobb elszántsággal

védi a gumitermelésben és -eladásban elfoglalt pozícióit.

Az angol-amerikai harc különösen 1950 derekán vált elkéseredetté, amikor az Egyesült Államok a szükségleteit fedező gumin kívül stratégiai készletek felhalmozására is kezdett gumit vásárolni. A készletfelhalmozás persze más célt is szolgált: az amerikai monopóliumok így akarták kényszeríteni az angolokat a nyersgumiárak csökkentésére. S az amerikaiak számítása bevált: a nyersgumi ára 1952-ben 43 százalékkal csökkent, s az áresés 1953-ban folytatódott.

Az Egyesült Államok uralkodó körrei más módszert is kitaláltak a gumitermelő országok gazdasági nehézségeinek fokozására: néhány éve megtiltották ezeknek az országoknak, köztük Angliának is, hogy gumit szállítsanak a Szovjetunióba és a népi demokratikus országokba. A nagyarányú áresés tehát értékesítési nehézségekkel párosul. Nyilvánvaló, hogy mindennek elsősorban a gumiültetvényeken dolgozó milliók isszák meg a levét. A gazdag gumiültetvények munkásainak élete a folytonosan csökkenő bérek miatt: nyomorúságos tengődés.

Az elmúlt 15–16 év folyamán a legfontosabb nyersanyagokért vívott harc eredménye a 81. oldalon lévő táblázat szemlélteti.

A számok arról tanuskodnak, hogy az elmúlt 15–16 évben az amerikai tőkéseknek a legfontosabb nyersanyagforrásokban való részesedése megnőtt, az angol és a francia tőkéseké pedig összezsugorodott.

Persze az angol és a francia nyersanyagmonopóliumok ellenállása az Egyesült Államok térhódításával együtt fokozódik. Az amerikai monopóliumok közvetlenül a második világháború után támadást indítottak Franciaország iraki olajkoncessziójának megkaparintásáért. Tervük meghiúsult: a franciák megtartották pozícióikat Irakban. Az angol monopoltőkének is sikerült nemcsak meg-

Az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország részesedése a tőkevilág legfontosabb ásványi tüzelőanyag- és nyersanyagkészleteinek ellenőrzésében

Tüzelő- és nyersanyagfajták	Évek	A tőkevilág készlete		Százalekos részesedés az ellenőrzésben					
		mértékegység	mennyiség	Egyesült Államok	Anglia	Franciaország	Egyesült Államok	Anglia	Franciaország
				százalékaik területin			az egész tőkevilágban		
Olaj (az egész tőkevilágban)	1937—1939	millió t.	5 146	44,5	—	0,02	57,6	27,3	2,7
	1952	„ „	12 930	28,2	0,003	0,03	61,8	14,9	2,7
Olaj (a tőkevilágban az Egyesült Áll. nélkül)	1937—1939	„ „	2 761	—	—	0,04	24,5	49,5	5,0
	1952	„ „	9 154	—	0,01	0,04	47,5	20,5	3,8
Kőszén és barnaszén	1937—1939	milliárd t.	4 172	82,3	4,1	0,25	82,8	8,7	0,26
	1950	„ „	4 684	82,1	3,8	0,26	83,0	8,4	0,3
Vasérc*	1937—1939	„ „	67,51	37,7	1,4	5,4	48,0	27,7	7,3
	1950	„ „	107,32	23,7	0,9	6,4	58,3	41,0	6,8
Mangánérc*	1937—1939	millió t.	131,05	0,5	—	0,1	10,4	39,7	9,6
	1951	„ „	248,14	6,6	—	0,05	20,3	39,2	7,6
Nikkel*	1937—1939	„ „	9,95	0,1	—	—	23,2	15,7	22,1
	1951	„ „	36,71	1,4	—	—	76,1	3,8	6,0
Réz*	1937—1939	„ „	104,00	28,3	—	—	60,2	25,6	0,7
	1951	„ „	209,77	10,8	—	—	60,2	23,9	0,02
Ólom*	1937—1939	„ „	26,63	40,9	—	0,8	52,0	36,7	2,0
	1951	„ „	32,77	23,0	0,04	0,7	40,6	39,1	5,6
Cink*	1937—1939	„ „	31,08	35,1	—	1,4	54,6	24,6	1,4
	1951	„ „	54,71	35,2	—	0,4	53,0	18,2	1,4
Ón	1937—1939	„ „	2,99	0,1	0,1	—	2,8	35,6	1,3
	1951	„ „	5,17	0,1	0,05	—	10,1	41,1	0,8
Bauxit (fémre áttámasztva)	1937—1939	„ „	261,0	3,4	—	3,6	23,5	28,5	13,3
	1951	„ „	437,2	2,4	—	2,3	39,0	21,8	12,7

* Az érc fém tartalma szerint.

tartania, de még növelnie is a vasérc- és az önlelőhelyek ellenőrzésében való részvételét. Anglia nagy erővel harcol, hogy az ön- és a mangánérc kitermelésében, valamint a nyersgumi termelésében és eladásában megtartsa fölényét.

Az amerikai nyersanyagmonopóliumok elsősorban tőkekivitelüket fokozzák, hogy megtörjék ellenfeleik erejét. Jellemző, hogy az amerikai magántőkekivitel 10 év alatt (1940-től 1950-ig) 68,6 százalékkal növekedett. A külföldre kivitt angol tőke összege ellenben 1938 és 1943 között körülbelül felére zsugorodott össze.

Az amerikai monopóliumok különféle nemzetközi nyersanyagszervezetek alakítása útján is erősítik pozícióikat. Például az Egyesült Államok követelésére 1951 elején létrehozott „Nemzetközi Nyersanyagkonferencia” nyersanyagfajták szerint állandó bizottságokat szervezett, amelyek voltaképp állammonopolista típusú nemzetközi kartellek, s az Egyesült Államok megfelelő monopolista csoportjainak ellenőrzése alatt működnek. Ezek az állandó bizottságok úgy osztják el az Egyesült Államok határain túl termelt stratégiai nyersanyagokat, hogy legnagyobb részüket az Egyesült Államoknak jusszon, s egyszerűs mind szigorúan korlátozzák a hiányanyagok Angliába és más országokba történő szállítását. Az amerikai monopoltóke arra használja fel a különféle nemzetközi nyersanyagszervezeteket, hogy stratégiai nyersanyagkészleteket halmozzon fel, ellenőrizze a többi tőkésország nyersanyagforrásait, erősítse a nyersanyagforrások kiaknázását, s megakadályozza a Szovjetunióba és a népi demokratikus országokba történő nyersanyagszállítást.

A nemzetközi nyersanyagbizottságok működésében mindjobban felszínre kerülnek az imperialista hatalmak ellentétei. A gumi- és az öntermelésben előnyösebb helyzetet élvező Anglia megakadályozta, hogy e nyersanyagfajták elosztására és ellenőrzésére állandó bizottságot

szervezzenek. Az imperialista ellentétek hatására néhány állandó bizottság kénytelen volt megszüntetni működését.

Az imperialisták féktelen harca pusztítóan hat a nyersanyagtermelő gyarmatokra és függő országokra. Ezek az országok bővelkednek nyersanyagkincsekben és munkaerőforrásokban, s lakósaik tízmilliói mégis éheznek.

A gyarmatok és a függő országok nyersanyagkitermelő munkásai az amerikai bányászok amúgyis csekély bérének mindössze $\frac{1}{5}$ — $\frac{1}{20}$ részét kapják. A földjüktől megfosztott paraszttömegek arra kényszerülnek, hogy béresnek szegődjenek, vagy rendkívül drágán földet béreljenek, termékeiket pedig a monopóliumok megszabta alacsony árakon fecséreljék el.

Ilyen körülmények közt nem csoda, ha a gyarmati és a függő országokban az egy lakosra eső nemzeti jövedelem-rész 1949-ben átlag 77 dollár, a három legnagyobb imperialista országban pedig körülbelül 15-ször nagyobb, 1145 dollár volt.

Az elmaradt országok népeinek túrelme fogytán van; az imperializmus tekintélye meggingott. A második világháború után felszabadultak az imperialista elnyomás alól az európai népi demokráciák és a hatalmas Kína. Világszerte erősödik az imperialistaellenes nemzeti felszabadító mozgalom. Egész sor függő országban kibontakozik a harc az imperialisták birtokában lévő természeti kincsek nacionalizálásaért: Mexikó, Bolívia és Irán államosította az olajtermelést, Bolívia az öntermelést, Guatemala pedig a United Fruit nevű amerikai társaság hatalmas guatemalai földbirtokait.

A gyarmatok és a függő országok természeti kincseinek kirablására és dolgozóik korlátlan kizsákmányolására irányuló imperialista politika ez országok néptömegeinek növekvő ellenállásába ütközik, s a nemzeti felszabadító harcok föllendülésére vezet.

Az amerikai monopolisták újjá-
 élesztették a német monopolizációt,
 hogy agresszív törekvéseik megvaló-
 sításához készsége szövettséget ta-
 láljanak. Az új erőre kapott német
 nagytőke azonban egyre inkább sa-
 ját céljai elérésére tör. *N. Zsukov és*
G. Grigorjev **A nyugatnémet mono-**
póliumok gazdasági terjeszkedése
 című cikke megmutatja, hogy a nyu-
 gatnémet monopóliumok ma már
 nemcsak Nyugat-Németország lakos-
 sága többségének kizsákmányolását,
 hanem más országok kirablását is
 felhasználják maximális profitjuk
 biztosítására. A nyugatnémet impe-
 rializmus rohamosan erősödik. A gaz-
 dasági életben ma ismét ugyanazok
 a monopóliumok diktálnak, amelyek
 a háború előtt is korlátlanul ural-
 kodtak. Sőt, a tőke és a termelés
 centralizációja ma nagyobb, mint va-
 laha. Például már tavalyelőtt néhány
 régi nagy konszern (Krupp, Mannes-
 man, Flick stb.) szolgáltatta a nyers-
 acéltermelés 91,6 százalékát. De ha-
 sonló a helyzet az ipar, különösen a
 nehézipar és a bányászat többi ágá-
 ban is. A kis- és középvállalatok
 egyre inkább kiszorulnak a termelés-
 ből.

A nyugatnémet monopóliumok
 döntően a közvetlenül vagy közvetve
 hadicélokra termelő iparágakat bőví-
 tik. A belföldi tőkebefektetés mére-
 teit tekintve Nyugat-Németország ma
 megelőzi valamennyi nyugateurópai
 tőkésországot. A külföldi tőkések, s
 elsősorban persze a megszállási rend-
 szert és a nyugatnémet monopóliu-
 mokkal régóta kiépített kapcsolatait
 kiaknázó amerikai monopolisták
 is növelik nyugatnémetországi tőke-
 befektetéseiket. Az utóbbiak potom
 pénzért összevásárolják a legfonto-
 sabb nyugatnémet vállalatok részvé-
 nyeit. A nyugatnémet iparba befek-
 tetett 7 milliárd márka összegű kül-
 földi tőkének 50 százaléka az ame-
 rikai monopóliumoktól származik.

Nyugat-Németország dolgozóit en-
 nek folytán kettős elnyomás sújtja.
 Ma Nyugat-Európában a nyugat-
 német munkás munkaereje a leg-

olcsóbb. A nyugatnémet szakszerve-
 zetek adatai szerint a dolgozók 70 szá-
 zaléka a létminimumnál jóval keve-
 sebb bért kap. Az adók 1949-től
 1952-ig 19,5 milliárd márkáról 32,1
 milliárd márkára emelkedtek. Ugyan-
 ezen idő alatt a nyugatnémet és az
 amerikai monopolisták nyugatnémet-
 országi profitja 29 milliárd márkáról
 48 milliárd márkára nőtt. A nyugat-
 német cégek profitja 1950-ben 80 szá-
 zalékkal volt nagyobb az 1939. évi
 legnagyobb háborúelőtti profitnál.

A nyugatnémet monopóliumok a
 maximális profit biztosítása végett
 felhasználják a gazdasági expanziót
 is. Nyugat-Németország a legutóbbi
 években ismét megjelent a tőkésvil-
 lágpiacra, s ezzel méginkább kiélezte
 az imperialista hatalmak közt a szű-
 kült elhelyezési piacok megszerzé-
 séért folyó, már amúgyis ádáz harcot.

A nyugatnémet monopóliumok
 eszközei a versenyharcban: áruik vi-
 szonylagos olcsósága, amelyet a nyu-
 gatnémet munkásosztály féktelen ki-
 zsákmányolása biztosít számukra, a
 nyílt és a rejtett exporttámogatás stb.
 A nyugatnémet export értéke 1948-
 tól 1952-ig majdnem meghatszorozó-
 dott, s ma már ismét főleg gépipari,
 elektrotechnikai, kohászati, vegy-
 ipari, textilipari cikkekből tevődik
 össze. (A háborúutáni első években
 Nyugat-Németország főleg nyers-
 anyagokat exportált.) 1952-ben a
 tőkésországok közt Nyugat-Német-
 ország finommechanikai és optikai
 cikk-exportja volt a legnagyobb, de
 a gépipari, az elektrotechnikai és a
 vegyipari cikkek exportjában is elő-
 kelő hely jutott a német monopóliu-
 moknak. A tőkésvilág teljes export-
 jában Nyugat-Németország az 1947.
 évi 26. helyről az 5. helyre tört előre.

A Nyugat-Európába irányuló ex-
 portban a nyugatnémet monopóliu-
 mok már 1951-ben megelőzték angol
 és francia konkurensjeiket. De a
 nyugatnémet áruk behatolnak Anglia
 belső piacára is: a Nyugat-Németor-
 szágból származó angol import a leg-
 utóbbi két évben megkétszereződött.

A nyugatnémet áruk kiszorítják az angol árukat a sterlingzóna piacairól is, ahol eddig Anglia monopolhelyzetet élvezett. Például az Indiába irányuló nyugatnémet export 1949-től 1952-ig többszörösre emelkedett, ellenben Anglia exportja csökkent. A *Times* megállapítása szerint Ázsiában Nyugat-Németország konkurrenciája Anglia szempontjából már „ijesztő”.

Ausztrália, Új Zéland, Kanada is szívesebben ad megrendeléseket Nyugat-Németországnak, amely kedvezőbb feltételeket szab, mint Anglia. Anglia nagyon sok más országban sem tud ellenállni a nyugatnémet konkurrenciának. A Közel- és a Közép-Keleten, valamint Latin-Amerikában egyre hevesebb az angol-német versengés, amelynek eredményeként Németország csaknem mindenütt jelentős pozíciókat hódít el Angliától. Például 1948-ban Törökország importjának még 24 százaléka származott Angliából, s csak 0,7 százaléka Nyugat-Németországból. Ma már a nyugatnémet részesedés jóval nagyobb a török importban (25 százalék), mint az angol (18 százalék).

Latin-Amerika a nyugatnémet kereskedelmi terjeszkedés egyik legfontosabb területe. A háború előtt a német imperialistáknak fontos pozícióik voltak ezekben az országokban. A háború idején Németország kereskedelmi kapcsolatai s latinamerikai országokkal majdnem teljesen megszakadtak. De Nyugat-Németország 1952-ben már csaknem ugyanannyit exportált Latin-Amerikába, mint Anglia (a nyugatnémet export 409 millió, az angol 425 millió dollár értékű volt). Figyelemreméltó, hogy 1952-ben Anglia latinamerikai exportja 7 százalékkal csökkent, Nyugat-Németországé ellenben 11 százalékkal emelkedett.

A nyugatnémet monopóliumok Franciaországot is kiszorítják a számára oly nagyjelentőségű nyugat-európai piacokról és Latin-Amerikából, sőt, a francia gyarmatokon is fokozzák tevékenységüket.

Nyugat-Németország ipari körei nincsenek megelégedve az eddig elért eredményekkel, s egyre nyíltabban követelik, hogy szűnjék meg az Egyesült Államoktól való függés. A *Fortschritt* című folyóirat ezeknek a köröknek a véleményét fejt ki, amikor így ír: „Németországnak... minden gazdasági és politikai eszközt fel kell használnia, hogy megszabaduljon az Egyesült Államok pénzügyi és politikai gyámkodásától”.

1953 első felében megcsappant a nyugatnémet export terjedelme. A tőkésországok, s köztük Nyugat-Németország áruinak jelentős része nem talál piacot sem belföldön, sem külföldön. Nyugat-Németország helyzetét még súlyosbítja, hogy az Egyesült Államok parancsára csaknem teljesen meg kellett szüntetnie külkereskedelmi kapcsolatait hagyományos kelet-európai partnereivel és a Német Demokratikus Köztársasággal. Pedig a demokratikus tábor országainak piaca igen nagyjelentőségű lenne Nyugat-Németország számára. Erre utal, hogy már 1932-ben a Szovjetunió, Kína és a kelet-európai országok, a mai népi demokráciák, vetették fel az egész német export 21,6 százalékát.

A nyugatnémet monopóliumok gazdasági terjeszkedésének fontos eszköze a tőke kivitel, amely jelenleg elsősorban Észak- és Dél-Afrikába, a latinamerikai országokba, Kanadába, Iránba, Pakisztánba, Indonéziába, Törökországba és Egyiptomba irányul.

A nyugatnémet monopóliumok minden áron részt akarnak venni „az afrikai gyarmatok fejlesztési tervének” megvalósításában. A német imperialisták ezzel kapcsolatban újra igényt támasztanak hajdani afrikai gyarmataikra. A *Welt am Sonntag* elárulja, hogy ennek nemcsak gazdasági okai vannak: a nyugatnémet monopóliumoknak azért is szükségük van Afrikára, mert ott ellenőrzés nélkül gyárthatnak fegyvereket.

A német tőke behatolás persze nem korlátozódik Afrikának erre a ré-

szére. Egyiptomban német-egyiptomi bank létesül, 60 százalékos német tőkerészesedéssel. Német cégek Egyiptomban villamoserőműveket, acélöntőüzemeket építenek. Tárgyalások folynak nyugatnémet-török vegyipari vegyesvállalat létesítéséről. A vállalat felszerelését Nyugat-Németország szállítja. Indonézia nyugatnémet szakembereket szerződötetett útépítéshez. A Siemens-cég szerződést kötött egy pakisztáni telefongyár építésére. Az amerikai sajtó közlése szerint 150—200 nyugatnémet cég létesített fiókvállalatot külföldön, elsősorban angol és francia gyarmatokon, Latin-Amerikában, Közép- és Közel-Keleten.

Különösen erős a nyugatnémet tőke behatolása Latin-Amerikába, ahonnan elsősorban az angol tőkét szorítja ki. A Mannesman-konzern évi 250 000 tonna kapacitású kohóművet épít Braziliában és 10 millió dollár értékű gépet szállított az épülő kohómű számára. A Krupp-tröszt 5 millió dollár tőkével mozdonygyárat épít Sao Paulóban. Az AEG és a Siemens-Schuckert közösen szerel föl Argentínában egy óriási villamoserőművet. A három legnagyobb német autótársaság Braziliában és Argentínában épít gyárakat.

A nyugatnémet cégek Japánban és néhány nyugateurópai országban (Svédországban, Ausztriában, Belgiumban és Svájcban) is létesítenek vállalatokat. A Messerschmitt cég repülőgyárat alapít Spanyolországban.

A nyugatnémet monopóliumok már nemcsak működő tőkét visznek ki, hanem hosszúlejáratú hiteleket is nyújtanak egyes afrikai és dél-amerikai országoknak. A nyugatnémet sajtó közli, hogy 1952-ben a nyugatnémet monopóliumok külföldi cégeknek 1,7 milliárd márka hitelt adtak.

A nyugatnémet bankoknak fiókjai és képviselőik vannak Latin-Amerikában, Közel- és Közép-Keleten. Például a Drezdai Bankhoz tartozó Német-Délamerikai Bank Ar-

gentinában, Braziliában, Csilében és Mexikóban nyitott fiókokat.

Az Európai Szén- és Acélszövetség (a „Schuman-terv”) elősegítette a nyugatnémet imperializmus gazdasági expanziójának fokozódását. A Szövetségben gazdaságilag a nyugatnémet monopóliumok a legerősebbek, ezek adják a szövetség köszöntermelésének több mint 50 százalékát, acéltermelésének körülbelül 38 százalékát. Nyugat-Németország ezt a pozícióját is felhasználja Anglia, valamint a nyugateurópai tőkésországok ellen vívott harcában.

A „Schuman-terv”, az új háború előkészítésének terve, szoros kapcsolatban van az „Európai védelmi közösség” és az „európai hadsereg” megteremtésére irányuló kísérletekkel. Az amerikai imperialisták ebben a nemzetközi zsoldoshadseregben biztosítani akarják a német hadsereg túlsúlyát.

Az amerikai és az angol tőke az első világháború után talpraállította a német imperializmust, arra számítva, hogy felhasználja majd a szocializmus országai ellen. De a tőkésországok piacharca és az a vágyuk, hogy konkurensüket megsemmisítsék, gyakorlatilag erősebbnek bizonyult, mint a kapitalista tábor és a szocialista tábor ellentéte. A Nyugat-Németország gazdasági és katonai erejének helyreállítására irányuló törekvések ma ismét óriási veszélyt jelentenek Anglia, Franciaország és a többi nyugateurópai ország számára. Adenauer és cinkosai nem is titkolják, hogy ez országok rovására ismét egyeduradalomra törekednek Európában. „Nem lesz addig igazi Európa — mondta Kaiser, Adenauer egyik minisztere —, amíg létre nem jön az a német tömb, amelybe Németországon kívül beletartozik Ausztria, Svájc egy része, a Saarvidék, s természetesen Elzász és Lotaringia.”

Nyugat-Németország agresszív törekvései egyre nagyobb ellenállásba ütköznek. Az általa fenyegetett országokban, s különösen Franciaor-

szágban a legkülönbébb pártok és társadalmi rétegek képviselői harcolnak Nyugat-Németország militarizálása ellen. De erősödik a tiltakozó mozgalom Nyugat-Németországban is. E harc bástyája a Német Demokratikus Köztársaság, amelynek a béke megvédése végett tett erőfeszítéseit Nyugat-Németország békeszerető erői tevékenyen támogatják. Nyugat-Németországban a munkásosztály vezetésével egységes hazafias front alakul ki. Erre nagy feladatok hárulnak a nyugatnémet újrafelfegyverkezés megakadályozásával, az európai béke megvédésével kapcsolatban.

★

Világszerte éleződnek az angol-amerikai ellentétek, de legélesebbek az angol befolyási övezetekben. Az amerikai monopoltőke elsősorban az amerikai kontinens északi felére terjeszti ki imperialista uralmát: gazdaságilag és politikailag leigazza Kanadát, s megerősíti katonai, stratégiai pozícióit ezen a területen. Ezt a folyamatot elemzi V. Szuscsenko **Angol-amerikai vetélkedés Kanadában** című cikke.

Kanada a legnagyobb angol dominium; 9,96 millió négyzetkilométernyi területe a Brit Birodalom területének csaknem egyharmada. 1949-ben társadalmi termékének 75 százaléka az iparból, 21 százaléka a mezőgazdaságból származott. Ez is bizonyítja, hogy fejlett ipari-agrárország. Kanadának nagy jelentősége van a kapitalista világpiacon: az összes tőkésországok által a külkereskedelmi forgalomba bocsátott gabonának egynegyedét, az újságpapírnak több mint negyötödét, az alumíniumnak körülbelül negyötödét, a nikkelnek mintegy háromnegyedét Kanada szállítja. Kanada ipara és lakossága számára sok nyersanyagot és készterméket vásárol más országoktól. Az ország 1952. évi külkereskedelmi forgalma 8,6 milliárd dollár volt. A külkereskedelem volumenét tekintve csak három tőkésország: az Egyesült Álla-

mok, Anglia és Franciaország előzte meg Kanadát.

Kanada természeti kincsekben nagyon gazdag. A tőkésvilág nikkelkészletének több mint 80 százalékaival, ólomkészletének 15 százalékaival, cinkkészletének 12 százalékaival rendelkezik; a tőkésvilág titán- és platínabányászatában az első helyet foglalja el; jelentős olajforrásai és óriási erdősegei vannak (területének 35 százalékát erdők borítják).

Kanada természeti gazdagsága és az alacsony kanadai munkabérszínvonal (a kanadai munkások átlagos órabére 1952-ben 30 százalékkal volt kevesebb, mint az amerikaiaké), továbbá az a tény, hogy Kanada nemcsak gazdaságilag, de politikailag és katonailag is függ az Egyesült Államoktól, nagyon előnyössé teszi az amerikai monopolisták számára a kanadai tőkebefektetést. Az amerikai monopóliumok kanadai leányvállalatok vagy fiók vállalatok alapításával megkerülik az angol preferenciális vámrendszer kereskedelmi korlátait, s közvetlenül behatolnak a kanadai belső piacra, sőt Kanadán keresztül a Brit Birodalom többi piacára is. Érthető tehát, hogy az amerikai monopóliumok rendkívül nagy összegeket költenek ilyen vállalatok alapítására.

1950 végén az Egyesült Államok közvetlen külföldi magántőkebefektetéseinek 30 százaléka Kanadára jutott, s a külföldi feldolgozóiparba befektetett tőkék révén beáramló profit 49,2 százaléka Kanadából származott.

1914-től 1951-ig az Egyesült Államokból származó tőkének a Kanadában befektetett külföldi tőkében való részesedése 22,9 százalékról 76,8 százalékra növekedett, az angol tőke részesedése ellenben 72,5 százalékról 18,8 százalékra csökkent. Az Egyesült Államok kanadai tőkebefektetése már a második világháború előtt elérte az angol tőkebefektetésekét. Az Egyesült Államok monopoltőkéje megkaparintja Kanada feldolgozóiparának legfontosabb

ágait, a legfontosabb kanadai nyersanyagokat, az olajat, a színesfémeket, a szén és az uránércet, s magához ragadja a kanadai vasúti szállítást. Az angol tőke elsősorban a kanadai pénzügyi és kereskedelmi intézményekben, a bányászatban, valamint azokban a vasutakban helyezkedik el, amelyeket még az első világháború előtt építettek. A feldolgozó iparban alig van angol tőke, s ami van, az is főképp a régi iparágakban működik. Az új iparágakban, az alumíniumiparban, az autópárban stb. az amerikai tőke az úr.

Anglia a második világháború után fokozta tőke kivitelét Kanadába, hogy megfossza az Egyesült Államok fiánctőkéjét kanadai monopolhelyzetétől. Az angolok kanadai tőkebefektetése 1948-tól 1951-ig 180 millió dollárral, vagyis mintegy 10 százalékkal növekedett; a tőkebefektetés növekedési üteme azóta is gyorsul. De az angol tőkebefektetést megnehezíti, hogy Kanada nem a sterlingövezetbe, hanem a dollárövezetbe tartozik, s ez az Egyesült Államok tőkéjének kedvez. Ezért az angol monopolistáknak kanadai pozícióik megerősítéséért vívott elkeseredett harca nem változtathat azon az irányzatban, hogy az amerikai tőkebefektetés részesedése folyton nő, az angol tőkebefektetése pedig csökken.

Napjainkban mind az amerikai, mind az angol tőkebefektetések főként Kanada hadiiparába irányulnak. Új amerikai vállalatok alakulnak a vegyiparban, az ásványolajfeldolgozásban, a bányászatban, az autó- és az elektrotechnikai iparban stb. A Kanadában létesített amerikai vállalatok gyártanak repülőgépeket, tankokat, robbanószereket és sok más hadianyagot. Az amerikai tőke pozíciói a kanadai ipar egyik legjelentősebb ágában, az autópárban a leg erősebbek: az amerikai tőke ellenőrzi az autópári vállalatok több mint 95 százalékát. A kanadai autópár elsősorban exportra termel. Ennek az ipárnak az ellenőrzése lehetővé teszi az amerikaiak számára, hogy

pozíciókat szerezzenek nemcsak Kanada, de az egész tőkésvilág autópiacon. Ezen a területen erősen élezi az angol-amerikai ellentéteket, hogy Kanada kormánya korlátozza az autóbevitelt az Egyesült Államokból. A kanadai kormány intézkedését felhasználva, Anglia az 1947. évi 2000-ről 1950-ig 64 800-ra növelte Kanadába irányuló autóexportját; ugyanezen idő alatt az Egyesült Államokból származó kanadai autóimport 40 300-ról 5 400-ra csökkent. De az angol tőke nemcsak exportját növeli, hanem újabb autógyárakat is létesít Kanadában. Ezért még inkább növekszenek az amerikai és az angol monopoliumok ellentétei.

Az angol tőke elsősorban hadiipari vállalatokat alapít Kanadában. A Rolls-Royce cég 1951 végén közölte, hogy rakétarendszerű motorokat összeszerelő gyárat épít Kanadában, s ez az építkezés kanadai terveinek csak első állomása.

Az amerikai tőke kiszorította az angol tőkét az olajiparból, de az angol olajmonopoliumok elkeseredetten ellenállnak. A harc különösen kiéleződött, amikor Anglia elvesztette iráni olajforrásait. Az angol olajmágnások 1951 márciusában emlékiratot küldtek az angol kormánynak és követelték, hogy a kormány akadályozza meg az Egyesült Államok kanadai behatolását, mert Kanada a brit nemzetközösséghez tartozik, s „az angoloknak több joguk van a kanadai olajhoz“.

A második világháború előtt Angliának viszonylag szilárd pozíciói voltak a kanadai színesfémkohászatban, az Egyesült Államok tőkéje pedig csak átlag 40 százalékkal részesedett a kanadai színesfém-bányászatban. A második világháború idején és az azt követő években az árnyok gyökeresen megváltoztak. Ma a kanadai színesfém-bányászat kétharmadrészt az amerikai monopol-tőke ellenőrzé-
 A Kanadában bányászott uránérc teljesen az Egyesült Államoké. Az angol tőkések minden eszközt meg-

ragadnak, hogy megszüntessék az Egyesült Államoknak ezt a monopolhelyzetét; a kanadai tőkések egy része is támogatja az angolok törekvéseit. A kanadai kormány 1950 júniusában ideiglenesen felfüggesztette az Egyesült Államokkal kötött megállapodást, amely megakadályozta, hogy a Kanadában bányászott atomnyersanyagot Angliába szállítsák, s ugyanabban a hónapban engedélyezte nagymennyiségű kanadai plutóniumnak Angliába való szállítását.

1949-ben a kanadai Csendesóceáni Vasúttársaság részvényeinek 15 százaléka volt az Egyesült Államok monopolistáié, a *Business Week* adatai szerint 1952-ben az amerikai monopolisták megkaparintották a részvények 48 százalékát, s egyszersmind a kanadai részvénytulajdonosokat is hatáskörükbe vonták. Az amerikai tőkeembereknek tehát ezt az óriási kanadai monopolistársaságot is sikerült bekebelezniük.

Az amerikai monopoliumok egyesítik erőiket, hogy méginkább kiszélesíthessék uralmukat Kanadában, s kiszoríthassák angol versenytársaikat. 1951-ben néhány amerikai monopolium különleges társaságot alapított, hogy segítségével az amerikai tőke még nagyobb részhez juthasson a kanadai olajból, színesfémekből, vasércből, vegyipari nyersanyagokból stb. Válaszul a Rotschild-csoport vezette jónéhány angol monopolistársaság 1953-ban kanadai cégekkel közösen hasonló monopolszervezetet alapított.

De nemcsak az amerikai meg az angol tőke harcol a kanadai gazdaság uralmaért. A kanadai finánc-oligarchia is évről évre erősödik, s mind több kérdésben szembeszáll az amerikai monopoliumokkal, mert látja, hogy az amerikai imperializmus szétzilálja, hovatovább teljesen az Egyesült Államok gazdaságának függvényévé teszi a kanadai gazdaságot. Az amerikai monopoliumok mesterségesen fékezik a kanadai vas-kohászat fejlődését, hogy biztosítsák kanadai fémexportjukat. Kanadának

hatalmas vasérclelőhelyei vannak, mégis kénytelen kohóipara részére ércet importálni az Egyesült Államokból. Az amerikai monopoliumok megakadályozták, hogy a kanadai tőkések a most feltárt vasérclelőhelyeken új kohóipari központot létesítsenek. A kanadai tőkések méltán panaszkodtak: „túlságosan sok kanadai nyersanyag hagyja el az országot, hogy feldolgozás után sokkal drágábban térjen vissza Kanadába”.

A külkereskedelemben is élesednek az amerikai-kanadai ellentétek. Az Egyesült Államok és Kanada közt létrejött külkereskedelmi megállapodások a vámtarifák csökkentésével sok amerikai iparcikk és iparilag feldolgozott élelmiszer számára nyitották meg a kanadai piacot, s pusztító versenyt támasztottak a hazai iparágaknak; az Egyesült Államok ellenben csak a kanadai hadiipari nyersanyagok meg néhány versenyképtelen kanadai árucikk vámtarifáját csökkentette. Nyilvánvaló, hogy ezeken a megállapodásokon csak az amerikai tőkések nyertek.

Az amerikai áruk beözönlése miatt sorvad a hazai ipar, s növekszik a munkanélküliek száma. 1952-ben az amerikai textilárak importja következtében 269 kanadai kisváros 100 000 textilmunkása közül 50 000 lett teljesen, vagy részlegesen munkanélküli.

Kanada külkereskedelmi mérlege az Egyesült Államokkal szemben fokozódó mértékben passzív. A passzívum 1939-ben 117, 1952-ben pedig 670 millió dollár volt. Ezen kívül Kanada évente óriási összegeket fizet az Egyesült Államoknak a Kanadában elhelyezett tőkék profitja fejében. A fizetési mérleg passzívuma évente körülbelül 1 milliárd dollár. A kereskedelmi és a fizetési mérleg passzívumát növeli, hogy az Egyesült Államok kiszorítja a kanadai árukat a tőkés világpiacról, s megtiltotta Kanadának, hogy a demokratikus tábor országaival kereskedjék.

A kanadai kormány 1953 júliusában ötödször tiltakozott Washingtonban az Egyesült Államok külkereske-

delmi politikája ellen. Az amerikai kormánynak küldött jegyzékében hangsúlyozta: ha az Egyesült Államok továbbra is korlátozza a kanadai mezőgazdasági termékek és néhány más áru bevitelét, ez komoly következményekkel járhat nemcsak az amerikai-kanadai külkereskedelmi kapcsolatok, hanem a két ország egyéb kapcsolatai szempontjából is.

A kanadai burzsoázia felső rétege részesedik abból a profitból, amelyet az angol monopoltőke a Brit Birodalomhoz tartozó gyarmatokból kápréssal. Ennek a burzsoáziának tehát érdeke a Brit Birodalom fennmaradása. A kanadai mezőgazdasági termékek legnagyobb piaca Anglia, a kanadai iparcikkek legfontosabb piaca pedig a Brit Birodalom többi országa. A kanadai készáruexport 70 százaléka a Brit Birodalom országai-ba irányul (Angliát kivéve), s a kanadai nyersanyag- és félkészáruimport körülbelül 72 százaléka ezekből az országokból származik. A Brit Birodalom országai a kanadai monopoltőkések legfontosabb tőkepiacai is. A Birodalom országai-ba irányuló kanadai tőke kivitel 1939-től 1949-ig 41 százalékkal növekedett. Ezért a kanadai burzsoázia bizonyos csoportjai együtt harcolnak az angol burzsoáziával, hogy fenntartsák a preferenciális vámrendszert, s megvédjék a birodalmi piacot a legveszélyesebb ellenfél, az Egyesült Államok irányuló támadásaival szemben.

Anglia felhasználja az amerikai-kanadai ellentéteket, hogy megőrizze még mindig jelentős kanadai pozícióit. Minél gyengébbek lesznek az angolok nemzetközi pozíciói, annál elkeseredettebbé válik az Egyesült Államok kanadai terjeszkedése ellen vívott harcuk.

★

N. Zibernek, a XIX. század hetvenes éveit kiváló orosz közgazdájának az orosz közgazdasági gondolat fejlődésében betöltött szerepéről és nézeteinek jellegéről különböző vélemények alakultak ki. *N. Cagolov N. Zi-*

ber gazdasági nézeteinek jellemzése című cikke elsősorban azokkal vitázik, akik a „legális marxizmus” meg-alapítójának, illetve „burzsoá liberá-lisnak” tekintik Zibert.

Ziber abban a történelmi időszak-ban élt és dolgozott, amikor kiala-kult s gyorsan fejlődött a munkás-osztály, amely csakhamar harcra kelt a tőkések ellen. A munkásosztálynak ebben a harcban megfelelő elméletre volt szüksége, de ezt nem kaphatta meg az utópikus szocializmus és a forradalmi demokratizmus képviselőitől, akik — jöllehet haladó eszméket hirdettek — a munkásosztály történelmi szerepét nem értették meg.

A szocializmus és a munkásmoz-galom egyesülése Oroszországban is csak a marxizmus alapján valósul-hatott meg. De a marxizmus el-terjedéséhez elő kellett készíteni a talajt: be kellett bizonyítani, hogy a szocializmus az anyagi termelés fej-lődése objektív törvényeinek el-kerülhetetlen eredménye, s meg kel-lt semmisíteni a narodnyikoknak a forradalmi mozgalom erősödését akadályozó téveszméit.

Ziber nagy érdemeket szerzett e feladat megoldásában. Legismertebb műve: Ricardo érték- és tőkeelmé-letét tárgyaló értekezése. Az 1870-es évek második felében több cikket írt Marx közgazdasági elméletéről; eze-ket a cikkeit felhasználta Ricardo és Marx társadalmi-gazdasági kuta-tásairól készített munkájának 1885-ben megjelent második kiadásában. Ziber ebben a könyvében elemzi Ricardo és Marx nézeteit, ismerteti és védelmezi A tőke első kötetét. Munkásságának ezt a részét kiegészí-tik Zsukovszkij és Csicserin ellen írt polemikus cikkei, amelyekben meg-semmisítő csapást mért Marx vulgá-ris-apologetikus kritikusaira.

Művei másik csoportjának tárgya: az obszcina-tulajdonnak, a magán-tulajdon keletkezésének, a nagyzemi és a kisüzemi mezőgazdasági terme-lésnek a kérdései. Ezek a kérdések fontos helyet foglaltak el az 1870—1880-as évek harcaiban.

Ziber a világirodalomban elsőként kommentálta és ismertette Marx *Tőké-jét*. Műveinek egy részén meglátszik Marx hatása, de a marxi mód-szert Ziber nem tudta tökéletesen elsajátítani.

A reformutáni gazdasági fejlődés legvitatottabb kérdése az volt, vajjon kifejlődhet-e a kapitalizmus Oroszországban, s ha igen, mi lesz a szerepe, milyen jellegűek lesznek ellentmondásai. Ezzel a problémakörrel kapcsolatban nagy viták folytak a nagyüzemi és a kisüzemi termelés kérdéséről, különösen a mezőgazdaságot illetően. Ziber szembeszállt azokkal a polgári és kispolgári teoretikusokkal, akik a kispaszaszi gazdaság stabilitását hirdették. Különválasztotta a nagy- és kistermelést a nagy- és kistulajdontól, a termelés koncentrációját a földtulajdon koncentrációjától. Ezzel az elhatárolással megkönnyítette a harcot a földesúri földbirtok nemesi-liberális apológiája ellen, s csapást mért arra a kispolgári, narodnyik nézetre, hogy a mezőgazdaságban a kisüzem életképebb, mint a nagyüzem. Ezzel szemben bebizonyította a nagyüzemi termelés haladó szerepét és szükség-szerű győzelmét.

Ziber nem ismerte a marxi földjára-dékelméletet. Önállóan bírálta Ricardo földjára-dékelméletét, s észre-vette gyenge pontjait.

Különösen eredeti és mély Rodbertus földjára-dékelméletének bírálata. Ziber bebizonyította, hogy ez az elmélet — ellentétben a ricardói elmélettel, amely az értéktörvényen alapul — ellenkezik az értéktörvény-nyel. Rodbertus visszakanyarodik a fiziokraták elméletéhez: a földjára-dék keletkezését úgy magyarázza, hogy a földművelésben a termék egy része a természet (a föld) ingyenes ajándéka. Elmélete szerint tehát a manufakturatulajdonos pénzét ad a földtulajdonosnak olyan termékért, amely ez utóbbinak semmibe sem kerül. Ez a tétel ellenkezik az érték-törvény érvényesülésével.

Ziber a nagyüzem haladó voltát hirdette, de egyúttal rámutatott a tőkés nagyüzemi termelés ellentmondásaira is. Marx alapján kifejtette a tőkés felhalmozás általános törvényét. De ellentétben a kapitalizmus kritikájának annakidején Oroszországban uralkodott egyoldalú irányzatával, Ziber megmutatta a kapitalizmus akkor haladó voltát is.

Ziber megvédte Marx dialektikáját Zsukovszkij támadásával szemben, s hangsúlyozta, hogy az ellentmondások nem fikciók, hanem a valóság tényei. Bizonyítékul felhozta az általános túltermelési válságot, amely milliókat kárhozott éhezésre csupán azért, mert túlságosan nagy volt a termelés. Hivatkozott arra az ellentmondásra is, hogy a gép, amely munkát takarít meg, a munkanap meghosszabbításának eszközévé válik, továbbá, hogy a magántulajdon szentségére épülő kapitalizmus megfosztja földtulajdonától a parasztság többségét stb.

Ziber egyik könyvében külön fejezetet szentelt a malthusi népesedésemélet leleplezésének, s Malthussal szemben a marxi elmélet igazságát hirdette.

Leleplezte az oly sokat dicsőített szabadverseny valódi arculatát. „Késérő, csipős és szofista gúnyolódás az éhező emberek gazdasági szabadságáról beszélni. Ilyesmire csak az emberiség ellensége képes.” Látta, hogy a kapitalizmus fejlődése a monopóliumok növekedésére vezet, s lehetségesnek tartotta a magánmonopóliumok állami monopóliumokkal való felváltását. De a burzsoá államot — helytelenül — osztályfeletti szervnek tartotta, s azt hitte, hogy a burzsoá állam megváltoztathatja a kapitalizmus alapját. Az osztályharcot mindamellet az objektív társadalmi viszonyok következményének tekintette.

Ziber keményen bírálta a vulgáris közgazdasági elméleteket, Proudhon és Lassalle terveit. Még nem látta, hogyan történik majd az átmenet a kapitalizmusból az új társadalmi

rendbe, de hangsúlyozta, hogy a tőkés kisajátítás ellentmond a termelés társadalmiasodása folyamatának; ezzel voltaképp a magántulajdont bírálta. Ziber azt hirdette, hogy a termelés koncentrációjának marxi elmélete megmutatja a fejlődés történelmi távlatát. De a kapitalizmust a fejlődés szükséges lépcsőfokának tekintette. Ezért egyesek tévesen azonosítják őt a burzsoá liberálisokkal vagy a „legális marxistákkal”. Fölismerete, hogy a termelés koncentrációja megköveteli a tőkés termelőviszonyoknak szocialista termelőviszonyokkal való felváltását, de a munkásosztályban nem látta meg a termelőviszonyok forradalmi átalakítására képes társadalmi erőt. A proletárdiktatúráról szóló tanítás megértéséig nem jutott el.

Ziber tanulmányozta a marxizmust, s bár Marx tanításának legdöbbentőbb részét — a proletariátus világtörténelmi küldetéséről szóló tanítását — nem értette meg, részben továbbment az utópista szocialistáknál, mert az anyagi termelés történelmi fejlődése eredményének tekintette a szocializmust. Nagy érdeme, hogy helyesen bírálta a narodnyikok obszcina-szocializmusát. Ziber nem alkalmazta a dialektikus materializmus módszerét, s nem tudott megszabadulni evolucionista nézeteitől, de ezért nem minősíthető sem burzsoá liberálisnak, sem „legális marxistának”. Tevékenységével hozzájárult a kapitalizmus burzsoá apológiája és az orosz gazdasági fejlődésről hirdetett voluntarista narodnyik nézetek ellen vívott harchoz, s így előkészítette a marxizmus elterjedését az orosz közgazdasági elméletben.

★

A *Kritika és Könyvismertetés* rovatban E. Visnyakov ismerteti és bírálja a szovjet szakszervezetek kiadásában megjelent brosúrákat. A brosúrákat jórészt újtók írták, hogy megismertessék dolgozó társaikkal jól bevált munkamódszereiket és gazdag termelési tapasztalataikat.

Kár, hogy a szerzők többsége csak az újítások szervezeti és technikai kérdéseit tárgyalja, a sztahanovista módszerek gazdasági eredményeinek elemzését pedig elhanyagolja. Hasznos lett volna, ha a szerzők részletesebben beszámoltak volna az újításaik gyakorlati alkalmazásához kapott konkrét segítségről, illetve az újításaik meghonosítását akadályozó okokról is.

I. Piszarev a *Gazdaságstatisztika* című, 1953-ban magyarul is megjelent szovjet könyvet ismerteti. A könyv szerzői általánosítják a statisztika mint a szocialista bővített újratermelés tanulmányozására és tervezésére szolgáló eszköz alkalmazásának gyakorlati tapasztalatait. Sajnos, a statisztikai gyakorlat empirikus, fényképszerű ábrázolása megnehezítette, hogy a statisztikai gyakorlatban még ki nem kristályosodott kérdéseket is megoldják. Akadnak a könyvben helytelen megfogalmazások is. Ennek ellenére a *Gazdaságstatisztika* című könyv igen értékes munka. Kíváncsinos volna, hogy hibáit kijavítsák, s a könyvet újra kiadják.

M. Rubinstein röviden beszámol Philip Bolsover haladó angol újságíró *Anglia Amerika karmai között* című könyvéről. A szerző nemcsak Anglia, de Franciaország, Olaszország, Spanyolország példáján is leleplezi az Egyesült Államok nyugateurópai politikájának valódi céljait és következményeit. Külön fejezetet szentel a nyugateurópai országokba beépített amerikai „ötödik hadoszlopnak”, de megmutatja azt is, hogy a nyugateurópai országok népei egyre világosabban látják az összefüggést az Egyesült Államok politikája és a nyugateurópai dolgozó tömegek növekvő nyomora közt. (A könyvet 1953-ban a Szikra is kiadta.)

M. Rubinstein a könyv egyetlen hiányosságaként említi, hogy a szerző csak nagyon általánosan jellemzi az imperialisták ellentéteit,

A *Voproszi Ekonomiki* 1953. 9. számának **A szocialista gazdaság újabb föllendülése felé** című cikke az 1953. évi költségvetés tükrében mutatja meg a szovjet nép eddig elért eredményeit és ragyogó perspektíváját.

Itt jelent meg *M. Kamisin* **A gazdasági gazdaságatnak kérdéséről** című cikke, amelyet lapunk 1953. évi 11—12. száma közölt némileg rövidített formában.

Ugyancsak a *Voproszi Ekonomiki* 9. számában jelent meg *Sz. Sztrumi-*

lin akadémikus **A Szovjetunió vas-kohászatának története** című könyvéből **A orosz manufaktúramunkások a XVIII. század végén** című fejezet. Az 1861. évi reformelőtti időszak orosz manufaktúrájának gazdasági természetét elemző munkák nem foglalkoznak a feudalizmusbeli munkásság szociális összetételének és a különféle munkáskategóriák számbeli nagyságának kérdésével. Ezt a hiányt pótolja Sztrumilin cikke.

E. Zs.

A Planovoje Hozjajszto 1953. évi 5. számából

Az SZKP XIX. kongresszusának irányelvei megszabják a népgazdaság energetikai bázisának további bővítését és erősítését, valamennyi iparág termelőfolyamatainak villamosítását. *J. Russzakovszkij* **A népgazdaság villamosenergetikai bázisának fejlődése az ötödik ötéves tervben** című cikke az e feladatok megoldásával kapcsolatos kérdéseket tárgyalja.

Az ötödik ötéves terv folyamán az ipar villamosítása két főirányban fejlődik: egyrészt az úgynevezett elektrotechnológia szélesebb körben való bevezetése, másrészt a termelőfolyamatok automatizálási fokának emelése irányában. A nyersanyag-termelő ipar a villamosáram hő- és vegyi hatásait egyre növekvő mértékben alkalmazza, s ezzel a nyersanyagbázis bővítésének új tartalékait tárta fel, sőt új anyagokhoz is jutott. De az elektrotechnológia széleskörű alkalmazása már a feldolgozóiparban is megkezdődik; ez újabb lehetőségeket teremt a technológia megjavítására, új szerkezeti anyagok alkalmazására, s egyúttal gyorsítja a termelőfolyamatokat, javítja a munkafeltételeket. A gépgyártás jelenleg 18 különféle elektromos fém-megmunkáló módszert alkalmaz. A többi iparág is fokozatosan átveszi az anyagok villamos úton történő megmunkálásának módszereit.

Az ipar nagyszabású villamosítása

tette lehetővé, hogy a szovjet népgazdaság az ötödik ötéves tervben fokozatosan áttérjen az automatizálás új szakaszára: a termelőfolyamatok komplex automatizálására és automatagyárak létesítésére. A teljes automatizálás már megvalósult a vízierőművekben, egyes vegyiművekben és az egy-egy alkatrész vagy részegység gyártására szakosított gépgyárakban. Ezeknek a gépgyáraknak sikerült egyetlen önműködő folyamatban egyesíteniük a legkülönbözőbb műveleteket. Ez mutatja, hogy az ipar valamennyi fontosabb ágának automatizálása is megoldható. A termelőfolyamatok automatizálása egyébként a szovjet technika fejlődésének főiránya, a szellemi és a fizikai munka közt még meglévő lényeges különbség felszámolásának előkészítője.

A nagyarányú villamosítás alapja: a villamosenergiatermelés rohamos növekedése. A XIX. pártkongresszus irányelvei a népgazdaság és a lakosság egyre növekvő villamosenergia-szükségletének mind teljesebb kielégítése végett előírnyoazzák az erőművek kapacitásának jelentős növelését. A Szovjetunió villamosenergia-termelésének növekedése minden ötéves tervben meghaladta az egész ipari termelés növekedését. Az ötödik ötéves tervben például a villamosenergiatermelés 80 százalékkal, az egész ipari termelés ellenben 70

százalékkal növekszik. Ugyanebben az időszakban az erőműkapacitás kiegészítésére emelkedik, vagyis az energetikai rendszer kapacitástartalékai rohamosan gyarapodnak. A kapacitástartalékok megteremtésének, illetőleg növelésének kettős jelentősége van: először, a fogyasztók szabályszerű villamosenergiaellátása végett az energiarendszereknek szükségük van üzemeltetési tartalékokra; másodsor, az erőműkapacitástartalékok az állami anyagtartalékok egyik szükséges formáját jelentik. A villamosenergiagazdálkodás anyagi tartalékai csak kapacitástartalékok formájában teremthetők meg. E tartalékok megléte fontos feltétele a népgazdaság arányos fejlődésének, a szocialista bővített újratermelés zavartalanulásának.

A szovjet energetika fejlődésének alapja: a kerületi energiarendszerek hálózata. Az ötödik ötéves terv fontos feladata a meglévő kerületi rendszerek fejlesztése és újak létesítése. Az erőműkapacitás növelése szempontjából legfontosabb a vízierőművek fejlesztése. A hőerőművek kapacitásának növelése főként a már meglévő erőművek bővítése révén történik. Ez a módszer ugyanakkora kapacitásnövekedést fele annyi idő alatt és 35 százalékkal olcsóbban biztosít, mint új hőerőművek létesítése. Bővítéskor rendszerint sor kerül az erőművek korszerűsítésére is.

A XIX. pártkongresszus irányelvei megszabják az erőművek termelőfolyamatainak széleskörű automatizálását, a kerületi vízierőművek automatizálásának befejezését, valamint az energiarendszerek távvezérlésének megteremtését. 1952-ben befejeződött a vízierőművek teljes automatizálása, s fejlődött a hőerőművek automatizálása. A szovjet energetikusok jelenleg a hőerőművek egyes részeleink komplex automatizálásán fáradoznak; rövidesen napirendre tűzik valamennyi részleg komplex automatizálását is. A hőerőművek komplex automatizálása műszaki és gazdasági szempont-

ból egyaránt jelentős eredményekkel jár: csökken a kezelőszemélyzet száma, megbízhatóbbá, biztonságosabbá, gazdaságosabbá válik a berendezések munkája, megvalósul az optimális munkarendszer.

A szovjet energetika további fejlesztésének egyik legfontosabb iránya: a villamos- és hőenergia kombinált termelése, s ennek alapján távfűtőhálózatok létesítése. Ez a kombinált energiatermelés tüzelőanyagmegtakarítást tesz lehetővé, mert a nagy központi kazánok sokkal nagyobb hatásfokúak, mint a kis házi kazánok vagy kályhák. A távfűtőhálózat további előnye, hogy tehermentesíti a városi közlekedést, nagyobb lehetőséget ad a gazdaságosabb helyi tüzelőanyagfelhasználásra, javítja a lakosság melegvíz-szolgáltatását.

Az ötödik ötéves tervben a városok és a kerületek zavartalan villamosenergiaellátásának biztosítása végett nemcsak nagy, hanem kis és közepes nagyságú erőművek is épülnek. Az utóbbiak nagy előnye, hogy üzembehelyezésük lényegesen rövidebb idő alatt valósítható meg, mint a nagy erőművek. Az erőműépítést nagyon meggyorsítja a típustervek széleskörű alkalmazása, az építkezés és az épületszerelés komplex gépesítése, a komplett energetikai berendezések szállítása. Azokban a kerületekben, ahol nagyarányú erőműépítés folyik, építkezési bázisok létesülnek. Ezek végzik a fémszerkezetek, az előgyártott vasbetonelemek, az armatúrák stb. gyártását. Speciális gyárak állítják elő a hőmechanikai segédberendezéseket, javítják az építőipari gépeket és szállítóberendezéseket.

Az erőműépítés tapasztalatai azt mutatják, hogy a vasbetontartók szerelését lényegesen megkönnyíti rúdvasbetétváz helyett szilárd betétváz alkalmazása. Ez lehetővé teszi a betétvázak előregyártását; a helyszínen tehát csak szerelésüket kell elvégezni. De az építkezések nagy része még nem használja ki kellőké-

az előgyártott vasbetonszerkezetek alkalmazásában rejlő lehetőségeket. Igen elterjedt az erőműépítésekben a szerelőmunkák komplex gépesítése. Ennek szükséges feltétele: komplett berendezések szállítása. Az energetikai berendezések gyors felszerelése esetén e munkálatok kezdetéig már rendszerint befejeződik a kazánok, a turbinák és a segédberendezések alapozása. Ez lehetővé teszi, hogy az előzetesen a földön összeszerelt részeket gyors, folyamatos módszerrel állítsák össze. A munka még egyszerűbbé válik, ha a gyárak a kazánokat mindjárt nagyobb részekben (blokkokban) gyártják. A nagyobb épületelemek gyártásának a szakosított kerületi vállalatokhoz való áthelyezése, a fontosabb építő- és szerelőmunkák komplex gépesítése lehetővé teszi a munkatermelékenység emelését, lényegesen csökkenti a munkaerőszükségletet, meggyorsítja az építkezést és csökkenti költségeit.

A népgazdaság villamosenergetikai bázisának az ötödik ötéves tervre előirányzott fejlesztése révén a Szovjetunió közelebb jut az egész népgazdaság villamosításához, vagyis a kommunizmus anyagi bázisa egyik fontos feltételének megteremtéséhez.

★

A nehéz és munkaigényes munkafolyamatok gépesítésének kérdéseivel foglalkozik L. Sevjakov akadémikus **Komplex gépesítés a szén- és az ércbányászatban** című cikke.

A szovjet bányászatra, akárcsak a szovjet népgazdaság egyéb ágaira, jellemző a termelőfolyamatok komplex gépesítésére való törekvés. A bányáipar akkor oldhatja meg sikeresen újabb nagy feladatait, ha a komplex gépesítés színvonalát szüntelenül emeli.

A szovjet szénbányászat már igen jelentős eredményeket ért el a bányamunkák gépesítésében. A fejlődés mostani szakaszán a szénbányászat dolgozóinak az a feladatuk, hogy gondoskodjanak a munkaigényes folyamatok gépesítésének álta-

lános fejlesztéséről, a gépkihasználás megjavításáról, a szénkitermelés összes folyamatainak komplex gépesítéséről. A szénbányászat komplex gépesítése feltételezi egyrészt a legfontosabb munkafolyamatok gépesítését, másrészt a gépesített termelőfolyamatok összehangolását. Ez a cél csakis az automatizálás és a távvezérlés kiterjedt alkalmazása útján érhető el.

A korszerű szovjet bányatechnika jellemzője: a külszíni fejtésre való törekvés. Ez természetesen csak akkor lehetséges, ha a hasznos ásványok a felszín közelében vannak. A Szovjetunióban 1952 folyamán 5,5-szer annyi volt a külszíni szénfejtés, mint a háború előtt. Külszíni fejtésen a munkatermelékenység háromszor-négyszer nagyobb, mint a földalatti szénfejtésen, az önköltség pedig fele-harmada a földalatti fejtésének. A hidrotechnikai eljárások is mindinkább meghonosodnak a szénbányászatban.

Az ötödik ötéves terv nagy feladatai megkövetelik az ércbányászat jelentős fejlesztését, tehát nagyfokú gépesítést is. A komplex gépesítés itt lassabban halad, mint a szénbányászatban. A kohászati minisztériumnak minden módon törekednie kell, hogy megszüntesse az ércbányászat elmaradottságát, nagy figyelmet fordítson a tudományos kutató- és a tervezőintézetek munkájára, valamint a bányagépgyártásra, s ezzel előmozdítsa a komplex gépesítéshez szükséges berendezések, műszerek, készülékek és egyéb eszközök szerkesztését és gyártását. Az ércbányászat a bányafának fém biztosítószerkezettel való helyettesítésében is elmaradt a szénbányászatától. Sok a kishozamú ércbánya, különösen a színes- és a ritkafémércbányák közt. Ilyen helyeken hordozható könnyebb gépek, kis dúsító berendezések alkalmazása célszerű. Ahol lehetséges, az ércbányászatnak is a külszíni fejtésre kell törekednie. A komplex gépesítésnek a bányászatban történő fokozottabb alkalmazása a

szocialista gazdasági rendszer főlényének újabb bizonyítéka. A tőkésországok bányászata megközelítőleg sem ért el ilyen gépesítési színvonalat. A szén- és az ércbányászat gépesítése és a komplex gépesítésre való áttérés tovább gyarapítja a szovjetország termelőerőit.

★

I. Szuprunyenko Az építési költségek csökkentésének tartalékai című cikkében az építőipar feladataival és az építőipari munka hiányosságaival foglalkozik.

Az építőipar az önköltségszökkentésben még elmarad a többi iparág-tól. Elmaradásának legfontosabb okai a következők: sokhelyütt nem kielégítő a gépek kihasználása, tehát kicsi a munka termelékenysége; az anyagfelhasználás nem mindenütt gazdaságos; túlságosan nagyok az általános költségek; gyakori jelenség a beruházásokra szánt eszközök szétforgácsolása, elaprózása, egyszerre túl sok építkezés megindítása. Az említett fogyatékoságokból következik, hogy például 1951-ben az építőipari szervezeteknek 2,9 milliárd rubeles nyereségelőíránnyal szemben 2,5 milliárd rubel veszteségük volt.

A tavalyi év első felének tényezőszámai is arról tanúskodnak, hogy az építőipari szervezetek nem teljesítették önköltségszökkentési feladatukat. Ez annál súlyosabb, mert az ötödik ötéves tervben az építőiparnak legalább 20 százalékkal kell csökkentenie az építési költségeket munkájának általános megjavítása és főként a munka termelékenységének körülbelül 55 százalékos emelése útján. Ezt csak úgy érheti el, ha fokozottan alkalmazza a nagyipari építés módszereit, a különféle gyorsított munkamódszereket és a gépesítést, fejleszti a szocialista munkaversenyt, megjavítja a tervezést, takarékosan használja fel az anyagokat, csökkenti a beszerzési és a raktározási költségeket, szigorúan megtartja a létszámfegyelmet. Még mindig sok az olyan kis építőipari

szervezet, amely éppen méretei miatt nem jövedelmez. E szervezetek egyszerű átcsoportosítása, összevonása szintén hozzájárul az egész építőipar munkájának gazdaságosabbá tételéhez.

Az építési költségek csökkentésének egyik legfontosabb módszere az önálló elszámolás általános megszilárdítása, a legszigorúbb termelési, pénzügyi és tervfegyelem megtartása útján. Az építőipar vonatkozásában ez azt jelenti, hogy idejekorán kell eljuttatni a kivitelező szervezetekhez a műszaki terveket, a költségvetéseket, a beruházási terveket, jól és határidőre kell elvégezni a tervezett munkákat. Az építőipari önálló elszámolás feltételezi a vállalati tervek leggondosabb kidolgozását és a tervteljesítés menetének állandó, szigorú ellenőrzését, a gazdasági szervek kölcsönös kapcsolatainak helyes megszervezését, a szerződéses kötelezettségek hiánytalan teljesítését, továbbá pontos nyilvántartás vezetését.

Ámde a különböző szervek gyakran semmibeveszik az önálló elszámolás elveit. Az egyes építkezések nagyon sokszor késve kapják meg a szükséges dokumentációt. Különösen rossz a helyzet a kohóipari minisztériumhoz tartozó építkezéseken. Az Iparbank egyes fiókjai nem ellenőrizték kellőképpen a fő- és az alvállalkozók elszámolásait, valamint a gazdaságosság rendszerének érvényesítését. Például az Iparbank egyik turkméniai irodája nem ellenőrizte az általános költségekre megállapított normákat. Ennek következtében nem jött rá idejében, hogy az építkezéseknek több mint egymillió rubeles tervenfelüli kiadását fedezze. Egy másik fiókban az történt, hogy a bankfiók által finanszírozott építkezések az év első nyolc hónapjában felhasználták az egész évi keretet, de kellő ellenőrzés híján továbbra is kapták az igényelt összegeket. Ezek a hibák csak akkor kerülhetők el, ha a bankfiokok a jóváhagyott norma alapján havonta ellenőrzik az egyes

költségnemekre folyósított összegeket.

Az építési költségek csökkentése fontos népgazdasági feladat. Az építőipari szervezetek és a beruházási bankok dolgozóinak jobb munkát kell végezniük a belső tartalékok fel-tárában és kihasználásában, hogy az építőipar határidő előtt teljesít-hesse az ötödik öt éves tervben meg-szabott feladatait.

★

A népjólét fokozása megköveteli általában az egész gazdasági terve-zésnek, különösen pedig a helyi ter-vező szervek munkájának megjavít-ását. Az utóbbi célt szolgálja J. Csa-dajevnek **A helyi tervbizottságok gazdasági munkájának megjavításá-ról** írt cikke.

A Szovjetunió helyi tervbizottsá-gai az utóbbi években eredményes munkát végeztek: megszüntették a gazdasági tervezés sok fogyatékos-ságát, jobban dolgozták ki az évi tervjavaslatokat, nagyobb figyelmet fordítottak a helyi tartalékok fel-tárára és kihasználására. De még gyakran előfordul, hogy egyes terv-bizottságok a termelési feladatok meghatározásakor nem gondoskod-nak a meglévő termelőkapacitás kellő megterheléséről, nem számolnak eléggé a helyi nyersanyagforrásokkal, nem a haladó normákhoz, ha-nem a szűk keresztmetszetekhez iga-zodnak.

A helyi tervbizottságoknak nagy feladatokat kell megoldaniuk, hogy elősegítsék a helyi és a szövetkezeti ipar általános fejlesztését. Egyik leg-fontosabb feladatuk a termelőfolya-matok fokozott gépesítése. Hasonló-képpen fontos a vállalatok szakosít-ása, valamint a nem jövedelmező, párhuzamosan termelő kis- és közép-vállalatok egyesítése.

A helyi tervbizottságok rendkívül fontos feladata: a helyi nyersanya-gok felhasználásának megszervezése. Sok helyen nem kielégítő a vállala-toknak helyi nyersanyagforrásokból való ellátása, mert a gazdasági veze-

tők egy része a kényelmesebb meg-oldást választja és „eltartatja magát” a központi anyaggazdálkodásban vont anyagi alapokból, ahelyett, hogy a helyi nyersanyagtartalékokat haszno-sítaná. A helyi tervbizottságoknak fel kell figyelniük az ilyen jelensé-gekre, segíteniük kell a hiba kijavít-ását. De törődniük kell a nyers-anyagok gazdaságos felhasználásával, a helyes anyagnormázás kérdésé-vel is.

A közszükségleti cikkek bőségének megteremtése most különösen idő-szerű feladat. E cikkek termelését a minőség javításával és a választék bővítésével egyidejűleg gyorsan kell növelni. Sok tervbizottság komolyan foglalkozott ezzel a kérdéssel, s jelen-tős eredményeket ért el. A Moszkva-területi tervbizottság példája jól bizonyítja ezt. A bizottság tavaly feladatul tűzte ki a helyiipari vállalatoknak, hogy a helyi nyersanyagok teljesebb kihasználása révén 63 mil-lió rubel értékű tömegfogyasztási cikket gyártsanak terven felül.

A termelési hulladékok fokozot-tabb hasznosítása nagy megtakarítá-sokat biztosít, lehetővé teszi a ter-melés nagymértékű növelését és fon-tos tényezője a gazdasági körzetek komplex fejlesztésének, a távoli szál-lítások csökkentésének. Az OSZFSZK helyi- és szövetkezeti ipari vállalatai tavaly 385 000 tonna fém-, 64 000 tonna textil- és 11 000 tonna bőrhu-ladékokat dolgoztak fel.

A tervbizottságok hatáskörébe tar-tozik a termékek választékának és minőségének ellenőrzése is. Fontos feladatuk továbbá az építőanyagter-melés fejlesztése. Itt nem elegendhet-nek meg az építőanyagok termelé-sének tervezésével, foglalkozniuk kell az építőanyagelosztással és a helyi tüzelőanyagtermelés tervezésének megjavításával is.

A mezőgazdasági tervezésben első-rendű feladatuk a terméshozameme-lés, a növénytermelés és az állat-tenyésztés, valamint az állattartással kapcsolatos építkezések helyes ter-vezése. A legutóbbi időkiig sok terv-

bizottság rosszul végezte ezt a munkáját: nem mérlegelte az egyes kerületek mezőgazdasági sajátosságait, s ennek következtében gépiesen osztotta fel köztük a termelési feladatokat. Egyes tervbizottságok pedig elhanyagolták a gépállomások korszerű technikával való felszerelésének kérdését.

A legújabb párt- és kormányhatározatoknak megfelelően nagy feladatok hárulnak a helyi tervbizottságokra az áruforgalom kiterjesztésében és a kereskedelemservezés megújításában. A kereskedelem munkájának tervezésekor a helyi tervbizottságoknak operatíván kell eljárniuk, számolniuk kell a fogyasztók kívánságaival és az egyes körzetek helyi sajátosságaival; a tervbizottságok nem elégedhetnek meg az áruforgalom teljes volumenének tervezésével, meg kell határozniuk az áruforgalom szerkezetét is, hogy megakadályozhassák a kevésbé kelendő cikkek felhalmozódását. A helyi, különösen a falusi kereskedelmi hálózat fejlesztési és telepítési terveinek ki kell terjedniük a személyi szükségleteket kielégítő javító és szolgáltató műhelyek munkájára is.

A helyi tervbizottságok munkaterületének rendkívül fontos része a beruházások tervezése. Itt is vannak eredmények. Például a moszkvai tervbizottság nemcsak a főváros általános újjáépítési tervét készítette el, hanem az egyes részletfeladatokat is kidolgozta.

A beruházások tervezésében gyakori hiba a beruházáshoz szükséges erők és eszközök szétforgácsolása; ennek következtében az építkezések elhúzódnak és a forgésszűkök befagynak. A tervbizottságok sokszor nem ellenőrzik kellőképp az építkezések műszaki dokumentációval való ellátását. Megtörténik például, hogy a kisösszegű építkezések (például a falusi iskolaépítések) címjegyzékének összeállítására csak megkésve kerül sor. Nagyobb figyelmet kell fordítani a lakóházak, a kommunális vállalatok, a kulturális

és szociális célokat szolgáló létesítmények építésére is.

A helyi tervbizottságok munkájának megújítása megköveteli a tervteljesítésnek, s elsősorban a választékra, a kapacitáskihasználásra, a minőségi szabványokra és az önköltségszökkentésre megszabott tervfeladatok teljesítésének hatékony ellenőrzését.

A helyi tervbizottságok csak úgy felelhetnek meg a munkájuk iránt támasztott nagy követelményeknek, ha megújítják a helyi gazdaság tervezésével, a gazdaság belső tartalékainak feltárásával és legteljesebb kihasználásával, valamint a tervteljesítés ellenőrzésével kapcsolatos munkájukat.

★

V. Susztov Az egészségügyi tervezés címmel írt konzultációs cikket.

A kapitalizmusban az egészségügy is üzlet, a szovjet példa ellenben azt bizonyítja, hogy a szocializmusban olyan társadalmi ügyvé válik, amelynek megszervezését az egész dolgozó népet képviselő szovjetállam vállalja magára. A szovjethatárolm éveiben az egészségügyi intézmények (kórházak, poliklinikák, rendelőintézetek, szülőotthonok, szanatóriumok, üdülők, gyógyüdülők, járványegészségügyi intézmények, fertőtlenítő állomások, egészségügyi tanácsadók stb.) hálózata hatalmasan kiterjedte. A negyedik ötéves terv végén a kórházi ágyak száma 25 százalékkal volt nagyobb, mint 1940-ben és hatszor akkora, mint 1913-ban. A Szovjetunióban jelenleg 3000 üdülő és szanatórium működik, ezekben egyidejűleg több mint 400 000 ember üdülhet. Minden körületben van járványegészségügyi állomás (összesen körülbelül 6000) és sokezer a speciális járványegészségügyi intézmények száma. Több mint 15 000 gyógyszer-tárvállalat végzi a gyógyszerellátást. Nagyt fejlődött az egészségügyi kádertképzés is. Az orvosok száma 1913-ban mindössze 20 000 volt, a negyedik ötéves terv végére ez a szám megtízszereződött. A szovjet

egészségügyi apparátusban ma több mint kétmillió ember dolgozik. Rohamosan fejlődik a gyógyszervegyészet és az orvosi műszergyártás. A szovjet egészségügyi törvényhozás biztosítja, hogy minden gazdasági, közigazgatási, társadalmi szerv megtartsa az egészségvédelmi rendszabályokat.

Az állami egészségügyi tervezés legfontosabb feladatai: az egészségügyi ellátás anyagi bázisának további fejlesztése és megszilárdítása az egészségügyi intézmények, gyógyszervegyészeti és orvosi műszergyárak hálózatának fokozott kiépítése útján; az általános ingyenes orvosi ellátás biztosítása; az egészségügyi intézmények helyes földrajzi elosztása; az orvosok és általában az egész egészségügyi személyzet továbbképzése, szakmai színvonaluk rendszeres emelése; jólszervezett gyógyszerellátás, több olcsóbb és jobbminőségű gyógyszer, egészségügyi készítmény, orvosi eszköz stb. gyártása; a városok és a falvak egészségügyi állapotának, a munka- és a lakásfeltételek egészségügyi helyzetének javítása (szennyvízcsatornák, köztisztasági és egyéb létesítmények építése, munkavédelmi és balesetelhárítási berendezések tökéletesítése, fokozott lakásépítés és községrendezés); a lakosság egészségügyi és testkulturájának fejlesztése egészségügyi tanácsadás, népszerű egészségügyi irodalom és filmek terjesztése, sportpályák és intézmények létesítése, sporteszközök gyártása, sport- és testnevelési szakemberek képzése stb. formájában.

Az egészségügyi terv kidolgozása a népgazdasági tervvel összhangban történik, mégpedig az újonnan épülő, a helyreállítandó és a bővíthető iparvállalatok dolgozóinak létszáma alapján megállapított normatíváknak megfelelően. Ezek szerint 10 000 vagy több munkás esetén ezer munkásonként 12 ágyas és évi 150 000 járóbetegrendelést lebonyolító kórházat (poliklinikát) és éjszakai szanatóriumot, 5—10 000 munkás esetén 75 ágyas és évi 75 000 járóbetegrendelést

lebonyolító kórházat (poliklinikát), 2—5000 munkás esetén 50 ágyas és évi 5000 járóbetegrendelést lebonyolító kórházat (poliklinikát), 800—2000 munkás esetén orvos, 300—800 munkás esetén pedig orvossegéd (felcser) vezetése alatt álló egészségügyi állomást kell létesíteni. Bölcsődék létesítése akkor kötelező, ha a női alkalmazottak száma eléri az 500-at; ez esetben minden száz dolgozó nőre 12 bölcsődei férőhelyet kell számítani. E normák érvényesítését a Szovjetunió Egészségügyi Minisztériuma, a szövetségi és az autonóm köztársaságok minisztertanácsa, a területi (hátérterületi) és városi szovjetek végrehajtóbizottsága ellenőrzi.

Az éves népgazdasági terv egészségügyi fejezete a következő mutatószámokat tartalmazza:

a kórházi ágyak száma a tervév végén (külön a városi és a falusi gyógyintézetekben);

az állandó bölcsődei férőhelyek száma (városi és falusi viszonylatban);

a szanatóriumok és üdülők férőhelyeinek száma; ez utóbbit a legnagyobb igénybevétel időpontjára (augusztus 15) tervezik, de a terv megszabja az idényszerű kihasználás egyenletesebbé tételét, a csak idényszerűen működő szanatóriumok és üdülők fokozatos átállítását egész évi igénybevételre is;

az orvosi állások száma városokban és falvakban. Ennek a mutatónak, amelyet össze kell egyeztetni az orvos- és egészségügyi közpénzügyi közpénzügyi képzés tervével, a helyes káderelosztás szempontjából van nagy jelentősége;

a kórházi ágyak és a bölcsődei férőhelyek igénybevétele napokban számítva; e mutatószám tervezésekor a vidéki kórházi ágyak fokozottabb kihasználását kell előirányozni, mert a vidéki kórházkapacitás kihasználatlansága túlsúlyfóltást okoz a városi kórházakban;

a bölcsődék és a gyermekotthonok nyári üdülőbe költöztetése, illetőleg átállításuk üdülésre (nyáron).

A kommunista párt és a szovjet-kormány újabb és újabb egészségügyi rendszabályokat dolgoz ki és valósít meg. A XIX. pártkongresszus nagy feladatokat tűzött ki az egészségügy továbbfejlesztésére: a kórházi ágyak számának 20, a szanatóriumok férőhelyeinek 15 százalékos emelését, az egészségügyi intézményeknek a legkorszerűbb berendezésekkel való felszerelését, munkájuk színvonalának általános emelését. Az ötödik ötéves tervben az egészségügyre váró nagy feladatok sikeres teljesítésének egyik fontos feltétele: az egészségügyi tervezés további javítása a tervezés minden szintjén. Ez jelentős feladatokat ró mind a tervezőszervekre, mind pedig az érdekelt egészségügyi szervekre.

★

A tőkéstársadalom fejlődéstörvénye a munkásosztály abszolút és viszony-

lagos elnyomódása. A nemzetgazdaság militarizálásának hatására ma különös erővel érvényesül ez a törvényszerűség. A burzsoá közgazdák és statisztikusok egyik legfőbb törekvése, hogy minden eszközzel leplezzék a munkásosztály egyre fokozódó elnyomódásának folyamatát és a nemzetgazdaság militarizálásának káros következményeit. Ezekre a mesterkedésekre vet fényt *L. Boriszov* cikke: **Az Egyesült Államok dolgozóinak életszínvonalára vonatkozó adatok burzsoá meghamisítása.**

A burzsoá statisztikusok meghamisítanak minden olyan adatot, amely a tömegek egyre süllyedő életszínvonalát bizonyítja, de mindenestre szépíteni akarják a dolgozó tömegek helyzetének egyre nyomasztóbb sívárságát. Főtörekvésük a létfenntartási indexek meghamisítása, az egyre növekvő drágaság takargatása. Ezt mutatják a következő adatok:

A létfenntartási index alakulása

É v	A Gyáriparosok Nemzeti Szövet- sége irodájának indexe	Az Állami Munkaügyi Hivatal		A Villamos- és Rádióipari Mun- kások Szövetsé- gének indexe
		eredeti	„helyesbített“	
		i n d e x e		
1939	100,0	100,0	100,0	100,0
1945	127,7	129,2	129,4	181,3
1946	136,4	140,1	140,3	191,7
1947	154,1	160,2	160,6	219,6
1948	164,0	172,2	172,9	234,0
1949	161,6	170,1	171,2	230,7
1950	163,7	172,2	172,9	240,8
1951	176,6	187,0	186,7	270,0
1952 július.....	182,4	193,6	192,0	288,7

Táblázatunk adatai azt bizonyítják, hogy még a hivatalos amerikai statisztika sem tudja leplezni az ár-emelkedést. Meg kell jegyeznünk, hogy az utolsó oszlopban lévő index sem tükrözi egészen pontosan a va-

lódí helyzetet, mert az árak és az adók növekedésének kiszámításakor a nyilvánvalóan csökkentett hivatalos adatokat vette alapul.

A hamisítás kedvelt módszere, hogy a jövedelmek kiszámításakor a

kisjövédelmű munkásrétegeket nem igazi súlyuk arányában veszik figyelembe, s így a valóságosnál nagyobb-nak tüntetik fel a munkásosztály átlagjövédelmét. Az árindexek vizsgálatakor viszont figyelmen kívül hagyunk több olyan nélkülözhetetlen közszükségleti cikket, amelynek ára igen gyorsan emelkedik; pedig az árak emelkedését a valóságosnál amúgyis kisebbnek tüntetik fel. A hivatalos statisztikai adatok szerint az élelmiszerárak indexe 1952 júliusában az 1939. évének 2,5-szerese, a villamos- és rádióipari szakszervezet kimutatása szerint ellenben 3,3-szerese volt.

A burzsoá statisztikusoknak ugyan-csak kedvelt módszerük, hogy a lét-

fenntartási indexek kiszámításakor a valóságosnál kisebb lakbérékkel számolnak, ugyanis számításon kívül hagyják az új lakások magasabb bérét. Az adók kiszámításakor az egvényes adók emelkedését szintén figyelmen kívül hagyják, a közvetett adó-két ellenben erősen szépítik. De így sem tudják megváltoztatni azt a tényt, hogy a dolgozókra mind nagyobb adóterhek hárulnak. Például az ipari munkások jövedelemadója 1951 januárjában átlagosan 27-sze-rese volt az 1939. évének. 1953 január elején az amerikai munkás bérének 32 százalékát fizette adókra. A munkásosztály elnyomorodásának mértékét mutatja az alábbi táblázat:

Az autóipari munkások munkabére

	1941-ben	1952 júliusában
A hetibér indexe	100	174,4
A létfenntartási index	100	249,1
A reálbér indexe	100	70,0
A munkások teljesítményének növekedése...	100	120,3
A reálbér indexe a teljesítmény növekedésé-nek figyelembevételével.....	100	58,2

A munkásosztály és a többi dolgozó réteg egyre fokozódó elnyomorodásának főoka, hogy a nemzetgazdaság militarizálásának mérhetetlen terheit a monopóliumokkal egyhúron pendülő kormány a dolgozókra hárítja át. Amde hiába próbálkozik a burzsoá statisztika bármiféle hamisítással, az amerikai dolgozók növekvő elkeseredése és a monopóliumokkal szemben tanúsított fokozódó ellenállása bizonyítja, hogy teljesen hazug az úgynevezett amerikai élet-színvonalról fecsegő burzsoá hamisítók állítása.

★

A lap vezércikkét közöl **A szocialista termelés és a népjólét újabb**

nagy föllendülése címmel; ebben az SZKP és a szovjet kormány legutóbbi határozatainak jelentőségét méltatja. **A mezőgazdaság további föllendülésének nagyszerű programja** című szerkesztőségi cikk a közelmúltban megjelent mezőgazdasági vonatkozású határozatokkal foglalkozik.

A *Planovoje Hozajsztvo* most ismertetett számában jelent meg V. Lavrov **Rubelellenőrzés a Szovjetunió népgazdaságában** című cikke, amelyet lapunk 1953. évi 11–12. száma rövidített formában közölt.

Pattantyus Endre

ВЕНГЕРО-СОВЕТСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ОБОЗРЕВАТЕЛЬ

Восьмой год издания, № 1.

Январь 1954 г.

Дьюла Каради

НЕКОТОРЫЕ АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ВЕНГЕРСКОЙ МАШИНОСТРОИТЕЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

I.

Июньский пленум Центрального Комитета Венгерской партии трудящихся вынес решение об изменении экономической политики партии. Это решение предусматривает замедление темпов социалистической индустриализации и соответственно этому снижение в первую очередь объема капиталовложений тяжелой промышленности. В то же время необходимо в повышенной мере развивать отрасли промышленности, служащие удовлетворению непосредственных потребностей трудового народа: сельское хозяйство, легкую и пищевую промышленность. Необходимо более усиленно, чем до сих пор, развивать жилищное строительство, охрану труда и здравоохранение, расширить социальные и культурные учреждения. Соответственно решению июньского пленума Центрального Комитета партии надо провести перестановку сил во всем народном хозяйстве в интересах того, чтобы параллельно с построением социализма постоянно и последовательно повышался жизненный и культурный уровень всего венгерского народа.

Решение пленума Центрального Комитета Венгерской партии трудящихся от 31 октября 1953 года по праву констатирует, что вышеупомя-

нутое решение июньского пленума открыло новую фазу в жизни Венгерской партии трудящихся и в развитии венгерской народной демократии.

Перегруппировка сил нашего народного хозяйства, проводимая соответственно решению партии, чрезвычайно глубоко затрагивает и машиностроительную промышленность. Машиностроительная промышленность это сердце всей промышленности, движущая сила всего народного хозяйства. Поэтому в очень большой мере от машиностроительной промышленности, от хозяйственных и технических руководителей машиностроительной промышленности зависит возможно быстрое и сопровождаемое минимальным числом перебоев проведение этой перегруппировки. Основной предпосылкой этого является доведение до сознания хозяйственных и технических руководителей машиностроительной промышленности, что в самом деле началась новая фаза в развитии нашей народной демократии, ставящая целый ряд новых задач перед машиностроительной промышленностью, а также изменение методов всего нашего руководства. Ныне проведению перегруппировки серьезно препятствует то, что значительная часть наших хозяйственных руководителей не

осознала большого значения наступившей перемены, поэтому она настаивает на старых, на привычных методах работы, не способствует успешному осуществлению перегруппировки, а пассивно следит за ней и, более того, местами сопротивляется проведению перестановки сил. Решение Центрального Комитета ВПТ, которое поставило перед собой задачу постоянно повышать благосостояние венгерского народа, может быть успешно проведено в

жизнь лишь в том случае, если каждый хозяйственный и технический работник на своем участке работы всеми силами будет способствовать осуществлению перегруппировки.

Цель настоящей статьи способствовать более активному участию в проведении перегруппировки хозяйственных и технических руководителей машиностроительной промышленности.

II. ПЕРЕГРУППИРОВКА ПРОИЗВОДСТВА

Рассмотрим сначала, какое влияние оказывают на нашу машиностроительную промышленность, на размеры и направление производства новые цели экономической политики партии и правительства?

Вышеупомянутое октябрьское решение Центрального Комитета устанавливает, что в области тяжелой промышленности теперь основной задачей является не дальнейшее развитие, а прежде всего необходимо укреплять уже достигнутые результаты. Наша промышленность, и в особенности тяжелая промышленность, прошла со времени освобождения страны огромный путь развития. В результате этого наша родина превратилась в страну индустриальную. В настоящее время продукция венгерской промышленности в три раза больше довоенной. В то же время развитие нашего сельского хозяйства значительно отстало от развития нашей промышленности. Отставание сельского хозяйства превратилось в тормоз дальнейшего развития промышленности, сельского хозяйства и повышения благосостояния всего народа.

„Поэтому теперь перед нами стоит задача — говорится в решении Центрального Комитета Венгерской партии трудящихся от 31 октября — опираясь на огромные результаты индустриализации, на нашу отнюдь не развитую тяжелую промышленность, с удвоенной силой

приняться прежде всего за ликвидацию отставания сельского хозяйства... Это является в Венгрии центральной задачей на ближайшие два-три года.“

1. Соответственно этому главной задачей машиностроительной промышленности является не дальнейшее ее развитие, а в первую очередь она должна поставить на службу развития сельского хозяйства ее возросшие входе осуществления трехлетнего и пятилетнего планов в огромной степени силы.

Поскольку центральной задачей социалистического строительства на ближайшие два-три года является быстрое развитие сельского хозяйства, и задача машиностроительной промышленности также должна соответствовать этим целям. Машиностроительная промышленность располагает всеми предпосылками, необходимыми для осуществления этой почетной задачи.

Сельское хозяйство требует в первую очередь больше машин: тракторов, комбайнов, грузовых автомашин, культиваторов, борон и т. д. от машиностроительной промышленности. Кроме этих машин сельское хозяйство требует ряд таких машин, которые за последние годы вовсе не производились или же выпускались в небольшом количестве. Такими сельскохозяйственными машинами являются, например, конные плуги, сеялки, куку-

рузодробилки и т.д., которые важны в первую очередь для крестьян, ведущих единоличное хозяйство. Теперь, после опубликования программы правительства, возрос спрос крестьян-единоличников на средства производства, и эти запросы должны быть приняты во внимание нашей машиностроительной промышленности.

Для того, чтобы машиностроительная промышленность смогла отвечать этим требованиям, нужно в первую очередь развивать дальше предприятия сельскохозяйственного машиностроения. Соответственно этому Министерство металлургической и машиностроительной промышленности при распределении капиталовложений на 1954 год большую их часть отдели предприятиям сельскохозяйственного машиностроения. Этого, однако, недостаточно, необходимо, чтобы целый ряд машиностроительных заводов перешел на производство сельскохозяйственных машин.

Сельское хозяйство, однако, требует от машиностроительной промышленности не только большего количества машин, но машин лучшего качества, более прочных и просто управляемых и ремонтируемых, а также много таких машин, которых до сих пор в Венгрии не производилось. Следовательно, мы должны укрепить проектированием сельскохозяйственных машин нового типа наши отрасли, занимающиеся испытанием и развитием сельскохозяйственного машиностроения. Далее, необходимо, чтобы мы укрепили технологическую дисциплину на наших заводах сельскохозяйственного машиностроения, так как она является основой высококачественного производства. Этого мы должны достигнуть путем разработки технологических инструкций и указаний по условиям приема машин, а также более строгим контролем.

Особой задачей является улучшение системы ремонта сельскохозяй-

ственных машин. Перед машиностроительной промышленностью и в этой области стоят серьезные задачи.

В первую очередь необходимо значительно увеличить производство запасных частей сельскохозяйственных машин. Для этого также требуется, чтобы кроме заводов сельскохозяйственного машиностроения в производство запасных частей включился и ряд других предприятий, так как одни заводы сельскохозяйственного машиностроения не в состоянии разрешить эту задачу. До сих пор этому вопросу мы не уделяли столько внимания, сколько он заслужил бы по своему важному значению. Иногда из-за недостатка запасной части, стоящей всего несколько форинтов, многие ценные машины простаивают в течение продолжительного времени. Но для того, чтобы улучшилась работа предприятий по ремонту сельскохозяйственных машин, недостаточно одного лишь наличия запасных частей, а необходимо передать сельскому хозяйству металло-режущие станки, которые являются излишними в машиностроительной промышленности и передать также квалифицированных работников, обеспечивающих хорошую работу ремонтных предприятий. В последние годы сельское хозяйство, предоставляя десятки тысяч рабочих тяжелой промышленности, оказало большое содействие быстрым темпам развития тяжелой промышленности, в том числе машиностроительной промышленности. Теперь, когда на передний план ставится вопрос развития сельского хозяйства, ясно, что тяжелая промышленность и в том числе машиностроительная промышленность, и в этом отношении спешит на помощь сельскому хозяйству и предоставит в его распоряжение всех тех трудящихся, без которых оно не в состоянии обойтись.

В настоящее время мы далеко не в состоянии удовлетворять расту-

IV Некоторые актуальные вопросы венгерской машиностроительной промышленности

щие потребности в сельскохозяйственном инвентаре и намного отстает в производстве потребительских товаров, в которых нуждаются в первую очередь трудящиеся сельского хозяйства, например, в производстве кухонных плит, хозяйственной посуды, велосипедов, мотоциклов, швейных машин, гвоздей, цепей и т. д. Перегруппировка, производимая в области народного хозяйства, требует от машиностроительной промышленности, чтобы она на своем участке провела в свою очередь такую перегруппировку, которая обеспечит полное удовлетворение этих потребностей сельского хозяйства.

2. В результате изменений, происшедших в масштабах развития отдельных отраслей народного хозяйства, легкая и пищевая промышленность ставят перед машиностроительной промышленностью новые проблемы, которые, однако, теперь еще не проявляются так остро, как по линии сельского хозяйства. И это понятно.

В течение последних лет легкая и пищевая промышленность сумели разрешить возложенные на них задачи со сравнительно меньшими капиталовложениями. Ведь отдельные участки этих отраслей промышленности имеют в своем распоряжении еще неиспользованные мощности. Теперь, в результате повышения темпов развития этих отраслей промышленности можно ожидать, что возрастет их потребность в машинах, в значительной мере в таких машинах, которые до сих пор не выпускались венгерской машиностроительной промышленностью. Необходимо, чтобы машиностроительная промышленность заранее подготовилась к разрешению этих новых задач, познакомилась с предполагающимися требованиями и начала работу по проектированию этих машин и по подготовке налаживания их производства. Желательно, конечно, чтобы при разрешении этих новых задач мы широко

опирались на сотрудничество с Советским Союзом и дружескими странами народной демократии.

3. На основании решения Центрального Комитета от 31 октября мы существенно должны изменить соотношение производства продуктов потребления и средств производства в пользу продуктов потребления. Необходимо обеспечить, чтобы предприятия тяжелой промышленности также в значительной мере выпускали товары потребления: домашние печи, кухонные плиты, хозяйственную посуду, предметы домашнего обихода, замки, гвозди, велосипеды, швейные машины и т. д. Однако, мы должны признать, что прежде мы считали производство товаров широкого потребления до некоторой степени второстепенным вопросом по сравнению с выпуском средств производства и соответственно этому выпускали его. Мы не обращали должного внимания на развитие производства и качество этих товаров и, если в результате нехватки материала или же по другим причинам должны были выбирать между невыполнением плана по производству каких-либо машин или же товаров широкого потребления, мы почти всегда решали вопрос в ущерб последних. Соответственно этому мы не обращали должного внимания на предприятия, выпускающие в первую очередь товары широкого потребления. Допущенные в этой области ошибки мы осознаем полностью лишь теперь, после опубликования решения партии. Машиностроительная промышленность имеет все возможности исправить эту ошибку и ее главная задача: наряду с производством машин и станков, способствовать выпуску предметов широкого потребления в таком обилии, которое обеспечит полное удовлетворение потребностей населения. Для этого необходимо, в первую очередь, повысить производство предприятий, выпускавших и до сих пор товары широкого потребления.

Это, однако, само по себе недостаточно. Каждый машиностроительный завод имеет возможность, помимо своей главной задачи, в качестве побочной, но не менее важной задачи, производить у себя несколько видов предметов широкого потребления, в которых сказывается недостаток. Почти на всех машиностроительных предприятиях имеются неиспользованные мощности, залежавшиеся материалы и отходы. А там, где таковых нет, можно этого добиться путем перегруппировки рабочей силы и перераспределения материалов. Главным препятствием является не то, что наши машиностроительные заводы не способны выпускать товары широкого потребления, но в том, что они считают ниже своего достоинства производить в слесарных цехах помимо машин и станков, совки, ножи для консервов или же скороводки. Надо понять, что на данном этапе нашего развития производство в должном количестве этих, кажущихся на первый взгляд маловажных товаров, настолько же важная задача, как выпуск паровозов, инструментальных станков или же подъемных кранов. Каждое машиностроительное предприятие должно считать делом чести, патристического долга получать как можно больше заказов на производство товаров широкого потребления. Само собой разумеется, что эта задача не может идти в ущерб производству машин и станков.

4. Необходимо особо упомянуть о задачах, стоящих перед машиностроительной промышленностью в связи с расширением жилищного строительства. До сих пор не хватало котлов для парового отопления, радиаторов, труб, кранов, оборудования для ванных комнат, электротехнического оборудования часто препятствовала своевременной передаче в эксплуатацию квартир. Теперь, когда мы повышаем темпы строительства квартир, надо, чтобы

машиностроительная промышленность прилагала серьезные усилия для повышения выпуска вышеуказанной продукции. Едва можно будет избежать того, чтобы включить в производство вышеуказанных товаров и такие предприятия, которые до сих пор имели другой профиль. Однако, повышенная забота об удовлетворении потребностей населения непременно требует и значительного улучшения качества этих товаров, на которое справедливо много жаловались в последнее время. В интересах дальнейшего расширения жилищного строительства и снижения себестоимости строительных работ надо продолжать снабжение нашей строительной промышленности современным важным машинным оборудованием.

5. В интересах бесперебойного снабжения страны электроэнергией необходимо, чтобы машиностроительная промышленность всеми силами поддерживала нашу энергетическую промышленность. Необходимо в первую очередь то, чтобы котлы, турбины, турбогенераторы, выключательная арматура изготовлялись и пускались в эксплуатацию в намеченный срок. Надо улучшить качество энергетического машинного оборудования, так как это является одной из решающих предпосылок безаварийной эксплуатации электростанций. Капитальный ремонт оборудования должен производиться в течение наикратчайшего срока. Мы должны оказывать помощь нашей энергетической промышленности как по линии проектирования, так и по линии производства в модернизации и реконструкции устарелого машинного оборудования наших электростанций.

6. Помимо этих новых задач — являющихся в основном новыми лишь постольку, поскольку они теперь с большим весом фигурируют в плане машиностроительной промышленности — поставленных перед нами повышением темпов раз-

вития сельского хозяйства, легкой и пищевой промышленности, жилищного строительства и улучшением снабжения электроэнергией, среди задач нашей машиностроительной промышленности с неизменным весом фигурируют: выполнение наших обязательств в области экспорта и своевременное выполнение заказов на средства производства больших объектов нашего пятилетнего плана. По линии поставок на экспорт неизменно нашей главной задачей является заботливая подготовка производства, своевременное обеспечение необходимых материалов, модернизация и улучшение качества продукции. С особой остротой ставится вопрос модернизации и улучшения качества продукции на предприятиях по технике связи и точной механики. На этих двух участках повышению экспорта препятствует не настолько недостаток в мощностях или же трудности в области снабжения материалами, как то обстоятельство, что часть нашей продукции устарела, недостаточно современна и ни в техническом отношении, ни по своей внешней отделке не удовлетворяют постоянно растущим требованиям, поставленным перед нами внешней торговлей. Замедление темпов развития промышленности мы должны использовать

для того, чтобы разрешить задачи в области развития и улучшения качества продукции, идущей на экспорт. Одновременно мы должны тщательно подготовиться к разрешению задач, связанных с экспортом 1954 года, так как лишь таким образом мы сумеем обеспечить своевременное выполнение наших обязательств по экспорту.

7. Мы должны использовать более медленные темпы развития промышленности и для того, чтобы ликвидировать внутри машиностроительной промышленности диспропорции, узкие места, препятствующие развитию всей нашей машиностроительной промышленности. Таким узким местом является, например, производство приводных механизмов, дизель-моторов и т. д. Путем проведения соответствующей перегруппировки надо обеспечить ликвидацию узких мест и восстановить правильные пропорции. Для этого теперь имеются все возможности.

Вот важнейшие задачи, которые — по моему мнению — необходимо осуществить в области производства машиностроительной промышленности в интересах того, чтобы быстро и бесперебойно провести в жизнь цели экономической политики, предусмотренные партией и правительством.

III. ПЕРЕГРУППИРОВКА КАПИТАЛОВЛОЖЕНИЙ

Перегруппировка влечет за собой значительные изменения в машиностроительной промышленности не только в области производства, но и в области капиталовложений. Июньское решение Центрального Комитета партии устанавливает, что политика социалистической индустриализации была правильной, но слишком ускоренные темпы индустриализации препятствовали повышению жизненного уровня. В интересах упорядочения диспропорций в народнохозяйственном плане 1954 года необходимо существенно

снизить капиталовложения тяжелой промышленности. Для повышенного удовлетворения потребностей населения большую часть национального дохода необходимо обратить на снабжение населения и сравнительно меньшую часть — на капиталовложения. Из сумм, ассигнованных на капиталовложения, надо в первую очередь обеспечить развитие сельского хозяйства, далее, развитие легкой и пищевой промышленности. Из этого следует, что на развитие тяжелой промышленности и в том числе машинострои-

тельной промышленности в последующие годы придется сравнительно меньше капиталовложений.

Вышеуказанное является той областью пергруппировки, где мы встречались наиболее часто с непониманием, а местами даже с сопротивлением. Однако, если мы хотим полностью претворить в жизнь прекрасную программу нашей партии и хотим, чтобы из дня в день повышался жизненный уровень трудящихся, мы и в этой области должны полностью осуществить указания нашего правительства.

Более того, недостаточно лишь выполнять эти указания, а надо со значительно большей, чем до сих пор самостоятельностью способствовать осуществлению пергруппировки капиталовложений. Технические и хозяйственные руководители машиностроительной промышленности должны понять, что местный шовинизм, невнимание к народнохозяйственным интересам приносит наибольший вред как раз в этой области. Любое капиталовложение, произведенное в машиностроительной промышленности, в котором нет особой необходимости, при осуществлении целей, намеченных нашей новой экономической политикой, отвлекает средства строительства и производство строительной промышленности от других капиталовложений, являющихся предпосылками для осуществления правительственной программы, то есть замедляет воплощение в жизнь

нашей программы, повышение жизненного уровня наших трудящихся и косвенно препятствует развитию самой машиностроительной промышленности, собственного предприятия. Постоянно растет число таких руководителей машиностроительной промышленности, которые осознают это и стремятся осуществить стоящие перед их предприятием задачи не путем капиталовложений, а отказываясь от них, мобилизуя резервы предприятия. С форсированием капиталовложений необходимо покончить не только потому, что этого требуют интересы строительства социализма, но и потому, что проиденный нами до сих пор путь развития обеспечивает для этого все возможности.

В ходе последних лет мы достигли большого развития и много строили. Теперь основной задачей является не дальнейшее развитие, а закрепление достигнутых результатов, введение в эксплуатацию новых предприятий, лучшее использование оборудования. В разгаре строительной работы нам часто не хватало сил для того, чтобы обратить больше внимание на эти вопросы. В будущем развитие необходимо обеспечить именно этим путем. Надо лучше использовать наши новые и старые заводские здания и очистить излишне занятые помещения и территории с помощью подъемных кранов. Мы должны обеспечить повышенное использование и повышение производительности нашего машинного парка и оборудования.

IV. ПОВЫШЕННАЯ ЗАБОТА О ТРУДЯЩИХСЯ

В центре целей экономической политики партии и правительства стоит повышенная забота о человеке. Речь идет не только о том, чтобы повысить жизненный уровень наших трудящихся, их общеобразовательный уровень, а о том, чтобы обеспечить им здоровые жизненные условия и условия труда. Решение партии предусматривает,

что мы должны из дня в день заботиться о трудящихся, об удовлетворении их потребностей и справедливых желаний. Нужно непременно провести в жизнь полное осуществление капиталовложений по охране труда и по социально-бытовому обслуживанию трудящихся, повышенных нашим правительством. Цель наших планов:

повышение благосостояния трудящихся. Поэтому выполнение плана и забота о трудящихся неразрывно связаны между собой.

Точно так же, как в области производства и капиталовложений, в этой области также необходим коренной поворот в нашей работе и в наших методах. Хотя после освобождения страны много было сделано в этой области, охрана труда и здравоохранения на некоторых предприятиях не намного лучше, чем тогда, когда они перешли к нам в наследство от капиталистов. Несмотря на то, что мы построили огромное количество раздевалок, умывальников, фабрично-заводских детских садов и яслей, домов культуры, охрана труда и социально-бытовое обслуживание рабочего класса в целом неудовлетворительны. Каковы главные недостатки в этой области?

До сих пор, когда ставился вопрос об осуществлении капиталовложений социально-бытового характера, было естественно и все принимали за должное, что промышленные капиталовложения должны осуществляться раньше остальных капиталовложений. Это означало и то, что, если нужно было выбирать, что производить раньше: расширение предприятия или же создание умывален, раздевалок или же построить квартиры, вопрос чаще всего решался в пользу расширения данного предприятия.

Это сопровождалось тем, что осуществление капиталовложений по охране труда и капиталовложений социально-бытового характера часто затягивалось, и осуществлялось лишь с большим опозданием.

Другим недостатком, сказывающимся в этой области, является чрезмерное сужение вопросов охраны труда и здравоохранения. Основную часть капиталовложений по охране труда обращают на создание новых раздевален, умывален и на вентиляционное оборудование. Об

этом свидетельствует и статистика, соответственно которой 40 процентов наших капиталовложений по охране труда за последний год были обращены на создание сантехнического оборудования. Нет сомнения, что эти оборудования имеют решающую важность для улучшения условий труда наших рабочих. Однако, часто мы оказываем наибольшую помощь трудящимся не этим, а например, механизацией тяжелого физического труда, производимого до сих пор вручную, или же механизацией вредно отражающейся на здоровье трудящегося работы. С другой стороны часто больших результатов мы достигли бы путем исправления и модернизации уже существующего оборудования по охране труда, чем путем создания нового. Часто путем небольшой работы, которую можно проделать внутри самого предприятия, переделкой оборудования можно достигнуть большего, чем такими „крупными социальными капиталовложениями“, которые часто не дают должных результатов уже из-за их чрезмерно большого объема, в результате чего их осуществление требует слишком большого срока. Производству соответствующего количества высококачественного сантехнического оборудования препятствовало и то, что мощность специализированного на это завода не была достаточна для удовлетворения потребностей. В ближайшее время положение изменится и в этой области, так как намечается повысить производство сантехнического оборудования не только путем значительного расширения завода сантехнического оборудования, а налаживанием производства этого оборудования и на других машиностроительных заводах.

Недостаток в самодеятельности наших предприятий в значительной мере препятствовал улучшению состояния заводов в области охраны труда и техники безопасности. Заводы заказывали такие машины и

такое оборудование у других предприятий, которые они могли бы сделать и сами. Это относится не только к изготовлению небольшого оборудования по технике безопасности, а например, и к вентиляционному оборудованию, которое большинство машиностроительных заводов, при оказании им другими заводами небольшой помощи, сумели бы изготовить сами. Но имеется много примеров, показывающих, что не в одном случае наши крупные предприятия заказывали у строительных предприятий мелкие работы, изготовление дверей, оконных рам и мелкий ремонт в то время, как они сами проводят у себя такие же работы значительно более серьезного характера. Повышенная самостоятельность машиностроительных заводов является решающей предпосылкой для полного осуществления капиталовложений по охране труда.

Недостатки в области охраны труда имеются и потому, что многие руководящие работники счи-

тают ее второстепенной задачей. Они отделяют задачи по охране труда от задач производства, технического развития, от повседневных задач руководства. А ведь при социализме, в ходе построения социализма, эти задачи неотъемлемы друг от друга. Среди условий выполнения планов на первом месте стоит забота о рабочем и это является одной из решающих разниц, т. е. решающим различием между социалистическим и капиталистическим руководством промышленности. Этого требует и основной экономический закон социализма, в смысле которого целью производства является сам человек, максимальное удовлетворение его потребностей, а повышение производства и развитие техники являются лишь средствами для достижения этой цели.

Поэтому первостепенной обязанностью каждого руководителя машиностроительной промышленности является повседневная забота об условиях труда трудящихся.

V. ТЕХНИЧЕСКИЕ ЗАДАЧИ

Июньское и октябрьское решения Центрального Комитета Венгерской партии трудящихся требуют не только проведения значительной перегруппировки в производстве и в капиталовложениях машиностроительной промышленности, но предполагают значительное изменение наших методов руководства. До сих пор для работы машиностроения было характерно, что наряду с большим количественным ростом мы не обращали должного внимания на вопросы качества и экономичности, что в результате чрезмерно ускоренных темпов индустриализации часто терпела ущерб безаварийность производства. Слишком ускоренные темпы индустриализации играли также роль в том, что часть изданных распоряжений не была достаточно глубокодействующей и поэтому не приносила проч-

ных результатов. При разрешении задач, намеченных планом, мы часто шли по пути наименьшего сопротивления: увеличивали производственные мощности (капиталовложения, повышение штата) и с помощью этого, а также мероприятиями организационного характера мы стремились разрешить эти задачи. Теперь замедление темпов развития промышленности дает нам возможность провести основные изменения и в этой области. Вместо мероприятий организационного характера надо взять курс на проведение в первую очередь технических мероприятий, вместо новых распоряжений надо последовательно претворять в жизнь старые, вместо расширения производства мы должны закреплять достигнутые результаты и вскрывать резервы. Резюмируя: вместо поверхностных

распоряжений мы нуждаемся в губокодействующих распоряжениях.

1. Соответственно этому необходимо в новой форме приняться за разрешение стоящего давно на повестке дня вопроса о качестве. Мы уже давно знаем, что основными условиями улучшения качества являются порядок и чистота на предприятиях, соблюдение технологической дисциплины и соответствующий контроль. Мы не раз начинали борьбу за обеспечение этих условий на наших предприятиях, однако, эта борьба чаще всего имела характер кампании и поэтому она в основном приводила лишь к временным результатам. И до сих пор мы организовывали кампании по очистке заводов в результате чего на наших предприятиях восстанавливается чистота и порядок, но обычно по истечении нескольких недель после кампании, все снова шло по-старому. Теперь предприятия машиностроительной промышленности должны не только наводить у себя чистоту и порядок, но добиться того, чтобы чистота и порядок были постоянным явлением. (Этого требует, между прочим, не только повышение качества продукции, но и охрана труда.)

И до сих пор нам было известно, что предпосылкой соблюдения технологической дисциплины является разработка технологических инструкций и строительство и широкое ознакомление с ними трудящихся.

Мы издали указание о разработке технологических инструкций и о создании соответствующих технологических отделов, однако, о том, составляются ли на самом деле технические предписания и знакомят ли трудящихся с технологическими указаниями, мы уже мало заботились. Поскольку технологические указания были составлены сравнительно на небольшие участки работы, и то оставались большей частью лишь на бумаге, в укреплении технологической дисциплины также не наблюдалось заметное улучше-

ние. Если мы хотим добиться улучшения качества, то и в этой области мы должны стремиться к созданию предпосылок укрепления технологической дисциплины, т.е. к обеспечению разработки соответствующих технологических предписаний.

Подобное же положение имеется и в области технического контроля. Необходимый для контроля штат, можно сказать, более или менее налично. Однако, хорошей работе работников ОТК мешает не только их часто недостаточная квалификация, а отсутствие предписаний по приемке. Разработка предписаний качества принимаемых изделий является одним из важнейших условий улучшения качества продукции машиностроительной промышленности.

Однако, необходимо заинтересовать руководителей и трудящихся предприятий машиностроительной промышленности в значительной мере больше, чем до сих пор, и материально в обеспечении хорошего качества не только путем вычета за брак, а премированием и созданием такой системы цен, где чувствительно отражена разница в качестве.

Чистота и порядок, разработка технологических указаний, условий приемки и их применение являются решительными мероприятиями, в результате осуществления которых можно ожидать значительных изменений в области качества продукции.

2. Другим важным вопросом является безаварийность производства. Решение Центрального Комитета устанавливает, что в результате чрезмерных темпов индустриализации в некоторых важных отраслях промышленности потерпела ущерб безаварийность производства. На задний план отсечены регулярное содержание в исправности оборудования, производство запасных частей, подготовка трудовых резервов. Замедленные темпы индустриализации дают теперь возможность

искоренить эти ошибки, обеспечить для проведения плано-предупредительного ремонта необходимое количество рабочей силы, укрепить и улучшить машинную базу ремонтных работ, обеспечить производство запасных частей в количестве необходимом для содержания в исправности машинного оборудования. В этой области нет нужды в новых распоряжениях, требуется лишь то, чтобы уже изданные распоряжения проводились последовательно в жизнь.

3. Более медленные темпы развития промышленности дают возможность лучше подготовить, организовать производство, обеспечить бесперебойное снабжение материалами и энергией. Мы теперь имеем возможность более основательно, чем до сих пор, обеспечивать условия для ритмичного производства и более успешно бороться против повторяющейся в конце каждого месяца и каждого квартала штурмовщины.

4. Замедление темпов развития машиностроительной промышленности позволяет сосредоточить силы на вопросе технического развития. Несмотря на то, что и в этой области имеются значительные результаты, все же можно установить, что в отношении внедрения отдельных новых видов продукции и технологии на некоторые виды изделия наша машиностроительная промышленность значительно отстает от предъявляемых к ней требований. По линии расширения продукции необходимо обеспечить проектирование ряда новых изделий машиностроительной промышленности, разработать прототипы и наладивать их производство. Одновременно мы должны обеспечить модернизацию значительной части выпускаемой продукции. В этой области особенно большие задачи стоят перед техникой связи и перед предприятиями точной механики, так как недостаточно современная продукция этих отраслей промышленности препят-

ствует расширению нашего экспорта. Условием осуществления нашей программы развития производства является на наших предприятиях улучшение работы конструкторских отделов и отделов, занимающихся техническим развитием и экспериментами. Однако, нужно следить за тем, чтобы не ставить перед отдельными предприятиями чрезмерных задач в области усовершенствования продукции во избежание того, чтобы в результате распыления сил не достигались ожидаемые результаты.

5. Подобные же задачи должны быть осуществлены и в области внедрения новой технологии. Характерно для работы прошедших лет то, что достигнутые результаты отстали от наших возможностей. В отдельных областях мы иногда достигали поистине выдающихся результатов, но этих результатов не удалось закрепить и в первую очередь не удалось распространить по всей машиностроительной промышленности. Мы не переняли в должной мере методов работы передовиков производства, новых результатов исследовательской работы, передовых методов производства, переданных в ходе международного обмена опытом. Было и так, что одновременно внедряли слишком много новых методов. Теперь и в ближайшее время в нашей машиностроительной промышленности необходимо взять курс не настолько на разработку новой технологии, как на внедрение, усвоение и укрепление уже известных производственных процессов, результатов исследовательской работы.

Снижение капиталовложений в тяжелую промышленность предполагает повысить деятельность в области технического развития. Основной путь развития производства в ближайшие годы ведет не через повышение производственных мощностей, а через повышение производительности уже существую-

щего оборудования по пути вскрытия внутренних резервов. Приобретенный до сих пор опыт показывает, что, идя по этому пути, мы достигаем не только большей экономии, но и значительно больших результатов. Отдел технического развития Министерства металлургической и машиностроительной промышленности разработал, например, план развития литейных предприятий, рассматривая по отдельности возможности повышения производства и экономичности путем расширения мощностей и капиталовложений и в отдельности, путем механизации и внедрения новой технологии. Расчеты показывают, что повышение производства путем внедрения новой технологии, механизации — и в первую очередь механизации, не требующей больших капиталовложений, стоит в четыре-пять раз меньше, чем, если бы мы обеспечивали повышение производства путем создания новых литейных или расширения старых. И, что действительно для литейных, в большей или меньшей мере действительно и для других отраслей машиностроительной промышленности. Это также свидетельствует о том, что главным путем развития машиностроительной промышленности на последующие годы является путь технического развития.

То, что задачи по техническому развитию поставлены на передний план вызывает необходимость уже при подготовке наших планов уделять большее внимание составлению планов по техническому развитию. План технического развития должен содержать важнейшие технические задачи предприятия и обеспечить регулярный контроль над выполнением вышеуказанных задач. Сверх этого, независимо от производственных планов, надо обеспечить штат и фонд зарплаты, необходимые для проведения в жизнь задач в области технического развития. Одним из условий успешного разрешения задач в области

технического развития является налаживание более тесной связи между научно-исследовательскими институтами, конструкторскими бюро и производственными предприятиями.

Решающим условием экономического и высококачественного производства является также улучшение обеспечения инструментами предприятий машиностроительной промышленности. Замедление темпов развития даст возможность наверстать и в этой области отставание.

6. Наступающую передышку мы должны использовать и для того, чтобы упорядочить положение по линии кооперации. Общеизвестно, что в этой области сказываются значительные перегибы, затрудняющие планомерную организацию производства. Причиной того, что за последние годы кооперация предприятий приняла чрезмерные размеры является не настолько несогласованность планов и мощностей предприятий, как недостатки, проявляющиеся в области контроля фонда зарплаты и методики планирования. В последующие месяцы мы должны обеспечить отсечение этой кооперации в нормальные рамки.

При разрешении любой задачи мы должны принимать во внимание, что в области тяжелой промышленности в ближайшие годы главной задачей является не количественное развитие, а укрепление достигнутых результатов, не настолько разработка новых распоряжений, как исправление допущенных ошибок, не создание новых организаций, а укрепление существующих.

7. В решении Центрального Комитета говорится, что при новом положении мы должны в еще большей мере заботиться о снижении себестоимости продукции и повышении производительности, так как они являются решающими источниками социалистического накопления и повышения жизненного уровня народа. В интересах сниже-

ния себестоимости кроме вышеуказанных и прочих мероприятий необходимо обращать повышенное внимание на экономию материалов, энергии и вообще на соблюдение режима экономии. В интересах повышения экономии материалов мы должны поднять на более высокий уровень всю нашу систему хозяйствования материалами, принимая за основу при планировании израсходования материалов нормативы, а планы расходования материалов — за основу всего нашего хозяйствования материалами. Здесь также надо рассмотреть вопрос основательно. Бюрократические и существующие лишь большей частью на бумаге нормы на израсходование материалов должны быть пересмотрены и превращены в основу как планирования, так и израсходования материалов. Необходимо создать такую организацию хозяйствования материалами, которая обеспечит соблюдение планов на израсходование материалов и доведение до минимума залеживающихся материалы.

Помимо этого мы должны обеспечить строгий контроль над планомерным употреблением материалов точно также, как над расходованием фонда зарплаты.

Обеспечение страны энергией требует не только оказания помощи энергетической промышленности путем производства средств энергетического производства и их ремонта, а введения значительно более строгой и организованной чем до сих пор системы экономии. Несмотря на тяжелое положение в области снабжения энергией и по сегодняшний день на многих предприятиях мы встречаемся с разбазариванием электроэнергии: с машинами, работающими на холостом ходу, с напрасно горящими электрическими лампочками и т. д. Здесь необходимо провести полностью в жизнь изданные до сих пор распоряжения, более реализовать нормативы по израсходованию энергии, заинтересовать в экономии энергии тех, от работы которых в первую очередь зависит экономное израсходование электроэнергии.

VI. ДАЛЬНЕЙШЕЕ РАЗВИТИЕ ТРУДОВОГО СОРЕВНОВАНИЯ

Мы не сможем разрешить успешно вышеуказанных задач, если их проведение в жизнь будет возложено на одних хозяйственных и технических руководителей. Обязательным условием успешного разрешения этих задач является возможно более широкое вовлечение трудящихся в их осуществление. Из этого следует, что в интересах разрешения стоящих перед нами задач мы должны дальше развивать трудовое соревнование, в особенности те формы соревнования, которые окажут нам максимальную помощь в деле разрешения стоящих перед нами задач.

1. Условием улучшения качества продукции является дальнейшее развитие соревнования за высококачественную продукцию, начатого уже на нескольких машиностроительных

предприятиях, обеспечивая то, чтобы рабочие, выпускающие высококачественную продукцию, пользовались по крайней мере таким же уважением, как стахановцы, значительно перевыполняющие норму.

2. В интересах экономии материала, помимо движения Газды необходимо распространять движение „экономное планирование израсходования материалов“; в рамках которого некоторые машиностроительные заводы добились уже до сих пор значительных результатов. Это движение, которое охватывает конструкторов и технологов обещает дать значительные результаты не только в области экономии материалов, но и в области модернизации нашей продукции.

3. В интересах распространения передовых методов производства,

помимо движения Рэдера, мы должны способствовать распространению метода Ковалева. Сущность этого метода заключается в изучении, закреплении лучших методов труда стахановцев, разработке лучших из них и обучении отстающих приемам работы. Метод Ковалева не только способствует подъему социалистического соревнования, но в рамках соревнования устанавливает связь между рабочими и инженерно-техническими работниками.

4. Наконец предпосылкой для осуществления планов технического развития является разработка планов технических мероприятий и вовлечение в эту разработку десятков тысяч трудящихся.

Вышеуказанные формы соревнования могут быть успешными лишь в том случае, если ими будут руководить инженерно-технические работники.

*

В связи с новыми целями партии и правительства в области новой экономической политики машиностроительная промышленность должна разрешить вышеизложенные важнейшие задачи. Наряду с этим мы должны обеспечить основу всего нашего дальнейшего развития: полное выполнение плана 1953 года и

основательную, продуманную подготовку плана 1954 года.

Большие задачи стоят перед венгерской машиностроительной промышленностью. Но, они осуществимы и мы их осуществим. Залогом этого являются те большие успехи, которых уже до сих пор в ходе строительства социализма достигла наша машиностроительная промышленность, залогом победы является также огромная творческая сила нашего рабочего класса, повышение технического уровня наших рабочих, инженерно-технических работников и хозяйственных руководителей, их самоотверженность, а также постоянная помощь партии и правительства. Однако, для того, чтобы быстро и бесперебойно осуществить эти великие задачи необходимо, чтобы каждый хозяйственный и технический руководитель не замедлительно, используя все свои знания и силы, принялся за обеспечение организованного проведения в жизнь перегруппировки. Этим они лучше всего будут способствовать осуществлению главной цели партии и правительства — постоянному и последовательному повышению жизненного уровня венгерского рабочего класса, крестьянства, интеллигенции, всего венгерского народа.

Х У Н Г А Р О Т Е К С

Экспорт текстильных изделий

Адрес: Будапешт 51, Телеграф. адрес: ХУНГАРОТЕКС
Телефон: 187-800

ЭКСПОРТ: Шерстяные и хлопчато-бумажные ткани, ткани из искусственного шелка, льняные и конопляные товары, мужская и дамская конфекция, трикотажные изделия, галантерейные изделия, клеенка, парусина.

НОВАЯ СИСТЕМА ЗАГОТОВОК — СРЕДСТВО ПОДЪЕМА СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА И ОБИЛЬНОГО СНАБЖЕНИЯ СТРАНЫ

Постановление Президиума Венгерской Народной Республики о системе заготовок, определенной на несколько лет вперед, о снижении обязательных поставок является важным решением с точки зрения осуществления правительственной программы, роста материального благосостояния крестьянства, снабжения страны и дальнейшего укрепления союза рабочих и крестьян.

Новая система заготовок в значительной мере улучшает положение сельских крестьян-производителей и повышает их заинтересованность в росте производства. С 1 января значительно снижаются обязательные поставки на все сельскохозяйственные продукты. Для крестьян-единоличников обязательные поставки сельскохозяйственных культур снижаются на 10—15 проц., поставки свиней и крупного рогатого скота — на 25—30 проц., поставки птицы и яиц — на 40 проц., поставки молока приблизительно — на 15—20 проц., поставки вина — на 25 проц.

Для сельскохозяйственных производителей кооперативов обязательные поставки сельскохозяйственных культур снижаются на 25 проц., поставки свиней и крупного рогатого скота — на 30 проц., поставки домашней птицы и яиц — на 50 проц., поставки молока — на 30 проц., поставки вина — на 50 проц.

Производственным кооперативам I и II типа предоставляется приблизительно на 5 процентов больше льготы, чем трудящимся крестьянам-единоличникам.

Указ предусматривает оказание особой помощи членам производственных кооперативов: приусадебные хозяйства членов кооператива освобождаются от поставок молока и вина, а поставки домаш-

ней птицы и яиц, взимаемых с приусадебных хозяйств снижаются на 40 процентов. Производственным кооперативам, созданным после 1 сентября 1953 года, предоставляется сверх вышеуказанных льгот 20-процентная льгота на поставку мяса и молока в течение одного года. В результате значительного снижения госпоставок, взимаемых с производственных кооперативов и членов производственных кооперативов, быстро повысится жизненный уровень производственно-кооперативного крестьянства. Таким образом постановление о заготовках верно отражает политику нашей партии в отношении крестьянства, одной из основ которой является повышенная поддержка производственных кооперативов — строителей социализма на селе. Наши производственные кооперативы еще молоды, а, как говорит пословица, каждое начало трудно. Партия и правительство поддерживают производственные кооперативы, чтобы они как можно скорее освоили все методы ведения крупного хозяйства, использовали возможности, предоставленные объединением сил всего трудового крестьянства и в результате своего процветания предоставляли все больше своим членам и всей стране, показали всему трудовому крестьянству, что путь, указанный нашей партией трудящемуся крестьянству, правилен. Новая система заготовок способствует тому, чтобы производственные кооперативы преодолели трудности, связанные с началом нового пути, и тому, чтобы жизненный уровень членов кооператива быстро повышался уже теперь и в последующие годы.

Указ о системе заготовок снижает обязательные поставки не только в общем, а особо уделено внимание тому, чтобы обязательные по-

ставки налагались справедливо. Указ предусматривает ряд новых льгот социального характера. Согласно указу от обязательных поставок сельскохозяйственных культур и мяса освобождается площадь в три хольда в случае, если лицу (мужчине), обязанному вносить обязательные поставки, исполнилось 65 лет, а женщине — 60 лет, такая же льгота предоставляется в случае, если лицо, обязанное вносить госпоставки, нетрудоспособно или же находится на действительной военной службе при условии, что в его хозяйстве нет трудоспособного члена семьи. Указ предусматривает большую заботу о детях. Производители, площадь пахотной земли и лугов которых не превышает 5 хольдов, после содержания ими третьего ребенка и после каждого дальнейшего ребенка, которому не исполнилось 14 лет, освобождаются от обязательных поставок, приходящихся на половину хольда земли. По Указу снижаются на 50 процентов обязательные поставки мяса лицам, имеющим троих детей, которым не исполнилось 14 лет, и полностью аннулирует эти поставки тем, кто имеют большее число детей такого возраста. Хозяевам коровы, содержащим четверо детей моложе 14 лет (или же большого, нуждающегося соответственно медицинскому свидетельству в постоянном питании молоком), обязательные поставки молока снижаются на 120 литров и после каждого дальнейшего ребенка (или большого) обязательные поставки молока снижаются на 30 литров.

Указ принимает во внимание и то, сколько излишков, сколько товаров производят крестьяне-производители в своем хозяйстве. Исходя из этого обязательные поставки, взимаемые с хольда с крестьян, ведущих хозяйство на площади меньше 3 хольдов, составляют меньше половины похольдных обязательных поставок лиц, ведущих хозяйство на 20—25 хольдах.

Одной из самых характерных черт новой, определенной на несколько лет вперед системы госпоставок, является то, что она придает большой стимул для разрешения важнейшей задачи, стоящей перед всей страной, для подъема сельскохозяйственного производства, служа этим делу повышения благосостояния трудового крестьянства и лучшего снабжения населения всей страны. Новым важным распоряжением является, например, то, что впредь министр заготовок, на основании предложений областных советов, внимательно учитывая возможности производства, определит по районам при выполнении обязательных поставок сельскохозяйственных культур и мяса, соотношение сдаваемого количества зерна, корма, подсолнуха, свиней, крупного рогатого скота и овец. Почва, климат, и способы производства в районах нашей страны чрезвычайно разнообразны. Соответственно этому сельскохозяйственное производство отдельных районов различно. В предыдущие годы обязательные поставки сельскохозяйственных культур нужно было выполнять поставкой 47 проц. зерна, 31 проц. кормовых, 15 проц. подсолнуха, 7 проц. картофеля и бобовых. Это соотношение соответствовало пропорциям общегосударственного плана посева, однако, посевной план отдельных районов и отдельных крестьянских хозяйств существенно отклонялся от этого. Таким образом в производственных кооперативах и в отдельных крестьянских хозяйствах не всегда была согласованность между производством и планами заготовок.

В нашем сельскохозяйственном производстве чрезвычайно большую роль играет выращивание культур и скота по договору. Основную потребность нашей относительно развитой легкой и пищевой промышленности в сырье, как например, в сахарной свекле, табаке, конопле мы обеспечиваем путем

заклучения производственных договоров на выращивание этих культур. Новое постановление заготовок повышает заинтересованность трудящихся крестьян в производстве по договору. Площадь, на которой ведется производство по договору, освобождается от обязательных поставок, и более того при выращивании отдельных культур по договору от обязательных поставок освобождаются дальнейшие 0,5—2 хольда. Также снижаются госпоставки мяса, взимаемые с площади, где ведется хозяйство по договору. При выращивании по договору табака, конопли, лука госпоставки мяса вовсе не взимаются, а при выращивании сахарной свеклы, хлопка, льна обязательные поставки мяса снижаются на 50 проц.

Новое постановление о госпоставках способствует выращиванию культур, важных с точки зрения снабжения страны и обеспечивающих значительный доход трудящимся крестьянам. Такой культурой является, например, рис. До освобождения страны почти не выращивали рис. В нынешнем году под рис было занято более 10 000 хольдов посевной площади. 67,4 процента риса были выращены госхозами. Производство риса требует значительных капиталовложений и является чрезвычайно трудоемким. Именно поэтому значительные льготы будут предоставляться производственным кооперативам и крестьянам, ведущим единоличное хозяйство, занимающимся выращиванием риса. Площадь, занятая под рис освобождается от обязательных поставок зерна, мяса и яиц. Кроме этого от обязательных поставок освобождаются еще 2 хольда земли. Государству необходимо сдать 80 проц. запланированного урожая риса. Если уродится больше предусмотренного, то сверхплановым количеством риса распоряжается крестьянин-производитель. Если же уродится меньше запланированного количества риса, то сдавать государ-

ству надо 80 проц. фактически собранного урожая.

В рамках новой системы заготовок чрезвычайно значительные льготы предоставляются лицам, занимающимся виноградарством и плодоводством. Как известно, природные условия нашей родины очень благоприятны для виноградарства и плодоводства. Венгерский виноград, вино и фрукты пользуются известностью во всем мире. Однако, за последние годы виноградарство и плодоводство не развивались, более того, площадь, занятая под виноград уменьшилась. Правда до сих пор система заготовок не считалась в должной мере с тем, что виноградарство требует значительных капиталовложений, много работы и серьезных знаний. Новая система заготовок в корне меняет положение. Отменяется неординарный учет площади, занятой под виноград и фрукты. Площадь, занятая под виноград и фрукты, не принимается во внимание при учете площади, на основании которой устанавливаются размеры обязательных поставок сельскохозяйственных культур. Площадь, занятая под виноград и фрукты, освобождается от обязательных поставок домашней птицы, молока и яиц. В интересах развития виноградарства площадь, занятую под новонасаженный виноград нельзя причислять к остальной площади, занятой под виноград. С площади, занятой под новонасаженный виноград, в течение четырех лет после насаждения обязательные поставки не взимаются, а в пятом году необходимо выполнять лишь 50 проц. обязательных поставок. Если хозяин на своем винограднике производит более 20-процентной подсадки кустиков, в течение четырех лет ему предоставляется льгота в области госпоставок соразмерно проценту подсадки. Развитию виноградарства способствует и то, что обязательные поставки вина крестьян-единоличников сни-

жены на 25 проц., а производственных кооперативов — на 50 проц. и в то же время заготовительная цена на вино повысится на 60 проц.

Важным мероприятием, способствующим развитию сельскохозяйственного производства, является и то, что впредь потребность в посевном материале по зерновым культурам будет обеспечиваться в первую очередь даже до выполнения госпоставок. Это даст возможность крестьянам-производителям самим обеспечивать свою потребность в посевном материале.

Постановление оказывает также большую поддержку и серьезно стимулирует развитие животноводства. Скотоводство за последние годы отстало от планов, в том числе число коров сравнительно низко. Удойность коров также низка. Новая заготовительная система теперь из принципиальной точки зрения меняет систему поставок молока. В будущем размер госпоставок молока будет определяться не соответственно числу коров, а соответственно площади земли. В качестве первого шага по пути проведения в жизнь вышеуказанного с первого января со второй и с дальнейшего числа коров госпоставки молока не взимаются. Кроме того постановление в значительной степени снижает количество сдаваемого государству молока. Развитию скотоводства служит и то, что кто не имеет коровы и воспитывает телку, в течение года, считая со времени отела, освобождается от обязательных поставок молока.

Новая система заготовок в значительной мере способствует и развитию свиноводства. Госпоставки зерна и кукурузы как производственные кооперативы, так и крестьяне-единоличники могут выполнять сдачей откормленных свиней. Переводный коэффициент чрезвычайно выгоден. Производственные кооперативы могут сдавать государству вместо 100 кг корма для свиней 8,5 кг откормленной свиньи, а крестьяне-еди-

ноличники — 14 кг. Каждый животновод знает, что вес свиньи от 100 кг корма повышается на 19—23 кг. Снижение обязательных поставок домашней птицы и яиц (для производственных кооперативов эти поставки снижены на 50 проц., а для крестьян-единоличников — на 40 проц.) способствует развитию птицеводства. Соответственно постановлению обязательные поставки сена отменяются, а пашни освобождаются от обязательных поставок. Часть лугов производственных кооперативов площадью сверх 10 проц. пахотной земли данного кооператива освобождается от обязательных поставок, часть площади лугов крестьян-единоличников, свыше площади их пахотной земли, также освобождается от обязательных поставок. Это также содействует созданию основы животноводства, обеспечению устойчивой кормовой базы.

Так как новая система заготовок действительна на несколько лет, она не только повышает надежность производства, но дает возможность вести хозяйство более продуманно и рационально. Одной из особенностей сельскохозяйственного производства является то, что хозяйство ведется на основании плана, составленного на несколько лет вперед. В сельском хозяйстве урожай можно повышать лишь путем соблюдения порядка работы, действительного на несколько лет. Севооборот определяет на несколько лет вперед какие культуры, в какой очередности и в какой пропорции нужно выращивать. Развитие скотоводства требует нескольких лет, так как для воспитания одного теленка требуется два-три года. Виноград, фруктовые деревья приносят плоды лишь в третьем-четвертом году. Примененная за прошедшие годы заготовительная система имела тот основной недостаток, что обязательные поставки менялись из года в год и таким образом производители не знали заранее, что нужно выращивать для выполне-

ния госпоставок. Теперь все будут знать заранее, на сколько лет вперед свои обязательства перед государством и это позволит правильно составить севооборот и хорошо организовать развитие животноводства. В течение трех лет обязательные поставки не будут повышены. Следовательно, стоит применять севооборот, повышать плодородие почвы, так как положительное влияние этого сказывается в течение нескольких лет и плоды этого полностью пожинают крестьяне-производители.

Определенная на несколько лет вперед система госпоставок устанавливает сниженные госпоставки на запасные земли. Эти земли в течение нескольких лет, можно сказать, не имели хозяина и в результате этого их плодородность снизилась. Для того, чтобы запасные земли давали снова обильный урожай, требуется усердная работа 1—2 лет. Постановление о заготовках, обеспечивая большие льготы арендаторам запасных земель, привлекает во внимание вышеуказанное.

В духе программы правительства постановление о заготовках обращает усиленное внимание на укрепление законности. Поэтому местный совет обязан обсудить с крестьянином-производителем срок и способ выполнения обязательных поставок. Крестьянин-производитель имеет право протестовать в течение 8 дней против решения и в течение 15 дней обжаловать его. В то же время реализуется и другая сторона законности: тот, кто не выполняет своих обязательств, подлежит наказанию. Того, кто опаздывает с выполнением обязательных поставок, необходимо прежде всего выслушать. Если выяснится, что он не выполнил своих обязательств по собственной вине, то последние подлежат 10-процентному повышению. В случае, если данное лицо не выполнит повышенных госпоставок в течение трех дней, тогда его задолженность взимается

таким же способом, как взимается задолженность по общественным налогам. Санкции, предусмотренные постановлением о заготовках, носят в первую очередь хозяйственный характер. Привлекать к уголовной ответственности из-за невыполнения обязательных поставок можно лишь в серьезных случаях, когда крестьянин-производитель намеренно причиняет ущерб, саботирует. План заготовок требует, чтобы крестьяне-производители выполняли свои обязательства перед государством. Таким образом он не аннулирует задолженностей этого года. Он предусматривает принятие серьезных мероприятий по отношению к тем, кто не выполняет своих обязательств, и заботится о премировании тех, кто идет в авангарде соревнования по выполнению заготовок. На премирование передовиков соревнования ежегодно ассигнуется 5 миллионов форинтов.

Каждая буква нового постановления о заготовках служит делу подъема сельского хозяйства, повышению благосостояния всего народа. Политика широкого развития сельского хозяйства служит в равной мере интересам рабочего класса и трудящегося крестьянства. Ведь от нее зависит снабжение продовольствием городов и улучшение снабжения промышленности сырьем. А трудящееся крестьянство получает в результате постановления о заготовках большую помощь в деле повышения своего благосостояния и большую поддержку для подъема сельскохозяйственного производства. В результате этого город будет снабжаться большим количеством сельскохозяйственных продуктов, а село большим количеством промышленных товаров. Новое постановление о заготовках является новым, значительным шагом вперед по пути осуществления правительственной программы, претворения в жизнь политики партии и таким образом построения социализма на нашей родине.

ХРОНИКА

1 ДЕКАБРЯ

1 декабря коллектив электролампового завода „Эдешюлт Иззо“ сообщил, что годовой план выпуска готовой продукции выполнен им 30 ноября, и сверх плана произведено продукции на 2 600 000 форинтов. Производительность труда на заводе по сравнению с предыдущим годом повысилась на 9,3%; одиннадцатимесячный экспортный план выпуска вакуумной техники выполнен на 107,92%.

Свое сообщение трудящиеся завода „Эдешюлт Иззо“ заканчивают словами: „Мы приложим все старания к тому, чтобы в 1954 году улучшением качества, постоянным повышением производительности труда, снижением процента брака еще эффективнее содействовать осуществлению политики партии, выполнению замечательной программы правительства.“

5 ДЕКАБРЯ

Подведены итоги соревнования между восемью крупнейшими текстильными предприятиями страны.

В соревновании за выполнение экспортного плана среди крупнейших отделочных предприятий на первое место вышла хлопчатобумажная отделочная фабрика. На второе место вышла фабрика „Гольдбергер“, на третье — отделочная фабрика Кишпештского текстильного комбината, на четвертое — текстильно-красильная фабрика.

В соревновании четырех крупных ткацких фабрик на первое место вышла Шопронская ф-ка „Памутипар“. Коллектив фабрики „Мадьяр Памутипар“ со времени прошлого подведения итога с третьего места перешел на второе. На третьем месте сейчас находится Келенфельдский текстильный комбинат, на четвертом — ткацкая фабрика Кишпештского комбината. Трудящиеся этих четырех ткацких фабрик делают все для того, чтобы отделочные предприятия в срок получили нужное для работы сырье.

7 ДЕКАБРЯ

7 декабря трудящиеся вагоно- и машиностроительного завода им. Вильгельма Пик сообщили о выполнении годового плана выпуска готовой продукции. В течение всего года коллектив завода из месяца в месяц выполнял свои экспортные обязательства. Воодушевленное соревнование трудящихся обусловило повышение производительности труда по сравнению с январем на 28% и значительное снижение себестоимости продукции.

Сейчас трудящиеся завода поставили перед собой новые цели. В оставшуюся часть года они производят на экспорт 10 железнодорожных пассажирских вагонов и изготовят сверх плана пять железнодорожных паровых локомотивов и 15 электрокаров. Кроме того, завод выпустит 700 тонн различных железных конструкций и цистерн, в том числе два буровых шита для строительства варшавского метрополитена, цистерны для перевозки пива, различное оборудование для улучшения газового снабжения Будапешта. Кузнечный цех завода выпустит до конца года 250 тонн изделий из качественной стали, сталелитейный цех — 150 тонн стального литья сверх плана. Завод приступит также к выпуску товаров широкого потребления.

11 ДЕКАБРЯ

Осталось вынуть всего 50 000 кубометров земли, чтобы Тисса через Тиссалецкую плотину потекла в свое новое русло. На строительство гидростанции направлено четыре землечерпалки, 35 самосвалов и т. д. Благодаря машинам, к 25 декабря Тисса уже сможет быть переведена в новое русло. Машины, направленные на строительство, ежедневно могут выполнять земляные работы объемом 4500 кубометров.

11 ДЕКАБРЯ

Планы промышленности товаров ширпотреба на 1954 год подготавливались с учетом правительственной программы, причем предусматривается особенно широкий выпуск дефицитных товаров.

Согласно плану, в первые три месяца нового года такие предприятия выпустят на 3235 печей и 2000 ванн больше, чем в последнем квартале 1953 года.

Возросли задачи и предприятий, изготавливающих посуду. Ведер и различной оцинкованной посуды будет выпущено на 22% больше, чем в последнем квартале 1953 года, эмалированной посуды — на 21%. На 82% увеличивается выпуск сковород, котлов и другой шлифованной посуды.

16 ДЕКАБРЯ

В ноябре и декабре 1953 года по всей стране были проведены отчетные собрания членов сельских промыслово-сбытовых кооперативов. Большое число трудящихся крестьян подало заявления о принятии их в кооператив. С ноября до середины декабря вступило 26 000 человек. Новые члены внесли около полутора миллионов паевых взносов.

20 ДЕКАБРЯ

В области Хайду в нынешнем году орошали уже свыше 16 тысяч гектаров, на одной трети этой площади производился рис. Получение хорошего урожая побудило крестьян и производственные кооперативы к созданию новых оросительных баз. Государство оказывает им большую поддержку.

Первое условие поливного хозяйства — наличие воды. В области Хайду орошаемые поля до сих пор располагались вдоль речки Хортобадь и более мелких речушек, а

также вокруг каналов, питаемых из Тиссы. Но будущей весной Тиссасалекский гидротехнический комплекс наполнит водами Тиссы 70-километровую часть Восточного главного канала, до города Хайдусобосло. В 1954 году Тиссасалекский гидротехнический комплекс будет давать областям Хайду и Сольнок уже более одного миллиона кубометров воды ежедневно. Боковые каналы позволят орошать такие площади, о которых раньше не смели и мечтать.

25 ДЕКАБРЯ

В постановлении партии и правительства о развитии сельского хозяйства говорится, что из промышленности и других областей народного хозяйства в сельское хозяйство направляется большое число инженеров и агрономов. Значительная часть этих специалистов недостаточно знакома с сельскохозяйственными машинами. Их переподготовка и повышение их квалификации налагают большие задачи на Аграрный институт. Не только инженеров, но и агрономов нужно познакомить с конструкцией и действием многих новых машин, потому что без этого они не смогут справиться со своими задачами.

Множество машин, которые в ближайшем будущем получат сельское хозяйство от промышленности, только тогда принесет настоящую пользу народному хозяйству, если трактористы и механики машинно-тракторных станций и госхозов будут обращаться с ними со знанием дела. С этой целью по всей стране организованы зимние курсы для трактористов. В январе и феврале работники факультета механизации Аграрного института проведут на Цегледский МТС образцовые курсы. Это также будет способствовать выполнению постановления партии и правительства.

„ЭЛЕКТРОИМПЕКС“

Государственное Предприятие Внешней Торговли
по электротехническим и точно-механическим товарам

Почтовый адрес: БУДАПЕШТ 501. п/я 8. Телегр. адрес: „Электро“ Будапешт

Электрические счетчики — Измерительные приборы — Кабели и провода — Электромонтажные материалы — Бытовые электроприборы — Изолирующие материалы — Медицинское электрооборудование — Рентгеновские аппараты — Телефонные станции, аппараты — Телеграфное оборудование — Приемные и передаточные радиостанции — Сигнализационное оборудование для железных дорог — Радиоприемники и комплект деталей для сборки радиоприемников — Узкоплечные кинопроекторные аппараты — Патефоны — Репродукторы и динамики — Мегафоны для стадионов — Выпрямители — Ампуды и стеклянные изделия для медицинских и химических целей — Термосы — Лампы накаливания — Радиолампы для передатчиков и радиоприемные лампы — Линзы очковые, оптические изделия — Геодезические приборы — Часы — Медицинский инструментарий — Лабораторное оборудование

Венгерское Внешнеторговое
Предприятие
по шкурам, коже и пушнине

Адрес: Будапешт 4, почтовый ящик 198
Телеграфный адрес: ХУНГДЕРМА
Телефон: 122-790

ЭКСПОРТ:

Кожа; женская, мужская и детская обувь, перчатки, меха-
„ИРХА“, перчатки „ИРХА“, обувь „ИРХА“ и кожи „ПАН-
НОФИКС“ во всех цветах, шубы „ПАННОДЕК“

ИМПОРТ:

Шкуры крупного рогатого скота и телят, овечьи шкуры для
„ПАННОФИКС“, шкурки ягнят, козьи и овечьи шкуры для
дубления, дубильные химикаты, разные технические кожи

„ТЕХНОИМПЭКС“

Внешнеторговое Предприятие Венгерской
Машиностроительной Промышленности
БУДАПЕШТ, V., УЛ. ДОРОТЬЯ 6.
Почтовый ящик 183. Будапешт 62.
Телеграфный адрес: ТЕХНОИМПЭКС

ПЕРЕЧЕНЬ ТОВАРОВ:

ЭЛЕКТРОМАШИНЫ — СТАНКИ
ТЕПЛОВЫЕ МАШИНЫ — СЕЛЬ-
ХОЗМАШИНЫ — РАЗЛИЧНЫЕ
МАШИНЫ — ТРАНСПОРТНЫЕ
СРЕДСТВА

М О Н И М П Э К С

ВЕНГЕРСКОЕ ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ

Телефон 125-315.

Почт. ящик № 62/268.

Телегр. адрес: МОНИМПЭКС

Экспортирует:

ВИНО в бочках и бутылках
ДЕСЕРТНОЕ ВИНО ★ ВЕРМУТ ★ ШАМПАНСКОЕ
КОНЬЯК, ФРУКТОВЫЕ ВОДКИ и СПЕЦИАЛЬНЫЕ ЛИКЕРЫ
ТАБАК, СИГАРЕТЫ
ВИНОГРАДНОЕ СУСЛО, КОНЬЯЧНЫЙ СПИРТ,
СПИРТРЕКТИФИКАТ
Пиво · Дрожжи · Уксус · Сахарин

Импортирует:

Соль · Табак · Кофе · Чай · Какао · Пряности
Рыбные консервы · Рафин · Кремень

„МЕДИМПЭКС“

Венгерское Внешнеторговое Предприятие
по Фармацевтическим Продуктам

Телефон 114—890, 114—048

Почтовой адрес: Будапешт № 62.

Почтовый ящик 326. Телеграфный адрес:
МЕДИМПЭКС, БУДАПЕШТ

ВЕНГЕРСКОЕ ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ
ПО СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫМ ТОВАРАМ

АДРЕС: БУДАПЕШТ, V, УЛ. НАДОР 22

Адрес для телеграмм: АГРИМПЭКС Телефон 180-996.

Экспортирует во все страны света:

РАЗЛИЧНЫЕ СЕМЕНА (семена огородных растений, семена технических культур, семена злаковых растений, семена цветов). МЕЛЬНИЧНЫЕ ПРОДУКТЫ (пшеничную муку), СЫРОЕ И РАФИНИРОВАННОЕ РАСТИТЕЛЬНОЕ МАСЛО, МАРГАРИН, СЕМЕНА СТРУЧКОВЫХ РАСТЕНИЙ (фасоль, горох, чечевица) САХАР, СОЛОД, КРАХМАЛ, ПРИВИТЫЕ ВИНОВАРНЫЕ САЖЕНЦЫ

Национальное Объединение Внешней
Торговли по экспорту и импорту
нефтепродуктов и химтоваров

НЕФТЬ И НЕФТЕПРОДУКТЫ ★ РЕЗИНОВЫЕ ИЗДЕЛИЯ,
ОРГАНИЧЕСКИЕ И НЕОРГАНИЧЕСКИЕ ХИМПРОДУКТЫ
БУДАПЕШТ, УЛ. НАДОР д. 2.

Телеграфный адрес: ХЕМОЛИМПЭКС. Тел.: 182-990

„НИКЕКС“

Венгерское Внешнеторговое Предприятие
по Изделиям Тяжелой Промышленности

БУДАПЕШТ V, улица Доротья № 6.

Тел. 183-880, 183-880, 185-960

Почт. ящик 271. Будапешт 62. Телеграммы: Никэксспорт

ПЕРЕЧЕНЬ ТОВАРОВ: Электростанции — Заводское оборудование —
Подъемно-транспортное оборудование — Железнодорожное оборудо-
вание — Суда

ВЕНГЕРО-СОВЕТСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ОБОЗРЕВАТЕЛЬ

Восьмой год издания, № 1.

Январь 1954 г.

ВАЖНЕЙШИЕ ИЗ СТАТЕЙ, НАПЕЧАТАННЫХ В ЭТОМ НОМЕРЕ ЛИШЬ НА ВЕНГЕРСКОМ ЯЗЫКЕ:

И. Комор: Всемирно-историческая победа учений В. И. Ленина	1
О. Шанды: Развитие сельского хозяйства на новом этапе строительства социализма	15
А. Пальцев: Вопросы теории национального дохода капиталистического общества	26

ОБЗОР

Р. Хох: Товарное обращение и продуктообмен	48
Л. Кадар: Борьба народов стран Латинской Америки за демократию и независимость	62

ОБЗОР ЖУРНАЛОВ

Статьи из журнала «Вопросы экономики» № 9 за 1953 г. (Ж. Э.)	79
Статьи из журнала «Плановое хозяйство» № 5 за 1953 г. (Э. Паттантjш)	92

Выходит один раз в месяц

Ответственный редактор:

Эндре ШЭМБЕН

Редактор статей, переведенных на русский язык:

Пал АЛЬПАРИ

Редакция:

Будапешт, VI-й р-н, проспект Сталина № 40, тел.: 125-896

Издательство:

Будапешт, V-й р-н, улица Лайоша Кошута № 20, тел.: 183-930

Подписная плата на год 60 ф-тов

Цена номера в СССР 5 руб., подписная плата на год 60 руб.

Общий тираж 8400 экз.

Объем 71¼ печ. л.

За издание отвечает Пал ЛАНИ

ВЕНГЕРО-СОВЕТСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ОБОЗРЕВАТЕЛЬ

ИЗДАЕТСЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СЕКЦИЕЙ ВЕНГЕРО-СОВЕТСКОГО ОБЩЕСТВА

Председатель редакционной коллегии

Ласло ГАЙ

Редакционная коллегия:

И. АНТОШ, И. КАРЦАГ, А. МАДЬЯРИ Т. НАДЬ, Д. ОСТРОВСКИ, К. САБО,
Я. СИТА, Ф. ФЕКЕТЕ, Л. ФЕХЕР, И. ФРИШ, Р. ХОХ,
Д. ЧАТАР, Ф. ЭРДЕИ

Ответственный редактор журнала:

Эндре ШЭМБЕН

Редактор статей, переведенных на русский язык

Пал АЛЬПАРИ

СОДЕРЖАНИЕ

Д. Каради: Некоторые актуальные вопросы венгерской
машиностроительной промышленности (I)

Д. Погачаш: Новая система заготовок — средство подъема
сельского хозяйства и обильного снабжения страны (XV)

Хроника (XX)

2 199

MAGYAR-SZOVJET KÖZGAZDASÁGI SZEMLÉ

A MAGYAR-SZOVJET TÁRSASÁG KÖZGAZDASÁGI SZAKOSZTÁLYÁNAK FOLYÓIRATA

A szerkesztőbizottság elnöke:

HAY LÁSZLÓ

Szerkesztőbizottság:

ANTOS ISTVÁN, CSATÁR GYÖRGY, ERDEI FERENC, FEHÉR LAJOS, FEKETE FERENC
FRISS ISTVÁN, HOCH RÓBERT, KARCZAG IMRE, MAGYARI ANDRÁS, NAGY TAMÁS
OSZTRÓVSZKY GYÖRGY, SZABÓ KÁLMÁN, SZITA JÁNOS

Felelős szerkesztő:

★

SÖMJÉN ENDRE

★

A TARTALOMBÓL

Lázár György: Az 1954. évi népgazdasági terv egyes kérdései

K. Osztrovitjanov: Termelés és fogyasztás a szocializmusban

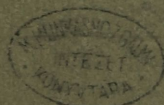
Altomáre Iván: Élelmiszeriparunk időszerű kérdései

Csendes Béla: Az állami begyűjtés új rendszeréről

Hszüe Mu-csiao: Az értéktörvény hatása Kína népgazdaságában

Bácskai Tamás és Gerő Tamásné:

A szocialista társadalom pénzének néhány elméleti kérdéséhez

T A R T A L O M

<i>Lázár György</i> : Az 1954. évi népgazdasági terv egyes kérdései	101
<i>K. Osztrovitjanov</i> : Termelés és fogyasztás a szocializmusban ..	109
<i>Altomáre Iván</i> : Élelmiszeriparunk időszerű kérdései	127
<i>Csendes Béla</i> : Az állami begyűjtés új rendszeréről	135

S Z E M L E

A szocialista tábor országainak gazdasági sikerei	14
A Szovjetunió állami népgazdaságfejlesztő tervének 1953. évi eredményei (A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatal közleménye)	15
<i>Hszüe Mu-csiao</i> : Az értéktörvény hatása Kína népgazdaságában	

V I T A C I K K E K

<i>Bácskai Tamás és Gerő Tamásné</i> : A szocialista társadalom pénzének néhány elméleti kérdéséhez	1
---	---

F O L Y Ó I R A T S Z E M L E

A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 10. számából	1.
A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 11. számából	19

Felelős szerkesztő

Sömjen Endre

★

Megjelenik havonta

Szerkesztőség: Budapest VI, Sztálin-út 40. Telefon: 125-896, 124-717

Kiadóhivatal: Budapest V, Kossuth Lajos-utca 20. Telefon: 183-930

Előfizetési ára egy évre 60 forint

Terjeszti: Posta Központi Hírlap Iroda V. Budapest V, József nádor-tér 1.

Távbeszélőszám: 180—850, 183—022. A közületi befizetések 61 066, az egyéni előfizetések befizetése 61 280 csekkszámára történik.

Példányszám 8000 — Terjedelem 6¹/₄ ív

Felelős kiadó: Lányi Pál

Az 1954. évi népgazdasági terv egy- es kérdései

A legutóbbi évek gazdasági fejlődését hazánk gyorsütemű iparosítása, népgazdaságunk szerkezetének átalakulása s iparunk népgazdasági vezetőszerepének kidomborodása jellemzi. Pártunk központi vezetőségének júniusi ülése megállapította, hogy az iparosítás politikája helyes volt, s eredményeivel méltán büszkélkedhetünk. A legfontosabb eredmény, hogy a tervgazdálkodás segítségével megteremtettük dolgozó népünk anyagi jóléte állandó növelésének szilárd alapjait. Népgazdaságunkban túlsúlyna jutott a szocialista szektor, ezért fejlődésünket döntően a szocializmus gazdasági törvényei szabják meg, vagyis népgazdaságunk mentes a tőkés gazdaságot jellemző anarchiától és túltermelési válságoktól, s biztosan halad a szocializmus építése útján. De gazdaságpolitikánkban bizonyos hibák is mutatkoztak, s ezért fejlődésünknek vannak árnyoldalai is.

A legnagyobb hiba az iparosítás túlságosan gyors üteme volt. A túlzott ütemű iparosítás gátolta az életszínvonal növekedését és a mezőgazdaság fejlődését. A mezőgazdaság fejlesztésének elhanyagolásával megsejtettük a tervszerű, arányos fejlődés törvényét.

Nem hangoltuk össze kellőképp az alapanyagtermelő és a feldolgozó iparágak fejlesztését, ezért olyan aránytalanságok keletkeztek, amelyeket csak importunk jelentős fokozásával szüntethetünk meg.

Sok iparágban csak az új beruházásokkal törődünk, a meglévő termelőberendezések karbantartását, felújítását elhanyagoltuk. Ez akadályozta a kapacitások jobb kihasználását, s egyik forrása volt a műszaki színvonal visszaesésének, a minőségromlásnak.

Súlyos hibákat követtünk el a közszükségleti cikkek termelésében. Nagyiparunk sok közszükségleti cikk gyártását abbahagyta, mások választékát pedig szegényesre szűkítette. Ez elsősorban a különféle háztartási eszközökre és kultúrcikkekre vonatkozik. De érvényes ez a megállapítás a mezőgazdasági termelőeszközök termelésére is.

Szintén a túlfeszített ütem következménye, hogy nem kielégítő a termelés szervezettsége, általában nem megfelelő a termelés kultúrája, s elmaradt a következményektől a termelékenység növekedése és az önköltség csökkenése.

Elsősorban az Országos Tervhivatal, de általában a tervezőszervek fogyatékos munkája is nagyban hozzájárult az említett hibák elkövetéséhez.

A tervezőmunka legnagyobb hibája az volt, hogy a tervek készítői nem tanulmányozták elég gondosan a szocializmus gazdasági alaptörvényét; legtöbbször nem elemezték, hanem felülről, önkényesen állapították meg a népgazdaság, különösen a lakosság szükségleteit. Ennek eredményeképp a tervezők gyakran összecserélték a célt és az eszközt, s nem egyszer a tervszerű, arányos fejlődés törvényével ellentétes, öncélú fejlesztési előirányzatokat javasoltak.

Nem kevésbé hibáztunk a tervek megalapozásakor is. Egyes tervcélok gyakran elszakadtak a meglévő erőforrásoktól, s megvalósításuk sokszor a tervezettnél jóval nagyobb terheket hárított a népgazdaságra.

A tervezés harmadik döntő hiányossága a tervek pontatlan egybehangolása volt. Ez leginkább a kitermelő és a feldolgozó iparágak aránytalan fejlődésében fejeződött ki, s egyik oka volt annak, hogy például szénbányászatunk és villamosenergiaiparunk — a legutóbbi években elért nagyarányú fejlődése ellenére is — csak nagy nehézségek árán elégítheti ki a szükségleteket.

A tervezés hibáit tetézte, vagy legalábbis elfedte, a tervteljesítés ellenőrzésének és a tervvégrehajtás elemzésének elhanyagolása, a tervezési módszerek fokozatos elbürokratizálódása és a tervmódosítások elburjánzása.

Pártunk központi vezetősége nagyjelentőségű júniusi határozatában feltárta fejlődésünk fogyatékosságait, egyszersmind megmutatta hibáink kijavításának útját, s kijelölte népgazdaságunk fejlesztésének új irányait.

A központi vezetőség határozata megállapítja, hogy a szocializmus építésének új szakaszába léptünk. „Az új szakasz gazdaságpolitikáját mindenekelőtt a jellemzi, hogy lehetővé teszi a nép jólétének és mindenekelőtt a munkásság életszínvonalának gyorsabb emelkedését, anyagi és kulturális szükségleteinek az eddiginél nagyobb mértékben biztosított növekvő kielégítését.” (Révai József. Harcban az új feladatok megvalósításáért. Társadalmi Szemle. 1953. 10—11. sz. 930. old.)

A párt központi vezetőségének 1953. október 31-i határozata megállapítja: az új szakasz legfontosabb céljának elérését csak a mezőgazdaság gyorsütemű fejlesztése biztosíthatja. „A mezőgazdaság lemaradása népünk jóléte emelkedésének fékjévé vált. Ezért most az a feladat, hogy iparosításunk hatalmas eredményeire, viszonylag fejlett nehéziparunkra támaszkodva, fokozott erővel lássunk hozzá mindenekelőtt mezőgazdaságunk elmaradottságának felszámolásához, a mezőgazdasági termelés hozamának emeléséhez. Ez a legközelebbi két-három esztendőre a szocializmus építésének kulcskérdése Magyarországon. Ez további fejlődésünk döntő lánc-

szeme". (A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének 1953. október 31-i határozata. Társadalmi Szemle 1953. 10—11. sz. 915. old.)

Az 1953. évi tervek átcsoportosítása és az idej népgazdasági terv kidolgozása a párt tavaly júniusi és októberi határozatán, valamint az új kormányprogrammon alapszik.

A párt és a kormány által kitűzött célok elérése megkövetelte a kialakult arányok jelentős megváltoztatását, a népgazdaság erőforrásainak átcsoportosítását.

Elsősorban meg kell változtatnunk a nemzeti jövedelem elosztásának arányait; ez a felhalmozás mértékének csökkentése és a fogyasztási alap jelentős növelése révén valósul meg. Ehhez képest az 1953. évi 75 százalékhelyett 1954-ben már a nemzeti jövedelem 82 százaléka kerül a fogyasztási alapba, a felhalmozás részesedése pedig az 1953. évi 25 százalékról 18 százalékra csökken. A fogyasztási alap általános emelkedésénél is nagyobb mértékben — a tavalyi 58 százalékról 70 százalékra — nő a lakosság közvetlen fogyasztási alapja.

A felhalmozás, és benne az állóalapok bővítését szolgáló beruházások, csökkentése ellenére erősen növelnünk kellett — 1953-hoz képest majdnem 42 százalékkal — a mezőgazdaság beruházásait, meg kellett gyorsítanunk a lakásépítést (itt az emelkedés 1953-hoz képest több mint 45 százalék), továbbá a szociális és a kulturális ágazatok, valamint a fogyasztási iparok fejlesztését. Minthogy pedig a felhalmozást csökkentjük, e feladatok megoldása az iparosítás ütemének lassításával, az ipari beruházások erős csökkentésével érhető el.

A nemzeti jövedelem elosztásának új arányai tükrözik erőforrásaink átcsoportosításának mértékét, jelzik a fordulatot, amelyet a lakosság fogyasztásának emelése és a mezőgazdaság fejlesztése irányában teszünk.

A fogyasztás és a felhalmozás tervezett arányának biztosítására az ipari termelésben is új arányokat kellett létesítenünk. A lakosság fogyasztási alapjának rohamos kiszélesítése szükségessé tette, hogy az ipar „B” csoportjához tartozó iparágak termelését az ipari termelés általános emelkedésénél nagyobb arányban növeljük. Ennek megfelelően a terv szerint az iparban a „B” csoport aránya a tavalyi évi 37 százalékról 41 százalékra emelkedik, az „A” csoportba tartozó ágazatok aránya pedig 63 százalékról 59 százalékra csökken. A „B” csoport termelésének növelésén kívül a gépipart és egyéb nehézipari ágakat is fokozottan be kellett vonnunk a fogyasztási cikkek termelésébe.

A kitermelő és a feldolgozó iparágak közötti aránytalanságok csökkentése céljából meg kellett változtatnunk az „A” csoport belső arányait is, elsősorban az alapanyagokat gyártó iparágak gyorsabb fejlesztése révén.

Az arányok megváltoztatását mutatja, hogy a népgazdasági terv 6 százalékos szén-, csaknem 11 százalékos villamosenergia-, s mintegy

6 százalékos acétermelésnövekedést irányoz elő, de a gépipari termelés 3,1 százalékos csökkenésével számol.

További jelentőse szerkezeti változást jelent a termelőeszközöket gyártó iparban az a körülmény, hogy a mezőgazdaság nagyarányú fejlesztésével összhangban rohamosan nő a mezőgazdasági gépek és felszerelések gyártása.

Meg kellett változtatnunk a mezőgazdaság belső arányait is; ez a kenyérgabona vetésterületének növelésén, a takarmánybázis megszilárdításán kívül a korábban elhanyagolt termelési ágak (a gyümölcs-, a szőlő- és a zöldségtermelés) átlagosnál gyorsabb ütemű fejlesztésében nyilvánul meg.

A legfontosabb arányok megváltoztatása természetesen meghatározta a terv összes részleteit, s minden területen megkövetelte az arányok kisebb vagy nagyobb átalakítását.

Az 1954. évi népgazdasági terv kidolgozásakor a tervezőknek nemcsak az volt a feladatuk, hogy kialakítsák a párt irányvonalának megfelelő új arányokat, hanem az is, hogy reálisan végrehajtható, megalapozott terveket készítsenek. Ennek elsőrendű feltétele volt a szükségletek és a valószínű népgazdasági lehetőségek gondos tanulmányozása, részletes egybehangolása, sokszor pedig a tervezés megszokott, sablonos módszereinek elvetése. A párt és a kormány útmutatásai és bírálata alapján kidolgozott tervek az új szakasz említett nagy céljainak elérését szolgálják.

A helyes tervarányok megállapítása és a terv részleteinek egybehangolása a százszázalékos tervteljesítésnek döntő feltétele, de korántsem biztosítéka. A legutóbbi évek tapasztalatain kívül az idei év első hónapjának nehézségei is figyelmeztetnek erre. Köztudomású, hogy januárban és részben még februárban is egész sor iparág tervteljesítését nagyon gátolta az energia- és szénhiány, amelyhez hozzájárultak a rendkívül kemény tél következményei (például a szállítási nehézségek) is. Ugy tűnhetik, hogy itt valóban objektív okokról van szó, igazi „természeti csapással” állunk szemben. De a valóság az, hogy nem készültünk fel a várható nehézségek elhárítására, gazdasági vezetőszerveinket a határozott, gyors intézkedések helyett az egyhelyben topogás, nem egyszer a sopánkodás jellemezte. Hogy ez mennyire így van, bizonyítja az is, hogy a Minisztertanács utasítására kidolgozott villamosenergia elosztási terv bevezetésével a helyzet egypárra jelentősen javult. De az első hónap lemaradásának megszüntetése, a terv maradéktalan teljesítése még megoldandó feladatunk. A végrehajtás követelménye: a munka nagyfokú szervezettsége, a tervteljesítés feltételeinek szüntelen biztosítása.

A végrehajtás megszervezésének sorrendben első feltétele: a jóváhagyott tervek helyes felbontása, az üzemi részlettervek kidolgozása. A tervek fel-

bontása nehéz és bonyolult feladat, a tervezőmunka befejező szakasza; a tervfelbontás tovább részletezi a kormány által — többnyire összevontan — jóváhagyott előirányzatokat.

Az 1954. évi tervek felbontása a korábbinál sokkal körültekintőbb munkát kíván elsősorban a vállalatok termelési lehetőségeinek és tartalékainak mérlegelésében és a feladatok helyes elosztásában.

A kormány által jóváhagyott tervek megteremtik a teljesítés legfontosabb feltételeit, de számolnak a végrehajtáskor feltárható tartalékokkal is; ezért a tervfelbontás munkájának elengedhetetlen tartozéka a végrehajtást biztosító részletes műszaki és gazdasági intézkedések megtervezése.

A tervfelbontás és a részlettervek kidolgozása feltételezi a termelők és a fogyasztók szoros együttműködését, egyrészt a termelési és a szükségleti tervek részletes választékbeli és időbeli összehangolása, másrészt a fogyasztók minőségi követelményeinek tisztázása céljából.

Csakis a helyes felbontás biztosítja, hogy a vállalat kötelező törvénynek tekintse a tervet és a terv végrehajtásának mozgósítsa minden erőforrását.

A tervfelbontás munkája természetesen nem sematizálható, a feladat jellege népgazdasági áganként, sőt egy-egy népgazdasági ágban is változó.

A terv végrehajtásának fontos feltétele a tervfegyelem megszilárdítása. A tervfegyelem szigorú megtartása és számonkérése természetesen nem egyértelmű a tervszámok fetiszizálásával.

Az év során szükségszerűen felszínre kerülnek a tervezés hibái. A terv végrehajtóinak elsőrendű feladata: a tervezési hibák kijavítása, s az új, vagy a megváltozott szükségletek, lehetőségek mérlegelése. De túrhatetlen, hogy egyesek a jóváhagyott tervet önkényesen csökkentse, s az „élethez” — valójában az elmaradásokhoz — igazítsák, vagy éppenséggel úgynevezett „ellentervek” szerint dolgozzanak. A tervfegyelem megszilárdításának fontos feltétele, hogy megszűnjék a ma még sokhelyütt tapasztalható liberalizmus, s végre keményen felelősségre vonják a hibák elkövetőit.

Az 1954. évi terv céljainak megvalósítása, a tervek teljesítése nem egyes vállalatok ügye, hanem az egész népgazdaság kollektív ügye. A terv végrehajtása során tehát szorosabb együttműködést kell teremtenünk a minisztériumok közt. Különösen fontos az ipar és a kereskedelem kapcsolatainak megjavítása.

A kereskedelmi szervek a fogyasztók szükségleteinek gondos tanulmányozása alapján kellő időben készüljenek fel a rendelések feladására, mert nyilvánvaló, hogy például a szállítási szerződések vagy a szükségletek ismeretének hiánya nagyon akadályozhatja a termelő üzemek programjának operatív megtervezését, s nagy károkat okozhat. Régebben egyes minisztériumok a tervteljesítések elmaradásakor gyakran hivatkoztak a rendelések késői feladására, vagy a szállítási feltételek (a műszaki követelmények, a minőség stb.) tisztázatlanságára. Természetesen legalább ennyire

vagy méginkább akadályozza a tervek teljesítését, ha az alapanyagtermelő minisztériumok egyáltalán nem vagy nem megfelelő időben teljesítik szállítási kötelezettségeiket.

A minisztériumok együttműködésének helyes megszervezése azért is központi feladat, mert a lakosság árualapjának jelentős növelése, a mezőgazdasági termelőeszközök gyártásának a vállalatok jóval nagyobb körére történt kiterjesztése sokoldalú, új kapcsolatok kialakítását, a termelési kooperáció kiszélesítését követeli meg nemcsak a nagyiparban, hanem a nagyipar és a helyiipar közt is. Ezért olyan együttműködési programot kell összeállítanunk, amely áttekinthetővé és ellenőrizhetővé teszi ezeket a kapcsolatokat.

A helyes műszaki intézkedések és az újítások gyors általánosítása a népgazdasági tartalékok feltárásának egyik eszköze. Ezért az egyes minisztériumok közt, de méginkább az egyes iparágakban igen fontos az ilyenirányú együttműködés kiszélesítése. Ezen a területen még ma is sok az értetlenség és a huzavona, s igen sok fontos újítás elvész a bürokrácia útvesztőjében.

A nagyobbfokú szervezettség eléréséhez a kapcsolatok megjavításán kívül az is szükséges, hogy fokozódjék a termelés közvetlen irányítószerveinek önállósága, s ezzel együtt felelőssége. Ma a minisztériumok rengeteg apró-cseprő részletkérdéssel foglalkoznak, sok olyan hatáskört tartanak meg, amely elvonja figyelmüket a termelés irányításának központi feladataitól, a tervvégrehajtás ellenőrzésétől. Hogy ez megszűnjék, növelni kell elsősorban a helyi tanácsok önállóságát és felelősségét. Helyi tanácsainknak nagy feladatot hárul a mezőgazdaság fejlesztési tervének végrehajtásában, a lakásprogram, a tatarozás végrehajtásának ellenőrzésében és a helyi erőforrások széleskörű feltárásában.

A lakosság anyagi jólétének emelése és a tervteljesítés biztosítása végett sokkal nagyobb figyelmet kell fordítanunk a gazdaságosság kérdéseire.

Egész tervezési rendszerünk nagy fogyatékosága volt, hogy a múltban az új gyártmányokra való áttérés tervezésekor, a termelés választékának meghatározásakor, a beruházások és a külkereskedelmi forgalom előirányzatainak tervezésekor úgyszólván teljesen elhanyagoltuk a gazdaságossági számításokat.

A gazdaságosság elve a terv végrehajtása során sem érvényesül kellőképpen. Pedig nyilvánvaló, hogy a gazdaságosság döntő fontosságú a népgazdaság erőforrásainak helyes elosztásában, a meglévő tartalékok feltárásában. A gazdaságosság fokozására 1954-ben tág lehetőség nyílik, különösen a beruházások kivitelezésében. A beruházások terjedelmének csökkentése lehetővé teszi, hogy gyors ütemben rátérjünk a terv és a műszaki dokumentáció alapján történő építkezésre. Építőiparunk sokszáz millió forintot

takaríthat meg a népgazdaságnak, ha következetesen harcol a legmegfelelőbb kivitelezői tervekért, s nem enged a beruházók túlzó követelményeinek.

Az állami vagyon megőrzésében és gazdaságos felhasználásában döntő fordulatot kell elérnünk a mezőgazdaság területén is. Népgazdasági tervünk több mint 3 milliárd forintos beruházást juttat a mezőgazdaság közvetlen fejlesztésére. Mezőgazdasági szakembereinktől függ, hogy ez a hatalmas anyagi támogatás a leghatékonyabban kerüljön felhasználásra. Nem szabad megtérniük, hogy folytatódjék a gépeknek és a felszereléseknek ma még sokhelyütt tapasztalható gondatlan kezelése, amelynek következtében a legnagyobb munkák idején a traktorok és az aratógépek százai esnek ki a termelésből.

A gazdaságosság kérdéseivel kapcsolatos, de még a gazdaságosság érvényesítésénél is sokrétűbb, az állami élet minden területére vonatkozó feladat: az anyaggal és a pénzügyi eszközökkel való takarékosság fokozása. A népgazdaság 1954. évi terve a terv végrehajtásának egyik legfontosabb feltételeként jelölte meg a takarékossgot. A külföldi és a hazai nyers- és alapanyagokkal, fűtőanyagokkal és energiával egyaránt takarékoskodnunk kell. 1954-ben rá kell térnünk az anyagtakarékoság legközvetlenebb módjára, a felhasználási normák rendszeres csökkentésére, a hiányanyagok és a nehezen beszerezhető külföldi anyagok pótlására. Az anyagtakarékoság fokozásával újabb nagy erőforrásokat tárhatunk fel, elsősorban gépipari üzeminkben. Gépiparunk a népgazdaság hengereltacéltermelésének majdnem a felét használja fel, s rengeteg színesfémét és faanyagot fogyaszt. A felhasználási normák már 1—2 százalékos szigorításával elérhető anyagmegtakarításból is sok tízmillió forint értékű újabb árualap termelhető. Az anyagtakarékoság további fontos eszköze a selejtsökkentés, a készletek helyes elosztása és körforgásuk meggyorsítása. Köztudomású, hogy itt még csak a kezdeti kezdetén vagyunk. De az is nyilvánvaló, hogy megfelelő szervezéssel rövidesen igen jelentős eredményeket érhetünk el.

A beruházásokon elért további megtakarítások közvetlenül vagy közvetve a lakosság fogyasztási alapját növelik. Ezért az 1954. évi terv végrehajtása során rendkívül nagy jelentőségű a kapacitások jobb kihasználása és a beruházási eszközökkel való takarékoság.

A legutóbbi években keveset törődünk a termelési kapacitásoknak a meglévő állóalapok felújítása, karbantartása, kisebb, gyorsan megtérülő és kevesebb beruházást igénylő üzembevitések útján történő növelésével. Sok példa mutatja, hogy egy-egy üzem átrendezése, a termelés folyamatának észszerűbb megszervezése vagy kisebb, néhány százezer forintos kiegészítő beruházás ugyanakkora termelésnövekedést eredményez, mint a jóval lassabban végrehajtható és nagyobb anyagi eszközöket igénylő új beruházás.

Az életszínvonal növelésének elengedhetetlen feltétele a termelékenység növelése, az önköltség csökkentése. A szocialista felhalmozásnak ezt a két nagyfontosságú forrását sem használtuk ki kellőképpen.

A legutóbbi időben tűrhetetlen lazaságok mutatkoznak a bérfegyelem területén. Szinte az egész iparban elterjedt jelenség a beralapok túllépése, a munkaerő „tartálékolása”, továbbá a pénzeszközökkel való takarékoság elhanyagolása. A termelés növelésének, az egész kormányprogramm végrehajtásának fékezője az a liberalizmus, amelyet ezen a téren a gazdasági vezetők, de helyenként a párt- és a szakszervezeti funkcionáriusok is tanúsítanak. Ezért a leghamarabb fordulatot kell elérnünk a munkaügyi és a pénzügyi fegyelem megszilárdításában, s tervszerű munkával, a meglévő műszaki lehetőségek sokkal jobb kihasználásával kell biztosítanunk a terv teljesítését. A gazdasági vezetők, de a párt- és szakszervezeti vezetők is tekintsék elsőrendű feladatuknak a munkaügyi és az önköltségi tervek végrehajtásának rendszeres ellenőrzését.

1954-ben sokkal többet kell törődnünk a minőség megjavításával. A másod- és a harmadosztályú, vagy éppenséggel selejtes termékek belső- és külföldön egyaránt rontják a magyar ipar hírnevét, s ezenkívül munkaerő- és anyagpazarlást okoznak.

Tetszetős, bő választékú, jóminőségű áruk termelése: ez a legfontosabb feltétele és biztosítéka a fogyasztói igények kielégítésének. A minőség megjavításában különösen nagy feladat hárul a könnyű- és az élelmiszeriparra, valamint a kereskedelmi szervekre is, amelyeknek elsősorban kell védelmeznük a fogyasztók érdekeit.

Az ipari fejlődés lassúbb üteme folytán a minőség megjavításának reális feltételei vannak. De e feltételek realizálása végett az üzemek vezetőinek fokozottabban ellenőrizniük kell az anyagelőkészítést, a technológiai fegyelem megtartását, s el kell érniük, hogy a minisztériumok és az üzemek dolgozói becsületbeli ügyüknek, a kormányprogramm megvalósítása fontos eszközének tekintsék a minőség megjavításáért vívott harcot.

A terv teljesítése sokban függ a végrehajtás ellenőrzésének helyes megszervezésétől. A tervvégrehajtás ellenőrzése a vezetés megjavításának, a felbukkanó nehézségek áthidalásának fontos eszköze. A végrehajtás ellenőrzése mindennapos feladat. Megoldása során fel kell tárni a tervezés hibáit, a menetközben keletkező aránytalanságokat, a termelés zavartalan-ságát gátló körülményeket. Az ellenőrzés munkájának döntően a feladatok előkészítésére, nem pedig a tények regisztrálására kell irányulnia. Csakis így biztosítható a hibák megelőzése, illetve kellő idejű kijávítása.

Egész dolgozó népünk helyesléssel fogadta az idei népgazdasági tervet, mert ez a terv kezdete a szocializmus építése új szakaszának, amelynek legfőbb célja: a társadalom anyagi jólétének állandó növelése.

A tervteljesítés legjobb biztosítéka a dolgozók lelkesedése, amelynek egyik jele munkásosztályunk mindinkább kibontakozó kongresszusi ver-
senye,

Termelés és fogyasztás a szocializmusban

A kommunista párt és a szovjet állam feladatul tűzte ki a legközelebbi néhány év során a fogyasztási cikkek bőségének megteremtését és a szovjet nép anyagi és kulturális színvonalának ugrásszerű emelését.

A szocialista ipar eddig elért hatalmas fejlődése lehetővé és szükségessé teszi a közfogyasztás példátlan növelését. Ez a lehetőség és szükségesség a szocialista termelőmód lényegéből fakad.

A kommunista párt és a szovjet állam a szovjet nép jólétének és kultúrájának szakadatlan fokozására irányuló politikájában a szocializmus gazdasági törvényeihez, a szocialista társadalom termeléséről és fogyasztásáról szóló marxista-leninista tanításhoz igazodik.

I.

A marxizmus-leninizmus szerint mindenféle társadalom létének és fejlődésének alapja az anyagi javak termelése. Az emberek szükségleteik kielégítése végett anyagi javakat termelnek. Tehát mindenféle termelés végső fokon a fogyasztást szolgálja.

Az emberek csak azt fogyaszthatják el, amit megtermeltek. Ezért az anyagi javak termelése a fogyasztás kiindulópontja, szükséges feltétele. Meghatározott termelőmód megfelelő fogyasztási formát feltételez. Ha a termelés a társadalmi termék mozgásának kiindulópontja, akkor a fogyasztás e mozgás végpontja. De a fogyasztás, mondja Marx, „ismét visszahat a kiindulópontra és az egész folyamatot újból elindítja“. (Marx, Bevezetés a politikai gazdaságtan bírálatához. 14. old. Szikra, 1951.) Marx később hangsúlyozza: „Termelés nélkül nincs fogyasztás, de fogyasztás nélkül sincs termelés, mert a termelés így céltalan volna.“ (I. m. 16. old.)

Fogyasztáson általában az emberek szükségleteinek kielégítésére szolgáló termékek személyes fogyasztását értjük. A termelőfogyasztás, amely magában foglalja a munkaeszközök, a nyersanyagok és a segédanyagok felhasználását a termelőfolyamatban, közvetlenül a termelőfolyamathoz tartozik.

A termelés és a fogyasztás összekötő láncszeme az anyagi javak elosztása az emberek közt. A termelőeszközök és a munkaerő elosztását meg kell különböztetnünk a fogyasztási cikkek elosztásától. A termelőeszközök és a munkaerő elosztása a termelőfolyamathoz tartozik, s e folyamat döntő tényezője. A megtermelt fogyasztási cikkek elosztása a termelőeszközöknek a társadalomban való megosztásától függ. Ha a termelőeszközök kizsákmányoló osztályok tulajdonában vannak, a fogyasztási cikkek elosztása a kizsákmányolókat gazdagítja, s a dolgozók kifosztását szolgálja. Ha a termelőeszközök társadalmi tulajdonban vannak, a fogyasztási cikkek elosztása a dolgozók érdekeit szolgálja. Az egyes társadalmi alakulatok gazdasági törvényeivel összhangban történő elosztás meghatározza az embereket, az osztályok részesedését a nemzeti jövedelemben.

Azokban a társadalmi alakulatokban, amelyekben van árutermelés, a fogyasztási cikkek és a termelőeszközök elosztása csere közvetítésével történik. A szocialista társadalomban az árutermelés főképp a fogyasztási cikkekre és a mezőgazdasági nyersanyagokra terjed ki. A csere feladata, hogy eljuttassa a fogyasztóhoz a terméket, s realizálja a társadalom tagjának a nemzeti jövedelemben való részesedését, vagyis adás-vétel útján a szükségleteit közvetlenül kielégítő használati értékkel változtassa át ezt a részt. A termelőmód határozza meg az elosztás és a csere megfelelő formáit is. De az elosztás és a csere tevékenyen visszahat a termelésre: előmozdítja, vagy gátolja a termelés fejlődését.

II.

Minden társadalmi alakulatnak sajátos törvényei vannak; ezek határozzák meg a termelés, az elosztás, a csere és a fogyasztás viszonyát. E viszony elsősorban az egyes társadalmi alakulatok gazdasági alaptörvényének követelményeitől függ.

Például a rabszolgatartó és a feudális rendszerben az a termelés célja, hogy a rabszolgatartók és a feudális urak elősdi fogyasztásuk kielégítése végett elsajátítsák a rabszolgák, illetve a jobbágyparasztok munkájából származott terméktöbbletet. A rabszolgatársadalomban e cél elérésének eszköze a rabszolgák féktelen kizsákmányolása volt; ez a kizsákmányolás azon alapult, hogy mind a termelőeszközök, mind pedig a termelő dolgozók, a rabszolgák a rabszolgatartók teljes tulajdonában voltak. A feudális társadalomban az említett cél elérésének eszköze a függő parasztok féktelen kizsákmányolása volt; itt az biztosította a kizsákmányolás lehetőségét, hogy a föld teljesen, a termelő dolgozó, a jobbágyparaszt pedig majdnem teljesen a hűbérúr tulajdonában volt. A kizsákmányoló osztályok csak szükséges rossznak tekintették a rabszolgák és a jobbágyok fogyasztását. Ez a fogyasztás arra a nyomorúságos minimumra kor-

látozódott, amely nélkül a rabszolgák és a jobbágyok nem termelhettek volna terméktöbbletet a rabszolgatartóknak, illetve a feudális uraknak.

A modern kapitalista termelés közvetlen célja és hajtóereje a maximális profit biztosítása. A tőkések ezt a célt az adott ország lakossága többségének kizsákmányolása, tönkretétele és nyomorbadöntése útján, más országok, különösen az elmaradott országok népeinek leigázása és rendszeres kifosztása útján, háborúk és a nemzetgazdaság militarizálása útján érik el. Ez a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye. E törvény határozza meg a termelésnek és a fogyasztásnak a kapitalizmusra jellemző kölcsönös kapcsolatát.

A dolgozók fogyasztása a kapitalizmusban a termelés másodrendű mozzanata; hasonló ahhoz, amikor a gép elfogyasztja a kenőolajat. A kapitalizmus annyira elégtí ki a dolgozók szükségleteit, hogy a dolgozók értéktöbbletet termeljenek a tőkéseknek, s biztosítsák nekik a maximális profit megszerzését.

Marx a következőket írja: „... a termelés kiterjesztését vagy korlátozását a meg nem fizetett munka elsajátítása és általában e meg nem fizetett munkának a tárgyi alakot öltött munkához való aránya, vagyis tőkémódon kifejezve a profit és e profitnak az alkalmazott tőkéhez való aránya, tehát a profitráta bizonyos nagysága dönti el, nem pedig a termelésnek a társadalmi szükségletekhez, a társadalmilag kifejlődött emberek szükségleteihez mért aránya. Ezért a tőkés termelés már a termelés kiterjesztésének olyan fokán korlátokba ütközik, amely a másik esetben éppen fordítva, teljesen elégtelennek mutatkoznék. A termelést nem akkor hagyják abba, amikor a szükségletek kielégülése, hanem, amikor a profit termelése és realizálása írja ezt elő.” (Marx. A tőke. III. kötet. 297—298. old. Szikra. 1951.)

A maximális profit hajszolása arra ösztönzi a tőkést, hogy a termelés kedvéért termeljen, mert a termelésben foglalkoztatott munkások többletmunkája az értéktöbblet kiapadhatatlan forrása.

Egyes burzsoá közgazdák, Tugan-Baranovszkij és mások, nagyon bizonygatták, hogy a kapitalista termelés csupán a termelőeszközök termelésének fejlesztése révén, a fogyasztástól függetlenül, harmonikusan fejlődhet. A narodnyikok pedig, akik nem ismerték a termelőeszközök termelőfogyasztását, azt állították, hogy a kapitalizmusban a termelés közvetlenül a fogyasztást szolgálja.

Lenin a Tugan-Baranovszkij ellen vívott harcban megmutatta: abból a tényből, hogy a társadalmi termelés termelőeszközyártó első osztálya gyorsabban növekszik, mint a fogyasztási cikkgyártó második osztály, semmiképp sem következik, hogy a termelőeszközyártás a fogyasztási cikkgyártástól függetlenül fejlődhet; végsősoron a termelőfogyasztás (a termelőeszközök fogyasztása) mindig összefügg a személyes fogyasztással. Lenin bebizonyította továbbá, hogy a kapitalizmusban a narodnyikok állí-

tása ellenére nincs közvetlen kapcsolat a termelés és a fogyasztás közt, hogy „ez a kapcsolat csak közvetett kapcsolat, csak végsősoron mutatkozik meg, mert a kapitalista társadalomban a fogyasztás igazodik a termeléshez” (Lenin Művei, 4. kötet. 164. old. Szikra, 1953.)

A kapitalizmusnak a XIX. század első negyedében kezdődött és napjainkban is tartó ciklikus fejlődése igazolja a marxista-leninista elmélet helyességét.

Az emberek voltaképp azért termelik a termelőeszközöket, hogy fogyasztási cikkeket termelhessenek velük. De a kapitalizmus a minimum határára szorítja a dolgozók fogyasztását. Ebben fejeződik ki a kapitalizmus legfontosabb ellentmondása, a termelés társadalmi jellegének és a termelőeszközök magántulajdonának ellentmondása, amelynek hatására a termelés időnkint elszakad a fogyasztástól. De minthogy semmiféle termelés sem fejlődhet, ha nincs kapcsolatban a fogyasztással, ez a kapcsolat — ha csak rövid időre is — helyreáll, mégpedig erőszakos úton, olyan gazdasági válságok útján, amelyek alapján megrendítik a tőkés gazdasági rendszert, s a termelőerők roppant pusztulásával, a dolgozók elnyomódásának súlyos fokozódásával párosulnak.

A monopolisták a gazdaság militarizálása útján próbálnak piacot teremteni a kapitalista termelésnek, vagyis a haditermelés iránt mestersegesen földuzzasztott kereslettel akarják pótolni a dolgozók béketermelésre irányuló fizetőképes keresletének összezsugorodását. De ennek következtében méginkább csökken a tömegek fogyasztása, éleződik a termelés és a fogyasztás antagonistista ellentmondása. Ebben fejeződik ki a kapitalista termelés társadalmi jellegének és a munkatermékek kapitalista elcsajátítási formájának ellentmondása, a kapitalizmus legfontosabb ellentmondása. Az imperialista államok, s elsősorban az Egyesült Államok, most ennek az ellentmondásnak a hálójában vergődnek, s hasztalan próbálják a mesterségesen földuzzasztott hadikereslet ingatag alapjára építeni gazdasági életüket.

Az Egyesült Államok gazdasági életében mindinkább kiütkeznek a közelgő gazdasági válság jelei. Az 1953. évi ipari termelés havi mutatóiból kitűnik, hogy az ipari termelésnek 1953. március—júniusában elért legmagasabb szintje után megkezdődött a hanyatlás: szeptemberben az ipari termelés általános mutatója 2,5 százalékkal csökkent a tavaszi hónapokhoz képest. Körülbelül ugyanilyen csökkenés mutatkozott az egész feldolgozóiparban. Különösen jelentős a vaskohászat és a gépgyártás termelésének csökkenése. (A vaskohászat termelése tavaly augusztusban majdnem 7 százalékkal volt kisebb a tavaly márciusi termelésnél, a gépgyártás termelése pedig júliusban 5 százalékkal csökkent a márciusihoz képest.)

Az Egyesült Államokban érlelődő gazdasági válság egyik mutatója, hogy az ipari és a kereskedelmi vállalatok raktárai tele vannak eladatlan árukészletekkel. Az Egyesült Államok árukészleteinek teljes értéke 1952

első felének végétől 1953 első felének végéig 71,6 milliárd dollárról 77,8 milliárdra, vagyis körülbelül 8,7 százalékkal növekedett.

Az amerikai tőkések fokozni akarják a belső piaci áruértékesítést, ezért erőltetik a hitelre, a részletfizetésre történő eladást. Néhány éve állandóan növekszik a részletfizetéses eladások száma. A részletfizetéses eladásokból származott tartozások összege 1953 január 31-től július 31-ig 2,2 milliárd dollárral növekedett.

A gazdasági válság feltételeinek érlelődése a nagy- és a kiskereskedelmi árak alakulásában, az ipari és a kereskedelmi csődök számának szaporodásában, valamint az ipari részvények árfolyamcsökkenésében is megnyilvánul. Már észrevehető a nagykereskedelmi árak csökkenő iránya, bár a kiskereskedelmi árak a monopóliumok politikája folytán 1953 első felében továbbra is emelkedtek. Tavaly júniusban a csődök száma a januári számokhoz képest 26 százalékkal növekedett. Az ipari részvények árfolyamának tavaly januárban megkezdődött esése 1953 első felében folytatódott.

Tehát az Egyesült Államok gazdasági életének elemzéséből kitűnik, hogy a kapitalista világ legfontosabb országában a fegyverkezési verseny folytatása ellenére kibontakoznak a gazdasági válság feltételei.

Az Egyesült Államok katonai kiadásainak összege a nyilvánvalóan csökkentett hivatalos adatok szerint is a nemzeti jövedelem 18 százaléka. Valójában sokkal több. A fegyverkezési verseny politikájának következményei teljes súlyukkal a dolgozókra nehezednek. Az Egyesült Államokban az adók összege 1948–49 óta csaknem kétszeres lett, a létfenntartási index pedig a koreai háború három éve alatt, vagyis 1950 második felétől 1953 első felének végéig hivatalos adatok szerint is 13 százalékkal növekedett. A dollár vásárlóereje 1953 derekán a közszükségleti cikkek vonatkozásában a háborúelőttinek 52 százalékára süllyedt. A gazdaság militarizálása ellenére tavaly júliusban 12,1 millió teljes és részleges munkanélküli volt.

A farmerek jövedelme példátlanul csökkent a külső és a belső piac összeszűkülése következtében. (A külső piac szűkülése az egységes tőkes világpiac szétesésével és az importáló országok dollárhiányával, a belső piac szűkülése pedig a dolgozók helyzetének rosszabbodásával függ össze.) A farmerek száma 1947 és 1952 közt 15 százalékkal csökkent. 1953 első felében 6 százalékkal kevesebb farmer volt, mint 1952 első felében. A *Journal of Commerce* számítása szerint a farmerek jövedelme tavaly 10–20 százalékkal esett. A farmerek adóssága 1953 elején 16 milliárd dollárna, az 1945. évi adósság kétszeresére növekedett.

A közeledő válság jelei mindinkább nyugtalanítják az amerikai üzletembereket. Az amerikai sajtó is jelzi ezt a nyugtalanságot.

Ez a termelés és a fogyasztás helyzete a modern kapitalizmusban.

III.

Egészen más a termelés és a fogyasztás viszonya a szocializmusban. A termelőeszközök társadalmi tulajdonba vétele, a kizsákmányoló osztályok és a kizsákmányolás megszüntetése gyökeresen megváltoztatta a termelés célját. „A szocialista termelés célja — mondja Sztálin — nem a profit, hanem az ember a maga szükségleteivel, vagyis az ember anyagi és kulturális szükségleteinek kielégítése.” (*A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban*, 77. old. Szikra, 1953.) Ezt a célt a termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növelése és tökéletesítése útján érjük el. Ez a szocializmus gazdasági alaptörvényének lényege. A szocializmus gazdasági alaptörvényének következménye a néptömegek állandóan növekvő szükségleteinek a termelés adott színvonalán lehetséges maximális kielégítése.

A szocializmus tehát, a kapitalizmussal ellentétben, *közvetlen* kapcsolatot létesít a termelés és a fogyasztás közt, a fogyasztás szolgálatába állítja a termelést, megszünteti a termelés és a fogyasztás antagonizmusát.

Mindenféle bővített újratermelés feltétele, hogy a társadalmi munkának a termelőeszközök termelésére fordított része növekedjék a fogyasztási cikkek termelésére fordított részhez képest. Ez különösen vonatkozik a szocialista bővített újratermelésre. A dolgozók növekvő szükségletei csak akkor elégülhetnek ki maximálisan, ha állandóan tökéletesítjük a fogyasztási cikkgyártó ágazatok technikáját, ez pedig megköveteli a nehézipar fejlesztését. Nem biztosíthatjuk a termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedését, nem érhetjük el a szocialista termelés célját, ha a termelőeszközgyártó ágazatokat nem fejlesztjük gyorsabban a fogyasztási cikkgyártó ágazatoknál. Ez határozza meg a nehéziparnak, a szocialista gazdaság alapjának hatalmas fontosságát a szocialista bővített újratermelés folyamatában.

A szocialista termelés célja és e cél elérésének eszköze közt megbont-hatatlan kapcsolat és kölcsönös összefüggés van. A szocialista termelés szakadatlan növekedése megteremti a fogyasztás állandó bővülésének feltételeit, s új szükségletek kialakulására ösztönöz. A dolgozók szükségleteinek és vásárlóképesységének növekedése pedig szükséges feltétele a szocialista termelés szakadatlan fejlődésének, mert ez a növekedés szüntelenül bővülő piacot teremt az ipar és a mezőgazdaság számára, s kizárja a válságok lehetőségét. E piac a személyes és a termelőfogyasztás gyors növekedése következtében alakul ki. A szakadatlanul bővülő termelés állandóan növekvő termelőeszköz-keresletet támaszt; a termelés bővülése pedig a munkásosztály létszámának növekedésével párosul. A munkásosztály létszámának növekedése, valamint a munkások, az alkalmazottak és a kolhozparasztnak jövedelmeinek szakadatlan fokozódása megteremti a fogyasztási cikkek állandóan bővülő fizetőképes keresletét.

A termelésnek és a fogyasztásnak a szocializmus gazdasági alaptörvénye követelményeiből fakadó viszonya meghatározott arányokat tesz szükségessé a termelőeszközök termelése és a fogyasztási cikkek termelése, valamint az ipar és a mezőgazdaság stb. közt. Ezek az arányok a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye alapján alakulnak ki.

IV.

A szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményei konkrét történelmi feltételek közt realizálódnak, a termelőerők színvonalától, az anyagi készletektől, a dolgozók fogyasztásának és vásárlóképességének színvonalától függően. Ezzel összhangban változnak a termelőeszközök termelése és a fogyasztási cikkek termelése közti arányok is. Ezért konkrétan kell elemeznünk, hogyan érvényesül a gazdasági alaptörvény bizonyos történelmi feltételek közt a szocialista építés egyes szakaszaiban, hogyan alakul ettől függően a termelés és a fogyasztás viszonya.

A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet idején hat a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye. Ez a törvény megköveteli, hogy szocialista termelőviszonyok létesüljenek az egész népgazdaságban; mind az iparban, mind a mezőgazdaságban. Az átmeneti időszak legfontosabb ellentmondása a halódó kapitalizmus és a fejlődő szocializmus harca. Az átmeneti időszak jellegzetessége: a kapitalizmus gazdasági törvényeinek elhalása és a szocializmus gazdasági törvényeinek megszületése.

Igy született meg a Szovjetunióban a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet idején a szocialista termelőviszonyok megszüllésének és növekedésének arányában a szocializmus gazdasági alaptörvénye, amely elsősorban a szocialista szektorban érvényesült. De minthogy a szocialista szektornak vezető szerepe volt az átmeneti gazdaságban, a szocializmus gazdasági alaptörvénye egyúttal az egész népgazdaság fejlődésére is hatott. Ennek legszembetűnőbb jele, hogy a szocialista szektorban megváltozott a termelés célja. A maximális profit utáni hajsza helyett a termelés már a dolgozók anyagi és kulturális szükségleteinek kielégítése végett folyt. De a szocialista szektoron kívül még megvolt a kisárutermelő- és a tőkészek szektora is. A szocialista- és a tőkészek a „ki-ki” elv alapján harcoltak. A Szovjetunió az átmeneti időszak kezdetén még nem tüntette el az imperialista háború és a külföldi intervenció okozta pusztulást. Lenin ekkor így írt: „... amikor mindenfelől újabb követeléseket halunk, ezt mondjuk: így is van ez rendjén, éppen ez a szocializmus, amikor mindenki javítani akarja helyzetét, amikor mindenki élvezni akarja az élet javait. De az ország szegény, koldusszegény — egyelőre lehetetlen kielégíteni minden igényt, ezért olyan nehéz a bomlás viszonyai között az új épületet építeni.” (Lenin Művei. 27. kötet. 529. old. Szikra. 1952.)

A szovjetország akkori helyzete megkövetelte a nehézipar általános fejlesztését. Leginkább a nehéziparnak kellett fejlődnie, hogy a proletárdiktatúra országa megmaradhasson, s sikeresen épülhessen a szocializmus. A nehézipar fokozott fejlesztése kellett ahhoz is, hogy megteremthessük a dolgozók anyagi jóléte és kulturális színvonala szakadatlan emelésének és fogyasztásuk szüntelen növelésének feltételeit.

Ebben az időszakban tehát a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelménye főképp a nehézipar, pontosabban a gépgyártás általános fejlesztését, továbbá a dolgozók kulturális színvonalának és anyagi helyzetének a nehézipar erőltetett ütemű fejlesztése időszakában megvalósítható javítását szabta meg. A nehézipar gyors fejlesztése ugyanis hatalmas összegeket emésztett föl, de ez összegek produktív hatása csak néhány évvel később mutatkozhatott meg. A nehézipar megteremtése tehát súlyos áldozatba került.

A nehézipar példátlanul rohamos fejlődése megkövetelte, hogy a társadalmi termelés termelőeszkögyártó első osztálya oly gyorsan fejlődjék, hogy fejlődése többszörösen meghaladja a fogyasztási cikkgyártó második osztály növekedését. Ennek megfelelően az első ötéves tervben az ipar beruházásainak összege 24,8 milliárd rubel volt; ebből 21,3 milliárd jutott a nehézipar beruházásaira. A második ötéves terv 58,6 milliárd rubel összegű ipari beruházásaiból a nehézipar részesedése elérte a 49,8 milliárdot. A harmadik ötéves terv első három és fél évében 64 milliárdot ruháztunk be az iparba, ebből 55 milliárdot a nehéziparba. Ennek következtében a társadalmi termelés első és második osztályának viszonya jelentősen megváltozott. A forradalom előtt a nehézipar termelése az egész ipar termelésének csak egyharmada volt, de 1937-ben már elérte az 58 százalékot.

A nehéziparral együtt fejlődött a könnyűipar is, de jóval lassabban.

A nehézipar gyors fejlődése megteremtette a kisparaszti gazdaság kollektivizálás útján történő szocialista átépítéséhez szükséges feltételeket. Megteremtettük a világ leginkább nagyüzemi jellegű, élenjáró technikával felszerelt mezőgazdaságát. 1940-ben 523 000 traktor és 182 000 kombájn dolgozott a mezőgazdaságban, a gép- és traktorállományok száma pedig meghaladta a 7000-et. A mezőgazdaság teljes termelése csaknem kétszerese volt az 1913. évinek.

Az átmeneti időszakban a szocializmus gazdasági alaptörvénye olyképpen érvényesült, hogy a Szovjetunió szocialista iparosítása és a mezőgazdaság kollektivizálása a dolgozók anyagi és kulturális színvonalának szakadatlan emelkedésével párosult. Az iparosításban és a mezőgazdaság kollektivizálásában elért sikerek alapján a munkások jövedelme 1913 és 1940 közt több mint háromszorosra, a parasztságé pedig körülbelül 3,5-szeresre növekedett.

A termelőerők fejlődésében a háborút közvetlenül megelőző 13 év folyamán hatalmas minőségi változás történt; ennek eredményeként a Szovjetunió a legkorszerűbb technikával felszerelt, függetlensége megvédésére képes hatalmas ipari állammá alakult át. A szocializmus győzelme, a tőkéselemek megsemmisítése folytán a szocializmus gazdasági alaptörvényének hatóköre kiterjedt az egész népgazdaságra.

De a nemzetközi helyzet a szocializmusnak országunkban történt felépítése után sem tette lehetővé, hogy nagy fordulattal rohamosan bővítsük a közszükségleti cikkek termelését. Előbb az ország aktív védelemre való fölkészítésének szükségessége, majd pedig a fasiszta agresszorok ellen vívott honvédő háború követelte meg a nehézipar gyors fejlesztését. A második világháború idején hatalmas nehéziparunk szilárd bázisa volt a Szovjet Hadsereg fölfegyverzésének és egyik döntő feltétele az ellenség szétzúzásának.

A háború körülbelül két ötéves tervvel hátráltatta iparunk fejlődését. A háború után bizonyos idő kellett, hogy elérjük és jelentősen túlszárnyaljuk a háborúelőtti színvonalat. Mindez szükségessé tette a nehézipar, első sorban a gépgyártás gyors fejlesztését.

Az ipari termelés a gazdaság békés termelésre való átállítása miatt 1945—1946-ban valamelyest csökkent; de azután megkezdődött gyors növekedése, a termelőeszköztermelés első sorban történő növekedésével egyidejűleg. Ennek következtében az I. osztály aránya az ipari termelésben 1937—1953 közt 58 százalékról 70 százalékra növekedett. Jelenleg 21-szer annyi acélt, 19-szer annyi szén és 45-ször annyi villamosenergiát termelünk, mint 1924—25-ben.

A nehézipar megteremtése és intenzív fejlesztése a könnyű- és az élelmiszeripar, valamint a kolhoz- és a szovhoz-mezőgazdaság fejlődésével párosult. Ez az alapja a szovjet nép jóléte szakadatlan növekedésének. De a nehézipar erőltetett ütemű fejlesztése, amelyet a szocializmus építésének szovjetunióbeli konkrét történelmi feltételei és a háborús viszonyok követeltek meg, szükségképp hátráltatta a fogyasztási cikkek termelésének és a dolgozók anyagi és kulturális színvonala emelésének ütemét. A nehézipar növekedése jóval gyorsabb volt a könnyű- és az élelmiszeripar, valamint a mezőgazdaság növekedésénél. A legutóbbi 28 évben a termelőeszközgyártás körülbelül 55-szörösre növekedett, a közszükségleti cikkek termelése viszont csak 12-szeresre. 1953-ban a termelőeszközgyártás több mint háromszorosa volt az 1940. évének, de a fogyasztási cikkgyártás csupán 72 százalékkal nőtt azóta.

A könnyűipar és a nehézipar fejlődési ütemének történelmileg kialakult viszonya, amelyet az előbbi szakaszokban elért gazdasági fejlődés objektív feltételei alakítottak ki, nem lehet megfelelő ma a nép növekvő szükségleteinek a termelés jelenlegi színvonalán lehetséges maximális ki-

elégítése szempontjából. A nehézipar eddig elért fejlődési színvonala lehetővé teszi, hogy jelentősen meggyorsítsuk a fogyasztási cikkeket termelő ágazatok fejlődését. A kommunista párt és a szovjet kormány ezért feladatul tűzte ki, hogy döntő fordulatot valósítsunk meg: jelentősen növeljük a közfogyasztást a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeivel összhangban.

V.

Ez a fordulat leginkább abban fejeződik ki, hogy megváltozik a társadalmi termelés I. és II. osztálya fejlődésének kölcsönös viszonya; fokozott ütemben fejlődnek a közszükségleti cikkeket termelő ágazatok. A nehézipar és a gépgyártás mindinkább áttér a fogyasztási cikkgyártó ágazatok kiszolgálására, s fejlett, korszerű technikával látja el ezeket az ágazatokat. Megvalósul az a program, amely megszabja a közszükségleti cikkek termelőfolyamatainak széleskörű gépesítését és automatizálását, a könnyűipar és az élelmiszeripar beruházásainak növelését és ez ágazatok termelőkapacitásainak bővítését.

A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának ötödik ülészakán törvénybe iktatott költségvetés hatalmas összeget irányoz elő a fogyasztási cikkgyártó iparágak további fejlesztésére. A Szovjetunió közszükségleti iparcikkgyártási minisztériumának szánt beruházások összege 1954-ben 5 850 millió rubelre emelkedik, szemben az 1953-ban teljesített beruházások körülbelül 3 148 millió rubeles összegével. A szövetségi köztársaságok minisztertanácsai 1954-ben 810 millió rubelt juttatnak a helyiipari és a tűzelőanyagipari minisztériumoknak a közszükségleti iparcikktermelés bővítése végett. Sokkal többet ruházunk be az élelmiszeriparban is. A Szovjetunió gépgyártási minisztériuma köteles 1954-ben 530 millió rubel, 1955-ben pedig 800 millió rubel értékű technológiai berendezést szállítani a Szovjetunió élelmiszeripari minisztériumának.

A nehézipar egyik legfontosabb feladata, hogy jelentősen fokozza a lakosságnak szánt közszükségleti cikkek termelését, tehát a szovjet emberek munkáját megkönnyítő és életviszonyaikat javító háztartási és kultúrcikkek termelését is.

Az említett intézkedéseknek biztosítaniuk kell a pamut-, gyapjú- és selyemszövettermelés jelentős bővítését, a konfekcióáru- és cipőtermelés növekedését, a lakosság fokozott hús-, hal-, vaj-, cukor-, édesipari termék-, edény- és bútorellátását, a különféle háztartási és kultúrcikkek, jég szekrény, rádió, televíziós készülék, kerékpár, motorkerékpár, autó stb. termelésének általános növekedését.

A könnyű- és az élelmiszeripar fejlesztésében, valamint a közfogyasztás növelésében hatalmas feladat hárul a mezőgazdaságra, amely a lakosságot élelmiszerral, az ipart pedig nyersanyaggal látja el.

A nehézipar fejlődése megteremtette a szocialista mezőgazdaság rohamos fejlődésének feltételeit. A mezőgazdasági termékek termelése mégis nagyon elmarad a kolhozok technikai felszereltsége és a kolhozrendszerben rejlő lehetőségek mögött. 1940-től 1952-ig az ipari termelés 2,3-szeresre, de a mezőgazdaság összehasonlítható árakon számított termelése csak 10 százalékkal növekedett. A mezőgazdasági ágazatok közül különösen az állattenyésztés, a burgonya- és a zöldségtermelés maradt el, mind fejlődési ütemét, mind pedig a termelés gépesítési színvonalát tekintve. Ennek következtében észrevehető aránytalanság keletkezett a lakosság gyorsan növekvő hús-, tejtermék-, zöldség-, gyümölcs- stb. szükséglete és a mezőgazdasági termelés színvonala közt.

Az ipar és a mezőgazdaság, valamint a mezőgazdaság különböző ágazatai szorosan, kölcsönösen egymáshoz kapcsolódnak. Ezért az állattenyésztés tartós elmaradása nagyon fékezte az állati eredetű nyersanyagot feldolgozó könnyű- és élelmiszeripar fejlődését. Az állattenyésztés fejlődését pedig a takarmánytermelés és -begyűjtés elmaradása, úgyszintén a burgonyatermelés elmaradottsága gátolta. Az ipar és a mezőgazdaság fejlődésének ez az aránytalansága akadályozza, hogy az ország ipari fejlődésének jelenlegi fokán lehetséges maximális színvonalra emeljük a közfogyasztást.

A kommunista párt és a szovjet állam politikája a szocializmus gazdasági alaptörvénye követelményeinek mérlegelésén alapul. E politika lényege, hogy tovább fejlesztjük ugyan a nehézipart, de a legközelebbi két-három évben kellőképpen kielégítjük a lakosság növekvő élelmiszer-szükségletét, s biztosítjuk a könnyűipar nyersanyagellátását. Ugy kell megszabnunk az ipar és a mezőgazdaság fejlődési arányait, hogy ezek az arányok az említett feladat megoldását szolgálják.

A szovjet kormány a mezőgazdasági termelés rohamos fejlesztésére a gondosan megfontolt intézkedések egész rendszerét irányozta elő. Határozatban megszabta, hogy 1954-ben az egész mezőgazdaság állatállománya a következő mértékig emelkedjék: szarvasmarha 65,9 millió, juh és kecske 144,4 millió, sertés 34,5 millió. A burgonya- és a zöldségtermelés további növelése céljából kimondja a határozat, hogy a burgonya és a zöldség vetésterülete 1954-ben a következőképpen növekedjék: a kolhozok burgonya-vetésterülete 4 128 500 hektárra, zöldség-vetésterülete 1 003 400 hektárra, a Szovjetunió szovhozügyi minisztériumának szovhozaiban a burgonya vetésterülete 218 000 hektárra, a zöldségféléké 72 500 hektárra, a Szovjetunió élelmiszeripari minisztériumának szovhozaiban a burgonya vetésterülete 44 000 hektárra, a zöldségféléké pedig 20 000 hektárra. A határozat tartalmazza a mezőgazdaság élenjáró technikával való további felszerelésének széleskörű programját, a termelőfolyamatok gépesítésének programját. Az 1953. évi költségvetés 39,9 milliárd rubelt irányoz elő a mezőgazdaság fejlesztésével összefüggő intézkedésekre, az állattenyésztés-

tés és a zöldségtermelés gyökeres javítására, a gép- és traktorállomások, valamint a szovhozok élenjáró mezőgazdasági technikával való további felszerelésére. A mezőgazdaság a terv szerint az 1954-től 1957 május 1-ig terjedő időszakban 15 lőerős egységekben számolva, legalább 500 000 univerzális traktort, 250 000 sorközi művelésre alkalmas traktort és rengeteg mezőgazdasági gépet, autót stb. kap.

VI.

Az anyagi javak, különösen a személyes fogyasztási cikkek termelésének fejlettségi foka a dolgozók állandóan növekvő szükségletei maximális kielégítésének egyik legfontosabb feltétele. De ez a feltétel önmagában nem elég. A termelt javakat el kell osztani, s csere útján el kell juttatni a fogyasztóhoz.

Az anyagi javak szocializmusbeli elosztásának alapjául szolgáló gazdasági törvények gyökeresen különböznek az elosztás kapitalizmusbeli törvényeitől.

A kapitalizmusban a termelőeszközök tőkés tulajdona a tőkés kizsákmányolás törvényeivel együtt határozza meg a nemzeti jövedelem elosztását. Ezek a törvények rendkívül szűk keretek közé szorítják a munkások fogyasztását. A kapitalizmusban hat a tőkés felhalmozás általános törvénye; ennek megfelelően a termelés fejlődése a proletariátus és a dolgozó tömegek fokozódó elnyomorodásával párosul. Ezért az anyagi termelésben foglalkoztatott munkások által termelt nemzeti jövedelem oroszánrésze ipari és kereskedelmi profit, kamat és földjáradék formájában a kizsákmányoló osztályoknak jut; a munkásosztály a nemzeti jövedelemnek csak jelentéktelen részét kapja meg munkabér formájában. A parasztok és a kisiparosok termelte nemzeti jövedelemrész zöme a földtulajdonosoké, a felvásárlóké, a kereskedőké, a bankároké és a burzsoá államé. A kizsákmányoló osztályok elsajátítják, s élősdí fogyasztásukra használják fel a nemzeti jövedelem jelentős részét. A nemzeti jövedelem másik részét pedig a maximális profit biztosítása végett a termelés bővítésére fordítják.

A szocialista társadalomban az anyagi termelés ágazatainak dolgozói által termelt nemzeti jövedelem két részre oszlik. Egyik része a dolgozók személyes szükségleteinek kielégítésére szolgál; ez a rész a munkások és az alkalmazottak pénzbeli munkabérének és a kolhozpanaszatok pénzbeli és természetbeli jövedelmének formáját ölti. A másik rész a társadalom tiszta jövedelme, amelyet a társadalom a városban és a falun folyó szocialista termelés bővítésére, a kultúra fejlesztésére, az államapparátus fenntartására és az ország védelmi képességének fokozására használ fel. A szocializmusban tehát nincsenek munka nélkül szerzett jövedelmek, amelyek a tőkéstársadalom jövedelmeinek zömét alkotják. A szocialista társa-

dalomban az egész nemzeti jövedelem a dolgozóké, s felhasználása a dolgozók érdekében történik.

A szocializmus megszünteti a munkások fogyasztásának nyomorúságos színvonalát, amely a munkaerő értékének törvényéből és a tőkés felhalmozás általános törvényéből ered. A szocializmus gazdasági alaptörvénye megköveteli a nép állandóan növekvő szükségleteinek maximális kielégítését. A szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményei a munkaszerinti elosztás gazdasági törvénye révén valósulnak meg. Ez utóbbi törvény alapján a szocialista társadalom dolgozójának részesedése a nemzeti jövedelemben nem munkaereje értékétől, hanem a társadalom számára végzett munkája mennyiségétől és minőségétől függ. A munkaszerinti elosztás anyagilag érdekeltté teszi a dolgozót munkája eredményeiben, ezért ez nagyon fontos tényezője a szocialista termelés fejlődésének, a dolgozók jóléte fokozódásának. A Szovjetunió Kommunista Pártjának központi bizottsága szeptemberben megállapította: a mezőgazdaság több fontos ágazata, különösen az állattenyésztés, főként azért maradt el, mert megsértettük a kolhozparasztok munkájuk eredményeiben való anyagi érdekelttségének elvét. A kolhozparasztok a munkaszerinti elosztás gazdasági törvénye alapján munkaegységeik szerint természetben vagy pénzben kapják jövedelmüket. Minthogy a szocializmusban a szocialista tulajdon két formája miatt a város és a kolhozfalu gazdasági kapcsolata csere útján valósul meg, a kolhozparasztok jövedelmük jelentős részét a szabott árakon történő adás-vétel során realizálják. A szocialista állam a fogyasztási cikkek ártervezésekor a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeiből indul ki, s számol ezeknek az árúknak az értékével. Az értéktörvény megköveteli, hogy az árúk eladása a termelésükre fordított társadalmilag szükséges munka alapján történjék. A szocialista állam, amely a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeihez, az egész népgazdaság fejlesztésének szempontjaihoz igazodik, az egyes árúk árát értéküktől való bizonyos eltérésekkel tervezheti meg. Az állam egyúttal egyes, átmenetileg veszteséggel dolgozó vállalatokat vagy ágazatokat más ágazatokból vagy vállalatokból szerzett jövedelmei terhére finanszíroz. Az értéktörvény hatásának mérlegelése ennek ellenére nagyon fontos az egyes árúk helyes árszámának megállapítása szempontjából. Az értéktörvény követelményeinek megsértésével megállapított olcsó hús-, tej-, tojás- stb. felvásárlási ár nem teremtette meg a kolhozok és a kolhozparasztok szükséges érdekelttségét a közös állattenyésztés fejlesztésében. Ugyanez történt a zöldségtermelésben és néhány más mezőgazdasági ágban is. A Szovjetunió minisztertanácsa és az SZKP központi bizottsága határozatot hozott a mezőgazdasági árúk begyűjtési és felvásárlási árának emeléséről. Ennek megfelelően a kötelező beadás során beszolgáltatott élőállat és szárnyas begyűjtési ára több mint 5,5-szeresre, a tej és a vaj ára kétszeresre, a burgonyáé 2,5-szeresre, a fő-

zelékléké átlagosan 25—40 százalékkal emelkedik. A határozat célja az volt, hogy megszüntesse az értéktörvény követelményei és a mezőgazdasági áruk árszínvonalára közt lévő ellentmondást, s hogy fokozza a kolhozok és a kolhozparasztok anyagi érdekelttségét munkájuk eredményeiben, mert ez vitathatatlanul rendkívül fontos ösztönző tényezője a kolhozmezőgazdaság fejlődésének és felvirágzásának.

A szovjet nép állandóan növekvő szükségletei kielégítésének egyik feltétele, hogy a lakosság növekvő pénzjövedelmei és a közszükségleti cikkek tömege közt meglegyen az összhang. A Szovjetunió rohamos ipari fejlődése alapján gyorsan nő a városi lakosság létszáma; 1926 és 1952 közt több mint háromszorosra növekedett. A munkások és az alkalmazottak pénzbére csak a legutóbbi néhány évben körülbelül 1,5-szeresre növekedett. Különösen gyorsan nő a reálbér. A közszükségleti cikkek kiskereskedelmi ára 1947-től 1953-ig hatszor csökkent; az említett cikkek ezalatt több mint 50 százalékkal olcsóbbodtak. Ez hatalmas kedvezményekhez juttatta a lakosságot. Növekednek azok az összegek is, amelyeket az állam pótlólag utal ki különféle szociális és kulturális intézkedések megvalósítása végett. Ezek az összegek igen jelentősen kiegészítik a munkabért. Az állam ilyenirányú kiadásai az 1940. évi 40,8 milliárd rubelről 1953-ban 129,8 milliárd rubelre, vagyis több mint háromszorosra növekedtek. A társadalombiztosítási költségvetés 1940 és 1952 közt csaknem megkétszereződött.

A munkások és az alkalmazottak egy dolgozóra számított reáljövedelme 1951-ben körülbelül 57 százalékkal volt nagyobb, mint 1940-ben. A munkások és az alkalmazottak jövedelme 1952-ben újabb 7 százalékkal, a parasztoké pedig 8 százalékkal növekedett.

A kolhozparasztok jövedelme nagyban emelkedik, amióta a kommunista párt és a szovjet kormány úgy intézkedett, hogy fokozza a kolhozok és a kolhozparasztok anyagi érdekelttségét a mezőgazdasági növények terméshozamának növelésében és a közös állattenyésztés fejlesztésében. Ez intézkedések sorába tartozik elsősorban a mezőgazdasági adó csökkentése, a begyűjtési és a felvásárlási árak emelése, a kolhozparasztok kötelező állati eredetű termékbeszolgáltatásának, valamint a kolhozok burgonya- és zöldségbeadási kötelezettségének csökkentése. A szovjet állam a mezőgazdaság további fejlődését szolgáló halaszthatatlan intézkedések megvalósítása céljából tavaly pótlólag 15 milliárd rubelt költött, az idén pedig több mint 35 milliárd rubelt költ majd. Az említett intézkedések eredményeként a kolhozok és a kolhozparasztok pótlójövedelme 1953-ban több mint 13 milliárd rubel volt, 1954-ben pedig több mint 20 milliárd rubel lesz.

Mindennek eredményeként hatalmasan növekszik a munkások, az alkalmazottak és a kolhozparasztok vásárlóereje és fogyasztása.

A szovjet kormány a közszükségleti cikkek növekvő szükségletének kielégítése végett kidolgozta az intézkedések átfogó programját, s ennek

keretében feladatul tűzte ki a közszükségleti cikkek termelésének általános növelését. Az előirányzat szerint 1953-ban 37,2 milliárd rubel értékű iparcikket kellett pótlólagosan termelni és forgalomba hozni. A határozat átfogóan intézkedik, hogy 1954 és 1956 közt rohamosan növekedjék az élelmiszerek termelése is.

A közfogyasztás fejlesztésére kidolgozott párt- és kormányprogram nemcsak a termelt áruk mennyiségének nagy növelését irányozza elő, hanem minőségük általános emelését is. A burzsoá társadalomban az áru használati értéke csak annyiban érdekli a tőkést, amennyiben a használati érték az érték és az értéktöbblet hordozója. A szocialista társadalomban a sokféle kiváló minőségű használati érték termelése rendkívül nagyjelentőségű a szocialista termelés céljának elérése, a nép növekvő anyagi és kulturális szükségleteinek maximális kielégítése szempontjából.

VII.

A közfogyasztás nagymértékű föllendítésére irányuló párt- és kormányprogram megvalósítása megköveteli, hogy teljesen kifejlődjék az áruforgalom. A szocializmusban ma és még sokáig elsősorban a kereskedelem osztja el a fogyasztási cikkeket a szocialista társadalom tagjai közt. A tőkések eszközül használják föl a tőkés kereskedelmet a dolgozók kizsákmányolására. A szovjet kereskedelem ellenben a népet szolgálja. A szovjet kereskedelem az a forma, amelyben a dolgozók realizálják a munkaszertant elosztás gazdasági törvénye alapján kapott jövedelmeiket. A munkások és az alkalmazottak az állami és a kolhozkereskedelem közvetítésével szerzik meg munkabérükért a szükséges fogyasztási cikkeket. A kolhozparasztok az állami begyűjtés, a szövetkezeti és a kolhozkereskedelem rendszerében realizálják pénzjövedelmeiket, s adják el termékeiket. A dolgozók szüntelenül növekvő szükségleteinek maximális kielégítése tehát jelentősen függ a szovjet kereskedelem fejlődésétől és a kereskedelmi apparátus munkájának minőségétől.

A szovjet kereskedelem megvalósítja a termelés és a fogyasztás kapcsolatát, eljuttatja a szocialista iparban és mezőgazdaságban termelt árukat a fogyasztókhoz, de tevékenyen hat a szocialista termelésre is: elősegíti a közszükségleti cikkek termelésének bővítését és minőségük javítását.

A közfogyasztás fejlődésének feltétele, hogy a kereskedelem gondosan tanulmányozza a lakosság keresletét, s hogy olyan szerteágazó kereskedelmi apparátus létesüljön, amely teljesen kielégítheti a dolgozók igényeit.

Az állami és a szövetkezeti kiskereskedelem áruforgalma a háború után 2,9-szeresre növekedett, s jelentősen túlszárnyalta a háborúelőtti színvonalat. Bővült az áruk választéka, s kiterjedt az állami és a szövetkezeti kiskereskedelem hálózata. A lakosság fogyasztásának és vásárlóerejének növekedése nyomán rohamosan megváltozik az áruforgalom összetétele, város-

és kolhozfaluszerte egyaránt nő a kitűnő minőségű élelmiszerek és iparcikkek iránti kereslet. Például 1951-ben a következőképpen növekedett a falura szállított áruk mennyisége 1940-hez képest: kerékpár 225, fényképezőgép 254, rádiókészülék 227, óra 228 százalék. A falusi fogyasztási szövetkezetek 2,3-szer annyi könyvet adtak el, mint 1940-ben (az állami könyvüzletek falusi lerakatainak forgalmán kívül). A fogyasztási szövetkezetek a háború előtt még egyáltalán nem árultak autót, de 1951-ben már tízezerrel adtak el.

1953-ban emelkedett az áruforgalom, mert a szovjet kormány intézkedései folytán gyorsan fokozódott a közszükségleti cikkek termelése. Az állami és a szövetkezeti kiskereskedelem áruforgalma tavaly összehasonlító árak szerint 79 százalékkal volt nagyobb, mint 1940-ben. Az előző három évben az összehasonlító árakon számított áruforgalom évente átlag csak 13 százalékkal növekedett, de a tavalyi növekedés már elérte a 20 százalékot. Nagyon megjavult az áruforgalom szerkezete. Az 1940. évi áruforgalomban az iparcikkek részesedése 36,9 százalék volt, de tavaly már 45,3 százalék.

A Szovjetunió minisztertanácsa és az SZKP központi bizottsága megszabta, hogy az állami és a szövetkezeti kiskereskedelem összehasonlító árakon számított áruforgalma az idén 72 százalékkal haladja meg az 1950. évit. Az ötéves terv eredetileg arra törekedett, hogy a kiskereskedelmi áruforgalom 1955-ben 70 százalékkal haladja meg az 1950. évit. A határozat szerint tehát már az idén túlszárnyaljuk az ötéves terv 1955-re megszabott eredeti feladatát.

A mezőgazdasági termékek begyűjtési és felvásárlási árának nemrégiben történt jelentős emelése ellenére megtartjuk a forgalomba bocsátott fogyasztási cikkek jelenleg érvényes, 1953 elején jelentősen csökkentett, kiskereskedelmi árát. A rendszeres árleszállítások irányvonala ezentúl is a szovjet gazdaságpolitika fővonala, a szocializmus gazdasági alaptörvénye követelményeinek megfelelően. Ezzel kapcsolatban különösen fontos, hogy az értéktörvénnyel összefüggő gazdasági eszközöket felhasználjuk a fogyasztási cikkek termelésének gyors fejlesztésére. Ez elsősorban az önálló elszámolásra, tehát a tervszerű gazdasági vezetésnek az értéktörvény hatásait mérlegelő módszerére vonatkozik.

A közfogyasztási cikkeket termelő ágazatok gyors fejlesztése és a dolgozók jólétének fokozása végett szükséges, hogy a szocialista ipar valamennyi ágazatában szívósabban küzdjünk az önálló elszámolás következetes alkalmazásáért, a termelő kapacitások jobb kihasználásáért, a termelés észszerű megszervezéséért, a munka termelékenységének növeléséért és a termék önköltségének csökkentéséért. A kiskereskedelmi árak további leszállítására a munka termelékenysége növekedésének és az önköltség csökkentésének mértékében kerül majd sor.

Mindezzel tanuskodik, hogy a szocialista termelés célja, a tömegek folyton növekvő szükségletei maximális kielégítésének biztosítása, az értéktörvény érvényesülésével összefüggő áru- és pénzeszközök felhasználása révén, az áruforgalom teljes kifejelesztése révén valósul meg a szocializmus szakaszában.

Lapjaink nemrég oly helytelen megállapításokat közöltek, hogy a közvetlen termékcserére való áttérés már a szocializmus szakaszán megvalósulhat. Ezért határozottan hangsúlyozzuk a marxizmus-leninizmusnak azt a tételét, hogy csak akkor juthatunk el a kommunizmus magasabb fokán az értéktörvény, a pénz és az áruforgalom elhalásához, a közvetlen elosztás kommunista elvének megvalósulásához, ha a szocializmus szakaszában teljesen felhasználjuk az értéktörvényt, s fejlesztjük az áruforgalmat.

VIII.

Eddigi fejtegetéseink eredményeként megállapíthatjuk, hogy a szocializmusban a termelés és a fogyasztás kölcsönös viszonya gyökeresen megváltozott a szocializmuselőtti társadalmi alakulatokhoz képest.

A termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szüntelen növekedése azt eredményezi, hogy rendszeresen, mindinkább növekszik a fogyasztási cikkek termelése, s az elosztás meg a csere közvetítésével biztosítható a dolgozó tömegek állandóan növekvő szükségleteinek kielégítése. A közfogyasztás növekedésének hatására nő a tömegek szükséglete, vásárlóereje; a közfogyasztás növekedése egyúttal a szocialista termelés további fejlesztésének is hatalmas ösztönzője. De a szocializmusban az elosztás és a csere is erősen hat a termelésre; ez lehetővé teszi az ipar és a mezőgazdaság további fejlődését. Mindezek a folyamatok a szocializmus gazdasági alaptörvénye által meghatározott egyetlen céltól, a társadalom állandóan növekvő szükségletei maximális kielégítésétől függenek.

Legvilágosabban kifejezik ezt a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa ötödik ülésszakának és az SZKP központi bizottságának határozatai, valamint a fogyasztási cikkek bőségének megteremtéséről és a népjólét fokozásáról kiadott párt- és kormányhatározatok.

Az SZKP központi bizottsága szeptemberi ülésének határozatai, valamint az ezekre vonatkozó párt- és kormányhatározatok nemzetközi jelentőségűek. A népi demokratikus országok dolgozói nagy lelkesedéssel fogadták ezeket a határozatokat, a tőkésországok dolgozói pedig a kapitalizmus igájától való megszabadulás és a jobb jövő reményét merítik belőlük.

Az imperialisták és az agresszorok féktelen dühvel fogadták a határozatokat. Például a *New York Times* úgy ismertette az SZKP központi bizottsága szeptemberi ülésének határozatát, pontosabban a közfogyasztási cikkek termelésének növelésére irányuló fordulatot, mint az „1953 típusú NEP-re” való áttérést. A lap szerette volna meggyőzni olvasóit, hogy a

szeptemberi ülés határozatára azért került sor, mert a Szovjetunió lakosságának növekedése túlszárnyalja az élelmiszertermelés növekedését, s mert „a szovjetek époly kevésbé lehetnek meg Malthus nélkül, mint Marx Károly nélkül“.

Az ilyen állítások abszurditása teljesen világos. Tudja ezt minden el-foglulatlan olvasó, aki valamelyest is ismeri a szocialista gazdasági életet. Már régen elértük a szocialista elemeknek a kapitalista elemeken aratott győzelmére épült NEP célját. A szocializmus győzelme a NEP végét jelentette. Csak legmakacsabb ellenségeink nézhetik úgy a kolhozparasztnak anyagi érdekeltiségének fokozására irányuló intézkedéseket, mint valamiféle visszatérést a NEP már régen túlhaladott szakaszához.

Ugyanilyen ostoba a malthuzianizmusról szóló fecsegés is. Éppen a szocializmus szovjetunióbeli tapasztalata cáfolta meg mindennél meggyő-zőbbben a malthuziánusok reakciós koholmányait, s bizonyította be, hogy a szakadatlanul tökéletesedő technika a lakosság legrohamosabb növekedésé-nél is gyorsabban növelheti a létfenntartási eszközök mennyiségét. A szo-cialista gazdaságban már nem érvényes a népesedés tölkés törvénye, amely-nek hatására a társadalmi gazdagság növekedésével párhuzamosan a lakos-ság mind nagyobb része fölöslegessé válik, s növeli a munkanélküliek had-seregét.

A szocializmusban más népesedési törvény hat, s ennek megfelelően a lakosság állandó növekedése a népjólét szüntelen növekedésével, az egész munkaképes lakosság teljes foglalkoztatásával párosul.

A szocialista gazdaságban nem a lakosság növekedése, hanem a nép fogyasztásának és vásárlóerejének szüntelen növekedése ösztökéli és hajtja előre a fogyasztási cikkek termelésének már elért színvonalát. A kommu-nizmus építése során nemantagonista ellentmondás születik a szocialista termelés minden szakaszban elért színvonalá és a tömegek még gyorsab-ban növekvő szükségletei közt. Ez az ellentmondás a termelés további bő-vítése útján oldódik meg, ez pedig a közfogyasztás újabb növekedését, a termelés újabb bővítését serkentő szükségletek fokozódását eredményezi.

Mindez pontosan bizonyítja, hogy a kommunista pártnak és a szovjet kormánynak a népjólét emelésére kidolgozott széleskörű programja tör-vényszerű jelenség, a szocializmus gazdasági törvényei által meghatározott szovjet gazdaságpolitika általános irányvonala.

A népjólét szakadatlan növelése a szocializmus gazdasági alaptörvé-nyének követelménye és a néptömegek igazi érdekeit kifejező vezető párt-és állami funkcionáriusok tudatos célja. Pártunk és kormányunk törvénye — mondta Malenkov elvtárs — az a kötelesség, hogy fáradhatatlanul gon-doskodjék a nép üdvéről, a nép anyagi és kulturális szükségleteinek maxi-mális kielégítéséről (*Voproszi Ekonomiki*. 1953. 12. szám.).

Élelmiszeriparunk időszerű kérdései

A Magyar Dolgozók Pártja központi vezetőségének júniusi és októberi határozata megszabta népgazdaságunk fejlesztésének útját, s új szakaszt nyitott meg gazdaságpolitikánkban. E két határozat és a ráépülő kormány-programm a lakosság életszínvonalának, szociális és kulturális ellátottságának jelentős és állandó emelését tűzte ki célul.

Gazdaságpolitikánk új szakaszában nagy feladatok hárulnak az élelmiszeriparra is. Ezentúl jobban el kell látnia dolgozó népünket, s több, jobb és nagyobb választékú élelmiszeripari termék készítésével kell biztosítani az egyre növekvő szükségletek kielégítését. De ehhez jobban kell kihasználnunk iparunk meglévő lehetőségeit, s szélesebb alapokra kell helyeznünk az élelmiszeripar és a mezőgazdaság kapcsolatait, hogy az élelmiszeriparnak a mezőgazdaságra gyakorolt hatása fokozottan érvényesülhessen.

Gazdaságpolitikánk legfontosabb célja, a dolgozó nép életszínvonalának emelése, csakis a mezőgazdaság fokozott fejlesztésével érhető el. Ezért a szocializmus építésének mostani szakaszában főképp a mezőgazdaság fejlesztésére kell törekednünk.

A párt központi vezetőségének határozatai megállapították, hogy a szocializmus gazdasági alaptörvénye fejlődésünk korábbi szakaszában nem érvényesült eléggé. Ennek főként nehéziparunk túlságosan gyorsütemű fejlesztése volt az oka. A könnyűipar és az élelmiszeripar, de különösen a mezőgazdaság fejlődése elmaradt a nehézipar gyorsított ütemű fejlődésétől; nem gondoskodtunk állandóan és fokozottan a városi és a falusi lakosság mindennapi szükségleteinek kielégítéséről, pedig enélkül az életszínvonal nem emelkedhet.

A mezőgazdaság elmaradottsága hátráltatta iparunk fejlődését is. Az élelmiszeripar, amelynek minden fontos nyersanyaga mezőgazdasági termék, nem mindig tudta fokozni termelését és javítani termékei minőségét a lakosság megnövekedett szükségleteinek megfelelő mértékben.

A gazdasági fejlődés helyes arányainak kialakításához, a több, jobb és ízletesebb élelmiszer termeléséhez, több ruha, cipő és egyéb közszükség-

leti cikk gyártásához az élelmiszeripar és a könnyűipar viszonylag erőteljesebb fejlesztése okvetlenül szükséges. De ez csakis a mezőgazdaság fokozott fejlesztése útján lehetséges, mert a mezőgazdaság látja el nyersanyaggal az élelmiszeripart és jórészt a könnyűipart is.

A párt határozatai nemcsak jelentős feladatokat bízna az élelmiszeriparra, hanem biztosítják az élelmiszeripar fejlődésének összes feltételeit is. Pártunk központi vezetőségének és a minisztertanácsnak a mezőgazdasági termelés fejlesztéséről hozott határozata gondoskodik az ipari és az olajosnövények termelésének fokozásáról, s ezzel az élelmiszeripar nyersanyagalapjának növeléséről. A határozat a lakosság jobb hús- és zsírellátása végett állatfajtánkint meghatározza az állattenyésztés fejlesztésének feladatait is.

A lakosság jobb élelmiszerellátásának biztosításáért kettős feladatot kell vállalnunk:

a) a mezőgazdaság fokozott fejlesztése útján meg kell teremtenünk a mezőgazdasági nyersanyagok bőségét, amely biztosítja az élelmiszeripar fölemelt termelési tervének hiánytalan teljesítését;

b) úgy kell fejlesztenünk az élelmiszeripart, hogy ez elsőrendű élelmiszerré dolgozhassa föl a megnövekedett mennyiségű nyersanyagot.

A szocializmus építésének mostani szakaszában legfontosabb kérdésünk a mezőgazdaság fejlesztése. Ez különösen fontos az élelmiszeripar szempontjából, mert az itt feldolgozásra kerülő nyersanyagok legnagyobb része mezőgazdasági eredetű.

Az élelmiszeripar és a mezőgazdaság fejlődése közt szoros kölcsönhatás van. Az élelmiszeripar fejlődésének alapja a mezőgazdasági termelés megfelelő növekedése. Nyilvánvaló, hogy a mezőgazdasági nyersanyagbázis növelése nélkül nem fejleszthetjük tartósan az élelmiszeripart. De arra is ügyelnünk kell, hogy az élelmiszeripar szervezetten, jól dolgozzon, mert csak így mozdíthatja elő és gyorsíthatja meg a mezőgazdaság fejlődését. A mezőgazdaság fejlesztésében ugyanis szervező szerep illeti meg az élelmiszeripart. Az élelmiszeripar a mezőgazdaság megrendelője, s így igényeivel megszabja a mezőgazdasági termelés fejlődési irányát is.

Az élelmiszeripar saját apparátusával biztosítja nyersanyagának jórésztét. A szerződéses termeltetés, a hízalási akciók lebonyolítása, az ipar által szervezett szabadfelvásárlás közvetlen termelési kapcsolatot teremt a parasztság és az ipar dolgozói közt. Ez a kapcsolat a jó vetőmagok biztosításával, a helyes agrotechnikai eljárások megismertetésével, a kártevők elleni védekezés megszervezésével egyre szorosabbá válik. Parasztságunk látja, hogy az ipar kezdeményező szerepe folytán egyre kedvezőbb feltételek közt termelhet, s mindinkább növekvő jövedelemhez juthat.

A nyersanyagbázis központi kérdése valamennyi élelmiszeripari vállalatnak, amely mezőgazdasági terméket dolgoz fel. Vállalataink munkája elsősorban a részükre szállított nyersanyagok mennyiségétől és minőségétől függ. A legfejlettebb gyártási eljárással sem lehet selejtes, harmadrendű mezőgazdasági termékből jóminőségű élelmiszert készíteni. Ezért mondta Mikoján elvtárs, hogy az élelmiszeripari vállalatok elsősleges és legfontosabb műhelye a föld, amelyben a nyersanyag terem.

A nyersanyagbázis fejlesztésének sikere nagyrészt attól függ, milyen hatást gyakorol az élelmiszeripar a mezőgazdaságra. A mezőgazdasági nyersanyagtermelés fejlődési irányában és a termelési eredmények nagyságában egyaránt megmutatkozik, mit kíván az élelmiszeripar a termelőkötől.

Az élelmiszeripar szervezőszerepe a mezőgazdasági termelésben főként a nyersanyagbázis megfelelő kialakításakor tűnik ki. Ez nemcsak azért fontos, mert a nyersanyagbázis megfelelő mennyiségű és minőségű nyersanyagot biztosít az üzemeknek, hanem azért is, mert az ipari termelés önköltsége jelentősen csökkenthető, ha az egyes élelmiszeripari üzemek környékén ezek jellegének megfelelő nyersanyagtermelő körzeteket alakítunk ki és fejlesztünk.

Ha egyes ipari üzemek a megfelelő nyersanyagok termelési központjává alakulnak, szükségtelen lesz, hogy az élelmiszeripari termelés nyersanyagait az ország távoli vidékeiről szállítsuk feldolgozásra. Eddig sokszor elhanyagoltuk ezt a kérdést. Nem egyszer előfordult, hogy csökkentettük a történelmileg kialakult sajátos jellegű növénytermelő területek jellegzetes növényfajtáinak termelését. Pedig nem véletlen, hogy Szabolcsban termelik a legjobb burgonyát, Hevesben a legjobb dohányt és Békés, Szolnok, Csongrád megyékben a legjobb cukorrépát.

A szerződéses termeltetés során nem mindig törődtünk eléggé az egyes országrészek időjárási és agrobiológiai viszonyaival sem. Pedig nagyon fontos, hogy az egyes tájakon a legjobban megfelelő növényféléseget és a legmegfelelőbb fajtát termeltessük.

Sokszor károsan erőltettük bizonyos növényfélések termeltetését; ezek a termelők gyakorlatlansága miatt rosszul fizettek, s fontos és bevált ipari növényeket szorítottak ki régi területeikről. A gyapot például kiszorította a cukorrépát és a dohányt egyes hagyományos területeiről. Olyan területeken szüntettük meg a dohány termelését, ahol a minőségi dohánytermeléshez nélkülözhetetlen pájták megvoltak. Mindez nemcsak az önköltséget növelte, hanem rontotta a termésátlagokat is.

A mezőgazdaság fejlesztéséről szóló határozat erre mutat rá, amikor kimondja: „Meg kell szüntetni azt a helytelen gyakorlatot, hogy az ipari növényeket az ország természeti adottságait figyelmen kívül hagyva, az egyes növények számára nem megfelelő tájakon is termeltetik. A föld-

művelésügyi miniszter — a termelők kívánságának figyelembevételével — állapítsa meg az egyes ipari növények legmegfelelőbb termőterületeit, s az 1955. évtől kezdődően az élelmiszeripari miniszter, illetve a könnyűipari miniszter az egyes ipari növények termelésére ezeken a kijelölt területeken engedélyezze a szerződés kötést.”

Az élelmiszeriparnak a földművelésügyi és a begyűjtési szervekkel együtt kell kijelölnie az ipari növények termelésére legmegfelelőbb területeket, hogy teljesen kihasználhassuk természeti adottságainkat. Minden területről meg kell állapítani, hogy az milyen növény termelésére a legalkalmasabb. Csak azután lehet megszabni, hogy ezentúl hol és mit termeljünk.

Az is okvetlenül szükséges, hogy az állami gazdaságok most már nagyobb területen vállalják az ipari növények termelését. Állami gazdaságaink eddig például csupán szántóterületük egy százalékán termeltek cukorrépát, pedig az országos átlag 2,1 százalék.

Az ipari növények termelésére legalkalmasabb területek kijelölése után az ott legjobban termelhető növényfajták kiválasztásának és nemesítésének feladatát kell megoldani. Olyan ipari növényeket kell termelni, amelyek jól tűrik a természet viszontagságait, nagy terméshozamúak, s az ipari feldolgozás minőségi követelményeinek is megfelelnek. Olyan cukorrépát kell kinevelni, amely bő termést és nagy cukorhozamot biztosít. Ezek a szempontok az olajosmagvak, a dohány, a cikória és az összes konzervipari növények termelésére is érvényesek.

A minőségi és a mennyiségi termelés fokozása végett biztosítanunk kell az észszerű vetésforgók alkalmazását, a növényápolás és a növényvédelem jobb megszervezését is. A vetésforgók megállapításakor vigyázunk, hogy az elővetemény ne legyen olyan növény, amely elősegítheti az ipari növények legveszedelmesebb kártevőinek elszaporodását.

A növényápolási munkák szakszerű és időben történő végzése is hozzájárul az ipari növények terméshozamának fokozásához.

Mi az élelmiszeripar feladata e kérdések megoldásában? Helyes propagandával jökor fel kell tárnia, hogy például a szükséges agrotechnikai intézkedések jó és haladéktalan végrehajtása nemcsak a népgazdaság szempontjából hasznos, hanem a termelőket is anyagi előnyökhöz juttatja.

Az élelmiszeripar feladata továbbá, hogy elősegítse a munkaiigényes növények (például a cukorrépa, a dohány stb.) termelésékor minél több művelet gépesítését. Nemcsak a talajelőkészítést és a vetést kell gépesíteni, hanem a többi műveletet is. A nagy répakombájnokon kívül egyre több új típusú kapálógépet, répaszedőgépet és különféle kisgépeket is kell gyártani, s a mezőgazdaságban alkalmazni.

Az ilyen talajelőkészítő eszközökkel és más új típusú gépekkel való kísérletezésre igen alkalmasak az élelmiszeripari célgazdaságok.

A mezőgazdasági kártevők ellen szervezett harc megvalósításával elérhetjük ipari növényeink terméseredményeinek fokozását. Ebben a fontos harcban az élelmiszeripari üzemek által sokhelyütt megszervezett és betanított növényvédelmi brigádok jó segítőcsapatok lehetnek.

Az élelmiszeripar egyik legfontosabb feladata, hogy a lehető leggyorsabban és a legkevesebb veszteséggel juttassa gyáraiba a megtermelt ipari növényeket.

A már fölszedett növények tárolásának és beszállításának jó megszervezése nagy népgazdasági hasznot biztosít, rossz megszervezése ellenben jelentős károkat okozhat. Meleg időjárás esetén például a helytelenül tárolt répa cukortartalma naponta 0,1 százalékkal is csökkenhet. A helytelen répatárolás országos viszonylatban sokszáz vagon cukorvesztést okozhat.

A lakosság hús- és zsírellátásában mutatkozó nehézségek állattenyésztésünk viszonylag lassú fejlődése miatt egyik napról a másikra nem szűnhetnek meg.

A mezőgazdaság fejlesztéséről szóló határozat intézkedik az állattenyésztés fejlesztésének meggyorsításáról. Szükséges az is, hogy az élelmiszeripar és a begyűjtéssel foglalkozó többi szerv szintén hozzájáruljon a lakosság növekvő szükségleteinek kielégítéséhez. Több hizlalási szerződéssel, a legjobb minőségű állatfajták tenyésztésének elterjesztésével, a hizlalási technika korszerűsítésével, valamint a sovány állatok levágásának megtiltásával, illetve a sovány állatok levágás előtti földhizlalásával elősegíthetjük, hogy a lakosság több húshoz és zsírhoz jusson.

Ezért tovább kell fejleszteni a malomipar, a söripar, a cukoripar és a tejipar hulladékainak felhasználására szervezett és jól bevált sertés-, valamint marhahizlalást, különösen a begyűjtő szervektől átvett sovány állatok felhizlása végett.

Ugyancsak ki kell bővíteni a nagyobb városok körül épített sertés-hizlalók hálózatát, hogy az üzemi konyhákban, az éttermekben és az egyéb közületekben összegyűlt hulladékokat hizlalásra földhasználhassuk. A lakosság körében is meg kell szervezni a hasznosítható háztartási hulladék begyűjtését, s ennek földhasználásával is elő kell segíteni a városoknak hússal és zsírral való jobb ellátását.

Az élelmiszeripari célgazdaságok is sokban elősegítik az élelmiszeripar munkájának sikerét. Ezeknek a célgazdaságoknak nemcsak az a feladatuk, hogy helyes munkaszervezés és szilárd munkafegyelem útján elért jó termelési eredményeikkel meggyőzzék az egyénileg gazdálkodó parasztságot a nagyüzemi gazdálkodás előnyeiről, hanem elsősorban az, hogy biztosítsák az ipari növények minőségi termeléséhez szükséges vetőmagot.

Az ipari növények vetőmagjából még importra szorulunk. Az import-mag azonban nem mindig biztosítja a mi éghajlati viszonyaink alapján méltán várható jó terméshezamot. Az élelmiszeripari célgazdaságok ezen

a területen is segítségünkre lehetnek. További fejlesztésük esetén hamarosan fedezhetjük ipari növényeink egész vetőmagszükségletét.

Élelmiszeripari célgazdaságaink mint kiegészítő nyersanyagbázisok, egyelőre alig számítanak, hiszen például a fejlett cukoripari célgazdaságok még fészített vetésforgó alkalmazása esetén is csupán mintegy 2 százalékát termelik meg cukorrépaszükségletünknek.

A mezőgazdaság tervezett gyorsütemű fejlesztésével természetesen együtt kell haladnia az élelmiszeripar fejlesztésének is.

Az élelmiszeripar az államosítás óta nagyot fejlődött. Megjavítottuk üzemeink technikai felszerelését, sok új üzemet létesítettünk, s biztosítottuk a mezőgazdaságtól kapott nyersanyag földolgozását.

Termelési eredményeink a fölszabadulás óta sokhelyütt a korábbiak többszörösére emelkedtek. Mégsem elégíthetjük ki mindenütt dolgozóink megnövekedett szükségleteit. Ebben legtöbbször a mezőgazdasági termelés elmaradása akadályozott bennünket.

Sokan jogosan kifogásolták gyártmányaink minőségét. Szigorú intézkedésekkel küzdünk a hibák ellen, különösen a kormányprogram meghirdetése óta, s máris vannak eredményeink. A mennyiségi termelés növekedett, az élelmiszeripar termékei minőségileg javultak.

A kormányprogram meghirdetése óta például több tartósított töltelekárut, kolbászfélét, étolajat, száraztésztát, cukorkaárut, likőrt, söröt, margarint termelünk, ezért terven fölül is jelentős készletekkel láthatjuk el a kereskedelmet.

Növeltük a kolbászfélék és az egyéb húsipari készítmények fehéráru-tartalmát. Fokozottabban adagoltuk az édesipar gyártmányaihoz a nemes nyersanyagot, a kakaót, a mandulát és a mogyorót; megjavítottuk a világos sör minőségét, növeltük a csecsemőtej zsírtartalmát. A szabványok, az anyagnormák és a technológiai fegyelem szigorú ellenőrzése folytán legtöbb élelmiszerünk minőségileg javult.

1954. évi terveink elkészítésekor fokozottan ügyeltünk a lakosság megnövekedett igényeinek kielégítésére. Reméljük, a mezőgazdaság fejlesztésének eredményei hamarosan lehetővé teszik, hogy minden élelmiszerből a lehető legteltesebben kielégíthessük népünk szükségleteit.

1954. évi tervünk szerint igen sok fontos élelmiszer termelését fokozzuk. Az idén például a forgalomba kerülő nyershús mennyiségét 1953-hoz képest 109,5 százalékra növeljük, a szalámitermelés 119, a vajgyártás 140, a napraforgóolajtermelés 144,9, a margarinyártás 149,3, a sajtgyártás 144,6, a csokoládégyártás 162,6 százaléknál növekszik.

Az élelmiszeripar távlati terve a mezőgazdasági termelés fejlesztésének eredményeként mutatkozó nyersanyagbázis-bővítéssel, tehát az ipar mennyiségi termelésének még fokozottabb növekedésével számol.

A termelés mennyiségének növelésén kívül nagy gondot fordítunk a minőség gyökeres megjavítására és a választék általános bővítésére is. Húsiparunk többfajta paprikás-, sült- és abálszalonna, valamint tepertő gyártását, tejiparunk újfajta sajtok készítését, valamint kávétejszín, poharas tejjől forgalombahozatalát tervezi.

A konzervipar is bővíti választékát: több jamet, befőttet, csemege-savanyúságot készít, sőt számos új cikket is forgalomba bocsát, egyebek közt szardínia-típusú olajoshalat, hazai füstölthalat, diétás konzervet, gyermekételt, csecsemőételszert, gyorsfagyasztott félkészételt és halfilét stb.

Az édesipar újfajta kekszek, teasütemények, cukorkaféleségek, töltött ostyák gyártásán kívül több mézeskalácsot, vitaminokkal dúsított édesipari terméket hoz forgalomba, s megkezdte a keleti csemegeféleségek gyártását is. Bővülni fog a gyümölcspárlatok és a sör választéka is.

A növényolajipar a mostani szappanok minőségének és illatának javításán kívül újra elkezdte a keresett szappanfajták gyártását. Javulni fog a cipőápolószerek minősége, s új bőrápoló zsírokat, olajokat és bűtorpasztát hozunk forgalomba. A púdereket és a rúzsokat választéka ugyancsak növekedni fog.

Nagy gondot fordítunk élelmiszeripari termékeink higiénikus termelésére és az üzemi higiéniára is. Az élelmiszeripar mind teljesebben megszabadul a kapitalista múlt káros örökségétől, s a legjobb technikai eljárások alkalmazásával olyan minőségű termékek gyártását tervezi, amelyek nemcsak versenyképesek, hanem minden tekintetben jobbak is a kapitalista országok gyártmányainál.

Az élelmiszeripar számára biztosított beruházási keretből főként a szociális és az egészségvédelmi berendezéseket, valamint a higiénikus termelés biztosításának feltételeit teremtik meg és fejlesztik tovább. De természetesen új üzemek, üzembővítések, technikai átszerelések, korszerű szállítóeszközök stb. is biztosítják a megnövekedett feladatok megoldását.

Az élelmiszeripar fejlesztését azonban nemcsak a beruházásokra építjük, hanem dolgozóink, különösen műszaki dolgozóink szervező készségére, valamint alkotó kezdeményezésére is, amellyel már sok nagy feladatot sikerült megoldanunk. Legújabb feladataink és terveink megvalósításához lelkes műszaki káderekre van szükségünk, akik minden tudásukkal segítik élelmiszeriparunk fejlődését.

Különösen kutatóintézeteinkre várnak nagy feladatok. Ezek csak akkor dolgozhatnak jól, ha nem öncélú feladatnak tekintik a kutatómunkát, hanem szorosan együttműködnek az iparral, s részt vesznek az ipar perspektivikus és mindennapi feladatainak megoldásában.

Az élelmiszeripar üzei is keményen harcolnak nyersanyagellátásunk biztosításáért. Az anyagtakarékossági mozgalom kiterjesztése, a pontos anyagnormák megállapítása, valamint a technológiai és a higiéniai rendszabályok szigorú megtartása jelentősen hozzájárul lehetőségeink szaporításához.

Népgazdaságunknak nagy eredményeket, dolgozó népünknek pedig több élelmiszert biztosíthat a romlási veszteségek csökkentése és a húsiparban a vágási veszteségek elleni harc.

A technikai eljárások tökéletesítésével, jobb recepturák alkalmazásával csökkenthetjük, esetleg meg is szüntethetjük hulladékok és melléktermékek keletkezését, sőt a keletkezett hulladékok vegyi úton történő feldolgozásával az eddig használhatatlannak vagy csökkent értékűnek minősített anyagokból értékes anyagokat készíthetünk.

Az élelmiszeriparnak az egyes nyersanyagokban mutatkozó hiányokon kívül egyéb nehézségei is vannak. Egyes iparágakban a raktárhiány nemcsak akadályozza a folyamatos termelést, hanem sokszor minőségi károkat is okoz. Megtörténik, hogy gépkocsihiány miatt nem mindig teljesíthetjük az élelmiszerek higiénikus szállításának speciális követelményeit.

Döntő fontosságú gépeink és üzeink gondos ápolása, újítások és érszerősítések alkalmazása, s a megelőző karbantartási munkálatok gondos végrehajtása is.

Különösen nagyjelentőségű a karbantartási munkálatok elvégzése. Az élelmiszeripar elsősorban idényipar. Ezért fokozott feladatokkal kell megküzdenie az év bizonyos időszakában, amikor egy-egy kiesés — az egyszerre bezúduló hatalmas nyersanyagmennyiség tárolásának nehézségei és romlásának nagyfokú veszélye miatt — esetleg pótolhatatlan veszteségeket okozhat. A megelőző karbantartás lehetővé teszi a biztonságos üzemeltetést. Ezzel elkerüljük, hogy üzeink netán-hosszabb időre kikapcsolódjanak a termelésből.

Az élelmiszeripar legújabb feladatai a párt határozataiból és a kormány programjából következnek. A dolgozóknak mind több és jobb élelmiszert kell biztosítanunk. Ezért tovább fejlesztjük kapcsolatainkat a mezőgazdasággal, az élelmiszeripar elsőrendű nyersanyagforrásával, emeljük a termelés műszaki színvonalát, s mindenütt érvényesítjük a gazdaságosság és a takarékoság elvét.

A magyar élelmiszeripar dolgozói és vezetői egyaránt átérik a kormányprogramból rájuk háruló feladatok fontosságát. Tudják, hogy a lakosság életszínvonalának emelése tőlük is függ, ezért mindent elkövetnek, hogy tökéletesen megvalósítsák pártunk és kormányunk határozatait.

Az állami begyűjtés új rendszeréről

Pártunk központi vezetőségének júniusi határozata és a kormány új programja a dolgozók, elsősorban a munkásosztály életszínvonalának szüntelen emelését jelölte meg gazdaságpolitikánk legfontosabb feladatául. Az életszínvonal emelésének legfőbb anyagi feltételét, az élelmiszerek bőségét csak a mezőgazdasági termelés fejlesztésével biztosíthatjuk. A mezőgazdasági termelés fejlesztése ezenkívül megteremti könnyű- és élelmiszeriparunk gyors fejlesztésének nyersanyagbázisát, s mivel hathatósan hozzájárul a dolgozó parasztság jólétének fokozásához is, egyzersmind erősíti népi demokráciánk alapját, a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetségét. Ezért elsőrendű feladat, ezért központi kérdés ma a mezőgazdasági termelés fejlesztése.

A mezőgazdasági termelés föllendítése végett növelnünk kell a mezőgazdasági beruházásokat, több géphez, műtrágyához, növényvédőszerhez, nemesített vetőmaghoz, fajállathoz kell hozzájuttatnunk a mezőgazdaságot. De a mezőgazdasági termelés föllendítéséhez adott nagy anyagi segítség csak akkor járhat a kívánt eredménnyel, ha gazdaságpolitikánk minden területen előmozdítja a dolgozó parasztság termelési biztonságérzetének fokozódását, anyagi érdekeltségének növekedését.

A dolgozó parasztság termelési biztonságérzetének, anyagi érdekeltségének fokozása szempontjából döntő fontosságú a helyes begyűjtési rendszer. A begyűjtés biztosítja a városi dolgozók, elsősorban az ipari munkásság ellátását a legfontosabb élelmiszerekkel, valamint a könnyű- és az élelmiszeripar ellátását mezőgazdasági eredetű nyersanyaggal, s ílymódon nagy mértékben hozzájárul az egész ipari termelés fejlődéséhez. Márpedig az ipar zavartalan termelése és fejlődése egyik nélkülözhetetlen feltétele a mezőgazdaság föllendítésének. Az ipartól kapja meg a mezőgazdaság mindazokat az eszközöket, amelyek lehetővé teszik, hogy a dolgozó parasztság fokozza termelését, növelje árutermelését, s egyzersmind gyarapítsa anyagi jólétét.

De a begyűjtés közvetlenül is hozzájárul a dolgozó parasztság biztonságérzetének, anyagi érdekeltségének fokozásához. A parasztság az általa termelt mezőgazdasági termékek jelentős részét értékesíti, s az

eladott termékekért kapott pénzen iparcikkeket vásárol. A begyűjtés mértéke, a beadási árak színvonala nagy mértékben befolyásolja a parasztság vásárlóerejét. Gazdaságpolitikánknak a központi vezetőség határozata és a kormányprogram által föltárt egyik hibája volt, hogy a beadási kötelezettség megokolatlanul magasan volt megállapítva. Ez túlságosan megterhelte a termelőket. Sok esetben a termelők csak akkor tudtak eleget tenni kötelezettségüknek, ha korlátozták háztartási és gazdasági szükségleteiket. A beadási kötelezettség helytelen megállapítása — és a végrehajtás során még az ehhez járult megannyi túlkapás — zavarólag hatott a termelésre, rontotta a parasztság termelési kedvét, s ezzel hozzájárult a mezőgazdasági termelés elmaradásának fokozódásához.

A parasztságot egyik leginkább érdekő kérdés, hogy az egész év során termelt mezőgazdasági termékeit hogyan, milyen áron értékesítheti, s a kapott pénzért mennyi iparcikket vásárolhat. Ez pedig sokban a begyűjtés rendszerétől függ. Ha a termelő azt látja, hogy csaknem egész árutermelését a szabadpiaci árnál jóval kisebb beadási áron kell értékesítenie, s minden évben bizonytalanságban van afelől, hogy mennyi lesz a beadási kötelezettsége, akkor termelési kedve csökken, nem műveli meg kellőképpen a földet, elhanyagolja gazdaságának fejlesztését. Ezért egyik alapfeltétele a jó begyűjtési rendszer a mezőgazdasági termelés fejlesztéséről szóló párt- és kormányhatározat végrehajtásának.

A mezőgazdasági termékek begyűjtésének rendkívüli fontosságára való tekintettel a Magyar Dolgozók Pártja központi vezetősége tavaly szeptemberben határozatot hozott a mezőgazdasági termékek új begyűjtési rendszeréről és a beadás mértékének csökkentéséről. E határozat alapján készült el a Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1953. évi 27. számú törvényerejű rendelete, amely az állami begyűjtés többéves rendszerét állapítja meg.

A törvényerejű rendelet több évre előre rögzíti azokat a szabályokat, amelyek szerint a begyűjtési szervek megállapítják a beadási kötelezettséget, s amelyek szerint a termelőknek a beadási kötelezettséget teljesíteniük kell. A törvényerejű rendelet kimondja, hogy a termelők beadási kötelezettségét egyelőre az 1954 január 1-től 1956 december 31-ig terjedő időszakra kell megállapítani, s a termelőknek erre a hároméves időszakra kell kiadni a beadási könyvet. A begyűjtési rendszer ezáltal biztonságosabbá teszi a mezőgazdasági termelést. A beadási kötelezettségnek több évre előre történő megállapítása lehetővé teszi, hogy a termelők tervszerűen fejlesszék gazdálkodásukat. Ez a mezőgazdasági termelés sajátosságai folytán igen fontos körülmény. Mind a földművelésben, mind az állattenyésztésben több évre előre kell számolni. A talaj helyes megműködése, a megfelelő vetésforgó alkalmazása, a trágyázás, az állatneve-

lés, a szőlő- és gyümölcs-termelés megköveteli, hogy a termelők több esztendőre előre átgondolt terv szerint gazdálkodjanak. Az eddigi begyűjtési rendszerek csak egy évre határozták meg a beadási kötelezettséget. Az is előfordult, hogy évközben pótkivetésre került sor. Ez bizonytalanná tette a termelőket. Most a termelők az új begyűjtési rendszer alapján több évre előre ismerik beadási kötelezettségüket, s hogy ezt a kötelezettséget milyen cikkeken kell teljesíteniük. Így a begyűjtési rendeletben megszabott kötelezettségek mérlegelésével készíthetik el vetésforgójukat, növelhetik állatállományukat, s könnyen kiszámíthatják, hogy a beadási kötelezettség teljesítésén túl évről évre mit vihetnek szabadpiacra, hogyan növekszik jövedelmük.

A Magyar Dolgozók Pártja központi vezetőségének szeptemberi határozata feladatul tűzte ki a beadási kötelezettség mértékének csökkentését, s ezúton a termelők szabadpiaci értékesítési lehetőségeinek növelését. Ezért az új begyűjtési rendszer az 1952. évi 26. számú törvényerejű rendelethez képest minden beadásra kerülő mezőgazdasági termékből jelentősen csökkenti valamenyi mezőgazdasági termelő beadási kötelezettségeinek mértékét.

A mezőgazdasági termelőszövetkezetek terménybeadási kötelezettsége 25 százalékkal, sertés- és marhabeadási kötelezettsége 30 százalékkal, baromfi- és tojásbeadási kötelezettsége 50 százalékkal, tejbeadási kötelezettsége 30 százalékkal, borbeadási kötelezettsége pedig 50 százalékkal csökken az új begyűjtési rendelet alapján.

Az I. és a II. típusú termelőszövetkezetek tagjainak terménybeadási kötelezettségét 15—20 százalékkal, sertés- és marhabeadási kötelezettségét 30 százalékkal, baromfi- és tojásbeadási kötelezettségét 40 százalékkal, tejbeadási kötelezettségét mintegy 20—25 százalékkal, borbeadási kötelezettségét 30 százalékkal csökkenti az új törvényerejű rendelet.

Az egyéniileg gazdálkodó termelők terménybeadási kötelezettsége az új begyűjtési rendelet alapján 10—15 százalékkal, sertés- és marhabeadási kötelezettsége 25—30 százalékkal, baromfi- és tojásbeadási kötelezettsége 40 százalékkal, tejbeadási kötelezettsége 15—20 százalékkal, borbeadási kötelezettsége 25 százalékkal csökken.

A törvényerejű rendelet értelmében a mezőgazdasági termelőszövetkezetek tagjainak háztáji gazdasága után a tejbeadási és a borbeadási kötelezettség megszűnik, a baromfi- és a tojásbeadási kötelezettség pedig a tavalyihoz képest 40 százalékkal csökken.

A beadási kötelezettség ilyen mértékű csökkentése lehetővé teszi, hogy a termelők beadási kötelezettségük teljesítésén kívül a szabadpiacra is jelentős mennyiségű mezőgazdasági cikket vihessenek.

Az új kormányprogram megvalósítására való áttérés előtt hibát követtünk el az új gazdaságpolitika alkalmazásában, amikor évről évre

szűkítettük a parasztsághoz fűződő piaci áruforgalmi kapcsolatainkat, s évről évre úgy emeltük a beadási kötelezettséget, hogy az a legfontosabb mezőgazdasági termékekben a parasztságnak osaknem egész árutermelésére kiterjedt. Ezzel eltértünk attól a lenini tanítástól, hogy „A kis földművesnek, amíg kis földműves marad, olyan serkentésre, lökésre, bátorításra van szüksége, amely megfelel gazdasági alapjának, vagyis az egyéni kisüzemű gazdaságnak. Itt nem lehet megszabadulni egy csapásra a helyi szabadforgalomtól”. Igaz ugyan, hogy a beadási kötelezettség túlzott emelésével növeltük a központi készleteket, de minthogy például 1952-ben a rossz termés miatt a termelők saját szükségletük egy részét is az állami kereskedelemtől, a központi készletek terhére voltak kénytelenek beszerezni, túlzottan megterheljük a központi készleteket és az állami meg a szövetségi kiskereskedelmet. Ehhez járult még, hogy ahol egy-egy cikkben ellátási zavarok jelentkeztek, az osztályellenesség is akcióba lépett, fölvásárlási lázat szított, s a valóságos szükségleteket meghaladó mértékben növelte azt a keresletet, amely a központi készletekből elégtűlt ki.

A termelők árutermelésének jelentős részére kiterjedő túlzott mértékű beadási kötelezettség szűkítette a helyi szabadpiacot. A begyűjtés ezzel a kis földműves serkentése, bátorítása helyett bizonytalanná tette a termelőket, elkedvetlenítette egy részüket, s csökkentette a termelésben való anyagi érdekeltségüket.

A 139. oldalon közölt táblázat megmutatja, hogy a begyűjtés az 1953—1954. gazdasági évben az áruterelésnek milyen jelentős részére terjedt ki, s hogy 1954-ben a terület utáni beadási kötelezettség csökkentése nyomán mennyire növekszik a termelőknél az áruterelésből visszamaradó termék-mennyiség.

A táblázatbeli számok önmagukban is jól megmutatják, hogy az új begyűjtési rendelet alapján jelentősen kiszélesedik a termelők szabadpiaci értékesítési lehetősége. A termelőknél maradó, itt kimutatott mennyiségből (termények esetében) még leszámítandó a vám, a cséplési díj és az AMG díj. A helyes kép kialakításához azonban az is hozzátartozik, hogy a tavalyi begyűjtési rendszer azokhoz a tervszámokhoz igazodott, amelyekről Nagy Imre elvtárs a mezőgazdasági szakemberek előtt elmondott beszédében megállapította, hogy illuzóriusak. Különösen érvényes ez a megállapítás a szőlő átlagtermésére és a baromfi, a tojás legfontosabb tervmutatóina. Ezzel szemben az új begyűjtési rendszer már a valóságot tükröző tervmutatók alapján készült. Ha mérlegeljük a mezőgazdaság fejlesztéséről szóló határozatot, s azt a hatalmas támogatást, melyben kormányunk a határozat szerint a mezőgazdaságot részesíti, bizvást mondhatjuk, hogy szorgalmas, dolgozó parasztságunk túl fogja teljesíteni a mezőgazdasági termelésre vonatkozó terveket. (Több éves távlatban pedig a termelés növekedésével jelentősen nő a teljes termelésnek a termelőknél maradó része.)

Mezőgazdasági termék	Terület utáni begyűjtés az árutertermelés százalékában	
	1953/54	1954
Búza	64, —	49,6
Rizs	63,7	51,8
Árpa	70,6	55,4
Zab	72,6	66,3
Kukorica	81,2	65,3
Napraforgó	90,1	63,8
Burgonya	69, —	52,4
Bab	30,2	30, —
Borsó	41,9	23,5
Lencse	—	25,2*
Szántóföldi széna	49,1	—
Réti széna	49,1	—
Bor	40,7	45,3*
Növénytermelés összesen	65,9	51,3
Sertés	81,2	46,7
Marha	80,6	41,7
Baromfi	38,2	36,3*
Tojás	39,6	42,9*
Tej	53,6	37,6
Állattenyésztés összesen	60,2	41,9
Mindösszesen	62,9	46,1

* 1953/54-ben a lencse teljes mennyiségének begyűjtését termelési szerződés alapján terveztük, ezzel szemben az idén a területi begyűjtésbe építettük be.

1953/54-ben a borbegyűjtés jelentős részét szerződéses alapon terveztük (de voltakép ennek is kötelező begyűjtés jellege volt, s így a kötelező begyűjtés az árutertermelés 71,1 százalékára terjedt ki). 1954-ben a bor szerződéses termeltetése megszűnik, s a kieső mennyiség egy részét a területi begyűjtésbe építettük be.

Baromfiból az országos terület utáni begyűjtési terv 60 százalékra csökkent, de 63,1 százalékra csökkent a tervezett árutertermelés is.

Tojásból az országos terület utáni begyűjtési terv 44,6 százalékra, de az árutertermelés ennél erősebben, 41,2 százalékra csökkent.

Az új begyűjtési rendelet nemcsak azzal segíti elő a szabadpiaci értékesítés korábbi hiányosságainak kiküszöbölését, hogy az árutertermelés jóval nagyobb részét hagyja a termelőknél, hanem azzal is, hogy megszünteti a szabadpiaci értékesítés korábbi korlátozásait. Az új begyűjtési rendszer

kimondja, hogy a termelő a mezőgazdasági termékekből elsősorban beadási kötelezettségét tartozik teljesíteni, de a beadási kötelezettség teljesítéséhez szükséges mennyiségeken fölül mezőgazdasági termékekkel szabadon rendelkezik, s azokat bármikor szabadon hozhatja forgalomba. A legutóbbi évek során, amikor elérkezett az egyes, begyűjtés körébe bevont, mezőgazdasági termékek betakarításának időszaka, az egész ország területén rendelettel megszüntettük e cikkek szabadpiaci forgalmát, s a szabadpiaci értékesítési jogot csak a begyűjtési tervek teljesítése után adtuk meg. A szabadpiaci értékesítést fölfüggesztő rendelet kimondja, hogy az egyénileg dolgozó parasztok csak akkor vihetik szabadpiacra termékeiket, ha az egész község hiánytalanul teljesítette begyűjtési tervét. Ez azt jelentette, hogy ha egy községben 10—15 hátralékos volt, ezek miatt az egész község dolgozó parasztsága elesett a szabadpiaci értékesítés jogától. S az illetékes szervek a forgalmi korlátozások érvényesítése végett az országúti, a vasúti és a folyami szállításokat egyaránt ellenőrizték. Most egészen más a helyzet. A begyűjtési miniszter az új begyűjtési rendelet értelmében csak a begyűjtési tervüket önhibájukból nem teljesítő községektől vonhatja meg a szabadpiaci értékesítés jogát.

A beadási kötelezettség jelentős csökkentése, a szabadpiaci forgalom korlátozásainak megszüntetése folytán a termelők nagymennyiségű árut vihetnek a szabadpiacra, tehát növelhetik jólétüket, föllendül a helyi szabadforgalom, jelentős ösztönzést kap a dolgozó parasztság, ez pedig elősegíti a mezőgazdasági termelés föllendülését. Mivel a beadási kötelezettség csökkentése lehetővé teszi a helyi szabadforgalom kiterjesztését, nemcsak a parasztság bevételeit növeli, hanem jelentős mértékben tehermentesíti a központi készleteket és az állami meg a szövetkezeti kiskereskedelem árualapját is.

Az új begyűjtési rendszer kidolgozásakor az egyik legnagyobb probléma a beadási kötelezettség csökkentésének mértéke volt. Ugyanis egyrészt számolnunk kellett azzal, hogy a városi dolgozók — elsősorban az ipari munkásság — ellátásához szükséges legfontosabb mezőgazdasági termékeket a begyűjtött központi készletekből kell biztosítanunk, másrészt a kötelezettséget mégis olyan mértékben kellett csökkentenünk, hogy a korábbinál jóval több termék maradjon a termelőknél, a szabadpiaci forgalom révén növekedjék a termelők jövedelme, s ezzel biztosítsuk kellő érdekeltiségüket a mezőgazdasági termelés fejlesztésében. Mivel a begyűjtési rendelet helyesen szabta meg a kötelezettség csökkentésének mértékét, biztosítja a dolgozók zavartalan ellátását, érdekeltté teszi a termelőket a termelésben, s ezzel elősegíti a mezőgazdasági termelés, benne az árutermelés növekedését, végeredményben pedig a városi dolgozók jobb ellátását, amely nélkül nem érhetjük el a kormányprogramban kitűzött célokat.

Az új begyűjtési rendszer fokozottan érvényesíti az osztályszempontokat. Ehhez képest nem egyformán terheli a termelőket, az egyes szektorokra nem egyforma mértékű kötelezettséget állapít meg. A mezőgazdasági termelőszövetkezetek beadási kötelezettségének megállapításával is elő akarjuk segíteni ezek megszilárdítását. Ezért az új begyűjtési rendszer a dolgozó parasztok kötelezettségénél jóval kisebb kötelezettséget ró a mezőgazdasági termelőszövetkezetekre. A törvényerejű rendeletben megállapított beadási kötelezettség teljesítése nem gátolja a termelőszövetkezetek gazdasági erősödését, további fejlődését.

A termelőszövetkezetek megszilárdítását szolgálja az is, hogy a háztáji gazdaságok után nincs tej- és borbeadási kötelezettség. Ezzel elősegítjük, hogy a termelőszövetkezeti tagok fejlesszék háztáji gazdaságukat, a háztáji gazdaságok pedig kielégíthessék a termelőszövetkezeti tagok hús-, tej- és zöldségszükségeit, s a termelőszövetkezetek ily módon termelésüknek nagyobb hányadát értékesíthessék áruként.

Az új begyűjtési rendszer az I. és a II. típusú termelőszövetkezeti csoportok részére is a dolgozó parasztokénál alacsonyabb beadási normákat állapít meg.

A begyűjtési rendelet azzal is számol, hogy az újonnan alakuló termelőszövetkezeteknek nincs fejlett állatállományuk. Ezért mondja ki, hogy az 1953. szeptember 1. után alakult mezőgazdasági termelőszövetkezetek, továbbá az alapszabály szerint működő I. és II. típusú termelőszövetkezeti csoportok tagjai egy évig 20 százalék kedvezményt kapnak a hús- és tejbeadási kötelezettségéből. Ez a kedvezmény lehetővé teszi, hogy az újonnan alakult termelőszövetkezetek fejlesszék állatállományukat, növeljék tagjaik jövedelmét.

De az új begyűjtési rendelet jelentősen csökkenti a dolgozó parasztok beadási kötelezettségét is. A dolgozó parasztság beadási kötelezettségének megállapítása a valóságos teherbíróképesség mérlegelésén alapszik.

A mezőgazdaság fejlesztésére vonatkozó határozat végrehajtásában nagy feladatok hárulnak a parasztság legszélesebb rétegére, mai mezőgazdasági termelésünk központi tényezőjére: a középparasztságra. Ezért az új begyűjtési rendelet a tavalyi beadási kötelezettséghez képest igen kedvezően állapítja meg a középparasztok beadási normáját. Ez hozzásegíti a középparasztokat, hogy gyarapítsák gazdaságukat, növeljék jólétüket.

Az új begyűjtési rendszer a nagygazdák és más falusi kizsákmányolók korlátozására irányuló politikának megfelelően a dolgozó parasztok beadási kötelezettségénél magasabban állapítja meg a falusi kizsákmányolók beadási normáját, de arra is ügyel, hogy őket se terhelje a beadási kötelezettség teljesítését eleve lehetetlenné tevő mértékben.

Mint mondtuk, a helyes begyűjtési rendszernek a termelés növelésére kell ösztönöznie. Az új begyűjtési rendszernek éppen ez az egyik legfontosabb alapelve, s minden intézkedése erre irányul.

Az új begyűjtési rendelet a beadási kötelezettség mértékét nem a valóságos terméseredmény és az állatállomány alapján határozza meg, hanem a földterület nagysága és kataszteri tiszta jövedelme alapján. Így aki jobban munkálja meg földjét, aki több állatot tart, könnyebben teljesítheti beadási kötelezettségét, s a beadási kötelezettség teljesítése után többet vihet a szabadpiacra is. A beadási kötelezettség megállapításának ezzel a módszerével, a beadási kötelezettség és a szabadpiaci értékesítés összekapcsolásával a mezőgazdasági termelés fokozására ösztönözzük a termelőket: mind a termelősövetkezeteket, mind az egyénileg dolgozó parasztokat.

Szőlőterületek után ezentúl csak borbeadási kötelezettséget kell teljesíteni. Megszűnt a szőlő, a kert, a gyümölcsös úgynevezett felszorzása, amely a korábbi begyűjtési rendszerekben hátrányosan érintette az ilyen földterületen gazdálkodó termelőket. A szőlőterület felszorzása — baromfi-, tojásbeadási kötelezettséggel való terhelése — akadályozta szőlőtermesztésünk fejlődését. Hazánk messze földön híres szőlőtermesztésének új felvirágzását, továbbfejlődését segíti elő a rendeletnek az a szakasza, amely kimondja, hogy az újtelepítésű szőlőterületek a telepítéstől számított négy évig mentesek a borbeadási kötelezettség alól, az ötödik évben pedig az ilyen területek után csak a borbeadási kötelezettség felét kell teljesíteni. A rendelet az elhanyagolt szőlőterületek felújítását azzal mozditja elő, hogy kimondja: „Ha a termelő több mint 20 százalékos tőkehiányt pótol szőlőterületén, borbeadási kötelezettségét a pótlástól számított négy éven keresztül a pótlás százalékos arányának megfelelően mérsékelni kell”.

Az állattenyésztés föllendülését mozditja elő az új begyűjtési rendeletnek az az intézkedése, amely megszünteti a szénabeadást, s a beadási kötelezettség megállapításakor mellőzi a legelőterületet. A múltban gyakran előfordult, hogy a termelősövetkezetek is, az egyéni termelők is beadási kötelezettségük csökkentése végett igyekeztek megszabadulni a legelőktől. Ez főleg a termelősövetkezetekben akadályozta az állattenyésztés fejlődését.

Különösen nagyjelentőségű az állattenyésztés fejlesztése szempontjából, hogy a rendelet alapján a második és minden további tehen mentes a tejbeadási kötelezettség alól, vagyis: a termelő minél több tehenet tart, annál könnyebben teljesíti beadási kötelezettségét, annál több tejet vihet a szabadpiacra. A rendeletnek az az intézkedése pedig, amely kimondja, hogy „Az olyan termelő tejbeadási kötelezettségét, akinek tehene nincs, ha előhasi üszőt állít be, az elléstől számított egy évig el kell engedni”: tehen-tartásra ösztönzi a tehenet nem tartó termelőket.

Az új begyűjtési rendszer hathatósan támogatja a rizstermelőket is. A teljes rizsvetésterületet mentesíti a termény-, a hús- és a tejbeadási köte-

lezettség alól, ezen kívül minden hold rizvetésterület után további két kat. hold terménybeadási kötelezettséget is elenged. A termelő köteles beszolgáltatni a tervezett rizstermés 80 százalékát, de ha valóságos terméseredménye a tervezettnél kisebb, akkor csak a valóságos termés 80 százalékát kell beadnia. S ha a valóságos termés nagyobb a tervezettnél, akkor is csak a tervezett termés 80 százalékát kell beadni. Az új begyűjtési rendszerrel ezzel a nagy kedvezménnyel jelentősen elősegíti ennek a fontos közellátási és a termelőket tetemes jövedelemhez juttató cikkekünknek a termelését, elősegíti a rizstermelés fejlesztését előirányzó tervek teljesítését.

Az új begyűjtési rendelet a termelés zavartalanságának biztosítása céljából kimondja, hogy a búza, a rozs, az árpa és a zab igazolt vetőmag-szükséglete megelőzi a beadási kötelezettséget.

A termelési szerződés keretében termelt, népgazdasági szempontból fontos, a termelőket nagy jövedelemhez juttató növények termelését módítja elő a törvényerejű rendeletnek az a szakasza, amely kimondja, hogy a termelési szerződéssel lekötött szántóterület mentes a terménybeadási kötelezettség alól. Ezen kívül egyes szerződéses növényekből minden katasztrális hold lekötött terület után további $\frac{1}{2}$ —2 kh-ig terjedő terület mentesül a terménybeadási kötelezettség alól. Az olyan termelési szerződéssel lekötött területek, amelyek után a termelő takarmányjuttatásban részesül — 50 százalékban, amelyek után takarmányjuttatásban nem részesül — 100 százalékban mentesülnek a húsbeadási kötelezettség alól.

A rendelet a mezőgazdasági termelés fejlesztését, a beadási kötelezettség könnyebb teljesítését segíti elő, s egyszerűsített egyszerűbbé, a termelők részére áttekinthetőbbé teszi a begyűjtési rendszert azzal, hogy a korábbi rendszertől eltérően a beadási kötelezettség teljesítésébe bevont cikkek közt lévő arányt mind a termény-, mind a húsbeadásra vonatkozóan járasonként, a helyi növénytermelési és állattenyésztési adottságoknak megfelelően állapítja meg. Így fokozottabb a termelés tervszerű befolyásolása, s a begyűjtési rendszernek a helyi adottságokhoz leginkább alkalmazkodó termelési összetétel kialakulására irányuló hatása.

Tavaly a beadási kötelezettség mértékét, a beadásra kerülő cikkek közt lévő arányt országsszerte egységesen állapítottuk meg. Az 1952. évi 26. számú törvényerejű rendelet szerint a terménybeadási kötelezettséget a következő csoportokra osztva és a következő arányok szerint kellett teljesíteni:

	Százalék
I. Kenyérgabonabeadási csoport	47
II. Takarmánybeadási csoport	31
III. Napraforgómagbeadási csoport	15
IV. Burgonyabeadási csoport	7

A rendelet egyidejűleg fölhatalmazta a begyűjtési minisztert, hogy az egyes járások területén a helyi termelési viszonyok szerint módosíthatja a csoportok arányát. A beadási kötelezettség egyénenkénti megtárgyalásakor minden megyére, járásra, községre tulajdonképpen a rendeletről eltérő arányban szabtuk meg egyes cikkek beadási kötelezettségét. Ennek következményeképp a termelők nem tudták, mennyi lesz beadási kötelezettségük, mivel gyakorlatilag a cikkszoportarány sehol sem egyezett a rendeletben megszabottal. Ez rengeteg panaszra, visszaélésre adott alkalmat, s a parasztság a tanács által megállapított kötelezettséget gyakran törvényellenesnek tartotta. Most az új rendelet alapján elkészülő járási cikkszoportarány minden járás területére külön-külön megállapítja, hogy a beadási kötelezettség hogyan oszlik meg az egyes cikkszoportok közt. A járási cikkszoportarány számol a helyi adottságokkal. Például az ország nagy burgonyatermelő területein a járások egész kötelezettségében nagyobb a burgonya, a Békés megyei járásokban pedig nagyobb a kenyérgabona százalékaránya.

Például Szabolcs megye kisvárdai járásában a beadási kötelezettség a következő arányban oszlik meg az egyes cikkszoportok közt:

	Százalék
I. Kenyérgabona	12,8
II. Takarmánygabona	0,4
III. Kukorica	4,2
IV. Napraforgó	6,6
V. Burgonya	76,—

De Békés megye gyomai járásában a cikkszoportarány a következő:

	Százalék
I. Kenyérgabona	51,4
II. Takarmánygabona	9,2
III. Kukorica	23,—
IV. Napraforgó	16,3
V. Burgonya	0,1

Hasonlóképpen járásonként, a helyi állattenyésztési adottságoknak megfelelően van megállapítva a sertés- és a szabadválasztású (többnyire szarvasmarha-) húsbeadási kötelezettség is. A termelők a járási cikkszoportarányok alapján könnyen ellenőrizhetik, hogy a kötelezettség megállapítása helyesen történt-e.

Az új begyűjtési rendelet sok könnyítést tartalmaz arra az esetre, ha a termelő saját hibáján kívül nem tudja a megszabott cikkekből teljesíteni kötelezettségét. Például a kenyérgabonabeadást elsősorban búzával és rozssal kell teljesíteni a valóságos terméseredmény arányában, de ha megállapítható, hogy a vetésterv alapján kiszámított terméseredmény nem teszi lehetővé a kenyérgabonával való teljesítést, a kötelezettség egy része elsősorban árpával vagy zabbal, ezek hiányában kukoricával, napraforgómaggal vagy burgonyával helyettesíthető. A kukoricabeadási kötelezettséget kukoricával, ennek hiányában árpával, zabbal vagy kenyérgabonával kell teljesíteni, de a termelő kukorica helyett minden megkötés nélkül beadhat hüvelyeseket is (babot, borsót, lencsét).

A rendelet szakított az eddigi merevséggel, s a helyettesítési lehetőségek megszabásakor sokkal közelebb került az élethez. Ezt bizonyítja a rendeletnek az a része is, amely kimondja, hogy a termelősövetkezetek, ha állatállományuk lehetővé teszi, hizott sertéssel is teljesíthetik a takarmánygabona- és a kukoricabeadást. Ebben az esetben 100 kiló takarmánygabonának vagy kukoricának 8,5 kiló hizott sertés felel meg. Az I. és a II. típusú termelősövetkezeti csoportok tagjai és az egyénileg gazdálkodó termelők is megkapják ezt a kedvezményt. Az ő esetükben 100 kiló takarmánygabonának vagy kukoricának 14 kiló hizott sertés felel meg.

A begyűjtési rendszer a húsbeadási kötelezettség megállapításakor is szakított a korábbi merevséggel. A rendelet a külön állatbeadási és külön baromfi- meg tojásbeadási kötelezettség helyett egységes húsbeadási kötelezettséget szab meg. A húsbeadási kötelezettségben megszabott állat- és tojásbeadás a rendeletben meghatározott szempontok szerint helyettesíthető egymással. Tehát a húsbeadási kötelezettség új rendje is sokkal jobban alkalmazkodik a termelők termelési adottságaihoz, s ezzel szilárdabban megalapozza a begyűjtést.

A központi vezetőségnek a mezőgazdasági termékek új begyűjtési rendszeréről és a beadás mértékének csökkentéséről szóló határozata a tartalékföldök beadási kötelezettségének csökkentésére vonatkozóan is tartalmazott irányelveket. Az új begyűjtési rendelet ezek alapján kimondja, hogy a haszonbérbe vett állami tartalékterületeket nem szabad hozzászámítani a bérlő saját földterületéhez vagy más haszonbérbe vett területéhez (ugyanis a katasztrális holdankénti beadási normák birtokcsoportonként különbözők, s a tartalékterületnek a saját területtel vagy más haszonbérbe vett területtel való összevonása magasabb birtokcsoportba sorolná a termelő gazdaságát, ezzel pedig növelné katasztrális holdankénti normáját). Az új törvényerejű rendelet a tartalékterületek húsbeadási kötelezettségét az 1952. évi 26. sz. törvényerejű rendeletben megszabott kötelezettséghez képest 50 százalékkal mérsékli, s a mérsékelt kötelezettségből 1954-ben további

kedvezményként még 25 százalék mérséklést ad. A hat aranykoronánál kisebb átlagos kataszteri tisztajövedelmű földek után 1954-ben egyáltalán nem kell húsbeadási kötelezettséget teljesíteni. Az 1953. évi 27. sz. törvényerejű rendelet az 1952. évi 26. sz. tvr.-ben megszabott kötelezettséghez viszonyítva 30 százalékkal, a 6 aranykoronánál kisebb átlagos kataszteri tiszta jövedelmű tartalékterületek után pedig 40 százalékkal alacsonyabban állapítja meg a terménybeadási kötelezettséget.

Teljesen megfelel a dolgozó parasztság igazságérzetének, hogy a begyűjtési rendszer egyik alapelve: aki többet termel, jobban jár. Ehhez az alapelvhez igazodva állapítja meg az új begyűjtési rendszer a földterület nagysága és a kataszteri tiszta jövedelem alapján a beadási kötelezettséget. Tehát ha a termelő többet termel, nem emelkedik beadási kötelezettsége, hanem több terméket vihet a szabadpiacra, s több jövedelemre lehet szert.

Az új begyűjtési rendszer nagy gondot fordít a beadási kötelezettségek igazságos elosztására és a szociális szempontok érvényesítésére. Ezt a célt szolgálják többek közt a rendelet következő intézkedései is.

Az I. és a II. típusú termelőszövetkezeti csoportok tagjai és az egyéni leg gazdálkodó dolgozó parasztok közül azoknak, akiknek szántó- és rétterülete együttesen 5 katasztrális holdnál kisebb, az általuk eltartott harmadik és minden további 14 éven aluli gyermek után el kell engedni fél-fél katasztrális holdra eső terménybeadási kötelezettséget. Húsbeadási kötelezettségüket pedig az általuk eltartott harmadik 14 éven aluli gyermek után 50 százalékkal kell csökkenteni, s négy vagy ennél több 14 éven aluli eltartott gyermek esetén az egész húsbeadási kötelezettséget el kell engedni.

1954-ben azok a tehentartók, akiknek háztartásában legalább négy 14 éven aluli gyermek, illetve tejjel való táplálásra szoruló beteg van, a tejbeadási kötelezettségből 120 liter és minden további ilyen személy után még 30—30 liter mérséklést kapnak.

A rendelet kimondja, hogy a termény- és a húsbeadási kötelezettségből három katasztrális holdra eső mennyiséget el kell engedni, ha a beadásra kötelezett férfi betöltötte 65. életévét, illetve a beadásra kötelezett nő 60. életévét, vagy pedig, ha a beadásra kötelezett személy munkaképtelen, illetve tényleges katonai szolgálatot teljesít, s háztartásában munkaképes családtag nincs.

A kisparasztoknak azzal könnyíti meg a rendelet kötelezettségük teljesítését, hogy a 3 katasztrális holdon aluli szántó- és rétterületen gazdál-

kodeó termelők ezentűl szabad választásuk szerint baromfi, tojás, sűldő, hízott sertés, sertészsír és vágójuh beadásával teljesíthetik hűsbeadási kötelezettségűket.

Az új begűjtési rendszer egyik erőssége e rendszer demokratizmusa. A rendelet értelmében minden termelővel külön-kűlőh meg kell tárgyalni, hogy beadási kötelezettségűt milyen cikkekben, mikor kell teljesítenie. Az illetékes szervek a termelőkkel való tárgyalás során állapítják meg, hogy milyen kedvezmények illetik meg a beadásra kötelezettet. Tehát a beadási kötelezettség megállapítása a parasztság hozzájárulásával, a vele való megegyezés alapján történik.

Az új begűjtési rendelet az ismertetetteken kívül sok más intézkedéssel (a társulások kiszélesítésével stb.) is megkönnyíti a termelőeknek a beadási kötelezettség teljesítését. Így minden termelő, aki becsűletesen dolgozik, könnyen teljesítheti beadási kötelezettségűt. A rendelet külön figyelemeztteti a begűjtő szerveket, hogy a kötelezettség megállapításakor, a begűjtés végrehajtásakor szigorúan érvényesítsék a törvényességet. De a rendelet azt is kimondja, hogy a beadási kötelezettség teljesítése a termelőeknek is törvényes kötelezettségűk. Aki saját hibájából nem teljesíti beadási kötelezettségűt, azzal szemben alkalmazni kell a törvényerejű rendeletben fűlsorolt büntető szankciókat.

Az új begűjtési rendszer megvalósítása fokozott feladatokat ró a begűjtő szervezetre. Ezentűl új módon kell begűjtenie. Az új begűjtési rendszer ugyanis csűkkenti a terület utáni beadási kötelezettséget, de a nép gazdaság szükségletei továbbra sem csűkkennek, sűt emelkednek. Ebből következik, hogy a begűjtésnek fokozottabban kell állami szabad felvásárlás formájában a szabad piacon fűlvásárolnia a nép gazdaság számára szükséges mezűgazdasági cikkek egy részét. Szakítani kell az eddigi adminisztratív módszerekkel és sokkal többet kell törűdni a politikai felvilágosító munkával. Mindebben segítség az új törvényerejű rendelet. De a rendelettel csak helyes végrehajtása esetén érhetjük el a kívánt célt. A begűjtés nem a begűjtő szervezet magánűgye, hanem a párt és kormány gazdaságpolitikájának igen fontos része, s végrehajtásától sokban függ az egész dolgozó nép életszínvonalának emelkedése.

A több éves begűjtési rendszer a mezűgazdasági termelés fejlesztéséről szűlő párt- és kormányhatározaton alapszik. Helyes végrehajtása elősegíti a mezűgazdasági termelés fűllandűlését, dolgozó parasztságunk jólétének növekedését, egész dolgozó népűnk bűségesebb ellátását, s a munkás-paraszt szűvetség további megszűlárdulását.

A szocialista tábor országainak gazdasági sikerei

A tömegek anyagi jólétének és kulturális színvonalának szüntelen emelése: a szocializmus és a kommunizmus építésének elválaszthatatlan része és a szocializmus gazdasági alaptörvényének következményeiből közvetlenül eredő feladat.

A szocializmus gazdasági alaptörvénye ott érvényesül teljesen, ahol a szocialista termelőviszonyok osztatlanul uralkodnak a népgazdaság valamennyi ágában. Ezért bontakozik ki legteljesebben e törvény hatása a Szovjetunióban; a világ első országában, amelyben győzött a szocializmus, s amelynek népe ma már a kommunizmus felépítésén fáradozik. De a szocializmus gazdasági alaptörvénye mind kiterjedtebben hat a szocializmusépítő népi demokratikus országok gazdaságában is, szocialista népgazdasági szektoruk fejlődésének, a szocialista termelőviszonyok erősödésének arányában. A kommunista és a munkáspártok, valamint a népi kormányok feladata, hogy tervszerű intézkedésekkel, a tömegek alkotó tevékenységének maximális kibontakoztatásával mind nagyobb teret nyissanak az alaptörvény érvényesülésének.

A Szovjetuniónak és a népi demokratikus országoknak 1953. évi népgazdasági tervük teljesítéséről nemrég közzétett jelentései meggyőzően tanúsítják, hogy e feladat megoldása sikeresen halad. E jelentések adatai

nagy nemzetközi jelentőségűek, hiszen a világ leghaladóbb társadalmi rendszerének, a kommunizmusnak, illetve a kommunizmus első fokának, a szocializmusnak építésében elért eredményekről számolnak be. Az 1953. évi tervek teljesítése újult erővel bizonyítja a szocialista gazdasági és társadalmi rendszer legyőzhetetlen erejét, békés jellegét. Különösen figyelemreméltók ezek a jelentések azért is, mert tavaly az SZKP és a Szovjetunió kormánya, s a népi demokratikus országok kommunista és munkáspártjai, valamint kormányai rendkívül fontos intézkedésekkel gondoskodtak a dolgozók szükségleteinek teljesebb kielégítéséről, a szocializmus gazdasági alaptörvénye fokozottabb érvényesülésének biztosításáról. A tervjelentések az említett intézkedések megvalósításának első nagy eredményeiről számolnak be, s megcáfolhatatlanul bizonyítják, hogy a szocialista termelés célja: gondoskodás az emberről és növekvő szükségleteinek kielégítéséről.

A Szovjetunió 1953. évi népgazdaságfejlesztő tervének teljesítése hathatósan hozzájárult az SZKP XIX. kongresszusán elfogadott határozatok sikeres megvalósulásához és a kommunista társadalom építésének meggyorsulásához.

A szovjet tervjelentésből kitűnik, hogy a szocialista nagyipar, amely-

nek korábbi hatalmas fejlődése volt az alapja valamennyi népgazdasági ág fevirágzásának, továbbra is lendületesen, a kommunista építés új szakaszának követelményeihez mértén fejlődik. Az egész ipar 101 százalékra teljesítette tervfeladatait, egy év alatt 12 százalékkal növelte termelését, s ma csaknem másfélszer annyit termel, mint 1950-ben, a negyedik ötéves terv utolsó évében. A szocialista gazdaság legfőbb alapjául szolgáló nehézipari ágak további fejlődése méginkább megszilárdította a közszükségleti cikkek fokozott termelésének anyagi és technikai bázisát. Az új feladatok eredményes megoldását tükrözi, hogy a fogyasztási cikkgyártó iparágak tavaly, különösen az év második felében, sokkal gyorsabban fejlődtek, mint 1952-ben, s mint ahogyan az 1953. évi terv eredetileg előirányozta. A lakosság megnövekedett igényeinek megfelelően tovább javult a közszükségleti cikkek minősége, s bővült választékuk is.

A fogyasztási cikkbőség megteremtésének feladatából következők, hogy a kommunizmus építésének jelenlegi szakaszában a legfontosabb láncszem a mezőgazdasági termelés fokozása. A szovjet mezőgazdaság dolgozói tavaly újabb sikereket értek el, s bebizonyították, hogy a kolhozrendszernek még hatalmasak a tartalékai. 1953-ban a vetésterület 1 400 000 hektárral bővült az 1952. évihez képest. A búza vetésterülete 2 000 000 hektárral növekedett. Gyarapodott az állatállomány. Megvalósult a mezőgazdaság komplex gépesítése. Egyre több gépi felszerelés kerül a szovjet falura: 1953-ban a szovjet falvak (15 lóerős traktorokra átszámítva) 139 000 univerzál-traktort, 18 000 szántótraktort, 41 000

gabonakombájnt, 69 000 tehergépkocsit stb. kaptak. De a jelentés adataiból az is kitűnik, hogy 1953 még csak a mezőgazdasági föllendülés előkészítésének éve volt. Az év végén több mint 100 000 agrónomus és zootechnikus, sok mérnök és technikus vállalt a mezőgazdaságban munkát. Fokozódott az őszi talajmunkák gépesítése is. Persze mindennek eredményei csak az idén mutatkoznak meg.

Elkesztőek az új tervjelentésnek a szovjet nép gyorsan növekvő jólétéről szóló adatai. A szovjet munkások, alkalmazottak és parasztok jövedelmének összege tavaly a reálbéremelkedés, az árleszállítások és az egyéb állami kedvezmények révén 13 százalékkal nőtt az előző évihez képest. A lakosság életszínvonalának emelkedéséhez hozzájárult, hogy az egyébként 8 százalékkal gyarapodott nemzeti jövedelemből a korábbinál nagyobb rész jutott a dolgozók személyes szükségleteinek kielégítésére. A munkások és az alkalmazottak reálbére a pénzmunkabér átlagosan 2 százalékos növekedésén kívül az árleszállítások hatására 10 százalékkal emelkedett. A kolhozok és a kolhozparasztok jövedelme a mezőgazdasági termelés gazdasági ösztönzésével kapcsolatos intézkedések és az adók mérséklése folytán tavaly több mint 13 milliárd rubellal gyarapodott.

A szovjet társadalom valamennyi rétege jövedelmének növekedése bővülő piacot teremtett a belkereskedelem számára, amely még fokozottabban törekedett a lakosság keresletének lehető legteljesebb kielégítésére. 1953-ban az állami és a szövetkezeti kereskedelmi szervezetek 21 százalékkal több árut adtak el, mint 1952-ben. Még jobban emelkedett a

falusi fogyasztási szövetkezetek forgalma. A forgalom szerkezetének alakulása is a szovjet nép fokozódó jólétére utal: a hús és az egyéb élelmiszerek forgalmának jelentős növekedése a nagyértékű és tartós fogyasztási cikkek iránti kereslet rohamos fokozódásával párosult. A szovjet dolgozók tavaly 39 százalékkal több bútort, 38 százalékkal több órát, 32 százalékkal több rádiót, 2,6-szer annyi személygépkocsit vásároltak, mint 1952-ben. A falusi lakosság életszínvonalemelkedésének jellemző ténye, hogy tavaly a szovjet falvakban 400 000 új lakóház épült.

A Szovjetunió a békét és a nemzetközi együttműködést szolgáló hagyományos politikájához híven továbbra is arra törekszik, hogy más országokkal kiterjedt gazdasági kapcsolatokat teremtsen. A szovjetállam tavaly 51 országgal folytatott külkereskedelmet. Jelentősen kibővítette kereskedelmi kapcsolatait sok nyugateurópai, közel- és középkeleti országgal. A háború óta 1953-ban kötött először kereskedelmi szerződést Indiával, Franciaországgal, Argentínával, Görögországgal és Izlanddal. Külkereskedelmi forgalma a háborúelőttinek csaknem négyszeresére emelkedett.

A Szovjetunió szocialista gazdaságának hatalmas fellendülése, a szovjet emberek jólétének állandó emelkedése, a Szovjetunió külkereskedelmi kapcsolatainak kiterjesztése egyaránt meggyőzően bizonyítja a szovjet nép őszinte békealkamatát és eltökélt szándékát, hogy fölépíti a világ első kommunista társadalmát.

★

Az európai népi demokratikus országok 1953. évi tervjelentései világosan megmutatják, hogy a Szovjet-

unió vezette szocialista tábor többi országának gazdasága is a szakadatlan föllendülés jegyében fejlődik. Tavaly valamennyi európai népi demokratikus ország sikeresen fejlesztette gazdaságát és kultúráját. Különösen jelentősek az ipar fejlesztésében elért eredményeik. Például Lengyelországban az ipari termelés évi növekedése tavaly éppen a fele volt a lengyel ipar háborúelőtti egész évi termelésének.

A lengyel ipar teljes termelése ma 3,6-szerese, egy főre jutó termelése pedig 4,7-szerese az 1938. évben elért termelésnek. Csehszlovákia ipari termelése tavaly 10 százalékkal nőtt, s így most éppen kétszerese az 1948. évi termelésnek. A magyar ipar egy év alatt 11,8 százalékkal növelte termelését. Bulgária iparának teljes termelése a tavalyi 12 százalékos növekedés folytán a háborúelőttinek négyszeresére növekedett. Hasonló ütemben nőtt az ipari termelés Romániában és Albániában is.

A népi demokráciák munkásosztályuk áldozatkész munkájának, a Szovjetunió elsörendű műszaki és gazdasági segítségének, valamint kölcsönös gazdasági együttműködésüknek köszönhetik a szocialista iparosítás nagy sikereit. Jól jellemzi a felszabadult, kulturálisan hatalmasat fejlődött munkásosztály alkotókészségének kibontakozását, hogy például a lengyel munkások csupán tavaly 210 000 észszerűsítő javaslatot terjesztettek be, s Romániában 260 millió lei megtakarítás származott a dolgozók ilyenirányú javaslatainak megvalósításából. A szocialista tábor országainak gazdasági együttműködését pedig a múlt év második fele óta a termelés megkezdett koordinálásának további erősödése jellemzi; ez fontos tényezője a szocia-

lista tábor országaiban az életszínvonal emelésének, a fokozott közszükségleti cikk-ellátás biztosításának.

A szocializmus építése megköveteli, hogy az egész népgazdaság, különösen az ipar és a mezőgazdaság egységesen, harmonikusan fejlődjék, s az egyes gazdasági ágak fejlődése közt ne legyenek aránytalanságok. A népi demokratikus országok lendületes gazdasági előretörése során fölvetődött az a probléma, hogy a mezőgazdaság teljes termelésének és áru-termelésének növekedése nem mindig haladt együtt a lakosság keresletének szüntelen növekedésével. A népi demokratikus országok kommunista és munkáspártjai, valamint kormányai ezért tekintik most elsőrendű feladatuknak, hogy a mezőgazdasági termelés növelése révén meggyorsítsák a városi és a falusi dolgozó lakosság életszínvonalának emelkedését. Döntő fontosságú feladat ez a népi demokratikus országok politikai alapjának, a munkásosztály és a parasztság tartós szövetségének megszilárdítása szempontjából is. E feladat megoldásán szívvel-lélekkel munkálkodnak a népi demokráciák dolgozói, akik minden erejükkel arra töreksznek, hogy megszüntessék a népgazdaság fejlődésében keletkezett aránytalanságokat, s gyorsan föllendítsék a mezőgazdaságot és a közszükségleti cikkgyártó iparágakat.

★

A Szovjetunió és a népi demokratikus országok 1953. évi tervjelentései tehát meggyőzően tanúsítják, hogy a szocialista tábor országainak gazdasága gyorsan fejlődik, dolgozók életszínvonala emelkedik, s a dolgozó tömegek jólétének és kulturális színvonalának gyorsított ütemű

növelésére irányuló nagyszabású program gyakorlati megvalósítása a legjobb úton halad. Mindez ékesen bizonyítja a szocializmus óriási fölényét a kapitalizmussal szemben.

A tőkésországokban ezzel ellentétes kép tárul elénk. A tőkésországok ipari és mezőgazdasági termelése csökken vagy egyhelyben topog. Az Egyesült Államokban, a legfontosabb tőkésországban egyre világosabban kibontakoznak a közeledő gazdasági válság jelei. Az ipari termelés tavaly márciustól decemberig a hivatalos körök beismerése szerint is 7 százalékkal csökkent. Különösen nagyarányú volt a közszükségleti cikkgyártó iparágak termelésének csökkenése. Például a cipőgyártás tavaly csupán a második negyedévben 20 százalékkal csappant meg. A közszükségleti cikkgyártó iparágak hanyatlása azonban óhatatlanul a termelőeszkögyártás hanyatlásához vezet; ez a folyamat az amerikai gazdaságban már meg is kezdődött. Mindennek hatására fokozódik a munkanélküliség és a nyomor. A hivatalos szervek szerint is több mint 3 millió a munkanélküli. De valójában a teljes munkanélküliek száma is jóval több, ha pedig a részleges munkanélküliekkel, meg az elhelyezkedni nem tudó munkaképes korba került fiatalokkal is számolunk, megállapíthatjuk, hogy a munkanélküliség az Egyesült Államokban rohamosan növekszik.

A többi tőkésországban sem rózsásabb a helyzet; itt szintén általános jelenség a munkanélküliség növekedése, a reálbérek csökkenése, a mezőgazdasági és az ipari termelés összecsugorodása.

Minél inkább romlik a tőkésországok gazdasági helyzete, annál nagyobb elkeseredéssel fogadják a de-

mo krácia és a haladás ellenségei a szocialista tábor sikereiről szóló híreket, mert rettegnek, hogy a nyugati dolgozó tömegek megismerik az igazságot. De hasztalan minden kíséreltük: a szocialista tábor országainak nagyszerű eredményeiről

szóló jelentések eljutnak a kapitalizmus nabságában sínylő milliókhoz, s fokozott harcra lelkesítik őket szabad és boldog életük kivívásáért. Ez az 1953. évi szovjet és népi demokratikus tervjelentések nemzetközi jelentősége.

A Központi Statisztikai Hivatal jelentése az 1953. évi népgazdasági terv teljesítéséről

A népgazdaság fejlődését, valamint a dolgozók anyagi és kulturális helyzetének alakulását 1953-ban a következő adatok jellemzik.

Ipar

A párt és a kormány határozatainak nyomán az ipar termelési tervét a második félévben módosították: a termelési eszközök rovására növelték a fogyasztási javak termelési tervét. Az így módosított éves tervet a szocialista ipar 101,3 százalékra teljesítette.

Az egyes minisztériumok éves tervüket a következőképpen teljesítették:

	Az 1953. évi terv teljesítés százaléka
<i>Kohó- és gépipari minisztérium</i>	99,8
<i>Nehézipari minisztérium</i>	102,5
<i>Könnyűipari minisztérium</i>	99,9
<i>Élelmiszeripari minisztérium</i>	100,6
<i>Építésiügyi minisztérium ipari vállalatai</i>	101,5
<i>Kisipari termelőszövetkezetek</i>	113,1

1953-ban terven felül többek között több mint 700 motorkerékpárt, 140 000 mázsa műtrágyát, 700 000 pár pamut-harisnyát, 77 000 pár bőrcipőt, 27 000 mázsa cukrot, 56 000 hl sör, 100 millió db. cigarettát, 5300 mázsa kolbászfélét termeltek. Egyes fontos termékek termelési tervét azonban nem

teljesítették: pl. a kohó- és gépipari minisztérium hengereltacélból és tehergépkocsiból, a nehézipari minisztérium szénből és villamosenergiából, és a többi minisztérium néhány egyéb cikkből kevesebbet termelt, mint amennyit a terv előírt. Néhány fontos exportcikk termelési tervét az ipar nem teljesítette.

A szocialista ipar 1953-ban 11,8 százalékkal termelt többet, mint 1952-ben.

1953-ban a legfontosabb iparcikkek termelése 1952-höz képest a következőképpen alakult:

Az 1953. évi termelés az 1952. évi termelés százalékában

	113,6
<i>Szén</i>	109,2
<i>Villamosenergia</i>	108,6
<i>Vas és acél</i>	106,6
<i>Hengereltacél</i>	121,8
<i>Esztorgagépek</i>	106,3
<i>Tehergépkocsi</i>	115,2
<i>Autóbusz</i>	133,1
<i>Diesel-motor</i>	114,1
<i>Motorkerékpár</i>	133,8
<i>Gép- és motorolaj</i>	116,1
<i>Világítógáz</i>	121,0
<i>Műtrágya</i>	120,0
<i>Tégla</i>	110,0
<i>Mész</i>	100,3
<i>Cement</i>	97,3
<i>Pamutszövet</i>	111,7
<i>Kötöttáru</i>	263,4
<i>Nylonharisnya</i>	93,5
<i>Bőrcipő</i>	130,2
<i>Csizma</i>	

Az 1953. évi termelés az 1952. évi termelés százalékában

<i>Liszt</i>	100,5
<i>Cukor</i>	171,2
<i>Likőr</i>	115,6
<i>Sör</i>	134,9
<i>Kolbászfélék</i>	141,5
<i>Cigaretta</i>	108,2
<i>Édesipari készítmények</i>	118,3
<i>Pipereszappan</i>	122,2

A pamutszövetnek, amiből egyébként nagy készletek vannak, és a bőrcipőnek az előzőévinél alacsonyabb termelése részben külkereskedelmi okokra vezethető vissza.

1953-ban az ipar összesen mintegy 21,3 millió tonna szenet, 4,6 milliárd kwó villamosenergiát, 830 000 tonna nyersolajat, 760 000 tonna nyersvasat, több mint másfélmillió tonna acélt, több mint 840 000 tonna hengerelt acélt, mintegy 14 300 motorkerékpárt, 136 400 kerékpárt, 155 500 rádiót, 220 000 tonna műtrágyát, mintegy 1,1 millió tonna cementet, mintegy 209 millió négyzetméter pamutszövetet és 8,4 millió pár bőrcipőt termelt.

Több fontos fogyasztási cikk és mezőgazdasági termelési eszköz termelése — az új kormányprogramnak megfelelően — 1953 második felében jóval több volt, mint az első félévben. Így pl. traktorból 170 darabbal, műtrágyaszórógépből mintegy 400 darabbal, kazalozóból mintegy 700 darabbal, fogatos fűkaszálógépből több mint 500 darabbal, rádióból 16 000 darabbal, flanelből 3,6 millió négyzetméterrel, selyemszövetből több mint 730 000 négyzetméterrel, férfiingből 181 000 darabbal, bakancsból 58 000 párral, kötöttáruból 2600 mázsával, pamutharisnyából több mint 1,1 millió párral, selyem- és nylonharisnyából együttesen több mint 80 000 párral, cukorka- és csokoládéfélékből kerekén 40 000 mázsával, felvágottakból 3700 mázsával, kolbászfélékből 3100 mázsával, szapannból több mint 8300 mázsával ter-

meltek többet a második félévben, mint az elsőben.

1953-ban a termékek önköltsége nem alakult kielégítően. A termelékenység — az egy órára eső termelés — a minisztériumi iparban átlag 4,4 százalékkal, a kohó- és gépipari minisztérium vállalatainál 11,2 százalékkal magasabb volt, mint 1952-ben. 1953 második felében a múlt év azonos időszakához képest a kormányprogramnak megfelelően csökkent a túlórák száma.

A kormányprogram óta több cikk minősége javult, pl. a selyem- és pamutharisnyáé, a férfiöltönyé, a gyermekkabáté, a férfiingé és a férficipőé. Az élelmiszeriparban javították a felvágottak és kolbászfélék minőségét. Számos fogyasztási cikk választéka bővült: a második félévben többek között a cipőiparban 26 új modell gyártását kezdték meg, növelték a női ruházati cikkek választékát. A fogyasztási cikkek minősége és a választék bősége a javulás ellenére általában még nem éri el a dolgozók által megkívánt színvonalat.

1953-ban az ipar több új gyártmány termelését kezdte meg, mint pl. a villamos kézi szénfűrógép, szénrakodógép, traktoros fűkasza, fejgép, sztreptomycin, vérszegénység elleni kristályos vitamin, valamint új ruházati és élelmiszercikkek gyártását.

Mezőgazdaság

1953-ban a párt- és kormányhatározatok által nyújtott kedvezmények, valamint a jó terméseredmények jelentős mértékben javították a mezőgazdasági termelők helyzetét. Az egyénileg gazdálkodó parasztok és a termelőszövetkezetek különböző jutatások, valamint hitelek és hátralékok elengedése révén többmilliárd forint értékű támogatást kaptak.

A növénytermelés hozamai 1953-ban megközelítették, sőt egyes növényeknél felülmúlták a kiemelkedően jó 1951. év eredményeit is, Gabona-

félékből országosan több mint 7,2 millió, burgonyából mintegy 7,3 millió, kukoricából 13,9 millió, cukorrépából 12,8 millió, lucernából 5,3 millió mázsával több termett, mint 1952-ben.

Az állatállomány 1953 végén a juhállomány kivételével alacsonyabb, a hizósértések száma magasabb volt, mint az előző évben. Az állami gazdaságok nem teljesítették sertéshús- és tejtermelési tervüket.

A mezőgazdaság szocialista szektorához tartozott az év végén az ország szántóterületének mintegy 32 százaléka. A kormány intézkedései következtében a tartalékföldeket bérbeadták, illetve hasznosították.

A termelőszövetkezeti tagok jövedelme 1953-ban többszörösét tette ki az előzőévinek. Egy munkaegységre közel kétszerannyi kenyérgabonát, három és félszerannyi kukoricát és egyéb terményt, másfélszerannyi készpénzt osztottak ki a tagok között, mint 1952-ben.

Az egyénileg dolgozó és szövetkezetekbe tömörült parasztság termelési kedve a mezőgazdaságnak nyújtott fokozott segítség eredményeként a második félévben nagy mértékben megélné. Ennek következtében az előzőévinél gyorsabb ütemben hajtották végre az őszi mezőgazdasági munkákat. A búza és rozs vetésterülete 1953 őszén közel félmillió holddal volt több, mint egy évvel előbb. Minőségi vetőmaggal jelentősen nagyobb területet vetettek be, mint 1952-ben.

1953-ban a gépállomások több mint négymillió kat. hold. különféle szántási munkát végeztek, 30 százalékkal többet, mint egy évvel előbb, azonban nem nyújtottak kellő segítséget a termelőszövetkezeteknek a növényápolási munkák elvégzésénél. A gépállomások mélyszántási tervüket nem teljesítették és az egyénileg dolgozó parasztok számára még mindig keveset szántottak.

1953-ban 124 000 kat. hold erdőt telepítettek, többet mint az előző év-

ben. Az állami erdőgazdaságok az elmúlt évben mintegy 11 000 vagon tűzifával többet adtak a népgazdaságnak, mint 1952-ben.

Közlekedés

A vasút 1953-ban 12,7 százalékkal több árut szállított, mint az előző évben. Az őszi csúcsforgalomban a kocsiforduló átlagos ideje fél nappal rövidebb volt, mint a megelőző évben. A hajón szállított áru mennyisége 13 százalékkal volt több, mint 1952-ben. Tehergépkocsin 1953-ban 41,1 százalékkal több árut szállítottak, mint egy évvel azelőtt; a gépkocsialomány egy év alatt 13 százalékkal emelkedett.

Vasúton 1953-ban két százalékkal többen utaztak, mint 1952-ben, távolsági autóbusszon 37 százalékkal többen. Az autóbusszállomány az előző évhez képest 33,5 százalékkal emelkedett, nőtt a vasúti személykocsi száma is, mindamellett a személyszállítás terén a helyzet nem kielégítő.

Áruforgalom

A párt és a kormány határozatai alapján a lakosságnak nyújtott számos kedvezmény: a beadási kötelezettség csökkentése, a július 1-i és a szeptember 6-i árleszállítás, a békekölcsön alacsonyabb összegben történő kibocsátása, valamint a régebbi államkölcsönök egyre nagyobb összegű törlesztése stb. jelentősen növelte a lakosság vásárlóerejét. Ennek folytán a kiskereskedelmi eladási forgalom 1953-ban 10,2 százalékkal nagyobb volt az előzőévinél.

A fontosabb élelmiszcikkek eladása 1952-höz képest a következőképpen emelkedett: a cukoré 18 százalékkal, a zsír 24 százalékkal, az étolaj és margariné 15 százalékkal, a húsé 23 százalékkal, az édesipari termékeké 15 százalékkal; a főbb iparcikkek közül férfikabátból 23,6 százalékkal, női kabátból 9,4 százalékkal, női cipőből 10,7 százalékkal,

gyermekcipőből 16,4 százalékkal, fehérneműanyagból 9,3 százalékkal, tűzhelyekből 15,5 százalékkal, rádióvevőkészülékből 12,1 százalékkal, edényáruból 18,3 százalékkal, mosószappanból 15,5 százalékkal, piperezappanból 37,8 százalékkal adtak el többet, mint 1952-ben.

A forgalom növekedése elsősorban a párt- és kormányhatározatok végrehajtásának eredménye. 1953 első felében a kiskereskedelmi forgalom lényegében azonos volt a megelőző év első félévének forgalmával, míg az év második felében 1952 második félévéhez képest a forgalom jelentősen emelkedett. Így például 1953 második félévében cukorból 13 millió kilogrammal, zsírból 6 millió kilogrammal, húsból 5 millió kilogrammal, bőrcipőből 729 000 párral, kabátból 125 000 darabbal, férfiruhából 59 000 darabbal, flanelből mintegy 290 000 négyzetméterrel, fésűs gypjűszövetből 205 000 négyzetméterrel, kerékpárból mintegy 15 800 darabbal, tűzhelyből 11 500 darabbal, rádióból kb. 24 400 darabbal többet vásároltak, mint 1952 második félévében. A lakosság szeptember 6-tól, az árleszállítási időpontjától december 31-ig 935 millió forinttal többet költött ruházatkódásra, mint 1952 azonos időszakában.

A fogyasztók szeptember 6-tól az év végéig egyedül a kiskereskedelmi vásárlásoknál (a szolgáltatásokat és a piaci vásárlásokat nem számítva) mintegy 700 millió forintot takarítottak meg.

A városi lakosság élelmiszerellátását javította, hogy 1953-ban a falusi termelők jóval több mezőgazdasági terméket hoztak piacra, mint 1952-ben: pl. zöldség- és gyümölcsfélékből 87 százalékkal, baromfiból 23 százalékkal, tej- és tejtermékekből 28 százalékkal volt több a felhozatal. A piaci árak — főleg a zöldség- és gyümölcsféléké — általában lényegesen csökkentek, azonban a baromfi, a tojás és a zsír ára valamivel magasabb volt az 1952. évinél.

A lakosság áruellátása a fogyasztási cikkek termelése érdekében hozott intézkedések következtében az év második felében lényegesen javult, de a kereskedelem az erősen megnövekedett keresletnek nem tudott teljes mértékben eleget tenni. Hiány van például: egyes fűszerfélékből, gumi- és bőrkonfekcióárukból, bizonyos építőanyagokból, mezőgazdasági szerárúkból, és kisképekből, olcsóbb rádiókból, háztartási kisgépekből és egyes edényfajtákból stb. Előfordult, hogy az áruk nem megfelelő területi elosztása akadályozta a lakosság jó ellátását. Az áruk minősége nem volt mindig kielégítő. Panaszok voltak egyes ruházati cikkek, háztartási felszerelési tárgyak, a háztartási szén és a tűzifa minőségére. Az áruforgalom növekedésével a kiskereskedelmi bolthálózat nem fejlődött arányosan; főleg az élelmiszerbolt kevés. Kereskedelmünknek még további erőfeszítéseket kell tennie a lakosság jó ellátása érdekében.

Beruházások — építkezések

Az 1953-ban megvalósított beruházások értéke kerekén 16,3 milliárd forint volt. Az építkezések terjedelme mintegy három százalékkal haladta meg az 1952. évit. A kormány intézkedései nyomán a fogyasztás növelése érdekében egyrészt a minisztériumok leszállították a beruházások összegét, másrészt az év második felében megváltozott a beruházások szerkezete is: csökkent a nehézipari beruházások aránya és ennek megfelelően megnőtt a fogyasztási iparokba fektetett, valamint a mezőgazdasági és a szociális-kulturális beruházások aránya.

Az év folyamán több új üzem kezdte meg működését, és számos meglévő üzemet bővítettek, illetve korszerűsítettek. Üzembehelyezték a Tűzállóanyaggyár új magnezitgyárát, a Kőbányai Gyógyszergyár, valamint a Csepel Autógyár új üzemépületét,

a Láng Gépgyár kazánszerelőcsarnokát, a Wilhelm Pieck Vagon- és Gépgyár présműhelyét, a Hejőcsabai Cement- és Mészművek további új üzemszékeit. Az alumíniumgyártás fejlesztésére jelentősen bővítették bauxitfeldolgozó-üzemeinket, így az almásfüzitői és mosonmagyaróvári timföldgyárakat.

A könnyű- és élelmiszeripar területén a lakosság jobb ellátása érdekében üzembehelyezték a Zalaegerszegi Tejüzemet, a veszprémi és oroszlányi kenőgyárat, a debreceni és győri hűtőházat. Bővítették a Pécsi Bőrgyárat, a Tisza Cipőgyárat, a Kőbányai Fonóipart, a Székesfehérvári Konfekcióüzemet és még számos egyéb könnyűipari gyárat.

A mezőgazdaság fejlesztésére, különösen a második fél évben, jelentős összegeket fordítottak, a mezőgazdaság gépesítésére az év folyamán 1216 kombájn, 670 kéveköthető-aratógépet, valamint több ezer traktort, traktorokét, traktortárcsát stb. helyeztek üzembe. 81 községet, 33 gépállomást, 96 állami gazdaságot és 102 termelőszövetkezetet villamosítottak. Bővítették az öntözéses gazdálkodást, a szocialista szektorban növelték az állattérhelvek számát. Az állattérhelvek bővítése azonban nem tartott lépést a szaporulattal, ezért számos helyen az istállók és ólak túlzsúfoltak.

Átadták rendeltetésének az ország legnagyobb sportlétesítményét, a 80 000 férőhelyes Népstadiont, és az újjáépített 37 000 férőhelyes Vörös Lobogó-stadiont. Üzembehelyezték a 135 kilowattos balatonszabadi rádióhagyadót.

Az egészségügyi és munkavédelmi beruházások összege nagy mértékben emelkedett. A vállalatok e beruházások megvalósítására a népi és kormány határozata óta több gondot fordítanak: sok üzemben új balesetelhárító- és szellőzőberendezéseket szereltek fel, új öltöző- és mosdóhelyiséget bocsátottak a dolgozók rendelkezésére, és jelentősen

bővítették a bölcsődei hálózatot. Bár a rendelkezésre álló keretet nem használták fel teljesen, számos helyen kezdték meg új bölcsődék, üzemegészségügyi és munkavédelmi berendezések létesítését.

A kormányprogram intézkedései következtében a lakásépítkezések üteme a második fél év folyamán jelentősen meggyorsult. 1953. év második felében mintegy 24 százalékkal több lakás készült el állami erőből, mint 1952 azonos időszakában. Az 1953. évben befejezett lakásokon kívül közel 16 000 lakás építése van folyamatban, illetőleg megkezdődött.

Az év második felében megkezdtek a lakóépületek tatarozási munkáit. A minisztertanács által előírt 100 millió forintot tatarozási programot az építőipari vállalatok nem minden részletében teljesítették.

Az építőipari vállalatok az 1953-as évben önköltségszikkentési tervüket nem teljesítették.

A beruházások előkészítése és végrehajtása az év folyamán nem volt eléggé tervszerű. Az év első felében a túlfeszített beruházási feladatokkal nem tartott lépést a műszaki tervezés, az építkezések előkészítése és az anyagellátás. Az év második felében a kormányprogram alapján előírt átcsoportosításokat a minisztériumok nem teljes egészében hajtották végre.

Szociális és kulturális eredmények

Az év folyamán 800-zal emelkedett a kórházi ágyak száma, új kórházi osztályok, falusi és városi körzeti orvosi rendelők létesültek, a rendelőintézeti szakorvosi munkaórák száma növekedett. Az egészségügyi intézmények bővítése ellenére számos kórházban és rendelőintézetben zsúfoltság volt, különösen a belgyógyászati, gyermek- és szülészeti osztályokon.

Az anya- és csecsemővédelemről szóló minisztertanácsi határozat

eredményeképpen javult az anyák és csecsemők egészségügyi ellátása. A születések száma több mint 20 000-rel emelkedett. A természetes szaporodás 40 év óta 1953-ban volt a legmagasabb. A bölcsődei férőhelyek száma 40 százalékkal haladta meg az 1952. évit, azonban különösen a vidék bölcsődei ellátottsága még nem megfelelő. Az év folyamán az állam mintegy 74 millió forint értékben juttatott az anyáknak ingyenes csecsemőkelengyét.

1953-ban az üzemorvosi munkaórák száma 12 százalékkal nőtt. Fejlődtek a társadalombiztosítási és egészségügyi intézmények is, de fejlődésük nem tartott lépést a biztosítottak számának rohamos növekedésével: a társadalombiztosítás 1953 végén már az összlakosság 62 százalékára terjedt ki.

1953-ban fejlődtek oktatási és kulturális intézményeink. Az általános iskolai tantermek száma az év folyamán emelkedett. Budapesten a XI. kerületben 672 férőhellyel, a XVIII. kerületben 336 férőhellyel új általános iskolákat adtak át rendeltetésüknek, bővítették az I. kerületi Attila-utcai általános iskolát 336 férőhellyel. Az általánosiskolai tantermek száma még nem elegendő: mintegy 10 000 osztályteremben délelőtt és délután is oktatnak. 1953-ban átadtak a rendeltetésének Oroszlányban egy 400 férőhelyes, Pércesen egy 500 férőhelyes vájár tanulóiskolát, Ózdon egy 200 férőhelyes vasipari tanműhelyt. Az év folyamán 37 százalékkal többen szereztek középfokú képesítést, mint a megelőző évben. Felsőfokú képesítést 6100-an szereztek, ezek közül 1800 mérnök és 1400 általánosiskolai pedagógus.

A kinyomtatott művek száma 25 százalékkal, példányszáma 6 százalékkal emelkedett.

Az év folyamán több mint 150 területi kultúrotthon és 540 népkönyvtár létesült. A népkönyvtárak könyvtárolmánya is emelkedett.

1953-ban több új mozgóképszínházat létesítettek, elsősorban falvakban. A helyárák 33 százalékos leszállítása után közel 50 százalékkal nőtt a mozilátogatók száma: az év folyamán elérte a 72 milliót. A rádióelőfizetők száma 1953 végén mintegy 1 080 000 volt, 22 százalékkal több, mint 1952 végén. A vezetékesrádióelőfizetők száma 84 százalékkal emelkedett.

A munkások és alkalmazottak számának és bérének alakulása Nemzeti jövedelem

A munkások és alkalmazottak 1953. évi átlagos létszáma az egész nép-gazdaságban 2 410 000 volt, 175 000-rel több, mint az 1952-es év átlagában.

A munkások és alkalmazottak egyes kategóriái bérének felemelése és a dolgozók létszámának emelkedése következtében a munkásoknak és alkalmazottaknak kifizetett összes bérek összege 1953-ban 14,2 százalékkal volt magasabb, mint 1952-ben. A párt és a kormány határozatainak alapján végrehajtott árszálítás, a csökkentett értékben kibocsátott békekölcsön és az egészségügyi, szociális és kulturális célokra fordított jelentős összegek, valamint a mezőgazdaság terméseredményei nagy mértékben hozzájárultak a munkások és alkalmazottak életszínvonalának emelkedéséhez. A munkások és alkalmazottak reálbére a második félévben jóval magasabb volt, mint az előző év azonos időszakában.

Az 1953. évi nemzeti jövedelem — az előzetes számítások szerint — körülbelül 12 százalékkal magasabb, mint az 1952. évi. 1953-ban a szocialista szektor a nemzeti jövedelemhez lényegében azonos arányban járult hozzá, mint 1952-ben; a tőkés szektor részesedése 1 százalékra csökkent; a kisártermelőké a jó mezőgazdasági termés következtében magasabb, mint 1952-ben.

A Szovjetunió állami népgazdaságfejlesztő tervének 1953. évi eredményei

A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatal közleménye

Az ipar, a mezőgazdaság és a közlekedés fejlődését, a beruházások növekedését, a bel- és a külkereskedelem bővülését, a munkások és az alkalmazottak számának gyarapodását és a nép anyagi és kulturális színvonalának emelkedését 1953-ban a következő adatok jellemzik:

Az 1953. évi terv teljesítése százalékban

I. Az ipari termelési terv teljesítése

Az egész ipar 101 százalékra teljesítette a teljes termelés évi tervét. Az egyes minisztériumok a következőképpen teljesítették az ipari teljes termelés évi tervét:

Az 1953. évi terv teljesítése százalékban

Kohóipari Minisztérium	99
Szénipari Minisztérium	99,4
Ásványolajipari Minisztérium	100,9
Vegyipari Minisztérium	102
A Villamoserőművek és a Villamossági Ipar Minisztériuma	102
Gépipari Minisztérium	102
Közlekedési- és Nehézgépipari Minisztérium	98
A Szovjetunió Építőanyagipari Minisztériuma	99
A Szovjetunió Fa- és Papíripari Minisztériuma	93
A Szovjetunió Közszükségleti Iparcikkgyártási Minisztériuma	104
A Szovjetunió Élelmiszeripari Minisztériuma	100,5
A Közlekedésügyi Minisztérium iparvállalatai	104
A Szovjetunió Kulturális Ügyei Minisztériumának iparvállalatai	104

A Szovjetunió Egészségügyi Minisztériumának iparvállalatai 102

A szövetségi köztársaságok helyi- és fűtőanyagipari minisztériumai, illetve helyiipari minisztériumai 104

Kisipari szövetkezetek 103

A Szovjetunió egész iparának 1953. évi teljes termelése 12 százalékkal emelkedett az 1952. évihez és 45 százalékkal az 1950. évihez képest. Ez az ötödik ötéves tervben az ipari termelés fokozására vonatkozóan megszabott feladat sikeres teljesítését mutatja.

Tavaly a kormány sok határozatot hozott; e határozatok célja a közszükségleti cikkek gyártásának nagyarányú fokozása a nép anyagi jólétének jelentős emelése végett.

Ennek eredményeképp a fogyasztási cikkgyártó iparágak 1953-ban, de különösen 1953 második felében sokkal gyorsabban fejlődtek, mint 1952-ben s mint ahogyan az 1953. évi terv eredetileg előíranyozta. Ezeknek az iparágaknak a termelése 1952-ben 10,5 százalékkal növekedett, 1953-ban 12 százalékkal emelkedett, 1953 második felében pedig 14 százalékkal volt nagyobb, mint 1952 második felében.

Az ipar 1953-ban túlteljesítette sok termékfajta termelési tervét.

Túlteljesítette az ásványolaj, a földgáz, a pala, a vas- és a mangánérc kitermelésének, a benzin, a petróleum, az alumínium, a villamosenergia, az izzólámpa, a fémforgácsoló szerszám gép, a nagykapacitású

gőzkazán, a Diesel-motor, a nagy-olvasztó és acélolvasztó berendezés, a teher- és személygépkocsi, az autóbusz, a trolibusz, a villamos, a traktoros eke és a kaszáló, a gabonatisztítógép, a burgonyabetakarítógép, a kombájn, az ekskavátor, a traktorvontatású talajgyalu- és talajegyengetőgép, a golyós- és görgőscsapágy, a műtrágya, a szintetikus ammoniák, a szintetikus fenol, a mezőgazdasági növénykártevők irtására szolgáló vegyszer, a festék és más vegyszerek, a mógumi, a gépkocsiabroncsköpeny, a szállítózsalag, a könnyű tetőfedőanyag, az ablaküveg, a papír, a szesz és egyéb iparcikkek termelésének évi tervét.

Az évi terven felül készült selyem-, gyapjú- és lenszövet, pamutfonál és cérnaféle, kötött-szövött fehérenemű, harisnya- és zokniféle, pianinó és zongora, kolbászárú, kondenzált tej, növényolaj, margarin, száraztésztaféle, édesipari készítmény, tea, bor, sör, pezsgő, dohány, cigaretta, gyufa, szappan és más élelmiszer meg közszükségleti iparcikkek.

De néhány minisztérium nem intézkedett kellőképp, s nem biztosította egyes iparcikkfajták termelési tervének teljesítését. A kohóipari minisztérium például nem teljesítette sok ipari termék és különösen néhány hiányzó hengerelt vasanyag termelési tervét, a villamoserőművek és a villamosipar minisztériuma nem teljesítette különböző típusú generátorok és villamosmotorok termelési tervét, a gépipari minisztérium számos mezőgazdasági gép- és textilberendezés, a közlekedési- és nehézgépipari minisztérium a mozdonyok és egyes energetikai berendezések és hengersorok, a Szovjetunió építőanyagipari minisztériuma a téglá, a pala és néhány egészségügyi-műszaki cikk termelési tervét. A Szovjetunió fa- és papíripari minisztériuma nem teljesítette az iparifa szállítási tervét. A Szovjetunió élelmiszeripari mi-

nisztériuma nem biztosította a halászati terv teljesítését.

Bár a könnyű- és az élelmiszeripari készítmények minősége valamelyest megjavult, a Szovjetunió közszükségleti iparcikkgyártási minisztériumához és a Szovjetunió élelmiszeripari minisztériumához, de különösen a kisipari szervezetekhez és a helyiiparhoz tartozó sok vállalat még mindig nem kielégítő minőségben, a lakosság keresletének nem megfelelő választékban gyártotta az áruk egy részét, nem tett meg mindent az áruk kidolgozásának és tetszetőségének megjavítása végett. Egyebek közt még mindig előfordul, hogy rosszminőségű cipőt, bútort, porcelán- és fajanszedényt, rosszul kidolgozott és nem tetszetős szövetet, hibás konfekció- és kötött-szövött készítményeket gyártanak.

Több iparágban jelentős számú vállalat hátráltatta a termelés növekedését, mert egyenetlenül dolgozott, s nem teljesítette a tervet.

Sok vállalat, különösen a gépgyárak, hónapról hónapra egyenetlenül termeltek: a hónap első harmadában jóval alacsonyabb színvonalon dolgoztak, mint a következő napokban. Az egyenetlen késztermékgyártás helytelen vállalati munkarendszert eredményez, gépállásra, a berendezés, a munkaerő és a termelőkapacitás kihasználatlanságára, a selejt növekedésére és improduktív túlorakíftésekre vezet, végső soron egyenlőtlenséget okoz a szállításokban és a közlekedés megterhelésében.

A szénbányászatban, a kohászatban, a vegyi-, a fakitermelő- és az építőanyagiparban, valamint több más népgazdasági ágban még mindig tekintélyes számmal vannak elmaradó vállalatok, amelyek nem teljesítik az állami terv feladatait, csökkentik az ipari termelés színvonalát, s rontják iparáguk munkájának minőségi mutatószámait.

II. Az ipari termelés növekedése

1953-ban a legfontosabb ipari termékek termelése a következőképpen emelkedett 1952-höz képest:

Az 1953. évi termelés
az 1952. évihez képest
százalékban

Nyersvas	109
Acél	110
Hengerelt anyag	110
Acélcső	116
Horgany	113
Ólom	122
Szén	106
Ásványolaj	112
Benzin	111
Petróleum	123
Villamosenergia	113
Gőzturbina	140
Nagy víziturbina	135
Turbógenerátor	147
Hidrogenerátor	115
Nagy villamosgép	134
Villamosmotor	113
Fővonali gőzmozdony	263
Fővonali villanymozdony	134
Fővonali tehervagon	103
Trolibusz	121
Tehergépkocsi	111
Személygépkocsi	130
Autóbusz	127
Motorkerékpár	137
Golyós- és görgőscsapág	115
Kohászati berendezés	118
Ekszkavátor	112
Ásványolajipari gépi berendezések	117
Fémforgácsoló szerszám	114
Vegyipari berendezés	124
Szövőgép	102
Számológép	124
Traktor	113
Gabonakombajn	102
Traktoros eke	101
Magajáró kaszálógép	146
Lenkombajn	107
Répaszedő kombajn	150
Magtisztítógép	102
Marószóda	115
Kalcinált szóda	119
Műtrágya	109
Növényvédőszer	143

Az 1953. évi termelés
az 1952. évihez képest
százalékban

Műgumi	113
Gépkocsibroncsköpeny	107
Papír	110
Cement	115
Ablaküveg	122
Pala	122
Kőnnnyú tetőfedőanyag	114
Tégla	112
Előregyártott ház	109
Szesz	118
Pamutszövet	105
Lenszövet	112
Gyapjuszövet	109
Selyemszövet	178
Bőrcipő — a Szovjetunió Közzsuksegleti Iparcikk- gyártási Minisztériuma	104
Harisnya- és zoknifélék	104
Kötött-szövött fehérnemű	116
Kötött-szövött felsőruha	103
Kerékpár	115
Rádióvevőkészülék	127
Televíziós készülék	225
Gramofon	126
Varrógép	124
Óra	122
Fényképezőgép	109
Pianinó és zongora	123
Háztartási jégsezkrény	159
Porszívó	200
Fémágy	145
Bútor	114
Hús	112
Kolbászaru	116
Hal	103
Állati zsiradék	103
Tejtermék	109
Növényi zsiradék	116
Margarin	124
Sajt	116
Cukor	112
Édesipari készítmény	109
Szárasztásztafélék	120
Konzerv	114
Tea	106
Szappan	111
Cigaretta	116
Bor	124
Sör	113

A nehézipari és a gépipari ágak — különösen 1953 második felében — jelentősen fokozták a közszükségleti cikkek gyártását. 1953 második felében óra 29 százalékkal, kerékpár 22 százalékkal, rádióvevőkészülék 62 százalékkal, háztartási jégsezkrény 86 százalékkal, fémágy 65 százalékkal több készült, mint 1952 megfelelő időszakában. De a gépipari minisztérium, a közlekedési és nehézipari minisztérium és a vegyipari minisztérium több vállalata, úgyszintén a villamoserőművek és a villamossági ipar minisztériumának, valamint a Szovjetunió fa- és papíripari minisztériumának jónéhány vállalata nem teljesítette egyes árucikkek termelési feladatát.

1953-ban jelentősen fokozódott az olyan árucikkek termelése, amelyek iránt nagyobb a lakosság kereslete. Így a gypotszövet gyártása az 1952. évihez képest 5 százalékkal növekedett, de a tarkánszött gypotszöveté 78 százalékkal, a műselyemszöveté 65 százalékkal; a gypjűszövet gyártásának 9 százalékos növekedésével egyidejűleg a fésűs tiszta gypjűszövet gyártása 76 százalékkal növekedett; a selyemszövetgyártás növekedése 78 százalékos volt, rövidszálú fonalból készült selyemszövet ellenben 2,8-szer több készült; kötött-szövött felsőruha 3 százalékkal több készült, de tisztagypjű és félgyapjű kötött-szövött felsőruha 12 százalékkal több; a cipőgyártás 4 százalékos növekedésével egyidejűleg a modellcipők gyártása 44 százalékkal fokozódott; a konzervgyártás 14 százalékos növekedésében a húskonzerv gyártása 29 százalékkal, a kondenzált tejé 21 százalékkal növekedett; az édesipari készítmények gyártása 9 százalékkal fokozódott, de a torta-, sütemény- és kekszgyártás 28 százalékkal, a csokoládéval bevont cukorka készítése 44 százalékkal növekedett. Jelentősen fokozódott a csomagolt élelmiszerek gyártása.

A múlt évben tovább javult az ipari berendezés kihasználása. A vas-

kohászatban a kohók hasznos térfogatának kihasználása tavaly 2 százalékkal javult 1952-höz képest. A Martin-kemencék alapterületének egy négyzetméterre eső acéltermelése 5 százalékkal növekedett. Az ásványolajipari minisztérium vállalataiban a kitermelő fúrás gyorsasága az 1952. évihez képest 5 százalékkal, a kutatófúrás gyorsasága pedig 10 százalékkal növekedett. A feldolgozott nyersanyagból származó világos ásványolajtermékek százalékaránya is emelkedett. A villamoserőművek és a villamossági ipar minisztériumának erőműveiben 1,9 százalékkal csökkent a villamosenergiatermelés fajlagos üzemanyagfogyasztása. A tavalyihoz képest javult több fontos vegyterméket gyártó iparág termelőkapacitásának kihasználása. A Szovjetunió építőanyagipari minisztériumának vállalataiban a forgókemencék óránkénti termelékenysége 10 százalékkal, a cementmalmoké 3 százalékkal emelkedett. Megnövekedett a kemence alapterületének egy négyzetméteréről nyert üvegmassza mennyisége, s megjavult az üvegmassza felhasználási együtharója.

De az iparban még vannak jelentékeny kihasználatlan kapacitások. A kohóipari minisztérium nem teljesítette a nagyolvasztók és a Martin-kemencék megszabott kihasználási normáit; a szénipari minisztérium bányái nem kielégítően használják ki a szénkombájnokat, a szénrakodó- és a közetrakodógépeket; az ásványolajipari minisztérium nem teljesítette a kutatófúrás gyorsaságának évi tervfeladatát; a gépipari minisztérium vállalatai nem használják ki teljesen a szerszámgépparkot, valamint a kovácsoló- és a sajtolóberendezéseket; a Szovjetunió fa- és papíripari minisztériuma nem használja ki kielégítően a meglévő fakitermelő gépeket és gépezeteket.

1953-ban a Szovjetunió népgazdasága az állami ellátási tervnek megfelelően jóval több anyagot, nyersanyagot, tüzelőt, villamosenergiát és

berendezést kapott, mint 1952-ben. Tavaly különösen megnövekedett a mezőgazdaságnak, valamint az iparcikkek és az élelmiszerek gyártásának szállított anyagok és berendezések mennyisége. Az ipari termelés önköltsége 1953-ban több mint 5 százalékkal csökkent, de az ipar mégsem teljesítette önköltségsökkentési feladatát. Különösen nem kielégítően teljesítette az önköltségsökkentési tervét a Szovjetunió fa- és papíripari minisztériuma, a Szovjetunió építőanyagipari minisztériuma, a kohóipari minisztérium, a szénipari minisztérium és a közlekedési- és nehézgépipari minisztérium.

Az önköltségsökkentési tervfeladat nem kielégítő teljesítése annak következménye volt, hogy sok vállalat nem teljesítette a munkatermelékenység fokozásának tervét, nem biztosította a megszabott anyag-, nyersanyag- és tüzelőfelhasználási normák teljesítését, így az előirányoztnál több anyag és pénz fogyott el, s voltak selejtveszteségek, fölösleges ügyviteli és gazdasági, valamint általános költségek.

III. Az új technika alkalmazása a népgazdaságban

1953-ban a népgazdaság valamennyi ágában munka folyt az új technika fejlesztése és alkalmazása végett.

A hazai gépipar 1953-ban mintegy 700-féle, rendkívül fontos újtípusú és márkájú gép és gépszerkezet gyártásával járult hozzá a népgazdaság további technikai haladásának biztosításához; egyebek közt több mint 100-féle újtípusú, nagytermelékenységű berendezést gyártott a könnyű- és az élelmiszeripar számára.

Újtípusú energetikai, elektrotechnikai, ásványolajipari, vegyipari és kohászati berendezések, továbbá a szén- és az ércbányászat, valamint az építőipar munkaigényes termelőfolyamatainak gépesítésére alkalmas berendezések készültek.

Újtípusú gépek, gépcsoportok és felszerelések készültek a textil-, a szőrmé- és a konfekcióipar számára, köztük nagytermelékenységű cérnázógépek, megnövelt termelékenységű kártológép, nagyfordulatszámú irezőgép, gyapjúfonál-festőgép, bolyhozógépek stb. Folytatódott olyan új gépek, gépegységek és automaták alkalmazása, amelyek elősegítik a munka termelékenységének növekedését, megkönnyítik a munkafeltételeket, s biztosítják a termékek kitűnő minőségét.

Az élelmiszertermelés részére új, tökéletesebb és termelékenyebb automatikus palackozó, dugaszoló és csomagoló gépsorok, új virslitöltő, hálhűtő- és tárolóberendezések, különféle élelmiszeradagoló- és csomagolóautomaták, továbbá zöldségszárító berendezések készültek. Az élelmiszeripari vállalatok az édesipari készítmények és a sör, valamint a pipereszappan gyártására alkalmas automataberendezéseket kaptak. Különféle nagytermelékenységű margarín- és teaadagoló és csomagoló, valamint halfeldolgozó automaták kerültek használatba.

A mezőgazdasági munkák további gépesítésének biztosítása és a komplex gépesítés megvalósítása végett 1953-ban több mint 80-féle különböző típusú mezőgazdasági gép és munkaeszköz készült. Közéjük tartozik: kötött talajon működő burgonyaszedőkombájn, káposztaszedőgép, a DT-54-es traktorhoz alkalmazható széles munkafogású kaszálógép, siló-takarmány-kombájn, mész- és műtrágyaszórógép, elevátoros kazalrakógép stb. Először készült sorozatban négy soros burgonyaültetőgép, amely • lehetővé teszi a burgonya négyzetes-féskes módszerrel való ültetését és egyúttal műtrágyázását is. Ugyancsak először készültek sorozatban traktoros és darus kazalrakógépek, kukoricatörőkombájnok és könnyű talajon működő burgonyaszedőkombájnok.

De a minisztériumok nem teljesítették egészen az új típusú gépek és gépegységek gyártáselőkészítési és gyártási tervét.

A termelés automatizálásának és gépesítésének, valamint az új technológiai folyamatok alkalmazásának területén jelentékeny munka folyt.

A kohóipari minisztérium vállalatai folytatták a nagyolvasztók és a Martin-kemencék hőellátásának automatizálására irányuló munkát. Tovább fejlődtek a kohóipari gépegységek termelékenységét növelő élenjáró technológiai folyamatok. Megkezdődött jelentékenyszámú új acélgyártmány, vas- és színesfém-ötvözet, továbbá új hengereltanyag-idomok készítése. 1952-höz képest megnőtt a gépesített munkák volumene a vas- és színesfémérc-kitermelés munkai igényes és nehéz folyamataiban.

A szénipari minisztérium bányáiban folytatódott a széntermelés legmunkai igényesebb folyamatainak további gépesítése. A szénpadokon végzett jövesztés gépesítésének volumene 1953-ban 18 százalékkal, a szén és a meddőközet rakodásáé pedig 17 százalékkal volt nagyobb, mint 1952-ben. Folytatódott az elővájatok és a fejtési szintek újfajta ácsolatainak meghonosítása. A fémtartószerkezetekkel és a vasbetondúcokkal biztosított elővájatok terjedelme 1952-höz viszonyítva 36 százalékkal növekedett.

Az ásványolajiparban bővült a turbinás-rendszerű fűrés alkalmazása. A nagyobb fűrés sebességet biztosító, gyorsított ütemű fűróberendezések száma 1953 végére az 1952 évi másfélszeresére növekedett. Kiszélesült a rétegyomás fenntartásán alapuló módszernek, valamint víz, gáz és levegő olajrétegbe történő beprélése útján a másodlagos ásványolajkitermelő módszereknek az alkalmazása. Ez lehetővé tette az ásványolajtermelés növelését és az

ásványolajat tartalmazó rétegek fokozottabb kihasználását.

A vegyipar 1953-ban újmárkájú, tartósabb és élénkebb színezékek gyártásának bevezetésével megjavította a szintetikus színezékek választékát.

A hőerőművekben megnövekedett a nagynyomású és magas hőmérsékletű gőz alkalmazása. Jónéhány nagy erőmű megvalósította a kazánházak komplex-automatizálását, beleértve valamennyi fő folyamat automatizálását, a távvezérlést, ellenőrzést és jelzést. Folytatódtak a vízierőművek távvezérlésre történő átállításának munkálatai.

A gépípar öntődéiben, kovácsoló-, hőkezelő-, mechanikai és szerelőüzemeiben még jobban elterjedtek az élenjáró technológiai folyamatok. Folytatódott a gépgyáraknak az alkatrészek mechanikai megmunkálására és a gyártmányok szerelésére alkalmas nagytermelékenységű gépegységekkel és különleges szerszámgépekkel, automata- és félautomata-berendezésekkel, futószalagokkal és automatasorokkal történő felszerelése.

Folytatódott a munka a cement-, az üveg- és a kerámiaiparban az automatizálás és a távvezérlés megteremtése végett. A cementipari vállalatok új, hatalmas kemencéket kaptak. Megkezdődött a csiszolt üveg gépesített, nagyfokú automatizált futószalagos gyártása, továbbá a burkoló kerámiai gyártmányok gépesített termelése; tovább folyt a lakóház- és az ipari építkezéseken alkalmazott nagyméretű vasbeton-épületelemek tömeggyártásának meghonosítása.

De 1953-ban több minisztérium nem teljesítette az új technológiai folyamatok alkalmazásának, a termelés automatizálásának és gépesítésének tervfeladatát. Különösen nem kielégítően teljesítette a munkai igényes és a nehéz munkák gépesítésének tervfeladatát a szénipar. a

faipar, a tőzegkitermelés és az ércbányászat.

Az iparban a munkafolyamatok egy munkásra számított villamosenergia-ellátottsága 1953-ban 7 százalékkal növekedett 1952-höz képest.

Valamennyi népgazdasági ágban fokozódott a dolgozók feltaláló és észszerűsítő tevékenysége. Az ipar, az építőipar és a közlekedés 1953-ban több mint 850 000 találmányt, műszaki tökéletesítést és észszerűsítési javaslatot alkalmazott.

IV. Mezőgazdaság

A vetésterület 1953-ban 1 400 000 hektárral növekedett 1952-höz képest. A legértékesebb gabonaféle, a búza vetésterülete 2 millió hektárral növekedett. Kibővült a cukorrépa, az olajosnóvények, a burgonya, a zöldségfélék és a kóbabokosok vetésterülete, növekedett az évelőfűvek kaszálóterülete, nagyobb lett az egyéves fűvek, a gumós takarmánynövények és a silónövények vetésterülete. De a mezőgazdaság nem teljesítette a rostlen, a kender, a burgonya és a zöldségfélék vetési tervét.

Bár az ország jónéhány vidékén kedvezőtlen időjárási viszonyok voltak, a gabonafélék betakarított termése 1953-ban megközelítette az 1952. évit. 1952-höz viszonyítva növekedett a gyapot, a cukorrépa, a napraforgó, a zöldségfélék és a kóbabokosok betakarított termése. Burgonyából körülbelül ugyanannyi termett, mint 1952-ben.

Az SZKP központi bizottsága szeptemberi ülésén „A Szovjetunió mezőgazdaságának további fejlesztését szolgáló intézkedésekről” hozott határozat értelmében a mezőgazdaság már 1953-ban jelentékeny segítségben részesült.

1953-ban megnőtt és megerősödött a mezőgazdaság anyagi-technikai bázisa. A múlt évben a mezőgazdaság (15 lóerős traktorokra átszámítva) 139 000 univerzál-traktort és 18 000

szántótraktort, 41 000 gabonakombájnt, ebből 22 000 magánjárót, 69 000 tehergépkocsit és több mint 2 millió talajművelőeszközt, vető-, arató- és egyéb mezőgazdasági gépet, valamint az állattenyésztőtelepek számára gépeket és berendezéseket kapott. A kolhozok és a szovhozok 1953-ban több mint 6 millió tonna műtrágyát, vagyis 15 százalékkal többet kaptak, mint az előző évben.

A kolhozok és a szovhozok az őszi növények vetésével és az 1954. évi tavaszi vetésű növények talajelőkészítésével kapcsolatos őszi munkákat gyorsabban és agrotechnikai szempontból kedvezőbb időpontban végezték el, mint az előző évben. A kolhozok és a szovhozok 1953 őszen 13 millió hektárral több őszi szántást végeztek és 3,5 millió hektárral több feketegart szántottak fel, mint 1952 őszen. De az őszi szántás és a feketegart-szántás tervfeladatát nem teljesítették.

A mezőgazdaság technikai színvonalának növekedése lehetővé tette a kolhozok és a szovhozok mezőgazdasági munkáinak fokozottabb gépesítését. A gép- és traktorállományok 1953-ban 17 százalékkal több mezőgazdasági munkát végeztek a kolhozoknak, mint 1952-ben. Tavaly a gép- és traktorállományok traktor- és gepparkja végezte el a kolhozok legfontosabb mezői munkáinak több mint 80 százalékát. A kolhozokban az ugarszántás és az őszi szántás csaknem teljesen, az őszi vetése 93 százalékban, a tavasziak vetése 83 százalékban gépesített. Valamennyi gabonanövény 77 százalékát kombájnnal aratták; a cukorrépa vetésterületének körülbelül 80 százalékáról répaszedőkombájnnal és traktorvontatású répaszedőgépek szedték a répát. Elmaradt a rostlen vetésének és aratásának, a burgonya és a zöldségfélék ültetésének és szedésének, valamint a gyapot szedésének gépesítése, továbbá a fűkasza-

lás és takarmánysilózási munkák gépesítése.

1953-ban a gép- és traktorállomások 8000 kolhoz-állattenyésztőtelepen felszereltek a vízellátás gépesítésére alkalmas berendezést, 15 000 állattenyésztőtelepen takarmányfőző berendezést, 6000 állattenyésztőtelepen szalastakarmányszellőztető berendezést, 4000 állattenyésztőtelepen önműködő szarvasmarhahatárolóberendezést és 1000 telepen fejőgépbereendezést.

De a gép- és traktorállomások 1953-ban nem teljesítették egészen a burgonyaszedés, a lennyűvés, a tarlóhántás, a szénabetakarítás és a takarmánysilózás tervét, valamint a kolhozok állattenyésztő telepei munkaigényes folyamatainak gépesítésével kapcsolatos tervüket.

A kolhozok és szovhozok fokozottabban hasznosították a villamosenergiát a munkaigényes földművelési és állattenyésztési termelőfolyamatok gépesítésére, de a mezőgazdasági termelés villamosításával kapcsolatos tervfeladatokat mégsem teljesítették.

A kolhozok közös állatállománya 1953. október 1-én 1952. október 1-hez viszonyítva a következőképp gyarapodott: tehén 8 százalékkal, juh 9 százalékkal, sertés 10 százalékkal. A Szovjetunió szovhozügyi minisztériumának szovhozaiiban 1952. október 1-től 1953. október 1-ig az állatállomány a következőképp növekedett: tehén 9 százalékkal, juh 11 százalékkal, sertés 8 százalékkal.

Az egész állatállomány a gazdaságok valamennyi kategóriájában — a kolhozokban, a szovhozokban, a kolhozparasztoknál, valamint a munkásoknál és alkalmazottaknál — az 1953. október 1-i állatösszeírás szerint a következő: szarvasmarha 63 millió (ebből tehén 26 millió), sertés 47,6 millió, juh és kecske 135,8 millió, ló 16,2 millió.

A kormány a haszonállatállomány 1953-ban elért nagyobb gyarapodásá-

val kapcsolatban fölemelte az 1954-re korábban elfogadott szarvasmarha-, sertés-, juh- és kecskeállomány növelési tervet.

A kolhozok fokozottabb agronómiai és zootechnikai támogatása céljából 1953 végén a gép- és traktorállomásokon vállalt munkát több mint százezer agronómus és zootechnikus azok közül a szakemberek közül, akik a mezőgazdasági szervek átszervezése következtében felszabaldultak, illetve más intézményekből és szervezetekből a kolhozokba mentek dolgozni. Ezenkívül az iparból és más népgazdasági ágakból a gép- és traktorállomásokra ment jelentékeny számú mérnök és technikus, hogy igazgatói, főmérnöki és javító-műhelyvezetői, valamint egyéb beosztásban dolgozzon.

V. A vasúti, a vízi és a gépkocsi-tehershállítás növekedése

A vasúti közlekedés túlteljesítette 1953. évi tehershállítási tervét. A teherforgalom 1952-höz képest 7 százalékkal növekedett.

A vasúti közlekedés 101 százalékra teljesítette az átlagos napi rakodási tervét. Teljesítette és túlteljesítette az ásványolaj és az ásványolajtermékek, a vas és az acél, az ásványi építőanyagok, az érc, a salakképzőanyagok, a koks, a vegyi és ásványi műtrágyák, a gabona és a liszt, a só és a cukor rakodási tervét. Nem teljesítette a szálfa, a tűzifa, a cement, a tűzállóanyagok, az öcskavas, a tőzeg, a gyapot rakodási tervét, valamint a szénipari minisztérium bányáiból a kőszénshállítás tervét.

A vasutak valamennyi rakományának átlagos napi rakodása 1953-ban 7 százalékkal nőtt 1952-höz képest. A kőszén rakodása 5 százalékkal, az ásványolaj és az ásványolajtermékek 13 százalékkal, a vas és az acélé 9 százalékkal, a szálfaé 2 százalékkal, a cementé 13 százalékkal,

a tűzállóanyagoké 6 százalékkal, az ércé 9 százalékkal, a salakkepző anyagoké 8 százalékkal, a kocszé 9 százalékkal, a vegyi és az ásványi műtrágyáké 7 százalékkal növekedett.

A liszt, a cukor, a hús, a növényi zsiradék, a mahorka, a dohány és a dohánykészítmények, a száraztészta, a tea, a gyümölcs és a zöldség rakodása 15–26 százalékkal növekedett.

A vasút 1953-ban 1952-höz képest 3 százalékkal csökkentette az átlagos teherkocsifordulót, de nem teljesítette egészen a kocsiforduló meggyorsításának tervfeladatát. A tehervonatok utazási sebessége 1953-ban növekedett 1952-höz képest, de az 1953. évi tervfeladat teljesítése elmaradt. A rakodási műveletek miatt és a műszaki allomasokon történő kocsiállás 1953-ban csökkent 1952-höz képest, de az áru feladók nem teljesítették az 1953. évi rakodási műveletek kocsiálláscsökkentési tervét.

A tehervonati mozdonyok átlagos napi útja 1953-ban növekedett 1952-höz képest, de az 1953. évi tervfeladat teljesítése nem történt meg. A vasutak tonnakilométerenkénti üzemanyagfelhasználása az 1952. évihez viszonyítva 3 százalékkal csökkent.

A tengeri és a folyami flotta minisztériuma 100,2 százalékra teljesítette az egész terherforgalmi tervet.

A tengeri közlekedés a teherforgalmi tervet 102 százalékra, a teherszállítási tervet 103 százalékra teljesítette. A tengeri közlekedés teherforgalma 1953-ban 1952-höz viszonyítva 9 százalékkal emelkedett, a teherszállítások pedig 10 százalékkal növekedtek.

A folyami közlekedés a teherforgalmi tervet 99 százalékra, a teherszállítási tervet pedig 100,6 százalékra teljesítette. Az ásványolaj és az ásványolajtermékek, a szálfa, az érc, az ásványi építőanyagok, a gypot, a hal és a halkészítmények szállítási tervét túlteljesítette. Nem tel-

jesítette a kőszén, a gabona, a só, a burgonya szállítási tervét. A folyami közlekedés teherforgalma és teherszállítása 1952-höz viszonyítva növekedett.

A gépkocsiközlekedés 1953. évi teherforgalma az 1952. évihez képest több mint 13 százalékkal emelkedett.

VI. A beruházások növekedése

Az állami népgazdasági beruházások volumene 1953-ban az 1952. évihez képest 104 százalék volt.

1952-höz viszonyítva növekedtek a vas- és fémkohászat, a villamoserőművek, a gépipar, a fűtőanyagipar, a vegyipar, a fa- és papíripár, az építőanyagipar és más nehézipari ágak beruházásai.

A könnyű- és az élelmiszeripari vállalatok építésére irányult állami beruházások évi volumene 8 százalékkal meghaladta az előző évi beruházások volumenét, ebben a második félév beruházásai 1952 megfelelő időszakához képest 10 százalékkal növekedtek. 1953 folyamán mintegy 300 új, közszükségleti cikkgyártó állami iparvállalat kezdte meg a termelést. A kereskedelmi vállalatok építésével kapcsolatos beruházások 1953-ban 35 százalékkal növekedtek, de az év második felében 48 százalékkal.

A kulturális és szociális építkezésekre irányult beruházások volumene 1953-ban 22 százalékkal növekedett. A múlt évben jelentős munkálatok folytak iskolák, kórházak és poliklinikák, üdülők, szanatóriumok, gyermekgondozók és bölcsődék, továbbá úttörő táborok, valamint színházak, mozik és egyéb kulturális és jóléti vállalatok és intézmények építése végett.

De a beruházások és a népgazdasági termelőkapacitások beindításának 1953. évi terve hiányosan teljesült. Különösen jelentős elmaradással teljesítette a tervet az építésügyi minisztérium, a kohóipari miniszté-

rium, a szénipari minisztérium, az ásványolajipari minisztérium, a villamoserőművek és a villamossági ipar minisztériuma, a Szovjetunió építőanyagipari minisztériuma, a Szovjetunió közszükségleti iparcikkgyártási minisztériuma és a Szovjetunió élelmiszeripari minisztériuma.

Az építési szervezetek 1953-ban sok nagyteljesítményű gepet és gépezetet kaptak. A meglévő eszkavátorállomány az 1952. évihez képest 23 százalékkal, a talajjegyengetőgépek állománya 18 százalékkal, a toronydaruállomány több mint 40 százalékkal növekedett; nagyon megnövekedett az egyéb építkezési gépek és gépezetek állománya is. Több építkezés azonban nem használja ki teljesen a gépeket és gépezeteket, nem eléggé gépesíti a munkagépes és a nehéz munkákat, nem teljesíti az építkezési munkálatok komplex gépesítésének meghonosítására vonatkozó terveket.

Több építési szervezet nem biztosította az építő- és szerelőmunkálatok és a munkások munkájának helyes megszervezését, s ezért 1953-ban befejezetlenül maradt több olyan épület és építkezés, amelyet a múlt évben be kellett volna fejezni. Több építkezésen jelentős munkakiesés és munkaerővándorlás volt, nem történtek kellő intézkedések a munka termelékenységével kapcsolatos feladatok teljesítésére, többletkiadások fordultak elő, s az építkezési költségek nemhogy csökkentek volna, hanem az építkezési munkálatok sokszor még meg is drágultak.

VII. A bel- és a külkereskedelem fejlődése

A szovjet kereskedelem 1953-ban tovább fejlődött. Az 1953-ra megállapított kiskereskedelmi áruforgalmi tervet túlteljesítette.

A kormány 1953. április 1-én az ipari és a mezőgazdasági termelés fejlesztésében elért jelentős sikerek alapján a jegyrendszer eltörlése óta hatodszor szállította le az élelmiszer-

és az iparcikkek állami kiskereskedelmi árát. Az újabb árleszállítás hozzájárult a szovjet rubel további megszilárdulásához és a lakosság életszínvonalának jelentős emelkedéséhez.

1953-ban a kormány intézkedett a lakosságnak eladásra szánt áru-keszletek növeléséről, s a kereskedelmi szervezetek ennek eredményeként áprilistól decemberig 33 milliárd rubel értékű közszükségleti cikket kaptak azon a 312 milliárd rubel értékű közszükségleti cikken kívül, amelyet eredetileg 1953 áprilistól decemberig a lakosságnak való eladásra szántak. Ugyanakkor a Szovjetunió közszükségleti iparcikkgyártási minisztériuma, a Szovjetunió élelmiszeripari minisztériuma, a Szovjetunió fa- és papíripari minisztériuma, a gépipari minisztérium, valamint a villamoserőművek és a villamossági ipar minisztériuma és több más minisztérium nem teljesen hajtotta végre a lakosságnak való eladásra pótlólagosan előirányzott áruk szállítását.

A lakosság 1953-ban jóval több árut, sőt sokkal több finomabb és jobb minőségű árut is vásárolt, mint 1952-ben. Ez a közszükségleti cikkek fokozott gyártásának, valamint más állami források mozgósításának volt az eredménye.

1953-ban az állami és a szövetkezeti kereskedelem — összehasonlítható árakon számítva — 21 százalékkal több árut adott el a lakosságnak, mint 1952-ben, a második félév folyamán pedig 26 százalékkal többet, mint 1952 megfelelő időszakában. Ugyanakkor a falusi kereskedelmet lebonyolító fogyasztási szövetkezetek 1953. évi árueladása az 1952. évihez képest 24 százalékkal növekedett, a második félévi árueladás pedig 1952 megfelelő időszakához képest 30 százalékkal.

1953-ban az egyes élelmiszerek eladása az 1952. évihez képest a következőképpen növekedett: a húse és a

húskészítményé 36 százalékkal, a halé és a halkészítményé 8 százalékkal, az állati zsiradéké 36 százalékkal, a növényi és az egyéb étzsiradéké 19 százalékkal, a sajté 28 százalékkal, a tojásé 16 százalékkal, a cukoré 23 százalékkal, az édesipari készítményeké 12 százalékkal, a tea-féléké 16 százalékkal, a gyümölcsé és a kőbakkosnövényeké 43 százalékkal, a zöldségféléké 25 százalékkal.

1953-ban az 1952. évihez képest a legjelentősebben a következő iparcikkek eladása növekedett: a gyapot-szöveté 22 százalékkal, a gypjű-szöveté 18 százalékkal, a selyem-szöveté 45 százalékkal, a készruháé 29 százalékkal, a kötöttárúé 23 százalékkal, a harisnyaféléké 31 százalékkal, a bőrlábbelié 29 százalékkal, az óráé 38 százalékkal, a varrógépé 34 százalékkal, a bűtoré 39 százalékkal, a porszívóé 2,3-szeresre, a gramofoné 30 százalékkal, a rádióvevőkészüléké 32 százalékkal, s ebből a televíziós készüléké 64 százalékkal, a kerékpáré 16 százalékkal, a motorkerékpáré 55 százalékkal, a személygépkocsié pedig 2,6-szeresre. 1953-ban az 1952. évihez képest jelentősen megnövekedett a termelési és gazdasági rendeltetésű áruk kiskereskedelmi eladása: a tehergépkocsié, a szabványméretű fűrészarúé, a szertaé, a cementé, az ablaküvegé, a paláé, a könnyű tetőfedőanyagé, a szögé, a fedéllemezé.

1953-ban tovább bővült az állami és a szövetkezeti kereskedelem hálózata. A múlt évben mintegy 6000 új üzlet nyílt. Jelentős mértékben bővült a városi, a munkáslakótelepi és a falusi szaküzletek hálózata is.

De a kereskedelem még nem elégti ki kellőképpen a lakosságnak egyes árucikkek iránti keresletét. A kereskedelmi szervezetek rosszul tanulmányozzák a lakosság keresletét, s hibákat követnek el az áruelosztásban és az áruszállításban.

Súlyos hibák mutatkoznak a kiskereskedelmi hálózat elhelyezésében. A kereskedelmi szervezetek nem harcolnak elég erélyesen, hogy az ipar jöminőségű árut szállítson a lakosságnak való eladás céljára.

A kereskedelmi szervezetek forgalmi költségei még 1953-ban is nagyok voltak, jöllehet az 1952. évihez képest csökkentek; a kereskedelem a forgalmi költségek csökkentésének tervét nem teljesítette.

1953-ban tovább növekedett a mezőgazdasági termékek kolhozpiaci eladása. Itt különösen a búzaliszt, a sertéshús, a tojás, a baromfi, a zöldségfélék és a gyümölcs eladása növekedett. A mezőgazdasági termékek kolhozpiaci ára csökkent.

A Szovjetunió a *külkereskedelem* területén 1953-ban — éppúgy, mint az előző években — folytatta a külföldi országokhoz fűződő gazdasági kapcsolatainak kiterjesztését.

A Szovjetunió 1953-ban 51 külföldi állammal folytatott kereskedelmet, mégpedig 25 országgal éves és többéves kereskedelmi egyezmények alapján. A háború óta először került sor áruforgalmi egyezmény megkötésére Indiával, Franciaországgal, Argentínával, Görögországgal és Izlanddal.

A Szovjetunió külkereskedelmi forgalma az 1952. évi 20,8 milliárd rubelről 23 milliárd rubelre, vagyis 11 százalékkal növekedett. Mi több, az 1953. évi külkereskedelmi forgalom — összehasonlítható árakban — a háborúelőtti színvonalnak csaknem négyszerese. A Szovjetunió a népi demokratikus országokkal lebonyolított áruforgalmának további növekedésével egyidejűleg jelentősen fokozta kereskedelmi forgalmát Nyugat-Európa, valamint a Közel- és a Közép-Kelet több országával. Ugyanakkor az exportált és az importált áruk köre is tovább bővült.

VIII. A munkások és alkalmazottak számának növekedése és a munka termelékenységének emelkedése

A Szovjetunió népgazdaságában foglalkoztatott munkások és alkalmazottak száma jelentősen megnövekedett, s 1953 végén elérte a 44 millió 800 000-et.

Traktorosoknak, traktoros-brigádvezetőknek és helyetteseiknek, ekskavátorgépészeknek és helyetteseiknek, valamint az anyagkönyvelőknek és nyilvántartóknak a gép- és traktorállomások állományába való vétele, úgyszintén a szakértők számának gyarapodása révén a gép- és traktorállomások állandó dolgozóinak száma 1953 végéig 1 400 000 fővel gyarapodott az 1952. év végén nyilvántartott létszámhoz képest.

Munkanélküliség 1953 folyamán az országban éppúgy nem volt, mint az előző években.

A múlt évben 320 000 fiatal szakmunkás végzett ipari, vasúti vagy bányai szakiskolát, illetve gyári műhelytanfolyamot, vagy bányaiüzemi szaktanfolyamot. Ezek az iparban, az építkezéseken vagy a közlekedésben helyezkedtek el.

Egyéni és brigádoktatás vagy szaktanfolyamok keretében 1953 folyamán hét és félmillió munkás és alkalmazott szerzett magasabb képesítést és növelte szakmai tudását.

A munka műszaki színvonalának növekedése és a munkások képzettségének fokozódása alapján 1953 folyamán a munka termelékenysége az 1952. évihez képest az iparban 6 százalékkal, az építkezéseken 4 százalékkal emelkedett. De az ipar és az építőipar nem teljesítette hiánytalanul a munka termelékenységének fokozására megállapított tervet. A közlekedési és nehézipari minisztérium, a Szovjetunió fa- és papíripari minisztériuma, a szénipari minisztérium, a kohóipari minisztérium, a gépipari minisztérium, a Szovjetunió építőanyagipari minisz-

tériuma, a Szovjetunió élelmiszeripari minisztériuma és az építésügyi minisztérium nem teljesítette kielégítően a munka termelékenységének fokozásával kapcsolatos feladatát.

IX. A nemzeti jövedelem gyarapodása és a lakosság anyagi és kulturális életszínvonalának emelkedése

A múlt évben tovább javult a munkások, a parasztok és az értelmiségiek anyagi helyzete, s emelkedett kulturális színvonaluk.

A Szovjetunió nemzeti jövedelme 1953-ban az 1952. évihez képest 8 százalékkal gyarapodott. Egyszeresmind a nemzeti jövedelemből a dolgozók személyes szükségleteinek kielégítésére jutó rész növekedett, az állam rendelkezésére megmaradó rész pedig némileg csökkent.

A közszükségleti cikkek állami kiskereskedelmi árának leszállítása 1953-ban nagyobb arányú volt, s az áruk szélesebb körére terjedt ki, mint 1952-ben. A lakosság árleszállításból származó, egy évre számított közvetlen nyeresége csupán az állami és a szövetkezeti kereskedelem vonalán több mint 50 milliárd rubel volt, szemben az 1952. évi árleszállítás eredményeképp elért, ugyancsak egy évre számított 24 milliárd rubeles megtakarítással.

A nemzeti jövedelem növekedése és a kormányintézkedések biztosították a munkások, az alkalmazottak, valamint a parasztok jövedelmének további emelkedését.

A munkások és alkalmazottak béralapja 1953-ban az 1952. évihez képest 5 százalékkal, havi átlagos pénzmunkabére pedig 2 százalékkal emelkedett.

A munkások és az alkalmazottak reálbérének a közszükségleti cikkek árleszállítása révén bekövetkezett növekedése jóval nagyobb. A munkások és az alkalmazottak reálbére a pénzmunkabér átlag 2 százalékos növekedésén kívül az árleszállítások ered-

menyekép további 10 százalékkal emelkedett.

Ezenkívül a munkások és az alkalmazottak 1953-ban az állami költségvetésből és vállalati eszközökből jelentős segélyeket és kedvezményeket kaptak; ezeknek egy munkásra és alkalmazottra számított összege, mérlegelve az árleszállítást is, 11 százalékkal növekedett a tavalyihoz képest. A munkások és az alkalmazottak — miként az előző években is — a társadalombiztosítás és a társadalmi ellátás eszközeiből kaptak segélyeket és nyugdíjakat, a többgyermekes és a magános anyák járadékot, a tanulók ösztöndíját, továbbá kaptak ingyenes orvosi segítséget, ingyenes vagy kedvezményes beutalásokat szanatóriumokba és üdülőotthonokba, ingyenes oktatást és továbbképzési lehetőséget, valamint sok más segélyt és kedvezményt. A Szovjetunió minden munkása és alkalmazottja legalább kétheti fizetéses szabadságban részesült, több szakma dolgozói pedig még hosszabb szabadságot élveztek.

A kölcsönkibocsátási összegnek kormányhatározattal történő csökkentése folytán 1953-ban jóval kisebbek voltak a munkások, az alkalmazottak és a parasztok kölcsönjegyzési összegei.

A pénzmunkabér növekedése, a közszükségleti cikkek árleszállítása, valamint az állami segélyek és kedvezmények emelkedése révén a munkások és alkalmazottak egy dolgozóra számított reáljövödelme tavaly több mint 13 százalékkal növekedett.

Az állami lakásépítési beruházások 1953-ban 11 százalékkal növekedtek. Az állami vállalatok, intézmények és a helvi szovjetek, úrvszintén a városok és munkáslakótelepek lakosai állami hitel segítségével 1953-ban több mint 28 millió négyzetméter lakóterületű lakóházat építettek.

1953-ban, de különösen az év második felében jelentősen megnövekedett a parasztok jövedelme.

Az állami kiskereskedelmi árak leszállítása ellenére, az állami költségvetés eszközeiből és a forgalmi költségek csökkentése révén jelentősen emelkedett a kolhozok és a kolhozparasztok által a kötelező állami beszállítás keretében beadott hús, tej, gyapjú, burgonya és főzelékfélék begyűjtési ára. Az állam felvásárlási rendszere a begyűjtési árat jelentősen meghaladó áron vásárolta a húst, a tejet, a főzelékféléket és a burgonyát.

Csökkent a kolhoztagok egyéni, háztáji gazdaságára megszabott kötelező beszállítási norma, kisebb lett minden egyes kolhozporta mezőgazdasági adója, teljesen megszűntek a múlt évekről fennmaradt mezőgazdasági adótartozások. Ezenkívül megszűnt a kolhozparasztgazdaságok előző évekről fennmaradt kötelező állattitermék- és burgonyabeszállítási tartozása, valamint a kolhozok múlt esztendőkről fennmaradt burgonya- és zöldségbeszállítási tartozása. A kötelező beszállítások csökkentésével kapcsolatban a kolhozok és a kolhozparasztok árutermelésük jelentős részét főleg az állami felvásárlási áron adhatják el az államnak. A begyűjtési tervüket teljesítő kolhozok és kolhozparasztok sok más anyagi kedvezményben is részesültek.

A kolhozok és a kolhozparasztok gazdasági ösztönzésével kapcsolatos, már említett intézkedések és az adópolitikai intézkedések végrehajtása folytán a kolhozok és kolhozparasztok jövedelme 1953-ban több mint 13 milliárd rubellel gyarapodott.

Ezenkívül a parasztok jelentős nyereséghez jutottak az állami kiskereskedelmi árak 1953. évi csökkentése révén; a parasztság vásárolta áruk kiskereskedelmi ára átlagosan 11 százalékkal csökkent.

A parasztok a munkásokhoz és az alkalmazottakhoz hasonlóan ingyenes orvosi segítségben, ingyenes oktatásban, a tanulók ösztöndíjban, a több-

gyermekes és a magános anyák járadékban részesültek, s egyéb kedvezményeket és segélyeket kaptak. A parasztoknak állami eszközökből adott segélyek és kedvezmények volumene 1953-ban — beleszámítva az árleszállításokat is — 14 százalékkal növekedett az előző évihez képest.

A parasztok jövedelmének gyarapodásáról tudósodik az a tény is, hogy 1953-ban több mint 400 000 új falusi lakóház épült.

A Szovjetunió lakossága az 1952. évi 147 milliárd rubellel szemben 1953-ban 195 milliárd rubelt kapott az állami költségvetésből, mert megnövekedtek a szociális és kulturális célokra fordított állami kiadások és a kiskereskedelmi árak csökkentésével, meg a dolgozók anyagi jóléte fokozásának biztosításával kapcsolatos költségvetési kiadások. A dolgozók egy-szersmind saját jövedelmükből adók és illetékek formájában, valamint kölcsönjegyzés útján 65 milliárd rubelt, vagyis az előző évinél 21 milliárd rubellel kevesebbet adtak a költségvetésnek. A munkások, a kolhozparasztk és az alkalmazottak tehát 1953-ban többet kaptak a költségvetésből, mint amennyivel saját jövedelmükből a költségvetéshez hozzájárultak. Ez a többlet 130 milliárd rubel az 1952. évi 61 milliárd rubellel szemben.

A pénzjövedelem gyarapodása révén a lakosság takarékpénztári betétei jelentősen megnövekedtek. A betétek növekedése 1953-ban meghaladta a 12 milliárd rubelt, szemben az 1952. évi 4,5 milliárd rubeles betétgyarapodással.

A munkások, az alkalmazottak és a parasztk összehasonlítható áron számított 1953. évi jövedelme, a munkások és az alkalmazottak reálbérének gyarapodása és a parasztk jövedelmének emelkedése alapján 13 százalékkal növekedett az 1952. évihez képest,

1953-ban fokozódott a kulturális építőmunka, s emelkedett a szovjet nép kulturális színvonala.

A középfokú oktatás fejlesztésével kapcsolatban a 8—10 osztályos középiskolák tanulóinak száma az 1952. évihez képest 1 307 000 tanulóval növekedett, ebben a falusi tanulóké 518 000-rel.

Annak a feladatnak megfelelően, hogy a köztársaságok fővárosaiban, városaiban, a területi, határterületi és nagyobb ipari központokban át kell térni a hétosztályos oktatásról az általános középfokú oktatásra, ezekben a városokban a 8—10 osztályos tanulók száma 1953 folyamán 34 százalékkal növekedett.

A tízosztályos középiskolát végzett tanulók száma az 1952. évihez képest 40 százalékkal növekedett.

A főiskolákon (ideértve a levelezőtagozatokat is) 1 562 000 hallgató tanult, vagyis 120 000-rel több, mint 1952-ben. A technikumokon és más középfokú szakiskolákban (ideértve a levelezőtagozatokat is) 1 644 000-en tanultak, vagyis 166 000-rel többen, mint 1952-ben.

Tavaly a főiskolákról és a középfokú szakiskolákról több mint 500 000 fiatal szakember került ki. Megnövekedett a főiskolákon és a tudományos intézetekben képzett aspiránsok száma.

A népgazdaságban foglalkoztatott főiskolai vagy középiskolai képzettségű szakemberek száma 1953-ban 8 százalékkal volt több, mint 1952-ben.

Tovább növekedett a termelőmunkájukkal párhuzamosan tanuló dolgozók száma. Az esti és a levelezőtagozatú főiskolák és szakközépiskolák, valamint a munkás- és a falusi ifjúság iskoláiban tanulók száma 17 százalékkal növekedett az 1952. évihez képest.

1953-ban több mint 380 000 különféle könyvtár — köztük 285 000 falusi könyvtár — működött, több mint

egymilliárd kötetes könyvvállomány-nal.

A filmvetítógépek száma meghaladta az 51 000-et, s az 1952. évihez képest 2000-rel növekedett. De a filmvetítógépek számának növekedése ellenére a mozhálózat, különösen pedig a falusi mozhálózat munkájában nagy fogyatékoságok vannak. Sok filmvetítógép rendszertelenül működött, egyes gépek pedig hosszabb időn át nem működtek.

1953 nyarán több mint 5 500 000 gyermek és serdülő fiatal üdült városkörnyéki és városi úttörőtáborokban, gyermekszanatóriumokban, kirándulóhelyeken és turistaházakban, vagy töltötte az egész nyarat a városkörnyéki üdülőhelyekre áthelyezett balesődékekben, óvodákban és gyermekotthonokban.

1953-ban tovább bővült a kórházak, a szülőotthonok, a beteggondozóintézetek és más gyógyintézmények, valamint a szanatóriumok és az üdülőotthonok hálózata. Az orvosok száma több mint 11 000-rel növekedett 1952-

höz képest. A kórházakban és a szülőotthonokban az ágyak száma az 1952. évihez képest több mint 60 000-rel növekedett. A szanatóriumok és az üdülőotthonok férőhelyeinek száma csaknem 12 000-rel gyarapodott. Bővült a gyermekotthonok és a balesődék hálózata. Jelentősen fokozódott a nagyhatású betegséggel előző gyógyászati eszközök, diagnosztikai és gyógyászati felszerelések és orvosi műszerek gyártása.

1953-ban munkálatok folytak a városok, a lakótelepek és a falusi körzeti központok rendezése, községi vállalatok, vízvezeték- és csatornahálózatok, fürdők, mosodák, szállodák és kolhozparasztoththonok építése, úgyszintén a villamos-, a trolibusz- és az autóbusszközlekedés fejlesztése, továbbá a lakóházak gáz- és fűtőhálózatba való bekapcsolása végett. Ezenkívül nagy munkák folytak a városi utcák és terek kövezése meg aszfaltozása, s a városok és a munkáslakótelepek fásítása, sugárutak, kertek és parkok építése végett.

HSZÜE MU-CSIAO

Az értéktörvény hatása Kína népgazdaságában*

Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című műve rendkívül fontos eszközünk Kína tervszerű gazdasági építésében. Sztálin elvtárs műve alapján magasabb elméleti színvonalon általánosítottuk azokat az értékes

tapasztalatokat, amelyeket a gazdasági helyreállítás éveit alatti halmozunk fel; megállapíthatjuk belőle, hogyan használtuk fel korábban az egyes gazdasági törvényeket, s hogyan fejleszthetjük meg gyorsabban országunk népgazdaságának helyreállítását. Ez a mű lehetővé teszi, hogy ezentúl tudatosabban alkalmazzuk ezeket a gazdasági törvényeket államunk tervszerű gazdasági építésének az objektív gazdasági törvényeket mérlegelő és komoly hibáktól mentes vezetésére.

Az új Kína ma az átmenet időszakában él. Gazdasági helyzete összehasonlíthatatlanul bonyolultabb, mint

* Hszüe Mu-csiao kínai közgazdának, a Kínai Népköztársaság Állami Közigazgatási Tanácsa Pénzügyi és Gazdasági Bizottsága tagjának itt közölt cikke először a *Hszüehszü* (Tudás) című kínai folyóirat 1953 szeptember 9-i számában, majd oroszul a *Voproszi Ekonomiki* 1953. évi 12. számában jelent meg. A szerző megkísérli a Kínai Népköztársaság gazdaságában lejátszódó folyamatok elméleti általánosítását. A cikket az orosznyelvű fordítás alapján közöljük. — A szerk.

a Szovjetunióé. A szocialista jellegű állami gazdasági szektor mellett van magántőkes szektor is, s rendkívül nagy kiterjedésű az egyéni paraszt-gazdaságok és kisiparosok szektora. E gazdasági formáknak megfelelő gazdasági törvények döntően fontosak hazánk népgazdaságában. Az állami szektor már vezet népgazdaságunkban, a szocializmus gazdasági törvényei tehát nemcsak az ország állami szektorában érvényesülnek, hanem az egész népgazdaság irányító erejeként is hatnak. Igaz, az ország gazdaságában ma is a parasztok és a kisiparosok egyéni gazdaságai vannak túlsúlyban, s a magánkapitalizmus még most is jelentős pozíciókat foglal el. A termelőeszközök magántulajdonán alapuló kisárutertermelés és a tőkés árutertermelés pedig nem szabadulhat meg az értéktörvény szabályozó hatásától. Ezért az állami szektor csak az értéktörvény helvél felhasználása esetén irányíthatja e szektorok árutertermelését.

Az új Kínában az árutertermelés széltében elterjedt. A mezőgazdasági termelést, amelvre az ipari és a mezőgazdasági teljes termelés értékének mintegy 60 százaléka esik, voltaképen még az egyéni gazdaságok szektora képviseli. E gazdaságok termelése kisárutertermelő és önellátó jellegű, noha a természetes termelés részaránya csökken, az árutertermelés pedig növekszik. Az egyéni kisiparosok termelése és a manufaktura-termelés szinte teljesen árutertermelő jellegű: ezekre az ipari és a mezőgazdasági teljes termelés értékének több mint 10 százaléka jut. Még a részaránya szerint csekély modern iparban is nagy a tőkés árutertermelés aránya. Az állami ipar a modern iparnak mintegy 60 százaléka terjed ki, de részaránya az ipari és a mezőgazdasági teljes termelés értékében még kicsi. Az állami ipar egész termelésének mintegy fele fogyasztási cikk, s mindez a piacon kerül értékesítésre. A piacra jut a termelő-

eszközöknek bizonyos, bár egészen jelentéktelen része is.

Az állami ipar termelésének az a része, amely nem tartozik az áruforgalom körébe, aránylag kis hányad az ipari és a mezőgazdasági teljes termelés együttes értékében. Ennek ellenére, minthogy itt korszerű termelőeszközökről van szó, az állami ipar termelésének ez a része döntő fontosságú a népgazdaság továbbfejlesztése szempontjából. Az állami iparban gyártott fogyasztási cikkek a piacra kerülnek ugyan, de ma már nem az értéktörvény szabályozza termelésüket. 3—4 év óta az állami ipar fejlődésével együtt ez ipar termelésének részaránya is állandóan növekszik. Néhány fontos terméknek a magániparban és a mezőgazdaságban folyó termelése is fokozatosan állami ellenőrzés alá kerül, mégpedig a nyersanyagfeldolgozási szerződések, valamint az árurendelések rendszere, úgyszintén a széles keretek közt megszervezett termékfelvásárlások révén. Az állami és a szövetkezeti kereskedelem jelenleg az ország egész áruforgalmának több mint felére kiterjed, s magában foglalja a külkereskedelem és a belföldi nagykereskedelem nagyobb részét. Ezért az árutertermelés és az értéktörvény már bizonyos fokig korlátok közé szorult, s kétségtelenül korlátozódott az értéktörvény ösztönös jellege és pusztító hatása is.

Az állami szektor által elfoglalt vezető pozíciók folytonos erősödése és az értéktörvény hatásának következetes korlátozása a gazdasági fronton a legutóbbi 3—4 évben kivívott legfontosabb győzelmek közé tartozik. A Központi Népi Kormány megalakulása előtt és a megalakulását követő első időben, amikor állami iparunk, közlekedésünk és híradásunk még az átszervezés kezdetén volt, az állami bank és az állami kereskedelem szervezetei pedig csak alig bontakoztak ki, nem ellenőrizhattuk a piacot, s nem küzdhattük

le azokat a piac ziláltságából származott jelenségeket, amelyek a reakciós Kuomintang-rendszer több mint tízéves inflációjából származtak. Az értéktörvény akkor még nem szorult a szükséges korlátok közé, úgyhogy pusztító hatása erősen érvényesült. A piacon tobzódott spekuláció nagyon hátráltatta a termelés helyreállítását, s akadályozta népünk életszínvonalának emelését. A Központi Népi Kormány nyomban megalakulása után hozzáfogott az állami ipar, közlekedés és híradás lehető leggyorsabb helyreállításához, az állami bank és az állami kereskedelmi szervezetek megszerzéséhez, s erőlyes rendszabályokkal megkezdte a spekuláció leküzdését. Hamarosan megszüntette az inflációt, stabilizálta a pénzforgalmat és az árakat. Szilárdan megalapozta az állami szektor vezetőszerepét az egész népgazdaságban.

Az a tény, hogy az ország gazdasági életében az állami szektor foglalta el a vezetőszerepet, jelentősen korlátozta az értéktörvény pusztító hatását. De ezzel teljesen kiküszöböltük-e az értéktörvényt és megnyilvánulásának minden formáját? Természetesen nem. Éppen az értéktörvényt használtuk fel, hogy segítségével irányítsuk gazdaságunk magánszektorát. A magániparral például nversanyagfeldolgozási szerződéseket kötöttünk, s árumegrendelésekkel lehetővé tettük, hogy a tőkés normális profitra tegyenek szert; a parasztság esetében pedig azt a politikát követtük, hogy tömegestül és megfelelő áron felvásároltuk tőle a legfontosabb mezőgazdasági termékeket stb. Ezek az értéktörvénnyel egybehangolt intézkedések nemcsak az ipari és a mezőgazdasági termelés helyreállítását és fejlesztését gyorsították meg, hanem azt is biztosították, hogy államunk megszerezhesse a nép és az ország számára létfontosságú anyagi erőforrásokat, s

ellenőrizhesse a piaci árakat. Így az állam és a lakosság szükségleteinek megfelelő árpolitikával szabályozhatuk a magánkereskedelem és -ipar tevékenységét, fejleszthetjük a mezőgazdasági termelést, fokozatosan leküzdöttük a magántermelés anarchiáját, s megteremthetjük a tervszerű gazdasági építéshez szükséges feltételeket.

Kína ipari termelése még alacsony színvonalú. Föl kell használnunk tehát mindazokat a tőkés elemeket, amelyek hasznára lehetnek államunknak és népünknek népgazdaságunk helyreállításában és fejlesztésének meggyorsításában. Az állami szektor gyors fejlesztésével egyidejűleg hatásos intézkedéseket kell tennünk a magánkereskedelmi és -ipari tevékenység felhasználására, korlátozására és átszervezésére. E cél elérése végett az értéktörvényt felhasználva biztosítanunk kell a munkát a piacon, helyes árpolitikát kell folytatnunk, s fokozatosan ki kell terjesztenünk az állami megrendelések és szerződések rendszerét. Csakis így szilárdíthatjuk meg az állami szektor vezetőszerepét a magániparral és -kereskedelemmel szemben, csakis így irányíthatjuk a magánkapitalizmust fokozatosan az államkapitalizmus medrébe, csakis így terjeszthetjük ki — ugyancsak fokozatosan — az állami tervezést. Csak az értéktörvény helyes felhasználása és a parasztság létfontosságú érdekeinek tiszteletbentartása esetén szilárdíthatjuk meg a munkásparaszt szövetséget, s biztosíthatjuk a mezőgazdasági termelésben az állami szektor fokozottan érvényesülő vezetését. Azok a sikerek, amelyeket az ország népgazdaságának helyreállítása és fejlesztése során a legutóbbi 3—4 évben értünk el, különösen pedig azok a sikerek, amelyeket az értéktörvénynek a magánipar és -kereskedelem szabályozására a mezőgazdasági termelés fejlesztésére és az állami szektor vezető

helyzetének megszilárdítására való felhasználásában vívtunk ki, minden vonatkozásban igazolták Sztálin elvtárs tudományosan kidolgozott elméleti tételeit. De arról is tanúskodnak ezek a sikerek, hogy Kína Kommunista Pártja és Mao Ce-tung elvtárs kormánya helyesen irányította a gazdasági életet. *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című sztálini mű tanulmányozása megkönnyíti, hogy sikeresen használjuk fel a gazdasági építés vezetésére és a további, még nagyobb sikerek elérésére a Sztálin elvtárstól kapott elméleti fegyvereket.

★

Országunk gazdaságának helyreállítása 1952-ben diadalmasan befejeződött. 1953-ban megkezdődött a tervszerű gazdasági építés időszaka. A helyreállítás idején Kína Kommunista Pártja központi bizottságának helyes irányítása folytán nagy győzelmet arattunk a gazdasági fronton, de még nem fejeztünk be minden előkészítő munkát, tehát nem készíthettünk országos gazdasági tervet sem. Ezért népgazdaságunk fejlődése bizonyos fokig ösztönös jellegű. A gazdasági építés megkezdésekor országos népgazdasági tervet kell kidolgoznunk, s fokozatosan tökéletesítenünk, mert csak így gyorsíthatjuk meg a szocialista ipar építését, s biztosíthatjuk népgazdaságunk arányos fejlődését. Ez a gazdasági terv nemcsak állami iparunk irányát fogja pontosan megszabni, hanem bizonyos meghatározott keretek közt a magánipar és a mezőgazdaság termelését is irányítja majd. Minden erővel azon leszünk, hogy leküzdjük az ösztönösséget, fokozzuk a tervszerűséget, s fokozatosan az egész népgazdaságra kiterjesszük a tervezést, mert csak így mozgíthatjuk elő a szocializmus gazdasági törvényei vezetőszerepének kiterjesztését.

A népgazdaság tervezése korántsem jelenti azt, hogy az értéktörvény

nem fontos az ország gazdaságában. Sztálin elvtárs megállapítása szerint „Ott, ahol van áru és árutertermelés, szükségszerűen van értéktörvény is“. (*A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban*. 21. old. Szikra. 1953.) Kínában, ahol még országszerte van a termelőeszközök magántulajdonán alapuló kisárutertermelés és tőkés árutertermelés, az értéktörvény hatása természetesen sokkal nagyobb, mint a Szovjetunióban, ahol már megsemmisült a magántulajdon rendszere. Az értéktörvény még sokáig érezhetően szabályozza magániparunkat és mezőgazdaságunkat. De ne feledjük el, hogy a szocializmus gazdasági törvényei, valamint az e gazdasági törvényeket tükröző állami tervek többé-kevésbé korlátozzák az értéktörvénynek a termelésben betöltött szabályozó hatását.

Államunk már felhasználja az értéktörvényt: bizonyos meghatározott keretek közt ellenőrzi a magánipart és a mezőgazdaságot, hogy nagy vonásokban összehangolja ezeket az állami gazdasági tervvel.

Az állami terv közvetlenül nem szabályozhatja az elszigetelt egyéni parasztgazdaságokat. Elsősorban az értéktörvény szabályozza termelésüknek az árutertermelésre eső részét. Az a termelés pedig, amely a termelők saját szükségleteinek fedezésére szolgál, a parasztok szükségleteihez igazodik. Az állam mindenestre országosan megszervezte az állami kereskedelmet, valamint a beszerzési és a fogvasztási szövetkezeteket, úgyhogy többé-kevésbé máris ellenőrzi néhány nagyon fontos mezőgazdasági áru forgalmát. Jelenleg az egész ország áruvagyonának mintegy 60%-a, áruvagotjának 90%-a az állam birtokába kerül, s az állam szabja meg a gabona, a gyapot és még néhány rendkívül fontos ipari nyersanyagfajta árát is. Ezért államunk már felhasználhatja az árpolitikát a mezőgazdasági ter-

mékek termelési volumenének befolyásolására. Az államnak a gyapottárak emelésével a legutóbbi három évben sikerült is megnövelnie a gyapot termelését. Ez arra vall, hogy az értéktörvény felhasználásával, valamint politikai és gazdasági intézkedésekkel már bizonyos kérétek közt ellenőrizhetjük néhány legfontosabb mezőgazdasági termék termelési volumenét. A kölcsönös segítség csoportjai, a termelő-, valamint a beszerzési és fogyasztási szövetkezetek mezőgazdasági termelésében elért további fejlődés lehetővé teszi majd, hogy az állam e szervezetek útján és az értéktörvény felhasználásával még hatásosabban irányítsa a mezőgazdasági termelést, s fokozatosan bevonja az állami tervezés körébe.

A magániparban nagyrészt még most is az értéktörvény szabályozza a termelést. Néhány fontos termelési ágban a nyersanyagfeldolgozási szerződések, az árumegrendelések és a vegyesvállalatok tevékenységének megszervezése révén ma már a magánipari vállalatok is államkapitalistá válnak. Az államkapitalista gazdaságot pedig, ha nem is egyformán, az állami terv szabályozza. Az állami terv már megvalósíthatja a közvetett szabályozást. Ma a vegyesitőkéjú ipari vállalatok 6 százalékgig részesednek az ország nagyipari teljes termelésének értékében.

Az állami nyersanyagfeldolgozási szerződések és árumegrendelések rendszere már ma is kiterjed a magánipari termelés fontos ágainak nagy részére. Az állam és a szövetkezetek e fontos üzemek értékszerinti teljes termelésének 60–70 százalékát veszik át a nyersanyagfeldolgozási szerződések, árumegrendelések, a nagykereskedelmi értékesítés és a felvásárlás keretében.

Az államnak a nyersanyagfeldolgozási szerződések és az árumegrendelések útján lehetősége nyílik, hogy

az állami terv szerint, megfelelő módon szabályozza e fontos iparvállalatok termelésének mennyiségét, választékát és szabványosságát. Ez a szabályozás természetesen az értéktörvénynek megfelelően történik. Ha nem biztosítunk normális profitot a magániparnak, ez visszautasítja az állami szerződéseket és megrendeléseket, s a szabad piac felé fordul, vagy csökkenti a termelést. Ez esetben az állam nem érheti el célját: a termelés szabályozását.

A mezőgazdasági termelés, a gabona és a legfontosabb ipari nyersanyagfajták termelésének kivételével, úgyszintén a kisipar és a kézműipar óriási része még általában kívül esik az állami terv ellenőrzési területén. Az állam nem vonhatja be ezeket a szerződési és a megrendelési rendszerbe, s nem kezdheti meg termékeik árának kialakítását sem. Ezek a termelőágak tehát csaknem teljesen az értéktörvény szabályozási körébe esnek. De az állami szektor vezetőszerepének fokozásával és a népgazdasági tervezés javításával az állami tervnek ezekre gyakorolt hatása is fokozatosan nő.

Az állami szektor ipari termelését elsősorban a szocializmus gazdasági alaptörvénye, továbbá a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye és az említett törvényeket tükröző állami terv szabályozza. Persze, az értéktörvény is hat az állami szektor ipari termelésére. Okvetlenül mérlegelnünk kell az értéktörvényt az önköltség és az árak kiszámításakor, az önálló elszámolás alkalmazásakor. Ez nemcsak azért szükséges, mert a termelés folyamatában felhasznált munkaerő pótlásához szükséges fogyasztási cikkeket az értéktörvény hatásának alávetett áruként termeljük és értékesítjük, hanem azért is, mert Kínában az állami iparon kívül még magánipar is van. Az állami és a magánipar egyenmő termékei ugyanazon a piacon, azonos árakon kerülnek el-

adásra. Az állami ipar áraira tehát bizonyos fokig okvetlenül hat az értéktörvény. Az értéktörvény az állami ipar termelte fogyasztási cikkek és a piacon értékesített csekély mennyiségű termelőeszközök forgalmát természetesen viszonylag fokozottabban szabályozhatja.

Mindez igazolja, hogy ebben az új, demokratikus országban, ahol még általános a termelőeszközök magántulajdonán alapuló kisárutermeles és tőkés árutermeles, az értéktörvény hatása nyilvánvalóan sokkal nagyobb, mint a Szovjetunióban. Sztálin elvtárs megbírált néhány gazdasági vezetőt és tervezőt, mert „nem ismerik eléggé az értéktörvény hatását, nem tanulmányozzák és nem tudják figyelembe venni számításaikban“.

Ez a bírálat rendkívül fontos a kínai gazdasági vezetők és tervezők szempontjából. Ha tagadjuk az értéktörvénynek a magánipari, a kisipari és a mezőgazdasági termelésben betöltött szabályozó szerepét, s úgy véljük, hogy a munkásosztály vezette népi demokratikus diktatúrában — amelyben a szocialista állami szektor vezetőhelyet foglal el, s már van állami tervezés — tagadhatjuk az objektíve meglévő értéktörvényt, s szubjektív óhajaink alapján, az értéktörvény felhasználása nélkül irányíthatjuk a magánipar, a kisipar és a mezőgazdaság termelését; ha úgy véljük, hogy állami tervünk korlátlanul végrehajtható az egész népgazdaságban, s nem értjük meg, hogy az állami terv még csak bizonyos meghatározott keretek közt töltheti be szabályozó szerepét: politikánk meghatározásában is, terveink kidolgozásában is súlyos hibákat követünk el.

De mivel nálunk már népi demokratikus diktatúra van, s ebben a munkásosztályé a vezetőszerep, továbbá mivel a szocialista állami szektor megszerezte a vezető helyet,

s a tervszerű gazdasági építés útjára léptünk: kétségtelen, hogy az értéktörvény hatóköre már többé-kevésbé korlátok közé szorult. Államunk ma már elfoglalta a gazdasági élet kulcspozícióit, már tudatosan fölhasználja az értéktörvényt, korlátozza ennek ösztönös jellegét és pusztító hatását, tehát már megvédheti az országot a kapitalizmus gazdasági válságaitól. Ha csak azt látjuk, hogy nálunk országszerte van árutermeles, az értéktörvénynek van szabályozó szerepe; ha úgy véljük, hogy ez a törvény itt is ugyanolyan szabadon és korlátlanul érvényesülhet, mint a tőkésországokban, vagy úgy véljük, hogy a szocializmus gazdasági törvényei csak az állami gazdaságban hathatnak irányító erőként, a magángazdaságot azonban továbbra is teljesen az értéktörvénynek kell szabályoznia; ha tagadjuk a szocializmus gazdasági törvényeinek irányító szerepét az ország egész népgazdaságában: szintén súlyos hibákat követünk el. Az efféle hibák arra késztetnek majd, hogy törődjünk bele a termelési anarchiába, s tagadjuk az egész népgazdaságra kiterjedő tervezés lehetőségét és nagy fontosságát. Végül pedig nem menekülhetünk meg a kapitalista válságoktól, s nem térhetünk át a szocializmusra.

Mindkét hiba káros volna országunk gazdasági építése szempontjából, tehát le kell küzdenünk, meg kell előznünk őket. Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című művének gondos tanulmányozása, a népgazdaságunkban ható gazdasági törvények helyes fölismerése és politikánk ezen alapuló meghatározása, terveinknek erre támaszkodó kidolgozása, a gazdasági munkában megnyilvánuló kalandorság és ösztönösség szüntelen irtása tökéletesen biztosítja, hogy az országunkban folyó tervszerű gazdasági építést győzelmesen fejezzük be.

BÁCSKAI TAMÁS ÉS GERŐ TAMÁSNE

A szocialista társadalom pénzének néhány elméleti kérdéséhez*

Atlasz elvtárs *A szovjet pénz néhány elméleti kérdése* című cikkében a szocialista társadalom pénzével kapcsolatos megoldatlan vagy vitatott elméleti kérdéseket fejtegeti. Megállapítja, hogy a pénzelmélet központi, döntő problémái: „azok a társadalmi termelőviszonyok, amelyeket a pénz kifejez, tehát a pénzben kifejezett munka jellege és a pénz társadalmi funkciói”. (MSZKSZ. 1953. 9. szám. 184. old. A továbbiakban csak az oldalszámra hivatkozunk.) Ehhez a kérdéshez, nevezetesen a pénz szocializmusbeli funkcióinak kérdéséhez kapcsolódik hozzászólásunk.

Világos, hogy a szocialista társadalom pénze tartalmára és társadalmi funkcióira nézve a valóságos áruk világában is gyökeresen különbözik a megelőző társadalmak pénzétől, tehát ott is, ahol a szocialista termelés két szektora közt áru- és fizetési kapcsolatokat közvetít. A bonyolultabb, a nehezebb problémák azonban azzal kapcsolatban vetődnek föl, hogy a szocializmusban a pénz működése kiterjed a nem-árúként termelt termelőeszközök területére is, hogy nemcsak a szocia-

lista termelés két szektora közt lévő gazdasági kapcsolatok öltenek pénzfórmát, hanem az állami szektorban, az állami vállalatok, a költségvetés és a bankok közt kialakuló gazdasági kapcsolatok is. Ezen a területen a pénz nyilvánvalóan nem „igazi” pénz, hiszen itt nem elkülönült árutulajdonosok viszonyait fejezi ki.

Mi hát a pénz, hogyan működik, s milyen funkciókat tölt be az állami szektorban?

Atlasz elvtárs azt a nézetet fejti ki cikkében, hogy a pénz működése az állami szektorban — a szocialista társadalom pénzének külön funkciója: „Ebben az esetben tehát nem célszerű, ha a funkcióknak azokat az elnevezéseit használjuk, amelyeket Marx használt *A tőké*-ben (forgalmi eszköz, fizetési eszköz, kincs vagy felhalmozási eszköz). Véleményünk szerint egyszerűen a szovjet pénznek mint a szocialista (állami) vállalatok kölcsönös elszámolásai eszközeinek funkciójáról kell beszélnünk.” (190. old.)

Az állam és az állami szektor dolgozói közt lévő gazdasági kapcsolatot szintén nem elkülönült árutulajdonosok kapcsolata, de a dolgozók a nemzeti jövedelemből a személyes fogyasztásukra szolgáló részt mégsem valamilyen „munka-

* Hozzászólás Z. Atlasz *A szovjet pénz néhány elméleti kérdése* című cikkéhez. Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemle. 1953. 9. sz. 171—193. old.

utalvány", hanem valóságos pénz, „igazi” általános egyenérték formájában kapják meg, mert személyes fogyasztási cikkeiket valóságos áruként kell megvásárolniuk. Hogyan működik, milyen funkciókat tölt be a pénz itt, a munkabérek és a fizetések kiegyenlítésekor?

Atlasz elvtárs szerint ez szintén a szocialista társadalom pénzének külön funkciója: „...véleményünk szerint a szovjet pénz harmadik funkciója így határozható meg: a munka díjazásának eszköze vagy a személyes fogyasztási alap (a nemzeti jövedelem fogyasztásra szánt része) elosztásának eszköze.” (187. old.)

Atlasz elvtárs a szovjet pénznek még harmadik új funkciót is tulajdonít: „...a szovjet rubel mint meghatározott arany mennyiséget képviselő valuta, új funkciót kezdett betölteni: a demokratikus táborhoz tartozó országok nemzetközi elszámolási eszközének funkcióját.” (191. old.)

Egyik funkció meghatározásában sem érthetünk egyet Atlasz elvtárral. Természetesen igaz, hogy a szocialista társadalom pénze eszköze mind az állami vállalatok közt lebonyolódó elszámolásoknak, mind a fogyasztási alap elosztásának, s a szovjet pénz eszköze a demokratikus tábor országai kölcsönös elszámolásainak is. De a szocialista társadalom pénze még igen sok más gazdasági folyamat és gazdaságpolitikai cél megvalósításának is eszköze — például a szocializmus gazdasági alaptörvénye érvényesítésének is stb., stb. Ebből azonban nem következik, hogy mindezek a szocialista társadalom pénzének külön funkciói volnának.

Véleményünk szerint a marxizmus „egyszerű” pénzfunkciók egyetemes jellegűek, vagyis egyiformán érvényesek minden társadalomban, ahol árutermelés és ezért „pénzgazdaság” van. A pénz mint pénz *csakis ezeket* a funkciókat töltheti be. Az egyszerű pénzfunkcióknak ez az egyetemes jellege abból következik, hogy ezek a funkciók formai természetűek, a pénz kategóriájának formai oldalához, nem pedig mindenkori tartalmához, a pénzben kifejezésre jutó társadalmi termelőviszonyokhoz tartoznak. Az árumozgás különböző típusai határozzák meg, hogy a pénz adott esetben milyen funkciót tölt be (közvetíti vagy önállóan lezárja az árumozgást; felhalmozódásával kifejezi az árumozgás megszakítását stb.). „Mindazok a formameghatározottságok, amelyekben az arany mint pénz kifejlődik, csupán az áruk metamorfózisában foglalt meghatározások kibontakozásai...” (Marx. A politikai gazdaságtan bírálatához. 117. old. Szikra. 1953.)

Pusztán a termék áruvolta határozza meg az árumetamorfózis különböző típusait; ezek tehát nem függenek attól, hogy a termék áruformája *milyen* történelmileg meghatározott termelőviszonyok kifejezőjévé válik, hogy *kik* az elkülönült árutulajdonosok: rabszolgatartók, feudális hűbérurak, tőkések és bERMunkások, vagy egyesült szocialista termelők. Ugyanígy a pénz egyszerű funkciói is közömbösek a termék áruformájának és az érték pénzformájának *mélyebb tartalma* iránt: a pénz betölti egyszerű funkcióit, *s csak ezeket* tölti be, bármilyen termelőviszonyok uralkodnak az elkülönült árutulajdonosok közt. Erre következtetünk egyebek közt abból a

tényből, hogy Marx a pénz egyszerű funkcióit *A tőke* I. kötetének I. szakaszában elemzi, ott, ahol még nem a tőkés árutertermelés, nem is a kisárutertermelés, egyáltalán nem *valamilyen* árutertermelés, hanem *általában* az árutertermelés törvényeit vizsgálja.

Történelmileg meghatározott különböző termelőviszonyok közt a pénzforma különböző tartalmat fejez ki, s a pénz egyszerű funkciói is különböző tartalommal telítődnek. Például a pénz fizetési eszköz-funkciója mindenkor adós és hitelező viszonyt fejez ki, de ez a viszony nagyon is különböző lehet a társadalomban uralkodó termelőviszonyoktól függően. A pénz természetében rejlik, hogy közömbös ezekkel a különbségekkel szemben. Amikor az üzsonatőkés hitelez a rabszolgatartóknak vagy a földesuraknak, a tőkések hiteleznek egymásnak vagy a bér munkások a tőkéseknek, a szocialista állam hitelez a kolhozoknak, vagy a szocialista állam polgára saját államának, a pénz egyaránt fizetési eszközként funkcionál.

Marx *A tőke* II. kötetében a pénz-tőke (a pénzformában lévő ipari tőke) körforgásának elemzésekor különösen hangsúlyozza, hogy szigorúan különbséget kell tennünk a pénzfunkciók és az egyszerű pénz-funkciókat tőkés tartalommal megtöltő, de nem a pénz természetéből fakadó tőkefunkciók közt. „A pénz-funkcióknak azt a sajátos tartalmát, amely azt egyúttal tőkefunkcióvá teszi, a pénz természetéből vezetik le (ezért a pénzt összecszerélik a tőkével), holott ez olyan társadalmi viszonyokat feltételez... amelyek egyáltalán nem járnak okvetlenül együtt a pusztá áruforgalommal és az ennek megfelelő pénzforgalom-

mal.” (*Marx, A tőke. II. kötet, 38. old. Szikra. 1953.*)

Az egyetlen és egységes pénzforma nemcsak különböző történelmi korszakokban, hanem egy adott időben, ugyanazon országban is kifejezhet különböző tartalmat. Például a tőkés árutertermeléssel együtt valamennyi tőkésországban van kisárutertermelés is. Vitathatatlan, hogy a pénzforma (s így az egyszerű pénz-funkció) tartalma más és más a két szférában, mégis egységes pénzforgalom kapcsolja össze ezt a két szférát.

A pénz létezése és a pénz funkciói a szocialista gazdaság állami szektorában *formális* jellegűek abban, a további mélyebb értelemben is, hogy itt a pénz nem „igazi” pénz, mert természetével ellentétes tartalommal telítődik, mert olyan termékek értékét méri és forgalmát közvetíti, amelyek csak *formailag* áruk, csak *formális* értékkel rendelkeznek. De a valóságos árukban és a csak formailag árukban testet öltő társadalmi munka egyaránt a bővített szocialista *újratermelés egységes folyamatának* része, egyik a másikat feltételezi és kiegészíti, köztük lehetetlen éles határvonalat húzni. Az újratermelés folyamatában a termelőeszközök „értéke” folyamatosan bekerül a áruk értékébe, s az újratermelésnek ez az egysége kifejeződik, a pénzforgalom egységében. A pénz az „igazi” áruk világában elkülönült tulajdonosok viszonyait fejezi ki, de a nem áruként termelt termelőeszközök világában nem telítődik ilyen tartalommal, „pusztá forma” marad; ennek ellenére a *pénz mint forma közös és egységes*, ugyanazokat az egyszerű pénz-funkciókat tölti be a termelés és forgalom mindkét szférájában; az *egysé-*

ges újratermelési folyamatot egységes pénzforgalom közvetíti.

A pénzben kifejeződő termelőviszonyok nem érintik ugyan a pénz formai oldalához tartozó egyszerű pénzfunkciók működését, de meghatározzák a pénz gazdasági szerepét, társadalmi rendeltetését. A kapitalizmusban a burzsoázia a kizsákmányolás és a tőkefelhalmozás eszközeként használja a pénzt. A szocializmusban ellenben a pénz az állam eszköze a szocializmus és a kommunizmus építésére. Ebben az értelemben beszélünk arról, hogy a pénz a szocializmusban elveszti régi funkcióit és új funkciókra tesz szert.

★

Atlasz elvtárs hivatkozik a pénz egyszerű és tőkés funkcióiról szóló marxi tételekre, s hangsúlyozza e megkülönböztetés fontosságát. E felfogás alapján fejtegeti az értékmérő-funkció felhasználását a termelőeszközök vonatkozásában, s a következőket mondja: „Lényegében tehát a pénz a termelőeszközök vonatkozásában nem *árak* értékét méri, hanem a munkaráfordítások nyilvántartásának eszköze, s csak külsőleg, formálisan az érték tervszerű mérője, mert a termelőeszközöknek áruburkuk van.” (176. old.) Atlasz elvtárs tehát itt elismeri, hogy a pénz a termelőeszközök vonatkozásában formálisan értékmérő, betölti ezt a funkcióját.

Ezekután nem értjük, miért tagadja Atlasz elvtárs a forgalmi eszköz- és a fizetési eszköz-funkciók működését a nem áruként termelt termelőeszközök vonatkozásában, s miért korlátozza itt a pénz szerepét az elszámolási eszköz szerepére. Igaz, a termelőeszközök *valójában* nem cserélnek tulajdonost, amikor

egyik vállalattól a másikhoz kerülnek, de *formailag* tulajdonost cserélnek, s ezért formailag áruk. A vállalatok kölcsönös „vásárlásai” és „fizetési” éppannyira formális jellegűek, mint amilyen formális jellegű a termelőeszközök „értéke”. Igaz, hogy az A vállalat által a B vállalatnak átadott termelőeszköz továbbra is állami tulajdon, de ezzel az aktuussal az A vállalat által átadott eszközök levetik áruformájukat, s pénzformát öltenek, a B vállalat eszközei pedig levetik pénzformájukat s áruformát öltenek. Formálisan tehát $A \rightarrow P$, illetve $P \rightarrow A$ metamorfózis megy végbe, s ez a metamorfózis elméletileg semmivel sem formálisabb, gazdasági szempontból pedig semmivel sem jelentéktlenebb, mint az az „érték”, amelynek alakváltozása itt szintén formális. Sőt, éppen a vállalatok kölcsönös fizetési kötelezettségén, vagyis az önálló elszámolás rendszerén keresztül érvényesül a pénzforma felhasználásának ösztönző szerepe: a ráfordítások és az eredmények pénzformában való *nyilvántartása és elszámolása* ugyanis önmagában még nem ösztönöz az önköltség csökkentésére, az eszközök megtérülésének gyorsítására, a termelés tartalékainak feltárására. (A költségvetési előirányzat alapján gazdálkodó szervekkel való összehasonlítás is bizonyítja ezt: a költségek és a bevételek nyilvántartása és elszámolása ott is pénzformában történik, de ez még korántsem ösztönöz takarékosagra.)

Tehát elméletileg és gyakorlatilag egyaránt tarthatatlan az a nézet, amely elismeri ugyan az értékmérő funkció formális működését, de tagadja a forgalmi és a fizetési eszköz-funkciók ugyancsak formális működését.

Ha elismerjük, hogy a pénz a nem áruként termelt termelőeszközök vonatkozásában (formálisan) megtartja mind értékmérő-, mind forgalmi eszköz-funkcióját, akkor el kell ismernünk azt is, hogy ez a pénz általános egyenérték — természetesen szintén formális értelemben. Itt újabb nehézséggel találkozunk: az általános egyenérték fogalma azt jelenti, hogy a pénz bármely árura közvetlenül kicserélhető, hogy pénzért minden kapható; az állami vállalatok ellenben pénzükért korántsem kaphatnak bármilyen árut, ellenkezőleg: a népgazdasági terv szigorúan megszabja pénzeszközök felhasználását. Az általános egyenérték funkciója tehát a termelőeszközök vonatkozásában nemcsak formális, hanem erősen korlátozott is. De ez nincs ellentmondásban azzal az állítással, hogy a pénz formailag betölti ezt a funkciót; a pénz közvetlen kicserélhetőségének ez a korlátja csupán másik oldala annak a ténynek, hogy a termelőeszközök nem „adhatók el” bárkinek. A termelőeszközök csak a tervben meghatározott „vásárlónak” „adhatók el”, de formailag mégis áruk. Tehát megokolatlan, hogy az általános egyenérték említett korlátai miatt tagadjuk a pénz e funkciójának formális működését a termelőeszközök vonatkozásában.

A „munka díjazásának eszköze, vagy a személyes fogyasztási alap elosztásának eszköze” funkció bevezetése ugyancsak ellentmond annak a követelménynek, hogy a pénz egyszerű funkcióit mint formai elemet meg kell különböztetnünk a pénz társadalmi szerepétől mint tartalmi elemtől. A nemzeti jövedelem elosztása a pénz segítségével: ez a pénz társadalmi szerepe, rendeltetése,

vagyis itt az a kérdés, hogy a társadalom mire használja fel a pénzt. Megjegyezzük, hogy az ilyenfajta pénzfunkciómeghatározás még ebben az értelemben is tartalmatlan; hiszen a pénzt minden társadalom, ahol pénz egyáltalán létezett és létezik, többé-kevésbé felhasználta és felhasználja mind a munka díjazására, mind pedig a nemzeti jövedelem elosztására. Továbbá az is nyilvánvaló, hogy a nemzeti jövedelem elosztásának eszközeként felhasznált pénz többféle funkcióban működik. De ettől eltekintve, nem szükséges, hogy a pénz formai oldalához tartozó egyszerű pénzfunkciók meghatározásába ilyen, társadalmi rendeltetést kifejező tartalmi elemet is vegyítsünk. Munkabérfizetéskor a szocialista társadalom pénze fizetési eszköként működik. Persze, minthogy a munkaerő a szocializmusban sem valójában, sem formailag nem áru, ezért a munkabérfizetés egyik értelemben sem kölcsön visszafizetése. De a pénz a szocializmuselőtti társadalmakban sem csak a kölcsönvisszafizetésekor működik fizetési eszközként; a pénz mint pénz a „szerződések általános árúja”, a „fizetések általános eszköze”. A pénz a fizetési eszköznek ebben a tágabb értelmében a szocializmusbeli munkabérfizetésekor is fizetési eszközként működik.

A „demokratikus táborhoz tartozó országok nemzetközi elszámolási eszköze” funkció beiktatásával sem érthetünk egyet. A demokratikus tábor országai az értékek kifejezésére és kölcsönös követeléseik nyilvántartására használják fel a szovjet rubelt, ezt a meghatározott aránytartalmú szilárd valutát. Ekkor azonban a rubel valójában mint az aranymennységek mértékegysége,

mint számolópénz kerül felhasználásra. A demokratikus világpiac világpénze valójában az arany. A számolópénz ugyanis nem külön funkciója a pénznek, a számolópénz meglete csupán történelmileg kialakult feltétele, hogy az arany betölthesse értékmérő funkcióját. A szovjet rubel ilyen felhasználása a szocialista világpiacon azt tükrözi, hogy a demokratikus tábor országai közt történelmileg új típusú, a teljes egyenjogúság és a kölcsönös segítségén alapuló kapcsolat alakult ki. De ez ismét csak azt jelenti, hogy a pénz világpénz funkciója gyökeresen új társadalmi tartalommal telítődik a szocialista világpiacon. Ez a tény formailag nem változtatja meg a világpénz-funkciót, nem teszi megalkotná, hogy az egyszerű pénzfunkciók sorát tartalmi elemet tükröző új funkcióval bővítsük ki.

*

Ha tagadjuk, hogy a formai jellegű egyszerű pénzfunkciók megjelenési formái lehetnek a szocialista társadalomra jellemző, gyökeresen új termelőviszonyoknak is, ellen-

tétbe kerülünk azzal a tétellel, hogy a szocialista társadalomban a pénz megtartja régi formáját s a szocialista rend felhasználja ezt a formát.

Ha pedig e pénzfunkciók működését az áruk világában elismerjük, de a nem áruként termelt termelőeszközök világában tagadjuk, nem határozhatjuk meg *egységesen* a pénz lényegét és funkcióit; ebben az esetben azt hihetnők, a szocializmusban kétféle pénz van: valóságos pénz az áruforgalomban és pusztán elszámolási jegy a termelőeszközök gazdasági forgalmában. Ezzel tehát elvetjük a szocialista társadalom pénzének *monista* felfogását, holott ezt Atlasz elvtárs is követelményként állította fel cikkében.

A szocialista társadalom pénzének jellemzője: egységes pénz és pénzforgalom mint forma, amelynek társadalmi tartalma változik, amikor a pénz az áruforgalomból a termelőeszközök gazdasági forgalmába, onnan pedig az áruforgalomba kerül, de amelynek egyszerű funkciói közösen hordozzák mindkét társadalmi tartalmat.

Olvasóinkhoz!

Felhívjuk olvasóink figyelmét, hogy azokat a szovjet cikkeket, amelyeknek végén zárójelben feltüntetjük a forrást (például: Voproszi Ekonomiki. 6. szám), az eredeti terjedelemből képest többé-kevésbé rövidített formában közöljük lapunkban.

A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 10. számából

A szovjet mezőgazdaság anyagi és műszaki alapjának további megszilárdítása szempontjából nagyfontosságú a gép- és traktorállomások, a kolhozok és a szovhozok villamosítása. A *Hankovszkij* főleg ezekkel a kérdésekkel foglalkozik. **A villamosítás — a mezőgazdaság anyagi-műszaki alapja további erősítésének fontos eszköze** c. cikkében.

Az ötödik ötéves tervben különösen gyorsan fejlődik a mezőgazdasági termelőfolyamatok villamosítása. Például 1952-ben 1209 falusi erőmű (912 hőerőmű és 297 vízierőmű) épült, s 1085 egyesített kolhoz, 760 gép- és traktorállomás meg erdővédő állomás és javítóüzem villamosítására került sor. Gyorsan növekszik a mezőgazdaság villanymotorállománya is.

A szocialista mezőgazdaság fejlődésének mostani szakaszán elsősorban a korábban döntően kézi munkával végzett termelőfolyamatokat villamosítjuk. Ez lehetővé teszi, hogy a mezőgazdaság sok fontos ágazatában teljessé váljék a komplex gépesítés.

A villamosenergia mezőgazdaságban való alkalmazásának hatására megnő a munka termelékenysége, emelkedik a növénytermelés és az állattenyésztés hozama, csökken a szemvesztés és kevesebb nyálkalóriatartalmú tüzelőanyag fogy. Jó példa a villamosítás nyújtotta munkaerőmegtakarítási lehetőségekre a cseljabinszki terület *Lenin útja* kolhoza. Itt korábban 9000 q gabona szárításához, osztályozásához és tisztításához 1894 munkanap kellett; a villamosítás után pedig 45 000 q gabona mindössze 710 munkanapot igényelt.

A rosztovi kerület *Leninista* kolhozában a villamosítás előtt 100 ember végezte, jelenleg pedig 16 végzi a gabona tisztogatását, mérését és szállítását. A kolhozokban a szakképzetlen, nehéz testi munka ilyen módon átváltozott a gépkezelők magas szakképzettségét kívánó munkájává.

Igen nagy eredményeket hoz az állattenyésztésnek, a mezőgazdaság e rendkívül munkaigényes ágának villamosítása. Az állattenyésztés hozamának gyors növekedését eddig akadályozta, hogy a munkaigényes folyamatok, elsősorban a vízellátás és a takarmányelőkészítés gépesítése nem volt kielégítő. E feladat jelenleg csak a villamosítás alapján oldható meg. Különösen fontos az állattenyésztő telepek vízellátásának villamosítása, mert ez lényegesen hat az egész kolhoztermelés alakulására.

A mezőgazdasági munkák villamosítása révén nagymennyiségű folyékony üzemanyag takarítható meg. Egy-egy E/T 5 villamotraktor alkalmazásával idényenkint 20 tonna ásványolajterméket takaríthatunk meg.

A mezőgazdasági munkaigényes termelőfolyamatok teljes gépesítésének alapja: a traktorok és a villamosmotorok helyes párosítása. A villamosenergetika alkalmazása évről-évre bővül, s fokozatosan megteremtődnek az anyagi-műszaki feltételek, hogy a villamosmotor váljék valamennyi mezőgazdasági üzemág gépesítésének döntő eszközévé.

A szocialista mezőgazdaság nagy-szabású villamosítása csak a nagy erőművek energiabázisának teljes és észszerű kihasználása alapján képzel-

hető el. Most, amikor a Szovjetunió a kolhoztermelés széleskörű villamosításának útjára lép, az erőművek szerepe méginkább megnövekszik. A most épülő óriási vízerőművek jelentősége rendkívül nagy az egész mezőgazdaság szempontjából, mert ezek az új erőművek módot adnak a mezőgazdasági termelés általános villamosítására, a villamos szántás meghonosítására, a villamoskombáj-nok s egyéb villamos meghajtású mezőgazdasági gépek alkalmazására.

★

V. Maszlennyikov Agrárátalakulások és jelentőségük a Kínai Népköztársaság termelőerőinek fejlődésében című cikke beszámol a kínai mezőgazdaság sikereiről.

A Kínai Népköztársaságban megvalósított forradalmi agrárátalakulások történelmi jelentőségűek. A világ legnépesebb országában egy-szersmindenkorra szétzúzták a feudalizmus maradványait, s megtisztították az utat a kínai mezőgazdaság termelőerőinek példátlan fejlődése előtt. Az egész országban végrehajtott földreform betetőzte a kínai nép imperializmus- és feudalizmus-ellenes forradalmát.

Kína gazdaságában a mezőgazdaságnak igen nagy jelentősége van. A lakosság 80 százaléka foglalkozik mezőgazdasági termeléssel. Az ország természeti viszonyai kedvezőek. Ennek ellenére a régi, feudális Kína minden vonatkozásban elmaradott mezőgazdasága még a lakosság leg-minimálisabb szükségleteit sem tudta kielégíteni. A külföldi imperialisták és a földesúri-komprádor klikk érdekeit szolgáló Kuomintang-banda garázdálkodása idején még rosszabb helyzetbe került az addig egyhelyben topogott mezőgazdaság. A parasztok tömegestül kényszerültek földjük elhagyására. Jellemző, hogy 1939-ben a birtokos parasztok aránya az egész parasztságban már csak 35 százalék

volt. A legfontosabb mezőgazdasági növények terméshozama folyton csökkent. 1946-ban például a rizs terméshozama 6 százalékkal, a kao-liangé 43, a kölesé 16, a babé 8 százalékkal volt kisebb az 1931–37. évek⁴ átlagánál. Az állatállomány 1947-ig az 1931–37. évek átlagának felére-harmadára csökkent.

A Kínai Kommunista Párt kiosztotta a földeket a parasztok közt, s ezzel elérte a kínai forradalmi mozgalom egyik rendkívül fontos célját. A földreformtörvényt eltörölte a feudális maradványokat, megszüntette a földesurak, a kolostorok, az iskolák és a különféle intézmények földhöz való jogát, s a helyi, járási és tartományi szegényparaszti-bizottságoknak adta át a föld rendelkezési jogát. A párt politikájában különbséget tett a kuláktulajdon és a földesuri tulajdon közt.

Minthogy az egyes tartományok felszabadítása nem egy időpontban történt, s a tartományok fejlettségi foka sem volt azonos, lépcsőzetesen kellett megvalósítani a földosztást. A kommunista párt és a központi népi kormány 1950 június 28-án, Kína Tajvan kivételével történt teljes felszabadítása után, új földtörvényt adott ki. E törvény intézkedett a földbirtokosok földjének, igásállatainak, mezőgazdasági felszereléseinek, gabonataralékainak, főlösleges lakóházainak, továbbá a kolostorok, az iskolák és egyéb szervezetek, valamint az ipari és a kereskedelmi burzsoázia földjeinek kisajátításáról. Kisajátították a félf feudális típusú kulákok bérbeadott földjeit is. A kisajátított földeket és termelőeszközöket a parasztszövetségek kapták meg, hogy szétosszák a földnélküli és a kisbirtokos parasztság közt.

A földreform legfontosabb célja az volt, hogy megszabadítsa a mezőgazdaság termelőerőit a feudalizmus bilincseitől, ezzel lehetőséget teremtsen a mezőgazdaság fejlődésére, s megnyissa az utat Kína iparosítása

előtt. Az új törvény e célnak megfelelően hangsúlyozza a kulákgazdaságok fenntartásának szükségességét. Így voltaképp teljesen elszigetelt a földbirtokosoztályt, mert megakadályozza, hogy a kulákok közös blokkban egyesüljenek a földesurakkal, s biztosítja a földosztás sikerét.

A földosztás sikerének legfőbb biztosítéka a szegény- és a középparasztság aktív támogatása volt. Segíteni kellett ezeknek a rétegeknek, hogy fölszabaduljanak a földesurak uralma alól. Ezért csökkentették a földbérleti díjakat és az uzorakamatokat. A bérleti díj általában 25–30 százalékkal csökkent, s nem haladhatja meg a termés 37,5 százalékát. Ezek az intézkedések önmagukban nem változtatták meg a falu osztályszerkezetét, de súlyos csapást mértek a földesurak hatalmára, korlátozták a feudális kizsákmányolást, s megjavították a dolgozó parasztságot helyzetét, tehát fontos álmot jelentettek a földreform fokozatos megvalósításának útján.

Az eredményekben nagy szerepe volt a hatalmas méretű felvilágosító munkának. Jellemző, hogy csupán Délközép- és Kelet-Kínában 180 000 instruktor tevékenykedett. Részben az instruktorok jó munkájának köszönhető, hogy a földreform végrehajtása 1952 júliusára, vagyis egy évvel az eredetileg tervezett időpont előtt befejeződött.

A kínai földreformnak hatalmas politikai és gazdasági jelentősége van. A földreform egyszersmindkorra megsemmisítette a feudalizmus maradványait Kínában, s ezzel szétzúzta az imperializmus és a belső reakció legfontosabb támaszát. Utat nyitott a termelőkörök fejlődésének. Eredményeképp 300 millió paraszt körülbelül 47 millió hektár földet kapott. A bérelt földön gazdálkodó középparasztszok tulajdonukba kapták a bérelt földet. A reform előtt a parasztszaladok 20 százaléka volt középparasztsz, ma többségük az. En-

nek megfelelően a szegényparasztszok és a zsellerek száma 70 százalékról 10–20 százalékra csökkent. A földreform megingatta a félfeudális típusú kulákok gazdasági alapját is.

A kisparaszti földtulajdon új rendszere gyökeresen megváltoztatta Kína agrárviszonyait és gazdálkodási formáit. Jelenleg a mezőgazdasági üzemeknek négy formája van: kisárutermelő parasztsz gazdaság, kulákapitalista üzem, mezőgazdasági termelőszoövetkezet és állami gazdaság. Ezek közül a legjelentősebb ma a szegény- és a középparasztszok magántulajdonon alapuló kisárutermelő gazdasága. Az állam ezeket a gazdaságokat erősen támogatja, hogy megteremtse a mezőgazdasági termelőkör fejlődéséhez szükséges feltételeket, korlátozza a parasztszágnak a kisárutermelés viszonyai közt elkerülhetetlen differenciálódását, megakadályozza elnyomorodását. Együttal mindent megtesz, hogy falun megakadályozza a kapitalizmus fejlődését.

A kulákgazdaságokkal szemben, amelyeknek különböző súlyuk van az egyes tartományokban, az állam korlátozó politikát folytat. Az állami gazdaságok a szocialista jellegű állami szektorhoz tartoznak; számuk 1952 végén 2000 volt. A termelőszoövetkezetek fejlődése még csak kezdeti szakaszában van. Az első termelőszoövetkezetek 1952-ben alakultak meg. A legkiterjedtebbek a kölcsönös munkasegély-csoportok és -brigádok, amelyeknek száma állandóan nő: 1952-ben a régebben felszabadított területeken már a parasztszá 65 százaléka tömörült ilyen csoportokba és brigádokba. A később felszabadított területeken ez az arány 25–40 százalék közt váltakozik. A kölcsönös munkasegély-csoportoknak három fő típusuk van:

1. Időszakos egyesülés időnyomunk elvégzésére. Ez a legelterjedtebb forma, amely főleg az újonnan felszabadított területeken működik.

2. Állandó csoport, amelynek célja az agrotechnikai vívmányok hasznosítása, észszerűbb munkamegosztás és közös termékértékesítés.

3. Két-három állandó csoport termelőegységbe való egyesülése. Ez a forma főleg Északkelet-Kínában található. Egyébként a második forma fejlettebb változata.

1952-ben új szakasz kezdődött a kölcsönös munkasegélycsoportok fejlődésében: megindult az áttérés a szövetkezés magasabb fokára. Azóta 4000 szövetkezet alakult ezekből a csoportokból.

A földreform gyökeresen megváltoztatta a kínai falu életét, megteremtette a mezőgazdasági termelés gyors újjászervezésének feltételeit, megnövelte a parasztság vásárlóerejét. Ebben az irányban hat a dolgozó parasztság rövid- és hosszúlejáratú hiteltámogatása, amely nagyban hozzájárul, hogy mind több parasztgazdaság képes bővített újratermelésre.

Az állam a mezőgazdasági termelés fejlődésének ösztönzése végett jelentős adókedvezményeket is ad a parasztságnak. A mezőgazdaság fejlődésének rendkívül fontos tényezője a hatalmas arányokban kibontakozott öntözőműépítés, amely máris 4 millió hektárral csökkentette az aszálysújtotta területet.

A kereskedelem is hozzájárul a mezőgazdaság felvirágzásához; ellátja a falut iparcikkekkel, biztosítja a parasztság termékeinek realizálását, s felvásárolja a parasztgazdaságok termékeinek jelentős részét. A fogyasztási szövetkezetek hálózata is szépen fejlődik. E szövetkezetek taglétszáma egyre nő, s 1952-ben már 95,5 millió volt.

A földreformnak és a kormány egyéb intézkedéseinek hatására kibővült a vetésterület, s megnőtt a mezőgazdaság termés hozama. Jellemző, hogy a Kínai Népköztársaság lakosságának ellátásán kívül segíteni tudott Indiának is, s mezőgazdasági

termékekből többé nem szorul importra. A gabonatermelés 1952-ben 40 százalékkal haladta meg az 1949. évit. A tea termelése 1952-ben 3,5-szeresre, a dohányé háromszorosra, a kakaóé 50 százalékkal emelkedett 1950-hez képest. Jelentősen nőtt a gyümölcs-termelés is. A marhaállomány 1952-ben 26 százalékkal, a juhállomány pedig 42 százalékkal volt nagyobb a háborúelőttinél. A halászat hozama négyeszerese a háborúelőttiének.

A Kínai Népköztársaság átmeneti időszakának sajátossága: a termelők gyors fejlődése és Kína gazdaságának ebből következő megváltozása.

A termelőviszonyok és a termelők jellege kötelező összhangjának törvényére támaszkodó népi hatalom gyökeresen megváltoztatta mind az ipar, mind a mezőgazdaság termelőviszonyait. A kommunista párt és a központi népi kormány támogatja a parasztság szövetkezeti mozgalmát, de egyúttal segíti az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztokat is. A kínai parasztság lelkesen végzi munkáját, mert bizton számíthat a kommunista párt és a népi kormány sokoldalú és nagy támogatására.

★

M. Gutcajt, a Krónikus munkanélküliség a kapitalizmus általános válságának korszakában című cikk szerzője megállapítja: az általános válság korszakában a világ két rendszerre szakadása, az imperializmus gyarmati rendszerének válsága és a tőkés világpiac szűkülése folytán a végsőkig kiélesedik a termelőerők és a termelőviszonyok ellentmondása. Az említett ellentmondás kiéleződésének egyik legfontosabb megnyilvánulása a termelőkapacitások krónikus kihasználatlansága, a tömeges munkanélküliség állandósulása.

Az általános válság korszakában nemcsak meglassul, hanem össze is szűkül a tőkefelhalmozás. Kuznets amerikai burzsoá közgazda is kénytelen megállapítani: az Egyesült Államok tőkefelhalmozásának összege

1919-től 1938-ig évi átlagban 4 030 millió dollár volt, szemben az 1909—1918 közt eltelt tíz év 6 590 millió dolláros évi átlagával. Ennek ellenére a modern kapitalizmusban is nő a tőke szerves összetétele, de e növekedés legfontosabb tényezője már nem a technika fejlődése, hanem a munkaintenzitás fokozódása. Jól példázza ezt, hogy az amerikai feldolgozóipar munkásainak átlagos óráteljesítménye 1914-től 1939-ig évente 3.2. 1947-től 1951-ig pedig 3.4 százalékkal növekedett. szemben az 1899—1914 közötti időszak 2.1 százalékos növekedésével: az egy munkásra jutó gépkapacitás évi növekedési üteme ellenben az 1889—1914. évi 3.5 százalékról az 1914—1939. években 2.6 százalékra csökkent. Márpedig a tőkésországokban a munkaintenzitás növekedése okvetlenül munkanélküliséget szül, s elsősorban az idősebb munkások tömegeit kárhóztatja tétlenségre. A munkaintenzitás növekedésének nagy szerepe van a munkanélküliség krónikussá válásában. Különösen növeli e folyamat jelentőségét, hogy a fejlett tőkésországokban ma már a lakosság zöme él bér munkából. Például az Egyesült Államokban, ahol az önálló keresetű lakosság több mint 80 százaléka bérből él, a munkaintenzitás minden százalékponti növekedése 4—500 000 emberrel szaporítja a munkanélküliek seregét.

A burzsoá és a jobboldali szociáldemokrata közgazdák gyakorta hangoztatott tétele, hogy a háború és a gazdaság militarizálása megszünteti a munkanélküliséget. Csakhogy a tények teljesen megcáfolják ezt a hamis érvet: a hitleri Németországban a második világháború idején 10 millióval, Angliában körülbelül 1,6 millióval csökkent a polgári munkaerő létszáma. A háború és a militarizálás a termelési lehetőségek és a fizetőképes kereslet ellentétének fokozása révén a munkanélküliség további növekedését is előkészíti. A munkaképes lakosság leszerelése és a haditermelés csökkenése szintén

óriási mértékben növeli a munkanélküliek számát. A kisáru-termelő parasztok milliói, akik a háború idején otthagyták gazdaságukat és a hadiparba mentek dolgozni, most munkanélkülivé válnak. A háború idején a fiatalság jórészen elpusztulása valamelyest csökkenti ugyan a munkanélküliek arányát, de az előbb felsorolt tényezők ellensúlyozzák ezt a csökkenést.

A tőkés világban a fegyverkezési hajsza ellenére fokozódik a tömegmunkanélküliség. Az Egyesült Államokban tavalyelőtt 13 millió volt a teljes és a részleges munkanélküliek száma. Ez az összes munkások és alkalmazottak létszámának egynegyede. Nem jobb a helyzet a többi tőkésországban sem. Nagv a mezőgazdasági rejtett munkanélküliség is; ez már nemcsak a gyarmati és a függő országokra terjedt ki, hanem például az Egyesült Államokra, Franciaországra, Japánra és Olaszországra is.

A krónikus munkanélküliség kiélezi a kapitalizmus legfontosabb osztályellentmondását, a munka és a tőke ellentmondását. A munkanélküli hadsereg felduzzadása csak fokozza a munkásosztály harci elszántságát. Az amerikai munkanélküliek éhségfelvonulása Washingtonban, az olasz munkások hősi küzdelme a gyárbezárások ellen, a nyugatberlini munkanélküliek tömegtüntetései mind azt bizonyítják: tudatos hazugság a jobboldali szocialistáknak az az állítás, hogy a munkanélküliség csökkenti a munkásosztály tevékenységét, gyöngíti harcát.

A krónikus munkanélküliség növekedése a tőkés világban meggyőzően bizonyítja a modern kapitalizmus rothadását és elkerülhetetlen bukását.

★

A Szemle-rovatban Sz. Mhitarjan Vietnám népének harca a nemzeti függetlenségért és a demokráciáért címmel írt cikket.

A vietnami szennyes háború eddig háromezer milliárd frankba került

Franciaországnak. Az amerikai imperialisták tudják, hogy a vietnami háború rendkívül népszerűtlen a francia dolgozó tömegek közt, s attól tartanak, hogy a tömegek előbb-utóbb kényszeríteni tudják a francia kormányt a háború befejezésére. Persze ez a kilátás nem vág össze az ázsiai tűzfészekes folytonos bővítésére irányuló terveikkel. ezért kényszerítik a mindenkori francia kormányokat a háború folytatására. A vietnami nép azonban egvire jelentősebb hadisikereket ér el. Jelenleg a francia imperialisták és helvi bábiak csupán néhány nagvvárost és vasútvonalat tartanak ellenőrzésük alatt. A vietnami néphadsereg 1946 december 19-től 1953 július 28-ig csaknem 300 000 ellenséges katonát és tisztet megsemmisített, illetve foglul ejtett, 66 265 puskát, 714 gépfegyvert, 136 tűzrégi löveget, 92 teherautót, 15 629 géppisztolyt, 260 páncélautót és rengeteg egvéb fegyvert zsákmányolt. Az amerikai imperialisták egyre szemérmelenebbül nyílt támogatása csak annyi változást hozott, hogy ma már a vietnami néphadsereg által zsákmányolt fegyverek 85 százaléka amerikai eredetű.

A vietnami nép, élén a munkásosztállyal és a munkásosztály élcsapatával, a Lao-Dong párttal (Munkapárt), hatalmas gazdasági, politikai és kulturális sikereket ért el a felszabadított területeken. A vietnami népi kormány egyik legfontosabb feladata a földreform végrehajtása volt. A vietnami kormány egész agrárpolitikájának központi kérdése: a dolgozó parasztság életszínvonalának emelése és a parasztság bevonása a felszabadító háborúban való aktív részvételre. Ho Si-Minh elnök 1953 május 20-i rendelete is ezt a célt szolgálja; a rendelet elősegíti a népi demokratikus rendszer megszilárdulását és a mezőgazdasági termelés növekedését. A kormány elkobozta és a dolgozó parasztoknak adta a francia gyarmatosítók és a néparulók

földjeit, állatállományát és mezőgazdasági felszerelését. A háborúban elesettek és a harcoló katonák családjai előnyben részesülnek a földosztáskor.

Az ipar is fejlődik a felszabadított országrészekben. Emelkedik a munka termelékenysége. Napról napra növekszik a normájukat jelentősen túlteljesítő munkások száma. Az ipari termelés évi átlagban 20 százalékkal, a munka termelékenysége pedig mintegy 12—15 százalékkal emelkedik. A pénzügyek rendezését szolgálja a nemrég megalakult vietnami Nemzeti Bank, amely ellenőrzi az ország pénzügeit, s megteremtette a köztársaság szilárd nemzeti valutáját.

Nagy léptekkel halad az írástudatlanság megszüntetése is. 1945 óta nyolcmillió vietnami dolgozó tanult meg írni-olvasni. Az ország történetében először alakultak olyan főiskolák, amelyeken a nép anyanyelvén folyik az oktatás.

A vietnami nemzeti egységfront a dolgozók millióit tömöríti. A nemzeti felszabadító harc és a gazdasági-kulturális építőmunka szervezője a 700 000 tagot számláló Munkapárt. A párt vezetése és a széles egységfront kialakulása biztosítja a népi hatalom teljes győzelmét és az egész ország felszabadítását.

Az Előadások és Viták rovata beszámoló **Az orosz közgazdasági eszmék története** című mű I. kötetének kéziratára alapján a Szovjetunió Tudományos Akadémiája közgazdasági intézetében rendezett vitáról. A közgazdasági intézet munkaközössége által összeállított kötet a IX. századtól a XIX. század elejéig terjedő időszakot öleli fel. A vitán tizennyolc közgazda és történész szólalt fel; raituk kívül többen elküldték írásbeli megjegyzéseiket. A hozzászólók részletesen és sokoldalúan rávilágítottak a készülő könyv erőnyeire és hibáira. A vita több bonyolult elméleti és módszertani kérdést tisztázott. A közgazdasági intézet munkaközös-

sege mérlegeli a hozzászólásokat, s kijavítja a hibákat, hogy a könyv nyomdai munkálatai rövidesen megkezdődhessenek.

A Kritika és Könyvismertetés rovatban N. Narovljanszkij és A. Rotstejn röviden ismerteti a legjobb termelési tapasztalatok általánosításával foglalkozó irodalmat. Az ismertetők megállapítása szerint a legutóbbi időben megjelent ilyen tárgyú szakmunkák közt sok jó könyv, broszúra található. Persze hibák, pontatlan megfogalmazások, téves megállapítások is jöcskán akadnak ezekben a munkákban. Narovljanszkij és Rotstejn főleg ezeket a hibákat elemzi.

L. Sztjepanov két kanadai szakszervezet **Mekkorák a létfenntartási költségek?** című broszúráját ismerteti. A broszúra leleplezi a kanadai burzsoá statisztika hamisítási módszereit, s a kanadai dolgozók valóságos életszínvonalát tükröző adatokkal, elemzésekkel segíti a kanadai haladó erőket a gazdaság békés úton való fejlesztéséért, a dolgozók életszínvonalának emeléséért vívott harcukban.

Derek Kartun Ahol a legfőbb érték a dollár című, magyarul is megjelent könyvét V. Grigorovics ismerteti. A szerző célja nem az volt, hogy mélyrehatóan elemezze az Egyesült Államok jelenlegi fejlődését, hanem csak az, hogy az élesszemű publicista megfigyeléseit vesse papírra. Helyesen ábrázolja a gazdaság mili-

tarizálásának következményeit, az amerikai dolgozók helyzetét, s meggyőzően mutatja meg az „amerikai életmód” igazi tartalmát.

★

A Voproszi Ekonomiki 10. számának vezércikke méltatja az SZKP központi bizottsága ülésének tavaly szeptemberi határozatát. Az SZKP központi bizottságának szeptemberi ülése feltárta az egyes mezőgazdasági termelők elmaradásának okait, s feladatul tűzte ki, hogy a mezőgazdasági dolgozók a kommunista építés programjának egvik legfontosabb alkotórészeként megteremtsek a mezőgazdasági termékek bőségét.

A. Scserbakov **Az állattenyésztés fejlesztésének feladatai** című cikke az említett szeptemberi párthatározat nyomán részletesen taglalja az állattenyésztés elmaradásának okait, s ismerteti az elmaradás megszüntetését szolgáló intézkedéseket.

A Voproszi Ekonomiki most ismertett számában jelent meg D. Trifonov cikke **A szocializmus egyes gazdasági kategóriáinak formájáról és tartalmáról** és V. Tyihomirov cikke **A európai népi demokratikus országok harca a mezőgazdaság további fellendítéséért**. Az előbbi cikket lapunk 1953. évi 11—12. száma, az utóbbit pedig az Anyag- és Adatszolgáltatás 1953. évi 12. száma közölte.

K. F.

A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 11. számából

A Szovjetunió abba a fejlődési szakaszba lépett, amikor minden feltétele megteremtődött a nép anyagi jóléte hatalmas mértékű fokozásának. Ezzel a kérdéssel foglalkozik a folyóirat szerkesztőségi cikke, amelynek címe: **A szovjet nép anyagi jólétének gyors föllendülése.**

A nehézipar fejlesztésében elért sikerek lehetővé tették a közszükségleti cikkek termelésének hatalmas mértékű növelését. Ezért a kommunista párt és a szovjet kormány feladatul tűzte ki, hogy a nehézipar fejlesztésével egyidejűen sokkal gyorsabban kell növelni a

közszükségleti cikkek termelését, s meg kell szervezni a lakosság élelmiszer- és iparcikkellátásának gyors föllendítését. A közszükségleti cikkek termelésébe bekapcsolódnak csaknem valamennyi minisztérium vállalatai, továbbá a helyiipari vállalatok és a kisipari szövetkezetek is. A lakosság ellátásának gyors megjavításában igen nagy része van a szovjet kereskedelemnek. Minél jobban fejlődik a kiskereskedelmi áruforgalom, annál gyorsabban fokozódik a dolgozók jóléte, annál teljesebben kielégülnek szükségleteik, annál inkább megszilárdul a szovjet rubel árfolyama. A város és a falu gazdasági kapcsolatainak megerősítése szempontjából rendkívül fontos a kolhozparasztság iparcikk- és egyéb szükségleteit kielégítő falusi kereskedelem fejlesztése; a városi lakosság élelmiszerellátása pedig megkívánja a kolhozkereskedelem fejlesztését.

★

A kommunista párt hatalmas alkotó munkájával foglalkozik *I. Szirinszkij* cikke: **A kommunista párt a szocialista gazdaság megteremtéséért és fejlesztéséért vívott harcban.** A szerző meggyőzően bizonyítja: a kommunista párt a Szovjetunió fejlődésének minden szakaszán olyan politikát követett, amely az objektív törvények felismerésén és felhasználásán alapult, s a tömegek döntő érdekeinek kielégítésére irányult. Ezért bizonyult helyesnek a NEP, valamint a szocialista iparosítás és a kollektivizálás politikája.

E politika helyessége leginkább a Nagy Honvédő Háború idején mutatkozott meg. A Szovjetunió a háború példátlan nehézségeiből első sorban azért került ki győztesen, mert a kommunista pártnak a szocializmus építésére vonatkozó programja megvalósult.

A Szovjetunió a háború befejeztén fejlődésének új történelmi szak-

zába, a békés építés szakaszába lépett.

Ma a szovjet népgazdaság új magaslathoz felé lendül. További fejlődése szempontjából rendkívül nagy jelentőségűek a Legfelsőbb Tanács 1953 augusztusi ötödik ülésszakának határozatai, továbbá a Szovjetunió minisztertanácsának és az SZKP központi bizottságának határozatai a mezőgazdaság, a közszükségleti cikkgyártás, az élelmiszeripar, a kereskedelem, azaz a lakosság szükségleteit közvetlenül kielégítő gazdasági ágak rohamos fejlesztéséről. A párt és a kormány most a valamennyi szovjet ember jólétének emelkedését biztosító intézkedések révén a kommunista építés döntő fontosságú feladatát oldja meg.

★

Időszerű problémával foglalkozik *J. Grekulov* cikke: **A kolhoztermelés jövedelmezőségének fokozásáról.** Az SZKP központi bizottságának szeptemberi plénuma a mezőgazdaság fejlesztéséről szóló határozatában kimondja, hogy két-három év alatt meg kell teremteni az élelmiszerek és a mezőgazdasági eredetű nyersanyagok bőségét. Ennek egyik legfontosabb feltétele, hogy a kolhozok és a kolhozparasztszok érdekelték legyenek az elmaradt mezőgazdasági ágak fejlesztésében.

Ismeretes, hogy egyes mezőgazdasági kultúrák, például a gyapot, a cukorrépa és a tea termelése azért fejlődött gyorsan, mert megvolt az az ösztönző erő, amely a kolhozokat és a kolhozparasztszokat érdekeltette a termelés növelésében. E kultúrák fejlesztését az állam megfelelő felvásárlási ár megállapításával, az „áruraváltási rendszer” megteremtésével ösztönözte. Ezzel szemben sokkal kisebb volt az olyan fontos ágak, mint az állattenyésztés, a burgonyás és a zöldségtermelés állami ösztönzése.

Az eddigi adókvetési rendszer külön mérlegelte a kolhozparasztságnak

és a mezőgazdasági lakosság többi részének háztáji gazdaságából, kertből, szőlőből, állattenyésztésből, méhészetből stb. származott jövedelmét. Ez az adózási rendszer nem ösztönözte a kolhozparasztoakat, hogy háztáji gazdaságukban a legértékesebb mezőgazdasági termékek termelését fejlesszék, s nem buzdította őket a tulajdonukban lévő állatállomány növelésére.

A Legfelsőbb Tanács ötödik ülészakán elfogadott új mezőgazdasági adótörvény teljesen megváltoztatta a mezőgazdasági adózási rendszert, s jelentősen csökkentette a mezőgazdasági adót. A kolhozparaszatok tulajdonában lévő minden föld a termeléstől független fix adóalap lett. A mezőgazdasági adó összege 1953-ban 43 százalékkal csökkent, 1954-ben pedig több mint 40 százalékkal csökkenten 1952-höz képest. Az új adózási rendszer előmozdítja a kolhozparaszatok személyi tulajdonában lévő állatállomány növekedését, a háztáji gazdaságok jobb kihasználását.

A kötelező beszolgáltatás csökkentése következtében a kolhozoknak és a kolhozparasztoznak több termék marad nagyobb felvásárlási áron történő eladásra és kolhozpiaci értékesítésre.

Az állam a kolhozokban a begyűjtő szervezetek és a kolhozok szerződése alapján vásárolja fel az állati termékeket. Ez a rendszer mind az államnak, mind a kolhozoknak kedvez. Az állam előre számolhat a kötelező beszolgáltatáson felül felvásárolt termék mennyiségével, a kolhozoknak pedig biztosítja a termékek elhelyezését, a szükséges iparcikkek beszerzését, s pénzelőleget ad.

A kolhozok és a kolhozparaszto gazdagsági ösztönzésére szolgáló nagyszabású intézkedések előmozdítják a kolhozok bevételeinek növekedését és a kolhozparasztság jólétének továbbbi növekedését. Az adók és a kötelező beszolgáltatás csökkentése folytán a kolhozok és a kolhozparaszto jövedelme 1953-ban 13 milliárd

rubellel emelkedett, 1954-ben pedig több mint 20 milliárd rubellel emelkedik.

Mindenesetre helyesen kell értékelnünk a kolhozok és a kolhozparaszto gazdagsági érdekelttségének növelésére irányuló intézkedéseket. Ezek fontos intézkedések, de nem szabják meg a kolhoztermelés fejlődési irányvonalát. Bizonyos, hogy meg kell szüntetnünk az állattenyésztés, a burgonya- és a zöldségtermelés elmaradottságát, csakhogy minden mezőgazdasági termelési ág fejlesztésének fő útja a kolhoztermelés színvonalának emelése, a teljes termelés és az árutermelés növelése, a termékegységre eső költségek csökkentése. A kolhozok közös gazdaságának fejlődését elsősorban a föld kihasználási foka, valamint az egyes mezőgazdasági termelési ágak terméshozama és jövedelmezősége szabja meg. A jól működő, fejlett és magashozamú kolhozok az eddigi érvényben volt adó- és felvásárlási, illetve begyűjtési rendszerben is teljesítették összes kötelezettségeiket, s emellett nagy jövedelemre tettek szert, tagjaik munkaegységeire jelentős összegeket fizettek ki.

A kolhozépítés sokéves tapasztalata szerint a kolhoztermelés határozott föllendülése főként a kolhozgazdaság sokrétű, sokoldalú fejlesztésétől függ. Azokban a kolhozokban, amelyek megfelelően egyesítik a mezőgazdasági ágakat, állandóan növekszik a teljes- és az árutermelés, a kolhoz pénzjövedelme, valamint a kolhozparaszto munkaeységek alapján számított természetbeli és pénzjövedelme.

Valamennyi kolhoz két-három év alatt teljesítheti az állattenyésztés rohamos föllendítésére kitűzött feladatot, s az élenjárók közé emelkedhet, ha végrehajtja a szükséges intézkedéseket, növeli mindenfajta állatállományát, különösen tehénállományát, fokozza állatállománya hozamát, széles körben alkalmazza az állattenyésztés tudományos eredmé-

nyeit és élenjáró tapasztalatait, szilárd takarmánybázist teremt a haszonállattalomány bőséges takarmányozása végett, helyesen szervezi meg a munkát az állattenyésztő telepeken, megjavítja az állatgondozást, gépesíti az állattenyésztés munkafolyamatait.

A zöldségtermelés növelésének egyik legfontosabb tartaléka az árterületek sokkal nagyobb mértékű kihasználása. Általában a zöldség- és burgonyatermelés növelésének egyik legfontosabb feltétele a gépesítés fokozása, minthogy ezek az ágak igen munkaigényesek.

A nagy terméseredményeket elérő kolhozok és kerületek sikereinek alapja a kolhozparasztok lelkiismeretes és becsületes munkája, a kolhozok szakszerű vezetése, a gép- és traktorállományok technikáinak, valamint a kolhozok saját eszközeinek jobb kihasználása, a földmunkák széleskörű komplex gépesítése, az agronómiai tudomány és az élenjáró tapasztalatok eredményeinek alkalmazása a termelésben.

A földmunkák komplex gépesítése biztosítja a földmunkák határidőben történő minőségi elvégzését, előmozdítja a munkaráfördítés csökkenését.

A Szovjetunió szocialista mezőgazdaságában hatalmas tartalékok vannak; helyes kihasználásuk biztosítja a párt és a kormány által kitűzött feladatok sikeres végrehajtását, a termék- és a nyersanyagbőség megteremtését a következő 2—3 évben, a kolhozgazdaság további erősítését s a kolhozparaszság anyagi jólétének fokozódását.

★

A mezőgazdaság fejlesztésének égető problémájával foglalkozik A. Karavajev cikke: **A kolhozok szervezeti és gazdasági megerősítése.**

A mezőgazdaság továbbfejlesztésében óriási szerepük van a kolhozok-

nak, amelyek az ország mezőgazdasági termékeinek döntő részét adják. Éppen ez teszi a kolhozok szervezeti-gazdasági megerősítését elsőrendű fontosságú feladattá.

A szovjet mezőgazdaság még nem használja ki teljesen hatalmas tartalékait. Még jónéhány kolhoz közös gazdasága lassan fejlődik, holott ezeknek a kolhozoknak ugyanolyan lehetőségük van a fejlődésre, mint kerületük élenjáró kolhozainak. A rosszul dolgozó kolhozok elmaradottságának oka elsősorban a győnge vezetés, a mezőgazdasági tudomány és az élenjáró tapasztalatok eredményeinek mellőzése.

A kolhozok közös gazdasága gyors fejlesztéséhez szükséges feltételek megteremtése szempontjából igen jelentős volt a kolhozok 1950—51-ben történt egyesítése. A kis kolhozok szakkénzett káderek híján nem kaptak kellő irányítást, anyagi-termelési bázisuk gyenge volt. Sok kis kolhozban ellentmondás támadt a kolhoztermelés nagyfokú geoesítetttsége és az új technika termelő felhasználásának korlátozott lehetőségei közt. Sokhelyütt a kolhozok kis szántóterülete akadályozta a meglévő traktorok, kombájnok megfelelő kihasználását. Pedig a munkafolyamatok gépesítése a mezőgazdaságban is az az új, döntő erő, amely nélkül a mezőgazdaság gyors fejlődése nem biztosítható. A felsorolt okok miatt vált döntően fontossá a kis kolhozok egyesítése nagy kolhozokban. A kolhozok egyesítésekor a kolhozok száma 254 000-ről 94 000-re csökkent. Ennek megfelelően megnövekedett az egyes kolhozok földterülete, az egy-egy kolhozhoz tartozó kolhozporták száma, a dolgozók létszáma, s megerősödött anyagi-termelési bázisuk. Az egyesítés eredményeként nemcsak mennyiségi változás történt, hanem minőségi változás is. Az egyesített kolhozokban kedvezőbbek a feltételek a földművelés kultúrájának emelésére, a kolhoztermelés minden ágának széleskörű fejlesztésére, a

munkafolyamatok gépesítésére, a termelő jellegű építkezések fejlesztésére. Az egyes kolhozokban a dolgozó kolhozparasztkok számának növekedése lehetővé tette a munka jobb megszervezését, specializálását, a kolhozparasztkok szakképzettségének növelését. Az egyesítés megteremtette a feltételeket, hogy a traktorista és a földművelő brigádok munkája összehangolódjék. Új lehetőségek tárultak fel a kolhozokban a munkatermelékenység gyors fokozására s ezzel a mezőgazdasági termékek termelésének jelentős növelésére.

De az egyesítés önmagában még nem oldja meg a kolhozok szervezeti-gazdasági megerősítésének kérdését. A kolhozok szervezeti-gazdasági megerősítésének fontos feltétele, hogy fokozódjék a kolhozok és a kolhozparasztkok érdekeltisége a mezőgazdaság elmaradt ágainak fejlesztésében, jobban párosuljon a kolhozparasztkok egyéni és társadalmi érdeke. A legfontosabb feltétel azonban a földművelés kultúrájának rohamos fokozása és a közös gazdaság általános fejlesztése. Ez a kolhoztermelés fejlesztésének főútja.

A kolhozok magasfokú technikai felszereltsége a mezőgazdasági termelés szakadatlan fejlődésének, a munkatermelékenység további fokozásának, a kolhozparasztkok anyagi és kulturális életszínvonalának emelkedésének egyik legfontosabb feltétele. Ebben a vonatkozásban igen nagy feladatok hárulnak a gép- és traktorállomásokra. Az ezidőszert működő mintegy 9000 gép- és traktorállomásnak 969 000 15 lóerőre átszámított traktora és 255 000 gabonakombájnya van. 1940-ben a gép- és traktorállomások 90-féle munkát végeztek, ma pedig 170-féle munkát végeznek. A kolhozokban a traktorral végzett munkák terjedelme tavalyelőtt 88 százalékkal több volt, mint a háború előtt. A kolhoztermelés gépesítése évről évre nő, tehát a kézi munka alkalmazása egyre

csökken. Ma már a kolhoztermelés fejlődése jórészt a gép- és traktorállomások munkájának minőségétől, vagyis a technika kihasználásától függ.

Az SZKP központi bizottsága szeptemberi plénumának határozata hangsúlyozza: a kolhoztermelés további föllendülése, a kolhozokra háruló nagy termelési feladatok sikeres megoldása igen nagy mértékben attól függ, hogyan dolgoznak a gép- és traktorállomások. Nagyon megnőtt tehát ez utóbbiak felelőssége a kolhozok szervezeti-gazdasági megerősödéséért, egyes kolhozok elmaradottságának megszűnéséért.

Amde az állami eszközök szerepének növekedése nem csökkenti a kolhozok termelőeszközeinek fontosságát, ellenkezőleg: még határozottabban fölveti további kibővítésük kérdését. A kolhozépítés tapasztalataiból következik, hogy minden kolhoztermelési ág fejlesztése csak akkor biztosítható, ha a gép- és traktorállomások hatalmas technikai segítsége helyesen párosul a kolhozok termelőeszközeinek és anyagi forrásainak gyarapításával és egyszerű kihasználásával. Ez egyik legfontosabb feltétele a kolhozok szervezeti-gazdasági megerősítésének, a kolhozrendszer virágzásának. Minél több a kolhozokban a jó épület, a felhasználható munkaeszköz, a nagyhozamú állatállomány, annál jobb a föld kihasználása, annál termelékenyebb a kolhozparasztkok munkája és hathatósabb a gép- és traktorállomások új technikája.

A kolhozok gazdasági-szervezeti megerősítésének további fontos elemei: a munka helyes megszervezése, a munka szerinti díjazás szocialista elvének fokozott érvényesítése, a munkafegyelem megszilárdítása és a tömeges munkaverseny kibontakozása. A közös gazdaság fejlődésének akadálya, ha a kolhozokban a munka megszervezése helytelen, ha a termelőbrigádok állományában nagy a hullámszás, ha a munka lelkiismeret-

lenül folyik, ha a munkafegyelem gyöngé.

A kis kolhozok egyesítése lehetővé tette a munkaszervezés kérdéseinek újszerű fölvetését. Az egyesített kolhozokban minden lehetőség megvan a helyes munkamegosztásra, a dolgozók szaktudásának gazdagítására. Ezek a kolhozok állandó szakosított munkabrigádokat szerveznek, s így fokozzák a dolgozók szaktudását. De a mezőgazdasági termelés idényszerűsége miatt a szakmapárosítás sem maradhat el. Ez megkönnyíti a meglévő munkaerőtartalékok teljesebb kihasználását a közös gazdaság fejlesztése végett. A kolhozokban a mezei munkák befejeztével sok dolgozó szabadul fel. A soküzemű kolhoz ezeknek továbbra is megfelelő munkát biztosít a következő évi munkálatok előkészítésében, a kolhozépítkezéseken stb., nagyrészüket pedig azokban az üzemágakban foglalkoztatja; amelyek télen is teljes lendülettel dolgoznak.

A kolhozok csak úgy hasznosíthatják az agrártudomány és a technika vívmányait, ha tervszerűen vezetik közös gazdaságukat. Tervszerű gazdálkodás nélkül a kolhozok gazdasági megerősödése is elképzelhetetlen. A legtöbb kolhoz sikeresen alkalmazza a folyó tervezést; ennek keretében készülnek például a kolhozok évi termelési tervei, költségelőirányzatai, a vetési, aratási munkák tervei. Az egyesített kolhozok termelő tevékenységének új feltételei, a közös tulajdon gyors fejlődése és megszilárdulása nyomán szükségessé vált a kolhoztermelés tervezésének megerősítése. A folyó tervezést a távlati tervezéssel kell kiegészíteni, mert enélkül a nagy kolhoz nem fejleszthető.

A nagy kolhoz soküzemű, bonyolult gazdaság; ez megköveteli a vezetők és a mezőgazdasági szakemberek rátermettségét. A nagy kolhoz elnökének nemcsak jó szervező-

nek kell lennie, hanem ismernie kell az agrotechnikai és az állattenyésztési, a gazdasági és a tervezési, a pénzügyi és a számviteli kérdéseket, s a mezőgazdaság technikáját is.

Az SZKP központi bizottsága plenumának a mezőgazdasági termelésről hozott határozata a szervezeti-gazdasági támogatás egyik legfontosabb módjaul a vezető káderek megerősítését emelte ki. A párt kötelezte az állami és a mezőgazdasági szervezeteket, hogy elsősorban felső- és középfokú mezőgazdasági képzettségű szakemberekkel támogassák a kolhozokat. Ezek a szervezeti intézkedések nagymértékben hozzá fognak járulni, hogy a kolhozmezőgazdaság jól és határidőre megoldja nagy termelési feladatait, s ezzel biztosítsa a népjólét rohamos fokozódását.

★.

Az amerikai „segítség” igazi mi-voltára mutat rá *L. Fitunyi* cikke: **A fejletlen országok gazdasági megsegítéséről.**

A fejletlen országok gazdasági megsegítésének kérdése egyre élesebbé és időszerűbbé válik. Nem kerül le az Egyesült Nemzetek Szervezetének napirendjéről. A Szovjetunió, a népi demokráciák, sőt sok fejletlen ország képviselői is gyakran fölvetik ezt a kérdést, s hangsúlyozzák, hogy bár ezek az országok természeti kincsekben gazdagok, s munkaerőben is bővelkednek, gazdaságilag mégis rendkívül elmaradtak, lakosságuk állandó szűkségben, nyomorban él. Ez elsősorban azzal magyarázható, hogy politikailag és gazdaságilag az imperialista hatalmaktól, a külföldi monopóliumoktól függnének.

A fejletlen országok kormányainak képviselői a néptömegek nyomására egyre élesebben követelik az ENSZ-ben, hogy radikálisan javítsák meg országuk gazdasági helyzetét.

Ezért az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsában és egyéb szerveiben egyetlen imperialista delegátus sem merte tagadni, hogy a fejletlen országok halaszthatatlanul gazdasági segítségre szorulnak. De a segítség jellegének és a segélynyújtás módjának kérdésében két ellentétes álláspont, két különböző megoldási eljárás alakult ki.

A Szovjetunió képviselői Lengyelország, Csehszlovákia és a fejletlen országok képviselőinek többségével együtt olyan segítséget követelnek, amely kizárja a beavatkozást a fejletlen országok belügyeibe, elősegíti a termelőerők gyors fejlődését, a természeti kincsek nemzeti érdekű felhasználását, az említett országok gazdasági függetlenségének fokozatos kivívását.

Az Egyesült Államok képviselői ellenkező állásponton vannak. Minden szavuk világosan bizonyítja, hogy nem akarnak igazán segíteni, hanem a segítség ürügyével a fejletlen országok még kegyetlenebb leigázására, az ottani természeti kincsek még mohóbb kifosztására, a lakosság még durvább kizsákmányolására törekszenek. A „legnagyobb önzetlenségnek” hirdetik az amerikai „segítséget”. Pedig álnokságuk leleplezéséhez elegendő, ha megnézzük: hogyan valósítják meg a Truman-programm 4. pontja alapján kötött megkegyezéseket. Ezeknek az a céljuk, hogy előkészítsék a feltételeket az amerikai magántőke további behatolására, hogy erősítsék a fejletlen országok reakciós, amerika-barát köreit.

Az Egyesült Államok a Truman-féle 4. pont keretében 43 országra — köztük Indiára, Indonéziára, Libanonra, Iránra, Izraelre, Egyiptomra, Abesszíniára stb. — erőszakolta rá „segítségét”, „műszaki segélynyújtási” vagy „műszaki együttműködési” egyezmények formájában. Az ilyen egyezmények lehetővé tették, hogy az amerikai „tanácsadók” kezükbe

kaparintsák az említett országok legfontosabb gazdasági ágainak irányítását.

A segítség másik formája az „ellen-szolgáltatás nélkül adott segítség”. Ennek alapján az amerikai kormány „ingyen” küld árukat egy-egy fejletlen ország kormányának. Az amerikai „szakértők” és „megfigyelők” elárasztják a megsegített országot, mert természetesen résztvesznek a segélyosztogatás irányításában. Valójában ellenőrzik az ország pénzügyeit és egész gazdasági életét.

Az elmaradt országoknak adott amerikai „segítség” rendszerében nagyon fontosak az úgynevezett „barátsági, kereskedelmi és hajózási szerződések”; ezek voltaképp a fejletlen országok Egyesült Államoktól való gazdasági függése fokozásának eszközei.

Az Egyesült Államok kormányának egyik legreakciósabb intézkedése az 1951. októberében elfogadott „kölsönös biztonsági törvény”. Ennek értelmében a megsegített ország kötelessége, hogy háborús vágányokra állítsa át gazdaságát, területén engedélyezze amerikai katonai támaszpontok építését, s szállítson az Egyesült Államoknak stratégiai nyersanyagot.

Az imperialisták mindenképp akadályozzák a fejletlen ország nemzeti iparának, elsősorban termelőeszközöket gyártó iparának fejlődését. Tőke-exportjukkal pórázon tartják számos fejletlen ország gazdasági életét.

A fejletlen országokba irányuló tőkeexport a külföldi monopóliumoknak olyan hatalmas profitot biztosít, amely gyakran túlszárnyalja az ott befektetett külföldi tőkék nagyságát. Ennek következtében olyan helyzet alakul, hogy nem a tőke-exportáló országok finanszírozzák a fejletlen országokat, hanem a fejletlen országok a forrásai az imperialista országok tőkefelhalmozásának.

A külföldi segítség tönkreteszi a fejletlen országok kisiparát, könnyűiparát és mezőgazdaságát is. A föld

a külföldi monopóliumoké és a feudális földbirtokosoké, a parasztság nyomorog, igen sok a kihasználatlan földterület. Például a Fülöp-szigeteken a megműveletlen föld az összes megművelhető területek 40 százaléka, Argentínában pedig a földterületnek csak 20,7 százalékát művelik meg.

Az imperialista államok „segítése” kedvezőtlenül hat a fejletlen országok külkereskedelmére is. A külföldi, főként az amerikai monopóliumok birtokában a külkereskedelem a fejletlen országok kirablásának egyik eszköze.

Az amerikai „segítés” természetesen következménye, hogy a fejletlen országokban is erősödik a fegyverkezési hajszá és a gazdasági élet militarizálása. Csökken a termelés, hatalmasan növekszik a munkanélküliség. A fejletlen országok népei mindinkább raeszmélnék, hogy a segítség csak csalétek: a „jötevő” ezzel vonja be hazájukat agresszív blokkokba és szövetségekbe. E blokkok és szövetségek eredménye pedig: éhség és nyomor. Ezért a tömegek egyre kevésbé kérnek az amerikai „segítés”-ből.

A Szovjetunió valóban segíti a baráti országokat; segítése gyökereken különbözik az imperialisták „segítése”-től. A Szovjetunió nem köti segítségét semmiféle feltételhez: előmozdítja a nemzeti ipar fejlődését, a mezőgazdaság fejlesztését, a néptömegek jólétének fokozását. Technikailag tökéletes berendezéseket szállít a népi demokratikus országoknak, s ingyen engedi át gyártási eljárásait.

A fejletlen országok gazdaságfejlesztésének kérdése nemzeti probléma, amelyet csak az illető országok népei oldhatnak meg. Gazdasági helyzetük megjavításának egyetlen lehetősége a nemzeti ipar fejlesztése. A fejletlen országok szempontjából igen nagyjelentőségű a földreform és a föld igazságos elosztása — a

nemzeti sajátosságok mérlegelése alapján.

A fejletlen országok gazdasági megsegítésének és fejlesztésének igazi szószólója a Szovjetunió, amely mindig azt az álláspontot védte, hogy a gazdasági helyreállítás első feltétele: minden ország belső erőinek és tartalékainak kihasználása és saját iparának megteremtése. Minden ország csak így biztosíthatja függetlenségét. A Szovjetunió hajlandó kifejleszteni a kereskedelmi kapcsolatokat a fejletlen országokkal; kész, hogy berendezéseket, gépeket és egyéb árukat szállítson nekik, hogy hozzájáruljon iparuk, mezőgazdaságuk és közlekedésük fejlesztéséhez, cserébe ez országok exportáruit.

Ilyen a fejletlen országok megsegítésének két ellentétes módja. Az Egyesült Államok agresszív körei más országok politikai és gazdasági elnyomására használják fel a külkereskedelmet és a „segítést”, a Szovjetunió ellenben következetesen megvalósítja a béke megőrzésének és megszilárdításának politikáját, s az országok közt a gazdasági együttműködés normalizálására és megszilárdítására törekszik.

★

A japán parasztság helyzetével foglalkozik *J. Guzevatij* cikke: **A háborúutáni „földreform” és a mezőgazdaság hanyatlása Japánban.**

A világ progresszív erői jogosan úgy vélekednek, hogy Japán demokratizálása szempontjából a földreform a legfontosabb kérdés. Az igazi földreform végrehajtása megszabadította volna a parasztságot a földesúri iga alól, s megnyitotta volna a mezőgazdaság fejlődésének széles perspektíváit. Ezzel egyszerre meg lehetett volna oldani a hírhedt „élélmezési kérdést”.

A burzsoá közgazdák szerint Japánban a megművelt terület további kiterjesztése lehetetlen. A malthu-

zianisták állításai ellenére Japánnak hatalmas potenciális lehetőségei vannak a mezőgazdasági termelés gyors növelésére. Az 1948 áprilisában közzétett hivatalos adatok szerint Japánban több mint 5,5 millió to (1 to = 0,992 ha) megművelésre alkalmas földet nem használnak ki. Ha meggondoljuk, hogy az egész megművelt terület körülbelül 5 millió to, akkor látjuk, hogy ez a terület, még a hivatalos adatok szerint is, megkét-szerezhető.

A föld koncentrálódása következtében óriási paraszttömegek elvesztették földtulajdonukat. A japán faluban apró parcellagazdaságok vannak; ezeken roppant kezdetlegesen a földművelés módszerei. Valamennyi modern mezőgazdasági gép és az ígásállatok nagy része kevés földbirtokosé és kuláké. A japán paraszt nem tudja a földet trágyázni, s a rövidtartamú bérleti rendszer még a jobb módú gazdákat is elriasztja attól, hogy tőkét fektessenek be a mezőgazdasági termelés tökéletesítésébe.

Az amerikai megszállók Japán progresszív erőinek nyomására kénytelen-kelletlen bejelentették a „föld-reformot”. A japán parlament 1946 október 21-én elfogadta a földtörvényt. De ennek a törvénynek nem a földbirtokviszonyok igazi megváltoztatása volt a célja. Japán urai demagóg jelszavakkal meg akarták akadályozni az agrárkérdés alulróljövő demokratikus megoldását, hogy meg-erősítsék a reakciót.

A „reform” hatóköre rendkívül korlátozott volt, körülbelül 2 millió to szántóföldre terjedt ki. Egyáltalán nem érintette a földesúri rétt, legelő- és erdőtulajdont, amely pedig a földesúri uralom legfőbb tényezője a japán faluban. A „reform” nem érintette a Japán földművelésében elsőrendű fontosságú öntözőművek földesúri tulajdonát sem, s megmaradtak a földesurak tulajdonában a falusi szövetkezetek, a helyi mezőgazdasági ipari üzemek stb. is.

A földesúri jogok megőrzésének legnyomatékosabb eszköze, hogy a föld továbbra is bérbeadható. Hivatalos adatok szerint 1949 március 1-én a parasztgazdaságok 43 százaléka továbbra is részben vagy teljesen a földbérlettől függött. A kizsákmányoló bérleti feltételek megmaradtak.

A „reform” eredményeképpen a falusi osztálydifferenciálódás éle-
sebbé vált: a kulákréteg kiterjedt és megerősödött.

Teljesen érthető, hogy ez a „föld-reform” nem könnyítette meg a japán parasztság helyzetét, hogy a paraszt méginkább elnyomorodott. Ezt mutatják a parasztgazdaságok csökkenéséről szóló adatok. Az átlagos birtoknagyság 1946-ban 0,88 to volt; ez 1949-ben 0,79 tora esett.

A „földreform” nem érte el azt a politikai célt, amelyet kezdeményezői kitűztek: a paraszttömegek földért vívott harcának meggyöngyítését, sőt élezte a falusi osztályellentéteket. A monopolizáció folytatja és fokozza a kizsákmányolást, s további hanyatlásra kárhoztatja a japán mezőgazdaságot.

Az adóterhek is nehezítik a japán parasztság helyzetét. A parasztságot 1949-ben harmincféle adót fizettek. Különösen súlyos a jövedelemadó; ez voltakép a jövedelemtől független sarc, amelyet a parasztnak deficit esetén is fizetnie kell.

Különösen súlyossá teszi a japán parasztság helyzetét és a mezőgazdasági termelés állapotát az Egyesült Államok vezető köreinek Japán remilitarizálására irányuló politikája. Ezer meg ezer hektáron épültek repülőterek, katonai bázisok, lőterek stb.; e területekért csak a kialakult földár töredékét kapják a parasz-
tok.

A japán mezőgazdaság hanyatlását csak a japán falu demokratikus átalakításával lehet megszüntetni. Az agrárkérdés demokratikus megoldásáért vívott harc Japánban elválaszthatatlanul összeforr az ország álta-

lános gazdasági helyzetének romlását okozó amerikai megszállás ellen, a nemzeti függetlenség kivívásáért indított harccal.

★

A Szemle-rovat *J. Glagolev Az Egyesült Államok militarizálásának gazdasági következményei* című cikkében megmutatja a militarizálás célját, valamint hatását a néptömegek életkörülményeire.

A kapitalista rendszer általános válságának szakaszában, különösen az általános válság második szakaszában a kapitalizmus ellentmondásainak határozott élesedése jellemzi a legnagyobb kapitalista ország, az Egyesült Államok gazdasági fejlődését. A gazdasági válságok mind gyakrabban ismétlődnek, hatásuk rombolóbbá válik. A monopóliumok maximális profitja megszerzésének eszköze mindinkább a háború és a nemzetgazdaság militarizálása lesz.

Az amerikai burzsoá közgazdák erősködnek, hogy az ország nemzetgazdaságának militarizálása a gazdasági élet „stabilizálója”, mert megszünteti a túltermelési válságokat, s mert az állam sokáig átveszi a termelés nagy részét. A katonai kiadások növekedése és a nemzetgazdaság háborús vágányokra történő átállítása valójában elmélyíti a kapitalizmus ellentmondásait, fokozza a tőke koncentrációját és centralizációját.

A kapitalista államok elsősorban a dolgozók egyenes és közvetett adójának emelése, a papírpénz kibocsátás növelése, államköölcsönök kibocsátása útján szerzik meg a fegyverkezési hajszához szükséges eszközöket. Az adóhárascolás és az inflációs fosztogatás csökkenti a dolgozók reálbérét, erősíti az ellentmondást a lakosság fizetőképese kereslete és a termelési lehetőségek közt, s megteremti a túltermelés feltételeit. Jelenleg ez a folyamat megy végbe az Egyesült Államokban.

A dolgozók helyzete rosszabbodik, a nagykapitalisták profitjai pedig növekednek. A monopóliumok profitjai az 1938. évi 3,3 milliárd dollárról 1952-ig 40,8 milliárd dollárra emelkedtek. 1953-ban még ennél is nagyobbak voltak.

De nemcsak az adó, hanem az infláció is szípolozza az Egyesült Államok dolgozóit. A dollár vásárlóereje csökkent, az árak emelkedtek, a forgalomban lévő pénztömeg szaporodott. A monopóliumok profitjaik fokozására használják ki az inflációt.

Az Egyesült Államok dolgozóinak vásárlóképes kereslete elszegényedésük arányában csökken. A könnyűipar és a mezőgazdaság termékeinek jelentős része nem talál piacot. Az árak főlhalmozódnak a raktárakban.

Az árak túltermelése a nagykereskedelmi árak csökkenésével jár. 1951 és 1953 eleje közt a mezőgazdasági termékek nagykereskedelmi ára átlagosan 18 százalékkal csökkent. A monopóliumok a nagykereskedelmi árak csökkenése ellenére tartják, sőt emelik a kiskereskedelmi árakat. Az amerikai dolgozók kényszerű igénytelenségbe süllyedtek.

A fogyasztás csökkenése végzetesen megmutatkozik a mezőgazdaság helyzetében. Az amerikai mezőgazdaságban a válságjelenségek egyre aggasztóbbak. Az árukészletek gyorsan emelkednek. A mezőgazdasági export zuhan. A farmerek rengeteg terméke eladatlan, bár a legfontosabb növények vetésterülete csökkent.

Az elhelyezési nehézségek miatt a termelés esik. A polgári szükségletekre termelő ipar gyorsabban csökken, mint ahogyan a hadiipar növekszik. A részleges és a teljes munkanélküliek sokmillióss hadserege állandóan szaporodik. Egyes iparágakban tömeges a munkáselbocsátás.

Az amerikai kapitalisták a dolgozók akarják áthárítani a növekvő gazdasági nehézségeket. Fokozzák a kizsákmányolást, csökkentik a munkabéreket, növelik a munka intenzi-

tását, s ennek következtében nő a balesetek száma.

A munkások további elnyomordása fizetőképessé keresetük csökkenésével, következésképp az amerikai kapitalizmus ellentmondásainak élesedésétől egyértelmű. Az amerikai tömegek tömörülnek az ország fasiszálására és militarizálására irányuló politika ellen. 1951-ben 2,2 millió, 1952-ben 3,5 millió munkás sztrájkolt.

Az Egyesült Államok vezetőköréi nagyon reménykednek, hogy a gazdasági nehézségekből az expanzió megerősítésével, a gyarmati és a függő országok kirablásával és agresszív kalandok szervezésével kikerülhetnek. De az Egyesült Államok túltermelése nem likvidálható a külső piacok szaporításával sem. Először: mert az amerikai gazdasági életben a belső piac a legfontosabb; a termelt áruk nagy részének értékesítése itt történik. Másodszor: mert az elhelyezési feltételek rosszabbodása nemcsak az Egyesült Államokban, hanem más kapitalista államokban is megfigyelhető. Az amerikai monopóliumok terjeszkedése nem szüntetheti meg a válságot az Egyesült Államokban, legfeljebb bomlaszthatja más tőkés államok gazdasági életét. Ezzel még tovább szűkül a tőkéspiac, s elmélyülnek az imperia-listák ellentétei.

B. Szokolov a **Kritika és Könyvismertetés** rovatban **Sz. Protopopov** **Az építkezések és az építési szervezetek gazdasági tevékenységének elemzése és V. Babelján** **A vasútépítő szervezetek tevékenységének gazdasági elemzése** című könyvét bírálja. A bírált könyvek érdeme, hogy felhívják a figyelmet az építkezések fontos kérdéseire. De egyébként nem elégitik ki az elemi követelményeket sem. Tele vannak általánosan ismert, a tervmutatószámokra még csak nem is utaló hivatalos úrlapokkal. Igen alacsony színvonalon, gyakorlati példák kellő illusztrálása nélkül tárgyalják a problémákat.

O. Szalkovszkij ismerteti **Theodor Prager** **Mesék a gazdasági helyzetről és a valóság** című, Ausztria gazdasági életéről írt könyvét. A könyv 1952-ben a bécsi Stein Verlagnál jelent meg. A haladó osztrák közgazda leleplezi az osztrák nép létérdeke ellen törő monopóliumok politikáját, s az osztrák vezetőkörök gazdasági intézkedéseinek népellenes jellegét, továbbá az osztrák gazdasági élet virágzásáról, a dolgozók helyzetének megjavulásáról szóló jobboldali szocialista hazugságokat. Leleplezi, hogy az Egyesült Államok a „Marshall-terv” alapján nem segítik, hanem kizsákmányolják a „támogatott” államokat.

H. R.-né.

A Magyar-Szovjet Társaság
népszerű képes hetilapja:

az ÚJ VILÁG

MAGYAR-SZOVJET KÖZGAZDASÁGI SZEMLÉ

A MAGYAR-SZOVJET TÁRSASÁG KÖZGAZDASÁGI SZAKOSZTÁLYÁNAK FOLYÓIRATA

A szerkesztőbizottság elnöke:

HAY LÁSZLÓ

Szerkesztőbizottság:

ANTOS ISTVÁN, CSATÁR GYÖRGY, ERDEI FERENC, FEHÉR LAJOS, FEKETE FERENC
FRISS ISTVÁN, HOCH RÓBERT, KARCZAG IMRE, MAGYARI ANDRÁS, NAGY TAMÁS
OSZTROVSZKY GYÖRGY, SZABÓ KÁLMÁN, SZITA JÁNOS

Felelős szerkesztő:

★

SÖMJÉN ENDRE

★

A TARTALOMBÓL

Nagy Tamás: A népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődésének
törvénye

Fehér Lajos: A kormányintézkedések jelentősége és első eredményei
a mezőgazdaság föllendítéséért folyó harcban

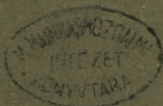
J. Kronrod: A pénz és funkciói a szocialista gazdaságban

Forgács Tibor: Az ágazati gazdaságtanok kérdéséhez

Pach Zsigmond Pál és Sándor Pál:

Hozzászólás a „Vita a gazdaságtörténet néhány kérdéséről
a Német Demokratikus Köztársaságban” című beszámolóhoz

3

T A R T A L O M

Nagy Tamás: A népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődésének törvénye	201
Fehér Lajos: A kormányintézkedések jelentősége és első eredményei a mezőgazdaság föllendítéséért folyó harcban	226
J. Kronrod: A pénz és funkciói a szocialista gazdaságban	245

S Z E M L E

Victor Perlo: Az amerikai monopolizáció hajszája a maximális profit után	265
---	-----

V I T A C I K K E K

Forgács Tibor: Az ágazati gazdaságtanok kérdéséhez	276
Hozzászólás a „Vita a gazdaságtörténet néhány kérdéséről a Német Demokratikus Köztársaságban“ című beszámolóhoz. (I. Pach Zsigmond Pál. II. Sándor Pál)	283

F O L Y Ó I R A T S Z E M L E

A Voproszl Ekonomiki 1953. évi 12. számából (H. R.-né).....	293
--	-----

Felelős szerkesztő

Sömjén Endre

★

Megjelenik havonta

Szerkesztőség: Budapest VI, Sztálin-út 40. Telefon: 125-896, 124-717

Kiadóhivatal: Budapest V, Kossuth Lajos-utca 20. Telefon: 183-930

Előfizetési ára egy évre 60 forint

Terjeszti: Posta Központi Hírlap Iroda V. Budapest V, József nádor-tér 1.

Távbeszélőszám: 180-850, 183-022. A közületi befizetések 61 066, az egyéni előfizetések befizetése 61 280 csekkszámlára történik.

Példányszám 8100 — Terjedelem 6¹/₄ ív

Felelős kiadó: Lányi Pál

A népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődésének törvénye

A szocializmus és a kapitalizmus gazdasági alaptörvénye megmutatja a két termelőmód, a két társadalmi rend közt lévő gyökeres különbséget, mert a két alaptörvény a termelés céljának és az e cél elérésére szolgáló eszközöknek a feltárásával meghatározza a szocialista és a kapitalista termelés mivoltát, lényegét. De a szocialista és a kapitalista termelés közt nemcsak az a különbség, hogy céljuk merőben más, s e cél elérésének eszközei is mások, hanem az is, hogy a szocialista gazdaság tervszerű, a kapitalista pedig anarchikus.

Sztálin kimutatta legutolsó művében, hogy a termelőeszközök társadalmi tulajdona alapján a népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődésének törvénye váltja föl a konkurrenciának és a termelés anarchiájának a kapitalizmusban ható törvényét. A népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődésének törvénye a konkurrenca és a termelési anarchia törvényének ellentétéként keletkezett, e törvény helyébe lépett. Ezért csak a konkurrenca és a termelési anarchia törvényével egybevetve lehet valóban megérteni a népgazdaság tervszerű fejlődésének törvényét.

A konkurrenca és a termelési anarchia törvénye

Ez a törvény nemcsak a tőkés áruterelésnek, hanem a termelőeszközök magántulajdonán alapuló bármiféle áruterelésnek, tehát a kisáruterelésnek is törvénye. A termelőeszközök magántulajdona ugyanis elszigetelti egymástól az ártermelőket, akik pedig a társadalmi munkamegosztás folytán kölcsönösen függnek egymástól, s egymásnak, a társadalomnak termelnek. Mivel mindegyik ártermelő elszigetelten termel, csak a piacon, utólag derül és derülhet ki, szüksége van-e munkája termékére a társadalomnak, vagy sem. A termelés tehát többé vagy kevésbé anarchikus. Ilyen körülmények közt végső soron csak a spontánul ható érték-törvény szabályozhatja — az áraknak az értékektől való eltérése révén —, hogy melyik áruból mennyit kell termelni, vagyis hogy a társadalom ren-

delkezésére álló munkát és termelőeszközöket hogyan, milyen arányban kell az árutermelés egyes ágai közt elosztani. Az értéktörvénynek ez a spontán szabályozó szerepe pedig az egyes árutermelők egymással való konkurrálásán keresztül érvényesül.

Tehát a konkurrencia és a termelési anarchia már a tőkés áruterme-
lést történelmileg megelőző kisárutermelésnek is sajátossága. De a feuda-
lizmusban az árutermelés köre szűk, a gazdaságok nagyrésze természetes
gazdaság. Továbbá: a piac korlátozott, a szükségletek nagyjából stabilak;
kifelé helyi elzárkózás, befelé helyi egyesülés jellemzi a termelést. Az áru-
termelők termelőeszközei kicsinyek, a termelés fejlődése lassú. Ilyen körülmények közt a kereslet dominál a kínálattal szemben, a kínálat lassan hozzáigazodik az ugyancsak lassan változó kereslethez, és nagyobb aránytalanságok nem támadnak.

Tehát a konkurrencia és a termelési anarchia törvényének hatóköre a feudalizmus kiszélesülő kisárutermelésében igen korlátozott, s itt az anarchia nem ölt romboló formát.

Teljesen más a helyzet a kapitalizmusban. A kézművesek kis termelőeszközeit felváltja a modern gépi nagyipar, kialakul a világpiac. Az áruter-
melés és az áruforgalom köre hatalmasan kiterjed: áruvá válik maga a munkaerő is. Kifejlődik a termelőerők társadalmi jellege, valamint az egész termelés roppant méretű társadalmazása: az üzembeli és a társadalmi munkamegosztás. Ezzel kifejlődik a kapitalizmus alapellentmondása: a termelés társadalmi jellege és az elsajátítás magánkapitalista formája között lévő ellentmondás, vagyis a termelőviszonyok ellentmondásba kerülnek a termelőerők jellegével.

Ez a fejlődés a kapitalizmus gazdasági alaptörvényének hatására, a profit-hajszára hatására megy végbe, és az anarchia, a konkurrencia ugrásszerű megnövekedésével jár. A kapitalizmus gazdasági alaptörvényének hatására ugyanis nő a tőke koncentrációja és centralizációja, s a profit utáni hajszában a tőkések kénytelenek minél tökéletesebben megszervezni vállalatukat, üzemükben mindinkább „kifinomítani” a munkások kizsákmányolásának zsarnoki rendszerét. Minél fokozottabb a tőkés nagyvállalatokban a termelés koncentrációja és specializációja, annál inkább kiszélesülnek a tőkés gazdaság különféle vállalatai és ágai közt a spontán, szervezetlen gazdasági kapcsolatok, annál élesebb jellegűvé válik a konkurrenciaharc, amelynek során a gyöngébbek elpusztulnak. A konkurrencia és a termelési anarchia törvényének hatása ugrásszerűen kibontakozik. „A tőkés termelési módban — írja Engels — a termelők elveszítették uralmukat saját termelési viszonyaik felett. Mindegyik magának termel a véletlenül birtokában lévő termelési eszközökkel, s a maga egyéni csereszükséglete számára. Egyikük sem tudja, mennyi kerül cikkéből a piacra, mily mennyiségre van egyáltalán szükség belőle. Egyikük sem tudja, talál-e majd egyéni terméke szükségletet, megtérülnek-e majd saját költ-

ségei, vagy egyáltalán el tud-e adni valamit. A társadalmi termelésben anarchia uralkodik.” (Engels. Anti-Dühring. 280. old. Szikra. 1950.)

A konkurrencia és a termelési anarchia törvényének kibontakozó hatásai szükségképpen aránytalanságok keletkezését idézi elő az egyes termelési ágak, valamint a társadalmi újratermelés egyes mozzanatai közt.

Természetesen a társadalmi újratermelés a kapitalizmusban is megkövetel bizonyos arányokat. Ezek az arányok objektíve szükségesek, vagyis az emberek tudatától és akaratától függetlenek. De a tőkés termelésben ezek az objektíve szükséges arányok csak önmaguk állandó megsértésén keresztül, állandó aránytalanságokon keresztül, a spontánul végbemenő ingadozások átlagaként valósulnak meg. A tőkés termelésben — írja Marx — „az egyes termelési ágak arányossága az aránytalanságból jön létre, mint állandó folyamat, mert itt az egész termelés összefüggése valk törvényként erőszakolja rá magát a termelés szereplőire...” (Marx. A tőke. III. kötet. 296. old. Szikra. 1951.)

A lépten-nyomon keletkező aránytalanságok — amíg nem túlságosan nagyfokúak — nem erőszakosan, nem a termelés folyamatának megszakadása útján, hanem átváltozások révén, a tőkének egyik iparágból más iparágakba való átáramlása útján vagy más módon egyenlítődnék ki. De az aránytalanságok éppen az alaptörvény hatására mind nagyobbak és mind súlyosabbak lesznek, s így végülis csak erőszakosan, pusztító gazdasági válságok árán egyenlítődhetnek ki. A szóbanforgó aránytalanságok közül a legdöntőbb a termelés és a személyes fogyasztás aránytalansága, amely a túltermelési válságok közelebbi oka (de nem alapja), s közvetlenül az alaptörvény, a profithajszka hatását tükrözi.

A kapitalizmus imperialista korszakában a monopóliumok léte — mint ismeretes — nem szünteti meg, sőt különösen élessé teszi a konkurrenciát. Társadalmi méretekben méginkább fokozódik a termelés anarchiája, s a kapitalizmus valamennyi ellentmondása kiéleződik. Mindez elkerülhetetlenül növeli a tőkés gazdaság aránytalanságait, a monopóliumok léte pedig megnehezíti annak a mechanizmusnak a működését (árscökkenés, tőkeátáramlás stb.), amely korábban legalább a kisebb aránytalanságok kiűszöbölését lehetővé tette.

A kapitalizmusnak az állandó aránytalanságokon keresztül megvalósuló objektíve szükséges arányai olyan társadalom arányai, amelynek az értéktöbblettörvény a gazdasági alaptörvénye. Tehát ezek az arányok ettől az alaptörvénytől függnék, következésképp megfelelnek a kapitalizmus természetének, de legkevesebb sem felelnek meg a dolgozó tömegek érdekeinek, s egészen mások, mint a szocialista társadalom objektíve szükséges arányai. Ezért a népgazdaság arányainak a szocialista forradalom győzelme után még azokban az országokban is meg kell változniuk, amelyekben a kapitalista ipar nagy fejlettsége folytán esetleg nem kerül sor szocialista iparosításra.

Összefoglalva: a konkurrencia és a termelési anarchia törvénye azt az objektív valóságot tükrözi, hogy a kapitalizmusban a társadalmi újratermelési folyamat anarchikus; hogy az újratermelés objektíve szükséges arányai spontánul, elemi erővel, gyakran pusztítóan, önmaguk állandó megsértésén keresztül, a konkurrencia kényszere folytán valósulnak meg. Ezért a kapitalista gazdaságra az állandó aránytalanságok jellemzőek. A konkurrencia és a termelési anarchia törvénye alá van rendelve a kapitalizmus gazdasági alaptörvényének, mert a konkurrencián és a termelési anarchián keresztül az alaptörvény követelményei valósulnak meg, s mert a vak, elemi erővel érvényesülő arányok az alaptörvénytől függenek.

A kapitalista gazdaság tervszerű irányításának lehetetlensége

Láttuk, hogy a termelőeszközök magántulajdonán alapuló kapitalista társadalomban, ahol mindegyik tőkés a maga nagyobb profitját hajszolja, a konkurrencia és a termelési anarchia törvénye uralkodik. Ezért lehetetlen a kapitalista gazdaság tervszerű irányítása.

A virágzó és fölfelé ívelő kapitalizmus korszakában a burzsoáziát és az ő osztályérdekeit képviselő közgazdákat nem igen gyötörték kétségek. Szilárd meggyőződésük volt, hogy a piac spontánul ható törvényszerűségei mindent a legjobban elrendeznek, hogy biztosítják „minden világok legjobbjának”, a tőkés világnak örökkévalóságát, a profit folytonos és nagyjából zavartalan megszerzését. De változott a helyzet a kapitalizmus hanyatló korszakában, az imperializmusban, s még inkább pusztulása szakaszában, az általános válságban, amikor a tőkés társadalom ellentmondásai pusztító erővel törtek felszínre, s a megszületett új világ, a szocializmus világa diadalmasan fejlődik. Most már szelvében-hosszában elterjedtek azok az „elméletek”, amelyek azt hirdetik, hogy a kapitalizmus — éppen megmaradása végett — bizonyos „reformokra” szorul, hogy nem lehet már csak a piaci spontaneitásban bízni, hanem meg kell teremteni a „kapitalista tervgazdálkodást”. Egyesek a kapitalizmus tervszerűsítését a monopóliumoktól várják, mások a tőkés államtól. Egyesek nagyarányú beavatkozást követelnek a gazdasági élet spontán menetébe, mások hajlandók kevesebbel is megelégedni. A legkülönbözőbb politikai irányzatok képviselői akadnak köztük: liberálisok és konzervatívok, fasiszták és szocialdemokraták. De mind ugyanazt a nótát fújják, hogy lehetséges, s a kapitalizmus megmaradása végett szükséges is a kapitalista tervgazdálkodás. De ne gondoljuk, hogy a gazdasági spontaneitás hívei, a „tervgazdálkodás” ellenzői letűntek a színről. Ők is nagy hűhóval reklámozzák a maguk portékáját, s a kapitalizmus erőivel szemben támasztott bizalmatlanság, sőt nem egyszer a szocializmussal való rokonszenvezés vádjával illetik „ellenfeleiket”. A kapitalizmus nehézségeinek nagyságától függően hol az egyik, hol a másik „irányzat” hívei kerekednek fölül. A tőkések nyersanyag-

problémaival kapcsolatban már Marx hangsúlyozta: „Minden olyan gondolatot, hogy a nyersanyagok termelését közös, átfogó és előrettekintő ellenőrzésnek vessék alá — az ilyen ellenőrzés nagyjában és egészében teljesen összeegyeztethetetlen a tőkés termelés törvényeivel, és ezért mindig jámbor óhaj marad, vagypedig arra korlátozódik, hogy nagy, közvetlenül fenyegető veszély és tanácsstalanság pillanataiban a tőkések kivételesen közös intézkedéseket tesznek —, felvált az a hit, hogy a kereslet és a kínálat majd kölcsönösen szabályozzák egymást.” (Marx. A tőke. III. kötet. 152. old. Szikra. 1951.)

Nem kétséges, hogy a kapitalizmusban a hatalmasra nőtt termelőerők, a termelés nagyfokú társadalmi jellege szükségessé teszi a gazdaság tervszerű irányítását. De erre a kapitalizmusnak a konkurrencia és a termelési anarchia, objektív gazdasági törvényének uralkodása miatt nincs meg a lehetősége. Gazdasági törvényeket pedig — mint tudjuk — nem lehet megsemmisíteni, s nem lehet megváltoztatni.

A tőkés állam, különösen a monopoltőke állama az imperializmus korszakában beavatkozik ugyan a gazdasági életbe, de ez nem vezet és nem vezethet tervgazdasághoz. Egyrészt a termelőeszközök magántulajdona miatt ennek a beavatkozásnak szűkre szabottak a korlátai, másrészt az állam a monopoltőke állama, s így beavatkozása éppen a monopóliumok érdekében, azok maximális profitjainak biztosítása végett történik. Ilyen körülmények közt az állami beavatkozás csak fokozza a dolgozó tömegek nyomorát, gyorsítja a kisárutermelők és a kisebb tőkések pusztulását, élesebbé teszi a különféle tőkés csoportok közt folyó harcot, méginkább eltorzítja a gazdaság fejlődését, vagyis nem csökkenti, hanem növeli az anarchiát.

A modern tőkés állam beavatkozása a gazdasági életbe különösen fokozódik az imperialista háborúkban. Ha valaha, akkor éppen a háború alatt kellene megvalósulnia az oly buzgón propagált tőkés „tervgazdaságnak”. A tények azonban egyértelműen ennek ellenkezőjéről tanúskodnak. Nézzük például az Amerikai Egyesült Államok helyzetét a második világháborúban. Az állam hadigazdasági rendszabályai körül makacs küzdelem folyt a tőkések közt. A hatalmas monopóliumok éles harcot vívtak egymással és a kívülállókkal az állami rendelkezésekért, a munkaerő- és a nyersanyagjuttatásokért. Ezt még tetézte a monopolegyesülésekben folyó belső harc a kvótákért. A monopóliumok bizonyos része, amely amúgyis biztos piacra és emelkedő profitra számított, ellenszegült a háborús árállításnak. Például a gépkocsipar az úgynevezett nemzetvédelmi programmal ellátva ellenére is folytatta a személygépkocsigyártást. Az Amerikai Alumínium Társaság (Alcoa) a nagy árak védelmében fékezte az alumíniumkohászat fejlesztését, s mit sem törődött vele, hogy így a hadirepülőgépgyártásban fennakadások támadhatnak. Az egyik 1942. évi hivatalos jelentés szerint sok társaság spekulációt folytatott a hadiokkerek gyártására ki-

utalt nyersanyaggal. A leghatalmasabb monopóliumok jelentős része — a háborúutáni kapacitáskihasználatlanságtól félve — ellenállást tanúsított új hadiüzemek létesítésével szemben. Ez volt az egyik legfőbb oka, hogy a hadiipar kifejlesztésének programját nagyrészt állami pénzből kellett végrehajtani. A monopoltörvények tartották kezükben az egész hadigazdaság, a különféle háborús csúcsszervek irányítását, s ezt a pozíciójukat kihasználták versenytársaik legázolására, a tömegek kifosztására, maximális profitok szerzésére. Ezek a tények világosan mutatják, hogy a kapitalista gazdaság tervezése még háborúban is lehetetlen.

A „kapitalista tervgazdálkodás” kudarcáról tanúskodik déli határainkon Jugoszlávia példája. A Tito-klika egyrészt kiárúsítja ezt a szerencsétlen országot az amerikai nagytőkének, másrészt helyreállítja a „hazai” kapitalizmust. A titóisták az egyes állami vállalatokat „önállósították”, önálló „üzemi tanácsoknak” adták át, s ily módon átjuttasszák a régi vagy az új tőkések kezére. A mezőgazdasági szövetkezeteket átalakították kulákszövetkezetekké. A kapitalista viszonyok újjáéledése Jugoszláviában szükségképpen a tervgazdálkodás megszűnésével járt. Az öt éves terv csődbejutott, a tervhivatal feloszlott. Jugoszlávia gazdaságában példátlan az anarchia, s a jugoszláv nép a legszörnyűbb nyomorban tengődik.

A népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődése törvényének tartalma

A szocialista forradalom új termelőmód alapját veti meg, a termelőeszközök társadalmi tulajdonán alapuló termelőmódot. A termelőeszközök magántulajdonának megszüntetésével és társadalmi tulajdonuk megteremtésével a konkurencia és a termelési anarchia törvénye lelép a színről, érvényét veszti, mert megszűnnek azok a termelőviszonyok, amelyek ezt a törvényt szülték. E törvény helyébe — a megváltozott viszonyok talaján — új törvény lép: a népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődésének törvénye.

Marx és Engels, a tudományos szocializmus megalapítói, akik a kapitalizmus gazdasági fejlődéstörvényeinek feltárása alapján zseniális előre látással fölvezették az eljövendő társadalom körvonalait, sokhelyütt hangsúlyozták, hogy a szocialista termelés egyik legfontosabb jellegzetessége a tervszerűség lesz. A megannyi példa közül csak egyet idézünk: „A termelési eszközöknek a társadalom által való birtokbavételével megszűnik... a termékeknek a termelő feletti uralma. A társadalmi termelésen belüli anarchiát tervszerű, tudatos szervezethez váltja fel.” (Engels. Anti-Dühring. 92. old. Szikra. 1950.)

Lenin továbbfejlesztette a szocialista termelés tervszerűségére vonatkozó marxista tételeket: „Kritikátlan kritika” című cikkében (Lenin. A kapitalizmus fejlődése Oroszországban. 611. old. Szikra. 1949.) mint állan-

dóan és tudatosan biztosított arányosságot határozta meg a tervszerűségnek. Ezzel feltárta a társadalmi termelés tervszerűségének lényegét.

Sztálin ebben a kérdésben azzal járult hozzá a marxista politikai gazdaságtan továbbfejlesztéséhez, hogy legutolsó művében kimutatta: a szocialista népgazdaság tervszerű fejlődése mögött a tervszerű (arányos) fejlődés *törvénye* húzódik meg, továbbá, hogy tisztázta a viszonyt a gazdasági törvény és a tervezés, valamint a gazdasági törvény és az alaptörvény közt.

A népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődése objektív gazdasági törvény, vagyis tudatunktól és akaratunktól független objektív folyamatok lényeges belső összefüggéseinek tükröződése.

A konkurencia és a termelési anarchia, a gazdaság tervszerűtlensége és állandó aránytalanságai — mint láttuk — elválaszthatatlan sajátosságai, az emberek akaratától független jelenségei a tőkés gazdaságnak. Ezért nem is lehetséges a tőkés gazdaság tervezése. Ezeket az objektív viszonyokat tükrözi a konkurencia és a termelési anarchia törvénye.

A szocialista társadalomban gyökeresen mások a viszonyok. A népgazdaság tervszerűen fejlődik, az újratermelés szükséges arányai nem spontánul, nem önmaguk állandó megsértésén keresztül, nem a konkurencia kényszere folytán, hanem a társadalmi újratermelési folyamat tervszerű irányítása révén valósulnak meg. Ez nem is lehet másképp. Miért nem? Mert itt az egyesült szocialista termelők társadalmáról van szó, itt a termelőket nem szigeteli el egymástól a termelőeszközök magántulajdona, ellenkezőleg, összeköti őket ezek szocialista tulajdona. A szocialista tulajdon a népgazdaság minden ágát, minden vállalatát egyetlen egységes termelési szervezetbe egyesíti: (s ezen az sem változtat, hogy a kolhoztulajdon folytán még megvan az egyes kolhozok bizonyos elkülönültsége). Ilyen körülmények közt *lehetővé* válik a népgazdaság tervszerű irányítása. De ez az óriási egységes gazdasági szervezet *szükségessé* is teszi a központi, tervszerű irányítást, mint ahogy bármilyen nagyüzem sem lehet meg többé-kevésbé tervszerű vezetés nélkül. A spontaneitás alapján összeegyeztethetetlen a szocialista gazdaság fejlődésével. (Ebből persze nem következik, hogy a fejlődésben egyáltalán nincsenek spontán, meg nem tervezett elemek.) Ezeket az objektív viszonyokat tükrözi a népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődésének törvénye.

Tehát a népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődésének törvénye kifejezi, hogy a szocializmusban a népgazdaság tervszerű irányítása (tervezése) objektíve lehetséges és szükségszerű. De ez a lehetőség és szükségszerűség csak a párt és a szocialista állam gazdaságpolitikája, a népgazdaságnak a törvény tudatos felhasználásán alapuló állami irányítása révén válhat valósággá. E tekintetben nincs választás! Nem a szocialista állam akaratától függ, hogy a népgazdaságot irányítja-e vagy sem. A

gazdaság tervszerű irányítása, vagyis tervezése nélkül a szocialista társadalom nem lehet meg.

Mégsem szabad összetéveszteni a népgazdaság tervszerű fejlődésének gazdasági törvényét a gazdaságpolitika körébe tartozó tervezéssel, amely e törvény tudatos felhasználásán alapszik. A probléma sztálini tisztázása előtt több marxista közgazda elkövette ezt a hibát. Magam is köztük voltam. Most már nem nehéz megérteni, hogy más a gazdasági törvény, s más dolog az ezen alapuló tervezés. Először: a tervezés sose tükrözheti tökéletesen a törvény követelményét — az arányosság tudatos biztosítását a népgazdaságban —, hanem csak mind jobban megközelítheti ezt. Hiszen semilyen tervezés sem számolhat minden jelenlegi és jövőbeli tényezővel és minden összefüggéssel. Másodszor: ha a tervezés megszegi a törvény követelményét, akkor rögtön kitudnik, hogy a törvény megléte független a tervezéstől. Például, ha a tervek szerint a gépgyáraknak bizonyos mennyiségű gépet kell gyártaniuk, de a tervezés egyidejűleg nem gondoskodik az ehhez szükséges acélmennyiségről, akkor a terv kudarcot vall, a gépgyárak nem használhatják ki kapacitásukat, nem készíthetik el a megszabott gépmennyiséget. Mi történt ebben az esetben? A tervezés nem biztosította az acéltermelés és a gépgyártás közt az arányosságot. Egy bizonyos „arány” spontánul megvalósul ugyan, hiszen a gépgyártás csak a meglévő acélmennyiség erejéig folytatható, de ez az „arány” a népgazdaság szempontjából igen ártalmas következményű aránytalanság. Tehát a törvény azzal jelezte meglétét, hogy megszegése káros következményekkel járt.

Az előbbi példa két iparág arányosságának szükségességét bizonyította. De a népgazdaságban nemcsak az egyes iparágak tudatosan biztosított állandó arányossága szükséges, hanem a termelés megannyi egyéb belső aránya is, például a termelőeszközök és a fogyasztási cikkek termelésének, az ipari és a mezőgazdasági termelésnek az arányossága. De bármily fontosak is a termelés arányai, ezzel a népgazdasági arányosság problémái nem merülnek ki. Arányosság szükséges például a termelés és a fogyasztás, a fogyasztás és a felhalmozás, a termelés és a forgalom közt, vagyis a társadalmi újratermelési folyamat különféle mozzanatainak közt.

Tehát a tervszerű fejlődés törvényének az a követelménye, hogy a társadalmi újratermelés folyamatában az arányosság, az összhang tudatosan és állandóan biztosított legyen.

Az arányosság állandó biztosítása azonban nem jelent változatlan arányokat. A szocialista népgazdaság ugyanis szakadatlanul fejlődik, rendszeresen bővített újratermelést valósít meg, s a fejlődés során különféle arányai szükségképpen eltolódnak. Például nyilvánvaló, hogy az egyes fogyasztási cikkek termelésének egészen más arányai szükségesek az olyan szocialista társadalomban, amelynek termelőerei még nem külö-

nösen fejlettek, s ezért a lakosság szükségletei még nem nagyon magas színvonalon elégíthetők ki, s az olyanban, amely már megkezdte az átmenetet a kommunizmus felé. A meglévő arányok változása úgy valósul meg, hogy a termelés egyes ágai különböző ütemben fejlődnek, s ez új arányokat eredményez. A kialakuló új arányok akkor felelnek meg az arányosság követelményének, ha az egyes területek fejlődése is arányos. *Tehát az arányosság követelménye az egyes területek, oldalak stb. arányos fejlődésének követelményére is kiterjed.* Ezért beszélünk a népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődésének törvényéről.

A tervszerű fejlődés törvénye voltaképp nem követel mást, mint tudatosan és állandóan biztosított arányosságot, összhangot a társadalmi újratermelés folyamatában. Ez a követelmény bizonyos összefüggések esetében egyértelmű. Például bizonyos mennyiségű áru forgalmának lebonyolításához meghatározott mennyiségű pénz szükséges, bizonyos mennyiségű villamosenergia termeléséhez meghatározott szénmennyiség kell stb. Az ilyen és hasonló arányokat ugyanis egyértelműen meghatározzák a társadalmi újratermelési folyamat különféle elemeinek, oldalainak gazdasági és technikai összefüggései. De éppen a népgazdaság legfontosabb arányai esetében nem ez a helyzet, mert az arányosság — mint elvont követelmény — igen különféle arányok közepett valósulhat meg. A tervszerű fejlődés törvénye azonban nem akármilyen társadalomban, hanem olyan társadalomban érvényesül, amelyben a szocializmus gazdasági alaptörvénye uralkodik. Az alaptörvény szabja meg a termelés célját, e cél elérésének eszközeit, s ezzel a szocialista termelés, a szocialista népgazdaság egész fejlődését. *Tehát az arányoknak olyanoknak kell lenniük, amelyek megfelelnek az alaptörvény követelményeinek. Ebben nyilvánul meg a tervszerű fejlődés törvényének alárendeltsége az alaptörvénnyel szemben.* Például a termelés és a fogyasztás közt, a fogyasztás és a felhalmozás közt, a termelőeszközök és a fogyasztási cikkek termelésének növekedése közt igen sokféle arány elégítheti ki az arányosság elvont követelményét. De az alaptörvény megköveteli, hogy a termelés nagyobb legyen, mint a fogyasztás, s a lakosság fogyasztása szakadatlanul növekedjék; hogy a fogyasztás és a felhalmozás közt lévő arány biztosítsa mind a termelés bővítését, mind a nép jólétének emelkedését; hogy a termelőeszközök termelése — hosszabb időszaktól tekintve — gyorsabban növekedjék, mint a fogyasztási cikkeké. Éppen mert a tervszerű fejlődés törvénye a szocializmus gazdasági alaptörvényének van alárendelve, azért kell a tervszerű fejlődés során olyan arányoknak kialakulniuk, amelyek nemcsak a tervszerű fejlődés törvénye követelményeinek, hanem egyszersmind az alaptörvény követelményeinek is megfelelnek. (Ellenkező esetben aránytalanságról van szó.) A tervezésnek ilyen arányok kialakítását kell biztosítania. „Ami a népgazdaság tervezését illeti — írja Sztálin —, az csak két feltétellel érhet el pozitív eredményeket: a) ha helyesen tükrözi a népgazdaság tervszerű fejlődése tör-

vényének követelményeit, b) ha mindenben alkalmazkodik a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeihez.” (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 42. old. Szikra, 1953.)

A tervszerű fejlődés törvénye nemcsak alá van rendelve a szocializmus gazdasági alaptörvényének, hanem vissza is hat az alaptörvényre. A szocializmus gazdasági alaptörvénye ugyanis csak a tervszerű, arányos fejlődés körülményei közt érvényesülhet, s a fejlődés minden aránytalansága akadályozza, korlátozza az alaptörvény érvényesülését.

Az arányok objektív jellege és az ország belső és külső viszonyaitól való függősége

A szocialista népgazdaság arányai a tervezés segítségével alakulnak ki, de ezek az arányok mégsem akarattunktól függnék: a tervezésnek az objektíve szükséges arányok kialakítására kell törekednie, ellenkező esetben kudarcok érik. Így értelmezendő az arányok objektív jellege. A gazdaságpolitika — s benne a tervezés — hibái esetén kialakulhatnak olyan arányok is, amelyek voltaképp aránytalanságok. Az ilyen arányok is objektívek abban az értelemben, hogy az objektív valóság arányai, de nem objektíve szükségesek, hanem a törvényszerű gazdasági fejlődés, a tervszerű (arányos) fejlődés szempontjából véletlenek, helytelenek.

Objektíve szükségesek, vagyis helyesek azok az arányok, amelyek megfelelnek az alaptörvény és a tervszerű, arányos fejlődés törvénye követelményeinek. E törvények természetesen konkrét körülmények, feltételek közt hatnak, s így általános követelményeik az ország belső és külső viszonyaitól függően konkretizálódnak. Például csak a szobanforgó ország belső és külső viszonyainak mélyreható elemzése alapján válaszolhatunk arra a kérdésre, hogy adott helyen és időben a termelőeszközök és a fogyasztási cikkek termelésének és termelésük növekedési ütemének, vagy a fogyasztásnak és a felhalmozásnak milyen konkrét aránya egyezik meg az alaptörvény és a tervszerű fejlődés törvénye követelményeivel, tehát tekinthető arányosnak. S az egy bizonyos időben és helyen objektíve szükséges, helyes arány más időben és más helyen nem megfelelő.

Hogy milyen *konkrét* arányok felelnek meg az alaptörvény és a tervszerű fejlődés törvénye követelményeinek, hogy tehát milyen konkrét arányok kialakítására kell a tervezésnek törekednie, az igen sok tényezőtől függ. Ezek közül különösen fontosak: az ország termelőerőinek fejlettsége és természeti erőforrásainak gazdagsága; a termelőviszonyok; a belső politikai helyzet; a nemzetközi helyzet és az ország külső gazdasági kapcsolatai.

Az ország termelőerőinek fejlettségét illetően nyilvánvaló, hogy például a termelőeszközök termelésének egy fejlett ipari ország egész termelésében rendszerint sokkal nagyobb súllyal kell latbaesnie, mint egy

kevésbé fejlett, esetleg agrárországában. S ha ez az arány túlzottan, az ország adott termelőerőinek fejlettségéhez képest irreálisan, eltolódik a termelőeszközök javára, akkor aránytalanság támad.

De a termelők színvonalának megváltozásával megváltoznak a dolgozók szükségletei is. Ez változást tesz szükségessé a fogyasztási cikkek termelésének mennyiségében és összetételében, ami viszont megkívánja a különféle termelőeszközök termelési arányainak megváltozását. Nem jelentéktelen a természeti adottságok, erőforrások szerepe sem az arányok kialakításában. A Szovjetunió hatalmas és természeti kincsekben gazdag ország, s ezért gyorsan kifejleszthette a termelés minden ágát, s rá is kényszerült erre, mert sokáig egyedül állt az ellenséges kapitalista világgal szemben. De például Magyarország természeti lehetőségei már hasonlíthatatlanul korlátozottabbak, arról nem is szólva, hogy nemzetközi helyzete egészen más, mint annakidején a Szovjetunióé volt. Nekünk tehát népgazdaságunk arányainak kialakításakor, a termelés egyes ágainak fejlesztésekor mérlegelnünk kell természeti adottságainkat, például vasércben (legalábbis föltárt vasércben) való szegénységünket, alumíniumban való gazdagságunkat, éghajlatunk bizonyos kedvező és kedvezőtlen sajátosságait stb.

A termelőviszonyoknak a szocializmusépítő országban igen fontos szerepük van a helyes, objektíve szükséges arányok meghatározásában. A szocializmus gazdasági alaptörvénye és a tervszerű fejlődés törvénye ugyanis az átmeneti gazdaságban — a még meglévő tőkés szektor és a jelentékeny kisárutermelő szektor miatt — korlátozott hatókörrel érvényesül. A kisárutermelő mezőgazdaság szükségszerűen lassúbb fejlődése (esetleg a gazdaságpolitika hibái miatt bekövetkező stagnálása) fékezi az ipar fejlődését. Ezt okvetlenül mérlegelni kell az ipari fejlődés ütemének, az ipar és a mezőgazdaság közt kialakítandó aránynak a tervezésekor, s nem szabad az ipar túlzott fejlesztésével elszakítani az ipart a mezőgazdaságtól.

A belső politikai helyzet mérlegelése az arányok szempontjából első sorban azt jelenti, hogy olyan arányok szükségesek, amelyek erősítik a munkás-paraszt szövetség gazdasági alapjait, s elősegítik, hogy ez a szövetség mind mélyebb barátsággá változzék. Az átmeneti gazdaság helyes arányainak kialakításában nagy figyelemmel kell lenni a parasztság teherbíróképességére, a parasztnak az egyéni gazdálkodáshoz való ragaszkodására, s termelési és fogyasztási szükségleteikre. Nem mellékes azonban a különféle termelési ágak fejlődési üteme közt kialakítandó helyes arányok meghatározása szempontjából a dolgozók politikai fejlettsége, öntudata sem.

Az objektíve szükséges arányok sokban függenek a nemzetközi helyzet-től és az ország külső gazdasági kapcsolataitól. A szocialista termelő-vizonyok megvédése a kapitalista környezet fegyveres fenyegetésével szemben — az alaptörvény érvényesülésének ez a létfontosságú feltétele — erős honvédelmet követel, s ennek szükségletei befolyásolják a népgazdaság arányait, ugyanis ezek is megkövetelik a nehézipar gyors fejlesztését. A demokratikus tábor országainak természetesen állandóan erősíteniük kell honvédelmüket. De a Szovjetunió erejének hatalmas megnövekedése, a népi demokráciák gazdasági és politikai megerősödése, az imperializmus táborának fokozódó bomlása, tehát a nemzetközi erőviszonyok eltolódása fontos tényezőként járult hozzá, hogy most a demokratikus tábor országai-ban lehetővé vált a fogyasztási cikkek termelésének gyors növelése. A külső gazdasági kapcsolatokat illetően pedig az a legfontosabb, hogy a népgazdaság helyes arányai mind fokozottabban függenek a demokratikus táborban kialakuló belső szocialista nemzetközi munkamegosztástól. A szocializmusépítő országok akkor járnak el a szocializmus gazdasági alap-törvényének megfelelően, ha elsősorban a termelésnek azokat az ágait fejlesz-tik, amelyek számára természeti (és történeti) adottságaik a legkedve-zőbbek. Ezért ami aránytalanságnak tűnik, ha az országot elszigetelten vizsgáljuk, arányosság lehet a nemzetközi munkamegosztás keretei közt, s megfordítva.

A népgazdaság néhány különösen fontos aránya

A termelésben az I. és a II. osztály, vagyis a termelőeszközök és a fogyasztási cikkek termelésének aránya a legfontosabb.

A helyes arányt itt elsősorban a szocializmus gazdasági alaptörvé-nyének az a követelménye határozza meg, hogy a szocialista termelésnek szakadatlanul növekednie és tökéletesednie kell a legfejlettebb technika alapján. A technika fejlődése, a munka termelékenységének növekedése azt jelenti, hogy a munkás mind több termelőeszközt (gépet, nyersanyagot stb.) mozgat, s így a gyártott termékben állandóan növekszik az elhasznált holt munka (a termelőeszközökben megtestesülő munka) aránya a munkás által kifejlesztett eleven munkához képest. De hogy meglegyen a termelőeszközöknek ez a növekvő mennyisége, az I. osztály termelésének gyorsabban kell növekednie a II. osztályénál. Csakis ez biztosíthatja tartósan azt a bővített újratermelést, amely a technika fejlődése alapján való-sul meg. Egyszersmind a szocializmus gazdasági alaptörvénye szerint a dolgozók jólétének szakadatlanul növekednie kell, hiszen ez a célja a ter-melés növelésének és tökéletesítésének. Ez pedig a fogyasztási cikkek mind nagyobb bőségét teszi szükségessé. Tehát az I. és a II. osztály termelése, illetve termelésük növekedése közt a helyes arányt úgy kell meghatá-rozni, hogy az a *konkrét helyzetben* megfelelően az alaptörvény követelmé-

nyeinek, mind a cél, mind az eszköz tekintetében. Ha például a termelőeszközök termelése az előző időszakban igen erősen nőtt, a fogyasztási cikkeké pedig elmaradt, akkor lehetséges, hogy bizonyos ideig a kettő egy forma ütemben növekedjék, sőt egy ideig a fogyasztási cikkek termelése gyorsabban növekedhet.

Félreértések elkerülése végett megjegyezzük, hogy az I. osztály termelése egyaránt tartalmazza az ipar és a mezőgazdaság által előállított termelőeszközöket, a II. osztályé pedig mind az ipari, mind a mezőgazdasági fogyasztási cikkeket. De az iparban is el kell tolni a aránynak a termelőeszközök gyártása javára, vagy ahogy mondani szokták: a nehézipar javára, s ennek az arányeltolódásnak az üteme is a konkrét helyzet-től függ.

Például a Szovjetunió iparában a termelőeszközök termelése az első ötéves tervben 193 százalékkal, a fogyasztási cikkeké csak 84 százalékkal nőtt, mert ebben az időszakban minden erőfeszítést a nehézipar megteremtésére kellett összpontosítani, még annak árán is, hogy a lakosság élet-színvonala csak lassan emelkedik. A második ötéves tervben az ütemkülönbség már jóval kisebb volt: a termelőeszközök termelése 138 százalékkal, a fogyasztási cikkeké 100 százalékkal növekedett, s ehhez képest gyorsan fokozódott a lakosságnak ipari fogyasztási cikkekkel való ellátása. Végül ismeretes, hogy az ötödik ötéves terv eredetileg már csak mintegy évi 2 százalékos növekedési ütemkülönbséget szabott meg az iparban a termelőeszközök javára, de a lakosság életszínvonalának ugrászerű emelése végett a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának 1953 augusztusi ülése ezt is módosította, s azonos növekedési ütemet határozott meg.

Nálunk Magyarországon a hároméves terv alatt (amely alapján helyreállítási terv volt) a termelőeszközök és a fogyasztási cikkek termelésének növekedése az iparban nagyjából megfelelően alakult. De az öt-éves terv időszakában túlságosan előretört a nehézipar. E hiba kijavítására már az 1954. évi terv a termelőeszközök termelésének 2 százalékos csökkentését, a fogyasztási cikkek termelésének pedig 16 százalékos növelését irányozza elő.

Az egész népgazdaság szempontjából döntő fontosságú az ipar és a mezőgazdaság aránya. „A szocialista társadalom — mondta Sztálin — az ipari és a mezőgazdasági dolgozók termelési és fogyasztási társulása. Ha ebben a társulásban az ipar nincs összehoztatva a mezőgazdasággal, amely a nyersanyagot és az élelmiszert adja, és az ipar készítményeit felszívja, ha tehát az ipar és a mezőgazdaság nem alkot egységes népgazdasági egészet, akkor ebből nem lesz semmiféle szocializmus.” (Sztálin Művei. 7. kötet. 212. old. Szikra. 1951.) Az ipar és a mezőgazdaság azért függ kölcsönösen egymástól, mert a mezőgazdaság az ipar nyersanyag- és élelmiszerbázisa, az ipar pedig a mezőgazdaság termelőeszköz- és ipari

fogyasztási cikk-szállítója, vagyis az ipar és a mezőgazdaság egymás piacai, egymás áruinak átvévei.

Az ipari termelésnek gyorsabban kell növekednie a mezőgazdasági termelésnél, egyebek közt azért, mert a mezőgazdaság mind több és több gépet igényel, mert a mezőgazdaság termékei mind bonyolultabb ipari feldolgozáson mennek keresztül, mert az ipar nyersanyagainak mind nagyobb részét is az ipar termeli, s mert az emberek szükségleteinek kielégítésében az ipar mindinkább növekvő szerepet tölt be. Ily módon a társadalom egész termelésében eltolódik az arány az ipar javára. De ennek az eltolódásnak az üteme is a konkrét helyzettől függően változik. A Szovjetunióban közvetlenül az első ötéves terv előtt, sőt az első ötéves terv kezdetén is, amikor a szocialista ipar már rohamosan fejlődött, de a kisárutermelő mezőgazdaság még egyhelyben topogott, az ipar és a mezőgazdaság közt olyan aránytalanság keletkezett, amely komolyan veszélyeztette az ország iparosítását és az egész szocialista építést. A kolhozrend győzelme elhárította ezt a veszélyt, s megteremtette a szilárd alapját annak, hogy a szocialista mezőgazdaság az iparral arányosan (de persze az iparnál lassabban) fejlődjék. Ezen az alapon a Szovjetunió szocialista mezőgazdasága hatalmas termelési sikereket ért el. A legutóbbi években mégis szembeütköző aránytalanság keletkezett a szocialista nagyiparnak és a városi lakosság anyagi jólétének növekedési üteme és a mezőgazdasági termelés színvonala közt. Legfőképpen azért, mert hosszú ideig minden eszközzel a nehézipart kellett fejleszteni, s nem volt lehetőség a mezőgazdaság egyidejű gyorsütemű fejlesztésére. Most, miután a Szovjetunió már megteremtette hatalmas nehéziparát, megváltozott a helyzet. Ezért a Szovjetunió Kommunista Pártja központi bizottságának 1953 szeptemberi ülése határozatot fogadott el a mezőgazdaság további fejlesztését szolgáló intézkedésekről, hogy a következő 2—3 év alatt biztosítsa a mezőgazdasági termelés gyors föllendülését.

A mi zömében kisárutermelő mezőgazdaságunk és szocialista iparunk termelése közt igen nagy aránytalanság támadt, elsősorban gazdaságpolitikánk hibái következtében. E hibák kijavításával elérhetjük, s el is fogjuk érni mezőgazdaságunk termelésének jelentős fejlődését, az ipar és a mezőgazdaság közt támadt aránytalanság nagyfokú enyhülését. A végleges megoldást természetesen csak a mezőgazdaság szocialista átalakítása hozhatja meg.

Nemcsak a szűkebben értelmezett termelésben szükségesek helyes árnyok, hanem helyes arányokat kell kialakítani a társadalmi újnatermelés egyes mozzanatai közt is.

Ezek közül a legfontosabb a *termelés és a fogyasztás aránya*.

Ismeretes, hogy a politikai gazdaságban különbséget tesz termelőfogyasztás (vagyis a munkaeszközöknek és a munkatárgyaknak a termelés folyamatában történő elhasználása) és személyes fogyasztás (vagyis a

megtermelt fogyasztási cikkeknek az emberek által történő elfogyasztása) közt. Amikor a termelés és a fogyasztás arányáról beszélünk, ezen a termelés és a személyes (nem termelő) fogyasztás arányát értjük. A kapitalizmusban a tőkések a maximális profit utáni hajsza során egyrészt arra töreksenek, hogy korlátlanul bővítsék a termelést, másrészt arra, hogy a legminimálisabbra korlátozzák a dolgozó tömegek fogyasztását. A kapitalizmusban tehát a termelés és a fogyasztás közt antagonisztikus ellentmondás van. A fogyasztás minduntalan lemarad a termelés mögött, s ez az aránytalanság pusztító túlermelési válságokban robban ki, hiszen semilyen termelés nem fejlődhet a fogyasztástól függetlenül. Más a helyzet a szocializmusban. A szocialista társadalomban, ahol megszűnt a kizsákmányolás, s a termelés közvetlen célja az ember a maga szükségleteivel, nincs kibékíthetetlen ellentmondás a termelés és a fogyasztás közt. Ebből azonban nem következik, hogy semilyen ellentmondás nincs közöttük, hogy nem támadhatnak átmeneti nehézségek. A termelés és a fogyasztás közt lévő ellentmondás konkrét formában rendszerint úgy jelentkezik, hogy a szükségletek növekedése állandóan meghaladja a termelés adott színvonalát. De ez az ellentmondás — helyes gazdaságpolitika esetén — nem éleződik ki, hanem a termelés szakadatlan növekedése révén állandóan megoldódik. Tehát a szocializmusban a termelés és a fogyasztás arányossága, összhangja jellemző. A termelés szüntelen növekedése szilárd alapot teremt a dolgozók jólétének fokozására, a jólét, a fogyasztás növekedése pedig feltétele a termelés szüntelen növekedésének. A termelés és a fogyasztás közt lévő aránynak olyannak kell lennie, hogy ez az adott helyzetben megfeleljen az alaptörvény követelményeinek, vagyis biztosítsa mind a dolgozók szükségleteinek lehető legjobb kielégítését, mind a termelés további növekedését. Azok a gazdaságpolitikai hibák, amelyeket a legutóbbi években követünk, azzal a következménnyel jártak, hogy megsértettük a szocializmus gazdasági alaptörvényét, s egyszersmind aránytalanság keletkezett a termelés és a fogyasztás közt. A fogyasztás elmaradása miatt a termelés fokozását hátráltató tendenciák mutatkoztak. Pártunk fölismerte ezt a helyzetet, s olyan gazdaságpolitikai irányvonalat dolgozott ki, amely biztosítja a fogyasztás, az életszínvonal megfelelő emelkedését.

A termelés és a fogyasztás arányossága megköveteli a *felhalmozás és a fogyasztás* helyes arányát. A felhalmozás és a fogyasztás közös forrása a nemzeti jövedelem, s ha ez utóbbit adottnak tekintjük, akkor ezek csak egymás rovására növelhetők. Ebből máris következik a feladat: a nemzeti jövedelem gyors növelésével lehetővé kell tenni, hogy mind a fogyasztás, mind a felhalmozás abszolút értelemben növekedjék, s eközben arra is ügyelni kell, hogy se a fogyasztás megokolatlan növelése ne rendítse meg a felhalmozást (a fogyasztás jövőbeli növekedésének zálo-

gát), se fordítva, a felhalmozás túlzott erőltetése ne váljék akadályává a fogyasztás (az életszínvonal) növelésének. A konkrét helyes arányok természetesen itt is a mindenkori helyzettől függenek. Például a Szovjetunióban a nemzeti jövedelemből a felhalmozásra fordított hányad az első öt-éves terv idején jóval nagyobb volt, mint a második folyamán. Mi a legutóbbi években a fölemelt ötéves terv előirányzatának megfelelően túlzottan erőltettük a felhalmozást, s ez a lakosság fogyasztásának rovására ment. Ezért az 1954. évi tervben az 1953. évi 25 százalékról 18 százalékra csökkentettük a nemzeti jövedelem felhalmozásra kerülő hányadát.

A *termelés és az áruforgalom közt lévő arány* a szocializmusban voltaképp a fogyasztási cikkek termelésének és forgalmának aránya, mert a termelőeszközök általában nem válnak áruvá, nem az áruforgalom közvetítésével kerülnek elosztásra. A fogyasztási cikkeket ellenben végső soron a kiskereskedelem juttatja el a fogyasztókhoz, tehát tulajdonképpen a fogyasztási cikkek termelésének és a kiskereskedelmi forgalomnak az arányáról van szó. Itt elsősorban azt kell biztosítani, hogy a tervezett kiskereskedelmi áruforgalom terjedelme és összetétele (mely utóbbi természetesen a lakosság keresletének szerkezetéhez kell hogy igazodjék) összhangban legyen a fogyasztási cikkek termelésének terveivel. Nálunk az 1954. évi terv a kiskereskedelmi áruforgalom mintegy 20 százalékos növelését irányozza elő. Ez oly nagyarányú növekedés, hogy megfelelő összetételben csak nagy erőfeszítéssel valósíthatjuk meg.

Végül a népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődése törvényének követelményei közé tartozik — mint az arányosság sajátos fajtája — a *termelés és tervszerű területi elhelyezése* is. Ez nem valósítható meg másutt, csak a szocialista rendszerben, ahol a termelés tervszerűen fejlődik. Már Engels megmondta: „Csakis az a társadalom, amely termelőerőit egyetlen terv alapján kapcsolja együvé, engedheti meg az iparnak, hogy abban az elosztásban telepedjék meg az egész ország területén, amely saját fejlődése és a termelés többi elemeinek fenntartása, illetőleg fejlődése számára a legmegfelelőbb”. (Engels. Anti-Dühring. 306. old. Szikra. 1950.) A Szovjetunióban a szocialista iparosítás során óriási változás ment végbe az ipar elhelyezkedésében, s ez hatalmas előnyökkel járt a társadalom számára. Nálunk Magyarországon a tervszerű fejlődés törvényének ez a követelménye elsősorban azt jelenti, hogy csökkenteni kell az iparnak Budapesten való túlzott összpontosulását, növelni kell a vidék súlyát az ipari termelésben, s ki kell fejleszteni a magyar iparvidékeket. E tekintetben már jelentős kezdeti eredményeket értünk el. 1952-ben az összes ipari munkásoknak 56,7 százaléka dolgozott Budapesten, szemben az 1938. évi 62,3 százalékkal, pedig azóta a munkások száma hatalmasan megnövekedett.

Itt csak a népgazdaság néhány különösen fontos arányát vizsgáltuk, de ezeken kívül (s ezekkel összefüggésben) igen sok más objektíve szük-

séges aránya is van a népgazdaságnak, s ezekkel a tervezés során többé-kevésbé számolunk is. Másrészt az arányok szorosan összefüggnek egymással, föltételezik egymást, s kölcsönösen függnek egymástól. A népgazdaság egységes egész, s ezzel a tervezéskor különösen számolni kell.

A tervszerű (arányos) fejlődés törvényének sajátosságai a népi demokratikus országok átmeneti gazdaságában

A népgazdaság tervszerű fejlődésének törvénye, alkárcsak a szocialista gazdaság többi sajátos törvénye, a termelőeszközök szocialista tulajdona alapján keletkezik, s kezd hatni. Uralkodóvá akkor válik, amikor a döntő termelőeszközök, a gazdaság kulcspozíciói az állam birtokába jutnak, vagyis amikor a szocialista termelőviszonyok döntő súlyra — de nem okvetlenül mennyiségi túlsúlyra — tesznek szert. Ez már az átmeneti gazdaság idején bekövetkezik. Tehát a tervszerű fejlődés törvénye nemcsak a fölépült szocializmusnak, hanem a szocializmusépítő társadalomnak is gazdasági törvénye.

Mivel a proletariátus a hatalomnak már a népi demokráciák első fejlődési szakaszában részese, ez lehetővé teszi olyan feladatok megoldását is, amelyek tulajdonképpen a szocialista forradalom feladatai. Így alakul ki már az első szakaszban a gazdaság állami szektora, amely kezdetől szocialista jellegű szektor, habár még nem következetesen az. Már e szektor kialakultával hatni kezdenek a szocializmus sajátos gazdasági törvényei, s a szocialista szektor kiterjedésének arányában mind szélesebb körben fejtik ki hatásukat. Ezért a tervezés elemei már az első szakaszban, a döntő termelőeszközök államosítása előtt megtalálhatók. De ebben az időszakban még a konkurencia és a termelési anarchia törvénye uralkodik, s az államhatalomban résztvevő munkásosztály (illetve pártja) különféle gazdaságpolitikai intézkedésekkel igyekszik korlátozni e törvény hatását.

A tervszerű fejlődés törvényének győzelme a konkurencia és a termelési anarchia törvénye fölött nálunk a fordulat évében következett be. Ekkor kezdődött hároméves tervünk megvalósítása, ekkor léptünk a tervgazdálkodás útjára. A tervszerű fejlődés törvényének hatókörét azonban továbbra is az ellenséges osztályerők ellen és a magántulajdonnal együttjáró anarchia és spontaneitás ellen vívott harccal kell szélesítenünk.

Az a körülmény, hogy a népi demokráciák átmeneti gazdaságában még van tökéls szektor és igen jelentős kisárutermelő szektor, korlátozza a tervszerű fejlődés törvényének hatókörét. Erre Sztálin 1928-ban, vagyis 11 évvel az októberi szocialista forradalom győzelme után nyomatékosan fölhívta a figyelmet: „Hiba volna lebecsülni a tervezés szerepét és jelentőségét. De még nagyobb hiba volna a tervszerűség elvének szerepét túlbecsülni, abban a hitben, hogy már elértük a fejlődésnek azt a fokát, amikor módunkban áll mindent tervszerűsíteni és szabályozni.

Nem szabad megfélekedezni arról, hogy a tervszerűsíthető elemeken kívül népgazdaságunknak vannak még olyan elemei is, amelyek egyelőre nem tervszerűsíthetők, s hogy vannak végül velünk szembenálló ellenséges osztályok, amelyeket nem lehet egyszerűen azzal leküzdeni, hogy az Állami Tervhivatal tervekkel dolgozzon ki". (Sztálin Művei. 11. kötet. 88—89. oldal. Szikra. 1950.)

Valóban, a tervszerű fejlődés törvénye a szocialista termelőviszonyok törvénye. Ezért az átmenet idején a tőkés és a kisárutermelő szektorban, amely főleg a mezőgazdaságban jelentős, nem valósítható meg a szó igazi értelmében tekintett tervgazdálkodás. A szocialista szektorban érvényesülő tervszerű fejlődés törvénye azonban ezekre a szektorokra is hat. A gazdasági kulcspozíciók birtokában lévő szocialista állam *tervszerűen befolyásolhatja* a mezőgazdasági termelésben túlsúlyban lévő paraszti kisárutermelést és a még meglévő tőkés termelést. Milyen eszközökkel történik nálunk ez a tervszerű befolyásolás?

1. *A növénytermelés országos, megyei, járási és községi terveinek elkészítésével és törvényesen kötelező végrehajtásával.* Ezek a tervek természetesen nem szabják és nem is szabhatják meg, hogy az egyes parasztok az egyes növényekből mennyit termeljenek, de a községi, a járási stb. terveknek a dolgozó parasztok meggyőzésével párosuló végrehajtása mégis jelentősen növeli a termelés tervszerűségét.

2. *Az árpolitikával.* A mezőgazdasági árak helyesen kialakított rendszere igen fontos eszköze a paraszti kisárutermelés tervszerű befolyásolásának. Ezt az eszközt a jövőben jelentékenyen tökéletesítenünk kell.

3. *A termékek kötelező beadásának rendszerével.* Ez az eszköz különösen fontossá vált most, amikor három évre előre meghatároztuk a beadási kötelezettséget.

A beadás mértékének csökkentése kétségtelenül szűkebb térre szorítja ennek az eszköznek az alkalmazhatóságát, s ezzel sok megoldandó probléma vetődik föl. De egyszersmind ösztönzi a termelést, a mezőgazdasági termelés föllendülésén keresztül pedig elősegíti a népgazdaság helyes arányainak kialakulását.

4. *A szocialista állam, illetve a szocialista ipar és a kisárutermelő gazdaságok növénytermelési és állattenyésztési szerződéseinek rendszerével.* Kormányunk nemrég a parasztság számára jóval kedvezőbbé tette a szerződési feltételeket, s ez minden bizonnyal a szerződéses termelés kiterjedését fogja eredményezni.

5. *A gépállomások rendszerével.* Gépállomásaink a gépi munka elvégzésére vonatkozóan szerződéseket kötnek, s ezzel elősegítik az országos tervek végrehajtását. A gépi munka díjának leszállítása és a pénzbeli fizetés megengedése fokozza a tervszerű befolyásolás lehetőségét, mert az egyénileg dolgozó parasztok is igénybevehetik a gépállomások segítségét.

6. *Népi demokratikus államunk sok egyéb eszközt is fölhasznál a mezőgazdasági termelés tervszerű befolyásolására.* Például a műtrágya- és a vetőmagjuttatást, az adó- és a hitelpolitikát, bizonyos agrotechnikai módszerek elterjesztését stb.

Tehát az állam és a népgazdaság szocialista ágai tervszerűséget visznek a mezőgazdaságba, s a sokoldalú tervszerű befolyásolásnak az a következménye, hogy mezőgazdaságunk termelését, áruforgalmát és egész fejlődését elsősorban ez szabja meg, nem pedig a magántulajdonosi ösztönösség, amely a szocialista szektor térhódításával különben is mindinkább háttérbe szorul majd.

Meg kell említenünk a népi demokráciák átmeneti gazdaságában érvényesülő tervszerű (arányos) fejlődés törvényének azt a sajátosságát, amely annakidején, a Szovjetunió átmeneti gazdaságában még nem volt meg. Nevezetesen, hogy a népgazdaság helyes arányainak kialakításakor mind nagyobb szerep jut a demokratikus tábor világpiacán kifejlődő új, szocialista nemzetközi munkamegosztásnak. Ennek eredményeképpen egy-egy ország gazdaságának helyes arányai mind kevésbé határozhatók meg elszigetelten, s mindinkább fokozódik az a lehetőség és szükségesség, hogy az arányok a demokratikus tábor belső tervszerű együttműködése alapján alakuljanak ki. Ez a kifejlődő szocialista nemzetközi munkamegosztás mindinkább lehetővé teszi az egyes országokban olyan arányok kialakulását, amelyek gyorsabban és fokozottan biztosítják az alaptörvény követelményeinek megvalósulását, elsősorban a népjólét emelkedését.

A tervszerű (arányos) fejlődés törvényének érvényesülése hazánkban

A népgazdaság tervszerű fejlődésének törvénye nálunk — mint említettük — a fordulat évében vált uralkodóvá, amikor a szocialista szektor döntő túlsúlyra jutott az egész gyáripárban, a bányászatban, a közlekedésben, a bankrendszerben. Hároméves tervünknek, amely 1947 augusztus 1-én, a stabilizáció évfordulóján indult útjára, két döntő célja az volt, hogy egyrészt 27 százalékkal az 1938. évi színvonal fölé emelje a háború által keményen sújtott gyáripárunk termelését, másrészt dolgozó népünknek néhány százalékkal magasabb életszínvonalat biztosítson, mint 1938-ban. 1949 végére, tehát 2 év és 5 hónap alatt befejeztük, s ez idő alatt a legtöbb vonatkozásban túlteljesítettük a hároméves tervet. A gyáripár termelése már 1949-ben 40 százalékkal meghaladta az 1938. évi színvonalat. A munkásság reálbérének színvonala mintegy 40 százalékkal múlta felül a háborúelőtti, a dolgozó parasztság életszínvonala pedig — bár ennek emelkedését pontosan nem mérhettük le — legalább ugyanennyire emelkedett.

A hároméves terv teljesítése során — a népgazdaság helyreállításán túl — egyidejűleg megváltoztattuk a kapitalizmustól örökölt arányokat. Az egész gyáripár termelésének 1938-hoz képest 40 százalékos emelkedé-

sében a nehézipar termelése 66 százalékkal, a gépiparé 93 százalékkal, a nagyiparé 76 százalékkal nőtt. Minthogy pedig a mezőgazdaság teljes termelése 1949-ben csak az 1938. évinek 85 százalékát érte el, egyúttal jelentősen megváltozott az ipar és a mezőgazdaság aránya. Bár a mezőgazdaság termelése csak megközelítette a háborúelőtti színvonalat ebben az időszakban, mégis meglehetősen gyorsan fejlődött, s ez 1949-ben lehetővé tette a jegyrendszer eltörlését.

Mindezeket a nagy eredményeket elsősorban a döntő termelőeszközök állami tulajdona, tehát a szocialista termelőviszonyok gyors térhódítása, s ennek alapján a termelés tervszerűsége tette lehetővé. Bár nem állíthatjuk, hogy hároméves tervünk híven tükrözte a tervszerű (arányos) fejlődés törvényének követelményeit, mégis kétségtelen, hogy ez a sok szempontból rendkívül hiányos terv hasonlíthatatlanul kedvezőbb feltételeket teremtett a termelés fejlődése számára, mint a kapitalizmusban uralkodó konkurrencia és termelési anarchia.

A hároméves terv eredményei tették lehetővé, hogy 1950-ben első ötéves tervünk sokkal nagyobb feladatokat tűzzön ki. Azóta nem csekély eredményeket értünk el. A szocialista ipar termelése e négy év alatt több mint két és félszeresre emelkedett. Iparunk 1953-ban több mint 2,5-szer, gyárparunk csaknem 3,5-szer annyit termelt, mint 1938-ban. Hazánk agrár-ipari országból ipari-agrárországgá vált. Új, szocialista városokat építettünk. A mezőgazdaságban kialakult és egyre erősödik a szocialista szektor. Az egyetemi és a főiskolai hallgatók létszáma 1949-hez képest több mint kétszeresre, 1938-hoz képest pedig csaknem ötszörösre emelkedett. Sok új egyetemet és kutatóintézetet építettünk. Javult az egészségvédelem. Eredményeinkre, amelyeket még hosszan sorolhatnánk, jogosan büszke egész dolgozó népünk.

De a jelentős eredmények ellenére a legutóbbi évek folyamán gazdaságpolitikánkban súlyos hibákat is elkövettünk. Pártunk központi vezető sége 1953 június 27—28-i ülésén mélyrehatóan föltárta ezeket a hibákat, s kijavításuk módját is megjelölte.

Az elkövetett hibáknak egyebek közt az a forrása, hogy a népgazdasági terv elkészítése és végrehajtása során nem számoltunk a szocializmus gazdasági alaptörvényének és a népgazdaság tervszerű fejlődése törvényének követelményeivel. Emiatt népgazdaságunkban több aránytalanság keletkezett. Közülük itt csak a szerintünk legfontosabb aránytalanságokra térünk ki.

Aránytalanság támadt a *fogyasztás és a felhalmozás* közt. A nemzeti jövedelemnek mind kisebb hányadát fordítottuk a lakosság személyes szükségleteinek kielégítésére, s mind nagyobb részét felhalmozásra, beruházásra. A legutóbbi időben már annyira csökkent a nemzeti jövedelemből a lakosság személyes szükségleteinek kielégítésére jutó hányad, hogy ez lehetetlenné tette az életszínvonal tervezett emelkedését. Sőt 1951-től az

életszínvonal átmenetileg csökkent is. Ez az aránytalanság elsősorban az iparosítás erőltetett üteméből következett. Akkor is a már eleve túlzottan magasán előirányzott beruházási tervek hiánytalan teljesítésére törekedtünk, amikor már láttuk, hogy a nemzeti jövedelem emelkedése terveink túlfeszítettsége és az 1952. évi rossz termés következtében jelentősen elmaradt a tervezettől. Világos, hogy csak a fogyasztási alap csökkentése árán teljesíthettük ezt a túlfeszített beruházási tervet. Ezzel súlyosan megsértettük mind a szocializmus gazdasági alaptörvényének, mind a tervszerű fejlődés törvényének a követelményeit.

Mint az előbbiekben kifejtettük, a népgazdaság tervszerű fejlődésének törvénye alá van rendelve a szocializmus gazdasági alaptörvényének. Következésképp gazdaságpolitikánkban úgy kell érvényesítenünk a tervszerű fejlődés törvényének követelményeit, hogy egyidejűleg kielégítsük a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeit is. A fogyasztás és a felhalmozás közt támadt aránytalanság ezért sérti meg egyszerre mindkét törvény követelményeit.

A központi vezetőség említett határozata után már jónéhány intézkedést tettünk ennek az aránytalanságnak a megszüntetésére. Ez intézkedések eredményeként a fogyasztási alap aránya a nemzeti jövedelemben az 1953. évi 65 százalékról 82 százalékra emelkedik, s benne a lakosság egyéni fogyasztására jutó rész a nemzeti jövedelem 58 százalékaról 70 százaléka nő.

Jelentős aránytalanság keletkezett a népgazdaság két legdöntőbb ága: az ipar és a mezőgazdaság közt. Míg a gyáripár termelése 1938-hoz képest 1953-ig csaknem három és félszeresre emelkedett, a mezőgazdaság termelése általában a háborúelőtti színvonalon mozgott.

Az ipar és a mezőgazdaság közt lévő aránytalanság nem újkeletű. A második világháború után rendkívül leromlott mezőgazdaságot kaptunk örökségül. Noha a háború az iparban sem okozott kisebb károkat, mint a mezőgazdaságban, az előbbieket mégis gyorsabban helyreállíthattuk. A gyáripár termelése már 1949-ben mintegy 40 százalékkal meghaladta a háborúelőtti színvonalat, de a mezőgazdaság termelése az 1938. évi színvonalnak csak 85 százalékát érte el, pedig a háborúelőtti színvonal is rendkívül alacsony volt.

Pártunk látta az ipar és a mezőgazdaság közt lévő aránytalanságot. A hibát azzal követtük el, hogy szinte kizárólag a mezőgazdaság szocialista átalakításával akartuk megoldani a két legfontosabb termelési ág közt lévő aránytalanság megszüntetését, illetve jelentős mérséklését. Már ebből is az következett, hogy elhanyagoltuk az egyéni parasztgazdaságok termelésének növelését, erőltettük — sokszor adminisztratív eszközökkel — a termelőszövetkezetek alakítását. A túlzott beadási terhekkel megsértettük a dolgozó parasztságnak a termelés növelésében való anyagi érdekelttségét, s biztonságérzetét is megingattuk. Nem fejlődött eléggé a mezőgazdaság

szocialista szektora sem. Ebben — egyéb tényezőkön kívül — a mezőgazdasági beruházások alacsony színvonala is közrejátszott.

Bár tudtuk, hogy a mezőgazdaság a népgazdaság leginkább elmaradt ága, eredeti öt éves tervünkben a beruházásoknak csak 15,7 százalékát szántuk a mezőgazdaság fejlesztésére. Sőt fölemelt öt éves tervünkben ezt az arányt 12,9 százalékra csökkentettük. A beruházási tervek teljesítése során ez az aránytalanság tovább torzult. A beruházásokból a mezőgazdaság egyetlen évben sem kapta meg a fölemelt öt éves tervben megszabott hányadot.

Aránytalanságok keletkeztek a mezőgazdaságban is, főleg a kenyér-gabona és más növények termelése közt a gabonatermelés rovására. Ugyancsak aránytalanság keletkezett a növénytermelés és az állattenyésztés közt, elsősorban azért, mert a takarmánynövények termelése nem volt összhangban az állatállomány növekedésével.

A mezőgazdaság súlyos elmaradását kívánja megszüntetni pártunk központi vezetőségének és Népköztársaságunk minisztertanácsának együttes határozata a mezőgazdaság fejlesztéséről. E határozat szerint a következő három évben mintegy 12—13 milliárd forint beruházást juttatunk a mezőgazdaságnak. Ez a határozat sok egyéb intézkedést is tartalmaz a mezőgazdaság föllendítésére, s ezzel együtt az ipar és a mezőgazdaság közt lévő aránytalanság jelentős csökkentésére.

Aránytalanságok keletkeztek az iparban is. *A nehézipar termelését túlzott ütemben fejlesztettük a könnyű- és az élelmiszeriparhoz képest.* Ez kitűnik a beruházások arányaiból. Az öt éves terv első négy évében az összes beruházásoknak több mint 40 százalékát a nehézipar fejlesztésére fordítottuk, a könnyű- és az élelmiszeriparra pedig alig 3 százalékát, bár legtöbb könnyű- és élelmiszeripari vállalatunknak korszerűtlen a felszerelése. A beruházásoknak ez az aránytalansága az iparban megmutatja, hogy öt éves tervünk idevágó előirányzatát sem teljesítettük. Fölemelt öt éves tervünk szerint ugyanis a beruházásoknak 4,1 százalékát kellett volna a könnyű- és az élelmiszeripar fejlesztésére fordítani.

Az ipar másik aránytalansága, hogy az *alapanyag, a fűtőanyag és a villamosenergia termelése jelentősen elmaradt a feldolgozóiparétól:* 1953 végéig a nehézipar termelése majdnem háromszorosra emelkedett 1949-hez képest, de a szén termelése csupán 79,9 százalékkal, a martinacélé 72,1 százalékkal, a villamosenergiáé pedig 97 százalékkal növekedett. Ezt az aránytalanságot méginkább fokozza, hogy különösen azoknak az iparágaknak a termelése növekedett jelentősen, amelyek sok szén és villamosenergiát fogyasztanak. Például a kohászat termelése ugyanez idő alatt 229 százalékkal, a gépgyártásé 275,7 százalékkal, az építőanyagiparé 181,7 százalékkal emelkedett.

A szén és a villamosenergia termelésének fejlesztésében nem tartottuk be terveink előirányzatait sem. Például a fölemelt öt éves tervnek az ipar

szerkezetére vonatkozó előirányzata szerint 1954-ben a villamosenergia termelésének az egész gyáripari termelés 3,9 százalékát kellett volna elérnie. Ezzel szemben 1953-ban ez az arány 1,5 százalék volt. A villamosenergia-termelés hányada az egész ipar termelésében évek óta állandóan csökkent. Körülbelül hasonló a helyzet a szénbányászatban is. Főleg ezek a körülmények magyarázzák a szén-, de különösen a villamosenergiaellátásban a múlt év végén és ez év elején mutatkozott zavarokat.

Gépiparunk — mint már mondtuk — hatalmasat fejlődött. Sok új üzem kezdte meg az ötéves terv első négy évében a termelést. Alig van olyan gépipari vállalatunk, amelyet jelentős beruházásokkal ne bővítettünk volna. *De a gépiparban is támadtak bizonyos belső aránytalanságok.* Nagyön fokoztuk a gépgyártás termelését, de például elhanyagoltuk a jelentős hazai tradíciójú, adottságainknak leginkább megfelelő hűtőtechnikai iparág fejlesztését. Nem érvényesítettük ezen a téren az ötéves terv által megszabott arányokat sem. Már 1951-ben túlhaladtuk a fölemelt ötéves tervnek azt az előirányzatát, mely megszabta, hogy a gépgyártás 1954-ben az egész gyáripari termelésnek hány százalékát szolgáltassa. *De gyorsan fejlődő gépgyártásunk,* amely 1953-ban négyszer annyit termelt, mint 1949-ben, *nem adott elég gépet a mezőgazdaságnak, a könnyű- és az élelmiszeriparnak.*

1954. évi népgazdasági tervünk hatékony intézkedéseket tartalmaz az iparban keletkezett aránytalanságok kiküszöbölésére. A terv szerint 1954-ben a termelőeszközöket gyártó iparágak (A csoport) súlya a gyáripari termelésben az 1953. évi 63 százalékról mintegy 59 százalékra csökken. A fogyasztási cikkeket gyártó iparágak (B csoport) súlya pedig 37 százalékról 41 százalékra nő. Az idén az egész gyáripari termelésnél gyorsabban nő a szén, a villamosenergia, a hengereltacél termelése, mégpedig 6,4, 10,7, illetve 5,9 százalékkal.

A mezőgazdaság fejlesztéséről szóló párt- és kormányhatározatnak megfelelően jelentősen fokozzuk a mezőgazdasági gépek és a műtrágya termelését. Így: többször annyi ekét, tárcsát, kultivatort, háromszor annyi lókapát és boronát, kétszer annyi szecskávágót, 40 százalékkal több szekert, 20 százalékkal több vetőgépet, 50 százalékkal több műtrágyát, 60 százalékkal több rézgálicot adunk a mezőgazdaságnak, mint tavaly.

A fogyasztási cikkeket gyártó iparágak föllendítésének eredményeképpen 1954-ben 27,3 százalékkal több gypjűszövetet, 21,8 százalékkal több cipőt, több mint négyszer annyi háztartási gépet, 66 százalékkal több edényárut, 70 százalékkal több hálószebábútort gyártunk, mint a múlt évben.

Mindez szükségessé teszi, hogy a fogyasztási cikkeket termelő iparágakba és a mezőgazdasági gépgyártásba jóval többet ruházzunk be. Hiba volna azonban, ha úgy gondolnánk, hogy az iparban támadt aránytalanságok kiküszöbölésének, a helyes arányok kialakításának a beruházás az

egyetlen lehetősége. Az aránytalanságok megszüntetését azzal is elő kell segítenünk, hogy növeljük az elmaradt iparágak kapacitásának kihasználását, továbbá, hogy a gép- és ipar termelőberendezésének egyrészét fölhasználjuk fogyasztási cikkek, illetve mezőgazdasági gépek gyártására.

Bizonyos aránytalanság keletkezett népgazdaságunkban a *termelés és az áruforgalom* — pontosabban a fogyasztási cikkek termelése és az áruforgalom — közt is. Ez az aránytalanság főleg abban jelentkezett, hogy a fogyasztási cikkeket termelő iparágak, vállalatok termelése — elsősorban a termékek választéka tekintetében — nem mérlegelte kellőképpen a lakosság valóságos szükségleteit. Ezért a forgalomba bocsátott fogyasztási cikkek még akkor sem fedették a valóságos szükségletet, ha mennyiségük meg is felelt a lakosság vásárlóalapjának. Egyes cikkekből jelentős készletek halmozódtak föl, más árukhoz pedig a lakosság nem juthatott hozzá. Ennek az aránytalanságnak részben az az oka, hogy a kereskedelem sem tanulmányozta és nem közvetítette elég gondosan a fogyasztók igényeit, továbbá, hogy iparvállalataink — elsősorban a termelési tervek feszített-sége, a tervellenőrzés módszere, premizálási rendszerünk hibái miatt — elsősorban a termelési tervek globális teljesítésére törekedtek, s vajmi kevésbé törődtek a kereskedelem megrendeléseivel. Az így támadt aránytalanságokat az a tény is fokozta, hogy gyakran a fogyasztási cikkek területi elosztása sem igazodott a szükségletekhez.

Aránytalanság alakult ki a szűkebben értelmezett termelés és a szállítás, a közlekedés közt. Mindinkább megnehezült a termékek szállításának lebonyolítása, s a személyszállítás is fokozódó nehézségekkel küzdött. Ennek az aránytalanságnak a fokozatos leküzdése végett már 1953 II. félévében — a kormányprogramnak megfelelően — több intézkedést tettünk a közlekedés megjavítására. (Például új autóbuszok beállítása, a vasúti beruházások növelése stb.) 1954. évi népgazdasági tervünkben folytatjuk a közlekedés fejlesztésére irányuló intézkedéseinket.

A tervszerű fejlődés törvénye megköveteli a *termelőerők észszerű területi elosztását*. A felszabadulás óta eltelt viszonylag rövid idő alatt természetesen nem küszöbölhettük ki a termelőerők területi elhelyezkedéséből a kapitalizmustól örökölt nagy aránytalanságokat, de — mint már említettük — igen jelentős eredményeket értünk el, bár bizonyos hibák itt is mutatkoztak. Például: noha a vidék iparosítása nagyot haladt, egyes megyékben az ipar kifejlesztését elhanyagoltuk (Szabolcs, Somogy, Vias stb.).

Míg az iparban a termelőerők észszerű területi elhelyezésében jelentős eredményt értünk el, a mezőgazdaságban súlyosan megsértettük a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének ezt a követelményét. Ezt a hibát főleg azzal követtük el, hogy nem ápoltuk az egyes területeken történelmileg kialakult, a helyi adottságoknak leginkább megfelelő mezőgazdasági kultúrákat, nem segítettük kellőképpen fejlesztésüket, sőt egyes helyeken tervezési, begyűjtési rendszerünk hibái miatt ezek a kultúrák visz-

szá is fejlődtek. (Például a szegedi paprika, a makói hagyma, a szabócsi káposzta.) A párt központi vezetőségének és a Népköztársaság minisztertanácsának a mezőgazdaság fejlesztéséről szóló határozata ezekre a hibákra is rámutatott, s célul tűzte ki megszüntetésüket.

Népgazdaságunk különféle aránytalanságai súlyos nehézségeket okoztak. Ezek egy részét mindennapi életünkben is tapasztalhatjuk. De a gazdaságpolitikai hibák miatt keletkező aránytalanságok nem azt jelentik, hogy nálunk nem érvényesült a népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődésének törvénye. Érvényesült, de gazdaságpolitikánk hibái sok tekintetben akadályozták érvényesülését, a társadalom érdekében való felhasználását. Csakis a szocializmus gazdasági alaptörvényének és a tervszerű (arányos) fejlődés törvényének érvényesülésével lehet megmagyarázni azokat a kétségtelenül nagy eredményeket, amelyeket az elkövetett hibák ellenére is elértünk. Többször említettük, hogy gyárparunk 1953-ban csaknem 3,5-szer annyit termelt, mint 1938-ban. S bár a könnyű- és az élelmiszeripar fejlődése sokkal lassúbb volt, az élelmiszeripar termelése is több mint 2,5-szeresére, a könnyűipar pedig több mint kétszeresére nőtt a háború előttinek. Nehéziparunk szíve, a gépgyártás pedig több mint 5,5-szer annyit termel, mint 1938-ban. Az elmaradt, súlyos háborús károkat szenvedett agrárországból a magyar dolgozó nép és elsősorban a magyar munkásosztály odaadó, sokszor hősiess munkája néhány év alatt ipari országot teremtett. Dolgozó népünk anyagi életszínvonala a nem kielégítő fejlődés ellenére is jóval magasabb a háborúelőttinél, s népünk előtt a kultúra és a műveltség kapui is szélesre tárultak.

Mindez nem lett volna lehetséges tőkés termelőviszonyok közepett, nem lett volna lehetséges, ha nálunk a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye, valamint a konkurrencia és a termelési anarchia törvénye érvényesül.

Ebből is világosan kitűnik, hogy a mi népgazdaságunk aránytalanságai is merőben más jellegűek, mint a kapitalizmus aránytalanságai. A kapitalizmus aránytalanságai a termelőerők és a termékek pusztulása, a dolgozó tömegek helyzetének romlása és válságok útján oldódnak meg, mind súlyosabb formában állandóan újrakeletkeznek, s a kapitalizmus talaján véglegesen meg nem oldhatók. A mi aránytalanságaink részben a növekedés nehézségeiből, részben gazdaságpolitikánk hibáiból fakadnak. S minthogy ezek az aránytalanságok a szocialista termelőviszonyok talaján keletkeztek, megvan a lehetőség és a biztosíték megoldásukra. Ezt bizonyítja, hogy pártunk idejében fölismerte az elkövetett hibákat, bátran és nyíltan a dolgozó nép elé tárta őket, s kidolgozta kijavításuk módját. Ha a párt útmutatásai szerint dolgozunk, akkor néhány év alatt a magyar nép közös erőfeszítésével kiküszöbölhetjük népgazdaságunk mai aránytalanságait, s hazánkban virágzó jólétet teremthetünk.

A kormányintézkedések jelentősége és első eredményei a mezőgazdaság föllendítéséért folyó harcban

A legutóbbi évek során a nehézipar gyorsütemű fejlesztése és parasztpolitikánk hibái miatt az eredményeken kívül aránytalanságok is támadtak népgazdaságunk fejlődésében. A módosított ötéves terv tízszerannyi beruházást irányzott elő a nehézipar fejlesztésére, mint a közszükségleti cikkek gyártásával foglalkozó könnyű- és élelmiszeriparéna. Még ennél is nagyobb hiba volt, hogy a túlméretezett nehézipari beruházások következtében évről évre kevésbé fejleszthettük mezőgazdaságunkat. A mezőgazdasági beruházások aránya az eredeti ötéves tervben előirányzott 17,8 százalékról az ötéves terv első három és fél évében 10,2 százalékra csökkent. Aránytalanság keletkezett a két legfontosabb népgazdasági ág, az ipar és a mezőgazdaság fejlődésében. A mezőgazdaság kevés anyagi eszközöt kapott, s a kollektivizálás túlzott üteme, valamint az árutermelést több tekintetben fékező régi, elavult begyűjtési rendszer is gátolta fejlődését. Ezért a mezőgazdaság fejlődése meglassubbodott, sőt több területen megállt; elmaradt a gyorsan fejlődő ipar, általában az iparosított ország megnövekedett nyersanyag- és élelmiszerszükségleteitől. Márpedig a szocializmus lényege, főcélja és legfontosabb feladata: az emberről való gondoskodás, a nép jólétének állandó fokozása, a nép napról napra szebb, jobb, kulturáltabb életének biztosítása.

A központi vezetőség júniusi határozata megszabja az elkövetett hibák kijavításának, a népgazdaság arányosabb fejlődésének útját. A júniusi és az októberi határozat fejlődésünk új szakaszában a szocializmus építésének olyan irányát jelölte ki, amely — a szocializmus gazdasági alaptörvényével összhangban — lehetővé teszi, hogy a lakosság, elsősorban a munkásosztály életszínvonala gyorsabban emelkedjék. Ennek legfontosabb feltétele, s egyúttal egész fejlődésünk kulosa: a mezőgazdasági termelés általános föllendítése a legközelebbi két-három esztendőben. Csak akkor

szilárdíthatjuk tovább a munkás-paraszt szövetséget, ha a parasztság sokkal jobban ellátja a várost élelmiszerral és nyersanyaggal, mint eddig, s viszont: ha a parasztság is bővebben hozzájuthat az iparcikkekhez, a mezőgazdasági kisgépekhez, valamint a termelés és az életszínvonal növelését segítő egyéb cikkekhez, mint korábban. Ezért most elsősorban a mezőgazdaság gyors fejlesztése biztosíthatja pártunk új politikájának sikeres megvalósítását.

Ma, amikor a mezőgazdaság nagyobb része, több mint 60 százaléka egyéni parasztgazdaság, a mezőgazdasági termelés gyors fejlesztése — a meglévő termelőszövetkezetek és állami gazdaságok megszilárdításán kívül — leginkább az egyéni kis- és középparaszti gazdaságok termelőerőinek fejlesztésétől függ. A kisárutermelők bevonása a szocialista építésbe, a középparaszttal való tartós szövetség kiépítése bonyolult feladat. Össze kell hangolnunk a sajátosan paraszti érdekeket a szocializmus útján fejlődő ország általános érdekeivel. Ez a „sajátosan” paraszti érdek: az árutermelés fenntartása, sőt fejlesztése! A szocializmusba való átmenet idején a kisárutermelő paraszt számára a várossal való gazdasági kapcsolatok egyetlen elfogadható formája az árutermelés, az adás-vétel útján történő árucseré. Az átmenet időszakában a *kisárutermelő parasztság megnyerésére* irányuló politikának, az „új gazdasági politikának”, a „nep”-nek, az a lényege, hogy a szocialista ipar és a kisárutermelő parasztgazdaságok helyes viszonya a piaci, az áruforgalmi kapcsolatok révén kialakuljon. Ebben az időszakban a munkáosztály és a még jobbára kisárutermelő parasztság szövetségének ez az egyetlen helyes gazdasági alapja. A „nep”-politika alkalmazása során néhány éve — főként 1951 óta — az egységes szocialista népgazdaság megteremtésére irányuló túlzott iramú törekvésünkben hibáztunk, amikor elhanyagoltuk a kisárutermelő parasztgazdaságok termelőerőinek fejlesztését. Nem gondoltuk meg, hogy a termelőszövetkezetek lendületes fejlesztésével egyidejűleg lehet és kell is fejlesztenünk a kis- és a középparaszti gazdaságok termelőerőit: ki kell aknáznunk a bennük rejlő nagy lehetőségeket a szocialista építés javára. Altlában a mezőgazdaság, különösen pedig a kis- és középparaszti gazdaságok fejlesztésének elhanyagolása miatt évről évre szűkült a piaci, az áruforgalmi kapcsolat a parasztsággal. Végül úgy szabályoztuk a parasztság beadási kötelezettségeit, hogy a kötelezettségek szinte az egész paraszti árutermelésre kiterjedjenek. A begyűjtés 1951-ben a parasztság árutermelésének 74,4 százalékát foglalta le, 1952—53-ban már 86,4 százalékát, ebből a növénytermelés 90,5 százalékát.

A szocialista iparosítás túlfeszített üteme, az ehhez szükséges beruházások biztosítása, túlságosan nagy terheket rótt dolgozó népünkre. Helyes volt az az elv, hogy a parasztság is járuljon hozzá az ötéves terv, a szocializmus építésének költségeihez, de a parasztgazdaságokra rótt ter-

hek túlzottnak bizonyultak. Ennek következményei 1951-től az új szakaszig főképp a szabadpiacon lebonyolódó áruforgalom fokozatos csökkenésében mutatkoztak meg. Ez károsan hatott a parasztság anyagi helyzetére: az egyéni parasztgazdaság jövedelmezősége a túlzott megterhelés és a piaci kapcsolatok szűkülése folytán 1951 óta voltaképp megszűnt, sőt részben az egyszerű újratermelés is lehetetlenné vált.

A központi vezetőség júniusi határozata fordulatot teremtett a párt gazdaságpolitikájában. A tavaly június óta végrehajtott nagyszámú és nagyjelentőségű kormányintézkedésekkel többé-kevésbbé kijavítottuk a „nep”-politika eddigi alkalmazása során elkövetett hibákat. A „nep” helyes alkalmazása azt jelenti, hogy jelenlegi viszonyaink közt a mezőgazdaság szocialista szektorával *egyidejűleg* erősítjük és fejlesztjük a kisártermelő parasztgazdaságot.

Mit jelent a termelőszövetkezetek és az egyéni parasztgazdaságok egyidejű fejlesztése? Elsősorban szakítást a legutóbbi évek gyakorlatával, amikor a termelőszövetkezeteket az egyéniek rovására támogattuk. De persze ne úgy képzeljük az egyéni kisgazdaságok fokozottabb támogatását, hogy az új szakaszban az egyéni gazdaságok fejlesztésére költjük a termelőszövetkezetek megerősítésére szánt összegeket. Nem, ez ellenkezőnk a mezőgazdaság szocialista átszervezésére irányuló politikáinkkal, a párt legfontosabb stratégiai céljával. Ugy használjuk föl a nehézipari beruházások csökkentése folytán felszabaduló összegek egy részét a mezőgazdaság céljaira, hogy ezentúl sokkal többet fordítunk az egyéni parasztgazdaságok fejlesztésére, de még ennél is többet a termelőszövetkezetek megszilárdítására!

Az új szakasz kezdete óta a mezőgazdaság állami támogatásának jellege és célja is megváltozott mind a termelőszövetkezetekben, mind az egyéni gazdaságokban. A III. típusú termelőszövetkezetek a legutóbbi években is kaptak kedvezményt a terménybeadáskor, de 1952-ben kat. holdankint mégis több kenyérgabonát, 96 kg-ot kellett beadniuk, mint az egyénieknek, akik csak 92,2 kg-ot adtak be ugyanolyan területről. A termelőszövetkezetek a legutóbbi években is kaptak állami hitelt építkezésekre, de az építkezési anyagok árát a közületi árnál jóval drágábban számították nekik. Például a cement termelőszövetkezeti beszerzési ára 344, a fűrészfűrő 174, a vasárúé 100 százalékkal volt nagyobb a közületi árnál. Ez súlyosan terhelte, s adósságba kergette a termelőszövetkezeteket. A járási tanácsok és az állami termeltető vállalatok eddig is segítették a termelőszövetkezeteket gazdálkodásuk megjavításában, de legtöbbször elnyomták önállóságukat, s ezért a termelőszövetkezeti tagság nem tekintette magáénak a szövetkezetet: úgy érezte, hogy nem ő, hanem a járás a gazda, az gazdálkodik helyette a szövetkezetben.

Nyilvánvaló, hogy az ilyesféle támogatásból nem volt sok haszon. A mostani kormányintézkedésekben megnyilvánuló állami támogatás más jellegű. Az a célja, hogy megvesse alapját a termelés föllendítésének, fokozza a munka termelékenységét a termelőszövetkezetekben és az egyéni parasztgazdaságokban egyaránt. Az a célja, hogy a parasztság a kormányintézkedések okos felhasználásával, a munkásosztály segítségével, de elsősorban a *maga szorgalmas, jó munkájával*, leleményességével, szaktudásával, egyre nagyobb terméshozamokat csikarjon ki a földből: egész mezőgazdaságunk gyorsan föllendüljön!

Pártunk tavaly júliusban megkezdett új gazdaságpolitikája a munkás-paraszt szövetség megszilárdításának programja. Államunk az új szakaszban a termelőszövetkezetek támogatásán kívül nagyjelentőségű intézkedésekkel és megfelelő anyagi eszközökkel serkenti az egyénileg dolgozó parasztság árutermelésének fokozását. A kormányintézkedések, főként a mezőgazdaság-fejlesztő programm egyik legfőbb jellegzetessége, hogy a lenini elvhez igazodik, s az árutermelés fokozásában a parasztság személyes érdekeltségére épít: sokkal jobban, mint eddig. A személyes érdekeltség serkenti a termelést, növeli a parasztság termelőerőit, árutermelését. Lenin rámutatott: „Ne csak a lelkesedésre építsünk, hanem a nagy forradalom szülte lelkesedés segítségével a személyes érdekre, a személyes érdekeltségre, a gazdasági meggondolásokra is támaszkodjunk, s elsősorban verjünk szilárd kis hidakat, amelyek kisparaszti országunkban... elvezetnek a szocializmushoz...”

A kormány ezért egyik legnagyobb gondjának és kötelességének tekintette, hogy elhárítsa mindazokat az akadályokat és kööttségeket, amelyek gátolták a parasztság személyes érdekeltségének érvényesülését, bizonytalanná tették a parasztgazdaságok termelését, s csökkentették a parasztságnak a földhöz való ragaszkodását.

Nagyban növelte a termelés biztonságát és eredményességét, hogy a kormány csökkentette a parasztság begyűjtési és adóterheit. Államunk a begyűjtési hátnálékok elengedésekor 235 millió forintos megtakarításhoz juttatta a parasztságot. Törölte a beadási hátnálékok miatt kivetett pénzbeli kártérítéseket és bírságokat is, amelyek kivetése évekig meghaladta a realitás határait. A kártérítések és a bírságok eltörlése 445 millió forint tartozás megfizetésétől szabadította meg a falu lakosságát. Ez az intézkedés is hozzájárul az állam iránti bizalom helyreállításához. Igen nagy segítség volt, hogy a termelőszövetkezetek az 1953. évi beadási kötelezettségek teljesítése során 10 százalékos mérsékléshez jutottak, s hogy az egyéni parasztgazdaságok kapásnövény-beszolgáltatása az ősszel ugyancsak 10 százalékkal csökkent. De mindegyiknél jelentősebb az állami begyűjtés többéves rendszerében adott újabb mérséklés, amely az egyéni gazdák terménybeadási kötelezettségét 10—15, a mezőgazdasági termelőszövetkeze-

tekét 20—25, az egyéniek sertés- és marhabeadási kötelezettségét 25—30, a termelőszövetkezetekét 30 százalékkal, a tej-, a tojás-, a baromfi- és a borbeadás kötelezettségét pedig még ennél is jobban mérsékelte. A százalékszámokban kimutatható mérséklésen kívül igen nagy könnyítést jelentett a parasztságnak az az intézkedés is, amely a beadási tervek megállapításakor megszüntette a szőlők és gyümölcsösök négyszeres-ötszörös igazságtalan beszorzását, továbbá a legelőkre kirótt beadási kötelezettséget. Mindezeknek a könnyítéseknek együttes eredményeként az új begyűjtési rendszerben több mint egynegyeddal csökkent a parasztság beadási terhe!

Csökkent a parasztság adóterhe is. Az 1953. évi jövedelemadó 15 százalékos mérséklése, az adóhátralékok felének elengedése, az ezévi adó pontos megfizetésétől függően, valamint az adóketések során előfordult sok jogos panasz orvoslása a szeptemberi adófellebbezési tárgyalásokon: ke-reken félmillió forint megtakarítást biztosított a parasztságnak. A köz-ségekben átlag 20—22 százalékkal csökkent a parasztság adóterhe. A gaz-dálkodás biztonságát és eredményességét jelentősen fokozza az a körülmény is, hogy a kormány a múlt évi csökkentett adó összegében állapította meg az 1954. évi adóterhet. Vagyis az új gazdasági évben változatlan földterület és loállomány esetén egy fillérrel sem emelhetik a dolgozó pa-raszt adóját. Kormányzatunk újabb adókedvezményei is elősegítik a gaz-dálkodás eredményességét. Adózásunk elsősorban az állattartóknak ked-vez, a népelelmezés szempontjából fontos állatállomány fejlesztését szol-gálja. Elősegíti állattenyésztésünk fejlődését, hogy a parasztság a növen-dékmarhatartásért az év elején újabb adókedvezményhez jutott. Az egyéni parasztgazdaságok és a termelőszövetkezetek eddig csak a sajátnevelésű egy-kétéves növendékmarha esetén kaptak 400 forint adóelengedést. Ezen-túl ez a kedvezmény akkor is jár, ha valaki három hónaposnál nem idő-sebb borjút vásárol, és egy-két éves korig felnevel. Az egyéni gazdák állat-tenyésztési kedvének serkentését célozza a loadókedvezmény is. Eszerint 1954 január 1-től kezdve a törzskönyvezett kanca után járó teljes loadót életképes csikószaporulat esetén két évre el kell engedni. Az egyéb, nem törzskönyvezett kanca után járó adót pedig az elkész évében kell elengedni.

Az idei adókedvezmények is majdnem negyedmilliárdos megtakarítást biztosítanak a dolgozó parasztoknak. Az Amerikai Egyesült Államok-ban a farmerek jövedelemadója tizenötszörösre, földadójuk pedig három-szorosra nőtt 1942-höz képest. Adenauer agyonreklámozott „nagy adó-reform-terve” a nyugatnémetországi kisparasztnak jövedelemadóját 25—30 százalékkal emeli. A mi népi demokráciánk kormánya pedig a békés építő-munka, a többtermelés, az életszínvonal emelése végett az adómérséklés eszközához nyúlt, s tavaly július óta összesen csaknem háromnegyedmil-liárd forinttal csökkentette a parasztság adóterheit!

A gazdálkodás biztonságának helyreállításához nagyban hozzájárult az a kormányintézkedés is, amely 1953 őszén fölfüggesztette a tagosításokat, úgyszintén az a rendelkezés, amely visszaállította a földek szabadhaszonbérletét, s az állami tartalékföldeket igen kedvező feltételekkel öt évre haszonbérbe adta a jelentkező termelőknek. Megnyugtatóan hatott, főként a középparasztságra, hogy a kormány eltörölte a hírhedt kuláklistát, amelyre évek során tudatlanságból vagy személyes bosszúból nagyon sok becsületes, módos középparaszttal tettek rá.

A népgazdaság megfelelő mennyiségű nyersanyaggal és a lakosság bőségesebb élelmiszerral való ellátása szempontjából rendkívül fontos a szerződéses növénytermelés, állattenyésztés és hizlalás rendszere. A szerződéses termelés közvetlen kapcsolatot jelent a szocialista ipar egyes ágai, a cukor-, a kender-, a dohány-, a konzervgyárak stb. és a kisparaszti gazdaságok százazrei közt. A szerződéses termelés meggyorsítja a falu és a város összefogását, a munkás-paraszt szövetség erősítését, s nem utolsósorban az egyéni dolgozó parasztnak a kollektívizmus irányában történő nevelését.

A szerződéses termelés rendszere — a gazdaságpolitikában elkövetett hibák miatt — a legutóbbi években kevésbé töltötte be ezt a szerepet. Nem tölthette be, mert az egyéni és a termelőszövetkezeti gazdaságok a személyes érdekeltség lenini elvének sutbadobása, a helytelen árpolitika folytán legtöbbször ráfizetéssel termelték a szerződéses növényeket. Ezért a parasztság húzódozott termelési szerződés kötésétől, úgyhogy a szerződött vállalatok a helyi tanács útján általában kötelező kivetéssel kényszerítették a parasztnak a szerződésre. Ilyenformán a szerződéses termelés burkolt formájú beszolgáltatássá változott. A szerződéses termelés tehát nem gyakorolt ösztönző hatást a parasztságra, sőt — kényszerjellege és ráfizetése miatt — népszerűtlenné vált, s így lazította a munkás-paraszt szövetséget, de nagyon visszavetette fontos tájkultúrák, például a makói hagyma és a szegedi, a kalocsai paprika termelését is.

A kormányprogram gyökeresen megváltoztatta a szerződéses termelés rendszerét is. Elsősorban kimondta, hogy ezentúl csak önkéntes alapon lehet megkötni a szerződéseket a termelőkkel: kényszer alkalmazása szigorúan tilos. A kormány egyúttal fölemelte a legtöbb szerződéses növény átvételi árát. Egy mázsa dohányért például az idén már 290 forint helyett 500 forint jár, egy mázsa vöröshagymáért 55 forint helyett 80, egy mázsa őrölt fűszerpaprikáért 2900 forint helyett 8000 forint. A cukorrépa új átvételi ára a prémiumokkal együtt kat. holdankint 1000 forinttal növeli a dolgozó paraszt bevételeit. Meg kell mondanunk, hogy az Országos Tervhivatal egyes vezetői nem értették meg, vagy nem akarták megérteni a kormányprogram igazi szellemét, ezért sok termelő a szerződéses növények decemberi árrendezése után is ráfizetett volna az új árakra. A rost-

kender szerződéses átvételi alapárát például métermázsánként 50 forintban állapították meg, noha — ugyancsak a Tervhivatal adatfelvételei szerint — egy mázas rostkender önköltsége a kisparaszti gazdaságban 60 forint 60 fillér. S aztán csodálkoztak, miért nem akarnak a termelők kenderre szerződni... Ezért vált szükségessé, hogy a minisztertanács januárban fölülvizsgálja, s újra fölemelje egy csomó nagyon fontos szerződésesen termelt ipari és takarmánynövény átvételi árát. Ekkor emelték föl a rostkender alapárát 70 forintra.

A nagyobb árak és az egyéb kedvezmények kedvező feltételeket teremtek a szerződéses termelésre, megnövelték a parasztság érdeklődését, s bizonyára hamarosan föllendítik az ipari növények, valamint a takarmány- és a zöldségfélék szerződéses termelését. Hogy a sokkal jobb feltételek ellenére is vontatottan halad a szerződéskötés, annak igazi oka — a helyi szervek rossz felvilágosító munkáján kívül — a szerződéses termelés korábbi rendkívüli lejáratása. Csak hosszabb idő elteltével, mindenestre az idei esztendő — remélhetően — tömegesen kedvezőbb tapasztalatai nyomán lehet majd visszaszerezni a bizalmat.

Az egyik legjelentősebb kormányintézkedés: a gépállomási munkadíjak leszállítása. A munkásosztály leghathatósabban az olcsó, jóminőségű gépi munkával segítheti a parasztságot. Kormányunk 24 százalékkal csökkentette a termelőszövetkezetek gépállomási munkadíját, az egyénileg dolgozó parasztokét pedig még ennél is jobban, 36 százalékkal. Vagyis az állam a gépállomások útján voltaképp önköltségi áron szánt a parasztoknak is, akár csak a termelőszövetkezeteknek. A csökkentés folytán a termelőszövetkezetekben tömörült parasztság megtakarítása az augusztus 20 és október 30 közt végzett talajmunka során mintegy 35 millió forint, az egyéni parasztgazdaságoké pedig ötmillió forint volt. A gépállomási díjak leszállítása, valamint a díjhátralékok törlése 1953-ban 115 millió forint segítséget jelentett a földműves lakosságnak.

Hiba, hogy gépállomásaink ma még kevés talajmunkával segítik az egyénileg dolgozó parasztokat, s csak kis részét elégítik ki az egyre növekvő igényeknek. Ennek nemcsak az az oka, hogy kevés a traktor, hanem inkább az, hogy a legtöbb gépállomás vezetője még most sem érti meg, milyen fontos az egyéni parasztok támogatása a kisparaszti terméshozamok emelése és méginkább a parasztság nevelése, a munkás-paraszt szövetség erősítése szempontjából. Ha megértené, jobb munkaszervezéssel, két műszak szervezésével a mostani traktorállomány növelése nélkül is sokkal nagyobb gépkapacitást tehetne szabaddá az igaerőnélküli kisparasztoknak, akiknek a lovas gazdák ma 300 forintért szántanak föl egy hold földet, valamint a gépi mélyszántást egyre jobban megkedvelő középparasztoknak.

A kedvezményes silóépítkezési hitelakció megindítása is jelentős termelési segítségben részesítette a parasztságot. A nagybirtokos Horthy-Magyarországon 25 év alatt összesen 437 000 köbméter állandó jellegű siló épült: a népi demokrácia állama a kormányprogram meghirdetése után egyetlen esztendőben 700 000 köbméter siló építésére adott rendkívüli olcsó hitelt a termelészövetkezeti és egyéni parasztságnak. A termelészövetkezetek 1953 végéig igénybevették a részükre biztosított, s menetközben megemelt hitelkeret több mint kétharmadát: megértették, hogy fejlődő állatállományuknak a siló nélkülözhetetlen, biztos takarmánybázisa. Jellemzi a nagy érdeklődést és az építkezés lendületét, hogy a termelészövetkezetekben eddig létesített állandó silók negyven százaléka tavaly szeptember 1-től december 1-ig, tehát három hónap alatt épült meg. Szolnok megyében négy hónap alatt több mint kétszerannyi siló épült, mint az előző években összesen. A silózás elterjedésére vall, hogy Horthy-Magyarországon 1939-ben 77 számosállatra jutott egy köbméter silótakarmány, 1953 végén pedig az állami gazdaságokban és a termelészövetkezetekben 8,1 szarvasmarha és juh számosállatra jutott ugyanannyi. Ez kétségtől jórészt a nagyon méltányos, népszerű silóépítkezési állami hitelakciónak köszönhető. Mindamellett az egyéni gazdaságban a manadíság még most is nagyon fékezi a silózás elterjedését, bár ma már mind több az olyan község, mint a bács-kiskunmegyei Harta, ahol tavaly minden dolgozó paraszt készített silótakarmányt.

Az 1953. augusztus 1-től rendszeresített ingyenes állatorvosi szolgálat szintén hatalmas segítséghez juttatta a parasztságot az állatállomány továbbfejlesztése, az állatbetegségek megelőzése és elhárítása folytán. Ennek fontosságát láthatjuk, ha tudjuk, hogy a különféle betegségek és járványok következtében az állatelhullások évente mintegy félmilliárd forint kárt okoztak a mezőgazdaságnak és az egész népgazdaságnak. Az állatorvosi szolgáltatás ingyenessé tétele évente 50 millió forint megfizetésétől mentesíti a földműves lakosságot. Ebből az egyéni parasztságra 40 millió, a termelészövetkezetekre 10 millió forint esik. Járványveszély esetén az állam 1953. szeptember óta az egyéni állattartóknak is ingyen adja az egész községre kiterjedő hatósági oltáshoz szükséges oltóanyagot. E jutatás értéke az idén 20 millió forintna rúg.

A kormány tehát sokféle hathatós termelési támogatásban részesíti az egyéni parasztgazdaságokat. A termelési támogatás azonban csak a dolog egyik oldala. A termelőerők fejlesztésében és az ártermelés fokozásában legalább ilyen fontos a piaci kapcsolat, mert a piaci értékesítés lehetőségének fokozása a termelési segítség nélkülözhetetlen kiegészítője. A kormány a múlt ősszel megszüntette az addig részben még érvényben volt piaci korlátozásokat. Szeptemberben — mindjárt a gabonaforgalom szabadátvétele után — az egész országra kiterjesztette a kukorica, a burgonya

és a napraforgó szabad forgalmát is. Ha a termelők hiánytalanul teljesítették beadási kötelezettségüket, akkor — a begyűjtési törvény szerint — minden megkötöttség nélkül, szabadon, az egyes piacokon kialakult áron bárkinek eladhatják fölöslegeiket. A piaci kapcsolatok fenntartása és kiterjesztése a személyes érdekeltség folytán a hozamok fokozására, az árutermelés növelésére serkenti a parasztságot. Szocialista iparunk hatalmasan kiterjeszti a piacot, korlátlan lehetőséget ad az egyéni és a termelőszövetkezeti gazdaságok árufölöslegének elhelyezésére: ez a piac nem ismer semmiféle válságot, s ezért egyre nagyobb, biztos bevételhez juttatja a parasztságot.

A piaci kapcsolatok fejlesztése különösen közelről érinti a leginkább árutermelő középparasztságot, amely az ország szántóterületének — 1953. évvégi becslés szerint — 38,5 százalékát, az egyéni paraszti földeknek pedig nagyobbik felét birtokolja. Ilyenformán a középparasztság ma is „központi alakja” a falunak: ez a réteg adja az országnak a legtöbb árugabonát, húst, tejet és vaját. De a középparasztot osztályhelyzeténél fogva kettség jellemzi: egyrészt termelő, dolgozó, másrészt árutermelő, árueladó. A szabadpiaci kapcsolatok útján szem előtt tartjuk a középparaszt sajátos külön érdekeit, éppen e másik „lelkét” nyerjük meg, s ennek révén bírjuk rá termelőerőji fejlesztésére, a szocialista építésbe való bekapcsolására. A legutóbbi évek gazdaságpolitikájának egyik hibája volt, hogy nem számolt kellőképp ezzel a külön érdekekkel s nemcsak a szerződéses termeltetésben, hanem a gazdasági viszonyok más területén is sok esetben erőszakot alkalmazott a középparasszal szemben..

A középparasszal szemben és általában a parasztkérdésben elkövetett hibák kijavítását messzemenően elősegítik a központi vezetőség júniusi határozata alapján hozott kormányintézkedések. A júniusi határozat és az ezt követő program fordulatot hozott a középparaszthoz való gazdasági viszony kérdésében, a termelőszövetkezetek fokozottabb támogatásán kívül jelentősen, sokoldalúan segíti az egyénileg gazdálkodó kis- és középparasztoakat is. Mindez nagyon megnövelte a középparasztoak munkakedvét, s megteremtette a biztonságos gazdálkodás feltételeit.

A kormányprogram után az első hónapokban, a begyűjtési és az adóhátralékok elengedése után nagyon sok becsületes, jól gazdálkodó, beadási és adózási kötelezettségét mindig pontosan teljesítő középparaszt egy kicsit megrövidítve, „sértve” érezte magát, mondván: a kormány úgy látszik „csak hanyagoknak kedvez”, rólunk, a jól gazdálkodókról, a beadásukat pontosan teljesítőkről, adójukat rendesen fizetőkről pedig mintha megfeledezett volna. Nem, a kormány egyáltalán nem feledkezett meg róluk. Az új begyűjtési rendszer sokféle kedvezményét (a középparasztoak beadási terhei öt százalékkal nagyobb mértékben csökkentek, mint a többi kategóriába tartozó parasztokéi), továbbá a mezőgazdasági program sokrétű segítségét elsősorban éppen a szorgalmas, kiválóan termelő, demo-

knatikus kötelességét pontosan teljesítő középparaszt érzi: mindezek az ő számára biztosítják a legnagyobb előnyöket!

Népi demokráciánk fejlődésének új szakaszában, a mezőgazdaság nagyarányú fejlesztése során a paraszti, főleg a középparaszti gazdaságok egy részének, sőt nagyobb részének a sokoldalú állami támogatás, meg saját szorgalmas munkája eredményeként kétségtelenül lehetősége nyílik bővített újratermelésre. Egyénileg dolgozó parasztságunk tartalékföldet bérelhet, növelheti jószágállományát, új szekereket, kisgépeket, felszerelést vásárolhat, rátérhet a műtrágya, a nemesített vetőmagvak stb. használatára. Kapitalista viszonyok közt a kisárutermelő parasztgazdaság általában nem képes bővített újratermelésre, csak a kulákgazdaság, de — kizsákmányolás útján. A népi demokráciában, ahol a földreform és a munkás-paraszt állam sokféle segítsége eredményeként falun erős középparasztosodási folyamat ment és megy végbe: kizsákmányolás nélkül is lehetséges a bővített újratermelés a kis- és főleg a középparaszti gazdaságokban, éppen a hatatos állami támogatás eredményeként.

Nálunk mostanában egyesek attól félnek, hogy kormányunk mezőgazdaságfejlesztő politikájának hatására a parasztgazdaságok, főleg a középparaszti gazdaságok egy része — éppen a bővített újratermelés révén — elkulákosodik. Mennyiben reális ez a félelem és mennyiben nem? Először is: a bővített újratermelés nem azonos a kulákosodással, bár szörványosan elvezethet hozzá. Ha a középparaszt bővíti gazdaságát, ettől egyáltalán nem kell megijedni. Sőt, mi is támogatjuk ebben a törekvésében, hiszen ennek nagyobb termés, több hizott disznó, több tej, zsír, tojás, egyszóval több mezőgazdasági eredetű áru lesz a gyümölcse. S mi éppen ezt kérjük tőle. Ahogyan Nagy Imre elvtárs, a minisztertanács elnöke kifejezte ezt az országgyűlés legutóbbi ülészakán mondott beszámolójában: „Gyarapítsák gazdaságukat, egészítsék ki és újítsák fel gépi és egyéb felszerelésüket, fejlesszék haszon- és igásállatállományukat, amíg erre családjuk munkáerejéből futja, amíg saját erejükből látják el a gazdálkodás feladatait. Ebben a törekvésükben senki sem korlátozza őket, gazdasági gyarapodásukat maga az állam messzemenően elősegíti.”

Aki a kisárutermelő gazdaságok fejlesztésétől a szocializmus jövőjét félti, semmit sem ért meg a marxizmusból. Kétségtelen, hogy amíg a mezőgazdasági termelés jelentős hányada a magántulajdonon alapuló paraszti termelés, a kapitalista tendenciák fejlődési veszélye megvan, s erről nem szabad megfeledkeznünk. De aki eltúlozza a kulákosodás veszélyét, legalábbis két dologról feledkezik meg. Először is a kisparcella korlátozza a bővített újratermelést; másodsor s ez különösen fontos: a dolgozók államhatalma helyes intézkedésekkel mindenképp megakadályozhatja a nagyobbarányú kulákosodást. Népi demokratikus államunknak jónéhány hatásos eszköze van a kapitalista tendenciák túlzott fejlődésének ellensúlyozására a mezőgazdaságban. Ilyenek: a föld adásvételének korlátozása, az adózási

és beszolgáltatási progresszió, az árpolitika stb. Ez eszközök birtokában természetesen nem kell különösebben félnünk a paraszti tulajdon talajából sarjadó kapitalizmustól. Lenin szavaival: „ez számunkra egyáltalán nem veszélyes”.

Nincs igazuk tehát azoknak, akik a parasztgazdaságok támogatásától a szocializmus jövőjét „féltilk”. Nem az egyéni parasztgazdaságok fejlesztésében kell a veszélyt keresnünk, hanem a mezőgazdasági termelés csekély hozamában, nagy elmaradottságában, amely akadályozza népünk életszínvonalának emelését. A kis- és a középparaszti gazdaságok nagyobb részének bővített újtermelése pedig okvetlenül szükséges, hogy megszüntessük ezt az elmaradottságot, s gyorsan fejlesszük mezőgazdasági termelésünket.

A kormányprogram s a szellemében megszületett mezőgazdaságfejlesztő program ereje éppen az, hogy összeegyezteti a kisárutermelő parasztság egyéni érdekeit a munkásosztály, az állam közös, mindkettőjükre előnyös érdekeivel. Érdekeltté teszi a kis- és a középparasztot, hogy jobban fölszerelje gazdaságát, a korábbinál jobban megmunkálja földjét, nagyobb terméshozamot érjen el, s állampolgári kötelességének teljesítése után nagyobb árufölöslegeket vigyen a szabadpiacra. Ez nemcsak államunknak, munkásosztályunknak, hanem parasztságunknak is elsőrendű érdeke.

Nap mint nap számtalan jel mutatja, hogy parasztságunk megértette pártunk és kormányunk szándékát. A kormány intézkedései a szorgalmas paraszt előtt széles távlatokat nyitnak: érdemes jobban gazdálkodni, többet termelni, több jószágot nevelni! Joggal elmondhatjuk, hogy parasztságunk ma már egyre világosabban látja és érzi: soha ilyen biztonságosan nem gazdálkodott, mint ma és az elkövetkezendő években!

„Dolgozó paraszttársaim és jó magam is nagy örömmel olvastuk az újságban megjelent párt- és kormányhatározatokat. Mindenki tervezget, hogy mit s mennyit fog termelni. Én magam is egy kat. hold helyett három holdat szándékozom megművelni. Nagyon kedvező, hogy a gépállomás nekünk is szánt” — írja levelében Szabó Sándor, szentlőrinczi dolgozó paraszt. Pókaszeptekről meg ezt írja Barkovics János gazdálkodó: „Megnőtt a parasztság bizalma és földszeretete. Ha száz meg száz hold tartalékföld volna a határunkban, azt is megművelnénk”. S ez nem szólam, hanem élő valóság: a különböző földfelajánlások révén évek óta felgyülemlett több mint 900 000 kat. holdnyi állami tartalékföldet parasztságunk az elmúlt öszön majdnem teljes egészében — 92 százalékan bérbevette, mégpedig ötéves időtartamra, igen kedvező bérleti feltételekkel. A tartalékföldek bérlőinek és azoknak a dolgozó parasztoknak, akik a felajánlott földjüket visszakérték, az állam 210 000 mázsa vetőmagot és 50 millió forintos termelési hitelt adott gazdaságuk fölszerelésére.

A lakosság több kenyérrel, főzölisszel, száraztésztával való ellátása a népgazdaság egyik legfontosabb kérdésévé tette a gabonakérdést. A ga-

bonakérdés végleges megoldása felé vezető úton egyik legfontosabb feladatunk: a terméshozamok állandó növelése. A felszabadulás óta eltelt csaknem egy évtized alatt mindössze 60 kilóval emelkedett a kenyérgabona holdankinti átlagtermése. A mezőgazdaság fejlesztéséről hozott párt- és kormányhatározat ennél gyorsabb fejlődést irányoz elő: a legközelebbi három esztendőben 1—1,5 mázssal kell fokoznunk a kenyérgabonafélék országos termésátlagát.

A gabonakérdés megoldásának másik fontos eszköze, hogy a hozamok szüntelen emelésével egyidejűleg növeljük a búza és a rozs vetésterületét is. Kormányunk tavaly ősszel arra hívta fel a parasztság figyelmét: vessen be minél több földet kenyérgabonával! Kormányunk egyszersmind jól jövedelmezővé és biztonságossá is tette a gabonatermelést, mert csökkentette a beadási terheket s a szabadpiacon nagyobb értékesítési lehetőséget teremtett. Parasztságunk a kormány hívó szavára a múlt őszi rendkívüli száraz időjárás ellenére is csaknem félmillió kat. holddal több földterületet vetett be búzával és rozssal. Parasztságunk tehát megértette a mezőgazdasági programnak a gabonatermelés növelésére vonatkozó célját, amelyet egy régi közmondással úgy fejezhetünk ki a legjobban: „Ha búza van: minden van!”

Az Amerikai Egyesült Államokban a volt Truman-kormány az évről évre felhalmozódó búzakészletektől való félelmében 78 millió acre-ről 72 millióra akarta leszállítani a búza vetésterületét. Eisenhower-kormány pedig 62 millióra tervezi a csökkentést. Mi nem félünk a sok búzától, sőt azt akarjuk, hogy minél több legyen belőle. Gyorsan fejlődő népgazdaságunk, a lakosság egyre növekvő szükséglete az eddiginél jóval több kenyérgabona termelését követeli a mezőgazdaságtól. Ezért szabja meg a mezőgazdaság fejlesztéséről szóló párt- és kormányhatározat, hogy a következő három évben évente mintegy 100 000 kat. holddal kell növelnünk a kenyérgabonafélék vetésterületét.

A múltévi fölemelt őszi vetésterv sikeres teljesítéséhez nagyban hozzájárultak a gépállomások, amelyek november 15-re — fennállásuk óta először — százszázalékosan teljesítették a traktormunkák globális évi tervét. Az olcsóbb gépi munkadíjon és a begyűjtési terhek csökkentésén kívül a kormány nagyarányú minőségi vetőmagcserével is segítette a parasztságot a gabonavetésterület növelésében. A termelészövetkezetek másod- és harmadfokú szaporítású minőségi vetőmagot kaptak: 279 600 mázsa búzát, 71 500 mázsa rozst, 48 800 mázsa árpát. A termelők igen kedvező feltételekkel kaptak vetőmagot: egy mázsa minőségi vetőmagért egy mázsa szokványos minőségű termést kellett cserébe adniuk. A rendkívüli nagy érdeklődés miatt még növelni is kellett az előírányzott vetőmagmennyiséget; sajnos, a megnövelt mennyiség egy része a lebonyolító szervek bürokratikus munkája miatt csak megkésve került szállításra.

A kormány a szabad műtrágyaforgalom engedélyezésével is jelentősen elősegítette a terméshozamok fokozását. A mezőgazdaság a legutóbbi években egyre kevesebb műtrágyát kapott. A műtrágyaellátás indexe 1950-ben 155,5, 1951-ben 133,5, 1952-ben 91,4 volt, az előző évihez képest; a mezőgazdaság 1952-ben 200 000 mázsával kevesebb műtrágyát kapott, mint 1951-ben. A nem kielégítő, sőt egyre csökkenő műtrágyaellátás gátolta a talajerő pótlását, főként az egyéni gazdaságokban, amelyek alig jutottak műtrágyához: a műtrágya szabadforgalma az ő részükre, a szerződés alapján termelt növények kivételével, lényegében megszűnt. 1949-ben egyéni parasztgazdaságok kapták meg a mezőgazdaságnak juttatott műtrágyának még mintegy felét, 1952-ben pedig már csak 19,5 százalékát.

A műtrágya szabadforgalmát visszaállító kormányintézkedés érthetően nagy fellélegzést és örömet keltett a parasztság körében. Szalai Jenő katalinai dolgozó paraszt, aki tavaly 1350 négyszögölön 50 mázsa kukoricatermést ért el, ezt írja levelében: „Ezt az eredményt még fokozni is tudom. Eddig ugyanis műtrágyát még nem használhattam — nem jutottam hozzá. Most azonban a kormányhatározat értelmében mi, egyénileg dolgozó parasztok is szabadon vásárolhatunk műtrágyát. Elünk is ezzel a lehetőséggel, s biztos vagyok benne, hogy az őszi kukoricatermés betakarításánál meg is látszik majd a műtrágya hatása”.

Kormányunk már 1953 őszén nagymennyiségű műtrágyát juttatott a mezőgazdaságnak. Az idén tavasszal még többet: az egyénileg dolgozó parasztok összesen 600 000 mázsa műtrágyát kapnak; ennek több mint a fele — 360 000 mázsa — nitrogén műtrágya lesz, amely iránt máris soha nem látott érdeklődés nyilvánul meg.

Pense a műtrágya egymagában nem csodaszer: igazi termésfokozó hatása csak akkor jelentkezik, ha megfelelően istállótrágyázzuk is a földet. A talaj tápereje elsősorban csakis istállótrágyázással pótolható. Az istállótrágyát semmiféle műtrágyával sem helyettesíthetjük. „Rút a trágya, de szép cipőt ad” — így szól a régi közmondás. Nagyobb cipő, gazdag gabonatermés csak megfelelő istállótrágyázással érhető el. Parasztságunk megértette és megszívlelte a kormány felhívását a trágyázási munka megjavítására. A gazdálkodás biztonságosabbá válását, a termelési kedv növekedését talán semmi sem tükrözi jobban, mint az, hogy a paraszt trágyáz, hogy bátran gazdagítja földje termőerejét. Tavaly ősszel a dolgozó parasztok igyekeztek minél több istállótrágyát kihordani a földekre, nem úgy, mint az előző években, amikor a termelési bizonytalanságok miatt inkább az udvaron gyűjtögettek vagy eladták az istállótrágyát. „Most már nem zaklatnak, most már nem adom el a trágyát: a földtől a zsírt!” — fejezte ki a parasztság megváltozott hangulatát Szász Sándor 16 holdas kőröstarcsai középparaszt. S ezt nemcsak Kőröstarcsán, hanem ország-szerte is a tények tömege bizonyítja. A minisztertanács az őszi elején arra

hívta fel az egyéni és a termelőszövetkezeti parasztságot, hogy a szántóterület 20 százalékát istállótrágyázza. Parasztságunk a téli idők beálltaig nem ennyi, hanem másfélszerennyi földterületet: összesen 1 780 000 kat. holdat istállótrágyázott, s 156,8 százalékra teljesítette az országos tervet!

A termelési kedv megnövekedésének másik nagyon fontos fokmérője: a mezőgazdasági kisgépek iránt megnyilvánuló rendkívül nagy érdeklődés. Ez érthető is, hiszen gépgyánaink 1949-től az egyéni gazdaságok fejlesztéséről való demondás következtében úgyszólván alig gyártottak mezőgazdasági kisgépet — ekét, boronát, 12-soros lófogatú vetőgépet stb. A kisparaszt, ha elnyűtt az ekéje, vetőgépe, nem tudta felújítani. Jellemző, hogy az egyéni parasztgazdaságok az évi 30 000 darab szükséglet ellenére 1951-ben csak 3500, 1952-ben pedig mindössze 2500 darab ekét vásároltak. A júniusi határozat óta itt is fordulat következett be: a folyamatban lévő ipari átcsoportosítások eredményeként 1954-ben 52 millió forint értékű mezőgazdasági kisgépet, köztük 12 000 fogatos ekét taligával, 9000 darab lókapát, 12 000 boronát, 14 200 kézipermetezőgépet bocsátunk a parasztság rendelkezésére. Az eddiginél jóval nagyobb mennyiségű mezőgazdasági szerárut, patkó- és ráfvasat, széna-, burgonya- és trágyavillát, zsákok, kötélárut is juttatunk a falunkak.

Sok növényvédőszer, elsősorban a rézgálic is nagyon hiányzott. Tavaly még súlyosbította a helyzetet, hogy a földművelésügyi minisztérium bürokratikus ügyintézése miatt megkésve osztották ki, sőt gyakran visszatartották az amúgyis kevés rézgálicot. Ezért a peronoszpóra csak Bács-Kiskun megyében több mint félmillió hektoliter bort rabolt el tőlünk. Kormányzatunk, belátva a rézgálicelosztás rendszeréből, elsősorban a túlzott állami központosításból eredő súlyos bürokratikus hibákat, elhatározta, hogy az idén szabaddá teszi a rézgálic forgalmát. A mezőgazdaság az első félévre 180 000 mázsza rézgálicot kap; ez kétszerese a tavalyi kötött forgalomban felhasznált mennyiségnek. Ebből 150 000 mázsát az egyéni gazdálkodók kapnak szőlőik gondozására, rendbehozására.

Különösen megelégnék a termelési kedv az állattenyésztésben. „Községünkben néhány év óta majdnem felére csökkent az állatállomány. Most pedig igyekszik mindenki rendbehozni gazdaságát. Régen nem láttam ennyire nyenyi embert, aki tehenet, borjút akar vásárolni. A sertéspiacon is igen nagy a kereslet” — írja Tóth Jenő dolgozó paraszt Hegyháthodásról. És ez nemcsak Hegyháthodáson van így, hanem a legtöbb községben.

Az elmúlt években a nagy tejbeszolgáltatási kötelezettség, az olcsó vágóárak, s az ugyancsak olcsó sertés-, bika- és tinóhizlalási szerződéses árak elkedvetlenítették az egyénileg dolgozó parasztságot, de a termelőszövetkezeteket is, az állattenyésztés, különösen a szarvasmarhatenyésztés fejlesztésétől. Sok dolgozó paraszt inkább örült, ha tehene meddő maradt, mert a borjú felnevelése ráfizetéssel járt. Ez érthető is, hiszen a ter-

melő egy 60 kilós borjúért 220—240 forintot kapott az állami felvásárló vállalatától. Ha viszont a szabadpiacon értékesítette volna a borjú felneveléséhez felhasznált tejet, sokkal többet kapott volna érte. A paraszt sajnálta a tejet a borjútól, emiatt nagy volt a borjúelhullás, s rendkívül sok a szarvasmarha csökött borjú. A nagy tejbeszolgáltatási kötelezettség és a helytelen árpolitika végsősoron azzal járt, hogy — bár a szarvasmarhaállomány évről évre növekedett — a tehénállomány csökkent. A szarvasmarhaállományban romlott az ivararány a tehének rovására: ez az arány 1938-ban 50 százalék volt, ma ellenben csak 41 százalék. 1935-ben 100 kati holdra 14,2 darab tehén, 1940-ben 11,6, 1951-ben 11,2, 1952-ben 10,8, 1953-ban pedig 11,7 jutott. Az évi átlagos tejhozam is csökkent, mégpedig a felszabadulás előtti szinthez képest mintegy 400 literrel.

A lóállomány helyzete sem volt jobb: a kancaállomány évről évre gyarapodott ugyan, de a csikók száma minden évben kevesebb lett. Ennek elsősorban az volt az oka, hogy a gazdák a nagy lóadó miatt nem szívesen fedeztették kancáikat.

A vágósertések átlagsúlya 25—30 kilóval, a beadásra kerülő vágómarháé pedig 70—80 kilóval csökkent.

A kormány az utóbbi fél évben az átgondolt intézkedések egész sorát hozta, hogy visszaállítsa, sőt serkentse is az állattenyésztési kedvet. Itt kell megemlítenünk a tejbeszolgáltatás mérséklését, a termelőségvetkezeti tagok háztáji állatállománya után a tejbeadás eltörlését, a vágóárak fölemelését, a korábbiaknál kedvezőbb szerződéses hizlalási árak megállapítását, a törzskönyvileg ellenőrzött állatállomány abraktakarmányának biztosítását, a növedékmarhatartásra és a leellett kancákra adott adókedvezményeket stb.

Mindez újra meghozta, s mindinkább fokozza a parasztság állattenyésztési kedvét. Igen sok gazda akar üszőt, csikót nevelni, anyakocát beállítani, birkát tartani. A tenyésztési kedvet mindig a vásári árak tükrözik a leghívebben. A nagy kereslet miatt az állatárak lényegesen fölemelkedtek. Egy közepes minőségű tehén ára ma 4—6000 forint. Nagyobb tenyészértékű tehénért 6—8000 forintot is megadnak. Sok dolgozó paraszt állít be meglévő tehene mellé még egyet. Több község, például Gölle, Fonó, Büsso, Szabadszentkirály, Porrog, Bata, Madocsa stb. dolgozó parasztjai kérik, hogy tehénállományukat helyezzék törzskönyvi ellenőrzés alá. Heves megyében 1953. november 1-én még egyetlen dolgozó paraszt tehénét sem ellenőrizték törzskönyvileg; ma már 44 községben 648 tehén törzskönyvileg ellenőrzött.

Megnövekedett a lótenyésztési kedv; az új lóadók kedvezmény is jelentősen serkenti ezt. A gyapjú árának 15 forintról 36 forintra történt emelése igen kedvezően hatott mind az egyénileg dolgozó, mind a termelőszö-

vetkezeti parasztságra. Minden bizonnyal egyre többen csatlakoznak majd a rövidesen meginduló szerződéses bányanyelvelési és ürtartási akcióhoz.

Az állam tehát a korábbinál jóval hathatósabban segíti az egyéni parasztgazdaságokat, de még náluk is fokozottabban támogatja a mezőgazdasági termelőszövetkezeteket, hogy a mezőgazdasági termelés nagy arányokban, gyorsan fejlődjön. A párt és a kormány a mezőgazdasági termelőszövetkezetek állami támogatása során az eddiginél erőteljesebben érvényesíti a lenini szövetkezeti terv megfelelő útmutatásait. Lenin ezt tanította: a dolgozók állama, a munkásosztály úgy szervezze a szövetkezeteket, hogy mindig bizonyos kedvezményeket, mégpedig elsősorban gazdasági kedvezményeket élvezhessenek. „...Adjunk a szövetkezeteknek számos gazdasági, pénzügyi és bankkedvezményt, ezzel támogassza szocialista államunk a lakosság megszervezésének új elvét.”

Kormányunk a lenini tanítások szellemében járt el, amikor programja közzététele után már 1953-ban (a különféle kedvezményekkel együtt) több mint másfélmilliárdos támogatásban részesítette termelőszövetkezeteinket. Igen nagy segítség volt a tavalyi beadási és gépállomási munkadíjhátralékok eltörlése, a beadás kötelezettségének 10 százalékos csökkentése, továbbá a mintegy 360 millió forint esedékes hiteltartozás prolongálása a következő évekre. Jelentős könnyítés a háztáji tehenállományra kirótt kötelező tejbeadás eltörlése; ez az intézkedés egy év alatt 35,8 millió liter tej, vagyis szabadpiaci áron kéreken százmillió forint megtakarítását biztosítja a termelőszövetkezeti parasztságnak. A szövetkezeti tagok háztáji állatállományának növelésére az állam 2000 forint üszv vásárlási hitelt ad. S a növekvő jószágállomány takarmányellátásának biztosítása végett engedélyezte, hogy a háztáji földterület nagyságát fél kat. holdról egy kat. holdra növeljék. Kormányunk azt akarja, hogy minden szövetkezeti tag tartson háztáji tehenet, anyakocát, s minden évben vágjon legalább egy jó kövér disznót!

Államunk hathatós segítsége már az 1953. évi zárszámadás eredményeiben is megmutatkozott: az egy munkaegységre jutó kenyérgabonarészesedés megkétszereződött, s a készpénzrésztesedés is nagyobb volt az előző évinél. Egy munkaegységrésztesedés pénzre átszámított értéke 24,10 forintra emelkedett, szemben az előző évi 13,07 forinttal. Egy közepesen dolgozó termelőszövetkezeti család egész évi pénzre átszámított jövedelme elérte a 13—14 000 forintot (feltételezve, hogy a családból kettően vettek részt a közös munkában, s 550—600 munkaegységet teljesítettek). Természetesen ebben benne van a jobb termés eredménye, de benne van a kormányintézkedések kedvező hatása is.

Termelőszövetkezeteink megszilárdulásának fontos állomása és erőpróbája volt 1953 ősze. Kormányunk a központi vezetőség júniusi határozata szellemében lehetővé tette, hogy mindazok, akik valamilyen okból nem

érzik jól magukat, vagy nem találták meg számításukat a termelészövetkezetben, a gazdasági év végén, tehát október 1 után kiléphessenek a szövetkezetből. Az ingadozó tagok a gazdasági év végén éltek is ezzel a lehetőséggel, s elhagyták a termelészövetkezeteket: kilépett a tagságnak mintegy 25 százaléka, s a középparaszti tagok nagyobb része. A kilépettek jelentős része elsősorban az elmúlt évek erőszakos tagtoborzásai, a kényszerbeléptetések, és sokhelyütt a csekély jövedelemrészesedés miatt váltak meg — reméljük időlegesen — a termelészövetkezetektől. Ebből azt a tanulságot kell levonnunk a jövőre, hogy az eddiginél sokkal szigorúbban és keményebben kell föllépnünk azokkal szemben, akik erőszakos eszközökkel, az önkéntesség megsértésével akarnak beléptetni dolgozó parasztokat, vagy kényszerrel akarják megakadályozni esetleges kilépésüket!

Ezekben a hetekben falun még mindig nagy probléma, hogy a kilépettek ügyét, a velük való elszámolást mindenütt a törvényességnek megfelelően, igazságosan és emberségesen intézzék el. A kilépett dolgozó paraszt nem ellenségünk: továbbra is szövetségesünk. Népi demokráciánknak éppen olyan édesgyermek, mint a többi dolgozó paraszt; gazdálkodásában továbbra is támogatjuk. Meggyőződésünk, hogy a kilépett dolgozó paraszt a támogatás nyomán, ha nem holnap, holnapután, de egészen biztosan ismét tagja lesz a termelészövetkezetnek! Mint ahogy az őszi zárszámadások jó eredményei nyomán már eddig is csaknem 20 000 kilépett kérte visszavételét a termelészövetkezetekbe.

A kilépettek ügyének gyors, igazságos, mindkét félre méltányos elrendezése: az egyéni dolgozó parasztok és a termelészövetkezetek közt a jóviszony helyreállításának, a baráti szövetség kialakításának egyik legfontosabb feltétele ezekben a hónapokban. A jóviszony, a rokonszenv kifejlődéséhez persze elsősorban az kell, hogy a meglévő termelészövetkezetek megjavítsák, jövedelmezőbbé tegyék gazdálkodásukat. Ez különösen fontos a jövő szempontjából. Az a körülmény, hogy a kisárutermelő parasztgazdaságok jelentős része — saját szorgalmának és az állam sokoldalú termelési segítségének eredményeképpen — képessé válik a bővített újratermelésre: nem homályosítja el szocialista fejlődésünk perspektíváját. Hiszen a kisgazdaságok a kisparcella szűk korlátja miatt csak bizonyos határok közt képesek a bővített újratermelésre, gazdálkodásukban csupán kisrészen alkalmazhatják a korszerű gépi technikát, az új tudományos termelési módszereket. A szocialista szektorban — az állami gazdaságokban és a termelészövetkezetekben — nincsenek meg ezek a korlátok. A termelészövetkezetekben a gazdálkodás nagyüzemi jellege miatt lehetővé válik a felhalmozás növelése, a kisparaszti gazdaságokénál nagyobb méretű bővített újratermelés, s ennek nyomán az egyénieknél nagyobb terméshozamok, nagyobb jövedelem elérése. Minél előbb jutnak el a kis- és

a középparasztok ehhez a fölismeréshez, annál hamarább válik meggyőződéssé, hogy további fejlődésük egyetlen járható útja: a termelészövetkezeti gazdálkodás. Következésképp az egyénileg dolgozó parasztság és a népgazdaság közös érdeke fogja majd fölvetni a termelészövetkezeti mozgalom erős fejlesztésének szükségességét.

Ennek persze döntő feltétele, hogy meglévő termelészövetkezeteink zöme néhány év alatt ne csak a terméseredményekben, hanem a tagok jövedelmrészesedésében is a jó középparaszti gazdaságok átlaga fölé emelkedjék! Ha ez sikerül, minden lehetőségünk meglesz a békés, a feszültségek nélküli fejlődésre.

Célunk elérése elsősorban jelenlegi politikánktól, jelenlegi munkánktól függ, attól, hogy a termelészövetkezetek dolgozó parasztsága megfelelő politikai és szervezési segítségünkkel, a különféle állami kedvezmények jó felhasználásával, de elsősorban saját erejéből, szorgalmas, fegyelmezett munkájával, a következő években — lehetőleg már az idei aratáskor is — valóban megmutassa és bebizonyítsa a szövetkezeti gazdálkodás fölényét, vonzóbbá tegye a termelészövetkezeteket!

Az új gazdasági politika egyik rendkívül fontos követelménye, hogy a mezőgazdaság bőségesebben lássa el az ipart nyersanyaggal, a városi lakosságot pedig élelmiszerekkel. De ugyanilyen fontos követelmény az is, hogy a szocialista város kielégítse a parasztság mint fogyasztó — és pedig mint megnövekedett igényű fogyasztó — szükségleteit. Ezenkívül egyre nagyobb mértékben el kell látnia a parasztságot kisgépekkel, szerárukkal stb. A falu iparcikkellátása döntő jelentőségű a munkás-paraszt szövetség erősítése, a mezőgazdasági termelés fejlesztése, sőt még a szabadpiaci árak közvetett befolyásolása szempontjából is. Ezért tűzte ki többek közt célul a központi vezetőség októberi határozata: „Népjlétünk emelésének elengedhetetlen előfeltétele, hogy lényegesen megjavítsuk az áruforgalmat a városban csakúgy, mint a falun, és lényegesen továbbfejlesszük a város és a falu közötti áruforgalmat...”

A falu áruellátását túlnyomórészt a földművesszövetkezetek bonyolítják le. A földművesszövetkezeti áruforgalom alakulása híven tükrözi az áruellátás javulását. A földművesszövetkezetek kiskereskedelmi forgalma tavaly a negyedik negyedévben 23 százalékkal növekedett a harmadik negyedévhez képest; a textilruházati forgalom 66, a cipőáru forgalma 65 százalékkal lett nagyobb, a vasáru és a műszaki cikkek forgalma pedig 40 százalékkal növekedett. Ezek a számok mindennél jobban tükrözik, hogy a kormányprogram meghirdetése óta jelentősen javult a falu áruellátása, növekedett a parasztság vásárlóereje.

De nemcsak a falu áruellátása javult meg: a paraszti árutermelés is fölélnökölt. Ebből a szempontból talán legcélszerűbb, ha megvizsgáljuk a budapesti őstermelői felhozatal alakulását. Hasonlítsuk össze a múltévi

negyedik negyednek őstermelői felhozatalát a szintén jótémésű 1951. év utolsó negyedének felhozatalával (1951 IV. negyede = 100):

1953. IV. negyedév	
húsfélék	462,7
zsr, étolaj	287,3
baromfi	301,2
tej, tejtermék	232,2
tojás	571,1
burgonya	364,4
zöldségfélék	182,6
gyümölcs	152,8
száraz hüvelyesek	292,1

A termelési kedv állandó növekedésén kívül ezek az első piaci eredmények is meggyőzően bizonyítják, hogy pártunknak és kormányunknak a mezőgazdaság gyors fejlesztésére, népünk életszínvonalának megjavítására irányuló programja helyes, reális, megvalósítható programm.

Egyesek nem értik meg, miért tekintjük elsőrendű feladatunknak a dolgozó parasztság megsegítését, a mezőgazdaság nagyarányú fejlesztését, s ezért „sokallják” a parasztság érdekében hozott kormányintézkedéseket. Mások a kisárutermelő parasztgazdaság fejlesztésében csak a munkásságot megrövidítő „parasztpolitikát” látnak, s azt állítják, hogy az új politika eredményeiből a parasztság jobban részesül, mint a munkásosztály.

Az eddig hozott kormányintézkedések zöme csakugyan a mezőgazdaság fejlesztésével, a parasztság helyzetének megjavításával kapcsolatos. De a különféle intézkedések vajjon csak a parasztgazdaságok javát szolgálják? Semmiképpen sem. Ha a kormányintézkedések hatására már az idén gazdag termésünk lesz, növekszik az őstermelői felhozatal, eredményesebbé válik az állami szabadfelvásárlás; ez nemcsak a parasztság bevételeit gyarapítja, hanem a város és a falu áruforgalmának megnövekedése révén a városi lakosságot is több élelemhez juttatja. A munkásságnak mint fogyasztónak elsőrendű érdeke, hogy a mezőgazdaság minél több élelmiszert szállítson a városnak. Világosan kell látnunk: a munkásosztály, a városi dolgozók minél jobb élelmiszerellátásához a mezőgazdasági termelés növelésén keresztül visz az út! Az élelmiszerek és a mezőgazdasági eredetű ipari nyersanyagok, például a bőr, a gyapjú, a növényi olajok stb. olcsóbbodása közvetlenül emeli a városi dolgozók életszínvonalát.

A mezőgazdaság nagyarányú fejlesztésének, az egyéni parasztgazdaságok és a termelőszövetkezetek támogatásának politikája tehát a parasztság és a munkásosztály javát egyaránt szolgálja. A mezőgazdaság általános fejlődése éppen ezért egész népünk nagy ügye.

A különféle kormányintézkedések, köztük a mezőgazdaság fejlesztésére irányuló intézkedések nagyon előrelendítik az alkotó munka, a jólét, a béke, a megvalósuló szocializmus ragyogó programját, amelyért minden magyar hazafinak érdemes becsületesen dolgoznia és harcolnia!

A pénz és funkciói a szocialista gazdaságban

A pénz, amely a szocializmusban a különösfajtájú áruterelés megléte, következképpen a termelés állami és kolhoz-szövetkezeti szektorai közt kialakult gazdasági kapcsolatok miatt szükséges, elszakíthatatlanul összefügg az egész szocialista bővített újratermelés folyamatával.

A pénzre fontos szerep hárul mind a társadalmi termék árurészenek termelésében és forgalmában, mind pedig annak a társadalmi termékresznek a terelésében és elosztásában, amely csupán külső árubuorokkal bíró termékekből tevődik össze. A pénzt felhasználjuk a nemzeti jövedelem elosztásában és újraelosztásában. Pénz közvetítésével irányítjuk a társadalmi terméket a felhasznált termelőeszközök pótlására, személyes fogyasztásra és felhalmozásra, pénz közvetítésével biztosítjuk népünk anyagi és kulturális színvonalának szakadatlan emelkedését.

A pénz tehát egyike azoknak a gazdasági formáknak, amelyekre objektíve szükség van a kétszektorú szocialista termelésben, s amelyek segítségével megvalósulnak a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményei.

A szocialista gazdaság új fejlődési szakaszába lépett; ebben a szakaszban a nehéziparnak, a népgazdaság alapjának további fejlődése a közfogyasztási iparcikkék termelésének rohamos föllendülésével, a mezőgazdaság és a szovjet kereskedelem gyors fejlődésével párosul. Mindez megteremti a feltételeket a szovjet nép életszínvonalának gyors emelkedésére.

A kommunista párt és a szovjetállam megszabta nagyszerű új feladatok sikeres megoldása megköveteli, hogy még jobban kihasználjuk a népgazdaság összes anyagi, munkaerő- és pénzügyi forrásait, csökkentjük a termékek önköltségét és javítsuk minőségüket, megszilárdítsuk az önálló elszakolást és a gazdaságosság rendszerét. E feladatok megvalósításának eredményeképp méginkább fokozódik majd a pénz szerepe a szocialista gazdaságban.

Mint hogy a különösfajtájú árutermelés szférájában a munkatermékek árúak, ebben a szférában a pénzre is szükség van. De a pénz felhasználásával kapcsolatos gazdasági viszonyok szférája nem csupán a tulajdonképpeni árutermelésre és a fogyasztási cikkek forgalmára terjed ki, hanem a termelőeszközök nem-árújellegű termelésére és a termelőeszközök elosztására is. A pénz segítségével valósul meg a szocialista társadalom összes gazdasági forrásainak mozgása, felhasználásuk a szocialista bővített újratermelés egész folyamatában.

Mi az oka, hogy egyrészt a közvetlen áruviszonyok szférája, másrészt a pénz működési szférája közt különbség van, olyan különbség, amely csupán a szocializmusban alakul ki?

Végsősoron az értéktörvénynek a szocialista termelésre gyakorolt hatása az az ok, amelynek következtében a pénz kiszolgálja a termelőeszközök, tehát a nem-árúak termelését és elosztását is.

Mint ismeretes, az értéktörvény elszakíthatatlanul összefügg az árutermeléssel. „... egyenlő társadalmi munka termékeinek egymás ellenében való kicserélhetősége, szóval az értéktörvény — ez éppen az árutermelésnek... az alaptörvénye”. (*Engels*, Anti-Dühring, 323. old. Szikra, 1950.) De az értéktörvény hatóköre és hatásának formái gyökeresen mások és mások aszerint, hogy milyenek azok a társadalmi és gazdasági viszonyok, amelyek közt az árutermelés folyik, vagyis milyen az árutermelés jellege.

A kapitalizmusban az árutermelés kiterjed a gazdaság minden területére, az értéktörvény szabályozza a termelést. Az áraknak az értéktől való eltéréseiben, a profitráta változásában, egyes tőkések pusztulásában és mások meggazdagodásában megnyilvánuló értéktörvény ösztönösen, kényszerítő erővel meghatározza a társadalmi munka elosztását a termelőágak közt, mégpedig úgy, hogy a valóságos munkaráfordítás végső fokon valamennyi ágazatban a társadalmilag szükséges mértékre redukálódik. Ez a folyamat spontánul, anarchikusan, a szükséges összefüggések és arányok állandó megsértése, pusztító gazdasági válságok útján megy végbe.

Elvileg más a helyzet a szocializmusban. Itt a termelés a szocialista társadalmi tulajdon alapján folyik. A munka nem áramlik egyik ágazatból a másikba jövedelmezőbb felhasználást keresve, az értéktörvény tehát nem szabályozója a szocialista termelésnek. Csupán az áruforgalmat szabályozza bizonyos korlátok közt. Bár az értéktörvény nem szabályozza a szocialista termelést, mégis hat rá.

Miben nyilvánul meg ez a hatás?

A szocialista újratermelés folyamatának belső egysége jellemző. A népgazdaság minden ágazata, minden láncszeme elszakíthatatlanul kapcsolódik egymáshoz. Ez teremti meg az értéktörvény termelésre gyakorolt hatásának

feltételeit. A termelésben elhasznált munkaerő pótlására áruként termelt és forgalomba hozott fogyasztási cikkek szolgálnak. Az elhasznált munkaerő munkatermékekkel — árukkal — való pótlásának szükségessége okozza, hogy az értéktörvény hat a termelésre. Ez a hatás elsősorban abban nyilvánul meg, hogy az áruk termelésére az értéktörvény követelményének megfelelően csupán a társadalmilag szükséges idő fordítható, minthogy az állami szektor és a kolhoz-szövetkezeti szektor a munkatermékeket áruként cseréli el. Ellenkező esetben nem lehetne pótolni a termelési költségeket és az újratermelés normális folyamata megbomlana. Ez elsősorban a fogyasztási cikkek termelési költségeire vonatkozik. De ez utóbbiak csak akkor lehetnek valóban társadalmilag szükségesek, ha a fogyasztási cikkek gyártásakor felhasznált termelőeszközök termelésére is a társadalmilag szükséges munkát fordítják. Ez pedig megköveteli, hogy a termelőeszközök termelésében felhasznált termelőeszközök termelésére szintén társadalmilag szükséges mennyiségű munkát fordítsanak. Más szóval a szocialista újratermelési folyamat egysége következtében a munkaerőráfordítások árukkal való fedezésének szükségessége egyúttal azt is szükségessé teszi, hogy mind a fogyasztási cikkek, mind a termelőeszközök termelésében, vagyis az egész társadalmi termelésben számoljunk az értéktörvény társadalmilag szükséges munkaráfordításokra vonatkozó követelményével.

Az értéktörvénynek a termelésre gyakorolt hatása abban is megnyilvánul, hogy a felhasznált munka kifejezése nemcsak az árutermelés szférájában, hanem az egész szocialista termelésben is megkívánja az értékformában történő társadalmi nyilvántartást és elosztást.

A munka kifejezésére szolgáló értékforma szerepe egyébként nem azonos a szocialista termelés áruszférájában és nem-áruszférájában. Az értékforma az áruszférában egyik oldala az árunak, amelynek forgalombeli mozgását az értéktörvény bizonyos korlátok közt szabályozza. A nem-áruszférában a munka kifejezését és mozgását szolgáló értékforma csupán külső áruburka a termelőeszközöknek; ezek gazdasági forgalombeli mozgását az értéktörvény nem szabályozza. Sztálin elvtárs feltárta, hogy milyen okok folytán beszélünk a termelőeszközök értékéről, önköltségéről, áráról stb.; hangsúlyozta, hogy erre szükség van: „... a kalkulációhoz, az elszámoláshoz, annak megállapításához, hogy vajjon a vállalat jövedelmező vagy ráfizetéses-e, szükséges a vállalat ellenőrzéséhez. Ez azonban a dolognak csupán formai oldala”. (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 53. old. Szikra, 1953.)

Mivel az árutermelésben a tárgyi alakot öltött munka értékformában jelenik meg, az árutermelés pedig elszakíthatatlanul kapcsolódik a termelőeszközök termeléséhez, ezért a munkaráfordítások még ez utóbbi termelési

szférában sem fejezhetők ki közvetlenül munkaórákban, s nem oszthatók el az értékforma segítségével nélkül.

Mint hogy a termelőeszközök termelésekor elhasznált munkaerő pótlására is áruk szolgálnak, a munka társadalmi nyilvántartása és elosztása itt is értékformát követel. A munka a termelés nem-áruszférájában olyan termelőeszközökben testesül meg, amelyeket közvetlenül vagy végsősoron fogyasztási cikkek — áruk — termelésére használnak majd el. Ennek következtében az ebben a szférában felhasznált munkának szintén kerülőútra, értékalakra van szüksége, hogy társadalmi munkaként fejeződjék ki, s hogy elosztásra kerüljön. Ezenkívül a termelőeszközök termelésekor egyes esetekben olyan nyersanyagok felhasználására is sor kerül, amelyeket a kolhozok termeltek, s amelyeknek áruformájuk van. Ez is megköveteli az értékforma felhasználását a termelés nem-áruszférájában.

A szocialista gazdaság azért használhatja fel a termelőeszközök (amelyek lényegükben nem áruk) külső áruformáját, ezt a sajátos jelenséget, mert a szocializmus gazdasági fejlődése során az új tartalom ideig-óráig fejlődése javára felhasználhatja a régi formákat. A termelőeszközök külső áruformájának felhasználása mindaddig szükséges, amíg a fogyasztási cikkeket áruként termeljük.

Tehát a szocialista termelőviszonyok egységének körülményei közt még nem lehet közvetlenül munkaidőben nyilvántartani az újratermelés folyamatában felhasznált társadalmi munkát, minthogy a szocialista termelőviszonyok egyik eleme áruviszony. Ezért közvetett, dologi úton, a munka-termékek összehasonlítása útján, vagyis az érték és az értékformák segítségével kell nyilvántartani, következőképp csak az érték segítségével lehet eloszteni is a társadalmi munkát.

Az értéktörvénynek a termelésre gyakorolt hatását fejezi ki az az objektív szükségszerűség, hogy a tárgyi alakot öltött munkát az értékforma segítségével tartsuk nyilván, s osszuk el, továbbá az a másik objektív szükségszerűség, hogy a termelésben a társadalmilag szükséges normák szerint használjuk fel a munkát. E két objektív szükségszerűség közt elszakíthatatlan belső kapcsolat van. A munkaráfordításokat értékformában tartjuk nyilván, a termékeket a pénz közvetítésével osztjuk el, a felhasznált holt- és élőmunka pótlása pénzformában valósul meg. Ilymódon nemcsak az áruszférában, hanem az áruburok segítségével a termelőeszközök termelésének szférájában is megmutatkozik, hogy egy-egy vállalat ráfordításai mennyiben felelnek meg a társadalmilag szükséges ráfordításoknak; a vállalati ráfordítások pótlásakor mérlegeljük ezt. Így ösztönözzük anyagiilag a ráfordítások csökkentését a társadalmilag szükséges normákra, sőt e normák alá. Az önköltség, az ár, a nyereség, a vállalatok saját és hitelbe kapott forgóeszközei, a vállalatok kölcsönös fizetési kapcsolatai és a költ-

ségvetéssel való fizetési kapcsolataik — ezek azok az értékkel kapcsolatos konkrét formák, amelyek közvetítésével az értéktörvény hat a termelésre, elősegíti a gazdaságosság rendszerének megszilárdulását, a tartalékok feltárását és jobb kihasználását, a munkatermelékenység növekedését, a munka mennyisége és minősége szerint történő díjazást stb.

Az értéktörvény nem szabályozza ugyan a termelést, de mégis hat rá; az érték és az értékformák felhasználása ezért szükségszerű az egész szocialista újratermelési folyamatban, nem csupán az áruszférában. Ennek következtében a pénz (vagyis az érték sajátos formája), amelyre a különfajtajú árutermelés miatt van szükség, a szocialista gazdaság valamennyi területén, szintén objektíve szükséges és fontos szerepet tölt be. Ez meg is nyilvánul a szocialista társadalom pénzének természetében és funkcióiban.

Minden társadalmi alakulatban azok a termelőviszonyok határozzák meg a pénz természetét, amelyeknek a pénz megjelenési formájául szolgál. A szocialista társadalomban a pénz szocialista termelőviszonyokat fejez ki. Ez határozza meg lényegét.

Marx rámutatott, hogy az érték pénzformája: a) az érték önálló formája, b) a közvetlen kicserélhetőség formája, c) a munka külső, dologi mértéke. (Lásd: *Marx és Engels Művei*. XII. kötet. II. rész. 70. old.; XVII. kötet. 79. és 129. old. XIX. kötet. II. rész. 58. old. Oroszul.) Mi jellemzi a szocializmusban a pénzt mint az érték meghatározott formáját, vagyis mint pénzegyenértéket?

A különfajtajú árutermelés és az áruforgalom, valamint az áru külső burkának velük kapcsolatos felhasználása a termelőeszközök termelésében és elosztásában megköveteli a tárgyi alakot öltött munka nyilvántartásának és mozgásának értékformáját az egész szocialista újratermelés folyamatában. Ez pedig szükségessé teszi a pénzt, mert az áruk és a lényegükben nem-árujellegű munkatermékek pénzzel történő egyenlővé tétele ad lehetőséget, hogy a bennük megtestesült munka értékformában fejeződjék ki. Következésképpen a pénz a szocializmusban elsősorban az érték önálló formája; éppen a termékek pénzzel való egyenlővé tétele révén fejeződik ki a termékekben foglalt munka mint érték. A szovjet pénz formájának jellegzetesége, hogy amikor áruk értékét fejezi ki, ezeknek lényegében csereértékformát ad, amikor ellenben olyan termékek értékét fejezi ki, amelyek nem áruk, akkor ezeknek csupán külsőleg ad csereértékformát. Ez utóbbi abból következik, hogy a termelőeszközök csupán az áru külső burkát őrzik meg, és nem kerülnek árucserére; a termelésükre fordított munka a fent kifejtett okoknál fogva értékformában jelenik meg. Az értékforma szükséges a kalkulációhoz, az elszámolásokhoz stb., de ez a forma már nem az áru egyik oldala, következésképp lényegét tekintve nem csereérték.

A pénz kiszolgálja az árufogalmat és a nem-árujellegű termékek elosztását, vagyis a munkatevékenység termékeinek cseréjét mind áruformában, mind pedig nem áruformában. Ez azt jelenti, hogy a pénz — Marx meghatározását alkalmazva — a szocializmusban a *közvetlen kicserélhetőség* formája. Ezenkívül természetesen emlékeztetnünk kell arra a sajátosságra, hogy a szocializmusban a kicserélhetőség fogalmába egyaránt beletartozik az árucseré és a nem-árujellegű munkatermékek elosztása. Valóban, pénzzel kell megfizetni mindenféle árut, s a fogyasztók pénzzel pótolják a termelőknek a tervszerű elosztás keretében szállított termelőeszközökre fordított költségeit.

Továbbá, a szocializmusban a termékekben tárgyi alkotórészt öltött munka, amint erre fentebb utaltunk, még nem mérhető közvetlenül munkaórákban, mert a termelésnek két formája van. A munkát közvetett módon kell mérni, a munkatermékek pénzzel egyenlővé tétele útján. A pénz, mint a munka ilyen közvetett, tárgyi mérésének eszköze, a munka *külső, anyagi mértékének* szerepét is betölti.

Tehát a pénz a szocialista gazdaságban az érték sajátos formája, egyenérték, az érték önálló formájának, a közvetlen kicserélhetőség formájának és a munka külső, dologi mértéke formájának egysége.

Pénz csak olyan munkatermék lehet, amely maga is értékkel bír. Mivel a szocializmusban a régi formákat nem dobjuk egyszerűen félre, hanem felhasználjuk az új tartalom fejlesztésére, ezért az érték pénzformája a szocializmusban is kapcsolatos az arannyal, mint különös áruval; az arany-áru a pénz. Több gazdasági ok határozza meg ezt a kapcsolatot.

Először, a szocialista gazdaság történelmileg öröklö az aranyat, mint pénzárut. Ez megnyilvánul abban, hogy a történelmileg örökölt áruk végső soron az áruk értékét aranyban kifejező áruk voltak. A népgazdaság szocialista átépítésének szükségleteivel összhangban végrehajtott valamennyi későbbi árváltoztatáskor az adott időpontig történelmileg kialakult árakat (vagyis a termékek aranyban kifejezett értékét) vettük alapul. Az arany ilyen történeti láncolódás útján továbbra is pénzáru marad, s pénzáruként kerül felhasználásra. Másodszor, az aranyat a Szovjetunióban pénzáruként termelik és halmozzák fel, s az arany a szovjet pénz szilárdsága biztosítékának — a döntő árubiztosítékon kívül — egyik eleme. Harmadszor, az aranyat felhasználjuk a rubel valutaárfolyamának alapjaként és világpiaci vásárló- és fizetési eszközként.

A szovjet pénz új lényege abban fejeződik ki, hogy a pénz az anyagi forrásoknak a termelőáruk közt történő tervszerű szocialista elosztását, a társadalmi termék népgazdasági elosztását és forgalmát, másszóval: az anyagi forrásoknak a termelési költségek pótlásának, az újratermelés bőví-

tésére (felhalmozásra), a társadalom tagjai anyagi és kulturális szükségleteinek kielégítésére történő irányítását szolgálja. A szovjet pénz új lényege abban is kifejeződik, hogy a pénz a szocialista vállalatok tervszerű újratermelési folyamatának szervezését szolgálja mind az állami, mindpedig a kolhoz-szövetkezeti szektorban. Végül, a pénz új lényege kifejezésre jut abban, hogy a pénz a fogyasztási alap munka szerint történő szocialista elosztását szolgálja, vagyis a munka és a fogyasztás mértékének ellenőrzési formája.

Ily módon a szocialista társadalom pénzének lényegéhez tartozik sok olyan vonás, amely a pénzt az egész népgazdaság és az egyes szocialista vállalatok tervszerű, arányos fejlődésének a különösfajtájú árutermelés viszonyai közt szükségsszerű formájaként, valamint a munka és a fogyasztás mértékének ellenőrzési formájaként jellemzi.

A szocializmusban ismeretlen a pénz sok olyan fontos vonása, amely a kapitalizmusbeli pénz sajátossága. A szocializmusban a pénz nem válhat tőkévé, a kizsákmányolás eszközüvé. Ez a pénz lényegének egyik döntő oldala a szocialista társadalomban.

A szocializmus tehát örökölte a pénzt, mint az érték sajátos formáját. De csupán a formáját örökölte. A pénz, tartalmát tekintve, gyökeresen megváltozott.

Természetesen a pénz új tartalma egyáltalán nem jelenti, hogy a pénz — bármilyen mértékben is, bármilyen területen is — már nem reális, nem valóságos pénz. Néhány közgazda a legutóbbi időben mégis kétségbevonja ezt a vitathatatlan tételt, s feltételezi, hogy az árutermelés és az áruforgalom szférájában valóságos pénz funkcionál, a nem-áruk termelésének és a gazdasági forgalom nem-árujellegű területének szférájában ellenben valamilyen olyan pénz, amely csak formailag pénz, de lényegét tekintve nem az. Így például Z. Atlasz megállapítja ugyan, hogy a pénz a szocializmusban is általános egyenértékes, mégis a következőket állítja: „Az általános egyenérték kategóriája tehát a szovjet társadalomban nem alkalmazható a termelőeszközök gazdasági forgalmára, mert csak az értékmérő és a forgalmi eszköz egysége jelenti az általános egyenérték fogalmát. A szovjet pénz, főleg a fogyasztási cikkek vonatkozásában, valódi értékmérő és valódi forgalmi eszköz, vagyis általános vásárlóeszköz, következésképp főleg ezen a területen *valóságos* általános egyenérték.” (Lásd: A szovjet pénz néhány elméleti kérdése. MSZKSz. 1953. 9. szám. 177. old. — A továbbiakban csak az oldalszámra utalunk. — A szerk.) Atlasz hangsúlyozza, hogy a pénz a nem-árujellegű gazdasági forgalom szférájában nem valóságos értékmérő „... a munkaráfordítások nyilvántartásának eszköze, s csak *külsőleg, formálisan* az érték tervszerű mérője...” (176. old. Kronrod kiemelésé.)

Ha a termelőeszközök lényegüket tekintve nem áruk, hanem csupán az áruk külső burkát őrzik meg, csupán formailag áruk, akkor, mint ahogyan ezt Atlasz elvtárs valóban állítja is, a nem-árujellegű termelésben és gazdasági forgalomban a pénz is csupán formailag, külsőleg, de nem lényegileg pénz.

Mindebből vitathatatlanul következik, akár akarja Atlasz elvtárs, akár nem, hogy ha a pénz csupán „külsőleg, formálisan” az érték mérője, s a „munkaráfordítások nyilvántartásának eszköze”, vagyis közvetlenül a munkát mint olyat tartja nyilván, akkor ez egyáltalán nem pénz, hanem „elszámolási jegy”, „munkautalvány” stb.

Helyes-e a szocializmusbeli árutermelés meghatározásainak e mechanikus kiterjesztése a pénzre? Helyes-e a pénznek olyan értelmezése, hogy a pénz lényegében pénz az árutermelés és az áruforgalom területén, de csak formailag pénz, valójában pedig valamiféle elszámolási jegy a nem-árujellegű termelés és gazdasági forgalom területén? Ez természetesen nem helyes.

A szocialista újratermelés egész folyamatában, az újratermelés minden szférájában valóságos pénzre van szükség, minthogy a szocialista termelőviszonyok esetén, amikor meghatározott keretek közt árutermelés folyik, semmiféle közvetlenül társadalmi munka sem fejezhető ki, tartható nyilván és hozható mozgásba az érték és az értékformák közvetítése nélkül. A társadalmi munka tehát szükségkép értékformát ölt. Eppen ebben nyilvánul meg az a jelenség, hogy a termelőeszközök, amelyek lényegileg már nem áruk, még megőrzik a külső áruburkot.

Atlasz elvtárs fentebb ismertetett álláspontja szerint az érték és az értékformák felhasználása a termelőeszközök termelésére fordított munka kifejezésére és mozgására valamiféle technikai elszámolási jelenség, nempedig a szocialista társadalmi és termelőviszonyok két termelési szektor léteiből adódó sajátosságának következménye.

Atlasz elvtárs véleménye szerint a pénz elsősorban azért működik a termelőeszközök termelésének és elosztásának szférájában, mert ennek a szférának kapcsolata van a munkabérfizetéssel. „A munkabér az önköltség egyik legfontosabb eleme. Kifizetése, nyilvántartása és tervezése pénzformában történik, ezért a termelési ráfordítások minden egyéb elemét is pénzformában kell nyilvántartani, mert különben nem állapíthatnók meg a ráfordítások összegét.” (176. old.) Eszerint nem azért van a munkabérnek és a munkanyilvántartásnak pénzformája, mert a munka kifejezéséhez, mozgásához értékre és értékformára — pénzre van szükség, hanem megfordítva: a munkabér megléte miatt van szükség pénzre. De mivel a munkabér a jövedelem pénzformája, ezért Atlasz elvtárs a pénz szükségességé-

gét — anélkül, hogy észrevenné — a ...pénzből vezeti le, vagyis bővös körbe kerül. És ez elkerülhetetlen, mert a gazdaság nem-áruszférájában működő pénzt technikai-elszámolási szempontból vizsgálja, s nem abból az ismert sztálini tanításból indul ki, hogy meghatározott feltételek között az egész társadalmi munka nyilvántartásához és mozgásához értékre és értékformákra, következésképpen pénzre van szükség.

Ezért jut Atlasz elvtárs arra a teljesen helytelen következtetésre, hogy valóságos pénz csupán az áruszférában van, a termelőeszközök termelésében és az egész nem-árujellegű forgalomban, vagyis a szocialista gazdaság döntő szférájában pedig a pénz már nem valóságos pénz, azaz nem értékforma, hanem csupán formális pénz.

Nem mellőzhetjük a következő szempontokat sem. Tegyük föl, Atlasz elvtárs gondolatmenetét követve: a pénz aszerint lényegében vagy csak formálisan értékmérő, hogy melyik szférában működik. Ebből a feltevésből óhatatlanul az következik, hogy a pénznek nincs saját belső értéke, s csupán azoknak az áruknak az értékét *képviseli*, amelyeknek forgalmát kiszolgálja (és itt „lényegileg” értékmérő), vagy csak azokban a nem-árujellegű termékekben foglalt munkát *képviseli*, amelyeknek forgalmát szintén kiszolgálja (és itt nem lényegében, hanem csupán „formálisan” értékmérő).

De mindennek semmi köze sincs a valósághoz, s ez a tétel elméletileg is tarthatatlan. A szovjet pénz — valóságos pénz-egyenérték, amelynek belső értéke van. Éppen ezért működhet mind az áruk, mindpedig a nem-áruk szférájában a munka értékformában történő nyilvántartását és mozgását szolgáló valóságos értékmérőként.

Meg kell jegyeznünk, hogy nemcsak Atlasz elvtárs vallja ezt a nézetet. Trifonov elvtárs is osztja Atlasz helytelen nézeteit a szovjet pénzről. „Bár a termelőeszközök megőrzik áruburkukat, s a termelőeszközök termelésére fordított munka pénzben fejeződik ki, mégsem szabad összekeverni ezt a pénzformát a pénzzel, mint általános egyenértékkel. *A pénz a mi viszonyaink közt nem valamennyi termék vonatkozásában, hanem csak az áruként termelt termékek vonatkozásában általános egyenérték.*” (Trifonov A szocializmus egyes gazdasági kategóriáinak formájáról és tartalmáról. MSzKSz. 1953. 11—12. szám. 376. old. — Trifonov kiemelése.) Mint látjuk, ez voltaképp ugyanaz a tarthatatlan nézet arról, hogy a szocialista gazdasági viszonyok nem-áruszférájában csupán formális, nempedig valóságos pénz működik.

Ha a pénzt valamiféle elszámolási jegynek fogjuk fel, akkor tulajdonképpen nem tekintjük pénzforgalomnak az egész pénzügyi és hitelmechanizmust, a jövedelmek és az eszközök szocializmusbeli elosztásának és újraelosztásának egész hatalmas szféráját.

Ez a nézet nemcsak elméletileg tarthatatlan. A párt és a kormány harcol az áruforgalom erősítéséért és fejlesztéséért, a szovjet rubel további megszilárdításáért, a szovjet pénzügy és hitel megingathatatlan szilárdságának biztosításáért, jobb, észszerűbb, a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének megfelelő felhasználásukért. Mindenféle olyan „konceptió”, amely valójában lefokozza a szovjet pénzt, mert azt állítja róla, hogy a szocialista gazdaság döntő területén már nem pénz, elterjedése esetén objektíve csak megzavarhatja a kommunista párt és a szovjet állam egész említett fontos gazdasági és szervező munkáját.

A pénz, sok más gazdasági kategóriához hasonlóan, a szocialista gazdaság fejlődése során elvesztette régi funkcióit, s újakra tett szert. De formálisan megmaradtak a pénzfunkciók — az értékmérő, a forgalmi eszköz, a fizetési eszköz stb. funkciók. Ezeknek régi formáját és új tartalmát egyaránt a pénz szocializmusbeli lényege határozza meg, vagyis az, hogy a pénz itt az érték szocialista termelőviszonyokat kifejező önálló formája. E funkciók mindegyike a pénz minőségileg meghatározott mozgásfajtája az újratermelés folyamatában. A pénz mozgása közvetlenül vagy közvetve értékformában közvetíti a termékekben foglalt munka mozgását, függetlenül attól, hogy ezek a termékek áruk-e, avagy csupán a külső áruburkot őrzik meg.* Következésképpen a pénz, funkcióinak betöltése révén, a termelés, az elosztás és a forgalom folyamatát közvetíti.

A pénz kiinduló funkciója — az értékmérő-funkció. Ez az értéknek és az értékformáknak a szocialista újratermelés folyamatában betöltött sze-

* Hangsúlyozzuk, hogy éppen a pénz lényege határozza meg a pénzfunkciókat, nem pedig megfordítva. Ebből következik az is, hogy a pénz, ez az önálló értékforma csak úgy működhet, hogy a társadalmi újratermelési folyamatban kiszolgálja a munka értékformában történő mozgásának fajtáit. Ezért a belső gazdasági forgalomban objektíve csak négy pénzfunkció van. Ezzel ellentétben néhány közgazda egészen különböző „új” pénzfunkciókat konstruál, mert nem látja a pénz igazi természetét a szocialista gazdaság nem-áruszféréjében, s a pénzt valamiféle olyan technikai eszköznek tekinti, amelyet teljesen különböző gazdasági folyamatok kiszolgálására használunk fel. Például Atlasz elvtárs úgy véli, hogy a pénz a nem-áruk forgalmában lényegét tekintve nem értékmérő, hanem „a munkaráfordítások nyilvántartásának eszköze”, a munkabérek kifizetésekor nem fizetési eszköz, hanem valamiféle „tanúsítvány, amely tulajdonosát, a szocialista társadalom tagját, a társadalmi termék meghatározott részének megszerzésére jogosítja”, s ennek megfelelően „a munka díjazásának eszköze... a személyes fogyasztási alap elosztásának eszköze”. Mászóval, a pénz ezekben az „új” funkciókban munkatalvány. Ugyanez a szerző az önálló elszámolás területén szintén új funkciót tulajdonít a pénznek: „a vállalatok egymás közötti elszámolásainak eszköze” funkcióját. Ez abból a nézetből következik, hogy a gazdaság állami szektorában a pénzügyi elszámolások nem reális gazdasági értékviszonyok formái, hanem csupán „az állami ellenőrzés megszervezésének formái”. (Lásd MSzKSz. 1963. 9. szám.) Módszertanilag is helytelen új pénzfunkcióknak ilyen, spekulatív úton történő konstruálása. A gyakorlatban ez arra vezet, hogy a pénzügyi és a hitelszerveknek a készpénzforgalom és a készpénznélküli forgalom helyes megszervezése céljából végzett nagyfotosságú gazdasági munkáját olyan pusztán elszámolási műveletnek ábrázoljuk, amelynek nincs semmiféle reális gazdasági tartalma.

repéből következik. Minthogy a pénz egyenértékes, vagyis a többi áruban és termékben rejlő munka ezeknek az áruknak és termékeknek a pénzzel való egyenlővé tétele révén értékként fejeződik ki, a pénz elsősorban érték-mérő.

Az értékmérő-funkció tartalma a szocializmusban teljesen megváltozott. A magántulajdonon alapuló árutermelés idején ez a funkció a magánmunka és a társadalmi munka ellentmondásának mozgásformája volt. Az árukban megtestesült magánmunka csupán a pénzzel való egyenlővé tétel révén fejeződhetett ki társadalmi munkaként. Más a helyzet a szocializmusban. Itt a munkatermékek — a valóságos áruk éppúgy, mint a csupán formai áruk — közvetlenül társadalmi munkát tartalmaznak. Ezért a szocializmusban a munkatermékek egyenlővé tétele a pénzzel nem a magánmunka és a társadalmi munka ellentmondásának mozgását szolgálja, hiszen itt nincs ilyen ellentmondás. Az értékmérő szerepe itt más. A közvetlen társadalmi munkát az állami és a kolhoz-szövetkezeti vállalatok egyaránt egyéni ráták szerint teljesített konkrét munkaként használják fel. De az állami és a kolhoz-szövetkezeti szektorok munkatermékeinek cseréje megköveteli, hogy a termékekben foglalt munka egyfélékép, egyetlen társadalmi mértékben fejeződjék ki. Ugyanezt követeli meg — a különbségtajú árutermelés megítéle és ennek a nem-árujellegű termeléssel való kapcsolata következtében — a termelőeszközök állami szektorban történő elosztása is, amely a költségek értékformában történő pótlásán alapul. A munka egységes kifejezése és mérése szükséges a munkások és az alkalmazottak, valamint a kolhoztagok munkájának díjazásához is.

Mindez meg is valósul azáltal, hogy a termékekben megtestesült munka értékformában, a termékek pénzzel egyenlővé tétele útján fejeződik ki. Következésképp az értékmérő-funkció szocializmusbeli új tartalma, hogy egységes társadalmi mértékben értékként fejezi ki és méri a termelésben egyéni ráták szerint konkrét munkaként felhasznált, de végsősoron közvetlenül társadalmi munkát.

A pénz értékmérő funkciója a szocialista újratermelés minden területén érvényesül. A pénz értékmérőként való működése szükséges a termelési költségek-társadalmi méretekben történő nyilvántartásával és tervezésével, a társadalmi termék nyilvántartásával, tervezésével és a népgazdasági ágak, illetve a termelő- és az egyéni fogyasztás szférái közt történő elosztásának nyilvántartásával és tervezésével stb. kapcsolatban. Az egyes állami vállalatokban gyártott termékek önköltségének és értékének nyilvántartása és ellenőrzése, valamint e termékek fölhasználása ugyancsak megköveteli a pénz értékmérőként való működését. Az értékmérő funkció a kolhozok újratermelési folyamatában is szükséges.

Hogyan történik az érték pénzbeli kifejezése a szocializmusnak az értékmérő spontán piaci mechanizmusát kizáró viszonyai közt?

A nemzeti jövedelemnek a termelésben dolgozók díjazására szolgáló része és a gazdaság belső felhalmozását alkotó része közt lévő népgazdasági összefüggések tervszerű nyilvántartása, valamint az egyes gazdasági ágakban az önköltségre és a munkabérekre (a kolhoztermelésben a jövedelmekre és a termelési költségekre) vonatkozó adatok tervszerű nyilvántartása lehetővé teszi, hogy a szocialista gazdaságban olyan árat állapítsunk meg minden egyes termékre vagy árura, mely kisebb-nagyobb mértékben megközelíti értéküket. Természetesen az egyes termékek értékének nem pontos, hanem csupán viszonylagos, megközelítő kifejezése és mérése lehetséges. De az érték szocializmusbeli pénzkifejezésének és mérésének ez a viszonylagos és megközelítő jellege gyökeresen különbözik attól a „találomra“ történő spontán méréstől, amely a piaci konkurrencia ösztönös mechanizmusán keresztül valósul meg. A kapitalizmusban az értékmérő-funkció az ellentmondások erőszakos kibrokkolásának folyamatában, az árképződés ciklikus mozgásában, a válságok idején tapasztalható óriási méretű, katasztrofális áringadozásokban valósul meg. Ilyesmirel szó sincs, de nem is lehet a szocialista gazdaságban. Az állam a népgazdasági mérleg adatai alapján olyan árszínvonalat állapít meg, amely biztosítja a költségek pótlását és a megtermeltnél kisebb vagy nagyobb felhalmozás realizálását; az állam tehát tervszerűen fölhasználja az értékmérőt az érték pénzformában történő kifejezésére, az áraknak az értéktől fölfelé vagy lefelé történő tervszerű eltérítésére.

Az értékmérő működési mechanizmusában a szocializmus viszonyai közt bekövetkezett változás abban is megmutatkozik, hogy az arany értékváltozása nem határozza meg az árak mozgását. Szemléltetően bizonyítja ezt a szovjetunióbeli árképzés egész tapasztalata, például a kiskereskedelmi árszámvetés megváltoztatása 1935-ben, a nagykereskedelmi árszámvetés megváltoztatása 1936-ban, a kiskereskedelmi árak hatszori leszállítása 1947-től 1953-ig, a nagykereskedelmi árak háromszori megváltoztatása 1949-től 1951-ig stb. De ebből korántsem következik, mint ahogyan egyes közgazdák hibásan feltételezik, hogy a szocializmusban az arany mint pénzegyenérték a „változatlan érték“ valamiféle mércéje. Az arany újratermelési értéke, miként minden árué is, állandóan változik. De ez a Szovjetunióban mégsem vezet árszínvonalváltozásra, mert a népgazdaság szocialista rendszerében az állam az arany „árát“ eltéríti értékétől, vagyis tervszerűen megváltoztatja az árak valóságos mércéjét, ha a tervszerű árváltozások nem esnek egybe az arany viszonylagos értékének megváltozásával. Az 1947 óta végrehajtott hatszori árleszállítás is kétségtelenül azt jelenti, hogy a valóban érvényes arany-ármércé a Szovjetunióban növekszik.

A szocialista gazdaságban az ár a közvetlenül társadalmi munkát kifejező érték pénzformája. Miért van az, hogy ebben az esetben is nemcsak lehetséges, hanem szükséges az árak eltérése az értéktől?

Az érték a termelőfolyamatban felhasznált átlagos munkaidő megjelenési formája. De az ár nemcsak ezt tükrözi, hanem a munkaidő újraelosztását is, amelyet a társadalmi újratermelés további folyamatának feltételei tesznek szükségessé. Ennek következtében az elosztásban és a forgalomban minden egyes vállalat más értékmennyiséget realizál, mint amekkorát megtermelt. Más szavakkal, az elosztás és a forgalom folyamatában az áron keresztül megkezdődik az értékek tervszerű újraelosztásának folyamata, amelyet a társadalmi újratermelés szükségletei határoznak meg. Ez a folyamat az értékeknek a pénzügyi és a hitelrendszeren keresztül történő további újraelosztásával fejeződik be.

Az állam az áraknak az értékektől (fölfelé vagy lefelé) történő eltérésekor mérlegeli az újratermelés több objektív társadalmi és gazdasági feltételét. Ilyen feltétel a) a nemzeti jövedelem árak segítségével történő újraelosztásának szükségessége a fogyasztási alap és a felhalmozási alap helyes arányának biztosítása végett, a szocializmus gazdasági alaptörvénye követelményeinek megfelelően; b) az állam; és a kolhoz-szövetkezeti gazdaság helyes viszonya, amely biztosítja a város és a falu összefogásának, a munkásosztály és a parasztság szövetségének megszilárdítását; c) a termelés növelésének szükségessége; d) takarékoság a termelőfogyasztás elemeivel, különösen a hiányanyagokkal, a messziről szállított fűtőanyagokkal, a szállítási költségekkel; e) a kereslet és a kínálat kiegyensúlyozása stb.

Az állam az értékmérő-funkció felhasználási folyamatában, vagyis a tervszerű árképzés folyamatában sok gazdasági és politikai feladatot old meg, s közben mindig számol a szovjet gazdaság különböző területeinek különböző objektív fejlődési feltételeivel. Ezért lényeges különbségek vannak az ármegállapítási folyamatban: különbözőek az állami vállalatokban termelt termékek nagykereskedelmi árai, a kolhozok és a kolhozpanasztlók állami beadásra kerülő termékeinek állami begyűjtési árai, a közszükségleti cikkek állami kiskereskedelmi árai stb. De mindezek az árak szorosan összefüggnek, s egységes szovjet árrendszert alkotnak.

Az áraknak az értékektől való eltérésében világosan megmutatkoznak a pénz értékmérő funkciójának felhasználására a népgazdaság különböző szféráiban jellemző sajátosságok. Az áruforgalom szférájában az értéktörvény bizonyos keretek közt még szabályozó szerepet tölt be. Ezért ebben a szférában az árképzéskor szigorúbban kell számolnunk az árak értékviszonyával, a kereslet és a kínálat kölcsönös viszonyával stb. Itt az árképzés mint a termelés gazdasági ösztönzését biztosító feltétel nagyjelentőségű. Jó példa erre a Szovjetunió Kommunista Pártja központi bizottságának szeptemberi határozata, amelynek alapján jelentősen emelkedett az állattenyésztési termékek, a főzelékfélék és néhány más mezőgazdasági termék

begyűjtési és felvásárlási ára. Ennek eredményeképp jelentősen megnő a kolhozparasztnak anyagi érdekeltisége a kolhoztermelés fejlesztésében.

A termelőeszközök ánképzésében az értékmérő felhasználása mentes az értéktörvény forgalomszabályozó hatásától; az értékek újraelosztása tehát szükség esetén jóval tágabb keretek közt történhet az ának segítségével.

A szocialista gazdaság fejlődésében rendkívül nagyjelentőségű az értékmérő felhasználása a termelőeszközök különböző árszínvonalának megállapítására. Például az első ötéves terv idején és a második ötéves terv kezdetén államunk a termelőeszközök — a szén, a villamosenergia, az üzemanyag, a fém, a gépek stb. — árát értékük alatt tartotta; ezzel elősegítette a gyorsütemű iparosítást. De a szocialista ipar megteremtésével a termelőeszközök árának értéküktől való túlságosan nagy elérése idejét múlta. Sőt, ellentmondásba került az önálló elszámolás és a gazdaságossági rendszer megszilárdításáért vívott harccal. Ezért a szovjet állam 1935—36-ban nagyobb összhangot teremtett a termelőeszközök ára és értéke közt.

Hangsúlyoznunk kell, hogy az ánaknak az értékektől való túlságosan nagy eltérése megnehezíti a termelési költségek helyes népgazdasági nyilvántartását, gyöngíti a gazdaságosság rendszerét. Ezért a szocialista állam — a gazdasági feltételektől függően — fokozatosan közelíti az árakat az értékekhez. Pl. 1949-ben összhangba hozta a nagykereskedelmi árakat és a vasúti szállítás díjait a megváltozott újratermelési feltételekkel. Az új nagykereskedelmi árrendszer a termelés önköltségének csökkenésével együtt biztosította az ipar és a szállítás veszteségmentes munkáját. 1950-ben és 1951-ben a nagykereskedelmi árak ismét jelentősen csökkentek a termelési önköltség csökkenésének megfelelően. Ez intézkedések eredményeképp a termelésben elfogyasztott termelőeszközökről átvitt érték pénzbeli kifejezése jobban összhangba került az újonnan megteremtett érték pénzbeli kifejezésével; jelentősen csökkent az a különbség, amely a termelőeszközök és a fogyasztási cikkek közt volt az ánaknak az értékektől való elérése vonatkozásában. Mindez lehetővé tette, hogy hatásosabban használjuk fel az értékmérő-funkciót az önálló elszámolás megszilárdításáért, az önköltség csökkentéséért, a gazdaságosság rendszerének erősítéséért vívott harcban.

A szocialista gazdaságban a munkatermékek mozgása két lényegesen különböző formában történik. Ez a mozgás egyrészt a nem-árúként szereplő, de az árúk külső burkát még megőrző termelőeszközök tervszerű elosztása során, másrészt az áruforgalom folyamatában, vagyis árúk adás-vétele formájában megy végbe. Az áruforgalom szférájához tartozik a kolhoz-

szövetkezeti vállalatoktól az állami vállalatokhoz, illetve az állami vállalatoktól a kolhoz-szövetkezeti vállalatokhoz irányuló termékmozgás. Ide tartozik a fogyasztási cikkek mozgása is a termelőktől, az állami vállalatoktól és a kolhoz-szövetkezeti vállalatoktól a fogyasztókhoz, a lakossághoz. Ezenkívül ez a szféra magában foglalja a kolhozpiacot is.

Az áruforgalomban — az áruknak pénzre és a pénznek árukra való kicserélésében — az érték formát változtat: áruformából pénzformába és pénzformából ismét áruformába megy át. Az áruforgalom formájában a szocialista társadalombeli termelés és fogyasztás meghatározott típusú kapcsolata jelenik meg.

Melyek a szocializmusbeli áruforgalom sajátosságai?

Az áruforgalom szférája a munkatermékeknek a termelés kolhoz-szövetkezeti és állami formája, valamint a termelés mindkét formája és a fogyasztás közt (fogyasztási cikkek formájában) végbemenő mozgására korlátozódik. Ez a szféra egyszersmind elszakíthatatlanul összefügg a nem-árúként szereplő, de az áruk külső burkát megőrző munkatermékek elosztásának szférájával. Az is a szocializmusbeli áruforgalom sajátossága, hogy nagyrészt tervszerű folyamatként bonyolódik le (kivéve a szervezett piac közvetett gazdasági hatása alatt végzett kolhozpiaci ügyleteket).

Az ügyletek döntő többségének tervszerű szervezettsége nyilvánvaló, hiszen itt állami vállalatok nagy- és kiskereskedelmi eladásairól van szó. Az is világosan látható, hogy a kolhozok a kötelező beadás keretében tervszerűen adják el termékeiket az államnak, de vásárlásaikat tetszésük szerint végzik. A kiskereskedelemben a vásárlók, a fogyasztók tízmillióinak egyéni vásárlásai szintén nem tervezettek. De az egész fogyasztói kereslet tervezett. Az teszi lehetővé ezt, hogy a lakosság pénzüjvedelmeinek döntő része az állami és a kolhoz-szövetkezeti vállalatokban végzett munkából szerzett jövedelem. A lakosság pénzkiadásainak legnagyobb része az állam által realizált áruk és szolgáltatások megszerzésére irányul.

A lakosság pénzüjvedelmeinek és kiadásainak döntő tömegét alkotó eszközök állami összpontosítása szilárd alapot teremt a lakosság pénzbevételei és kiadásai tervmértékének összeállítására. Ez pedig a legfontosabb feltétele az árukereslet tervszerű meghatározásának.

A szocialista társadalom pénze az áruforgalmi folyamat kiszolgálásakor betölti a forgalmi eszköz funkcióját. A pénz forgalmi eszközként való működésének legfontosabb ismertetőjele, hogy a pénz mozgása árúna történő közvetlen kicserélése során valósul meg, hogy az áru és a pénz egyidejűleg mozog.

A szocializmusban a pénz ilyen működése főként a vállalatok közt, a vállalatok és a lakosság közt, valamint a lakosság egyes csoportjai közt (a kolhozpiacra) lebonyolódó áruforgalomra korlátozódik. Az árumozgás

tervszerű jellege a szocializmusban nem csupán szakadatlaná teszi a pénz mint forgalmi eszköz mozgását, hanem tervszerű jelleget is ad ennek a mozgásnak.

A pénz forgalmi eszközként való működése a szocializmusban egészen más, mint a kapitalizmusban. Ebből következik, hogy a szovjet pénz teljesértékűségének és szilárdságának mind forgalmi eszköz funkciójában, mind egyéb funkcióiban teljesen új alapjai vannak.

A tervének rendszere és színvonala minden adott pillanatban meghatározza, hogy mekkora aranytömegnek, tehát értéknek kell megfeleljen a szocialista társadalom pénzegysége. A szovjet rubel teljesértékűsége azonos azzal a valóságos lehetőséggel, hogy a szovjet pénz tervezett állami áron realizálható árukban és termékekben. A szovjet rubel teljesértékűségét az határozza meg, hogy az az értéktömeg, amelyet a rubel az állami árak rendszerének megfelelően népgazdasági átlagban terv szerint képvisel, egyenlő azzal az értéktömeggel, amelyen a rubelt a valóságban realizálják.

A szocializmusban a pénz szilárdságának biztosítója, teljesértékűségének legfőbb gazdasági garanciája mind forgalmi eszköz funkciójában, mind valamennyi egyéb funkciójában az árufedezet, vagyis az a tény, hogy a szocialista állam óriási árutömeggel rendelkezik, s szilárd terváron bocsátja forgalomba ezt az árutömeget. Ezért a szocialista forgalomban nem válik el egymástól a pénzjegynek mint forgalmi eszköznek névleges értéke, s a pénznek mint értékmérőnek valóságos értéke. Ebben megmutatkozik az értékmérő tervszerű mechanizmusa is, az értékmérő-funkció és a forgalmi eszköz-funkció kölcsönös kapcsolatának új formája.

A szocialista gazdaságban a pénznek mint forgalmi eszköznek teljesértékűsége kapcsolatos a csak a szocializmusra jellemző sajátos pénzforgalmi mechanizmussal is. Az állami és a kolhoz-szövetkezeti vállalatok, valamint az intézmények pénzeszközei majdnem teljesen az Állami Bankban összpontosulnak. Ezért a szocialista forgalmat az Állami Bankhoz kapcsolják egyrészt azok a csatornák, amelyeken keresztül a készpénz tervszerűen a forgalomba lép, másrészt azok a csatornák, amelyeken keresztül a készpénz a forgalomból tervszerűen visszatér az Állami Bankba.

A készpénzforgalom tervszerűségének alapja a szocialista újnatermelés tervszerűsége. Az újnatermelési folyamat a népgazdasági terv alapján valósul meg. A népgazdasági terv pénzügyi elemei — az állami költségvetés, a népgazdasági ágak pénzügyi tervei, a pénztári és hiteltervek stb. — összességükben a népgazdasági pénzügyi mérleget alkotják. Ez az alapja a pénzforgalom tervezésének is. Az Állami Bank pénztári és hitelterve a népgazdasági tervek egész rendszerére támaszkodik. Ezek legszigorúbb végrehajtásáért folytatott harc az egyik feltétel, hogy biztosíthassuk az áru-

forgalom és a pénzforgalom elemeinek teljes egyensúlyát, következőképp a rubel megtingathatatlan szilárdságát.

Azoknak a termékeknek a tervszerű elosztása, amelyek nem áruk, de megőrzik az áruk külső burkát, pénzmozgással kapcsolatos, miként az áru-forgalom is. De ez a pénzmozgás nem okvetlenül egyidejű a termékek mozgásával az elosztás folyamatában, vagy az áruk mozgásával a forgalom folyamatában. A pénz az érték önálló formája. Ezért mozgása végbemehet korábban vagy később, mint a termékek mozgása, lehetséges, hogy ez utóbbi csak végsősoron kapcsolódjék az előbbihez, hogy a pénzmozgás csak végsősoron közvetítse a termékek mozgását.

A pénzmozgás ilyen viszonylagos önállóságának szükségessége a szocialista bővített újratermelés menetéből következik. Ennek során ugyanis mind az állami, mind a kolhoz-szövetkezeti vállalatokhoz tartozó alapok értékének egy része ez alapok körforgása folyamán egy időre rendszeresen felszabadul pénzformában. Továbbá a pénzeszközök mozgása viszonylag önálló a vállalatok közt, valamint a vállalatok és a hitelrendszer közt. Szükséges a nemzeti jövedelem bizonyos értékreszének elosztása és újraelosztása a munkások, az alkalmazottak és a parasztok egyéni jövedelmeként. Végül az újratermelésnek fontos feltétele a belső gazdasági felhalmozás nagy részének központosított állami elosztása és újraelosztása a felhalmozás biztosítása és a szocialista állam nemtermelő intézményeinek fenntartása végett.

Mindezekben a folyamatokban az érték pénzformában történő mozgása viszonylag önálló. Csak végsősoron kapcsolatos termékek vagy áruk mozgásával (realizálja az elosztandó termékek vagy a forgalomba kerülő áruk értékét). Az érték átadásakor, a pénzérték ilyen viszonylagosan önálló mozgása esetén, vagyis a fizetéskor, a pénz fizetési eszközként szerepel.

Amikor a pénz fizetési eszköz-funkciót teljesít, a termék (az áru) mozgásának és a pénz mozgásának időpontja közt lévő eltérés korántsem technikai szerepet tölt be. A szocializmusban nem lehetségesek sem gazdasági válságok, sem pénzválságok. A gazdaság fejlődésének tervszerű, arányos jellege megteremtette a pénz szilárdságának feltételeit. De ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy általában mindenfajta ellentmondás lehetetlen a fizetés formájában, következőképp a fizetési eszköz-funkcióban. A fizetés formája magában foglalja azt a lehetőséget, hogy a gazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének megsértése következtében olyan kedvezőtlen gazdasági jelenségek mutatkozzanak, mint a pénzmozgás bizonyos elszakadása az anyagi javak mozgásától. Bizonyos esetekben erre utal például a fizetések elmulasztása vagy a lakosság pénzjövedelme és az árufedezet időbeli eltolódása. A szocialista állam a termelés-tervezés, az áruforgalom és a

pénzügyek területén végrehajtott intézkedésekkel, egyebek közt hitelszankciók alkalmazásával megoldja ezeket az ellentmondásokat.

A zavarlatlan fizetési forgalom megszervezésében nagy feladat hárul az egységes bankrendszerre, minthogy a fizetések döntő része készpénznélküli elszámolások formájában valósul meg (az állami és a kolhoz-szövetkezeti vállalatok és szervezetek kölcsönös fizetése). Egyszersmind a készpénzforgalom nagyobb része is átmegy az Állami Bank pénztárain.

A szocialista állam a termelés, az elosztás és a forgalom tervszerű menetének rubellenőrzésére is hathatós eszközként használja fel a fizetési eszköz funkcióját betöltő pénzt. Például, ha valamelyik vállalat megsérti a forgalomra vagy az eszközök felhasználására vonatkozó tervutasításokat, azonnal fizetési nehézségekbe ütközik. A pénz mint fizetési eszköz az egész hitelrendszerben a termelés és a forgalom rubellenőrzésének eszköze. A hitelvisszafizetési határidő elmulasztása a vállalat újratermelési folyamatának zavaraira utal. A hitelrendszernek sok lehetősége van, hogy a rosszul dolgozó, a terv- és a pénzügyi fegyelmet megsértő vállalatokat rászorítsa a zavaroktól okok megszüntetésére.

A fizetési forgalom egyik legfontosabb típusa a vállalatok és az intézmények munkabérfizetése. A vállalatoknak munkásaik és alkalmazottaik díjazásához realizálniuk kell gyártott termékük értékét. A termelő vállalatok termékük értékesítésének bevételeiből, a nem termelő intézmények pedig a nemzeti jövedelem állami újraelosztása során kapott eszközökből fizetik a munkabért. A pénz fizetési eszköz funkciója, amelyet a szocialista termelésre ösztönző különböző munkabérformákban a munkaszerinti szocialista elosztás eszközöként felhasználnak, gazdaságilag igen fontos funkció.

A szovjet gazdaságban az is fizetés, amikor a vállalatok a belső gazdasági felhalmozás értékét forgalmi adóként és nyereségbefizetesként pénzforgásban átadják a költségvetésnek. A pénz ilyenkor a nemzeti jövedelem elosztását és újraelosztását szolgálja, s eszköz az újratermelés szocialista állami ellenőrzésére. Az adók és a nyereségek normális költségvetési befizetése általában a termelési és a pénzügyi tervek sikeres teljesítéséről tanúskodik; a késedelemes adóbefizetések és egyéb költségvetési befizetések ellenben az újratermelés zavarait jelzik. A pénzügyi ellenőrzés nagyjelentőségű valamennyi népgazdasági ág vállalataiban, de különösen azokban a vállalatokban és szervezetekben, amelyeknek kiadásait az állami költségvetés fedezi.

Tehát a pénz fizetési eszköz funkciója nagyjelentőségű a szocialista társadalmi termék értékének realizálása, elosztása és újraelosztása, a munkaszerinti díjazás megvalósítása, valamint a munka és a fogyasztás mértékének ellenőrzése, következtésképp a termelési tervek teljesítésének és túlterjesztésének anyagi ösztönzése szempontjából.

Elvileg új tartalom jellemzi a pénz felhalmozási és megtakarítási eszköz funkcióját. A szocialista társadalomban a pénznek nincs hatalma. Ezzel együtt hiányzik az a serkentő mozzanat is, amely alapja a burzsoá tezasurációnak (a pénz kincsékként való felhalmozásának). A pénz felhalmozási eszköz funkciója a szocialista társadalomban gyökeresen megváltozott.

A társadalmi pénzfelhalmozás jellegéből következik, hogy ez a felhalmozás — a pénzárú, vagyis az arany állami felhalmozásán kívül — előszöris rövid időre szól: a belső felhalmozás értékének az újratermelés további folyamatában való felhasználásakor a felhalmozott érték mozgását kiszolgáló pénz a működő alaphoz csatlakozik, másodszor, ez a felhalmozás arra a pótlólagos pénzmennyiségre korlátozódik, amely a valóságos felhalmozásnak és a nem termelő célokat szolgáló tiszta termék értéknövekedésének realizálásával és mozgásával kapcsolatban keletkezik.

Egyéni megtakarítások formájában a lakosság is összegyűjt pénzt, hogy növelje anyagi jólétét. E megtakarítások forrása munkával szerzett jövedelem. A dolgozók pénzmegtakarításainak jelentős része szervezett takarékoság formáját ölti, mint államkölcson és takarékpénztári betét. A szovjet állam ilyen módon pótlólagos eszközökhöz jut; ezeket szocialista felhasználásra és a lakosság szociális megkulturális szükségleteinek kielégítésére használja fel. A megtakarításoknak csak bizonyos része marad a lakosságnál készpénz formájában.

A pénz nagyfontosságú a szovjet szocialista államnak a tőkés és a népi demokratikus országokkal fenntartott gazdasági kapcsolataiban.

Az aranynak pénzárúként való felhasználása lehetővé teszi, hogy a szocialista állam összehasonlítsa a belföldön termelt s a külföldi piacokon realizált áruk értékét az áruk világpiaci értékével. A szocialista állam az aranytartalom alapján állapítja meg a szovjet pénzegység viszonyát a külföldi valutákhoz, vagyis a rubel valutaárfolyamát.

Az aranykészletek a szocialista állam pótlólagos biztonsági készletei. Az arany szükség esetén a világpiacon átváltható árukra.

Minthogy a szovjet kormány valutamonopóliumot tart fenn, s nem engedélyezi a szovjet pénz kivitelét, illetve külföldi forgalmát, a Szovjetunió és a tőkésországok export-import ügyletei és hitelkapcsolatai jelenleg a megfelelő ország valutájában vagy más külföldi valutában bonyolódnak le. Ezért a szovjet valuta árfolyamán alapul a tőkésországokkal való kapcsolatok esetében a szovjet export-import szervezetek valutabevételeinek beváltása szovjet valutára és a szovjet valuta átváltása a számukra szükséges külföldi valutára, valamint a külföldi valuta beváltása szovjet valutára a külföldiek számára (a Szovjetunióban történő elköltésre) és a szovjet valuta átváltása külföldi valutára a szovjet polgárok számára (külföldön történő elköltésre).

Elvileg új alapokon valósulnak meg a Szovjetuniónak és a szocialista tábor többi országának gazdasági, tehát pénzügyi kapcsolatai is. A Szovjetunió és ez országok kölcsönös gazdasági kapcsolatainak rendszere biztosítja gazdasági terveik összehangolását. A Szovjetunió és a népi demokratikus országok külkereskedelmi kapcsolatainak terjedelme gyorsan növekszik. Fejlődik áruforgalmuk, amely mentes a kapitalista piaci spontaneitás hatásától.

Teljesen világos, hogy az új világpiacnak, a Szovjetunió és a szocialista tábor többi országa közt kialakult tartalmilag új külkereskedelmi kapcsolatoknak olyan valutára van szükségük, amely mentes a tőkés világpiac spontán erőinek hatásától. A Szovjetuniónak, a győztes szocializmus országának a valutája ez az új világpiaci valuta. A rubel árfolyamának aranyalapra helyezése, amely megerősítette a Szovjetunió nemzetközi valutáris pozícióját, további gát, amely védelmezi a szocializmus szférájának gazdasági kapcsolatait a tőkés piac spontaneitásának mindenféle hatásával szemben. Jelenleg a Szovjetunió és a népi demokratikus országok külkereskedelmi és egyéb gazdasági kapcsolataikban a szovjet valutát használják fel az elszámolások, a hitelek stb. területén.

A Szovjetunió újabb, hatalmas gazdasági föllendülése minden feltételt megteremt a rubel további megszilárdítására, vásárlóerejének növelésére, árfolyamának emelésére, kiterjeszti a pénz működési szféráját mind a termelés területén, mindpedig a társadalmi termék elosztásának, az áruforgalomnak, a nemzeti jövedelem elosztásának és újraelosztásának területén.

A pénz és a pénzgazdaság megmarad, s a kommunista építés fontos eszköze lesz mindaddig, amíg a kommunizmus második szakaszába nem lépünk. Ebből következik az a feladat, hogy szüntelenül harcoljunk a pénzforgalom tervszerűségének további fejlesztéséért, a pénz még nagyobb szilárdságának biztosításáért, a pénznek mint a bővített szocialista újratermelés kiszolgálásához szükséges egyik gazdasági formának még hatékonyabb fölhasználásáért.

A *Finanszi i Kredit* című szovjet folyóirat szerkesztőségének megjegyzése: Kronrod elvtárs cikkét mint vitacikket közöljük. A cikk a szovjet pénz elméletének sok fontos és bonyolult kérdésével foglalkozik. E kérdések gyakorlati szempontból is jelentősek. A szerkesztőség kéri a lap olvasóit, legyenek aktívan részt a szovjet pénz lényegével és funkcióival kapcsolatos kérdések megvitatásában,

VICTOR PERLO

Az amerikai monopoltőke hajszája a maximális profit után

Sztálin egyik legfontosabb tudománys cselekedete a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének fölfedezése. E törvény fő vonásai és követelményei a következők:

„A maximális tőkésprofit biztosítása az adott ország lakossága többségének kizsákmányolása, tönkretétele és nyomorbadöntése útján, más országok, különösen az elmaradott országok népeinek leigázása és rendszeres kifosztása útján, végül a legmagasabb profit biztosítása háborúk és a nemzetgazdaság militarizálása útján“. (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 40. old. Szikra. 1953.)

E törvény soha, semikor sem érvényesült oly szembeötlően, mint a modern amerikai monopoltőke működésében. A következő, hivatalos adatokon alapuló táblázat megmutatja az amerikai monopóliumok profitjainak növekedését.

A részvénytársaságok átlagos évi profitjai 1936-tól 1953-ig
(milliárd dollárban)

Időszak	Profit
1936—1940 (a háború előtt)	6,2
1941—1945 (a második világháború ideje)	21,5
1946—1949 (a „hidegháború“ eleje)	28,7
1950—1953* (a koreai háború ideje)	42,3

* Az 1953. évi profitokat az első félévre vonatkozó adatokból számítottuk ki.

A burzsoázia képviselői, akik állandóan keveselték a burzsoázia „nyomorúságos jövedelmeit“, most féktelenül ujjonganak e profitok alakulása láttán. Sylvia Porter „liberális“ közgazda 1953 május 8-án a következőket írta a *New York Post*-ban:

„Az amerikai ipar profitjairól szóló jelentések ritkán, vagy talán sose hangzottak oly kitűnően, mint most. E jelentések káprázatosak. A legoptimistább jósok sem számíthattak ilyen nagyszerű jövedelmekre.“

A *New York Tribune* 1953 október 25-én ezt írta:

„Az Egyesült Államok nagy monopóliumainak irányítása alatt működő vállalatok részvényesei csak most eszmélnék rá: mekkorák lesznek azok az osztalékok, amelyeknek végleges nagyságáról valószínűleg a legközelebbi hetekben fognak végleg meggyőződni.“

Ezek a jövedelmek a részvénytársaságok jelentései szerint nemcsak dollárösszegben rendkívül nagyok, hanem maximális profitrátát is jelentenek. A General Motors hézagos jelentéseiből is kitűnik, hogy az 1953 szeptember 30-ig számított egy év alatt a vállalat jövedelmei az adók megfizetése előtt 1880 millió dollárra rúgtak. Ez az összeg a befektetett

tőke 71 százalékanak felel meg. A Du Pont vegyipari tröszt profitjai ugyanabban az időszakban (az adók befizetése előtt) elérték az egész befektetett tőke 46 százalékat, a General Electric profitjai pedig az 1953 június 30-ig számított egy év alatt az egész befektetett tőke 61 százalékat.

A monopóliumok harca és a maximális profit hajszolása

Az előbbi táblázat az összes részvénytársaságok együttes profitjait mutatja ki, e profitok zöme azonban a legnagyobb tőkéseknek jut. Egyetlen társaság, a General Motors, az összes társaságok profitjainak 5 százalékát zsebeli be. 200 nagy ipari részvénytársaság harácsolja össze az egész ipar profitjainak felét. Néhány mammut-részvénytársaság, az összes részvénytársaságok nem egészen 1 százaléka kaparintja meg az összes részvénytársaságok profitjának kétharmadát.

A tőkének hatalmas monopóliumokba való egyesülése kivételesen nagy profitok megszerzését teszi lehetővé. Éppen ezek a monopóliumok törekszenek minden erejükkel a maximális profit megszerzésére.

Sztálin elvtárs mondta: „A modern kapitalizmus, a monopolkapitalizmus nem elégedhet meg az átlagprofittal, amelynek a tőke szerves összetételének növekedése folytán ráadásul még süllyedő tendenciája is van. A modern monopolkapitalizmus nem átlagprofitot, hanem maximális profitot követel, mert ez elengedhetetlen ahhoz, hogy többé-kevésbé rendszeresen megvalósíthassa a bővített újratermelést“. (I. m. 39. old.)

Nem érthetjük a maximális profit törvényének érvényesülését, ha nem vizsgáljuk meg a társaságok

közt dúló szakadatlan uralmi harcot, s nem mérlegeljük a vállalatok bővítésére, valamint a monopóliumok „egyesítésére“, pontosabban a vetélytársvállalatok felvásárlására szolgáló hatalmas összegeket.

Ebből a szempontból tanulságos az autóipar esete. Charles Wilson, az Eisenhower-támogató General Motors elnöke hadügyminiszter lett. A Chrysler és az American Locomotive, a General Motors-szal versenyző két másik társaság csakhamar kiszorult a közepesméretű tankok termeléséből; most csak a General Motors szállítja az ilyen típusú tankokat. A General Motors a Chryslerrel és a Forddal együtt kiszorította az úgynevezett „független“ autótársaságokat, s az 1948. évi 20 százalékról 10 százalék alá csökkentette részesedésüket a piacon. Két „független“ társaság, a Nash és a Hudson egyesülni próbált, hogy elkerülje a megsemmisülést. A Packard elnöke kijelentette, hogy társasága szívesen egyesül bármely más társasággal. A Kaiser-cég megvásárolta a közismert jeep (wyllis)gyártó „Wyllis-Overland“ társaság gyárait. De e társaság annyira meggyengült, hogy a General Motors javára kénytelen-kelletlen lemondott a hatalmas, korszerű Villoy Run gyárról, amelyet a Truman-kormány idején állami eszközökből építettek, s üzemeltetés végett a Kaiser-cégnek adtak át. A General Motors 40 százalékról 47 százalékra növelte piaci részesedését. Ford a szerzett profitokból befektetett másfélmilliárd dollárt, elébevágott a Chryslernek, s megkísérelte, hogy saját kocsijaival váltsa föl a General Motors-féle Chevrolet autót, a legjobb autómárkát. A Chrysler-cég megvette a Briggs Motort, a legnagyobb autókarosszéria-

gyárat, hogy elkerülje teljes kiszorítását.

Egyetlen társaság *sem finanszírozhatja ezt a harcot a szokványos „átlag”-profitokból.* Még a General Motors, a leghatalmasabb és a legjövődelmesebb társaság is csak úgy küzdhetett le pénzhiányát, hogy a Morgan bankcsoport közvetítésével 300 milliárd dollár összegű kölcsönkötvényt bocsátott ki. Ez a legnagyobb kölcsön, amelyet a cég valaha kibocsátott.

A repülőgép-, az acél- és a vegyipar pénzügyei körül ugyanilyen harc folyik. Az egyesülési hullám magasra csapott: a legnagyobb óriások kiszorítanak olyan viszonylag nagy részvénytársaságokat is, amelyek szintén monopóliumok.

Ilyen az az intenzív, erőszakos, kíméletlen és esztelen maximális profit utáni hajszá, amely legyűri a versenytársakat, súlyos terheket ró az egész munkásosztályra, az egész népre, nem törődik a nemzet vagyonával, a termeléssel, sőt a tömeggyilkos háborútól sem riad vissza.

A profitok növekedése a kizsákmányolás fokozása révén

Az amerikai monopóliumok az Egyesült Államok dolgozóiból sajtolják ki legnagyobb profitjukat. Az Egyesült Államokban a munkás kizsákmányolásának foka rendkívül gyorsan növekedett. A clevelandi Trust Company üzleti tájékoztatójának szeptemberi száma megállapítja, hogy a tíz legfontosabb iparágban az egy munkaóra-ra eső termelés 1946 óta 30 százalékkal növekedett. Még Eisenhower is elismeri gazdasági kérdésekkel foglalkozó legutóbbi jelentésében, hogy a *munkás vásárlóképesége 1946 óta elmaradt termelés-*

kenysége mögött. A Labor Research Association rámutat, hogy a munkás részesedése az általa termelt értékben 1939 óta több mint egynegyeddal csökkent. A tőkések szakadatlanul új módszerekkel kísérleteznek a munka intenzitásának növelésére. A stanfordi tudományos kutatóintézet mostanában állapította meg, hogy „az Egyesült Államokban és külföldön alkalmazott azonos gépi berendezés alapján egy-egy átlagos külföldi gyár kétszer-háromszor annyi munkást és alkalmazottat foglalkoztat, mint az ugyanannyit termelő amerikai gyár”.

Vagyis, *az amerikai munkásnak kétszer vagy háromszor olyan intenzíven, olyan erőmegfeszítéssel kell dolgoznia, mint ugyancsak kíméletlenül kizsákmányolt európai társának.*

Az amerikai munkások kezdeményezték a nyolcórás munkanapért vívott történelmi jelentőségű harcot. Ebben a harcban győzelmet arattak, de most a drágaság és a nagy adók miatt elvesztik megszerzett vívmányaikat. Sokmillió munkás túlórázik a rendes munkanap befejezése után, hogy ereje végső megfeszítésével megkeresse a létminimumot. A gyárosok nyilatkozata *tízórás munkanapot* javasol. Sokmillió asszony munkába kényszerül, hogy hozzájáruljon a család jövedelméhez, bár úgyszólván sehol sincsenek bölcsődék vagy gyermekintézmények.

A munkanélküliség ezidőszertint növekszik, s a tömeges munkanélküliség veszélye Damokles kardjaként lóg „az amerikai életszínvonal” fölött. Tehát a már meglévő és mindinkább fokozódó kizsákmányoláshoz „tönkretétel és nyomorbadöntés” járul,

A tőkésekkel szemben nem szervezkedett amerikai dolgozók nagy csoportja már nem úgy érzi a tönkretétel és a nyomorbadöntés fokozódását, mint jövő, hanem mint jelen osztályrészét. James P. Mitchell, az új munkügyi miniszter „meglepődött”, amikor megtudta, hogy a 63 millió amerikai dolgozó közül 41 millióra nem terjed ki a 75 centes minimális órabérre vonatkozó törvény hatálya. Ez a minimum a gyári munkás átlagos munkabérének 42 százaléka, s 40 százaléknyra sem közelíti meg a legnyomorúságosabb életszínvonal biztosítására hivatalosan megállapított összeget. Kétségtelen, hogy az említett 41 millió dolgozó közül nem mindegyik kap 75 cent órabérnél kevesebbet. De sokmillió dolgozó — például a mezőgazdasági munkások, a déli államok faipari munkásai, a háztartási személyzet, a kereskedelmi alkalmazottak — nem keresi meg óránként a 75 centet.

A szakadatlan nyomorban élő, tönkremenő amerikai farmer is növeli a részvénytársaságok profitját. Az amerikai farmereket voltaképp nem védi semmiféle erős szervezet. A hivatalos adatokból kitűnik, hogy a farmerek vásárlóereje 1947 és 1953 közt 35 százalékkal csökkent. Folytatódik a *kisfarmerek kiszorítása*. A földművelésügyi minisztérium becslése szerint 1942-től 1952-ig 700 000 farmer ment tönkre.

Növekedett a monopoltőkének a kis cégekre gyakorolt nyomása is. A *csődök száma tavaly hétszer annyi volt*, mint 1946-ban. Az eladósodás húsz év óta példátlanul nagy. Nemcsak kis cégek, hanem fontos, közszükségleti cikkek gyártásával foglalkozó iparágak is sinyliek, hogy pan-

gás váltotta fel a boom-ot (a fellen-dülést).

A részvénytársaságok mindinkább fosztogatják és kizsákmányolják a lakosságot. A McGroy—Hill társaság jelentése szerint a részvénytársaságok 1954. évi tőkebefektetési tervei arra irányulnak, hogy „lenyomják a termelés költségeit”, tovább fokozzák a munkások kizsákmányolását. Rendkívül nagyméretű *a vállalatok áttelepítése azokba a körzetekbe, ahol a munkabérek alacsonyok, a munkásosztály pedig szervezetlen*. A háború befejezése óta az újangliai államok textilgyárainak legalább egyharmadát zárták be, s telepítették át a déli államokba, illetve Puerto Ricóba. Ez a mozgalom most már a korábban nem érintett termelési ágakra is kiterjed. A General Electric társaság nemrég kihirdette, hogy a központjában, Schenectadyban foglalkoztatott munkások számát negyedével csökkenti. Nyilván úgy tervezi, hogy a termelés egy részét a déli városokba helyezi át.

A jelenlegi milliomos-kormány és a McCarthy-szellemű kongresszus különösen gyalázatos rablótevékenységet folytat. A kormány 1954 elején sokmillió dollárral csökkenteni akarja a részvénytársaságokra és a gazdag magánosokra kivetett adókat. De a kisjövedelmű munkások terhei valószínűleg tovább növekszenek a társadalombiztosítási alapba eszközölt levonások felemelése folytán. A gyáriparosok országos szövetsége tudja, hogy a gazdagok adóterheinek csökkentése növelni fogja a költségvetési deficitet, ezért új közvetett adók rendszeresítését követeli. Ezek az adók súlyosan érintik majd a lakosság széles rétegeit. De a kormány nemcsak ezzel segíti elő a tőkéspro-

fitok növekedését. Intézkedései eredményeképp az ásványolajmezőkön és az állami erőműveken máris magántársaságok osztozkodnak. Nagyon lehetséges, hogy a 30 éve, Harding elnöksége idején kirobbant „panamabotrány” el fog törpülni a mostani lopások arányai mellett.

Az új államapparátus még Truman apparátusánál is dühödtebben alkalmazza a Taft—Hartley-féle törvényt a szakszervezetekkel szemben. A mostani kormány a „kommunizmus elleni harc” ürügyén még szigorúbb törvények életbeléptetésével fenyegetőzik.

Faji és nemzeti gazdasági megkülönböztetés

Körülbelül 20 millió amerikai ketős elnyomás alatt synylódik: mint munkás és mint különösen elnyomott nemzetiség tagja. Ezeket a dolgozókat a kizsákmányolás valamennyi formája és rendszeres kifosztás sújtja.

Legjelentősebb csoportjuk a 15 milliós néger lakosság. A négerek amerikai állampolgárok. A monopóliumok azonban éppoly mértéktele-nül kizsákmányolják őket, mint a gyarmati népeket. A legutóbbi években a déli államok ültetvényes gazdaságának pangása miatt többszáz-ezer néger munkás kiesett a mezőgazdaságból, s a még falánkabb városi kizsákmányolás karmaiba került. A munkaadók a négerekkel végeztetik a legnehezebb és a legveszélyesebb munkát, s nekik fizetik a legkisebb munkabéreket. Az Egyesült Államok öntődéiben főleg néger munkások dolgoznak. A Du Pont társaság a délkarolinai hidrogénbom-bagyár építéskor csak nehéz munkára alkalmazott néger munkásokat, s

nem egészen feleannyi bért fizetett nekik, mint a fehér munkásoknak.

Az Egyesült Államok jelentős mennyiségű munkaerőt importál — kizsákmányolás céljából. Ezidőszerint a legnagyobb mezőgazdasági munkára szerződötett csoportot a mexikóiak képviselik. John V. Newman-nak, a munkaügyi minisztérium egyik funkcionáriusának megállapítása szerint az Egyesült Államokba importált mexikói munkások száma 3—5 millió. Ezek a munkások teljesen jogtalanok. Amint a *New York Times* megállapította: „Munkájukért gyakran rendkívül keveset, vagy éppenséggel semmit sem kapnak. Akárcsak a törvény elől rejtőzködő személyek, a legcsekélyebb bérért kénytelenek dolgozni”.

A kizsákmányolt mexikói munkások száma évről évre növekszik. Nyomorúságos helyzetben vannak a puertoricói munkások is; közülük több mint félmillió dolgozik az Egyesült Államokban.

Igaz, ezeket a munkásokat nem erőszakkal szállították az Egyesült Államokba, mint ahogyan valamikor Hitler hurcolta rabszolgamunkára az embereket. De az amerikai imperializmus annyira kizsákmányolja hazájukat, hogy az otthoni gazdasági helyzet súlyossága miatt világgá kell menniük.

A külföldről származó profitok növekedése

A legnagyobb részvénytársaságok nagyon gyorsan fokozzák „más országok népeinek leigázását és rendszeres kifosztását”.

Az Egyesült Államok külföldi tőkebefektetései — hivatalos adatok szerint — 1940 és 1951 közt 12 milliárd dollárról 37 milliárdra növekedtek.

Az amerikai tőkések hosszúlejáratú magántőkebefektetései ebből az összegből 11 milliárd dollárról 21 milliárd dollárra, azaz átlagosan évi két-milliárdat növekedtek az említett időszak végéig. Még egyetlen imperialista állam külföldi tőkebefektetései sem növekedtek soha oly gyorsan, mint az amerikai részvénytársaságok tőkebefektetései a koreai háború kitörése óta.

Egy nemrég kiadott kormányközlemény rámutat, hogy az amerikai részvénytársaságok 1950-ben a 11 milliárd dollár közvetlen tőkebefektetésből 3 milliárd dollárt profitáltak (az adók levonása előtt). Nincsenek benne ebben az összegben a rejtett profitok, valamint az egyéb tőkebefektetésekből szerzett profitok. Egy másik közlemény adatai szerint a külföldi tőkebefektetések teljes jövedelme 1946 és 1951 közt két és fél-szeresre növekedett.

A külföldi tőkebefektetések monopolizálása még nagyobb méretű, mint az ország belső gazdasági életének monopolizálása. Az Egyesült Államok kereskedelmi minisztériumának közlése szerint 1947-ben 12 társaság kapta meg a külföldi közvetlen tőkebefektetésekből származó összes jövedelem 55 százalékát. Egyikük, a Rockefeller-féle Standard Oil of New Jersey, 1952-ben az összes közvetlen tőkebefektetésekből származott jövedelmeknek körülbelül 20 százalékát zsebelte be.

E társaság évi beszámolójából kitűnnek azok a hatalmas profitok, amelyekre a társaság a Szaud Arábiában, Venezuelában és más országokban meghonosított gyarmati munkaviszonyok révén tett szert. Az 1952. évi jelentés közli, hogy a tár-

saság profitja az adók befizetése után 345 millió dollár volt, azaz a külföldön befektetett tőke 28 százaléka. Az Egyesült Államokban a társaság 175 millió dollár profithoz jutott; ez a befektetett tőke 9 százaléka.

Meglepő-e tehát, hogy Rockefeller, akárcsak Dulles, a Rockefeller Alap hajdani elnöke, mindenáron agresszív külpolitikára töreksszenek és akadályozzák a nemzetközi feszültség bármiféle enyhülését? A nemzetközi feszültség enyhülése szétfoszlatná a kínai, a román és a szovjet ásványolaj meghódításáról szőtt vágyálmokat. A nemzetközi feszültség enyhülése megkönnyítené, hogy az elmaradott országok megszerezzék az ásványolajiparuk számára szükséges berendezéseket, s fejlesszék hazai ásványolajiparukat. A feszültség enyhülése távozásra kényszerítené az amerikai katonákat olyan országokból, ahol most jelenlétük a lakosság akarata ellenére biztosítja a Standard Oil Company vállalatának terjeszkedését.

A térképen egyre több pont jelzi az amerikai katonai támaszpontokat. Ezek a pontok a valóságban összeesnek a Standard Oil Company térképén ásványolajlelőhelyeket, ásványolajlelőüzemeket és értékesítési piacokat jelző pontokkal.

Az Egyesült Államok kormánya különféle módszerek alkalmazásával nyíltan elősegíti az amerikai monopóliumok külföldi terjeszkedését. Az amerikai diplomaták mind nagyobb nyomást gyakorolnak az egyes kormányokra; így akarják kikényszeríteni, hogy ezek megteremtsék az amerikai monopóliumok külföldi tőkebefektetéseinek kedvező feltételeit,

Világuralmi törekvés

Hogy milyen kiterjedtek az amerikai részvénytársaságok tervei, az kitűnik a *Business Week* október 31-i számában megjelent fontos cikkből. A cikk címe: *A világ 25 év múlva. Hogyan fog uralkodni az amerikai gazdaság az egész földön.* Ez a cikk messze túlszárnyalja „az elmaradott országok megsegítéséről” szóló Truman-féle demagógiát. A cikkben teljes nyíltsággal kifejtett célok a Lenin által leleplezett imperializmus klasszikus céljai: tőkebefektetési területek és nyersanyaglelőhelyek meghódítása. A *Business Week* megállapítja, hogy sokszorosra kell növelni a nyersanyagimportot, majd így folytatja: „Az amerikai étvág olyan, hogy többet akarunk fölfalni, mint amennyit megszerezhetünk”. Az új-ság rámutat, hogy az Egyesült Államok a jövőben az elfogyasztott vasérc 42 százalékát, az ásványolaj 35 százalékát, a bauxit 60 százalékát és a különféle egyéb fontos fémek több mint 90 százalékát importálni fogja.

A *Business Week* hangoztatja: a profitok jelentősen fölül fogják múlni a hazai termelés bővítésére szükséges profitfelhasználási lehetőségeket, tehát ajánlatos, hogy az *amerikai magántőke rohamosan növelje külföldi befektetéseit*, hogy összegük 1975-re elérje a 75 milliárd dollárt. Másszóval: minden évben 8 milliárd dollárt kell befektetni, azaz több mint négyszer annyit, mint amennyi a jelenlegi tőkebefektetések összege. Ez élődsi „utópia” értelmében Dél-Amerika, Afrika, a Közép-Kelet és Ausztrália az Egyesült Államoknak alárendelt területté válnék.

A lap a következőket írja: „Az Egyesült Államok mint a világ leg-

nagyobb importáló és exportáló országa, uralkodó gazdasági erővé fog válni... Ilyen erő birtokában tovább haladunk majd, hogy betöltsük az első világháború idején keletkezett űrt. Az első világháborúig Anglia volt a tengerek királynője. A mi szerepünk a XX. század második felében éppen olyan, vagy csaknem olyan jelentős lesz, mint Angliáé volt a XIX. században”.

Persze, ez a fecsegés csak a fölizgatott képzelet elrugaszkodása. Anglia és Franciaország egyáltalán nem hajlandó megengedni, hogy a „tengerek új gazdái” kiszorítsák őket ázsiai és afrikai birtokaikból. Anglia és Franciaország elszántan ellenáll majd, s még korai volna latolgatnunk a harc eredményét. Az itt kifejtett gazdaságpolitika oly rendkívül élődsi jellegű, hogy a gazdasági válság okvetlenül megakadályozná megvalósítását, ha addig valamiféle más körülmény nem szegné útját. A latinamerikai, az afrikai és az ázsiai népek nem tűrik, hogy a külföldi részvénytársaságok még féktelenebbül fokozzák gazdasági erőforrásaik kirablását, munkájuk kizsákmányolását és teljes leigázásukat. Ezek a népek küzdenek a jelenlegi kifosztás és leigázás ellen is. Ellenállásuk mind elszántabbá és eredményesebbé válik.

A *Business Week* által kifejtett program tehát még messze van a valóságtól. Ez nyugtalanítja szerzőit, akik a kormány politikáját ellenőrző amerikai vezető csoportok nevében beszélnek. Az elérhetetlen célokra törő politika csak katasztrófával végződik.

Háborúk és a gazdaság militarizálása

A világméretű terjeszkedésre törekvő állam politikájának szükségszerű velejárója a militarizálás és a háborúra való készülődés, valamint a reakció fokozódása.

Az Egyesült Államok repülőgépipara mindikább bővül, s ma már az ország második legnagyobb iparága. A repülőgépiparban 750 000 munkás dolgozik. A repülőgépgyártó társaságok profitjai 1952-ben 81 százalékkal voltak nagyobbak, mint 1951-ben, s 1953 első felében szintén 81 százalékkal haladták meg az 1952 első félévi profitokat. A United Aircraft, az egyik legnagyobb repülőgépipari társaság teljesített és nem teljesített rendeléseinek volumene már meghaladta a második világháború idején elért legmagasabb pontot. E társaság profitjai 1953-ban 60 százalékkal voltak nagyobbak a második világháború időszakában szerzett legnagyobb évi profitnál.

Valamennyi vezető nehézipari monopólium harcol, hogy katonai rendeléseket kapjon. Ebben a vonatkozásban a Du Pont—Morgan—Mellon érdekeltségű General Motors dolgozik a legsikeresebben. Az említett társaság értékben kifejezett „honvédelmi termelés” a következőképpen növekedett: 1950 — 213 millió dollár, 1951 — 761 millió dollár, 1952 — 1452 millió dollár. 1953 harmadik negyedében pedig úgy alakult a termelés, hogy az év végére várható értéke 1824 millió lesz.

A Westinghouse Electric Corporation közvetlen katonai célú termelési értéke 1952-ben 349 millió dollár volt, vagyis egész termelésének 24 százaléka. A Morgan érdekeltségű General Electric, a Westinghouse Electric

Corporation versenytársa túlszárnyalta vetélytársát, mert 787 millió dollár értékű hadianyagot szállított. Ez a társaság egész termelésének 30 százaléka. A General Electric egyébként az atombombagyártáshoz szükséges anyagokat is szállít.

Mindhárom társaság évi hadianyagszállítása fölülmúlja a második világháború előtt bármely esztendőben értékesített termelését.

A haditermelésből származó profitok méginkább monopolizálódtak, mint a polgári termelésből származóak. Száz társaság kapta meg a koreai háború első két évében kiadott hadimegrendelések 62 százalékát, tíz társaságnak jutott a rendelések 30 százaléka, egyetlen társaságnak, a General Motorsnak pedig 8 százaléka.

A gazdaság militarizálásából származó előnyök nem korlátozódnak csupán a katonai vagy félig katonai termelésre.

Nem kevésbé fontos a gazdaság militarizálásának a munkásmozgalom gyöngítésére szolgáló politikai eszközként való felhasználása. A szakszervezeti tagok száma a második világháború idején megduplázódott, de a koreai háború folyamán alig szaporodott. A monopóliumok azon is nyereszkednek, hogy szakszervezetlenül növekszik a létfenntartási index, s emelkednek a lakosságot sújtó adók; ezek máris messze túlszárnyalják a második világháború idején kialakult adószínvonalat. (Ebben a hajszában egyébként a legtöbb szakszervezeti és farmerszervezeti vezető közreműködik.) Ez nemcsak a hadianyagtermelő részvénytársaságokra vonatkozik, hanem sok más olyan részvénytársaságra is, amelynek nincsenek jelentős katonai megrendelések.

A fegyverkezési hajsza főkolomposainak összeesküvése

A nagy üzletemberek legnagyobb aggodalma, hogy elesnek a fegyverkezési hajsza révén kapott megrendelésektől. „Az indokínai béke megingathatja a világgazdaságot” — olvassuk egy longislandi újság cikkének címében. Wilson hadügyminiszter az *U. S. News and World Report* tudósítójának adott nyilatkozatában a következő ékesszóló beismeréssel ellentmondott az amerikai politikusok korábbi állításainak:

„Nem hiszem, mondta, hogy az oroszok háborút akarnak kezdeni, s meg akarnak bennünket támadni, mert most több atombombájuk van, mint korábban volt, s mert Európa másik részén nagy szárazföldi hadseregük van”.

De Wilson mégis hangsúlyozta, hogy ellenzi a hadikiadások jelentős csökkentését.

A köztársaságpartiak azért kerültek hatalomra, mert megígérték, hogy biztosítják a békét, s csökkentik az állami kiadásokat. Ígéretükről azonban nagyon hamar megfélekeztek. Meghatározatlan időre halasztották a szövetségi költségvetés kiegyensúlyozásának kérdését.

Humphrey pénzügyminiszter december 1-én kijelentette a beruházási bankok szövetségében, hogy a költségvetés hiánya az 1955. pénzügyi évben 8—9 milliárd dollár lesz. Ezzel egyidejűleg Wilson hadügyminiszter sem ígért „semmilyen javulást”, amikor az újságírók megkérdezték tőle, lehetséges-e a katonai kiadások 10 százalékos csökkentése. Flemming, a mozgósítási hivatal vezetője követelte, hogy növeljék 68 termelési ág kapacitását, s ily módon

„pótolják a mozgósítási célokra szolgáló készletekben mutatkozó hiányt”.

Az idézett nyilatkozatokból világosan kitűnik, hogy a kormány nem nagyon akarja leszállítani a koreai háború idején elért katonai kiadásokat (évente több mint 50 milliárd dollárt), sőt kész, hogy bármely pillanatban erősen növelje a katonai kiadásokat, mielőtt valahol újabb „incidens” robban ki.

Növekvő ellenállás a monopóliumok garázdálkodásával szemben

Az amerikai monopóliumok maximális profithajszája, amelynek során a fegyverkezési verseny és a háború természetes eszközzé vált, hatalmas ellenállásba ütközött. A fegyverkezési verseny és a háború útján a legnagyobb akadály a mindinkább bővülő és erősödő békevilágmozgalom. A második akadály: a kapitalista csatlós országok erősödő kísérletei, hogy háborús kötelezettségeik csökkentése, valamint a Szovjetunióval, Kínával és az európai népi demokratikus országokkal folytatott kereskedelem növelése útján megsebaduljanak az amerikai uralomtól.

Az Egyesült Államokban is, ahol a koreai háborút jogosan tekintik a történelem legnépszerűtlenebb háborújának, széleskörű béketörekvés érvényesül. Ez a béketörekvés meg akarja akadályozni, hogy az Egyesült Államok új gyarmati kalandokba bocsátkozzék. De e törekvés szervezeti gyönggsége miatt még nem nyilvánul meg aktívan. A munkástömegek a haladó szakszervezetekben rátérnek a foglalkoztatottság biztosításáért folyó kampányokra. A foglalkoztatottság problémája kétségkívül enyhülne, ha normális kereskedelem fejlődne ki a Szovjetunióval és a népi

demokratikus országokkal. De ez a kampány még nem bontakozott ki eléggé a szakszervezetek többségében; a legtöbb szakszervezet vezetőse még nem szakított a nagytőke agresszív politikáját támogató korábbi állásfoglalásával.

A munkásmozgalom mégis keményebb harcokra szervezkedik a monopóliumok maximális profithajszájának pusztító gazdasági következményei ellen. A CIO legutóbbi kongresszusa az egyszerű szakszervezeti tagok növekvő elégedetlenségére vallott, amikor többé-kevésbé eltért a kapitalisták iránt tanúsított engedelmesség korábbi politikájától. A kongresszus már nem fordította egész figyelmét a „kommunistaellenes” rágalomhadjáratra, inkább a belső reakció ellen és a dolgozók szükségleteinek kielégítéséért vívott harc eshetőségeivel foglalkozott. Egyre több szakszervezet követeli, hogy a kormány közmunkák szervezésével és egyéb intézkedésekkel biztosítson valamennyi munkanélkülinek munkát; követeli továbbá, az olcsó lakóházak építésére irányuló programm kibővítését, a munkabérekre és a munkaviszonyokra vonatkozó törvényhozás megjavítását.

A néger néptömegek és szervezeteik hőiesen küzdenek a színes lakosság hazai gyarmati leigázása és a faji megkülönböztetés ellen, a jobb munka- és bérfeltételek jogáért és a néger lakosság politikai képviseléséért. A nagyjából fehér tagos szakszervezetek és társadalmi szervezetek mindinkább — bár még egyáltalán nem eléggé — támogatják a jogiért harcoló néger népet.

A növekvő gazdasági nehézségek főlészítették a farmerek harci szellemét is. Nemrég nagy állattenyésztő farmer-küldöttség utazott Washing-

tonba, hogy tiltakozzék, mert a szárazsággal és az olcsó árakkal kapcsolatos kormánytámogatás elégtelen.

Az üzleti tevékenység csökkenése szükségképpen kiélezi a burzsoázia táborában az ellentmondásokat. Az ipari termelés novemberben 6 százalékkal volt kisebb a koreai háború időszakában (1953. márciusában) elért legmagasabb termelési színvonalnál; a hanyatlás éppen a döntő nehézipari ágakban a legnagyobb. A november közepén nyilvántartott munkanélküliek száma 52 százalékkal volt több az 1952. novemberi létszámnál.

A pénzügyi körök mind gyakrabban fejezik ki, hogy elkerülhetetlennek tekintik a pangást. Még lehetnek ugyan jelentéktelen fölfelé tartó kilengések, de az amerikai gazdaság már megingott. A válság feltételei kétségkívül megértek.

Az is világos, hogy a katonai kiadások mostani rendkívül nagy összege, amelyet eredetileg a „hadi-készletek megteremtésével” okoltak meg, hatalmas tehernek bizonyult. Korlátozta az üzleti tevékenységet, aránytalanságokat okozott a gazdaságban, s fokozta az adókkal agyonterhelt lakosság szenvedéseit.

Az Egyesült Államokban tehát elszánt harc várható a kormány további politikájának kialakítása körül. A legreakciósabb monopoltőkés körök arra törekszenek, hogy a gazdaság további militarizálása és még pusztítóbb háborúk révén még nagyobb maximális profitokhoz jussanak; a dolgozó tömegek pedig keresik az olyan belső reformok politikájához való utat, amelyeket megszilárdítana a békés kereskedelmi kapcsolatok kiépítése mindazokkal az országokkal, amelyekkel jelenleg tilos a kereskedelem.

Ez a politikai konfliktus rendkívül jelentős. Az amerikai monopóliumok urai önként sose választanák a második utat, mert ez a monopóliumok profitjainak *csökkenésére* vezetne. Inkább megkísérlik, hogy kommunistaellenes és szovjetellenes hisztéria szervezésével elfojtsák a népi mozgalmat, s a hirhedt McCarthy, Jenner, Velde, Brownell, valamint Edgar Hoover, az FBI főnöke által kiagyalt „kémkedési ügyekre” tereljék a tömegek figyelmét.

A *reakciós hisztéria* még sose foglalt el ily nagy és jelentős helyet az Egyesült Államok sajtójában, rádiójában és televíziójában, mint a legutóbbi hetek során. De még semmiféle kampány nem vallott ekkora kudarcot. A kommunizmussal szemben dühödten ellenséges szakszervezeti vezetők, akik a „mccarthyizmus-

hoz” próbálják hangolni a nép felháborodását, most támadják a kormányt. A presbiteriánus egyház vezetőinek legutóbbi nyilatkozata valószínűsíti a hitvallás volt a demokratikus szabadságjogok és a béke támogatása mellett. Sok kiváló tudós fontos cikkekkel kelt a béke és a demokrácia védelmére.

Minden becsületes és jóindulatú honfitársunk küzd, hogy a monopol-tőke ne taszíthassa az Egyesült Államokat a fasiszta sötétség és a háború szakadékába. A békeharcosok világsszerte kivívott hatalmas eredményei tökéletesen igazolják, hogy lehetséges a népek javát szolgáló békés fejlődés, leleplezik az amerikai monopóliumok háborús terveit, s erősítik a jelenleg nehéz körülmények közt harcoló amerikai népet.

A Magyar-Szovjet Társaság
népszerű képes hetilapja:

az ÚJ VILÁG

FORGÁCS TIBOR

Az ágazati gazdaságtanok kérdéséhez

A Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemle szerkesztősége helyesen tette, hogy közölte M. Kamisin szovjet közgazdának a Voproszi Ekonomikában megjelent vitacikkét *Az ágazati gazdaságtanok kérdéséről* (MSzKSz. 1953. évi 11—12. szám. 441. old.).

Nem tartom azonban helyesnek azt a módot, *ahogyan* a lap a szóbanforgó cikket közölte. Véleményem szerint szükséges lett volna a cikk közlésével egyidejűleg röviden kommentálni a Szovjetunióban a Voproszi Ekonomiki hasábjain mintegy másfél éve folyó vitát, valamint a vita során kialakult főbb álláspontokat, s hangsúlyozni, hogy a szóbanforgó cikk egyike az e tárgyban megjelent számos vitacikknek, s hogy a vita korántsem tekinthető lezártnak.

A cikkhez fűződő kommentár hiánya miatt a vitát figyelemmel kísérő magyar közgazdák úgy gondolhatják, hogy a Szemle szerkesztősége a túlságosan nagyra értékelt cikk közlésével azért közölte éppen ezt a cikket, mert Kamisin elvtárs álláspontjával ért egyet.

Ezekután hadd szóljak hozzá az ágazati gazdaságtanok kérdéséről kialakult vitához és ebben Kamisin elvtárs cikkéhez.

Mint az ágazati gazdaságtan, pontosabban a kereskedelem gazdaságtana egyik magyarországi művelője, élénk figyelemmel kísérem a Voproszi Ekonomikában folyó igen tanulságos vitát, amely hozzájárul a köz-

gazdaságtudomány fejlődéséhez, s elősegíti a közgazdaságtudományok körébe tartozó tantárgyak oktatásában tapasztalható zavaró párhuzamosságok, ismétlődések kiküszöbölését. De véleményem szerint a vita a hozzászólók — vagy talán helyesebben a hozzá nem szólók — jóvoltából nagyon egyoldalúvá vált. A vita úgy indult, mint az ágazati gazdaságtanok tárgyának vitája, de mivel jobbra csak az ipargazdaságtan területén dolgozó közgazdák szóltak hozzá, tulajdonképpen leszűkült az ipargazdaságtan tárgyának vitájára.

Mi a vita főkérdése?

Az ágazati gazdaságtanok tárgyának meghatározása, s ezen az alapon annak eldöntése, hogy az ágazati gazdaságtanok közgazdaságtudománynak minősülnek-e?

A vita indító oka, hogy az ágazati gazdaságtanok tanításában számos fogyatékoság tapasztalható, s ez egyéb körülményeken kívül e tárgyak tartalmának meghatározatlanságából és a politikai gazdaságtanhoz való viszonyuk tisztázatlanságából ered.

A vita legtöbb résztvevője különféle megokolásokkal amellet foglalt állást, hogy az ágazati gazdaságtanok a közgazdaságtudomány körébe tartoznak. Ez ellen a legélesebben Kamisin elvtárs tiltakozott. Kamisin tagadja ennek az álláspontnak a helyességét, s a marxizmus-leninizmus

klasszikusaira való hivatkozással igyekszik bebizonyítani, hogy azok az „előadássorozatok” (Kaminsin meghatározása), amelyeket ágazati gazdaságtanoknak neveznek, nem tartoznak a közgazdaságtudományok körébe, az elnevezésük sem helyes, s ezért különféle új megjelöléseket javasol.

En azokkal értek egyet, akik az ágazati gazdaságtanokat a közgazdaságtudományhoz tartozó tudományágnak tekintik. Ezért vitatom Kaminsin elvtárs felfogását, s ennek során kísérlem meg véleményem megokolását.

Mire alapozza Kaminsin elvtárs a vitában kifejtett álláspontját?

1. Tagadja a közgazdaságtudománynak a szocializmusban végbe menő differenciálódási folyamatát (vagy specializálódását), amelynek eredménye lenne az ágazati gazdaságtanok kialakulása.

Szerinte „Vannak különböző politikai gazdaságtanok, de aszerint különböznek egymástól, hogy melyik osztály érdekeit fejezik ki. Ezért, mint tudjuk, ma háromféle politikai gazdaságtan van: burzsoá politikai gazdaságtan, proletár (marxista) politikai gazdaságtan és a közbülső osztályok politikai gazdaságtana”. (MSzKSz 1953. 11–12. sz. 451. old.) Ehhez hozzáfűzi, hogy az egységes marxista politikai gazdaságtan felosztható fejezetekre, aszerint, hogy melyik társadalmi-gazdasági alakulatot tanulmányozza. Szerinte másféle felosztás — tehát az ágazati felosztás is — helytelen és alaptalan.

Nem értek egyet Kaminsin elvtársal.

a) Miért ne lehetne beszélni a közgazdaságtudomány szocializmusbeli differenciálódási folyamatáról?

A tudományok fejlődésének egyik útja általában a differenciálódási fo-

lyamat, amelynek során az addig egységes fő tudományág több, viszonylag önálló tudományágra oszlik a tanulmányozott kérdések terjedelme, fontossága stb. szerint. Például ezt láthatjuk a természettudományok fejlődésében is.

b) Mi okolja meg a közgazdaságtudomány szocializmusbeli differenciálódását?

Az e kérdésre adható válasz elvezet Kaminsin elvtárs álláspontja további okfejtésének bírálatához.

(Mellékesen megjegyzem, abban sem értek egyet Kaminsin elvtárral, hogy lehet beszélni „a közbülső osztályok politikai gazdaságtanáról” olyan értelemben, amint azt a burzsoá, illetve a proletár osztályokkal kapcsolatban lehet. Mit ért ezen Kaminsin elvtárs? A kispolgári elméleteket? Ezek nem alkotnak zárt, egységes politikai gazdaságtani rendszert. A kispolgári elméletek voltaképpen a burzsoá politikai gazdaságtan részei. Hogy a „közbülső osztályok politikai gazdaságtanáról” beszélhessünk, föl kellene tételeznünk, hogy ezek az osztályok valamikor alaposztályok voltak, s hogy egységes osztályt alkottak.)

2. Kaminsin elvtárs tagadja az ágazati közgazdasági törvények létét, következésképp az ágazati gazdaságtanok jogosultságát, amely gazdaságtanok egyik feladata éppen e specifikus gazdasági törvények kutatása, tanulmányozása.

Véleményem szerint Hromov elvtárs (az egyik vitacikk szerzője) helyesen hivatkozik ezzel kapcsolatban Engelsnek Konrad Schmidthez írott levelére. E levélben Engels többek közt a következőket írja: „Ahol megvan a munkamegosztás társadalmi méreteiben, ott megvan a részletmunkák önállósulása egymással szemben is. Végső fokon a termelés

a döntő. De mihelyt a termékekkel való kereskedés a tulajdonképpeni termeléssel szemben önállóul, saját mozgását követi, amelyen ugyan nagyjában-egészében a termelés mozgása uralkodik, de részleteiben és ezen az általános függésen belül ismét csak saját törvényeit követi, amelyek ennek az új tényezőnek természetéből adódnak; ennek megvannak a saját fejlődési szakaszai, amelyek ismét visszahatnak a termelés fejlődésére.“ (Marx—Engels. Válogatott levelek. 495—496. old. Szikra. 1950.)

Véleményem szerint az egyes ágazatok (ipar, kereskedelem, közlekedés stb.) viszonylagos önállósága viszonylag önálló fejlődéstörvényekben fejeződik ki. Ebből az következik, hogy például a szocializmusban a gazdasági alaptörvény és a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődését megszabó törvény érvényesülésének követelményei az egyes ágazatokban az illető ágazatra jellemző sajátos, lényeges, általánosítható, objektív összefüggéseket, röviden törvényszerűségeket teremtenek.

Lássunk erre egy példát a kereskedelem területéről.

A fejlett szocialista áruforgalom fejlődésének egyik sajátos törvényszerűsége az áruforgalom szerkezetének olyan irányú változása, hogy az iparcikkek forgalmának növekedési üteme meghaladja az élelmiszerek forgalmának növekedési ütemét. E változás lehetőségét a termelésben kialakult arányok teremtik meg, amely arányok kialakulása következtében az ipari termelés egészében gyorsabban nő, mint a mezőgazdasági termelés. Az alaptörvény érvényesülésének jeleként bekövetkező életszínvonalemelkedés fokozottan az iparcikkek, s egyre inkább az értékesebb vagy úgynevezett tartós fo-

gyasztási cikkek (bútorok, rádió, háztartási gépek stb.) felé tereli a keresletet. Ez pedig megköveteli az áruforgalom szerkezetének hasonló változását.

Lehet azt mondani, hogy itt tulajdonképpen csak a gazdasági alaptörvény érvényesülésének sajátos követelményeiről van szó? Véleményem szerint nem. Ez a fejlett szocialista áruforgalom fejlődésének sajátos törvényszerűsége, amelyben kifejeződik, hogy az áruforgalom „saját mozgása“ „az általános függésen belül“ „saját törvényeit követi“, s kifejeződik az áruforgalom viszonylagos önállósulása és visszahatása. Ez a törvényszerűség a gazdasági alaptörvényen alapszik, s elősegíti az áruforgalom területén az alaptörvény érvényesülését.

Miért van szükség e sajátos törvényszerűségek kutatására, tanulmányozására?

Többek közt azért, mert ez a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése gazdasági törvényének követelményeit helyesen tükröző népgazdasági tervezés megvalósításának egyik döntő feltétele. Maradjunk az előbbi példánál. Hogy biztosíthassuk a dolgozók szükségleteinek maximális kielégítését, elsősorban meg kell terveznünk összetétel és választék szerint is a vásárlási alappal szembeállított árualapokat. De hogy milyen arányokat kell létesítenünk az áruforgalomban, mennyivel kell növelnünk az egyik vagy másik árualapot — erre az áruforgalom fejlődése sajátos törvényszerűségének tanulmányozása adja meg a választ. Többek közt ezzel szolgáltatjuk a tudományos alapot a vezető szervek gazdasági politikájához, amely egyebekben kívül a tervezésben fejeződik ki.

Ezzel a kérdéssel kapcsolatban megjegyzem, hogy miközben Kami-

sin elvtárs következetesen ragaszkodik hozzá, hogy az ágazati gazdaságtanok csakis gazdaságpolitikai kérdésekkel foglalkoznak, ellentmondásba kerül önmagával. Azt állítja, hogy az ágazati gazdaságtanok területén folyó kutatómunka „a szocialista termelészervezés és gazdaságvezetés megjavítására, tökéletesítésére irányuló intézkedések felkutatása és kidolgozása”, de megállapítja, hogy „Ez rendkívül fontos és felelős munka, amelyet természetesen csak a marxista politikai gazdaságtan tételeire támaszkodva... lehet és kell elvégezni”. (I. cikk. 462. old.)

Véleményem szerint „a marxista politikai gazdaságtan tételeire” való támaszkodás nem jelenthet mást, mint hogy a gazdasági törvények tanulmányozása, kutatása alapján dolgozzuk ki a megfelelő „intézkedéseket”.

Hátra van még annak a kérdésnek az eldöntése, hogy melyik tudomány foglalkozék a gazdasági törvények kutatásával, tanulmányozásával?

Itt az egyszerűség kedvéért eltekintek attól, hogy Kamisin elvtárs tagadja az ágazati gazdasági törvények létét. Beszéljünk általában a gazdasági törvényekről. Kamisin elvtárs helyesen állapítja meg, hogy a gazdasági törvények tanulmányozása a közgazdaságtudomány feladata.

Eddig egyetértünk. De a továbbiakban már nem, mivel Kamisin elvtárs tagadja a közgazdaságtudománynak a szocializmusban végbe menő differenciálódási folyamatát, s így az a véleménye, hogy a közgazdaságtudomány és a politikai gazdaságtan mindenképp azonos fogalmak.

Véleményem szerint a közgazdaságtudomány a szocializmusban differenciálódik. Ennek eredménye az

ágazati gazdaságtanok kialakulása. Az ágazati gazdaságtanok tárgya részben az illető ágazat sajátos fejlődéstörvényeinek kutatása, tanulmányozása. Ez az ágazati gazdaságtanok olyan jellegzetessége, amely többek közt megmutatja, hogy a differenciálódás csak viszonylagos önállóságot jelent „az általános függésen belül” a szűkebben értelmezett politikai gazdaságtannal szemben.

Az következők-e ebből, hogy a politikai gazdaságtan egyáltalán ne foglalkozzék a specifikus törvények tanulmányozásával? Úgy gondolom, hogy a politikai gazdaságtan elsősorban azokat a gazdasági törvényeket kutatja, tanulmányozza, amelyek a társadalmi újratermelés egészére vonatkoznak, s annyiban foglalkozik a specifikus törvényekkel, amennyiben ezek érvényesülése befolyásolja a fenti törvények működését. Véleményem szerint nem szabad az egyes ágazatok eltérő sajátosságait kifejező specifikus gazdasági törvények tanulmányozásával terhelni a politikai gazdaságtant. Ezzel a megfelelő ágazati gazdaságtanoknak kell foglalkozniuk. Ez a „munkamegosztás”, s az ezen alapuló kölcsönhatás elősegíti mindkét tudomány fejlődését, s nagyban hozzájárulhat a tudományos eredmények hathatósabb gyakorlati felhasználásához.

Az ágazati gazdaságtanok másik jellegzetessége a gazdaságpolitikával függ össze.

3. Kamisin elvtárs álláspontjának sarkköve, hogy az ágazati gazdaságtanok „... a gazdaságpolitikát, az állami ipar és közlekedés igazgatásának módszereit és eszközeit” stb. tanulmányozzák. Hivatkozik Sztálin elvtársra, aki szerint „A termelőerők észszerű megszervezésének, a népgazdaság tervezésének stb. problémái nem a politikai gazdaságtan

tárgya, hanem a vezető szervek gazdasági politikájának tárgya. Két különböző terület ez, s ezeket nem szabad összekeverni". (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 72. old. Szikra. 1953.)

Úgy vélem, Kamisin elvtárs dogmatikusan értelmezi Sztálin elvtárs idézett megállapításait. Szerintem nem szabad elfelejtenünk, hogy Sztálin elvtárs ezeket a megállapításait a politikai gazdaságtan tankönyvével kapcsolatban tette. Talán nem hibázok, ha úgy gondolom, hogy e megállapításokkal óvni akarta a közgazdákat, nehogy a szűkebben értelmezett politikai gazdaságtant e problémákkal terheljék, s ezzel esetleg elvonják a figyelmet a politikai gazdaságtan alapkérdéseiről. Egyébként sem tartom elképzelhetőnek, hogy a politikai gazdaságtan *egyáltalán* ne foglalkozzék gazdaságpolitikai vonatkozásokkal.

Másképp azt sem szabad elfelejtenünk, hogy Sztálin elvtárs nem beszélt az ágazati gazdaságtanokról, s nem is utalt ezek tárgyának meghatározására.

Szükségesnek látszik tisztáznunk, pontosabban megfogalmaznunk: mit is jelent az, hogy az ágazati gazdaságtanok foglalkoznak a vezető szervek gazdaságpolitikájával.

Először is miben nyilvánul meg a szocialista állam vezető szerveinek gazdaságpolitikája? Abban, hogy milyen tervezési, szervezési stb. intézkedéseket valósítanak meg, s milyen szervezetet létesítenek a szocializmus gazdasági törvényei érvényesülésének biztosítására. Az ágazati gazdaságtanoknak ennek az *ismertetésével* kell elsősorban foglalkozniuk? Véleményem szerint nem.

Az ágazati gazdaságtanoknak másik — a politikai gazdaságtanétól bizonyos fókig eltérő — feladatuk, hogy

feltárják és megmutassák, milyen objektív gazdasági törvények felhasználásán alapulnak a különféle gazdasági intézkedések és gazdaságvezetési, tervezési stb. módszerek, s hogy a gazdasági törvények az adott fejlődési szakaszban miért éppen ezeknek a módszereknek az alkalmazását követelik.

Ezt természetesen nem tehetik meg anélkül, hogy ne mutatták be a megfelelő szervezeti felépítést, tervezési rendet stb.

Pontatlan tehát véleményem szerint az a fogalmazás, hogy az ágazati gazdaságtanok a gazdaságpolitikával foglalkoznak.

Az ágazati gazdaságtan elsőrendű feladata, hogy hozzásegítse a gazdasági politikát az objektív gazdasági törvények követelményeinek mind hívebb tükrözéséhez. Ezért az ágazati gazdaságtan oktatásának olyan szakembereket kell nevelnie a nép-gazdaság számára, akik ismerik az adott ágazat fejlődésének objektív tendenciáit, ismerik és megértik az alkalmazott módszereket, s egyben képesek rá, hogy fölismerjék az elavult módszereket, s helyettük a kialakuló új viszonyoknak megfelelő új módszereket alkalmazzanak.

Az ágazati gazdaságtanok ma még általában nem felelnek meg ezeknek a követelményeknek, s a könnyebb megoldást választva, sokszor valóban *csak gazdaságpolitikával*, vagypedig a politikai gazdaságtanban már le-tárgyalt kérdések ismételtetésével foglalkoznak. De ebből nem szabad azt a következtetést levonnunk, hogy az ágazati gazdaságtanoknak nincs jogosultságuk, hanem *helyettük* valamiféle „előadássorozatot” kellene tartani, például ilyen címmel: „Az állami ipar termelésének szervezése és igazgatása”, vagy „A közlekedés

szervezése és igazgatása" stb. (I. cikk. 466. old.)

Egyébként a Kamisin elvtárs ajánlotta „előadássorozatok” tárgymeghatározásával lényegében egyet lehet érteni, mint az ágazati gazdaságtnok tárgyaival.

„Nyilvánvaló — írja —, hogy ezeknek az előadássorozatoknak nem szabad mechanikusan felsorolniuk az érvényes rendelkezéseket és utasításokat, hanem fel kell tárniuk a különféle gazdasági intézkedések és gazdaságvezetési módszerek jelentőségét, meg kell mutatniuk, milyen objektív gazdasági törvények és kategóriák felhasználására épülnek ezek az intézkedések és módszerek, a gazdasági törvények miért éppen ezeknek és nem más módszereknek az alkalmazását követelik meg: a különböző módszerek révén milyen népgazdasági eredmény érhető el.” (I. cikk. 461. old.)

Hogyan gondolja Kamisin elvtárs?

Az objektív gazdasági törvényeket és kategóriákat a politikai gazdaságtan szállítja az „előadássorozatok” előadóinak, s nekik nem lesz más dolguk, mint regisztrálni ezeket, s hozzá felolvasni az odavágó rendelkezeteket, utasításokat stb., lehetőleg nem „mechanikusan”?

Valami ilyesfélére kell gondolnunk, ha Kamisin elvtárs „okvetlenül” egyetért Gotlobernek és Gansztnak (az egyik vitacikk íróinak): „azzal a megállapításával, hogy az „ágazati gazdaságtnok” feladata: kérdéseink felfegyverzése az egyes ágazatok gazdasági vezetésében való tisztán (Az én kiemelésém. F. T.) gyakorlati ismeretekkel és jártassággal.” (I. cikk. 461. old.)

Egyébként Kamisin elvtárs adós marad annak közlésével, hogy az általa javasolt előadássorozat vag-

tantárgy milyen tudományág keretébe tartozzék.

Kaminsin elvtárs álláspontjának veszedelmessége különösen élesen kitűnik, ha azt vizsgáljuk, mi az ágazati gazdaságtnok feladata népi demokráciánk átmeneti gazdaságának viszonyai közt.

„Ha az „ágazati gazdaságtnok” a gazdasági fejlődés objektív törvényszerűségeit tanulmányozná, közgazdaságtudományok lennének — írja Kamisin —. De mivel *e törvényszerűségek tanulmányozása nem rájuk tartozik, s a termelészervezés és a gazdaságvezetés módszereit fejti ki* (Az én kiemelésém. F. T.), nem nevezhetők a szó szoros értelmében közgazdaságtudományoknak.” (I. cikk. 464. old.) Majd a máshelyütt található még konkrétebb megfogalmazásból (460. old.) kiderül, hogy Kamisin elvtárs a gazdaságvezetés módszereinek kifejtésén tulajdonképpen a megfelelő határozatok, rendeletek, utasítások ismertetését érti.

Tehát az ágazati gazdaságtnok ismertessék és magyarázzák meg a vezető szervek gazdaságpolitikáját, anélkül, hogy tanulmányozná a megfelelő specifikus gazdasági törvényeket.

Sajnos, mindmáig mi többé-kevésbé valóban ezt tettük. Mindent megmagyaráztunk, nem vettük észre a gazdaságpolitikában elkövetett hibákat, sőt sokszor görcsösen igyekeztünk „elméleti alapot” találni a hibák megmagyarázásához. Miért estünk ebbe a hibába? Éppen azért, mert nem tanulmányoztuk a gazdasági fejlődés objektív törvényszerűségeit. Ha elfogadjuk Kamisin elvtárs álláspontját, akkor e hibánk tulajdonképpen erősnnyé válik, mert nem ütöttük bele az orrunkat olyasmibe, ami nem ránk, nem a mi munkaterületünkhöz tartozik.

Egyébként figyelemreméltó, hogy Kamisin elvtárs, miközben tagadja az ágazati gazdasági törvények létét, megállapítja, hogy „... a gazdaságpolitika (éppen úgy, mint minden politika) meghatározott keretek közt viszonylag önálló, saját törvényeinek van alávetve (ezeket a törvényeket semmiképp sem szabad összekeverni a gazdasági törvényekkel), s éppen ezért hat aktívan a társadalom gazdaságára“. (I. cikk. 464. old.)

Úgy gondolom, Kamisin elvtárs itt olyan törvényekre gondol, amelyekben a társadalmi felépítménynek a gazdasági alapra való visszahatása fejeződik ki. Valószínűleg vannak ilyen törvények. Csak az különös, hogy Kamisin elvtárs ezt az ágazati gazdasági törvények tagadásával egyidejűleg állítja. A gazdaságpolitika saját törvényeinek fölvetése, véleményem szerint, Kamisin elvtárs „tagadásának tagadása“.

Hadd jegyezzem még meg, hogy Kamisin elvtárs sok megállapításával egyetértek. Kamisin többhelyütt helyesen mutat rá az egyes cikkírók hibájára. Cikkje, véleményem szerint, kiemelkedik a vitacikkek közül, különösen azért, mert a legfontosabb kérdésben határozottan állást foglal. Én azonban éppen ezekben a kérdésekben nem értek egyet Kamisin elvtárral.

Még egy szempontra szeretném fölhívni a figyelmet. Úgy gondolom, attól sem lehet a vitában teljesen eltekinteni, hogy a gyakorlat kialakította az ágazati gazdaságtanokat, amelyek több-kevesebb sikerrel, jól-rosszul, de lényegében közgazdaságtudomány módjára „viselkednek“.

Végezetül megpróbálom összefoglalni az ágazati gazdaságtanok kérdésével kapcsolatos álláspontomat.

Az ágazati gazdaságtanok — amelyek az ipar, a mezőgazdaság, a

kereskedelem stb. gazdaságtanát érttem — a közgazdaságtudományokhoz tartoznak.

Az ágazati gazdaságtanok tárgya:

1. a gazdasági fejlődés objektív törvényei (például az alaptörvény, a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye stb.) egy-egy ágazatbeli sajátos követelményeinek tanulmányozása,

2. az illető ágazat specifikus gazdasági törvényeinek kutatása, tanulmányozása,

3. az előbbieik alapján a vezető szervek gazdasági politikájában az adott viszonyok közt alkalmazott módszerek tanulmányozása, új viszonyoknak megfelelő új módszerek felkutatása.

Az ágazati gazdaságtan mindezek illusztrálása, ha úgy tetszik, konkretizálása végett ismerteti az adott időszakban érvényes szervezeti felépítést, tervezési rendet stb.

Semmi okot nem látok rá, hogy az ágazati gazdaságtanokat kizárjuk a közgazdaságtudományok köréből, mert a vázolt módon gazdaságpolitikai kérdésekkel is foglalkoznak.

Úgy gondolom, az a tény, hogy a Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemle Kamisin elvtárs cikke után ennek a vitacikknek is helyt adott, föloldja a magyar közgazdák e kérdésben tapasztalható „várakozó hallgatását“. Ez már csak azért is szükséges volna, mert a vita eredményeképpen kialakuló egységes álláspont nagyban hozzájárulna a politikai gazdaságtan és az ágazati gazdaságtanok oktatói közt az ismételtetésekkel, párhuzamosságokkal kapcsolatos viták elvi alapon történő tisztázásához, ez pedig elősegítené közgazdaképzésünk színvonalának elengedhetetlenül szükséges emelését.

Hozzászólás a „Vita a gazdaságtörténet néhány kérdéséről a Német Demokratikus Köztársaságban” című beszámolóhoz

I.

PACH ZSIGMOND PÁL:

A magyar történészek 1952 végén és 1953 elején megvitatták Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című művének egyes útmutatásait a magyar történettudomány számára. E viták alapján Molnár Erik elvtárs 1953 júniusában a Magyar Történeti kongresszuson összefoglaló előadást tartott. (Sztálin „A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban” című műve és a magyar történettudomány. Lásd: Társadalmi Szemle. 1953. júliusi szám; Századok. 1953. évi 1. szám.)

A viták során, természetesen, fölvetődött az a kérdés is, hogyan érvényesült a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye Magyarországon a feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenet időszakában. Az e kérdéssel elhangzottakra térünk vissza hozzászólásunkban, hiszen ugyanarról a problémáról van szó, amely németországi vonatkozásban a berlini Humboldt Egyetemen folyt vita középpontjában állt, s amelyről a Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemle nemrég beszámolt (1953. november-decemberi szám). Először a magyar történészek vitáján kifejtett és elfogadott álláspontot ismertetjük, s azután néhány rövid megjegyzést fűzünk a berlini Humboldt Egyetem

vitáján felvetődött egyes szempontokhoz.

1.

A feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenet időszakára vonatkozóan is fontos útmutatást ad a marxizmus-leninizmusnak a gazdasági törvényekről szóló tanítása. Különösen fontos ebből a szempontból a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye, valamint az a tanítás, hogy a gazdasági törvények felismerése és „felhasználása a társadalom érdekében bizonyos mértékben megtörténik nemcsak a szocializmusban és a kommunizmusban, hanem más alakulatokban is”. (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 50. old. Szikra. 1953.)

Sztálin elvtárs erre Franciaországot említi meg példának; itt a „polgári forradalom korszakában a burzsoázia felhasználta a feudalizmus ellen azt az ismert törvényt, hogy a termelőviszonyoknak feltétlenül összhangban kell lenniük a termelőerők jellegével, megdöntötte a feudális termelőviszonyokat, új, burzsoá termelőviszonyokat teremtett és ezeket a termelőviszonyokat összhangba hozta a feudális rend méhében kifejlődött termelőerők jellegével”. (I. m. 49–50. old.)

S mi volt a helyzet Magyarországon?

Hazánk 1848 előtti gazdasági helyzete világosan mutatta a termelőviszonyoknak és a termelőerők jellegének éles ellentmondását: a feudális termelőviszonyok a termelőerők fejlődésének formájából e fejlődés fékjévé váltak, s ennek következtében a termelőerők tengődésre, pangásra voltak kárhoztatva. Az ipar területén a céhszervezet bomlóban, hanyatlóban volt, de a tőkés ipar a feudális és gyarmati viszonyok nyomása miatt csak igen korlátozottan fejlődhetett ki. A mezőgazdaságban a majorsági gazdálkodást jellemző feudális termelőviszonyok ugyancsak hátráltatták a termelőerők fejlődését: a munkaerőt a robotmunka minőségileg alacsony s mind elégtelenebbé váló színvonalán, a munkaeszközöket pedig az elmaradott jobbágyi technika színvonalán tartották. Tehát mindinkább szükségessé vált a régi, feudális termelőviszonyok felváltása új, burzsoá termelőviszonyokkal, amelyek nem fékezői a termelőerők fejlődésének, sőt éppen legfőbb hajtóerői rohamos növekedésüknek.

De a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye a XIX. század első felében nálunk alig-alig törhetett utat, mert, mint Sztálin elvtárs megállapítja, gazdasági téren az új törvények felfedezése és alkalmazása „a társadalom önmagukat túlélte erőinek rendkívül erős ellenállásába ütközik”. (I. m. 10. old.) A Habsburg-gyarmatosítók és a magyar nagybirtokos arisztokraták a legélesebben szembefordultak a termelőviszonyok és a termelőerők jellege közt összhangot — vagyis jobbágyfelszabadítást és nemcsak a mezőgazdaság, hanem az ipar átalakítását és kifejlesztését — követelő gazdasági törvény érvényesü-

lésével. „A feudális urak nem bárgyúságuk miatt szálltak szembe ezzel, hanem azért, mert létérdekük volt, hogy megakadályozzák e törvény megvalósítását” — mondja Sztálin elvtárs (I. m. 50. old.). Ha a Metternich-kormányzatra, illetőleg a magyar arisztokratákra és „konzervatív” pártjukra tekintünk, világosan látjuk: korántsem bárgyúságból, hanem igen körmönfont meszterkedésekkel vívták élet-halál harcukat a régi termelőviszonyok lehetőség szerinti sértetlen megőrzéséért, a gazdasági fejlődés objektív törvényének érvényesülése ellen.

„...A gazdasági törvényeknek a társadalom érdekében való felhasználása terén a zászlóvivő mindig és mindenütt a haladó osztály” (U. o.) — állapítja meg Sztálin elvtárs. A reformkori Magyarországon is a haladó osztály, a burzsoázia funkcióját teljesítő liberális középnemesség harcolt, Kossuth Lajos vezetésével, a reakció erői ellen, az új, burzsoá termelőviszonyokért. Ez az osztály bizonyos mértékig fölismerte az objektív gazdasági törvényt, s támaszkodott is rá. Például Kossuth „a társasélet viszonyaiban naponkint feltűnődezett szükség érzetét”-ről és „az európai népelet törvényét”-ről beszélt (Hírlapi cikkei. 75. és 381. old.), amikor a jobbágyfelszabadítás, illetve az iparfejlesztés követelményeit hangoztatta. „Nincs oly hatalmas egyéniség, nincs oly félisteni bölcsesség — írta — mely ezen phasis alól a nemzetek kifejlődését felmenthesse. Egyes emberek, egyes pártok hamaríthatják azt, vagy késleltethetik; ennyi az egész”. (I. m. 120. old.) Hogy a burzsoázia funkcióját gyakorló liberális középnemesség „a polgári forradalom hajnalán” bizonyos mértékig fölismerte és fölhasználta a gazdasági fejlődés objektív

törvényét a reakció erőivel szemben, azt persze „nem különleges képességei folytán tette, hanem azért, mert ez létérdeke volt“ (Sztálin. I. m. 50. old.): a feudális és gyarmati viszonyoktól korlátozott, jelentős részében deklásszálódó, elszegényedő közép-nemesség társadalmi helyzetéből, anyagi létének feltételeiből következő. Hasonlóan létérdeke volt ez az elnyomott magyarországi nemzetiségek burzsoá rétegeinek; nem véletlen, hogy ők is fölismerték — sőt nem egyszer a nemesi korlátozottságtól mentesen, tisztábban is látták — az új, burzsoá termelőviszonyok megteremtésének szükségességét.

Hogy azonban a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye a társadalom idejükmulta erőivel szemben utat törjön, s szabadon érvényesüljön, nem elegendő e törvény fölismérése, hanem — mint Sztálin elvtárs rámutat — ehhez „olyan társadalmi erőre van ... szükség, amely képes leküzdeni ezt az ellenállást“. (Sztálin. I. m. 10. old.) Tehát e törvény érvényesülésére Magyarországon csak akkor kerülhetett, sor, amikor létrejött ez az erő, amikor a burzsoázia funkcióját betöltő liberális közép-nemesség (pontosabban: e közép-nemesség szegényebb, alsóbb rétege) — minthogy létérdeke volt e törvény érvényesülése — az 1848-i forradalmi helyzetben összefogott a néptömegek mozgalmával a társadalom idejükmulta feudális erőivel szemben, megszüntette a feudális viszonyokat, s a jobbágyfelszabadítással utat nyitott az új, burzsoá termelőviszonyok kibontakozásának.

A polgári forradalom előkészítése és menete egyszersmind azt is világosan bizonyítja, hogy a burzsoázia (illetve a burzsoázia funkcióját betöltő osztály) még a polgári forrada-

lom korszakában is csak burzsoá osztályérdekeitől korlátozottan és korántsem teljesen ismerhette és használhatta föl a gazdasági törvényeket. S ez még a burzsoázia legkiválóbb képviselőire is vonatkozik. Lelőnösen gondosan kell mérlegelnünk Sztálin elvtársnak ezt az útnutatótását a magyar polgári forradalom vizsgálatakor, mert e forradalom vezetőosztályának burzsoá korlátozottságát még nemesi korlátozottság is tetézte. Csak a proletariátus ismerheti és használhatja föl teljesen a gazdasági törvényeket, mert — hangsúlyozza Sztálin elvtárs — „a proletariátus osztályérdekei egybeolvadnak a társadalom túlnyomó többségének érdekeivel, mert a proletariátus forradalma nem a kizsákmányolás egyik vagy másik formájának megszüntetését, hanem minden kizsákmányolás megszüntetését jelenti, más osztályok forradalmi ellenben azáltal, hogy a kizsákmányolásnak csupán egyik vagy másik formáját szüntették meg, a társadalom többségének érdekeivel ellentétben álló szűk osztályérdekeik kereteire szorítkoztak“. (I. m. 51. old.)

Ebből azonban korántsem következik, hogy a termelőviszonyoknak a termelőerők jellegével való teljes összhangja csak a szocializmusban és a kommunizmusban érhető el, más alakulatokban pedig csak nemteljes összhang valósítható meg. „A polgári forradalom utáni korszakban, amikor a burzsoázia lerombolta a feudális termelőviszonyokat és megteremtette a burzsoá termelőviszonyokat, feltétlenül voltak olyan időszakok, amikor a burzsoá termelőviszonyok teljes összhangban voltak a termelőerők jellegével — állapítja meg Sztálin elvtárs —. Ellenkező esetben a kapitalizmus nem fejlődhetett volna olyan gyorsan, mint

ahogyan a polgári forradalom után fejlődött.“ (U. o.) Sztálin elvtársnak ezzel a tételével kapcsolatban meg kell vizsgálnunk azt a fontos kérdést, vajon az 1848–49-i polgári forradalom után Magyarországon megteremtődött-e a *teljes* összhang a termelőviszonyok és a termelőerők jellege közt.

Az 1848–49-i polgári forradalom, mint ismeretes, befejezetlen, levert forradalom volt: nem eredményezte a feudalizmus teljes megszüntetését, hanem súlyos feudális maradványokat hagyott, főleg a birtokmegosztásban. Ezért a kapitalista fejlődésnek két objektíve lehetséges útja közül az adott viszonyok közt csupán a porosz típusú út volt járható, nem pedig az amerikai típusú út. A porosz útról Lenin megállapítja, hogy ezen az úton „a feudális földesúri gazdaság lassan nő át polgári junker gazdaságba“, míg az amerikai úton „a kapitalizmus fejlődése és a termelőerők fejlődése átfogóbb és *gyorsabb*...“ (Lenin. Az agrárkérdésről. I. kötet. 459. és 460. old. Szikra. 1950.) Még élesebben fejti ki ugyanezt a tételt máshelyütt: „...minél több földet kaptak volna a parasztok a felszabadításkor és minél olcsóbban jutottak volna hozzá, annál gyorsabban, annál szélesebb alapokon és annál szabadabban haladt volna Oroszországban a kapitalizmus fejlődése...“ (A kapitalizmus fejlődése Oroszországban. 619. old. Szikra. 1949.) Lenin arra is utal, hogy a földesúri nagygazdaságok megmaradása a gazdaságon kívüli kényszer formáinak (ledolgozási rendszer stb.) továbbélését is biztosította, s ez „rendkívül feltartóztatta a kapitalizmus fejlődését és a termelőerők gyarapodását az orosz mezőgazdaságban“. (Az agrárkérdésről. I. kötet. 460. old. Szikra. 1950.)

A régi feudális termelőviszonyok megszüntetése és az új, burzsoá termelőviszonyok megteremtése tehát előmozdítja, meggyorsítja a termelőerők fejlődését. Ez a fejlődés azonban akkor halad teljesen szabadon, s valósulhat meg átfogóan, amikor a burzsoá fejlődés amerikai típusú útjáról van szó, de korlátozottabb — bár természetesen így is nagyjelentőségű — a porosz úton, éppen azért, mert ott a feltörő új termelőviszonyok mellett, amelyek „azt a fő és döntő erőt alkotják, amely tulajdonképpen meg is határozza a termelőerők további, mégpedig erőteljes fejlődését“, még a polgári forradalom utáni korszakban is megvannak a régi termelőviszonyok maradványai, „amelyek már nincsenek összhangban a termelőerők növekedésével és következésképpen fékezik a termelőerők fejlődését“. (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 61. old. Szikra. 1953.)

Mindezek szerint a polgári forradalom utáni korszakban a termelőviszonyok csak akkor lehetnek *teljesen* összhangban a termelőerők jellegével, amikor a polgári forradalom teljesen megszüntette, „lerombolta a feudális termelőviszonyokat“ (I. m. 51. old.), amikor tehát a burzsoá fejlődés amerikai típusáról van szó. Magyarországon a polgári forradalom után megteremtődött a termelőviszonyoknak és a termelőerők jellegének összhangja, s ezért a termelőerők jelentős fejlődésnek indultak. De ez az összhang *nem volt teljes*, főleg azért nem, mert Magyarországon a polgári forradalom nem szüntette meg teljesen a feudális termelőviszonyokat, a Habsburg-önkényuralom pedig megerősítette, konzerválta a feudális maradványokat; tehát a kapitalista fejlődés csak a po-

rosz úton haladhatott előre. Ezt még tetézte hazánk gyarmati, majd félgyarmati függő helyzete, amely a kapitalista fejlődést általában, az ipar tőkés fejlődését pedig különösen hátráltatta.

Az összhang törvényének a reformkorban, 1848—49-ben és a forradalom utáni időszakban való érvényesülésével kapcsolatos problémák tüzetes és részletes kidolgozása történettudományunk fontos feladata.

2.

Az elmondottakból látható, hogy a magyar történészek vitáin kifejtett nézet, a kérdés *lényegét* illetően, megegyezik Kuczynski professzor álláspontjával: olyan országban, amely a mezőgazdaság tőkés fejlődésének feudális maradványokkal terhelt porosz útját járta, a polgári forradalmat közvetlenül követő időszakban sem volt *teljes* az összhang a termelőviszonyok és a termelőerők jellege közt.

Vizsgáljunk meg most röviden néhány érvet, amellyel a berlini vita résztvevői Kuczynski elvtárs álláspontját cáfolták.

a) A termelőviszonyoknak — mutatott rá Naumann professzor — előbb-utóbb összhangba *kell* kerülniük a termelőerők jellegével, s ez az összhang a „porosz-utas” fejlődés esetén is megteremtődik, hiszen a „porosz út” a tőkés termelőviszonyok fejlődésének útja a mezőgazdaságban, olyan út, amelyen a termelőviszonyok az új termelőerőkhöz idomulnak.

Ez természetesen igaz. A mezőgazdaság tőkés fejlődésének porosz útja nagy haladás a termelőerők korábbi, a feudális termelőviszonyok okozta pangásával, tespedésével szemben, mert a polgári forrada-

lommal, a jobbágyszabadtítással a termelőviszonyok és a termelőerők jellege közt lévő éles *ellentmondást* a termelőviszonyok és a termelőerők jellegének összhangja váltotta föl. Megteremtődött tehát az összhang, de *nem teljes* összhang, mert az új tőkés termelőviszonyok mellett, amelyek formái és előrelendítői a termelőerők növekedésének, ott voltak még a régi, feudális termelőviszonyok maradványai, amelyek gátolták és fékeztek a fejlődést. Lényegében ez Kuczynski professzor álláspontja, s ebből nem következik, hogy ő, mint ahogyan a vita egyes résztvevői szemére vetették, valaminő „abszolút” értelemben fogja föl a teljes összhangot.

b) Amikor Sztálin elvtárs a polgári forradalom utáni korszakban „teljes összhang”-ról beszél, csak azt állítja, hogy a kialakult *burzsoá* termelőviszonyok voltak összhangban a termelőerők jellegével; Kuczynski professzor tehát — mondja — vitát összefoglaló Schüller elvtárs — helytelenül jár el, amikor a konkrét történelmi helyzet *összes* gazdasági feltételeit vizsgálja (tehát a régi, feudális elemeket és a belőlük adódó *ellentmondásokat* is).

Sztálin elvtárs valóban a fejlődés fővonaláról, a *burzsoá* termelőviszonyokról beszél, s ezekről állapítja meg, hogy a polgári forradalmat közvetlenül követő korszakban teljes összhangban voltak a termelőerők jellegével — s ez természetesen általános érvényű megállapítás. De vajon ebből az következik-e, hogy amikor a gazdaságtörténész a kötelező összhang törvényének érvényesülését vizsgálja például Németországban a polgári forradalom után, csak a létrejött új, burzsoá termelőviszonyokat kell tanulmányoznia, s nem kell figyelembe vennie a régi, feudális ter-

melőviszonyoknak az adott esetben igen erős maradványait? Nézetünk szerint okvetlenül szükséges, hogy ezeket is figyelembe vegye, mert különben elemzése absztrakt, a valóságtól elrugaskodott volna. Az új, tőkés termelőviszonyok a polgári forradalom után a „porosz utat” járó mezőgazdaságban nem külön, elvonatkoztatva jelennek meg és fejlődnek — mint valamely vegyi folyamat a laboratóriumi kísérletező lombikjában — hanem keresztül-kasul összefonódva a régi, feudális termelőviszonyok maradványaival, a ledolgozási rendszer különféle fajtáival, még ugyanabban az uradalomban, ugyanabban a gazdaságban is. Ezért beszél Lenin „átmeneti rendszer”-ről, mint „a gazdaság egyetlen lehetséges rendszeré”-ről ebben a történelmi helyzetben, olyan rendszerről, „amely mind a robotrendszer, mind a tőkésrendszer jellegzetességeit egyesítette” (Lenin. A kapitalizmus fejlődése Oroszországban. 184. old. Szikra. 1949.), s ezért elemzi oroszországi vonatkozásban tüzetesen és konkrétan ezt az „átmeneti rendszert”. Kuczynski professzor kérdésfeltevésének tehát nem hibája, hanem érdeme, hogy az adott termelőviszonyok összességét, az adott gazdasági alap *egészét*, s nemcsak egy mesterségesen elkülönített *részét* tanulmányozza az összhang törvényének érvényesülése szempontjából; éppen így kerül el az absztrakt és a történetietlen kérdésfeltevést, amit bírálói — nézetünk szerint a dolgot éppen visszajára fordítva — vetnek szemére.

c) Végül a legsúlyosabb kifogás Kuczynski professzor téziseivel szemben az volt, hogy az a megállapítása, amely szerint Németországban a kapitalista társadalmi rend kezdetén,

meghatározott történelmi körülmények folytán *nem* volt teljes az összhang a termelőviszonyok és a termelőerők jellege közt, a marxizmus-leninizmus tételeivel ellentétes, valaminő „külön utat” hirdető elmélet, s különösen azért „veszedelmes”, mert elfogadása esetén érvényessége a keleteurópai országok többségére is kiterjeszthető volna.

Ezzel a kifogással sem érthetünk egyet. Nézetünk szerint itt „külön útról” legfeljebb abban az értelemben lehet beszélni, ahogyan Lenin a mezőgazdaság tőkés fejlődésének „külön”, az amerikai típusú fejlődéstől eltérő útjaként jellemezte a porosz típusú fejlődést. Nézetünk szerint itt nem a marxizmus-leninizmus elméletétől való „eltérésről” van szó, hanem a marxizmus-leninizmus által fölfedett általános törvényszerűségnek, a termelőviszonyok és a termelőerők jellege közti kötelező összhang törvénye érvényesülésének egyes országokbeli eltérő sajátosságairól a feudalizmusból a kapitalizmusba való átmenet idején. S ilyen „eltérések” persze nemcsak az amerikai és a porosz típusú fejlődés közt vannak, hanem az egyaránt „porosz utat” járó országok közt is. Ilyen eltérést okozott például Németországban egészen 1871-ig a nemzeti egység hiánya, Magyarországon a gyarmati, majd a fegyarmati helyzet a polgári forradalom után, Oroszországban (például hazánkhoz képest), hogy a jobbágyszabadítás reform és nem forradalom következménye volt stb. Az ilyen eltérésekből az *általános* fejlődéstörvény érvényesülésének *sajátos* vonásai fakadnak. Ezeknek a sajátos vonásoknak a tanulmányozása pedig a történettudománynak igen fontos — s éppen a gyakorlati feladatokkal szorosan összefüggő — elméleti feladata.

II.

S Á N D O R P Á L :

A termelőerők jellege és a termelőviszonyok kötelező összhangjáról a Német Demokratikus Köztársaságban lefolyt vita egyik legfontosabb figyelemre méltó tanulsága: a konkrét történeti helyzet, az *adott ország sajátos viszonyai* fokozott mérlegelésének követelménye. Erről mondta Lenin: „a marxista elmélet feltétlen követelménye bármely társadalmi kérdés taglalásakor, hogy a kérdést *meghatározott* történelmi keretben tegyük fel, aztán pedig, ha egy bizonyos országról van szó :: az, hogy számbavegyük azokat a konkrét sajátosságokat, amelyek ugyanabban a történelmi korszakban ezt az országot más országoktól megkülönböztetik“. (Lenin. A nemzetek önrendelkezési jogáról. 10—11. old. Szikra. 1949.)

1. A termelőviszonyok és a termelőerők jellege közötti összhang

Ehhez a lenini útmutatáshoz kell igazodnunk, amikor a termelőviszonyok és a termelőerők jellege közötti összhang *magyarországi* problematikáját, illetve ennek egyes vonatkozásait vizsgáljuk. Nem szorítkozhatunk ugyanis csupán arra a megállapításra, hogy Magyarországon az 1848-i polgári forradalom utáni időszakban a polgári forradalom befejezetlensége, a Habsburg-ellenforradalom győzelme miatt nem alakult ki a termelőviszonyoknak a termelőerők jellegével való teljes összhangja. Ez a megállapítás, ha mindenképp igaz is, nem eléggé konkrétan jellemzi a hazai fejlődés sajátos útját: kikapcsolja a vizsgálat köréből a *forradalom és az ellenforradalom ellentétes erőinek szerepét, hatását az összhang alakulására*.

Az itt közölt fejtegetésekből és e fejtegetések eredményeiből is kitűnik: mennyire jogosult, hogy a forradalom és az ellenforradalom egymással merőben ellentétes jellegű politikája szempontjából megvizsgáljuk az összhang hazai problematikáját. E fejtegetések ugyanis világosan bizonyítják, hogy Magyarországon sem a forradalom eredményeként, sem pedig a Habsburg-ellenforradalom időszakában *nem* teremtdött meg a termelőviszonyok és a termelőerők jellege közt a teljes összhang. Vagy, hogy ugyanezt a tételezt másik oldaláról fogalmazzuk meg: mind a forradalomban, mind pedig az ellenforradalmi korszakban a termelőviszonyok és a termelőerők jellege közt csupán nemteljes összhang alakult ki, illetőleg maradt meg.

Ha csak ezeket az eredményeket vizsgáljuk, úgy tűnik, mintha a fejlődés képe — a forradalom és az ellenforradalom viszonyai közepette — változatlan maradt volna. De nem szabad elfelejtenünk, hogy „ugyanabban a történelmi korszakban“ döntő politikai fordulat következett be az ország életében: a forradalmat és a szabadságharcot — elsősorban külső túlerő segítségével — leverték, s az ellenforradalom jutott uralomra. Vajon föltehető-e, hogy ez a döntő politikai változás nem éreztette hatását a forradalom által megalapozott összhang alakulására? Természetesen nem tétélezhető föl! Éppen az a feladat, hogy *különbséget* tegyünk a forradalom kialakította összhang és az ellenforradalom által meghagyott összhang közt. Hogy kidomborítsuk azokat a politikai jellegű tényezőket, amelyek *összhang és összhang közt*

eltérést idéztek elő a tárgyalt korszak folyamán.

Az 1848-i polgári forradalom és a nemzeti szabadságharc menetének vizsgálatakor — a jobbágyfelszabadítás után is — több olyan intézkedést figyelhetünk meg, amelyek nyomán vagy megszűntek egyes feudális maradványok, vagy pedig hathatós kísérletek történtek megszüntetésükre. Ilyen progresszív intézkedésnek tekinthető a szőlődézsma eltörlése 1848 szeptemberében, a majorsági zsellér-rendszer megszüntetésének fölvetése a radikálisok és Kossuth által, az áruló földesurak földjei elkobzásának és a forradalomban résztvevő szegénység közt történő kiosztásának gondolata a szabadságharc végső szakaszában, hogy csak néhány jellemző példát említsünk. Ezek a haladó intézkedések és törekvések, mivel egyes feudális maradványok kiküszöbölését célozták, objektíve a már kialakult összhang *kiterjesztésére irányultak.*

Ezzel szemben a cári reakció segítségével győzelemre jutott Habsburg-ellenforradalom egyik legelső teendője az eltörölt szőlődézsma visszaállítás volt, s a forradalom bal szárnyát alkotó radikálisok politikájával ellentétben egyáltalán nem szándékozott eltörölni a majorsági zsellérrendszert. Sőt ellenkezőleg: a rendszer stabilizálásával, s így meglehetősen nagy tömegeknek továbbra is hűbéri függésben tartásával objektíve *erősítette* a feudális maradványokat. De nem feledkezhetünk meg a legfontosabbról: a feudális maradványok alapjául szolgáló *nagybirtokrendszer* védelméről, túlsúlyának növeléséről sem, ami az abszolutizmus agrárpolitikájának egyik legfontosabb irányvonala volt. A földesúri és a paraszti szántók tagosítása, a kö-

zös legelő- és erdőterület kötelező elkülönítése bőséges lehetőséget adott a birtokosoknak a paraszti földek elrablására, a paraszttömegek fokozott kisajátítására. Ez tehát a nagybirtok túlsúlyának további növekedésével járt. De egyéb intézkedések is szembevetődtek a nagybirtok konzerválására és megerősítésére irányultak. Az ellenforradalom már ekkor is szaporította a *kötött*, elsősorban a *hitbizományi* birtokok számát, s ezzel szintén a feudális múltból átmentett nagybirtokrendszert védelmezte.

Csupán néhány kiragadott példával szemléltettük a Habsburg-ellenforradalomnak a feudális maradványok *konzerválására, erősítésére* irányult agrárpolitikáját. De már ezekből is megállapítható, hogy az abszolutizmus *teljesen ellentétes* agrárpolitikát folytatott, mint a forradalom. Az utóbbi a feudális maradványok többé-kevésbé hathatós kiküszöbölésére törekedett, az előbbi pedig elsősorban éppen ezeket a feudális maradványokat *merevítette meg*, sőt közülük egyeseket el is mélyített az uralkodóvá vált tőkés termelőviszonyok rendszerében. Tehát a forradalom megteremtette, majd kiterjeszteni igyekezett a termelőviszonyoknak a termelőerők jellegével való összhangját, az ellenforradalom pedig a már kialakult összhangot *korlátozta, szűkebb keretek közé szorította.*

Ilyenképpen az új tőkés termelőviszonyok — amelyekhez az abszolutizmus agrárpolitikája következtében a feudális maradványok szövevénye tapadt — korántsem tölthették be *szabadon, korlátozó tényezőktől mentesen* azt a funkciójukat, hogy, Sztálin elvtárs szavai szerint, a termelőerők további fejlődésének „fő hajtóerői legyenek”. (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 62. old. Szikra. 1953.) Eb-

ben éppen a feudális maradványok gátolták meg őket. Ez a magyarázata, hogy bár a tőkés fejlődés Magyarországon az abszolútizmus korában kétségtelenül előrehaladt, de csak *korlátozottan és lassan*.

2.

A termelőviszonyok és a termelőerők jellege — magyarországi polgári forradalom utáni — összhangjának vizsgálatakor más fontos kérdések is fölvetődnek. Történészköri körben ugyanis vita alakult ki arról, hogy helyes-e az 1867-i kiegyezés utáni időszakra is kiterjeszteni a teljes összhang lehetőségét. Ez a kiterjesztés — éppen a hazai fejlődés sajátosságai folytán — nagyon is megokoltnak látszik. Magyarországon ugyanis a polgári forradalom, mint ezt Lenin Ausztria esetében is hangsúlyozta (*Lenin*. I. m. 16. oldal.), csupán 1867-tel, a kiegyezéssel zárult le. Mivel pedig Sztálin „a polgári forradalom utáni (Az én kiemelésem) korszak”-ra vonatkoztatja a teljes összhangot (*Sztálin*. I. m. 51. old.), e kérdés magyarországi vonatkozásait 1867 után, a polgári forradalmi szakasz lezárása után is meg kell vizsgálni.

De több szempont szól e kiterjesztés jogosultsága ellen is. S itt szeretnénk utalni a Német Demokratikus Köztársaságban lefolytatott vita zárásvárára, amelyben Kuczynski professzor félreérthetetlenül megállapította, hogy a túltermelési válságok már a termelőviszonyok és a termelőerők jellege közt támadt éles ellentmondást tükrözik.* Ebből pedig ter-

mészetesen következik, hogy a kapitalista túltermelési válságok figyelembevétele elengedhetetlen szempontja az említett kérdés helyes megítélésének. Ezért szükséges az 1857. évi túltermelési válságnak, illetőleg kétségtelen magyarországi hatásának figyelembevétele és értékelése. Valószínűnek látszik, hogy *amilyen mértékben* a válságnak hazai talaja is volt, *olyan mértékben* kell országunk esetében — már ekkor is — számolnunk az összhang megbomlásának, a termelőviszonyok és a termelőerők jellege közt támadt ellentmondásoknak a lehetőségével.

De még realisabbá teszi ezt a szempontot — hogy az 1866. évi újabb túltermelési válság hazai, még föl-táratlan, körülményeiről ne is beszéljünk — az 1873. évi nagy kapitalista válság, amely nagyon sok területen sújtotta az Osztrák-Magyar Monarchiát, benne a magyar gazdaságot, főként a hitelrendszert. Föltehető-e, hogy 1867-ben, alig néhány évvel e válság kirobbanása előtt, még megvolt a termelőviszonyok és a termelőerők jellege közt a teljes összhang megteremtésének lehetősége? Nem helyesebb-e inkább az összhang *megbomlását* hangsúlyozni, hiszen ebből nyilvánvalóan következik a termelőerők és a termelőviszonyok éles összeütközése, s ennek a Magyarországot is sújtó 1873. évi túltermelési válság formájában való megnyilvánulása. Véleményünk szerint ez látszik helyesebbnek. Hiszen az 1873-i válság már a termelőerők és a termelőviszonyok összhangjának megbomlása talaján végbemenő folyamat következménye volt.

S amikor a Német Demokratikus Köztársaságban lezajló vitának ezt a magyarországi válságok figyelembevételére és értékelésére vonatko-

* Lásd még: Kiss Tibor és Sömjén Endre: A politikai gazdaságtan egyes kérdései Sztálin elvtárs „A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban” című művének megvilágításában. Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemle. 1953. évi 2. szám. 141. old.

zó tanulságát a magyar fejlődés viszonyaira alkalmazzuk, nem feledkezhetünk meg a *nemzetközi viszonyok hatásáról* sem. Az európai fejlődésbe már sok szállal bekapcsolódott Magyarország ugyanis akkor lépett át a kapitalizmus szakaszába, amikor Európa többi országai már *túljutottak* az első túltermelési válságokon, amikor tehát a termelőviszonyok és a termelőerők jellege közt az összhang már nemzetközi méretekben is fölbomlott, s helyébe a

válságok formájában megmutatkozó éles összeütközések léptek.

Tehát a kapitalista túltermelési válságok bekapcsolása a vizsgálat körébe nem okolja meg a teljes összhang megteremtése lehetőségének 1867-re való kiterjesztését. A kérdés minél teljesebb tisztázása fontos feladat, mert ez a hazai kapitalizmus „porosz utas” fejlődésének, e fejlődés sajátos vonásainak jóval mélyebb és konkrétebb feltárását fogja eredményezni.

MAGYAR-SZOVJET TÁRSASÁG
LAP- ÉS MOZGALMIANYAGKIADÓ VÁLLALAT

K É P S Z O L G Á L A T

BUDAPEST, V. KERÜLET, KOSSUTH LAJOS-UTCA 20
TELEFON: 186-461

★

A SZOVJETUNIÓT ÉS A SZOVJET ÉLETTET
MINDEN TÁRGYKÖRBEN ISMERTETŐ FÉNYKÉPEK
EGYES DARABONKINT ÉS
NAGY MENNYISÉGBEN IS,
ARCHIVUMUNKBÓL KIVÁLASZTHATÓK ÉS
MEGRENDELHETŐK

A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 12. számából

A szovjet nép szüntelenül növekvő szükségleteinek kielégítésében nagy feladat hárul az élelmiszeriparra. Ezzel a kérdéssel foglalkozik I. Sztozsilov cikke, **A Szovjetunió élelmiszertermelése további föllendítésének programja.**

A szovjet élelmiszeripar már a háború előtti öt éves tervek során gyorsan fejlődött. A háborúutáni években a helyreállítás befejezése óta ismét töretlenül ível fölfelé, de ennek ellenére sem képes a megnövekedett szükségletek teljes kielégítésére. Ezért a párt és a kormány átfogó programot dolgozott ki az élelmiszeripari termelés föllendítésére, hogy 1956-ig jelentősen megnövekedjék úgyszólván minden élelmiszerfajta termelése, javuljon minőségük és választékuk. E kettős feladat megoldása végett sok új vállalat épül, a meglévő vállalatok kapacitása bővül, az élenjáró technika széles körben elterjed.

A szovjet állam az ötödik öt éves terv első három évében a régi élelmiszeripari vállalatok újjáalakítására és új vállalatok építésére 14,5 milliárd rubelt költött, 1954-ben pedig erre a célra az 1953. évi 4,8 milliárd rubellel szemben 8,5 milliárd rubelt költ.

Az élelmiszertermelés növelésének hatalmas programja csak úgy hajtható végre sikeresen, ha az élelmiszeripar jobban kihasználja az idényiparágak termelőkapacitását, csök-

kenti ezek idényszerűségét, s általában növeli berendezés kihasználási együtthatóit. Az élelmiszeripar nyersanyagellátásának egyenletesebbé tétele végett a mezőgazdaságban is nagy szervezőmunkát kell végezni.

Az élelmiszeripar termelőkapacitásának növelését párosítani kell a vállalatok helyes telepítésével. Az újonnan épülő vállalatok telephelyének meghatározásakor mérlegelni kell a kerület lakosságának számát, a nyersanyagtermelő bázis nagyságát. A vállalatokat közelebb kell vinni a nyersanyagforrásokhoz és a fogyasztó kerületekhez.

Jelentősen bővíteni kell az élelmiszeripar nyersanyagbázisát is. Az élelmiszeripari dolgozók tevékenyen részt vesznek az élelmiszeripari vállalatok övezeti nyersanyagbázisainak megszervezésében, a mezőgazdasági nyersanyagok begyűjtésében és felvásárlásában, közreműködnek a kolhoztermelés megjavításában, s a kolhozoknak szervezeti és agrotechnikai segítséget adnak. Az élelmiszeripar csak a többi népgazdasági ág, különösen az építőipar, a gépgyártás, a fa- és a papíripar, valamint a kereskedelem közreműködésével fejlődhet a kívánt követelményeknek megfelelően. De bizton számíthat a szovjet tudományos intézetek hathatós támogatására is. Nyilvánvaló, hogy jó munkájával nagyban hozzájárulhat az élelmiszerbőség megteremtéséhez.

J. Rudakovának A városkörnyéki kolhoztermelés áruhozamáról írt cikke a nagyvárosok élelmiszerellátásának fontos forrásával foglalkozik.

Az SZKP központi bizottságának szeptemberi ülése intézkedett a városkörnyéki övezetek legfontosabb mezőgazdasági ágai, az állattenyésztés, a burgonya- és a zöldségtermelés gyors fejlesztéséről. Az új, nagy feladatok megoldása szempontjából igen érdekes a városkörnyéki, különösen a Moszkva- és a Leningrádkörnyéki kolhoztermelés áruhozamának, vagyis teljes- és árutermelésük arányának kérdése.

A városkörnyéki kolhozgazdaság egyik legfontosabb feladata: a zöldségfélék árutermelésének fokozása. Az állam a begyűjtési árak fölemelésével, a beadási kötelezettségek csökkentésével, a szerződéses termelés rendszerének kiterjesztésével elősegíti e feladat megoldását. De ebben az irányban hat az az intézkedés is, hogy a beadási kötelezettségüket teljesítő városkörnyéki kolhozok minden 10 q beadott zöldség és burgonya után 1 q gabonát kapnak 40 százalékos árkedvezménnyel. További fontos intézkedés, hogy az állam a vetésterületük több mint 10 százalékán zöldséget és burgonyát termelő kolhozok gabonabeszolgáltatási kötelezettségét jelentősen csökkentette, a 20 százaléknál nagyobb területen zöldséget és burgonyát termelő kolhozok gabonabeszolgáltatási kötelezettségét pedig teljesen elengedte.

A háború utáni években jelentősen növekedett a városkörnyéki kolhozok tehénállománya. De a tejhozam még sokhelyütt meglehetősen kicsiny. A tej- és a tejterméktermelés ösztönzése céljából az állam kétszerre emelte a tej begyűjtési árát, s

háromszorosra felvásárlási árát. A kolhozok egyúttal az államnak eladott tejért, vajért, húsért és tojásért az áruraváltási rendszer keretében gépkocsit, villamosmotort, palát, szőveget, vízvezetékcsövet stb. vásárolhatnak kedvezményes áron.

A kolhozok pénzgazdálkodásának fejlesztését és pénzjövedelmeik egyenletes beérkezését szolgálja az az intézkedés, hogy az állammal hús- és tejeladásra szerződött kolhozok negyedévenként a szerződés keretében szállítandó termékeik értékének 30 százalékaival azonos összegű előleget kapnak.

A kolhoztermelés áruhozama csak a közös gazdaság megerősödése alapján növekedhet. De a nagy áruhozam egyszersmind a legdöntőbb forrása a kolhoz pénzbevételei növekedésének, s így a bővített újratermeléshez szükséges felhalmozása gyarapodásának is. Ha a kolhozok szilárdan igazodnak az SZKP központi bizottsága szeptemberi ülésén adott útmutatásokhoz, s növelik burgonya-, zöldség-, tej- stb. termelésüket, nagyon megerősödik gazdaságuk, s fokozódik a kolhozparasztok anyagi jóléte.

A szovjet mezőgazdaság állami szektorának problémáival foglalkozik **I. Kantisev** cikke **A szovhozgazdaság további fejlesztésének tartalékai**.

A szovjet mezőgazdaság fejlesztésében nagy feladatok hárulnak a szovhozokra. Különösen jelentősek a fajállattenyésztő szovhozok és a lótenyésztő telepek, mert ezek látják el fajtisztá tenyészállatokkal a kolhozokat.

A vetőmagtermelő szovhozok feladata, hogy értékes gabona-, zöld-

seg- és évelőfűfajták termelésével segítsék az ország vetőmagtermelésének megjavítását. E növények vetőmagvai az állami vetőmagalapba kerülnek, s a kolhozok ellátását szolgálják.

A legutóbbi években a növénytermelő és az állattenyésztő szovhozok egyaránt kiváló termelési eredményeket értek el, de még mindig nem tudnak eleget tenni a megnövekedett követelményeknek.

A szovhozok most arra töreksznek, hogy rohamosan fokozzák valamennyi mezőgazdasági növény, különösen a takarmány- és a gabonafélék terméshozamát. De ezt csak akkor érhetik el, ha az üzemágak sokoldalú fejlesztésével váltják fel a sok szovhozban elterjedt szűkkörű szakosítást.

A sokoldalú szovhoztermelés módot ad a földművelés és az állattenyésztés valamennyi termelőfolyamatának gépesítésére, a gépi technika teljes kihasználására, de egyézersmind megköveteli a szovhozok önálló elszámolásának és tervezési rendszerének tökéletesítését is.

A terméshozam emelésének legfontosabb feltétele a helyes füves vetésforgó alkalmazása. Ez a feladat sikeresen megoldható, ha a szovhozok igazgatói és szakemberei kellő figyelmet fordítanak a helyes füves vetésforgó meghonosítására.

De a füves vetésforgó alkalmazása és a vetésterületek struktúrájának megállapítása csak egyik oldala a talajtermőképesség helyreállításával és az állattenyésztés állandó takarmánybázisának megteremtésével kapcsolatos problémáknak. Fontos a zöldtakarmány és az évelőfűvek terméshozamának növelése is. Ezt a feladatot a legtöbb szovhoz mindeddig nem oldotta meg kielégítően, pedig az élenjáró szovhozok tapasztalatai

azt bizonyítják, hogy minden lehetőség megvan az itt fölvetődő összes nehézségek áthidalására.

A szovhozok a háború óta értek el sikereket az állatállomány bővített újratermelésében, de sok szovhozban még most is nagy a meddő anyaállatok százaléka. Az állatállomány növelése szempontjából elsőrendű fontosságú az anyaállatok meddőségének megszüntetése.

Az állattenyésztés észszerű megszervezésének fontos mutatója a haszonállatállomány helyes összetétele, vagyis az anyaállatok megfelelő aránya az ivarérett állatok csoportjához viszonyítva. Végeredményben ez határozza meg az állatállomány bővített újratermelésének ütemét, az állatállomány 1 hektárra eső hozamát, a termékek önköltségének színvonalát.

A legtöbb szovhoz tehénállománya csekély, nem haladja meg a szarvasmarhaállomány 23—28 százalékát. Az SZKP központi bizottságának szeptemberi ülése a tejtermelő szovhozok feladatává teszi, hogy a tehének száma a szarvasmarhaállomány 50 százalékára emelkedjék. Ez mind az állatállomány újratermelése, mind pedig a tejhozam fokozása szempontjából rendkívül fontos.

Az állattenyésztés hozamának emelése és a termékek önköltségének csökkentése szempontjából igen fontos a szovhozok takarmányellátásának új rendje. A szovhozok a beadott élelmiszerekért szemestakarmányt kapnak az állatok takarmányozására. A szemestakarmányban bővelkedő szovhozok pedig külön is segítik a szemestakarmányra rászoruló szovhozokat.

A szovhozgazdaság sokoldalú fejlesztésére nagy lehetőségek vannak. A szovhozigazgatók feladata, hogy a szovhozok szakembereinek és dolgo-

zónák támogatásával kihasználják ezeket a lehetőségeket, s a legutóbbi mezőgazdasági határozatok szovhozokra vonatkozó részének teljesítésével segítsék a mezőgazdaságfejlesztés nagyszabású programjának megvalósítását.

M. Oprisan és S. Arzéne, a Román Népköztársaság állami tervbizottságának elnökhelyettesei **A Román Népköztársaság gazdasági föllendülése** című cikkükben részletesen foglalkoznak a népi demokratikus Románia jelentős gazdasági eredményeivel és legközelebbi feladataival.

Romániában, miként a többi európai népi demokratikus országban is, többéves kemény osztályharc közepette jutott diadalra a népi demokratikus rendszer, erősödött meg a parasztsággal szövetséges munkásosztály hatalma. Az ország politikai és gazdasági életében a Román Kommunista Párt vezetésével végrehajtott gyökeres változások eredményeképp 1949-ben megkezdődhetett a népgazdaság tervezése. De 1949-ben és 1950-ben még csak éves népgazdaságfejlesztő terv készült; az első öt-éves terv végrehajtása 1951-ben kezdődött meg. A román dolgozók sikeresen teljesítik első ötéves tervük előirányzatait, s szorgos munkával teremtenek hazájukban fejlett ipart és mindinkább gépesített mezőgazdaságot.

Az ásványolajtermelés 1953-ban mintegy 9,3 millió tonna volt, vagyis meghaladta a burzsoá-földesúri rendszer idején, 1938-ban elért legnagyobb eredményt (8,6 millió tonnát). Az ásványolajtermelés főként a bányászati berendezés tökéletesítése és a munka termelékenységének növekedése folytán 1955-ben elérheti az évi 11 millió tonnát. A többi iparág termelési

eredményei is nagy föllendülésről tanúskodnak. 1953-ban körülbelül 6 millió tonna szén, 750 000 tonna acélt, több mint 2 millió tonna cementet termeltünk. Villamoserőműveink kapacitása 1953-ban meghaladta az egymillió kilowattot, 1955-ben pedig körülbelül 1,4 millió kilowatt, vagyis a régi Románia erőművei kapacitásának több mint kétszerese lesz. Sikeresen növeli termelését a többi iparág fejlődését nagyban meghatározó gépipar. Jelentős, de még korántsem kielégítőek a közszükségleti cikkek termelésében elért eredmények is. Jóllehet sok új könnyű- és élelmiszeripari vállalat épült, ezek még nem tudják kielégíteni a lakosság megnövekedett szükségleteit.

A Román Munkáspárt központi bizottságának 1953 augusztusi ülése részletesen foglalkozott az ország gazdasági helyzetével, s több fontos határozatot hozott, hogy megjavítsa a lakosság ellátását. E határozatok értelmében különösen nagy gondot kell fordítanunk a mezőgazdasági és a könnyű- meg az élelmiszeripari termelés fokozására. A párt központi bizottsága megállapította, hogy a legutóbbi években túlzottan erőltettük az iparosítást, s különösen a nehézipar fejlesztését. A beruházási összegek megállapításakor és elosztásakor nem mérlegeltük kellőképp gazdaságunk erőforrásait és a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének követelményeit. Túláságosan nagy összegeket költöttünk a nehézipar fejlesztésére, s megfelelkeztünk a mezőgazdaság és a közszükségleti cikkgyártó ipar arányos fejlesztéséről. A központi bizottság augusztusi ülése hatékony intézkedéseket jelölt meg gazdaságpolitikánk hibáinak kijavítása végett. Elsőrendű feladatunknak tekintjük

a mezőgazdasági termelés gyors föllendítését és a könnyű- meg az élelmiszeripar termelésének fokozását. E célból a következő két évben csaknem kétszeresre növeljük az említett termelőágak beruházásait, véglegesen megoldjuk a gabonaproblémát, s megfelelő feltételeket teremtünk az ipari növények termelésének fokozására, valamint az állattállomány gyarapítására. Az állam a korábbi-nál jóval nagyobb hiteltámogatásban részesíti a mezőgazdasági termelőszövetkezeteket; az egyénileg gazdálkodó parasztoknak is ad hitelt állatvásárlásra és különféle nélkülözhetetlen munkaeszközök beszerzésére. Csökkentjük a mezőgazdasági termékek beszállítási normáit, egyszerűsítjük az emeljük a begyűjtési, illetve a felvásárlási árakat. Például a tej felvásárlási ára 40—60 százalékkal, a gyapjúé 15—30 százalékkal növekszik.

A kormány adókedvezményekkel, a falunak juttatott iparcikkek mennyiségének növelésével, a beszállítási tartozások elengedésével, illetve csökkentésével stb. is ösztönzi a termelőszövetkezeteket és az egyénileg gazdálkodó parasztokat a mezőgazdasági termelés fokozására.

Az élelmiszeripari beruházások összege 1953 és 1955 közt meghaladja az 1,8 milliárd leit (az ötéves terv előirányzata 980 millió lei volt). 40—60 százalékkal növeljük a legfontosabb élelmiszerek — a hús, a hal, a zsír, a cukor stb. — termelését. A textil- és a cipőipari beruházások megkétszereződnek, s 1955-ig elérik az 1,2 milliárd leit.

A szocializmusépítő Románia szoros együttműködik a Szovjetunióval és valamennyi népi demokratikus országgal. A román külkereskedelem több mint 80 százaléka ezekkel

az országokkal bonyolódik le. A baráti országokkal folytatott széleskörű kereskedelem, s különösen a Szovjetunió sokoldalú segítsége nagyban hozzájárul a román nép életszínvonalának emelését szolgáló újabb gazdasági feladatok sikeres megoldásához.

P. Csernyisov Az Egyesült Államok és Anglia valutáris ellentétei címmel írt cikket.

A második világháború befejezése óta különösen elkeseredett harc dúl az imperialista hatalmak, elsősorban az Egyesült Államok és Anglia monopóliumai közt a maximális profit megszerzéséért. Ez a harc kiterjed a valutaszférára is. Az amerikai monopóliumok minden módon arra töreksenek, hogy a dollár uralmát biztosítsák a tőkés világpiacon, New-Yorkot tegyék meg a tőkésországok nemzetközi elszámolási központjává, meggyöngítsék a fontsterling vásárlóerejét és Londonnak, mint a tőkés-világ pénzügyi központjának vezető szerepét.

A következő tények is utalnak az Egyesült Államok és Anglia valutáris ellentéteire: a dollár-, illetve a sterlingblokk kialakítása és a két blokk versengése; az Egyesült Államok és Anglia fizetési mérlegének krónikus aránytalansága; az Egyesült Államok harca Anglia valutakorlátozásainak megszüntetéséért; angol-amerikai harc a meglévő aranykészletek újrafelosztásáért.

A sterlingblokk 1931-ben alakult ki, amikor Anglia letért az aranyalapról. A sterlingblokkhoz tartozó országok lakóinak száma körülbelül 600 millió. A blokk kialakulása után London vált jónéhány ország nemzetközi elszámolási központjává. Ezek az országok London vezetésével kö-

zös külkereskedelmi övezetet alkotnak, s fontsterlingben számoltak el más országokkal.

A második világháború elején a sterlingblokk rendszere és jellege lényegesen megváltozott. A háború finanszírozása céljából Angliában és a blokk többi országában szigorú valutakorlátozások léptek életbe. Az Angol Bank ellenőrzött minden valutaműveletet. A sterlingblokk országai nem használhatták fel szabadon az Angliában felhalmozódott fontsterling-tartalékaikat. Ebből Anglia húzott hasznát, mert voltaképp teljesen ingyen kapott hosszúlejáratú hitelt a sterlingblokk többi országától. Jellemző, hogy Anglia 1947-ben 3,5 milliárd fontsterlinggel, vagyis körülbelül 14 milliárd dollárral tartozott ezeknek az országoknak (benne 5 milliárd dollárral Indiának és körülbelül 1,8 milliárd dollárral Egyiptomnak).

A sterlingblokkal párhuzamosan kialakult a dollárblokk is; ez jelenleg az Egyesült Államokkal együtt 17, az amerikai imperializmustól függő országot egyesít, s minden vonatkozásban szembenáll a sterlingblokkal.

Az Egyesült Államok és Anglia közt már évek óta elkeseredett harc folyik, hogy minél több államot vonjanak be saját blokkjukba. Az amerikai monopóliumok a sterlingblokk tönkretételére félhasználják a nemzetközi valuta- és hitelszervezeteket; nemzetközi viszonylatban a dollárt akarják az arany helyébe állítani. Ezzel nagy csapást mérnének Angliára. Az amerikaiak próbálkozásai mindezekig csak részletsikerekkel jártak. Kétségtelen, hogy a fontsterling még mindig nagyjelentőségű a sterlingblokk országainak elszámolásaiban, s bizonyos mértékig továbbra

is korlátozza a dollár forgalmi szféráját.

Az angol kapitalizmus meggyöngyülésének egyik ékes bizonyítéka, hogy az Egyesült Államok és Anglia fizetési mérlegei közt — különösen a háború befejezése óta — egyre nagyobb az aránytalanság. Az amerikai monopóliumok különféle úton-módon fokozzák angol konkurensük „dolláréhségét”. Erőltetik Angliába irányuló exportjukat, s megnehezítik az angol áruk bevitelét az Egyesült Államokba. Mindennek eredményeként az Egyesült Államok legfontosabb fizetési mérlegtételeinek aktív egyenlege 1945 óta 57,6 milliárd dollárra, az angol fizetési mérleg azonos tételeinek passzív egyenlege ellenben 9,5 milliárd dollárra halmozódott fel.

Nem véletlenül követelik állhatosan az angol üzleti körök képviselői országuk külkereskedelmi kapcsolatainak rendezését, a Szovjetunió, Kína és a többi demokratikus ország irányában tanúsított gazdasági elzárkózás politikájának megszüntetését, s ezekkel az országokkal széleskörű kereskedelmi kapcsolatok kiépítését.

Az is közrejátszik Anglia fizetési mérlegének romlásában és valutatartalékainak csökkenésében, hogy az amerikai tőke mind nagyobb tért hódít, s még a hagyományos angol tőkebefektetési területekről is fokozatosan kiszorítja legnagyobb vetélytársát. Az Egyesült Államok külföldi tőkebefektetései 1939 és 1950 közt 12,5 milliárd dollárról 34,7 milliárd dollárra emelkedtek, Anglia tőkebefektetései ellenben 14 milliárd dollárról 5,6 milliárd dollárra csökkentek.

A tőkésországok zilált pénzügyi rendszerére utal az Egyesült Államok nyomására 1949 szeptemberében vég-

rehajtott tömeges valutaleértékelés is; ennek következtében a dollár árfolyama a legtöbb tőkésország valutájához viszonyítva átlagosan 30 százalékkal emelkedett.

Az Egyesült Államok képviselői azt állították, hogy a devalváció eredményeképp az exportáló országok versenyképesebbek lesznek a dollárövezet piacain, s az Egyesült Államokkal szemben megjavíthatják fizetési mérlegüket. De a tények mást bizonyítanak. A devalváció először is lehetővé tette, hogy az amerikai monopóliumok az angol gyarmatokon és az Angliától függő országokban olcsón vásárolhassanak stratégiai nyersanyagokat; másodszor, megkönnyítette az amerikai tőke behatolását a valutájukat leértékelő országokba, különösen a gyarmati és a függő országokba; harmadszor, a valutájukat devalváló országok idegen valutában számított kiadásai tetemesen megnövekszenek, minthogy ez országok gazdasága nagyon függ a külkereskedelemtől és különösen a nyersanyagimporttól; negyedszer, a fontsterling árfolyamcsökkenése 30 százalékkal növelte a fontsterlingben kifejezett angol tartozások összegét az Egyesült Államokban; ötödször, kisebb lett a fontsterling mint nemzetközi elszámolási egység jelentősége és a londoni City szerepe.

A világ látható aranykészletei újrafelosztásának és az arany „árának” kérdésében is rendkívül nagyok az Egyesült Államok és Anglia ellentétei.

A második világháború eredményeképp megtörtént a világ látható aranykészletének újrafelosztása, mégpedig az Egyesült Államok javára és a sterlingblokk országainak kárára. Az Egyesült Államok aranykészletei 1937 óta csaknem megkétszereződtek,

Anglia aranykészletei ellenben majdnem harmadára csökkentek.

A sterlingblokk országainak érdekében az arany-„ár” emelése, mert a tőkésországok aranytermelésének körülbelül 60 százalékaiban részesednek, s nagymennyiségű aranyat exportálnak az Egyesült Államokba. Tehát az arany-„ár” emelése alkalmas a „dolláréhség” megszüntetésére.

A Nemzetközi Valutaalap az arany-„ár” kérdésében, miként a többi kérdésben is, az Egyesült Államok pozícióit védelmezi. Az Egyesült Államok nyomására felvette alapszabályába az arany-„ár” emelésének tilalmát.

Mindössze néhány tényről említünk; ezek egytől-egyig azt bizonyítják, hogy az Egyesült Államok a valutaszférában is egyeduralomra tör. Az amerikai támadások súlyát elsősorban Anglia érzi meg. Nyilvánvaló, hogy Anglia csak úgy szabadulhat ki alárendelt helyzetéből, ha felhagy a fegyverkezési hajszával, s bővíti kereskedelmi kapcsolatait más országokkal, köztük a demokratikus tábor tagjaival is.

A Kritika és könyvismertetés rovatban J. Budnyickij írt bírálatot M. Kuszilman és J. Velkin A munka gépesítése — a Szovjetunió szénipara fejlődésének alapja című könyvéről.

A szerzők helyesen mutatják meg a gépesítés nagy termelésnövelő és önköltségsökkentő hatását a szénbányászatban. Érdekes anyagot közölnek a sztahanovista bányászok eredményeiről, s hű képet adnak a szovjet bányászok munkafeltételeinek megváltozásáról is.

V. Nyekraszov és S. Szokolov Az amerikai életforma — kendőzés nél-

kül címmel ismerteti a haladó amerikai Labor Research Association összeállításában megjelent Labor Fact Book (A dolgozók helyzetére vonatkozó adatok könyve) 11. kötetét.

Ez a könyv az Egyesült Államok imperialista propagandájával ellentétben bebizonyítja, hogy a fegyverkezési hajszája méginkább rontotta a dolgozó tömegek helyzetét. A szerzők csak adatokat közölnek, s nem általánosítanak, de ezek az adatok is jól megmutatják, hogy a „katonai tényezők” korántsem oldották meg a nagy gazdasági nehézségeket, csak a monopóliumok profitjait duzzasztották a dolgozók reálbérének csökkenése árán.

A Tudományos tájékoztató rovat beszámolót közöl a Szovjetunió Tudományos Akadémiáján a társadalomtudományi szakosztályok által az SZKP megalapításának 50. évfordulója alkalmával rendezett tudományos ülésről.

Az Akadémia 1953 október 2^a-i közgyűlése jóváhagyta az Akadémia elnökségének határozatát, amelynek értelmében a közgazdasági és jogi szakosztály átalakult közgazdasági, filozófiai és jogtudományi szakosztállyá. E szakosztályok irányítása alá került az Akadémia közgazdaságtudományi intézete, filozófiai intézete és jogtudományi intézete.

A rovat másik közleménye az Ukrán SZSZK Tudományos Akadémiája

közgazdaságtudományi intézetének munkájával foglalkozik, s beszámol a nyikolajevi terület Sznigirjovka falujában tartott vándorgyűlés eredményeiről. A nagy terméshozamok kérdésével foglalkozó vándorgyűlésen a tudományos munkásokon kívül sok kolhozparaszt, mezőgazdasági szakember, párt- és állami funkcionárius is résztvett.

A folyóirat közli a Szovjetunió Kommunista Pártja központi bizottságának, a Szovjetunió Minisztertanácsának és a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa elnökségének határozatát Ukrajna és Oroszország egyesítésének 300. évfordulójáról, valamint a Szovjetunió Tudományos Akadémiája elnökségének határozatát Ukrajna és Oroszország egyesítésének 300. éves jubileumáról.

A Voproszi Ekonomiki 12. száma közli M. Szobinov cikkét **A Német Demokratikus Köztársaság — a német nép békeszerető erőinek támasza** címmel. A szerző részletesen foglalkozik a német kérdéssel, az európai biztonság egyik legfontosabb problémájával.

Ebben a számban jelent meg K Osztrovityanov **Termelés és fogyasztás a szocializmusban** című cikke, valamint Hszüe Mu-csiao cikke: **Az értéktörvény hatása Kína népgazdaságában**. Mindkettőt lapunk februári számában közzeltük.

H. R.-né

MAGYAR-SZOVJET KÖZGAZDASÁGI SZEMLÉ

A MAGYAR-SZOVJET TÁRSASÁG KÖZGAZDASÁGI SZAKOSZTÁLYÁNAK FOLYÓIRATA

A szerkesztőbizottság elnöke:

HAY LÁSZLÓ

Szerkesztőbizottság:

ANTOS ISTVÁN, CSATÁR GYÖRGY, ERDEI FERENC, FEHÉR LAJOS, FEKETE FERENC
FRISS ISTVÁN, HOCH RÓBERT, KARCZAG IMRE, MAGYARI ANDRÁS, NAGY TAMÁS
OSZTROVSZKY GYÖRGY, SZABÓ KÁLMÁN, SZITA JÁNOS

Felelős szerkesztő:

★

SÖMJÉN ENDRE

★

A TARTALOMBÓL

Karádi Gyula: A munkatermelékenység növelésének
gyakorlati módszerei az iparban

I. Malisev: A Szovjetunió nemzeti jövedelme

Félix Pál: A Vietnami Demokratikus Köztársaság új agrárpolitikája

A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem tudományos ülészaka

Csizmadia Ernő: Az agrárgazdaságtan tárgyról

4

T A R T A L O M

<i>Karádi Gyula</i> : A munkatermelékenység növelésének gyakorlati módszerei az iparban.....	301
<i>I. Malisev</i> : A Szovjetunió nemzeti jövedelme	320

S Z E M L E

<i>Félix Pál</i> : A Vietnami Demokratikus Köztársaság új agrárpolitikája.....	353
--	-----

T U D O M Á N Y O S É L E T

A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem tudományos ülősszaka	360
---	-----

V I T A C I K K E K

<i>Csizmadia Ernő</i> : Az agrárgazdaságtan tárgyról.....	377
---	-----

K R I T I K A É S K Ö N Y V I S M E R T E T É S

<i>Jónás Anna</i> : Fontos könyv a mezőgazdasági munka kérdéseiről	388
--	-----

F O L Y Ó I R A T S Z E M L E

A Voproszl Ekonomiki 1954. évi első számából.....	393
A Planovoje Hozjajstvo 1953. évi 6. számából	401

Felelős szerkesztő

Sőmjén Endre

★

Megjelenik havonta

Szerkesztőség: Budapest VI, Sztálin-út 40. Telefon: 125-896, 124-717

Kiadóhivatal: Budapest V, Kossuth Lajos-utca 20. Telefon: 183-930

Előfizetési ára egy évre 60 forint

Terjeszti: Posta Központi Hírlap Iroda V. Budapest V, József nádor-tér 1.

Távbeszélőszám: 180—850, 183—022. A közületi befizetések 61 066,
az egyéni előfizetések befizetése 61 280 csekkszámlára történik.

Példányszám 7900 — Terjedelem 6³/₄ ív

Felelős kiadó: Lányi Pál

A munkatermelékenység növelésének gyakorlati módszerei az iparban

I. A munkatermelékenység növekedésének jelentősége

A munkatermelékenység foka jellemzi a társadalom termelőerőinek fejlettségét, a társadalmi munka hatékonyságát. Minél nagyobb a munka termelékenysége, annál kisebb a termék gyártásához társadalmilag szükséges munkamennyiség. A munka termelékenységének állandó növelése a szocializmus építésének egyik legfontosabb feladata, mert ha a társadalom csökkenti a termékek gyártásához szükséges munkamennyiséget, akkor több terméket készíthet, s teljesebben kielégítheti a dolgozók anyagi és kulturális szükségleteit.

„A munka termelékenysége végeredményben a legfontosabb, a legfőbb az új társadalmi rend győzelme szempontjából — mondta Lenin elvtárs. — A kapitalizmus megteremtette a munka olyan termelékenységét, amelyet a hűbériség nem ismert. A kapitalizmust azzal lehet véglegesen legyőzni, és azzal fogjuk véglegesen legyőzni, hogy a szocializmus a munkának új, sokkal magasabbfokú termelékenységét teremti meg”. (*Lenin Művei*. 29. kötet. 435. old. Szikra. 1953.)

Csak a munkatermelékenység állandó fokozása útján valósulhat meg a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növelése és tökéletesítése. Ezért nagyrészt a munkatermelékenység állandó fokozásától függ, hogy a dolgozók életszínvonala következetesen emelkedjék, a szocializmus gazdasági alaptörvénye érvényesüljön.

Pártunk is mindig nagy jelentőséget tulajdonított a szocializmus építése során a munkatermelékenység fokozásának. A gyár-
ipar termelése öt éves tervünk első három évében (1950-től 1952-ig) mintegy 125 százalékkal növekedett. Ennek több mint felét a termelékenység növelése útján értük el. Ez oly rohamos növekedés, amelyhez hasonlót a kapitalizmus sem Magyarországon, sem

másutt nem produkált. Például az Egyesült Államokban az első világháború után, a „virágzás” idején — 1924-től 1929-ig — a munkatermelékenység évi átlagos fokozódása csupán 4 százalék, 1929 és 1939 közt, 10 év alatt, összesen csupán 5 százalék volt; a második világháború után a munkatermelékenység fokozódása az Egyesült Államok iparában nem nagyobb az évi 3 százaléknál. Szemléltetően bizonyítják a két rendszer különbségét azok az adatok, amelyeket Malenkov elvtárs idézett a XIX. kongresszuson mondott beszámolójában a Szovjetunió és a tőkés országok ipari termelésének 1929 és 1951 közt történt növekedéséről. Az adatok a termelés növekedésére vonatkoznak, de egyszersmind a termelékenység növekedésére is jellemzőek, mert megmutatják, hogy a Szovjetunióban a termelés növelésének 70—75 százaléka a legutóbbi öt éves tervek során a termelékenységnövelésből származott.

A Szovjetunió már a háborúelőtti öt éves tervek során több igen fontos iparágban sok tőkésországot túlszárnyalt az egy munkásra jutó termelés *abszolút* mértékére nézve is.

A szocializmusban korlátlanok a munkatermelékenység állandó és gyorsütemű emelésének lehetőségei, mert: teljes az összhang a termelőerők jellege és a termelőviszonyok közt; a termelőeszközök társadalmi tulajdona következtében a munka nem megszegyenítő, súlyos teher, mint a kapitalizmusban volt, hanem becsület és dicsőség dolga; a dolgozó közvetlenül érdekelt a munkatermelékenység emelésében, ellentétben a kapitalizmussal, ahol a munkatermelékenység növekedése a munkanélküliség növekedésével, a munkafeltételek rosszabbodásával, a bérek csökkenésével jár együtt; a szocializmusban semmi sem fékezi a technika fejlődését, minthogy a gépesítés célja nemcsak munkamegtakarítás, hanem a munka megkönnyítése is.

A szocializmusban a technika fejlődésével együtt növekszik a dolgozók műveltsége, kultúrája, szakképzettsége, a kapitalizmusban pedig a szakképzett munkások száma a dolgozók teljes számához képest állandóan csökken. Az Egyesült Államokban ez az arány 1920-ban 13,5 százalék volt, 1940-ben pedig már csak 11,7.

Ezek a különbségek megmagyarázzák, miért fejlődik a munka termelékenysége rohamosan a szocialista rendszerben, s miért topong egyhelyben a monopolkapitalizmus országában.

De amikor hangsúlyozzuk a munkatermelékenység növelése során elért sikereinket, ne feledjük el, hogy iparunk egyáltalán nem használta ki a munkatermelékenység növelésének minden lehetőségét. Több iparágunk és igen sok vállalatunk elmaradt a termelékenységnek a tervben megszabott fokától, mert minisztériumaink,

gazdasági vezetőink nem foglalkoztak eléggé ezzel a kérdéssel. Ehhez kétségtelenül hozzájárult iparosításunk túlhajtott üteme is. A túlfeszített tervek okozták, hogy nem törődünk eléggé a termelés jobb megszervezésével, a műszaki fejlesztéssel, a belső tartalékok feltárásával, egyszerűval mindazzal, amitől nálunk elsősorban függ a termelékenységek növekedése. Gazdaságpolitikánk hibáira utal az a tény is, hogy 1951-ben és 1952-ben a munkatermelékenység emelkedéséből származó növekedés aránya a termelés növekedésében egyre csökkent (az 1950. évi 65 százalékról 1952-ig 50 százalékra).

A központi vezetőség júniusi határozatai nyomán megkezdődött fejlődésünk új szakasza. A határozat célja, hogy biztosítsa a szocializmus gazdasági alaptörvényének fokozott érvényesülését, a dolgozók jólétének következetes növelését. A jólét növelésének legfontosabb feltétele, hogy több fogyasztási cikket termeljünk. A termelést pedig új munkások beállítása és a termelékenység növelése útján fokozhatjuk. De a mezőgazdaság fejlesztésének gyorsítása és az iparosítás ütemének lassítása azt is jelenti, hogy ezután kevesebb beruházás, tehát egyszersmind kevesebb új munkaerő is jut az iparnak. Ebből következik, hogy az ipari termelés növelését népi demokráciánk új szakaszában főként a meglévő termelőkapacitások jobb kihasználása és a munkatermelékenység növelése útján kell elérnünk.

Ilyenformán a munkatermelékenység fokozásának jelentősége az új szakaszban nem csökken, hanem növekszik. A központi vezetőség 1953 október 31-i határozata is hangsúlyozza ezt, amikor kimondja, hogy „fokozott gondot kell fordítani az új helyzetben az önköltség csökkentésére és a termelékenység emelésére, mert ezek a szocialista felhalmozásnak, a nép életszínvonala emelésének döntő forrásai”.

A határozat szerint az 1953. évi 58 százalék helyett 1954-ben a nemzeti jövedelem 70 százalékát kell a lakosság közvetlen fogyasztására fordítani; tehát a termelékenyebb munka következtében keletkezett nagyobb termékmennyiségből sokkal több jut személyes fogyasztásra. Vagyis a munkatermelékenység növelése az új szakaszban még közvetlenebbül hozzájárul a dolgozó nép jólétének fokozásához.

De nemcsak a fogyasztási cikkek termelésének növelése fokozza a dolgozók jólétét. Ugyanebbe az irányba hat a termelőeszkögyártás fejlesztése is: ha az ipar több gépet, szerszámot, nyersanyagot, energiát ad a népgazdaságnak, elsősorban a mezőgazdaságnak, a könnyű- és az élelmiszeriparnak, ezzel elősegíti a fogyasztási cikkek még nagyobb bőségének megteremtését.

A termelékenység növelése az önköltség csökkentése folytán is hat a dolgozók életszínvonalának emelésére. Ha növekszik a termelékenység, csökken az egy termékre jutó munkabéreköltség, csökken az önköltség; ha növekszik a termelékenység, javul a termelőberendezések kihasználása, vagyis nagyobb termékmennyiség közt oszlanak el az amortizációs költségek, az energiaráfordítások, az igazgatási költségek stb., ezért csökken az önköltség. Ha sok gyártmány önköltsége jelentősen csökken, lehetővé válik a fogyasztási cikkek árának leszállítása. Így növekszenek a reálbérek, s emelkedik a dolgozók életszínvonala.

Ha üzemünk túlteljesítik önköltségcsökkentési tervüket, növekszik a vállalat jövedelme, sőt az állam jövedelme is. Az üzemek igazgatói alap címén megtarthatják a jövedelem egy részét; az igazgató szociális, kulturális kiadásokra és egyéni jutalmazásokra, vagyis a dolgozók jólétének további növelésére fordítja ezt a részt. Az önköltség csökkentése és a termelékenység növelése bő forrása a szocialista felhalmozásnak is, mert minél nagyobb az állam jövedelme, annál többet költhet szociális, kulturális célokra, lakásépítésre, kórházakra, iskolákra stb. Minél nagyobb a felhalmozás, annál többet fordíthat államunk a termelés bővítésére és továbbfejlesztésére. Ez is a dolgozó nép jólétét szolgálja, hiszen a termelés bővítése és korszerűsítése több, jobb és olcsóbb iparcikk és élelmiszer gyártását teszi lehetővé, vagyis ugyancsak emeli a dolgozók életszínvonalát.

Végül, a termelékenység növelése közvetlenül is emeli a dolgozó életszínvonalát, mert az a munkás, aki termelékenyebben dolgozik, nagyobb teljesítményszázalékot ér el, többet keres.

Igy hat a munkatermelékenység növelése a dolgozók jólétére. De az anyagi jólét fokozódása következménye is, egyik fontos forrása is a munkatermelékenység növelésének. Nemcsak azért, mert ha jobban élünk, szívesebben dolgozunk, hanem azért is, mert az anyagi jólét állandó fokozódása folytán sok dolgozóban tudatosodik az egyéni és a társadalmi érdek azonossága, kialakul a munkához való új viszony, s megvilágosodik, hogy az egyén és az összes dolgozók életszínvonalának további emelése a termelés fokozásától, a termelékenység növelésétől függ.

De népi demokráciánk új szakasza nemcsak fokozza a munkatermelékenység növelésének jelentőségét, hanem megteremtí a lendületes növelés lehetőségét is. Iparosításunk ütemének lassítása lehetővé teszi a munka gondosabb, jobb megszervezését, az új technika célszerűbb felhasználását, meglévő berendezéseink helyesebb kihasználását, a dolgozók szaktudásának fokozását és a munkater-

melékenység növelésére vonatkozó összes alapfeltételek megteremtését.

II. A termelékenység növelésének módjai

A munkatermelékenység növelésének módjai a következők:

1. a korszerű technika alkalmazása,
2. a korszerű munkaszervezés,
3. a dolgozók szaktudásának fokozása,
4. a dolgozók jólétének fokozása, anyagi ösztönzésük biztosítása,
5. a munkafegyelem megszilárdítása és
6. a szocialista munkaverseny fejlesztése.

Mindezek nagyrészt alkalmazhatók a szocializmus építésének egész korszakában és minden iparágban, minden vállalatban; de az egyes tényezők és módok jelentősége iparágankint, és főként az építés különféle szakaszaiban változik. Más fontos a kohászatban és más az élelmiszeriparban, más a Szovjetunióban és más nálunk. Mások voltak a termelékenység fokozásának legfontosabb útjai öt éves tervünk első évében, s mások most, népi demokráciánk új szakaszában.

Egy cikk keretében nem tárgyalhatjuk részletesen a munkatermelékenység fokozásának összes útjait, csak a népi demokráciánk fejlődésének új szakaszában legfontosabbakkal foglalkozunk tőzesebben.

I. A korszerű technika alkalmazása

A korszerű technika felhasználásának jelentősége a szocializmus gazdasági alaptörvényéből következik. Ez megköveteli, hogy az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítését a szocialista termelésnek a *legfejlettebb technika alapján* történő szakadatlan növekedése és tökéletesedése útján biztosítsuk. A korszerű technika feltétele: korszerű gépek alkalmazása.

A *gépesítés* a szocialista termelés viszonyai közt nemcsak lehetővé teszi a termelési folyamatok meggyorsítását, a termelés határozott növelését, hanem meg is könnyíti a munkát. A gépesítés hat a munkásra, mert megköveteli műszaki és kulturális ismereteinek gyarapítását, hiszen enélkül nem irányíthatná a korszerű, bonyolult gépeket.

A Szovjetunióban az ötödik öt éves terv teljesítése során voltaképp befejeződik a nehéz fizikai munkák gépesítése, s napirendre kerül a munkafolyamatok komplex gépesítése, továbbá nemcsak egye-

automata gépek, hanem automata gépsorok és teljesen automatizált gyárak létesítése is.

Mi még természetesen nem jutottunk ily messzire; nálunk nem a komplex gépesítés és az automatizálás, hanem csak a gépesítés, elsősorban a nehéz és az egészségtelen munkafolyamatok gépesítése, a dolgozók munkafeltételeinek megkönnyítése a központi kérdés. Mégsem kicsinyelhetők le azok az eredmények, amelyeket a szocializmus építése során a gépesítésben eddig elértünk.

Nézzük meg például az építőipart. A kapitalizmustól elmara-
dott és szétaprózott, kézműipari jellegű építőipart örököltünk. Építőipari gépünk alig volt. A Szovjetuniótól kapott nagy építőgépek, eszkavátorok, toronydaruk, betonszivattyúk és az itthon is gyártott építőipari gépek: dömperek, betonkeverők, szállítószalagok és más gépi felszerelések segítségével néhány év alatt jól gépesített építőipart teremtettünk. A következő néhány adat is bizonyítja ezt. Az építésügyi minisztérium egész építőgépparkjának kapacitása 1949-ben 350 lóerő volt; ez a szám 1953-ig 85 000-re növekedett. A motorizált építőgépek száma jelenleg meghaladja a 15 000-et. A gépesítés hatására a munkatermelékenység 1949 és 1953 közt megkétszereződött, pedig az építőiparban a munka megszervezése, a dolgozók szaktudása és munkafegyelme még rengeteg javításra szorul. Az építőipari gépek termelékenységére jellemző, hogy például egy félköbméteres eszkavátor 8 óra alatt mintegy 500 köbméter földet emel ki, tehát annyit, mint 100 kubikos; egy hernyótalpas daru 1 műszakban 180 ember munkáját végzi el; egy köbméter beton kézi keverése 7 forintba, géppel való elkészítése pedig 1,62 forintba kerül.

A szénbányászatban már mintegy 60 százalékra gépesítettük a rakodási és a szállítási munkákat. A kombájnnal, az egyesített röl-
selő-, aprító- és rakodógéppel való jövesztés színvonala még igen alacsony, de a fúró-robbantó technikával és a préslégfúrókkal való gépesítésben már szép eredményeket értünk el. Jól érzékelteti a gépesítés termelékenységnövelő hatását, hogy például kézi munkával egy hónap alatt átlagosan 35 méteres bányafolyosó elővájása végezhető el, géppel ugyanannyi idő alatt mintegy 90 méteresé.

Kohászatunk gépesítésében és korszerűsítésében különösen leg-
utóbb értünk el nagy eredményeket. A diósgyőri 700 köbméteres nagyolvasztó és a Sztálin Vasmű kohóműve már a legkorszerűbb technika alapján készült. Ezekben a kohóművekben minden munkát gépesítettünk, sőt legtöbbjüket automatizáltuk is. A kokszt és az ércet vagonbuktatókkal rakjuk ki a tárolókba, innen szállítószalagok viszik a bunkerekbe, onnan pedig automatikus irányítással mérlegkocsik juttatják el a felvonókra és a kohóba. Teljesen auto-

matikus a hőfok és a szélnyomás szabályozása is. Nem csoda, hogy ilyen kohó irányításához és kiszolgálásához csak körülbelül tizedannyi ember kell, mint a régiéhez.

Eredményeink a gépiparban is jelentősek, különösen ha megfontoljuk, hogy a felszabadulás előtt nem volt szerszámgépiparunk. Ma már igen sokfajta szerszámgépet gyártunk. Bár az automata gépsorok széleskörű alkalmazása még elég távoli feladat, az RM Varrógépgyárban az idén valószínűleg üzembehelyezhetjük az első, magyar szerkesztők tervezte, Magyarországon gyártott automata gépsort. Az automata sor négy gépegységből fog állni, s a varrógépféjet fogja készremunkálni. Előzetes számítások szerint a gépsortól nyolcszoros termelékenységnövekedés várható. Gépiparunkban a gépesítés elsősorban úgy fejlődik, hogy ahol a termelés jellege megengedi, mindenütt áttérünk az univerzális (több műveletre alkalmas) gépekről a sokkal nagyobb termelékenyséű, többkéses gépekre, az automatagépekre vagy a meghatározott műveletre készített célgépekre.

Szolgáljon összehasonlításként a következő táblázat:

Azonos műveletek elvégzéséhez szükséges:

Szerszámgépek fajtája	Szerszámgépek száma	Munkások száma	Terület m ²
esztergapad	30	30	250
revolverpad	20	23	180
többsoros automata	4	2	60

Igen elhanyagoltuk iparunkban a rakodási és a szállítási munkák gépesítését. Ezen a területen a következő években nagyon sokat kell javítanunk.

Eredményes útja a gépesítésnek az úgynevezett *kisgépesítés* is. Kisgépesítésen általában a fizikai munkának egyszerű eszközökkel való megkönnyítését, termelékenyebbé tételét értjük. A kisgépesítés rendkívül széles területen hat, s igen nagyjelentőségű a munkafeltételek megjavítása, a munkatermelékenység növelése szempontjából. A kisgépesítés a munkatermelékenység növelésének kimeríthetetlen területe. Újítóink és sztahanovistáink számtalan kisgépesítési javaslatot valósítanak meg. Pioker Ignác sztahanovista gyalus, a Szocialista Munka Hőse, vagy Muszka Imre kiváló sztahanovistánk nagyrészt ilyen kisgépesítés jellegű újításainak köszönheti nagyszerű eredményeit. Hadd ismertessünk ilyen kisgépesítési módszert. A szövőgépbeállító sablon Borbély elvtársnak, a Győri Textilművek Kossuth-díjas főmérnökének újítása. A szövő-

gép beállítása komplikált művelet. Ezelőtt a mester szabad szemmel végezte a beállítást. Borbély főmérnök matematikailag elemezte az összefüggéseket, s gondos számítások alapján megállapította, hogyan dolgoznak össze a gép egyes elemei a különböző szövetfajták szövésekor. A számítások alapján sablont készített; ennek segítségével minden munkás maga állíthatja be gépét. A pontosabb beállítás folytán most kevesebb a szakadás, s természetesen sokkal nagyobb a munkatermelékenység.

Rendkívül fontos területe a termelékenység növelésének — különösen a gépiparban — a *készülékezés* fejlesztése. A készülékek a munkagépre szerelt szerkezetek, amelyek bővítik a gép felhasználási lehetőségeit, specializált szerszámgéppé alakítják át az univerzális szerszámgépet, csökkentik a munkadarabbefogási és a gépbeállítási időt, lehetővé teszik, hogy betanított munkás végezze el a munkát stb.

A munkások teljesítménye a gépiparban nagyrészt a *szerszámok* minőségétől, alakjától, vágótulajdonságaitól függ. Ezért a szerszámok minőségének megjavítása is a termelékenységnövelés fontos eszköze.

Népi demokráciánk új szakaszában tovább kell fejlesztenünk a gépesítés során eddig elért eredményeket. A gépesítés továbbfejlesztésén kívül elsősorban arra kell törekednünk, hogy jobban kihasználjuk gépeink, berendezéseink kapacitását. Ezért meg kell javítanunk gépeink állapotát, elsősorban a karbantartás jobb megszervezése útján. Föl kell kutatnunk gépei berendezéseink fogyatékoságait, s e fogyatékoságok megszüntetésével kell fokoznunk termelékenységüket.

Ezen a területen is hatalmas tartalékaink vannak. Például a Papíripari Kutató Intézet, a Csepeli Papírgyár és a könnyűipari minisztérium műszaki és fizikai dolgozóiból alakult brigád fölülvizsgálta a papírgyárak gépei berendezését, s gondos műszaki elemzéssel megállapította a szűk keresztmetszeteket. Az egyik legnagyobb gépen az előkészítő berendezés okozta a problémát. A brigád szaporította az anyagörlóberendezés fordulatszámát, fokozta az örlőnyomást, részben rendszeresítette a folyamatos örlést stb. Ezekkel az intézkedésekkel megszüntette a szűk keresztmetszetet, s 50 százalékkal fokozta a gép kapacitását. Természetesen emelkedett a munka termelékenysége és a dolgozók keresete is.

Gépparkunk jobb kihasználása, gépeink korszerűsítése: a termelékenység növelésének kimeríthetetlen tartaléka.

Az új technika alkalmazásának másik eszköze a *korszerű technológia* kidolgozása és a technológia állandó tökéletesítése.

Az új technológiai módszerek kidolgozásában ipari kutatóintézetekre mindnagyobb feladatok hárulnak. A tudományos szervek és a termelő üzemek folyton szilárduló kapcsolatai biztosítják, hogy az előbbiek egyre gyakrabban foglalkozzanak a szocializmus építésében fölvetődő problémák megoldásával. Még jelentősebb a korszerű technológiai eljárások meghonosításában a Szovjetunióval és a népi demokratikus országokkal való, egyre mélyülő műszaki és gazdasági együttműködés; ez lehetővé teszi a Szovjetunió és a baráti országok élenjáró gyártási módszereinek átvételét. De észrevehetően akadályozza a lehetőségek kihasználását, hogy minisztériumaink eddig nem szervezték meg kellőképpen sem a nemzetközi együttműködés, sem a tudományos kutatás eredményeinek széleskörű üzemi alkalmazását. Ennek jó megszervezése egyik legfontosabb és legsürgősebb feladatunk.

A gyökeresen új gyártási eljárások alkalmazásán kívül igen nagy termelékenységnövelő hatású a meglévő technológiai folyamatok észszerűsítése és tökéletesítése. Ennek egyik legfőbb iránya *a termelési folyamatok meggyorsítása*, intenzívebbé tétele. Ilyen például az oxigén alkalmazása a vaskohászatban és a vegyiparban; a magasnyomás alkalmazása a gőzkazánok és a vegyi berendezések munkájában stb. Termelékenységnövelő hatásuk kétségtelen: növelik az azonos munkaráfordítással gyártott termék mennyiségét, csökkentik a munkaigényességet, növelik a termelékenységet. A gépiparban a gyorsforgácsolás módszere a gép fordulatszámának fokozásával vagy a kés eltolásának növelésével voltaképp ugyanerre törekszik: minél nagyobb forgásmennyiség minél gyorsabb eltávolítására. A legeredményesebb módszerek egyike a Koleszov-léle szélesvágás. Ma már sokszáz sztahanovistánk legyőzte az eleinte mutatkozott nehézségeket, s növekvő sikerrel alkalmazza ezt a módszert, amelynek hatására jellemző, hogy például a Kőbányai Vas- és Acélöntöde egyetlen új gép beállítása nélkül 25 százalékkal több hengerperselyt munkált meg, mint korábban s a munkaigényesség csökkenésével elért havi megtakarítás csak ezen a műveleten 3320 forint.

Ugyanilyen célt szolgál az úgynevezett többkétes megmunkálás. Például az Esztergomi Szerszámgépgyár, amely az esztergaágak gyalulásakor áttért 5—10 kés egyidejű alkalmazására, 1953-ban mintegy 3000 órát takarított meg; ez megfelel 757 esztergaág gyalulási idejének. Komáromi Lajos, a Klement Gottwald-gyár sztahanovista marósa, a Szocialista Munka Hőse sajátrendszerű két- és négyélű maróival nemcsak a szerszámok élettartamának növelését érte el, hanem a termelékenység négyszeres, sőt ötszörös növelését is.

Az is fokozza a termelékenységet, ha a fémek végleges formája meleg állapotban alakul ki, s ha minimumra csökken a gépi megmunkálás. Erre szolgál a precíziós öntés, a fröccsöntés, a kokillöntés, vagy a kovácsolásban a szabad kovácsolás helyett a süllyesztékes kovácsolás. Nézzük meg, mennyire megnöveli ez a termelékenységet. Egy tehergépkocsi készremunkált mellső tengelye 12,6 kg. Szabad kovácsolással 36 kg-os félkészdarabból készül, süllyesztékes kovácsolással 17 kg-osból. Az első esetben a gépi megmunkálás 64 óra, a második esetben csupán 4,5 óra. Az első esetben 23,4 kg, a második esetben 4,4 kg fém válik forgácssá.

Rendkívül nagyjelentőségű a technológia tökéletesítése szempontjából az újítomozgalom. Különösen alkalmas módszer a dolgozók bekapcsolására a termelési folyamat észszerűsítésébe a műszaki és szervezési intézkedések terve (az úgynevezett Műszinterv), amely a vállalati, illetve a műhelytervben megszabott feladat megoldására mozgósítja a dolgozókat, s az általuk javasolt intézkedéseket foglalja magában. Egyik legnagyobb előnye, hogy irányt szab az újítótevékenységnek, mert a „szűk keresztmetszetek” megszűntetésére szólítja föl a dolgozókat.

A termelékenység alakulására természetesen a technológiai fejelem és a selejt alakulása is hat. Ha több a selejt, kevesebb a használható termék, kisebb a munka termelékenysége. Ezért a selejt csökkentéséért, a technológiai utasítások megtartásáért folyó küzdelem a termelékenység növeléséért folyó küzdelem is.

Fontos a termelékenység növelésében a szabványosítás és a tipizálás. A különböző méretű gépeken az egységesített alkatrészek felhasználása lehetővé teszi a nagyobb szériagyártást. A nagyszériák gyártásának előnye, hogy fokozottabban alkalmazhatók a különféle készülékek, s könnyebben megszervezhető a folyamatos gyártás; ez pedig növeli a termelékenységet.

A szabványosításon és a tipizáláson kívül a gyártmányok konstrukciójának egyszerűsítése is nagy tartaléka a termelékenység növelésének. Nemcsak azért vizsgáljuk felül a gyártmányok konstrukcióját, hogy csökkentsük súlyukat, az alkatrészek számát, hanem hogy olyan gépeket gyártsunk, amelyekkel korszerű és termelékeny tömeggyártási eljárásokat alkalmazhatunk. Ezért nagyjelentőségű villamosiparunkban a Szoboljev szovjet mérnök kezdeményezése nyomán nemrég megindult „gazdaságos méretezési mozgalom”, mert éppen ezt a feladatot tűzi ki célul: a tervezők, a technológusok és a sztahanovisták egyes brigádjai felülvizsgálják a gyártmányok konstrukcióját, s javaslatokat tesznek egyszerűbb kivitelű, de egyúttal jobb minőségű és olcsóbb változatok gyártására. Ez a fiatal

mozgalom már eddig is figyelemreméltó eredményeket ért el, de még korántsem merítette ki az összes meglévő lehetőségeket.

Vázoltuk a korszerű technika alkalmazásának fontosabb irányait. Népi demokratikus fejlődésünk új szakaszában iparunk egyik legfontosabb feladata, hogy a gépek karbantartásának megjavítása, korszerű technológiai eljárások elterjesztése és alkalmazása útján biztosítsa meglévő gépeink és berendezéseink jobb kihasználását, s ezzel a munka termelékenységének emelését.

2. A korszerű munkaszervezés

A munkatermelékenység emelésének egyik legfontosabb módja a munka helyes megszervezése. Ezzel kapcsolatban három kérdést kell kiemelnünk:

- a munkahely megszervezését,
- a folyamatos gyártási eljárások alkalmazását,
- az egyenletes ütemű termelést.

A legjobb sztahanovisták példája is bizonyítja, hogy eredményeik egyik forrása: *a munkahely helyes megszervezése*. Munkateljesítményeikhez nagyban hozzájárul, hogy a munka kezdete előtt megfelelően előkészítik a szerszámokat, a műszereket, az anyagokat, mindig ugyanarra a helyre rakják szerszámaikat, így nem kell keresgélniük stb. De üzemeinkben a jó munkaszervezés még korántsem általános jelenség: dolgozóink még igen gyakran panaszkodnak, hogy az anyaghiány, a szerszámmért való ácsorgás, a rajzra való várakozás stb. akadályozza munkájuk elvégzését.

A jó munkaszervezés nem egyszerű feladat; minél bonyolultabb a termelés technikája, annál nehezebb a helyes munkaszervezés.

A korszerű nagyüzem termelési folyamatában gyakran sokezer, egymás munkáját kölcsönösen kiegészítő dolgozó vesz részt. Ebben a komplikált termelési rendszerben csak igen gondos, körültekintő munkával biztosítható, hogy minden egyes munkahelyen ott legyen a rajz, a nyersanyag, a szerszám, szükség esetén idejében odaérkezzék a javítóbrigád, vagy a villanyszerelő. E feladat megoldásában a termelési diszpécsterszervezeten kívül döntő szerep jut a művezetőknek, a munkahelyek parancsnokainak. Iparunkban ezen a területen még sok a hiba, ezért fontos, hogy új életre keltsük Deák elvtársnak, a MÁVAG Kossuth-díjas művezetőjének mozgalmát. A Deák-mozgalom célja nemcsak a dolgozók munkafegyelmének megszilárdítása, hanem a verseny feltételeinek biztosítása, vagyis a munkahely helyes megszervezése is. A mozgalom igen figyelemreméltó eredményeket ért el; nagy kár, hogy az utóbbi időben elsekélyesedett. Persze ebbe semmikép sem nyugodhatunk bele.

Az iparosítás túlhajtott üteme, a tervek túlfeszítettsége miatt eddig sok vállalatunk nem biztosította a munkahelyellátottságot. Most a fejlesztés lassúbb üteme lehetővé teszi, hogy kiküszöböljük ezeket a hibákat, s idejében biztosítsuk a szükséges anyagot, szerzőszámot és a nagytermelékenyséű munka összes szükséges feltételeit.

A termelőfolyamatok meggyorsítása, intenzívebbé tétele nemcsak a már említett technológiai eljárásokkal érhető el, hanem jó munkaszervezési módszerekkel is. Ilyen módszer például: a műveletek számának csökkentése, a bonyolult műveletek felbontása egyszerűbbekre, a szakképzett és a szakképzetlen munka, az alapmunka és a kisegítőmunka elválasztása, a munkagépek átállítási számának csökkentése és az átállási idők megrövidítése stb. Mindezek a szervezési módszerek biztosítják a munkatermelékenység jelentős fokozását. Például a bonyolult műveleteknek egyszerűbbekre való felbontása, amely rendszerint a folyamatos termelésre való áttérésre válik szükségessé, két-háromszorosra, sőt egyes esetekben öt-hatszorosra növeli a munka termelékenységét.

A munkaszervezés egyik legfejlettebb formája a *folyamatos termelés*; ennek lényege, hogy a munkadarab a technológiai előírásokban megszabott műveleti sorrend szerint megszakítás nélkül mozog egyik munkagéptől a másikig, s ugyanazon a munkahelyen mindig ugyanazt a műveletet végzik el rajta. A legkorszerűbben megszervezett üzemekben a munkadarabok továbbítását is gépek, szállítóeszközök (szalagok, görgőpályák stb.) végzik.

A folyamatos termelés nagyon növeli a munka termelékenységét mert megrövidíti a készvártmány gyártási idejét (a gyártmány a technológiai folyamat minden szakaszán egyidejűleg készül, nincs szükség a berendezések átállítására, s ezért megszűnnek az előkészítő és a befejező munkákkal kapcsolatos időveszteségek), lehetővé teszi nagytermelékenyséű célgének és készülékek alkalmazását stb.

Géngváraink egyre sikerebben alkalmazzák a folyamatos gyártást. Termelékenységemelő hatását mutatja, ha például a MAVAG Mozdony- és Géngvárban a 275 lóerős lokomobilok gyártási ideje 1950-től 1952-ig 75,5 normaóráról 56,9 órára, a Csepel Autógyárban pedig 100 db. motor forgácsolási ideje 1951 decemberétől 1953 júniusáig 134,5 óráról 100 órára csökkent a folyamatos gyártásra való áttérés eredményeképp. Cíőőiparunk is elsősorban a szalagszerű gyártás elterjesztésével igyekszik fokozni a munka termelékenységét. 1949-ben cíőőiparunkban csak két szalag működött, ma már 19 szalag dolgozik. A folyamatos termelés megszervezése a többi iparágban is jelentős tartaléka a munkatermelékenység további emelésének.

A legutóbbi években sokat írtunk és beszéltünk az *egyenletes ütemű termelésről*. A termelés egyenetlensége, a hónapról hónapra, negyedévről negyedévre visszatérő rohammunka egészségtelen jelenség, s a munkatermelékenység növelésének egyik komoly akadály. Egyes vállalatunk már érték el némi eredményt a termelés egyenletesebbé tételében, de népgazdasági szempontból a helyzet még nem kielégítő. Iparvállalatunk többségére ma is a hóvégi, a negyedévégi stb. rohammunka jellemző. Most, népi demokráciánk új fejlődési szakaszában fokozottabb lehetőségünk nyílik az egyenletes ütemű termelés megvalósítására, mert, miként a központi vezetés október 31-i határozata is hangsúlyozta: az iparfejlesztés lassítása megkönnyíti a termelés jobb megszervezését, a folyamatos anyag- és energiaellátás biztosítását.

A termelés egyenetlensége, a rohammunka következménye, hogy a termelési időszak elején a termelőberendezések nincsenek kellőképpen kihasználva, a munkások nem kapnak elég munkát, ezért alacsony munkájuk termelékenysége, kicsi a keresetük. Az időszak végén ennek éppen fordítottját tapasztaljuk: megindul a rohammunka, elmarad a gépek rendszeres karbantartása, sok a túlóra, nő a selejt. De a végeredmény ugyanaz, mint az első esetben: csökken a munkatermelékenység, emelkedik az önköltség.

Jónéhány iparvállalatunk hasznosította a szovjet vállalatok tapasztalatait, s egy-egy tervidőszak folyamán figyelemreméltó eredményeket ért el. Ezek a vállalatok bebizonyították, hogy a mi iparunk is képes az egyenletes termelésre. Igaz, hogy nálunk még sok nehézség akadályozza az egyenletes ütemű termelés megszervezését. Még korántsem tudtuk egyenletessé tenni gyáraink anyagellátását; üzeminknek nincsenek meg a szükséges nyersanyag- és félgyártmány-tartalékaik; sok gyárunknak nincs meghatározott termelési profilja; egyes gyártmányok előállításakor túlságosan kiterjedt kooperációt szerveztünk meg, s ez nehezíti a határidők megtartását; vállalatunk általában nem kapnak távlati terveket, sőt a rendes évi és operatív negyedévi tervek is csak késve jutnak el hozzájuk; sok a tervváltoztatás. E nehézségek miatt sok gazdasági vezető megoldhatatlan feladatnak tartja a rendteremtést, holott az egyenletes munka kedvező hatása csakhamar továbbgyűrűzne. Ha sikerül egyenletessé tenni a kohászat termelését, könnyebbé válik a gépgyárak helyzete; ha a fonodák egyenletesen szállítják a fonalat, a szövődék is könnyebben megvalósíthatják az ütemes termelést stb.

Az egyenletes ütemű termelés megvalósítása megköveteli a termelés gondos műszaki és szervezeti előkészítését, az előkészítő és a feldolgozó műhelyek helyes arányainak kialakítását, a gyár és a munkahelyek anyagellátásának megszervezését, a karbantartási

rendszer kiépítését stb. De a felsoroltakon kívül nagyon fontos a vállalati operatív tervezés rendszerének fejlesztése és a termelési diszpécser-rendszer kiépítése is.

3. A dolgozók szaktudásának emelése

A dolgozók kultúrájának és termelési tapasztalatainak növekedése hatalmas erő, amely meggyorsítja a társadalmi munka termelékenységének emelkedését. A termelőberendezések jobb kihasználása, a korszerűbb technika alkalmazása meg is követeli a nagyobb szaktudást. A szocializmusban a munka alkotó, teremtő jellegű; a szocialista termelés lehetővé teszi a dolgozók képességeinek sokoldalú fejlesztését, kulturális és műszaki színvonaluk rendszeres emelését.

A legutóbbi évek során az ezen a területen elért fejlődésünk nem mondható kielégítőnek. Igaz, hogy évről évre jelentősen növekedett az új ipari szakmunkások száma, s fokozódott az iparban már hosszú évek óta dolgozó munkások szakmai tudása. De az iparosítás túlságosan gyors üteme és a tervek gyakori túlfeszítetttsége, valamint az iparba bekerült új munkások aránytalanul nagy száma hátráltatta a dolgozók szaktudásának megfelelő gyarapítását.

Most az iparosítás lassúbb üteme lehetővé teszi, új feladataink pedig megkövetelik, hogy emeljük a munkások és a műszaki dolgozók szaktudását, mert csak így érhető el a termelékenység jelentős növelése. Természetesen nemcsak a dolgozók szaktudását, hanem kulturális, ideológiai és politikai műveltségüket is növelnünk kell. Sztálin elvtárs legutolsó művében utal e kérdés nagy jelentőségére:

„Mi lenne, ha nem egyes munkáscsoportok, hanem a munkások többsége emelné fel kulturális és technikai színvonalát a mérnöki-technikusi személyzet színvonalára? Iparunk más országok ipara számára elérhetetlen magasságba emelkednék.” (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 30. old. Szikra. 1953.).

A szakmai tudás és az összegyűjtött gyakorlati tapasztalatok széleskörű elterjesztésének egyik legalkalmasabb eszköze a sztahanovista módszerek szervezett átadása. De ez a mozgalom csak akkor lehet eredményes, ha biztosítjuk a nagy teljesítmény eléréséhez szükséges feltételeket. A jól szervezett sztahanovista munkamódszer-átadó tanfolyamok eredményességét bizonyítja például, hogy az EMAG gyár 1953 szeptemberében szervezett tanfolyamán részt vett 22 dolgozó átlagos teljesítménye 88 százalékról a tanfolyam végéig 121 százalékra emelkedett.

Tovább kell fejlesztenünk a Röder-mozgalmat, amelynek lényege, hogy a sztahanovisták védnökséget vállalnak a normájukat

nem teljesítő, gyakorlatlan dolgozók felett, s közvetlen munkamódszerátadással segítik őket. 1953-ban több mint 14 000 gépipari dolgozó vett részt rendszeresen ebben a mozgalomban. A 100 százaléknál kevesebbet teljesítő dolgozók száma januártól novemberig 16 százalékkal csökkent. A Ganz Kapcsolók és Készülékek Gyárában Torzsa Sándor és Bacsu Béla sztahanovista 4 átképzőst patronált; az átképzősök átlagos normateljesítménye 3 hónap alatt 65—70 százalékról 117—128 százalékra emelkedett. A munkatermelékenység-növelés tartalékainak jellemzésére elég egy adat: ha minden dolgozó legalább 90 százalékra teljesítené normáját, évente mintegy 400 millió forinttal több értéket termelhetnének.

Ipari üzemeinkben még kevésbé terjedt el a Kovaljov-módszer, a sztahanovista munkamódszerek átadásának legkorszerűbb, legtudományosabb formája. Kovaljov Sztálin-díjas szovjet mérnök módszerének lényege, hogy a gyár műszaki dolgozói tanulmányozzák és tudományosan elemzik a legjobb sztahanovisták munkamódszerét, s megállapítják: melyek a legnagyobb termelési eredményt adó munkafogások. Ezeket a munkamódszereket ideális műveleti előírásban egyesítik, s hozzásegítik a dolgozókat, hogy elsajátítsák ezeket a fogásokat. A mozgalom a Szovjetunióhoz hasonlóan, nálunk is először a könnyűiparban eresztett gyökeret, de már a népgazdaság többi ágában, s az ebből a szempontból legkomplikáltabb gépiparban is terjed.

A dolgozók szaktudása emelésének egyik jelentős útja az újítómozgalom. Újítómozgalmunk eredményesen fejlődik. Több száz ezerre rúg az évenként beadott újítási javaslatok száma és sokszázmillióra a megvalósításukból származó megtakarítás. Hogy például a MÁVAG mozdonygyárban a 0-5-0 típusú gőzmozdonyok elkészítésére fordított normaórák száma az 1948. évi 181-ről 1952-ig 109-re csökkent, abban nagy része volt a MÁVAG dolgozói többszáz újításának.

A következő években a szervezettebb, nyugodtabb munka minden bizonnyal kedvezni fog az újítótevékenység újabb fejlődésének. Az újítómozgalom fejlődésének további fontos feltétele, hogy üzemeink egyre gondosabban dolgozzák ki a műszaki és szervezési intézkedések tervét, amely irányt szab az újítómozgalomnak.

4. A dolgozók jólétének fokozása

A munkatermelékenység növekedésének nemcsak következménye, de egyúttal állandó forrása is a dolgozók jólétének emelkedése. A központi vezetés 1953 október 31-i határozata megszabja, hogy gondoskodjunk a dolgozók szükségleteiről, jogos kívánságaik telje-

sítéséről, panaszai orvoslásáról, mert „a terv teljesítése és a dolgozókra való gondoskodás elválaszthatatlan”. Ez következik a szocializmus gazdasági alaptörvényéből is, amely a termelés céljaként az ember szükségleteinek maximális kielégítését jelöli meg.

A legutóbbi néhány évben ezen a területen követtük el a legtöbb hibát, helyesebben, itt csúszosodtak ki gazdaságpolitikánk hibái. Nagyrészt ez volt az oka, hogy a munka termelékenység nem növekedett kielégítően. A központi vezetés határozatainak részletesen megjelölik a dolgozók élet- és munkakörülményeinek gyökeres megjavítására irányuló legfontosabb intézkedéseket. E határozatok szerint több lakást fogunk építeni, különösen a nagy ipari és bányászati központokban, mert ezzel nemcsak a munkások jólétét emeljük, hanem a munkásvándorlást is csökkentjük; növeljük a dolgozók orvosi és egészségügyi ellátására, üdültetésére, oktatására fordított összegeket; gondoskodnunk kell róla, hogy a dolgozók reálbére ne csak a munkabéralap folytonos növekedése, hanem a fogyasztási cikkek árának rendszeres csökkentése útján is állandóan emelkedjék stb.; fokozottan gondoskodni fogunk a dolgozók munkakörülményeinek megjavításáról is, biztosítjuk az üzemekben a rendet és a tisztaságot, fejlesztjük a baleset- és az egészségvédelmet, gondoskodunk a munkahely jó megszervezéséről, javítjuk az üzemi étkeztetést, bővítjük a napközik, a bölcsődék hálózatát stb.

A dolgozók munka- és életkörülményei megjavítása szempontjából nagyjelentőségű a *kollektív szerződések* rendszere. A kollektív szerződést általában a vállalat igazgatósága köti a munkásokkal és az alkalmazottakkal, akiket a szakszervezet üzemi bizottsága képvisel. E szerződések tökéletesítését a következő időszakban nem a vállalt kötelezettségek számának növelésével, hanem e kötelezettségek tudatosításával és teljesítésük rendszeres ellenőrzésével kell megoldanunk.

A termelékenység fokozásának egyik fontos ösztönzője a *szocialista bérezés*. A központi vezetés október 31-i határozata rámutat, hogy ezen a területen is sok a tennivalónk. A leggyakoribb és a legveszélyesebb hiba — rendszerint helytelen munkanormák megállapítása útján — az egyenlősire való törekvés: a szakképzett és a kevésbé szakképzett munka különbségének elmosása. Vállalataink jelentős része még ma is többnyire olyan tapasztalati-statisztikai normákkal dolgozik, amelyek nem ösztönöznek nagyobb teljesítményekre, mert az előző időszakban elért teljesítményeket rögzítik. Kevés a helyesen megállapított műszaki normánk, amely az üzem technikai színvonalának és szervezettségének, valamint a legjobb dolgozók módszereinek mérlegelésével valahol az átlagos képességű dolgozók és a sztahanovisták teljesítménye közt állapítja meg a kö-

vetelményeket, s ezzel arra ösztönzi a vállalat munkásait és műszaki dolgozóit, hogy az élenjárók munkamódszereinek átvételével, a termelés szervezeti és műszaki-feltételeinek tökéletesítésével állandóan emeljék a termelékenységet.

Nehézségeket okoz az is, hogy elsősorban a gépi munkákra állapítottunk meg műszaki normákat. A kézi munkára, szerelésre stb. nincsenek műszaki normák, ezért itt a keresetek megokolatlanul nagyobbak. Ennek következtében a dolgozók a népgazdasági szempontból amúgyis szűk keresztmetszetű gépi munka területéről a kézi-munka területére igyekeznek. A munkatermelékenység szempontjából rendkívül káros ez a helyzet, amelyen sürgősen javítanunk kell. Növelnünk kell a szakmunkások és a szakképzetlen munkások bérei közt a különbséget, jobban kell díjaznunk a legnehezebb fizikai munkákat, s meg kell szüntetnünk a premizálási rendszerünkben sokhelyütt föllelhető sematizmust. A prémiumok ma a legtöbb helyen szinte kizárólag a tervek mennyiségi teljesítésére ösztönöznek, nem domborítják ki eléggé a gazdaságosság szempontjait. Az is helytelen, hogy a prémium nem függ össze szorosan a dolgozók közvetlen feladataival.

Tovább kell fejlesztenünk a munkabéralap tervezésének és ellenőrzésének módszerét is. A munkabéralapoknak az utóbbi években bevezetett szigorú ellenőrzése hozzájárult a munkatermelékenység emelkedéséhez, de ez az ellenőrzés sokszor merev volt, adminisztratív módszerekkel történt, s ezért zavarta a termelés menetét.

5. A szocialista munkafegyelem megszilárdítása

A munkatermelékenység fokozásának fontos forrása a munkaidőalap jobb kihasználása.

A munkaidőalap az a munkaidőmennyiség, amellyel a vállalat meghatározott időszakban rendelkezik. A munkaidőalap két részre tagozódik: a termelőmunka és a munkamegszakítások idejére. Ha jobban a munkaidőalap kihasználása, a dolgozó azonos idő alatt több terméket gyárt, vagyis növekszik a munka termelékenysége. Törekedjünk tehát, hogy minimálisra csökkentsük a munkamegszakításokat, a munkaidővesztéseket (munkaidővesztés származhat például abból, hogy a munkásnak várakoznia kell az anyagra, a szerszámra, a darura, a gépbeállításra, a gépjavításra, a MEO-ra stb.). Az ilyenfajta idővesztések legfontosabb oka a rossz munkaszervezés, de gyakoriak a munkástól függő idővesztések is (igazolatlan hiányzás, késés, a munkahelyről való eltávozás, a munka időelőtti befejezése stb.). A diósgyőri DIMÁVAG gépgyár vezetői részletesen elemezték a veszteségidőket, és megállapították, hogy az idővesztések miatt csak ebben a gyárban évente mintegy 64 millió forint

a termelési értékvesztés; benne a munkástól függő veszteségek összege 23 millió forint.

Az iparban az állásidők tavalyelőtt emelkedtek 1951-hez képest; tavaly sem javult a helyzet, bár egyes vállalatok tavaly 1952-höz képest jelentősen javítottak munkájukon. Ez meg is látszik termelékenységük alakulásán. Például a Fémáru- és Szerszámgyárban az igazolatlanul mulasztott munkanapok száma 2336-ról 957-re csökkent; nyilvánvalóan ennek is nagy része van abban, hogy az egy munkás egy napra számított termelékenysége átlagosan 53 százalékkal emelkedett. A MÁVAG-ban az igazolatlanul mulasztott munkanapok száma tavaly 11 070-ről 7199-re csökkent, a termelékenység pedig 17 százalékkal emelkedett. Mindennek ellenére az egész ipar még korántsem használja ki a munkások évi munkaidőalapját. Ha dolgozóink évi átlagos munkaidőalapkihasználását csupán egy nappal növelnénk, népgazdaságunk körülbelül 200 millió forinttal több termelési értékhez jutna. Látjuk tehát: mekkora tartalékok rejlenek a munkaidőalap jobb kihasználásában.

6. A szocialista munkaverseny további fejlesztése

A kapitalizmus megdöntése után a munkatermelékenység állandó növekedésének egyik legfontosabb tényezőjévé válik a dolgozók tömegének alkotó kezdeményezése, amely a szocialista munkaversenyben fejeződik ki. Sztálin elvtárs mondta: „Csakis a milliós tömegek munkalendülete és munkalelkesedése biztosíthatja a munka termelékenységének folytonos növekedését, mely nélkül országunkban a szocializmus végleges győzelme a kapitalizmus fölött elképzelhetetlen“ (*Sztálin Művei*. 12. kötet. 131. old. Szikra. 1950). A szocialista munkaverseny megkönnyíti az élenjáró tapasztalatok elterjesztését, segíti az elmaradó vállalatokat és az elmaradó dolgozókat, hogy elérjék az élenjáró vállalatok, illetve sztahanovisták teljesítményét.

A szocialista munkaverseny szocialista építésünknek rendkívül fontos eszköze. Versenymozgalmunk szép eredményeket ért el, de még korántsem mentes kisebb-nagyobb hibáktól. Az egyik legnagyobb hiba, hogy a verseny kampányjellegű; ez híven tükrözi operatív tervezési rendszerünk elmaradottságát. Meg kell értenünk, hogy a tervek felbontása, vagyis operatív tervek nélkül nem tudjuk pontosan megjelölni minden műhely, brigád vagy dolgozó feladatát. Márpedig ez mindenféle verseny sikerének egyik legdöntőbb feltétele. Az operatív tervezés munkáját eddig nagyon akadályozta, hogy üzemünk sokszor késve kapták meg terveiket, s gyakoriak voltak a

tervmódosítások is. Most eljött az ideje, hogy iparosításunk nyugodtabb ütemé alapján megjavítsuk tervezési munkánkat, megszüntessük az említett hibákat. Tovább kell fejlesztenünk a termelési diszpécsterszervezetet, a termelés operatív irányító szervezetét, márcsak azért is, mert ezzel a szocialista munkaverseny szervezetiileg megerősödik. A diszpécsterszervezet nemcsak az operatív terv elkészítésével, a tervfelbontással segíti a verseny kibontakozását, hanem azzal is, hogy a napi tervekbe már beiktatja a dolgozók versenyfelajánlásait, s a napi diszpécserjelentések útján biztosítja a felajánlások végrehajtásának ellenőrzését.

Tovább kell fejlesztenünk azokat a versenyformákat, amelyek népi demokráciánk új szakaszában a legidősezerűbbek, s a leginkább előmozdítják a munkatermelékenység növekedését: az 550 órás mozgalmat és a berendezések jobb kihasználására irányuló egyéb mozgalmakat; a Koleszov-mozgalmat és minden olyan kezdeményezést, amely a munkafolyamatok meggyorsítása útján növeli a munka termelékenységét; a takarékos méretezés mozgalmát, amely a gyártmányok konstrukciójának felülvizsgálata révén csökkenti az anyagszükségletet és a munkaigényességet; a Röder- és a Kovaljov-mozgalmat, amelynek célja, hogy az élenjárók színvonalára emelje az elmaradókat; a munkafegyelem megszilárdítására és a munka jó megszervezésére törekvő Deák-mozgalmat stb.

Gondoskodnunk kell a nemrég megindult „kiváló minőségért” mozgalom továbbfejlesztéséről is. Ennek jelentőségét az határozza meg, hogy a gyártmány minőségének javulása egyértelmű az áru tartósabbá válásával, ez pedig úgy hat, mintha azonos munkával több terméket termelnénk, vagyis fokoznánk a munka termelékenységét.

Tökéletesítenünk kell a Műszintterv kidolgozásának és ellenőrzésének módszereit, hogy továbbfejleszthessük az újítómozgalmat, mind több dolgozót vonhassunk be a tervek összeállításába, s tervszerűen ismertessük meg a dolgozókkal a legjobb munkamódszereket.

Fejlődésünk új szakaszában a munkatermelékenység fokozásának legfontosabb módszerei: az egyenletes termelés megvalósítása, a dolgozókról való fokozott gondoskodás, továbbá a berendezések jobb kihasználása. Mindezeket fejlesztenünk kell, de nem hanyagolhatjuk el a munkatermelékenység gyors és szüntelen emelkedését biztosító egyéb módszereket sem, mert csak valamennyi módszer együttes alkalmazásával valósíthatjuk meg pártunk és kormányunk legfontosabb célját: dolgozó népünk életszínvonalának általános emelését.

A Szovjetunió nemzeti jövedelme

A Szovjetunió nemzeti jövedelme a szovjet emberek szakadatlanul növekvő anyagi szükségletei kielégítésének, a társadalmi termelés szüntelen bővítésének, a szovjet állam gazdasági hatalma és védereje fokozásának a forrása. A nemzeti jövedelem növekedése alapján fejlődik a szovjetország kultúrája, tudománya és művészete.

A Szovjetunió nemzeti jövedelmének szüntelen és gyors növekedése a legnyilvánvalóbban és a legáltalánosabb formában bizonyítja a szocialista gazdasági rendszer fölényét a tőkés rendszerrel szemben, valamint a szovjet nép életszínvonalának szakadatlan emelkedését.

Tehát a nemzeti jövedelemre, a nemzeti jövedelem növekedésére, elosztására és felhasználására vonatkozó kérdések nagyon fontosak.

A kommunista párt és a szovjet kormány szüntelenül gondoskodik a nemzeti jövedelem rendszeres növeléséről. A szocialista társadalomban a népgazdaság állami igazgatása és tervszerű vezetése objektív gazdasági törvények felhasználásán és alkalmazásán alapul. A tervezés csak akkor érheti el kitűzött céljait, ha mindenkép kielégíti a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeit, s helyesen tükrözi a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének követelményeit.

A szocializmus gazdasági alaptörvénye megköveteli, hogy a terv helyesen ossza fel a nemzeti jövedelmet fogyasztási és felhalmozási alapra, mégpedig úgy, hogy a szocialista termelés célja és e cél elérésének eszközei minden történelmi szakaszban a legteljesebb, a legmegfelelőbb összhangban legyenek egymással.

A népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye megköveteli, hogy a tervezés folyamán mérlegszerűen egybehangoljuk a társadalmi termelés egyes ágazatainak fejlődését és kölcsönös kapcsolataikat; megköveteli, hogy mérlegszerűen egybehangoljuk a terv legfontosabb mutatóit. Tudjuk, hogy a népgazdasági mérleg központi láncszeme, amely meghatározza e mérleg egységét, a társadalmi termék és a nemzeti jövedelem mérlege. Bármily fontosak is a népgazdasági terv különböző mutatószámai mindenkép a népgazdasági tervnek erre a központi láncszemére épülnek.

Mind gyakorlati, mind elméleti szempontból fölöttébb fontos tehát a nemzeti jövedelem jellegének helyes megállapítása, valamint az elosztásával és felhasználásával kapcsolatos kérdések elemzése. A nemzeti jövedelem elmélete a marxista-leninista politikai gazdaságtan szerves alkotóeleme.

A nemzeti jövedelem lényege

Csak a társadalmi termelés objektív törvényeit tükröző marxista-leninista újratermelési elmélet felel helyesen és tudományosan erre a kérdésre: mi a nemzeti jövedelem lényege?

A burzsoá politikai gazdaságtan nem elemzi objektíven a társadalmi termelés folyamatát, hanem felszínes és tartalmatlan érvelések, meghatározások és osztályozások konstruálásával foglalkozik. Ebből következik a nemzeti jövedelem lényegének teljes elferdítése. Akik védelmezni és igazolni akarják a tőkésrendszert, azok csak eltorzítva ismertethetik a nemzeti jövedelem lényegét, mert ha igazán megvilágítanák a nemzeti jövedelem valóságos tartalmát, okvetlenül beleütköznének bizonyos „kényelmetlen” kérdésekbe, például az értéktöbbletbe, a munkásosztály kizsákmányolásába, a burzsoázia élődi voltába stb.

„A «nemzeti jövedelem» és a «nemzeti fogyasztás» kérdése, amely teljességgel megoldhatatlan s csak skolasztikus érveléseket, meghatározásokat és osztályozásokat eredményez, ha önállóan vetik fel — teljes egészében megoldottnak bizonyul, amikor a társadalmi összes tőke termelésének folyamatát elemzik. Sőt: ez a kérdés megszűnik különálló kérdés lenni, mihelyt tisztáztuk a nemzeti fogyasztás viszonyát a nemzeti termékhez és a termék minden egyes részének realizálását.” (Lenin. A kapitalizmus fejlődése Oroszországban, 45. old. Szikra. 1949.)

Másszóval: az anyagi termelés szféráját kell vizsgálnunk, ha fel akarjuk kutatni a nemzeti jövedelem forrásait, s meg akarjuk állapítani igazi lényegét. A társadalom az anyagi termelés szférája nélkül nem lehet meg, s nem fejlődhet. E szférához tartozik az ipar, az építőipar, a mezőgazdaság, vagyis a népgazdaság valamennyi ága, amely a létfenntartáshoz szükséges javakat, élelmiszert, ruházati cikket és lábbelit, lakást és fűtőanyagot, valamint a termeléshez szükséges mindenféle nyersanyagot, gépet és berendezést termel.

Ugyancsak az anyagi termelés ágazataihoz tartozik a népgazdaság egyes vállalatait és ágazatait összekötő és a készárúkat az elfogyasztásuk helyére eljuttató közlekedés. Ide tartozik a hírközlés is, ha a termelés folyamatát szolgálja, s ide tartoznak a kereskedelmi és a közétkeztetési vállalatok is, amennyiben a termelés folyamatának befejező mozzanatait végzik el. Ilyen mozzanatok: a gyártmányok és a termékek szortírozása, csomagolása, raktározása, szállítása, az ételek elkészítése, vagyis mindazok a kiegészítő munkálatok, amelyek révén a termékek fogyasztásra alkalmassá válnak.

Két nagy osztályra osztjuk az anyagi javak társadalmi termelését. Az osztályba sorolás alapja a termékek gazdasági rendeltetése.

A I. osztályba a termelőeszközöket gyártó vállalatok és ágazatok tartoznak. A társadalmi termelésnek ebbe az osztályba tartozó részében készülnek azok a termékek, amelyeket gazdasági okokból nem szabad, s természeti alakjuk miatt jórészt nem is lehet közvetlenül személyes fogyasztásra fordítani, hanem amelyeket a termelésben fogyasztanak el.

Idesoroljuk a kitermelőipar termékeit (az érc-, a szén-, az ásványolaj-kitermelő iparágakat stb.); a mezőgazdasági nyersanyagok termelését (a gyapotét, a lenét, a gyapjúét, a cukorrépaét stb.); az építőiparnak azt a részét, amely a termelésre szolgáló épületeket építi és a felszereléseket gyártja (a gyárépületeket, a kohókat, a martinkemencéket, a vízienergia-telepek gátjait stb.); a vas- és fémfeldolgozó, valamint a gépgyártó ipart.

A társadalmi termelés II. osztályába használati tárgyakat készítő vállalatok és népgazdasági ágak tartoznak. A használati tárgyak közé soroljuk a lakóházakat és a termelés céljait nem szolgáló egyéb épületeket, például a kórházakat, az iskolákat, a szanatóriumokat, a klubokat és a színházakat. Mindezek nem a termelő, hanem a személyes fogyasztás tárgyai. A társadalmi termelésnek a II. osztályba tartozó része csakis az I. osztályba tartozó ágazatokban termelt nyersanyagoktól, tüzelőanyagoktól és munkaeszközöktől függően fejlődhet.

A társadalmi termelésnek a két nagy osztályra való felosztása a marxi újratermelési elmélet egyik legfontosabb tétele. Lenin gyakran hangsúlyozta, hogy csupán ebben a felosztásban több az elméleti gondolat, mint a piactermelésre vonatkozó valamennyi korábbi szófecsérlésben.

A marxista-leninista újratermelési elmélet megvilágította, hogy az I. és a II. osztály közt objektíve bizonyos meghatározott arányok alakulnak ki.

Egyszerű újratermelés esetében, vagyis amikor a termelés változatlanul folyik, úgy alakul ki ez az arány, hogy az I. osztályban termelt új érték egyenlő lesz mindazokkal az anyagköltségekkel — ideszámítva az álló-alapok amortizációját is —, amelyeket a II. osztály termékeinek megtermelésére fordítottunk. Ha például az I. osztályban újonnan termelt termékek (gépek, tüzelőanyag, nyersanyagok stb.) mennyisége mind értékben, mind természeti alakjában kevesebb volna, mint amennyit a II. osztály termékeinek termelésére költöttünk ugyanezekből az elemekből, nem pótolhatnók a II. osztály anyagköltségeit, s ez az osztály nem termelhetne tovább a korábbi méretekben.

Ebből következik, hogy a termelés bővülésének okvetlenül az I. osztály bővülésével kell kezdődnie. Mind a termelőeszközök, mind a fogyasztási cikkek termelésének növelése megköveteli, hogy a termelés növeléséhez szükséges gépek, tüzelőanyagok, nyersanyagok előzetesen elkészüljenek, s a megfelelő épületek megépüljenek; márpedig mindez a társadalmi termelés I. osztályába tartozó termelési ágakban történik.

Az újratermelés marxista-leninista elmélete fedezte föl és okolta meg azt a minden társadalmi alakulatra érvényes törvényt, amely szerint annak az osztálynak, amelynek ágaiban a termelőeszközök készülnek, elsősorban és gyorsabban kell fejlődnie, hogy a fejlődő technika alapján bővített újratermelés alakulhasson ki. Elsősorban azokról az iparágakról van szó, amelyekben a népgazdasági ágak műszaki színvonalának növeléséhez szükséges gépek, szerkezetek és eszközök készülnek.

A kommunista párt éles fegyvere a marxista-leninista közgazdaságtudománynak a két osztály közt a szocialista bővített újratermelés folyamán kialakuló arányokról szóló tétele. A párt e tétel segítségével megismeri a népgazdaság fejlődésének objektív törvényszerűségeit, s felhasználja őket a kommunizmus építésében.

A társadalmi termelésnek e két nagy osztályra való felosztása meghatározza a termelőeszközökből és a fogyasztási cikkekből alakult társadalmi termék anyagi összetételét. E két osztályban kell elképzelnünk a társadalmi termelést, ha meg akarjuk érteni a társadalmi termék forgalmára, a nemzeti jövedelemnek fogyasztási és felhalmozási alapra való felosztására és a nemzeti jövedelem elosztására, illetve felhasználására vonatkozó kérdéseket.

Az anyagi javak társadalmi termelésének egy év alatt — vagy valamilyen időszak alatt — nyert teljes eredménye a társadalmi termék. Természeti formájára nézve nem más ez, mint a termelt anyagi javak összessége. Egyrészt termelőeszközök, vagyis mindenféle gép és berendezés, ipari épület és felszerelés, nyers- és fűtőanyagok stb. foglaltatnak benne, másrészt pedig mindennemű fogyasztási cikkek, vagyis élelmiszerek, ruházati cikkek, lábbelifélék, lakóhelyiségek, kulturális és tudományos célokra szánt épületek stb.

A társadalmi termék, vagyis az anyagi termelés ágazatainak teljes terméke még nem jövedelem. A társadalom egyetlen társadalmi rendszerben sem használhatja fel önkényesen az egész társadalmi terméket; nem fordíthatja például teljesen fogyasztásra. A társadalmi termék termelése ugyanis anyagi kiadásokkal járt, vagyis el kellett használni az előzetesen termelt termelőeszközöket: a termelés céljára szolgáló épületek és berendezések bizonyos mértékig amortizálódtak, a gépek koptak, a nyersanyagok, a tüzelőanyagok és az egyéb anyagok felhasználásra kerültek.

A társadalmi termék egy részét tehát azoknak a termelőeszközöknek a felújítására kell fordítani, amelyeket korábban termeltek, s az adott évben vagy teljesen elhasználtak, vagy részben elkoptattak. Enélkül a társadalmi termelés nem folyhat zavartalanul, a korábbi méretekben.

A termelésre fordított termelőeszközök megújítása gazdasági szükség-szerűség, s a társadalmi termék anyagi összetételében is megfelel ennek a szükségszerűségnek.

Az I. osztály termékeinek jelentős része már anyagi állaga következtében sem fordítható személyes fogyasztásra. Ismét csak a termelésben lehet

felhasználni őket, mégpedig egyszerű újratermelés esetén a termelésben elhasznált termelőeszközök pótlására, bővített újratermelés esetén pedig ezenkívül a termelés méreteinek bővítésére.

A tőkés társadalomban a társadalmi termék értéke ugyanúgy három részből alakul, mint az egyes áruk értéke. Az egyik rész az állandó tőke átvitt értéke(c), a második a változó tőke, amelyet a munkabér fizetésére fordítanak (v), a harmadik rész pedig az értékplusz (m), amelyet a tőkés vállalatok tulajdonosai a bér munkások munkaerejének kizsákmányolása révén szereznek. A társadalmi termék második és harmadik részében az érték forrása a termelésre fordított élőmunka. E két rész újonnan termelt érték.

Vagyis a társadalmi termék — értéke szerint — két világosan megkülönböztethető részre tagolódik. Az egyik rész olyan érték, amelyet már korábban megtermeltek, s most csak átvittek az újonnan termelt termékre. Ez az anyagi termelés folyamán elhasznált anyagi javak értéke (c). A másik rész az az érték, amelyet a munka a termelés folyamatában újonnan létesített (v+m). Ez az újonnan létesített érték, illetve a társadalmi terméknek az általa mért anyagi hányada a nemzeti jövedelem. Ezt a részt jövedelemként lehet felhasználni: felhalmozásra, vagyis a termelés bővítésére, vagy személyes fogyasztásra és egyéb nemtermelő jellegű célokra.

Ilyenformán az újratermelés marxista-leninista elmélete megmutatja, hogy a kapitalizmusban a társadalmi termék értéke szerint is, s ennek megfelelően dologi formája szerint is két részre oszlik: az egyik rész pótolja a termelés anyagi költségeit, a másik rész pedig a társadalom jövedelme. Vagyis a nemzeti jövedelem — anyagi összetétele szerint — mindenféle termelőeszközök és fogyasztási cikkek tömege, értéke szerint pedig azonos a termelés folyamatában újonnan létesített értékkel. Ez az érték pénzben fejeződik ki.

A tőkés gazdasági rendszerben a társadalmi termék és a nemzeti jövedelem termelése — érték és értékplusz termelésének folyamata, vagyis a munkásosztály és a dolgozó parasztság kizsákmányolásának folyamata. A termelőeszközök tulajdonosai a tőkések, ezért a társadalmi termék éppúgy a tőkéseké, mint a társadalmi termék nemzeti jövedelmet megtestesítő része. A nemzeti jövedelemnek csak egy része, mégpedig folyton csökkenő része jut a tőkésektől a munkásoknak (munkabér formájában). Ugyancsak kis része válik a parasztok jövedelmévé. A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye érvényesül a nemzeti jövedelem termelésének és elosztásának folyamatában, s ez a törvény megköveteli a maximális profitot.

A szocializmusban a termelőeszköz társadalmi tulajdon, tehát a szocialista vállalatokban termelt teljes termék is társadalmi tulajdon. A szocialista társadalom kizsákmányolástól megszabadult dolgozói termelik a társadalmi terméket, munkájukat pedig elvtársias együttműködés és kölcsönös szocialista segítség jellemzi.

A szocializmusban a társadalmi termék egy része visszakerül a termelésbe, az elhasználódott termelőeszközök, a termeléshez szükséges épületek és felszerelések, az elfogyasztott nyersanyagok, fűtőanyagok és egyéb anyagok pótlására. A társadalmi terméknek ez a része korábbi munkát testesít meg, ezért nem lehet a társadalom jövedelme. A társadalmi terméknek az anyagi kiadások pótlása után a társadalom birtokában maradó másik része az újonnan végzett munkát testesíti meg. Ez a társadalmi termék-rész a szocialista társadalom nemzeti jövedelmének dologi tartalma. Ennélfogva dologi tartalma szerint úgy képzelhetjük el az évi nemzeti jövedelmet, hogy ez a kérdéses évben termelt fogyasztási eszközök és a felhalmozásba kerülő termelőeszközök összessége. Ez marad meg ugyanis a társadalmi termék-ből, miután a társadalmi termék egy része a termelésben felhasználást anyagi kiadások pótlására jutott.

A Szovjetunió nemzeti jövedelme szociális és gazdasági természetére nézve gyökeresen különbözik a tőkés államok nemzeti jövedelmétől. A Szovjetunióban nincs sem kizsákmányolás, sem értéktöbblet. A szocialista társadalom egész nemzeti jövedelme a dolgozóké. Ebben a társadalomban a szocializmus gazdasági alaptörvényével összhangban termelik, osztják el és használják fel a nemzeti jövedelmet, s a cél: az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása a szocialista termelés legfejlettebb technika alapján történő szüntelen növekedése és tökéletesedése útján.

A szocialista társadalomban megmarad az árutermelés, megmarad tehát a termelési költségeknek és a termelés eredményeinek pénzbeli (értékbeli) nyilvántartása. Következésképpen a nemzeti jövedelem összegét értékformában mérik, pénzben fejezik ki, tekintet nélkül egyes alkotóelemeinek dologi összetételére.

Pénzformában, pénzbeli nyilvántartás útján határozzák meg a szocialista társadalom nemzeti jövedelmének nagyságát. Pénzformában tartják nyilván a társadalmi terméknek, valamint a nemzeti jövedelmet alkotó részének termelését, forgalmát és elosztását is. Az állami vállalatokban gyártott és a szocializmusban áruvá nem váló termelőeszközökkel kapcsolatosan a pénzformában történő nyilvántartás a társadalmi munkaráfordítások egynemű kifejezésének eszköze. Ez igen fontos, sőt okvetlenül szükséges a helyes és takarékos szocialista gazdálkodásban.

A Szovjetunió nemzeti jövedelmének kiszámítása

A nemzeti jövedelem konkrétebb és szemléltetőbb kifejtése végett térjünk ki röviden kiszámításának gyakorlatára.

A Szovjetunióban a nemzeti jövedelem kiszámításának módszertana az újratermelés tudományos elméletén alapul. Gyakorlatilag úgy valósítják meg ezt, hogy a számszerű mutatók megmutassák az objektív gazdasági

folyamatokat, valamint a nemzeti jövedelmet alkotó anyagi javak reális termelését, elosztását és felhasználását.

Mivel a nemzeti jövedelem a társadalmi termék egy része, a szovjet statisztika első feladata ennek kiszámítása. A Szovjetunióban szocialista vállalatok termelnek, s e vállalatok vagy az állam (az egész nép), vagy pedig a kolhoztagok és a kisipari szövetkezeti tagok tulajdonában (tehát szövetkezeti, csoporttulajdonban) vannak. A termelőeszközök mindkét esetben társadalmi tulajdonban vannak, s ez lehetővé teszi a termelővállalatok termékeinek pontos nyilvántartását a népgazdaság egész területén. Ennek biztosítására egységes módszerrel történik a teljes termelés megállapítása, mégpedig mind anyagi sokrétűségében, mind pénzbeli értékelésben. A valamennyi vállalatra kötelező egységes állami számvitel biztosítja, hogy pontos adatokat dolgozzunk ki a népgazdaság valamennyi ágának teljes termelésére vonatkozólag, mind természetes mértékegységben, mind pénzben kifejezve.

De a teljes termelés természetbeli kifejezése és pénzbeli értékelése a termelés egyes területein sajátosan történik.

Az ipari természetbeli termelés a legkülönbözőbb tárgyak hatalmas mennyiségében mutatkozik meg; e tárgyakat az egyes iparágak sok vállalata termeli. Az ipari termelés körébe tartoznak azok a munkák is, amelyeket egyes vállalatok más vállalatok, szervezetek vagy éppen magánosok számára végeznek, például berendezések, gépkocsik, bútorok javítása, alkatrészek csiszolása és nikkelezése stb.

Az építőipar terméke valamennyi megépített termelőüzem, mindenféle termelőberendezés: töltés, csatorna, mindenféle út, gáz-, fűtő- és egyéb hálózat. Ide tartozik valamennyi lakóépület, kulturális, népszerűsítő és tudományos jellegű épület, továbbá kórházak, adminisztratív intézmények stb. céljára létesített épület is.

Az ipar és az építőipar egynémely ágának termeléséhez (például a gépgyártáshoz) tartoznak a különféle félig kész gépek, épületek és berendezések is (befejezetlen termelés).

A mezőgazdasági vállalatok természetbeli termelése két főcsoportra oszlik. Az első csoportba tartoznak a mezőgazdaság termékei: a gabonafélék, az ipari növények, a zöldségfélék, a takarmányfélék és az egyéb mezőgazdasági kultúrák, a kertészet termékei stb. A második csoportba az állattenyésztés termékei tartoznak: ezeket a vágóállatok tenyésztése, nevelése és hizlalása, valamint a haszonállatok tartása révén nyerjük.

Minden terméknek meghatározott ára van, mégpedig mind folyó-, mind változatlan ára. A végösszegek az egyes vállalatok teljes termelésére, az ipar, illetve a mezőgazdaság egyik vagy másik ágának, majd pedig a népgazdaság egyes ágazatainak teljes termelésére vonatkoznak.

A teherszállítás terméke terheknek térben való mozgatása. E termék természeti formája a tonnakilométerekben mérhető teherforgalom. A hír-

közlés termelése az ipar kiszolgálásában jelentkezik (posta-, táviró-, telefonszolgálat stb.). A teherszállítás és a hírközlés teljes termelése a végzett munkájukért kapott bevételükben fejeződik ki. Ez a bevétel az iparvállalatokban termelt termék önköltségének alkotóelemévé válik, ha a teherszállítás és a hírközlés munkája kiszolgálja a termelési folyamatot vagy megfelelően gyarapítja a késztermék értékét, amikor a fogyasztási eszközöknek realizálásuk végső helyére való továbbításáról van szó.

Pénzformában gyakorlatilag két ár különbsége határozza meg a kereskedelem teljes termelését: az egyik áron a kereskedelem az iparvállalatoktól kapja az árukat, a másikon pedig a fogyasztóknak realizálja őket. A kereskedelem sok olyan funkciót lát el, amely voltaképp a termelés folyamatának a folytatása, befejezése a forgalom szférájában (csomagolás, szállítás, raktározás stb.). E műveletekhez bizonyosösszegű anyagi kiadás és élőmunka felhasználása szükséges; ezek megfelelően növelik az áruk értékét. Az eladás aiktusa, az áruk pénzre váltása, nem a termelés folyamatának a meghosszabbítása; az eladás költségei a forgalom tiszta költségei közé tartoznak. De a szocialista tervgazdaságban — a kapitalizmus ellentétéül — a termelőműveletek válnak a kereskedelem legfontosabb funkcióivá. A tiszta forgalmi költségek nem nagyon jelentősek, s gyakorlatilag elhanyagolhatók.

Az egyes termelőágak teljes termelésének végösszege megadja a népgazdaságban termelt társadalmi termék egyesztendei volumenét. Hogy megállapíthassuk a nemzeti jövedelem valóóságos nagyságát, a társadalmi termék értékéből le kell vonnunk azoknak az anyagi eszközöknek az értékét, amelyeket az év folyamán a társadalmi termék termelésére fordítotunk; vagyis a nyersanyagok, a fűtőanyagok és az egyéb anyagok, továbbá a gépek, illetve a termeléshez szükséges épületek elhasználódásának értékét (amortizációját). A Szovjetunióban a népgazdasági nyilvántartás állami rendszere lehetővé teszi, hogy az anyagi ráfordításokról is megbízható beszámolók készüljenek valamennyi termelőágban. A ráfordítások összegezése, s az egyes ágazatok teljes termeléséből az ágazat termelésére felhasznált anyagi ráfordítások levonása után megmarad az adott ágazatban termelt tiszta termék, vagy másképp az ágazatban alkotott nemzeti jövedelem. Végül összegezzük az anyagi termelés valamennyi ágazatának tiszta termékét; ekkor megkapjuk a nemzeti jövedelem teljes volumenét.

A következő feltételezett számadatokkal világíthatjuk meg az elmondottakat. Mondjuk, hogy az év folyamán az összes termelővállalatok — tehát a kolhozok is — 300 milliárd rubel értékben használtak fel nyersanyagot, fűtőanyagot, segédanyagokat, illetve amortizáltak gépeket és a termeléshez szükséges épületeket, továbbá, hogy ugyanekkor 650 milliárd rubel értékre rúgott a teljes termelés. A teljes termelésnek és az anyagi javak értékének különbsége 350 milliárd rubel: ekkora a termelővállalatok

munkásainak és alkalmazottainak, valamint a közös gazdaságban dolgozó kolhozparasztoknak munkájával termelt nemzeti jövedelem nagysága. Végül mindehhez hozzá kell adni azt az aránylag kis részt, amelyet a kolhozparasztok, a munkások és az értelmiségiek háztáji gazdaságukban termelnek, úgyszintén az igen csekély számú egyénileg gazdálkodó parasztok és magánkisiparosok termelte új értéket. Így kapjuk meg a Szovjetunió nemzeti jövedelmének teljes összegét.

A Szovjetunióban kiszámítják a társadalmi termék nagyságát mind folyóáron, mind összehasonlítható (változatlan) áron; ugyanígy számítják ki a nemzeti jövedelmet alkotó társadalmi termék rész nagyságát is. Ez azért szükséges, mert a társadalmi terméknek vagy az egyes népgazdasági ágak termékének pénzben való mérésére nemcsak a termelés természetes mértékegységekben számított növekedése hat, hanem egy-egy termék árának csökkenése vagy emelkedése is. Ha ki akarjuk küszöbölni ezt a hatást, s meg akarjuk mutatni a termék természetbeli (fizikai) volumenét, valamilyen meghatározott időszak áraiban fejezzük ki ezt, az árak változásaitól függetlenül.

Az összehasonlítható árakon történő értékelés lehetővé teszi, hogy összehasonlítsuk egy-egy év társadalmi termékének és nemzeti jövedelmének fizikai volumenét a korábbi évek volumeneivel, s így kimutassuk a kívánt időszakban végbement valóságos növekedést. A nemzeti jövedelem folyóárakon kifejezett értékelése azért szükséges, mert a termelés eredményeinek és költségeinek gyakorlati kiszámítása a vállalatokban éppen, folyóárakon történik. Ugyanilyen árakon valósul meg a nemzeti jövedelem elosztása az állam és az egyes szocialista vállalatok, valamint a lakosság jövedelmeire, s ilyen árakon valósulnak meg a nemzeti jövedelem tervszerű felhasználásának reális folyamatai is.

Ha tudományosan ismerjük a nemzeti jövedelem lényegét, kiszámíthatjuk nagyságát is. A nemzeti jövedelem nagyságának pénzbeli kifejezése ez esetben a nemzeti jövedelem reális tartalmát alkotó összes anyagi javak objektív felmérését jelenti.

A nemzeti jövedelem lényegének burzsoá elferdítése

Hogyan közeledik a burzsoá közgazdaságtudomány a nemzeti jövedelem lényegének meghatározásához?

A burzsoá közgazdák minden áron igazolni és védelmezni akarják a tőkésrendet, ezért elzárkóznak a nemzeti jövedelem természete megmagyarázásának egyetlen helyes, tudományos módszere: az újnatermelés és a tőkés termelés folyamatában rejlő osztályviszonyok elemzése elől. A burzsoá közgazdák minden áron leplezik azt a nyilvánvaló és vitathatatlan tényt, hogy csak a dolgozók termelik a nemzeti jövedelem reális tartalmát alkotó javakat, mégpedig csupán az anyagi javak termelési szfé-

rájában. Makacsul tagadják, hogy a tőkések és a földbirtokosok nem vesznek részt a nemzeti jövedelem termelésében, hanem a termelőeszközök tulajdonán alapuló monopóliumuknál fogva csak elcsajátítják a nemzeti jövedelem nagyobb részét profit, tőkekamat és járadék formájában.

Már a burzsoá politikai gazdaságtan legkorábbi képviselői is megtorpantak a nemzeti jövedelem lényegének kérdése előtt. A későbbi burzsoá közgazdák pedig nemcsak hogy semmivel sem járultak hozzá e probléma megoldásához, hanem még össze is zavarták ezt a kérdést. Csernisevskij, a nagy orosz tudós több mint 90 éve világosan feltárta a burzsoá gazdaságtudomány csődjének okait. Már 1860-ban megjegyezte: „Adam Smith meg Ricardo munka közben egyáltalán nem gondolt a kommunista elméletekre, amelyek Smith idejében még nem voltak meg, Ricardo idejében pedig ártatlan tréfának látszottak, s nem keltettek igazi érdeklődést. A mai francia közgazda, aki úgy néz minden munkászubbonyra, mint a francia társadalom elpusztításán mesterkedő kommunizmus szimbólumára, minden betűjével a kommunizmus ellen harcol. Hogyan lehet legyőzni ezt a gyűlölt ellenséget? Jómaga nem oly tehetséges, hogy önálló elmélettel hadakozhassék, hogy megcáfolhassa a kommunizmust; csupán elavult elméletek ismételtetése telik tőle. De ebből is kiöl mindent, ami szerinte a kommunizmus igazolására alkalmas: eltorzítja mind a meghatározásokat, mind a tényeket, csakhogy megóvja olvasóit a kommunista fertőzéstől...” (Csernisevskij Művei VII. kötet. 40. old. 1950. oroszul.)

Ha a kommunizmustól való félelem ennyire hatott a burzsoá közgazdák szellemi képességeire száz évvel ezelőtt, amikor még csak „a kommunizmus kísértete” járta be Európát, elképzelhetjük, mi történik a burzsoá közgazdaságtudományban ma, amikor a kommunizmus első szakasza, a szocializmus, reális tényvé vált, növekszik, erősödik, fejlődik és a gyakorlatban bebizonyította, hogy a gazdasági, a társadalmi és az állami rend minden területén magasabbrendű a kapitalizmusnál.

A burzsoá tudomány nem alkotott, nem is alkothat semmiféle befejezett, meghatározásaiban logikusan összefüggő, a tőkérendszer igazi gazdasági viszonyait objektíven tükröző nemzeti jövedelem-elméletet. Nem véletlen, hogy a burzsoá tudósok a közvetlenül szubjektívista és tudománytalanul önkényeskedő álelméletek zúrzavarában leginkább azzal a hazug koncepcióval rokonszenveznek, amely szerint minden jövedelem a termelés területén vagy e területen kívül végzett valamilyen szolgálat jutalma.

Ez igazi tőkéskonceptió. A tőkések erősítgetik, hogy a munkások a munkájukkal teljesített szolgálatuk fejében kapják bérüket, a tőke vagy a föld tulajdona pedig a tőke vagy a föld által végzett szolgálatokért jutalmaz; a tőkések jutalma pedig ezenkívül a termelés igazgatásában végzett szolgálataiból stb. is származik. Természetesnek látszik, hogy a jövedelem élvezője egyúttal a jövedelem megteremtője is, mintha a jövedelem a realizált, vagyis pénzre váltott szolgálat egyenértéke volna.

Ez a nemzeti jövedelemszámítási módszer tudományellenes, hiszen abból a hazug okoskodásból indul ki, hogy a nemzeti jövedelem nagyságának összegező mutatója azokat a jövedelmeket is tartalmazza, amelyeket a tőkések a különböző nemtermelő szolgálatok fejében élveztek. Pedig ezek a jövedelmek voltaképp az elsőleges jövedelmek újraelosztásának eredményei.

A burzsoá közgazdák, a monopóliumok tudós kiszolgálói, a jobboldali szocialisták így szépítik a kapitalizmust. Így igazolják, hogy a kizsákmányoló osztályok és kiszolgálóik elősdién fogyasztják a nemzeti jövedelmet; így igazolják, hogy a tőkések és a földbirtokosok maguk teremtik meg a nemzeti jövedelem elsajátított részét.

Nézzük meg az Egyesült Államok kereskedelemügyi minisztériumának a nemzeti jövedelem kérdéséről kiadott speciális gyűjteményében található meghatározást. Ez a gyűjtemény, mint ahogy az előszóból kiderül, az Egyesült Államok kongresszusának külön határozata alapján készült, Avarrell Harriman, az ismert tőkés vezetésével. Harriman az egyik legnagyobb bankház, a Brown Brothers Harriman and Co. cég tulajdonosa, s 1947-ben, a gyűjtemény kiadásakor, az Egyesült Államok kereskedelemügyi minisztere volt. A gyűjtemény szerzői, akik egyáltalán nem illethetők a túlzott szerénység jelzőjével, nagy garral kijelentik, hogy művükkel megteremtették azt a „példaképet, amelytől ezentúl egyetlen hasonló munka sem térhet el”.

„A nemzeti jövedelem — mondja a gyűjtemény — a munka és a tulajdon mindama jövedelme, amelyet az árúk folyó termelésének és a szolgálatoknak eredményeképp alkotott a nemzetgazdaság. Az adott szövegben nemzetgazdaságon az ország lakosai által képviselt munkát és tulajdont értjük”. (A *nemzeti jövedelem*. A *Survey of Current Business* című lap melléklete. 1947 július. 8. old.)

A General Motors Corporation automobilgyárainak munkásai, akik 1950-ben például évi 3000 dollár munkabért kerestek, e tudománytalan okoskodás alapján 3000 dollár értékű nemzeti jövedelem termelésével szolgálták az ipart. Az említett gyárak tulajdonosai pedig, akik az adók levonása után 834 millió dollár nyereséggel zárták le az 1950. évet, 834 millió dollár értékű szolgálattal támogatták az ipart, s ilyen értékben teremtettek nemzeti jövedelmet. Vagyis a tőkések, akik eltulajdonítják a munkások által teremtett nemzeti jövedelem nagy részét, a gyűjtemény szerzői szerint nem zsákmányolják ki a dolgozókat.

Akik a nemzeti jövedelem forrásait szándékosan elszakítják az anyagi termeléstől, s a szolgálatok révén a csere valamennyi ágazatába becsempészik, azok nyilvánvalóan meghamisítják a nemzeti jövedelem reális tartalmát. Jellemző erre Stampznak, az Angol Statisztikai Társaság tiszteletbeli elnökhelyettesének fejtegetése, amely a társaság alapításának századik évfordulójára rendezett ünnepi ülésen hangzott el:

„Világosan kimutattam, hogy csak a csere alapján másoknak teljesített szolgáltatásokat tekinthetjük megtermelt jövedelemnek. Ebben kétségkívül megvan az önkényesség bizonyos eleme. Ha száz ember rendszerezen járna egy borbélyhoz, ezek kétségkívül saját jövedelmükön fölül külön jövedelmet termelnének. De ha ezentúl valamennyien maguk borotválkoznak, a borbély pedig szövetárkereskedést nyitna, nem adhatná-e hozzá minden személy jövedelméhez a maguknak teljesített szolgáltatásokat? A válasz természetesen igenlő lesz, s bár ez nem egészen logikus, mindenestre igen kényelmes: ha másképp döntenénk, metafizikai nehézségekbe ütköznénk”. (*A Királyi Statisztikai Társaság Közlönye*. London. 1934. XCVII. kötet. 427. oldal.)

Ha a kicserélt szolgálatok kategóriája helyettesíti a nemzeti jövedelem reális tartalmát, lehetővé válik a nemzeti jövedelem volumenének önkényes növelése. A burzsoá állam által behajtott adók úgy hatnak, mint a termelésnek és a lakosságnak adott szolgáltatokért járó kompenzációk. A burzsoá állam, felduzzasztott katonai és rendőri apparátusával együtt, a nemzeti jövedelem termelőjének nyilvánítja magát. Minél több az adó, minél nagyobb a hadsereg, a rendőrség, a hivatalnokok ellátási költsége, annál inkább nő a nemzeti jövedelem, bizonygatják a burzsoá közgazdák.

Amikor a kapitalizmus apologetái hamiskártyás trükkkel elszakítják a pénzben kifejezett nemzeti jövedelmet reális tartalmától, vagyis attól a valóban megtermelt jöszágmennyiségtől, amely a társadalom jövedelmét alkotja, egyúttal hatalmasan felduzzasztják a tőkésországokban termelt nemzeti jövedelmet is. A nemzeti jövedelem nagysága a jövedelmek ismételt beszámításának eredményeként nem a termelés valóságos méreteitől függ, hanem attól, hogy az egyes jövedelmek hányszor kerülnek egyesek zsebéből másokéba.

Mondjuk, hogy a General Motors Corporation említett dolgozója egy hónap alatt 700 dollárral járul hozzá a nemzeti jövedelem termeléséhez. A társaság elveszi ezt tőle, s kifizet neki 250 dollárt munkabér formájában. Kétségtelen, hogy a jövedelem ilyen előzetes elosztása révén nem csökken a jövedelem nagysága, hanem 700 dollár marad.

Mondjuk továbbá, hogy a munkás, miután megkapta munkabérét, orvoshoz fordul, s 10 dollárt fizet neki a vizsgálatért. Ezután 70 dollárt a háziúrnak ad lakbér fejében. A kormány is elvesz tőle 70 dollárt adóra, s például az FBI ügynökeinek fizetésére fordítja ezt az összeget.

Tökéletesen világos, hogy amikor a munkás kifizeti az orvosnak a tiszteletdíjat, a háztulajdonosnak a lakbért és az államnak az adót, a már megtermelt jövedelem újraelosztása történik, de ezzel anyagi érték nem termelődik, tehát a nemzeti jövedelem sem gyanapodik.

De a burzsoá közgazdák és statisztikusok úgy tekintik az orvost, a háziúr és az állam fölsorolt jövedelmeit, mint a nemzeti jövedelemnek a munkás munkabérérszéből keletkezett önálló forrásait. Az ő számításuk sze-

rint a közölt példában a nemzeti jövedelem nagysága nem 700, hanem 850 dollár. A nemzetgazdaság méreteihez képest a nemzeti jövedelem ilyen felduzzasztása a tőkésországokban legalább 20 százalékos.

A nemzeti jövedelem általános gazdasági jelentőségét is szépítjük, ha túlozzuk nagyságát. A burzsoá statisztikusok felnagyítják a munkások, a parasztok és a dolgozó értelmiség részesedését az ország nemzeti jövedelmében, amikor többszörösen számítják a jövedelemnek azt a részét, amelyet a szolgáltatások folyamán újraelosztanak; továbbá amikor a munkások jövedelméhez csapják azt a részt, amelyet a tőkés állam adók formájában elvesz tőlük.

Végül az ilyen számítgatások azt a látszatot keltik, hogy a tőkés és a földbirtokosok nem a munkások és a parasztok termelte nemzeti jövedelmet élvezik, hanem maguk termelik a nemzeti jövedelemből rájuk jutó részt. Ez a kísérlet arra is szolgál, hogy elterelje a figyelmet arról a fontos kérdésről: melyek a tőkés nyereségeinek és jövedelmeinek igazi forrásai, vagyis el akarja terelni a figyelmet az értéktöbbletnek és a dolgozók kizsákmányolásának kérdéséről. A burzsoá tudomány ugyanilyen apologetikus szándékkal tagadja azt a tényt, hogy a háború után a nemzeti jövedelem pénzben kifejezett nagysága az ának féktelen növekedése miatt nagyon túlozza a nemzeti jövedelem valóságos nagyságát, különösen pedig a dolgozóknak jutó részt, amely valójában állandóan zsugorodik.

A burzsoá politikai gazdaságtan elfordul a reális gazdasági folyamatok lényegétől, a jelenségek felületén mozog, nem törődik azokkal a tudományos elvekkel, amelyek nélkül a nemzeti jövedelem helyes kiszámítása lehetetlenség.

Az Egyesült Államok kereskedelemügyi minisztériuma által végrehajtott nemzeti jövedelemösszegezés összeadja a munkásoknak és az alkalmazottaknak kifizetett munkabéreket a gazdaság, a szolgáltatások és az államapparátus valamennyi ágazatában. Beszámítja a munkabérelap teljes összegébe a monopolista egyesülések elnökeinek, igazgatóinak és igazgatótanácsi tagjainak a fizetését is, noha a felsoroltak általában nagy-tőkés.

Ezzel a módszerrel mesterségesen összekevernek gazdaságilag teljesített nemzeti jövedelemösszegezés összeadja a munkásoknak és az alkalmazottaknak kifizetett munkabéreket a gazdaság, a szolgáltatások és az államapparátus valamennyi ágazatában. Beszámítja a munkabérelap teljes összegébe a monopolista egyesülések elnökeinek, igazgatóinak és igazgatótanácsi tagjainak a fizetését is, noha a felsoroltak általában nagy-tőkés.

Kiszámítják ezután valamennyi vállalat tulajdonos jövedelmeinek összegét. De nemcsak a legnagyobb vállalatok és áruházak tulajdonosait minősítik vállalat tulajdonosoknak, hanem a kis kézműveseket, a cipőjavítókat, az életüket nyomorúságosan tengető borbélyokat, a kiskereskedőket stb. is. A vállalkozói jövedelmekhez sorolják a szabadfoglalkozásúak, az orvosok, a zenészek, a művészek stb. jövedelmeit is. Ideszámítják a farme-

rek jövedelmét, a dolgozó farmerekét éppúgy, mint a bér munkás-kizsákmányoló nagytőkés farmerekét.

Ilyenformán teljesen külsőleges, formális ismertetőjelek alapján egy csoportba egyesítik a lakosságnak a termelésben elfoglalt helyük szerint teljesen különböző kategóriáit. Köztük vannak dolgozók, akik munkájukkal jutnak jövedelmükhöz, s tőkések, akik mások munkájának kizsákmányolásából szerzik jövedelmüket.

Külön csoportba sorolják azoknak a jövedelmét, akik mindenféle járadékot és bérleti díjat élveznek: földjáradékot, helyiségek bérét stb. Ugyanebbe a csoportba sorolják a szabadalmakból és a szerzői jogból eredő honoráriumokat is.

Ezután az ipari, a kereskedelmi, a szállítmányozási vállalatok, a bankok és egyéb testületek jövedelmeit veszik számba, majd meghatározzák a tőkéből és a lakosság megtakarításaiból származó kamatokat. Ugyancsak a nemzeti jövedelemhez számítják mind a testületek, mind az egyes vállalatok tulajdonában lévő anyagi készletek konjunkturális túlértékeléséből eredő különbséget. Ez a nemzeti jövedelem valódi nagyságának szempontjából teljességgel fikció.

Amde az ilyesmi a legkevésbé sem zavarja a burzsoá közgazdákat: minél elvtelenebb és zavarosabb a nemzeti jövedelem kiszámításának rendszere, annál könnyebben titkolható a nemzeti jövedelem termelésének és elosztásának osztályjellege. Az ilyen összegezéseket azzal a tétellel okolják meg, hogy mindenfajta tevékenység nemzeti jövedelmet teremt. Ezért tehát az amerikai statisztika a nemzeti jövedelem forrásai közé sorolja a szolgáltatások egész szféráját, amikor elosztja a jövedelmet a nemzetgazdaság ágazataira és a tevékenységek fajtáira. A szolgáltatások közé sorolja például mások személyes kiszolgálását, a kereskedelmi iskolákat, a munkaközvetítő ügynökségeket, az ügyvédi irodákat, a különféle szórakoztató üzemeket, a vallásos szervezeteket is. A nemzeti jövedelmet termelő ágazatok közé sorolja a bankokat, a biztosító társaságokat, sőt a kormányt is, mivel ez a beszedett adókból fizeti a katonákat, a rendőröket és az államapparátus hivatalnokait. Mellesleg megjegyezhetjük, hogy az amerikai kormány a burzsoá közgazdák állítása szerint például 1951-ben több mint 30 milliárd dollár nemzeti jövedelmet alkotott, mivel pontosan ennyit utalt ki az állami és a rendőri apparátus, valamint a hadsereg tagjainak. Az a körülmény sem zavarja a burzsoá közgazdákat, hogy az állam az adófizetőktől szedte el ezeket a milliárdokat. A burzsoá közgazdák fogalmai szerint a tőkés állam „szolgáltatokat” teljesít a dolgozó lakosságnak, amikor behajtja az adót. A kapitalizmus általános válságának konszakában, amikor a monopóliumoknak teljesen alávetett imperialista állam válik a kapitalizmus legfontosabb védőjévé, a burzsoá közgazdaságtudomány a nemzeti jövedelem termelőjének kiáltja ki ezt az államot.

Befejezésül megemlítjük, hogy a statisztika a tőkésországokban nem dolgozhat megbízható és teljes adatokkal. Ezért a burzsoá statisztika a nemzeti jövedelem kiszámításakor sok esetben különböző normatívákat használ, s szakértői becslésekhez folyamodik. Ez nagyon megkönnyíti, hogy százféléképpen eltorzítsa a nemzeti jövedelem nagyságának kiszámítását, s leplezze a nemzeti jövedelem osztályok szerinti elosztásának valóságos állapotát. A tőkésországokban csak folyó, tehát összehasonlíthatatlan áron számítják ki a nemzeti jövedelmet. Ez a szüntelen áremelkedés folytán rendkívül megnehezíti a nemzeti jövedelem valóságos dinamikájának megállapítását.

Mindezt mérlegelnünk kell, amikor összehasonlítjuk a Szovjetunió és a tőkésországok nemzeti jövedelmének nagyságát és növekedési ütemét.

A nemzeti jövedelem forrásai és a nemzeti jövedelem növekedési üteme

A Szovjetunióban a szocialista vállalatok termelik a nemzeti jövedelem abszolút többségét: az állami tulajdonban lévő gyárak és szovhozok, az ugyancsak állami tulajdonban lévő közlekedési vállalatok és a kolhozok. Az utóbbiak termelése az artyelekekben egyesült parasztok kollektív vagyona.

A szocializmus megteremti a társadalmi vagyon szakadatlan és gyors ütemű növekedésének feltételeit. A ciklusosan, bizonytalan fellendülések és mély válságok közepette fejlődő tőkés rendszerrel szemben a szocialista gazdasági rendszert a bővített újratermelés állandósága és szilárdsága jellemzi. Ez a Szovjetunió nemzeti jövedelme növekedésének legbiztosabb alapja.

Jól látjuk ezt, ha megvizsgáljuk, milyen ütemben növekedett a Szovjetunió és a legfontosabb tőkésországok nemzeti jövedelme a második világháborút megelőző évtizedben.

A nemzeti jövedelem dinamikája

1929 = 100

	1929	1933	1937	1938
Szovjetunió	100	167,8	333,2	363,3
Egyesült Államok	100	52,2	86,1	80,4
Anglia	100	90,4	118,6	119,1
Németország	100	61,3	90,2	100,3
Franciaország	100	81,2	89,8	—

Különösen gyorsan fejlődik a szovjet gazdaság a Nagy Honvédő Háború befejezése és a békés gazdasági építésre való visszatérés óta. A szocialista bővített újratermelés kiterjed az anyagi termelés valamennyi ágazatára.

A nemzeti jövedelem egyik forrása az anyagi termelésre fordított munka mennyiségének növekedése. Köztudomású, hogy a kapitalizmus nem foglalkoztathat minden munkaképes dolgozót, s nem növelheti szüntelenül a termelésben foglalkoztatott munkások számát. A munkanélküliség, a kapitalizmus állandó kísérője, napjainkban hatalmas méretűvé válik.

A Szovjetunióban nincs munkanélküliség. Évről évre nő a népgazdaságban foglalkoztatott munkások és alkalmazottak száma. Például 1950-ben 2 millió volt a növekedés: 1 600 000 dolgozó az iparban, a mezőgazdaságban (a kolhozok nélkül), az építőiparban és a közlekedésben, vagyis a nemzeti jövedelmet termelő főágazatokban helyezkedett el.

1951/52-ben, vagyis az ötödik öt éves terv első két esztendejében, újabb két és fél millióval nőtt a munkások és az alkalmazottak száma; közülük kétmillió került a termelő ágazatokba.

A szovjet ifjúság újabb és újabb milliói kezdik meg termelő tevékenységüket. Nagyon fontos a munkának ez a szakadatlan beáramlása az anyagi termelés szférájába, mert ez a Szovjetunió nemzeti jövedelme növekedésének egyik legbővebb forrása. De a Szovjetunióban elsőlegesen nem a munka mennyiségi növekedése határozza meg a nemzeti jövedelem gyors növekedésének ütemét. A döntő tényező itt a munka termelékenységének rendszeres növekedése. „A munka termelékenysége — mondta Lenin — végeredményben a legfontosabb, a legfőbb az új társadalmi rend győzelme szempontjából.” (*Lenin Művei*. 29. kötet. 435. old. Szikna. 1953.)

A szocialista rendszer megteremti azokat a feltételeket, amelyek révén a munka termelékenysége úgy növekedhet, ahogyan a kapitalizmus rendszerében sose növekedhetett volna. A legfontosabb feltétel a termelés szakadatlan tökéletesedése a legfejlettebb technika alapján, a munka gépesítésének és energiaellátásának folytonos növekedése, a szocialista termelés munkásainak szüntelen kulturális és technikai fejlődése, a szocialista munkaverseny mind szélesebbkörű elterjedése. A tőkés gazdasági rendszer a szocializmussal szemben gazdaságilag korlátozza a gépek alkalmazását. A tőkés csak akkor újítja meg gépparkját, ha az új gép ána kisebb, mint a gép alkalmazása által kiszorított munkások munkabéréen nyert megtakarítás összege. Minthogy pedig a tőkés a munkának csak kis részét fizeti meg, nem érdekelt a társadalmi össz munka megtakarításában, ellenkezőleg, rabló módjára kihasználja a munkát, ezért csak akkor tökéletesíti a technikát, amikor a tökéletesítés folytán nyeresége növekszik.

A monopolisták úgy használják ki a munkanélküliek milliós seregét, hogy elsősorban a munka intenzitásának növelésével, a munkások képzésére fordított kiadások csökkentésével, a szakképzett munkaerő kiszorítá-

sával és a szakképzetlen alkalmazásával, a foglalkoztatott munkások bérének csökkentésével iparkodnak növelni profitjukat. Az új technikára fordított költségek mindenképp csökkennek, s a tőkésországok sok termelő ágazatában műszaki pangás mutatkozik.

A szocialista termelés nem akadályozza a műszaki haladást. A szocialista gazdasági rendszer határtalan lehetőségeket biztosít a gépek alkalmazására az ipar és a mezőgazdaság valamennyi ágazatában. Mi rendszeresen és tömegméretekben alkalmazunk gépeket; ezekkel gépesítjük a nehéz és munkaigényes termelőfolyamatokat, a fakitermelést, a rakodást, az építőipari munkákat stb. A gépesítés kiterjed a szén-, az ásványolaj- és az érokitermelés legfontosabb folyamataira. Gépesítettük és nagyrészt automatizáltuk a gépgyártást, a villamosenergia, a vegyi termékek és sok élelmiszeripari termék termelését. Majdnem teljesen gépesítettük a gabonatermelés legfontosabb munkálatait, mind általánosanabb használatjuk a gépeket az ipari növények és a takarmányfélék vetésére, aratására, sőt már áttértünk az állattenyésztés gépesítésére is.

A gépek a szocialista társadalomban megkönnyítik a munkát, s társadalmi munkát takarítanak meg. A műszaki bázis tökéletesítése és a termelés mind teljesebb gépesítése a munkatermelékenység növekedésének fontos tényezője.

A munkatermelékenység növekedése a szocialista termelés dolgozói kulturális, műszaki színvonalának szüntelen emelkedéséből is következik. A termelésbe újonnan bekerülő ifjúság a Szovjetunióban általánosan megvalósított hétesztendő, sőt nagyrészt tízesztendő oktatás eredményeként jól képzett, s fölkeszült a modern technika gyors elsajátítására. Nagyjelentőségű, hogy évről évre olyan fiatalok százezrei áramlanak a termelésbe, akik az ipari, a vasúti és a bányászati tanintézetekben és iskolákban az állam költségén tanultak.

A munkások és a kolhozparasztok az állam költségére állandóan növelhetik képzettségüket a termelésben. A gyárakban, a kolhozokban és a közlekedésben rengeteg a tanfolyam. 1950-től 1953-ig, tehát három esztendő alatt majdnem 22 millió munkás és alkalmazott, sokmillió kolhozparaszt növelte ily módon szakképzettségét.

A szocialista termelés munkásai kulturális és műszaki színvonalának emelése tekintetében nagyjelentőségű a közép- és a felsőfokú szakoktatás állandó terjedése. A háború utáni ötéves terv végén 84 százalékkal nagyobb volt a népgazdaságban foglalkoztatott közép- és főiskolai végzettségű dolgozók száma, mint 1940-ben. A Szovjetunió ötödik ötéves tervének első két esztendejében több mint 400.000 fiatal szakember került ki a felsőfokú tanintézetekből, s majdnem 550.000 a technikumokból. Ezért 1950-hez képest újabb 17 százalékkal gyarapodott a népgazdaságban dolgozó szakemberek száma.

A Szovjetunióban a munka termelékenységének ösztönzője a munka mennyisége és minősége szerint történő bérezés szocialista elve, a dolgozók jövedelmének szüntelen növekedése. A technika szakadatlan tökéletesedése, a dolgozók kulturális és műszaki színvonalának, valamint anyagi jólétének fejlődése biztosítja, hogy a társadalmi munka termelékenységére gyorsan növekedjék.

A Szovjetunió iparában 1940 és 1951 közt másfélszeresre nőtt a munka termelékenysége; ezalatt az ipari termelés növekedésének 70 százaléka a munkatermelékenység növekedéséből keletkezett. 1951-ben a munka termelékenységének növekedése 10 százalék volt az iparban és 9,5 százalék az építőiparban. 1952-ben újabb 7 százalékkal nőtt az ipari és az építőipari munka termelékenysége.

Minél nagyobb a társadalmi munka termelékenysége, annál nagyobb a társadalmi termék fizikai volumene, s annál nagyobb ennek a nemzeti jövedelmet alkotó része. Ezért oly roppant fontosak a XIX. pártkongresszus ötödik ötéves tervről szóló határozatai, amelyek kimondják, hogy 1951 és 1955 közt az iparban 50, az építőiparban 55, a mezőgazdaságban pedig 45 százalékkal kell növelni a munka termelékenységét az egyes népgazdasági ágak élenjáró technikával való ellátása, a munkaszervezés megjavítása, a dolgozók kulturális és műszaki színvonalának emelése alapján. E határozatok megvalósítása biztosítja a Szovjetunió nemzeti jövedelmének további növekedését.

A Szovjetunió nemzeti jövedelme növelésének egyik legfontosabb forrása a termelés anyagkiadásaiával való takarékoskodás: a termelőeszközök jobb kihasználása, a nyersanyaggal, a segédanyagokkal és a fűtőanyaggal való takarékoskodás, valamint a selejt csökkentése. A XIX. pártkongresszusnak az ötödik ötéves tervhez adott irányelvei fölvetik az anyagi forrásokkal való takarékoskodásra, a szocialista újnatermelés gazdasági forrásainak mozgósítására, a termelés és az építkezési munkák minőségének jelentős javítására, a gazdasági tevékenység valamennyi kis és nagy részlegében szüntelenül alkalmazandó gazdaságossági rendszer megvalósítására vonatkozó közvetlen feladatokat. Az ötödik ötéves tervhez adott irányelvek megkövetelik, hogy kutassuk föl, találjuk meg és használjuk ki a termelés rejtett tartalékait, maximálisan használjuk ki a termelőkapacitást, rendszeresen javítsuk a termelés módszereit, csökkentjük önköltségét, valósítsuk meg az önálló elszámolást.

A dolgozó tömegek szocialista versenye a társadalmi vagyon növelésének szüntelenül új forrásait tárja föl. A szovjetemberek napról napra láthatják, hogy a termelés jó megszervezése, az új technika alkalmazása, az általános tökéletesítés és továbbfejlesztés okvetlenül a munka megkönnyítésével jár, s fokozza a dolgozók anyagi jólétét. A dolgozók a szocialista verseny során szüntelenül növelik a munka termelékenységét, mindinkább fokozzák a gépek kihasználását, jól takarékoskodnak a nyersanyag-

gal, a fűtőanyaggal és a villamosenergiával, s nagyon csökkentik a termelési veszteségeket és a selejtet.

A dolgozók alkotó kezdeményezése, a nemzeti jövedelem növekedésének ez a hatalmas tényezője csak a szocialista társadalom sajátja. A tőkés bérnabszolgaság világa nem ismeri és nem ismerheti ezt. Ott a termelőeszközök leigázó és ellenséges erőként állnak szemben a munkással; ott a munkás a tőkés számára csupán profitszerzésre szolgáló termelőeszköz.

A nemzeti jövedelem növekedésének ütemében mutatkozó gyökeres különbségből pontosan kitűnik, mennyivel fejlettebb a szocialista termelőmód, mint a tőkés termelőmód.

Már megállapítottuk, hogy a tőkés statisztika nem ad megbízható számokat a nemzeti jövedelemről. Könnyűszerrel fölcseréli az egyszer már közölt adatokat, hogy az állítólag objektív kutatások publikálása örvén a tőkésék érdekében összekuszálja ezt a kérdést. Ha azonban fölhasználjuk a tőkés államok nemzeti jövedelméről közölt legutóbbi adatokat, s ha minimálisan helyreigazítjuk a rendszerint nagyon alacsonyan megadott árindexeket, s azután összehasonlítjuk ezeket a Szovjetuniónak változatlan árakon közzétett adataival, a következő képet kapjuk:

A nemzeti jövedelem növekedésének üteme

(az előző év százalékában)

	1948	1949	1950	1951	1951 (1948 %-ában)
Szovjetunió	100	117	121	112	158,6
Egyesült Államok	100	98,5	106	103,3	107,8
Anglia	100	102,7	104,8	101,5	109,3
Franciaország	100	102,1	98	104,8	104,9

A nemzeti jövedelem az a mutató, amely a legáltalánosabb formában fejezi ki a társadalom fejlődését. Végső fokon ebben fejeződik ki az egyes társadalmi-gazdasági alakulatok valamennyi fontos sajátossága. Ha összehasonlítjuk a Szovjetunió és a legnagyobb tőkésországok nemzeti jövedelmének növekedési dinamikáját, kitűnik, mennyire túlszárnyalja a szocializmus a kapitalizmust a társadalmi gazdagság növekedési üteme szempontjából.

A Szovjetunió nemzeti jövedelme szakadatlanul és gyorsan növekszik. A modern kapitalizmust nemzeti jövedelmének ingadozó mutatószámai jellemzik. A tőkésországok nemzeti jövedelme bizonyos években növekszik, ez a növekedés máskor igen meglassul, sőt a nemzeti jövedelem abszolút mértékben is csökken.

Ha mérlegeljük a tőkésországok nemzeti jövedelmének növekedéséről közölt adatokat, nem feledhetjük el, hogy a szolgáltatások szférájának bővülése és részarányának a termelés rovására történő növekedése szépíti a nemzeti jövedelem dinamikájára vonatkozó adatokat, különösen a háború után. De számolnunk kell a tőkés táborban mesterségesen fölszított háborús konjunktúra hatásával, valamint a nemzeti jövedelemnek ezzel kapcsolatosan kialakult specifikus összetételével is.

Ugyan mi haszna van a nemzeti jövedelem egy részének, ha ez tartalmában nézve atombombák, ágyúk, bombavetők, tankok és egyéb hadieszközök tömege! A nemzeti jövedelemnek ez a része nem fordítható sem fogyasztásra, sem a termelés bővítésére. A nemzeti jövedelem ilyen összetétele csak fokozza a nép elnyomorodását, s növeli a tőkés monopóliumok profitját.

Marx úgy jellemezte a monopóliumok előtti kapitalizmust, hogy a háborús kiadások „... közvetlen gazdasági vonatkozásban egyértelműek azaz, mintha a nemzet a vízbe hajítaná tőkéjének egy részét...” (Marx—Engels Archivum. IV. kötet. 29. old. Pártkiadó. 1935. Oroszul.) Azóta, de különösen amióta a kapitalizmus már utolsó, imperialista szakaszába lépett, a nemzeti tőke mind nagyobb része katonai célokra pazarlódott.

Ma, a tőkés rend általános válságának időszakában, a tőkésországok nemzeti jövedelmük óriási részét gazdaságuk militarizálására, fegyverkezési hajszára, háborúkra pazarolják. S mindez — a monopóliumok főkomposai szerint — az „üzleti tevékenység” felvirágoztatásának normális eszköze. Ebben nyilvánul meg a kapitalizmus fokozódó rothadása, olyan társadalmi rendszer rothadása, amely a tőkések maximális profitja nevében inségre, munkanélküliségre, súlyos nélkülözésekre és véres háborúkra ítéli a dolgozó lakosságot.

A Szovjetunió békegazdaságának, nemzeti jövedelmének gigászi és általános gyarapodása a lakosság jövedelmei szakadatlan növekedésének forrása. A Szovjetunió nemzeti jövedelme 1951-re 83 százalékkal nőtt 1940-hez képest. A munkások és az alkalmazottak reáljövedelme 1951-ben mintegy 57 százalékkal, a parasztság reáljövedelme pedig mintegy 60 százalékkal volt nagyobb, mint 1940-ben. 1952-ben a Szovjetunió nemzeti jövedelme 11 százalékkal, a munkások és az alkalmazottak jövedelme 7, a paraszttőkék pedig 8 százalékkal nőtt (ugyancsak egy-egy dolgozóra számítva). Az ötödik ötéves terv megszabja a nemzeti jövedelemnek és a lakosság jövedelmének további növekedését. A XIX. pártkongresszusnak a Szovjetunió ötödik ötéves tervéhez adott irányelvei 1951—55-re vonatkozólag kimondják:

„A szocialista termelés szüntelen növelése és a társadalmi munka termelékenységének folytonos emelkedése alapján az öt év alatt növeljük legalább 60 százalékkal a Szovjetunió nemzeti jövedelmét, és ezzel össze-

függésben biztosítsák a munkások és az alkalmazottak jövedelmének és a parasztok jövedelmének további növekedését." (Az SZKP XIX. kongresszusának anyaga. 367. old. Szikna. 1953.)

A munkások és az alkalmazottak reálbére öt év alatt legalább 35 százalékkal növekszik a nemzeti jövedelem növekedése és a közszükségleti cikkek kiskereskedelmi árának csökkentése révén. A kolhozparasztok pénzbeli és pénzben kifejezett természetbeli jövedelme legalább 40 százalékkal szaporodik.

A nemzeti jövedelem növekedése lehetővé teszi, hogy mind nagyobb mértékben folytatódjanak a lakóházépítkezések, tovább növekedjenek a lakosság jólétét szolgáló különféle közszolgáltatások, s fejlődjék az egészségügy. A nemzeti jövedelem növekedése megteremti a népművelés, a tudomány, a művészet és a kultúra fejlődésének anyagi alapját.

A nemzeti jövedelem elosztása

A szocialista társadalom nemzeti jövedelmének lényege és forrásai meghatározzák elosztását. Ez gyökeresen különbözik a tőkés társadalom nemzeti jövedelmének elosztásától.

A szocialista társadalomban a termelő dolgozók munkájának az a része, amely a társadalomé lesz, hogy a termelés bővítését, a népművelést, az egészségvédelmet, a honvédelmet stb. szolgálja, éppoly szükséges munka, mint a személyes szükségletek kielégítésére fordított munka.

Hogyan osztja el a szocialista társadalom az anyagi állagára nézve fogyasztási cikkekből és termelőeszközökből alakult nemzeti jövedelmet? A Szovjetunióban ma a szocialista termelés két fő formája ismeretes: az össznépi-állami és a kolhozforma. A Szovjetunióban van árutermelés, mégpedig különösfajtajú, tőkések nélküli árutermelés; de ez semmikép sem fejlődhet tőkés árutermeléssé, hanem a szocialista termelés fejlesztésének, megszüntetésének ügyét szolgálja. Amíg van áruforgalom és pénzgazdálkodás, addig nem lehet közvetlenül, természetbeli formájában elosztani a nemzeti jövedelmet.

A nemzeti jövedelem elosztása jövedelemképződés formájában, mégpedig főképp a lakosság, az állam, a kolhozok és a szövetkezetek pénzbeli jövedelmeinek képződése formájában megy végbe. De ne feledjük el, hogy a nemzeti jövedelem anyagi-dologi formájú elosztása és felhasználása is attól függ, s annak eredményeként történik, hogy egyrészt az állam és egy-egy szocialista vállalat, másrészt pedig a lakosság mire fordította pénzbeli jövedelmeit. A pénzeszközök felhasználásában tehát a nemzeti jövedelem reális tartalmát alkotó anyagi javak felhasználása mutatkozik meg.

A nemzeti jövedelem elsöleges elosztása a nemzeti jövedelemtermelő szocialista vállalatok és dolgozók jövedelemképzésének formájában, a szocialista tulajdon mindenkori formájának megfelelően történik.

A társadalmi tulajdonban lévő állami vállalatokban termelt nemzeti jövedelem a munkások és az alkalmazottak munkabérére és a vállalatok jövedelmére oszlik. A vállalatok jövedelméhez tartozik a nyereség és a forgalmi adó, amely a költségvetésen keresztül azonnal az állami alapba folyik.

A kolhozokban termelt nemzeti jövedelem kollektív tulajdon, s elosztása a következőkép történik: egy részével az állam rendelkezik; az állam az egész szocialista társadalom javára, például a kolhoztermelés fejlesztésére és a kolhozparasztnak anyagi és kulturális színvonalának emelésére használja fel ezt a részt; más része a kolhozban marad a közös gazdaság bővítésére és egyéb közös célra; a harmadik rész munkaegekységek szerint a kolhoztagok pénzbeli és természetbeli jövedelmei formájában kerül elosztásra.

Hangsúlyozzuk, hogy a Szovjetunio teljes nemzeti jövedelmének egy része a lakosság tulajdonába kerül a kolhozparasztnak háztáji gazdaságból eredő jövedelmeként, de azoknak a munkásoknak és alkalmazottaknak a jövedelmeként is, akiknek haszonállatjuk, veteményeskertjük vagy gyümölcsösük van.

A felsoroltak alkotják a vállalatoknak és a termelő ágazatok dolgozóinak eredeti jövedelmeit. Ezek a jövedelmek közvetlenül a társadalmi termék és a nemzeti jövedelem termelésének folyamatából származnak.

De a nemzeti jövedelem a forrása az anyagi termelés szféráján kívül tevékenykedő intézmények fenntartásának, vagyis gyakorlatilag jövedelmüknek, továbbá az anyagi termelésen kívül egyéb társadalmilag szükségessé munkakörökben foglalkoztatott dolgozók jövedelmének is.

A nemtermelő szférához tartozik az államigazgatás és a honvédelem, az egész pénzügyi és hitelszervezet, úgyszintén a tudomány és a tudományos kutatás valamennyi intézménye, amely nem vesz részt közvetlenül a termelésben, továbbá az úgynevezett szolgáltatások körébe vágó mindenmü tevékenység. Ide kell sorolnunk az utasszállítást, a hírközlést, ha ez a lakosság és a nemtermelő intézmények szolgálatában működik, a községgazdálkodási vállalatokat és intézményeket, a népművelés és a szakképzés egész rendszerét, a színházakat, a múzeumokat, az egészségügyi apparátust stb.

Szükséges, hogy a társadalom azoknak az ágazatoknak a fenntartására és fejlesztésére fordítsa a nemzeti jövedelem egy részét, amelyek nem tartoznak az anyagi termeléshez, s nem termelnek nemzeti jövedelmet. De a szocialista társadalomban a munkások művelésével és szakképzésével

foglalkozó, egészségüket védő, a tudomány színvonalát emelő és ezzel a társadalmi anyagi termelés tudományos alapjait erősítő dolgozók valamennyien a szocialista társadalom közösségének tagjai, tehát munkájukkal hozzájárulnak a nemzeti jövedelem növeléséhez. Ugyanez vonatkozik az államigazgatás és a honvédelem dolgozóira is, akik a kapitalista környezet feltételei közt igen fontos szerepet töltenek be.

Kétségtelen, hogy a társadalmi gazdagság növekedésével együtt mindinkább fejlődnek majd mindazok az ágazatok, amelyek a lakosság kulturális és szociális szükségleteinek kielégítését szolgálják. A gazdaságosság rendszerének következetes megvalósítása azonban a szocialista társadalom törvénye mind az anyagi termelésben, mind a társadalmi munkát igénylő többi ágazatban. A kommunista párt és a szovjet kormány az ügyviteli-igazgatási és egyéb nemtermelő apparátus kiadásainak rendszeres csökkentésére, ez apparátus egyszerűsítésére és olcsóbbá tételére törekszik, hogy tovább bővíthesse a termelést, s folyamatosan csökkenthesse az igazgatás és a szolgáltatások költségeit.

A nemtermelő intézményekben foglalkoztatott, vagyis a nemzeti jövedelmet közvetlenül nem termelő dolgozók már az elsődleges jövedelmek további felosztása, vagy másképpen újraelosztása során kapják jövedelmeiket. Ez az újraelosztás a lakosság által a közületi és egyéb szolgáltatásokért teljesített díjazás, elsősorban pedig a pénzügyi rendszer és az állami költségvetés révén történik.

A szocialista állam a nemzeti jövedelem nagy részét az állami költségvetés útján összpontosítja a termelés és az egész szocialista társadalom nemtermelő anyagi és szellemi szükségleteinek tervszerű kielégítésére.

A szocialista állam a költségvetés útján halmozza fel a nemzeti jövedelem társadalmi újraelosztási alapját, amikor összpontosítja az egész forgalmi adót, az állami vállalatok jövedelmének nagy részét, a kolhozok beszolgáltatását és a lakosság mindinkább csökkentett adóját. Ennek az állami alapnak nagyobb része az állami vállalatok jövedelméből keletkezik. A nemzeti jövedelem bizonyos részével pedig az állami, a kolhoz- és a szövetkezeti vállalatok rendelkeznek, a termelés bővítésére és egyéb társadalmi feladatok teljesítésére.

A szovjet állam az állami költségvetés útján összpontosított nemzeti jövedelem jelentékeny részét felhalmozásra, vagyis a termelés bővítésére, a közszükségleti cikkek árának szüntelen csökkentésére használja föl, más részét pedig a társadalom igazgatása, a honvédelem, valamint az egészségügy, a társadalombiztosítás, a népművelés, a tudomány, a művészet stb. fejlesztésének szükségleteire fordítja.

Fejtsük ki tehát röviden a nemzeti jövedelem elosztásának sokoldalú, bonyolult folyamatát. A nemzeti jövedelmet elsősorban a termelővállala-

toknak és a termelővállalatok dolgozóinak jövedelmeire elsőslegesen elosztott formájában látjuk. Az elsősleges elosztás elszakíthatatlan a társadalmi termék termelésének folyamatától. Az elsősleges jövedelmek képződése a nemzeti jövedelmet alkotó anyagi javak termelésétől és realizálásától függ.

A szocialista állam tervszerűen megvalósítja a nemzeti jövedelem újraelosztását, hogy a nemzeti jövedelem egy részét összpontosítsa a termelési és a társadalmi szükségletek kielégítése végett. A szocialista állam tehát elvonja, s a központosított állami alaphoz csatolja az elsősleges jövedelmek egy részét.

Nemcsak azért kell megteremtenünk az újraelosztás társadalmi alapját, hogy fedezhessük az ország igazgatásának és védelmének, a szociális és a kulturális intézkedések megvalósításának költségeit, hanem azért is, hogy tervszerűen újraeloszthassuk az egyes termelő vállalatokból és ágazatokból származó jövedelmeket más vállalatok és ágazatok közt, s ezzel biztosíthassuk az egész népgazdaság fejlődésének tervszerűségét és arányosságát. Az utóbbi esetben a megtermelt jövedelmek egy része a beruházások és a költségvetési úton történő forgóeszköznövelés során ismét az anyagi termelés szférájába jut, mégpedig azokba a termelő vállalatokba és ágazatokba, ahol leginkább szükséges, s ahol leghathatósabban javítja a nép életkörülményeit, s fokozza a szovjet állam gazdasági erejét.

A szovjet állam költségvetési jövedelmeiből rendszeresen csökkent a közszükségleti cikkek árát. Ez voltaképp azt jelenti, hogy az állam bizonyos keretek közt anyagi javakat ad a dolgozóknak, s ezzel méginkább növeli reáljövedelmüket.

Már kifejtettük, hogy a szocialista állam a nemzeti jövedelem újraelosztásának állami alapja terhére tartja fenn a nemtermelő szféra vállalatait és intézményeit: fedezi munkabéreköltségeiket, anyagi kiadásait, valamint a nemtermelő szféra állóalapjai növelését szolgáló beruházásokat.

A nemtermelő vállalatok és intézmények egy része, például a közszolgáltató vállalatok, szórakoztató üzemek stb. a lakosságnak teljesített szolgáltatásokkal szerzi meg jövedelmét. Az állam a tervezés során szabályozza a vállalatok jövedelmeit és kiadásait, s a pénzügyi rendszer révén ezeket is bevonja a nemzeti jövedelem újraelosztásának általános folyamatába. Az újraelosztás során nyert jövedelmekhez tartoznak még az ösztöndíjak, a nyugdíjak, a segélyek stb. is.

Ezzel nagy vonásokban vázoltuk a nemzeti jövedelem elosztásának és újraelosztásának mechanizmusát.

A szocialista társadalom nemzeti jövedelme a következő részekre oszlik, miután befejeződött a nemzeti jövedelem újraelosztásának folyamata, vagyis mind a vállalatok, mind a lakosság egyes csoportjai lerótták

tartozásait az államnak, miután a lakosság megfizette jövedelmeiből az igénybevett szolgáltatásokat, s a jövedelem élvezői már csak azokat a jövedelmeket tartották meg, amelyeket anyagi javak fogyasztására és felhalmozására szántak:

Az állam és az egyes szocialista vállalatok jövedelmei

a) Az államnak azok a jövedelmei, amelyeket a költségvetés révén felhalmozásra fordít, vagyis a termelésnek a termelővállalatokban végrehajtott beruházások és forgóalapnövelése útján történő bővítésére, a nemtermelő szféra beruházásaira, az igazgatás, a kultúra, a tudomány, a lakás-építés stb. céljaira és végül tartalékok képzésére;

b) az államnak azok a jövedelmei, amelyeket a költségvetés útján az igazgatás, a honvédelem, a tudomány és a lakosságnak juttatott szociális-jóléti szolgáltatások folyó kiadásaira fordít;

c) azok a jövedelmek, amelyek az egyes szocialista vállalatokban (állami, kolhoz- és szövetkezeti vállalatokban) maradtak, s amelyeket ezek a vállalatok a termelés bővítésére és nemtermelő társadalmi szükségletekre fordítanak.

A lakosság végső jövedelmei

a) A társadalmi anyagi termelés dolgozóinak jövedelmei;

b) a szocialista társadalomban az igazgatás, a kultúra és a tudomány területén dolgozók jövedelmei;

c) a társadalom költségén élők (nyugdíjasok, ösztöndíjasok stb.) jövedelmei;

d) a dolgozók háztáji gazdaságából származó jövedelmek és a csekély-számú magánkisiparosok meg egyénileg dolgozó parasztok egyéni gazdaságukból származó jövedelmei.

A Szovjetunió nemzeti jövedelme teljesen a dolgozóké, s egyenlő a felsorolt jövedelmek összegével. A nemzeti jövedelem elosztása a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeivel összhangban történik: a legnagyobb rész a dolgozók rendszeresen növekvő anyagi és kulturális szükségleteinek kielégítésére jut, a többi pedig a szocialista termelés bővítésére, a társadalmi, a termelési és az állami ügyek igazgatására, a munkások és a parasztok szocialista állama védelmének erősítésére.

A Szovjetunió dolgozói az elosztás végeredményeként személyes szükségleteik kielégítésére a legutóbbi években megkapják a nemzeti jövedelemnek körülbelül háromnegyedét, a többi, mintegy egynegyed részt pedig az állam, a kolhozok és a szövetkezeti szervezetek használják fel a szocialista termelés bővítésére és más állami meg társadalmi szükségletek kielégítésére.

A tőkés országokban teljesen más a helyzet. A tőkés társadalomban a nemzeti jövedelem elosztása a kibékíthetetlen osztályellentétet, a lakosság nagy többségének egy kis csoport monopolista által való leigázását mutatja.

A francia CGT számítása szerint Franciaország nemzeti jövedelméből 1938-ban 48 százalék jutott a munkásoknak és az alkalmazottaknak, 8,5 százalék pedig a dolgozó parasztoknak. A második világháború folyamán és azóta is tovább csökkent a dolgozók részesedése. Az említett számítások szerint 1949 végére csupán 39 százalék volt a munkások, az alkalmazottak és a parasztok részesedése Franciaország nemzeti jövedelmében, mert fokozódott a kizsákmányolás és a fegyverkezési hajszá.

A burzsoá közgazdák és statisztikusok nem riadnak vissza a tények legdurvább elferdítésétől sem, fölrujják a tudományos jóhiszeműség elemi követelményeit is, s eltitkolják a nép elől ezeket a tőkés rendszer lényegére pontosan rávilágító tényeket. Az Egyesült Államok kereskedelemügyi minisztériumának a nemzeti jövedelemre vonatkozó adatai szerint 1949-ben a munkások és az alkalmazottak munkabére állítólag több volt az ország nemzeti jövedelme felénél, a farmerek jövedelme pedig 6,2 százalékra rúgott.

Az ilyen számítások titka egyáltalán nem bonyolult. Az amerikai statisztika ugyanis az alkalmazottak közé sorolja a monopóliumok, a részvénytársaságok és a vállalatok vezetőit is. Ugy igazolja ezt, hogy e személyek jövedelmének egy része formálisan a munkakörük ellátásával kapcsolatos tiszteletdíjakból és fizetésekből származik. Az ilyen számítás következtében került a munkabérek rovatába például Charles B. Wilsonnak, a General Motors Corporation elnökének jövedelme. Charles B. Wilson 1949-ben 586 100 dollár tiszteletdíjjal jutalmaztatta hivatali tevékenységét. Megjegyezzük, hogy a General Motors Corporation elnökének évi jövedelme az amerikai sajtó közlése szerint a háborús konjunktúra és a profitok növekedése folytán 1950 végén 650 000 dollárra növekedett, s ez az összeg természetesen ugyancsak benne van a munkások és az alkalmazottak munkabérééről szóló kimutatásban. Alkalmazottnak számít a másik Charles B. Wilson is, aki a Truman-rezsim idején Amerika gazdasági diktátora volt, s 1949-ben mint a General Electric Trust elnöke 201 000 dollár „munkabért” kapott.

Ezek a tények egyáltalán nem szokatlanok Amerikában. Például Greenwaultnak, a Du Pont de Nemours Társaság elnökének jövedelme 1949-ben 438 550 dollár volt, Grice-nek, a Bethlehem Steel Corporation elnökének 333 996 dollár stb. Az említett tiszteletdíjnak természetesen semmi közük sincs ahhoz a profithoz, amelyet az említettek a személyes

tulajdonukban lévő tőkék alapján kapnak. Utánuk következnek a nagytőke bizalmi embereinek, képviselőinek és más ügynökeinek, alkuszainak és kiszolgálóinak széles köre. Ez a csoport, az alkalmazottak teljes létszámának 3 százaléka, az Egyesült Államok dolgozói által keresett összegből 1947-ben 25 százalékot zsebelt be.

Meghamisítják a farmerek jövedelmét is. Az amerikai statisztika a dolgozó farmerek jövedelméhez számítja a mezőgazdasági tőkések jövedelmét. Ilyen „farmereké” volt a gazdaságok 9 százaléka, s 1947-ben ők harácsolták össze a farmerek jövedelmeinek 55 százalékát.

Az amerikai kereskedelmi minisztérium minden józan ész ellenére a munkások, az alkalmazottak, a farmerek és más dolgozók jövedelméhez számítja az állampénztárba befizetett egyenes és közvetett adójukat is, noha ezek a dolgozók jövedelmeiből levont összegek. Márpedig ezek az adók 1946-ban átlagosan 30 százalékkal csökkentették az évi 2300 dollárnál nagyobb jövedelmű munkások és alkalmazottak bérét.

Ha megfelelően korrigáljuk az amerikai statisztika adatait, kiderül, hogy 1949-ben a munkások, az alkalmazottak, a farmerek és más dolgozók részesedése Amerika nemzeti jövedelmében alig haladta meg a 40 százalékot. A szüntelen fegyverkezési hajszá miatt néhány év óta az Egyesült Államokban rendkívül súlyosbodott az adóteher, s ennek megfelelően csökkent a dolgozók részesedése az ország nemzeti jövedelmében. Ugyanígy hatott, hogy a közszükségleti cikkek ára feltartóztathatatlannal emelkedett. Hasonlóképpen oszlik meg a nemzeti jövedelem Angliában és a többi tőkésországban is.

A tőkésországok dolgozói úgy részesednek a nemzeti jövedelemben, hogy fáradtságos munkájukért családostul tengődnek, vagyis végső soron csupán újratermelik önmagukat mint munkaerőforrást, s életük a tőkés kizsákmányolás tárgyainak élete.

A tőkésországokban a burzsoázia érdekében használják föl a dolgozók termelte teljes nemzeti jövedelmet. Ez a helyzet azzal a nemzeti jövedelemrészrel is, amelyet a termelés bővítésére és a munkaerő megvásárlására fordítanak, hogy bővítetten újratermeljék a tőkés viszonyokat és a dolgozók kizsákmányolását. Ugyanez vonatkozik arra a részre is, amely a dolgozókat politikai elnyomásban és a tőkésektől való függőségben tartó burzsoá állam kiadásait fedezi, s végül arra a részre is, amelyet a kizsákmányolók és lakásaik személyes fogyasztásukra költenek.

Ilyen az a tőkés gazdasági rend, amelynek törvényei — Marx szavai szerint — erősebben a tőkéhez kovácsolják a munkást, mint ahogy Hephaistos kalapácsa a sziklához kovácsolta Prometheuszt.

A nemzeti jövedelem felhasználása

A nemzeti jövedelem voltaképp két nagy társadalmi alapra, a fogyasztási alapra és a felhalmozási alapra oszlik.

A szocialista termelés célja nem a profitszerzés, hanem az ember szüntelenül növekvő anyagi és kulturális szükségleteinek kielégítése. A kommunista párt és a szovjet kormány ennek a hatalmas feladatnak szenteli minden tevékenységét. E cél megvalósítására szolgál a nemzeti jövedelem fogyasztásának társadalmi alapja.

A fogyasztási alap anyagi tartalma a termelt fogyasztási cikkek egész tömegéből, vagyis élelmiszerekből, ruházati cikkekből, lábbelifélékből, bútorkból, továbbá mindenféle háztartási cikkekből, a higiénia és a kulturális szükségletek megkövetelte tárgyakból stb. alakul, kivéve a társadalmi készletek növelésére szánt tárgyakat. A fogyasztás tárgyi alapjához tartozik még a mindennapi élet szükségleteire (a nemtermelő fogyasztásra) fordított fűtőanyag, gáz, villamosenergia és a lakáshasználat (amortizáció).

A fogyasztás társadalmi alapjának nagy része áruk formájában realizálódik: a lakosság megvásárolja ezeket az árut. A szovjet kereskedelem szakadatlan fejlődése, a választék folytonos bővülése és a kereskedelmi hálózatba kerülő árumennyiség növekedése közvetlenül mutatja a fogyasztási alap növekedését, a szovjet nép anyagi jólétének fokozódását.

A dolgozók reáljövedelmei rohamosan növekszenek, mert a szovjet kereskedelem úgy fejlődik, hogy közben az összes közszükségleti cikkek kiskereskedelmi ára rendszeresen csökken. Az állami kiskereskedelmi árak csökkentése a nemzeti jövedelem elosztásának és felhasználásának szempontjából azt jelenti, hogy a szocialista állam a nemzeti jövedelem állami alapjának bizonyos részét a lakosság reáljövedelmeinek közvetlen növelésére fordítja.

Az áruforgalom a háború utáni első öt éves terv idején rendszeresen bővült, s 1950-ben jelentékenyen meghaladta a háború előtti 1940. év színvonalát. 1950-ben a negyedik öt éves terv utolsó esztendejében az állami és a szövetkezeti kereskedelem keretében 38 százalékkal több hús és húskészítmény, 51 százalékkal több haltermék, 59 százalékkal több állati zsiradék, 67 százalékkal több növényi és egyéb zsiradék, 33 százalékkal több cukor, 39 százalékkal több lábbeli, 47 százalékkal több szövetféle stb. került forgalomba, mint 1940-ben.

Méginkább bővült ebben a szakaszban a lakosságnak eladott kulturális és háztartási cikkek mennyisége. 1950-ben 3,3-szer annyi órát adtak el, mint 1940-ben, hatszor annyi rádióvevőkészüléket, 1,5-szer annyi háztartási villamoskészüléket, az 1940. évi mennyiség 2,9-szeresének megfelelő kerékpárt, a varrógépnek majdnem háromszorosát, a motorkerékpárnak 16-szorosát stb.

Az ötödik ötéves terv szerint az állami és a szövetkezeti kereskedelem kiskereskedelmi áruforgalma az ipari és a mezőgazdasági termelés növekedése alapján mintegy 70 százalékkal bővül. A kiskereskedelmi áruforgalom az új ötéves terv első két éve alatt, 1952-ig 27 százalékkal emelkedett 1950-hez képest. 1952-ben a legfontosabb áruajták eladott mennyiségének növekedése: a húsé 10, a haltermékeké 13, a vajé és a zsírféléké 17, a cukoré 26, a bőrlábbelié 15, a ruhaféléké 11 százalékos.

Az áruforgalom szerkezete mind sokrétűbbé válik, s mind gyorsabban nő a lakosságnak eladott legértékesebb termékek, kulturális és háztartási cikkek mennyisége. A kereskedelem 1952-ben 20 százalékkal több órát, 24 százalékkal több kerékpárt, 27 százalékkal több távolbátókészüléket és 30 százalékkal több fényképezőgépet adott el a lakosságnak, mint 1951-ben. A lakosság sokkal több háztartási hűtőkészüléket, porszívót, mosógépet és egyéb, kulturáltabb életkörülményeket biztosító cikkeket is vásárolt, mint korábban.

A falusi lakosság fogyasztásához tetemesen hozzájárulnak azok a termékek, amelyeket mind tömegesebben kapnak a kolhozparasztok teljesített munkaegységeik fejében, de nagy a jelentőségük a személyes háztáji gazdaságukban termelt termékeknek is. E termékek, amelyek a szovjet kereskedelem hozzájárulása nélkül kerülnek fogyasztásra, ugyancsak további alkotóelemei az általános fogyasztási alapnak.

Az általános fogyasztási alap alkotóeleme továbbá a fűtőanyag, a gáz, a villamosenergia; a Szovjetunió lakossága mindebből jónéhányszor többet használt fel 1950-ben, mint a háború előtt. Idetartozik a lakóházalap használata is. A közfogyasztás említett forrásai jelentősen bővülnek az ötödik ötéves tervben.

A lakóházak építésére fordított állami beruházások összege körülbelül megkétszereződik a negyedik ötéves terv folyamán megvalósított nagyszabású lakóházépítési programhoz képest. 1951 és 1955 közt a városokban és a munkáslakótelepeken csupán államköltségen összesen több mint 150 millió m² területű lakóház épül. A kormány ezenkívül igen jelentős hitelekkel és másképp is elősegíti a városok és a munkáslakótelepek lakosainak egyéni lakóházépítkezéseit. A vidéki helységeken is nagyszabású egyéni lakóházépítkezés folyik.

Az állam és a lakosság a városokban és a munkáslakótelepeken 1951—1952-ben az ötödik ötéves terv megvalósítása folyamán már 54 millió m² összterületű lakóházat épített föl. Ebben a két évben vidéken is épült 770 000 lakóház.

A Szovjetunióban az általános fogyasztási alap egy része az üdülők, a szanatóriumok, a kisdudók és a bölcsődék, a kórházak, az iskolák, valamint a lakosság kulturális szükségleteivel és a lakosságnak biztosított közületi és jóléti szolgáltatásokkal kapcsolatos egyéb intézmények útján

kerül fogyasztásra. Ezeket az intézményeket az állam a felhalmozási alap számlájára teremti meg, a működésükkel kapcsolatos folyó anyagi kiadások pedig (például az élelmiszerek, a gyógyszerek, a fűtőanyagok, a villamosenergia, a háztartási cikkek, a tanszerek fogyasztása) a lakosság személyi fogyasztásának részét alkotják. A fogyasztási alapnak ez a része a lakosság személyes jövedelmeiből, de főképp abból a nemzeti jövedelemrész-ből realizálódik, amelyből a szocialista állam ingyen látja el a dolgozókat.

Az állam az általános igazgatás, a honvédelem és a tudományos intézmények folyó anyagi kiadásaira fordítja a nemzeti jövedelem fogyasztási alapjának bizonyos részét. A nemzeti jövedelem állami alapjából elégíti ki ez intézmények szükségleteit. Ezek nincsenek benne a lakosság személyes fogyasztásában, de vele együtt alkotják az egész társadalom fogyasztási alapját. A Szovjetunióban a nemzeti jövedelem majdnem háromnegyed része a dolgozók szükségleteinek kielégítésére jut. Ezért növekszik a dolgozók anyagi jóléte, ezért virágzik a kultúra, a tudomány, a művészet és az egészségügy.

Például 1951-ben, az ötödik ötéves terv elején a Szovjetunióban 57 millió volt a tanulók száma. A népművelés egyetlen tőkésországban sem fejlődhet ilyen fokra. Az ötödik ötéves terv folyamán még nagyobb arányokban fejlődik a szovjet népművelés. 1952-ben a hétéves és a középfokú (tízéves) oktatás fejlődésének eredményeképp több mint másfélmillióval szaporodott az V—X. osztályos, s benne egymillióval a VIII—X. osztályos középiskolai tanulók létszáma. A felsőoktatási intézményekben két éve 1 442 000, a technikumokban és egyéb középfokú szakiskolákban pedig 1 475 000 diák tanult. A felsőfokú tanintézetekben és a tudományos intézetekben több mint 27 000 aspiráns készült tudományos munkára. Több mint 368 000-re rúgott 1952-ben a különféle könyvtárak száma.

Folyton javul a lakosság orvosi ellátása, bővül a kórházi intézmények, a szanatóriumok, az időülők és a gyermekegészségügyi intézmények hálózata. 1952-ben 14 000-rel gyarapodott az orvosok száma. Több a színház és a mozi, egyre több könyv, újság és folyóirat jelenik meg.

A szovjet nép anyagi és kulturális jólétének e hatalmas föllendülése a szocialista termelés legfejlettebb technikára épülő szüntelen növekedésén és tökéletesedésén alapul. Ez pedig a felhalmozási alaptól, vagyis a nemzeti jövedelem egy részének megtakarításából és a termelés bővítésére fordításából származik.

A felhalmozási alapot anyagi összetétele szerint az illető év folyamán termelt és a termelés anyagi ráfordításait pótló rész levonása után megmaradt gépek, berendezések, technológiai felszerelési tárgyak, nyers-, fűtő- és egyéb anyagok, építmények, a termelési célokat szolgáló épületek és lakóházak, valamint az adminisztráció, a kultúra és a tudomány szükségleteit szolgáló épületek alkotják.

A felhalmozási alaphoz tartoznak azok a fogyasztási cikkek is, amelyekkel a társadalom átmenő készleteit növeljük a lakosság számának növekedése és a fogyasztás színvonalának emelkedése miatt. A népjólét rendszeres emeléséből következik, hogy növeljük a fogyasztási cikkek átmenő készleteit a kiskereskedelmi hálózatban, a raktárakban, a bázisokon stb. is.

A felhalmozási alap anyagi állományának az a jövedelemrész felel meg, amelyet az állam, a kolhozok, a szövetkezeti szervezetek és részben a lakosság is felhalmozásra fordítanak.

Mint ismeretes, a legutóbbi évek során a nemzeti jövedelemnek mintegy negyedrésze maradt az állam, a kolhozok és a szövetkezeti szervezetek birtokában. Ez összeg nagyrészt a legfejlettebb műszaki felszerelési új vállalatok építésére, az iparban, a mezőgazdaságban, a közlekedésben és a népgazdaság más ágaiban működő vállalatok termelésének bővítésére és technikájának tökéletesítésére fordítottuk, s közben biztosítottuk a termelő-eszkögyártó iparágak elsősorban történő fejlődését.

A végső jövedelmek fogyasztásra és anyagi javak felhalmozására fordítását a következő általánosított, összegező sémával ábrázolhatjuk:

A fogyasztásra fordított jövedelmek alkotóelemei

a) A lakosság személyi jövedelmeinek az a része, amelyet anyagi javak megvásárlására és fogyasztására fordít;

b) azok az állami jövedelmek, valamint az egyes szocialista vállalatok birtokában meghagyott jövedelmek, amelyeket a lakosságnak biztosított jóléti szolgáltatások folyó anyagi költségeire fordítanak;

c) azok az állami jövedelmek, amelyeket a közigazgatás, a honvédelem és a tudományos intézmények folyó anyagi kiadásaira fordítanak.

A felhalmozásra fordított jövedelmek alkotóelemei

a) Azok az állami jövedelmek, valamint az egyes szocialista vállalatok birtokában meghagyott jövedelmek, amelyeket a termelés bővítésére és technikájának tökéletesítésére fordítanak az állóalapnövelő beruházások és a termelővállalatok anyagi forgóalapjainak növelése útján. Ide tartoznak a készletek és tartalékok képzésére fordított jövedelmek is;

b) azok az állami jövedelmek, valamint az egyes szocialista vállalatok birtokában meghagyott jövedelmek, amelyeket a nemtermelő állóalapok növelésére költenek a lakóház-, iskola-, kórházépítésre stb. fordított beruházások útján;

c) a lakosságnak azok a jövedelmei, amelyeket személyes felhalmozásra, vagyis saját lakóházak építésére, valamint (a mezőgazdasági népesség esetében) a termékkészletek növelésére stb. fordítanak.

A fogyasztásra, illetve felhalmozásra fordított jövedelmek elköltésével jár azoknak az anyagi javaknak ugyane célokra való felhasználása is, amelyek egyrészt az egész társadalom nemzeti jövedelmének, másrészt az

állam, az egyes vállalatok és a lakosság jövedelmeinek anyagi tartalmát alkotják.

A nemzeti jövedelem egy részének felhalmozása olyan beruházásokat tesz lehetővé, amelyek a szocialista gazdaság bővített újnatermelésének a tőkés gazdaság rendszerében elérhetetlenül gyors ütemét biztosítják. Például 1936 és 1951 között mintegy 500 milliárd rubelre rúgott a Szovjetunió népgazdasági beruházásainak összege; ebből több mint 300 milliárd rubel jutott az iparra. Az ötödik ötéves terv előirányzatai szerint 1951 és 1955 között az állami beruházások mintegy 90 százalékkal haladják meg a negyedik ötéves terv beruházásait. A mezőgazdaság állami beruházásainak összege a negyedik ötéves tervhez képest több mint kétszeresre emelkedik.

A nemzeti jövedelem felhalmozása lehetővé teszi állami nyers- és fűtőanyag-, valamint élelmiszerkészletek képzését is, ezek pedig biztosítják a bővített újratermelés folyamatának szakadatlanságát, a népgazdaságban lehetséges aránytalanságok megszüntetését és a honvédelem erősítését.

A nemzeti jövedelem felhalmozása a szocialista bővített újnatermelés egyetlen forrása. Ez a marxista-leninista újratermelési elmélet egyik legfontosabb tétele, amelyet mindenképp igazol a nemzeti jövedelem szovjetunióbeli tervszerű felhasználásának egész gyakorlata.

A nemzeti jövedelem tervezésének tudományos elméleti alapja a marxista-leninista újratermelési elmélet. A kommunista párt és a szovjet-állam tudatosan felhasználja minden történelmi szakasz gazdaságpolitikai feladatainak megoldásakor a szocializmus objektív gazdasági törvényeit, amelyeknek követelményein alapul a nemzeti jövedelem növekedésére, fogyasztási és felhalmozási alapra osztására és ez alapok felhasználására vonatkozó állami tervfeladatok kidolgozása.

A nemzeti jövedelem felhalmozása megteremti a termelés műszaki tökéletesítésének lehetőségeit. Ennek termelési alapját a szocialista gazdaság hatalmas gépgyártóipara biztosítja.

Hazai gépgyártásunk a negyedik ötéves terv folyamán voltaképp teljesen megújította gyártmányai cikklisztáját. Ugyanez idő alatt jelentősen fejlődött a kohászat, a vegyipar, a villamosipar, az építőipar és egyéb iparágak, a közlekedés, valamint a mezőgazdaság termelési technikája.

A szocialista termelés műszaki alapjának tökéletesítése még gyorsabb az ötödik ötéves tervben. Hazai gépgyártóiparunk az új ötéves terv első két évében mintegy 1100 fontos új géptípust és szerkezetet alkotott, ezek a népgazdaság valamennyi ágában biztosítják a további műszaki haladást. Ugyanez idő alatt mintegy 1,5 millióra rúgott azoknak az újítási és észszerűsítési javaslatoknak a száma, amelyeket a munkások, valamint a mérnökök és a technikusok nyújtottak be, is amelyek a termelőfolyamatok megjavítását és tökéletesítését célozzák. A dolgozók ily tömeges részvétele a termelés technikájának tökéletesítésében csak ott lehetséges, ahol nem a profit, hanem a szükségletek kielégítése a termelés célja.

A Szovjetunió mezőgazdaságának példája igazolja, milyen hatalmas összegeket fordítottunk a technika tökéletesítésére. A mezőgazdaság az ötödik ötéves terv első két éve folyamán 268 000 traktort kapott 15 lóerős traktorokra átszámítva, 94 000 gabonabetakarító kombájn (ebben 50 000 a legtökéletesebb magajáró kombájn), 116 000 tehergépkocsit és több mint 4 millió gépet a föld megművelésére, vetésre, mezőgazdasági kultúrák termelésére és betakarítására, valamint az állattenyésztés gépesítésére. A szovhozok s a gép- és traktorállomások műszaki felszerelésére fordított állami beruházások évente milliárdokra rúgnak.

A Szovjetunió népgazdaságának valamennyi ágában rendszeres és gyors a műszaki haladás. A szocializmus ebben a tekintetben is toronymagasan meghaladja a tőkés gazdasági rendszert. A tőkésországokban, ahol a tőkésék prédájuknak tekintik a nemzeti jövedelmet, jóval kisebb részét fordítják felhalmozásra és a termelés bővítésére, mint a Szovjetunióban. Ezért nem tökéletesíthetik rendszeresen a modern tőkés termelés technikáját. Ha pedig újjal cserélik föl az elavult technikát, ez a túltermelési válságba torkolló új gazdasági ciklus anyagi alapjává válik. Ennek eredményeképpen azokat az éveket, amelyekben a nemzeti jövedelem lassan fejlődik, periodikusan olyan évek váltják föl, amelyekben a nemzeti jövedelem abszolúte is csökken.

A nemzeti jövedelem szovjetunióbeli felhasználása szembeszökően bizonyítja a szocialista gazdaság haladó voltát és nagy fölényét a tőkés gazdasági rendszerrel szemben, amelyet az általános válság fojtogat, amelyben mindinkább elmélyülnek az osztályellentétek, s amelyben a gazdagság a dolgozók kizsákmányolása, munkanélkülisége és életszínvonaluk folytonos csökkenése árán egy maroknyi kizsákmányoló tulajdonában halmozódik fel.

A kommunista párt és a szovjet kormány tevékenységének legfontosabb törvénye a nép jólétéről való gondoskodás. A szovjet emberek a kommunista párt vezetésével szüntelenül bővítik a szocialista termelést, békegazdaságuk minden ágát, rendszeresen fokozzák a munka termelékenységét, s csökkentik az improduktív kiadásokat. Mindinkább terjed a szocialista munkaverseny a termelőkapacitások teljes kihasználásáért, a nyers-, a fűtő- és az egyéb anyagok takarékos és észszerű felhasználásáért; felkutatjuk és felhasználjuk a rejtett tartalékokat, nagy gondot fordítunk a társadalmi termelést irányító és kiszolgáló apparátus egyszerűsítésére és olcsóbbá tételére.

A szocialista társadalom nemzeti jövedelme ez intézkedések következetes végrehajtása folytán rendszeresen és gyorsan növekszik, a békés gazdasági építés bővül, a szocialista termelés fejlődik, technikája tökélesedik, s a dolgozók anyagi jóléte és kulturális színvonala szakadatlanul emelkedik.

A Vietnami Demokratikus Köztársaság új agrárpolitikája

A vietnami néphadsereg nyolc éve hősiiesen vívott felszabadító harca a legutóbbi időkig partizánharcok sorozata volt. A Dien Bien Phu-i francia erőd ellen indított támadással jelentős minőségi változás következett be ezekben a harcokban. A mostani hadihelyzet jellegzetességei: először, a néphadsereg Északnyugat-Vietnamban, Közép-Vietnam déli részén, a Vörös-folyó deltájában és az ország déli részén nagy francia erőket szigetelt el, úgyhogy a franciák támadás helyett erőik szétaprózására kényszerülnek; másodsor, a néphadsereg és a francia vonalak mögött mind sikeresebben harcoló partizánok ma már összehangolt központi terv szerint küzdenek; harmadsor, a vietnami néphadsereg egyre jobban összehangolja tevékenységét a patetlaoui néphadsereg hadműveleteivel. A franciák 1954 elejéig 320 000 embert veszítettek, csapatutánpótlásuk folyton akadozik, s az igen nagyarányú és állandóan fokozódó amerikai hadianyagszállítások ellenére is szinte teljesen defenzívába szorultak.

A Vietnami Demokratikus Köztársaság politikailag is megerősödött. A felszabadult területeken megszilárdult a népi demokratikus államhatalom. A megszállt területeken pedig sem terror, sem megfélemlítés nem

tudta a népi kormánnyal szembefordítani a tömegeket. A három indokínai ország (Vietnam, Khmer és Patet Lao) szövetsége még szorosabbá vált; ennek a fronton már konkrét eredményei is mutatkoztak. A Vietnami Dolgozók Pártja vezette vietnami nép a gazdasági építőmunkában is jelentős sikereket ér el, bár az amerikaiak által támogatott francia csapatok nagy károkat okoznak, s gazdaságilag jelentős területeket (gumiültetvényeket, szénbányákat, rizstermelő területeket stb.) tartanak megszállva. A legutóbbi évek során mind a hadiüzemekben, mind a mezőgazdaságban emelkedett a termelés, s fokozatosan helyreállt a pénz szilárdsága. Igen nagy könnyebbség volt, hogy a Kínai Népköztársasággal kereskedelmi kapcsolat létesült.

Ma Vietnamban a legközelebbi feladat az antiimperialista háború győzelme; minden egyéb kérdés ennek függvénye. A nemzeti függetlenség kivívása nélkül nem oldható meg Vietnam legégetőbb társadalmi problémája: a termelőerők fejlődését gátló feudális termelőviszonyok megszüntetése. Az *antiimperialista harc* tehát Vietnamban is elválaszthatatlanul *összefonódik a feudalizmus megsemmisítéséért indított küzdelemmel*. Ezért a vietnami nép

nemzeti felszabadító harca a társadalmi haladást szolgáló igazságos háború.

Vietnam lakosságának 90 százaléka paraszt. A munkásosztály vezette parasztság alkotja a vietnami népi demokratikus forradalom és az antiimperialista háború derékhadát. Ezért az agrárforradalom, a parasztkérdés megoldásától függ a háború jelenlegi legdöntőbb kérdésének

megoldása is, tudniillik, hogy a vietnami parasztság a földreform következetes végrehajtása folytán még érdekelttbbé váljék a függetlenségi harcban.

A francia gyarmatosítók uralma idején az jellemezte Vietnam agrárviszonyait, hogy a földtulajdonos parasztok száma az egész lakosságnak mindössze 46,91 százaléka volt. A föld a következőképp oszlott meg:

Birtok- kategória	A földtulajdonosok aránya az egész lakossághoz képest (százalékban)	A föld nagysága az egész megművelhető földterülethez képest (százalékban)
5 hektárnál kisebb	44,40	28,49
5—50 hektárig	2,35	28,14
50 hektárnál nagyobb	0,16	31,50
Közösségi föld	—	11,87

Különösen nagy volt a földkoncentráció az ország déli részén: itt a földterület 88 százaléka földesúri birtok volt. Akadt olyan földesúr is, aki 145 000 hektáron gazdálkodott. A mezőgazdasági kizsákmányolás legjellegzetesebb formája itt is, akárcsak a felszabadulás előtti Kínában vagy Délkelet-Ázsia más országaiban, a földbérlet és az uzsora összefonódása volt. A természetben lerótt földbérleti díj általában elérte a termés felét, de gyakran 70—80, sőt — rossz termés esetén — 100 százalékát is. Nem ment ritkaságszámba a 7—800 százalékos uzsorakamat. Vietnam parasztsága az imperialista-feudális kettős elnyomás idején irtózatoss nyomorban élt. Az országon szinte évente végigseper az éhínség. A világ egyik legnagyobb rizsexportáló vidékén 1945-ben kétfélmillió ember (a lakosság tíz százaléka) halt éhen a japán és a francia imperialisták bűnös politikája miatt.

A kommunisták vezette 1945. évi augusztusi forradalom megteremtette a köztársaságot. A vietnami

kommunisták helyesen látták, hogy a forradalom agrárjellegű, ezért a kormány egyik legelső intézkedése a földkérdés szabályozása volt; a kormány egyik legelső intézkedése a földbérleti díjakat, a pénzkölcsönök kamatlábát 18 százalékban, a rizskölcsönöket pedig 20 százalékban állapította meg. Agrárprogramot dolgozott ki, s kimondta, hogy a bérleti díjakat és a kamatlábakat tovább kell csökkenteni, a francia ültetvényeket és az áruló földesurak földjeit (de csakis az árulókat) *ideiglenesen* szét kell osztani, a közösségi földeket igazságosan föl kell osztani, a távollévő földesurak földjét pedig meg kell művelni. A kormány abban az időben még nem nyúlt valamennyi földesúr földjéhez (tehát nem kezdte meg a földesúri osztály megsemmisítését), mert a nemzeti felszabadító háború győzelmének elősegítése végett a lehető legszélesebb egységsfront létesítésére törekedett. Csak így tántoríthatott el minél több földesurat a franciák mellől.

Az említett irányelvek a következő évek során többé-kevésbé megvalósultak. 1951 végéig félmillió paraszt kapott 250 000 hektár földesúri földet. 156 915 hektár földön mintegy 350 000 paraszti bérlő földbérleti díja csökkent (még a megszállt területeken is), s 317 000 hektárnyi közösségi föld jutott a felszabadított, valamint a partizánok által ellenőrzött területek és a partizánbázisok lakosságának. De a parasztok az első földreform végrehajtása során még csak ideiglenesen kapták meg a földet. Az agrárprogram végrehajtásának bizonyos fogyatékoságain kívül ez is fékezte aktivitásukat a háborúban, s szükségessé tette új földreform megalkotását. (Az új földreform ismertetésére még visszatérünk.)

A mezőgazdasági termelés a kormány intézkedései nyomán fokozatosan emelkedett. A japánok túlzott gyapottermelésre kényszerítették a parasztokat. E kényszer megszűnte után az élelmiszerek, elsősorban a rizs termelése hirtelen föllendült. A felszabadított területek rizstermelése 1945-ben 1 975 000 tonna volt; ez a mennyiség 1949-ben már 2 224 000 tonnára szökött föl, majd 1952-ben és 1953-ban még 10–10 százalékkal emelkedett. A kormány az ideiglenes földosztáson kívül nagyarányú pénz- és vetőmaghitelekkel segítette a parasztságot. Bőségesen támogatta az úgynevezett kölcsönös munkasegély csoportokat is, amelyek a földmagántulajdon alapján, de kollektíven dolgoznak. A felszabadított területeken 1945 óta nem pusztított éhínség, pedig a vietnami népnek a termelés frontján is meg kellett küzdenie a franciák dühödt támadásai-

val, úgyszintén ősi ellenségeivel: az árvízzel és az aszályal.

A nagy folyamok torkolatvidékén 19 000 négyzetkilométernyi területen csaknem 9 millió ember rizstermelésből él. Régebben rendkívül gyakori volt itt az árvíz: a folyók elöntötték a vidéket, elvitték a termést, földülták a falvakat, s minden egyes árvíznek rengeteg ember esett áldozatul. A lakosság a kormány felhívására önkéntes munkával helyreállította és megerősítette a gátakat: minden falu felváltva küldött csoportokat az építkezésekre; saját faluja élelmezett minden csoportot. 18 tartomány lakossága egyetlen esztendőben 3,5 millió munkanapon 2 720 000 köbméter földet hordott a gátakra, s ezzel megakadályozta az újabb katasztrófákat.

A vietnami parasztoknak nemcsak a nagy árvizeket kellett legyőzniük, hanem a szárazságot is. A vietnami mezőgazdaság rendkívül belterjes, tehát dús öntözésre szorul. Víz nélkül elpusztul a rizs, éhenhal a paraszt. „Először vizet, másodszor trágyát, harmadszor munkát, negyedszer magot“, tartja a vietnami közmondás. A köztársaság kikiáltása után megkezdődött a nagyarányú csatornaépítés, de ez a munka a franciák szüntelen bombázása miatt csak nagyon lassan haladt. A lakosság ekkor a párt javaslatára áttért a kis csatornák építésére. Minden hadiövezet, tartomány, körzet és falu tervszerűen kisebb vagy nagyobb csatornahálózatot épít, a kormány pedig szivattyúkkal, szerszámokkal látja el ezeket. A kormány szakembereket is küld e munkálatok vezetésére. Bár a franciák nagyrészt elpusztították a legnagyobb öntözőberendezéseket (a than-hoa-it és a nghe-an-it), az öntözött földek területe, tehát Viet-

nam rizstermelése is, évről évre növekedett. 1947-ben még csak 531 000 hektár öntözése folyt, de 1953-ban, a szüntelen bombázás ellenére, már 631 440 hektárra rúgott az öntözött földek területe.

A vietnami mezőgazdaságnak nagy gondja az állatállomány kérdése és a munkaerőprobléma. A franciák úgynevezett „fölgöngyölítő hadjárait” során tervszerűen pusztítják a parasztok bivalyait, hogy ezzel megbénítsák a termelést. Az állatállomány állandó pótlása rendkívül nehéz; nem is sikerült teljesen megoldani ezt a feladatot. A parasztok maguk húzzák az ekét, gyakran a legkezdetlegesebb eszközökkel, ellenséges tűzben dolgoznak, de termelésük nem csökken. A kormány úgy pótolja a hadsereg egyre nagyobb emberszükséglete folytán keletkező munkaerőhiányt, hogy egyrészt fokozottan bevonja a nőket a termelésbe, másrészt széleskörűen megszervezi a kollektív munkát.

Az agrárforradalom során történtek hibák is, amelyek 1952 végén már nagyon akadályozták az általános támadásra való áttérés lendületét. A Vietnami Dolgozók Pártja központi bizottságának negyedik teljes ülése rámutatott, hogy a politikai és a gazdasági sikereket csak a parasztság tömeges mozgósításával lehet a fronton is továbbfejleszteni. Határozottan gátolta ezt a mozgósítást, hogy a falvakban a dolgozó parasztság vezetőszerepe alig volt meg; a földesurak sokhelyütt és gyakran kijátszották a kormány rendelkezéseit, visszaéltek az egységfront-politika biztosította lehetőségekkel, s megfélemlítették a parasztokat. Néhál bürokratikusan történt a földreform végrehajtása; a végrehajtási utasítások egyes távoli vidé-

kekre a háború miatt csak lassan és néha torzíva jutottak el, s ezért sok jobb- és baloldali elhajlás történt. Minderről Ho Si Minh elvtárs így nyilatkozott: „Kormányunk hiába állapította meg agrárpolitikánkat; még nem hajtottuk végre ezt. Népünknek csaknem 90 százaléka paraszt, néphadseregünk, helyi katonaságunk, miliciánk és partizánjaink több mint 90 százaléka paraszt, az adófizetők és a hadimunkások legnagyobb része szintén paraszt. Parasztságunk a legteljesebben hozzájárult az ellenálláshoz, a legnagyobb áldozatokat vállalta a hazáért, s a parasztság ma is népünk legszegényebb része, mert nincs földje. Még a földbérleti díjak leszállítását és az uzsorakamatok törvényben biztosított leszállítását sem hajtottuk végre eléggé. Ez nagy igazságtalanság!”

1953-ban a parasztoknak csak a föld 30 százaléka jutott, bár a háború terhéért főleg ők viselték; de a lakosság 5 százalékát kitevő földesurak, akik összehasonlíthatatlanul kevesebb és kisebb áldozatokat vállaltak, a föld 70 százalékán éltskődtek.

A párt központi bizottságának 1953 novemberi plénuma megállapította, hogy bár a legutóbbi évek során a kormány megvalósította a földbérleti díjak és a kölcsönkamatlábak leszállításának, a jogtalanul beszedett földbérleti díj visszafizetésének, az ideiglenes földosztásnak politikáját, a legfontosabb kérdés: a parasztok földhözjuttatása megoldatlan maradt. Ez a parasztságnak a háborúban való részvételére és termelési kedvére is hatott. A központi bizottság rámutatott, hogy a parasztság teljes ereje csak akkor szabadulhat fel, ha a földes-

úri osztályt felszámolják, s a „föld azé lesz, aki megműveli“.

A földesúri osztály fokozatos felszámolásakor az egységfront bizonyos értelemben szűkül ugyan, de az egységfront alapja, a munkás-paraszt szövetség éppen a parasztok földhözjuttatása folytán sokszorosan megszilárdul.

A párt jelenlegi politikája: a szegényparasztokra és a mezőgazdasági munkásokra támaszkodik, szoros szövetséget épít ki a középparasztokkal, és szövetezik a kulákokkal; fokozatosan megszünteti a feudális kizsákmányolást, fokozza a termelést, s ezzel segíti az ellenállást.

A Vietnami Dolgozók Pártjának első országos konferenciája 1953 novemberében Ho Si Minh elvtárs és Truong Csinh elvtárs főtitkár beszámolója alapján megalkotta a párt új agrárprogramját. A vietnami nemzetgyűlés ennek alapján 1953 decemberében elfogadta az új földreform-törvényt.

Az új földreform-törvény elrendeli a francia gyarmatosítók, egyéb imperialisták, a hazaárulók, a reakciós földesurak és a helyi zsarnokok földjének, a közösségi vagy a félig közösségi földeknek, továbbá a különféle szervezetek földjének, állatállományának és felszerelésének elkobzását. A vietnami földesurak földjéről esetenként történik döntés: a határozat elkobzás vagy eladási kötelezettség lehet.

A törvény megszünteti az imperialisták tengeri és folyami monopóliumát, s ez az öntözés és a belkereskedelem szempontjából nagyjelentőségű. Korábban ugyanis a franciáktól és néhány komprádortól függött mind az öntözésre szolgáló víz elosztása, mindpedig a folyami hajózás.

Tetszésük szerint elzárhatták vagy megnyithatták a zsilipeket, s ezzel teljesen markukban tartották a parasztokat. A termények elszállítása, amely a rossz közlekedési viszonyok miatt meglehetősen nagy százalékban dzsunkákon folyt, szintén a parasztok fokozott kizsákmányolásának egyik módszere volt.

A törvény érvényteleníti a szegényparasztok tartozásait a földesurakkal szemben.

Az ellenállásban részvevő földesurak kötelesek eladni földjüket, állatállományukat és felszerelésüket, de megváltási díj jár nekik. A föld felosztása során a földesúr ugyanannyi földet kap, amennyi egy-egy parasztnak jut. A törvény kimondja, hogy az ellenszegülő földesurakat 5 évnél hosszabb börtönbüntetésre kell ítélni.

A földreform-törvény csak a feudális termelőviszonyok megszüntetését tűzi ki célul, ezért megtiltja az ellenállásban részvevő földesurak kereskedelmi és ipari tulajdonának elkobzását, vagy kényszereladását, s hangsúlyozza, hogy a kulákbirtokokhoz sem szabad hozzányúlni.

A fejlett technikával művelt ültetvényeket nem szabad felosztani, hanem ezeket az állam maga kezeli.

A kormány az elkobzott és a földvásárolt földeket ingyen osztja szét a földnélküli és a szegényparasztok közt. A földet falunkint, a családtagok arányában kell fölosztani a paraszteszadók közt. A forradalom mártírjai, a katonák és a rokkantak előnyben részesülnek.

A felszabadított területekről való, de a bábhadzseregben szolgáló parasztszármazású katonák is kaphatnak földet.

A kormány e törvény értelmében központi és tartományi földosztó szervezetet létesít. Ezek szervezik a kormány iránymutatása alapján a tömegmozgalmat. A falvakban paraszt-bizottságok vezetik a földosztásért vívott harcot.

A földreform-törvény hatálya kiterjed az egész országra, de a földosztás csak a kormány határozott utasítására kezdődhet meg. Először azokon a felszabadított területeken kezdik meg a földosztást, ahol a politikai és a gazdasági feltételek már megértek. Később, abban az ütemben terjesztik ki ezt, ahogyan az előkészületek az egyes területeken haladnak. A nemzetiségi vidékekre külön rendszabályokat dolgoznak ki. A partizánterületeken és a még megszállt területeken csak felszabadítás után osztják föl a földet.

A vietnami parasztság hatalmas lelkesedéssel fogadta az új földreform-törvényt. A pártszervezetek mindenütt elsőrendű feladatuknak tekintik a földreform végrehajtásának elősegítését. (A földreform végrehajtása természetesen nem „simá”, egyszerű dolog, hiszen a földesurak sokhelyütt még nagyon hatalmasak és tekintélyesek.) A kormány először egy-egy brigádot küldött Észak- és Közép-Vietnamba. A brigád kísérletképpen 22 faluban kezdte meg a munkát. Már az első jelentések is arról számolnak be, hogy a földosztás óta szemlátomást megnőtt a parasztok termelési kedve, s a beszolgáltatás és a szállítás is sokkal jobban folyik, mint korábban. **Jellemző,** hogy e területeken a földosztás után nemcsak nem oszlottak föl a kölcsönös munkasegélycsoportok, hanem sorra alakulnak újabbak.

A párt és a kormány az első földosztó-kampány tapasztalatai alapján 1953 szeptemberében megindította a második kampányt. Ekkor már 200 faluban osztottak földet. Ezek voltak a kísérletek. Az új földreform-törvény végrehajtása a tapasztalatok alapján most példátlan arányokban indul meg.

Ho Si Minh elvtárs mondotta, amikor betérjesztette az új törvényt: „A földreform parasztfordalom, rendkívül széleskörű, kemény és bonyolult falusi osztályharc. Más országok tapasztalatai bizonyítják, hogy a földreform segítségével legyőzünk sok nehézséget, megoldunk sok kérdést.” Nyilvánvaló, hogy a földreform végrehajtásának minden tekintetben nagy hatása lesz. A parasztok még lelkesebben vesznek majd részt az ellenállásban, ennek következtében megerősödik a vietnami néphadsereg, fokozódik a hadimunkások aktivitása, s a katonák, akiknek többé nem kell aggódniuk családjuk megélhetése miatt, még lelkesebben fognak harcolni.

Politikai tekintetben: a politikai és a gazdasági hatalom a falun a parasztoké lesz, a népi demokratikus diktatúra, a munkás-paraszt szövetség méginkább megszilárdul, a Nemzeti Egységfront átfogja a falusi lakosságnak több mint 90 százalékat, s egyre terjed és erősödik.

Gazdasági tekintetben: mivel a parasztok felszabadultak a feudális kizsákmányolás alól, szívesebben fozkozzák majd a termelést; szívesebben takarékoskodnak, vásárlóerejük növekszik; ez fejleszti az ipart és a kereskedelmet, s föllendíti az egész gazdasági életet.

A növekvő termelés folytán gyors ütemben emelkedik majd a parasz-

tok, a munkások, a katonák és az alkalmazottak életszínvonala.

Kulturális és szociális tekintetben: ezentúl a vietnami dolgozóknak lesz rendes ruhájuk és elegendő enivalójuk, az emberek könnyebben tanulnak majd, s továbbfejlesztik majd a vietnami hagyomány és kultúra értékeit.

A mi erőnk: a parasztok tízmillió tömege — mondotta Ho Si

Minh elvtárs. „A parasztok várják, hogy megszervezzük őket, s készítsek rá, hogy a párt és a kormány vezetésével fölkeljenek, s pozdorjává zúzzák a gyarmati és feudális elnyomás igáját. Ha jól megszervezzük s helyesen vezetjük ezt az erőt, eget-földet megmozgathatunk vele, s a gyarmatosítók és a feudális elemek semilyen hatalma sem állhat ellen“.

MAGYAR-SZOVJET TÁRSASÁG
LAP- ÉS MOZGALMIANYAGKIADÓ VÁLLALAT

K É P S Z O L G Á L A T

BUDAPEST, V. KERÜLET, KOSSUTH LAJOS-UTCA 20
TELEFON: 189—630

A SZOVJETUNIÓT ÉS A SZOVJET ÉLETET
MINDEN TÁRGYKÖRBE ISMERTETŐ FÉNYKÉPEK
EGYES DARABONKINT ÉS
NAGY MENNYISÉGBEN IS
ARCHIVUMUNKBÓL KIVÁLASZTHATÓK ÉS
M E G R E N D E L H E T Ő K

A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem tudományos ülészsaka

A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem 1954 március 22—23-i tudományos ülészsaka jelentős állomás volt közgazdaságtudományunk fejlődésében.

Az ülészsakon mintegy négyszázan vettek részt: oktatók, egyetemi hallgatók és gyakorlati gazdasági szakemberek. A nagyszámú hozzászóló általában egészséges bíráló szellemben szólt hozzá a fölvetett kérdésekhez.

Az ülészsak a közgazdasági elmélet és gyakorlat magyarországi képviselőinek bizonyos értelemben első nagy találkozója volt, s mind az előbbieket, mind az utóbbiak szempontjából igen hasznosnak bizonyult.

Az ülészsakon két referátum hangzott el: Nagy Tamás *A „nep” alkalmazásának egyes kérdései Magyarországon* című előadása és Ujhelyi Gyula *Mezőgazdaságunk arányos fejlődésének egyes kérdéseiről* című beszámolója.

Fogarasi Béla Kossuth-díjas akadémikus, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem rektora megnyitó beszédében megállapította, hogy közgazdaságtudományunk fejlődése elmaradt a követelmények mögött. A tudományos ülészsak első kísérlet az időszerű hazai közgazdasági kérdések széleskörű nyilvános megvitatására. Hangsúlyozta, hogy a közgazdaságtudomány csak hatalmas gyakorlati tény- és tapasztalatanyag alapján fejlődhet. Az elméleti emberek a gazdasági élet jelenségeinek elemzése és általánosítása révén értékesen segíthetik a gyakorlatot, de evégett elsősorban több lehetőséget

kell kapniuk a gazdasági élet egyes folyamatait jellemző adatok megismerésére, másrészt szorosabb kapcsolatot kell teremteni a közgazdaságtudományi egyetem és a magyar gazdasági élet vezető szervei közt, illetve a népgazdaság elméleti kérdéseivel foglalkozó különféle csoportok, munkaközösségek, tanszékek közt.

A rektori megnyitó után Nagy Tamás egyetemi tanár, a közgazdaságtudományok kandidátusa elmondta *A „nep” alkalmazásának egyes kérdései Magyarországon* című beszámolóját.

A „nep”-ről szóló lenini tanítások és a szovjetunióbeli tapasztalatok ismertetése után Nagy Tamás vitába szállt Mód Aladárnak a Társadalmi Szemle 1953 szeptemberi számában megjelent *A „nep”-politika és alkalmazásának néhány kérdése pártunk politikájában* című cikkével, amely a „nep” fogalmát szélesen értelmezi, s az átmeneti időszak gazdaságpolitikája egész rendszerének tekintí. Nagy Tamás szerint a „nep”-et nem lehet az átmeneti időszak gazdaságpolitikája egész rendszerének tekinteni, s így a „nep” fogalmába például a szocialista iparosítás és a kollektivizálás gazdaságpolitikáját, összesen problémáikkal együtt beleerőszakolni. Ez a felfogás háttérbe szorítja a „nep”-politika lényegét, fő feladatát: a szocialista nagyipar (tehát a munkásosztály) és a kisárutermelő mezőgazdaság (tehát a parasztság) árucserén alapuló összefogásának biztosítását.

Valójában a „nep” nem az átmeneti időszak gazdaságpolitikájának

egész rendszere, hanem ennek alapja, amely áthatja az egységes gazdaságpolitika minden oldalát.

De a szocialista iparosítás, a mezőgazdaság kollektivizálása, a szocializmus egész építése a „nep“ viszonyai közt történik.

A „nep“-et mint az átmeneti időszak egész gazdaságpolitikájának alapját természetesen nem lehet elszakítani, s nem is szabad elszakítva tárgyalni a szocialista iparosítástól és a mezőgazdaság kollektivizálásától. Ezek kölcsönösen függnek egymástól, kölcsönösen hatnak egymásra. A szocialista iparosítást és a mezőgazdaság kollektivizálását csak a „nep“ alapján lehet megvalósítani; a „nep“ helyes vagy hibás alkalmazása nagyon hat az iparosítás, illetve a kollektivizálás menetére. De egyszersmind a szocialista iparosítás és a mezőgazdaság kollektivizálása, ezek napirendre kerülése és menete is hat a „nep“-re, a „nep“ alkalmazásának körére, a „nep“ konkrét feladataira, eredményességére stb.

A „nep“ magyarországi alkalmazásával kapcsolatban Nagy Tamás hangsúlyozta, hogy a „nep“ lényege nálunk sem más, mint a Szovjetunióban volt, de alkalmazása Magyarországon bizonyos sajátos körülmények közt történt és történik.

Mint hogy a munkásosztály már a fordulat éve előtt részese volt a hatalomnak, Magyarországon már a fordulat előtt is megvoltak a „nep“ elemei. (A munkásosztály bizonyos fokig korlátozni igyekezett a kapitalizmust, szabályozni igyekezett a piacot az üzemi bizottságok, a Gazdasági Főtanács, az állami kezelésbe vett, illetve később államosított bányák, nagyüzemek révén stb., de egyszersmind be is vonta a tőkéseket az ország újjáépítésébe.)

Mivel a Szovjetunió jóvoltából elkerülhettük a polgárháborút és az intervenciót, hazánkban a „nep“-et nem előzte meg hadikommunizmus, hanem a kapitalizmus uralma után közvetlenül rátérhettünk a „nep“-

politikára. Ezért egy ideig viszonylag nagyobb tőkés szektor megléte közepett, tehát ilyen értelemben szélesebben alkalmaztuk a „nep“-et. A „nep“ nálunk nem jelentett visszavonulást, hanem kezdettől fogva a kapitalizmus fokozatos kiszorítását valósította meg.

Hazánkban sokkal kedvezőbb körülmények közt építjük a szocializmust, mint annakidején a Szovjetunió, mert támaszkodhatunk a Szovjetunió sokoldalú segítségére és a népi demokratikus országokkal való együttműködésre. Végül a háború előtti Magyarországnak — elmáradottsága ellenére — jóval fejlettebb ipara és mezőgazdasága volt, mint a cári Oroszországnak, s a fordulat évében hazánk gazdasága sokkal kevésbé volt leromlott állapotban, mint Szovjetoroszország gazdasága 1921-ben. A Szovjetunió léte, kedvezőbb nemzetközi és belső körülményeink lehetővé teszik fokozatosabb, kisebb áldozatokat követelő és a paraszti kisárutermelés irányában türelmesebb (de valószínűleg mégis gyorsabb) haladásunkat.

A paraszti kisárutermelés irányában tanúsított nagyobb türelem nálunk nemcsak lehetséges, hanem szükséges is. Hazánkban a munkásosztály és a parasztság, tehát a munkásosztály és a parasztság szövetsége sem erősödött meg három forradalom, a polgárháború és az intervenció tüzeiben. Magyarországon mezőgazdaságába mélyebben behatolt a kapitalizmus, a parasztság jobban ragaszkodik földjének magántulajdonához, egyéni gazdálkodásához, ez pedig megnehezíti a mezőgazdaság szocialista átszervezését. Ismeretes, hogy a legutóbbi esztendőkből nem számoltunk eléggé ezekkel a különbségekkel.

A „nep“ magyarországi alkalmazásának vizsgálatokor célszerű szakaszokat megkülönböztetnünk: az első szakasz a fordulat évétől a hároméves terv befejezéséig terjed; a második az ötéves terv megindulásától a központi vezetőség 1953 jú-

niusi határozatáig; a harmadik szakasz a központi vezetőség júniusi határozatát követő időszak.

A „nep” első szakaszában a főfeladat a népgazdaság helyreállítása volt. Ezt a szakaszt a „nep” alkalmazása szempontjából a tőkés nagy- és középipar, valamint a nagykereskedelem fokozatos megszüntetése, a tőkés kiskereskedelem kiszorításának megkezdése, továbbá a szocialista nagyipar és a kisárutermelő mezőgazdaság közt általában kedvezően alakuló gazdasági összefogás jellemzi.

A párt vezette dolgozó nép erőfeszítései a hároméves terv időszakában hatalmas eredményekkel jártak. Ezek az eredmények elsősorban annak köszönhetők, hogy a hároméves terv ideje alatt erőteljesen tért hódítottak a szocialista termelőviszonyok, s hogy az iparban, a külkereskedelemben és a nagykereskedelemben megszüntettük a tőke kiterjedt hadállásait.

Hogyan valósítottuk meg a hároméves terv időszakában a „nep” főfeladatát, a szocialista nagyipar és a kisárutermelő parasztságok összefogását?

Mivel a fordulat éve előtt a mezőgazdasági termékek forgalmát különféle olyan kényszerrendszabályok jellemezték, amelyek a dolgozók minimális ellátásának megfizethető árakon való biztosítását szolgálták, a parasztság szabadpiaci értékesítése igen szűk korlátok közé szorult. A különféle élelmiszerekben mutatkozó hiányok, valamint a forgalmi korlátozások áttekinthetetlen szövevényei a piaci forgalom egy részét az illegális „fekete” kereskedelem csatornáiba terelték.

A fordulat évétől tökéletesítettük, igazságosabbá és a termelést ösztönzőbbé tettük a beadás rendszerét, s egyúttal a paraszti kisárutermelők szabadpiaci áruezelésének kiterjesztésére törekedtünk. De a szabadforgalom kiterjesztésére való törekvést nem érvényesítettük következetesen:

továbbra is megmaradtak a nagyarányú forgalmi korlátozások.

A szabadforgalom kibontakozását gátolta az állami felvásárló vállalatok működése is, mert ezek — különösen kezdetben — valóságos kereskedelem helyett kényszerjellegű, törvénytelen rendszabályokkal igyekeztek biztosítani a felvásárlás „sikerét”.

A szövevényes forgalmi korlátozások, a helyi állami szervek és az állami vállalatok időnkinti túlkapásai bizonytalanná tették a paraszti termelőket, s fékeztek termelési kedvüket.

Ennek ellenére mezőgazdaságunkban a háborús sebek begyógyítása meglehetősen gyorsan haladt. 1949 végén megszüntettük a jegyrendszert. A mezőgazdaság teljes termelése 1949-ben elérte az 1938. évi színvonal 85 százalékát.

A parasztagazdaságok árutermelése — az önfogyasztás megnövekedésével egyidejűleg — 1947-től 1949-ig rendszeresen nőtt, ha nem is kielégítően. Ezzel együtt nőtt a dolgozó parasztság életszínvonala, bár a termelés növekedése az említett két évben a mezőgazdasági árak csökkenésével járt.

Gyorsan fejlődő szocialista iparunk mind több és több fogyasztási cikkel látta el a parasztságot, s mind nagyobb termelési segítséget adott neki. A hároméves tervben a mezőgazdaság a beruházások 15 százalékát kapta, s a beruházások jelentős része közvetlenül vagy közvetve az egyéni parasztagazdaságok termelését mozdította elő. 1948 végén megkezdtek az állami gépállomások szervezését.

Sikeresen fejlődött az egyénileg dolgozó parasztság ellátása műtrágyával és növényvédőszerrel, gondoskodtunk nemesített vetőmagellátásról, termelési célhitelekéről.

Tehát a hároméves terv időszakában, a szabadforgalom területén elkövetett hibák ellenére, eredményesen megvalósítottuk a „nep” főfeladatát: a szocialista nagyipar és a

kistermelő parasztság gazdasági összefogását.

A „nep“ második szakaszában, amely az ötéves terv megindulásától a központi vezetőség 1953 júniusi határozatáig terjedt, a főfeladat hazánk szocialista iparosítása volt. A „nep“ alkalmazása szempontjából a tőkés kiskereskedelem megszüntetése, a magánkisipar háttérbeszorítása, valamint a szocialista ipar és a kistermelő parasztság gazdasági összefogása területén — különösen 1951 óta — a „nep“ alapelveinek mind súlyosabb megsértése jellemezte ezt a szakaszt. A „nep“ alkalmazásában elkövetett hibák forrása: a túlzott ütemű iparosítás és az egységes szocialista népgazdaság tulságosan gyors megteremtésére való törekvés volt.

A túlzott ütemű iparosítás a „nep“ alkalmazása tekintetében elsősorban azért vezetett hibákra, mert az iparosítás ilyen üteme, főképp pedig a nehézipar tulságosan gyors fejlesztése miatt az ország anyagi erőforrásaiból nem jutott elég a mezőgazdaság fejlesztésére. Ráadásul különösen elhanyagoltuk az egyéni parasztgazdaságok támogatását. Az eredeti ötéves terv szerint még az összes beruházások 15,7 százalékát, a főlemelt ötéves terv szerint már csak 12,9 százalékát szándékoztunk a mezőgazdaság fejlesztésére fordítani, de menetközben ez az arány is tovább csökkent. A mezőgazdasági gépek gyártása abszolút értelemben 1949-től 1953-ig állandóan növekedett, de ebben a traktorgyártás 1950-től 1952-ig nagyon csökkent, s nem fedezte a felújítási szükségletet sem. Bár a gépállomások által végzett gépi munka mennyisége 1951-től 1953-ig növekedett, korántsem pótolta a mezőgazdaságból az iparba átáramlott igen nagyszámú munkae-
rőt. A mezőgazdaságban mind fokozottabb munkaerőhiány keletkezett, s ez a termelősövetkezetekben és az állami gazdaságokban igen nagy nehézségeket okozott. A gépállomások az egyénileg dolgozó pa-

rasztkok részére 1949-től évről évre kevesebb, 1952/1953-ban pedig a cséplésen kívül már csak jelentéktelen gépi munkát végeztek.

A műtrágya- és a növényvédőszerellátásban 1951-ig jelentős fejlődést értünk el. Ettől kezdve azonban csökkent a műtrágyagyártás és a felhasznált műtrágya mennyisége. A műtrágya szabad forgalma úgyszólván megszűnt, s 1950-ben az egész felhasznált mennyiségnek csak igen kis része jutott az egyéni gazdaságokra.

1950-től a mezőgazdasági kisgépek és szerszámok termelése és forgalma is évről évre csökkent. Nagy nehézséget okozott néhány, a paraszti gazdaságban nélkülözhetetlen, mezőgazdasági szeráru és anyag — a patkó, a vasvilla, a szög, a drót, a zsák, a kötél, a lószerszám, a rézgálic és az építőanyag — hiánya.

De a parasztság ipari fogyasztási cikkellátása sem alakult megfelelően, elsősorban azért, mert könnyűiparunk nem fejlődött eléggé, s mert igen gyors ütemben kiépülő szocialista kereskedelmünk munkája meglehetősen fogyatékos volt.

A túlzott ütemű iparosításon kívül a „nep“ alkalmazásában elkövetett hibák másik fő forrása az volt, hogy túlzott ütemben igyekeztünk megteremteni az egész népgazdaságban a szocialista termelőviszonyokat.

Pártunk 1951 februárjában megtartott II. kongresszusa gyorsan fejlődő termelősövetkezeti mozgalmunk irányelveinek meghatározásakor erősen hangsúlyozta az önkéntesség és a fokozatosság elvét, s az egyéni parasztgazdaságok fejlesztésére és segítésére is főlhívta a figyelmet. A kongresszus határozata azonban egyrészt megállapította, hogy a „párt és az ország előtt álló döntő stratégiai feladat: a mezőgazdaság szocialista átszervezésével... népgazdaságunk egységes szocialista alapjainak megteremtése“, másrészt azt is kimondta, hogy az „ötéves tervidőszakban döntő lépést

kell tennünk a mezőgazdaság elmaradásának felszámolására“, s hogy ennek „fő útja az elaprózott, egyéni parasztgazdaságok egyesülése termelőszövetkezetekbe“. Ezt általában úgy értették, hogy az ötéves terv idején döntő lépést kell tennünk népgazdaságunk egységes szocialista alapjának megteremtésére, tehát el kell érni, hogy a parasztság többsége áttérjen a kollektív gazdálkodásra.

Ez az értelmezés az egyéni parasztgazdaságok támogatásának elhanyagolására, a termelőszövetkezetek túlzott ütemű számszerű fejlesztésére, s ezen keresztül az önkéntesség és a fokozatosság elvének megsértésére vezetett. Az ezzel kapcsolatos intézkedések megingatták a paraszti kisárutermelés biztonságát. Ez megmutatkozott a dolgozó parasztgazdaságok termelési beruházásainak nagyarányú csökkenésében, a nagyarányú földelhagyásokban, a mezőgazdasági termelés nem megfelelő alakulásában.

A mezőgazdasági termelés átszervezésének túlzott üteme odavezetett, hogy a kulákok korlátozásának politikája átcsúszott a likvidálás politikájába; a kulákgazdaságok zömét megszüntettük (1949-ben a szántóterület 17,2 százaléka tartozott kulákgazdaságokhoz, jelenleg csak 4,7 százaléka). Ennek is káros hatása volt a mezőgazdasági termelés alakulására, a túlzott kulákellenes rendszabályok pedig a középparaszt-ságban idegenkedést és bizonytalanságot keltettek.

Hibákat követtünk el a magánkiskereskedelem túlságosan gyors kiszorításával és a magánkisipar elszorvasztásával is.

Szocialista kiskereskedelmi hálózatunk kiépítése nem tartott lépést a magánkiskereskedelem kiszorításával: 1953 januárjában az ország minden száz lakosára feleannyi üzlet sem jutott, mint 1949 elején; emiatt az üzletek egy része zsufolttá vált, s a sok teljesen szakképzetlen munkaerő beáramlása folytán csök-

kent a kereskedelmi munka színvonala; hasonló volt a helyzet a vendéglátóiparban is.

A magánkisipart, különösen vidéken, túlságosan gyorsan szorítottuk vissza, helyenkint pedig erőszakolt volt a szövetkezetek szervezése; a magánkisiparban foglalkoztatottak száma 1949 és 1953 közt 156 000-ről 51 000-re csökkent, s bár közben nagyon megnövekedett a kisipari termelőszövetkezetek taglétszáma, a kisipari dolgozók teljes létszáma 1951-től mégis állandóan csökkent. A nehézséget főleg az okozta, hogy a csökkenés vidéken különösen nagyarányú volt, továbbá, hogy a csökkenés mértéke szakmánként igen különbözött, s nem volt összhangban a lakosság szükségleteivel, végül, hogy mind a szövetkezeti, mind a magánkisipar tekintélyes része állami megrendelésre és nem a lakosságnak dolgozott, s a nem állami rendelésre dolgozó kisiparosok anyagellátása nem volt biztosítva.

Mezőgazdaságunk termelése, árutermelése és áruforgalma az ötéves terv időszakában kedvezőtlenül alakult.

A mezőgazdaság teljes termelése 1949 után csak igen lassan emelkedett, s 1953-ig csupán egyetlen évben, 1951-ben múlta valamivel felül az 1938. évi termelést. A szarvasmarhaállomány 1948-ig, a sertésállomány 1950-ig, a juhállomány 1953-ig kisebb volt, a lóállomány pedig most is kisebb, mint az 1938. évi. A mezőgazdaság árutermelése a lassú növekedés ellenére méginkább elmaradt a háborúelőttihez képest, mert a mezőgazdaságban a földreform nyomán megnőtt a kisárutermelők aránya, s a kulákok kivételével mind a mezőgazdasági nagyüzemek, mind a kisüzemek termelésének általában kisebb része vált áruvá, mint 1938-ban, hiszen a paraszttömegek önfogyasztása jelentősen megnövekedett. Az áruterme-lés részesedése a mezőgazdaság teljes termelésében az 1949 utáni években 40 százalék körül volt.

Miközben a mezőgazdasági termelés ilyen lassan fejlődött, sőt mondhatni egyhelyben topogott, a gyors-ütemű iparosítás következtében állandóan és rohamosan emelkedett a munkások és az alkalmazottak száma, s ezeket élelemmel kellett ellátni. Hogy tehát az ellátatlan lakosság elsőrendű élelemszükségeit központi készletekből, szabott állami árakon elégíthessük ki, kormányunk mindinkább emelte a parasztság beadási kötelezettségét, s újabb termékekre terjesztette ki a beadás körét. Növelte a beadás terhet az úgynevezett fölszorzás, vagyis az az eljárás, hogy a területnagyságszerinti beadási kötelezettség kiszabásakor a szőlőterületet ötszörös, a gyümölcsöst négyeszeres területnek számították. Ez természetesen igen károsan hatott a gyümölcs- és a szőlőtermelés fejlődésére is.

Ez a beadási rendszer lazította a munkásosztálynak a dolgozó parasztság legszegényebb rétegeihez fűződő szövetségét, mert az őt haldon aluli gazdaságokra jelentékeny beadási kötelezettséget rótt. Károsan hatottak a beadási rendszer aránytalanságai a középparaszttal való szövetségre is, mert a beadási rendszer a beadási kötelezettség mértéke tekintetében a középparasztság felső rétege és a kulákság közt alig tett különbséget.

A beadási kötelezettség állandó emelése mindinkább összezsugorította a paraszti árutermelesemből a szabadpiacra jutó hányadot, s ezt is csökkentették a forgalomkorlátozó intézkedések.

Az egész parasztság szabadpiaci értékesítésének mennyisége abszolút mértékben is csökkenő irányzatot mutatott, s csak 1951-ben, amikor jó termés volt, emelkedett átmenetileg valamivel az 1949. évi színvonal fölé.

A zsugorodó szabadpiaci forgalomban az árak — az 1948. és az 1949. évi átmeneti csökkenés után — 1950-ben újból emelkedni kezdtek, főleg az iparosítással kapcsolatban növekvő

kereslet miatt. Az áremelkedés és a változatlan állami áron forgalombabocsátott élelmiszerekkel folytatott spekuláció elharapódzása azzal fenyegetett, hogy a munkások és az alkalmazottak a legfontosabb élelmiszerekhez sem juthatnak hozzá. Ezért a kormány 1951 elején újból bevezette a jegyrendszert, s megszorgította a forgalmi korlátozásokat. A jegyrendszer ideiglenesen enyhítette ugyan az ellátási nehézségeket, de később mind kedvezőtlenebbül érezette hatását. A szabadpiaci élelmiszerek az 1951. évi jó termés ellenére tovább növekedtek. A szabadpiaci árak indexe 1949-hez képest több mint 2,5-szeresre emelkedett. Ez a parasztság egy részét a termelés fokozása helyett üzletelésre, spekulációra csábította. Az üzletelő parasztok és a spekulánsok hada most a változatlan állami áron forgalomba bocsátott legfontosabb iparcikkek kezdte fölvasárolni, s így az a veszedelem fenyegetett, hogy a bérből és a fizetésből élők egy része ruhához és cipőhöz sem juthat. A jegyrendszer és a drága szabadpiaci árak miatt csökkent a bérből élők nagyobb munkateljesítményre való ösztönzése. Eltolódott a nemzeti jövedelem elosztása az ő hátrányukra, s a parasztság üzletelő rétegeinek javára. Lazult a munkás-paraszt szövetség.

Az 1951 december 1-i párt- és kormányhatározat — amely megszüntette a jegyrendszert, s átalakította árrendszerünket — nagy csapást mért a spekulációra, megjavította a közellátást, s megváltoztatta a nemzeti jövedelem eltolódott elosztását. De az alaphibán: az iparosítás túlfeszített ütemén ez a határozat nem változtatott, sőt ezt az ütemet kívánta támogatni olyan magas fogyasztói árakkal, amelyek viszonylag kis fogyasztási és nagy felhalmozási alap esetén is biztosítják az árukinálatt és a vásárlóerő egyensúlyát. Az 1951 december 1-i intézkedések a „nep” szempontjából helyesek voltak annyiban, hogy eltörölték

a jegyrendszert és a mezőgazdasági termékek forgalmi korlátozásait, s megengedték a parasztságnak, hogy az állam iránti kötelezettségei teljesítése után szabadon eladhassa áru-fölöslegét. De a december 1-i intézkedések kiegészítéseképpen megjelent új begyűjtési rendelet ismét jelentősen megnövelte a parasztság beadási kötelezettségét, s így amit a paraszt a vámon kapott, elvesztette a révén. A beadási kötelezettség emelése és az 1952. évi különösen rossz termés következtében az egész parasztság szabadpiaci értékesítésének mennyisége az 1949. évi mennyiség 77,5 százaléka csökkenett. Igaz, hogy az éveleji átmeneti csökkenés után 1952-ben a szabadpiaci árak indexe tovább emelkedett, de ez a parasztság számára nem egyenlítette ki a szabadpiaci áruforgalom mennyiségi csökkenését. Az iparcikkek árának emelése, valamint az adóemelés ilyen körülmények közt túlságosan nagy terheket rótt a parasztságra, s ez kirívó volt az 1951. évi helyzethez képest.

1952-ben különösen élesen nyilvánult meg az a probléma, amely a beadási rendszer velejárója, ha a beadási árak és a szabadpiaci árak közt nagy a különbség. A két ár nagy különbsége esetén a megokoltnál jóval nagyobb különbség mutatkozik az egyes parasztszaládok áruterelésből eredő jövedelmében, attól függően, hogy különböző körülmények miatt termékeikből mennyi jut szabadpiacra.

Hasonlóképpen ingadozás mutatkozik az egész parasztság árutereléséből eredő jövedelmében attól függően, hogy az egyes években hogyan üt be a termés. Jó termés esetén ugyanis a szabadpiaci árak esetleges csökkenése nem semmisíti meg a nagyobb mennyiségek szabadpiaci értékesítéséből származó jövedelem-többletet, rossz termés esetén pedig a szabadpiaci árak emelkedése nem ellensúlyozza a szabadpiacra vitt termékmennyiség összezsugorodásából keletkező jövedelemkiesést.

Bár a beadási kötelezettség állandó emelése, s az ellátatlan lakosság elsőrendű élelemszükségeinek központi állami készletekből való kielégítése azon a feszültségen kívánt enyhíteni, amelyet az élelemellátásban az erőltetett ütemű iparosítás és a mezőgazdaság elmaradása okozott, voltakép a beadásnak ez a mértéke és a szabadpiacnak ilyen arányú összezsugorodása maga is fontos tényezője lett a mezőgazdasági termelés fékezésének, tehát a feszültség fokozásának. A túlzott mértékű beadás az 1952. évi rossz természettel párosulva a paraszti termelőt egy részét is arra késztette, hogy a központi készletekből, szabott állami áron igyekezzék fedezni szükségleteit.

Bármennyire emelkedett is a beadás, tehát nőttek a központi állami élelem- és takarmánykészletek, az állam piacszabályozó szerepe a szabadpiacra 1950 és 1953 közt nem érvényesült kielégítően, hiszen az árak — bizonyos hullámmal — mindvégig emelkedtek. Ez elsősorban annak volt a következménye, hogy a túlfeszített iparosítás miatt a mezőgazdasági termékek teljes mennyisége és az ország szükségletei közt mind nagyobb lett a szakadék, az egész kereslet nagyon meghaladta az egész kínálatot, s így az árak spontán emelkedése elkerülhetetlen volt a szabadpiacra, ahol ezek közvetlenül a kereslet-kínálat hatására alakulnak.

Pártunk központi vezetőségének júniusi, októberi és decemberi határozata, valamint a kormányprogramm föltárta a gazdaságpolitikánkban elkövetett hibákat, s megjelölte e hibák kijavításának módját is.

A központi vezetőség 1953 júniusi határozata és a kormányprogramm népi demokráciánk fejlődésének új szakaszát, s benne a „nep” új szakaszt nyitotta meg.

Ebben az új szakaszban népünk — elsősorban munkásosztályunk — életszínvonala gyorsabban növeked-

het és növekszik. Az új szakaszban kiküszöböljük a „nep“ alkalmazása során elkövetett hibákat, kihasználjuk a kisárutermelő parasztgazdaságokban rejlő lehetőségeket, s hathatósan támogatjuk őket; kiterjesztjük a mezőgazdasági termékek szabadpiaci értékesítésének lehetőségeit, fokozzuk a kisárutermelő parasztság anyagi érdekeltiségét termelésének emelésében, s közben természetesen nem mondunk le a mezőgazdaság szocialista átszervezéséről, a termelőszövetkezeti mozgalom fejlesztéséről.

Az ipar 1953 második felében ke-reken 50 százalékkal több traktort, majdnem ötszörannyi műtrágyázógépet, 50 százalékkal több fogatos fűkaszálógépet, stb. adott a mezőgazdaságnak, mint az év első felében. Nagyon csökkentettük a mezőgazdasági termelésre nehezedő be-nyújtási és adóterheket.

Ez és a többi intézkedés megnövelte a parasztság termelési kedvét. Dolgozó parasztságunk a fölemelt gabonavetéstervet teljesítette, a tartalékkerületeket az utolsó holdig megművelte. Ami a kiskereskedelmet és a kisipart illeti, a tanácsok az új kormányprogramhoz híven 1953 június óta 454 budapesti és 2102 vidéki iparendélyt adtak ki magánkereskedőknek, továbbá 2200 budapesti és 15 700 vidéki iparendélyt magánkisiparosoknak.

Akik intézkedéseinkben csak parasztpolitikát látnak, nem látják, hogy a munkásosztály életszínvonalát csak több élelmiszer biztosításával emelhetjük, ezt pedig a mostani körülmények közt nem lehet más-kép elérni, mint a mezőgazdasági termelésben túlsúlyban lévő paraszti kisárutermelés támogatásával.

Tévednek, akik nem bíznak a kisárutermelő parasztgazdaságok fejlődési lehetőségében, s váltig hangoztatják, hogy ezek nem képesek rendszeresen bővített újratermelésre. Miért né volna képes a kisárutermelő parasztgazdaságok zöme nálunk is bizonyos határig rendsze-
5*

resen emelni termelését, amikor nemcsak a tőke és a nagybirtok foj-togató öleléséből szabadult ki, ha-nem szocialista államunk hathatós támogatásában is részesül? Képes rá, s meg is fogja tenni!

Nem kell félni, hogy a kisárutermelő parasztgazdaságok nagyon is megerősödnek, s ez egyrészt fölidézi a kulákosodás veszedelmét, másrészt eltántorítja a dolgozó parasztságot a szövetkezeti úttól. Igen nagy hiba volna a kulákosodás veszedelmét eltúlozni, s emiatt lemondani az egyéni parasztgazdaságok termelésé-nek fejlesztéséről, támogatásáról. Szocialista államunknak megvannak azok a gazdaságpolitikai eszközei, amelyekkel ezt a veszedelmet a mini-málisra csökkentheti. Tévednek azok is, akik a termelőszövetkezeti moz-galom további erősödését attól vár-ják, hogy a kisárutermelő parasztság élete nehezebbé válik. A mezőgazda-ság szocialista átszervezésének nem az az útja, hogy az egyénileg dol-gozó parasztok helyzetét nehezítjük, s így „bírjuk rá“ őket a szövetke-zetbe való belépésre. Az egyetlen helyes út, hogy a termelőszövetke-zetek bebizonyítják fölényüket a vi-szonylag jól boldoguló kis- és kö-zépparasztsággal szemben is, s ezek-nél is jobb életet teremtenek tag-jaiknak. Ezt pedig lehetővé is teszik a szocialista nagyüzemi termelés ha-talmas előnyei, s lehetővé teszi a szocialista állam fokozott támoga-tása.

Nagy Tamás elvtárs előadása után a korreferátumokra került sor.

Kádár Iván, a Marx Károly Köz-gazdaságtudományi Egyetem do-cense a „nep“-politika vonatkozásá-ban a kapitalizmus és általában az árutermelés törvényeinek az átme-neti gazdaságban való felhasználásá-val és korlátozásával foglalkozott.

A felszabadulástól 1947 végéig hazánkban a termelőeszközök leg-nagyobb része a burzsoázia birtoká-ban volt, s így a termelőviszonyok is döntően tőkés termelőviszonyok voltak. Ezért a gazdaság alaptörvé-

nye is csak e termelőviszonyokat visszatükröző törvény, az értéktöbblet-törvény lehetett. Az értéktöbblet-törvény azonban nem a maximális profit biztosításának törvénye formájában érvényesült gazdasági alaptörvényként. A népi demokratikus állam, amely mind szilárdabban birtokolta a gazdasági kulcspozíciókat, megakadályozta, hogy a maximális profit biztosításának törvénye a gazdaság lényegét meghatározó alaptörvényként működjék.

Népi demokratikus államunk korlátozta az értéktöbblet-szerzést, az értéktöbblettörvény érvényesülésének hatáskörét is. Ezzel párhuzamosan a mind nagyobb területre kiterjedt államosítások révén mindinkább tért hódított a szocializmus gazdasági alaptörvénye, de egyelőre még gazdasági alaptörvényként nem érvényesült. Csak fokozatosan vált azzá, míg az értéktöbblettörvény fokozatosan megszűnt alaptörvény lenni. A fordulat évében a népgazdaság döntő területein szocialista viszonyok alakultak ki, s ettől az időtől hazánkban a szocializmus gazdasági alaptörvénye érvényesül alaptörvényként.

Miközben népi demokratikus államunk korlátozta az értéktöbblettörvény hatókörét, igyekezett az új társadalom építésének szolgálatába állítani ezt a törvényt, a gazdaság helyreállítására felhasználni a tőkés szektort is (ipari termelési hitelt adtunk neki, hogy bevonjuk az újjáépítés munkájába stb.). Az erre irányult intézkedések tulajdonképpen a „nep”-politika elemei voltak.

Jól tudtuk, hogy a tőkések igyekezni fognak a termelés szabotálásával, spekulációs manőverekkel gátolni az újjáépítés munkáját. Ezért következetesen szembeszálltunk az efféle törekvésekkel. De etekintetben a fordulat éve óta, különösen pedig 1951 óta súlyos hibákat is elkövettünk. Túlbecsültük az értéktöbblettörvény érvényesülésének lehetőségét, a kulák-kapitalista veszedelmet. Túlbecsültük a középpa-

rasztság kulákosodásának veszedelmét, s ezért begyűjtési és adópolitikánk súlyos terheket rótt a középparasztoakra. Következésképp a szabadpiacon lebonyolódó áruforgalmi kapcsolatok szűkültek.

Népi demokráciánk új szakaszában fontos feladat e hibák kiküszöbölése.

Kádár elvtárs korreferátuma részletesen foglalkozott az árutermelés legáltalánosabb törvényével: az értéktörvénnyel.

Az átmeneti gazdaságban — így népi demokráciánk körülményei közt — az értéktörvény a különböző szektorokban különbözőképpen érvényesül. A szocialista szektorban bizonyos korlátok közt szabályozza az áruforgalmat, a magántermelők-nél ellenben az értéktörvénynek termelésszabályozó hatása is van, forgalomszabályozó hatása pedig jóval nagyobb, mint a szocialista szektorban. Az értéktörvénynek ezt a termelésszabályozó hatását használjuk föl, amikor árpolitikáinkkal, a mezőgazdasági termelői árak helyesén megállapított rendszerével termelésének növelésére ösztönözzük a parasztságot. Tehát az értéktörvény felhasználása elsősorban a szocialista állam árpolitikájában fejeződik ki.

Kádár elvtárs ezután vázolta árpolitikánk alakulását a stabilizációtól a legutóbbi időkig.

Forgács Tibor, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem docense, kereskedelmünknek, elsősorban a földművelésszövetkezeteknek a parasztság áruellátásában betöltött szerepével foglalkozott.

A korreferátum először megokolta, miért szükséges a szövetkezeti kereskedelem: mivel a termelésben a szocialista tulajdonnak két formája van, az áruforgalom területén is meg kell lennie e két alapformának. A fogyasztási szövetkezet ezen főül a termelési társulás iskolája lehet. Fontos érv még a szövetkezeti kereskedelem szükségessége mellett, hogy a szövetkezet választott szer-

vei révén sokkal jobban fölmérheti a falu valódi szükségletét, mint az állami kereskedelem, rugalmasabb is ez utóbbinál, s kevésbé hajlamos az elbürokratizálódásra.

Sajnos, földművesszövetkezeteink kevés kivételtől eltekintve, nem járultak hozzá a szövetkezeti gondolat terjesztéséhez. A választott szervek működése a földművesszövetkezetek jelentős részében mindezt ideig formális volt, s ez megfosztotta a szövetkezeteket legdöntőbb előnyüktől. A földművesszövetkezetek jelentős része eddig nem propagálta jól a szövetkezést.

Az állami nagykereskedelem hibái is hatottak a földművesszövetkezetekre. Számos olyan áruféleséget erőszakoltak rá a szövetkezetekre, amelyek a városokban úgynevezett elfekvő készletek voltak, s amelyeket a falusiak ma még nem igen fogyasztanak.

Zavarja a szövetkezetek áruellátó munkáját a begyűjtésben való felhasználásuk is. Ez a feladat egyáltalán nem szolgálja a szövetkezetek megszerettetését.

A választott szervekre való fokozott támaszkodás, az igazán kollektív vezetés teszi elsősorban lehetővé, hogy a földművesszövetkezetek betölthessék szerepüket a falu és a város árukapcsolatainak zavartalan és mind tökéletesebb lebonyolításában. De fontos, hogy az állami nagykereskedelem is megjavítsa munkáját, s ne kezelje mostohagyermekként a földművesszövetkezeteket.

Forgács elvtárs megállapította, hogy a falusi áruellátás javítása végett a kereskedelemnek fokozottabban kell hatnia az iparra. Kereskedelmünk ma még nem eléggé számol az egyes vidékek fogyasztási szokásaival.

A kereskedelemnek az a feladata, hogy fölmérje a valódi szükségleteket, s ennek megfelelő mennyiségű, minőségű és választékú árucikket gyártasson az iparral.

Forgács elvtárs végezetül a vidéki áruforgalom 1952—53. évi alakulá-

sának néhány problémájával foglalkozott.

A legutóbbi években elkövetett gazdaságpolitikai hibák az áruforgalom alakulásában is megmutakoztak. 1952 II. negyedétől 1953 II. negyedéig nőtt a vidéki kiskereskedelmi áruforgalom, s benne emelkedett az élelmiszerek, és csökkent az iparcikkek aránya. A részletesebb vizsgálatból kitűnik, hogy ez a jelenség különösen az úgynevezett élelmiszertermelő megyékben volt tapasztalható. Ennek az a magyarázata, hogy a rossz termés és a gazdaságpolitikai hibák együttes eredményeként az önellátók jelentős része is a központi élelmiszerkészletekből elégítette ki szükségletét. Következésképp a lakosságnak ez a része kevesebbet költöthetett iparcikkvásárlásra.

Az 1953 szeptember 6-i árleszállítás és általában a kormányprogram végrehajtásával kapcsolatos intézkedések jótékonyan hatottak a kereskedelem fejlődésére is.

Megkezdődött az áruforgalom összetételének helyes irányba terelődése is. Például a ruházati cikkek forgalmának volumene 1953 szeptemberében 28 százalékkal volt nagyobb az előző évinél.

Az élelmiszerek forgalmának az iparcikkek forgalmánál jelenleg is nagyobb ütemű növekedése most már döntően az egyre növekvő fogyasztás eredménye.

Az új szakasz a kereskedelem szempontjából főleg azt jelenti, hogy a kereskedelemnek mind mennyiség, mind pedig minőség és választék tekintetében ki kell elégítenie a lakosság állandóan növekvő anyagi szükségleteit.

A kereskedelemnek sürgősen szakítania kell azzal a legutóbbi években eléggé elterjedt módszerrel, amely a szükségletek kielégítését a kereskedelem meglévő választékától tette függővé.

Komolyan kell foglalkoznunk a szükségletek felmérésének módszereivel. Enélkül a kereskedelem nem

felelhet meg a növekvő követelményeknek.

Szabó Kálmán aspiráns megállapította körreferátumában, hogy a szocializmus útján haladó népgazdaságunk árrendszerében többféle feszültség van.

Ezek az árfeszültségek az árrendszer kettősségéből, árrendszerünk legáltalánosabb ellentmondásából erednek. Ez az ellentmondás és kettősség nem más, mint az állam által rögzített áruárak és a kínálat-kereslet hatására kialakuló árak ellentmondása.

A kettős árrendszer szükségessége, ellentmondása és a belőle folyó minden lényeges feszültség gazdaságunk kettős alapjában gyökerezik. Ugyanakkor gazdaságunk, társadalmi újratermelésünk egysége az az alap, amely árrendszerünk különböző oldalait egységbe fogja.

A beadási árak és a szabadpiaci árak rése árrendszerünk egyik legélelenebben ható és a legutóbbi években leginkább érzékelhető feszültsége.

A beadási árak előre rögzítettek és az érték alatt vannak. A paraszt-ság a kötelező beadás után megmaradó termékeit szabadpiacra viszi, s a beadási árnál jóval nagyobb szabadpiaci áron értékesíti. Ebből ered, hogy a parasztok pénzjövetele az időjárás okozta termésingadozásoknál sokkal fokozottabban ingadoznak. Minthogy egyes mezőgazdasági termékek beadása e termékek jelentős hányadát érinti, minthogy továbbá a szóbanforgó termékek, vagy a belőlük készült árucikkek ára az állami kiskereskedelemben jóval meghaladja a beadási árakat, jó termés esetén a növekvő kínálat sem nyomhatja le úgy a szabadpiaci árakat, hogy a paraszt pénzjövetele ne emelkedjék sokkal jobban, mint termelése. Rossz termés esetén pedig a növekvő kereslet által fölvert szabadpiaci árak általában nem pótolhatják a paraszti jövedelemnek azt a kiesését, amely

a piacra vihető fölösleg megcsappanásából következik.

Tehát adott adóteher, adott beadási volumen és adott szövetkezeti és állami kiskereskedelmi forgalom esetén minél kisebbek a beadási árak a szabadpiaci árakhoz viszonyítva, annál nagyobb a parasztság — a szövetkezeti és az egyéni dolgozó parasztság — pénzjövetele, következésképp egész jövedelmének a termésingadozások folytán bekövetkező kilengése is.

Helytelen elképzelés, hogy a szabadpiaci árak minden esetben az érték fölött kell állnia, s mintegy pótolnia kell az értékalatti beadási ár miatti pénzjövetelemkiesést. Ha az egész árualap — időbeli, választék szerinti és vidékenkinti megoszlás szempontjából is — összhangban van a vásárlóerővel, akkor a szabadpiacon az árak nagyjából az érték körül mozognak, függetlenül attól, hogy milyen a beadási ár és az érték viszonya.

A beadási árak és a szabadpiaci árak nagyfokú eltérése és a nagyfokú pénzjövetelemkilengések több irányban hatnak.

A paraszti pénzjövetelemnek a termésingadozásnál sokkal nagyobb kilengése a legutóbbi években megnövelte a parasztság készletezési igényét, s egyéb tényezőkkel együtt hozzájárult a gazdálkodásának ingatlanságához.

A beadási árak és a szabadpiaci termelői árak feszültsége a parasztgazdaságok egyenlőtlen jövedelemalakulására vezet: két azonos termelési feltételek közt dolgozó parasztgazdaság jövedelme jelentősebben eltér egymástól, mint terméseredményük. Ez egyik nem lebecsülhető tényezője lehet a parasztgazdaságok differenciálódásának.

Ez a feszültség a nemzeti jövedelem elosztására is hat, mert megváltoztatja a munkásság és a dolgozó parasztság reáljövedelmének arányát, megzavarhatja a nemzeti jövedelem elosztásának tervezett rendjét, akadályozhatja társadalmunk két

legfontosabb dolgozó osztálya jólétének egyenletes emelkedését.

Végül, ha túlságosan nagy a különbség a beadási árak és a szabadpiaci árak közt, akkor nő a rés a szabadpiaci és az állami kiskereskedelmi árak közt is, ez pedig spekulációs tendenciákat szülhet.

A túlzott iparosítás, az árualap lassú növekedése idején *szükség-szerű* volt a szabadpiaci és a beadási árak közt lévő rés növelése, az állami kiskereskedelmi árak szintjének emelése, s nem volt lehetséges a fogyasztási árak rendszeres csökkentése. A munkáslétszám növekedése, a beralapnövekedés is árfelhajtó tényezőként jelentkezett a szabadpiacon, majd az állami kereskedelemben is, mert a megnövekedett pénzmennyiséggel nem mindig állt szemben megfelelő árualapnövekedés.

A szabadpiaci árak színvonala 1948-tól 1952-ig csaknem háromszorosra nőtt. Emelkedett az állami kiskereskedelmi árak színvonala is. A beadási árak nagyjából változatlanok maradtak. Mindez a szabadpiaci ár és a beadási ár közt tulajdonképpen igen nagy feszültséget okozott, s közben a beadási ár és a beadott termék, vagy az abból földolgozott ipari termék fogyasztói ára közt is nagy lett a különbség.

Árrendszerünk kettőssége és az ebből adódó ellentmondások megléte az átmenet időszakában objektív szükségsszerűség. Tehát nem tűzhetjük ki célul árrendszerünk kettősségének felszámolását, de lehetőségünk van árrendszerünk jelenlegi feszültségeinek és a belőlük folyó kedvezőtlen hatásoknak a mérséklésére.

Ha dolgozó parasztságunk fokozza a termelést, ha munkásaink teljesítik az ipari terveket, akkor *megte-remtődnek azok a reális tényezők, amelyeknek hatására árrendszerünk feszültségei a minimálisra csökkenhetnek.*

Ha a mezőgazdasági és az ipari fogyasztási cikkek termelésének növekedése folytán növekszik az állami árualap, s ha ennek eredményekép-

pen pártunk és kormányunk rendszeresen folytathatja az állami fogasztói árak csökkentésének politikáját, akkor *a csökkentett fogyasztói árak és a megnövekedett paraszti kínálat csökkenti a szabadpiaci árakat is.*

Szabó elvtárs végül kitért a beadási árak és a szabadpiaci árak különbségének csökkentése ellen irányuló néhány érvre. Egyebek közt bírálta azt a felfogást, amely szerint minél nagyobb a szabadpiaci és a beadási ár eltérése, annál nagyobb az ösztönzés a paraszti árutermelés növelésére.

Ez az érvelés arra a hibás nézetre épül, hogy a szabadpiaci árak azért magasak, mert a parasztság ily módon keres kárpótlást az alacsony beadási árakért. De ebből arra következtethetnénk, hogy a lehető legkisebb beadási árakat kellene megállapítanunk, mert ennek hatására magasak lesznek a szabadpiaci árak, amelyek a legjobban serkentik a parasztságot árutermelésének fokozására.

Csakhogy a szabad árak nem azért magasak, mert a beadási árak alacsonyak. Ha értékén fizetnénk meg a beadást, a szabadpiaci ár — egyébként azonos körülmények közt — ettől még nem lenne alacsonyabb, hiszen a termékek kínálatra és kereslete ettől még nem változna meg.

Hibás ez az érvelés azért is, mert feltételezi, hogy az állam azért vásárol és a paraszt azért ad el magas áron, hogy ellensúlyozza azt a paraszti jövedelemkiesést, amelyet az alacsony beadási ár okoz. Tehát nem abból indul ki, hogy a *szabadpiaci árakat* alapiában a kereslet és a kínálat objektív feltételei határozzák meg, hanem valamiféle „elképzelt” paraszti, illetve állami szándékból, amely alacsonyabb beadási ár esetén magasabb, magasabb beadási ár esetén alacsonyabb árat képez a piacon.

A paraszt szándéka az eladó, a kisárutermelő szándéka, amely akár magas, akár alacsony a beadási ár,

mindenkép magas szabadpiaci árra irányul.

Másrészt, amikor az állam felvásárol, a felvásárlási ár megállapításakor nem valami előre kitervezett „átlagár” lebeg szeme előtt, hanem az adott piaci viszonyokat, az adott szabadpiaci árakat mérlegeli. Az „átlagár” csupán passzív eredménye lesz az adott évben a megszabott beadási árnak és a meg nem szabott szabadpiaci, valamint az állami szabadfelvásárlási árnak.

A bírált felfogás a kettős árrendszer jogosultságával akarja szentesíteni a beadási ár és a szabadpiaci ár közt lévő tulságosan nagy rés jogosulatlanságát, illetve átmeneti jogosultságát.

Korántsem a beadási és a szabad felvásárlási árak egészségtelenül nagy rése az, amely ösztönzően hat a paraszti termelésre. Ez inkább a spekulációnak kedvez.

Mi ösztönzi a paraszti termelést? Először, a kettős árrendszer és a mögötte lévő szabadpiac; másodsor, a beadási, a szerződéses termeltetési, a felvásárlási árak egymáshoz viszonyított helyes aránya; harmadszor, olyan mezőgazdasági árrendszer, amely biztosítja az egyes termékek jólételezőségét.

Ez az, ami hatalmasan ösztönzi a mezőgazdasági termelést, ami hozzájárul a munkásosztály szükségleteinek sokkal nagyobb fokú kielégítéséhez.

Ezután a hozzászólásokra került sor. *Bácskai Tamás*, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem adjunktusa, a kormányprogram végrehajtásának a pénzforgalomra kifejtett hatásával foglalkozott.

Az új kormányprogram, az árleszállítási politika nagyfontosságú tényezője pénzünk megszilárdulásának. A kormányprogram végrehajtása során, már az új termelési árnyok kialakítása előtt bizonyos mér-

téig sor került a pénzjövedelmek növelésére és megosztásuk megváltoztatására.

A kormányintézkedések megváltoztatták a forgalomban lévő pénzösszeg megosztását, növelték a parasztok kezében lévő pénzmenyiséget. Ez egyszersmind megváltoztatja a kereslet összetételét mind a választék, mind a területi megosztás szempontjából.

Lassult a pénz forgási sebessége is, mivel a parasztságnál lévő pénz — mint ismeretes — lassabban forog, mint a munkabérek formájában a városi dolgozókhoz kerülő pénzösszeg, amelynek zöme kéthetes, egyhónapos időszak folyamán visszatérül.

A megnövekedett és megváltozott összetételű vásárlóerő megfelelő nagyságú és megfelelően megváltozott választékú árufedezet biztosítását követeli, hogy a leülepedett pénzösszegeket visszaszívhassuk, a pénz forgási sebességét meggyorsíthassuk, s ezúton termékeik értékesítésére ösztökléljük a kisárutermelőket. A megnövekedett vásárlóerő árufedezetének biztosítása nem egyszerű feladat. A városi vásárlóerő lekötésével kapcsolatos első probléma, hogy az eddigi tapasztalatok szerint a vásárlóerő növekedése döntően az élelmiszerek forgalmában jelentkezett, az élelmiszerkínálat pedig nem növelhető ugrásszerűen, hanem csak lépésről lépésre, a mezőgazdaság fejlődése arányában.

De sok fogyasztási iparcikk tekintetében is vannak problémáink, nevezetesen importproblémák, illetve kapacitásproblémák.

Ezért mind a választék, mind a területi megosztás szempontjából sokkal jobban kell terveznünk a falusi áruforgalmat, minthogy faluhelyen nagy pénzösszegek összpontosulnak. Fokozottan gondoskodnunk kell nemcsak a vásárlóerő és az áruforgalom összhangjának biztonságára, hanem elsősorban az egyéni gazdaságok bővített újratermelésé-

nek elősegítése végett is a kisebb mezőgazdasági termelőeszközök megfelelő forgalombabocsátásáról. Ezzel egyszersmind tehermentesítjük egyébként, esetleg importigényes fogyasztási cikkeinket, s egyenletesebben osztjuk el az iparcikkek közt a paraszti vásárlóerő árufel szívó hatását. Egyidejűleg gyorsítjuk a pénz forgási sebességét, s további értékesítésre ösztönözzük a parasztságot. A városban megfelelő árpolitikai intézkedésekkel és kereskedelmi propagandával az élelmiszerek felől igyekezünk az iparcikkek és a kulturális cikkek felé terelni a vásárlóerőt.

Fokozott bérfigyelem is szükséges, mivel a beralaptúllépés folytán forgalombakerülő pénz mögött nem áll termelés, ez pedig károsan hat pénzünk szilárdságára, s veszélyezteti egész gazdaságpolitikánk sikerét. A legszigorúbban takarékoskodjunk az igazgatási kiadásokkal, amelyek rendkívül elburjánzottak, s amelyeknek igen nagy része bérjellegű, vásárlóerőnövelő kiadás. Törekednünk kell továbbá a helyi árualapok növelésére, a helyi nyersanyagok fokozott fölhasználására. Érvényt kell szerezni az állampolgári fegyelmnek a hitelviszafizetés, az adózás területén is. Minden liberalizmus, amely e téren észlelhető, károsan hat pénzünk szilárdságára. Végül fokoznunk kell a takarékbegyűjtést a falusi lakosság körében. Etekintetben igen biztató jelek mutatkoznak. Takarékpénztáraink jelentősen túlteljesítették betétnövelési tervüket, de a betétnövekedés elsősorban nem faluhelyen jelentkezett, hanem a városokban. *A parasztságban is megvan a bizalom a forint iránt, a jó takarékpénztári felvilágosító munka ennek a bizalomnak takarékbetétekben való realizálását kell, hogy jelentse.*

Páli Lászlóné, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem tanársegéde, fölvetette a dolgozó parasztok munkabérijövedelmének kérdését. A 0—5 holdig terjedő területen gazdálkodó parasztsztrók, akiknek kicsi

a beadási kötelezettségük és az adóterhük, viszonylag sok munkabérből eredő bevételre tesznek szert. Az ilyen gazdaságok 40 százalékának van munkabérből származó jövedelme. A kisgazdaság lehetővé teszi, hogy az aránylag kis családok tagjai is munkát vállalhassanak az állami és a szövetkezeti szektorban. A középparasztság beszolgáltatási kötelezettsége ellenben nagymértékű, az adóterhe is jelentős, s a legtöbb középparaszti gazdaságban a csekély szabadpiaci értékesítési lehetőség miatt pénzüsszegek alig maradnak. A középparaszti viszonylag nagyobb gazdasága nem teszi lehetővé, hogy a család tagjai munkát vállaljanak, tehát egyéb formában jussanak pénzjövedelemhez. Kimutatható, hogy a háromholdas parasztgazdaság, amelyben egy-két családtag bér munkát vállal, 8—10-szer akkora pénzjövédelmet élvez, mint a 10—15 holdas középparaszti gazdaság.

Adórendszerünknek is része van ennek a különös helyzetnek a kialakulásában. Adórendszerünk nem a valóságos pénzjövedelemnek megfelelően alakult. Az általános jövedelemadó becslésen alapszik, a parasztság nem állapíthatja meg, mennyi adót kell fizetnie. A kivételnek ugyanis az az alapja, hogy népgazdasági szinten megtervezik a jövedelemadóbevételt, ezt a keretszámot aztán lebontják megyékre, járásokra. A lebontott összeg alapján a járási szervek az adóösszeget voltaképp a földterület arányában a beszolgáltatás kialakult mértékének alapulvételével vetik ki. Tehát az adó kivételével tulajdonképpen megtoldjuk a begyűjtésnél elkövetett hibákat.

Új adórendszerünknek jobban kell majd alkalmazkodnia a valóságos jövedelemhez, de nem szabad hátráltatnia az intenzívebb gazdálkodást, nem szabad büntetnie azokat, akik az átlagnál jobban gazdálkodnak. Helves volna, ha áttérnénk az úgynevezett jövedelemzőségi normák alapján való adóztatásra. Pénzügyi

szerveink ez esetben növénykategóriánként (kalászosok, kerti növények, ipari növények stb.) meghatároznák az átlagos gazdálkodással elérhető hozamot, s különböző adókulcsokkal adóztatnák meg az egyes kategóriák normáit. Ez a megoldás lehetővé tenné, hogy akik átlagon fölüli termést érnek el, élvezhessék ennek teljes hasznát, s módot adna arra is, hogy kisebb adókulcsot állapítsunk meg arra a növénycsoportra, amelynek termelését elő akarjuk mozdítani.

Mód Aladárné, a Központi Statisztikai Hivatal főosztályvezetője kijelentette, hogy Nagy Tamás adatai eltúlozzák a „nep”-politikában elkövetett hibákat, mert az előadó szélesebb népgazdasági összefüggésből ragadta ki a szóbanforgó számokat.

Véleménye szerint nem helyes az 1949. évi mezőgazdasági termelésnek az 1938. évvel való összehasonlítása, mert az 1938. évi mezőgazdasági termés egészen kimagasló volt. Így az a körülmény, hogy mezőgazdasági termelésünk 1949-ben csak 85 százalékat érte el az 1938. évének, nem írható teljesen gazdaságpolitikánk hibáinak rovására.

Módné elvtárs ugyancsak helytelenítette, hogy Nagy Tamás a rendkívül kedvezőtlen termésű 1952. év adataival szemléltette a szabadpiac összezsugorodását, mert ebben az évben sem csupán a gazdaságpolitikai hibák, hanem a rossz időjárás is okozta a szabadpiaci forgalom visszaesését.

Hangsúlyozta, hogy helytelen dolog a piaci kapcsolatok tekintetében elkövetett hibák túlértékelése. Ez végső soron azt a látszatot keltheti, hogy elég a bajokra orvoslásként a szabadpiaci kapcsolatokat kiterjeszteni, az etekintetben elkövetett hibákat kijavítani, s minden, ami rossz volt, egy csapásra megjavul.

Ha a „nep”-politikát szélesebben, az egész dolgozó nép szempontjából, az egész gazdaságpolitikába jobban beágyazva vizsgáljuk, akkor világossá válik, hogy a hibák kijavítá-

sához nem elég a piaci kapcsolatokat kiterjesztése.

Az elkövetett hibák kijavításának feltétele a lassúbb ütemű iparosítás, a fogyasztási cikkek exportjának csökkentése, behozataluk, valamint termelésük növelése, az ennek megfelelő áru- és bérrendszer kialakítása.

Jánosi Ferenc elvtárs elmondta, hogy a „nep” azért is szükséges, mert meg kell tanulnunk a tervgazdálkodást. Ez könnyebb, ha fokozatosan térünk át a tervgazdálkodásra. Hangsúlyozta a mérnökök és a közgazdák alkotó együttműködésének fontosságát.

Kopátsy Sándor (Országos Tervhivatal) hiányolta, hogy a referátum nem tért ki az iparosításnak a „nep”-től elválaszthatatlan kérdéseire, nevezetesen a fogyasztási ipar fejlesztésére, a fogyasztási alapok megteremtésével kapcsolatos problémákra.

Elmondta, hogy fogyasztási iparunk nemcsak hogy nem fejlődött megfelelően, hanem belső arányai sem voltak megfelelők. Ezért a legutóbbi 4–5 év során a forint vásárlóértéke más volt a falun és más volt a városban. A mezőgazdasági lakosság által keresett cikkek közül sok nem volt, s még ma sem kapható. Ez egyik tényezője volt „nep”-politikánk következtelen érvényesülésének, s a kellő paraszti termelési kedv hiányának. Hangsúlyozta, hogy a mezőgazdaság kispazarzti, kisárutertermelő része nemcsak százalékosan, hanem abszolút értelemben is többet kapott a hároméves terv folyamán, mint az első öt éves tervben, mert akkor a beruházások 15 százalékának 90 százalékát a kisárutertermelő szektor kapta, az első öt éves terv mezőgazdasági beruházásainak 90 százalékát pedig a szocialista szektor, az állami gazdaságok és termelőszövetkezetek kapták.

Forgács elvtárs korreferátumával kapcsolatban kijelentette: a begyűjtésben a földművesszövetkezetek olyanformán vegyenek részt, hogy a paraszt a földművesszövetkezetbe

vihesse be termékét átvételre. A földművesszövetkezetek begyűjtési tevékenységével sohasem volt olyan nagy baj, mint a MEZŐKER, a GYÜMERT vagy az egyéb vállalatok begyűjtésével, mert a falu népe leváltotta mindazokat a földművesszövetkezeti funkcionáriusokat, akik becsapták őket.

Jónai Endre (Kereskedelmi Kamara) kifogásolta, hogy közgazdaságtudományunk nem foglalkozik eléggé gazdasági életünk mostani helyzetének konkrét elemzésével és a gazdasági irányító munka bírálataival. Nagy Tamás elvtárs beszámolóját, különösen e beszámolóban a magyarországi „nep” második szakaszára vonatkozó részét azért tekinti igen értékesnek, mert konkrét anyag alapján vizsgálta meg az 1953 június előtti időszak problémáit. Módné elvtárs felszólalásáról megjegyezte, hogy Módné legutóbbi Társadalmi Szemle-beli cikkében ugyanazokat a hibákat követte el, amelyeket Nagy Tamástól zokonvesz.

Fölvetette, hogy Nagy Tamás elvtársnak foglalkoznia kellett volna elméleti közgazdáink korábban elkövetett hibáival, köztük saját hibáival is. Meg kellett volna vizsgálnia előadásában, hogy a párt és a kormány irányelvei minden részletükben helyesnek bizonyulnak-e. Jónai elvtárs helytelenítette, hogy a tudományos kutaték nagyon kevés tényanyaghoz, statisztikai számítás-hoz és adathoz férhetnek hozzá. Ez a körülmény, amely miatt a kutatók aligha hibáztathatók, érezhető volt az elhangzott referátum egyes részeiben is. Ha vezető szerveink meg akarják teremteni a közgazdaságtudomány föllendítésének feltételeit, elengedhetetlen, hogy az éberség követelményeinek megsértése nélkül a kutatók rendelkezésére bocsássák a szükséges adatokat.

Kubik István egyetemi hallgató a parasztság adóztatásának problémáihoz szólt hozzá. Véleménye szerint jelenlegi adózási rendszerünk nem

felel meg minden tekintetben a kis-termelők ösztönzésének, bár a kormányprogram jelentős kedvezményeket biztosított nekik. Tulságosan bonyolultnak látja adórendszerünket. A lodód szerinte gátolja az egyéni gazdaságok lótenyésztésének fejlődését. Páliné elvtárrsal ellentétben kijelentette, hogy a jövedelem-szerinti adókiivetés nem felel meg a „nep”-politika céljainak. Véleménye szerint a mezőgazdasági adózás elvéül a földjáradék elvonásának kell szolgálnia.

Drecsin József (Országos Tervhivatal) hangsúlyozta, hogy Nagy Tamás elvtárs referátuma sok elméleti kérdést vetett föl, s a valóságos helyzet elemzésével többet adott, mint amennyit általában a korábbi beszámolók adtak a „nep” magyarországi alkalmazásának kérdéseiről. De a referátumot nem tekinti elég előremutatónak.

Drecsin elvtárs kifejtette, hogy a „nep”-politika helyes alkalmazása rendkívül szorosan összefügg a tervszerű, arányos fejlődés törvényének követelményeivel. A mezőgazdaság fejlesztése csak akkor valósítható meg, ha a „nep” szempontjából helyesen fölismerjük a tervszerű, arányos fejlődés követelményeit.

Nagy Tamás zárószavában helyeselte Szabó elvtársnak azt a megállapítását, hogy árrendszerünkben, különösen a mezőgazdasági termékek termelői árrendszerében egészségtelen feszültségek vannak.

Egyetértett Szabó elvtársnak az-zal a megjegyzésével, hogy a beadási árhoz képest tulságosan magas szabadpiaci ár különféle zavarokat okozhat a népgazdaságban. Az árfe-szültség csökkentésének helyes útja minden bizonynal elsősorban a szabadpiaci árak csökkenése, nempedig a beadási árak emelése.

Bácskai elvtársnak válaszulva megjegyezte, hogy a parasztság által teaurált jelentős pénzmennyiségek visszaáramlását elősegíti a dolgozó parasztság nagy építkezési kedve is, amely nagyfokú építő-

anyagvásárlásban nyilvánul meg. Ha elegendő építőanyagot tudunk juttatni a falunak, ezzel is előmozdítjuk a pénz visszaáramlását.

Páliné elvtársnő hozzászólásával kapcsolatban kijelentette: az a tény, hogy a parasztság jövedelmének mindnagyobb része származik nem paraszti termelésből (munkabérbevétel stb.) és viszonylag kisebb része a paraszti termelésből, nem egyértelműen előnyös, különösen a „nep” szempontjából nem.

Módné elvtársnő bírálatára válaszulva kijelentette: ahol mód volt rá, az összehasonlítást nem az 1938. évvel, hanem az 1931–1945. évek átlagával tette.

Az 1938. évet csak ott vette összehasonlítási alapul, ahol a Statisztikai Hivatal is ezt az alapot alkalmazza tökéletesebb számítások híján.

Nem ért egyet a bírálatnak azzal a megállapításával, hogy a szocialista nagyipar és a kisártermelő

parasztagazdaság árucseréjét kiszakította a népgazdaság nagy összefüggéseiből, hiszen a „nep” alkalmazására vonatkozó egész fejtegetését azzal vezette be, hogyan hatott a túlfeszített iparosítás s a termelőszövetkezeti mozgalom túlságosan gyors fejlesztése a mezőgazdaság termelésére és árutermelésére.

Jónai elvtárs bírálatával kapcsolatban megjegyezte: azért nem mutatta meg részletesen a legutóbbi hónapokban hozott parthatározatok elveinek gyakorlati érvényesülését, mert a határozatok óta eltelt rövid idő és egyéb körülmények miatt nem volt módja a fejlődési tendenciák alapos elemzésére. Egy előadás egyébként sem oldhatja meg az összes fölvetett problémákat. E feladat megoldására csak az elméleti és a gyakorlati közgazdák összefogása alapján kerülhet sor.

(A tudományos ülészak anyagának második részét lapunk következő számában ismertetjük. — A szerk.)

A Magyar-Szovjet Társaság
népszerű képes hetilapja:

az ÚJ VILÁG

Az agrárgazdaságtan tárgyáról

A Szovjetunióban hosszabb ideje vita folyik az ágazati gazdaságtanok tárgyáról. Vita folyik erről hazánkban is. Ebbe bekapcsolódva, nemrég az agráregyetem agrárgazdaság-

tani tanszékén vitát rendeztünk az agrárgazdaságtan tárgyáról. Az ott részletesebben kifejtett véleményemet röviden ismertetem.

I. Az agrárgazdaságtan tárgyával kapcsolatos nézeteink bírálata

Az agrárgazdaságtan tárgyáról alkotott korábbi nézeteink lényege: az agrárgazdaságtan közgazdaságtudomány, amely a tulajdonviszonyokkal, az anyagi javak termelésének és elosztásának törvényeivel, tehát a gazdasági viszonyokkal foglalkozik. Az agrárgazdaságtan, minthogy tárgya a termelőviszonyok vizsgálata, azonos a többi közgazdaságtudománnyal, de mint ágazati gazdaságtan mégsem teljesen azonos a politikai gazdaságtannal, mert (mint például az ipargazdaságtan is) a népgazdaság egyik ágában, a mezőgazdaságban vizsgálja a termelőviszonyokat. Nézeteinket először az 1950—1951-ben előadott tananyagban fejtettük ki részletesen. Hivatkoztunk Engels ismert tételére, amely szerint a kereskedelem a termelés mozgásától való általános függésén belül „saját törvényeit” követi. Azt állítottuk, hogy a mezőgazdaságnak — mint a népgazdaság egyik ágának — a többi népgazdasági ágtól eltérő, teljesen más törvényszerűségei is vannak (például a sokoldalú fejlődés, a belterjesség stb.). Később, is-

mereteink gyarapodásával elvetettük ezt az álláspontot. Eerre főképp az vezetett el bennünket, hogy hosszú időn át hiába kerestük, kutattuk a mezőgazdasági termelés úgynevezett „speciális”, a gazdaság egészétől eltérő, saját törvényeit, nem találtunk ilyeneket. Sőt, azokról az „állítólagos” törvényekről, amelyekről azelőtt mint „a mezőgazdaság külön törvényeiről” beszéltünk, kutatásaink során egy másután kiderítettük, hogy a gazdaság más területén is megtalálhatók, s a mezőgazdaságban legfeljebb lényeges vagy lényegtelen sajátossággal érvényesülnek. Ez az álláspontunk mostanáig még jobban megszilárdult. Nyilvánvaló, hogy teljesen elferdítettük Engelsnek Schmidthez írt levelében az áruforgalom és a pénzforgalom „saját” törvényeire vonatkozó megállapításait, amikor arra a következtetésre jutottunk, hogy a népgazdaság különböző ágazatainak „saját” törvényeik vannak, s ezért megokolt a politikai gazdaságtan népgazdasági ágak szerint történő differenciálódása, vagyis a különböző ágazati gazdaságtanok lé-

tezése. Pedig Engels leveléből éppen ellenkező következtetésre kellett volna jutnunk. A marxista politikai gazdaságtan tanítása szerint a társadalom gazdasági viszonyai bonyolult rendszert alkotnak, s gazdaságon nemcsak a szűkebb értelemben vett termelést kell értenünk, hanem a termékek elosztását, forgalmát és fogyasztását is. Mindezek együtt adják a gazdaság történelmileg változó rendszerét. Ezért a politikai gazdaságtan — bár a termelésből indul ki — nem korlátozódik csak a szűkebb értelemben vett termelés vizsgálatára, hanem vizsgálja az elosztás, a forgalom és a fogyasztás problémáit is, tehát az egész termelést: a gazdaságot. Egyébként Engelsnek és Sztálinnak a politikai gazdaságtan tárgyáról ismeretes meghatározásai világosan, félreérthetetlenül kifejezik ezt. A forgalom „saját” törvényeinek vizsgálata tehát ugyanúgy a politikai gazdaságtan tárgya, mint az egész termelés, vagyis végsősoron a gazdaság más törvényeinek a vizsgálata. Marx főműve, *A tőke* is ezt bizonyítja. Ezért helytelen minden kísérlet, amely például a forgalom „saját” törvényei alapján akarja megalkotni a kereskedelem gazdaságtanát, az ipar vagy a mezőgazdaság „saját” törvényei alapján az ipar, illetve a mezőgazdaság külön gazdaságtanát stb.

A hibát fölismerünk nem könnyű, de ha fölismertük, ki kell javítanunk. Tanszékünk már korábban elindult ezen az úton. A legutóbbi tanévben már csak azt tanítottuk, hogy a gazdasági törvények a mezőgazdaság társadalmi és természeti sajátosságai miatt sajátosan érvényesülnek a mezőgazdaságban, s ezért szükséges a politikai gazdaságtanban kívül agrárgazdaságtan.

Vizsgáljuk meg tanszékünknek ezt az álláspontját.

Az az állításunk igaz, hogy a mezőgazdasági termelésnek nálunk is, a Szovjetunióban is vannak az ipartól eltérő társadalmi és természeti, technológiai sajátosságai. Az is helyes, hogy a gazdasági törvények ezeknek a sajátosságoknak megfelelően az ipartól eltérően, sajátosan érvényesülnek a mezőgazdaságban. Ez a Szovjetunióban a szocialista tulajdon két formáján, nálunk pedig az átmeneti időszaknak megfelelő tulajdonviszonyokon alapul. Állításunk bizonyítására vizsgáljunk meg egy-két példát.

A munkaszerinti elosztás szocialista elve a szocialista iparban és mezőgazdaságban egyaránt érvényesül. De az össznépi tulajdonhoz tartozó ipari és mezőgazdasági üzemekben a munkaszerinti díjazás szocialista elvének érvényesülése közt csak lényegtelen különbségek (a munka körülményeiből, az eltérő technológiai sajátosságokból eredő különbségek), az állami és a termelőszövetkezeti üzemek közt ellenben még a mezőgazdaságban is lényeges különbségek vannak. A szocializmus elosztási elve a szocialista szövetkezeti tulajdon alapján működő termelőszövetkezetekben sajátosan, a munkaegység által valósul meg. Megemlíthetünk más példát is, amikor a termelés természeti, technológiai sajátosságaiból származó különbségek a jellemzőbbek. Például a társadalmi munkamegosztás törvénye az iparban és a mezőgazdaságban egyaránt érvényesül. Csakhogy az iparban a társadalmi munkamegosztás fejlődése során az egyes termékek termelése, sőt sokszor fogyasztásra való előkészítésük is teljesen önálló iparággá különül el, a mezőgazdaságban ellen-

ben a fejlődés során kialakult különböző termelőágak sohasem szakadnak el egymástól teljesen. Az észszerűen, helyesen szervezett mezőgazdasági üzemből a növénytermeléssel együtt mindig megtalálható az állattenyésztés, sőt több más mellékág is. Az észszerűen szervezett mezőgazdasági üzemeket tehát a sokoldalúság jellemzi.

Sorra vehetnénk a többi kérdést is. Akár az értéktörvényt nézzük, akár a tervszerű, arányos fejlődés törvényét, vagy a termelőerők jellege és a termelőviszonyok kötelező összhangjának törvényét, mindegyiknél megtalálhatnánk azokat a lényeges vagy lényegtelen különbségeket, amelyek az egyes törvényeknek a mezőgazdaságban való sajátos érvényesülését jellemzik. Itt tehát nem tévedtünk. De akkor mi-ben hibáztunk? Abban, hogy nemcsak különválasztottuk a politikai gazdaságtant és az agrárgazdaságtant, hanem szembe is állítottuk egymással, s helytelenül arra kezdtünk, hogy ezeknek a kérdéseknek a vizsgálata nem a politikai gazdaságban, hanem az agrárgazdaságban tárgya. Tehát különválasztottuk a politikai gazdaságtan egyes részeit, s önálló tudományágot, agrárgazdaságtant alkottunk belőlük. A politikai gazdaságtant olyan tudománynak tekintettük, amely csak nagy általánosságban, „népgazdasági szinten“ foglalkozik az egyes törvényekkel, az agrárgazdaságtant és más ágazati gazdaságtanokat pedig olyan tudományoknak, amelyek ugyanezeknek a törvényeknek konkrét érvényesülését, „megnyilvánulási formáit“ tanulmányozzák. Ez a helytelen álláspontunk nem utolsó sorban azért alakult ki, mert a politikai gazdaságtanban rosszul értelmeztük a differenciálódás folyama-

tát, mint a tudományok fejlődésének egyik útját; azt állítottuk, hogy ez a differenciálódás az egyes termelési ágaknak, sőt az egyes ágak vállaltainak megfelelően sablonosan történik. Ezen az alapon még az a vélemény is elhangzott, hogy *A tőke* harmadik kötete már nem is politikai gazdaságtan, hanem a földjáradékkal foglalkozó részében agrárgazdaságtan, a kereskedelmi tőkével foglalkozó részében kereskedelmi gazdaságtan stb. Véleményem szerint a politikai gazdaságtan ilyen értelmezése helytelen. A mi szakmánkban csak a polgári, vagy a Kispolgári közgazdánál, például Mattyasovszky-nál, Czettlernél stb. találunk ilyen-fajta csoportosításokat. Ők beszélnek külön agrárgazdaságtanról, amely tulajdonképpen a polgári közgazdaságtannak a mezőgazdasági tőkével foglalkozó része. Ez a különválasztás végsősoron arra vezet, hogy az osztályérdekeket védelmező polgári közgazdák tagadják a tőkés társadalom törvényeinek érvényesülését a mezőgazdaságban.

Természetesen előfordulhat, különösen szűkkörű vagy hiányos politikai gazdaságtani oktatás esetén, hogy külön tárgyban összegezzük a politikai gazdaságtannak a mezőgazdasággal kapcsolatos tanításait. Erre a mi gyakorlatunkban is volt példa. Az is megtörtént, hogy a marxizmus-leninizmusnak csak a parasztkérdéssel foglalkozó tanításait ismertettük részletesen (például agrárpolitikai tanfolyamokon). Mindezt bizonyos esetekben érthető. De ilyenkor sohasem állítottuk, hogy „külön“ tudományágot alkottunk, sőt tévedések elkerülése végett hangsúlyoztuk, hogy nem „külön“ tudományról van szó, hanem az agrárkérdés marxista elemzésének részletes tanításáról, vagy a politikai

gazdaságtannak a mezőgazdasággal foglalkozó fejezeteiről. A kérdés ilyen kezelése helyes.

Hibáink másik oldalával is érdemes foglalkoznunk. A *szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című sztálini mű megjelentése után tanszékünk egyideig úgy vélte: Jarosenko elvtárs hibáinak bírálatából az következik, hogy az agrárgazdaságtannak mint közgazdaságtannak nem kell foglalkoznia gazdaságpolitikával. Később olyan álláspontra jutottunk, hogy a törvények vizsgálata és tanítása elképzelhetetlen gazdaságpolitika nélkül, mert máskülönben csak a politikai gazdaságtan tananyagának ismételtetésére szorítkoznánk. Tehát ebben a tekintetben is bizonytalanság és zavar jellemezte nézeteinket. Nézzük meg, mi itt a helyes álláspont.

Mint ismeretes, a politikai gazdaságtan a tulajdonviszonyokkal, az anyagi javak termelésének és elosztásának törvényeivel, tehát a gazdasági viszonyokkal foglalkozó tudomány. A gazdaságpolitika tárgya nem azonos a politikai gazdaságtanével. A gazdaságpolitika tárgya: a termelés megszervezése, irányítása, vezetése. A gazdaságpolitika tehát nem a termelőviszonyokkal, nem a gazdasági törvényekkel, hanem a gazdasági törvények felhasználásával foglalkozik. A politikai gazdaságtan és a gazdaságpolitika ilyen elválasztása, elhatárolása Sztálintól származik. Sztálin elvtárs tanítása szerint: „A termelőerők észszerű megszervezésének, a népgazdaság tervezésének stb. problémái nem a politikai gazdaságtan tárgya, hanem a vezetés szervek gazdasági politikájának tárgya. Két különböző terület ez, és ezeket nem szabad összekeverni... A politikai gazdaságtan az emberek termelési viszonyainak fejlődéstörvé-

nyeit tanulmányozza. A gazdaságpolitika levonja ebből a gyakorlati következtetéseket, konkretizálja azokat és erre építi mindennapi munkáját”. (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 72. old. Szikra. 1953.) Ebből az elhatárolásból két fontos kérdésre kapunk választ. Az egyik: mi a különbség a politikai gazdaságtan és a gazdaságpolitika közt? A másik: mi az összefüggés a politikai gazdaságtan és a gazdaságpolitika közt? E két kérdés tisztánlátása megóv minden veszélytől, amely eddig eltérített bennünket tulajdonképpen munkánktól, a mezőgazdaság irányítása, vezetése kérdéseinek elemzésétől, s helytelenül az úgynevezett „saját törvények” kutatása felé sodort. De megóv azoktól a veszélyektől is, hogy a gazdaságpolitikát elszakítsuk a gazdasági törvényektől, tőlük függetlenül vizsgáljuk, s így prakticismusba vagy kalandorságba sülyedjünk.

A politika, s így a gazdaságpolitika is, mint a párt és az állam gyakorlati tevékenysége, nem téveszthető össze a tudománnyal. A tudomány a természetről, a társadalomról és a gondolkodásról felhalmozott ismeretek összessége. A tudomány tárgya a természet, a társadalom és a gondolkodás törvényeinek feltárása, összefoglalása. A gazdaságpolitika tehát nem nevezhető tudománynak.

Bár a gazdaságpolitika nem tudomány, ez még korántsem jelenti, hogy nem tudományos. A mi gazdaságpolitikánk, miként pártunk és kormányunk egész politikája is, tudományos politika, mert a gazdasági élet, a társadalom törvényeinek tudományos feltárásán és helyes alkalmazásán alapul. Ez a politika teljesen megfelelő dolgozó népünk érdekeinek, ezért élvezzi milliók támogatását.

A mi gazdaságpolitikánk gyökereiben különbözik a tőkésállamok gazdaságpolitikájától. A tőkésállamok gazdaságpolitikája némiképp befolyásolhatja ugyan a tőkés gazdaság fejlődését, de képtelen a gazdaság tervszerű fejlesztésére, nem lehet a gazdasági építés eszköze. Ez a gazdaságpolitika a kizsákmányolás fenntartására irányul. Ez a gazdaságpolitika nem a gazdasági törvények tudományos feltárásán és helyes alkalmazásán alapul, tehát tudománytalan.

A gazdaságpolitika tudományos voltának tisztánlátása azért is fontos, mert csak így érthető, hogy mennyiben tudományos pártunk és kormányunk gazdaságpolitikájának elméleti kifejtése, hogy miért beszélhetünk a szocializmusban, de már az átmenet szakaszában, tehát hazánkban is a politikai gazdaságtan alapján új közgazdasági tudományágak keletkezéséről. Gazdaságpolitikánk elméleti kifejtése akkor tudományos, ha a politikai gazdaságtan alapján tanulmányozza és ismerteti az egész népgazdaság, vagy a különböző népgazdasági ágak vezetésének módszereit és eszközeit. A gazdaságpolitikával foglalkozó tárgyaknak tehát tudományosan kell elemezniük, hogy a különböző gazdaságpolitikai intézkedések milyen gazdasági törvények és kategóriák felhasználására épülnek, miért avulnak el a vezetés módszerei a gazdasági viszonyok változásának megfelelően, milyen új módszerek, eszközök felhasználása válik szükségessé az elavultak helyett. Ha a gazdaságpolitikával foglalkozó tárgyak anyagának elkészítésekor megvalósítjuk ezt, akkor tudományos munkát végeztünk, munkánkban helyesen érvényesítettük az elmélet és a gyakorlat egységét.

Tehát az ágazati gazdaságtanokat, köztük az agrárgazdaságtant is, nem

tekinthetjük gazdaságpolitikánk leírásának, valamiféle rendeletmagyarázatnak. Az ágazati gazdaságtanok, s így az agrárgazdaságtan is, olyan új tudományágak, amelyek a marxista politikai gazdaságtan alapján keletkeztek, s a politikai gazdaságtan törvényei alapján tudományosan elemzik, vizsgálják a gazdaságpolitikai intézkedéseket, módszereket, a vezetés módszereit. Véleményem szerint mindazok a tudományágak idetartoznak, amelyek a politikai gazdaságtan törvényeiből kiindulva, a gazdaság vezetésével foglalkoznak, akár az egyes népgazdasági ágak, akár az egyes üzemek viszonylatában. Ezek az új tudományágak nálunk kialakulóban vannak, a Szovjetunióban pedig már többé-kevésbé kialakultak. Összefoglalóan közgazdaságtudományoknak nevezhetjük ezeket a tudományágakat. De itt nem a politikai gazdaságtan ágazatok szerinti differenciálódásáról van szó, mint ahogyan korábban hangoztattuk, hanem a politikai gazdaságtan alapján olyan új tudományok keletkezéséről, amelyeknek tárgya a politikai gazdaságtani törvények felhasználása, s az e törvényeknek megfelelő gazdaságpolitikai intézkedések kidolgozása.

A népgazdaság vagy a különböző ágazatok és üzemek vezetésével, szervezésével foglalkozó különböző közgazdaságtudományok alapja a politikai gazdaságtan. Ezek a tudományágak tehát nem az egyes népgazdasági ágak „saját” törvényeivel foglalkozó „elkülönült” tudományok, hanem a politikai gazdaságtan törvényeinek felhasználásával foglalkozó tudományok. A különböző közgazdaságtudományokat tehát nemcsak azonosítani, de szembeállítani sem lehet a politikai gazdaságtannal. Ezek a tudományágak nem le-

hetnek meg a politikai gazdaságtan nélkül.

Az ezen a területen dolgozó tudományos kutatóknak az a főfeladatuk, hogy a politikai gazdaságtan törvényei alapján olyan új eszközöket, módszereket, szervezési elveket dolgozzanak ki, amelyek elősegítik a termelés, a gazdálkodás vezetésének, szervezésének megjavítását, tökéletesítését. A gazdaságpolitikával foglalkozó tárgyak előadóinak pedig az a főfeladatuk, hogy tudományos színvonalon oktassák a gazdasági vezetés minden egyes kérdését, a fiatal szakemberekben kifejlesszék a gyakorlati gazdaságvezetés készségét. Ez a munka csakis a politikai gazdaságtan alapján, csakis a gazdasági vezetés gyakorlatának szüntelen tanulmányozása alapján végezhető el sikeresen. (Ezt a munkát tehát csak közgazdák végezhetik eredményesen, de olyan közgazdák, akik egyszerűsmind jól ismerik a megfelelő szakterületet is.)

Végül föl kell vetnünk tárgyunk elnevezésének kérdését. Tantárgyunk

elnevezése körül nagy a tájékozatlanság, a zűrzavar. Az agráregyetem „A szocialista mezőgazdaság gazdaságtana” elnevezést, tehát szó szerinti fordításban a szovjet elnevezést fogadta el hivatalosan. A közgazdasági egyetemen ugyanennek a tárgynak „Mezőgazdasági gazdaságtan” az elnevezése. A Tudományos Akadémia és az idén már az egyetemek is az „Agrárgazdaságtan” elnevezést használják. Kétségtelen, hogy valamennyi közül még az utóbbi elnevezés a legszerencsésebb. De az agrárgazdaságtan elnevezés pontosan az előbb kifejtett hibás álláspont megfelelője. Helyette — véleményem szerint — sokkal kifejezőbb volna az „agrárpolitika” elnevezés. Az agrárpolitika hazánkban régen meghonosodott elnevezés, pontosan kifejezi azt a tartalmat, hogy a politikai gazdaságtan törvényeinek alkalmazásával, a mezőgazdaság irányításának, szervezésének kérdéseivel, a termelés fejlesztésének politikájával foglalkozunk. Ezentúl az agrárpolitika elnevezést használnom.

II. Az agrárpolitika tárgya és tartalma

Térjünk át az agrárpolitika tárgyának és tartalmának elemzésére.

Az agrárpolitika tárgya: a politikai gazdaságtan törvényeinek felhasználása a mezőgazdaságban, népi demokratikus államunk mezőgazdaságfejlesztő politikai és gazdasági intézkedéseinek, mezőgazdaságunk állami vezetésének elemzése.

Hazánk mezőgazdasága az iparon kívül népgazdaságunk legfontosabb ága. Mezőgazdasági termelésünk vezetésének különböző módszereit egyrészt az átmeneti időszak társadalmi sajátosságai, másrészt a mezőgazdasági termelés természeti, technológiai sajátosságai szabják meg. Ezek hatá-

rozzák meg ugyanis a gazdasági törvények érvényesülésének sajátosságait a mezőgazdaságban. Ezért a gazdasági törvények sajátos érvényesülésének elemzése alapján négy nagy csoportba oszthatjuk e törvények felhasználásának, a mezőgazdasági termelés vezetésének és szervezésének kérdéseit. Egyes vezetési módszerek és eszközök az egész mezőgazdaságra, mint népgazdaságunk egyik ágára, mások a termelőszövetkezetekre, ismét mások a gépállomásokra, illetve az állami gazdaságokra vonatkoznak. A gazdasági törvények felhasználásának, a vezetés kérdéseinek első nagy csoportja je-

lenleg az „agrárgazdaságtan“ (helyesebben az agrárpolitika) tárgykörébe tartozik. A másik három kérdés csoporttal: a termelőszövetkezetek, a gépállomások és az állami gazdaságok vezetésének kérdéseivel pedig „A szocialista mezőgazdasági üzemek szervezése“ című tantárgy (röviden: a mezőgazdasági üzemtan) foglalkozik. Bennünket elsősorban az első tárgykör érdekelt. Milyen kérdések tartoznak ide? Csak azok, amelyek az egész mezőgazdaság termelésének és árutertermelésének fejlesztésével kapcsolatos eszközöket, vezetési módszereket foglalják össze. Nem mesterkélte az ilyen kérdések elkülönítése a szocialista mezőgazdasági üzemek szervezésének kérdéseitől? Nem. Ez a különválasztás a valóságban is fennáll. Például mezőgazdaságunk gépesítésének, a talajerő fenntartásának és fokozásának, az egyes mezőgazdasági ágak fejlesztésének politikája, a tervszerű állami vezetés és befolyásolás eszközei — mint például az árpolitika, a begyűjtési politika — ezek mind az egész mezőgazdaság állami vezetésének a valóságban meglévő különböző területei, amelyeket okvetlenül külön és még az egyes szocialista üzemek vezetésének kérdéseinek elemzése előtt kell tárgyalnunk.

Az agrárpolitika és a szocialista mezőgazdasági üzemek szervezése tárgykörének szétválasztása tehát nem hasonlítható ahhoz a mesterkélte elkülönítéshez, amely a politikai gazdaságtanban az „agrárgazdaságtan“ kedvéért egész mostanáig megvolt. Az agrárpolitika különválasztása korántsem jelenti, hogy külön tanítsuk az általános elvi kérdéseket és külön az egyes üzemek vezetésének konkrét gyakorlati kérdéseit. Igaz, a vezetés kérdései így is szétválaszthatók. Csakhogy mindenkép tudománytalan

volna, ha például a munkaszervezés elvi kérdéseivel az agrárpolitika, a termelőszövetkezetek, a gépállomások és az állami gazdaságok munkaszervezésének gyakorlati kérdéseivel pedig az üzemtan foglalkozna. Megjegyzem, az ilyenfajta szétválasztásra hajlamosak vagyunk, ez korábban többször előfordult velünk. Persze az tarthatatlan helyzet, hogy az agrárpolitika tárgyalja a vezetés és a szervezés általános elvi kérdéseit, az üzemtan pedig a vezetés konkrét, gyakorlati kérdéseit. Az üzemtannak éppúgy meg kell valósítania az elmélet és a gyakorlat egységét, mint az agrárpolitikának. Nevetséges volna például, ha az üzemtanban a megfelelő elméleti kérdések ismertetése nélkül tanítanánk a munkaegységgel kapcsolatos gyakorlati szervezési kérdéseket.

Az agrárpolitika és az üzemtan tárgykörének elhatárolása tehát csak akkor helyes, ha megfelel a valóságnak. Hazánkban még az is szükségessé teszi ezt a különválasztást, hogy az üzemtan tárgykörében csak a szocialista mezőgazdasági üzemek vezetésének kérdéseivel foglalkozunk, a nagyszámú kisárutertermelő üzem fejlesztésének és befolyásolásának eszközeit pedig csak az agrárpolitikában tanítjuk.

Természetesen látnunk kell e két tárgy szoros összefüggését is. Mindkét tantárgy a gazdasági törvények felhasználásán, a politikai gazdaságtanon alapszik. Ezért helytelen hazánkban az a jelenlegi gyakorlat, hogy a mezőgazdasági üzemtan a mezőgazdasági technikai tudományok körébe sorolják. A mezőgazdasági üzemtan közgazdasági tudomány, tehát a társadalomtudományok körébe tartozik. Ezért az sem káros, ha az agrárpolitikát és az üzemtant egy tantárgy keretében ugyanaz a tan-

szék tanítja, különösen a mezőgazdasági főiskolákon, ahol szervezési nehézségek, vagy káderhiány miatt egyetlen lehetetlen a különválasztás.

Az agrárügyetemen külön tanszék, külön tárgyként oktatja az agrárpolitikát. Ez a rendszer az egyetem fejlődése során alakult ki. Az agrárpolitika külön tárgyként való oktatásának meg is vannak a feltételei. Erdemes röviden áttekintünk tárggyunk tartalmának alakulását, fejlődését.

Hat évvel ezelőtt, amikor Nagy Imre elvtárs megkezdte az agrárpolitikát tanítását, az agrárügyetemen agrárpolitikai tananyaga három részre oszlott. Az első rész a politikai gazdaságtannak a mezőgazdaság tőkés fejlődéséről szóló tanításait, a második pedig a Szovjetunió szocialista mezőgazdasága kialakításának és fejlődésének főbb kérdéseit tartalmazta. Ez a két rész könyvalakban is megjelent *Agrárpolitikai tanulmányok* címmel. A tananyag harmadik része a magyar mezőgazdaság szocialista átszervezésének és a mezőgazdaság állami vezetésének egyes kérdéseivel foglalkozott. Az agrárpolitikai tananyag ilyen csoportosítása 1948–1949-ben teljesen megfelelt az egyetemi oktatás akkori követelményeinek. Az agrárügyetemen hallgatói akkor még egyáltalán nem tanultak marxizmus-leninizmust és politikai gazdaságtant; e tárgyak oktatása csak később, 1949–1950-ben kezdődött meg. 1950–1951-ben, amikor már némileg rendszerezettebb formában folyt a marxizmus-leninizmus alapjainak és a politikai gazdaságtannak az oktatása, fölvetődött a kérdés,

hogy az agrárpolitika helyett a Szovjetunióban már kialakult „A szocialista mezőgazdaság gazdaságtana” című tárgyat tanítsuk, illetve agrárpolitikai tematikánkat ennek megfelelően átalakítsuk. Így alakult ki a szovjet program alapján a mai „agrár gazdaságtan” tananyaga; de ebből már 1951-ben teljesen kihagytuk a mezőgazdaság szocialista átszervezésének kérdéseit. Az „agrár gazdaságtan” egészen a mai napig három részre tagolódott. Az első rész tárgyalta az általános kérdéseket: a mezőgazdasági munka, a mezőgazdaság gépesítése, belterjessége, tervezése, specializálása és a begyűjtés kérdéseit. A második rész az egyes mezőgazdasági ágak (a gabona-, az ipari növény-, a burgonya-, a zöldség-, a gyümölcs- és a szőlőtermelés, illetve az állattenyésztés) gazdaságtanával foglalkozott. A harmadik rész pedig a termelőszövetkezetek, a gépállomások és az állami gazdaságok gazdaságtanát tárgyalta. E tananyag nagyobb fogyatékosságai a következőkben foglalhatók össze:

a) Nem tárgyaltuk a mezőgazdaság szocialista átszervezésének kérdéseit, s elhanyagoltuk a kisárutertermelés állami vezetésének, befolyásolásának elemzését.

b) Több kérdés eléggé elvont, nem tükrözi a magyar valóságot, ezért a tananyag egyes részeit az elmélet és a gyakorlat egységének hiánya jellemzi.

c) Az anyagban még mindig találhatók a szovjet mezőgazdasági főiskolákon tanított „A szocialista mezőgazdaság gazdaságtana” című tantárgyból mechanikusan átvett részek.

d) A tananyag második részében túlteng a gazdaságtörténet.

e) A tananyag harmadik része rövid és elnagyolt összefoglalása a me-

* Természetesen itt népi demokráciánk agrárpolitikájának tanításáról beszélünk, mert az egyetemen régebben is tanítottak agrárpolitikát, de ez a földbirtokosok és a tőkések érdekeit szolgáló agrárpolitika volt.

zőgazdasági üzemtannak, tehát teljesen fölösleges.

Véleményem szerint legsürgősebb feladatunk, hogy népi demokráciánk viszonyainak megfelelően dolgozzuk át az agrárpolitika témáit és az egyes témák tartalmát. Ez azt jelenti, hogy egyrészt nagy figyelmet kell fordítanunk a kisárutermelők gazdálkodásának kérdéseire, a kisárutermelés állami vezetésének, befolyásolásának eszközeire, másrészt a szocialista mezőgazdasági üzemek irányításának kérdéseit is a mi viszonyainknak megfelelően kell tárgyalnunk. A mi termelősövetkezeteink még nem kolhozok, gépállomásaink és állami gazdaságaink is elmaradnak a Szovjetunió gépállomásaitól és szovhozaitól; ezzel a körülménnyel okvetlenül számolnunk kell a vezetésben. Arra is ügyelnünk kell, hogy az átmeneti időszak sajátosságainak általános kérdései közt előtérben legyenek fejlődésünk mostani szakaszának kérdései. Tudományosan elemeznünk kell tehát a gazdasági törvények felhasználását a magyar mezőgazdaságban, s ebből a szempontból kell megvilágítanunk a mezőgazdaság vezetésének minden kérdését. Agrárpolitikai tudományos tevékenységünknek és oktatómunkánkunknak is ez legyen a mércéje.

Az elmondottak után röviden meghatározhatjuk az agrárpolitika tartalmát.

Az agrárpolitikának — véleményem szerint — a következő témákat kell tartalmaznia: 1. Mezőgazdaságunk tervszerű, állami vezetése. A mezőgazdasági termelés tervszerű elhelyezése és specializálása. 2. Mezőgazdaságunk belterjessége. A talaj termőerejének fokozása és a talajvédelem. 3. A magyar mezőgazdaság gépesítése. 4. A gabonakérdés s a gabonatermelés fejlesztése ha-

zánkban. 5. Az ipari növénytermelés gazdaságpolitikai kérdései. 6. A burgonya- és a zöldségtermelés fejlesztése. 7. A gyümölcs- és a szőlőtermelés fejlesztése. 8. A takarmánytermelés és az állattenyésztés fejlesztésének gazdaságpolitikája. 9. Munkaerőgazdálkodás és szakképzés mezőgazdaságunkban. 10. A mezőgazdaság finanszírozása. 11. Mezőgazdasági adó- és árpolitikánk. 12. Mezőgazdaságunk árutermelése. Begyűjtési politikánk.

Ezek a témák felölelik a gazdasági törvények felhasználásának összes fontosabb kérdéseit az egész mezőgazdaság vezetése szempontjából.

A felsorolt témákon kívül az agráregyetemen és a mezőgazdasági főiskolákon okvetlenül tanítanunk kell a magyar mezőgazdaság szocialista átszervezésének, a kisárutermelés szocialista útra való átvezetésének politikáját is. Ma az agráregyetemen és a mezőgazdasági főiskolákon egyetlen tantárgy keretében sem tárgyaljuk részletesen, alaposan a mezőgazdaság szocialista átszervezésének kérdéseit. A marxizmus-leninizmus alapjai című tantárgy és a politikai gazdaságtan sem foglalkozik mélyrehatóan ezekkel a kérdésekkel. Ezért a fiatal szakemberek százai úgy kerülnek ki az agráregyetemről és a mezőgazdasági főiskolákról az életbe, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezéséről körülbelül ugyanannyit tanultak, mint a szocialista iparosításról, a nemzeti kérdéssről, vagy a marxizmus-leninizmus bármely más alapkérdéséről. Ez a helyzet tűrhetetlen. Megszüntetésé végett az agrárpolitikai tananyag bevezetőjeként okvetlenül fel kell vennünk és részletesen kell elemeznünk az agrárkérdés olyan témáit, mint például 1. a demokratikus ag-

rátalakulás Magyarországon; 2. a mezőgazdaság szocialista átszervezésének feltételei és az átszervezés fő útjának, a lenini szövetkezeti tervnek megvalósítása Magyarországon; 3. a kisüzem és a nagyüzem kérdése mezőgazdaságunkban; 4. a szocialista mezőgazdasági nagyüzemek fejlesztésének és megszilárdításának jelenlegi politikája hazánkban.

E tananyag kidolgozása komoly, tudományos feladat, amely egyrészt a tudományos kutatás, másrészt a tudományos oktatás munkakörébe vág. Ezt a feladatot tehát csakis olyan elméletileg jól képzett közgazdák oldhatják meg sikeresen, akik jól ismerik a mezőgazdasági termelést, s otthonosak a mezőgazdasági termelés vezetésének, szervezésének gyakorlati munkájában is. Tanáraink jó közgazdasági képzettségük alapján képesek is erre. De ennek a munkának vannak objektív nehézségei, amelyeket még máig sem sikerült megszüntetnünk. Elsősorban arra gondolok, hogy a tanszékek kötelező oktatási óraszámja (oktatási normája) olyan nagy, hogy az órák megtartásán és az előadásokra való felkészülésen kívül megakadályozza más munka végzését. A nagy oktatási óraszám megállapítását az a bürokrata szempont diktálta, hogy az egyetem feladata az oktatás, s külön tudományos intézetek feladata a tudományos kutatás. E szempont érvényesítői nyilván azt gondolják, hogy a tanszékek rendszeres tudományos munka nélkül is képesek hosszabb időn át egyre magasabb színvonalon oktatni. Arról nem is beszélünk, hogy a közgazdaságtan területén még semilyen tudományos kutatóintézet sem működik, s a fiatal tanári kar alig 2—3 éve munkálkodik. A másik elháríthatatlan akadály — különösen a politikai gazdaságtani

és a különböző gazdaságpolitikai tanszékek munkájában — a minimális gazdaságstatisztikai tájékoztatás hiánya. Tanszékvezető egyetemi tanárok és docensek a gazdasági élet alakulásának legegyszerűbb kérdéseiben tájékozatlanok, mert jöllehet 5—6, esetleg 10—20 üzem munkáját ismerik, és szüntelenül figyelemmel kísérik, és ebből mégsem vonhatnak le az egész mezőgazdaságra érvényes általános következtetéseket. Az egyes állami szervek nem vonják be ezeket a tanszékeket egyetlen tudományos kutatást igénylő kérdés vizsgálatába sem. Ehelyett szívesen adnak megbízást olyan közgazdasági feladatok megoldására, amelyekkel jórészt a minisztérium alkalmazottainak kellene foglalkozniuk. Véleményem szerint nem véletlen, hogy a közgazdasági tudományos munka annyira elmaradt hazánkban, s ha valamit fejlődött, ez elsősorban azoknak a közgazdáknak köszönhető, akik az állami vezetés különböző területein dolgoznak, s hozzájuthatnak egy-egy kérdés teljes statisztikai anyagához. De ezek az eredmények nem fémjelvezhetik tudományos haladásunkat, hiszen ezek a közgazdáink elsősorban gyakorlati munkát végeznek.

Úgy látom, hogy mostani tudományos munkánknak ez a két legfőbb akadálya. Szerintem ez nemcsak az agrár egyetemen van így, hanem mássutt is, például a közgazdasági egyetemen. Ha változtatni akarunk a közgazdasági tudományos kutatómunka elmaradottságán, azon a helyzeten, hogy még most sem vizsgáljuk tudományosan a termelési tapasztalatokat, a termelés vezetését, szervezését, elsősorban az említett feltételeket kell megjavítanunk. Biztos vagyok benne, hogy az egyetemek közgazdasági és gazdaságpoliti-

kai tanszékei a kívánatos feltételek megteremtése esetén rövidesen szép eredményeket érnének el a közgazdasági tudományos kutatásban. Persze vannak tőlünk függő feltételek is, de ezeket hamarosan megjavíthatjuk.

Befejezésül: egyes hazai közgazdák fölöslegesnek tekintik az ágazati gazdaságtanról folyó vitát. Sze-

rintem helytelenül vélekednek, mert ez a vita hasznos mind tudományos, mind oktatási szempontból, előbbre viszi az ezen a területen dolgozó közgazdákat, s minden bizonnyal hozzájárul az egyetemi és a főiskolai oktatás színvonalának emeléséhez. Ilyen értelemben igyekeztem kifejteni véleményemet.

FELHÍVÁS!

Felhívjuk előfizetőink figyelmét, hogy lapunk terjesztését 1953 július 1-től

A POSTA KÖZPONTI HÍRLAP IRODA V.

Budapest V, József nádor-tér 1. szám,

távbeszélőszám: 180—850, 183—022

vette át.

Kérjük előfizetőinket, hogy ezentúl a fenti címre küldjék a terjesztéssel kapcsolatos minden felszólamlásukat. A közületi előfizetők 61 066, az egyéni előfizetők pedig 61 280 csekkszámára teljesítsék befizetéseiket.

A KIADÓHIVATAL

Közületi előfizetőinkhez!

A Posta Központi Hírlap Irodája megszüntette a „Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemle” szállítását mindazoknak az előfizetőknek, akik előfizetési számlájukat többszöri felszólítás ellenére sem rendezték.

Mivel a vállalatok, közületi szervek jó munkájához a „Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemle” minden példánya szükséges, kérjük, hogy postafordultával rendezék előfizetési hátralékukat. Az elmaradt példányokat utólag megküldeni nem tudjuk.

A MAGYAR-SZOVJET KÖZGAZDASÁGI SZEMLE
KIADÓHIVATALA

Lapunk egyes régi példányai a Posta Központi Hírlap Iroda Újságboltjában, V., József Attila-u. 3. szám alatt kaphatók.

JÓNÁS ANNA

Fontos könyv a mezőgazdasági munka kérdéseiről

(A. Kuropatkin: *A mezőgazdasági munka kérdései a Szovjetunióban.*
Szikra. 1953. 316 oldal.)

A. Kuropatkin könyve főként a szocialista mezőgazdaság problémáival foglalkozik, s csak érinti a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet korszakának mezőgazdasági kérdéseit. De a mi mezőgazdaságunk sok hasznos tanulságot meríthet belőle, mert népi demokráciánkban már a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet idején alkalmazhatjuk azokat a termelési eljárásokat és agrotechnikai módszereket, fölhasználhatjuk azokat a tudományos eredményeket és fejlett technikai eszközöket, amelyeket a Szovjetunió a kommunizmusépítés szakaszán alkalmaz.

A szerző elemzi a mezőgazdasági munka jónéhány kérdését. A bevezetésben és az első fejezetben részletesen tárgyalja a mezőgazdasági és az ipari munka viszonyát, a falu és a város ellentétét és különbségét. Megmutatja, hogy az ipar az áruterelés fejlődése folyamán elválik a mezőgazdasági termeléstől, fejlődésében mindinkább elhagyja a mezőgazdaságot, sőt a város az elmaradottabb, a fejletlenebb technikával és fejletlenebb termelőviszonyokkal rendelkező falu elnyomójává, kizsákmányolójává válik. A város és a falu ellentéte a végsőig kiéleződik az

imperializmusban, amikor a finánc-tőke is részt követel a falu kizsákmányolásából, s az uzsorahitel, a jelzálogkölcsön, valamint a monopóliárak révén nagyra nyitott agrárrolló segítségével tönkreteszi a falusi kis-termelőket.

Kuropatkin az amerikai farmerek helyzetével szemlélteti: hova juttatja a kapitalizmus a mezőgazdasági lakosságot, s hogyan zsarolja ki a föld termőerejét. Cáfolja Malthust, Bulgakovot, Maszlovot, s a hozzájuk hasonló burzsoá közgazdákat, akik a földművelés természeti adottságaiban keresik a mezőgazdaság fejlődésbeli elmaradásának okát. Valójában a tőkés mezőgazdaság hanyatlásának igazi okai „... a kapitalizmus természetében és azokban a gazdasági viszonyokban rejlenek, amelyeket a kapitalizmus a mezőgazdaságban létrehozott és megszilárdított”. (32. old.) Az elmaradás döntő oka tehát a földmagántulajdon monopóliuma.

A könyv második fejezetében a szerző hangsúlyozza, hogy az Októberi Forradalom után „... a város egycsapásra megszűnt a falu kizsákmányolási és leigázási támaszpontja lenni, termelési és kulturális segítséget kezdett nyújtani a dolgozó parasztságnak”. (60. old.) Ez a változás igen fontos feltétele a mezőgazdaság

szocialista átalakításának, a mezőgazdasági és az ipari munka új viszonya kialakításának. De az ipar és a mezőgazdaság ellentmondása a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet idején még nem szűnt meg. A szocialista ipar és a kisparaszti mezőgazdaság a társadalmi termelés különböző típusai. Termelőviszonyaik és technikai fejlettségük színvonala jelentősen eltér egymástól. A szocialista iparban a munka közvetlenül társadalmi jellegű, fejlett gépi technikán, szocialista munkaszervezeten, új termelőmódszerek alkalmazásán és szocialista bérézésen alapul. A kisparaszti termelésben a munka egyéni jellegű, szétforgácsolt, elmaradt technikán és kezdetleges munkaszervezeti formákon alapul. A szerző részletesen ismerteti a mezőgazdaság teljes kollektivizálásához szükséges feltételek megteremtését, s kifejti, hogyan valósult meg az egyéni, magánjellegű mezőgazdasági munka átalakítása kollektív, szocialista munkává.

A mezőgazdaság helyzetének és jelentőségének, az ipar és a mezőgazdaság viszonyának gyökeres megváltozása már nálunk is megtörtént. Legszembetűnőbb a változás mezőgazdaságunk szocialista szektorában. Itt a munka a szocialista tulajdon alapján mindinkább közvetlenül társadalmi jellegűvé válik. Az egyéni érdek egybeesik a közös érdekekkel, s ez alapul szolgál a szocialista munkafegyelem kialakításához, a szocialista munkaverseny kibontakoztatásához; fejlettebb a technika; szocialista munkaszervezeti és elosztási formák honosodtak meg. De a mi termelőszövetkezeteink ma még nem mindig bizonyítják a kollektív munka előnyeit. A munkaszervezés, a munkafegyelem és a vezetés fogyatékososságai gyakran akadályozzák a termelőszövetkeze-

tekben rejlő hatalmas lehetőségek kihasználását. Meg kell szilárdítanunk a termelőszövetkezeteket, hogy a lehetőségek valósággá váljanak.

Az egyéni parasztgazdaság vonatkozásában is megváltozott az ipar és a mezőgazdaság viszonya. A kapitalizmusban a paraszti gazdaság gyakorta az egyszerű újratermelésre sem volt képes: a paraszt a maga és családja munkaerejének, állatainak és földjének tönkretétele árán is kerservesen tengődött. Államunk ellenben máris olyan fejlődési lehetőségeket biztosít a paraszti gazdaságoknak, amelyeneket a kapitalizmus sose biztosíthatott volna. Nemcsak a sokoldalú közvetlen és közvetett anyagi támogatásról van szó. Az egyénileg dolgozó parasztok termelési biztonságának fokozása, a falusi kereskedelem megjavítása, az ipar és a mezőgazdaság termelési kapcsolatainak erősítése is elősegíti, hogy az egyénileg dolgozó parasztok még a mostani termelőmódszerekkel is jelentősen fejleszthessék gazdaságukat. Paraszti gazdaságaink mindinkább fölhasználhatják a gépállomás traktorait, alkalmazhatják a fejlett agrotechnika vívmányait. Teljesen nem küzdhetjük le azokat a korlátokat, amelyek a kisparcellákon gátolják a termelés szabad, még gyorsabb ütemű fejlesztését, de bizonyos, hogy a paraszti gazdaságoknak még óriási föltáratlan tartalékaik vannak, s már a mostani helyzetük is gyökeresen különbözik a kapitalista országok parasztgazdaságainak helyzetétől.

A szerző a termelőviszonyokban bekövetkezett hatalmas változásokból vezeti le a mezőgazdasági termelés színvonalában, a mezőgazdaság és az ipar viszonyában, a mezőgazdasági munka jellegében bekövetkezett gyökeres változásokat. Ezzel foglalkozik a könyv harmadik fejezete.

Hogyan érvényesül nálunk a termelőviszonyok hatása a mezőgazda-

sági munkára, a mezőgazdaság termelőerőinek fejlődésére? Nem akadályozza-e az egyik legfontosabb mezőgazdasági termelőeszköz, a föld magántulajdona a mezőgazdaság fejlődését? Nem nehezíti-e a föld magántulajdona a paraszti gazdaságok helyzetét?

Kétségtelen, hogy a kapitalizmusban főként a földmagántulajdon okozza a mezőgazdaság elmaradottságát, s gátolja a termelőerők fejlődését. Ha valaki termelni akar, föld vásárlására vagy bérlésére kényszerül; ezzel máris jelentős összeget von el a termeléstől. A földjáradék fizetésére vagy a földvásárlásra fölvett hitel kamatai sok-sok kistermelőt tettek tönkre. A bérlő nem törődik a talaj termőerejének fenntartásával, mert úgylis csak néhány évig maradhat meg a bérletben; ezalatt igyekszik, hogy a lehető legkevesebb befektetéssel a lehető legtöbbet zsarolja ki a talajból.

A földmagántulajdonnak ezek a hatásai már nem érvényesülnek nálunk. A földmagántulajdon itt legnagyobb részét a kisáru-termelők saját munkán alapuló magántulajdona, tehát nem kizsákmányolás forrása; ezért gyökeresen különbözik a tőkés magántulajdontól. Ez a magántulajdon egyébként nagyon korlátozott. Az állam a föld adásvételének szabályozásával, a kötelező beadással és egyéb intézkedésekkel csökkentette a földmagántulajdon fejlődésgátló hatását. De a földmagántulajdon megszüntetése fejlődésünk mostani szakaszán még korántsem időszerű kérdés. Pártunk és kormányunk legutóbbi határozataiból kitűnik, hogy mindenképp tiszteletben kell tartanunk a parasztság földmagántulajdonhoz való ragaszkodását, növelnünk kell biztonságérzetét és termelési kedvét. E célból kormányunk enyhítette a korábbi

korlátozó intézkedéseket: megszűntette a tagosítást, lehetővé tette, hogy a parasztszok visszakaphassák felajánlott földjüket, s kevesebb kötöttséggel vásárolhassanak földet.

A szerző a könyv bevezetésében és befejezésében kitér az ipar és a mezőgazdaság viszonyának és lényeges különbségük megszüntetésének problémáira. De e különbségek megszüntetését egyoldalúan, hiányosan, csak a termelőerők fejlődése alapján tárgyalja. Nem emeli ki a szocialista tulajdon két formáját, amelynek egyetemes, össznépi tulajdonná válása nélkül a falu és a város lényeges különbségei nem szűnhetnek meg. A termelőviszonyokkal, a szocialista tulajdon két formájával való összefüggést csupán a könyv utolsó fejezetében érinti. Ez a hiba abból származik, hogy Kuropatkin könyve még Sztálin utolsó műve előtt jelent meg. Ugyanezzel magyarázható az a tévedése is, hogy „a kommunizmusban ezek a különbségek teljesen elmosódnak”. Nem különbözteti meg a lényeges, az eltűnő különbségeket a lényegtelenektől, a mezőgazdaság termelési sajátosságából keletkező, megmaradó különbségektől. Pedig ezeket a sajátosságokat a munka szervezésekor, a munkatermelékenység vizsgálatakor, a gépek alkalmazásakor, a mezőgazdaság területi elhelyezésekor és specializálásakor továbbra is mérlegelnünk kell. A szerző a könyv végén utal is az ipari és a mezőgazdasági munka lényegtelen különbségeinek megmaradására.

A szocialista és a szocializmus-építő országokban az állam sokoldalú, jelentős támogatással teremti meg a mezőgazdaság nagyarányú fejlesztésének feltételeit. A legutóbbi évek tapasztalatából kitűnt, hogy a mező-

gazdasági termelés rohamos növelése nem valósítható meg az állam anyagi segítsége nélkül. De ez a támogatás csak bizonyos feltételeket teremt meg, hogy a munkatermelékenység fokozásával valóban elérjük a mezőgazdasági termelés gyors fellendülését. Kuropatkin a mezőgazdasági munka technikai alapjairól, a munkaszervezetről és az agrobiológiai tudomány szerepéről szóló IV., V. és VI. fejezetben részletesen kifejti a munkatermelékenység növelésének konkrét módjait és forrásait.

Részletesen elemzi azokat a mezőgazdasági termelés természetéből származó sajátosságokat is, amelyek a munkatermelékenység kiszámításakor, a különféle munkatermelékenységi mutatók alkalmazásakor az ipariaktól eltérő problémákat vetnek föl.

A terméshozamok alakulására — tehát a munkatermelékenység egyik legfontosabb közvetett mutatójára — eléggé hatnak a természeti és az éghajlati viszonyok. Ezzel a hatással okvetlenül számolnunk kell. De az időjárás hatását ne becsüljük túl. A mezőgazdasági termelés fejlesztésében éppen az az egyik legfontosabb feladatunk, hogy a tudomány eredményeinek felhasználásával még kedvezőtlen időjárás esetén is biztosítsunk kielégítő terméshozamokat. Kuropatkin rámutat, milyen eredményeket ért el a Szovjetunió a termésátlagok növelésében az agrobiológiai tudomány vívmányainak alkalmazásával.

A termésátlagok növelése és az állattenyésztés hozamának fokozása nálunk is nagyon fontos követelmény, már csak azért is, mert a vetésterületek növelésére nincs lehetőségünk.

A munkatermelékenység fokozásának legjelentősebb eszköze a gépesítés. A Szovjetunió aránylag hamar megteremtette mezőgazdaságának világszerte páratlanul hatalmas tech-

nikai bázisát, mind a gépesítés színvonala, mind pedig a gépek minősége és kihasználásuk tekintetében. Kuropatkin tárgyalja a szovjet mezőgazdaság gépesítésének háborúutáni irányát, a mezőgazdasági termelés villamosításának jelentőségét és problémáit, a komplex gépesítésben eddig elért eredményeket és a további feladatokat.

A mezőgazdaság gépesítésével kapcsolatos elvi és gyakorlati kérdések ismerete nekünk is rendkívül hasznos közvetlen segítségünk, különösen a gépesítési feladatok megvalósításában, valamint a gazdaságos géptípusok kiválasztásában és megszerkesztésében. A gépesítés feladatainak megoldása ma egyik legfontosabb követelménye mezőgazdasági termelésünk fejlesztésének.

A mezőgazdaságban a nagyüzemi szocialista termelés kialakulása, a gépesítési színvonal emelkedése szükségessé teszi a munkaszervezet új formáinak kialakítását. A munkatermelékenység fokozódása a gépesítés színvonalának megfelelő munkaszervezettől függ. A szerző tüzetesen vizsgálja a kolhozok munkaszervezetének főformáját, az állandó termelőbrigádot.

A Szovjetunióban sok gépállomáson elterjedt a kombajn-, a traktor- és a cséplőgépcsoportok óráütemterv szerinti munkája. A mi gépállomásaink még alig ismerik ezt a módszert, s amelyek ismerik, azok sem alkalmazzák eléggé. A könyv számos példával igazolja az óráütemterves módszer alkalmazásának előnyeit.

A gépállomási traktorosbrigád és a termelőszövetkezeti szántóföldi brigád együttes munkájának helyes megszervezése nálunk még meglehetősen fogyatékos. A könyv erről néhány példa ismertetésével jól használható útmutatást ad.

A szocializmusban az anyagi érdekeltség ösztönzi legegyszerűbben, legerőteljebben és leghatásosabban a munkatermelékenység fokozását. Ezért oly hatalmas jelentőségű a kolhozokban a munkaszerinti elosztás szocialista elvének következetes megvalósítása: a munkaegységrendszer alkalmazása. Ebből a fejezetből azért tanulhatunk sokat, mert a legutóbbi években hibákat követtünk el az anyagi ösztönzés megvalósításában. Gyakran előfordult, hogy a mezőgazdasági termelés ösztönzésére elsősorban adminisztratív rendszabályokat alkalmaztunk. Azokra a termékekre, amelyeknek termelését fokozni akartuk, nagyobb beadási kötelezettséget állapítottunk meg. A központi vezetőség júniusi határozata, az új kormányprogramm meghirdetése óta azonban főképp anyagi előnyök biztosításával, a termelőkedv fokozásával ösztönözzük a parasztságot a termelés fejlesztésére. Az új beadási rendszer jelentős kedvezményei, a szabadpiac előnyei és a termelési szerződés rendkívül kedvező feltételei máris igen kedvezően hatottak a parasztság termelési kedvére.

Az anyagi érdekeltség biztosítása a mezőgazdaság szocialista szektorában a munkaszerinti elosztás elvének érvényesítésével valósul meg. Erre szolgál az állami gazdaságok és a gépállomások teljesítménybér és prémiumrendszere, a termelőszövetkezetekben pedig a munkaegységrendszer és a terméshozamok szerinti történő premizálás.

Premizálási rendszerünk, bár alapelveiben helyes, még jelentős javításra és tökéletesítésre szorul. A prémium természetesen a tervteljesítéshez igazodik, de még nem mérlegeli a termelés körülményeit, nem számol az országos termésátlagokkal.

Az állattenyésztésben tavaly alkalmazott prémiumrendszer túlzott kö-

vetelményeket támasztott a termelőkkel szemben. 1952-ben csak súlyos nehézségek árán teletthettük át állatainkat. A takarmányellátás nehézségei miatt állatállományunk meglehetősen leromlott. 1953-ban tehát az állattenyésztők nyilvánvalóan nem érthettek el olyan hozamokat, mint az előző években. A prémium megállapításakor meg kellett volna fontolni ezt. Amikor az állattenyésztés fejlesztése egyik legfontosabb feladatunk, sokkal merészebben kell fölhasználnunk az anyagi ösztönzésnek ezt a formáját. A premizálás célja nem az, hogy az egészen kiválókat jutalmazzuk ritka, kivételes esetekben, hanem az, hogy a mezőgazdasági dolgozók tömegeit a legjobbak közé emeljük.

Kuropatkin könyve az említett kérdésekben kívül fölveti vagy legalább megemlíti, s agrárgazdaságtani szempontból tárgyalja a szocialista mezőgazdaság összes fontos kérdéseit. Ezért számunkra is nagyon hasznos, s jelentőségét csak növeli, hogy szűkebben vagyunk a magyarul megjelent nagyobb agrárgazdaságtani műveknek.

Megjegyezzük, a könyv eredetileg 1952 elején jelent meg. A szerző tehát nem mérlegelhette a XIX. pártkongresszusnak és *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című sztálini műnek nagyon fontos útmutatásait. Ez az oka, hogy néhány kérdést pontatlanul vagy hibában fejt ki.

A mezőgazdasági szervek, valamint a mezőgazdasági tervezés és igazgatás dolgozói mindezek ellenére igen nagy érdeklődéssel tanulmányozzák majd Kuropatkin könyvét, s az említett anyagokkal, meg a szeptemberi plénum határozatával kitöltve hézagait, nagyon jó képet kaphatnak a mezőgazdasági munka szovjetunióbeli helyzetéről.

A Voproszi Ekonomiki 1954. évi első számából

A szocialista gazdaság egyik legfontosabb elve a dolgozók társadalmi és személyes érdekeinek helyes összeegyeztetése. Lenin alapozta meg ezt az elvet, ő mutatta meg: milyen fontos a személyes érdekelttség megteremtése a kommunizmus mindkét szakaszának építése szempontjából. **P. Belov V. I. Lenin a szocializmusban érvényesülő anyagi érdekelttség elvéről** című cikkében a lenini tételek gyakorlati alkalmazását tárgyalja.

A szocializmus a társadalmi tulajdonra épül. Ezért a társadalmi ösztönzők a termelés fejlődésében egyre fontosabbak. A társadalmi tulajdonból következő, hogy a társadalom közvetlenül vagy közvetve a társadalom valamennyi tagja érdekeinek megfelelően osztja el a társadalmi terméket. Ez rendkívül érdekeltté teszi a termelőt a társadalmi termelés növelésében és tökéletesítésében.

A szocialista társadalom tagjának helyzete elsősorban attól függ, hogyan járul hozzá egyéni munkájával a társadalom jólétéhez. Egyéni munkájának eredményességét meghatározza a termelőerők fejlettsége. Ez a felismerés ösztönzi a szocialista társadalom tagját a munkatermelékenység növelésére.

De a szocializmusban a munka még nem elsőrendű életszükséglet, tehát gazdasági ösztönzők is kellenek. Lenin figyelmeztetett az Októberi Forradalom negyedik évfordulójára írt cikkében: „Ne közvetlenül a lelkesedésre építsünk, hanem a nagy forradalom szülte lelkesedés segítségével a személyes érdekre, a személyes érdekeltségre, a gazdasági megfontolásokra támaszkodva dolgoz-

zunk... másképp nem érkezünk el a kommunizmushoz...“ (*Lenin Művei*. 33. kötet. 40—41. old. Szikra. 1953.)

A dolgozók anyagi érdekeltségének elve a munka szerint történő elosztás objektív törvényéből fakad, s szorosán hozzákapcsolódik a szocializmus gazdasági alaptörvényéhez. Minél általánosabban és minél következetesebben alkalmazzuk az anyagi érdekelttség elvét, annál tevékenyebben vesznek részt a dolgozók a technika fejlesztésében, a takarékosáért, a munkatermelékenység növeléséért folyó harcban. S minél nagyobb a munka termelékenysége, minél gazdaságosabb a termelés, annál magasabb lehet a nép életszínvonala.

A kommunista párt a kispolgári egyenlősdi ellen vívott kérelmelhetetlen harc közepette valósította meg az anyagi érdekelttség elvét. Az SZKP központi bizottságának tavaly szeptemberi teljes ülésén hozott határozatok bizonyítják: a párt vezetői tisztán látják, hogy a szocialista gazdaság, s benne különösen a mezőgazdaság további fejlődésének döntő feltétele az anyagi érdekelttség elvének még fokozottabb érvényesítése. Az anyagi érdekelttség elvének megvalósítási formáira vonatkozó lenini útmutatások óriási elméleti és gyakorlati jelentőségűek. Ezeknek az útmutatásoknak az alapján került sor a darabérrendszer és a prémiumrendszer általános elterjesztésére a szovjet gazdaság valamennyi ágában.

Lenin roppant fontosnak tekintette az önálló elszámolás rendszeresítését, márcsak azért is, mert az önálló elszámolás igen alkalmas arra, hogy az anyagi érdekelttség elvét a társadalmi termelés fejlesztésének és tökéletesítésének szolgálatába állítsa.

A vállalat minél jobban teljesíti a termelés mennyiségi és minőségi mutatóit, annál inkább képes, hogy anyagilag is ösztönözze munkásait a feladatok jobb végrehajtására.

Az anyagi érdekelttség megvalósításában igen fontos része van a szocialista kereskedelemnek. Minél teljesebben és sokoldalúbban kielégíthetik a dolgozók szükségleteiket, annál inkább törekcszenek jövedelmük fokozására, a munka termelékenysége növelésére.

Lenin kidolgozta azt a kérdést is: milyen formákban használható fel a paraszt személyes érdekelttsége a szocializmus falun való építésére. A kisáru-termelő paraszt kettős természetű: egyrészt dolgozó, másrészt tulajdonos. A paraszt csak akkor lép a szocializmus útjára, ha ez személyes érdeke lesz, vagyis, ha kielégítjük kisáru-termelői érdekeit is. A trockisták és a nép más ellenségei megoldhatatlannak ellentmondásnak tekintették ezt, s kijelentették: a paraszttulajdonosnak nem lehet érdeke a szocialista fejlődés. De Lenin a szövetkezetekben megtalálta a paraszt személyes érdekeinek és társadalmi érdekeinek összeegyeztetésére legalkalmasabb formát. A kisáru-termelő paraszt egyéni gazdaságának eredményeiben való érdekelttségét felváltja a kolhozparaszt érdekelttsége a közös gazdaság eredményességében. Az egyéni és a társadalmi érdekek összeegyeztetésének legjobb eszköze a szövetkezetben: a jövedelem munkaszerinti elosztása.

Az anyagi érdekelttség fontos a tervszerű, arányos fejlődés törvényének érvényesítésében. Például bizonyos mezőgazdasági termékek olcsó felvásárlási ára fékezte termelésük növekedését, vagyis az anyagi érdekelttség elvének megsértése miatt a mezőgazdaság egyes ágai nem fejlődtek kellőképpen. Bizonyos termékek felvásárlási árának emelése ellenben gyors növekedésre ösztönzi majd termelésüket, s így hozzájárul a helyes arányok kialakulásához. A beadási kötelezettségeknek a földterület

nagysága alapján történő megállapítása, valamint a háztáji gazdaságok adó- és egyéb terheinek csökkentése is sarkalja a kolhozparaszttságot, hogy minél jobban használja ki a földet és a fölszereléseket, s minden eszközzel növelje a növénytermelés és az állattenyésztés hozamát.

Az SZKP központi bizottsága feltárta a személyes érdekelttség elve meggyongulésának káros hatásait a mezőgazdaságra. A párt és a szovjet állam a társadalmi és az egyéni ösztönzők erősítése révén megszűnteti a mezőgazdasági munka fogyatékosságait, s gondoskodik az élelmiszer- és a nyersanyagbőség megteremtéséről.

★

T. Hacsaturov A szállítás fontossága a szovjet mezőgazdaság föllendítésében című cikkének alapgondolata: a szállításnak a termeléssel együtt kell fejlődnie, mert a szállítás esetleges elmaradása fékezheti a termelés növekedését. Különösen fontos a vasúti szállítás fejlesztése. Lenin rámutatott, hogy „a vasút... a legszemléletesebben fejezi ki a város és a falu, az ipar és a földművelés közötti kapcsolatot, márpedig a szocializmus teljes mértékben ezen alapul”. (Lenin Művei. 27. kötet. 307—308. old. Szikra. 1952).

A kommunista párt és a szovjet hatalom híven követte Lenin útmutatását. A Szovjetunió vasúti teherforgalma most 13-szor nagyobb, mint a forradalom előtt volt. Ez a forgalomnövekedés elsősorban az ipari termelés növekedésének következménye: például a szénszállítás elérte az 1913. évi mennyiség 20-szorosát. A teherforgalomban körülbelül 90 százalék az ipari termékek részese-dése. A mezőgazdasági termékszállítás abszolút mennyiségben nőtt, de részaránya csökkent. Ez törvényszerű jelenség, az ipari és a mezőgazdasági termelés arányváltozásának tükröződése. A vasút nemcsak a növekvő mennyiségű mezőgazdasági termékek elszállításának feladatát

oldotta meg, hanem eljuttatta a falura az ott kívánt árukat is. Ezért a vasúti hálózat bővítése és fokozott teljesítőképessége hatalmasan hozzájárult a szovjet mezőgazdaság fejlesztéséhez, a kolhozparasztság személyes szükségleteinek kielégítéséhez.

A gépkocsiszállítás a forradalom előtt ismeretlen volt Oroszország mezőgazdaságában. Ma a Szovjetunióban sokszázezer tehergépkocsi bonyolítja le a mezőgazdasági szállítások jórészét. A többi szállítási ág, s különösen a folyami hajózás rohamos fejlődése is kedvezően hatott a mezőgazdasági termékek forgalmának zavartalan lebonyolítására.

A mezőgazdasági szállítás feladata sokban különbözik az iparcikkszállítás feladatától.

1. Az ipar nagyrészt ipari körzetekben koncentrálódik, s nagy tömegű áruszállítással bízta meg a vasutat. Egyes vasútállomásokon bizonyos mezőgazdasági termékek is (gabona, gyapot) nagy mennyiségben gyűlnek össze, de nagyon sok állomáson ezekből a termékekből is, akárcsak a mezőgazdaság többi termékeiből, általában kis mennyiségek kerülnek vasútra; mindig nagyobb lesz azoknak az állomásoknak a száma, amelyek mezőgazdasági termékeket raknak vasútra. A kirakóállomások száma is nagyon nagy, hiszen a Szovjetunióban 94 000 kolhoz, körülbelül 9 000 gép- és traktorállomás és több mint 4 700 szovhoz van, s mindegyik kap vasúti szállítmányt.

2. A mezőgazdasági kultúrák termékenysége évenként és országrészenként változik. Ezért a szállított mennyiségek, a szállítási irányok és a távolságok is évente változnak.

3. A mezőgazdasági termelés időnyellege miatt, az iparétól eltérően, a mezőgazdaság szállítási szüksége is időnyellegű. De az év bizonyos részeiben óriásira nőtt mezőgazdasági szállítási szükségletek kielégítése nem zavarhatja az ipar szállítási szükségleteinek kielégítését. A mezőgazdaság egyenetlenül jelent-

kező szállítási szükségletei tartalék-vagonok biztosítását követelik meg. Vagontartalék főképp a kocsifordulók meggyorsításából származik, de az ipari szállításokhoz felhasznált irányvonatok is módot adnak vagontartalékok megeremtésére.

A mezőgazdasági szállítás szükségleteinek fokozott kielégítése a szállítási költségek csökkentésével egyidejűleg a jelenlegi szakasz egyik legfontosabb feladata. A szocialista szállítás dolgozói segítsék elő, hogy teljesen megvalósuljanak az SZKP központi bizottságának és a szovjet kormánynak a mezőgazdaság rohamos fejlesztéséről és a közfogyasztás szüntelen növeléséről hozott határozatai.

★

B. Boldirevnek A Kínai Népköztársaság sikerei a pénzügyek megszilárdításában és fejlesztésében című cikke a kínai népgazdaság és a kínai pénzügy eredményes fejlődésének összefüggéseire mutat rá.

A népi demokratikus országokban a költségvetés a népgazdaság föllendítésének, az iparosítási politika megvalósításának, az életszínvonal emelésének fontos eszköze. A költségvetés rendszeres növekedése tehát a népgazdaság fejlődését, a jólét fokozódását mutatja. A Kínai Népköztársaság költségvetési adatai is bizonyítják ezt (százalékban).

	1950	1951	1952	1953
Bevétel	100	204,6	271,6	336,3
Kiadás	100	174,8	239,7	343,0

A költségvetés terjedelmének növekedése együttjár a valuta megszilárdulásával és a különböző pénzeszközök hatásának és jelentőségének fokozódásával. A Kínai Népköztársaság kormánya hatalmas eredményeket ért el az állami bevételek és kiadások összpontosításában, az új népi demokratikus rendszer követelményeinek megfelelő egységes költségvetési rendszer megeremtésében.

A bevételek és a kiadások összetételéből kitűnik a költségvetés nép-

gazdasági jelentősége. A bevételek tetemes része a népgazdaság állami szektorából származik; e szektor részaránya folyton nő; ez lehetővé teszi a költségvetés növekedését. 1953-ban a költségvetési bevételek 60 százaléka az állami és a szövetkezeti szektorból származott. Az állami vállalatokban rendszeresített önálló elszámolás megszilárdította az állami szektort mint költségvetési bevételi forrást.

Az adók nagyon fontosak a költségvetési bevételek közt. Az állam a termelés fejlesztésére fordítja az adók formájában mozgósított eszközöket, ezzel elősegíti a nemzeti jövedelem növekedését, tehát az életszínvonal emelkedését. Az adók javarésze a kereskedelmi és az iparvállalatokból folyik-be (forgalmi adó és jö-

vedelemadó formájában). A lakosság adói közt a legfontosabb a természetben fizetett mezőgazdasági adó. Ez az adó a kisárutermelő gazdaságok termelését és felhalmozását szabályozza. A kormány úgy állapította meg nagyságát, hogy a parasztnak maradjon iparcikkre cserélhető fölöslege is. Ez bővíti a falu és a város árukapcsolatait. A kormány 1953-ban elhatározta, hogy a következő három év folyamán nem emeli a mezőgazdasági adót.

A Kínai Népköztársaság költségvetési bevételeinek összetételére jellemző, hogy évről-évre csökken a lakosság adójának, tehát a mezőgazdasági adóknak a részaránya is. Táblázatunk megmutatja a költségvetési bevételek arányának százalékos alakulását 1950 és 1953 közt.

	1950	1951	1952	1953
Az állami vállalatok és a szövetkezetek befizetései	34,08	49,35	56,33	59,79
A mezőgazdaságból származó adóbevételek	29,63	18,17	17,08	14,56

Gyökeresen megváltozott az állami költségvetés kiadásainak összetétele is. A népi demokratikus állam szellemű gazdasági szervező tevékenységének megfelelően a kiadások zöme a népgazdaság fejlesztésére szolgál. 1953-ban az ilyen célú kiadások aránya 44,34 százalék volt. Jellemző az is, hogy a költségvetés kulturális kiadásai 1950-től 1953-ig 4,6-szeresre nőttek.

A népi kormány helyreállította a költségvetés egyensúlyát, s így megteremtette a pénzforgalom szilárdsága fokozásának egyik legfontosabb feltételét. Ezzel lehetővé vált a termelés gyors növelése, s a nemzeti valuta árubiztosítékának kiterjesztése. A szilárd kínai valuta fontos eszköze a falu és a város közt lebonyolódó áruforgalom növelésének, a munkásparaszt szövetség megszilárdításának. Az agrárreform és a dolgozó parasztság bőséges állami támogatása ugrás-szerűen megnövelte a parasztság vásárlóképeségét. Az ipar gyors fejlő-

dése pedig fokozta az ipar mezőgazdasági termékszükségletét. E két legfontosabb népgazdasági ág összekötő láncszeme a kereskedelem; ennek forgalma szakadatlanul növekszik. A belkereskedelmi forgalom terjedelme 1950-től 1952-ig 100—150 százalékkal megnövekedett.

A szilárd valuta nagyon fontos lett az állami vállalatok tevékenységének ellenőrzésében. Az állami vállalatok csak kisösszegű készpénzt tarthatnak pénztárukban; pénzeszközök legnagyobbrésze a Népbankban vezetett számlákon forog. Az állami és a szövetkezeti vállalatok elszámolásainak a Népbankban történt központosítása, valamint a kereskedelmi hitel megszüntetése lehetővé teszi az állami vállalatok tervteljesítésének szigorú pénzügyi ellenőrzését.

A párt és a kormány fölhasználja a pénzviszonyokat a paraszti gazdaságok termelésének szabályozására. E szabályozás a szerződéses termelés, a mezőgazdasági árak megállapítása,

az adóztatás, a hitelezés stb. útján valósul meg. A pénz szilárdságának bizonyítéka, hogy 1952 óta csökkennek az árak. A reálbérek és a paraszti reáljövedelmek emelkedése is jelzi a valuta vásárlóerejének növekedését. 1952-ben a munkások és az alkalmazottak reálbére 60—120 százalékkal volt nagyobb az 1949. évinél. Északkelet-Kínában méginkább emelkedtek a reálbérek.

A valuta megszilárdítása növelte a munkabér értékét, ezért a termelékenység emelésének fontos ösztönzőjévé vált. Északkelet-Kínában három év alatt 2,4-szeresére nőtt a munka termelékenysége. A termelékenység emelkedése és az önköltségcsökkentés egyéb módszerei növelik az ipar felhalmozását. Gyakori jelenséggé vált a tervenfelüli felhalmozás. Mindez megveti a költségvetési és a pénzügyi rendszer további megszilárdításának, a pénzforgalmi tervezés tökéletesítésének szilárd alapját.

A kínai hitelrendszer a felszabadulás előtt a külföldi tőkéltől függött. A népi hatalom megsemmisítette a külföldi tőke kiváltságait, s megteremtette a népgazdaság demokratikus átszervezését és a jólét növelését szolgáló új hitelrendszert. Kína hitelrendszerében a Népbank, az állami és szövethetesi szektor pénztári és elszámolási központja foglalja el a vezetőhelyet. A Népbank el látja a szükséges rövidlejáratú hitellel az állami és a szövethetesi vállalatokat, szabályozza a készpénzforgalmat, lebonyolítja az állami költségvetéssel és a helyi költségvetésekkel kapcsolatos pénzügyi feladatokat, s összpontosítja a vállalatok, a szervezetek és a lakosság szabad pénzeszközeit.

A Népbank előnyös hitelekkel hozzájárul az állami és a szövethetesi szektor erősítéséhez, vezetőszerepének megszilárdításához. A termelés gyors fejlesztése végett ellátja hitelekkel az ipar magánsektorát, a parasztságot és a kézműveseket is.

A Népbank az új hitelrendszerrel együtt meghonosította a hitelezés új

módszereit is. Megszüntette a kereskedelmi hitelt, s áttért a közvetlen bankhitelezésre. E hitel módszer óriási hatása az önálló elszámolás megszilárdításában és a tervteljesítés pénzügyi ösztönzésében egyaránt megmutatkozik.

A kínai hitelrendszer másik két fontos láncszeme: az ipar, a közlekedés, a kereskedelem és a hírközlés beruházásainak finanszírozását és az építőipar rövidlejáratú hitel-ellátását végző Közlekedési Bank, valamint a valutaműveletekkel és a nemzetközi elszámolásokkal foglalkozó Kínai Bank.

A Kínai Népköztársaság pénzügyi sikerei híven tükrözik a kínai népgazdaság általános fejlődését.

★

G. Kim cikke — **A koreai nép harca a népgazdaság helyreállításáért, a békéért és a nemzeti egységért** — a koreai nép munkahőstetteiről emlékezik meg.

Kim Ir Szen elvtárs 1953 augusztusában, a Koreai Munkapárt VI. kongresszusán megjelölte a háborúsított koreai népköztársaság békés építésének legfontosabb feladatait és a népgazdaság helyreállításához szükséges intézkedéseket. A helyreállítás két szakaszra oszlik. Az első szakasz körülbelül egy évre terjed; feladata az összes népgazdasági ágak helyreállításának előkészítése. Ebben az időszakban kell elkészíteni az új építkezések műszaki terveit, s biztosítani a szükséges munkaerőt, valamint kidolgozni a népgazdaság helyreállításának hároméves tervét.

A második szakaszban, a hároméves terv teljesítésének időszakában valamennyi népgazdasági ágak el kell érnie a háborúelőtti színvonalat. Az újjáépítéssel egyidejűleg meg kell kezdenünk a népgazdaság átépítését és új üzemek, villamoserőművek stb. építését. Rendkívül fontos feladat az építőanyag- és az építőipar, valamint a könnyű- és az élelmiszeripar teljes helyreállítása és rohamos fejlesztése. Az újjáépítés sikere szempontjából

óriási jelentőségű a nagyon megrongált közlekedés helyreállítása.

A gyors helyreállítás egyik legfontosabb feltétele a munkaerő biztosítása. A szakmunkások jórésze még most is a hadsereg kötelékében szolgál. A párt és a kormány a munkaerővándorlás megszüntetésével, az állami intézmények létszámának jelentős csökkentésével, s a dolgozó nők létszámának növelésével oldja meg a feladatot. A termelésnövelés másik fontos tényezője: a munka termelékenységének fokozása. Ezzel kapcsolatosan szükségessé vált a munkaigényes termelőfolyamatok gépesítése, ez pedig fölveti a technika észszerű kihasználásának kérdését. De nem elhanyagolható tényező a koreai nép munkahősiessége sem, amely méltó a frontokon tanúsított hőstetteihez. A párt és a kormány egyúttal feladatul tűzte ki, hogy az újjáépítés során szüntessük meg az ipar gyarmati szerkezetét és műszaki elmaradottságát, észszerűen telepítsük az új gyárakat, s a korábbinál célszerűbben szervezzük meg egy-egy körzet gazdaságát.

A népgazdaságban a legfontosabb feladat a növénytermelés és különösen az állattenyésztés háborúelőtti hozamának elérése, az öntözőrendszerek helyreállítása és bővítése, új területeken a mezőgazdasági művelés megkezdése.

Az újjáépítés legfontosabb feladatai közt kell említenünk az elpusztított városok és falvak újjáépítését. A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság népének az újjáépítés során meg kell feszítenie minden erejét. De az északkoreai dolgozók nincsenek egyedül. A demokratikus tábor országaitól, különösen a Szovjetuniótól és a Kínai Népköztársaságtól óriási anyagi-technikai segítséget kapnak.

Az északkoreai lelkes, lendületes építőmunkával ellentétben Dél-Korea reménytelenül hanyatlak. A termelési színvonal mélyen a háborúelőtti színvonal alá zuhant. A teljes munkanélküliek száma több mint egymillió, a részleges munkanélkülieké 1,4 millió,

Az ország élelmezési válságba jutott. Az amerikai utasításra végrehajtott „földreform” a legrosszabb földek 25 százalékával „elégítette ki” a parasztokat, mégpedig óriási megváltási díj fejében. A féktelen infláció csak tetézi a lakosság nyomorát. A dél-koreai nép éheznek. Az élelmiszerárak a háború idején 1503 százalékkal emelkedtek, a munkabérek ellenben 33,3 százalékkal csökkentek. Az éhség és a járványok következtében évente tízezrek pusztulnak el.

Dél-Korea dolgozói a Munkapárt vezetésével kezdettől fogva elszántan küzdenek az amerikai imperialisták és liszinmanista kiszolgálóik elnyomása ellen. Harcuk különösen a háborúban élesedett ki. Jellemző, hogy a dél-koreai partizánmozgalom 1952-ben három amerikai és három liszinmanista hadosztályt kötött le. A nemzeti egységre törekvő dél-koreaiak hősie harca szerves része az egész koreai nép antiimperialista harcának.

★

A kapitalizmus lényegéből fakad, hogy a fogyasztó tömegek fizetőképessége kereslete mind fokozottabban elmarad a termelés lehetőségeitől: hatalmasan növekszenek az értékesítési nehézségek, éleződik a piacprobléma. G. Roginszkij bebizonyítja **A piacprobléma kiéleződése a tőkésországokban és a nemzetközi kereskedelem távlatai** című cikkében, hogy a kapitalizmus általános válsága idején a piackérdés központi kérdéssé vált, mert az általános válság kiélezi a kapitalizmus összes ellentmondásait.

Az egységes világpiac szétesése — mint a második világháború legfontosabb gazdasági eredménye — elmélyíti a tőkés világpiac problémáját. A monopóliumok többé nem helyezhetik el leigázó feltételekkel áruikat a szocialista világpiacba tömörült országokban. Erősödnek a kapitalista világ elmaradott országainak kapcsolata a szocialista tábor országaival,

A gyarmati rendszer bomlása is rendkívül súlyosbítja a piaci nehézségeket. De fokozza az imperialista államok exportgondjait az a körülmény is, hogy az elmaradott országok helyi könnyűipara valamelyest fejlődött az utolsó évtizedben, s mint-hogy belső piacuk továbbra is rendkívül szűk, a helyi ipar termelése nagyrészt kielégíti, sőt felül is múlja a helyi szükségleteket.

A legnagyobb kapitalista országokban a maximális profit biztosításának eszközei a piacproblémát még inkább elmélyítik, mert összezsugorítják a belső piacot.

A kapitalizmusban még sohasem volt ilyen nagy a monopóliumok nyomása és ilyen súlyos a tömegek kifosztása, mint éppen a jelenlegi szakaszban. Erről tanuszkodnak a következő adatok is. Az Egyesült Államok munkásosztályának reálbére 1952-ben 30 százalékkal volt alacsonyabb a háborúelőttinél, s a legutóbbi 15 év során másfélmillió amerikai farmer ment tönkre. Az angol munkásosztály reálbére 1952-ben a háborúelőttinek csak 80 százalékát érte el. A többi tőkésországban még inkább romlott a helyzet. De a monopólisták nemcsak „saját” országuk lakosságát teszik tönkre, hanem egyebek közt a nem egyenértékű cseré útján nyomorba döntik a gyarmati országok lakosságát is. Jellemző a tőkés világpiac szűkülésére, hogy 1951-ben a tőkésországok kiskereskedelmi forgalmának fizikai terjedelme hét százalékkal volt alacsonyabb az 1929. évi színvonalnál.

Az áthidalhatatlan értékesítési nehézségek természetesen növekvő akadályként törnyosulnak a termelés növekedése elé. Már a kapitalizmus általános válságának első szakaszában lassult a termelés növekedése: ez a tendencia az általános válság második szakaszában előbb-utóbb úgy érvényesül, hogy a tőkés újratermelés szűkített alapon megy majd végbe. A legnagyobb tőkésországokban máris megfigyelhetjük, hogy a termelő-apparátus bővítésével csak nő a ter-

melőberendezések kihasználatlansága, ez kielezi a tőkéseknek az áru- és a tőke kiviteli piacokért vívott harcát.

Fokozza a piacharcot a tőkésországok fejlődésének a második világháború után kiéleződött egyenlőtlensége is. Különösen heves harc dúl az Egyesült Államok és Anglia közt a nyersanyagforrásokért. Anglia ellenőrzi jónéhány olyan fontos nyersanyag termelését és forgalmát, amelynek legnagyobb fogyasztója az Egyesült Államok. Az amerikai monopólisták tehát elkeseredetten küzd a nyersanyagforrások újrafelosztásáért.

Éles harc folyik az értékesítési piacok újrafelosztásáért is. 1937-ben a tőkésvilág exportjának 12,6 százaléka jutott az Egyesült Államokra. 1945-ben ez a részesedés 40 százalékra növekedett, 1950-ben pedig a tőkésországok piaci harcának fokozódása következtében 18 százalékra csökkent, majd 1952-ben 20 százalékra emelkedett. Anglia részesedése 1937-ben 10, 1949-ben 12,6 százalék volt, de 1952-ben már a 10 százalékot sem érte el. E néhány adatból is kitűnik, milyen elszántan harcolnak az imperialisták az elhelyezési területekért.

Az amerikai imperializmus azzal is kielezi a piacproblémát, hogy egyeduralmának biztosítása végett szétzülleszti az évszázadok során kialakult sokoldalú nemzetközi kereskedelmi kapcsolatokat, sőt a viszonylag fejlett tőkésországok gazdaságát is.

Az amerikai terjeszkedés romboló hatása főként a következő területeken nyilvánul meg:

1. Az Egyesült Államok a protekcionizmus legszigorúbb eszközeivel korlátozza importját, s még a fejlett nyugateurópai tőkésországot is rákényszeríti mindenféle amerikai áru importjára. Igaz, hogy az Egyesült Államok háborúutáni exportjának 30 (egyes években 45) százaléka „segély”-számlára megy, de ez valójában a dömping szemérmetlenül alkalmazott különleges formája.

2. A demokratikus tábor országai-
val szemben kikényszerített gazdasági
blokádpolitika nagy veszteséggel
sújtja a kapitalista országok export-
ját.

Az Egyesült Államokhoz „segélyek-
kel” kötött kapitalista országok egy-
részt kénytelenek drága áron átvenni
a rosszminőségű és nélkülözhető
amerikai árukat, ahelyett, hogy fon-
tosabb és jobbminőségű árukat vásá-
rolnának. Másrészt fontos nyersanya-
gokat az Egyesült Államoknak kell
eladniuk, melyen a világpiaci árak
alatt, bár ezeket az árukat jobb fel-
tételekkel is eladhatnák.

Ilymódon az amerikai imperializ-
mus terjeszkedési politikája tönkre-
teszi az egyes országok történelmileg
kialakult gazdasági kapcsolatait, dez-
organizálja a kapitalista országok
külkereskedelmét.

3. A piacprobléma kiéleződésének
egyik fontos tényezője a kereskedel-
mi és a fizetési mérleg egyensúlyá-
nak fölborulása csaknem minden ka-
pitalista országban. Ennek igazi oka
szintén az amerikai imperializmus
világuralmi törekvése.

A tőkekivitel következtében az im-
perialista államok áruimportjának az
a része, amely értéke szerint külföldi
tőkebefektetéseikből szerzett profit-
jaik összegével egyenlő, voltaképp in-
gyen import. Ezt a részt végső soron
nem az imperialista országokban ter-
melt árukból, hanem abból az érték-
többletből fedezi, amelyre az impe-
rialista monopóliumok a gyarmati és
a függő országok dolgozóinak kizsák-
mányolása révén tettek szert. Az
Egyesült Államok esete pontosan
szemlélteti ezt. Az Egyesült Államok
importja 1951-ben 11 milliárd dollár
volt, ebből a külföldi tőkebefekteté-
sek haszna 2,7 milliárd dollár. Az
Egyesült Államok tehát importjának
minimálisan 25 százalékát külföldön
összeharagsolt profitjaiból kompen-
zálta. De ehhez a profithoz még hoz-
zá kell számítanunk a közlekedésben,
a biztosítási üzletekben és más kül-
földi társaságokban működő ameri-
kai tőke jövedelmét, az egyenlőtlen

cseréből eredő hasznát stb. Tehát a
más népek kizsákmányolásából szár-
mazott jövedelem 1951-ben elérte a
8,5—9 milliárd dollárt, az Egyesült
Államok importjának körülbelül 80
százalékát. Ez is fontos tényezője a
tőkés világ gazdaság dezorganizálódá-
sának.

4. Az Egyesült Államok agresszív
politikája által a kapitalista orszá-
gokra kényszerített fegyverkezési
hajsza is kiélezi a piacproblémát. A
fegyverkezéssel kapcsolatos import
kiszorítja a szükséges termelőeszkö-
zöket és a fontos szükségleti cikke-
ket; ezzel akadályozza az érintett or-
szágok gazdasági fejlődését, s csök-
kenti a közfogyasztást. A fegyverke-
zési hajsza tehát megintatja a nem-
zetközi kereskedelem alapjait, s gá-
tolja a két világpiac békés kapcsola-
tainak helyreállítását.

A kapitalista gazdaság valamennyi
folyamatában megnyilvánul a mo-
dern kapitalizmus gazdasági alap-
törvényének hatása. De ez az alap-
törvény ma már nem érvényesül osz-
tatlanul az egész világon: a szocia-
lista világpiac országai a szocializ-
mus gazdasági alaptörvénye követel-
ményei szerint fejlődnek, s biztosan
haladnak a jólét fokozásának útján.

★

A Kritika és Könyvismertetés ro-
vatban *I. Bak V. Jakovcevskijnek*
**A kereskedelmi tőke a feudális job-
bágyi Oroszországban** című könyvét
bírálja. A szerző megvizsgálja a ke-
reskedelmi tőke felhalmozását és ez-
zel összefüggésben az orosz tömegek
helyzetének rohamos romlását a
XVIII. században és a XIX. század
első felében. A könyv kisebb hibái
ellenére értékes anyagot ad a ke-
reskedelmi tőke fejlődése általános el-
méleti kérdéseivel, s e fejlődés kon-
krét oroszországi sajátosságaival fog-
lalkozó közgazdák számára.

N. Rosztovcev bírálja a **Pénzforga-
lom és hitel a Szovjetunióban** című
tankönyvet, amelyet Ikonnikov pro-
fesszor vezetésével szerzői kollektíva

állított össze. A szerzők legfőbb feladatuknak tekintik a szocialista pénzforgalom és hitel elméleti kérdéseinek és történetének tárgyalását, de ezt a feladatot nem teljesítik kellőképpen, nem válaszolnak a szocialista pénzügyelmélet olyan döntő kérdéseire, például az általános egyenérték problémájára, amelyek megoldása nélkül nem magyarázható meg a szovjet pénz lényege. Minthogy a fölvetett kérdések rendkívül fontosak, a pénzforgalom és a hitel elméleti és gyakorlati szakemberei bírálják meg a tankönyvet, s ezzel segíték elő a szocialista pénzforgalom és hitel bonyolult elméleti kérdéseinek megoldását.

A lap **A lenini eszmék mindent legyőző ereje** című vezércikkben méltatja Lenin hatalmas elméleti és forradalmi tevékenységét.

D. Virniknek Az orosz és az ukrán nép megbonthatatlan barátsága című cikke Oroszország és Ukrajna újraegyesülésének 300. évfordulójáról emlékezett meg.

A **Voproszi Ekonomiki** most ismertett száma közölte **J. Kronrod A gazdasági válság érlelődésének sajátosságai az Egyesült Államokban a gazdasági élet militarizálásának körülményei közt** című cikkét. Ez a cikk az **Anyag- és Adatszolgáltatás** 1954. évi 2. számában is megjelent.

Bors László

A Planovoje Hozjajszto 1953. évi 6. számából

A Szovjetunió Kommunista Pártja központi bizottságának tavaly szeptemberi ülésén hozott határozatok és a legutóbbi hónapok kormányintézkedései újult erővel bizonyítják, hogy a kommunista párt és a szovjet kormány a lehető legteljesebben gondoskodik a dolgozók anyagi és kulturális szükségleteinek maximális kielégítéséről. **A közfogyasztási cikkek termelésének nagy föllendülése** című cikk a legújabb kormányintézkedések jelentőségét méltatja.

A. Kalpovszkij pedig **A közszükségleti cikkek termelésének növelése és minőségük javítása** című cikkében a könnyűipari termelés időszerű kérdéseivel foglalkozik.

A könnyűiparnak jelentősen kell fokoznia termelését, hogy sikeresen megoldhassa a legutóbbi párt- és kormányhatározatokban megszabott feladatait. Néhány fontos iparcikk fölemelt termelési előirányzata is jól bizonyítja e feladatok nagyságát:

	Mértékegység	1954	1955
Pamutszövet	millió méter	5 549	6 267
Gyapjuszövet	„ „	242	271
Selyemszövet	„ „	504	573
Lenszövet	„ „	295	406
Kötszövött fehérnemű	„ darab	326	382
Kötszövött felsőruha	„ „	79	83
Harisnya	„ pár	673	777
Bőrlábbeli	„ „	267	318
Nemezlábbeli	ezer „	29 046	33 469
Készruha	millió rubel	44 014	51 805

A termelés mennyiségi növekedésével egyidejűleg állandóan fokozódnak a követelmények a közszükség-

leti cikkek választékának bővítése és minőségük javítása iránt. A könnyűipar dolgozóira hárul, hogy jó-

minőségű és tetszetős szövetek, mértekszerinti ruhák, tartós és csinos cipők kerüljenek a forgalomba.

A közszükségleti cikkeket termelő ipar 1954-ben 5850 millió rubelt használhat föl beruházási és újjáalakítási célokra, vagyis körülbelül kétszerannyit, mint 1953-ban. Ezt az összeget körülbelül 400 gyár építésére és több mint 800 gyár újjáalakítására és bővítésére fordítjuk.

A közszükségleti iparcikktermelés nagyszabású növelésének fontos feltétele a vállalati belső tartalékok sokrétű kihasználása. A közszükségleti cikktermelő iparban a legjobb vállalatok tapasztalatai szerint nagy belső tartalékok vannak: a párt és a kormány nagyszerű programjának tökéletes végrehajtása céljából teljesen ki kell használnunk ezeket. Egyes pamutipari gyárak kiválóan fokozták kapacitáskihasználási együttműködőjüket. Például a jaroszlavi gyárakban ez az együttműködő 0,99 volt, s még sok gyár ért el ilyen szép eredményeket.

A könnyűipari vállalatok vezetői csak akkor fokozhatják igazán a meglévő berendezések kihasználását, ha biztosítják a gépek kifogástalan állapotát, tervszerű javítását, megszüntetik a technológiai folyamatban lévő szervezési hibákat, megszervezik a nyersanyag jó előkészítését és jóminőségű félkészgyártmányok készítését, gondoskodnak a munkahelelyek jó megvilágításáról, a hőmérséklet és a páratartalom egyenletességéről, valamint a rendszeres, folyamatos anyagellátásról.

A közszükségleti cikkgyártó ipar 13 tudományos kutatóintézet és 8 központi tudományos kutatólaboratórium támogatásával törekszik megnövekedett feladatainak teljesítésére, de kívülük is sok köztársasági intézmény és vállalati laboratórium segíti az említett iparágak eredményeinek fokozását és megszárdítását.

A szovjet népgazdaság fejlődésének mostani szakaszában fontos probléma az élelmiszertermelés fejlesztése. **M. Parsikov Az élelmiszertermelés bővítésének és az élelmiszerek minőségjavításának programja** című cikke az élelmiszeripar időszerű kérdéseit tárgyalja. A minisztertanács és a központi bizottság határozata konkrét intézkedéseket tartalmaz az élelmiszertermelés növelésére, az élelmiszerek minőségjavítására és választékbővítésére vonatkozóan. Ezek az intézkedések az élelmiszertermelés minden ágára kiterjednek.

A termelés fokozódásának megfelelően növekszik a termelőkapacitás is. 1954/56 folyamán 144 húskombinát, 50 baromfifeldolgozó kombinát, a működő húskombinátokban pedig 140 új baromfifeldolgozó üzem épül és kezdi meg munkáját. Jórészt gépek végzik a marhafeldolgozást, a zsírolvasztást és a melléktermékek készítését. Sok hűtő-, hőerő- és energetikai gép meg-automata is üzembe kerül.

Lényegesen javítja a lakosság élelmiszerellátását, hogy megszűnik a halipar elmaradottsága. A halipar nyersanyagbázisa a tengeri és a folyami halászat fokozásán kívül a mesterséges halastavak és a víztárolók létesítésével is mindinkább gyarapszik.

Az anyagi életszínvonal emelkedésének fontos tényezője a tejipar nagyarányú fejlesztése. 1955-ben 76 százlélekkel több vajat, 3,4-szer annyi kondenzált tejet gyártunk, mint 1950-ben. 1954–56-ban 720 vaj-, és sajtgyárat, valamint tejfeldolgozó üzemet, 100 városi tejüzemet, 16 tejkonzervgyárat, 80 hűtőházat létesítünk, s meggyorsítjuk a gépesítés ütemét is.

A növényolaj- és a margarintermelésnek ugyancsak nagy feladatok kell megoldania. 1954–56-ban 24 új növényzsír- és növényolajgyár

és 12 margaringyár kapcsolódik be a termelésbe.

A mezőgazdaságfejlesztés nagyszabású programja megteremti a cukoripar továbbfejlesztéséhez szükséges nyersanyagbázist. 1955-ben az egész cukorgyártás 90 százalékkal nagyobb lesz, mint 1950-ben volt. Cukorgyáraink 1956-ban 5 300 000 tonna kristálycukrot és 1 800 000 tonna cukorfinomítványt fognak termelni. A cukoripar termelőkapacitásának növelése végett 25 kristálycukorgyár, 9 cukorfinomítógyár és összesen 1,1 millió tonna befogadó-képességű raktár épül.

Egyre növekszik a főzelékkonzervek és az élelmiszerkoncentrátumok iránti kereslet. Ebben közvetlenül kifejeződik az életszínvonal emelkedése. A konzervgyártásban különösen a készételek, az egytálételek, a paradicsom-, a gyümölcs- és a vegyes- (hús- és főzelék-) konzervek gyártását fokozzuk. A konzervgyártás volumene 1950-től 1956-ig 2,9-szeresre emelkedik. Az élelmiszerkoncentrátumok és a szárított élelmiszerek szintén nagyon kelendők. Az egyre jelentősebbé vált vitaminyártás néhány év alatt megsokszorozódik. Ugyancsak nagyon fokozódik a tea, a sör, a gyümölcszörp, a szőlőbor, a pezsgő, a konyak, a likőr és a pálinka termelése is.

Az élelmiszeripari dolgozók legfontosabb feladata, hogy jó, ízletes és tápláló élelmiszereket készítsenek. De gyakori eset, hogy a vállalatok nem törődnek a kötelező szabványokkal, nem a kötelező technológiai utasítások szerint termelnek; ilyenformán a termékek nem felelnek meg a minőségi követelményeknek, sőt selejtesek. A mostani gyakorlat tehát azt mutatja, hogy sok élelmiszeripari vállalat nem törekszik eléggé a jó minőségre, nem ellenőrzi elég szigorúan, igényesen a minőséget. A vezetők legsürgősebb teendői közé tartozik, hogy hatékony szervezési és műszaki rendszar-

bályokkal szüntessék meg e hibákat. Ebben nagy segítséget adnak a tudományos kutatóintézetek, de nem hanyagolható el az a segítség sem, amelyet az élelmiszeripar kap a fa- és papíripartól, valamint a kohóipartól jöminőségű csomagolóanyagok (papír, karton, cellofán stb.), illetőleg fémdobozok és tartályok formájában.

★

M. Gorodszkij Az állattenyésztés föllendítése a mezőgazdaság halaszthatatlan feladata címmel írt cikket.

A földnek, a mezőgazdaság legfontosabb termelőeszközének helyes és leghatásosabb kihasználása föltételezi, hogy a mezőgazdaságot sokoldalúan fejlesszük, s a mezőgazdaság egyes ágait, főként a földművelést és az állattenyésztést összehangoljuk. Fejlett állattenyésztés nélkül a kolhoz- és a szovhozmunka termelékenységse korántsem érhet el olyan színvonalat, mint amilyent el kell érnie. Fejlett állattenyésztés nélkül lehetetlen a földterületek teljes kihasználása.

Bár a szocialista mezőgazdaság sokkal fejlettebb a kapitalista mezőgazdaságnál, a közösségi tulajdonban lévő állatállomány és az állati termékek mennyisége nem éri el a szükséges színvonalat. Sokhelyütt az állattenyésztés hozama már évek óta nem emelkedik. Ennek több oka van: a kolhozokat és kolhozparasztokat anyagilag nem tettük kellőképpen érdekeltté az állattenyésztés eredményeinek fokozásában (különösen helytelenül állapítottuk meg a beadási és a felvásárlási árakat); helytelen volt a begyűjtésnek az a gyakorlata, hogy a beadási termék-mennyiséget mechanikusan osztottuk föl az egyes kolhozok közt; a takarmánybázis még nem elégíti ki a követelményeket; igen lassan épülnek az állattenyésztés fejlesztéséhez nélkülözhetetlenül szükséges létesítmények,

A párt és a kormány határozatot hozott a hiányosságok legsürgősebb megszüntetése végett. A határozat értelmében a mezőgazdaságnak 1954-ben 65,9 millióra kell emelnie a szarvasmarhaállományt, 127,6 millióra a juhállományt és 34,5 millióra a sertésállományt. A szarvasmarhaállományban a tehének hányada az 1940. évi 51 százalékról 1952-ben 43 százalékra süllyedt, ezért az új program a tehénállomány részarányát a városkörnyéki zöldövezetekben 60, egyebütt 50, a sztyeppés és a magashegyvidéki körzetekben 40 százalékban irányozza elő. A tehénállomány viszonylagos növelésén kívül igen fontos a tejhozam fokozása. A tejhozam sokhelyütt a háborúelőtti színvonal alatt van. A takarmányozáson kívül igen fontos a helyes gondozás, s új fajták kitenyésztése. A szarvasmarhafajták közül a legkiválóbb a kosztromai, amely ma világviszonylatban is az első: évi tejhozama több mint 6000 liter; de igen jó a lebegyini és a szicsevkai (évi tejhozamuk meghaladja a 4000 litert), valamint a fehérfejú kazah és a kurgani is. Több kiváló sertés- és juhajtát is kitenyésztettünk.

A párt- és kormányprogrammal sikeres teljesítésének feltétele, hogy fokozzuk a kolhozok és a kolhozparasztok anyagi érdekelttségét. Ezért a szarvasmarha és a baromfi begyűjtési árát 5,5-szeresre, a tejét és a vaját 2-szeresre, a hús felvásárlási árát 30, a tejét 50 százalékkal emeltük. A kolhozok és a kolhozparasztok a begyűjtési és a felvásárlási árrendszer megváltoztatásán kívül nagy kedvezményekben részesülnek az adózás csökkentése, előlegek folyósítása és beadási prémiumok juttatása révén.

Az állattenyésztés fejlesztésének fontos feltétele a takarmánybázis megteremtése, s különösen a kukorica, az árpa, a zab, a gyökümgöcsök, a takarmányburgonya, a takarmánytök és a silónövények termelésének

bővítése. A legjobb gazdaságok gyakorlata szerint másodnövények vetésével is jelentős sikereket érhetünk el a takarmánybázis bővítésében. Jól felhasználhatjuk takarmányozásra a cukor- és a szeszgyártás melléktermékeit is.

Rendkívül nagyfontosságú az állattenyésztés további föllendítése szempontjából a tervezési módszer gyökeres megjavítása. Meg kell szüntetnünk azt a károsnak bizonyult gyakorlatot, hogy az állattenyésztés tervezése a naptári évhez igazodik. Ehelyett át kell térnünk arra a rendszerre, hogy az állattenyésztési terveket és beszámolókat az október 1-től szeptember 30-ig terjedő időszakra vonatkoztassuk. Az eddigi gyakorlat azzal a hátrányos következménnyel járt, hogy az állattenyésztési tervfeladatuk teljesítésére törekvő kolhozok január 1-ig kénytelen-kelletlen megtartották azokat az állatokat is, amelyeket egyébként valami oknál fogva nem akartak tovább tartani. Az állattenyésztés fejlesztése szempontjából hasznosabb, ha az állattenyésztésben a gazdasági év októberben kezdődik, amikor a takarmány betakarítása és az építmények előkészítése a telelésre befejeződik, az állatok hizottak, s így a gazdaság kevesebb, de súlyosabb állatok beszolgáltatásával teljesítheti húsbeadási kötelezettségét. Ez az állatállomány gyorsabb növekedését, nagyobb állati termékhozamot, kedvezőbb mutatószámok elérését eredményezi. De csak akkor számíthatunk sikerre, ha a leggondosabban mérlegeljük az egyes gazdasági körzetek természeti és gazdasági viszonyait.

★

A mezőgazdaságfejlesztés másik igen fontos kérdésével foglalkozik: **A. Koval Az ipari növények termelésfokozásának útja** című cikke.

A Szovjetunió Kommunista Pártja központi bizottságának szeptemberi ülése megállapította, hogy sok gazda-

ságban igen csekély az olajosnövények és a rostlen terméshozama; ez a mezőgazdasági munka gyöngé minőségéről, az agrotechnika kihasználatlanságáról, a trágyázás elégtelenségéről tanúskodik. A szeptemberi ülés határozata értelmében a terméshozam tetemes növelésével, a vetésterület kiterjesztésével, fokozott talajjavítással, növénynemesítéssel kell növelnünk a gyapottermést. A cukorrépa-termelésben az agrotechnikai színvonal emelésével, a betakarítás gépesítésével, fokozottabb trágyázással, a növénybetegségek és -kártévők elleni küzdelem fokozásával érhetünk el jó eredményeket. A len- és a kendertermelés továbbfejlesztése a vetésterület növelésével, a terméshozam bőséges emelésével, az árutermelés fokozásával, az előnövények gondosabb megválasztásával, a mágnesítés fejlesztésével, a veszteségek csökkentésével, a növényápolás és betakarítás gépesítésével történik. A napraforgó és az olajos len termésének gyarapításához az agrotechnikai színvonal további emelése, a négyzetes-fészkes ültetés meghonosítása, az ápolás és a betakarítás gépesítése, újabb, nagy olajtartalmú, koránérő és a betegségeknek ellenálló fajták nemesítése és széleskörű elterjesztése szükséges.

Az ipari növények termelésében nagyon fontos a rendkívül munkaigényes növényápolás gépesítése. Például a gyapotnak hektáronként 150, a cukorrépának 120, a rostlennek 110, a kendernek 180, a dohánynak 370, a mahorkának 184 munkanap kell. A leginkább munkaigényes talajművelő munkák gépesítése megtörtént. Egyik-másik ipari növényünk betakarítását is jól gépesítettük. A napraforgótermés 93 százalékat kombájnnal takarítják be, de a gyapot gépi betakarítása csupán 10, a rostlené 40, a cukorrépáé pedig 75 százalékos.

Az ipari növények termelésében az egyik legsürgősebb feladat a komplex gépesítés. Még nem gépesítettük eléggé a talaj vetésselőtti egyengetését és a gyapot betakarítását, jóllehet mindkettő igen munkaigényes és nehéz folyamat. Fontos feladat a len- és a kendertermelés gépesítési színvonalának emelése is.

A kolhozoknak minőségi szempontból határozottan emelniük kell ipari növénytermelő munkájuk színvonalát. Ebben az új begyűjtési és felvásárlási árrendszer anyagilag közvetlenül érdekeltté teszi a kolhozokat. Például a nyersgyapot és minden rostnövény átvétele minőségi osztályozás alapján történik; a napraforgómagot olaj-, a burgonyát keményítő-, a cukorrépát cukortartalma alapján osztályozzák és veszik át. Ha a minőség jobb, mint amelyet a szerződés kíván, a termelőnek prémium is jár. A legújabb párt- és kormányhatározatok ilyen intézkedésekkel erősítik a könnyű- és az élelmiszeripar nyersanyagbázisát.

★

A szocializmus gazdasági alaptörvényének teljes érvényesüléséhez szükséges a lakásviszonyok állandó javítása, valamint a város- és a községgazdálkodás szüntelen fejlesztése is. *I. Ivanov* ezt az időszerű kérdést tárgyalja **A lakás- és a községgazdálkodás fejlesztésének kérdései** című cikkében. A szovjet kormány és a helyi szovjetek a nagyarányú lakásépítésen kívül igen nagy gondot fordítanak a víz- és a gázvezeték-, a csatorna- és a távfűtési hálózat bővítésére, a városi közlekedés fejlesztésére, úgyszintén a város- és a községrendezésre. De nemcsak a lakásépítés, hanem a javításra szoruló házak tatarozása is fontos feladat.

A nagy lakásépítési program megkívánja fejlett építőipari módszerek alkalmazását, típustervek kidolgozását. Még gyakori hiba, hogy

egyes építőipari szervezetek és városi végrehajtóbizottságok nem foglalkoznak eléggé e kérdésekkel.

★

A tőkésországok gazdasága a négyévi fegyverkezési hajszá miatt súlyos nehézségekkel küzd. Megmutatkozik ez a dolgozók egyre fokozódó elnyomorodásában, az ipari termelés pangásában, sőt csökkenésében, a mezőgazdaság és egyéb gaz-

dasági ágak hanyatlásában, a kapitalista világpiac áruforgalmának csökkenésében. E tényeket illusztrálja *J. Sersnyev* **A militarizálás és az ellentmondások növekedése a tőkésországok gazdaságában** című cikke.

A tőkésországok pénzügyi helyzetéből kitűnik gazdasági helyzetük súlyossága. A következő adatok jól szemléltetik a tőkésországok hadikiadásainak mértéktelen duzzadását:

		1937/38	1949/50	1952/53
Egyesült Államok	milliárd dollár	1,0	16,1	58,2
Anglia	millió font	263	754	1 514
Franciaország*	milliárd frank	21,3	289	1 182
Nyugat-Németország	milliárd márka	—	4,5	8,8
Olaszország	milliárd líra	13	323	514

* A franciaországi adatok az 1937., az 1949., illetőleg az 1952. naptári évre vonatkoznak

Bár a tőkésországok kormányai a hatalmas hadikiadások fedezésére hatalmasan megnövelték a lakosság adóterheit, az adóbevétel nem fedezi a kiadásokat. E kormányok tehát állandóan szaporítják az államadósságokat, s egyre több papírpénzt bocsátanak ki; ez természetesen rontja a kapitalista valutákat.

Az állami megrendelések mesterséges keresletet támasztottak a nehézipari termékek iránt, s így ezen

a területen a termelés bizonyos mértékig bővült. A lakosság fogyasztása ellenben, s ennek következtében a fogyasztási cikkek termelése is csökkent. Ez hatalmasan fokozza a tőkés gazdaság aránytalanságát. A polgári célú iparágak termelésének csökkenése meghaladja a hadiipari termelés bővülésének mértékét, úgyhogy a teljes termelés hanyatlik. Ezt bizonyítják a következő adatok:

A tőkésországok ipari termelésének indexei

(1937=100)

	1952		1	9	5	3
	IV. negyed	I. negyed	II. negyed		III. negyed	
Az összes tőkésország ipari termelése	173	174	177		171	
ebben:						
Egyesült Államok	206	212	213		208	
Anglia	129	132	131		122	
Franciaország	135	133	133		120	
Nyugat-Németország	146	132	142		142	
Olaszország	152	148	153		146	
Japán	114	114	130		136	

(Az ENSZ 1953 október havi statisztikai közleményeiből)

A megrendelések csökkenése és az értékesítés sok nehézsége fokozza a tőkésországok termelőapparátusának kihasználatlanságát. Például a franciaországi textilgépgyártás kapacitáskihasználása 1952 folyamán 30 százalékkal volt alacsonyabb, mint az előző évben. Az olasz gépgyártás mindössze 55 százalékos kapacitáskihasználással dolgozik.

A fegyverkezési hajsza meggyorsította a tőkésországok mezőgazdaságának hanyatlását. A gabonafélék vetésterülete és termelése általában nem éri el a háborúelőtti színvonalat

sem. Az itt közölt adatok Nyugat-Európára vonatkoznak:

	vetésterület százalékban	termelés
1934–38	100	100
1946–47	88	67
1949–51	93	94

A militarizálás káros hatása megmutatkozik a tőkésországok külkereskedelmében és a piaci harc éleződésében.

A tőkésországok külkereskedelme csökkenő tendenciát mutat. Ezt bizonyítja a következő táblázat.

A tőkésországok külkereskedelmi forgalma

	1951		1952		1953
	I. félév	II. félév	I. félév	II. félév	I. félév
Az egész forgalom milliárd dollárban					
import	39,2	41	41,4	37,7	38,6
export	37,8	37,7	37,2	35,3	35,7
Az export fizikai terjedelme (1937=100)	137	134	134	131	—

Az Egyesült Államok kereskedelmi mérlegének követel-egyenlege 1950-től 1952-ig több mint háromszorosra nőtt. Ezalatt a többi tőkés-

ország kereskedelmi mérlegének tartozik-egyenlege fenyegető méretűvé vált.

A tőkésországok kereskedelmi mérlegeinek egyenlege

(millió dollárban)

	1950	1951	1952	1953 I. negyed
Egyesült Államok*	+ 1422	+ 4065	+ 4450	+ 1057
Nyugat-Európa	— 4610	— 6400	— 5440	— 1380
Latin-Amerika	+ 990	— 190	— 720	+ 210
Ázsia és Óceánia	— 560	— 1060	— 1490	— 40

* Import és export fob-árakon

A gazdasági helyzet ilyen alakulása kiélezte a piaci versenyt. Ebben a versenyben az óriás-monopóliumok győznek, s megkaparintják a maximális profitot.

★

A lap **Konzultáció** rovata közli N. Faszoljak Az iparvállalat anyagi-

műszaki ellátásának tervezése című cikkét.

A szocialista vállalatok belső tartalékainak mozgósításában igen sok függ az anyagi-műszaki ellátás megszervezésétől és tervezésétől. Fontos, hogy az anyagi-műszaki ellátás közvetlenül, aktívan hasson a vállalat

működésének valamennyi főbb mutatószámára: a termelés ütemességére, a munka termelékenységére, a termékek minőségére, az anyagi értékek takarékos felhasználására, a forgóeszközök megtérülésére és a termékek önköltségére.

Az anyagellátás hibái súlyosan érintik az iparvállalatok termelésének ütemességét: a gépgyárakban a munkaidőkiesés 30 százalékanak anyagihiány az oka. Az anyagihiány gyakran rontja a technológiai fegyelmet is, a minőség és az önköltség kárára. Az ilyen hibák elkerülése végett az anyagellátási osztályoknak mindig gondoskodniuk kell megfelelő termelési anyagkészletről. Úgy kell megállapítani e készletek minimális volumenét, hogy ez elegendő legyen az ütemes termelés biztosítására, ne lassítsa a forgóeszközök megtérülését, s ne okozzon nagy tárolási költségeket.

Igen fontos az anyagok észszerű beszerzésének kérdése is. Az anyagokat be lehet szerezni egyrészt közvetlenül a termelő vállalattól (tranzit-beszerzés), másrészt ellátó vagy értékesítő szervezetek raktáraitól vagy bázisairól (raktári beszerzés). Az előbbi módszer igen sok szempontból előnyösebb, de alkalmazási körét normák korlátozzák. Ezek a normák megszabják azt a legkisebb anyagmennyiséget, amelyet a termelő vállalat közvetlenül szállít-

hat a feldolgozó vállalatnak. Ha a fogyasztó negyedévi szüksége kevesebb a normánál, a raktári beszerzés célszerűbb. Az anyagbeszerzés-kor gondosan ügyelni kell a szállítási módjának megválasztására, a főlegesen távoli és egymást keresztező szállítások megszüntetésére, a közlekedési eszközök állásidejének csökkentésére és kapacitásuk teljes kihasználására.

Az anyagi-műszaki ellátás szerveinek fontos feladatuk a belső anyagmozgatás megszervezése. Legjobb, ha az anyagoknak a műhelyekbe való szállítását az ellátási osztály intézi, mert így a belső szállítás tervszerűsíthető; ez javítja a szállítóeszközök kihasználását.

A vállalati anyagellátási osztályok jól megszervezhetik az anyag-takarékosságot. A megrendelések alkalmával ügyeljenek, hogy olyan méretű és alakú anyagot szerezzenek be, amelynek megmunkálási hulladéka kevés; negatív tűrésű és rövid, méretre rendelt hengereltacél használata esetén például az anyagszükséglet néha 15 százalékkal is csökkenthető. Fontos szempont a vállalatban használt anyagok egységesítése (a beszerzendő anyagfélések számának csökkentése). Nagyon szükséges a gondos minőségi átvétel, valamint a helyes anyagtervezési módszer alkalmazása is.

Pattantyús Endre

Olvasóinkhoz!

Felhívjuk olvasóink figyelmét, hogy azokat a szovjet cikkeket, amelyeknek végén zárójelben feltüntetjük a forrást (például: Voproszi Ekonomiki. 6. szám), az eredeti terjedelmhez képest többé-kevésbé rövidített formában közöljük lapunkban.

ВЕНГЕРО-СОВЕТСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ОБОЗРЕВАТЕЛЬ

Восьмой год издания, № 4.

Апрель 1954 г.

АНДРАШ ШОМОШ

ЗАДАЧИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ НАУК НА НОВОМ ЭТАПЕ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО СТРОИТЕЛЬСТВА

Решение Центрального Комитета партии от июня 1953 года и разработанная на его основании правительственная программа означают начало нового этапа развития нашей народной демократии. На новом этапе главное требование социалистического строительства — постоянное повышение жизненного уровня трудового народа, в первую очередь рабочего класса. Условием и решающим средством постоянного повышения благосостояния народа является подъем сельского хозяйства. Путем значительного подъема сельскохозяйственного производства мы можем обеспечить обильное снабжение городского и сельского населения продуктами народного потребления. Поэтому партия и правительство в интересах подъема сельского хозяйства проводят не только перегруппировку материальных и технических средств, а также и перегруппировку научных сил, десятков тысяч специалистов.

Ликвидация отсталости сельского хозяйства, значительное развитие полеводства и животноводства ставят перед работниками сельскохозяйственных наук значительные задачи. Большая программа развития сельского хозяйства, воплощенная постановлением Центрального Комитета партии и Совета

Министров от декабря 1953 года, неосуществима без значительного развития сельскохозяйственной науки, без широкого внедрения результатов научно-исследовательской работы.

Это требует от нас борьбы против консерватизма, отстранения старых способов, препятствующих развитию сельскохозяйственного производства и смелого внедрения новых действенных методов.

*

Располагаем ли мы условиями, необходимыми для того, чтобы отечественные работники сельскохозяйственной науки справились со стоящими перед ними задачами?

Чтобы ответить на этот вопрос, я должен кратко остановиться на переменах, происшедших со времени освобождения страны в области сельскохозяйственной науки.

В период до освобождения страны научная работа в области сельского хозяйства в полной мере носила на себе характерные черты капиталистического строя, обремененного феодальными пережитками.

В корне изменить это положение после освобождения страны было не легкой задачей. В первый период, следующий после освобождения страны, партия сосредоточила основную часть работы на разре-

шении основных вопросов организационного характера, на налаживании подготовки научных кадров. В 1948 году началась реорганизация сельскохозяйственной научно-исследовательской сети. Эту работу можно в основном считать уже завершенной. Ныне уже на всей территории страны опытные станции и научно-исследовательские институты стоят на службе исследовательской работы в области сельского хозяйства. Помимо обеспечения хороших условий труда, государство все больше заботится об обеспечении научных работников соответствующими материальными и культурными условиями.

За прошедшее время значительно изменилось отношение наших исследователей к народно-демократическому государству. Исследовательская работа наших научно-исследовательских институтов и опытных станций все более направлена на разрешение важных задач в области народного хозяйства, подъема сельскохозяйственного производства. Между сельскохозяйственной наукой и сельскохозяйственным производством налаживается все более тесная связь. Трудящиеся крестьянство получает все больше помощи от наших исследователей.

Уважение к работникам сельскохозяйственных наук и специалистов сельского хозяйства проявляется в особенности после опубликования правительственной программы.

В деле разработки постановления о развитии сельского хозяйства партия и правительство в полной мере воспользовались помощью наших ученых. В этой работе участвовало приблизительно 150 лучших специалистов сельского хозяйства. Правительство соответствующим образом вознаграждает своим признанием передовиков научно-исследовательской работы. Недавно 27 исследователей, которые вели выдающуюся работу в разработке правительственной программы, бы-

ли удостоены высоких правительственных наград.

В деле разрешения задач по подъему сельского хозяйства большое значение имеет то, чтобы специалисты использовали прогрессивное наследие венгерской аграрной науки и развивали дальше многочисленные положительные результаты, достигнутые известными венгерскими учеными в области полеводства и животноводства.

В Венгрии научная работа в области сельского хозяйства имеет большое прошлое. Наши специалисты в области полеводства хорошо знают фамилии Шамуэля Тешшедик, Ференца Петэ, Шандора Черхати.

В области селекции растений серьезных результатов достигли Элемер Секач, Ласло Барошш, Рудольф Флейшмани. Выращенные ими виды и в настоящее время распространены во многих районах страны.

В области зоогигиены огромные заслуги имеют Ференц Хутира и Йозеф Марек.

В области растениеводства среди современных исследователей особенно выделяются Йозеф Дярфаш, Вильмош Вешчик, Янош Шурани и Эрне Кемениши.

Среди наших селекционеров чрезвычайно серьезных результатов достигли Курт Седлмайр, Эрне Курник и Аладар Порпаци.

Лауреат премии имени Кошута Лайош Крейбнг разработкой почвенной карты и новой системы удобрения в большой степени содействовал разрешению научных задач последующего периода.

В области животноводства необходимо особо упомянуть ценную научную деятельность Золтана Чукаш (крупный рогатый скот), Йозефа Шандл (овцы) и Артура Хорн (свиноводство).

В области зоогигиены, признанных и заграничей успехов достигли Режэ Маннингер, Янош Мочи и Шандор Котлан.

Имре Ражэ и его сотрудники достигли серьезных результатов в деле механизации сельского хозяйства, прежде всего в разработке отечественного типа полевого трактора.

Все более значительные результаты отечественной сельскохозяйственной науки сами по себе опровергают реакционные точки зрения в области биологии Менделя, Моргана, Вейсмана и его последователей.

Последователи вышеуказанного направления, отворачиваясь от созидательного дарвинизма, отрицают существование закономерностей, сказывающихся в развитии живых существ, т. е. их опознаваемость. Они отрицают то, что люди, зная законы, вскрытые наукой, способны в положительном направлении влиять на процессы развития живых существ. Эта точка зрения осуждает на беспомощность земледельческие науки, отвергает необходимость тесной связи между теорией и практикой. Менделизм-морганизм ничто иное, как теоретическое обслуживание интересов буржуазии в области биологии и сельскохозяйственных наук. Следовательно, тот факт, что буржуазные реакционные круги во всех капиталистических странах и в настоящее время всеми силами поддерживают эту идеалистическую теорию в области биологии, вовсе не является случайностью.

Заслугой передовой советской агробиологической науки является то, что она освободила сельскохозяйственную науку от этого тормоза ее развития. Всемирно-известные представители советской агробиологической науки во главе с Мичуриным, Вильямсом, Лысенко подняли на новую ступень сельскохозяйственную науку. Советская агробиологическая наука доказала несостоятельность идеалистической теории наследственности, которая в противоположность учениям Мичурина приписывает наследствен-

ность мифическим факторам, т. е. действиям гена. Помимо этого последователи Моргана отрицают, что свойства под влиянием окружающей среды изменяемы и в отношении наследственности.

В противоположность идеалистическим взглядам о неизменяемости и непроницаемости природы советская агробиологическая наука развила дальше учение Дарвина и разработала теоретические основы и научные методы целеустремленно-го преобразования живых существ.

Практическая деятельность советских агробиологов блестяще доказывает справедливость теоретических положений советской земледельческой науки, это доказывают также выдающиеся результаты в области урожайности, достигнутые социалистическим сельским хозяйством. Применением и обогащением основных принципов материалистической биологии Мичурин вырастил целый ряд новых сортов растений, прежде всего новых сортов фруктов и создал твердые основы материалистической агробиологии. Вильямс подробно разработал метод земледелия, с помощью которого можно обеспечить, чтобы урожай повышался параллельно с повышением плодородия почвы. Академик Лысенко в ходе своей разветвленной теоретической и практической деятельности многими открытиями и разработкой новых методов обогатил сельскохозяйственную науку. Он открыл закономерность стадийного развития растений и на основании этого разработал метод яровизации посевных культур и решил проблему, связанную с уходом качества картофеля, наблюдаемое в южных районах, т. е. в районах с теплым климатом.

Огромная помощь советской сельскохозяйственной науки играет неосценимую роль во всем, что было достигнуто нами после освобождения страны в деле развития отечественной сельскохозяйственной науки. Особенно большой толчок

развитию отечественной сельскохозяйственной науки придала биологическая дискуссия, проходившая в Советском Союзе в 1948 году. Эта дискуссия была выдающимся этапом в развитии всей агробиологии и всей сельскохозяйственной науки. Под ее влиянием возрос интерес ученых и специалистов сельского хозяйства к теоретическим основам сельскохозяйственной науки, она поставила на повестку дня пересмотр целей и методов научного исследования.

С тех пор мы значительно продвинулись вперед в деле освоения и практического применения мичуринской агробиологической теории и мы проделали этот путь, борясь с антинаучными биологическими взглядами и с основанными на них методами. Для того, чтобы наша сельскохозяйственная наука успешно разрешала стоящие перед ней задачи, необходимо продолжать и развивать борьбу против отсталых идеалистических взглядов и бесплодных методов. Мы должны еще больше стремиться к изучению теории материалистической агробиологии, к правильному применению результатов советской сельскохозяйственной науки и в то же время мы должны уделять значительно больше внимания прогрессивному наследию отечественной сельскохозяйственной науки и стремиться к широкому внедрению наших результатов в научно-исследовательскую работу и в сельскохозяйственное производство.

Перемены, происшедшие со времени освобождения страны в положении сельскохозяйственной науки, в условиях работников науки, в их отношении к народно-демократическому государству и ко всему трудящемуся народу, дали результаты, успехи, достигнутые венгерскими учеными в развитии сельскохозяйственной науки, показывают большие возможности развития отечественной сельскохозяйственной науки. Развитие нашей сельскохозяйственной

ной науки доказывает, что с помощью передовой советской агробиологической науки, используя огромные материальные возможности, обеспеченные народно-демократическим государством, мы располагаем силами, нужными для разрешения научных задач, связанных с подъемом сельского хозяйства.

Разработка новых научных методов, подготовленность сельскохозяйственной науки сами по себе недостаточны для достижения общего подъема сельскохозяйственного производства. Для этого необходимо широкое внедрение современных методов производства, что зависит помимо помощи партии и правительства и содействия сельскохозяйственной науки от деятельности трудящихся, принимающих непосредственное участие в сельскохозяйственном производстве.

На нашей родине в настоящее время имеются важнейшие условия, необходимые для широкого внедрения результатов сельскохозяйственных наук в сельскохозяйственное производство. Партия и правительство мобилизуют большое количество материальных и технических средств, большое число специалистов в интересах развития сельского хозяйства, а в особенности для укрепления социалистических крупных сельскохозяйственных предприятий. Однако, укрепление социалистических крупных хозяйств предполагает и охватывает более широкое внедрение и более квалифицированное применение результатов сельскохозяйственной науки.

В деле подъема сельскохозяйственного производства очень большая роль принадлежит мелким крестьянским хозяйствам. В мелко-товарных хозяйствах возможности внедрения результатов науки безусловно значительно более ограничены, чем в крупных хозяйствах, хотя при условиях народно-демократического строя и мелко-товарные хозяйства располагают этой возможностью.

Все это доказывает, что в ходе усилий, направленных на подъем сельского хозяйства, имеются все возможности для сосредоточивания сельскохозяйственных наук целиком и полностью на разрешение этих великих задач с тем, чтобы наша развивающаяся наука плодотворно воздействовала на работу тружеников села, на производственную деятельность государственных хозяйств, машинно-тракторных станций и единоличных крестьянских хозяйств.

*

Основным вопросом подъема сельского хозяйства является существенное повышение урожайности. Лишь таким путем мы можем обеспечить лучшее снабжение народа продуктами питания и снабжение промышленности сельскохозяйственным сырьем.

Важнейшим условием повышения урожайности является повышение плодородия почвы. Как раз поэтому партия и правительство уделяют чрезвычайно большое внимание этому вопросу.

Качество нашей плодородной почвы значительно ухудшилось в результате хищнического хозяйствования во время прошлого капиталистического строя. Кроме того этому содействовало и то обстоятельство, что после освобождения страны мы не сумели расширить поголовье скота и кормовой базы, являющейся основой животноводства в таких масштабах, чтобы покрыть потребность в органическом удобрении, необходимом для улучшения истощенной почвы. Поэтому мы можем рассчитывать на постоянное и серьезное повышение урожайности лишь в том случае, если мы должным образом утучним почву и восстановим ее плодородность.

Следовательно, основной задачей научно-исследовательской работы в этой области является — на основании передовой советской агро-

биологической науки — внедрить на территории всей страны основы методов повышения плодородия почвы, обеспечивающих обильный урожай. В интересах осуществления этого наши ученые должны разработать новые методы обработки навоза, далее методы применения зеленого компоста и искусственного удобрения, современные приемы обработки почвы, которые защитят почву от эрозии.

Однако, на значительной части территории страны, применяя исключительно только эти методы, мы не сможем достигнуть результатов. Здесь речь идет о такой территории, как например, затисская засоленная почва, известковая почва между Дунаем и Тиссой, где почва значительно истощилась в результате антинаучного ведения хозяйства до освобождения страны. Наши специалисты должны разработать соответствующие методы мелиорации почвы, подходящие для этих районов (способы мелиорации засоленных, песчаных, карстовых почв, методы использования торфа и т. д.). Окончательное улучшение плодородия почвы и постоянное повышение урожайности невозможно без разработки севооборота для отдельных районов. Поэтому в области растениеводства главной задачей является разработка систем севооборота для отдельных районов, в ходе которой необходимо обращать большое внимание на травопольные севообороты системы Вильямса. Без вышеуказанного невозможно добиться комковатой структуры почвы.

Одновременно с системами севооборота необходимо разработать и системы обработки почвы и удобрения. Здесь должно быть разрешено множество детальных вопросов.

При настоящем уровне производства зерновых культур, снабжения страны хлебом нельзя считать полностью обеспеченным. Поэтому в постановлении партии и правитель-

ства в качестве важнейшей задачи на ближайшие годы фигурирует разрешение зернового вопроса. В настоящее время под зерновые культуры занято 35 процентов (3,5 миллиона кадастровых хольдов) пахотной земли страны. Постановление предусматривает разрешить зерновой вопрос путем повышения среднего урожая с хольда на 1—1,5 центнера. В качестве более далекой цели необходимо добиться обеспечения потребностей населения в зерне с меньшей территории, чем до сих пор, что невозможно без дальнейшего повышения урожайности. Это нужно потому, что в результате большого развития животноводства и промышленности требуется все большее количество кормовых и технических культур. Удовлетворение этой значительной потребности при площади, занятой под кормовые и технические культуры в настоящее время, невозможно даже при значительном повышении урожайности.

Дальнейшее повышение урожайности зерновых культур затрудняется вследствие того, что в большинстве мест зерновые не имеют соответствующего предшественника. На основной части пахотной площади, занятые под зерновые культуры, озимые злаки сеят после кукурузы. Однако, кукуруза вообще поздно убирается и поэтому не остается достаточно времени для проведения предпосевных работ по обработке почвы. Перед сельскохозяйственной наукой стоит задача разработать методы, с помощью которых и после кукурузы можно будет обеспечить обильные урожаи зерновых. Эта задача должна быть разрешена частью путем разработки многих агротехнических методов, а частью путем выращивания сортов кукурузы с меньшим вегетационным периодом.

Кроме этого, конечно, необходимо дальше работать над улучшением качества выращиваемых сортов зерновых.

Множество задач стоит перед нами и в области разрешения вопроса механизации уборки зерновых. Постепенный переход к комбайновой уборке делает необходимым разработку полной технологии уборки с помощью комбайна.

Кроме разрешения зернового вопроса важнейшей задачей в области растениеводства является обеспечение кормовой базы, необходимой для животноводства. Без соответствующей кормовой базы нельзя себе представить животноводства высокого уровня. К сожалению и в этой области сказывается чрезвычайно большое отставание. Поэтому впредь мы должны приложить все силы, чтобы быстрее наверстать отставание.

Постановление предусматривает в связи с развитием производства кормовых в качестве важнейшей задачи — при принятии во внимание условий поливного и неполовного хозяйства — разработку системы бесперебойного снабжения кормовыми и разработку новых методов выращивания кормовых культур. Задачей наших исследователей является на основании вышеуказанных принципов разработать для отдельных районов новые методы выращивания, с помощью которых можно будет достичь значительно большего урожая кормовых. Особое внимание следует обратить на разработку так называемого зеленого конвейера, чтобы с его помощью каждое хозяйство, начиная с ранней весны до наступления зимы, имело возможность бесперебойно обеспечивать наличие свежего зеленого корма.

Среди различных кормовых культур особое значение имеют мотыльковые кормовые. С их помощью можно получить, во-первых — более ценное зеленое удобрение, то-есть сено, а с другой стороны — их выращивание требует от почвы значительно меньше питательных веществ и даже, что касается содержания азота мотыльковые культуры до известной

степени даже обогащают почву. Поэтому в ходе последующих лет на передний план должны быть поставлены люцерна и остальные мотыльковые кормовые культуры. Исследователи, занимающиеся вопросом выращивания и селекции, должны сосредоточить свое внимание в первую очередь на эти растения и разрешением имеющихся в этой области задач должны оказать действенную помощь хозяйствам, выращивающим кормовые культуры.

Успешного разрешения выращивания кормовых культур на нашей родине трудно себе представить без широкого применения пожнивного посева. В результате применения пожнивного посева возникает возможность выращивать культуры на такой площади, где в тот же самый сезон выращивались другие культуры. Сравнительно плотная населенность нашей родины вдвойне обосновывает широкое применение пожнивного сева. Задачей сельскохозяйственной науки является при принятии во внимание свойств важнейших урожайных районов, разработать методы пожнивного сева для каждого отдельного района.

Основой современного животноводства высокого уровня является урожайное пастбищное хозяйство и луговодство. Урожайность наших пастбищ и лугов вовсе не отвечает этим требованиям. Снимаемый урожай очень низок. Задачей исследователей является разработка таких методов мелиорации, возобновления и посадки лугов и пастбищ, с помощью которых по истечении короткого времени значительно возрастет урожайность пастбищ и лугов.

После зерновых важнейшей культурой является картофель. Урожайность картофеля в настоящее время совершенно неудовлетворительна, средний урожай картофеля едва достигает 40 центнеров с гектара. В чем заключается главная причина такой низкой урожайности?

Она заключается в том, что исследователи, занимающиеся выращиванием картофеля до сих пор не разработали для важнейших картофельных районов комплексной агротехники картофеля. Точно так же не разработаны еще методы выращивания посевных клубней для отдельных районов. Необходимо разрешить еще множество задач и в области улучшения выращиваемых теперь сортов.

Все большее значение приобретает на нашей родине выращивание раннего картофеля. В наших южных районах для выращивания раннего картофеля имеются хорошие условия. Дальнейшее развитие выращивания раннего картофеля требует поставить на передний план сорта картофеля, дающие урожай два раза в год.

Урожайность чрезвычайно низка и в области выращивания овощей. Это вызвано отсутствием подходящих методов выращивания. В отношении овощеводства положение таково же, как при других сельскохозяйственных культурах: до сих пор еще не разработаны севообороты важнейших сельскохозяйственных районов, системы обработки и удобрения почвы. Недостатком здесь является и то, что мы не располагаем хорошими отечественными сортами некоторых видов овощей.

Много задач стоит перед нами и в области развития овощеводства закрытого грунта. Большое развитие выгонки делает необходимой разработку новых методов выращивания междурядных культур. Для того, чтобы добиться успешной ранней весенней выгонки надо выращивать такие новые сорта выгонки перца и помидоров, которые соответствующим образом закрепляются и дают хороший урожай даже при скудном зимнем солнечном свете.

Необходимо разрешить множество технических проблем в связи с использованием теплых источников для выгонки.

В последующие годы мы должны обращать больше внимания на развитие всемирно-известного венгерского виноградарства и плодородства. Производство и в этой области за последние годы развивалось неудовлетворительно. Мы сможем удовлетворять возросшим отечественным требованиям и требованиям по экспорту лишь существенным улучшением положения в этой области. Поэтому постановление наметает разработку комплексной агротехники плодородства и виноградарства. Дальнейшей существенной задачей является разработка перспективных планов плодородства и виноградарства.

Специфической задачей в области плодородства является разрешение проблем, связанных с выращиванием фруктов на территории между Дунаем и Тиссой. Такой задачей является, например, открытие возбудителя апоплексии абрикос, ликвидация бесплодности Панди и разработка наиболее подходящего метода так называемого двойного выращивания.

Важнейшей задачей в области виноградарства является разведение самоплодного сорта винограда, выносливого по отношению к переносимости и мучнистой росе и не имеющего никакого неприятного привкуса.

Животноводство по своей численности со времени освобождения страны прошло значительное развитие. Однако, животноводство в отношении качества оставляет еще много желать. В настоящее время оно не стоит на том уровне, чтобы суметь бесперебойно обеспечивать требования трудящихся в мясе, молоке и жирах. В целях скорейшей ликвидации существующих недостатков постановление намечает в качестве задач исследователей в области животноводства развитие методов кормления, повышения продуктивности отдельных пород скота, усовершенствование существующих

пород скота и в дальнейшем развитии маточных ферм.

В области развития методов кормления скота необходимо в первую очередь улучшить методы, с помощью которых можно повысить усвояемость кормов и значительно повысить перевариваемость отдельных сортов кормовых. Наши исследователи должны стремиться к составлению различных мешанок, содействующих развитию скота и повышающих его продуктивность.

Повышение продуктивности различных пород скота осуществимо посредством улучшения кормления, стойловых условий и улучшения породы. При улучшении стойлового содержания первоочередной задачей является усовершенствование существующих типов стойл, чтобы они как можно лучше отвечали требованиям гигиеничного содержания скота. Эти задачи должны быть разрешены совместно специалистами животноводства и строительной промышленности.

В области скотоводства перед нами стоит задача улучшать дальнейшие отечественные породы, в первую очередь краснопеструю венгерскую породу.

В интересах повышения продуктивности свиноводства надо дальше развивать способы откорма. Мы должны стремиться к сокращению срока откорма. Свиноводы должны стремиться к выведению нового типа породы „мангалица“, далее к улучшению породы венгерской белой свиньи. Нужно непременно развивать дальше результаты, достигнутые в деле выведения гетерозисных пород.

В области овцеводства надо усовершенствовать методы, с помощью которых можно повысить продуктивность троика используемых овец. Далее мы должны уделять внимание разработке таких методов воспитания, с помощью которых можно будет обеспечить настриг шерсти в 8 кг. Важнейшей задачей в области

улучшения качества шерсти устранение ниток.

В области коневодства важной задачей является выведение тяжело-возной породы.

В области зоогигиены необходимо и в дальнейшем обращать большое внимание на борьбу с ящуром, туберкулезом, эпидемическим выкидышем, с паразитными заболеваниями. Для улучшения свиноводства необходимо разработать методы, с помощью которых можно будет более успешно бороться со свиной чумой, с болезнью Ауеского и с гнойной бронхопневмонией поросят, а также удешевить методы лечения. Необходимо улучшить и способы борьбы против инфекционных заболеваний домашней птицы.

*

После освобождения страны сельскохозяйственная наука значительно развилась. Однако, постоянно повышающегося производства, обеспечивающего основы для дальнейшего развития социализма, разрешения задач на новом этапе развития нашей народной демократии невозможно осуществить без значительного повышения научно-исследовательской работы. Как раз поэтому наши ученые, специалисты сельского хозяйства должны приложить все силы, чтобы лучше освоить и соизмерительно применять теоретические основы мичуринской биологии.

Это особенно важно потому, что часть наших исследователей не в достаточной мере придерживается мичуринской агробологии, так как она лишь формально освоила мичуринскую биологию, не поняв по-настоящему ее сущности.

Этим объясняется, что отдельные селекционеры в ходе своей работы стремятся создавать так называемую „чистую линию“. Они проводят селекционную работу механически, не принимая во внимание преобразующего воздействия среды. Неправильным применением инцуктивирования они стремятся создать

новые породы. Им еще неясно значение направленного воспитания избирательного оплодотворения и вегетативной гибридизации.

Большим недостатком нашей селекционной работы является то, что она недостаточно согласована с практической работой и поэтому работающие в сельском хозяйстве селекционеры часто не в состоянии справиться со своими задачами.

В научно-исследовательской работе в области животноводства серьезной ошибкой было то, что вместо исследований, вскрывающих окончательную связь явлений, участились исследования, повторяющие заграничные эксперименты.

Отсутствие критики и самокритики привело к отсутствию плодотворных принципиальных дискуссий в области сельскохозяйственной науки.

Впредь наши исследователи должны в значительно большей мере опираться на прогрессивное наследие. Они должны тщательно изучать созданные в течение многих лет методы, породы, различные способы выращивания. Нет сомнения, например, что если при разработке севооборотов, систем обработки почвы и удобрения для отдельных районов мы примем во внимание созданные на практике приемы, тогда можно будет выяснить в течение более короткого времени много детальных вопросов.

Непременно нужно улучшить положение и в области применения на практике советских агротехнических и зоотехнических методов. До сих пор мы часто механически перенимали передовые советские агро- и зоотехнические методы, не обращая внимания на разницу между климатическими условиями Советского Союза и нашей родины, а также на разницу в технической подготовке и в применяемой системе севооборота. В результате этого в нашей научно-исследовательской работе часто наблюдался схематизм. Так случилось и при внед-

рении травопольного севооборота и при внедрении хлопка и других растений.

Делая из этого соответствующие выводы, мы должны впредь решительно выступать против таких явлений.

Впредь перед внедрением каждого отдельного передового метода научно-исследовательские институты должны проводить эксперименты и лишь после этого можно начать вводить данный способ в форме наиболее подходящей для условий нашей родины.

Много ошибок допустили при передаче передовых методов и наши органы по пропаганде. Не раз они рекомендовали применять на практике такие методы, о правильности которых они не убедились предварительно на основании заключения исследователей. Часто бывало, что различные брошюры, популяризирующие различные методы и приемы, не попадали к соответствующим работникам, они пылились на полках какого-нибудь районного или областного совета, а часто, если они даже попадали на место назначения, их не прочитывали, так как их язык был слишком сложен.

Повышение уровня научно-исследовательской работы тормозило и то обстоятельство, что часть наших научно-исследовательских работников не наставляла смело на внедрении разработанных и проверенных новых методах. Случалось, что некоторые исследователи, которые видели правильность некоторых изданных распоряжений не обратили на это своевременно внимания руководящих органов, не боролись в достаточной степени за осуществление правильной точки зрения, вместо этого они сами подчеркивали — хотя безо всякого убеждения — правильность изданного распоряжения, неспособствуя таким отношением быстрому искоренению ошибок.

Развитие сельского хозяйства затруднялось во многих отношениях и вследствие того, что передача научных результатов для применения на практике шла очень медленно. Многие научно-исследовательские работники на считали и по сегодняшний день не считают своей задачей внимательно следить за дальнейшей судьбой разработанных ими агроприемов и выведенных ими пород. Им еще неясно, что отдельные приемы или же новая порода могут широко применяться лишь в том случае, если помимо опытов, произведенных на опытных участках, их жизнеспособность будет доказана и испытаниями, производимыми в производственных масштабах. Мы должны видеть, что подлинной пробой для результатов научной работы является сама практика. Каждый исследователь, занимающийся разработкой нового метода или же выведением новой породы, должен постоянно следить за дальнейшей судьбой результатов его исследования и он сам должен позаботиться о том, чтобы эти результаты внедрялись быстрее в практическую работу.

Для более быстрого распространения новых методов и новых пород необходимо использовать лекции, курсы, демонстрации, проводимые на опытных станциях. Наши научно-исследовательские институты, опытные станции и сельскохозяйственные техникумы должны проводить консультации для госхозов, производственных кооперативов и крестьян-единоличников, куда они смело могут обращаться за разрешением различных производственных проблем.

Государственные хозяйства и производственные кооперативы должны в первую очередь показать, каких больших результатов можно достигнуть в крупном социалистическом сельском хозяйстве. Задачей госхозов, как будущих образцовых хозяйств своего района является снабжать сельскохозяйственные

предприятия своего района селекционными семенами и племенным скотом, а также показать путь в деле применения развитых агротехнических методов. Агрономы госхозов, производственных кооперативов и машинно-тракторных станций должны совместно с работниками сельскохозяйственных наук бороться за разработку новых методов в растениеводстве и животноводстве и за внедрение этих методов в сельскохозяйственное производство.

Десяткам тысяч наших научных работников и специалистам сельского хозяйства излишне доказывать, что крупное социалистическое хозяйство является наиболее благоприятной территорией для применения результатов науки. Однако, нельзя забывать, что в настоящее время на значительной части пахотной земли нашей родины, на землях мелких и средних крестьян ведется единоличное хозяйство. Это, конечно, ставит перед работниками сельскохозяйственной науки задачу помимо разработки методов, подходящих для применения в социалистическом секторе, обращать большое внимание на разработку агротехнических методов, методов удобрения кормления, подходящих для мелкотоварного хозяйства.

Было бы неправильно придерживаться точки зрения, что нет возможности применять результаты сельскохозяйственной науки в мелкостроительных хозяйствах, подерживаемых нашим народно-демократическим государством. Это, од-

нако, вовсе не противоречит тому положению, что хорошо организованное социалистическое крупное хозяйство и в отношении применения завоеваний науки в значительной степени превосходит мелкотоварные крестьянские хозяйства и капиталистические крупные хозяйства.

*

Постановление партии и правительства от декабря 1953 года наметило задачи, от осуществления которых зависит подъем нашего сельского хозяйства. Каждый работник сельскохозяйственной науки, каждый специалист сельского хозяйства должен считать своим кровным делом возможно лучшее и быстрое проведение работы, намеченной этим постановлением. Они должны в полной мере использовать возможности, предоставленные народной демократией для подъема сельскохозяйственного производства, для расцвета венгерской сельскохозяйственной науки.

Ученые и специалисты сельского хозяйства должны проникнуться сознанием, что их работа является важным фактором в деле осуществления постановления партии и правительства. Все результаты, достигнутые в области развития сельского хозяйства, в области внедрения завоеваний науки в сельскохозяйственное производство способствуют повышению жизненного уровня трудового народа, построению социализма.

С ПОМОЩЬЮ НОВОЙ ДОМНЫ МЫ СМОЖЕМ БОЛЕЕ УСПЕШНО ПРОДОЛЖАТЬ БОРЬБУ ЗА ПОВЫШЕНИЕ БЛАГОСОСТОЯНИЯ ТРУДОВОГО НАРОДА

В течение нескольких лет трудовой народ всей страны с напряженным вниманием следит за строительством крупнейшего творения нашего пятилетнего плана Металлургического комбината имени Сталина. Там, где 2-3 года назад растопались обширные пашни, хлебные и кукурузные поля, теперь вырос новый город. Сталинварош и огромный Металлургический комбинат достойно свидетельствуют о результатах упорной работы нашего трудового народа. Окончание строительства домны № 1 свидетельствует о самоотверженной работе многих тысяч землекопов, бетонщиков, сварщиков, монтажников, инженеров. Теперь огромная домна производит уже плавку чугуна. Страна дала Металлургическому комбинату много миллионов кирпичей, сотни тонн стальных листов и теперь, после завершения строительства первого объ-

екта стальной гигант начинает оплачивать нашему народу за его труд и затраты: домна дает чугун для производства новых сельскохозяйственных машин, нового оборудования для легкой промышленности, для изготовления транспортных средств.

После исполнения Гимна на трибуну поднялся директор Металлургического комбината имени Сталина Амбруш Боровски, который рассказал, что в знак признания выдающейся работы строителей Сталинвароша и Металлургического комбината правительство наградило целый ряд трудящихся. В знак признания заслуг среди трудящихся были распределены премии на общую сумму более 400 000 форинтов.

Затем бригадир бригады плотников Ласло Слободник от имени строителей домны передал новое мощное сооружение.

Речь министра металлургической и машиностроительной промышленности Михая Жофинец

— Сердца строителей великого творения с правом наполняются чувством гордости при виде того, за что они боролись в течение нескольких лет. Сталинварош и Металлургический комбинат и один из важнейших участков последнего, передаваемая сегодня домна, являются плодами усилий нашего на-

рода, строящего социализм и работающего над созданием собственного благосостояния.

Каждый венгерский рабочий, трудящийся крестьян и интеллигент смотрит на Сталинварош, на новую домну, как на стройку мира величайших масштабов. Сталинварош, работа над созданием Метал-

лургического комбината имени Сталина в сознании нашего народа неотделимо связаны с мыслью о защите мира. Домна, сдаваемая теперь в эксплуатацию, является для нашего народа и для наших друзей, живущих за пределами нашей страны, для миллионов борцов за мир символом воли к миру венгерских трудящихся, проявляющейся в их делах.

Сегодня наступил тот день, когда домна Комбината имени Сталина дает чугун, который большей частью в виде стали будет передан машиностроительным заводам. Начиная с сегодняшнего для тракторы, инструментальные станки, сельскохозяйственные машины, велосипеды будут производиться не только из диошдьерской, оздской и чепельской стали, но и из стали, переработанной из чугуна, производимого на Комбинате имени Сталина.

На нынешнем этапе нашего развития пуск сталинварошской домны имеет особое значение. Особое значение пуск новой домны имеет потому, что он в значительной мере увеличивает наличие стали, служащей осуществлению программы подъема сельского хозяйства и этим придает еще больше реальности осуществлению замечательной программы. Венгерское сельское хозяйство вступило в фазу большого расцвета. Результатом программы будет больше хлеба, мяса и других продуктов питания.

Однако, результаты не приходят сами собой. Условия победы мы должны создать сами, своим упорным трудом. Прежде всего мы должны повысить механизацию сельскохозяйственного производства. Мы должны давать деревне все большее количество средств производства: тракторов, комбайнов, плугов, борон и малых сельскохозяйственных машин.

Пуск новой домны имеет особое значение и потому, что он способствует укреплению оплота нашего государства — братского союза рабо-

чего класса и трудящегося крестьянства.

Эта стройка, которая провозглашает созидательную силу рабочего класса, оказывает огромную помощь населению деревни. Одной из важнейших материальных основ союза рабочих и крестьян являются чугун и сталь, которые в результате труда рабочих превращаются в машины, облегчающие крестьянский труд, повышающие его производительность и доходность. Пусть дружеский союз рабочего класса и трудового крестьянства будет столь же устойчив и прочен, как сталь, производимая из сталинварошского чугуна!

Производство сталинварошской домны будет способствовать также в большей мере повышению производства товаров широкого потребления, даст возможность выпускать больше машин для легкой, пищевой и не в последнюю очередь для строительной промышленности с тем, чтобы мы имели возможность снабжать население важнейшими промышленными и потребительскими товарами. Новая домна окажет огромную помощь в деле закрепления результатов, достигнутых в области индустриализации. Это чрезвычайно важно с точки зрения народного хозяйства и с точки зрения зрения всего населения.

Наша небольшая страна располагает уже ныне развитой, сильной и многосторонней промышленностью. При должной организации и благоприятных условиях наша промышленность способна разрешать чрезвычайно важные задачи. Если мы теперь замелим существовавшие до сих пор слишком ускоренные темпы индустриализации и, собрав все силы, поставим в центр нашей работы закрепление достигнутых до сих пор результатов, мощь и большая подготовленность нашей промышленности развернутся в еще большей мере.

Однако, условием этого укрепления, помимо обеспечения необходи-

мого количества угля и электроэнергии, является то, чтобы металлургические предприятия обеспечили страну должным количеством продукции. Сталинварошская домна, которая сможет повысить производство чугуна нашей страны на 30 процентов, следовательно, почти на одну треть, облегчает заботы, связанные с обеспечением материалами и будет способствовать достижению в области укрепления ра-

боты промышленности устойчивых, прочных результатов.

Включение сталинварошской домны в нашу хозяйственную систему продвинет вперед экономическую политику партии и правительства, продвинет вперед дело повышения жизненного уровня. Эта стройка является новой твердыней в нашей борьбе за повышение благосостояния!

Результаты самоотверженного труда нашего рабочего класса и технической интеллигенции

Мы достигли этого успеха прежде всего благодаря самоотверженной, воодушевленной работе нашего рабочего класса и технической интеллигенции. Это относится не только к сталинварошцам.

Помимо больших результатов строителей Сталинвароша важную роль в этом сыграли те, кто не здесь, на месте, а далеко по всей стране, на предприятиях способствовали пуску сталинварошской домны.

Предприятия, сотрудничающие с комбинатом, подали руку помощи, великое национальное движение всей промышленности сделало возможным достижение этой цели.

Строители домны, монтажники, рабочие, производившие составные части домны и борющиеся вместе с ними инженерно-технические работники провели поистине героическую работу. В ходе великих работ спаялись воедино работники физического и умственного труда, инженеры и рабочие. Таким образом они сумели преодолеть трудности, возникающие во время работы. Навстречу оставание в начале строительства и закончить строительство фундамента домны до намеченного срока удалось, например, благодаря новаторскому предложению инженера Ласло Тарьян, разработанному на основании предложений рабочих, благодаря воодушевленной

работе бригады Орбан Дарваш и других отличившихся бригад. Трудящиеся предприятия по закладке оснований фундаментов, совместно с монтажниками завода МАВАГ, победившими во многих боях за создание мостов, совместно с рабочими-строителями показали пример упорного труда, часто в непогоду, не раз при сильном морозе. Самоотверженную, воодушевленную работу провели при монтаже трубопроводов и газопровода трудящиеся Предприятия по содержанию мостов под руководством бригадира Яноша Сукова. Путевые рабочие Управления государственных железных дорог продолжали свою работу в более чем 20-ти градусный мороз. На высоте в 60 метров, при ветре и морозе работали героические монтажники вагоно- и машиностроительного завода имени Вильгельма Пика.

Наш трудящийся народ окружил строителей Сталинвароша большой любовью и уважением. Среди строителей Сталинвароша имеются три лауреата премии имени Кошута, 61 человек удостоен правительственных наград, среди строителей Сталинвароша 3000 стахановцев и более 9000 трудящихся удостоено значком „Комбинат имени Сталина“.

Здесь прославился бригадир Иштван Слипчевич, за проведенную здесь работу главный инженер Трес-

та инженерного строительства Йожеф Бонта был удостоен премии имени Кошута.

Но бесконечным был бы перечень фамилий тех трудящихся, которые своим самоотверженным трудом способствовали пуску домны Металлургического комбината имени Сталина.

Здесь перед нами гигантский корпус новой домны. К такому огромному результату привел упорный, честный труд.

Этот пример учит нас работать с таким же упорством на всех участках производства, с такой же целеустремленностью бороться за достижение дальнейших результатов. Страна рассчитывает на то, что венгерские металлургии будут способствовать повышению жизненного уровня всего народа выполнением производственного плана, улучшением качества продукции и снижением себестоимости.

В построении домны Комбината имени Сталина участвовало и тру-

довое крестьянство. Деревня пригласила сюда своих сынов и дочерей, чтобы они на стороне рабочего класса помогли создать наше великое творение. Сталинварош, Металлургический комбинат имени Сталина превратились в подлинный символ союза рабочего класса и трудового крестьянства.

В создании Комбината имени Сталина и новой домны огромная заслуга принадлежит молодежи. Молодежь бесчисленный раз доказала, что своей самоотверженностью и воодушевлением она способна встать во главе строительной работы. Но не естественно ли, что самым самоотверженным борцом за создание молодого социалистического города является именно молодежь?

Политическая сознательность, профессиональные знания, уверенность молодых строителей Сталинвароша, научившихся в Сталинвароше строительству социализма значительно возросла.

Борьбой за построение Комбината имени Сталина руководила партия

Решающим фактором успеха строительства была наша партия, Венгерская партия трудящихся. Партия организовала борьбу и руководила борьбой за построение Металлургического комбината имени Сталина, за пуск в эксплуатацию новой домны. Партия воодушевляла на борьбу строителей новой домны, превратила в национальное дело борьбу за осуществление этой цели. Партия привлекла к этой работе десятки тысяч рабочих, тысячи инженеров и техников, работающих на более 60 предприятиях и в проектных конторах страны.

Партия воспитала строителей города и Металлургического комбината, партия воодушевляла строителей, закаляла их энергию, повышала их любовь к родине. Терпеливая воспитательная работа партии создала героев из простых людей.

Дружеская, бескорыстная братская помощь Советского Союза дала возможность построить домну.

Основную часть проектов новой домны мы получили от Советского Союза. Советский Союз предоставил нам современные машины и оборудование. Наши инженеры и техники изучали на месте, в Советском Союзе работу самых передовых в мире металлургических комбинатов. Здесь, на строительстве Металлургического комбината имени Сталина, советские люди оказывали непосредственную помощь в деле проведения этой работы гигантских масштабов.

Наши советские друзья боролись совместно с венгерскими трудящимися и совместно с ними победили в борьбе за создание новой домны. Мы благодарим за это советских товарищей, участвовавших в этой

работе, благодарим великий Советский Союз.

Уважаемые товарищи!

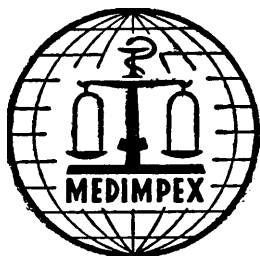
Домна сталинварошского Металлургического комбината пущена в эксплуатацию и мы теперь более уверенно можем следовать вперед по пути осуществления намеченных целей. Цель ясна: мы хотим создать для нашего трудового народа прочное, постоянное благосостояние, счастливую жизнь!

Осуществлению этой цели содействует все шире раздвигающееся воодушевленное трудовое соревнование в честь Съезда партии. Трудовые обязательства достойно выражают тот интерес, с которым венгерский трудовой народ ожидает Съезд, любовь и доверие, которые проявляют наши трудящиеся к партии.

Весь трудовой народ с правом проявляет большой интерес к Съезду партии, ведь это будет первый съезд, проводимый на новом этапе развития. Съезд на продолжительное время определит задачи нового этапа и ясно покажет путь, ведущий к благосостоянию, к дальнейшему подъему.

Трудовые успехи, рождающиеся в ходе трудового соревнования в честь Съезда, свидетельствуют о том, что наши трудящиеся считают своим кровным делом осуществление решений Центрального Комитета партии и готовы к их полному претворению в жизнь.

Труд нашего трудящегося народа, олицетворенным символом которого является и сталинварошская домна, поведет нас к большому изобилию, к лучшей, более прекрасной и богатой жизни.

„МЕДИМПЭКС“

Венгерское Внешнеторговое Предприятие
по Фармацевтическим Продуктам

Телефон 114—890, 114—048

Почтовый адрес: Будапешт № 62.

Почтовый ящик 326. Телеграфный адрес:

МЕДИМПЭКС, БУДАПЕШТ

ВЕНГЕРСКОЕ ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ
ПО СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫМ ТОВАРАМ

АДРЕС: БУДАПЕШТ, V., УЛ. НАДОР 22

Адрес для телеграмм: АГРИМПЭКС Телефон 180-996.

Экспортирует во все страны света:

РАЗЛИЧНЫЕ СЕМЕНА (семена огородных растений, семена технических культур, семена злаковых растений, семена цветов). МЕЛЬНИЧНЫЕ ПРОДУКТЫ (пшеничную муку), СЫРОЕ И РАФИНИРОВАННОЕ РАСТИТЕЛЬНОЕ МАСЛО, МАРГАРИН, СЕМЕНА СТРУЧКОВЫХ РАСТЕНИЙ (фасоль, горох, чечевица) САХАР, СОЛОД, КРАХМАЛ, ПРИВИТЫЕ ВИНОГРАДНЫЕ САЖЕНЦЫ

СОВЕЩАНИЕ ПЕРЕДОВИКОВ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

9-го марта Центральный Комитет Венгерской партии трудящихся и Совет Министров Венгерской Народной Республики созвали совещание передовиков энергетической промышленности, которое состоялось в Доме профсоюза металлистов. В совещании приняли участие директора, главные инженеры и лучшие работники электростанций и распределительных станций, работники партийных и массовых организаций областей и вышеназванных предприятий, представители предприятий, производящих энергетическое оборудование, а также научно-исследовательских и проектных учреждений энергетической промышленности.

С докладом на совещании выступил министр тяжелой промышленности, член Политбюро ВПТ Иштван Хидаш. В прениях по докладу выступило двадцать семь человек, затем участники совещания приняли публикуемую ниже резолюцию.

Во вступительной части резолюции указывается на значение производства электроэнергии в выполнении правительственной программы и подчеркивается, что самое важное — это расширение энергетической базы, а также обеспечение бесперебойной работы электростанций и сети.

Затем в резолюции подробно перечисляются задачи :

1. Работники энергетической промышленности будут полностью выполнять и перевыполнять свой народнохозяйственный план.

2. Профилактический ремонт на электростанциях нужно организовать и проводить так, чтобы простой механизмов, предусмотренный планом по предупредительному ремонту на 1954 год, был снижен на 10%.

3. Улучшить качество профилактики. Крупный ремонт, предполагаемый на 1954 год, провести возможно более тщательно, чтобы ха-

латно выполненная профилактика не привела к перебоям в энерго-снабжении.

4. Хорошей организацией профилактики и снижением срока летнего крупного ремонта достичь того, чтобы капитальный ремонт на всех электростанциях был закончен до 31 октября 1954 года.

5. В интересах хорошей подготовки профилактики позаботиться об удовлетворении потребностей в рабочей силе, материалах и инструменте.

6. Для снижения количества и продолжительности перебоев, происходящих от неправильного ведения производства, необходимо, чтобы трудящиеся были хорошо знакомы с порученным им оборудованием и директивами производства. В этих целях руководителям электростанций и распределительных станций необходимо позаботиться о том, чтобы во втором квартале года каждый работник получил инструкции производства и ознакомился с ними.

7. Участники совещания обязуются всеми средствами обеспечивать соблюдение производственных инструкций на электростанциях и распределительных станциях.

8. Необходимо увеличить рентабельность действующих электростанций. В интересах этого :

а) потребление удельной теплоты — в расчете на целый год — снизить по крайней мере на один процент и тем самым сэкономить 60 000 тонн угля с нормальной калорийностью,

б) на два процента снизить потребление энергии самими электростанциями,

в) в интересах увеличения рентабельности во всех случаях соблюдать нормы топки.

9. В целях содействия бесперебойной работе электростанций и распределительных станций плано-

мерно увеличивать знания специальности руководителей и работников производства.

10. В целях рентабельной работы и обеспечения бесперебойности лучше снабжать электростанции приборами, увеличить автоматизацию оборудования. Руководители электростанции должны позаботиться о правильной эксплуатации и соответственной профилактике имеющихся приборов и автоматов.

11. В целях снижения количества и продолжительности перебоев распределительные станции должны позаботиться о дальнейшем развитии, профилактике и проверке защитного оборудования. Для этого нужно создать соответственные информационные органы. Системати-

ческим ведением карт и учета недостатков снизить до минимума опасность несчастных случаев.

12. Электростанции и распределительные станции должны подготовить подробные технические и организационные инструктивные планы для осуществления этих решений. В технических и организационных инструктивных планах необходимо подробно указать все те задачи, которые содействуют развитию электростанций и распределительных станций, обеспечению бесперебойности производства, снижению числа и продолжительности перебоев, уменьшению времени ремонта, улучшению качества работы и большей рентабельности производства.

„ЭЛЕКТРОИМПЕКС“

Государственное Предприятие Внешней Торговли
по электротехническим и точно-механическим товарам

Почтовый адрес: БУДАПЕШТ 501. п/я 8. Телегр. адрес: „Электро“ Будапешт

Электрические счетчики — Измерительные приборы — Кабели и провода — Электромонтажные материалы — Бытовые электроприборы — Изолирующие материалы — Медицинское электрооборудование — Рентгеновские аппараты — Телефонные станции, аппараты — Телеграфное оборудование — Приемные и передаточные радиостанции — Сигнализационное оборудование для железных дорог — Радиоприемники и комплект деталей для сборки радиоприемников — Узколучевые кинопроекторные аппараты — Патефоны — Репродукторы и динамики — Мегафоны для стадионов — Выпрямители — Ампулы и стеклянные изделия для медицинских и химических целей — Термосы — Лампы накаливания — Радиолампы для передатчиков и радиоприемные лампы — Линзы очковые, оптические изделия — Геодезические приборы — Часы — Медицинский инструментарий — Лабораторное оборудование

ХРОНИКА

2 марта

В текущем году снова начнутся работы по распылению с самолета искусственных удобрений, сев риса и мероприятия по защите растений. Приспособленный для этой цели самолет, будет рассыпать по полю искусственное удобрение, семена или средства защиты растений с высоты 5—10 метров.

Вскоре вступит в строй самолет типа ПО—2. Этот самолет произведет в первую очередь работы в хозяйстве Солнокского сахарного завода на площади в 200—300 хольдов, где в виде опыта с самолета будет разбрасываться естественное удобрение на сильно пострадавшие от заморозков посевы озимой пшеницы. После этого самолет будет направлен в Тисашуйское государственное хозяйство, где с него будет произведен посев на площади в 200—300 хольдов риса. Для защиты от вредителей сельского хозяйства самолет будет использован в тех местах, где в этом возникнет большая необходимость.

В соответствии с потребностями Министерства Путей Сообщения и Почт предоставит еще необходимое число самолетов в распоряжение Министерства Земледелия.

4 марта

Машиностроительный завод индивидуальных станков комбината имени Матиаса Ракоши устроил показ нового вида своей продукции для инженеров-механиков химической промышленности.

В просторном помещении находится станок-гигант. Он напоминает по форме центральной токарный станок, но намного больше его. Станок „умеет делать“ очень многое. Для синтеза аммония, для производства искусственных удобрений и вообще для нашей тяжелой химической промышленности на этом станке производят обработку крупнейших деталей приборов, которые превосходно выдерживают внутреннее

давление в несколько сот атмосфер и высокую температуру.

Когда было запланировано строительство нового крупнейшего комбината искусственных удобрений в долине реки Шайо, венгерские инженеры обязались спроектировать привозимое до этого из-за границы химическое оборудование, выдерживающее большие давления. Инженеры проектного института химической промышленности в течение ряда месяцев упорно работали над составлением технологии производства химического оборудования.

К серийному производству оборудования химических предприятий они готовились на продолжении полутора лет. Теперь пришло время продемонстрировать первый изготовленный ими образец.

Инженеры проектного института решили в честь III-го Съезда ВПТ передать химическому комбинату в долине реки Шайо к 18 апреля первое оборудование, являющееся плодом их настойчивого труда и изысканий.

5 марта

Первая домна-гигант Металлургического комбината им. Сталина находится в стадии освоения. В настоящее время домна работает еще не на полную мощность, но выполняет план выпуска чугуна, предусмотренный на период освоения. Так например, план выплавки домна выполнила 1-го марта на 105%, 2-го марта на 109% и 3-го марта на 123%.

*

Представители венгерского правительства и правительства Израиля 26-го февраля в Будапеште заключили торговое соглашение и соглашение о взаимных платежах.

Соглашение регулирует торговый оборот между Венгрией и Израилем сроком на один год.

11 марта

Трудящиеся научно-исследовательского института бумажной промышленности также примкнули к движению, которое ставит своей целью способствовать при помощи использования результатов науки, успеху развернувшегося в честь III-го съезда ВПТ трудового соревнования, за подъем жизненного уровня народа. Трудящиеся научно-исследовательского института бумажной промышленности поставили своей целью главным образом экономию энергии.

Наряду с другими обязательствами они обязались добиться 5% экономии электроэнергии путем правильной эксплуатации на бумажной фабрике в Чепеле и Фюзфе шлифовочного оборудования. Благодаря правильному помолу целлюлозы на трех фабриках (Чепел, Солнок, Фюзфе) они наметили сэкономить по крайней мере 2% электроэнергии, введут наиболее оправдавшие себя методы технологии. До конца года на каждой бумажной фабрике будет организована по крайней мере на одном станке правильная установка суши. Трудящиеся научно-исследовательского института совместно с дирекцией бумажной промышленности, теплотехническим проектным институтом и Научным Обществом энергохозяйства проведут совместно обследование состояния энергетического хозяйства на предприятиях бумажной промышленности.

*

Трудящиеся Теплотехнического научно-исследовательского института сверх своего годового тематического плана взяли на себя обязательство до 18-го апреля разработать для Будапештской электростанции предложение относительно разрешения некоторых конструктивных проблем, связанных с добавочной угле-пылевой топкой. Они обязались разработать и технологию применения углей более низкой калорийности для оборудования

Сталинварошской электростанции, рассчитанного на топку углем в 5000 калорий. Наряду с этим они способны своими предложениями возможности применения некоторыми электростанциями нашей страны более низкого качества угля.

Институт прикладной математики Венгерской Академии Наук помимо своей научно-исследовательской работы разрешает такие математические проблемы, которые возникают в различных отраслях народного хозяйства в ходе производства. До настоящего времени институт не сопровождал вниманием дальнейшую судьбу разрешенных им проблем. Трудящиеся института обязались побывать на 38 предприятиях и учреждениях и оказать делу практического использования достигнутых теоретических результатов помощь на месте.

Трудящихся Центральной научно-исследовательской лаборатории резиновой промышленности обязались в большой мере снизить дефекты в покрышках автомашины. В интересах лучшего снабжения трудящихся товарами потребления они оказывают помощь отрасли промышленности, занимающейся производством резиновых изделий.

12 марта

По всей стране рассылаются производимые дьерским вагоно- и машиностроительным заводом имени Вильгельма Пик клинковые плуги с обозначением 4/a В. П. В начале этой недели в Бая было отправлено 60 плугов, а в Кечкемет — 50 плугов. Трудящиеся цеха мостовых конструкций завода производят теперь уже ежедневно 110—120 плугов, что составляет примерно груз, размещаемый в двух товарных вагонах. Трудящиеся цеха мостовых конструкций в честь Съезда партии взяли на себя обязательство производить ежедневно, начиная с 1-го апреля, 140—150 плугов.

14 марта

Учитывая необходимость неперестанного подъема жизненного уровня населения, Совет Министров постановил начиная с 15-го марта снизить цены на мясо и жиры.

Снижение цен распространяется на все виды мяса и мясопродукты, на свиное сало, растительное масло, маргарин, на мясные полуфабрикаты и мясные консервы.

Снижение цен на мясо и жиры обеспечивает — исходя из годового расчета — 500 млн. форинтов непосредственной экономии населению страны. Экономия средств, достигаемую в результате снижения цен в системе общественного питания необходимо обратить, в соответствии с постановлением Совета Министров, на улучшение качества питания, при наличии неизменных цен на питание на предприятиях. Это мероприятие означает еще дополнительно 60 млн. форинтов экономии населению страны.

23 марта

Трудящиеся доменного цеха Оздского металлургического комбината по праву гордятся тем, что им было вручено переходящее знамя Оздского горкома ВПТ за достигнутые ими в первой половине марта производственные достижения.

Трудящиеся доменного цеха хотя и в дальнейшем удержат за собой первое место среди остальных цехов комбината. Это стремление подкрепляется изо дня в день новыми производственными успехами.

Начиная с утренних часов в воскресенье и до утренних часов понедельника они достигли самых высоких производственных показателей — они выплавляли 119 тонн чугуна сверх плана.

25 марта

В течение этой недели из столичных фабрик и заводов на различные машинно-тракторные стан-

ции страны отправились новые 74 квалифицированных рабочих промышленности, а 19 специалистов отправилось в государственные хозяйства. Этим число промышленных рабочих, отправившихся на работу в сельское хозяйство, пополнилось до тысячи.

26 марта

24-го марта в ходе соревнования токарей в честь III-го съезда ВПТ зародился выдающийся результат на заводе металлических изделий и инструментальных станков: член бригады им. Паткова, токарь Бела Иллеш достиг отличного качества выработки в 1504 процента. В этот день он заработал 530 форинтов.

Иллеш Бела обрабатывал одну из деталей токарного станка. Большую помощь в работе ему оказало установленное на его станке оборудование по ускоренному движению салазок станка. Бригада гордится тем, что член их бригады Бела Иллеш является достойным товарищем по соревнованию знатных токарей Имре Муска и Порубского.

*

Трудящиеся завода штампованных и кованых изделий произвели и передали трудящемуся крестьянству страны в течение последних нескольких недель 2040 плугов. Опыты, проведенные с продукцией завода, доказывают тщательность работы коллектива завода в производстве оборудования, предназначенного для сельского хозяйства. Тип плугов, производимых заводом, должен по техническим предписаниям вспахать землю до глубины в 13 см. Плуг, однако, безо всяких затруднений достигает глубины 18 см. На предприятии изо дня в день растет производство. 23-го марта изготовлено 204, а 24-го марта — 210 плугов. Трудящиеся предприятия стремятся повысить еще в большей мере темпы производства, с тем, чтобы весною на наших землях было еще больше

плугов. Своим трудом трудящиеся завода оказывают большую помощь трудящимся сельского хозяйства, которые прилагают все силы к тому, чтобы обеспечить страну хлебом.

28 марта

20-го марта 1954 года между Венгерской Народной Республикой и Болгарской Народной Республикой было подписано торговое соглашение и соглашение о порядке платежей.

В 1954 году товаропоставки по сравнению с предыдущим годом значительно увеличатся. Новым торговым соглашением предусматривается развитие народного хозяйства, а также повышения жизненного уровня населения обеих стран.

Венгерская Народная Республика будет поставлять Болгарии станочное оборудование и машины, заводское оборудование, химтовары, медикаменты, а также предметы широкого потребления.

Болгария будет поставлять Венгрии различные руды, сельскохозяйственные продукты, искусственное удобрение, текстиль и сигареты.

Переговоры проходили в дружеской обстановке и способствовали углублению экономических связей между обеими странами.

*

27 марта в торжественной обстановке было вручено переходящее красное знамя Советов Министров и Центрального Совета Профессиональных Союзов Венгрии трудящимся дьерского завода имени Вилгельма Пик, которые уже в четвертый раз удостоились звания передового предприятия. Директор завода Альберт Лакатос вручил выдающимся трудящимся завода правительственные награды и денежные премии в сумме более 200 000 форинтов.

Венгерское Внешнеторговое Предприятие по шкурам, коже и пушине

Адрес: Будапешт 4, почтовый ящик 198
Телеграфный адрес: ХУНГДЕРМА
Телефон: 122-790

ЭКСПОРТ:

Кожа; женская, мужская и детская обувь, перчатки, меха „ИРХА“, перчатки „ИРХА“, обувь „ИРХА“ и кожи „ПАННОФИКС“ во всех цветах, шубы „ПАННОДЕК“

ИМПОРТ

Шкуры крупного рогатого скота и телят, овечьи шкуры для „ПАННОФИКС“, шкуры ягнят, козы и овечьи шкуры для дубления, дубильные химикалии, разные технические кожи

„ТЕХНОИМПЭКС“

Внешнеторговое Предприятие Венгерской
Машиностроительной Промышленности

БУДАПЕШТ, V., УЛ. ДОРОТЬЯ 6.

Почтовый ящик 183. Будапешт 62.

Телеграфный адрес: ТЕХНОИМПЭКС

★

ПЕРЕЧЕНЬ ТОВАРОВ:

ЭЛЕКТРОМАШИНЫ — СТАНКИ
ТЕПЛОВЫЕ МАШИНЫ — СЕЛЬ-
ХОЗМАШИНЫ — РАЗЛИЧНЫЕ
МАШИНЫ — ТРАНСПОРТНЫЕ
СРЕДСТВА

М О Н И М П Э К С

ВЕНГЕРСКОЕ ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ

Телефон 125-315.

Почт. ящик № 62/268.

Телегр. адрес: МОНИМПЭКС

Экспортирует:

ВИНО в бочках и бутылках

ДЕСЕРТНОЕ ВИНО ★ ВЕРМУТ ★ ШАМПАНСКОЕ

КОНЬЯК, ФРУКТОВЫЕ ВОДКИ и СПЕЦИАЛЬНЫЕ ЛИКЕРЫ

ТАБАК, СИГАРЕТЫ

ВИНОГРАДНОЕ СУСЛО, КОНЬЯЧНЫЙ СПИРТ,

СПИРТРЕКТИФИКАТ

Пиво • Дрожжи • Уксус • Сахарин

Импортирует:

Соль • Табак • Кофе • Чай • Какао • Пряности

Рыбные консервы • Рафия • Кремень

Х У Н Г А Р О Т Е К С

Экспорт текстильных изделий

Адрес: Будапешт 51, Телеграф. адрес: ХУНГАРОТЕКС

Телефон: 187-800

ЭКСПОРТ: Шерстяные и хлопчато-бумажные ткани, ткани из искусственного шелка, льняные и конопляные товары, мужская и дамская конфекция, трикотажные изделия, галантерейные изделия, клеенка, парусина.

Национальное Объединение Внешней Торговли по экспорту и импорту нефтепродуктов и химтоваров

**НЕФТЬ И НЕФТЕПРОДУКТЫ ★ РЕЗИНОВЫЕ ИЗДЕЛИЯ, ОРГАНИЧЕСКИЕ И НЕОРГАНИЧЕСКИЕ ХИМПРОДУКТЫ
БУДАПЕШТ, УЛ. НАДОР д. 2.**

Телеграфный адрес: ХЕМОЛИМПЭКС. Тел.: 182-990

„НИКЕКС“

Венгерское Внешнеторговое Предприятие по Изделиям Тяжелой Промышленности

БУДАПЕШТ V, улица Доротья № 6.

Тел. 183-880, 183-880, 185-960

Почт. ящик 271, Будапешт 62. Телеграммы: Никэкспорт

ПЕРЕЧЕНЬ ТОВАРОВ: Электростанции — Заводское оборудование —
Подъемно-транспортное оборудование — Железнодорожное оборудо-
вание — Суда

ВЕНГЕРО-СОВЕТСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ОБОЗРЕВАТЕЛЬ

Восьмой год издания, № 4.

Апрель 1954 г.

ВАЖНЕЙШИЕ ИЗ СТАТЕЙ, НАПЕЧАТАННЫХ В ЭТОМ НОМЕРЕ ЛИШЬ НА ВЕНГЕРСКОМ ЯЗЫКЕ:

Д. Каради: Практические способы повышения производительности труда в промышленности	301
И. Малишев: О национальном доходе СССР	320

ОБЗОР

П. Феликс: Новая аграрная политика Демократической Республики Вьетнам	353
---	-----

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Научная сессия университета им. К. Маркса	360
---	-----

ДИСКУССИОННЫЕ СТАТЬИ

Э. Чизмадия: О предмете экономики сельского хозяйства	377
---	-----

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

А. Понаш: О книге А. Куронаткина „Вопросы экономики сельскохозяй- ственного труда в СССР“	388
--	-----

ОБЗОР ЖУРНАЛОВ

Статьи из журнала «Вопросы Экономики» № 1 за 1954 г.	393
Статьи из журнала «Плановое хозяйство» № 6 за 1953 г.	401

Выходит один раз в месяц

Ответственный редактор:

Эндре ШЭМЬЕН

Редактор статей, переведенных на русский язык:

Пал АЛЬПАРИ

Редакция:

Будапешт, VI-й р-н, проспект Сталина № 40, тел.: 125-896

Издательство:

Будапешт, V-й р-н, улица Лайоша Кошута № 20, тел.: 183-930

Подписная плата на год 60 ф-тов

Цена номера в СССР 5 руб., подписная плата на год 60 руб.

Общий тираж 8100 экз.

Объем 7³/₄ печ. л.

За издание отвечает Пал ЛАНИ

14.098. Отпечатано в Университетской Типографии, Будапешт. — Отв. рук.: Дьюла Янка

ВЕНГЕРО-СОВЕТСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ОБОЗРЕВАТЕЛЬ

ИЗДАЕТСЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СЕКЦИЕЙ ВЕНГЕРО-СОВЕТСКОГО ОБЩЕСТВА

Председатель редакционной коллегии

Ласло ГАЙ

Редакционная коллегия:

И. АНТОШ, И. КАРЦАГ, А. МАДЬЯРИ, Т. НАДЬ, Д. ОСТРОВСКИ, К. САБО,
Я. СИТА, Ф. ФЕКЕТЕ, Л. ФЕХЕР, И. ФРИШ, Р. ХОХ,
Д. ЧАТАР, Ф. ЭРДЕИ

Ответственный редактор журнала:

Эндре ШЭМБЕН

Редактор статей, переведенных на русский язык:

Пал АЛЬПАРИ

СОДЕРЖАНИЕ

Андраш Шомош: Задачи сельскохозяйственных наук на новом
этапе социалистического строительства (I)

ОБЗОР

С помощью новой домны мы сможем более успешно продолжать борьбу
за повышение благосостояния трудового народа (XII)

Совещание передовиков энергетической промышленности (XVII)

Хроника (XIX)

MAGYAR-SZOVJET KÖZGAZDASÁGI SZEMLÉ

A MAGYAR-SZOVJET TÁRSASÁG KÖZGAZDASÁGI SZAKOSZTÁLYÁNAK FOLYÓIRATA

A szerkesztőbizottság elnöke:

HAY LÁSZLÓ

Szerkesztőbizottság:

ANTOS ISTVÁN, CSATÁR GYÖRGY, ERDEI FERENC, FEHÉR LAJOS, FEKETE FERENC
FRISS ISTVÁN, HOCH RÓBERT, KARCZAG IMRE, MAGYARI ANDRÁS, NAGY TAMÁS
OSZTROVSZKY GYÖRGY, SZABÓ KÁLMÁN, SZITA JÁNOS

Felelős szerkesztő:

★

SÖMJÉN ENDRE

★

A TARTALOMBÓL

Márczis Antal: A termelőszövetkezetek megszilárdításáról

K. Osztrovityanov: A politikai gazdaságtan tárgyról

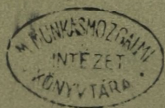
Szurdi István: A legjobb munkamódszerek kidolgozása és elterjesztése
könnyűiparunkban

Li Jen Szk: A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság
mezőgazdaságának fejlődési távlatai

Füsti Pál: A tervvégrehajtás ellenőrzésének néhány kérdése az iparban

Sulyok Béla: Hozzászólás az ágazati gazdaságtanok kérdéséhez

5

T A R T A L O M

<i>Márczis Antal</i> : A termelészövetkezetek megszilárdításáról	409
<i>K. Osztrovitjanov</i> : A politikai gazdaságtan tárgyaról	422
S Z E M L E	
<i>Szurdi István</i> : A legjobb munkamódszerek kidolgozása és elterjesztése könnyűiparunkban	444
<i>Li Jen Szek</i> : A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság mezőgazdaságának fejlődési távlatai	453
T E R V G A Z D A S Á G I S Z E M L E	
<i>Füsti Pál</i> : A tervvégrehajtás ellenőrzésének néhány kérdése az iparban	457
V I T A C I K K E K	
<i>Sulyok Béla</i> : Hozzászólás az ágazati gazdaságtanok kérdéséhez	463
T U D O M Á N Y O S É L E T	
A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem tudományos ülősszaka	474
F O L Y Ó I R A T S Z E M L E	
A Voproszi Ekonomiki 1954. évi 2. számából	483
K R I T I K A és K Ö N Y V I S M E R T E T É S	
<i>Varga Iván</i> : Czóbel Ernő: Engels politikai tevékenységének fő szakaszai	492
<i>Török Piroska</i> : Mao Ce-tung Válogatott Műveinek 3. kötete ..	494

Felelős szerkesztő

Sömjén Endre

★

Megjelenik havonta

Szerkesztőség: Budapest VI, Sztálin-út 40. Telefon: 125-896, 124-717

Kiadóhivatal: Budapest V, Kossuth Lajos-utca 20. Telefon: 183-930

Előfizetési ára egy évre 60 forint

Terjeszti: Posta Központi Hírlap Iroda V. Budapest V, József nádor-tér 1.

Távbeszélőszám: 180—850, 183—022. A közületi befizetések 61 066, az egyéni előfizetések befizetése 61 280 csekkszámlára történik.

Példányszám 7400 — Terjedelem 5 1/2 ív

Felelős kiadó: Lányi Pál

A termelőszövetkezetek megszilárdításáról

Szocializmusépítő népi demokráciánkra az új szakaszban az a feladat hárul, hogy az egész mezőgazdaság gyors föllendítése céljából fejlessze az egyénileg gazdálkodó parasztok termelőerőit, s egyszersmind fokozottan gondoskodjék a termelőszövetkezetek példamutató gazdálkodásának kialakításáról, a termelőszövetkezeti tagok jólétének növeléséről.

A Magyar Dolgozók Pártja központi vezetőségének és a minisztertanácsnak a mezőgazdasági termelés fejlesztéséről szóló határozata a következőket mondja: „Dolgozó népünk életszínvonalának emelése érdekében a mezőgazdasági termelés minden fontos területén harcot kell indítani a többtermelés, a nagyobb hozam eléréseért, a mezőgazdasági termelés általános felemelkedéséért.” Pártunk és népi demokratikus államunk az új szakaszban nagy lehetőségeket biztosított, hogy a termelőszövetkezetek magasabb szinten gazdálkodjanak. A kormányprogram értelmében a gépállomások útján elláttuk, s ezentúl méginkább ellátjuk a termelőszövetkezeteket traktorral, kombájjnnal, növényápológépekkel és egyéb munkaeszközökkel. Több mint 2000 agronómus dolgozik a termelőszövetkezetekben, s a gépállomások mind hatékonyabban segítik a termelőszövetkezeteket, elsősorban a növénytermelés hozamának emelésében. Az új többéves begyűjtési rendszer az egyéni termelőkhöz képest 25 százalékos gabonabeadási és 30 százalékos állat- meg állati termékbeadási kedvezményt biztosít a termelőszövetkezeti tagoknak. Mivel a termelőszövetkezeti gazdálkodáshoz évről évre több beruházás kell, s erre fiatal termelőszövetkezeteink egyelőre képtelenek, rendeztük hiteleiket is: az állam vállalja a beruházások egy részét, s igen kedvező feltételű hitelekkel is hozzájárul további beruházásaikhoz, valamint gazdálkodásuk fejlesztéséhez.

Mindez elősegítette, hogy fiatal termelőszövetkezeteink a legutóbbi hónapokban az ellenség minden próbálkozása ellenére meg-

állták helyüket, s szervezeti-gazdasági tekintetben sokat erősödtek. Egyre több termelőszövetkezet tör az élre: követi a barcsi *Vörös Csillag* és a szentesi *Felszabadulás* példáját. Az országoshírű termelőszövetkezetekkel eddig ismeretlenek vetélkednek, például a vég-egyházi *Szabadság*, a nádudvari *Vörös Csillag* stb. Ezek már hazánkban is fényesen igazolják a nagyüzemi társas gazdálkodás előnyeit az egyéni kisparcellás gazdálkodással szemben.

I.

A termelőszövetkezetek megszilárdítását, a gazdálkodás fejlődésének fokozását elsősorban a magasabb színvonalú termeléssel, a hozamok szüntelen növelésével biztosíthatjuk. E feladatok megoldása most nagyrészt a növényápolás, a szénabetakarítás és a nyári munkák gondos megszervezésétől függ. Az eddig elért eredmények biztatóak, s arra mutatnak, hogy a termelőszövetkezetek megértették a párt és a kormány határozatait: példamutatóan teljesítették kenyérgabona-vetéstervüket és élen jártak a tavaszi mezőgazdasági munkákban is. Az egyénileg gazdálkodó parasztok őszi vetésterületükön alig több mint 10 százalékot fejtrágyáztak, a termelőszövetkezetek ellenben jóval meghaladták a 60 százalékot is.

Az eredmények jelentősek, de a gazdálkodás fejlesztésében mutatkozó káros jelenségek arra utalnak, hogy a párt szervei és az állami szervek, a gépállomások és a termelőszövetkezetek vezetői egyes helyeken még most sem értették meg a mezőgazdasági határozat legfontosabb céljait. Egyes termelőszövetkezetek gazdálkodásában veszélyes jelenség mutatkozik; egyre több termelőszövetkezet fejleszti gazdálkodását a külterjesség felé. Ezek a termelőszövetkezetek gyakran a szántóterület 50—60 százalékán termelnek kalászoszt, kukoricát ellenben csak 8—10 százalékon, s még most sem foglalkoznak zöldség- és gyümölcstermeléssel; elhanyagolják a többi kapásnövény termelését is. Az is hiba, hogy sok termelőszövetkezet idegenkedik a növényápológépek használatától. A termelőszövetkezeti vezetők és agronómusok helytelen intézkedései következtében megcsappannak a növénytermelés bevételei, s csökken a tagok terményrészesedése. Ennek káros hatása pedig nyilvánvaló.

Most minden termelőszövetkezetnek arra kell törekednie az illetékes szervek legteljesebb támogatásával, hogy a növénytermelés és az állattenyésztés hozamának rohamos növelése révén elérje az élen járó termelőszövetkezeti és állami gazdasági dolgozók tavaly szeptemberi országos tanácskozásán kitűzött célt: a gazdálkodáshoz jól értő középparasztok jövedelménél is nagyobb jövedelmet

biztosítson valamennyi tagjának. De ez csak akkor lehetséges, ha a termelőszövetkezetek évről évre növelik a közös gazdaságból eredő jövedelmüket, az 1 kh földre jutó teljes termés fokozása révén.

A jövedelem gyarapításához elsősorban az szükséges, hogy a termelőszövetkezetek kijavítsák a tervkészítés során elkövetett hibákat, s az egyre gyakoribb külterjes gazdálkodás helyett áttérjenek a belterjes és sokoldalú gazdálkodásra. Az is fontos, hogy a termelőszövetkezetek már az idén menetközben biztosítsák az állatállomány takarmánybázisát. Sokat javíthatnak azzal is, hogy jelentősen fokozzák a kapások, elsősorban a kukorica termésátlagát. A legutóbbi évek tapasztalataiból látjuk, hogy a termelőszövetkezetek évről évre súlyosan károsodnak, mert a legtöbb kapás, főként a kukorica ritkán élvezi a jó gazda gondosságát, az ismételt kapálást. 1953-ban például a termelőszövetkezeteknek több mint fele csak egyszer, néhány száz termelőszövetkezet pedig egyetlenegyszer sem kapálta meg a kukoricát a gépi kapáláson kívül. A túrkevei és a mezőtúri szövetkezetekben tavaly kicsiny volt a kukorica termésátlagja. Ha ezek a termelőszövetkezetek kiszámítják, mennyire károsodtak hanyagságuk miatt, aligha követik el régi hibáikat. Például az egyik 500 kh-s termelőszövetkezet tavaly a gyöngye kukoricatermés miatt 200—250 000 forintos kárt szenvedett. Azok a termelőszövetkezetek ellenben, amelyek nem 7—8 q-s kukoricatermést takarítottak be, hanem 20—25 q-sat, busás jövedelmet biztosítottak tagjaiknak.

A jól vezetett, jól gazdálkodó szövetkezetek a növénytermeléssel egyidejűleg jelentősen fejlesztik állattenyésztésüket is, s így évről évre gyarapítják az állattenyésztésből eredő jövedelmüket. A nagykanizsai *Vörös Csillag* termelőszövetkezet évi jövedelmének 1951-ben 25, 1952-ben 32, 1953-ban pedig 44 százaléka állattenyésztésből származott. De még korántsem mindenütt ez a helyzet. A tavalyi országos adatok szemléltetően mutatják, hogy ezen a területen még milyen kiaknázatlan anyagi lehetőségek vannak. Az állattenyésztés 1953-ban a termelőszövetkezetek összes bevételeiből csak mintegy 20 százalékra részesedett. Ennek egyik fő oka, hogy a termelőszövetkezetek vezetői, az elnökök és az agronómusok még most sem vizsgálják a döntőfontosságú gazdasági mutatókat, s ebben nem kapnak segítséget sem a megyei, sem a járási tanácsok, sem a gépállomások szakembereitől.

Az állattenyésztésből eredő jövedelem nemcsak az állatállománytól, hanem elsősorban az állati termékhozamoktól függ. Ha megnézzük, hogy jelenleg mekkora a termelőszövetkezetek fejési átlaga, igen furcsa eredményre jutunk, mivel a szövetkezetek zöme az

év első negyedében tehenenkint átlag egy-két liter tejet fejt. Ezek a termelőszövetkezetek e három hónap alatt minimális eltartási, takarmányozási, gondozási költségek esetén sem számíthatnak haszonra. Ezért a termelőszövetkezetek törekedjenek arra, hogy ezen túl naponta tehenenkint legalább 10 liter, évente pedig legalább 2500—3000 liter tejet fejjenek. Ez reális, minden tsz.-ben elérhető cél, ha megjavítjuk az állatok tartási és gondozási viszonyait, és biztosítjuk a megfelelő takarmányféléket.

Az állattenyésztésből eredő jövedelem sokkal nagyobb lesz, ha szövetkezeteink többet törődnek majd az állathizlalással, mégpedig nemcsak a sertés, hanem a szarvasmarha és a baromfi hizlalásával is.

A hizlalás nagyon jól jövedelmez. A 720 kh szántóföldön gazdálkodó kastélyosdombói *Felszabadulás* termelőszövetkezetben tavaly minden 100 kh-ra 100 db hízósértés jutott. Ebben a termelőszövetkezetben a tagok 40 000 munkaegységére a terményeken kívül, főként a sertéshizlalásból, 800 000 forint készpénzt osztottak ki. Sok szövetkezetünk helytelenül cselekszik, amikor a szabadpiacra való hizlalás helyett értékesíti a malac- és a süldőszaporulat egy részét. Ezek a termelőszövetkezetek a mostani takarmány- és süldőár latolgatásával azt számítgatják, mikor járnak jobban: ha külön adják el a takarmányt és a malacot, vagypedig ha hizlalással foglalkoznak. Nem kétséges, hogy ezek a szövetkezetek ráfizetnek e hibás számításra, súlyosan vélenek népgazdaságunk ellen, s megkárosítják saját tagjaikat is.

Az állattenyésztésből eredő jövedelem gyarapítása a tejtermelés növelésén és az állathizlalás kiterjesztésén kívül elsősorban a tenyésztői munkától függ. Az a kérdés, hogyan valósulnak meg az állattenyésztés legjobb eljárásai? Egyes termelőszövetkezetek tenyészállományuk egelőre igen gyöngé, de a vezetők mégsem kezdik meg a meglévő állományban a tenyésztői munkát, hanem kiselejtezik állományuk jelentős részét. Ez két szempontból is káros; először, mert a termelőszövetkezetek tavasszal kevesebbet kapnak a sovány állatokért, s nem használják ki a következő időszak jobb takarmányozási lehetőségeit, hogy sokkal több húshoz, illetve a nagyobb élő súlyért jobb árhoz jussanak; másodsor: lehetséges, hogy kiselejtezik azokat az állatokat is, amelyekből gondosabb tenyésztői munkával jó egyedek válhatnának, s amelyek biztosítanák a nagyobb állati termékhozamokat is.

Ezek a jelenségek sorra figyelmeztetik a párt és az állam szerveit: a mezőgazdasági határozatnak megfelelően hatékonyan intéz-

kedjenek, hogy valamennyi termelőszövetkezet megkezdje a rendszeres tenyésztői munkát. A mostani állomány zöme alkalmas az állattenyésztés hozamának növelésére, jóllehet tavaly — főként a rossz tenyésztői munka miatt — a tehénállomány országos szaporulata 100 tehenre számítva alig érte el az 50 darabot, 100 kocára pedig az 500-at, vagyis kocánként az évi ötöt.

Az állattenyésztőknek és a termelőszövetkezeti vezetőknek sürgősen intézkedniük kell, hogy valamennyi termelőszövetkezet hamarosan meríthessen a közös gazdálkodás jövedelmezőségének egyik legbővebb forrásából, a nagyüzemi állattenyésztésből. Így jelentősen növelhetik tagjaik jövedelmét, s egyúttal fölvirágoztatják szövetkezetüket.

A termelőszövetkezetek mellék- és feldolgozóüzemek létesítésével is fokozhatják a gazdálkodás jövedelmezőségét. A melléküzemi tevékenység egyelőre alig hajt többet, mint a teljes jövedelem 1—2 százalékát. Például a bonyhádi *Dózsa népe* termelőszövetkezet vezetősége és valamennyi tagja minden lehetőséget megragad a jövedelem fokozására: maguk dolgozzák föl termelvényeiket, takarmányozásra használják föl a melléktermékeket stb. S erőfeszítésük meg is hozza a várt eredményt. A balfi *Micsurin* termelőszövetkezet is évről évre rohamosan gyarapodik, mert feldolgozza a tejet. De nemcsak vaj-, túró- és sajtkészítéssel foglalkozik, hanem feldolgozza a szőlőtermés összes melléktermékeit is. Egyes szövetkezetek máris nagyban foglalkoznak zöldségtermeléssel, a piacokon elárusítóhelyeket létesítettek, maguk gyártják az építkezésekhez szükséges téglát, a faipari termékeket, s kifejlesztették a háziipart is. Tehát a növénytermelési és az állattenyésztési tevékenységen kívül ugyancsak fokozhatja a termelőszövetkezeti gazdaság jövedelmezőségét, ha a termelőszövetkezetek e lehetőségeik kiaknázásával is gyarapítják jövedelmüket.

A közös jövedelem mennyisége attól is függ, hogyan érvényesítik a gyakorlatban a termelőszövetkezetek a termelőszövetkezeti alapszabály *Célok és feladatok* című fejezetét. Ez hangsúlyozza: „A termelőszövetkezeti gazdálkodás célja, hogy a szövetkezeti parasztok szorgalmasan végzett közös munkával növeljék a földek terméshozamát, állattenyésztésük jövedelmezőségét, s ezzel maguk és családjuk részére jómódú, kultúrált életet biztosítsanak. A termelőszövetkezet tagjai kötelezik magukat, hogy minden erővel fejlesztik közös gazdaságukat, megvédik és növelik a közös termelőszövetkezeti vagyont.” Az alapszabály félreérthetetlenül kimondja, hogy a termelőszövetkezeti tagok jövedelmének főforrása a közös vagyon. A

termelőszövetkezeti mozgalomban egy ideje mind gyakoribb, hogy a szövetkezetek nem becsülik a közös vagyont, nem tekintik a jövedelem főforrásának, hanem jogtalanul, alapszabályellenesen széthurcolják vagy csökkentik. Bizonyos termelőszövetkezetek bőségesen biztosítják a háztáji állomány takarmányát, de nem gondoskodnak a közös állatállomány minimális szükségletéről sem, sőt széthurcolják a közös állatállomány számára félretett takarmányt. Más helyeken arra használták fel a pártnak és a kormánynak a háztáji földterület növelésére vonatkozó intézkedését, hogy az engedélyezett 1 kh helyett 1½, sőt 2 kh háztáji földet állapítottak meg egy-egy tag részére. Például az összes komárommegyei tsz.-ek nagyobb háztáji földet adtak ki a tagoknak, mint amennyit az alapszabály megenged. Másutt pedig keveslik a háztáji gazdaságra megszabott állatállományt, s a megengedettnél több tehenet és más állatot tartanak. Más termelőszövetkezetek a területek részes művelésére akarnak áttérni. Néhol már nyíltan megszegik az alapszabály rendelkezéseit, s nemcsak az egyénileg gazdálkodóknak, hanem saját tagjaiknak is kiadnak egy-egy részesművelést. Mindezek veszedelmes tünetek, s elburjázott opportunizmusra vallanak. A termelőszövetkezeti vezetők, a tanácsszervek és a pártszervek nem mindig teremtenek rendet ezekben a kérdésekben, mert úgy vélik, hogy alapszabályellenes engedékenységükkel hozzájárulhatnak a termelőszövetkezetek megszilárdításához, s az esetleg még ingadozó tagokat megnyerhetik a szövetkezeti ügynek. Nem kétséges, hogy ez a szövetkezeti politika elferdítése, s ha idejében nem figyelünk föl rá, a termelőszövetkezeti mozgalom meglazulhat, a termelőszövetkezetek pedig a közös tevékenység kifejlesztése helyett az egyéni gazdálkodás felé fordulhatnak.

A múlt őszi eseményekből kitűnt, hogy a szövetkezeti ügy igaz harcosai, a termelőszövetkezeti tagok maguk is meg tudják védeni a közös vagyont. Most eltökélten mozgósítsuk a termelőszövetkezetek többszázszesz tagosságát, hogy óvja, védje s szüntelenül gyarapítsa haladása biztos alapját, a szövetkezeti vagyont. A szövetkezeti ellenőrzőbizottság az alapszabály szerint teljesítse feladatát, s időről időre tegyen javaslatot, hogy a közgyűlés eljárhasson az alapszabály megsértői ellen. A hatóságok a törvény erejével is akadályozzák meg a közös vagyon mindenféle csökkentését.

II.

A mezőgazdaságfejlesztő határozatok sikeres végrehajtásában nagy szerep vár a termelőszövetkezeti elnökökre és vezetőségekre. A

termelőszövetkezetek jó $\frac{1}{3}$ -a a múlt télen új vezetőséget és elnököt választott, illetve újraválasztotta a régi elnököket, akik előző tevékenységükkel bebizonyították, hogy rátermettek a közös gazdaság vezetésére. De súlyos hibát követnek el azok a mezőgazdasági szervezetek, amelyek úgy vélik: a termelőszövetkezeti vezetés megerősítésének feladata megoldódott az új vezetőségek megválasztásával. Sok termelőszövetkezetünk vezetése még most sem a legjobb, s azokban a termelőszövetkezetekben is bőven akad tennivaló, ahol új vezetőket választottak. A tavaly kilépett tsz.-tagok, különösen a volt középparasztok gyakran hivatkoztak a vezetés hibájára, s hangoztatták, hogy elsősorban a vezetés fogyatékoságai miatt hagyják ott a szövetkezetet. Ma már igen sok kiváló termelőszövetkezeti elnökünk van, például *Losonczy Pál* elvtárs, a Szocialista Munka Hőse, a barcsi *Vörös Csillag* elnöke, *Péti János* elvtárs, a Szocialista Munka Hőse, a tamási *Vörös Szikra* elnöke, *Balla János* elvtárs, a szentesi *Felszabadulás* Kossuth-díjas elnöke és még több száz más kiváló termelőszövetkezeti vezető, aki eddigi munkájával igazolta, hogy meg tudja valósítani az újat, a fejlődőt. De sok olyan elnök is akad, aki nem ért a gazdálkodás legfontosabb kérdéseihöz, s megcsúsznak, hogy karrierista, korrupt vagy ellenséges befolyás alatt álló elemek is megkaparintják a termelőszövetkezetek vezetését. A vezetés általában azért gyöngye, mert a párt és az állam szervei itt-ott nem látják meg, mennyire fontos a termelőszövetkezeti gazdálkodás fejlesztésében az elnök szerepe. Megyei és járási szerveink nem segítik a termelőszövetkezeteket, hogy a tagok közül a nagyüzemi gazdálkodás vezetésére legalkalmasabb, a termelőszövetkezeti mozgalom iránti hűség szempontjából is legmegfelelőbb tagok kerüljenek ebbe az igen felelős funkcióba. Az is a felületes kiválasztás következménye, hogy az elnökök egyes helyeken gyakran cserélődnek.

A termelőszövetkezetek vezetésének megerősítésével kapcsolatban a középparasztokról is szólnunk kell. A mostani termelőszövetkezeti elnököknek több mint 30 százaléka és a vezetőségi tagoknak mintegy 40 százaléka a középparasztok közül került ki. Természetesen nem az a legfontosabb kérdés, hogy a vezető mi volt, középparaszt-e vagy agrárproletár, hanem az, hogy rátermett-e a vezetésre, vagy sem. Súlyosan hibáznánk, ha kimondanók, hogy csak az agrárproletár, vagy csak a középparaszt vezethet. De az nyilvánvaló, hogy a szövetkezeti ügyszőz hű volt középparaszti tagok szaktudása jelentősen hozzájárulhat a termelőszövetkezeti gazdálkodás fejlesztéséhez. A termelőszövetkezeti vezetés erősítése végett máris intézkedjünk, hogy az elnökök, elsősorban a nagy termelőszövetkezetek

elnökei elvégezzék az egyéves elnökképző iskolát, vagy a termelőszövetkezetek meghívjanak egyetemet, akadémiát végzett agronómust, állattenyésztőt elnöknek. A termelőszövetkezetek azzal is erősíthetik vezetésüket, ha visszahívják elnöknek vagy elnökhelyettesnek a termelőszövetkezetükből máshova távozott, vezetéshez értő tagjaikat. A párt és a kormány határozata értelmében mintegy 2000 gépállomási agronómus közvetlenül a termelőszövetkezetekbe került. A termelőszövetkezeti tagok most meggyőződhetnek a szakemberek munkájának fontosságáról. Ha úgy látják, hogy egy-egy kihelyezett agronómus fölvirágoztatja a nagyüzemi társasgazdálkodást, ha úgy látják, hogy az illető a szövetkezeti gazdálkodás híve, hívják meg az illetőt tagnak, vagy akár elnöknek, elnökhelyettesnek. A szövetkezetek ezzel csak nyerhetnek.

Nálunk még gyakran akadályozza a termelőszövetkezetek vezetésének erősödését, hogy egyes elnökök úgy gondolják: a tagság megkerülésével intézkedhetnek jelentős beruházási vagy egyéb fontos ügyekben. A mezőgazdasági termelőszövetkezetek alapszabálya világosan kimondja: „A termelőszövetkezet legfőbb igazgatási szerve a közgyűlés, melyet a tagok összessége alkot”, majd így szól: „az alapszabály és a jogszabályok keretei között a tagok közgyűlése hoz határozatot, illetve dönt a tsz.-t érintő minden fontosabb ügyben”. Az új alapszabály a közgyűlés hatáskörébe utalta az elnök, a vezetőség, az ellenőrzőbizottság megválasztását, illetve fölmentését, a tagok fölvetelét és kizárását, az éves termelési terv, a bevételi-kiadási költségvetés, a helyi munkanormák és a különféle alapok jóváhagyását, a tagok által teljesített munkaegységekre járó terménymennyiség és pénzösszeg nagyságának megállapítását. A közgyűlés határoz az állami gépállomással és az egyéb állami vállalatokkal megkötésre kerülő szerződések ügyében. A közgyűlés hagyja jóvá az elnök és a vezetőség évközi és évvégi beszámolóját, valamint a zárszámadást, de csak az ellenőrzőbizottság jelentése alapján. Határoz hitelek és kölcsönök felvétele ügyében, valamint a szociális és a kulturális alapból történő kifizetésekről. Megvizsgálja és jóváhagyja a termelőszövetkezet fejlesztési tervét és a vetésforgó tervét. Az alapszabály hangsúlyozza: „a szövetkezeti demokrácia a termelőszövetkezeti élet egyik legfontosabb alapelve és azt senki sem sértheti meg”. A közgyűlés hatáskörébe utalt ügyekben csak a tagok, vagyis a tsz. gazdái dönthetnek. A közgyűlés határozata a vezetőségre és a tsz. minden tagjára kötelező. A közgyűlésnek tehát termelőszövetkezeteink vezetésében mint legfőbb igazgatási szervnek teljesítenie kell az alapszabály által rá rótt feladatokat. A termelőszövetkezeti ta-

gok kötelezzék a termelőszövetkezet elnökét és az ellenőrző bizottságot, hogy legalább negyedévenként beszámoljon az éves termelési terv és a bevételi-kiadási költségvetés teljesítéséről. A közgyűlés biztosítsa, hogy minden tag részt vegyen a szövetkezet ügyeinek intézésében, ezért minden termelőszövetkezet vezetősége hivatalosan hirdesse ki a közgyűlés idejét és tárgysorozatát. A vezetőség gondosan készüljön föl, hogy a tagok elé megfelelő javaslatokat terjesszen az időszaki munkák jó elvégzésére és a szövetkezeti vagy a gyáratépésének más fontos feladataira. A közgyűlésekről jegyzőkönyvet kell vezetni; ebben részletesen rögzíteni kell a felhatalmazásokat és a meghozott határozatokat.

A termelőszövetkezetek vezetésének erősítéséhez szükséges, hogy a vezetőség betöltse alapszabályszerű szerepét. Az alapszabály úgy rendelkezik, hogy „a termelőszövetkezet ügyeit két közgyűlés között a vezetőség intézi. A termelőszövetkezet vezetőségét a közgyűlés 2 évre választja és a közgyűlés a 100 tagnál nagyobb létszámú termelőszövetkezetben 7 tagú, az ennél kisebb létszámú termelőszövetkezetben 5 tagú vezetőséget választ. A vezetőség felelős a termelőszövetkezet munkájáért, a közgyűlés határozatainak végrehajtásáért és az állam iránti kötelezettség teljesítéséért. A vezetőség kéthetenként legalább egyszer, szükség esetén többször is ülést tart”.

Hiba, hogy sok termelőszövetkezetünk vezetősége megszegi az alapszabály rendelkezéseit. Ennek egyik oka, hogy sok elnökünk lebecsüli a vezetőség munkájának fontosságát, nem támaszkodik a vezetőség segítségére, maga intézkedik mindenben, noha sokkal jobban boldogulna, ha a vezetőség tagjait is bekapcsolná a vezetésbe. Ahol a vezetőség nem teljesíti az alapszabály szerint ráháruló feladatokat, ott a brigádvezetők és a részlegvezetők, például az állattenyésztők és a raktárosok beosztása meglehetősen ötletszerű és határozatlan. Így ezekben a termelőszövetkezetekben nem alakult ki a szocialista nagyüzem munkaszervezete, s a gazdaság egész vezetése szervezetlenségre vall. Mindennek eredményeképpen a jószándékú tagok elkeserednek, a lógósok ellenben érdemtelenül gyűjtögetik a munkaegységeket. Az ilyen szervezetileg gyöngye termelőszövetkezet a gazdálkodásban elmarad, nem használja ki a nagyüzem előnyeit, s így nem biztosítja tagjainak a megfelelő termény- és készpénzrésztesedést.

Pártunk központi vezetősége most különös gondot fordít a gyöngye termelőszövetkezetek megerősítésére. A megerősítés elsősorban a vezetés megjavításától és a tagok munkafegyelmétől függ. Ezért főként a gyöngye termelőszövetkezetekben fontos az elnökök jó kiválasztása, a vezetőségi tagok és a brigádvezetők munkájának

helyes megszervezése, valamint a tagoknak a termelési feladatok elvégzésére való mozgósítása. Mindehhez szilárd munkaszervezet, állandó brigárendszer, elegendő igaerő stb. kell. Az állattenyésztés munkájában még szükségesebb, hogy a brigádok kialakuljanak és állandósuljanak, s az egyéni felelősség érvényesüljön. A munkaszervezet úgy alakuljon ki, hogy lehetőleg minden tag ott dolgozzék, ahol szívesen végzi munkáját. Ezért a tagokkal egyenkint ismertesük az egyes munkakörökben rájuk háruló feladatokat.

A termelőszövetkezetek elnökei maguk irányítsák a brigádvezetőket, s rendszeresen, de legalább hetente számoltassák be őket az elvégzett munkáról. Az elnökök a helyszínen is ellenőrizték, hogyan hajtják végre a brigádvezetők a vezetőség által rájuk bízott feladatokat. A brigádvezetők állandóan erősíthetik a munkafegyelmet, ha a kommunisták és az élenjáró tagok segítségével fokozzák a felvilágosító munkát, s megértetik a szövetkezet tagjaival, hogy munkájuk jelentősen hozzájárul a jövedelem gyarapításához. Az élenjáró termelőszövetkezetek folyton javítják a népnevelő munka színvonalát. A barcsi *Vörös Csillag* termelőszövetkezet például brigád-híradót készít, s brigád-megbeszéléseken rendszeresen ismerteti az élenjáró termelőszövetkezeti dolgozók munkamódszereit és eredményeit. Más termelőszövetkezetek élenjáró tagjai meglátogatják az otthon henyélőket, s felvilágosítják őket, hogy restségükkel megkárosítják magukat is, szövetkezetüket is.

A munkához való új viszony kialakítását nagyon elősegítheti, ha termelőszövetkezeteink jutalmazták a többtermelést. Nagyon súlyos hiba, hogy a termelőszövetkezetek még nem ismerték föl a prémiumosztás fontosságát, s ritkán élnek a jelenleg érvényes premizálási rendszer adta lehetőségekkel. Az egyik legsürgetőbb feladat, hogy a termelőszövetkezetek és tagjaik még érdekelttebbé váljanak a jó munkában, a termésátlagok és az állati termékhozamok fokozásában.

Termelőszövetkezeteink másik súlyos hibája, hogy a vezetők nem törődnek a nyilvántartással és a könyveléssel. Ezért a termelőszövetkezetekben a könyvelés rendkívül kezdetleges. Az állam hatalmas anyagi áldozatokkal mintegy 4500 termelőszövetkezeti könyvelő oktatásáról gondoskodott. Most csak mintegy feleannyi könyvelő dolgozik a termelőszövetkezetekben. A többi — megbecsülés híján — ott hagyta munkáját. Pedig a termelőszövetkezeti elnök és vezető úgyszólván tehetetlen, ha nem tekintheti át állandóan a szövetkezet gazdasági ügyeit. A nyilvántartási rendszer megerősítése, a termelőszövetkezeti vagyon mindennemű változását tükröző bizonylatok pontos kiállítása biztosíthatja csak, hogy a termelőszövetkezeti vezetők

mindenkor világosan lássák a közös gazdaság helyzetét, a bevételek és a kiadások alakulását, a szövetkezet pénzforgalmát, hitelhelyzetét és a tagok teljesítményét. Valamennyi termelőszövetkezet saját érdekében gondoskodik jó könyvelőről, hívja vissza bevált, de eltávozott könyvelőjét, vagy üzemektől, vállalatoktól kérjen képesített könyvelőt. Ha a tsz.-ek megfogadják ezt, megakadályozhatják a korrupciót, a közös vagyon elherdálását, s megszerezhetik a dolgozó parasztok tiszteletét. A párt és az állam szervei közös erővel segítsék a termelőszövetkezeteket a könyvelés megalapozásában és a könyvelő szakemberek biztosításában, mert ez a támogatás is fontos eszköze a termelőszövetkezet megerősítésének.

Összefoglalva: a termelőszövetkezetek vezetésének megerősítéséhez igen sokoldalú feladat eredményes megoldása szükséges. De nem kélséges: ha a termelőszövetkezeti elnökök személyének gondos kiválasztására ráirányítjuk a figyelmet, ha a párt és az állam szervei s a gépállomások mindenképp segítik az elnököket és a vezetőségeket, a termelőszövetkezeti tagok közül újabb száz meg ezer olyan termelőszövetkezeti vezető nő ki, aki derekasan megoldja a közös gazdaság vezetésének bonyolult, de igen megtisztelő, szép feladatát, a maga és termelőszövetkezete javára.

III.

A termelőszövetkezetekre az új szakaszban az a feladat vár, hogy kézzelfogható tényekkel bebizonyítsák a szocialista típusú nagyüzem fölényét az egyéni, kisparcellás gazdálkodással szemben. Ez az elkövetkező években annál fontosabb, mert a párt és a kormány az egyénileg gazdálkodó parasztok termelőerőinek fejlesztésével egyidejűleg tüzte ki hazánkban a szocializmus építését. Sokan úgy gondolják, hogy mivel az egyénileg gazdálkodó parasztok termelését is fejlesztjük, most már nem kell törődnünk a termelőszövetkezetekkel. Egyesek elferdítik az új szakasz politikáját, különösen a termelőszövetkezeti kérdésben, mert nem értik meg: mi nem azért támogatjuk jobban az egyénileg gazdálkodó parasztot, hogy gyöngítsük a termelőszövetkezeteket, hanem azért, hogy a szocializmus építésére még kedvezőbb feltételeket teremtsünk.

Falusi elvtársaink lássák meg, hogy a párt és a kormány szilárdan elhatározta a termelőszövetkezeti mozgalom fejlesztését, s megingathatatlanul vallja: végső soron csak a szövetkezés biztosíthatja a dolgozó parasztság fölemelkedését. Az ellenség már ráeszmélt,

hogy a termelőszövetkezetek számának növelése helyett a működő szövetkezetek megszilárdítására irányuló mostani politikánk eredményeképp szövetkezeteink előbb-utóbb meggyőzően bebizonyítják egész dolgozó parasztságunknak a szövetkezeti gazdálkodás magasabbrendűségét. Ez a fölismerés az oka, hogy az osztályellenség most különféle módszerekkel, s egyre élesebben támadja fiatal termelőszövetkezeteinket. E támadás egyik elterjedt formája, hogy a kulákok és egyéb ellenséges elemek reakciós ügyvédek segédletével jogtalanul visszakövetelik a termelőszövetkezetektől tagosított földjeiket, kisajátított vagyontárgyaikat. Tanácsaink akadályozzanak meg minden ilyen törvénszegő kísérletet s támogassák szövetkezeteinket. Értessék meg az osztályellenséggel, hogy a törvény mindennemű támadással szemben védi a termelőszövetkezeteket, s keményen megtorolja az ellenséges elemek bármilyen támadási kísérletét. Ki kell mondani, hogy az ellenséges elemek, a kulákok, az úri birtokosok stb. nem kaphatják vissza kisajátított épületeiket, felszerelésüket, földjüket, állataikat, sem pedig más vagyontárgyaikat. Nem tűrjük, hogy kulákok és más ellenséges elemek termelőszövetkezeteket pereljenek, illetve előzőleg törvényesen elkobzott vagyontárgyaikat visszaköveteljék. Ahol megsértik a törvényességet, ott lesújtunk a támadókra. De ez a dolgnak csak az egyik oldala. Az osztályellenség visszaszorítása csupán adminisztratív intézkedésekkel lehetetlen. Elsősorban politikailag kell lelepleznünk az osztályellenséget; átfogó tömegagitációhoz kell folyamodnunk, hadd lássa minden termelőszövetkezeti tag és becsületes, jószándékú dolgozó paraszt, hogy az osztályellenség — mint már népi demokráciánk fejlődése során oly sokszor — ismét békés haladásunk ellen tör.

A falusi pártszervezetek valamennyi tagja, a termelőszövetkezeti mozgalom többszázezres hűséges tábora leplezze le az ellenség igazi céljait, idézze föl múltbeli tevékenységét, hogy a dolgozó parasztság eszméljen rá: ezek az elemek csak a tőkés kizsákmányoló rendszerben élvezett kiváltságos jogaik visszaszerzésére törekcszenek. Szeretnék újra éhbérért dolgoztatni a falu dolgozó népét, hogy újra dárídózhassanak és dúskálhassanak.

Hogy a termelőszövetkezetek megerősítéséért vívott harcban győzzünk s az osztályellenséget visszaszorítsuk, az is szükséges, hogy ezentúl megfelelőbben ismertessük a legjobb termelőszövetkezetek eredményeit. Sokan úgy vélik, hogy mivel most elsősorban a termelőszövetkezetek megszilárdítása szükséges, a propaganda teljesen fölösleges. A megszilárdítás feladata korántsem azt jelenti, hogy a

termelőszövetkezetek kapuit bezárjuk a becsületes, jószándékú dolgozó parasztok előtt. Az egyénileg dolgozó parasztok gyakran maguk kérik az élenjáró termelőszövetkezetek vezetőit, hogy meglátogathassák és megismerhessék a közös gazdaságot. A múlt év őszén kilépett tagok közül több mint 20 000 tag jórészt azért tért vissza szövetkezetébe, s az idei év első negyedében több mint 11 000 dolgozó paraszt azért kérte fölvetelét, mert a termelőszövetkezetek tagjai jó baráti kapcsolatban maradtak velük. Ismételten meglátogatták, sőt közgyűléseikre is meghívták őket, állandóan beszámoltak nekik eredményeikről. Ez a módszer a legalkalmasabb a termelőszövetkezeti mozgalom megszilárdítására. Nem is lehet erős, szilárd az a termelőszövetkezet, amelynek nincsenek kapcsolatai a falu kis- és középparasztjaival. Ezért helytelen, hogy a somogyi és a szabolcsi termelőszövetkezeti tagság általában befelé fordul, elzárkózik a falutól, nem akar szóba állni az egyénileg gazdálkodókkal. A párt és a kormány, a munkásosztály állama teljes erejével támogatja a termelőszövetkezeteket. Ez tökéletesen bizonyítja, hogy a termelőszövetkezetek útja nemcsak a jelenleg már többszázezer főre szaporodott termelőszövetkezeti parasztok, hanem az egész dolgozó parasztság útja is.

A termelőszövetkezeti mozgalom körül a legutóbbi hónapokban fölvetődött kérdések megoldása és a párt politikájának világos kifejtése okvetlenül szükséges, hogy megvalósíthassuk népi demokráciánk mezőgazdasági programját. Érthetően meg kell magyaráznunk, hogy a termelőszövetkezetek ezentúl is, sőt fokozottabban élvezik az állam támogatását és a nagyüzem összes előnyeit. Ezért a központi, a megyei és a járási szervek, a tanácsok, a vállalatok dolgozói, elsősorban a kommunisták kötelessége, hogy elősegítsék a termelőszövetkezetek megerősítését. Nem valamiféle elvtelen támogatásról van szó, hanem arról, hogy a termelőszövetkezetek érdekében eltökélten megteremtjük a szocializmus megvalósításának, dolgozó népünk föllemelkedésének alapját.

De az állami támogatás önmagában nem elegendő. A termelőszövetkezetek megszilárdítása, a gazdálkodás jövedelmezőségének szüntelen fokozása elsősorban a termelőszövetkezeti vezetőktől és tagoktól függ. A termelőszövetkezeti tagok lelkes, odaadó munkája, a termelőszövetkezeti munkához való új, szocialista viszony kialakítása: a közös gazdaság fejlődésének és felvirágzásának legfőbb feltétele.

A politikai gazdaságtan tárgyáról

A politikai gazdaságtan társadalomtudomány. Az anyagi javak termelésének és elosztásának társadalmi viszonyait tanulmányozza az emberi társadalom fejlődésének különböző fokain.

A marxista politikai gazdaságtan a marxizmus-leninizmus elméletének igen fontos alkotórésze. Mint ismeretes, az anyagi javak termelése alkotja a társadalom létezésének és fejlődésének alapját. Marx írta: „Hogy minden nemzet meggebedne, ha nem is mondom, hogy egy évre, hanem csak néhány hétre beszüntetné a munkát, azt minden gyermek tudja“. (Marx - Engels. Válogatott levelek. 242. old. Szikra. 1950.)

Az anyagi javak termelésének folyamata az emberek célszerű munkatevékenysége, amely arra irányul, hogy a természeti tárgyakat megváltoztassa, s alkalmassá tegye az emberek szükségleteinek kielégítésére.

Az emberek a termelés folyamatában a munkaeszközök segítségével hatnak a munkatárgyakra, s megváltoztatják azokat. Munkaeszközök elsősorban a mechanikai munkaeszközök: a szerszámgépek, az egyéb gépek, valamint az üzemi épületek, a raktárak stb. A termelés folyamatában, a társadalom egész fejlődésében a legfontosabb a mechanikai munkaeszközök szerepe. Készítésük, termelésük az emberi munka megkülönböztető sajátossága. Ismeretes, hogy a természetben készen talált szerszámok (a kő, a bot stb.) alkalmazása kezdetleges formában jellemző az állatvilág egyes fajaira is, például a majmokra. Az ember csak akkor lép ki az állatvilágból, amikor szerszámokat kezd készíteni; csak akkor kezdődik meg a munka a szó igazi értelmében.

A munkaeszköz megmutatja az ember fölfegyverzetségének fokát a természettel vívott harcában. A gazdasági korszakokat, amint Marx rámutatott, „nem az különbözteti meg, hogy mit, hanem hogy hogyan, milyen munkaeszközökkel termelnek. (Marx. A tőke I. kötet. 194. old. Szikra. 1949.) Az ősember, akinek csak botja, vagy kőve van, majdnem teljesen a természet elemi erőitől függ. Ellenben a

mai ember mindinkább uralma alá veti a természetet. Nagyon pontos műszereket és bonyolult gépeket készített, meghódította a levegőt, behatolt a vegyi elemek titkaiba, hatalmába kerítette és szolgálatába fogta a leghatalmasabb energiafajtákat, például a villamosságot és az atomenergiát. A mai ember mindinkább a természet urává válik, s rákényszeríti a természetet, hogy az ő érdekeit szolgálja. Ezek az érdekek a kapitalizmus viszonyai közt a társadalom felső kizsákmányoló rétegének az érdekei. A szocializmusban ezek az egész társadalom sokoldalú szükségleteinek kielégítéséhez fűződő érdekek.

Az összes munkaeszközök, amelyeket az ember a munkafolyamatban, a természetre gyakorolt hatásának folyamatában fölhasznál, alkotják a társadalmi termelés technikáját. Az anyagi javak termelésében résztvesznek a munkaeszközök segítségével földolgozásra kerülő munkatárgyak is. A munkatárgyakat közvetlenül a természet is szolgáltathatja, például az erdő fáit vagy a föld érclerakódásait. A munkatárgy, amelyet előzetes földolgozásnak vetettek alá, nyersanyag, például a kohászati üzemben lévő érc. Segédanyagok (tüzelőanyag, kenőolaj stb.) is résztvesznek a termelésben. A munkaeszközök és a munkatárgyak együtt alkotják a termelőeszközöket.

Hogy a termelés folyamata megkezdődhessék, a munkaerőnek egyesülnie kell a termelőeszközökkel, elsősorban a munkaeszközökkel. A termelőeszközök a munkaerővel való kapcsolatukon kívül csupán holt dolgok. Az eleven munkának — Marx képletes kifejezése szerint — „... ezeket a dolgokat meg kell ragadnia, őket halottaiból feltámasztania, e tárgyakat csak lehetséges használati értékekből valóságos és hatékony használati értékekké változtatnia”. (Marx. I. m. 197. old. Szikra. 1949.)

A munkaerő a termelés aktív eleme; ez mozgatja meg a munkaeszközöket. Az emberek fölhasználják a munkaeszközöket, hogy anyagi javak készítése végett hatást gyakoroljanak a természetre; egyúttal kifejlesztik munkaképességüket, ügyességüket és jártasságukat, bővítik termelési tapasztalataikat. A dolgozó tömeg a legfontosabb termelőerő valamennyi társadalmi alakulatban, a társadalom fejlődésének minden fokán.

A munkaeszközök és az emberek alkotják a társadalom termelőerőit. A termelőerők tehát azt a viszonyt fejezik ki, amely az ember, valamint az anyagi javak termelésére fölhasznált természeti tárgyak és erők közt létesül. De a termelőerők összessége csupán egyik oldala a termelésnek. A termelés másik oldalát a termelési vagy gazdasági viszonyok, vagyis az emberek közt az anyagi javak termelésének folyamatában kialakult viszonyok alkotják.

A termelőviszonyok típusát elsősorban a termelőeszközök tulajdonformája határozza meg. A termelőviszonyok típusa attól függ, kinek a tulajdonában vannak a termelőeszközök: egyes személyek, társadalmi csoportok vagy osztályok tulajdonában-e, amelyek a dolgozók kizsákmányolására használják föl ezeket az eszközöket, vagy az egész társadalomában, amely a néptömegek anyagi és kulturális szükségleteinek kielégítésére törekszik.

A termelőeszközök tulajdonformájától függ az embernek a társadalmi termelésben elfoglalt helye és a társadalom osztályszerkezete. A termelőeszközök tőkés magántulajdonának viszonyai közt a munkásoknak nincsenek termelőeszközeik, ezért kénytelenek az idegen munka termékeit elsajátító tőkések számára dolgozni. A kapitalizmusban antagónista ellentmondások jellemzik a termelőviszonyokat: a vállalkozók és a munkások éles osztályharca, valamint a tőkéseknek a maximális profitért vívott elkeseredett konkurenciaharca.

Más a helyzet a szocializmusban. Itt a termelőeszközök társadalmi tulajdona uralkodik, az ember kizsákmányolása megszűnt, a munka terméke a dolgozóknak jut, s a dolgozók személyes és társadalmi szükségleteik kielégítésére használják föl ezt. A szocializmusban az emberek termelőviszonyai az elvtársi együttműködés és a szocialista kölcsönös segítség viszonyai.

A termelőeszközök tulajdonának formájától és az embereknek, a társadalmi csoportoknak és az osztályoknak a termelésben elfoglalt helyétől függően alakulnak ki az elosztás meghatározott viszonyai is. A tőkés társadalomban a termelőeszközök a tőkések tulajdonai, ezért a termelés célja az értéktöbblet maximumának megteremtése. A munkások szükségleteikkel együtt csupán a termelés eszközei; a munkások személyes fogyasztása a vállalkozók számára csak elkerülhetetlen rossz, ennél fogva nagyon korlátozott. A tőkéseknek nem érdekük a dolgozók jóléte, nekik a munkás csak értéktöbblet termelésére kell. A munkások csak akkor érdeklik a tőkést, ha munkájukkal gazdagítják őt. Ezért a tőkés felhalmozás törvénye a munkások nemzeti jövedelmében való részesedésének csökkenése és életszínvonaluk abszolút sülyedése.

Egészen más a helyzet a szocializmusban. A nép itt nem a tőkésekért, hanem magáért, saját társadalmáért dolgozik; mindenki a társadalmi termelésben végzett munkája mennyiségének és minőségének megfelelően kapja meg a fogyasztási cikkeket. Ezért szakadatlanul növekszik a dolgozók jóléte, s emelkedik kulturális színvonaluk.

Ismeretes, hogy az emberek szükségleteik kielégítésére termelik az anyagi javakat. Ezért minden termelés végső soron a fogyasztást szolgálja. Az árutermelő társadalmi alakulatokban a termelőeszközök

és a fogyasztási cikkek elosztása csere, áruforgalom útján valósul meg. A csere rendeltetése, hogy a fogyasztóhoz eljuttassa a készterméket. A szocialista társadalomban az áruforgalom szférája főképp a fogyasztási cikkekre és a mezőgazdasági nyersanyagokra terjed ki, az össznépi tulajdonban lévő legfontosabb termelőeszközök nem lehetnek az áruforgalom tárgyai.

De vajon milyenek a termelés, az elosztás, a csere és a fogyasztás kölcsönös kapcsolata?

A kiindulópont az anyagi javak termelése. Ez a fogyasztás elengedhetetlen feltétele, minthogy elfogyasztani csak azt lehet, amit megtermeltek. Ha a termelés a társadalmi termék mozgásának kiindulópontja, a fogyasztás a végső és befejező pontja. De a fogyasztás visszahat a termelésre, új kezdetet ad az egész folyamatnak. Marx rámutatott: „Termelés nélkül nincs fogyasztás; de fogyasztás nélkül sincs termelés, mert a termelés így céltalan volna“. (Bevezetés a politikai gazdaságtan bírálatához. 16. old. Szikra. 1951.) Meg kell különböztetnünk termelő- és személyes fogyasztást. A termelőfogyasztás azt jelenti, hogy a termelés folyamatában munkaeszközöket alkalmaznak, nyersanyagot dolgoznak föl, segédanyagokat használnak el. A személyes fogyasztás lényege, hogy az emberek olyan termékeket használnak el, amelyeknek rendeltetése anyagi és kulturális szükségleteik kielégítése. A termelőfogyasztás közvetlenül a termelés folyamatához tartozik. Ezért amikor a termelés és a fogyasztás viszonyáról van szó, fogyasztáson az anyagi javak személyes fogyasztását értjük.

A termelés és a fogyasztás összekötő láncszeme az anyagi javaknak az emberek közt történő elosztása és cseréje. A termelőeszközök elosztása és a fogyasztási cikkek elosztása természetesen nem ugyanaz. A termelőeszközök elosztása a termelés szférájához tartozik, e szféra fontos tényezője. A fogyasztási cikkek elosztása attól függ, hogyan oszlanak el a termelőeszközök a társadalomban. A termelés módja határozza meg az elosztás és a csere megfelelő formáit. Az elosztás és a csere aktívan visszahat a termelésre, elősegíti vagy gátolja fejlődését.

Tehát a termelőviszonyok magukban foglalják nemcsak azokat a viszonyokat, amelyek az emberek közt közvetlenül a termelés folyamatában keletkeznek, hanem az általuk meghatározott, az anyagi javak elosztásának és cseréjének talaján keletkező viszonyokat is.

Mi a kölcsönösség a termelőmód két oldala, a termelőerők és a termelőviszonyok közt? A termelőerők a termelés legforradalmibb tényezői. A termelés fejlődése a termelőerőkben, különösen a munkaeszközökben történt változásokkal kezdődik; ezt követően megfelelő

változások mennek végbe a termelőviszonyok rendszerében is. A termelőerőknek meghatározó szerepük van a termelőviszonyokkal szemben; a termelőerők bizonyos fejlettségi színvonalának a termelőviszonyok meghatározott rendszere felel meg.

A termelőviszonyok nem passzív tényezők a termelőerőkkel szemben, hanem aktívan visszahatnak a termelőerők fejlődésére. Ezek akkor fejlődnek legjobban, amikor a termelőerők és a termelőviszonyok összhangja teljes. De a termelőerők fejlődésük bizonyos fokán túlnőnek a termelőviszonyokon, s ellentmondásba kerülnek velük. Ekkor a termelőviszonyok akadályozzák a termelőerők fejlődését. A termelőerők és a termelőviszonyok összhangjának tartós felbomlása akadályozza a termelés további növekedését, tengődésre kárkoztatja a termelőerőket. Az a marxi törvény, amely szerint a termelőviszonyoknak okvetlenül összhangban kell lenniük a termelőerők jellegével, megköveteli a kibontakozott ellentmondások kiküszöbölését; ezek az ellentmondások meg is szűnnek, amikor új termelőviszonyok váltják föl a régieket. Az új termelőviszonyok alkotják azt a fő és döntő erőt, amely meghatározza a termelőerők további fejlődését.

Ily módon a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye az alapja annak, hogy a termelőviszonyok egyik rendszerét másik váltja fel. Az ember kizsákmányolásán alapuló osztálytársadalmakban a termelőerők és a termelőviszonyok konfliktusa éles osztályharcban fejeződik ki, s társadalmi forradalom útján oldódik meg.

Mint ismeretes, megkülönböztetjük a termelés technikai és társadalmi, vagyis gazdasági oldalát. A politikai gazdaságtan a termelés gazdasági oldalát, a társadalmi-termelőviszonyokat, az e viszonyokat irányító törvényeket tanulmányozza közvetlenül.

A technika nem tartozik a közgazdasági kategóriákhoz. Marx Annyenkovhoz írt levelében a következőket mondja: „A gép éppúgy nem közgazdasági kategória, mint ahogy nem az az ökör, amely az ekét húzza... A lőpor ugyanaz az anyag marad, akár arra használják, hogy egy embert megsebezzenek, akár arra, hogy a sebesült sebeit gyógyítsák vele”. (Marx—Engels. Válogatott levelek. 32—33. old. Szikra. 1950.) A technika egyaránt közömbös az osztályokkal és a társadalmi alakulatokkal szemben. Kiszolgálhatja mind a reakciókat, mind a forradalmárokat, mind a tőkés, mind a szocialista társadalmat. A termelés technikai oldalának tanulmányozása nem a politikai gazdaságtan feladata. A termelés technikai oldalával a természettudományok és a műszaki tudományok foglalkoznak. „A közgazdaságtan —

írja Lenin — egyáltalán nem a «termeléssel» foglalkozik, hanem azokkal a társadalmi viszonyokkal, amelyek az emberek közt a termelés során kialakultak, a termelés társadalmi rendjével“. (Lenin: A kapitalizmus fejlődése Oroszországban. 44. old. Szikra. 1949.)

A gazdasági törvények a gazdasági folyamatok lényegét, e folyamatoknak a termelőviszonyok rendszerében az emberek akarától független belső okozati kapcsolatait és összefüggéseit fejezik ki. Ezek a törvények, akárcsak a természettudomány törvényei, objektív jellegűek.

De a gazdasági törvények, amelyeket a politikai gazdaságtan tanulmányoz, a természettudomány törvényeitől eltérően, többségükben történelmi, átmeneti jellegűek. A termelési, a gazdasági viszonyok meghatározott rendszere szüli őket, s az új gazdasági viszonyok következtében eltűnnek. Az új termelőviszonyok alapján keletkezett gazdasági törvények meghatározzák e viszonyok fejlődését, irányítják az adott társadalmi alakulatok termelésének és elosztásának társadalmi viszonyait.

Sok közgazda, filozófus és jogász szinte mostanáig tagadta, hogy a gazdasági törvények objektív jellegűek, különösen a szocializmus viszonyai közt. E nézetek szerint a gazdasági törvények a szovjet emberek tudatos tevékenységének eredményei; a szocialista állam állítólag teremthet, kialakíthat, vagy átalakíthat gazdasági törvényeket. Az illető elvtársak úgy vélték, hogy államunk politikája a szocializmus gazdasági törvényeinek tartalma. Az ilyen felfogás hívei voltakép úgy beszélnek, mint az idealisták, akik erősködnék, hogy az eszmék irányítják a világot. Valóban, ha az állam kialakíthatja és megszüntetheti a gazdasági törvényeket, ebből az következik, hogy az egész társadalmi fejlődés az emberek, a vezető személyiségek akarától függ. Érthető, hogy ebben az esetben megszűnik minden objektív kritérium, megsemmisül a gazdasági jelenségek tudományos elemzésének minden lehetősége; a kutató a káosz és a véletlenek birodalmába kerül.

Pedig a közgazdaságtudomány feladata éppen az, hogy tanulmányozza és föltárja a gazdaság fejlődésének alapjául szolgáló objektív törvényeket, amelyekből a párt és a szovjet állam programjának fölépítésekor, a politikai irányvonal meghatározásakor és a népgazdaságfejlesztő tervek kidolgozásakor kiindul.

Ha a gazdasági törvények objektív jellegűek, az emberek nem szüntethetnek meg saját elgondolásuk szerint egyetlen törvényt sem, s nem alkothatnak másokat, mint ahogy nem is alakíthatják át azokat. A gazdasági törvények csak a termelőviszonyok rendszerében, a gazdasági feltételekben végbemenő változások eredményeként vesztetik érvényüket, vagy változhatnak meg. Tehát mivel a kapitalizmus

belépett imperialista korszakába, a kapitalizmus termelőviszonyaiban történt változásokból következik, hogy gazdasági alaptörvénye, az értéktöbblettörvény, amely a monopolkapitalizmus előtt az átlagprofitráta törvényének formájában nyilvánult meg, a maximális profit törvényévé alakult át. A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában a tőkés termelőviszonyokat forradalmi módon szocialista termelőviszonyok váltják föl. Ez a változás megfelel ama törvény követelményeinek, hogy a termelőviszonyoknak okvetlenül összhangban kell lenniük a termelőerők jellegével. A szocializmus gazdasági törvényei a szocialista társadalmi rend, a szocialista termelőviszonyok keletkezésekor és kibontakozásakor alakulnak és fejlődnek ki. Ezzel egyidejűleg a kapitalizmus gazdasági törvényei érvényüket veszítik, s letűnnek a színről.

Tehát a szocialista termelőmód kialakulásakor megkezdődik a szocializmus gazdasági alaptörvénye keletkezésének és kibontakozásának folyamata. Megszűnik az ember kizsákmányolása, megváltozik a termelés célja; a szocialista szektorban a profithajszá helyett a dolgozók anyagi és kulturális szükségleteinek kielégítése válik a termelés céljává. A szocialista építés folyamán fokozatosan megvalósulnak azok a feltételek, hogy a dolgozók a termelésnek az élenjáró technika meghonosítása alapján végbemenő szakadatlan növelése útján ériék el ezt a célt. Ezzel egyidejűleg mindinkább kiterjed a szocializmus gazdasági alaptörvényének hatóköre. A szocialista termelőmód fejlődésével kifejlődik, s egyre szélesebb hatókörre tesz szert a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye: kiszorítja a konkurenciát és a termelés anarchiáját. Ugyanez történik a szocializmus többi gazdasági törvényével is.

Teljesen helytelen a gazdasági törvények objektív jellegét abban az értelemben tárgyalni, hogy hatásuk elemi erejű, elháríthatatlan. Az ilyen nézetek szerint az emberek állítólag tehetetlenek a gazdasági törvényekkel szemben. Ezért szerepük csupán arra korlátozódik, hogy passzívan engedelmeskednek e törvényeknek. A gazdasági törvények efféle fetiszizálása rendkívül nagy kárt okozhat: a tőkésországokban gyöngítheti a munkásosztály felszabadító harcát, a népi demokratikus országokban pedig hátráltathatja a szocializmus építését és a Szovjetunióban a kommunizmus építését.

Jól jellemzi a gazdasági törvények fetiszizálását a kapitalizmus automatikus összeomlásának „elmélete”. Ez a kapitalizmus pusztulásának tétlen várására, a forradalmi erőfeszítések mellőzésére kárhozthatja a dolgozó tömegeket. A szocializmus viszonyai közt a gazdasági törvények fetiszizálói lebecsülik a pártnak és a szovjetállamnak a gazdasági vezetésben betöltött szerepét. Ez a szemlélet lefegyverzi a tömegeket, következőképp meggyöngíti a kommunizmusépítés frontját.

Pedig az emberek nem tehetetlenek a gazdasági törvényekkel szemben. Megismerhetik és fölhasználhatják őket, miként fölhasználják a természet törvényeinek ismeretét is. „A társadalom hatóerői — írja Engels — mindaddig, amíg fel nem ismerjük őket és nem számolunk velük, ugyanúgy hatnak, mint a természeti erők: vakon, erőszakosan, pusztítóan... De mihelyt megértettük természetüket, a szövetkezett termelők kezében démoni uralkodókból engedelmes szolgálkává változtathatók. A különbség ugyanaz, mint a vihar villámában lévő elektromosság romboló hatalma, s a távíró és az ívlámpa megfékezett elektromossága, vagy a tűzvész és az ember szolgálatában működő tűz közötti különbség.” (Engels. Anti-Dühring. 288. old. Szikra. 1950.)

A gazdasági törvények az emberek tevékenységében nyilvánulnak meg, meghatározzák ezt a tevékenységet. Ebből következik, hogy a szocializmus gazdasági törvényei, amelyek meghatározzák a társadalom haladását a kommunizmus felé, megkövetelik a dolgozók millióinak aktív, tudatos tevékenységét. A kommunizmus fölépítéséhez a párt és a szocialista állam helyes, e törvények ismeretére támaszkodó vezetése, az egész szovjet nép aktív tevékenysége szükséges.

A gazdasági törvények megismerése és fölhasználása az osztály-társadalmakban osztályjellegű. Minden társadalmi alakulatban harc folyik az idejétmúlt régi és a születő új közt. A gazdasági törvények megismerése és fölhasználása a leghaladóbb osztály érdeke; ez az osztály kifejezi a társadalom új, megérett szükségleteit, mivel a történelmi fejlődés tendenciái egybeesnek érdekeivel. Az elvénhedt, a történelmi színről lelépő társadalmi osztályoknak nem érdekük a számukra semmi jóval sem kecsegtető valóság objektív tanulmányozása. Ezek az osztályok dühödten szembeszállnak a társadalom gazdasági fejlődésének haladó tendenciáival és az élenjáró osztálynak ezeket a tendenciákat tükröző politikájával.

A forradalmi átalakulások korszakában az élenjáró osztály a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvényére támaszkodik, ieküzdi a régi uralkodóosztályok ellenállását, megszünteti az idejükmult termelőviszonyokat, s megteremti az újakat, amelyek megfelelnek a termelőerők új színvonalának és jellegének.

Minden társadalmi alakulatnak van alaptörvénye, amely kifejezi az adott alakulat termelőviszonyainak lényegét, meghatározza legfontosabb vonásait és fejlődési folyamatait. A gazdasági alaptörvény kölcsönös kapcsolatban van az összes gazdasági törvényekkel, megfelelő hatást gyakorol rájuk, s hatása mind közvetlenül, mind más törvények közvetítésével megnyilvánul a társadalom fejlődésében. Tehát a gazdasági alaptörvény elsőrendű fontosságú az adott társadalmi alakulat törvényeinek rendszerében,

A modern kapitalizmus gazdasági alaptörvénye, a maximális profit törvénye eleve meghatározza a tőkés termelőmód fejlődésének fő vonásait. A kapitalizmus valamennyi gazdasági törvénye: a munkaerő értékének törvénye, a tőkés felhalmozás, a munkásosztály és a dolgozó tömegek relatív és abszolút elnyomódásának általános törvénye, a tőkés újratermelés törvénye a tőkés termelés céljától, a maximális profit biztosításától függ. A monopolkapitalizmus a maximális profitért indított hajszában mindinkább rásodródik arra a veszélyes útra, hogy minden erővel fokozza a hazai dolgozók kizsákmányolását, leigázza és kirabolja a gyarmatokat, függő országokká változtassa a független országokat, háborúkat szervezzen, s fokozza gazdasági terjeszkedését. Ezért éleződnek ki a kapitalizmus összes antagonistá ellentmondásai, a kapitalizmus elkerülhetetlen pusztulásának jelei.

A szocializmus gazdasági alaptörvénye más célnak, az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének rendeli alá a termelést. E cél elérésének eszköze a szocialista termelés szakadatlan növelése és tökéletesítése a legfejlettebb technika alapján. Ennek eredményeként folytonosan növekszik a néptömegek jóléte, megvalósul a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet. A szocializmus gazdasági alaptörvénye követelményei megvalósításának vannak alárendelve a szocializmus egyéb gazdasági törvényei is: a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye, a munkaszerinti elosztás törvénye, továbbá az értéktörvény hatásának érvényesülésével kapcsolatos gazdasági emelők, például az ár, a pénz, az önálló elszámolás, a kereskedelem, a hitel stb.

Az egyes társadalmi alakulatok termelőviszonyainak fejlődését irányító sajátos gazdasági törvényeken kívül vannak valamennyi társadalmi alakulatra nézve közös gazdasági törvények is. Közéjük tartozik például a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvénye; e törvény az emberiség történelmének egész folyamán hat. Tehát az egyes társadalmi alakulatok nemcsak elhatárolódnak egymástól, minthogy sajátos törvények érvényesülnek bennük, hanem egybe is kapcsolódnak, mert vannak közös törvényeik is.

A politikai gazdaságtan történelmi tudomány, azokat a gazdasági törvényeket tanulmányozza, amelyek a különböző társadalmi alakulatok termelőviszonyainak fejlődését irányítják. „A politikai gazdaságtan — írta Engels — ilymódon lényegileg történelmi tudomány. Történelmi, vagyis állandóan változó anyagot tárgyal; a termelés és a csere minden egyes fejlődési fokának különleges törvényeit vizsgálja, s csak e vizsgálat befejeztével állíthatja fel a kevésszámú, termelésre és csere-re általában érvényes, egészen általános törvényt.” (I. m. 150—151. old. Szikra. 1950.)

Amennyiben a termelőviszonyok a termelőerők fejlődésének formájául szolgálnak, annyiban a termelőviszonyok törvényei a termelőerők fejlődésének törvényei is. A termelőerők a tőkés társadalom viszonyai közt a vállalkozóknak a legnagyobb profitért indított hajszája és konkurenciaharca nyomán fejlődnek. A szocializmusban az a termelés növekedésének hatalmas mozgatóereje, hogy a termelés a nép állandóan növekvő szükségleteinek maximális kielégítését szolgálja. Ez megteremti a szocialista termelés lehető legnagyobb föllendítésére irányuló kiterjedt versenymozgalmat. A társadalmi termelés fejlődésének hatalmas tényezője a munkaszerinti elosztás gazdasági törvénye, amely megteremti az összes dolgozók anyagi érdekelttségét munkájuk termelékenységének növelésében. A politikai gazdaságtannak éppen az a feladata, hogy föltárja mindezeket a törvényeket, megmutassa a termelőviszonyok jellegét a különböző társadalmi alakulatokban.

Ilymódon a politikai gazdaságtan az emberek társadalmi-termelési, vagyis gazdasági viszonyainak fejlődésével foglalkozó tudomány. A termelés társadalmi rendszerét, azokat a törvényeket tanulmányozza, amelyek a személyes és a termelőfogyasztásra szolgáló termékek termelését és elosztását irányítják a társadalomban, a társadalom fejlődésének különböző fokán: az ősközösségi, a rabszolgatartó, a feudális, a tőkés és a szocialista társadalomban.

Sem a termelőviszonyokat, sem keletkezésüket és fejlődésüket nem szabad a termelőerőktől függetlenül tanulmányoznunk. Ezért a politikai gazdaságtan a termelőerőkkel való kölcsönhatásukban vizsgálja a társadalmi termelőviszonyokat. Kutatja, hogyan válnak a meghatározott feltételek közt keletkezett termelőviszonyok a termelőerők fejlődésének fontos tényezőivé, a termelőerők később hogyan nőnek túl a már kialakult termelőviszonyokon, s hogyan keletkeznek új termelőviszonyok, amelyek teret engednek a termelőerők további fejlődésének. A politikai gazdaságtan kutatja azokat a törvényeket, amelyek a társadalomnak a társadalmi termelés alacsonyabb fokáról magasabb fokára történő fejlődését irányítják, s egyszersmind megmutatja, hogyan készíti elő a történelmi fejlődés egész menete a kommunizmus győzelmét.

A társadalmi-termelőviszonyok kölcsönhatásban fejlődnek nemcsak a termelőerőkkel, hanem a politikai és az ideológiai nézetekkel és intézményekkel is. A burzsoá politikai gazdaságtan már idealista álláspontja miatt sem tájékozódhat a társadalmi viszonyok bonyolult rendszerében. Lenin kifejezése szerint „költői össze-visszaságban” keveri a gazdasági, a politikai és az erkölcsi tényezőket. Csak a dialektikus és a történelmi materializmus módszerének a termelőviszonyokra való alkalmazása, csak a termelőviszonyoknak mint döntő fontosságú alapszervezeteknek e viszonyok összességéből való kiemelése teszi lehetővé,

hogy megállapítsuk a társadalmi élet különböző jelenségeinek törvényszerű, kölcsönös kapcsolatait, kölcsönös összefüggéseit.

A termelőviszonyok összessége, a gazdasági rend alkotja a társadalom alapját. Ez az alap határozza meg a társadalom politikai, gazdasági, jogi, filozófiai és más nézeteit és a nekik megfelelő intézményeket, vagyis a felépítményt. „Minden demokrácia — írta Lenin —, mint általában minden politikai felépítmény (amely elkerülhetetlen, amíg be nem fejeződött az osztályok megszüntetése, amíg létre nem jött az osztály nélküli társadalom), voltaképp a termelést szolgálja, s végső fokon az adott társadalom termelőviszonyainak függvénye“. A felépítmény nincs közvetlen kapcsolatban a termeléssel, a termelőerőkkel; ezekhez csupán közvetve, a gazdaságon mint alapon keresztül kapcsolódik.

A felépítmény, amelyet az alap, a társadalom gazdasági rendje teremt meg, aktívan hat az alapra, segíti megerősödését, s hozzájárul további fejlődéséhez. Ez az uralkodó osztályok gazdasági, politikai, filozófiai és egyéb nézeteire és intézményeire vonatkozik; valamenynyinek érdeke a meglévő gazdasági viszonyok fenntartása és erősítése.

De az egyes társadalmi alakulatok gazdasági rendjében megtalálhatók a múlt maradványai és a jövő csirái is. Ez a felépítményben is megmutatkozik. A társadalom anyagi élete fejlődésének új, megérett szükségletei következtekben új, haladó eszmék keletkeznek; ezek fontos szerepet töltenek be: előkészítik azokat a feltételeket, amelyek a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangja törvényének megfelelően a régi alap forradalmi úton történő felváltásához szükségesek. Ezért a társadalomban az uralkodó osztály nézetein kívül megszületnek és fejlődnek az elnyomott, kizsákmányolt társadalmi csoportok és osztályok nézetei is; e csoportok és osztályok szemben állnak az uralkodórendszerrel és harcolnak a régi alap megsemmisítéséért, a termelőerők elért színvonalának megfelelő új alap megteremtéséért. A marxizmus, a jelenkor leghaladóbb osztályának, a proletariátusnak az ideológiája például már a kapitalizmus méhében megszületett. A marxizmus eszméi a társadalom gazdasági fejlődésének megérett, új szükségleteit, az új, haladó, szocialista rendszerre való áttérés szükség-szerűségét mutatják. A marxizmus-leninizmus hatalmas eszmei fegyver a kapitalizmus megdöntéséért, a proletárdiktatúra megteremtéséért és a kommunizmus fölépítéséért vívott harcban.

A politikai gazdaságtannak a termelőviszonyok tanulmányozása közben mérlegelnie kell, hogy a felépítmény visszahat a termelőviszonyokra. Lenin Bogdanovnak A közgazdaságtudomány rövid összefoglalása című könyvéről írt recenziójában a szerző érdemének tekinti, hogy a gazdasági fejlődés bizonyos időszakának jellemzésekor az adott gazdasági rendszer fő vonásaival összefüggésben vá-

zolja a politikai rendet és a társadalmi gondolat főbb eredményeit, elsősorban a közgazdasági gondolat irányzatait, a különböző osztályok érdekeit kifejező gazdasági tanításokat.

A politikai gazdaságtan az egyes osztályok legéletbevágóbb gazdasági és politikai érdekeit érinti és éles osztályharc színtere. Ezért nincs és nem is lehet minden osztály számára egységes politikai gazdaságtan. Van burzsoá, proletár és kispolgári politikai gazdaságtan; ez utóbbi a közbülső osztályok politikai gazdaságtana.

A burzsoázia a feudalizmus ellen vívott harcban teremtette meg politikai gazdaságtanát, akkor, amikor még fölemelkedő osztály volt, s a feudalizmushoz képest haladó tőkésrendszerért küzdött. Érdekei abban az időszakban egybeestek a társadalom gazdasági fejlődésének objektív menetével. Ezért objektíven tanulmányozta a gazdasági valóságot. A klasszikus burzsoá politikai gazdaságtan ezt bizonyítja. De a burzsoá politikai gazdaságtan klasszikusai osztálykorlátaik miatt nem tarták föl a tőkés termelőmód kizsákmányoló lényegét és történelmi átmeneti jellegét; később pedig, a kapitalizmus megerősödésével és a burzsoázia meg a proletariátus osztályharcának kiéleződésével a burzsoá politikai gazdaságtan mindinkább a tőkés rend védelmezésének és igazolásának útjára tért.

A burzsoá politikai gazdaságtan osztálykoriátottsága és apologetikus jellege világosan megnyilvánul a politikai gazdaságtan tárgyának kérdésében is. A marxista-leninista politikai gazdaságtan főként arra összpontosítja figyelmét, hogy a különböző társadalmi-gazdasági alakulatokban a termelőviszonyok fejlődésének sajátos törvényeit tanulmányozza, a burzsoá politikai gazdaságtan kedvelt eljárása pedig a legáltalánosabb, minden társadalmi alakulatra alkalmazható fogalmak alkotása. A burzsoá politikai gazdaságtan képviselői ezen az úton akarják bebizonyítani, hogy a tőkésrendszer termelőviszonyai örökkévalóak, hogy a kapitalizmus törvényei történelemfölöttiek, vagyis voltakép minden társadalmi alakulatban érvényesülnek.

Még Adam Smith és David Ricardo, a burzsoá közgazdasági gondolatok hajdani legkiválóbb képviselői is természetes, az emberi természetből következő, általában minden társadalomra érvényes viszonyoknak tekintették a tőkés termelőviszonyokat. A társadalom tanulmányozásakor Robinsonra, a magános, elkülönült vadászra és halászra gondoltak, de nem a társadalmi fejlődés, hanem a természet termékének látták őt. Minden elkülönült egyén saját személyes, önző érdekeit követi, de állítólag elősegíti az egész társadalom javát, mivel a társadalom csupán egyének összessége. Így lett a burzsoá termelőmód — a

korlátlan konkurrencia uralmával együtt — természetes rend, s így lettek a tőkés gazdaság törvényei minden társadalmi-gazdasági alakulat törvényei. Szerintük a politikai gazdaságtan nem a kor viszonyait és szükségleteit fejezi ki, hanem az „örök szellemet“.

Ez a történelemellenes szemlélet tovább fejlődött a vulgáris politikai gazdaságtanban, amely már közvetlenül a tőkés kizsákmányolás védelmezését és igazolását tekintette feladatának. A burzsoá tudósok leginkább arra a meghatározásra esküdtek, hogy a politikai gazdaságtan a „nemzeti vagyonról“, a „nemzetgazdaságról“ szóló tudomány. E tudósok szerint a gazdasági tevékenység „a legnagyobb eredménynek a legkisebb költséggel történő elérése“. De a „nemzeti vagyon“, a „nemzetgazdaság“ és a „gazdasági tevékenység“ általános fogalom, s a történelmi fejlődés több fokára alkalmazható. Mindez közhely, amelynek segítségével nem érthetők meg az adott társadalmi alakulat különleges sajátosságai és mozgásának törvényszerűségei.

Csernisevskij, a nagy orosz tudós Millnek *A nemzetgazdaságtan alapelvei* című művéhez írt Előzetes megjegyzéseiben már Marx előtt rámutatott, mennyire tartalmatlan az a meghatározás, hogy a politikai gazdaságtan a gazdagsággal foglalkozó tudomány. A gazdagság fogalma, írta Csernisevskij, viszonylagos fogalom: néhány ezer gyeszjatyina föld birtokosa nagyon gazdag azokhoz a munkásokhoz viszonyítva, akik fölszántják földjét, de nagyon szegény a milliomosokhoz képest; a gazdagság fogalma, akárcsak a szegénység fogalma, előre meghatározza, hogy az emberek hatalmas vagyoni különbsége természetes és elkerülhetetlen. Ez a meghatározás azt a feladatot rója a tudományra, bizonyítsa be az egyenlőtlenség szükségességét és hasznosságát.

A burzsoá politikai gazdaságtan úgynevezett szubjektív iskolája nem a termelőviszonyokban keresi tanulmányának tárgyát, hanem az egyén, mégpedig az elhagyatott szigetre vetődött hirhedt Robinson pszichológiai értéktételeiben. Marx már a *Bevezetés a politikai gazdaságtan bírálatához* című híres munkájában megcáfolja ezt a lapos kitalálást, s kifejti, hogy az ember nemcsak társas állat, hanem olyan állat is, amely csupán a társadalomban különülhet el. „A különálló egyes ember társadalmonkívüli termelése — ritka eset, amely persze megeshetik a véletlen folytán a vadonba vetődött civilizált emberrel, akiben már dinamikusan megvannak a társadalmi erők — éppoly képtelenség, mint a nyelv kialakulása egy ütt élő és egymással beszélő egyének nélkül.“ (8. old. Szikra. 1951.)

Ezért a burzsoá politikai gazdaságtan tele van lapos, semmitmondó igazságokkal, például, hogy minden termelésben résztvesznek a munkaeszközök. De a tőkét csak munkaeszköznek tekinti, és szeretné bebizonyítani, hogy a tőke minden társadalmi formára jellemző örök ter-

mészeti jelenség, szeretné bebizonyítani a tőkés termelőviszonyok örökkévalóságát és harmóniáját.

A burzsoá politikai gazdaságtan történelmi iskolája egyes tények részletes leírásává változtatja a politikai gazdaságtant, de elméletileg nem általánosítja ezeket a tényeket. Így menekül a tőkés társadalom valóságos életének tanulmányozásától, amelynek perspektívája semmi jóval sem biztatja a burzsoáziát. Az elmületről való lemondásból, a politikai gazdaságtannak leírással való helyettesítéséből természetesen egyáltalán nem következik, hogy a burzsoá közgazdák nem törődnek a tőkés valósággal. A burzsoá tudósok a tények kiválasztásakor és leírásakor a kapitalizmust védelmezik, s a burzsoá apologetika szellemében meghamisítják a történelmet.

A legtöbb burzsoá közgazda tehát minden társadalmi alakulatra jellemző, örök törvényeknek kiáltotta ki a tőkés árugazdaság törvényeit, de néhány burzsoá közgazda a II. Internacionálé teoretikusaival, valamint a trockistákkal és a buharinistákkal együtt megkísérelte, hogy csupán a tőkés árugazdaság kereteire korlátozza a politikai gazdaságtan tárgyát. Ezek a közgazdák erősködtek, hogy a politikai gazdaságtannak csak a kapitalizmus viszonyai közt van tárgya, mert itt a piac spontán törvényei uralkodnak, s az árufetisizmus elködösíti a termelőviszonyokat. A természetes gazdaságban, akárcsak a szocialista társadalomban, állítólag nincs anyaga a politikai gazdaságtannak, mint-hogy itt a termelőviszonyok átlátszóak és világosak.

Ezek az állítások nyilvánvalóan értelmetlenek. Az a körülmény, hogy a szocialista társadalomban a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye alapján megszűnt a termelési anarchia, s a termelés tervszerű, nem teszi fölöslegessé a politikai gazdaságtant, ellenkezőleg, hatalmasan fokozza a politikai gazdaságtan szerepét és jelentőségét. Csak a szocializmus sajátos törvényeinek gondos tanulmányozása és szakszerű felhasználása alapján lehet tervszerűen irányítani a szocialista gazdaságot. A szocializmus gazdasági törvényeinek ismerete nélkül nincs tudományos előrelátás, amely a szocialista tervezés nagyon fontos alkotóeleme.

A II. Internacionálé teoretikusai, valamint trockista és buharinista követők váltig hirdették, hogy a szocialista társadalomban a politikai gazdaságtan fölösleges; így akarták lefegyverezni a proletariátust, így akarták elterelni a proletariátus figyelmét a szocialista gazdaság tanulmányozásától, hogy hátráltassák a szocializmus gyakorlati építését, s megghiúsítsák a kommunizmus építésének nagy ügyét.

Mivel inkább kiéleződnek a kapitalizmus elkerülhetetlen pusztulásáról tanúskodó antagonisták ellentmondásai, annál fokozottabb a burzsoá politikai gazdaságtan apologetikus jellege. A jelenkori burzsoá politikai gazdaságtan a monopoltőke, a fináncoligarchia kiszolgálója,

az imperialista reakció érdekeinek kifejezője. A jelenkori burzsoá politikai gazdaságtan minden eszközzel igazolja a maximális profit utáni hajsza megszállottjának, a monopoltőkének imperialista politikáját. A burzsoá tudósok szociális demagógiával igyekeznek leplezni e politika védelmét. Ezért azt az illúziót keltik, hogy a monopoltőke burzsoá állama mindenható, a gazdaság szabályozásával kiküszöbölheti a kapitalizmus lényegéből fakadó zavarokat és nagy ellentmondásokat, leküzdheti a termelés anarchiáját, megszüntetheti a gazdasági válságokat, biztosíthatja a lakosság foglalkoztatottságát stb.

A monopoltőke ideológiai fegyvernek használja a burzsoá politikai gazdaságtant a Szovjetunió vezette szocialista tábor ellen vívott harcában. Az Egyesült Államok burzsoá közgazdái úgy kardoskodnak a világunalomra törekvő és a harmadik világháború kirobbantásával kísérletező amerikai tőkések agresszív politikája mellett, hogy fölhasználják a hirhedt fajelméletet, a geopolitika „elméletét“, valamint a burzsoá kozmopolitizmus és a malthusianizmus embergyűlölő elméletét. Mindegyre csak azt erősítetik, hogy a háború szükséges, mert ez majd kirtja a „fölösleges“ lakosságot.

A kispolgári politikai gazdaságtan képviselői, a különféle revizionisták és opportunisták, valamint a jobboldali szocialisták is hű védelmezői a burzsoá politikai gazdaságtannak, általában a tőkés rendszernek. A jobboldali szocialisták mint a monopoltőke ügynökei, védelmezik az amerikai agresszorok politikáját, aktívan segítik az imperialista erőket a Szovjetunió és a népi demokratikus országok ellen folyó harcban. Minden eszközzel takargatják a burzsoázia és a proletariátus egyre éleződő ellentétét. Így buzgólkodnak, hogy a burzsoázia a maximális profit biztosítása végett fokozhassa a munkások, a dolgozó tömegek elnyomását és kizsákmányolását.

A mai burzsoá közgazdák, a monopoltőke ideológiai fegyverhordozói a világért sem foglalkoznának a tőkés társadalom valóságának objektív tanulmányozásával, mert a társadalmi fejlődés elkerülhetetlenül a kapitalizmus pusztulására, a proletariátus győzelmére vezet. Igazolja ezt a tudományos következtetést a modern kapitalizmus antagonistá ellentmondásainak szüntelen fokozódása és kiéleződése, a Szovjetunió vezette szocialista tábor létezése és fejlődése. Az imperialisták önző érdekei élesen ellentmondanak a dolgozó emberiség érdekeinek is, a társadalmi fejlődés objektív menetének is.

A proletariátus helyzete egészen más! A kapitalizmus fejlődésének egész menete előkészíti a proletariátust nagy történelmi hivatására, a tőke hatalmának megdöntésére és saját diktatúrájának, a néptömegek érdekeit képviselő igazi demokrácia legfejlettebb formájának megteremtésére. A munkásosztálynak tehát létérdeke, hogy objektíven tanulmányozza a társadalmi fejlődés törvényeit, hogy e törvények ismer-

retében sikeresen harcolhasson a tőkés bérabszolgáság alól való felzabadulásért, az új, kommunista társadalom fölépítéséért.

Mindez arról tanúskodik, hogy a politikai gazdaságtan osztálytudomány, pártos tudomány. A proletariátus politikai gazdaságtanának pártossága, amely arra kötelez, hogy a proletariátus érdekeinek álláspontjára helyezkedjünk, egyáltalán nem jelenti, hogy elfogultan, vagyis tudománytalanul vizsgáljuk a tőkés társadalom valóságát. A proletariátus érdekei ellentétesek a burzsoázia önző érdekeivel, de teljesen egybeesnek a társadalmi fejlődés objektív menetével, az egész dolgozó emberiség érdekeivel. Ezért a proletár politikai gazdaságtan az egyetlen tudományos politikai gazdaságtan, amely a szigorú és magasfokú tudományosságot egyesíti a forradalmisággal.

A proletariátus politikai gazdaságtana Marx és Engels alkotása. Marx monumentális műve, A tőke, elsősorban a tőkés társadalom gazdasági mozgástörvényének feltárására vállalkozott. Marx a tőkés társadalmi rend gazdasági elemzése alapján meghatározta a proletariátusnak mint a kapitalizmus sirásójának és az új, szocialista rend megteremtőjének történelmi hivatását. Marx és Engels gazdasági tanai bebizonyítják a kapitalizmus összeomlásának és a proletárdiktatúra megteremtésének elkerülhetetlenségét.

Marx a tőkés társadalom gazdasági mozgástörvényéből vezette le a kapitalizmus pusztulásának és a proletárdiktatúra megteremtésének elkerülhetetlenségét. Marx és Engels nagy vonalakban megalapozta a kapitalizmusból a szocializmusba való átmeneti időszakról, a kommunista társadalom két szakaszáról szóló tanítást, de konkrétan egyikük sem láthatta előre az imperialista korszaknak, a kapitalista fejlődés legmagasabb fokának sajátosságait és jellemző vonásait, sem a kommunizmus építésének határozott útjait.

A nagy Lenin, Marx és Engels zseniális tanítványa teljesítette ezt a feladatot. Ő már az imperializmus és a proletárforradalmak korszakában élt. A burzsoa tudósok, a kapitalizmus apologetái és cinkosai, a különféle revizionisták, erőnek erejével iparkodtak, hogy megcáfolják Marx tanításait. Ezért Lenin kérelhetetlenül küzdött a revizionisták ellen. Lenin ebben a küzdelemben konkretizálta és továbbfejlesztette Marx és Engels tanításait az imperializmus és a proletárforradalmak új tényeinek általánosítása alapján. A marxizmus kincsháza hatalmasan gazdagodott az imperializmusnak, mint a kapitalizmus legfelsőbb fokának lenini elméletével. Lenin föltárta a kapitalizmus egyenlően gazdasági és politikai fejlődésének törvényét az imperializmus korszakára vonatkozólag. E törvény alapján dolgozta ki a szocializmus egy országban való győzelmének lehetőségéről szóló világtörténelmi jelentőségű tanítását. A proletárdiktatúrának, a munkásosztály és a

parasztság szövetségének, valamint a szocialista társadalom fölépítésének kérdéseiről írt tanulmányai a marxista politikai gazdaságtan ragyogó értékei. Műveiben megtalálhatjuk a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenetre vonatkozó legfontosabb elméleti útmutatásokat is.

Sztálin, Lenin nagy harcostársa és ügyének folytatója továbbfejlesztette a marxista-leninista közgazdasági elméletet. Lenin és Sztálin tanítványai és harcostársai, valamint a kommunista párt és a szovjet kormány határozatai szintén kiegészítették ezeket a tanításokat. A testvéri kommunista pártok ugyancsak alkalmazzák, s forradalmi harcuk gyakorlatában és az új élet építésében új tudományos következtetésekkel és tételekkel gyarapítják a marxizmus-leninizmus közgazdasági elméletét.

A marxista-leninista politikai gazdaságtan a dolgozók hatalmas fegyvere a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért, a kommunizmus győzelméért vívott harcban.

A marxista-leninista politikai gazdaságtan a dialektikus és a történelmi materializmus fő tételeinek fölhasználása alapján tanulmányozza az emberek társadalmi-termelési, vagyis gazdasági viszonyait.

A politikai gazdaságtan által tanulmányozott társadalmak gazdasági szerkezete nagyon bonyolult. Ha irányelvek nélkül kutatunk, eredményünk nem tudományos megismerés, hanem káosz, kusza jelenségek össze-visszasága lesz. Pedig a valóságban a társadalom gazdasági életének egyes jelenségei közt belső, törvényszerű kapcsolatok és összefüggések vannak. A tudományos megismerés éppen abban különbözik a felületes megfigyeléstől, hogy az adott társadalmi alakulat termelőviszonyainak lényegébe hatol be, s föltárja e viszonyok fejlődésének belső rúgóit.

A politikai gazdaságtan a természettudományoktól eltérően nem kísérletezhet, mint például a fizika és a kémia; laboratóriumi eszközökkel nem küszöbölheti ki a zavaró jelenségeket. „... a gazdasági formák tanulmányozásánál sem mikroszkópot, sem vegyi hatászereket nem vehetünk igénybe. Mindkettőt az elvonatkoztatási képességnek kell pótolnia”. (M a r x. A tőke. I. kötet. 10. old. Szikra. 1949.)

A termelőviszonyok minden típusa (szocialista, kapitalista stb.) egységes egész. Ebben a bonyolult gazdasági egészben a lényegyet kifejező legjellemzőbb, legfontosabb vonásokat kell fölkatnunk; absztrakció segítségével, a másodrendű vonásoktól való elvonatkoztatással tehetjük meg ezt. A leglényegesebb jelenségeknek marxista absztrakcióval történő kiemelése biztosítja a valóság helyes tükrözését. Az ab-

sztrakció marxi módszere idegen a skolasztikától és a talmudizmustól. A politikai gazdaságtan kategóriái nem kiagyalt kategóriák, hanem a valóság, a történelmileg fejlődő termelőviszonyok elméleti tükröződései.

A tudományos megismerés az adott társadalmi alakulat termelőviszonyainak rendszeréből elsősorban a legegyszerűbb, a leggyakrabban előforduló viszonyokat emeli ki. A tőkés gazdaságban ez a legegyszerűbb viszony az egyik árunak a másikra történő cseréje. Ezért kezdi Marx a kapitalizmus vizsgálatát éppen az áruval. Megmutatja, hogy az áru, a tőkés gazdaság sejtje, magában foglalja a kapitalizmus ellentmondásainak csiráit. Ezután megvizsgálja az árunak mint használati értéknek és értéknek kettős jellegét, s föltárja az árutermelő munka kettős jellegét. Az értékformák elemzéséből vezeti le a pénzt, végigköveti, hogyan alakul át a pénz tőkévé, leleplezi a tőkés kizsákmányolás lényegét, megfogalmazza az értéktöbblet törvényét stb. Megmutatja, hogyan vezet a tőkés termelőmód fejlődése elkerülhetetlenül a kapitalizmus pusztulására, a kisajátítók kisajátítására.

Tehát Marx módszere fokozatosan halad a legegyszerűbb absztrakciótól a bonyolult, a konkrét, a sokoldalú egész felé. A politikai gazdaságtan kategóriáinak ebben a vizsgálatában teljes a logikai összhang.

A marxista politikai gazdaságtanban a logikai vizsgálat összekapcsolódik a társadalom fejlődésének történelmi vizsgálatával. A fejlődés konkrét történelmi menete rendkívül sokoldalú, csupa kanyar és kisiklás. Ha a tudományos kutatásban pontosan végigkövetnők az események konkrét történelmi fejlődését, meg kellene szakítanunk a kutatás logikai menetét, mellékvágányokra kellene csapnunk és fölösleges részleteknél időznünk. Ezért Marx a tőkésben az absztrakt-elemző, logikai módszert alkalmazza, de nem fordul szembe a történelmi módszerrel. Engels szavai szerint a marxista logikai módszer voltaképp történelmi módszer, de „...a történelmi forma és a zavaró esetlegességek kiküszöbölésével. A gondolatmenetnek ugyanazzal kell kezdődnie, amivel a történelem kezdődik; további menete sem lesz egyéb, mint a történelmi folyamat tükörképe, elvont és elméletileg közvetkező formában helyesbített tükörkép, de a helyesbítés olyan törvények szerint történik, melyeket maga a történelem valóságos menete szolgáltat, mert minden mozzanat fejlődésének azon a pontján vehető szemügyre, amelyen elérte teljes érettségét, klasszikus formáját”. (M a r x. A politikai gazdaságtan bírálatához. [Engels recenziója.] 176—177. old. Szikra. 1953.) Ezért a történelmi fejlődés irányvonalai világosabban és határozottabban megmutatkoznak.

„Az eleven szemlélettől az absztrakt gondolkodáshoz és ettől a gyakorlathoz — ez az igazság megismerésének, az objektív realitás megismerésének dialektikus útja.” (L e n i n. Filozófiai Füzetek. 147.

old. Szikra. 1954.) Ez a kutatásnak a marxista politikai gazdaságtanban alkalmazott módszere.

A kutatás módszerét meg kell különböztetnünk a kifejtés módszerétől. A politikai gazdaságtan kifejtésének két módszere van: elemző és történelmi. Az elemző esetén az alap a politikai gazdaságtan kategóriáinak, például az árunak, a pénznek, az értéktöbbletnek abban a logikai sorrendben történő tárgyalása, ahogyan ezek a fejlett tőkés társadalomban egymásból következnek. A történelmi anyag az elméleti következtetések és tételek megokolására és illusztrálására szükséges. Így fejt ki Marx a politikai gazdaságtan kategóriáit A t ő k é -ben. A történelmi módszer alkalmazása során a politikai gazdaságtan abban a történelmi sorrendben tárgyalja alapkategóriáit, az árut, a pénzt stb., ahogyan ezek az emberi társadalom fejlődésének különböző fokain keletkeztek. Az áru és a pénz fogalmának, valamint a pénz egyes funkcióinak eleni ismeretét például már a kapitalizmuselőtti társadalmi alakulatok jellemzésekor megkapjuk. De kifejlett formában csak a tőkés társadalomban kerül sor e kategóriák vizsgálatára, mert itt érték el teljes kifejlődésüket. Lenin a kifejtés történelmi módszere mellett foglalt állást, bár ennek alkalmazása az anyag bizonyos ismételéssel jár.

A politikai gazdaságtan tanulmányozásában a kezdő számára a történelmi módszer érthetőbb, mert ez fokozatosan készíti őt elő a társadalom gazdasági fejlődéstörvényeinek megértésére.

A politikai gazdaságtan fontos helyet foglal el a társadalomtudományok közt. Tanulmányozza a termelés társadalmi oldalát, a felépítményhez tartozó politikai, filozófiai, jogi, irodalmi és más nézeteket meghatározó gazdasági rendet, vagyis a társadalom alapját. A marxista-leninista politikai gazdaságtan legnagyobb eredménye a szocializmus politikai gazdaságtana.

Lenin dolgozta ki a szocializmus politikai gazdaságtanának alapelveit. Az alapelvek továbbfejlesztése és konkretizálása Sztálin művei, különösen A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban című munkája, valamint a kommunista pártnak és a szovjet kormánynak a gazdasági és a kulturális építés kérdéseire vonatkozó határozatait útján valósult meg. A szocializmus politikai gazdaságtana azokat a törvényeket tanulmányozza, amelyek a szocializmus társadalmi-termelőviszonyait keletkezésükben, fejlődésükben és a kommunizmus magasabb fokára történő átmenetükben irányítják. A szocializmus politikai gazdaságtana úgy fejlődik és gazdagodik, hogy elméletileg általánosítjuk a kommunizmusépítés gyakorlatának tapaszt-

talatait hazánkban és a szocializmusépítés tapasztalatait a népi demokratikus országokban.

A szocialista társadalomban új gazdasági törvények hatnak. Ezek a szocialista termelőviszonyokból keletkeznek. A szocialista társadalom új gazdasági törvénye például a szocializmus gazdasági alaptörvénye, a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye, a munkaszertinti elosztás törvénye stb. De a szocializmusban olyan törvények és kategóriák is érvényesülnek, amelyek az árutermelő társadalmi alakulatokra jellemzőek. A szocializmusban a társadalmi tulajdon két formája miatt még van árutermelés, hat az értéktörvény, s hatnak a vele kapcsolatos gazdasági kategóriák: a pénz, az ár, a hitel, a kereskedelem, a pénzügy stb. Csakhogy az értéktörvény hatóköre a szocializmusban korlátozott. Az áru-pénzkategóriák megőrzik a régi formát, de új, szocialista tartalommal telnek meg. A szocialista termelés növelése és ennek alapján a társadalom állandóan növekvő szükségleteinek maximális kielégítése végett használjuk föl az áru-pénzformát. Végül a szocializmusban olyan törvények is hatnak, amelyek minden társadalmi alakulatra jellemzőek, például az a törvény, amely szerint a termelőviszonyoknak okvetlenül összhangban kell lenniük a termelőerők jellegével. Ez a törvény a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet alapja, s hatása a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet viszonyai közt is megnyilvánul. Természetesen a termelőviszonyok fejlődése elmarad, s el is fog maradni a termelőerők fejlődésétől. De a szocialista társadalom idejében összehangolhatja az elmaradó termelőviszonyokat a termelőerők elért színvonalával, s ezzel elháríthatja a termelőviszonyok és a termelőerők összeütközését. A szocializmusban nincsenek kizsákmányoló osztályok, amelyek megakadályozhatnák a szovjet társadalom haladását a kommunizmushoz vezető úton; a szocialista gazdaság tervszerűen fejlődik.

Már Marx megmondta, hogy amikor a társadalom megszünteti az antagonista érdekeket kifejező osztálytagozódást „...a társadalmi evolúciók... nem lesznek többé politikai revolúciók“. (Marx. A filozófia nyomora. 170. old. Szikra. 1952.) Sztálin e gondolat továbbfejlesztésekor megmutatta, hogy a régi minőségből az új minőségbe robbanás útján történő átmenet törvénye csak az ellenséges osztályokra szakadt társadalomra kötelező, de egyáltalán nem kötelező arra a társadalomra, amelyben nincsenek ilyen osztályok. A szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet mély, minőségi változásokat okoz a szocializmus gazdaságában és termelőviszonyaiban. De ezek a minőségi változások nem robbanás útján történnek, hanem az új minőség elemeinek fokozatos felhalmozódása és a régi minőség elemeinek elhalása útján, a szocialista gazdaság tervszerű fejlődése folyamán.

Tehát a szocializmus gazdasági törvényei a szocialista termelőviszonyok rendszerében végbemenő gazdasági folyamatok lényegét, belső okozati kapcsolatait és összefüggéseit fejezik ki. Ezek a törvények az egész nép növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítására irányulnak. Ebben elvileg különböznek a kapitalizmus gazdasági törvényeitől, amelyek az ember kizsákmányolásán alapuló tőkés termelőviszonyok lényegét fejezik ki, olyan viszonyokat, amelyeket a monopoltőke maximális profithajszája jellemez.

A szocializmus a gazdasági törvények felhasználása szempontjából is hatalmas fölényben van a kapitalizmussal és a kapitalizmuselőtti társadalmi alakulatokkal szemben.

A proletariátus abban különbözik minden más osztálytól, hogy osztályérdekei egybeesnek a társadalom nagy többségének érdekeivel, az emberiség haladó fejlődéséhez fűződő érdekekkel. Ezért a munkásosztály tagjai és ideológusai mentesek a burzsoázia osztálykorlátoltságától, amely meggátolhatná őket, hogy felismerjék a kommunizmus építésének szolgálatába állítsák a társadalom gazdasági fejlődéstörvényeit. A szocialista gazdaság tervszerű fejlődése nemcsak hozzájárul a szocializmus gazdasági törvényei felismerésének és felhasználásának lehetőségéhez, hanem objektív szükségszerűséggé is teszi ezt a lehetőséget. A szocialista gazdaság helyes tervezéséhez okvetlenül szükséges a szocializmus gazdasági alaptörvényének és a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének megismerése. A népgazdaság tervszerű vezetése szempontjából nagyjelentőségű a munkaszerinti elosztás törvényének, a szocialista termelés fellendülése hatalmas ösztönzőjének felhasználása, valamint az értéktörvény érvényesülésével kapcsolatos gazdasági emelők észszerű alkalmazása.

Természetesen a politikai gazdaságtanon kívül más társadalomtudományok is tanulmányozzák a gazdasági viszonyokat. Az egyes társadalmi alakulatok termelőviszonyainak tanulmányozásával a történelem foglalkozik. De a politikai gazdaságtan és a történelem feladatai különbözőek. A politikai gazdaságtan arra törekszik, hogy megalkossa az egyes társadalmi alakulatok gazdasági fejlődéstörvényeivel és fontos vonásaival kapcsolatos alapfogalmakat. A történelem feladata pedig az, hogy a társadalmi alakulatok keletkezésének és fejlődésének folyamatát teljes konkrétságában és sokoldalúságában, az egyes történelmi korszakokra és országokra alkalmazva mutassa meg. Persze, a történészek csak akkor világíthatják meg tudományosan a társadalom történelmi fejlődésének folyamatát, ha kutatásaik során a politikai gazdaságtan által feltárt törvényekből indulnak ki.

A Szovjetunióban a népgazdaság rohamos fejlődése alapján kifejlődött azoknak a gazdasági diszciplináknak szerteágazó rendszere, ame-

lyek a szocialista gazdaság egyes oldalait vizsgálják. Köztük a vezetőszerep a szocializmus politikai gazdaságtanáé.

A szocializmus politikai gazdaságtanát el kell határolnunk a gazdaságpolitikától. A szubjektív-idealista nézetek gazdasági területen abban is kifejeződtek, hogy néhány közgazda azonosította a szocializmus politikai gazdaságtanát a gazdaságpolitikával. E nézetek azokból az antimarxista nézetekből keletkeztek, amelyek szerint a szocializmusban a politikai gazdaságtan szükségtelen. A valóságban e diszciplinák közt elvi különbség van. A szocializmus politikai gazdaságtana azokat a törvényeket tanulmányozza, amelyek a szocialista társadalom termelőviszonyainak fejlődését irányítják, a gazdaságpolitika pedig e törvények alapján kidolgozza a gazdasági és a kulturális építés során megvalósítandó intézkedéseket, amelyek biztosítják a szovjet társadalom sikeres haladását a kommunizmus felé.

A Szovjetunióban még számos, úgynevezett ágazati gazdaságtan van; ezek az ipar és a mezőgazdaság egyes ágait, valamint az egyes vállalatok gazdaságát tanulmányozzák.

Az egyes ágak és vállalatok gazdaságával foglalkozó tudományos diszciplinák feladata, hogy az egyes ágak sajátos viszonyai közt tanulmányozzák a politikai gazdaságtan által feltárt gazdasági törvények hatását, s kidolgozzák az ebből következő gazdaságpolitikai intézkedéseket.

A marxista-leninista politikai gazdaságtan felfegyverzi a Szovjetunió népeit a szocializmus gazdasági törvényeinek, a kommunista társadalom építése törvényeinek ismeretével. A gazdasági törvények tudományos ismerete alkotja a kommunista párt és a szovjetállam gazdaságpolitikájának alapját. Lehetővé teszi, hogy behatoljunk a gazdasági folyamatok mélyébe, lényegébe, feltárjuk a haladó tendenciákat, amikor azok még csak csirájukban vannak meg, tudományosan előrelássuk és a kommunizmus építése feladatainak megfelelően irányítsuk a gazdasági fejlődés menetét.

A szocialista gazdaság törvényeinek ismerete lehetővé teszi, hogy a néptömegek tudatosan résztvegyenek a kommunizmus építésében.

A politikai gazdaságtan megtanítja a népi demokratikus országok dolgozóit, hogyan alakítsák át a Szovjetunió tapasztalatai alapján, a szocializmus szellemében hazájuk gazdaságát. A tőkés országok és a gyarmatok elnyomott proletariátusának és dolgozóinak megmutatja a tőkés bérabszolgaság alól való felszabadulás útját. A marxista-leninista politikai gazdaságtan segítségével nemcsak megismerhetik, hanem a kommunizmus elvei szerint forradalmi módon meg is változtathatják a mai társadalmat. (K o m m u n y i s z t. 1954. évi 4. szám.)

SZURDI ISTVÁN

A legjobb munkamódszerek kidolgozása és elterjesztése könnyűiparunkban

(A Kovaljov-módszer alapján)

I.

A szocialista társadalom magassabbrendűségének alapja, hogy a szocializmusban a munka termelékenysége összehasonlíthatatlanul gyorsabban nő, mint a kapitalizmusban. Ezért a szocialista gazdaság több terméket adhat a társadalom tagjainak, gazdagabbá teheti a társadalmat, mint a kapitalista gazdaság, amely csak a kizsákmányolók szűk rétegét gazdagítja, de egyre fokozódó nyomorra kárhoztatja a dolgozó tömegeket. Tehát a szocialista társadalom szempontjából igen fontos a munkatermelékenység szüntelen növekedésének biztosítása.

A munka termelékenységének fokozása sokféle módon lehetséges. Két főforrása:

a tökéletesebb technika alkalmazása (nagyobb termelőképességű gépek, tökéletesebb nyersanyagok, segédanyagok, szerszámok használata stb.);

a munkaeszközök jobb kihasználásának megszervezése, azonos munkával nagyobb termékmennyiség elérése.

A szocialista munkaszervezés feladata tehát olyan munkamódszerek alkalmazása, amelyek biztosítják a termelőberendezés legteljesebb kihasználását, minél kisebb munkamennyiség ráfordításával minél nagyobb termékmennyiség termelését.

A munkaszervezés a gyártási folyamatok valamennyi elemével, egymáshoz való viszonyuk legcélszerűbb megállapításával foglalkozik. Megvizsgálja, hogyan fokozhatjuk a munka termelékenységét.

De a legjobb munkamódszerek még korántsem vezetnek a termelékenység megfelelő növekedésére, ha egyszerűen nem tökéletesítjük a technológiát, nem biztosítjuk a gépi berendezések megfelelő állapotát, tehát ha az egész üzemben nem tökéletesítjük a műszaki, a gazdasági és a szervezési munkát.

Ez az összetett tevékenység végső soron csökkenti a termékek gyártási költségét is, tehát a termelőeszközök és a közszükségleti cikkek fokozódó gyártásának, az életszínvonal emelésének forrásává válik.

A tőkés üzemszervezés egyetlen célja: a profit növelése. A tőkés

üzemszervezés mérhetetlenül fokozza a munkásosztály kizsákmányolását, s a gép tartozékának tekinti a munkást.

Emmerson amerikai közgazda fejtette ki legcinikusabban a tőkés üzemszervezés lényegét:

„Tudjuk, hogy a kő, a dárdá vagy a kard a primitív embernek mintegy folytatása volt. Ma fordított a helyzet: az ember lett a munkapad, a gőzmozdony, a 12 hüvelykes löveg folytatása. Csak a gép és rendeltetése fontos. A munkások fő feladata: a géppel kapcsolatos kötelességük teljesítése.“

A szocialista munkaszervezés más célokra törekszik. Az a feladata, hogy a termelékenység fokozásával fejlessze a népgazdaságot, s ezzel szakadatlanul növelje a dolgozók élet-színvonalát.

A szocialista társadalmi rendszer egyik sajátossága, hogy itt a munka jobb megszervezésének a kapitalizmusban elképzelhetetlen lehetőségei teremtnének meg. A szocializmusban nemcsak a műszaki berendezések színvonala, a technika javul állandóan, hanem a dolgozók munkához való viszonya is teljesen átalakul. Rendkívül fokozza a munka termelékenységét, hogy a munkások megértik: nem a tőkés hasznáért, hanem saját érdekeikért, maguknak dolgoznak; ez az alapja a szocialista munkafegyelemnek, a munkaversénynak, a munka tökéletesítésének. Felszínre kerül a dolgozó milliók rengeteg tapasztalata, kezdeményezése, a szocializmus építésének e kimeríthetetlen tartaléka.

II.

A munkához való megváltozott viszony egyik legjellemzőbb megnyilvánulása a Sztahanov-mozgalom, amelynek célja: a fejlett technikának megfelelő új munkamódszerek alkalmazása, s ezáltal a termelékenység növelése.

A Sztahanov-mozgalom hazánkban is elterjedt. Jellemző, hogy 1953 végéig csak a könnyűiparban mintegy 20 000 munkás és műszaki dolgozó részesült sztahanovista kitüntetésben.

F. Kovaljovnak, a moszkvakörnyéki Proletár Győzelem finomposztógyár volt főmérnökének (jelenleg igazgatójának) módszere továbbfejlesztette Sztahanov kezdeményezését. Kovaljov megállapította, hogy a posztógyár dolgozóinak egyharmada nem teljesíti normáját, noha a sztahanovista munkások átlagteljesítménye 120 százalékos, sőt még nagyobb, vagyis a normatелjesítés nem megoldható feladat.

Kovaljov külön tanulmányozta a gyár három sztahanovista szövönőjének munkamódszerét, mégpedig a szövőmunka leggyakoribb két alapműveletének, a munkaközben elszakadt szálak megkötésének és a vetélőcserének elvégzési módját és idejét.

Az elszakadt szálak megkötését Anyiszimova, a vetélőcserét Kozlova végezte el leggyorsabban. Csekina mindkét fontos művelet során túl lépte a normaidőt, egész munkája mégis megütötte a sztahanovista szintet. Ugyanis jobban osztotta be munkaidejét, mint társai, ezért az ő szövőgépei álltak a legkevesebbet.

A művelet megnevezése	Kozlova	Anyiszimova	Csekina
	sztahanovista ideje (másodpercben)		
Az elszakadt szál megkötése	25,1	14	30,3
A vetélőcsere	2,6	3,2	4,0

Kovaljov ezekből a tényekből megállapította, hogy az időbeli eltérések a munkafogásoknak, a munka megszervezésének különbözőségeiből származnak. A legjobb dolgozók gépei csak a legszükségesebb ideig állnak, ők nem ötletszerűen, hanem átgondolt ütemezés szerint, az idő és a munkaműveletek legészszzerűbb, legjobb beosztásával gondoskodnak a gép anyagellátásáról és a hibák megelőzéséről.

De Kovaljov megállapítása szerint a sztahanovisták sem végeznek minden munkafogást a leghelyesebben, s munkájuk megszervezésének egy-egy részletében hibák is akadnak. Ennek következtében a sztahanovista iskolán, az egyes sztahanovisták munkájának ismertetése során nemcsak tökéletes munkaműveleteket és munkaszervezési formákat, hanem rosszul végzett műveleteket és helytelen szervezési módszereket is terjesztenek.

Kovaljov nem egy, hanem több sztahanovista munkamódszerét tanulmányozta. Elemekre bontotta a legjobb sztahanovisták munkáját, s az egyes sztahanovistáktól csak a legjobban végzett műveleteket, fogásokat vette át; ezekből alakította ki a munka elvégzésének, a munka szervezésének legjobb módszerét, s ezt terjesztette el a dolgozók közt.

Kovaljov kezdeményezése a Szovjetunióban a párt és a kormány legteljesebb támogatásával találkozott; jómaga Sztálin-díjat kapott. A mozgalom — jelentőségének megfelelően — túljutott a Szovjetunió határain. Ma már a szocializmusépítő népi demokratikus országok dolgozói is tanulmányozzák, alkalmazzák ezt a módszert.

III.

Könnyűiparunk technikai felszereltsége a felszabadulás után sok tekintetben tökéletesedett. Több új és korszerű üzem létesült (Szegedi Textilkombinát, Békéscsabai Ruhagyár, Kaposvári Fonoda stb.). Egyes kisipari jellegű iparágak gyáriparrá fejlődtek (a ruházati, a cipő-, a bútortipar stb.).

Még egyáltalán nem mondhatjuk, hogy megfelelő a könnyűipar minden ágának technikai felszereltsége, s hogy a gépi berendezések korszerűsítése mindenütt megtörtént, de közvetlen munkánk a mostani körülmények közt mégis a technika jobb kihasználására, dolgozóink szakmai kultúrájának növelésére irányul.

Hazánkban főképp a II. pártkongresszus tiszteletére indult szocialista munkaverseny során terjedt el Kovaljov kezdeményezése. Akkor a könnyűiparban a sztahanovista mozgalomnak új fejezete kezdődött.

Mindamellettt eleinte rengeteg káros jelenség és nézet gátolta e módszer alkalmazását. Az üzemek vezetői sokszor korlátozták a legjobb munkamódszerek tanulmányozását; gyakran csak a sztahanovisták fogásait figyelték meg, de mellőzték a sztahanovisták alkotó tevékenységének: a munka legészszzerűbb beosztásának, szervezésének megfigyelését és elemzését, vagyis éppen a legfontosabbat, a sztahanovista munka legjellemzőbb kérdéseit hanyagolták el. Hiba volt az is, hogy a műszaki dolgozókat alig vonták be ebbe a munkába. Gyakran tapasztalatlan, fogyasztó szaktudású dolgozók rögzítették a sztahanovisták munkáját, ezért a sztahanovista munkatapasztalatok összegezésének jórésze felületes, tudománytalan megállapításokat tar-

talmazott. A legjobb munkamódszerek elterjesztése kampányszerűen és vontatottan történt. Az eredmények, a tapasztalatok értékelése elmaradt. Nem könnyítette meg a mozgalom elterjedését az sem, hogy egyes szakszervezeti központok elleneztek függetlenített munkamódszerátadók alkalmazását; úgy vélték, ez meggátolja, hogy egyes sztahanovisták patrónájuk gyengébb dolgozótársaikat.

A sztahanovista munkamódszerek elterjesztése nyomán még e hibák ellenére is rengeteg termelékenységi tartalék bukkant föl, s ez megmutatta a mozgalom életerejét.

A szovjet tapasztalatok alapján átszervezett könnyűipari minisztériumban külön osztály létesült a munkaszervezési kérdések tanulmányozására, a korszerű munkamódszereknek Kovaljov mérnök tanítása szerint történő kidolgozására és tömeges elterjesztésére.

Különösen megokolttá tették ezt az intézkedést a következő tények:

1. A könnyűipar évekig nem teljesítette termelékenységnövelési terét.

2. A könnyűiparban foglalkoztatott munkásoknak mintegy 15 százaléka (a pamutiparban 15,8 százaléka, a ruházati iparban 22,3 százaléka, a cipőiparban 14,5 százaléka stb.) nem teljesítette normáját.

3. A nagy munkásvándorlás. Ennek egyik fő oka, hogy az új munkások nem jutnak megfelelő kiképzéshez, tehát keveset keresnek, ezért sokan otthagyják üzemüket, s más területen próbálkoznak.

Termelékenységi feladataink teljesítésének, a fölsorolt hiányosságok megszüntetésének egyik leghathatósabb eszköze: az élenjáró munkamódszerek elterjesztése. Ez egyúttal

az ipar vezetészerveinek is egyik legfontosabb feladata.

IV.

A könnyűiparban végzett tanulmányok nálunk is sorra bizonyítják, hogy a sztahanovisták és a velük teljesen azonos körülmények közt dolgozó munkások termelési eredményei szembeötlően különböznek egymástól.

A Kelenföldi Textilkombinát szövői 1954 januárjában átlagosan 103,5 százalékra teljesítették normájukat, s 98,1 százalékban szőttek I. rendű minőségű árut. A sztahanovista szövőők átlagteljesítménye ellenben 109 százalék volt, s ők 99,2 százalékban termeltek I. rendű minőségű szövetet.

A fonók átlagteljesítménye az említett hónapban 109,7 százalék, a sztahanovistáké pedig 112,4 százalék. Egyes sztahanovisták termelési eredményei még jobbak. Zsoldos Árpádné szövőnőé például 118,5 százalék, Baronai Etel fonónőé 120,5 százalék.

Kovaljov tanításai szerint három szakaszra osztottuk a legjobb munkamódszerek tanulmányozását és tömeges elterjesztését.

Az első szakasz: a sztahanovisták munkamódszerének vizsgálata, elemzése és leírása.

Elsősorban a termelés szempontjából legfontosabb, leggyakoribb, nagy időtartamú műveletek alapján kell tanulmányoznunk a sztahanovisták munkáját. Ne feledjük el, hogy sok dolgozó munkamódszere helytelen, márpedig a munkaművet helyes vagy helytelen elvégzése befolyásolja a termék minőségét, esetleg az anyag és a segédanyagok felhasználását is. Például a bútorfényező munkája

nemcsak a bútör minőségét, hanem tartósságát is befolyásolja. A cipőfelsőbőrszabász jó vagy rossz munkája bőrányagmegtakarítással, vagy a megengedettnél több anyag felhasználásával jár.

A mi tapasztalataink is igazolják Kovaljov mérnök módszerének helyességét. Egyes munkások akárhányszor gyorsan elvégeznek bizonyos munkafogásokat, mégsem tökéletes az egész munkafolyamatban végzett munkájuk; mások ellenben tovább végzik az egyes munkafogásokat, de az egész munkafolyamat jobb megszervezésével nagyobb időnyereséghez jutnak.

Több gép ellátása esetén — és ez

I. módszer	Gépállás
Az 1-es gépen vetéltöt tölt	4 mp
A 2-es gép ezalatt áll	4 mp
A 2-es gépen kijavítja a szálszakadást	28 mp
	<u>36 mp</u>

A Fehérneműgyár műszaki és munkaügyi dolgozói Kovaljov útmutatásai szerint készítették el a férfingkészítés legjobb munkamódszerét. Munkaelemekre bontották föl az egyes műveleteket, s részletesen, időmérésekkel vizsgálták és leírták az összes munkamozdulatot.

Az ujjahasítékpánt felvarrásának és letűzésének műveletét például 22 elemre bontották föl.

Az üzem három legjobb sztahanovistájának e műveletre fordított teljes ideje a következőképp alakult: Massza Teréz 0,805 perc, Némedi Jenőné 1,33 perc, Soproni Győzőné 1,24 perc.

Az egyes sztahanovisták legjobb munkaelemeinek mérlegelése alapján összeállított műveletek esetén az új idő 0,715 másodperc volt.

a textiliparban általános — fontos munkaszervezési elv, hogy ha különböző okokból egyszerre két vagy több gép áll meg, a munkás először a legkevesebb időt igénylő gép elindításával foglalkozzék. Egy példa, hogy a teljes munkafolyamat helyes szervezése milyen jelentős. Két szövőgép körülbelül egyszerre áll meg (ez gyakori jelenség); az egyik vetüleke elfogyott, tehát a vetélőbe új töltés kell, a másik gép pedig a láncfonal elszakadása miatt állt meg. A vetélő újratöltése átlagosan 4 másodperc, az elszakadt láncfonal megkötözése 28 másodperc.

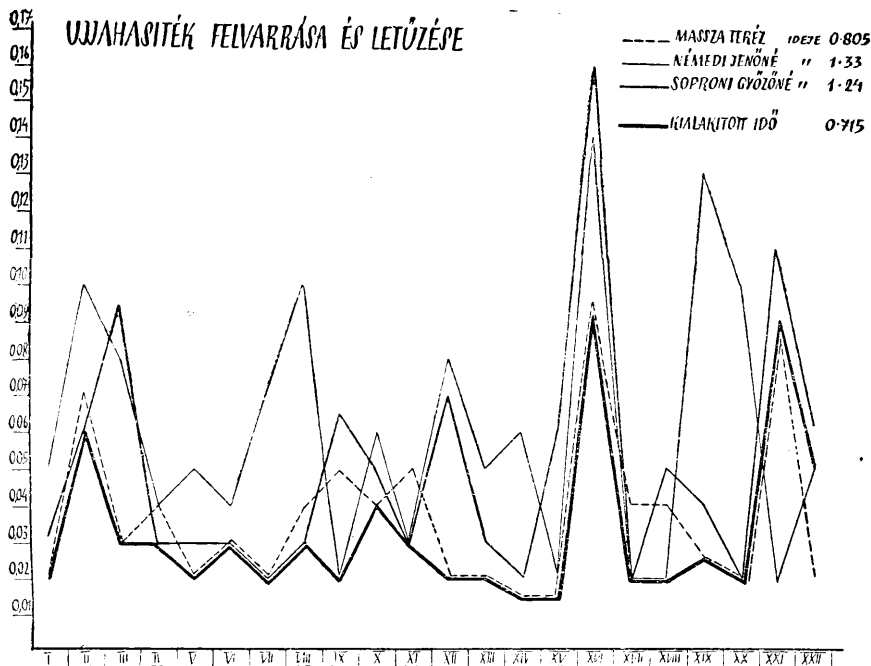
A gépek megindításának ez esetben két lehetősége van:

II. módszer	Gépállás
A 2-es gépen kijavítja a szálszakadást	28 mp
Az 1-es gép ezalatt áll	28 mp
Az 1-es gépen vetéltöt tölt	4 mp
	<u>60 mp</u>

Szemléletesen mutatja a munkaművelet legjobb elvégzésében rejlő tartalékokat a 449. oldalon lévő grafikon is.

A könnyűipari minisztérium első sorban a könnyűipari termelés szempontjából legjelentősebb iparágakban dolgozta ki az igazgatóságok és az üzemek műszaki, munkaügyi dolgozóinak segítségével a legjobb munkamódszereket, a munkaszervezés leghelyesebb formáit. A Szovjetunió könnyűipari minisztériumának idevágó munkatanulmányai néhány iparágban nagyon megkönnyítették munkánkat; ezeket lefordítottuk, s a magyar műszaki viszonyoknak megfelelően alkalmaztuk.

A könnyűipari minisztérium által kidolgozott legjobb munkamódszerek leírásait úgynevezett „Munkaszervezési szabályzatok” formájában ad-

tuk ki; a sztahanovista iskolákon már tanítják is ezeket a szabályzatokat.

Eddig a könnyűiparnak mintegy

20 fontos munkaterületéről készültek el munkaszervezési szabályzatok; az idén még több elkészítésére is sor kerül.

A munkaszervezési szabályzatok tartalma

Valamennyi munkaszervezési szabályzat első része tartalmazza a munkásnak munkájával kapcsolatos jogait és kötelességeit. A munkások kötelességeinek meghatározása a szakma sajátosságai szerint ezekre a kérdésekre is kiterjed: a gép tisztítása, esetleg olajozása meddig a munkás dolga és meddig a tisztogatással megbízott segédmunkásé; melyek azok a termékek minőségére ható tennivalók, fontos technológiai szabályok, amelyeknek megtartása-

ért a munkás a felelős; mi a munkás tennivalója gépének anyaggal, segédanyaggal való ellátásában, mit kell ellenőriznie rendszeresen gépe állapotával kapcsolatban stb.

A munkások kötelességei közé soroljuk a munkavédelmi és a tűzvédelmi berendezések ismeretét is. A munkások jogairól szóló fejezet felsorolja, milyen műszaki feltételek biztosítását követelheti meg a dolgozó: megállapított munkafeltételek biztosítását, a munkahely anyag-

gal, szerszámokkal történő ellátását, bizonyos időszakokban a gép tisztítását, egyes esetekben tartalék gépalkatrészeket, a kötelező védőberendezések felszerelését és karbantartását stb.

A munkaszervezési szabályzatokban a legfontosabb a legjobb munkamódszerek, munkafogások ábrákkal ellátott részletes leírása.

A munkaszervezési szabályzatok általában az említett elvek mérlegelése alapján készülnek, s csak a szakma, az iparág sajátosságainak megfelelően módosulnak. Például több gép kezelésekor meghatározzák a bejárési útvonal irányát, s megállapítják, milyen munkaszervezési elvek biztosítják a gépállási idők minimumra való csökkentését.

A munkaszervezési szabályzatok végleges megszövegezésük előtt rendszerint gyakorlati bemutatókkal kiegészített széleskörű sztahanovista ankétok elé kerülnek. Így történt például a gyapjúszövőés legjobb munkamódszerének kidolgozása után, amikor a gyapjúipari sztahanovisták a Magyar Posztógyár kultúrtermében fölállított szövőgépeken mutatták be, s bocsátották vitára a javasolt munkamódszereket. Ezeket a bemutatókon sok hozzászólás, javaslat hangzik el. A meghívott sztahanovisták legtöbbször meg is mutatják a jobbnak vélt munkafogásokat, munkamódszereket. A bútoripari nyelvezés legjobb munkamódszeréről tartott megbeszélésen csaknem 100 meghívott sztahanovista nyelvező szólt föl.

A második szakasz a legjobb munkamódszerek tömeges elterjesztése, és ennek előkészítése.

A sztahanovista munkamódszerek tömeges elterjesztése csak akkor járhat sikerrel, ha megteremtjük alkalmazásuk műszaki feltételeit, biztosítjuk és állandóan ellenőrizzük a gépi berendezések kifogástalan állapotát.

A Magyar Pamutipar textilkombinát a szövő- és a fonómunkaszervezési szabályzatok oktatásának megkezdése előtt kidolgozta a részletes műszaki és szervezési intézkedéseket, s megjelölte a határidőket és a felelősöket. Az előfonodában a gépszámok megjelölésével egyidejűleg megszabták az orsójavításnak, a kocsibeállításnak és a csévetelítés-szabályozó készülékek rendbehozásának elvégzését, a meghajtómű átvizsgálását, minden gépre tökéletesen egyforma méretű csiszolt nyomóhengerek berakását, a védőberendezések felülvizsgálását, a hiányok pótlását stb. stb.

Szükséges a szerszámok felülvizsgálata és esetleges kicserélése. Fontos a munkahely megszervezése, továbbá az anyagellátás zavartalanságának és a legszükségesebb tartalékszerszámoknak a biztosítása. A műszaki intézkedések tervében (a Műszinttervben) kell biztosítanunk a legjobb munkamódszerek alkalmazásának itt ismertetett alapfeltételeit.

Tapasztalataink szerint a legjobb munkamódszerek elterjesztésére a sztahanovista iskolák a legalkalmasabbak. A jól szervezett sztahanovista iskolák módot adnak rá, hogy a munkások közvetlenül munkahelyükön, gépük mellett gyakorlatilag megtanulják a tudományos módszerekkel kidolgozott legjobb munkafogásokat; ezek az iskolák biztosítják a munkások műszaki-szakmai kultúrájának növekedését.

A sztahanovista iskolák tématerve az egyes iparágakban és üzemekben nem egyforma, de helytelen is volna az általános irányelveken kívül valamiféle sablon kötelező elrendelése.

A munkaidőnkívüli elméleti előadásokon ismertett legjobb munkafogások, módszerek és technológiai ismeretek gyakorlati oktatása a függetlenített munkamódszerátadók segítségével a rendes munkaidőben történik.

Munkánk harmadik szakasza: az alkalmazás ellenőrzése, az eredmények nyilvántartása.

Az ellenőrzés megkönnyítése és az eredmények nyilvántartása végett valamennyi szakmában — a szakmai sajátosságtól függően — meghatározott azokat a nyilvántartásokat, műszaki mutatókat, amelyeket üzemünknek az oktatásba bevont termelési részlegekről, illetve minden dolgozóról kötelezően vezetniük kell.

Ezek az elemzések megmutatják, hogyan emelkedik a gépi munka termelékenysége, s hogyan csökken a kézi munka ideje.

Néhány területen máris sikerrel járt a legjobb munkamódszerek alkalmazása. Például a lenipari nedvesfonodákban a munkaszervezési szabályzatok alkalmazásának eredményeképp a következőképpen alakult a kilométer/orsóóra:*

A sztahanovista iskola elvégzése előtt után

Budapesti Lenfonógyár	309	329
Komáromi Lenfonógyár	355	386
Szegedi Kenderfonógyár	341	351
Hirdi Kenderfonógyár	300	325
<i>Iparág:</i>	<i>326</i>	<i>348</i>

* A kilométer/orsóóra 1 fonóórát egy órával teljesítményét mutatja.

A gyapjúipari szövődék termelésének minősége pedig így alakult:

Oktatás előtt után
az I. osztályú áruk száza

Budakalászi Gyapjűszűvű	86,0	87,4
Bajai Gyapjűszűvű	56,2	69,5
Hazai Fűsűsfonó	97,7	98,6
Lóden Posztógyár	68,2	78,8
Soproni Posztógyár	92,6	94,0

V:

A Kovaljov mérnök útmutatásai alapján megkezdett szervező munkánk elemzése során sok következtetésre jutottunk.

Közűjük tartozik, és talán a legfontosabb, hogy a legjobb munkamódszerek széleskűrű alkalmazása, a sztahanovisták munkájának tanulmányozása gyakran lehetővé, sőt szükségessé tette új, jobb technológiai eljárások kidolgozását, egész munkafolyamatok átszervezését, az anyagellátás megjavítását stb. A bútöriparban például a legjobb magasfényezési munkamódszer kidolgozásához a magasfényezés technológiájának egységes megállapítása kellett, a cipűipar pedig a talpbűrszabászat (csákózás) és a felsűbűrszabászat munkaszervezési szabályzatának kidolgozása során az anyagmozgatás egészen új és jobb rendűre tért át. Más iparágakban egységes szerszámok alkalmazása, illetve üzemeltetési szabályzatok elkészítése vált szükségessé stb.

Fontos tapasztalatunk, hogy a kidolgozott és alkalmazásra javasolt legjobb munkamódszerek, munkaszervezési elvek nem örökéletűek. A pamutszűvűdék elsőként alkalmazták a munkaszervezési szabályzatot. De

a szövõmunkások, a kérdéssel leg-
többet foglalkozó munkamódszerát-
adók folyton egyszerűsítették az
egyes munkafogásokat. Például Nagy
Sándorné, a Kispesti Textilgyár szta-
hanovista munkamódszerátadója a
vetélők töltésével kapcsolatos munka-
fogásokat módosította, s az eredeti
munkaszervezési szabályzatban meg-
szabottnál is jobb módszereket alkal-
mazott. A sztahanovisták munka-
módszereit tehát állandóan tanulmá-
nyoznunk kell, mert ezek változnak,
tökéletesebbnek, s módot adnak
újabb, jobb módszerek általánosítá-
sára.

A jó propaganda a munka sikeré-
nek egyik biztosítója.

Csak akkor terjeszthetjük el a leg-
jobb munkamódszereket, ha mind az
előkészítés, mind a megvalósítás sza-
kaszában érvényesül az üzemi párt-
szervezetek támogatása, irányító és
ellenõrzõ tevékenysége. Az üzemi
szakszervezet és a DISZ-szervezet
fontos feladata, hogy a Kovaljov-
mozgalom alkalmazásával törõdjék.

A Magyar Pamutipar és a Kis-
pesti Textilgyár üzemi pártbizott-
sága hathatósan segíti a legjobb
munkamódszerek elterjesztését, a
munkaszervezési szabályzatok okta-
tását. A sztahanovista iskolák ünne-
pélyes külsõségek között nyíltak meg.
Az üzemi újság rendszeresen fog-
lalkozik az eredményekkel. A kom-
munisták személyesen mutatnak pél-
dát az új, haladóbb módszerek alkal-
mazásában.

Sajnos, ez a megállapítás nem vo-
natkozik mindegyik könnyûipari

üzemre. A legjobb munkamódszerek
alkalmazását sok helyen nem elõzi
meg politikai agitációs munka. Több
üzemi pártszervezetünk, szakszerve-
zeti szervünk nem érzi, hogy terjesz-
tenie kell az élenjárók tapasztalatait.
A Kistarcsai Fonoda nem törõdik a
dolgozók oktatásával. A Fehérnemû-
gyár ugyan dicséretesen kidolgozta
az inggyártás sztahanovista munka-
módszerét, de a munkamódszer al-
kalmazásáról megelégedezett.

A párt népnevelõi, a szakszerve-
zeti bizalmiak és a DISZ aktivistái
értessék meg a munkásokkal, hogy
a legjobb munkamódszerek elsajátí-
tása nemcsak az elmaradottak köte-
lessége, hanem minden dolgozó ér-
deke is. Az élenjáró munkamódsze-
rek elsajátítása és alkalmazása le-
hetõvé teszi, hogy minden dolgozó
nagyobb részt vállaljon a szocializmus
építésében fokozza a munka terme-
lékenységét, s ezzel közvetlenül is
növelje keresetét. A politikai felvilá-
gosító munka során mutassunk rá,
hogy Kovaljov módszere csak a mi
társadalmunkban, a szocialista tár-
sadalomban születhetett meg, ahol
— mint Sztálin elvtárs tanítja — a
szocialista verseny elve: az élen-
járók elvtársiasan segítik az elma-
radottakat, hogy ezzel általános fel-
lendülést érvünk el.

Befejezésül állapítsuk meg, hogy
Kovaljov mérnök módszere nem-
csak a könnyûiparban, hanem —
mint a szovjet tapasztalatok bizo-
nyítják — a népgazdaság valameny-
nyi ágában is sikeresen alkalmaz-
ható.

A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság mezőgazdaságának fejlődési távlatai

Kim Ir Szen marsall az amerikai intervenciók és a liszinmanista klikk ellen vívott felszabadító honvédő háború győzelmes befejezése és a fegyverszüneti egyezmény megkötése után felhívással fordult az egész koreai néphez. Felhívásában egyebek közt ezt mondta: „Különösen hangsúlyoznom kell mezőgazdaságunk helyreállításának és fejlesztésének óriási jelentőségét. A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság minden erejével elő fogja segíteni mezőgazdaságunk föllendülését!”

Miután a szovjet hadsereg felszabadította országunkat, Korea Munkapártja és kormánya valóraváltotta parasztságunk évszázados álmát: végrehajtotta a földreformot. Ezzel megteremtette mezőgazdaságunk fejlődésének szilárd alapját.

A történelmi jelentőségű földreform eredményeképp több mint 720 000 földnélküli és törpebirtokos paraszt kapott teljesen ingyen mintegy egymillió hektár földet a japán imperialistáktól, a japánbarát elemektől és a koreai földbirtokosoktól elkobzott földbirtokból.

A Munkapárt és a kormány igen sok intézkedést tett, hogy a tönkretett mezőgazdaság gyorsan talpraálljon, a parasztság életszínvonala emelkedjék. A párt és a kormány mindenképp segítette a parasztságot a mezőgazdaság fejlesztésében: megalkult a Parasztbank, amely hatalmas összegeket kölcsönzött a parasztoknak a mezőgazdasági munkák elvégzésére, az öntözőrendszerek hálózatának bővítésére; gépköl-

csönző állomások létesültek; a parasztok műtrágyát kaptak; kiterjedt az állami állattenyésztő gazdaságok hálózata; a parasztok támogatást kaptak az állatállomány fejlesztésére, s megkezdődött az élenjáró agrotechnika alkalmazása.

A koreai mezőgazdaság példátlanul gyorsan fejlődött. A gabonatermés már 1948-ban 10,7 százalékkal volt nagyobb a felszabaduláseelőtti évek legnagyobb termésénél. Az állatállomány is jelentősen gyarapodott. 1948-ban a szarvasmarhaállomány 50,8 százalékkal, a sertésállomány pedig 92,7 százalékkal volt nagyobb, mint 1946-ban. 1948-ig az összes parasztcsaládok 16 százaléka épített új házat; a lakóházak 35,5 százaléka bevezették a villanyt. A parasztok saját erejükből új iskolákat és kultúrházakat építettek.

Az amerikai hódítók és az áruló Li Sziŋ Man-klikk ellen vívott népi felszabadító harc súlyos napjaiban a mezőgazdaságra újabb nehéz feladat hárult: a front és a háterszág élelmiszerellátásának biztosítása.

Az amerikai imperialisták a háború első napja óta szüntelenül bombázták békés városainkat és falvainkat, s „a földek föléletésének taktikáját” alkalmazták. Az amerikai és a zsoldos csapatok köztársaságunk nagy részének megszállása-kor sok város és falu lakóit kiirtották. Amikor pedig kiszorítottuk őket Észak-Korea területéről, elrabolták a parasztok kenyerét és állatait, s erőszakkal délre hajtották a lakos-
ságot.

Az amerikai megszállók barbár módon szétrombolták vízierőműveinket, víztárolóinkat és öntözőberendezéseinket; ennek következtében rizsföldjeink víz nélkül maradtak. Ezenkívül a mezőgazdasági települések ellen intézett baktérium- és vegytámadások révén mindenkép arra törekedtek, hogy megghiúsítsák a háterszág termelőmunkáját.

De az amerikai megszállók semmiféle gonoszterve sem törhette meg a koreai parasztnak harci akarátát: parasztságunk továbbra is állhatatosan küzdött az élelmiszertermelés fokozásáért, s a nehézségek és a nélkülözések ellenére biztosította a front és a háterszág ellátását.

A parasztság az ellenséges megszállás idején fegyveresen ellenállt, fedezékeket, lövészárkokat épített a földeken, elrejtette mezőgazdasági felszerelését és állatállományát, s éjjel-nappal lankadatlanul dolgozott. Parasztaasszonyok léptek a fronton harcoló férfiak helyébe, s a háború időszakában kiváló földművesekké váltak. A koreai parasztaasszonyok munkahőstettei örökre emlékeztetnek lesznek.

A háború idején általánosan elterjedt a kölcsönös segélynyújtási mozgalom. A katonai szolgálatot teljesítő munkások és alkalmazottak tevékenyen segítették a parasztnak a mezei munkák elvégzésében. Parasztságunk sohasem fogja elfelejteni azt a mérhetetlen anyagi és munkasegítséget sem, amelyet a néphadseregünk harcosaival vállvetve harcoló kínai népi önkéntesektől kapott.

A párt és a kormány a háború súlyos napjaiban is szakadatlanul gondoskodott a parasztság életkörülményeinek megjavításáról. A háború idején a gépkölcsönző állomá-

sok száma megháromszorozódott, sok állami gazdaság és állattenyésztőtelep létesült, s gyorsított ütemben folytak az öntözőrendszerek és a folyami gátak építésével kapcsolatos munkák is. A háborúban rengeteget szenvedett szegényparasztnak és a hősi halottak családjai mentesültek a természetbeli adófizetés kötelezettsége alól; a kormány elengedte állami vetőmag- és élelmiszer-kölcsön-tartozásukat is. A parasztság úgy válaszolt a kormány gondoskodására, hogy becsülettel teljesítette a ráháruló harci feladatokat, zavartalanul ellátta élelmiszerrel és ipari nyersanyaggal a frontot és a háterszágot. Parasztságunknak igen nagy része van benne, hogy honvédó háborunk győzelmesen ért véget.

A háborúutáni időszakban új, nagyszabású feladatot kell megoldania a parasztságunk: a mezőgazdaság általános fejlesztését.

Korea Munkapártja és kormánya igen nagy jelentőséget tulajdonít a mezőgazdaság helyreállításának és fejlesztésének, mert mindenképpen javítani akarja a nép életszínvonalát és a szegényparasztság gazdasági helyzetét.

Parasztságunknak körülbelül 30 százaléka szegényparaszt. A népi hatalom tevékeny segítségét élvező szegényparasztságunk élete az ország felszabadulása után nagyon megjavult, de az amerikai hódítókkal vívott háború éveiben ismét visszahanyatlott.

Kormányunk nagyon segíti a szegényparasztságot a terméshozam fokozásában. Megszervezte a parasztság áttelepítését azokba a körzetekbe, ahol még vannak szabad termékeny földterületek. A szegényparasztnak itt kölcsönös segélynyújtási csoportokat alakítanak, s csoportokat

szerveznek az állatállomány közös hasznosítására. Kibontakozott a szövetkezeti mozgalom is. Pártunk és kormányunk minden módon támogatja a mezőgazdasági szövetkezeteket, s egyszersmind fejleszti az állami gazdaságokat is.

A nagy állami gazdaságok egyik döntő feladatuknak tekintik a fejlett termelési módszereknek a parasztsággal való megismertetését. A párt és a kormány még a háború súlyos napjaiban is módot talált az állami gazdaságok és állattenyésztő telepek bővítésére. Az idén, a nép-gazdaságunk helyreállítására és fejlesztésére irányuló hároméves terv első évében, új nagy állami gazdaságokat és állattenyésztőtelepeket létesítünk.

Mezőgazdaságunk fejlődése szempontjából rendkívül nagyjelentőségű feladat a vetésterület bővítése, mégpedig főleg a parlagon heverő földek megművelése és a szűzföldek feltörése útján. Pártunk és kormányunk bővíti az öntözőrendszerek hálózatát is, hogy növelhessük a rizsföldek terméshozamát.

Koreában évezrede folyik rizstermelés. Országunk legtöbb vidékén sok a hegy, a völgy, a folyó. Tehát nagy lehetőségünk van víztárolók létesítésére. A víztárolók kiterjedt rendszerének megteremtésével el-tüntethetjük a szárazság és az árvíz okozta elemi csapások nyomait, s megjavíthatjuk növénytermelésünk terméshozamát.

A szűzföldek feltörésére és megművelésére irányuló munka különösen nagyjelentőségű Dél- és Észak-Hamhen, valamint Djagan tartományban, mert itt nagy lehetőségek nyílnak az állattenyésztés fejlesztésére és a hordalékos homoktalajok-

nak termőföldrökké való átalakítására.

Az ipari növények termelésének fokozása elsőrendű feltétele az élet-színvonal emelésére megszabott feladatok teljesítésének.

A helyreállítás és a népgazdaság-fejlesztés mostani szakaszában népünk lelkes munkája és a Szovjetunió, a Kínai Népköztársaság meg az európai népi demokratikus országok tevékeny támogatása eredményeképp a koreai ipar is sikeresen fejlődik. A baráti országok testvérien segítenek bennünket iparunk helyreállításában és fejlesztésében. A Szovjetunió helyreállítja a himnami műtrágyagyárat, traktorgyárat és mezőgazdasági termékfeldolgozó gyárat épít. A szovjet szakemberek már megkezdték a phenjani textilkombinát és selyemgyár építésének munkálatait. A népi demokratikus országoktól cukorgyári és lenfonógyári berendezéseket kapunk.

Iparvállalataink zavartalan nyersanyagellátásának biztosítása végett parasztságunknak fokoznia kell az ipari növények — a len, a gyapot, a cukorrépa, a kender — vetésterületét, s fejlesztenie a selyemhernyótenyésztést. Az idén valamennyi körzetben megkezdjük az ipari növények termelését.

A mezőgazdaság fejlesztése végett mindenképp fokoznunk kell az egyéni parasztgazdaságok termelését. Parasztjaink közt a nagy terméshozamok sok olyan mestere található, aki 10 tonnás vagy még annál is nagyobb rizstermést takarít be egy hektárról. De a parasztkor zöme hektáronként csak 3—4 tonna rizst termel. Ez arról tanúskodik, hogy még sok parasztot kell megismertetnünk a legjobb termelési módszerekkel.

A kormány az egyéni parasztgazdaságok megsegítése végett elter-

jesztette az élenjáró szovjet agrotechnikai módszereket, bővítette a gépkölcsonzó állomások hálózatát, a vonóerőhiánnyal küzdő kerületekben pedig lókölcsonzó állomásokat létesített; ezt az tette lehetővé, hogy jelentős számú lovat kaptunk a Szovjetuniótól.

A háborúutáni helyreállítási és fejlesztési terv előirányozta a mezőgazdaság fokozatos gépesítését. Ez új jelenség a koreai mezőgazdaság történetében. A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság minisztertanácsa a mezőgazdaság gépesítési problémáinak megoldása végeit elrendelte, hogy az idén épüljön föl egy mezőgazdasági gépgyár.

Az amerikaiak rablótevékenységének és gaztetteinek következtében a tehénállomány 63,7, a sertésállomány pedig 29,9 százalékkal csökkent. Egyes kerületek állatállománya teljesen kipusztult. Ilyen körülmények közt rendkívül nehéz feladat az állatállomány pótlása. Kormányunk fölmérte a feladat nagyságát, s máris megszervezte a tenyészállatállománynak a parasztság közt történő elosztását, biztosította az állattenyésztő szövetkezetek ve-

zetésének megszilárdulását, s támogatja őket takarmányalapjuk megteremtésében. Az állattenyésztés rohamos fejlesztése végett új állami állattenyésztőtelepeket is létesítünk.

A mezőgazdaság háborúutáni helyreállítási és fejlesztési időszaka két szakaszra osztható. Az első szakasz a soronkövetkező 2—3 évre terjed ki. A mezőgazdaságnak már ebben a szakaszban is növelnie kell termelését, bár még alig számíthat csak fokozatosan helyreállítható iparunk anyagi támogatására. A második szakaszban iparunk már kielégíti mezőgazdaságunk berendezésszükségletét, a mezőgazdaság pedig ellátja majd az ipart kellő mennyiségű nyersanyaggal.

Ebben a második szakaszban hozzáfogunk a természet átalakításához, a nagyszabású öntözőművek építéséhez, a homokos talajok megműveléséhez és mezőgazdaságunk kiterjedt gépesítéséhez.

Pártunk és kormányunk vezetésével teljesítjük ezeket a nagyszerű feladatokat, s felvirágoztatjuk szeretett hazánkat. (A *Novaja Korea* című folyóirat 1954. 2. számában megjelent cikk nyomán.)

A közeljövőben megjelenik

Dr. Obláth György:

A külkereskedelem technikája

c. könyve.

A könyv a nemzetközi és a magyar külkereskedelem technikája és a velük összefüggő összes tudnivalók elsajátításához szükséges ismereteket tartalmazza. A könyvet számos példa, kép és melléklet egészíti ki.

Előjegyezhető az Állami Könyvterjesztő V. Vörösmarty-tér 4. sz. alatti könyvkereskedésében.

A tervvégrehajtás ellenőrzésének néhány kérdése az iparban

Dolgozó népünk keményen harcol idei népgazdasági tervünk minden feladatának teljesítéséért, hogy ezzel is közelebb jusson a tavaly júniusi és októberi párthatározatok céljainak eléréséhez. E határozatok és a rájuk épülő új kormányprogram megvalósítása végett jelentősen változtatnunk kell népgazdaságunk szerkezetén. 1954. évi népgazdasági tervünk már e követelmények mérlegelése alapján készült el. A tervezett, s részben már végre is hajtott változtatások, átcsoportosítások lehetővé teszik, hogy anyagi, pénzügyi és műszaki erőinket fokozottabban használhassuk fel népünk életszínvonalának emelésére. Ezt a célt szolgálja a mezőgazdaságunk gyorsabb fejlesztésére irányuló törekvés, a felhalmozási és a fogyasztási alap arányának megváltoztatása az utóbbi javára, a beruházásokban a könnyűipari, az élelmiszeripari és a mezőgazdasági beruházások arányának nagyobbítása, a mezőgazdasági termelőeszközök gyártásának fokozása, továbbá a fogyasztási cikkek termelésének növelése, választékuk bővítésével és minőségük javításával egyidejűleg.

Népgazdaságunk ilyenirányú fejlesztése megköveteli, hogy megjavítsuk gazdasági munkánkat, fokozottabban törődjünk a termelés önköltségének csökkentésével, biztosítsuk az üzemek jövedelmező munkáját.

Tűrhetetlen, hogy sok vállalat még most sem teljesíti önköltségsökkenetési feladatait, s veszteséggel dolgozik. Az is gyakori jelenség, hogy a vállalatok túllépik béralapjukat, s ezzel veszélyeztetik a vásárlóalap és az árualap egyensúlyát. A termelőüzemek, nem egyszer pedig még az irányító szervek munkájában sem érvényesülnek eléggé a takarékoság szempontjai.

A pártunk és kormányunk által kitűzött nagyszerű feladatok sikeres megoldása végett valamennyi gazdasági egységben fokozottnak kell az egyéni felelősséget. De ehhez okvetlenül szükséges, hogy a korábbinál nagyobb gondot fordítsunk a tervek végrehajtásának ellenőrzésére. Csak így kísérhetjük figyelemmel a tervek teljesítését, tárhatjuk fel a népgazdaság belső tartalékait, tehetünk sikeres és hatékony intézkedéseket a keletkezett aránytalanságok megszüntetése céljából.

A fokozott ellenőrzés azért is fontos, mert a kormányprogram végrehajtása, a népgazdaság átalállítása nem megy zökkenőmentesen. Még sok gyárigazgatót, minisztériumi vezetőt nem hatott át az a tudat, hogy a kormányprogram, a lakosság életszínvonalának gyorsabb ütemű emelése nem ideiglenes, átmeneti jelenség, hanem a párt és a kormány politikájának tartós alapja. Ez az oka, hogy nagyon sok üzem, külö-

nösen nehézipari üzem, csak kampanyyszerűen, átmenetileg akart ráterni mezőgazdasági termelőeszközök és közszükségleti cikkek gyártására, holott nemcsak egyes műhelyekben, hanem egész gyáregységekben is megszervezhette volna e termékek rendszeres gyártását. Egyes vezetők még most sem ismerik el, hogy az anyagok, az áruk elosztásakor sokszor előnyben kell részesíteniük a mezőgazdaságot és a könnyűipart. Az is gyakori hiba, hogy jónéhány gazdasági vezetőnk megokolatlan liberalizmust tanúsít a béralap- és a munkaerőgazdálkodásban. Ezért igen fontos, hogy a tervellenőrzés szervei minden síkon, az üzemekben és a minisztériumokban egyaránt mélyrehatóan elemezzék a kormányprogram sikerességi végrehajtását fékező tényezőket.

A tervteljesítés gondos ellenőrzésének két nagy feladata van.

A tervezők feladata: olyan tervek kidolgozása, amelyek a lehető legteljesebben kielégítik a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése objektív törvényének követelményeit. E követelmények kielégítésének foka csak a terv végrehajtásakor esetleg felbukkanó aránytalanságokból derül ki. Ilyenkor, ha szükségesnek látszik, sor kerül terveink kijavítására, kiegészítésére, tökéletesítésére.

Sztálin elvtárs mondotta: „Csak bürokraták gondolhatják, hogy a tervező munka a terv összeállításával befejeződik. A terv összeállítása csak kezdete a tervezésnek. Az igazi tervszerű vezetés csak a terv összeállítása után, a helyi ellenőrzés után, a terv megvalósítása, javítása és tökéletesítése során bontakozik ki.” (Sztálin Művei. 12. kötet. 370. old. Szikra. 1950.)

Az arányok alakulását egyébként nemcsak a népgazdaságban, hanem

az egyes iparágakban, sőt a vállalatokban is állandóan ellenőrizni kell. Rendkívül fontos, hogy minden vállalati igazgató folyamatosan ellenőrizze: összhangban van-e a vállalati tervben az egyes üzemszervek munkája, nem torlódik-e fel helyenkint a félkészáru, minden műhelyben van-e elegendő mennyiségű alkatrész stb. Tehát a tervellenőrzés egyik feladata: figyelemmel kísérni, hogy helyesen mértük-e fel terveinkben a feladatokat, reálisak, megvalósíthatók-e terveink.

A tervellenőrzés másik igen fontos feladata a jól elkészített tervek teljesítésének, a helyes arányok megtartásának ellenőrzése. Csak a menetközben történő állandó ellenőrzés biztosíthatja, hogy a terv minden részletében megvalósuljon, s így megakadályozzuk népgazdasági aránytalanságok keletkezését.

A tervteljesítés vagy az esetleges elmaradások elemzésekor megfelelő szinten meg kell vizsgálnunk, hogy az elmaradás hol és mennyire hat károsan más népgazdasági ágakra; például az ipari termelés elmaradása hogyan hat az exportterv teljesítésére, vagy a begyűjtési terv teljesítésének elmaradása a lakosság áruellátására stb.

A tervellenőrzés legfontosabb segédeszköze a gyors és jó statisztika. De a statisztika egymaga nem biztosítja kellőképp a tervvégrehajtás megfelelő ellenőrzését. Nemcsak azért nem, mert a statisztika nem terjed és nem is terjedhet ki a terv minden mutatójára, hanem azért sem, mert meghatározott időpontban rögzíti, s nem mozgásukban, fejlődésükben mutatja meg az elért eredményeket.

Az ellenőrzés munkája eltér a statisztikáétól. Nemcsak azt kell kimutatnia, hol van elmaradás vagy

aránytalanság (ez a statisztika feladata), hanem azt is, hogy mi ennek az oka, hiszen csak az okok ismeretében határozhatjuk meg a fogyatékok megszüntetésének módját. Az is lényeges különbség, hogy a statisztika csak megállapít, az ellenőrzés ellenben mindenütt, ahol szükséges, éppen a helyzet részletes elemzése alapján javaslatokat is tesz a munka megjavítására.

A statisztika általában a tervteljesítésnek vagy nemteljesítésnek csupán egyik oldalát mutatja meg, tehát egysíkú. Az ellenőrzés ezzel szemben többnyire komplex. Például a statisztika külön mutatja ki a termelési elmaradást, a béraltaputlépést, az önköltségi terv nemteljesítését, ezzel szemben az ellenőrzésnek az is feladata, hogy megtalálja ezek közt az összefüggéseket. A tervteljesítés tulajdonképpen elemzése csak a statisztikai adatok birtokában kezdődhet meg. Csak így kutathatjuk fel az elmaradások okait, találhatjuk meg a hibák megszüntetésének módját. Egy-egy százszázalékos tervteljesítés például takarhat a legközelebbi időszakban biztos tervtúlteljesítést ígérő munkalendületet, de a százszázalék mögött olyan hóvégi vagy negyedévi hajrá is rejtőzhet, amely a félkésztermék-állomány túlzott csökkentése következtében a következő hónapban elmaradást okozhat.

Az elemzés a tervteljesítés ellenőrzésének döntő mozzanata, mert egyebek közt azt is lehetővé teszi, hogy előre következtessünk a következő időszak tervteljesítésére.

Az elemzés mélységétől nagyon függ ellenőrző munkánk eredményessége. Az elemzés mélysége szükségképpen különböző, mert másként kell elemeznünk üzemi szinten s megint másként minisztériumi vagy

tervhivatali szinten. De az elemzésnek általában olyan mélynek kell lennie, hogy biztosítsa a legfőbb összefüggések ismeretét, lehetővé tegye helyes következtetések levonását, szükség esetén pedig gyors intézkedések megtételét.

Mostanáig tervezési metodikánk bonyolultsága megnehezítette a tervteljesítés ellenőrzését; emiatt nemcsak a Tervhivatal és a minisztériumok meg az iparigazgatóságok, de még a vállalati igazgatóságok sem mélyülhettek el kellőképp a tervteljesítés elemzésében. A metodika merevsége és bonyolultsága szinte szüntelen tervkészítésre kényszerítette az üzemi, a minisztériumi és a tervhivatali dolgozókat. Ez helytelen volt. Meg kell szüntetnünk a tervek folytonos módosítását, szilárd helyzetet kell teremtenünk, s éppen a tervek végrehajtásának folytonos ellenőrzése és a vele kapcsolatos operatív intézkedések megvalósítása révén kell kiküszöbölnünk a menetközben felbukkanó aránytalanságokat. A gyakori tervmódosítás lefegyverez, a lazaságok forrásává válik, mert gyakran könnyebb módosítani a terveket, mintsem feltárni és kiküszöbölni az elmaradások okait.

Véleményünk szerint a tervezés metodikájának egyszerűsítése, és a tervmódosítások szabályozása végett megindult széleskörű munka eredményeképp sokkal több idő szabadul majd fel ellenőrzésre. Egyszerűbb, áttekinthetőbb tervezési metodikával, s egyszersmind hatékonyabb ellenőrzéssel megelőzhetünk sok olyan aránytalanságot, amely régebben — minthogy későn figyeltünk fel rá — gyakran jelentős károkat okozott népgazdaságunknak.

A tervteljesítés ellenőrzésének hatékonysága szempontjából rendkívül

fontos az ellenőrzés gyorsasága. Ennek egyik feltétele a gyors statisztika. Ezen a téren nagy a fejlődés, mert a napi és a dekádjelentések, továbbá a havi statisztikai kimutatások viszonylag gyorsan elkészülnek. De még ezt a munkát is csiszolnunk kell, hogy az összegyűjtött adatok alapján mindenkor folyamatosan és kellő időben végezhesük el az elemzést.

Egyik fontos teendőnk az ellenőrzésben tapasztalható bürokratizmus megszüntetése. A korábbi ellenőrzés részint azért nem felelt meg a követelményeknek, mert nem volt elég alapos, részint pedig azért, mert kevés helyszíni tapasztalatra támaszkodott, s csupán a statisztikai adatok és az írásztalon gyártott jelentések felhasználásával történt.

Az ellenőrzés legyen tervszerű. Az egyes ágazatok, illetve az egész népgazdaság fejlődése szempontjából soronkövetkező legfontosabb kérdésekre összpontosuljon, s meghatározott programm szerint valósuljon meg.

A korábbinál jóval nagyobb figyelmet kell fordítanunk a gyártott termékek választékára és a termelési terv választék szerint való teljesítésének ellenőrzésére. A népgazdasági terv teljesítése nemcsak a teljes termelés terjedelme, hanem a tervben megszabott összes cikkek gyártása tekintetében is törvény az ipar számára. A kormányprogramm végrehajtása során a könnyű- és az élelmiszeripar termékeinek választéka jelentősen bővül, de egyszerűsödnek a választék és a minőség iránt támasztott követelményeink is. Az elemzésnek erre a területre is ki kell terjednie, de foglalkoznia kell a gépgyártó és az egyéb nehézipari vállalatok gyártotta közszükségleti cikkek termelésének problémáival is.

A termelési terv ellenőrzésekor az egyik legnagyobb probléma az úgynevezett halmozás vizsgálata. Ellenőriznünk kell, hogy a termelési terv forintban kifejezett mutatója mennyire fedi a természetes mértékegységben meghatározott mutatókat. Nagyon gyakran találkozunk olyan jelenséggel, hogy egy-egy iparág üzemei minden különösebb ok nélkül más üzemnek adják át továbbfeldolgozásra félkészgyártmányaikat. Ennek következtében sokszor olyan termelési értékkel is számolunk, amely mögött nincs valóságos termelés, mert hiszen a jelzett termelési érték egy része félkészgyártmányoknak az egyik üzemből a másikba való átadása révén keletkezett. Az ilyesfajta halmozódás különösen a gépiparban és a textiliparban gyakori, s legtöbbször meglehetősen zavarólag hat.

Nagyon meg kell javítanunk a műszaki fejlesztési tervek teljesítésének ellenőrzését. Különösen ügyeljünk a tervezett műszaki intézkedések végrehajtására. A műszaki intézkedések tervének nemteljesítése rendszerint nem mutatkozik meg közvetlenül a tervjelentésben. De nagyon kedvezőtlenül hathat a következő tervidőszak termelési és önköltségsökkenési tervének teljesítésére, sőt meg is akadályozhatja eredményes teljesítésüket.

Ma még a termékek minőségének ellenőrzése és elemzése sem kielégítő, holott ez nyilvánvalóan rendkívül jelentős munka. Sokszor hiányoznak a megfelelő szabványok, s a minősítés gyakran szubjektív ismertetőjelek szerint történik. Ezért az első-, a második- vagy a harmadrendű áruknak a teljes termelésben való aránya sokszor nem mutatja meg híven a minőség valóságos alakulását, márcsak azért sem, mert ez

az osztályozás csupán a gyártási hibákra utal, nem pedig a gyártmány anyagösszetételére, például a gyapjúszövetek esetében a gyapjútartalomra.

A munka termelékenységének és az önköltség alakulásának mérlegelése a tervellenőrzés egyik központi kérdése, mert itt az elemzés rendkívül sok hiányosságot tárhat fel. Ide tartozik a vállalatok egyenletes, ütemes termelésének vizsgálata is. Tudjuk, hogy a tervnemteltjesítésnek, a termelőkapacitások rossz kihasználásának, a túlórázásnak, a seletnövekedésnek és a kooperáló vállalatok munkájában adódó zavaroknak egyik leggyakoribb oka: a havi termelés egyenlőtlensége. Ha az elemző munka helyesen tárja fel az egyenlőtlen termelés okait, lehetővé teszi a termelés egyik legnagyobb tartálékának kiaknázását.

A munkaügyi tervek elemzését megnehezíti, hogy az elemzés módszerei rendkívül bonyolultak és nem mindig egyértelműek. A termelékenység elemzésekor ne elégedjünk meg a statisztikai adatok fölszínes vizsgálatával, hanem hatoljunk a kérdések mélyére. Például a termelékenység mérésének legfontosabb mutatója az egy főre jutó termelési érték. De a termelési érték nem mindig arányos a közvetlenül ráfordított munkaidővel. Amint már utaltunk rá, sokszor halmozást is tartalmaz. Ha a halmozás nő, látszólag nő a termelékenység is, pedig voltaképpen valóságos termelésnövekedés. A termelési érték egyébként a felhasznált anyag értékét is tartalmazza, az anyag értékváltozása pedig sokszor eltorzítja a termelékenységi mutatót. Például egy konfekcióüzemben a gyapjúszövetből készült ruha termelési értéke többszöröse a pamutszövetből készült ruháénak, no-

ha a kétfajta ruha előállításához felhasznált munkaidőmennyiség közt nincs nagy különbség. Ezt megpróbáljuk ugyan az úgynevezett normaórárafordításokkal korrigálni, de ezek egyrészt még nem elég meg-alapozottak, másrészt nagyon bonyolulttá teszik az ellenőrzést.

Az önköltségsökkentési tervek alapos ellenőrzése csak a mérlegbe-számolók alapján, vagyis csak negyedévenként történhet. A legfontosabb a gyártmányonkinti önköltség-alakulás elemzése, mert ez a mutató tükrözi leghívebben a vállalatok jó vagy rossz munkáját.

Az önköltségi tervek vizsgálatakor különösen fontos, hogy az elemzés alapos legyen. Ha például azt elemezzük, hogy a vállalatok az adott időszakban hogyan hajtották végre forgóalapcsökkentési tervüket, semmiképp sem elégedhetünk meg a globális számok ellenőrzésével. Könnyen előfordulhat, hogy egy-egy iparág tervben jóváhagyott segéd-anyagkészleteinek globális forintértéke nem haladja meg a normát, de az iparág vállalataiban raktározott készletek zöme ritkán használt, sőt nem egyszer inkurrens segédanyag, pedig máshol éppen ezekben a segédanyagokban nagy a hiány.

A vállalatok és a minisztériumok pénzgazdálkodásának vizsgálata is nagyjelentőségű. Sokáig elhanyagoltuk ezt. Például nem fordítottunk elég gondot a forgalmi adó-befizetési terv teljesítésére. Ez a kérdés most különösen fontos, mert a nehézipari üzemek egy része is gyárt fogyasztási cikkeket, tehát a forgalmi adó aránya erősen nő az állami bevételekben.

Sokkal többet kell törődnünk az áruforgalom elemzésével. Elemeznünk kell a nagykereskedelem és a kiskereskedelem készleteinek alaku-

lását, a tájegységenkénti forgalmat, az árucikkek helyes elosztását stb. A helyi szokások, a helyi ruházókodás mérlegelése alapján kell gondoskodnunk arról, hogy a közszükségleti cikkek országsszerte kielégítsék a lakosság minőségi és mennyiségi igényeit. Figyelemmel kell kísérnünk a lakosság cikkekenkénti keresletét, hogy gyors és eredményes intézkedés történhessék a hiánycikkek gyártásáról.

Mindez szükségessé teszi, hogy a helyi ipar tervét is alaposan elemezzük.

A kormányprogramnak megfelelően gondosabban kell elemeznünk a beruházási, a lakásépítési, az egészségügyi ellátási és a kulturális tervek teljesítését is.

Bővülő külkereskedelmi kapcsolataink miatt nagyon fontos az exporttervek teljesítésének ellenőrzése. Ezen a területen minden elmaradás zavart okozhat nyersanyagimportunkban.

Összefoglalva: a tervteljesítésnek a termelés valamennyi szintjén való elemzése lehetővé teszi, hogy az irányító szervek folyamatosan figyelemmel kísérjék a népgazdasági terv végrehajtását, s az egyes üzemekben, illetve iparágakban feltáruljanak a tervnemteljesítés okai. Az elemzés adatai módot adnak a vezető gazdasági szervezeteknek, hogy idejekorán és energikusan elháríthassák a tervteljesítés akadályait.

Nagyon elősegítené a tervek eredményes végrehajtását, ha a végrehajtás ellenőrzését kiszélesíthetnénk. Itt nyilvánvalóan más módszert kell alkalmazniuk a gyárak vezetészerveinek az üzemi tervteljesítés ellenőrzésekor, mást a minisztériumoknak vállalataik ellenőrzésekor és ismét mást a Tervhivatalnak az egész népgazdasági terv elemzésekor. De a

cél mindig egy: a terv végrehajtásának biztosítása.

Gyakori hiányosság, hogy a különböző termelési szinten dolgozó vezetők rendszerint csak az őket közvetlenül érintő mutatók végrehajtását ellenőrzik: Például: a műszaki dolgozók csak a termelési tervek, a munkaügyiek csak a munkaügyi tervek, a pénzügyiek pedig csak az önköltségi tervek teljesítését. Itt különösen a műszakiakra hárul nagy feladat: a termelési tervek és a műszaki mutatók ellenőrzésén kívül sokkal alaposabban kell foglalkozniuk a munkaügyi, a termelékenységi és az önköltségi tervfeladatok teljesítésének ellenőrzésével is.

A tervek sikeres teljesítése a dolgozók százezreinek aktív közreműködésétől függ. „Ostobaság volna azt gondolni — mondotta Sztálin elvtárs —, hogy a termelési terv nem egyéb, mint számok és feladatok felsorolása. A valóságban a termelési terv az emberek millióinak eleven és gyakorlati tevékenysége. Termelési tervünk realitása — a dolgozók milliói, akik új életet alkotnak. Programunk realitása — az eleven emberek, mi mindannyian, a mi munka-akaratumk, készségünk, hogy új módon dolgozzunk, eltökéltségünk, hogy a tervet teljesítsük.“ (Sztálin Művei. 13. kötet. 84. old. Szikra. 1951.)

Tehát a tervteljesítés ellenőrzése végső fokon nemcsak a termelés irányítóinak feladata, hanem a dolgozóké is. Rendkívül fontos, hogy üzemünk dolgozói saját gépükön is rendszeresen ellenőrizzék a tervek teljesítését, a napi feladatok végrehajtását. Csak ez a kiterjedt ellenőrzés biztosíthatja a belső tartalmak feltárását és népgazdasági tervünk minden feladatának teljesítését, illetve túlteljesítését,

Hozzászólás az ágazati gazdaságtanok kérdéséhez

Az úgynevezett „ágazati gazdaságtanok“ szerepéről és tárgyáról a Szovjetunióban, főképp a *Voproszi Ekonomiki* hasábjain folyó vita nálunk is nagy érdeklődést keltett. S ez természetes is, hiszen ez a kérdés — nagyjelentőségű elméleti vonatkozásain kívül — az egyes gazdasági ágak tudományos vizsgálata és továbbfejlesztése, valamint e tantárgyak egyetemi, főiskolai és más helyütt folyó oktatása szempontjából is nagyfontosságú.

Az ágazati gazdaságtanok szerepének és tárgyának tisztázatlan volta és egyes szélsőséges nézetek érvényesülése nagy zavarokat okoz az egyetemi és a főiskolai tananyagok felépítésében és az egyes előadások tartalmában is. Egyes szerzők szerint „az egyik vagy a másik népgazdasági ág gazdaságtanának tárgyát az illető ágban érvényesülő termelési, gazdasági viszonyok alkotják“. (*Jemeljanov. Voproszi Ekonomiki. 1953. 4. sz.*)

Több tankönyv példája bizonyítja az ilyen vagy az effajta nézetekből fakadó álláspont veszedelmességét. Az említett álláspont hívei a gyakorlati, módszertani vonatkozások elhanyagolásával a politikai gazdaságtan pusztá ismétlésévé teszik az egyes ágazati gazdaságtani tantárgyakat, s legfőljebb annyiban lépik túl ezt a keretet, hogy bemutatják

a szocializmus gazdasági alaptörvényének, a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének, vagy más törvényszerűségeknek az illető népgazdasági ágak fejlődésében való érvényesülését.

Ilyesfajta irányzat mutatkozott meg például a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen a „belföldi kereskedelmi szállítások gazdaságtana“ programjának összeállításában: a program összeállítója a „tudományos“ jelleg biztosítása végett hosszasan foglalkoztak a szállítások során érvényesülő, közelebbről meg sem határozott törvények „objektív“ jellegével, de csak futólagosan tárgyalták az egyes objektív törvények helyes vagy helytelen felhasználásának lehetőségét és összefüggéseit, a szállítások tervezésének és szervezésének gyakorlati problémáit. A szerzők a programnak ezt a hibáját az elhangzott bírálatok alapján kijavították.

Véleményem szerint a termelőviszonyokat, tehát azokat a meghatározott, szükségszerű és az emberek akaratától független viszonyokat, amelyeket az egyes társadalmak tagjai életük társadalmi termelésében létesítenek egymással, a lényeges összefüggések szempontjából valóban nem lehet népgazdasági áganak, s még kevésbé iparáganként stb. különbözőeknek tekinteni. A ter-

melőviszonyok valóban csak a szocialista tulajdon két formájának megfelelően mutatnak lényeges eltéréseket. Ezek tanulmányozása pedig a marxizmus-leninizmus klaszszikusainak e tudomány tárgyról adott meghatározásai értelmében éppen a politikai gazdaságtan legfontosabb feladata.

De ha nem állapítanánk meg konkrétan, az egyes népgazdasági ágakra vonatkozóan a törvények felhasználásának módját, vagyis ha nem volna tervgazdálkodás, amelynek segítségével mindjobban kihasználhatjuk a magasabbrendű szocialista termelőviszonyok és törvények adta lehetőségeket, akkor e termelőviszonyok objektív törvényei a szocialista gazdaságban is csak utólag, kerülőúton éreztetnék hatásukat, mint a kapitalizmusban. Például világos, hogy ha rosszul alkalmazzuk a munkaszerinti elosztás törvényét, s mondjuk a munkabérrel csak a végzett munka mennyiségét mérjük, minőségét pedig nem, akkor zavarok keletkeznek, mint ahogy ez nálunk meg is történt.

Az ágazati gazdaságtanok tárgyalásának az a módja, amely a termelőviszonyokat tekinti e tudományok tárgyának, akaratlanul azt a véleményt fejleszti ki az egyes ágazatok elméleti és gyakorlati munkájának továbbfejlesztésére hivatott káderekben, hogy a szocializmus felsőbbrendűsége és objektív törvényei automatikusan biztosítják az eredményeket.

De úgy vélem, az sem kisebb hiba, ha „a termelés szervezésével és a szocialista népgazdasági ágak igazgatásával foglalkozó tantárgyakká” egyszerűsítjük ezeket a gazdaságtanokat. (Lásd: *Kamisin*. Az ágazati gazdaságtanok kérdéséről. MSZKSZ. 1953. évi 11—12. sz. 461. old.) Ez a

nézet tükröződik nem egy tananyagunkban, amelynek szerzői megelégszenek a szervezés és az igazgatás jelenlegi hazai vagy szovjetuniói gyakorlatának többé-kevésbé hű ismeretetésével. Ez a szűk, praticista módszer megakadályozza, hogy átfogóan, összefüggésükben vizsgáljuk és ismertessük meg a jövődő elméleti és gyakorlati szakemberekkel az egyes problémákat, s mellőzi a bírálatot. Ez a módszer, ha nem is a legfontosabb okként, de okvetlenül hozzájárult, hogy a szocialista gazdaság törvényeinek alkalmazásakor elkövetett hibákat nem ismertük föl korábban az egyes népgazdasági ágak területén megmutatkozott jelenségekből.

Voltaképp ilyen praticista felfogás nyilvánult meg például abban, hogy évekig csak gazdaságpolitikai, s főképp kereskedelemigazgatási módszereink kétségtelen győngeségeivel magyaráztuk, hogy áruforgalmunkban nőtt az élelmiszereknek a fogyasztási iparcikkekhez viszonyított aránya, tehát hogy nem érvényesült a fejlett szocialista áruforgalomnak az a törvényszerűsége, amelyről Forgács elvtárs is megemlékezik cikkében, hogy tudniillik az iparcikkgazdálkodás növekedésének üteme gyorsabb az élelmiszerekénél. Nem számoltunk vele, hogy a kapitalista rendszer idején éhező munkás- és szegényparaszttömegek a szocializmus gazdasági alaptörvényének fokozatos érvényesülése során először csak korábbi nyomorúságos táplálkozásuk ellensúlyozására költik el keresetük nagy részét, s csak fokozatosan térnek rá egyéb szükségleteiknek fogyasztási iparcikkekkel való mind magasabb színvonalú kiellégítésére. Arra sem gondoltunk, hogy a szocialista iparosítás folytán a lakosság olyan nagyméretű átréte-

geződése következik be, amely a mezőgazdasági önfogyasztók hatalmas tömegét élelmiszerárak vásárlóivá alakítja át. A Szovjetunió áruforgalmának alakulását ismertető adatokból világosan kitűnik, hogy a szocializmus építésének egész szakaszá-

ra éppen az élelmiszerforgalom fokozott növekedése jellemző, s a fogyasztási iparcikkek forgalmának növekedési üteme csak a szocializmus felépítése után hagyja el a továbbra is szakadatlanul növekvő élelmiszer-áruforgalmat.

A Szovjetunió áruforgalma összetételének alakulása

	1928	1932	1933	1938
Élelmiszerek	46,5	48,9	53,3	59,3
Iparcikkek	53,5	51,1	46,7	40,7
Összesen	100	100	100	100

(Közli P. Orehovics. Az áruforgalom összetételének néhány kérdése a szovjet kereskedelemben. Voproszi Ekonomiki. 1953. évi 8. sz.)

Tehát hiába igyekeztünk gazdaságpolitikai, főképp árpolitikai intézkedésekkel megváltoztatni ezt a tendenciát, e törekvésünknek az objektív gazdasági törvények hatása folytán szükségképpen hajótörést kellett szenvednie. Sőt ezek az árpolitikai intézkedések az új kormányprogram előtti legutolsó időszakban már csak azt érték el, hogy az egész áruforgalomban tovább nőtt az élelmiszerek részesedése, de a forgalombakerült árak mennyisége kisebb lett, az életszínvonal csökkent.

Forgács Tibor elvtársnak, az MSZKSZ 3. sz.-ban közölt hozzászólását véleményem szerint azért kell pozitíven értékelnünk, mert mentes ezektől a szélsőséges nézetektől. De úgy vélem, az ő hozzászólásának az a gyengéje, hogy inkább csak az ágazati gazdaságtanok egyetemi oktatásának gyakorlatával, e tantárgyak gyakorlati követelményeivel foglalkozik, s kevésbé a tudományágazatok feladatainak és tárgyának meghatározásával. Forgács elvtárs összefoglalásképpen kifejti, hogy az ágazati gazdaságtan a szocialista gazdaság objektív törvényei egy-egy ágazatbeli sajátos követelményeinek, az

ágazat specifikus törvényeinek, a gazdaságpolitikai módszereknek a tanulmányozásán kívül „mindezek illusztrálása, ha úgy tetszik, konkretizálása végett ismerteti az adott időszakban érvényes szervezeti felépítést, tervezési rendet stb“. Ez a megállapítás érvényes lehet az ágazati gazdaságtani tantárgyak oktatására, de semmikép sem a szóbanforgó tudományágakra, ha ugyan Kamisin elvtárrsal ellentétben elismerjük e tudományágak létét. Az adott időszak szervezeti felépítésének, tervezési rendjének ismertetése nem konkretizálja az ágazat specifikus törvényeit, legföljebb a segítségükkel elért eredmények elemzésével levonhatunk bizonyos következtetéseket, hogy a szervezeti felépítés, a tervezési rend mennyire felelt meg az objektív törvények helyes felhasználására vonatkozó követelményeknek.

Megítélésem szerint Forgács elvtárs meghatározásában egyébként is bizonyos fókig összekeveri az objektív törvények követelményeit és felhasználásuk módszereit. A már említett meghatározás bevezető része szerint „Az ágazati gazdaságtanok

tárgya: 1. A gazdasági fejlődés objektív törvényei (például az alaptörvény, a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye stb.) egy-egy ágazatbeli sajátos követelményeinek tanulmányozása“. Ezeket a követelményeket, például az életszínvonal emelkedését, a mezőgazdaság és az ipar arányos fejlődését nem tekinthetjük az egyes ágazatok sajátosságainak, hanem csak az egységes népgazdaság egészét jellemző viszonyokként vizsgálhatjuk. Ellenben e törvények felhasználásának módszerei, amelyeknek eredményeképp e követelmények érvényesülnek, az egyes népgazdasági ágaknak a termelés, az elosztás és a csere folyamataiban betöltött sajátos szerepéhez és feladataihoz mértén valóban eltérőek. Az egyes népgazdasági ágak területén önállóan ható specifikus ágazati törvények fogalma elkerülhetetlenül az „önálló“ agrárgazdaságtanhoz hasonló kispolgári koncepciókra vezet, ezek pedig köztudomásúan annak az apologetikus célnak az elérésére törekcsenek, hogy a kapitalizmus törvényeitől függetlennek tüntessék föl a mezőgazdaság fejlődéstörvényeit.

Véleményem szerint az ágazati gazdaságtanokkal és tárgyukkal kapcsolatos egész vitának még kellően föl nem tárt kulcskérdése: a tudományok tárgya és felosztása, különösen a történelmi-társadalmi tudományoké, főleg pedig a politikai gazdaságtan és a gazdaságpolitika viszonya.

E kérdés nem világos föltevése, az e körüli bizonytalanság és az ebből folyó egymásnak ellentmondó megállapítások jellemzik *Csizmadia* elvtársnak az MSZKSZ legutóbbi számában megjelent sok szempontból helyes tételeket tartalmazó cikkét is. *Csizmadia* elvtárs megállapítja, hogy „a gazdaságpolitika nem nevezhető

tudománynak“, de nem sokkal később kijelenti, hogy az ágazati gazdaságtanok „...: olyan új tudományágak, amelyek a marxista politikai gazdaságtan alapján keletkeztek, s a politikai gazdaságtan törvényei alapján tudományosan elemzik, vizsgálják a gazdaságpolitikai intézkedéseket, módszereket, a vezetés módszereit“. *Csizmadia* elvtárs így határozza meg e tudományok tárgyát, bár előbb világosan kimondta, hogy: „A tudomány tárgya a természet, a társadalom és a gondolkodás törvényeinek feltárása, összefoglalása“. De hasonlóan furcsálom, hogy miután megállapította: „A politika, s így a gazdaságpolitika is, mint a párt és az állam gyakorlati tevékenysége, nem tévesztendő össze a tudománnyal“, cikkének egész második részében azzal foglalkozik: hogyan, milyen formában kell oktatni az agrárpolitikát mint közgazdasági tudományt.

Vizsgáljuk meg tehát a tudományok tárgyának és felosztásának kérdését s a politikai gazdaságtan és a gazdaságpolitika viszonyát, hogy közelebb kerüljünk az ágazati gazdaságtanok problémájának megoldásához.

Minden tudomány a valóságról — a bennünket körülvevő világról, a társadalomról — alkotott ismereteink rendszerbefoglalása, elméleti általánosítása, a dolgok és a folyamatok lényeges belső összefüggéseinek, törvényszerűségeinek, az anyagi valóság mozgástörvényeinek feltárása. A marxizmus klasszikusai sokszor hangsúlyozták, hogy a tudomány a társadalom gyakorlatából, az anyagi termelés szükségleteiből ered. A tudomány azonban nem fejeződik be az objektív törvényszerűségek felismerésével, hanem kiterjed e törvényszerűségek felhasználási módszereinek kidolgozására is. Az elméleti

részletesség, a törvények követelményeinek különféle területeken feltárt sajátos módszerei teszik lehetővé, hogy mind több és mélyebb összefüggés felismerésével előre látható az eseményeket, s az objektív törvények szolgálatunkba állításával, felhasználásával megváltoztassuk a világot.

A természettudományok — mind az élettelen, mind az élő világ jelenségeiről és folyamatairól való ismereteink — a történelem során roppant nagyot fejlődtek. Ez a fejlődés egyértelműen és világosan a tudomány és a gyakorlat kölcsönös kapcsolatán, az objektív törvényeknek a társadalom anyagi életfeltételei gyorsabb fejlesztésére való felhasználásán alapszik.

A termelőerők fejlődése eredményezte a természettudományok nagyarányú differenciálódását és specializálódását. Például a hidrosztatika tulajdonképpen azóta önálló tudomány, amióta a felsőolaszországi folyók szabályozásának szükségessége kutatásokra sarkalta Toricellit és társait. A modern nagyipar szükségletei teremtették meg jónéhány természettudomány elkülönülésének alapját. „A villamosságról — írja Engels Starkenburghoz intézett levelében — azóta tudunk valami észszerűt, amióta technikai alkalmazhatóságát fölfedezték“. Tehát mindenütt a technikai alkalmazhatóság, az objektív törvények felhasználása a világ megváltoztatására az a rúgó, amely a dolgok és a folyamatok összefüggéseinek, törvényszerűségeinek mélyebb és specializáltabb felismerése vezet.

A természettudományoknak ezt a fejlődését a termelőerők állapotának többé-kevésbé megfelelő termelőviszonyok is lehetővé tették és ösztönözték. A tőkés fejlődés terméké-

nek, a modern nagyiparnak és a XVII—XIX. század burzsoáziájának létérdeke volt, hogy ösztönözze és felhasználja a gyakorlat szükségletei nyomán egyre-másra kialakult újabb természettudományok és műszaki tudományok eredményeit.

Korunkban ezek a termelőviszonyok már a fejlődés fékjévé váltak. A tőkés társadalom általános válságává kiéleződött belső ellentmondások gátolják a termelőerők fejlődését és természetesen a tudományok további fejlődését is. De a szocializmuselőtti társadalmi-gazdasági alakulatok haladó korszaka elválaszthatatlan a tudományok — elsősorban a természettudományok — fejlődésétől és alkalmazásától.

A természettudományok, amelyeknek alkalmazására a korábbi társadalmi-gazdasági alakulatok uralkodó osztályainak, legfőképp pedig a modern nagyiparnak is szüksége volt, ezért nőttek már régen ki gyermekkorukból, s mentek át hatalmas differenciálódási folyamaton. E differenciálódás során egyes tudományágak elméleti, mások gyakorlati tudományággént önállósulnak. Az előbbieket főképp a természeti jelenségek gyakorlati ismereteinek általánosításával az adott terület legfontosabb mozgás- és fejlődéstörvényeit tárták föl, az utóbbiak pedig főképp a gyakorlati ismeretekből általánosított törvényszerűségek felhasználásának módszereit kutatták föl és rendszerezték.

E tudományágak differenciálódása azonban korántsem jelenti a tudományoknak „tisztá“ és „alkalmazott“ tudományokra való fölbomlását. Minden ismeret alapja és próbaköve a gyakorlat. Az elméleti tudományok eredményei a gyakorlat általánosításán alapulnak, s csakis a gyakorlat próbáján keresztül válnak hipo-

tézisekből általános érvényű törvényekké. A gyakorlati tudományok módszerei és a törvények felhasználása során megismert további összefüggések pedig olyan elméleti következtetésekre adnak alkalmat, amelyek azután az elméleti tudományok egész fejlődésére döntően hatnak.

Vajjon hogyan alakul a történelmi-társadalmi tudományok, köztük a közgazdasági tudományok fejlődésének és felhasználásának kérdése? Világos, hogy a szocialista társadalmat megelőző társadalmi-gazdasági alakulatok kizsákmányoló osztályai igyekeztek megakadályozni azoknak az új társadalmi fejlődéstörvényeknek alkalmazását, amelyek a társadalom ez idejükmúlt erőinek érdekeit sértették. Amint Sztálin elvtárs kifejti, a gazdasági törvények felismeréséhez és alkalmazásához olyan társadalmi erő szükséges, amely legyőzi a társadalom idejükmúlt erőinek ellenállását.

A társadalom nagy többségének, a munkásosztálynak és a parasztságnak szövetsége, a proletariátus diktatúrája a történelem folyamán először teremti meg a lehetőséget, hogy az emberek rendszeresen és társadalmi méretekben felhasználják nemcsak a természet, hanem a társadalom, a gazdaság fejlődéstörvényeit is. A mai értelemben tekintett politikai gazdaságtan is éppen ezért fiatal tudomány a természettudományokhoz viszonyítva. Engels 1885-ben az *Anti-Dühring*-ben még azt mondta: „a tágran értelmezett politikai gazdaságtant ... még meg kell teremteni”. A szocializmus politikai gazdaságtanára vonatkozóan pedig Marx és Engels műveiben még csak zseniális utalásokat és megsejtéseket találunk. A szocializmus politikai gazdaságtanát csak a legutóbbi évtizedekben alapozta meg Lenin, korunk legna-

gyobb elméleti és gyakorlati lángelmeje és Sztálin, Lenin tanításainak nagy továbbfejlesztője és művének folytatója, s alapozták meg és fejlesztik folyamatosan tovább a Szovjetunió Kommunista Pártjának határozatai, egészítették és egészítik ki a népi demokráciák kommunista és munkáspártjainak határozatai. A szocializmus építésének és a felépített szocializmusnak az új termelőviszonyok folytán lehetővé vált gyakorlata teszi elengedhetetlen követelménnyé, hogy olyan új gyakorlati tudományok szülessenek meg, amelyek a szocializmus politikai gazdaságtana által föltárt objektív törvények felhasználásának módszereit dolgozzák föl, s amelyek természetesen újabb összefüggések felismerésére is vezetnek. Ez véleményem szerint az az alap, amelyen a szocializmusban az elméleti és a gyakorlati tudományágak szétválása objektív szükségszerűséggel bekövetkezik, mint ahogyan ez a természettudományok területén részben már évszázadokkal ezelőtt bekövetkezett. De a közgazdasági, s általában a történelmi-társadalmi tudományok területén az elméleti és a gyakorlati tudományágak szétválásának a termelőviszonyok fejlődésében gyökerező feltételei csak most értek, illetve érnek meg.

Úgy gondolom, helyesebb volna, ha a természettudományoknak a szovjet irodalomban elfogadott osztályozása mintájára nem ágazati gazdaságtanoknak, hanem *gyakorlati közgazdaságtudományoknak* neveznénk ezeket a tudományokat. Mivel azonban az ágazati gazdaságtan már többé-kevésbé közhasznú megjelölés, csak azt a megjegyzést tartom szükségesnek, hogy itt nem az egyes népgazdasági ágak tudományairól van szó. Például a „népgazdaság tervezése”

vagy a „pénzügytan“ nézetem szerint kétségtelenül e gyakorlati közgazdaságtudományok közé tartozik, noha nem egy-egy népgazdasági ágazatra vonatkozó ismereteket foglal össze.

Mivel a tudomány nem egyéni, hanem társadalmi ismeretek összegezése, éppen e tudományok rendkívül fiatal kora az egyik oka, amiért gyakorlati közgazdaságtudományaink, amelyek az anyagi termelésben résztvevő dolgozó tömegek tapasztalatainak összegezésén alapulnak, még csak kevéssé és hézagosan töltik be azt a szerepet, amelyre a szocialista, s méginkább a kommunista társadalomban hivatottak. A további fejlődés során e gyakorlati tudományok mind több és több összefüggés felismerését teszik majd lehetővé, s ezzel a törvények kiterjedtebb és hozzáértőbb felhasználását az egész társadalom javára.

Ahogy a természettudományoknak a termeléssel, a gyakorlattal való eltéphetetlen kapcsolatán alapult e tudományok fejlődése és gyors differenciálódása, a gyakorlati tudományok keletkezése és kifejlődése, úgy a közgazdasági tudományok fejlődése is a termeléssel, az elosztással és a cserével való elválaszthatatlan kapcsolaton alapszik.

A termeléssel való elválaszthatatlan, tudatos kapcsolat jellemzi a szovjet természettudományt, sőt már a kapitalizmus fölfelé ívelő korszakában is a gyakorlat ösztönözte e tudományok fejlődését. De a kapitalizmusban e tudományok fejlesztése csak azért történt, mert enélkül — Engels kifejezése szerint — lehetetlen lett volna vagyonok felhalmozása. Ezzel szemben a szocializmusban a tudomány minden eredménye az egész dolgozó népet szolgálja.

Ezért véleményem szerint jogosan várhatjuk, hogy amikor a társadal-

mi, s köztük a termelőviszonyok törvényeinek helyes felhasználása az egész társadalomnak érdeke, a társadalmi termelés gyakorlatától közvetlenül ösztönzött közgazdasági tudományok területén is a természettudományokéhoz hasonlóan gyors fejlődés kezdődjék. A gyakorlati közgazdaságtudományok perspektivikusan nem elhanyagolható pillérei a felismert szükségszerűség, a szabadság birodalmába vezető fejlődésnek.

Kamisin elvtárs és a vitában résztvevő többi elvtárs véleményem szerint azért nem talált kivezető utat, illetve azért vált érvelésük egyoldalúvá, mert úgy tették föl a kérdést, hogy a szocialista termelőviszonyok talaján keletkezett objektív törvényeket, vagy a gazdaságpolitikát tanulmányozzák-e az ágazati gazdaságoknak. Kérdésföltevésük Sztálin elvtársnak azon a közismert figyelemztetésén alapszik, hogy az emberek termelési-gazdasági viszonyaival és azok fejlődéstörvényeivel foglalkozó politikai gazdaságtant nem szabad összecserélnünk a vezetőszervek gazdasági politikájával.

E figyelemztetést azonban — úgy gondolom — a vita résztvevőinek nagyrésze mereven értelmezi, s bár szószerint nem mondja ki, nem tudománynak, hanem gyakorlatnak, voltaképp konkrét gazdasági tevékenységnek tekinti a gazdaságpolitikát.

De vajjon ez valóban így van-e?

A természettudományok esetében a gyakorlati tudományok éppen a törvények és az összefüggések felhasználásának és követelményeik érvényesítésének módszereit, a törvények felhasználása során nyilvánvalóvá váló és általánosítható belső összefüggéseket tanulmányozzák. Vajjon lehetne-e ezen az alapon azt állítani, hogy például a szovjet agro-

biológia nem tudomány, hanem csak a gyakorlat irányításának módszere? Nyilvánvalóan nem. Éppen az efféle nézetek jellemzik a burzsoa „tisza tudomány” képviselőit.

Véleményem szerint a gyakorlati közgazdaságtudományok is az objektív törvények felhasználásának és követelményeik érvényesítésének módszereit kutatják, s a törvények felhasználása során szerzett tapasztalatokból nyilvánvalóvá váló és általánosítható belső összefüggések fölfedésére hivatottak. E gyakorlati tudományágak — legalábbis ha helyesen töltik be hivatásukat — szétválásuk után éppolyan dialektikus egységben vannak az elméleti közgazdasági tudománnyal, a politikai gazdaságtannal, mint a gyakorlati természettudományok az elméletiekkel, például a biológia az agrobiológiával.

Az elméleti tudománynak a tények általánosításán alapuló következtetései itt is, akárcsak a természettudományok esetében, csak a gyakorlat próbakövén lemérve igazolódhatnak. A politikai gazdaságtannak mint elméleti tudománynak nem tárgya a gazdaságpolitika, de azért a politikai gazdaságtan nem mellőzheti az objektív törvények érvényesülésének bemutatását a gazdaságpolitika által irányított gyakorlatban.

Másrészt, amikor a gyakorlati közgazdaságtudományok föltárják és rendszerezik az elméleti tudományág által fölismert törvényszerűségek felhasználásának és követelményeik érvényesítésének módszereit, további, újabb összefüggéseket állapíthatnak meg, amelyek az elméleti tudomány további fejlődésére is hathatnak. Ez persze az ágazati gazdaságtanok kialakulatlan és kezdeti állapota miatt egyelőre nagyon kevésbé van így.

Mindenesetre azonban — úgy gondolom — meg kell különböztetnünk a vezetészervek gazdasági tevékenységét attól a gyakorlati közgazdasági tudománytól, amely elméletileg földolgozza a gazdasági tevékenység tapasztalatait, s amely az objektív törvények tudatos és hozzáértő felhasználásának és követelményeik érvényesítésének módszereit kutatja. Gazdaságpolitikánk akkor helyes, ha mind több és több összefüggés felismerésén alapuló tudományos kutatásra támaszkodik. Tehát a gyakorlati közgazdaságtudományok — az ágazati gazdaságtanok — kiemelése jelenlegi elmaradott állapotukból fontos követelmény. E tantárgyak eddig főképp az adott gazdaságpolitika megmagyarázására és érvekkel való igazolására szorítkoztak, s nem igen törekedtek az objektív törvények felhasználása és követelményeik érvényesítése módszereinek feltárására és újabb összefüggések megmutatására. Pedig csak ez lehet az az alap, amelyre a helyes gazdaságpolitikának támaszkodnia kell.

Például a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelménye, az egész társadalom folytonosan növekvő szükségleteinek maximális kielégítése kétségtelenül szükségszerűvé teszi, hogy a fogyasztási cikkek egyre javuló minőségben kerüljenek az áruforgalom csatornáiba. Ugyanilyen kétségtelen azonban, hogy nálunk a legutóbbi években igen sok fogyasztási cikk minősége nem javult, hanem ellenkezőleg, még romlott is. Ez vitathatatlanul annak a következménye, hogy gazdaságpolitikánkban helytelenül használtunk föl egyes objektív törvényeket, s nem kutattuk föl a törvények helyes felhasználásának és követelményeik érvényesítésének módszereit. A mi

ágazati gazdaságtanaink azonban ahelyett, hogy ezeknek az összefüggéseknek a részletes feltárásával foglalkoztak volna, megelégedtek az adott gazdaságpolitika regisztrálásával és megmagyarázásával. Pedig szinte kétségtelen, hogy a szocializmus építésének és a kommunizmus szovjetunióbeli fölépítésének egyes szakaszai is olyan újabb összefüggéseket teremtenek, amelyeknek fölfedése kiterjesztheti, továbbfejlesztheti a szocializmus politikai gazdaságtanának egyes tételeit és e tételek tartalmát is.

Tehát a vezetőszervek gazdaságpolitikája tudományos kutatómunkára, a politikai gazdaságtan tételeiből kiinduló gyakorlati regisztrációra, a tudományokra támaszkodik. Egyrészt a vezetőszervek irányítói és egyes munkatársai, másrészt a vezetésben közvetlenül részt nem vevő közgazdák végzik a gyakorlati közgazdaságtudományok tudományos munkáját. Ez utóbbiak azonban gyakran a gyakorlattól elszakadtan dolgoznak, s az éberség téves értelmezése folytán sokszor a legfontosabb folyamatokat jellemző statisztikai és egyéb adatokhoz sem férhetnek hozzá; az ilyen munka pedig legtöbbször csak terméketlen spekulációra, nem pedig a tények és a mélyebb kapcsolatok alapos ismeretén alapuló valóságos összefüggések felismerésére vezet. Mind a vezetőszerveknek, mind a közgazdáknak sokat kell tenniük e helyzet megváltoztatása és gyümölcsöző kapcsolatuk megteremtése végett.

A vázolt körülmények nem kis mértékben hozzájárultak, hogy az ágazati gazdaságtanok egyetemi és főiskolai oktatásában a korábban kifejtett okokkal magyarázható gyön-

geségeken is messze túlmenő hiányosságok mutatkozzanak.

Egyetemi és főiskolai ágazati gazdaságtani tananyagaink javarésze nem a gazdasági törvények konkrét követelményeit, felhasználásuk helyes és helytelen módszereit, a gyakorlati tevékenység tapasztalatainak az egyes területeken való általánosítását, a törvények alkalmazása során nyilvánvalóvá váló további összefüggéseket tárgyalja. Ehelyett egyrészt pusztán ismételői a politikai gazdaságtan tételeit, másrészt ismerteti és megmagyarázza jelenlegi tervezési és gazdaságszervezési módszereinket.

Természetesen fontos követelmény, hogy a jövő elméleti és gyakorlati közgazdái egyaránt megismerjék és megértsek a tervezés és a szervezés konkrét módszereit. E módszerek azonban természetszerűen — bár nem mindig megokoltan — sűrűn változnak. Tehát jövőendő közgazdáink jóval hosszabb időre szóló útavalót kapnának, ha például az objektív törvények felhasználásának és követelményeik érvényesítésének a tervezésben alkalmazott módszereivel ismertetnénk meg őket.

A tervszerű, arányos fejlődés törvényének alkalmazása minden népgazdasági ág terveiben igen sok összefüggés mérlegelését feltételezi. Amikor például a kereskedelem gazdaságtanában az áruforgalmi terv összeállítását tárgyaljuk, megelégszünk az árualapokkal és a vásárlóalapokkal való globális összefüggések ismertetésével. Az árucsoportok belső arányaival kapcsolatban legföljebb néhány fontosabb szempontot említünk meg, például az egyes területek fejlődésének mértékét stb. A legfontosabb azonban éppen az volna, ha saját áruforgal-

munk és a szovjetunióbeli áruforgalom összetétele fejlődésének részletes elemzésével (amelyet eddig nem végeztünk el) megmutatnánk, hogyan és milyen körülmények, összefüggések és törvények hatottak az egyes árucsoportok fejlődésére. Az ebből leszűrhető általánosításokkal a tervezés olyan módszereit alakíthatjuk ki, amelyek valóban tükrözik és érvényesítik a tervszerű, arányos fejlődés törvényét. Természetesen iparkodunk megmutatni ezeket az összefüggéseket. De ez, sajnos, éppen a tudományos kutatás és elemzés gyöngesége miatt még csak igen hézagosan történik. Ezért a különféle jelenségeknek és folyamatoknak csak egyes, jó esetben legáltalánosabb összefüggéseit ismertetjük, pedig az összefüggések egész láncolata jellemzi őket. Következésképp a hallgatók — mivel csak ritkán találkozhattak egy-egy kérdés tudományos feldolgozásával — tanulmányaik elvégzése után többnyire még korántsem alkalmasak megfelelő színvonalú elméleti vagy gyakorlati munkára.

Tehát ezentúl — megítélésem szerint — sokkal kiterjedtebben, mélyebben, alkotóbb és bírálóbb szellemben kell foglalkoznunk a közgazdaképzés során a jelenségek összefüggéseinek ismertetésével és elemzésével, a törvények felhasználásának és követelményeik érvényesítését módszereinek ismertetésével és elemzésével, mint ahogyan eddig tettük. A meglévő tapasztalatok elméleti feldolgozása, az összefüggések ismertetése és ebből a szükséges következtetéseknek nem dogmatikus, hanem bíráló szellemű leszűrése — ez az, ami annyira szükséges. Nem elég a gazdasági folyamatok törvényszerűségeit tükröző törvények megismertetése, hanem az egyes konkrét

ágazatok fejlődését, e fejlődés legfontosabb tényeit és formáit, a törvényeknek a fejlődés meggyorsítására való felhasználását is elemeznünk kell. Mi oktatásunkban alig adunk ténybeli anyagot, még kevésbé dolgoztunk és dolgoztatunk föl ilyen anyagot hallgatóinkkal, pedig ez a felsőfokú oktatásnak is egyik fő módszere. Úgy vélem, egyik legnagyobb hibánk és a bíráló hiányának is egyik legfőbb forrása a ténybeli anyagot nélkülöző általánosítás. Ezen tehát okvetlenül változtatnunk kell. Nem elég megtanítanunk az alapelveket, hanem az elemzés révén a gondolkodásra, a törvények tudományos felhasználására is meg kell tanítanunk hallgatóinkat. Természetesen az oktatás ilyen fejlődése csak a kutatásnak és eredményeinek fejlődésén alapulhat.

Végül megkísérlem az ágazati gazdaságtanok vitakérdésével kapcsolatos álláspontom rövid összefoglalását:

1. A közgazdaságtudomány szétválása a szocializmusban, ahol megteremtődött a gazdasági törvények tudatos, rendszeres és mind kiterjedtebb felhasználásának lehetősége, éppoly szükségszerű folyamat, mint a természettudományoké volt a természeti törvények tömegmértéű felhasználásának kezdetekor, a modern nagyipar keletkezése idején.

2. Az úgynevezett ágazati gazdaságtanok gyakorlati közgazdaságtudományok, amelyek elválaszthatatlan dialektikus egységben vannak a politikai gazdaságtannal, akárcsak a gyakorlati természettudományok az elméletiekkel.

3. A gyakorlati közgazdaságtudományok ebben a dialektikus egységben a gazdasági törvények felhasználásának és követelményeik érvénye-

sítésének módszereit kutatják. Tanulmányozzák továbbá e törvények gyakorlati felhasználásának tapasztalatait, felhasználásuk módszereinek fejlődését, s elméletileg általánosítják a foltárt belső összefüggéseket. Ennek során olyan elméleti következtetésekre jutnak, amelyek a politikai gazdaságtan fejlődésére is hatnak.

4. A gyakorlati közgazdaságtudományok — vagy elfogadott szóval az ágazati gazdaságtanok — megteremtése még csak a kezdet kezdetén tart, s egész történelmi korszak feladata. Az egyetemeinken és főiskoláinkon ágazati gazdaságtanok címén előadott tananyag gyakran nem nevezhető tudományos, rendszerezett anyagnak.

MAGYAR-SZOVJET TÁRSASÁG
LAP- ÉS MOZGALMIANYAGKIADÓ VÁLLALAT

K É P S Z O L G Á L A T

BUDAPEST, V. KERÜLET, KOSSUTH LAJOS-UTCA 20
TELEFON: 186-461

★

A SZOVJETUNIÓT ÉS A SZOVJET ÉLETTET
MINDEN TÁRGYKÖRBE ISMERTETŐ FÉNYKÉPEK
EGYES DARABONKINT ÉS
NAGY MENNYISÉGBEN IS
ARCHIVUMUNKBÓL KIVÁLASZTHATÓK ÉS
MEGREDELHETŐK

A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem tudományos ülészsaka

A tudományos ülészsak második napján* *Újhegyi Gyula* egyetemi docens tartott előadást *Mezőgazdaságunk arányos fejlődésének egyes kérdéseiről*.

Újhegyi elvtárs megállapította, hogy mezőgazdasági termelésünk arányos fejlődése a népjólét fokozásának egyik legfontosabb feltétele. Részletesen elemezte a különféle élelmiszerforrások (a központi és a szabadpiaci árualapok stb.) jelentőségét, majd áttért mezőgazdasági termelésünk időszerű kérdéseinek ismertetésére.

A legutóbbi években nem gondoskodtunk kellőképp a kisárutermelő parasztgazdaságokról, az ipari beruházásokhoz képest keveset költöttünk mezőgazdaságunk termelőerőinek fejlesztésére, túlságosan gyorsan végeztük mezőgazdaságunk szocialista átszervezését, s a gyakori tagosításokkal, a túlfeszített begyűjtéssel rontottuk parasztságunk termelőkedvét. Mindez nagyon hátráltatta mezőgazdaságunk fejlődését, s végső soron arra vezetett, hogy iparunk és mezőgazdaságunk árukapcsolatai rendkívül összezsugorodtak, lakosságunk ellátása megromlott — állapította meg Újhegyi elvtárs.

Pártunk és kormányunk idejekorán fölismerte ezeket a hibákat, s megszüntetésük végett célul tűzte ki a mezőgazdasági termelés nagyarányú fejlesztését. Az új kormány-

programm értelmében az iparosítás ütemét lassítjuk, s az így felszabaduló anyagi, pénzügyi és munkaerőforrások jelentős részét a mezőgazdaság fejlesztésére hasznosítjuk. A mezőgazdasági termelés fokozására maximálisan összpontosítjuk az iparban, a közlekedésben és a kereskedelemben az arányos fejlődés törvényének követelményei alapján mozgósítható és mozgósítandó erőket. Vitathatatlan, hogy mezőgazdasági termelésünk csak népgazdaságunk egységes erőfeszítéseinek eredményeként lendülhet föl.

Mezőgazdasági termelésünk fokozásának úgyszólván egyetlen járható útja: a terméshozamok növelése. De a hozamok csak akkor növelhetők, ha megjavítjuk a termőtalajt, meggyorsítjuk mezőgazdaságunk gépesítését, s tökéletesítjük termelési módszereit.

Népi demokratikus államunk az új kormányprogramm meghirdetése óta nagy támogatással segíti elő mezőgazdasági termelésünk föllendülését. A jóminőségű vetőmagjuttatás, az ingyenes állatorvosi szolgáltatás, a gépállomások díjtételeinek leszállítása és a kifizetés módjának megkönnyítése, az adócsökkentés, az egyes köztartozások elengedése, az olcsó földbérlet, a kedvező hitel, a kitűnő apaállatokkal való ellátás stb. egyaránt azt a célt szolgálja, hogy termelőszövetkezeteink és egyénileg dolgozó parasztjaink a korábbiaknál jóval kedvezőbb körülmények közt gazdálkodhassanak, s növelhessék termelésüket.

* Az 1954. március 22—23-i tudományos ülészsak első napjának anyagát folyóiratunk 1954. évi 4. számában ismertettük.

Újhegyi elvtárs ezután a kispasztai gazdaságok fejlesztési lehetőségeivel foglalkozott, majd a tervszerű, arányos fejlődés törvényének a mezőgazdaságban való érvényesüléséről beszélt. Megállapította, hogy ez a törvény — a szocializmusba való átmenet sajátosságainak megfelelően — a mezőgazdaságban jóval szűkebb határok közt érvényesül, mint az iparban. Tehát az állami tervezésnek a mezőgazdaságban más tervezési módszereket kell alkalmaznia, mint az iparban. A mezőgazdasági termelés tervszerű szabályozásának rendkívül fontos eszköze az értéktörvény helyes alkalmazásán alapuló ármegállapítás, az egyéni és a társadalmi érdekeket jól összeegyeztető begyűjtési és szerződéses termelési rendszer, továbbá a nagyobb termelésre serkentő adó- és hitelpolitika.

Újhegyi elvtárs hangsúlyozta, hogy népünk élelmiszerellátásának biztosítása végett elsősorban a kenyérgabona-kérdést kell megoldanunk. E célból növelnünk kell a búza vetésterületét, de ennél is fontosabb a gabonafélék terméshozamának fokozása. Ez természetesen csak helyes agrotechnika alkalmazása és jó vetésforgók meghonosítása révén érhető el.

Az élelmiszerfogyasztás minőségi összetételének megjavítása végett meg kell oldanunk a zsír- és a húsellátás problémáját. Ennek legfontosabb feltétele a termelők fokozott anyagi érdekeltisége az állattenyésztés fejlesztésében és a takarmánytermelés kiterjesztésében.

A növénytermelés és az állattenyésztés általános föllendítése lehetővé teszi majd, hogy a hazai szükségletek kielégítésén kívül továbbfejlesszük külkereskedelmünket is. Különösen a hagyományos mezőgazdasági exportcikk, például a paprika, a hagyma, a gyümölcsfélék, a bor stb. termelését kell fokoznunk, hogy mezőgazdasági termékkivitelnünk szerkezete megjavuljon, s hol-

dankinti devizaforint bevételeink megnövekedjék.

Mezőgazdaságunk fejlesztése során ügyeljünk e népgazdasági ág helyes arányainak megteremtésére. Elsődrendű feladatunk a legutóbbi években elhanyagolt állattenyésztés gyors fejlesztése. Ennek egyik legfontosabb feltétele a takarmánybázis biztosítása. Növénytermelésünk arányainak átalakításakor okvetlenül számolnunk kell ezzel a szükséglettel. A növénytermelés megszabja az állattenyésztés fejlesztésének lehetőségeit, de egyszersmind függ is az állattenyésztéstől: ha fejlett az állattenyésztés, megjavul a növénytermelés trágyaellátása, jobb lesz a vonóerőállomány stb.

Újhegyi elvtárs előadása végén a mezőgazdasági beruházások kérdésével foglalkozott. Ismertette a legújabb kormányintézkedéseket, s elemezte a megnövekedett állami beruházások várható gazdasági hatását. Hangsúlyozta, hogy az új kormányprogramot örömmel fogadó parasztágunk lelkes munkája eredményeképp bizton számíthatunk mezőgazdasági termelésünk föllendülésére, népünk életszínvonalának emelkedésére.

Kopátsy Sándor (Országos Tervhivatal) mezőgazdaságunk jellegének és tervezésének néhány összefüggésével foglalkozott korreferátumában.

Az egyes népgazdasági ágak súlyát és jelentőségét általában a nemzeti jövedelemhez való hozzájárulásuk alapján szokták megítélni. A jelenlegi módszerekkel végzett számítások szerint a mezőgazdaság a nemzeti jövedelemnek mintegy 20%-át termeli.

De nemzeti jövedelem-mérlegünk-ből nem vonhatunk le teljesen pontos következtetéseket az egyes népgazdasági ágak vagy a fogyasztás és a felhalmozás arányára vonatkozólag, mert a tervárak elszakadtak az értéktől.

Tervárrendszerünk ott mutatja ki az értéket, ahol forintban realizálják,

nem pedig ott, ahol megtermelik. Például a mezőgazdaságban termelt cukorrépa értékének azt a részét, amelyet az állam realizál, illetve amelyet nem az árbevételben, hanem beszállítási kedvezményben ad vissza, a cukoriparban számolják el.

Most még szükséges, hogy a folyóárak többé-kevésbé eltérjenek az értéktől, de ne feledjük el, hogy a terváras népgazdasági mérlegeknek az érték gondos elemzésén kell alapulniuk.

A következő adatokból kitűnik a mezőgazdaság népgazdasági fontossága.

A mezőgazdaságban dolgozik az egész munkaerőállománynak több mint a fele, az iparban foglalkoztatott dolgozóknak több mint kétszerese. Az ország lakosságának majdnem fele ma is a mezőgazdaságból él. Ebből levonhatjuk azt a következtetést, hogy a mezőgazdaságnak a nemzeti jövedelemhez való hozzájárulása valójában sokkal több, mint 20 százalék. Egyes számítások szerint a mezőgazdasági termelés a teljes társadalmi munkaidő 48 százalékát használja fel.

Mezőgazdaságtervezési módszereink egyik fogyatékosága, hogy a tervfeladatok csupán gazdaságpolitikánk céljait jelölik meg. A tervfeladatok megvalósítása végett tehát elnünk kell a befolyásolás eszközeivel. Ezért a mezőgazdaság tervezési munkáinak csak kisebb fele lehet a tervszámok megállapítása, nagyobb része a befolyásolás különböző módjainak megtervezése. Sajnos a gyakorlatban korántsem ez az arány érvényesül, pedig a termelőszövetkezetekre és az egyéni parasztgazdaságokra vonatkozó tervszámok csak akkor válnak valóban tervekké, ha az értéktörvény tudatos felhasználásával alapozzuk meg teljesítésüket.

Nagy hiba a mezőgazdasági tervezés bürokratizmusa. Helytelen, hogy a legcsekélyebb feladatokat is hónapokra, negyedévekre ütemezve, me-

reven adjuk meg, s ezzel elzárjuk a termelési tényezők megszabta egyéni kezdeményezések lehetőségét.

A közzgazdák feladata, hogy a mezőgazdasági tervezés említett fogyatékoságainak megszüntetésével is előmozdítsák a mezőgazdaságra háruló nagy feladatok megoldását.

Horváth Lajos, az Agrártudományi Egyetem docense *Az értéktörvény és a tervszerű befolyásolás hatása mezőgazdaságunk arányos fejlődésére* címmel tartott korreferátumot.

Nálunk nagyon kiterjedt a kisárutermelés, s népgazdaságunkban sokkal nagyobb a külkereskedelem jelentősége, mint a Szovjetunió népgazdaságában; ezért mezőgazdaságunkban sokkal fokozottabban érvényesül az értéktörvény, mint a szovjet mezőgazdaságban. De korábbi gazdaságpolitikai intézkedéseink nem, vagy csak részben mérlegelték az értéktörvénynek a termelésre gyakorolt hatását. Ez hátráltatta egész népgazdaságunk fejlődését, s különösen a mezőgazdaság arányos fejlődését.

Horváth elvtárs ezután azt a kérdést elemezte: hogyan hat az értéktörvény az egyes mezőgazdasági szektorokban, az állami, a szövetkezeti és a kisárutermelő szektorban.

Az értéktörvény az állami gazdaságokban nem hat közvetlenül az üzemi tervfeladatok kialakulására, de módosíthatja az állami gazdaságok országos tervét abból a szempontból, hogy a terv teljesebben biztosítsa a szükségletek kielégítését. Például, ha az egyéni és a termelőszövetkezeti szektor az értéktörvény hatása miatt kevésbé termel bizonyos növényt, az állami gazdaságoknak kell pótolniuk ezt a kiesést.

Bár a termelőszövetkezetek szocialista jellegű üzemek, az értéktörvény hatása itt még a termelési tervek kialakulásában is érvényesül. A termelőszövetkezeti elnökök, agronómusok, könyvelők kiszámítják bizonyos növények termelésének, illetve állatok

tartásának valószínű jövedelmezőségét, s elsősorban a jövedelmező termelőágak fejlesztésére törekcszenek.

A kisárutermelők termelését az értéktörvény szabályozza. Az értéktörvény helytelen mérlegelése okozta, hogy a kormányprogramm előtti időszakban nagyon csökkent a kisárutermelőknek a termelésben való érdekeltsége, tehát termelési kedvük is.

Horváth elvtárs ezután megvizsgálta: hogyan érvényesül az értéktörvény hatása az egyes fontosabb termelési ágakban, s különösen a gabonatermelésben. A kenyérgabona vetésterülete a kenyérgabona olcsó beadási ára miatt a háborúelőtti méretekhez képest többszázezer holddal csökkent. Az egyéni termelők nem vetik be a megszabott gabonaterületet, de nem is követelhetjük, hogy a kisparaszti gazdaságok eladásra termeljenek kenyérgabonát, mert ez lehetetlenné tenné számukra a fokozott állattartást, s extenzív gazdálkodásra kényszerítené őket. Az állami gazdaságok egyéb feladataik miatt szintén csak területüknek mintegy 25 százalékán termelnek kenyérgabonát. A termelészövetkezetek tervfeladataiban aránylag nagy a kenyérgabona termelési aránya. A termelészövetkezetek rossz munkahelyzetük miatt vállalták ezt. Csakhogy a termelészövetkezetek jövedelmezőségére a fokozott kenyérgabonatermelés kedvezőtlenül hatott.

Ami az ipari növényeket illeti: a cukorrépatermelési szerződések kötése a termelési tervnek megfelelően történik. Itt a jelentős természetbéli cukorjuttatás, továbbá a takarmányozásra kiválóan alkalmas répaszellet és melasz serkenti a termelészövetkezetet. De például a rostnövények esetében az értéktörvény érvényesülése megnehezíti a szerződéskötést. Ez a megállapítás a magtermelésre is vonatkozik.

A szarvasmarhatenyésztés 1953-ban ráfizetéses termelési ág volt. A gazdálkodók az olcsó tejárak következté-

ben alig neveltek borjút. Ez is mutatja: intézkedéseink visszajukra fordulnak, ha ellentmondanak az értéktörvénynek.

Szarvasmarhatenyésztésünk gyors fejlesztése lehetővé tenné, hogy a talajtermelőkenység tetemes fokozásán kívül tejjel, vajjal, sajttal bőségesen ellássuk hazánk lakosságát, sőt jelentős exportot is biztosítsana. Országunk a szarvasmarhatenyésztés nagyarányú fejlesztése folytán a belső termelésből fedezhetné bőr-szükségletét. A helyes arány kialakításához mintegy 2 millióról 3,5–4 millióra kell emelnünk szarvasmarhaállományunkat. Ez elősegítené a holdankinti termésátlag hatalmas növekedését és a gabonakérdés megoldását, mert területnövelés nélkül termelhetnénk több gabonát.

A sertésenyésztés viszonylag gyorsan fejlődik. A gyors fejlődés egyik magyarázata, hogy beadási rendszerünk szerint minden beadási kötelezettségre hízott sertéssel is teljesíthető; másik magyarázata pedig a tenyésztésre jól ösztönző sertésárrendszer.

Baromfitenyésztésünk a felszabadulás óta fokozatosan összezsugorodott, elsősorban a beadás miatt. Baromfiexportunk a háború előtt mintegy 1500 vagon volt évente. Már évek óta meg sem közelítjük ezt a számot. A baromfibeadási kötelezettség mérséklése az új kormányprogramm meghirdetése után kiadott egyéb intézkedésekkel együtt növelte a baromfitenyésztési kedvet.

Összefoglalva: az egyes termelési ágak jövedelmezőségében tapasztalható eltérések kedvezőtlenül hatnak a mezőgazdasági termelés arányaira. A termelők a jövedelmezőség biztosítása végett kénytelen-kelletlen eltérnek az okszerű gazdálkodás követelményeitől, s elhanyagolják a belső üzemi összefüggéseket, noha mindez árt a további termelésnek, s perspektivikusan csökkenti a jövedelmezőséget. Tehát a tervszerű befolyásolás feladata, hogy az értéktörvény helyes alkalmazásával megszüntesse

a korábbi helytelen gazdaságpolitikai intézkedések következményeit, s a megmaradt hibák kijavításával érdekeltté tegye az egész parasztságot a mezőgazdasági termelés hozamának növelésében, a mezőgazdasági termelés új szerkezetének kialakításában.

Lőrincz Gyula elvtárs (földművelésügyi minisztérium) korreferátumában mezőgazdasági termelésünk, elsősorban állattenyésztésünk fontosabb belső arányosságaival foglalkozott.

Állatállományunk a felszabadulás után viszonylag elég gyorsan fejlődött, s ma már mennyiségileg eléri, sőt meg is haladja a felszabaduláseelőtti szintet. Az állatállomány belső összetétele általában helyesen alakul. A teljes állományban megfelelőképpen nő a szarvasmarhaállomány aránya. Ez azért is fontos, mert a mezőgazdasági termelés belterjessé tétele szorosan összefügg a szarvasmarhaállomány, pontosabban a tehénállomány növekedésével. De tehénállományunk alakulása az egész szarvasmarhaállományban nem megfelelő. Okvetlenül szükséges, hogy szarvasmarhaállományunkban a tehének aránya néhány év múlva elérje az 50 százalékot. Eltolódott szarvasmarha- és sertésállományunk aránya: a 100 sertésre jutó szarvasmarhák száma valamennyi ország közül Magyarországon a legalacsonyabb. Határozottan szükséges tehát, hogy szarvasmarhaállományunk tovább szaporodjék. Azért is fontos ez egyéb okokon kívül, mert a szarvasmarha számos-állatonként évente körülbelül kétszer annyi szervesstrágyát ad, mint a sertés.

A felszabadulás után rendkívül rosszul alakult állatállományunk hozama. Ennek legközvetlenebb oka, hogy az állatállomány takarmány-szükséglete és a takarmány vetésterülete, illetve a megtermelt takarmány mennyisége közt kialakult arány eltolódott.

A takarmánytermelés növekedése nemcsak állattenyésztésünk további fejlesztésének kulcskérdése, hanem egész növénytermelésünk, tehát kenyérgabonatermelésünk növelésének is. Az egyes takarmányfélék termelésekor leginkább a nagyobb fehérjetartalmú takarmányok, közülük is elsősorban a lucerna vetésterületének és termésátlagának növelésére kell törekednünk. Így növelhető legjobban az egy katasztrális holdra jutó takarmányérték, így javul a gabona-elővetemények aránya, s ez a kenyérgabonakérdés megoldásának, az átlaghozam növelésének is a kulcsa.

Lőrincz elvtárs végül a mezőgazdaság gépesítésének kérdésével foglalkozott. Mezőgazdaságunk gépesítése jelentősen növekedett, de a kápnövények és a szalastakarmányok termelésének gépesítésével elmaradtunk. Ennek következményeire utalnak az állami gazdaságok és a termelőszövetkezetek alacsony termésátlagai ezekben a kultúrákban. Még nagyobb az elmaradás az állattenyésztési munkák gépesítésében.

A központi vezetőség és a minisztertanács 1953. decemberi határozata megszabja mindazokat a feladatokat, amelyek megvalósításával néhány év alatt emelhetjük mezőgazdasági termelésünk mostani alacsony színvonalát, megteremthetjük a mezőgazdasági termelés helyes arányait. Ez a határozat egyúttal azt is megállapítja: mezőgazdaságunk fejlődésének kulcskérdése a gépesítés fokozása.

Búzás József elvtárs, a Közgazdaságtudományi Egyetem docense a mezőgazdasági termelés arányainak néhány kérdését vetette föl, mezőgazdasági exportunk kapcsolatában.

1926-ban teljes kivitelünknek 66 százaléka, 1928-ban 55 százaléka, 1936-ban 60 százaléka, 1938-ban 59 százaléka a mezőgazdasági termelésből származott, tehát a mezőgazdasági termelés nagyon fontos volt a kivitelben;

Fölvetődik a kérdés: vajjon most, amikor ipari országgá váltunk, szükséges és érdemes-e a mezőgazdasági export kérdésével tüzetesen foglalkoznunk.

Ennek az átalakulásnak okvetlenül ki kell fejeződnie kivitelünk szerkezetében is, mégpedig úgy, hogy az ipar részesedése a kivitelben növekszik, a mezőgazdaság részesedése ellenben csökken. De a mezőgazdaság részarányának a felszabadulás óta bekövetkezett rohamos csökkenése, következésképp az ipar részarányának túlzottan nagy növekedése a gyorsütemű iparosítás ellenére sem megokolt.

A mezőgazdaság és az ipar kiviteli aránya természetesen nem azonos a nemzeti jövedelemben való részesedésük arányával. Az ipar részaránya nem növekedhet annyira az exportban, mint ahogyan a nemzeti jövedelemben növekszik, mert nem vállalkozhatunk rá, hogy az új cikkeket kipróbálás, átalakítás, javítás, állandó finomítás nélkül exportáljuk. De az sem lenne helyes, ha exportálnánk az ipari termelés teljes növekedését, mert ez csak a hazai szükségletek rovására történhetne meg.

Ezenkívül a baráti országok jogosan kívánhatják, hogy elégítsük ki élelmiszerszükségeik jelentős részét, hiszen természeti lehetőségeink folytán megtehetjük ezt. A nemzetközi munkamegosztás észszerű követelményeit mérlegeljük, amikor e jogos igények minél teljesebb kielégítésére törekszünk.

Mindebből világosan következik, hogy nem mondhatunk le a mezőgazdasági export fokozásáról. Fontos feladatunk, hogy hathatósan elősegítsük a nagy devizahozamú mezőgazdasági exportcikkek termelését.

Fekete Ferenc aspiráns értékelte Újhegyi elvtárs referátumát. Megállapította, hogy a referátum gondos anyagkutatáson alapult. De nem nyúlt eléggé alkotó módon mezőgazdaságunk arányos fejlődésének kérdéseire. Nem fűzte szoros egy-

ségbe az elméletet és a gyakorlatot, nem mozgósított eléggé sem a további kutatásra, sem pedig a problémával kapcsolatos gyakorlati feladatok megoldására, s nem mutatott rá, hogy az ipar a termelésben betöltheti vezető szerepét a termelőeszkögyártó iparágak viszonylag lassúbb fejlődése ellenére is.

Fekete elvtárs nagyon vitathatónak tekinti azt a megállapítást, hogy nálunk a tervszerű, arányos fejlődés törvénye a mezőgazdaságban szűk térre, csak a szocialista szektorra terjed ki. Valójában ez a törvény hat a mezőgazdaság nemszocialista szektorára is.

Helytelen, hogy a referátum mechanikusan azonosítja a mezőgazdasági termelés és az árutertermelés növelésének problémáját, pedig ez inkább csak az állami szektorban azonos. Mind a termelőszövetkezet, mindpedig az egyénileg dolgozó parasztság maga rendelkezik termékeivel, s csak bizonyos körülmények közt engedi át azokat áruformában a városi lakosságnak. Tehát már a tulajdonviszonyok miatt sem azonos a teljes termelés és az árutertermelés problémája. Egyébként a természeti körülmények is abban az irányban hatnak, hogy a mezőgazdasági cikkek fizikai tulajdonságaiknál fogva sokféleképp felhasználhatók gazdasági célra, háztartási szükségletek kielégítésére, továbbá tartalékolhatók, s ami a legfontosabb, a termelő ugyanúgy elfogyaszthatja a különböző mezőgazdasági cikkeket, mint a városi fogyasztó. Mivel a tulajdonviszonyok és a természeti körülmények ily módon közrejátszanak, sajátos eszközöket is föl kell használnunk, hogy a mezőgazdasági teljes termelés növelésével a mezőgazdasági árutertermelés növelését is biztosítsuk. Okvetlenül szükséges, hogy a falu iparcikkellátása megjavuljon, mert ez az árutertermelés növelésére serkenti a parasztságot.

A nehézségek és az árnyoldalak mellőzése jellemzi a referátumnak a kisparaszi gazdaságok fejlődésének problémájával foglalkozó részét. A referátum sima útnak ábrázolja a tervszerű fejlődés törvényének terjedését a mezőgazdaságban. Itt voltaképp két tendencia küzd egymással: a tervszerű, arányos fejlődés törvénye és az anarchia törvénye. A harc lépésről lépésre, előnyomulások és visszavonulások közepett folyik, s e harc eredményeként kerekedik fölül — s csakis így kerekedhet fölül — a tervszerű, arányos fejlődés törvénye, amely végülis legyőzi az anarchiát.

Szilágyi Pál (kereskedelmi minisztérium) felszólalásában utalt rá, hogy a tervutasítások sokszor tapasztalható merevsége, a gyakori módosítás és a statisztikai bürokrácia nagyon megnehezíti a járási tanácsok mezőgazdasági osztályainak munkáját.

Újhegyi Gyula zárószavában vitába szállt Fekete elvtárssal. Kijelentette, hogy a tervszerű, arányos fejlődés törvénye a szocialista gazdaságra jellemző törvény, csakis a szocialista termelőviszonyok alapján érvényesül, de nem érvényesül a kisparaszi gazdaságok talaján, a kisparaszi gazdaságok tulajdonviszonyai alapján. A tervszerű, arányos fejlődés törvénye annyira érvényesül mezőgazdaságunkban, amennyire megszilárdul és fejlődik a mezőgazdaság szocialista szektora.

Azokon a területeken, ahol a termelés alapja nem az össznépi tulajdon, a tervszerű szabályozás csak a termelőeszközök magántulajdona alapján érvényesülő törvények felhasználásával valósulhat meg.

Mód Aladár elvtárs az ülészak első napján fölvetett kérdésekhez szólt hozzá.

Kijelentette, hogy a „nep” szűkebb vagy szélesebb értelmezése egyáltalán nem pusztán fogalmazási kérdés, hanem éppen a „nep” elméletileg és gyakorlatilag helyes alkalma-

zásának kiindulópontja. Korábban elkövetett hibáink forrása éppen az volt, hogy gazdaságpolitikánk a gyakorlatban szétválasztotta az iparosítást és a „nep” kérdését, az iparosítást tekintette főkérdésnek, s a falu és a város árucseréjével, sőt az egész gazdasági életünk legteljesebb összefüggését átfogó „nep”-kérdéssel csupán mint átmenetileg szükséges kiegészítő jelenséggel foglalkozott. A helyes álláspont, hogy egész gazdasági életünk szempontjából, az átfogó összefüggésekből, tehát most a „nep”-ből indulunk ki, s az összes átfogó összefüggések alapján szabjuk meg és alakítjuk ki az egyes feladatokat, az iparosításnak, a mezőgazdaság szocialista átalakításának feladatait. Nagy Tamás elvtárs ezzel szemben a „nep” átmeneti gazdaságpolitikájának a piaci kapcsolatokra való lecsúszásával kettéválasztja a szocialista gazdaságpolitikát. Két szocialista gazdaságpolitikát tételez fel: először általában szocialista gazdaságpolitikát, másodszor külön részeként a szocialista iparosításnak, a mezőgazdaság kollektivizálásának a politikáját és külön a „nep”-politikát mint a falu és a város árucseréjének, a munkás-paraszt szövetségének az alapját, illetőleg politikáját.

Mindez nemcsak a júniust megelőző hibák okainak elemzése, hanem a „nep”-politikának az új szakaszban való helyes értelmezése és alkalmazása szempontjából is döntően fontos. Ahogyan hibás volt az iparosításnak az összefüggésekből kiragadott erőszakolása, az arányos fejlődés törvényének június előtti mellőzése, ugyanúgy súlyos hibák származhatnak abból, ha ma a mezőgazdasággal kapcsolatban feledkeznénk meg a mezőgazdaság s általában egész gazdasági életünk összefüggéseiről, az arányos fejlődés törvényéről.

Mód Aladár e kritikai észrevételeken kívül hangsúlyozta a Közgazdaságtudományi Egyetem első tudomá-

nyos ülésszakának igen nagy jelentőségét. Pozitíven értékelte Nagy Tamás elvtárs referátumát, de kifogásolta, hogy a referátum megkerülte a tisztázatlan kérdések elemzését.

Ebből a szempontból jól egészítette ki a referátumot a hozzászólások, amelyek ebben a tekintetben bátrabbak voltak.

A tudományos vita igazolta, hogy az egyetemi vitákban teljesen tisztázódhat: hogyan alkalmazzuk a közgazdaságtudományi kérdéseket a mi viszonyainkra.

Fogarasi Béla elvtárs röviden összefoglalta az ülésszak eredményeit és fogyatékoságait, s hozzászolt a „nep” kérdéséhez.

Az ülésszak igen eredményes volt: a témaválasztások helyesek, időszíredek, az elméleti és a gyakorlati követelményeknek megfelelőek voltak. Igen pozitív mozzanat, hogy a vitában a közgazdaságtannal foglalkozó elvtársak széles köre vett részt.

Igy az ülésszak bizonyos értelemben az elméletnek és a gyakorlatnak első és nagyon produktív találkozásává vált.

Fogarasi elvtárs a „nep”-re vonatkozólag megjegyezte, hogy meg kell különböztetnünk a „nep” célját és eszközeit. A piaci kapcsolatot az eszköz, a szocializmus a cél.

A „nep” célját, a szocialista társadalom felépítését a „nep” különleges eszközeivel érjük el. Ebből egyes elvtársak, akik nem jól látják a cél és az eszköz viszonyát, arra következtetnek, hogy a „nep” és a szocializmus felépítése azonos.

Pedig csak ebben az összefüggésben vizsgálható helyesen az a kérdés: mi köze a „nep”-nek a szocialista iparosításhoz és a mezőgazdaság szocialista átszervezéséhez. A felszólalt elvtársak úgy vetik föl a kérdést, vajjon a „nep” magában foglalja-e ezt a két utóbbit vagy sem, s vajjon a „nep”-et szűken értelmezzük-e, vagy tágan. Nem arról van

szó, hogy mi szűken értelmezzük-e, vagy kitágítsuk a „nep”-et, hanem arról, hogy a „nep”-nek önmagában, objektíven van szűkebb és tágabb értelme, s ez történelmileg alakult ki. Lenin 1921-ben nem szubjektíven értelmezte szűken a „nep”-et a terményadóról mondott beszédében, hanem akkor a „nep”-nek objektíve szűkebb volt az értelme. De később a „nep” értelme kitágult, új elemekkel bővült, s bővül ma is nemzetközi viszonylatban, hazánkban és más népi demokratikus országokban. A piaci kapcsolatokban történő áru-csere, a szocialista iparosítás, a mezőgazdaság fokozatos átszervezése, a szocializmus útjára való átvezetése egybeolvad, egységes gazdaságpolitikai rendszer elemeit alkotja; ebben az egységben a „nep” értelme is kibővül, hatóköre új elemeket ölel fel.

A „nep” és az átmeneti korszak nem azonos. A „nep”-politika a proletárdiktatúra gazdasági politikája, az átmeneti korszak pedig történelmi időszak, objektív törvényszerűségekkel teljes korszak. Az átmeneti korszak klasszikus, átfogó, Marx által megfogalmazott értelemben átmenet a kapitalizmusból a kommunizmusba. E korszak egyik szakasza az átmenet a kapitalizmusból a szocializmusba. A szocializmus építésének időszakában a „nep” a proletárdiktatúra politikája. A szocializmusból a kommunizmusba való átmenet időszakában, amely a Szovjetunióban most kezdődött meg, nem a „nep” a szovjet hatalom politikája.

Fogarasi elvtárs élesen bírálta azokat, akik szerint Nagy Tamás adatai pesszimizmusra vezethetnek. Vagy helyesek az adatok, vagy helytelenek. Ez a tudományos kérdés. Ha helyesek, pesszimizmusra semmi okunk sincs. A hibák éles feltárása nélkül nem javíthatjuk ki a hibákat.

Újhegyi elvtársnak az arányos fejlődés kérdéséről kifejtett véleményével kapcsolatban kijelentette, hogy a kisparaszti gazdaságban nem érvé-

nyesül a szocializmus alaptörvénye, sem az arányos fejlődés törvénye. De a mi gazdaságunk egységes gazdasági rendszer, vannak benne mindinkább uralkodó törvények, s még vannak élő, bár hatásukban egyre gyengülő

törvények is. Világos, hogy a szocializmus erősödő és voltaképp uralgó törvényei az egész gazdaság területén befolyásolják azoknak a szektoroknak az alakulását is, amelyekben ezek a törvények még alig érvényesülnek.

FELHÍVÁS!

Felhívjuk előfizetőink figyelmét, hogy lapunk terjesztését 1953 július 1-től

A POSTA KÖZPONTI HÍRLAP IRODA V.
Budapest V, József nádor-tér 1. szám,
távbeszélőszám: 180—850, 183—022

vette át.

Kérjük előfizetőinket, hogy ezentúl a fenti címre küldjék a terjesztéssel kapcsolatos minden felszólamlásukat. A közületi előfizetők 61 066, az egyéni előfizetők pedig 61 280 csekkszámára teljesítsék befizetéseiket.

A KIADÓHIVATAL

Közületi előfizetőinkhez!

A Posta Központi Hírlap Irodája megszüntette a „Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemle” szállítását mindazoknak az előfizetőknek, akik előfizetési számlájukat többszöri felszólítás ellenére sem rendezték.

Mivel a vállalatok, közületi szervek jó munkájához a „Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemle” minden példánya szükséges, kérjük, hogy postafordultával rendezzék előfizetési hátralékukat. Az elmaradt példányokat utólag megküldeni nem tudjuk.

A MAGYAR-SZOVJET KÖZGAZDASÁGI SZEMLE
KIADÓHIVATALA

Lapunk egyes régi példányai a Posta Központi Hírlap Iroda Újságboltjában, V., József Attila-u. 3. szám alatt kaphatók.

A Voproszi Ekonomiki 1954. évi 2. számából

D. Allahverdjannak A pénzügyi rendszer szerepe a Szovjetunió nemzeti jövedelmének elosztásában című cikke több ismert pénzügyi vonatkozású tételt újszerűen fogalmaz meg, s voltaképp vitacikknek tekintendő.

A pénzügy pénzformában mutatja a társadalmi termelés értékoldalát. Ahol nincs érték, ott nincs pénz, s nem lehetnek pénzügyi viszonyok sem. A Szovjetunióban a pénzügyi rendszer alkotórészei a társadalmi gazdaság mozgásának megszervezésére szolgálnak, az állami és a személyes szükségletek legteljesebb kielégítése végett.

A szovjetállamnak az ország nemzeti jövedelméből felhalmozott forrásai pénzformát öltenek, s az ország pénzügyi forrásait alkotják. A szovjet állami pénzügyek nemcsak a központi pénzügyi forrásokat foglalják magukba, hanem a népgazdasági ágak, az egyes szocialista állami vállalatok pénzügyeit is.

A szovjet pénzügyek fogalmába beletartoznak a szövetkezetek és a kolhozok pénzügyei is. A kolhozok pénzügyeinek a kolhoztermelés fejlesztési szükségleteire való felhalmozással együtt alkotják a kolhozok pénzgazdaságát. A kolhozok pénzügye nem fogja át teljesen egész újra-termelési folyamatukat, mert a kolhozok természetben osztják el és használják fel jövedelmeik nagyrésztét. De a kolhozok pénzügyének jelentősége úgy fokozódik, ahogyan a kolhoztermelés áruhozama és ezzel a kolhozok pénzjövedelme növekszik.

Mi a szocialista vállalatok pénzügyi tevékenysége? A termelőfolyamatnak a pénz felhasználásával történő meg-

szervezése a következő célokból: 1. álló- és forgóalapok képzése, 2. az álló- és a forgóalapok körforgásának tervszerű megszervezése, 3. a termelés szférájában megtermelt társadalmi termék elosztása és felhasználása.

A pénzügyi források képzése és felhasználása a nemzeti jövedelem tervszerű elosztási és újraelosztási folyamatában a gazdasági viszonyok meghatározott rendszere alapján történik. A nemzeti jövedelem elosztási és újraelosztási folyamatában keletkező viszonyokat a termelőmód és a tulajdonformák határozzák meg. A szovjet pénzügy a szocializmus gazdasági kategóriája, tehát a szocialista termelési és elosztási viszonyokat tükrözi. A finanszírozás nemcsak meghatározott viszonyok szervezése, hanem a nemzeti jövedelem felhasználása és felhalmozása is.

A szovjet pénzügyi rendszer alkotórésze: 1. a Szovjetunió költségvetési rendszere, 2. a hitelrendszer (az Állami Bank és a hosszúlejáratú beruházások bankjai), 3. az állami társadalom-, vagyon- és személybiztosítás rendszere és 4. az állami takarékpénztárak rendszere.

Vizsgáljuk meg a pénzügyi rendszer funkcióját a Szovjetunió nemzeti jövedelmének mindhárom mozgási szakaszában, vagyis a nemzeti jövedelem termelésében, elosztásában és felhasználásában.

A Szovjetunió nemzeti jövedelmének megteremtésében a pénzügyi rendszer úgy működik, hogy a szovjetállam pénzügyi és hitel eszközök segítségével befolyásolja az összes népgazdasági ágakat, a szocialista vállalatok termelőtevékenységével

kapcsolatos összes elemeket, ellenőrzi a termelési tervek teljesítését és a legszigorúbb gazdaságossági rendszer megtartását, előmozdítja a rejtett tartalékok feltárását, a népgazdasági jövedelmek és felhalmozások szakadatlan növekedését. A rubellenőrzésben konkrétan kifejeződik az érték és az értékformák felhasználása a szocialista vállalatok és népgazdasági ágak tevékenységének nyilvántartására és ellenőrzésére. A rubellenőrzés hatékonysága tehát nagyrészt attól függ, mennyire tanulmányozzák a pénzügyi és a hitelrendszer dolgozói az értéktörvényt, s mennyire mérlegelik az elszámolások során az értéktörvény követelményeit.

A szovjet pénzügyi rendszer alapja a Szovjetunió költségvetési rendszere. Ezen keresztül történik a nemzeti jövedelem zömének elosztása és újraelosztása. A költségvetés a szocialista állam legfontosabb pénzügyi terve, az állam pénzügyi mérlege.

A burzsoá állam nem juthat a szükséges forrásokhoz a nemzeti jövedelem elosztásában való közvetlen részvétellel. Csak a nemzeti jövedelem újraelosztása útján, leginkább a dolgozókból kiperéselt adók formájában szerzi bevételeit. A burzsoá államok pénzügye teljesen a felépítményhez tartozik. De a szocializmusban az állami pénzügy főként a gazdasági életet, az alapot szolgálja. A szocialista állam pénzügyének igazi tartalma a szocialista bővített újratermelés biztosítása. A szocializmusban az állami költségvetési bevételek legnagyobb része a szocialista vállalatok és szervezetek jövedelmeiből és felhalmozásaiból keletkezik. De a szocialista pénzügy szolgálja a felépítményt is, mégpedig a szociális-kulturális szükségletekre, az államigazgatásra és a honvédelemre felhasznált részével.

A Szovjetunió költségvetési bevételeinek körülbelül kétharmada két csatornán, a forgalmi adón és a nyereségbefizetésen át folyik be,

A forgalmi adó a fogyasztási cikkeket termelő vállalatok termékei árának meghatározott része. A nehézipari vállalatok nem fizetnek forgalmi adót. A nemzeti jövedelemnek a termelőeszkögyártó iparágakból származó része a könnyű- és az élelmiszeripar számára történő eladások során a tervszerű árképzés mechanizmusa révén realizálódik. A „B” csoport vállalatai csaknem önköltségi áron kapják a termelőeszközöket; ez erősen csökkenti önköltségüket. De mivel teljes értékükön adják el áruikat, sokkal több felhalmozást realizálnak, mint amennyit valóban termeltek. Így e vállalatok tiszta jövedelme, pénzfelhalmozási színvonala magasabb, mint a nehézipari vállalatoké. Vagyis az állami költségvetés a forgalmi adó révén a tiszta jövedelemnek nemcsak a fogyasztási cikkgyártó iparágakban, hanem a termelőeszkögyártó iparágakban termelt részét is akumulálja. A mezőgazdasági termékek értékesítésekor a begyűjtőszervezetek és az elosztó bázisok szintén fizetnek forgalmi adót; ebben az adóban benne van a Szovjetunió mezőgazdaságában termelt tiszta jövedelem egy része. Az állam a begyűjtési árak megállapításakor mérlegeli, hogy a kolhozparasztság munkája bizonyos részével részt kell vennie az állami szükségletek kielégítésében. Ezért a mezőgazdasági nyersanyagokból termelt iparcikkek árában a kolhoztermékek értékének egy része is realizálódik.

A Szovjetunióban, a kapitalista államoktól eltérően, a forgalmi adó csak forma, amelynek segítségével a szocialista vállalatok tiszta jövedelmeinek terhére elosztjuk a nemzeti jövedelmet. A Szovjetunióban tehát a „forgalmi adó” fogalma nem felel meg tartalmának. Adókapcsolatok csak ott keletkeznek, ahol a jövedelem egy részét elveszik eredeti tulajdonosától. A forgalmi adó, akár csak a nyereségbefizetés, nem változtatja meg a jövedelem tulajdonosát,

vagyis nem beszélhetünk adókapcsolatról az állam és az állami vállalatok közt. Sokkal helyesebb volna a „forgalmi adó” kifejezés helyett a „forgalomszerinti befizetés” kifejezést használni.

Az állami vállalatok gazdasági tevékenységének eredménye: a tiszta jövedelem, a nyereség. A nyereséget felhasználják forgóeszközeik növelésére, beruházásokra és igazgatói alap létesítésére. A nyereség többi részét a költségvetésbe kell befizetniük. A nyereségbefizetés nagysága főképp a termékek önköltségének csökkenésétől és a felhalmozás növekedésétől függ.

De a nyereség is tőkés kategória. A szocialista vállalatoknak valójában nem nyereségük, hanem felhalmozásuk van. Tehát a „nyereségbefizetés” kifejezést helyesebb a „jövedelem-befizetés” kifejezéssel helyettesíteni.

A Szovjetunió költségvetése a forgalmi adón és a nyereségbefizetésen kívül még sok más csatornát is felhasznál az eszközök felhalmozására: a társadalombiztosítási eszközöket, a gép- és traktorállomások és a kommunális vállalatok bruttó bevételeit, az állami vámokat és illetékeket, a szövetkezeti szervezetek és a kolhozok jövedelemadóját, a lakosság adóit, az államkölcsönök bevételeit stb. E tételek aránya viszonylag nem nagy.

A szovjet pénzügyi rendszer fontossága a Szovjetunió nemzeti jövedelmének felhasználásában leginkább az állami költségvetési kiadásokkal kapcsolatosan mutatkozik meg. A nemzeti jövedelem döntő része a békés építés céljait szolgálja. A költségvetés legnagyobb kiadási tétele a népgazdaság finanszírozása. De bőven jut a szociális és a kulturális intézkedések finanszírozására is. Ezek a tételek sokkal gyorsabban növekszenek, mint a többi költségvetési kiadás. A költségvetés terhére történik az állami kiskereskedelmi árak csökkentése is.

A szovjet pénzügyi rendszernek fontos láncszeme a hitelrendszer.

A szovjet hitelrendszer szocialista termelőviszonyokat tükröz. A szovjet-állam az időlegesen szabad pénzeszközök újrafelosztására használja föl a hitelt.

A szovjet bankhitel forrásai: az állami vállalatok, a gazdasági szervezetek és a kolhozok átmenetileg szabad eszközei, az állami költségvetés tartalékai és a dolgozók megtakarításai.

Az önálló elszámolású vállalatok csak állandó pénzkészletek tartalékolása esetén biztosíthatják a munkabérek, a számlák stb. zavartalan kifizetését. Ezért a vállalatok és a szervezetek forgóeszközeinek egy része átmenetileg mindig szabad pénzeszközök formáját ölti. A hitelrendszer akkumulálja ezeket a tartalékokat.

Az Állami Bank a szocialista vállalatok eszközein kívül összpontosítja azokat a költségvetési eszközöket is, amelyek azért keletkeztek, mert a bevételek nagyobbak a kiadásoknál; az Állami Bank gyűjti össze a költségvetés folyó tartalékait is. Mindez hitelforrássá alakul. A hitelrendszer akkumulálja az állami biztosítóintézetek, a beruházási bankok, a kolhozok, a társadalmi szervezetek eszközeit, a lakosság takarékbetéteit és a kölcsönökre történő befizetéseket is.

Az állami szektorban a pénzfelhalmozások mozgósítása és a beruházások finanszírozására való felhasználásuk költségvetési módszerekkel (ellenszolgáltatás nélkül) történik. A szövetkezeti kolhozszervezetek beruházási finanszírozásának legáltalánosabb módszere a hosszúlejáratú hitel.

A szovjet hitelrendszerben külön helyet foglalnak el a hosszúlejáratú beruházásokat finanszírozó speciális bankok (a beruházási bankok). Ezek használják fel a beruházásokra szolgáló költségvetési és egyéb eszközöket, s ellenőrzik az eszközök gazdaságos és helyes felhasználását,

A szovjet hitelrendszerhez tartoznak az állami takarékpénztárak is. Feladatuk a lakosság megtakarításainak mozgósítása és termelő célokra történő folyósítása.

A szovjet pénzügyi rendszer legnagyobb fölnye a kapitalista pénzügygel szemben a tervszerűség. A Szovjetunióban a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye objektív törvényszerűséggé teszi a pénzügyi tervezést. A pénzügyi tervek csak akkor érhetik el céljukat, ha összhangban vannak a szocializmus gazdasági alaptörvényének minden követelményével, s helyesen tükrözik a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének követelményeit. A pénzügyi terveknek mérlegelniük kell az értéktörvény követelményeit, valamint a szocialista termelésre való hatását is.

A pénzügyi tervezésben a költségvetési tervezés a legfontosabb művel. A szovjetállam a pénzügyi tervezéssel: 1. megállapítja a költségvetési bevételek forrásait és az állami feladatok végrehajtásához szükséges bevételek nagyságát, 2. feltárja a termelés tartalékait s biztosítja az összes központi és decentralizált pénztartalékok észszerű felhasználását, 3. megszervezi a tervek rubellenőrzését a pénzügyi és a hitelrendszeren keresztül, ösztönöz a takarékosagra, s megszilárdítja a tervés a pénzügyi fegyelmet, továbbá 4. biztosítja a szocialista bővített újra-termelés pénzügyi forrásait, 5. megteremti a központi pénztartalékokat a népgazdaság zavartalan finanszírozásának biztosítására és a lehetséges aránytalanságok megelőzésére.

A szovjet népgazdaság a szocialista építés valamennyi szakaszában az ország saját erőforrásai, a belső felhalmozási források révén fejlődött. A szovjet pénzügyi és hitelszerveknek most is egyik legfontosabb feladatuk, hogy mindenkép elősegítsék a belső anyagi és pénzügyi készletek feltárását és legteljesebb hasznosítá-

sát, az állami terv-, pénzügyi és fizetési fegyelem megtartásának szigorú ellenőrzését. A szovjet pénzügy erősítése és fejlesztése fontos része a kommunizmus építése szerteágazó feladatainak.

★

E. Bregelnek Az infláció apológiája a modern burzsoá közgazdaságtanban című cikke a modern burzsoá közgazdák általudományos „inflációelméletének” bírálatával foglalkozik.

Az infláció problémájának időszere-sége és élessége fölkeltette a modern burzsoá közgazdák figyelmét is. Céljuk természetesen nem az, hogy feltárják az infláció lényegét és objektív törvényszerűségeit, hanem éppen ellenkezőleg: el akarják kenni az infláció gazdasági természetét és osztálytartalmát, s a „féktelen” infláció ellen és a „szabályozott” inflációért indított harc ürügyével igazolni akarják a burzsoá államoknak a néptömegek kirablására irányuló pénzügyi politikáját.

A burzsoa „inflációelméletekre” jellemző, hogy az infláció szerintük csak áremelkedés, illetve minden áremelkedés voltaképp infláció.

E fogalomzavar jellemző példája Luthringer, Chandler és Cline „*Money, Credit and Finance*” (Pénz, hitel és pénzügy) című könyve (Boston. 1938). A könyv szerzői kijelentik, hogy az áremelkedés az infláció szinonimája. Ezzel akarják elszik-kasztani az infláció osztálytartalmát. Úgy tüntetik föl a kérdést, hogy az „infláció” áremelkedéssel, föllandulással jár, a „defláció” pedig árcsökkenést, válságot okoz. Tehát a válságból a pénzforgalom, az árak szabályozásával lehet kilábalni — mondják ők, vagyis voltaképp tagadják, hogy a válságok a kapitalista termelőmód szükségszerű velejárói.

Más burzsoá közgazdák úgy azonosítják az inflációt és az áremelkedést, hogy az inflációt fölös keresletnek tekintik (Keynes, Bent Hansen). Hansen egyenlőségjelet tesz a fölös

kereslet, az áremelkedés és az infláció közé, hogy tudatosan elhomályosítsa az infláció gazdasági és osztálylényegét.

Az infláció osztálylényegének elhomályosítására szolgál a kétfajta infláció elhatárolásáról szóló modern burzsoá közgazdaságtani elmélet. Hansen például megkülönböztet „nyílt” és „rejtett” inflációt. Szerinte az infláció „nyílt”, amikor a fölös árukereslet áremelkedésben nyilvánul meg, illetve „rejtett”, ha van fölös kereslet, de ez nem okozhat áremelkedést, mert az árak és a munkabérek rögzítve vannak.

Az infláció burzsoá meghatározásai formális jellegűek: hangsúlyozzák a külső megjelenési formákat (áremelkedés, fölös kereslet), de elkenik az osztályjellegét, hogy tudniillik az infláció a dolgozó tömegek kizsákmányolása fokozásának és a nagyburzsoázia meggazdagodásának esz-köze.

Alba P. Lerner amerikai burzsoá közgazda nem azonosítja, hanem elhatárolja egymástól az inflációt és az áremelkedést. A „rejtett” infláció kifejezés helyett a „szupresszió” kifejezést használja. A szupresszió szerinte olyan különös fajtájú infláció, amikor a fölös kereslet képtelen az árak emelésére. Kijelenti, hogy nincs mindig fölös kereslet, amikor a kereslet meghaladja a kínálatot, hanem csak akkor, amikor kiderül, hogy az emberek családokat várakozásaikban és számításaikban. Ha ugyanis előre látják a kereslet emelkedéseket bekövetkező áremelkedést, alkalmazkodnak hozzá, s elkerülik az inflációt. Tehát infláció csak akkor keletkezik, amikor a kereslet úgy szárnyalja túl a kínálatot, hogy vagy váratlan áremelkedést okoz, vagy a meglévő keresletet nem lehet realizálni és áruk vásárlására felhasználni (az első esetben „nyílt” infláció, a másodikban „szupresszió” van).

Lerner is az infláció igazi osztálytartalmának elkenésére törekszik.

Szerinte az infláció egyaránt érint minden osztályt s felborít minden számítást.

A klasszikus polgári közgazdák kétségtelen bajnak tekintették az inflációt. A modern burzsoá közgazdák ellenben a maximális profit biztosítására törekvő kapitalista monopóliumok szolgálként védelmezik az inflációs pénzügyi politikát. Különböző elméleti bűvészmutatványokkal kísérléteznék, hogy elkenjék megállapításaik apologetikus jellegét. Nemzetgazdasági érdekekre hivatkoznak, s váltig bizonygatják, hogy az inflációs pénzügyi politika fölpezsdíti a termelést, előmozdítja a „teljes foglalkoztatottság” elérését.

A második világháború előtt Keynes a „teljes foglalkoztatottság” elméletével kardoskodott az inflációs pénzügyi politika mellett. A munkanélküliség okát a nem kielégítő keresletben látja, s a nem kielégítő kereslet egyik okának a magas kamatlábsszínvonalat és a befektetések korlátozott mértékét tekinti. A magas kamatláb oka pedig szerinte az, hogy az aranyvaluta miatt korlátozott a kibocsátható pénz mennyisége. Tehát föl kell függeszteni az aranyalapot, s akkor a forgalomban lévő pénz lerázza az „aranybilincseket”, nagy lehetőségek nyílnak a pénzkibocsátásra, a kamatláb csökkentésére, a tőkebefektetések kiterjesztésére és a foglalkoztatottság növelésére.

Ez az „elmélet” tarthatatlan, mert Keynes összezavarja a pénz és a kölcsöntőke fogalmát. A kamatláb színvonalra ugyanis nem a pénz mennyiségétől, hanem a hitelkereslet és -kínálat viszonyától függ. A Keynes javasolta pénzügypolitika tehát semmiféle javulást sem hozna. De célja nem is ez: Keynes a munkásság „teljes foglalkoztatottsága” biztosításának ürügyével a kapitalisták maximális profitléttségéért küzd. A munkások, hirdeti, csak pénzben kifejezett munkabérükkel törődnek, nem engedik, hogy a kapitalisták

névleges béreiket leszállítsák. Ezért ajánl közvetlen bérleszállítás helyett inflációs pénzkibocsátást, mert akkor az árak emelkednek, a reálbérek csökkennek, a névleges bérek színvonalában ellenben változatlan marad.

A keynesi „elméletek” egyik jellemző vonása az „abszolút” (a „valódi”) és a „félinfláció” elhatárolása. „Valódi”, „abszolút” infláció csak akkor lehetséges, ha a kereslet a „teljes foglalkoztatottság” körülményei közt növekszik. A „teljes foglalkoztatottság” eléréséig a papírpénztömeg növekedése és az általa okozott áremelkedés csak „félinfláció”. A „teljes foglalkoztatottság” eléréséig ugyanis a pénztömeg növekedése csak részben nyilvánulhat meg áremelkedésben, igazi következménye a foglalkoztatottság növekedése. A tények megcáfolják Keynes „elméletét”: a második világháború után egyszerre tombolt az infláció, s terjedt a munkanélküliség. A burzsoá apologeták azonban a tényeknek fittyet hányva, szemérmetlenül hirdetik, hogy a proletariátus életszínvonalának zuhanásával járó infláció megszünteti a munkanélküliséget, tehát javítja a munkásosztály helyzetét.

Keynes „inflációelmélete” pontosan jellemzi a modern burzsoá közgazdaságtan egész irányzatát.

Bent Hansen például kimondja: az infláció okvetlenül föltételezi, hogy az áru- és a munkaerőkereslet a kínálat fölé emelkedjék, ezért a lehető legteljesebb foglalkoztatottságot biztosítja. Hansen túlszárnyalja „szellemi atyját”, Keynes-t, mert „túlfoglalkoztatottság”-ról, vagyis fölös munkaerőkeresletről beszél. Szerinte ez az infláció következménye.

Az inflációról szóló modern burzsoá „tanítások” közé tartozik „a munkabérek és az árak inflációs spirálisa” címszó alá foglalható elmélet is. Az a lényege, hogy a munkabérek emelkedése okozza az inflációs áremelkedéseket. Miért? Mert a pénztömeg növekedése folytán az árak emelkednek, s ha a munkások béremelkedést

értek el, ez újabb áremelkedések tényezőjévé válik, mert növeli a termelési költségeket, s ezzel hozzájárul az árak emelkedéséhez. Ennek az elméletnek képviselője Albert G. Hart, aki kétfajta inflációt különböztet meg: fölös keresletből származott inflációt és növekvő költségekből származott inflációt. Mindez a Marx által már réges-régen megbírált termelési költség elméletén alapszik; eszerint az ár a termelési költségektől, nem pedig az értéktől függ.

A burzsoá közgazdák ezzel az elmélettel „igazolják” a bérek befagyaszthatását. Az inflációért pedig természetesen a munkásosztály felelős — mondják. Hiszen a béremelés követelésével a munkásosztály okozza az árak emelkedését. Ez az elmélet tehát le akarja fegyverezni a munkásosztály gazdasági harcát.

A modern burzsoá „pénzelméletek” jellegzetessége az infláció apológiája. De az infláció terhe annyira nyomja a munkásosztályt, hogy még a burzsoá közgazdák sem mondhatják — céljaik haladéktalan lelepleződésének veszélye nélkül —, hogy az infláció a nép javát szolgálja. Ezért fordulnak mostanában a „féktelen” infláció ellen. De azért is, mert az infláció bizonyos fokon egészen a tőkefelhalmozás feltételeinek megengedéséig szétzilálja a kapitalista gazdasági életet, azaz bizonyos fokon túl már a tőkéseknek sem előnyös.

A „féktelen” infláció elleni „harc” egyik módja a „munkabérbefagyasztási” politika propagálása. Ez a politika állítólag megakadályozza az inflációs folyamat további kifejlődését. Másik módja az adóprés újabb csavarása, a néptömegek még kegyetlenebb kifosztása.

A burzsoá közgazdák tehát az inflációs pénzpolitika dicséretével igazolják a dolgozó tömegek inflációs kirablását és a monopolista burzsoázia gazdagodását. Amikor pedig az infláció ellen „hadakoznak”, igazolják a dolgozó tömegek agyonadóztatását. A modern burzsoá apologeti-

kusok „inflációnizmusa“ és „antiinflációnizmusa“ tehát egyaránt a kapitalista monopóliumok érdekeit szolgálja.

★

Az Előadások és Viták rovat beszámol a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Lenin halála 30. évfordulója alkalmával tartott üléséről.

Az ünnepi ülésen a következő előadások hangzottak el: *V. Sz. Kruzsikovnak*, az Akadémia levelezőtagjának előadása: **Lenin, az alkotó marxizmus korifeusa**, *A. M. Rumjancevnek* **Lenin, a tudományos kommunizmus teoretikusa** című előadása és *A. L. Sidorovnak*, a történelemtudományok doktorának **A kapitalizmus fejlődése Oroszországban** című lenini mű jelentőségével foglalkozó előadása.

★

A kolhozok szervezeti-gazdasági megerősítésének kérdéseiről írt beszámoló a Közgazdaságtudományi Intézet 1953 december 23—28-i tudományos ülészakának anyagát ismerteti. Az ülészakon részt vettek élenjáró kolhozok elnökei, gép- és traktorállomások igazgatói, kolhoz-, gép- és traktorállomási brigádvezetők, az Akadémia tudományos munkatársai, a földművelésügyi minisztérium kutatóintézeteinek munkatársai, a politikai-gazdaságtani és a mezőgazdasági-gazdaságtani tanszékek professzorai.

K. Osztrovityanov, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának alelnöke nyitotta meg az ülést. Bírálta a mezőgazdasági gazdaságtan területén végzett tudományos kutatómunka fogyatékoságait, s megszabta az ülészak feladatát: a mezőgazdasági kutatás módszereinek tökéletesítését.

I. Laptjev, a Lenin Mezőgazdaságtudományi Akadémia rendes tagja felolvasta **Az SZKP központi bizottsága szeptemberi ülésének határozatait és a közgazdaságtudomány feladatait a mezőgazdaságban** című előadását, amelynek szövegét a *Voproszi Ekonomiki* 2. száma teljes

terjedelemben közli. Laptjev elvtárs előadását és a *Szocialiszticeszkjoje Szelszkoje Hozjajsztvo* című folyóirat 1954. 2. számában megjelent hasonló tárgyú cikkét lapunk következő számában ismertetjük.

A. Bolgovnak, a közgazdaságtudományok doktorának **A kolhozok és a kolhozparasztok anyagi érdekeltsége a közös gazdaság fejlesztésében** című előadása szintén megjelent a *Voproszi Ekonomiki* 1954. 2. számában.

A közös gazdaság fejlesztését jöideig hátráltatta — mondta az előadó —, hogy megsértettük a kolhozgazdaság artelformájának igen fontos elvét: a társadalmi és az egyéni érdekek összeegyeztetését.

Az SZKP központi bizottságának szeptemberi plénuma kidolgozta a szükséges intézkedések széleskörű programját, hogy a kolhozok és a kolhozparasztok anyagi érdekeltsége fokozódjék a közös gazdaság fejlesztésében.

Az anyagi érdekeltség fokozásakor sokan az állami begyűjtési árak emelésére gondolnak. Ez a mezőgazdasági termékbőség megteremtéséért vívott harcnak csakugyan fontos, de nem legfontosabb módszere. A legfontosabb módszer: a kolhoztermelés színvonalának emelése, a teljes termelés és az árutermelés növelése, a termelt termékek egységére eső önköltség csökkentése.

A kolhoztermelés színvonalának emelése végett elsősorban a lehető legteljesebben és a legtermelékenyebben ki kell használnunk a kolhozokban a földet, valamint a gép- és traktorállomások fejlett technikáját. Ezért intézkedett úgy az SZKP központi bizottságának szeptemberi plénuma, hogy a kötelező termékbeadáskor következetesen meg kell tartani a hektáronkénti kivetés elvét; ez nagyon fontos a kolhozok teljes és árutermelése fokozásának ösztönzése szempontjából. A plénum azt is megszabta: ezentúl a gép- és traktorállomásoknak járó természetbeli dí-

jakat övezetenként differenciáltan, szilárd tételekben kell megállapítani. Ez az intézkedés nagyjelentőségű, mert egyrészt fokozza a kolhozok érdekelttségét a gép- és traktorállomások termelési segítségének igénybe vételében, másrészt a kolhozok és a gép- és traktorállomások kölcsönös kapcsolatában erősíti az önálló elszámolás szerepét. Az az új termelési szerződéseket illeti, ezek megkötésekor a párt és a kormány arra törekedett, hogy a szerződési árak fölemelése révén növelje a kolhozok pénzbevételeit, s egyenletesebb tegye ezek beérkezését, egyúttal pedig kiterjessze a kolhozoknak kedvező áruaraváltási rendszert.

A kolhoztermelés föllendítése elképzelhetetlen az egyes kolhoztagok személyes érdekelttségének fokozása, az egyéni és a társadalmi érdekek mind teljesebb összehangolása nélkül. A mezőgazdaságban ennek az összehangolásnak legfontosabb eszköze: a munkaegység szerint történő munkadíjazás. A legjobb kolhozok tapasztalata azt mutatja, hogy a kolhoztermelés növelése, a munkafegyelem erősítése csak az anyagi érdekelttség fokozódásának alapján, vagyis végső soron a munkaegységek mértékének helyes megállapítása alapján valósulhat meg. A kolhoztagok akkor dolgoznak jól és termékenyen, ha biztosak benne, hogy munkájuk eredményeképp kielégülnek majd anyagi szükségleteik.

A szeptemberi ülés határozatait s az azóta hozott egyéb párt- és kormányhatározatokat egyetlen cél hatja át: a kolhozokban az egyéni és a társadalmi érdekek mind teljesebb összehangolása, s ennek alapján a kolhoztermelés példátlan fejlődésének biztosítása.

A tudományos ülésszak résztvevői nagy érdeklődéssel hallgatták a kolhoztermelés dolgozóinak, a kolhozelnököknek, a gép- és traktorállomások igazgatóinak, az agrónomusoknak, a brigádfelvezetőknek a közös gazdaság fejlesztésében szerzett tapasztalatai-

ról tartott előadásait. A folyóirat teljes terjedelemben közli P. Malinyinának, a Kosztroma-területi Október 12. kolhoz elnökének, valamint M. Poszmitnijnak, az Ogyessza-területi Bugyonnij-kolhoz elnökének beszámolóját.

Az Október 12-kolhoz sokágazatú gazdaság. Főképp burgonya- és zöldségtermeléssel és állattenyésztéssel foglalkozik. Terméseredményei igen nagyok, s a háború óta hatalmasan javultak. Ennek magyarázata a következő:

1. Elsősorban szakadatlanul növekedett gépi felszerelése. A szántóföldi munkáknak majdnem 80 százalékat traktorral végzi.

2. Gondosan megjavította a vetőmagvak minőségét.

3. Nagy területen termel vetőmagot.

4. Jól megműveli a földet. A kolhoz vezetősége brigádokra, egyes kolhozparasztoakra bontja a kolhoz termelési tervét.

A kolhoz pénzjövödelmének körülbelül háromnegyede állattenyésztésből származik. A kolhoz megteremtette a szarvasmarhatenyésztés takarmánybázisát, megszervezte az állattenyésztés dolgozóinak munkáját, az állatok takarmányozását, s gépesítette a munkaigényes folyamatokat. Az erőtakarmány használatáról áttért a friss, nedvdús takarmány használatára. Kiváló állattenyésztő kádereket nevelt. Ebben nagy része van, hogy megfelelőképp élt az ösztönzés eszközeivel.

A kolhoznak a nagy eredmények ellenére még igen sok a kihasználatlan tartaléka. Elsősorban a munkaigényes munkák teljes gépesítése révén javulhat meg mégjobban a munka. Ez tehát a soronlévő feladat.

A Bugyonnij-kolhoz szintén sokágazatú, nagyjövedelmezőségű gazdaság. Búza-termelésen kívül fejlett haszonállattenyésztést, szőlő-, zöldség- és gyümölcstermesztést folytat. Van méhészete, selyemhernyótenyésztése, haltenyésztése és néhány kisegítő gazdasága.

A kolhoz sokoldalú fejlesztése megkönnyíti a munkaerőforrások egyenletes elosztását és a munkaerőfelhasználás idényszerűségének megszüntetését.

A gépesítés nagyon nagyfokú. A földművelő munkák gépesítése elérte a 94 százalékot. Az állattenyésztésben gép végzi a munkai igényes munkákat és a farmokon az összes szállítást.

A kolhoz pénzügyeinek a legutóbbi három évben megkétszereződött. 1953-ban meghaladta az 5 millió rubelt. A jövedelem 50 százaléka állattenyésztésből származik. A bevételek megoszlása az év folyamán elég egyenletes; ez lehetővé teszi, hogy a kolhozparasztok előlegekhez jussanak.

A kolhozparasztok teljesített munkaegységeinek száma igen nagy, tehát nagyok természetbeli és pénzügyeik is. Minden kolhozportának van háztáji gazdasága, sertése, baromfija. A kolhoz hathatósan támogatja a kolhozparasztokat a háztáji gazdaság megművelésében.

A kolhoz minden módon törekszik, hogy megjavítsa tagjai életkörülményeit. Például saját eszközeiből és saját építőbrigádjával épít a kolhozparasztoknak házakat, s a házak árát többévi részletben vonja le. A kolhoz nagy sikereinek egyik legfontosabb oka, hogy valamennyi tagja képezi magát földművelési, illetve állattenyésztési tanfolyamokon. A kolhozparasztok látják a közvetlen kapcsolatot szakképzettségük fokozása, termelési eredményeik növekedése és életszínvonaluk emelkedése közt.

Sok előadás érintette az állattenyésztés problémáit, a takarmánybázis megszilárdítását, a városkörnyéki kolhozok áruhozamának és a kolhozok pénzügyeinek fokozásának kérdését. Néhány előadás a mezőgazdaság gépesítési kérdéseit tárgyalta.

Az előadások nyomán élénk vita fejlődött ki.

Az ülésszakot V. Djacsenko, a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Közgazdaságtudományi Intézetének igazgatója, az Akadémia levelezőtagja zárta le. Hangsúlyozta, ez az értekezlet a közgazdaságtudomány és a kolhoztermelés dolgozóinak első nagy összejövetele volt. Ezt a kapcsolatot a jövőben rendszeresebbé kell tenni, mert ebből sok előny származik a tudományos és a gyakorlati tevékenységre egyaránt.

★

A Kritika és Könyvismertetés rovatban V. Ovsinnikova ismerteti a **Közös állattenyésztés** című cikkgyűjteményt. A gyűjtemény szerzői kolhozelnökök, állattenyésztők, tudományos dolgozók és a moszkvai terület élenjáró dolgozói. A szerzők saját állattenyésztési tapasztalataikról számolnak be.

N. Dmitrijev ismerteti **Az Egyesült Államok gazdasági élete militarizálásának következményei** című cikkgyűjteményt. E könyv szerzői leleplezik a militarizálást védelmező különféle álelméletek hazugságát, s megmutatják a militarizálás igazi gyászos következményeit.

★

D. Misko **Oroszország és Ukrajna újraegyesülésének gazdasági, politikai és kulturális feltételei** című cikkében a két baráti nép közös történelmi eredetével, a szétválás okaival és az újraegyesítésért vívott harcukkal foglalkozik. Meltázza Oroszország és Ukrajna újraegyesítésének jelentőségét a két nép, elsősorban az ukrán nép gazdasági, politikai és kulturális fejlődése, valamint az orosz állam megszilárdulása szempontjából.

M. Fedorovics **cikke: Az iparvállalatok termelőkapacitása és fölmérésének módszertani alapelvei** az üzemek termelőkapacitásának minden tényezőre kiterjedő kiszámítási módszereivel foglalkozik. A cikket lapunk egyik legközelebbi száma közli.

H. R.-né

Czóbel Ernő: Engels politikai tevékenységének fő szakaszai

(Szikra. 1954. 104. oldal.)

Czóbel Ernőnek, a nemrég elhunyt kiváló Marx-kutatonak a Nagy Szovjet Enciklopédia első kiadása számára készült Engels-életrajza most magyarul is megjelent. Engels élete kevésbé ismert, mint Marxé. Engels szerénységből mindig a háttérbe húzódott halhatatlan barátja mögött, s Marx halála után is, amikor ráhárult a marxizmus elméletének kifejtése és tisztaságának megőrzése, valamint a nemzetközi munkásmozgalom vezetése, csupán Marx tanítványának vallotta magát.

Az életrajz elemzi Engels politikai és tudományos tevékenységét, hiszen ez a kettő a marxizmus klaszszikusainak működésében szerves egységbe fonódott.

A könyv attól kezdve ismerteti Engels életútját, hogy a barmeni gyáros alig 19 éves fia 1838—1839-ben leküzdöi vallásos nevelésének csökevényeit, s csatlakozik a fölemelkedő német burzsoázia ellenzéki rétegének politikai és ideológiai harcához. 1840-ben Engels már a forradalmi demokraták táborában van, majd 1842 végén Angliába, Manchesterbe utazik. Itt kerül kapcsolatba a munkásmozgalommal, a chartista mozgalom vezetőivel, valamint az akkor Londonban élt német proletár forradalmárokkal, az „Igazak Szövetsége” vezetőivel. Itt, a kapitalizmus klasszikus

országában látja meg közelről a munkásmozgály igazi helyzetét, s itt ismerkedik meg az elnyomatásuk ellen harcoló munkásokkal. Itt érik meg benne *A munkásmozgály helyzete Angliában* című művének eszméje, s ennek alapján adja ki Németországban a tudományos szocializmusnak ezt a remekművét, a kapitalizmus és a burzsoázia ellen intézett vádiratát. Az angliai tapasztalatok viszik rá a 24 éves Engelst arra az útra, amelyről soha többé nem tért le: a munkásmozgály föl-szabadító harcának útjára.

1844-ben találkozott másodszor Marxszal, akkor kezdődött páratlan barátságuk, harci szövetségük. Ez, majd az 1845-ös brüsszeli találkozás térítette Engelst a tudományos szocializmus táborába. Marxszal kötött barátságának eredménye sok közös munka, köztük a *Szent család*, a *Német ideológia*, a *Kommunista Kiáltvány*, de Engels sok önálló műve is, amelyet a megjelenése előtt Marx, az első és legszigorúbb kritikus mindig átnézett.

Az életrajz néhány fejezete összefoglalja Engelsnek az 1848-as forradalom előestéjén és a forradalomban kifejtett tevékenységét. Engels abban az időszakban rendkívül sokrétű munkát végzett: elméleti, publicisztikai, agitációs és szervező tevé-

kenységet fejtett ki, s fegyverrel harcolt a délnémetországi forradalmi felkelésben.

Engels ezután Angliába emigrált, s először Manchesterben telepedett le. Itteni tartózkodása idején (1851—1869) főként Marxot segítette tudományos munkájában és a munkásmozgalom irányításában. Éles harcot vívott egyrészt a „Kommunisták Szövetsége”-be és az Internacionáléba befurakodott anarchista elemekkel, másrészt a német munkásmozgalomban uralkodóvá vált Lassalle-féle irányzattal. Tanácsokkal látta el az Angliába került európai munkásmozgalmi vezetőket, forradalmárokat. Élénk figyelemmel kísérte a kontinensen és az Amerikában folyt politikai eseményeket. Sok cikke jelent meg a *New York Tribune*, a *New American Cyclopaedia*, a bécsi *Presse*, a *Manchester Guardian* és más lapok hasábjain. E húsz év alatt egyetlen pillanatra sem szakadt félbe elméleti tevékenysége: Marxszal együtt kidolgozta a materialista dialektika, a politikai gazdaságtan és a materialista történelelfogás leglényegesebb tételeit; intenzíven foglalkozott természettudománnyal és nyelvészettel is.

A 70-es években Londonba költözött. Az elválaszthatatlan jóbarátok ettől fogva mindennapi találkozásaik során megbeszélték összes problémáikat. Engels, mint az I. Internacionále Főtanácsának tagja résztvevett a nemzetközi munkásmozgalom vezérének munkájában. A Párizsi Kommun bukása után Marxszal együtt meglátta, hogy a munkásmozgalom tömegpártjainak megszervezése, stabilizálása, konszolidálása a legközelebbi feladat. Ezért élesen szembefordult a forradalmi frázisokkal menekült kispolgárokkal (bakunistákkal,

proudhonistákkal stb.), akik megtagadták a politikai harcot.

Engels Marx halála előtt és után egyaránt óriási tevékenységet fejtett ki a német munkásmozgalomban. Számos elméleti művet (Anti-Dühring, Előszó Marx *A góthai program kritikája* című művéhez stb., stb.) szentelt a németországi munkásmozgalomban megnyilvánult kispolgári hatások ellen indított harcnak, a helyes taktikai irányvonal megvalósításáért, valamint a proletárforradalom és a proletárdiktatúra jelszavának elfogadásáért és megvalósításáért vívott küzdelemnek.

Külön fejezet méltatja Engelst mint Marx irodalmi végrendeletének végrehajtóját. Engels nagy harcostársának halála után saját munkái kidolgozására s Marx hagyatékának feldolgozására és kidolgozására fordította ideje zömét. Engels *A tőke* II. és III. kötetének, az I. kötet új kiadásának, *A góthai program kritikája*-nak és sok egyéb marx műnek közzétételével nemcsak Marxnak, hanem magának is örök emlékművet állított. „*A tőke* II. és III. kötete ketőjük közös műve” (Lenin).

Czóbel Ernő lexikoncikknek szánta könyvét. Ebből ered szűkszavúsága és az, hogy rengeteg idézettel bonyolítja tételeit a részletesebb kifejtés helyett. Úgy tervezte, hogy a magyar kiadás előtt kibővíti, kiegészíti művét. Halála sajnos megakadályozta ebben. De így is rávilágított Engels életére. Megmutatta, hogy Engels — Marxszal együtt — nemcsak óriási teoretikus volt, hanem a proletariátus pártjának lángeszű megteremtője, taktikusa és vezére is. Czóbel Ernő könyve még átdolgozatlan formájában is hozzájárul, hogy jól megismerjük Engelst.

Varga Iván

Mao Ce-tung Válogatott Műveinek 3. kötete

(Szikra. 1954. 476 oldal)

A Válogatott Művek 3. kötete Mao Ce-tungnak az 1939 májustól 1941 májusig terjedő időszakból származó beszédeit és cikkeit tartalmazza. Ezek az évek a Kínára támadt japán imperializmus ellen vívott felszabadító harc évei voltak. Ez az oka annak, hogy Mao Ce-tung elsősorban a japánellenes háború elméleti és gyakorlati kérdéseivel foglalkozik.

Az említett időszakban heves viták robbantak ki Kínában a háború és a béke kérdésében. A japánellenes háború folytatása Kína függetlenségét, új életét jelentette. A háború folytatása mellett volt a kínai nép óriási többsége, minden hazafias párt és csoport. A béke hirdetőinek táborába tartozott a kapitulánsok, az ingadozók maroknyi csoportja. Mao Ce-tung harcolt a kapituláns törekvések ellen, mert az akkori politikai helyzetben a kapituláció lehetősége fenyegetett a legnagyobb veszéllyel.

Kínának egység kellett, nélküle nem győzhetett. De ezt az egységet csak a kapitulánsok ellen vívott harcban lehetett megteremteni, mert a kapitulánsok akadályozták a nép összefogását, gyilkolták a japán agresszióval szembeszállt hazafiakat, minden úton-módon támogatták a japán területablókat, s végleges kapitulációra készülöttek. Mao Ce-tung több írása és beszéde (*A kapituláns törekvések ellen, Zabolázzuk meg a reakciókat* stb.) foglalkozik a kapitulánsok megsemmisítésére és a nemzeti egység megteremtésére irányuló harc feladataival.

Igen jelentősek Mao Ce-tungnak az 1939–1941. évek nemzetközi helyzetéről adott értékelései. Mao Ce-tung már 1939 szeptemberében fel-

tárta az angol, a francia és az amerikai imperializmus politikájának lényegét: „Anglia, az Egyesült Államok és Franciaország arra számítottak, hogy Németországot háborúba taszítják a Szovjetunió ellen, ők maguk pedig majd «a hegyről nézik a tigrisek harcát»: hadd merítse ki egymást a Szovjetunió és Németország minél jobban, akkor majd ők színrelepnék és rendet teremtenek” (90. old.). De számításuk hamisnak bizonyult. A Szovjetunió az utolsó pillanatig védelmezte az egyetemes békét, s ezzel híven kifejezte az emberiség óriási többségével való érdekegységét.

Mao Ce-tung a marxizmus-leninizmus általános tételeit konkrétan, tudományosan alkalmazza a kínai viszonyokra. A dialektikus módszer mesteri felhasználásával elemzi a kínai társadalom osztályait, a kínai forradalom okait és perspektíváját, a kínai gazdasági és államrend új, sajátos vonásainak elvi és gyakorlati kérdéseit. (Lásd: *A kínai forradalom és a kínai kommunista párt*, valamint *Az új demokráciáról* című munkákat.)

Mao Ce-tung kifejti, hogy a kínai társadalom háromezer éven át feudális társadalom volt. Az 1840-es ópiumháború után Kína fokozatosan átalakult félgymarmati és félféudális országgá. A kapitalizmus első csírái már a feudális Kínában is megfogantak, de ezek a csírák csak lassan érlelődtek. A külföldi kapitalizmus behatolása meggyorsította ezt a folyamatot, s bizonyos mértékben előmozdította a hazai kapitalizmus fejlődését. De az imperialista hatalmaknak egyáltalán nem az volt a céljuk, hogy

a feudális Kínát kapitalista Kínává változtassák. A feudális erőkkel szövetségre arra törekedtek, hogy gyarmatukká tegyék Kínát. Ilyen körülmények közt a kínai forradalom az imperializmus (az imperialista államok burzsoáziája) és a feudalizmus (a kínai földbirtokos osztály) ellen irányult. A kínai forradalom jellegét tekintve polgári-demokratikus forradalom, „mivel a kínai társadalom még mindig gyarmati, félgymati és félfeudális társadalom, mivel a kínai forradalom ellenségei továbbra is elsősorban az imperializmus és a feudális erők, mivel a kínai forradalom feladata az e két fő ellenség megdöntésére irányuló nemzeti forradalom és demokratikus forradalom végrehajtása, s mivel ugyanakkor ebben a forradalomban időnkint még részt vesz a burzsoázia is, és a forradalom éle — még akkor is, ha a nagyburzsoázia elárulja a forradalmat és a forradalom ellenségévé válik — nem a kapitalizmus és általában a kapitalista tulajdon ellen irányul, hanem az imperializmus és a feudalizmus ellen — mivel mindez így van, a kínai forradalom jelenlegi szakaszában jellegét tekintve nem proletár-szocialista, hanem polgári-demokratikus forradalom“ (186. old.).

Mao Ce-tung hangsúlyozza, hogy a kínai polgári-demokratikus forradalom már nem a szokásos régi típusú polgári-demokratikus forradalom, hanem sajátos, új típusú polgári-demokratikus forradalom. Ez a forradalom azért is óriási jelentőségű, mert része a proletár-szocialista világforradalomnak. Fontos következtetés, hogy ez a forradalom, politikai tartalmát tekintve, több forradalmi osztály szövetségének diktatúrája, amely az imperialisták és a reak-

ciós nemzetárulók ellen irányul. Ez az új demokrácia rendje, átmeneti típusú államforma, amelyet a gyarmati és a félgymati országok forradalmi hoznak létre. Kínában ez az új-demokratikus állam a japánellenes egységfront állama volt.

Mao Ce-tung azt is kifejti, hogy milyennek kell lennie az új demokrácia gazdaságának. Hangsúlyozza, hogy ennek a köztársaságnak állami tulajdonba kell vennie a nagybankokat, a nagy ipari és kereskedelmi vállalatokat; ez a köztársaság intézkedik majd, hogy a földesúri földet elkobozza és szétossza a földnélküli és a kevés földdel rendelkező parasztok közt.

Igen fontosak azok a munkák, amelyek a párt politikájával és feladataival foglalkoznak. Mao Ce-tung rámutat, hogy a párt politikája ebben az időszakban a japánellenes egységfront politikája volt. A párt feladatának tekintette: a japánellenes egységfront kiszélesítését és megszilárdítását, a haladó erők kibontakozásának elősegítését, a közbülső erők megnyerését, a burzsoázia irányában pedig forradalmi ketős politika folytatását.

Mao Ce-tung Válogatott Művei 3. kötetének megjelenése marxista-leninista irodalmunk újabb gazdagítása. Számunkra is rendkívül tanulságos ez a kötet, mert megmutatja, hogyan kell alkalmazni a marxizmus-leninizmus általános tételeit a konkrét társadalmi és gazdasági viszonyokra, hogyan kell alkotóan továbbfejleszteni a marxizmus-leninizmus elméletét.

Török Piroska

ÚJ SZIKRA-KÖNYVEK

Engels : Az erfurti programtervezet bírálata

Engels a német szociáldemokrata párt 1891. évi programtervezetének bírálatában rendkívül értékes útmutatásokat adott a marxista államelmélet kérdésében, s élesen támadta a német szociáldemokrata párt és a II. Internacionálé opportunizmusát. Engelsnek a programmal kapcsolatban írt levelei, valamint a program szövege egészítik ki a bírálatot.

59 lap

fűzve 2.— Ft

Lenin Műveinek 8. kötete

Ez a kötet az 1905 januárjától júliusáig terjedő időszakot, az első orosz forradalom kezdeti időszakát öleli fel. A kötetben szereplő művek nagyrésze cikkek formájában jelent meg a „Vperjod” és a „Proletarij” című illegális bolsevik újságokban. Az anyagok zöme most jelenik meg először magyar nyelven.

632 lap

kötve 18.— Ft

Ljubimova : Franciaország gazdasága és a francia dolgozó tömegek helyzete

A szerző mélyrehatóan elemzi a mai franciaországi helyzetet. A második világ-háború kitörésétől indul el, s lépésről lépésre nyomon követi az eseményeket, a franciaországi osztályharc alakulását. Részletesen ismerteti azt a harcot, amelyet a kommunista párt vezet a munkásosztály folytatott a második világháború alatt az ország felszabadításáért, s folytat a háború befejezése óta Franciaország demokratikus átalakulásáért, a békéért és a nemzeti függetlenségért.

427 lap

kötve 23.— Ft

Mao Ce-tung Válogatott Művei 3. kötet

Ez a kötet az 1939 és 1941 május között, a japán betolakodók ellen vívott háború időszakában megjelent cikkeket és egyéb munkákat, valamint az ezekben az években elhangzott beszédeket tartalmazza. Mao Ce-tung elvtárs nagyrészt tanulmányaiban tisztázta a kínai forradalom feladatainak, hajtóerőinek, jellegének és perspektívájának kérdését, s elméletileg megalapozta az új, demokratikus rendszert.

476 lap

kötve 28.— Ft

Vörös Gyula: A szocializmus gazdasági alaptörvénye és érvényesülése hazánkban

A szerző ismerteti a szocializmus gazdasági alaptörvényét és vizsgálja e törvény érvényesülését népi demokráciánkban. Művének utolsó részében rávilágít az új szakasz problémáira és összegezi feladatainkat. Bírálja az alaptörvénnyel kapcsolatos különféle hibás nézeteket.

51 lap

fűzve 3,50 Ft

**E MŰVEK KAPHATÓK VALAMENNYI ÁLLAMI KÖNYVESBOLTBAN
ÉS A POLITIKAI MŰVEK SZAKKÖNYVESBOLTJÁBAN :
A SZIKRA KÖNYVESBOLTBAN, V., VÖRÖSMARTY-TÉR 4**

MAGYAR-SZOVJET KÖZGAZDASÁGI SZEMLÉ

A MAGYAR-SZOVJET TÁRSASÁG KÖZGAZDASÁGI SZAKOSZTÁLYÁNAK FOLYÓIRATA

A szerkesztőbizottság elnöke:

HAY LÁSZLÓ

Szerkesztőbizottság:

ANTOS ISTVÁN, CSATÁR GYÖRGY, ERDEI FERENC, FEHÉR LAJOS, FEKETE FERENC,
FRISS ISTVÁN, HOCH RÓBERT, KARCSAG IMRE, MAGYARI ANDRÁS, NAGY TAMÁS,
OSZTROVSZKY GYÖRGY, SZABÓ KÁLMÁN, SZITA JÁNOS

Felelős szerkesztő:

SÖMJÉN ENDRE

★

★

A TARTALOMBÓL

Szabó Kálmán: A népjólét emelésének, a szocializmus építésének kongresszusa

Déri Tibor: Közlekedésünk helyzete és feladatai

M. Fedorovics: Az ipari termelőkapacitások fölmérésének módszertani alapelvei

Nagy Tamás: A szocialista újratermelés

Sárdi Zoltán: A belkereskedelmi munka elemzésének néhány problémája

Fáy József: A devizahozam és a jövedelmezőség néhány kérdése külkereskedelmünkben

I. Laptjev: A közgazdaságtudomány feladatai a mezőgazdaságban

6-7

NYOLCADIK ÉVFOLYAM • 1954 JÚNIUS—JÚLIUS

T A R T A L O M

<i>Szabó Kálmán</i> : A népjólét emelésének, a szocializmus építésének kongresszusa.....	497
<i>Déri Tibor</i> : Közlekedésünk helyzete és feladatai a szocializmus építésének új szakaszában.....	508
<i>M. Fedorovics</i> : Az ipari termelőkapacitások fölmérésének módszertani alapelvei	526

K O N Z U L T Á C I Ó

<i>Nagy Tamás</i> : A szocialista újratermelés.....	543
---	-----

S Z E M L E

<i>Sárdi Zoltán</i> : A belkereskedelmi munka elemzésének néhány problémája	563
<i>Fáy József</i> : A devizahozam és a jövedelmezőség néhány kérdése külkereskedelmünkben.....	578
<i>I. Laptjev</i> : Az SZKP központi bizottsága szeptemberi teljes ülésének határozatai és a közgazdaságtudomány feladatai a mezőgazdaságban (<i>Szunyogh Károly</i>)	587
Az ipari beruházások gazdasági hatékonyságáról folytatott szovjetunióbeli vita eredményei.....	592

V I T A C I K K E K

<i>A. Guszakov</i> : A pénz és funkciói a szocialista gazdaságban	609
<i>K. Larionov—A. Molcsanov</i> : A pénz a szocializmusban.....	614

T U D O M Á N Y O S É L E T

Vita az MSZT közgazdasági szakosztályában a szocialista pénz elméleti kérdéseiről (<i>K. T.</i>)	618
„A magyar statisztikai irodalom története“ című kiállításról (<i>Kovácsics József</i>)	62

K R I T I K A és K Ö N Y V I S M E R T E T É S

<i>Engels</i> : Az erfurti programtervezet bírálata (<i>B. Gy.</i>)	629
Milliárdos trösztök Franciaországban (<i>Józsa Péter</i>)	63

F O L Y Ó I R A T S Z E M L E

A Voproszi Ekonomiki 1954. évi 3. számából (<i>Bors László</i>) ...	634
A Voproszi Ekonomiki 1954. évi 4. számából (<i>H. R.-né</i>)	642
A Planovoje Hozjajsztvo 1954. évi 1. és 2. számából (<i>Pattantyús Endre</i>)	655

A népjólét emelésének, a szocializmus építésének kongresszusa

A Magyar Dolgozók Pártjának III. kongresszusa nemcsak pártunk történetében, hanem a szocializmus építése útján haladó népünk történetében is nagyjelentőségű állomás. A kongresszus, a párt legfőbb vezető testülete értékelte hazánk termelőerőinek, termelőviszonyainak, munkásosztályunk, dolgozó parasztságunk és egész népünk gazdasági, politikai és kulturális életének majdnem tízesztendőös fejlődését, a felszabadulás óta országunkban bekövetkezett mélyreható történelmi változásokat.

Hazánk egy évtized alatt a földesurak és a nagytőkések elmaradt országából, az imperialista hatalmak kényének-kedvének kiszolgáltató országból a dolgozók fejlett, független, szabad országává vált. A Szovjetuniónak a faszizmuson aratott győzelme tette lehetővé, a Szovjethatalom állandó, önzetlen támogatása, a Szovjetunió második világháborúbeli győzelme nyomán kialakult szocialista tábor ereje tette viszonylag békéssé, s a munkásosztály pártja által vezetett munkás- és dolgozó paraszttömegek hajtották végre társadalmi fejlődésünknek ezt a hatalmas fordulatát.

E nagy történelmi átalakulás folyamatában vált tartóssá és szilárdá a munkások és a dolgozó parasztok szövetsége. A földreform, az újjáépítés, a proletárdiktatúra megszilárdulása, az ipari és a banktőke kisajátítása, a városi meg a falusi munkanélküliség és népnymor megszüntetése, a szocializmus hadállásainak kiterjesztése, a kapitalizmus erőinek szűk térre korlátozása, valamint az iparosítás nagyszerű eredményei nemcsak e történelmi átalakulás menetét jelzik, hanem a munkás-paraszt szövetség megszilárdulását és e szövetségben a munkásosztály vezetőszeropének fokozódását is bizonyítják.

E nagy történelmi átalakulás időszakában nemzetünk társadalmilag és törekvéseiben egységesebb lett, s rálépett a szocialista nemzetté válás útjára. Ez az egység a kizsákmányoló osztályok maradványai ellen vívott harcban, s ez osztályok mind elkeseredettebb ellenállása köze-

pette alakult ki, erősödött meg és erősödik tovább. A fejlődő nemzeti egység, a szocialista nemzetné válás nyilvánul meg népünk tudatának átalakulásában, a munkások, a parasztok, az értelmiségiek egymás iránti megbecsülésében, a legszélesebb rétegek hazaszeretetében, a népnek állama iránt tanúsított hűségében, s az ország függetlenségéért, a béke ügyéért való helytállásában. Dolgozóinkat mind mélyebben áthatja a hatalmas 900 milliós békétáborhoz való tartozás tudata és az a szilárd meggyőződés, hogy a Szovjetunióhoz és a békétábor országaihoz fűződő igazi barátság szálai megsokszorozzák nemzetünk erejét, s lebírhatatlan ügy aktív részesévé teszik népünket.

A hazánk gazdasági, társadalmi és politikai életében, valamint népünk tudatában 10 év alatt bekövetkezett történelmi jelentőségű változások pártunk vezetésének köszönhetők. A párt mutatta népünknek az utat, a párt vezette a munkásosztályt, a párt vezetésével kovácsolódott szilárdra a munkás-paraszt szövetség. Az osztályharc bonyolult menetében a párt jelölte ki az időszerű feladatokat, s szervezte a dolgozó tömegeknek e feladatok megoldásáért vívott harcát. Mindezt azért tehetette, mert egységes, a harcok tüzeiben megedződött párt, mert tevékenységét a marxista-leninista elméletre alapozza, s minden döntő fontosságú kérdésben hozzáértéssel alkalmazza sajátos viszonyainkra ezt az elméletet. „Ez a párt, a mi egységes pártunk, a legutóbbi évtized sorsdöntő, történelemformáló harcaiban nemcsak azt bizonyította be, hogy számára nem létezik más érdek, mint a nép szolgálata, hanem azt is, hogy alapjában elsajátította a zseniális lenini-sztálini stratégia és taktika művészetét, és képes ezt eredményesen alkalmazni az osztályharc, a forradalom, a szocializmus építésének bonyolult viszonyai közepette.” (A Magyar Dolgozók Pártja III. kongresszusának rövidített jegyzőkönyve. 23. old. Szikra. 1954.)

A nép boldogulásának, a szocializmus ügyének önzetlen szolgálata és a szocialista építés vezetésére való képesség a párt erejének kiapadhatatlan forrása, a néptömegekhez fűződő szoros kapcsolatának szilárd alapja. A pártkongresszus ismét bebizonyította, hogy a munkásosztály, a dolgozó tömegek ügyének szolgálata hatja át pártunk egész politikáját, s hogy minden más korábbi pártnál inkább megvan az a képessége is, amely alkalmassá teszi népünk vezetésére.

Az MDP III. kongresszusa nemcsak jóváhagyta a központi vezetőség 1953 júniusi, októberi és decemberi határozatait, amelyek a kommunista bíráló és önbírálat szellemében bátran fölfedték a II. pártkongresszus óta a párt politikájában elkövetett hibákat, hanem nyíltan rámutatott a kormányprogram végrehajtása során tapasztalható nehézségekre is. Ez méginkább fokozta a munkásosztálynak és az egész dolgozó népnek a párt iránt érzett bizalmát. A legutóbbi 10 év eredményeinek értékelése, a múlt években elkövetett gazdaságpolitikai hibák

okainak feltárása egyszersmind lehetővé tette, hogy pártunk politikája a fejlődés új szakaszán elméletileg megalapozottabb legyen, s hogy a néptömegek vezetése, a népgazdaság irányítása hozzáértőbben történhessék.

A központi vezetőség beszámolója meghatározta a szocialista építés új szakaszának legfontosabb jellegzetességeit.

A pártkongresszus ismételten megállapította, hogy az 1953 június előtti két és fél év során elkövetett gazdaságpolitikai hibák oka elsősorban a szocialista iparosítás ütemének túlfeszítésében gyökerezett. Ebből következett a szocializmus gazdasági alaptörvényének megsértése, vagyis, hogy a népgazdaság termelőerőinek fejlődése a nehézipar túlzott fejlesztése miatt nem volt összhangban a munkásosztály, az egész nép életszínvonala emelésének követelményével. Háttérbe szorult a népjólét állandó növelése, amely minden szocializmus útjára lépett ország számára objektív szükségszerűség.

Ezért a szocialista építés új szakaszának, e szakasz gazdaságpolitikájának első és legfontosabb jellegzetessége, hogy a népgazdaság termelőerőinek fejlesztését a legszorosabban összekapcsoljuk a munkásosztály, az egész nép életszínvonalának állandó emelésével. Az új szakasznak ez a sajátossága a szocializmus gazdasági alaptörvényének mind átfogóbb és mind teljesebb érvényesülését jelenti.

Az 1953 június előtti túlzott iparosítás következtében súlyos aránytalanságok támadtak a népgazdaság egyes ágainak fejlődése, különösen az ipari és a mezőgazdasági termelés, valamint a termelőeszkögyártás és a közszükségleti cikkek termelése közt. Ezek a gazdaságpolitikai hibák okozta aránytalanságok állandó akadályokat gördítettek a népgazdaság tervszerű fejlesztése elé. Mind nagyobb nehézségekbe ütközött a megszabott tervfeladatok teljesítése.

A szocialista építés új szakaszának gazdaságpolitikája a keletkezett aránytalanságok kiküszöbölésére és újabb aránytalanságok keletkezésének megakadályozására irányul. Az új szakasz központi feladata az elmaradt mezőgazdaság fokozott fejlesztése. Az iparban fokozódik a fogyasztási cikkek termelése, s viszonylag lassul a termelőeszkögyártás növekedése. A mezőgazdasági termelésnek, valamint az ipari fogyasztási cikkek termelésének fokozott fejlesztése megfelel a szocializmus gazdasági alaptörvénye és a tervszerű (arányos) fejlődés törvénye követelményének.

Az iparnak, különösen a nehéziparnak a legutóbbi évek folyamán végrehajtott erőltetett fejlesztésekor nem számoltunk egyrészt az ország reális helyzetével, és erőforrásaival, valamint a dolgozó nép élet-

szükségeivel, másrészt a szocialista tábor országai közötti gazdasági együttműködés kedvező lehetőségeivel. Ez a hiba súlyos károkat okozott népgazdaságunknak, s általában a szocialista építés ügyének.

Tehát elengedhetetlenül szükséges, hogy egész gazdaságpolitikánk, de különösen a szocialista ipar fejlesztése fokozottabban támaszkodjék a szocialista tábor országai közt kialakuló nemzetközi munkamegosztás adta lehetőségekre. Ez más oldalról azt jelenti, hogy elsősorban azokat a termelési ágakat kell fejlesztenünk, amelyeknek a fejlesztéséhez megfelelő hazai erőforrásaink, kedvező nemzeti adottságaink vannak. Az új szakasz gazdaságpolitikájának jellegzetessége: a gazdaságosság elvének következetes alkalmazása mind az egész népgazdaságban, mind az egyes termelési ágakban és az üzemekben.

Az ipar és a mezőgazdaság árukapcsolatai a szocialista építés korábbi, 1953 júniusa előtti szakaszában egész politikánk hibája folytán — egy rövid átmeneti időszak kivételével — nem szélesedtek, hanem szűkültek, mert a túlzott ütemű iparosítás egyrészt a mezőgazdasági termelés elhanyagolására, a termelőszövetkezeteknek és az egyéni parasztgazdaságoknak juttatott ipari termékek forgalmának csökkenésére vezetett, másrészt, mert a mezőgazdasági termékek begyűjtésekor elburjázottak az adminisztratív módszerek. Más tényezőkkel együtt a város és a falu árukapcsolatainak szűkítése miatt csökkent az egyénileg dolgozó parasztság termelési kedve. De egyebek közt emiatt mutatkoztak nehézségek a termelőszövetkezeti mozgalom fejlesztésében is. A mezőgazdaság és az ipar közt lebonyolódó áruforgalom szűkülésében a dolgozó parasztság anyagi érdekeltségének, a mezőgazdaság és az ipar fejlődése közt levő összefüggésnek az elhanyagolása, a „nep“-re vonatkozó lenini-sztálini alapelvek megsértése fejeződött ki.

A szocialista építés törvényszerűségei megkövetelik, hogy az új szakaszban fokozottan fejlődjenek a város és a falu gazdasági és kulturális kapcsolatai. Államunknak egyrészt kellő számú szakemberrel, korszerű gépekkel, műtrágyával, építőanyaggal, ipari fogyasztási cikkekkel kell ellátnia a mezőgazdaságot, másrészt pedig a kötelező beadás rendszerének és a szabadpiacnak a fenntartása mellett termeltetési szerződésekkel és szabadfelvásárlás útján kell biztosítania, hogy a mezőgazdasági termelés növekedése egyszersmind a mezőgazdasági árutermelés növekedését is jelentse.

A legutóbbi években elkövetett gazdaságpolitikai hibák politikai síkon akadályokat gördítettek a munkásosztály államhatalma és alapja, a munkás-paraszt szövetség megszilárdításának útjába, gátolták a széles nemzeti egység kibontakozását, lazították a párt és a néptömegek kapcsolatát. Ez végeredményben hátráltatta annak a társadalmi erőnek a kikovácsolását, amely elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy a szocialista termelőviszonyok a népgazdaság minden ágában fölváltsák a

magántulajdonon nyugvó termelőviszonyokat, s szabad legyen az út a szocializmus gazdasági törvényei előtt.

Az MDP III. kongresszusa a szocializmusépítés új szakaszára vonatkozóan a munkásosztály államhatalmának és e hatalom alapjának, a munkás-paraszt szövetségnek a további, következetes megszilárdítását, a munkásosztály vezetőszerepének magasabb fokon történő megvalósítását jelölte ki a párt egész politikájának, tehát gazdaságpolitikájának is központi feladatául. A kongresszus ezt annak a lenini tanításnak a szellemében tette, amely szerint a proletárdiktatúra legfőbb elve a munkások és a dolgozó parasztok szövetségének erősítése. Az említett elv következetes alkalmazása teljesen megfelel a társadalmi-gazdasági törvények érvényesülési sajátosságairól szóló marxista-leninista tanításoknak. Ezek szerint: a társadalmi törvények — minthogy felfedezésük és alkalmazásuk az idejükmulta társadalmi erők elkeseredett ellenállásába ütközik — csak a társadalom haladó erőinek szoros összefogása és kemény harca útján valósulhatnak meg. Hogy országunkban a termelőviszonyok teljes összhangba kerülhessenek a termelőerők jellegével, hogy megteremthessük a szocializmus gazdasági törvényei teljes hatókörben való érvényesülésének feltételeit, ahhoz az új szakaszban a munkás-paraszt szövetség állandó erősítése, a munkásosztály vezetésének, a népi demokratikus állam erejének növekedése, a párt, az állam és a néptömegek egybeforrottsága szükséges.

Mindebből következik, hogy az új szakasz politikája a szocialista társadalom megteremtésére irányuló politika. Ebben van lényegbeli azonossága az 1953 júniusa előtti politikával, minthogy pártunk és államunk a hatalom kérdésének eldőlte óta mindig a szocialista építés útján vezette népünket. A termelőerők és a termelőviszonyok kötelező összhangja törvényének megfelelően az új szakasz előtt is és az új szakaszban is a szocializmus erőinek állandó, leküzdhetetlen növekedése a fejlődés fő iránya. A fejlődés jelenlegi szakaszán az új a szocialista építés politikájában, hogy alapelvei teljesebben fejezik ki a társadalmi-gazdasági törvények konkrét követelményeit. Ezzel a politikával korántsem lassul meg, korántsem áll meg a szocializmus felé haladásunk, hanem ellenkezőleg, tovább folytatódik azon az úton, amely az adott viszonyok közt a szocializmus építésének egyetlen sikeres járható útja.

Nagy elméleti és gyakorlati jelentőségű tény, hogy pártunk a III. kongresszuson — az elmélet kollektív alkotójaként — sokoldalúan meghatározta a szocialista építés új szakaszának a szocialista építés előző szakaszától eltérő sajátosságait. A népi demokrácia eddigi története során szerzett gazdag tapasztalatok általánosítása, a marxista-leninista elméletnek a hazai viszonyokra való alkotó alkalmazása révén

határozta meg ezeket a sajátosságokat, s meghatározásukkal gazdagította a szocializmus építéséről szóló tanításokat.

A központi vezetőségnek a kongresszus által határozattá emelt beszámolóit a következő 5—6 esztendőre vonatkozóan elméletileg szilárdan megalapozták pártunk és államunk politikáját, s benne gazdaságpolitikáját is.

Az MDP III. kongresszusa a tervgazdálkodásunk eddigi gyakorlatából leszűrt tanulságok alapján és az új szakasz jellegzetességeinek mérlegelésével megszabta a második ötéves terv kidolgozásának irányelveit. A második ötéves terv minél alaposabb és tudományosabb kidolgozását szolgálja az a kongresszusi határozat is, amely kimondja, hogy az 1955. évet az új ötéves terv előkészítésére kell fölhasználni.

Az új ötéves terv fő feladata: népünk jólétének és műveltségi színvonalának további emelése. E feladat megoldását kell szolgálnia a korábbinál jóval lassúbb ütemű szocialista iparosításnak, s ezért kell biztosítanunk a mezőgazdasági termelés gyors föllendítését. Azt az ipart, amelyet munkásosztályunk hatalmas alkotómunkája, egész dolgozó népünk közös erőfeszítése fejlesztett naggyá, azt a technikát, amely ebben az iparban megtestesül, határozottan olyan irányba kell fordítanunk és fejlesztenünk, hogy az ipar minden terméke, a technika minden eredménye közvetve vagy közvetlenül a népjólét emelését szolgálja. E cél elérése végett az irányelvek megszabják a könnyű- és az élelmiszeripar fejlesztésének meggyorsítását az első ötéves tervhez képest, a mezőgazdaságnak nagy- és kisgépekkel, műtrágyával, védőszerekkel, szállítóeszközökkel, építőanyaggal való fokozottabb ellátását, a termelékenység emelését, az önköltség csökkentését, a szigorú takarékoságot, a munka és a termékek minőségének javítását, a termelő- és a szállítóapparátus leggazdaságosabb kihasználását, a szén- és az energiatermelésnek, a hazai nyersanyagok termelésének hathatós fejlesztését. E cél elérése végett kell számolnunk a szocialista tábor országai közti nemzetközi munkamegosztás adta lehetőségekkel, s kell elsősorban azoknak a termelési ágaknak a fejlesztésére törekednünk, amelyeknek fejlesztéséhez megvan a szükséges nyersanyagbázisunk, megvannak a szakképzett munkaerőink, s amelyeknek a fejlesztését adottságaink és szükségleteink okvetlenül megkövetelik.

Az ipar nagyarányú segítségével lendíthetjük csak föl mezőgazdasági termelésünket, s növelhetjük jelentősen a lakosságnak a legfontosabb élelmiszerekkel, a fogyasztási cikkeket gyártó iparágaknak pedig hazai nyersanyaggal való ellátását. Az ipar nagyarányú segítése először azért szükséges, mert a társadalmi munkamegosztásnak országunkra is jellemző fejlettségi fokán a mezőgazdasági termelőerők vala-

menyire is jelentős gyarapodása általában elképzelhetetlen az ipar gyártotta termelőeszközök nélkül, a mezőgazdasági dolgozók személyi szükségleteinek kielégítése pedig lehetetlen ipari fogyasztási cikkek nélkül. A szocialista ipar segítsége ezen kívül és főképpen azért szükséges, mert — amint az irányelvek kiemelik — a mezőgazdasági termelés föllendítése a második ötéves terv kulcskérdése. Javarást a mezőgazdasági termelés gyors föllendítésétől függ a városi lakosság táplálkozásának, fogyasztásának jelentős megjavítása, a könnyű- és az élelmiszeripar fokozott nyersanyagellátása; nagyrészt ettől függ a munkásosztály és a dolgozó parasztság gazdasági összefogásának és politikai szövetségének erősödése; végül nem utolsósorban ettől függ a mezőgazdaság szocialista átszervezése. Az életszínvonal emelésének, a munkás-paraszt szövetség fejlesztésének, a mezőgazdaság szocialista átszervezésének feladata az új szakaszban megköveteli, hogy mezőgazdaságunk szocialista és kisárutermelő szektorában egyaránt fokozódjék a növénytermelés és az állattenyésztés, hogy évről évre nagyobb tömegű mezőgazdasági termék kerüljön az áruforgalom csatornáiba.

A kongresszus a lenini-sztálini tanítás szellemében ismételten hangsúlyozta, hogy amíg a mezőgazdaságban túlsúlyban van a kisárutermelő gazdaság, addig a parasztság személyes anyagi érdekeltségének a munkásosztály, a szocializmusépítő társadalom érdekeivel történő összekapcsolása alapján minden lehető el kell követni a paraszti gazdaság termelésének növelése végett. Az irányelvek egyszersmind azt is hangsúlyozzák, hogy a kisárutermelés föllendítésével egvidejűleg minden erővel törekedni kell a termelőszövetkezetek gazdálkodásának megjavítására, teljes termelésük és árutermelésük igen jelentős fokozására, a termelőszövetkezeti parasztnak jövedelmének, szociális, kulturális helyzetének olyan mértékű emelésére, amely az egyénileg dolgozó parasztság nagy tömegeinek szemében elfogadhatóvá, sőt vonzóvá teszi a gazdálkodás szövetkezeti formáját. A népi demokrácia által biztosított kedvező gazdasági, politikai és kulturális lehetőségek előmozdítják az egyénileg dolgozó parasztság tömegei közt a munkásosztály és állama iránti bizalom állandó növekedését; a szövetkezeti nagyüzem előnyeinek realizálása, a termelőszövetkezeti parasztnak fokozódó jóléte viszont mindinkább gyöngíti a parasztnak a magántulajdonhoz való ragaszkodását, s a közös gazdálkodással járó nagyobb anyagi, társadalmi, kulturális lehetőségek bírják rá a kis- és a középparasztnak arra a meggyőződésből fakadó döntő elhatározásra, hogy tömegestül háttér fordítsanak apáik életmódjának, hogy helyzetük gyökeres javulásának biztos tudatában rálépjenek a szövetkezeti gazdálkodás útjára. A termelőszövetkezeti mozgalom további fejlesztése azonban megköveteli, hogy a párt- és az állami szervek a termelőszövetkezetek működésének

passzív szemlézése helyett hathatósan támogassák a termelőszövetkezeteket, s ne várják be, amíg az egyénileg dolgozó parasztok maguktól ráeszmélnek a szövetkezetbe tömörülés szükségességére, hanem gyorsítsák meg a fölismerésnek ezt a folyamatát, mégpedig elsősorban a jó termelőszövetkezetek eredményeinek népszerűsítésével és a kulákok szövetkezetellenes hangulatkeltésének leszerelésével.

A kongresszus a szocialista építés új szakaszának tudományos alapon történő jellemzésével tisztázta azokat a kérdéseket, amelyek a párt új politikájával, a kormányprogrammal kapcsolatban 1953 júniusa óta sokak előtt tisztázatlanok voltak, a második ötéves terv kidolgozására vonatkozó irányelvek megszabásával pedig megjelölte a népgazdasági vezetés legfontosabb feladatait. E feladatok megoldása nyomán népünk előtt az életszínvonal emelésének sose látott távlata nyílik meg. E feladatok megoldása nyomán társadalmi fejlődésünkben minőségi változásnak kell bekövetkeznie: „A második ötéves terv megvalósításának eredményeként a jelenleg elmaradt mezőgazdaság felzárkózik a szocialista iparhoz, a népgazdaság egészében uralkodóvá válik a termelés szocialista rendje, általánosan érvényre jut népgazdaságunkban a szocializmus gazdasági alaptörvénye. Mindezzel lerakjuk a szocializmus alapjait országunkban.” (I. m. 63. old.)

Ma már nemcsak elméleti meggondolás, hanem a gyakorlat is igazolja annak a politikának a helyességét, amely egy évvel ezelőtt a júniusi párthatározattal és a kormányprogrammal kezdődött, s amelyet az MDP III. kongresszusa továbbfejlesztett.

A párt- és a kormányintézkedések hatására, amint a kongresszus is megállapította, észrevehetően növekedett a városi és a falusi dolgozók életszínvonala, javult a sorsukról, családjukról való gondoskodás. Mindennek eredményeképp jelentősen emelkedett a munkásosztály munkakedve. Ez a kongresszusi versenyben is megnyilvánult: üzemünk pótolták az év első két hónapjában mutatkozott elmaradást. A munkások lelkesedéséről tanúskodik, hogy mind többen törődnek üzemük, vállalatuk problémáival, s hogy példátlanul fokozódik munkásosztályunk felelősségérzete az egész ország problémái iránt. Nem véletlenek az olyan nagyszerű kezdeményezések, mint az üzemeknek a gépállományok és a termelőszövetkezetek megsegítésére irányuló védnökségvállaló mozgalma, vagy mint a nehézipari munkásoknak minél több és jobb mezőgazdasági felszerelés és közszükségleti cikk termelésére vonatkozó felajánlásai, vagy mint igen képzett ipari munkások önkéntes munkavállalása a mezőgazdaságban. Ezek a jelenségek arról tanúskodnak, hogy munkásosztályunk magáénak érzi az új szakasz politikáját, hogy mélyen megérti a mezőgazdasági termelés föllendítésére

vonatkozó párt- és kormányhatározat jelentőségét, a dolgozó parasztsághoz fűződő szövetsége erősítésének, a termelőszövetkezetek megszilárdításának roppant fontosságát a szocializmus győzelme szempontjából.

A mezőgazdaságban a legutóbbi évekhez képest szembeötlő változás tapasztalható. A termelőszövetkezetekben és az egyénileg dolgozó parasztság körében egyaránt megnövekedett a termelési kedv. A termelőszövetkezetek tagjai, akik a múlt év őszén sikeresen visszaverték az ellenséges támadásokat, a legtöbb helyen serényen munkálkodnak a közös gazdaság fejlesztésén, a növénytermelés és az állattenyésztés hozamának növelésén. A párt, a tanácsszervek és a gépállomások segítségével mind több, azelőtt gyöngén gazdálkodott szövetkezet zárkózik föl a fejlettebb termelőszövetkezetek mellé, s száll keményen szembe a közös vagyron elherdálóival, a szövetkezeti alapszabályzat megsértőivel. Mind nagyobb azoknak a termelőszövetkezeteknek a száma, amelyeket a kölcsönös jóviszony szálai fűznek a falu egyénileg dolgozó parasztjaihoz.

De mindez nemcsak a termelőszövetkezetek nagyrészeről mondható el, hanem a kis- és a középparasztok többségéről is. A korábbi években sok paraszt tehernek érezte a földet, de ma újra becsessé vált szemében a föld, s becsessé vált az állattartás is. A paraszt szilárdabbnak érzi helyzetét; fölújítja felszerelését, trágyázza földjét, gyümölcsöst telepít, gyarapítja állatállományát. Ezek a jelenségek világosan bizonyítják, hogy dolgozó parasztságunkat országszerte megelégedéssel tölti el az új szakasz politikája, hogy növekszik a dolgozó parasztság bizalma szövetségese, a munkásosztály iránt. Mind szélesebb paraszti rétegek értik meg, hogy a munkásosztállyal való szövetség a két dolgozó osztály kölcsönös érdekein nyugvó szövetség, amely a munkásosztály testvéri segítségét éppúgy magában foglalja, mint a munkásosztály az állam iránti kötelezettségek teljesítését.

Tehát a tények arról beszélnek, hogy a munkások, a dolgozó parasztok, az értelmiségiek, a kisemberek helyeslik a párt és a kormány politikáját, s nemcsak helyeslik ezt a politikát, hanem munkálkodnak is megvalósításán. És ez mindennél fontosabb. Ha a becsületes dolgozók mégis elégedetlenek valamivel, az nem pártunk politikája, az nem a kormány programja, hanem a párt- és a kormányhatározatok végrehajtásában helyenkint mutatkozó lassúság, a gazdasági és a tanácsi vezetés megannyi súlyos hibája és fogyatéksága.

A pártkongresszus föltárta ezeket a hibákat és fogyatékságokat, s megmutatta kiküszöbölésük módját. Külön napirendi pont keretében foglalkozott az államigazgatással és a tanácsok munkájával, s a fontos elvi megállapításokon kívül megjelölte a tanácsi munka általános megjavításával, a bürokratizmus ellen való harccal, a tanácsok és a dolgozó

nép viszonyának elmélyítésével, az állami fegyelem megszilárdításával kapcsolatos legfontosabb teendőket. A kongresszus élesen fölvetette a termelékenység, az önköltség, a takarékoság, a begyűjtés vonalán orvoslásra váró bajokat is. Tűrhetetlennek, a párt politikája oppor-tunista elferdítésének bélyegezte azt a liberális magatartást, amelyről az üzemekben a munka- és a tervfegyelem lazulása, a falvakban pedig a beadási és az adókötelezettség teljesítésének elhanyagolása, a kulákok ellenséges tevékenysége iránti „engedékenység” és a termelőszövetke-zetek támogatásának gyöngülése tanúskodott.

A kongresszusi határozatok hangsúlyozzák, hogy a termelésben mu-tatkozó bajok fő oka az alacsony színvonalú vezetés, egyes párt- és gazdasági vezetőszervek rossz munkája. Ezért fordulatot kell végrehaj-tanunk a gazdasági vezetésben. A vezetésnek azt a formáját, amely csu-pán a tervek mennyiségi teljesítését tekinti feladatának, olyan vezetés-nek kell fölváltania, amely a gazdaságosság biztosításában, a munka és termékei minőségének állandó emelésében, a termelékenység fokozásá-ban, az önköltségcsökkentésben, a termelés példás rendjének meg-teremtésében, az anyaggal való takarékoságban, a gépek jó karban-tartásában látja fő feladatát.

A vezetés színvonalának emelése megköveteli a népgazdasági erők átcsoportosításával szemben mutatkozó ellenállás leküzdését is. Ennek az ellenállásnak az ideológiai gyökerei egyrészt a konzervativizmusban, a megszokotthoz való ragaszkodásban, másrészt és főképpen pártunk új politikája lényegének, a mezőgazdasági termelés növelése, a jólét eme-lése jelentőségének meg nem értésében keresendők. Ennek tulajdonít-ható, hogy az ipar átállítása eddig vontatottan történt, s az exporttervek teljesítésében alig van változás; pedig mindez okvetlenül lassítja a mezőgazdasági termelőerők fejlesztését, a közszükségleti cikkek terme-lésének fokozását, az életszínvonal emelését. Látnunk kell, hogy nép-gazdaságunkból még korántsem tűntettük el a legutóbbi évek gazdaság-politikai hibáinak következményeit. Az iparosítás során hatalmasra növekedett nehézipar lehetőséget ad a mezőgazdaság és a fogyasztási cikkeket gyártó iparágak termelésének nagyarányú fejlesztésére. Hogy azonban ezt a lehetőséget teljesen valóra válthassuk, hogy népgazda-ságunk aránytalanságait kiküszöbölhessük, késedelmeskedés nélkül és az eddiginél sokkal határozottabban el kell végeznünk a népgazdaság, elsősorban az ipar tervszerű átállítását.

A vezetés színvonalának emelése a népgazdasági tervezőmunka ala-pos megjavítását is magában foglalja. Tervezésünk legnagyobb hibája, mint a kongresszus megállapította, hogy nem nyugszik eléggé tudomá-nyos alapon, hogy nem elég reális, s nem tudja átfogni fejlődésünk

lényeges összefüggéseit. Enélkül pedig elkerülhetetlenek a zökkenők, az előre nem látott akadályok, elkerülhetetlen a kapkodás a tervek végrehajtásában.

A vállalati, a minisztériumi, a népgazdasági vezetés és a tervező-munka színvonalának emelése a szocialista építés új szakaszának elsőrendű követelménye. Azoknak a nagyszerű céloknak az elérése, amelyeket pártunk III. kongresszusa népünk elé tűzött, javarészt attól függ, hogy milyen gyorsan és következetesen teszünk eleget ennek a követelménynek. Éppen ebben a tekintetben vár felelős szerep a közgazdaságtudomány hazai képviselőire. A gazdasági vezetés és a tervezés színvonalának az új szakasz követelményei szerint való emelése ugyanis feltételezi a közgazdasági kutatómunka széleskörű kiépítését.

Soha nem vártak Magyarországon a közgazdasági elmélet művelőire olyan nagy feladatok, mint most, az új szakaszban. Nem kevesebbről van szó, mint arról, hogy pártunk és kormányunk hathatós támogatásával föltárják a szocialista építés irányát, törvényszerűségeit, népgazdaságunk döntő összefüggéseit. Nem kevesebbről van szó, mint arról, hogy az elméleti és a gyakorlati közgazdák közös erőfeszítéssel, más tudományágak művelőivel szorosan együttműködve fölmérjék hazánk gazdasági adottságait, erőforrásait, alkotó módon földolgozzák a gazdasági vezetés tapasztalatait, s mindezek alapján tudományosan megalapozzák a népgazdasági tervezést.

Kormányunk a közgazdasági tudományos munka szervezeti bázisának megteremtése végett hozza létre a közeljövőben a Közgazdaságtudományi Intézetet, s indít tudományos folyóiratot a népgazdasági kérdések széleskörű marxista feldolgozására.

A Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemle nyolc évig fontos szerepet töltött be a szovjet közgazdaságtudomány eredményeinek ismertetésében, közgazdáink közt a marxista közgazdasági elmélet uralkodó elméletté tételében, s ezzel a hazai közgazdaságtudomány fordulatához szükséges feltételek kialakításában.

Folyóiratunk a legutóbbi időben, különösen a propagandamunkáról szóló tavalyi októberi párthatározat után, mind nagyobb teret szentelt hazai szerzők munkáinak, s jelentősen kiszélesítette szerzőinek körét.

Addig is, amíg az új közgazdasági elméleti folyóirat meg nem indul, az MSZKSZ fő feladatának tekinti mind több, a gazdasági élet fontos kérdéseit, a szocialista építés elméleti problémáit tudományos színvonalon tárgyaló cikk és tanulmány közlését. Így kíván hozzájárulni a kongresszusi határozatok végrehajtásával a közgazdasági elméleti munka megjavításával kapcsolatos lelkesítő feladatok sikeres megoldásához.

DÉRI TIBOR

Közlekedésünk helyzete és feladatai a szocializmus építésének új szakaszában

A népgazdaság újratermelési folyamata egymástól távolfekvő helyeken valósul meg. Tehát a termelés és a fogyasztás szükségképpen megkívánja a termékek szállítását. De a termékek gyártása során a munkatárgyak helyváltoztatása is minden termelési folyamatban nagyon fontos. „Az elkészült terméknek mint készárúnak az eljuttatása az egyik önálló üzemből a másik, ettől távolfekvő üzembe, ugyanaz a jelenség (t. i. mint a munkatárgy helyváltoztatása — A s z e r k.), csak nagyobb arányokban. A termékeknek az egyik termelőüzemből a másikba való szállítását követi a készterméknek a termelés területéről a fogyasztás területére történő átszállítása. A termék csak akkor fogyasztásra kész, ha ezt a mozgást befejezte.” (M a r x. A tőke. II. kötet. 152. old. Szikra. 1953.)

A közlekedés az anyagi termelés egyik ága. Marx szerint: az anyagi termelésnek a bányaiparon és a mezőgazdaságon, valamint a feldolgozóiparon kívül van negyedik területe is, mégpedig a közlekedési ipar, akár személyeket, akár árukat szállít. (Lásd: M a r x. Értéktöbbletelméletek. I. kötet. 265. old. 1936. Oroszul.)

A közlekedés nem termel önálló, kézzelfogható terméket, de a szállítóeszközökből átvitt holtmunkával és a szállítási folyamatban résztvevő dolgozók közvetlen, élő munkájával növeli a termékek értékét. Ebből egyrészt következik, hogy a népgazdasági ágak által termelt értéknek egy része a szállítási munkával termelt érték. Másrészt nyilvánvaló, hogy a közlekedés az ipar, a mezőgazdaság és a kereskedelem munkájának elválaszthatatlanul szerves része.

Az ipar, a mezőgazdaság és a kereskedelem csak akkor láthatja el munkáját zavartalanul és tervszerűen, ha a közlekedési hálózat alkalmas a termeléshez és a fogyasztáshoz szükséges szállítási feladatok el-

látására. Ezért az említett népgazdasági ágak fejlettségének megfelelő színvonalú közlekedési hálózat nélkül úgyszólván nincs társadalmi, kulturális és politikai élet. A honvédelem is megkívánja a közlekedés fejlettségét és zavartalan működését.

A második világháború előtt a kapitalista rendszer ellentmondásai jellemezték a magyar közlekedést: a hiányos hálózat általában nem az egyetemes gazdasági élet követelményeinek, hanem az egyes tőkések és földbirtokosok egyéni érdekeinek megfelelően épült ki. A piacon uralkodott anarchia, a közlekedési ágak gyilkos konkurrenciaharca megakadályozta a közlekedési hálózat észszerű, gazdaságos kialakítását és fejlesztését.

Az ország földrajzi helyzete, történelmi fejlődése természetesen mindenütt befolyásolja a közlekedési hálózat kialakulását, s megszabja azt is, hogy egy-egy országban melyik közlekedési ág válik legfontosabbá. Szárazföldi jellegű országokban — így hazánkban is — általában a vasút a legfontosabb közlekedési ág, mert nagy távolságokra, az időjárástól viszonylag legfüggetlenebbül, megfelelő gyorsasággal és biztonsággal továbbíthat nagy szállítmányokat.

A magyar vasút a Horthy-rendszer idején már legnagyobbbrészt állami tulajdonban volt. Bár vasúthálózatunk sűrűsége szerint Európában nem nagyon maradtunk el, az államgépezet nem kezdeményezte és irányította az ország egyetemes érdekeinek megfelelő közlekedési hálózat kialakítását és fejlesztését; a burzsoá állam csak úgy és annyira fejlesztette a hálózatot, ahogyan és amennyire a tőkések közvetlen, mondhatnók napi érdeke, a mind nagyobb profit megszerzése megkívánta. Nem messzeteintő tervek határozták meg vasút- és úthálózatunk fejlesztését, a hálózat nem az ország és a nép egyetemes — gazdasági, kulturális, honvédelmi stb. — követelményeinek és érdekeinek megfelelően épült ki. Ez víziközlekedésünkre is vonatkozik. A kiépült vasút-, út- és víziközlekedési hálózat biztosította ugyan az ország vérkeringését, de a burzsoá államgépezet alig törődött a közlekedés fejlesztésével, nem segítette elő a közlekedési ágak helyes arányú egységes fejlődését, illetőleg a fejlesztés az egyéni tőkés- és földbirtokos-érdekekhez igazodott. Ez okozta a vasúti közlekedési berendezések leromlását, a közutak elmaradottságát, a gépjárműközlekedés anarchiáját, a városi közlekedés elhanyagolását és a hajózás kifejlődésének megakadályozását.

A háborús évek folyamán az állam az elégtelen fenntartás, a felvonulások okozta fokozott használat, a beruházások és a műszaki fejlesztés teljes hiánya miatt nagyon leromlott. A második világháború

pusztításai főképp a közlekedést sújtották. A rombolás és a pusztítás mértéke elérte a 70 százalékot. A vasút építményeinek, berendezéseinek, járműparkjának zöme elpusztult, súlyosan megrongálódott; az elhurcolható rész a német és a magyar fasiszta csapatok zsákmánya lett. Ügyszólván valamennyi fontosabb vasúti, közúti, folyami hid megsemmisült; a dúlás nem kímélte a kisebb hidakat és az átereszeket sem. A közutak a fokozott igénybevétel, a karbantartás teljes hiánya és a háborús pusztítás következtében teljesen leromlottak. A gépkocsiközlekedés is megsínylette a háborút. A hajózás helyzete szintén a leg-sivárabb volt, mert a magyar hajók egyrészt elpusztultak, másrészt nyugatra kerültek. Kikötői berendezéseink pedig romokban heverték.

A lerombolt, kifosztott és megdermedt országban a közlekedés megindítása a lét vagy a nemlét kérdése volt. Az ipar, a mezőgazdaság, a kereskedelem munkája, valamint a társadalmi és a kulturális élet megkezdése egyaránt a közlekedés, elsősorban a vasút és a posta üzembeállításától, vagyis az ország vérkeringésének megindításától függött. Legelőször a közlekedést kellett újjászervezni, hogy megoldhassuk gazdasági életünk helyreállításának nagy feladatát.

A Magyar Kommunista Párt a közlekedés életbevágó fontossága miatt már 1945. május 29-i országos pártértekezletén a vasút újjáépítésére mozgósította tagjait és az ország összes dolgozóit. Az ország kifosztottsága és szegénysége folytán a közlekedés minden területén csak a helyreállítási és az újjáépítési lehetőségek fölmérésére és kihasználására törekedhettünk, s eleinte sokszor ideiglenes megoldásokkal is meg kellett elégednünk. Az „Arccal a vasút felé” jelszóval indított mozgalom a munkások és a műszakiak áldozatkész, hősiessége árán lehetővé tette a vasúti közlekedés megindítását. Itt is mérhetetlenül segítettek bennünket a Vörös Hadsereg műszaki alakulatai. Ily módon minden közlekedési ágban bámulatosan hamar sikerült megindítanunk a forgalmat.

A törvényhozás a hároméves terv teljes beruházási összegének mintegy 25 százalékát irányozta elő a közlekedés céljaira, ennek is mintegy felét a vasút számára. A kitűzött cél az volt, hogy a közlekedés a hároméves terv utolsó évében elérje, egyes részeiben pedig meghaladja az 1938. évi szállítási színvonalat, mégpedig nemcsak az 1938. évi állag helyreállításával, de főként a teljesítmény növelésére alkalmas, lehetőleg korszerű — és különösen a további terveknek megfelelő — beruházásokkal. A hároméves terv során a közlekedés teljesítette a helyreállítási és a szállítási előirányzatot, de a helyreállítási munka hatalmas méretei miatt az általános korszerűsítés és a továbbfejlesztés lehetetlen volt.

Az ötéves terv és a fölemelt ötéves terv sem irányozta elő a közlekedés teljes újjáalakítását. A fölemelt ötéves terv a közlekedés szá-

mára kereken 10 milliárd forintra emelte az eredeti ötéves terv 7,5 milliárdos beruházási összegét; ez mintegy 35 százalékos emelkedés volt az ipari beruházások mintegy 90 százalékos emelkedésével szemben.

A magyar közlekedés mind a hároméves tervben, mind az ötéves tervben korszerű, nagyteljesítményű létesítményekkel gazdagodott. Például a miskolci és a ferencvárosi korszerű gurítódombokkal, valamint a bodajk—balinkai, a mór—pusztavámi, a zirc—dudari, az ajka—halimbai, a környe—oroszlányi, az uzsa—uzsabányai, az előszállítás—rétszilasi új vasútvonalakkal. Elkészült a miskolc—sajóecsegi vonal második vágánya, a záhonyi vasérc- és kokszátrakó. Megemlíthetjük a Sztálin Vasmű kiszolgálására épített közlekedési létesítményeket is. Nem szabad megfeledkeznünk a Budapest-Ferencvároستól Tatabánya felső állomásig kiépített új, automatikus irányváltást lehetővétevő térközbiztosító berendezésről sem. A közúti közlekedés tehergépkocsi-parkunk nagyarányú növekedésével, a budapest—pécsi új modern műúttal, a budapesti Engels-téri autóbusz-pályaudvarral, az ózdi autóközlekedési teleppel és a miskolci új autójavító üzem megépítésével gazdagodott.

Ezek a nagyszerű létesítmények — elsősorban a vasút területén — óriási többségükben a nehézipar hatalmas ütemű fejlesztésének megfelelően, a telepítések helyén az igények zavartalan kielégítése végett keletkeztek. Ez a kényszerű beruházási mód, amely fölemésztette a közlekedés részére biztosított beruházási keretösszeg nagyrészét, többé-kevésbbé akadályozta az előregedett közlekedési berendezések korszerűsítését, felújítását, új közlekedési eszközök beszerzését.

A vasút áruszállítási teljesítménye az ötéves terv során és az öt-éves terv befejező évében majdnem háromszorosra, személyszállítási teljesítménye pedig több mint négyszeresre növekedett 1938-hoz képest. A többi közlekedési ág teljesítménye általában szintén így növekedett. A közlekedés szállítási teljesítményének ily rohamos fejlődése elsősorban a szocialista gazdasági és társadalmi rend fölényéből következik. A növekvő öntudatú dolgozók a párt irányításával lelkesen és sikeresen alkalmazták a kapacitás jobb kihasználását biztosító, a Szovjetunióban bevált, élenjáró módszereket (mutatja ezt a vasút 2000 tonna és 500 km-es mozgalma, az irányvonati rendszer, a tolatási és a gurítási munka megjavítására irányuló mozgalom, a gépkocsi-közlekedés területén a 100 000 km-es és legújabban a Ribakov-mozgalom stb.). Az is nagyban hozzájárult a belső tartalékok feltárásához és sikeres hasznosításához, hogy mindinkább tervszerűvé vált a közlekedési ágak szállítási munkája, egyre szorosabb lett a szállítató népgazdasági ágakkal való kapcsolatuk. A közlekedés termelékenysége a szocialista

gazdaságvezetés szervezési intézkedéseinek eredményekép jelentősen növekedhet.

De a legutóbbi évek eredményei nem leplezhetik el, hogy a közlekedés műszaki elmaradottsága, a közlekedés és az ipar fejlesztési aránytalansága, valamint e két tényből természetszerűen következő, egyre fokozódó kapacitáshiány mind égetőbb problémává válik. Még az a körülmény sem homályosíthatja el ezt, hogy a belső tartalékok feltárásával és szervezési intézkedésekkel eddig elkerültük a közlekedés nagyobb zavarait.

A legutóbbi években nemcsak a mezőgazdasági és a fogyasztási, valamint a közszükségleti cikkek termelése maradt el az iparosítás rohamos ütemétől, a közlekedés számára sem biztosítottunk anyagi eszközeinkből megfelelő részt, ezért az ipar és a közlekedés fejlődése közt az aránytalanság egyre fokozódott. Igaz, ez kevésbé ütközött ki, mert a közlekedés mindeztideig kielégítette az ugrásszerűen növekvő személy- és áruszállítási igényeket.

Helytelen volna, ha a közlekedés fogyatékoságainak okát a szocialista iparosítás politikájában keresnénk. A szocialista iparosítás politikája helyes és szükséges, s egyszersmind biztosítja a közlekedés technikai elmaradottságának megszüntetését.

A közlekedés korszerűsítéséhez és arányos fejlődéséhez a nehézipar, pontosabban a gépgyártás megfelelő fejlettsége szükséges. Ezeknek a népgazdasági ágazatoknak ma az új gazdaságpolitika kívánalmai folytán elsőrendű feladatuk a mezőgazdasági terméshozam gyors növekedéséhez okvetlenül szükséges mezőgazdasági gépek, traktorok stb. gyártása. De a közlekedés is csak akkor teljesítheti tökéletesen a párt központi vezetőségének 1953. évi júniusi határozatát, valamint az új kormányprogram feladatait, ha műszakilag jelentősen fejlődik. Ez pedig csupán a nehézipar segítségével hajtható végre.

A kormányprogram a népgazdaságban bekövetkezett aránytalanságok megszüntetése végett a mezőgazdaság fokozott fejlesztésére törekszik. A lakosság életszínvonalának emelése céljából fokozottabban és gyorsabban kell fejlesztenünk a könnyű- és az élelmiszeripart, valamint a kereskedelmet. Ezért át kell csoportosítanunk a népgazdaság erőforrásait. A felhalmozás arányának csökkentésével és a fogyasztási alap növelésével egyidejűleg fokoznunk kell a mezőgazdaság beruházásait és a lakásépítést. A felhalmozás csökkenése, a mezőgazdaság fejlesztése és a lakásépítkezés, valamint a lakosság életszínvonalának emelése leköti az ország gazdasági erőforrásainak igen nagy részét. Nyilvánvaló, hogy egyszerre nem oldhatjuk meg az összes feladatokat, de a közlekedés anyagi eszközeiről, mégpedig az állag fenntartásához szükséges anyagi eszközöknél jóval többről, határozottan gondoskodnunk kell.

A tervszerű, arányos fejlődés törvényéből következik, hogy a nagyigényű iparral és a nagyarányú fejlődésnek induló mezőgazdasággal arányosan fejlesszük a közlekedést, mert a közlekedés szállítja a termelőeszközöket és a munkaerőt a termeléshez, a termelés során elvégzi a szükséges anyagmozgatást, s kiszolgálja késztermékkel a fogyasztást. A közlekedési hálózat és a közlekedési eszközök hiánya, a fejlesztés aránytalansága és elmaradása mind az ipar, mind a mezőgazdaság fejlesztésének akadályozójává válhat.

A következő ötéves tervben a közlekedés fejlesztése, műszaki elmaradottságának megszüntetése okvetlenül szükséges. A vasút területén a legfontosabb feladat az avult berendezések korszerű felújítása és az avult sínek kicserélése. A megnövekedett személy- és teherforgalom lebonyolítására bővíteni kell a szűk és korszerűtlen pályaudvarokat, növelni az átbocsátóképeséget, s jelentősen fokozni a tengelynyomást. A villamosításra megérett legfontosabb vonalakon végre kell hajtani a villamosítást. A vasút számára be kell szerezni a megfelelő vontatógépeket, gőz-, villamos- és motorkocsikat, teher- és személykocsikat.

Át kell építeni és fokozatosan portalan burkolattal ellátni az állami úthálózat nagy részét. Ilymódon az úthálózat átbocsátóképesége tetemesen növekszik, s gépkocsiközlekedésünk szállítási munkája termelékenyebbé válik. Ezzel a gépkocsik élettartama meghosszabbodik, s a javítás és a fenntartás szüksége csökken. A mezőgazdaság fejlesztése szempontjából különösen fontos, hogy az országos úthálózatba kövesüttal be nem kapcsolt községek megkapják köves bekötőútjaikat.

Új beszerzésekkel kell növelni az ország gépjárműállományát, s a javítási kapacitás fokozásával fenntartani a felújított állomány teljesítőképeségét. Különösen fontos kis teherbírású, 0,5—1,0 tonnás tehergépkocsik beszerzése, mert ilyen gépkocsik hiányában jelenleg kisebb árutételek szállítása is 3,0—3,5 tonnás tehergépkocsikkal történik, noha a kormányprogramból következően — főleg az áruterítéshez — egyre több kisteherbírású gépkocsi kell.

A hajózás fejlesztési tervének kidolgozásakor mellőzhetetlen szempont, hogy megfelelő hajók és uszályok beszerzésével, illetve a víziutak fejlesztésével megteremtsük a közlekedési ágak gazdaságosabb forgalmegosztását. A víziközlekedés fokozottabb felhasználása nagytávolságú, nagytömegű szállítások esetén jól tehermentesítené a vasutat. A be- és kirakóhelyeken kikötőpótló partfalakat, a rakodást gyorsító és termelékenyebbé tévő gépeket és új kikötőket kell építeni. Új tengerjáró hajók alkalmazásával nagy devizaösszegeket takaríthatnánk meg, sőt devizaszerzésre is felhasználhatnók kedvező adottságainkat.

A városi közlekedés fejlesztése is halaszthatatlan feladat. Ez a fővárosban, de sok vidéki városunkban is mind égetőbb problémává vá-

lik. Bár a lakásépítési program végrehajtása során az utasszám némi csökkenése várható, mégis jelentős összegeket kell előirányoznunk erre a célra. Különösen a fővárosban kell fejleszteni a villamos-, a trolibusz- és az autóbushálózati közlekedést, s nagy gondot kell fordítani a peremvárosi közlekedésre. Okvetlenül fejlesztenünk kell a vidéki városok közlekedését is.

A közlekedés arányos fejlődésének biztosítása végett egységes közlekedésfejlesztési tervet kell készítenünk; ez a beruházások eredményes végrehajtása szempontjából is nélkülözhetetlen. E munkánk során elsősorban a kormányprogram és a következő öt éves tervek feladataival számolunk. Egyes közlekedési ágak szakemberei talán látják saját területük problémáit, de nem látják, nem is láthatják a többi közlekedési ágét. Ezek a szakemberek jelenleg nem tudják megítélni, hogy az ország gazdasági életének változásai következtében hol van a helyes határ az ország teherbíróképessége és a megfelelő közlekedési ág fejlesztéséhez szükséges eszközök biztosítása közt. A szállítási feladatokat az egyes közlekedési ágaknak együttesen kell megoldaniuk, de a szállítandó volumen megoszlásának határát pontosan meg kell állapítani. A szóbanforgó egységes közlekedésfejlesztési terv kidolgozása megkívánja a fejlesztés perspektívájának gondos mérlegelését, elsősorban a népgazdaság által támasztott fajlagos és területi tények szerint. E terv hiján a szállítási kapacitás legfőljebb a szállítási igények jelentkezésével egyidejűleg növelhető, ez pedig zavarokat okoz, mindig gazdaságtalan, s hátráltatja az építés vagy a termelés ütemét. Az egységes fejlesztési tervnek kell biztosítania az egyes közlekedési ágak közt az arányok helyes kialakítását is. E munka sokrétűsége és színvonala megköveteli a Magyar Tudományos Akadémia kezdeményezését és irányítását, valamint a tudósok és a közlekedési szakemberek elmélyült munkáját.

A központi vezetőség határozata és a ráépülő kormányprogram nem csökkenti a közlekedéssel szemben támasztott személy- és áruszállítási igényeket, sőt megkívánja a teljesítmények némi (1—2 százalékos) fokozását. Az előző évek 10—25 százalékos emelkedési üteme tehát kétségtelenül csökken, de a módosult feladatok új problémákat vetnek föl; ezeknek megoldása újszerű, aprólékosabb és jobb munkát tesz szükségessé. A szállítandó össz volumenben a mezőgazdaság, a mezőgazdasági és a könnyűipar, úgyszintén a kereskedelem részaránya növekszik, az egész ipar és benne az építőipar szállítási szükséglete azonban alig csökken. A nehézipar lassabban fejlődik ugyan, de a most folyó nehézipari építkezések befejezéséig sok építőanyagot szállítat, majd a termelés megkezdése után alap- és üzemanyag, félkész- és

készgyártmányok szállítását igényli. Az ipari építkezések csökkenése általában nem jelenti az építkezési volumen csökkenését, mert jelen-
tekenyen növekszik a lakás- és a mezőgazdasági építkezés. Csupán az
anyagigényességben mutatkozik csekély eltérés, de ez a szállítás szem-
pontjából elenyésző. Sőt, a nagyméretű, egy-egy helyen folyó ipari
építkezéssel szemben a mezőgazdasági építés és a lakásépítés szét-
tagoltsága, valamint elaprózottsága növeli, megnehezíti a feladatokat.
Tehát a közlekedésnek a kormányprogramminél sikeresebb végre-
hajtása végett új, módosult feladatokat kell megoldania. A közlekedés
máris „érzi” ezeket a módosult feladatokat, de még fokozottabban
fogja érezni a mezőgazdasági termények betakarításakor, az őszi csúcs-
forgalom idején.

Milyen új, módosult feladatok jelentkeznek a közlekedésben a kor-
mányprogram megvalósulása során?

Általános feladat a munka minőségének megjavítása. Nagyobb gon-
dosság, aprólékosabb, precízebb, jobb munka, ez rendkívül fontos kö-
vetelmény. Fokozni kell a végrehajtó szolgálat önállóságát; a munka
széttagoltsága miatt több öntevékenységre, nagyobb rugalmasságra kell
ösztönözni a közlekedés dolgozóit. A szállítás ezentúl nemcsak egy-egy
nagyforgalmú helyen lesz súlypont, amelyet a központból figyelemmel
lehetett kísérni, hanem úgy szétágazódik, hogy a dolgozók csak rugal-
masan, öntevékenyen oldhatják meg a lépten-nyomon fölbukkanó fel-
adatokat.

Az ipartól megköveteljük és elvárjuk a termékek minőségének
megjavítását és az önköltség csökkentését; a közlekedésnek is fokozot-
tan ügyelnie kell, hogy az áruk minden értékvesztés nélkül jussanak
el a fogyasztási helyre. Ne feledjük el, hogy a könnyűipar termékei
sokkal kényesebbek, mint a nehézipar tömegáruai, tehát szakszerűbb
csomagolást és árukezelést kívánnak meg amazoknál. Ez a körülmény
szintén a munka minőségének megjavítását követeli a közlekedés dol-
gozóitól. Azzal is számolnunk kell, hogy a kormányprogram megvaló-
sítása során külkereskedelmi forgalmunk határozottan bővül, nemcsak
a szállított áruk súlyát és értékösszegét, hanem a cikklista terjedelmét
illetően is. A külkereskedelmi szállítások lebonyolításakor legtöbbször
nagyon értékes árukat kell továbbítani; csak a közlekedés, különösen
az áruvédelem és az árukezelés javulása biztosíthatja megővését.

A kormányprogramból következik, hogy a szállításra kerülő áru-
mennyiség összetétele jelentősen megváltozik. A mezőgazdasági cik-
kek, a könnyű- és az élelmiszeripari áruk aránya rohamosan növekszik.
A mezőgazdaság szállítási szükségleteinek kielégítése sokban kü-
lönbözik az ipari szállítás feladataitól. E különbségek oka egyrészt a
mezőgazdaság területi elosztása, a mezőgazdasági termelés idényjel-

lege, másrészt az, hogy a közlekedés az ipari termékek szállításakor a folyamatos tömegtermelés minden előnyét élvezi.

Az ipari, de különösen a nehézipari áruk be- és kirakása általában központosított jellegű. A bányászatnak, az ipar e sajátos ágának termékei legnagyobb részét azonos viszonylatokban kerülnek feladásra. Például a szovjet érc Záhonyból a borsodi iparvidékre, a bauxit a bányából a Timföldgyárba. A mezőgazdasági szállítások bonyolultabbak, széttagoltak. A mezőgazdaság termékeit az állomások százai adják föl, bár vannak mezőgazdasági gócpontok, amelyeken tömegestül rakodnak mezőgazdasági cikkeket. A mezőgazdasági ipar települési helyeire nagymennyiségű mezőgazdasági termény érkezik, s a mezőgazdaság fokozott fejlesztésével párhuzamosan már a közeljövőben a legkisebb rakodóhelyen is nagyobb rakodással kell számolni. Az elaprózott rakodások nagyon megnehezítik a közlekedés szervezési munkáját; a vasútnak elsősorban a szállítások megszervezésére kell a korábbinál sokkal nagyobb energiát fordítania.

A mezőgazdaság fejlesztése nemcsak a mezőgazdasági cikkek bősége és jellegzetes szétaprózódása miatt fog nehézségeket támasztani, hanem amiatt is, mert az iparcikkek is sokkal több irányban és megosztottabb mennyiségben fognak szétáramlani, mint eddig. A legutóbbi évek során például egy-egy nagyobb ipari létesítmény megépítéséhez csak néhány helyre kellett szállítani a tömegárukat, a most következő időszakban pedig a jellegzetesen mezőgazdasági vidékek építő- és üzemanyag, valamint gép- és gépalkatrészszállítási volumene ország-szerte megnő. Ez áruk kirakása többszáz állomáson bonyolódik le, ez pedig nem teszi majd lehetővé a rakodógépek és a rakodási létesítmények, például raktárak alkalmazását, illetve építését. Az egy állomásra irányuló forgalom lehetővé teszi ezt. Természetesen a mezőgazdaság vonalán is biztosítani kell a legjobb rakodási eredményeket, fokozottan ki kell használni meglévő berendezéseinket.

A mezőgazdaság fejlesztésével a vasúti mellékvonalakon is jelentősen emelkedik a forgalom. Ez a gyöngébb felépítmény, továbbá az áruk összetételében várható eltolódás, a könnyű fajsúlyú, térfogatigényes árucikkek szállítása miatt a kocsik átlagos hasznos terhelésének csökkenésére vezet. Vagyis a kocsiszükséglet a szállítási volumen ezévi minimális növekedése ellenére sokkal nagyobb lesz. A mellékvonalak forgalmának növekedése következtében az úgynevezett másodrangú mozdonyokban is hiányra számíthatunk. A mezőgazdasági termelés növekedése miatt néhány állomás és rakodóhely kapacitása elégtelenné válhat. Itt sürgős bővítés szükséges. Egyes mellékvonalak tengelynyomásának emelését a fővonalakéval azonos szintűre kell előírányozni.

A mezőgazdasági termelés növekedése, a lakosság szükségleteinek fokozott kielégítése megköveteli, hogy ezentúl gondosabban szállítsuk

a romlandó árukat és az élőállatokat. Az említett áruk fuvarozásának meggyorsítása végett biztosítani kell a gyorstehervonatok menetrend-szerinti közlekedését, illetve a szükséglet szerint újabb gyorstehervonatok beiktatását. Különösen mérlegelni kell az új vagy megnövekedett iparvárosok, Sztálinváros, Miskolc stb. ellátására alkalmas vonatok rendszeresítését. A gyorsan romló áruk kezelésére is jobban kell fölkészülni. Az ipari tömegárúk nem kívánnak úgyszólván semmiféle kezelést, a mezőgazdasági termékek ellenben elveszíthetik értékük jelentős részét a szakszerűtlen vagy gondatlan kezelés következtében. Ez a körülmény fokozott gondosságot kíván a közlekedés dolgozóitól.

Évről évre visszatérő probléma volt a fővárosi lakosság mezőgazdasági cikkellátásával kapcsolatos szállítások zavartalanságának biztosítása. Jelenleg csak a nagyvásártelepi pályaudvar végzi ezeknek az áruknak napi fogadását és szétosztását. A telep kapacitása alig biztosítja az áruk szükséges manipulációját és szétosztását, ezért a vasúti kocsik és a gépkocsik tömeges ácsorgása, a kiszállítás késedelmessége itt állandó jelenség. A helyes árueelosztás és a fölösleges, vagy túlságosan hosszú gépkocsifuvarok elkerülése is szükségessé teszi legalább még egy telep létesítését.

A mezőgazdasági cikkek termelésének és szállításának növekedéséből újabb nehézség származik, mert e termékek áramlása sem mennyiség, sem pedig irány szerint nem egyenletes. (A legfontosabb ipari termékek szállítása havonként és negyedévenként viszonylag egyenletesen oszlik meg. A mezőgazdasági termékek szállításakor ez a viszonylagos egyenletesség nincs meg, mivel a gabonaszállítás majdnem mindig a III. negyedévben a legerősebb, a cukorrépa- és a burgonyaszállítás zöme pedig a III. és a IV. negyedévre korlátozódik.)

Mind az áru-, mind pedig a személyszállításban a gazdasági vasutakra is fokozott feladat hárul. A feladatok a közlekedés, illetve a vasút e speciális ágában főleg úgy jelentkeznek, hogy itt nem lehet az ütem csökkenésével számolni. A piaci kapcsolatok kiterjesztése, amelyet a gazdasági vasutak díjszabási kedvezményekkel is igyekeznek elősegíteni, valamint a mezőgazdaság terméshozamának várható emelkedése egyaránt tetemesen növeli az áruszállítás forgalmát.

A legutóbbi évek hatalmas méretű ipari építkezése és a mezőgazdaság viszonylagos elmaradása a gazdasági vasutak erőinek jórészt elvonta legfőbb munkaterületéről, a mezőgazdaságtól és a mezőgazdasági ipartól. Ezzel is magyarázhatjuk, hogy a nagy kiterjedésű földterületen gazdálkodó termelőszövetkezetek nem használták fel kellően ezt a speciálisan mezőgazdasági szállítások lebonyolítására létesített közlekedési ágat, illetve a gazdasági vasutak nem elégítették ki kellőképp a földművelés igényeit. A mezőgazdasági szervek még most is fölös-

legesen sok tehergépkocsit vonnak el egyéb feladatok teljesítése elől, vagy állati igaerőket kötnek le célszerűtlenül, amikor a gazdasági vasút felhasználása helyesebb volna.

A földművelés nagyüzemi formája a meglévő gazdasági vasútvonalak fokozott és erőteljes igénybevételét kívánja. Az új gazdasági vasútvonalak építésével is elősegíthetjük a mezőgazdaság fejlesztését.

Ennek a közlekedési ágaknak a személyszállítás területén az utazási körülmények lényeges megjavítására kell törekednie. Azokon a vonalakon, ahol eddig nem foglalkoztak személyszállítással, de ez szükségesnek mutatkozik, erre is rá kell térni. A megállóhelyeken lehetőleg fedett várótermek is épüljenek.

A kormányprogramm folytán a tehergépkocsiközlekedés feladatai is jelentősen módosulnak. A falusi lakosság jobb ellátása fogyasztási cikkekkel, a földművesszövetkezeti és a belkereskedelmi hálózat napirinden lévő erős fejlesztése növeli a tehergépkocsiközlekedés közötti darabárufuvarozási feladatait. Elsősorban a meglévő gépkocsikapacitás fokozott kihasználásával kell biztosítani, hogy a boltok kiszolgálása lépést tartson a földművesszövetkezeti és a belkereskedelmi hálózat fejlesztésével. Különösen fontos feladat hárul tehergépkocsiközlekedésünkre azokon a területeken, ahol nincsen vasúti hálózat, főleg a darabárúküldemények továbbításában. Kidolgozott, bevezetett és bevált közlekedési rendszerünk a vasút, a tehergépkocsiközlekedés és a posta együttes munkájával biztosítja, hogy a darabárúküldemények a vasútállomástól távolieső helységekre az ország bármely vasútállomásáról eljussanak. Ezekbe a helységekre a legközelebbi vasútállomásról menetrendszerinti gépkocsijárat fuvarozza el a küldeményt, s a posta bevonásával szolgáltatja ki a félnek, illetve ellenkező viszonylatban fölveszi az árut. Az úgynevezett koordinált (MÁV, TEFU, Posta) fuvarozás hálózatának fejlesztése sürgős feladat; a közlekedés hivatása, hogy a koordinált járatokkal dolgozó szervezetek kívánsága alapján megoldja ezt. Együttal lehetővé kell tenni, hogy e járatok elvégezzék az érintett helységekre lakók magántermészetű darabáruszállítását.

Elsőrendű feladatunk, hogy az év végéig úgyszólván valamennyi kövesúti községünkre kiterjesszük a menetrendszerinti gépkocsiszállításokat.

A dunai hajózásnak fokozott gondot kell fordítania a lakosság ellátását szolgáló zöldség- és gyümölcsszállításokra. Ezeket a szállításokat a személyhajózással kell lebonyolítani. Ez a kérdés elsősorban a főváros ellátása miatt nagyjelentőségű. Az említett szállítások zavartalan lebonyolítása végett sokkal rugalmasabbá kell tenni az eddigi árufelvételi eljárást, meg kell állapítani és pontosan meg kell tartani a helyes menetrendet.

A hajózásnak a közlekedésre háruló feladatok megoldásában az a feladata, hogy a lehetőségekhez mérten tehermentesítse a vasutat. Ez úgy oldható meg, hogy teljesen kihasználjuk a hajózás szabad kapacitását, s növeljük darabáruforgalmát.

A szekérfuvarozásnak támogatnia kell a lakosság ellátását és a mezőgazdaság fejlesztését. A szekérfuvarozás a mezőgazdasági vidékeken a vasúti szállítás kiegészítője: a küldemények rendeltetési helyével összeköti az állomásokat. Ezért a szekérfuvarozás fontos közlekedési ág.

Fontos, hogy a szekérfuvarozás jobban megszervezze a dolgozók tüzelőszállítását. A tüzelőszállítás hibái és zavarai ugyanis a legutóbbi években sok bosszúságot okoztak a lakosságnak. Itt említjük meg, hogy a megfelelő áruterítés elvégzésében, a vasúttól a piacokig történő szállítások lebonyolításában fokozottan kell hasznosítanunk a szekérfuvarozást.

A kormányprogram nemcsak az áruszállítás, hanem a személyszállítás területén is módosult feladatokat ró a közlekedésre. A személyszállítás a legutóbbi években elég elhanyagolt állapotban volt. E helyzet gyökeres megjavítása csak jelentős beruházásokkal oldható meg. De amíg erre sor kerül, a közlekedésnek mindent meg kell tennie az utasszállítás kultúrájának emeléséért az erők olyan átcsoportosítása útján, amely jobb szervezéssel és fokozott ellenőrzéssel a közlekedés belső erejéből megoldható.

Az állomások rendbentartása meglehetősen hiányos, ezen kis szervezési munkával könnyen segíthetünk. Arról is gondoskodni kell, hogy az utazóközönség nagyobb és kényelmesebb várótermekhez jusson. Idei feladatunk az úgynevezett kultúr- és gyermekvárótermek számának szaporítása is; ez az utazóközönség kényelmének fokozott biztosításán kívül főként az ifjúság nevelése szempontjából kívánatos.

A legutóbbi években rendkívül sok jogos panasz hangzott el a személyszállító kocsik elégtelen tisztasága, világítása és fűtése miatt. Némi beruházással és főleg az ellenőrzés növelésével ezek a hiányosságok könnyen megszüntethetők.

Különösen fontos, hogy a vasút sürgősen megjavítsa a terhes nők és a gyermekek utazási körülményeit. Ezzel kapcsolatban máris történtek nagyon figyelemreméltó intézkedések, amelyek nyomán az említettek részére külön kocsikat, illetve fülkéket biztosítottunk. A pécsi igazgatóság területén például a gyermekkocsikban kísérletképpen függőágyakat is felszereltek.

Az utazóközönséggel közvetlenül érintkező vasúti dolgozók, a jegyvizsgálók, a pénztárosok stb. kiképzésére nagyobb gondot kell fordítani. Okvetlenül szükséges, hogy ezek a dolgozók a szakkörükbe vágó valamennyi kérdésben kellően tájékozottak legyenek, s a hozzájuk

forduló utasokat mindenkor pontos felvilágosítással lássák el. Ugyancsak fontos követelmény, hogy a közlekedés dolgozói még udvariasabban, még figyelmesebben bánjanak az utazóközönséggel.

Hazánk gyönyörű vidékeinek megismertetése végett sűríteni kell a hétvégi vonatokat, bővíteni és javítani kell az Ibusz szolgáltatásait. Igyekeznünk kell, hogy dolgozó népünk utazással is bővíthesse látókörét, s hogy szórakozása mind magasabb színvonalúvá válhassék. A baráti országok természeti szépségeinek megismerése, a barátság elmélyítése céljából társasutazásokat kell szervezni a baráti országokba.

Az utazás színvonalának emelésében fontos szerepe van az Utasellátó Vállalatnak. Az utasellátó szolgálatnak kell biztosítania, hogy az utazóközönség az utazásra való várakozás közben, valamint az utazás idején hozzájusson a szükséges és jóminőségű ételhez, italhoz.

A közúti személyszállítás során elsősorban az autóbuszközlekedésre kell különös gondot fordítani. Az ipari és a bányavidékeken tovább kell szaporítani a járatokat. Az ország közlekedési hálózatába be nem kapcsolt községeket a lehetőség szerint autóbuszjáratokkal kell ellátni, s új megállóhelyeket kell rendszeresíteni. Az említett intézkedések megítéléseket különösen ügyeljünk a termelőszövetkezetek, az állami gazdaságok és a földművelőszövetkezetek érdekeire. Nagyon fontos, hogy a helyi autóbuszjáratok fejlesztésével jobban kielégítsük gyorsan fejlődő vidéki városaink lakosságának közlekedési igényeit. Egyszersmind tegyük lehetővé, hogy a vidéken lakó dolgozók a színházi előadások és egyéb esti kulturális rendezvények után még aznap visszatérhessenek lakóhelyükre.

A fővárosi közlekedést új autóbuszok és trolibuszok beiktatásával kell megjavítani, de a felszíni közlekedésben ne becsüljük le a villamosok fontosságát. Nagyobb tömegek szállításakor a villamosközlekedés minden közismert hátránya ellenére sem pótolható trolibuszszal vagy autóbusszal. Ha a villamosvonalak átbocsátóképessége akadályozza a járatok sűrítését, párhuzamos útvonalakon, esetleg nagyjából azonos végpontok közt trolibusz vagy autóbusz beállításával meggyorsíthatjuk a forgalmat. Hangsúlyozzuk, a főváros úgynevezett külső körforgalmának megteremtéséért néhány városrendezési beruházás biztosítása okvetlenül szükséges, hogy az egyelőre túlszűfolt főútvonalak tehermentesítése lehetővé váljék.

A főváros dolgozóinak jobb közlekedése végett szorosabbá kell tenni a Fővárosi Autóbuszüzem és a MÁVAUT együttműködését, amely máris biztosított bizonyos kezdeti eredményeket. A befutó távolsági MÁVAUT-járatok — egyes viszonylatokban — Budapesten fölvesznek helyi utasokat is. A budapestkörnyéki MÁVAUT-járatok megerősítésére az illetékes szervek nagybefogadóképességű kocsikat állítottak be; ezzel megkönnyítették a fővárosi járatokra nehezedő terheket.

A hajózás területén — a személyfuvarozás megjavításával kapcsolatban — kevesebb a feladat. Itt elsőrendű szükséglet a vasúti és a hajózási menetrendek összehangolása. Az eddigi gyakorlattól eltérően korlátozni kell a vasárnapi különhajók bérbeadását, hogy több kirándulóhajó szolgálhassa a dolgozók szórakozását.

A szocializmus építésének új szakaszában a közlekedés legfontosabb feladata, hogy elsősorban a mezőgazdaság és a lakosság szállítási szükségleteit elégítse ki, de természetesen nem az ipari szállítások rovására. A műszakilag elmaradott közlekedés egyelőre belső tartalékainak fokozott felhasználásával biztosíthatja a fuvarozás zavartalan lebonyolítását, mivel az elmaradás gyökeresen és véglegesen csupán beruházások segítségével és hosszú évek alatt szüntethető meg. Itt főként a kapacitás jobb kihasználását elősegítő intézkedésekre és a szállítási feladatoknak a közlekedési ágak közt történő helyes elosztására gondolunk.

A vasútnál a kocsiforduló idejének leshorításával érhetjük el a kapacitás növelését. Ennek egyik leghatásosabb eszköze az operatív szállítástervezés továbbfejlesztése, amely biztosítja a szállítás célszerű megszervezését. Az operatív tervezés megszilárdítása tehát a vasút hatalmas szervezőereje, s helyes fölhasználásából a kocsiforduló további meggyorsítása következik. De az operatív szállítástervezés megjavítása nemcsak a vasút, hanem a szállítató gazdasági ágak feladata is. A szállítási munkának az a sajátossága ugyanis, hogy a szállítató gazdasági ágak szolgáltatják alaptervét. A szállítási munka megfelelő szervezottségét tehát csak pontos szállítási tervek alapján érhetjük el.

Az operatív szállítási terv alapul szolgál a gördülőanyag- és a vonóerőfelhasználás, továbbá a rakodási munkák megtervezésére. Az operatív szállítási terv, illetve a belőle készített üzemviteli terv lebontja a tervek mutatóit a végrehajtóig, s megszervezi a mutatók teljesítését és folyamatos operatív ellenőrzését.

A szállítási tervek megbízhatósága közvetlenül összefügg a vasút üzemének szervezett, tervszerű működésével. Tehát a szállítató tárcák teljesítsék ezt a követelményt, mert ez elengedhetetlenül szükséges a vasútüzem szervezottségének minőségének javításához.

A szállítási tervek és a rájuk épülő mind pontosabb üzemviteli tervek lehetővé teszik a tehervonatok menetrendszerinti közlekedtetésének biztosítását, vagyis a vasút egyik legfontosabb feladatának teljesítését. Ez szükséges ahhoz, hogy a vasút a megszabott időben, grafikon szerint szolgálhassa ki az iparvágányokat.

Mind a pontos szállítási tervek készítése, mind pedig a szállítási munkának a szállítató üzemek és vállalatok sajátos feladataival való

összehangolása okvetlenül szükségessé teszi, hogy az érdekelt gazdasági tárcáknál, a középsszerveknél és az üzemeknél olyan szervezet épüljön ki, amely ismeri a szállítással kapcsolatos speciális munkát, s ezen a területen szakmailag is jártas.

Az operatív szállítási tervek megfelelő kidolgozása nemcsak a vasútnál, hanem a többi közlekedési ágban is csökkentené a járműfordulót. Itt szintén elsőrendű feladat az operatív üzemi tervezés feltételeinek megteremtése, pontos szállítási tervek készítése, majd operatív üzemi terv rendszeresítése és megszilárdítása.

A vasúti szállítási kapacitás fokozásának nagyon fontos tényezője a szállítások egyenletessége. A szállításban évente visszatérő idényszerűség a mezőgazdasági termelés idényszerűségéből ered; ez jelenleg a mezőgazdaság fokozott feilestése folytán növekszik, s nem küszöbölhető ki. Az őszi csúcsforgalom zavartalan lebonyolításának lehetőségeit tehát úgy kell megteremteni, hogy azoknak az árucikkeknek a szállítását, amelyeknek termelése és felhasználása nem idényszerű, elsősorban a kőét, a kavicsét, továbbá a kohászati alapanyagokét, az ércét, a kokszt, a mész-kőét stb. lehetőleg a II. és a III. negyedévre kell előrehozni. Szükséges, hogy már az éves népgazdasági tervek számloljanak ezzel a körülménnyel.

A berakások hétközi egyenetlensége hátráltatja a vasúti szállítási kapacitás kihasználásának fokozását. Tapasztalati tény, hogy vasárnap (és munkaszüneti napokon) a berakás mennyisége nem éri el a hétköznapi mennyiség felét sem. A hétfői és a keddi napokon a berakások mennyisége fokozatosan növekszik, de még akkor is kisebb, mint a hét közepén, s a szerdai, a csütörtöki és a pénteki napokon éri el csúcsértékét.

A vasúti üzem technológiája szerint a berakáshoz szükséges üres kocsikat a rakott kocsikból a kirakás után kell biztosítani. A kirakás után az üres kocsik a berakás helyére kerülnek. (Az üres kocsifutás a kocsiforduló időnek körülbelül 30 százalékéa.) Mivel a vasútnak nincs tartalék-kocsiparkja, a vasárnapi csekély berakás a rakott kocsik futási idejét követően arányosan kisebb kirakási mennyiséget eredményez. Ha mérlegeljük a teljes kocsiforduló idejét, a szokásos 3,5—4,5 napot, meg kell állapítanunk, hogy a kirakás mennyisége a berakási csúcsigény napjain — a vasárnapi kisebb berakás arányában — az igényekhez képest kevés. A vasút pedig a vasárnapi, a hétfői és többé-kevésbé a keddi napokon is fölös üres kocsikkal rendelkezik.

Amennyire fokozzuk tehát a vasárnapi (munkaszüneti) berakásokat, annyira növekszik a vasút szállítási kapacitása, s csökken, illetve egyenletesebbé válik a kocsiforduló időértéke.

Jelentékeny tartalékok tárhatók föl, ha csökkentjük a szállítási távolságot, s helyesen elosztjuk a szállításokat a közlekedési ágak közt;

ez lehetővé teszi a szállítási kapacitás intenzívebb kihasználását és a gazdaságosság fokozását.

A vasúti szállításban különösen fontos a gazdaságtalan, a túlságosan hosszú és az ellentétes irányú áruáramlás elleni küzdelem, amely a legutóbbi évek során már biztosított eredményeket. De még korántsem tekinthetjük befejezettnek ezt a munkát; továbbra is szükséges a vasút és az érdekelt gazdasági ágak együttes munkája, hogy csökkenjen a szállítás átlagtávolsága. Jelenleg a területi tervezési módszer hiánya akadályozza e munka teljes kifejlődését. Az itt föltárható újabb jelentős tartalékok biztosítása végett olyan központi diszponáló szerveket kell létesíteni, amelyek az árucikkek megállapított fuvarozási átlagtávolsága alapján gazdálkodnak a fuvardíjakkal. Így módon az észszerű szállítás pénzügyi ellenőrzése is lehetővé válik.

A szállítási távolság — több tényezőtől kívül — elsőleges fontoságú a közlekedési ág helyes megválasztása tekintetében is. Hazánk területi jellege és földrajzi helyzete nem biztosít a folyami hajózás és a vasút forgalommegosztásában nagy lehetőségeket, de közismert, hogy nagytömegű szállítások hosszú útvonalon leggazdaságosabban nálunk is hajóval bonyolíthatók le. Bár nagy eredmények jelenlegi adottságainkkal nem érhetők el, a folyami hajózás forgalmának növelésére a vasúti szállítás tehermentesítése végett minden lehetőt meg kell tennünk.

A vasút és a gépkocsifuvarozás észszerű forgalommegosztása alapján is nagy eredmények érhetők el. A tehergépkocsifuvarozás jelentősége a kormányprogram megvalósítása során állandóan növekszik. A gépkocsi nagyon fontos szállítóeszköz az áru eljuttatásában a termelőtől a fogyasztóig: rövid távolságra önállóan szállít, hosszú távolságra pedig kiegészíti a vasúti fuvarozást. Nincsenek pontos adataink, de köztudomású, hogy a gépkocsifuvarozás önköltsége sokszorosan meghaladja a vasúti szállítás önköltségét. Különösen gazdaságtalan a gépkocsifuvarozás nagy távolságokra. Ezen a területen sincsenek pontos adataink, mindenesetre a gépkocsifuvarozás a szovjet és az egyéb idevágó szakirodalmi munkák szerint maximálisan 50—60 km távolságig gazdaságos. De az üzemi és a vállalati gépkocsik a szigorú rendelkezések ellenére 150—200 km-es utakon is megfordulnak, mégpedig kellő terhelés nélkül. A gépkocsifuvarozás fokozott feladatai miatt fontos, hogy a tehergépkocsik ne lépjék túl az 50 km-es körzethatárt. A nagytávolságú szállításokat a vasútra kell áttéríteni, autóközlekedésünk csak így biztosíthatja az igények teljes kielégítését. Ehhez hatékony intézkedések szükségesek. Az üzemanyag- és gumitakarékosság fontossága is megköveteli ezt.

Jelenleg az összes gépkocsinak csak egy hányada autóközlekedési vállalatoké. Nagyon sok gépkocsi — részben célfuvarozási váll-

latokba sorozva — önálló vállalatok keretei közt végzi egy-egy gazdasági ág fuvarozásait. A gépkocsik jelentős része pedig üzemek, vállalatok, intézmények birtokában van (közületi gépkocsik).

A tehergépkocsik kapacitásának kihasználása az autóközlekedési vállalatoknál sokkal jobb, mint a célfuvarozási és a közületi gépkocsiknál. A célfuvarozási vállalatok gépkocsijainak kihasználása a legutóbbi intézkedések következtében némileg javult. De még további javulás is lehetséges. Ez a megállapítás különösen a közületi gépkocsik kihasználására vonatkozik.

A közlekedés- és postaügyi minisztériumhoz tartozó tehergépkocsik jobb kihasználásának feltétele, hogy a jelenlegi kötbéres fuvarozási rendszer helyett — amikor a bérbevevő meghatározott ideig szabadon rendelkezik a bérelt gépkocsival, s nem mindig biztosítja a teljes kihasználást — olyan rendszerre térjünk át, amely szerint az autóközlekedési vállalatok vállalják el az áruk szállítását a kívánt távolságra. Így a gépkocsik kihasználása folyamatosan, menetközben ellenőrizhető lesz.

Természetesen ez a rendszer is csak akkor válhat be, ha az autóközlekedésben olyan bérezés alakul ki, amely a kocsik jó kihasználásáért anyagilag jutalmazza a gépkocsivezetőket. E rendszer bevezetése már régóta húzódik.

A közületi gépkocsik fokozott kihasználását a célfuvarozási vállalatok szaporításával kell elősegíteni. Jelenleg olyan célfuvarozási vállalatokat szervezünk, amelyek részben egy-egy termelési vagy elosztási ág, esetleg egy-egy minisztérium szállítási szükségleteit elégítik ki. Az ország egész területén elszórt tehergépkocsik kapacitásának jobb kihasználása végett — a Szovjetunióban bevált rendszer alapján — rá kell térnünk területi célfuvarozási vállalatok szervezésére. Legjobb, ha a terület nagysága, a forgalom intenzitása és minősége szerint megyei, járási, városi viszonylatban szervezzük meg ezeket. Az egy gazdaságba vont tehergépkocsik jól terhelhetők, párhuzamos útvonalakon futásuk csökkenthető vagy megszüntethető, üresjáratuk, terhelés nélküli „visszaújtjuk” elkerülhető stb. De fokozottabban biztosítható e gépkocsik karbantartása és javítása is.

A közlekedés segítse a tehergépkocsiüzemeltető gazdasági tárcákat, hogy ezek fokozottan biztosíthassák célfuvarozási vállalataik tervszerű, utasításszerű munkáját, fegyelmezett forgalmát, a gépkocsik kihasználását, műszaki állapotát, jókarbantartását. Ezért a közlekedés- és postaügyi tárcának tételesen meghatározott jogokat, szakmai felügyeletet kell biztosítani. A növekvő szállítási igények kielégítésére olyan központi és alsóbbfokú területi menetirányító (diszpécser) hálózat létesítése is szükséges, amely biztosítja a tehergépkocsik üres futásának csökkentését, a gépkocsik célszerű, gazdaságos kihasználását.

A felsorolt intézkedések nagyban hozzájárulhatnak tehergépkocsi-parkunk kihasználásának megjavításához.

Nem mellékes a szekérfuvarozás sem. Az állami tulajdonban lévő szállítási eszközök nem biztosítják az igények teljes kielégítését, ezért a fuvarozási feladatok megoldásába fokozottan be kell vonni a dolgozó parasztokat, elsősorban a jelenlegi adminisztrációs megkötöttségek jelentős csökkentésével.

Véleményünk szerint megfontolandó, hogy meghagyjuk-e a fuvaroztató állami vállalatok és a dolgozó parasztok közé beiktatott állami szállítmányozási vállalatok (Belsped) adminisztráló jogkörét, vagy az egyéb területeken történt szabályozásnak megfelelően, a díjszabások alapján tervezzük meg köztük a közvetlen érintkezést.

A szekérfuvarozás a helyi fuvarigények kielégítésében, valamint a vasúti fel- és elfuvarozásban nagyon fontos. Itt a helyes ösztönző politika kialakítása és gyakorlati megvalósítása nem lebecsülhető feladat.

Minden közlekedési ágat egyaránt érintő kérdés a be- és kirakási idő csökkentése. Kormányzati intézkedések szerint kötelező a járművekkel kapcsolatos rakodások folyamatos, éjjel-nappali és munkaszüneti elvégzése. Mégsem teljesíti minden vállalatunk és üzemünk ezt a kötelezettséget, pedig a közlekedési eszközök okatlan visszatartása miatt anyagilag károsodik, s akadályozza a többi vállalat és az egész népgazdaság, végső soron pedig saját munkájának tervszerűségét.

Ezzel kapcsolatban meg kell említenünk a nehéz testimunkát igénylő rakodások gépesítését, amellyel a mostani rakodási idők is csökkenthetők, s így a járműforduló ideje is leszorítható.

A rakodások gépesítése természetesen nemcsak a közlekedési ágak feladata. A szállítatók tulajdonában lévő iparvágányok, raktárak, tárolóhelyek területén folyó rakodások gépesítése az illetékes gazdasági szektorokra vár.

Csupán néhány példával bizonyítottuk, hogy a közlekedésnek még ma is vannak olyan belső tartalékai, amelyeknek kiaknázása a kormányprogram végrehajtásához, a közlekedésre háruló feladatok megoldásához nélkülözhetetlen.

A belső tartalékok feltárása, a szervezési intézkedések sorozata, a szállítatók és a közlekedés szoros kapcsolata, a közlekedés dolgozóinak megfelelő mozgósítása, a lelkes munka, a szovjet munkamódszerek alkalmazása és a munkaverseny kiterjesztése csak együttesen biztosíthatja, hogy a közlekedés tökéletesen végrehajtsa új, megnövekedett feladatait, hatékonyan hozzájáruljon a mezőgazdaság föllendítéséhez, a lakosság kulturális és anyagi életszínvonalának emeléséhez, s biztosítsa népünk további haladását a szocializmus útján.

Az ipari termelőkapacitások fölmérésének módszertani alapelvei

Az ötödik ötéves terv során új beruházások, a meglévő vállalatok bővítése és újjáalakítása, valamint a termelőberendezések teljesítő-képessége kihasználásának megjavítása útján, tehát három forrásból növeljük a szovjet ipar termelőkapacitását.

Az ipar fokozott feladatai miatt most különösen fontos a termelőkapacitások rejtett tartalékainak feltárása.

A rejtett tartalékok feltárása és kihasználása elsősorban az iparvállalat vezetésének színvonalától, a termelési és a gazdasági tevékenység tervezésének színvonalától, a tervezés módszereinek és formáinak idejekorán történő korszerűsítésétől függ.

A termelőkapacitások belső tartalékainak kihasználása útján elérhető maximális termelésnövekedés biztosítása végett előzetesen gondosan meg kell vizsgálni az ipari termelőkapacitások műszaki és gazdasági tényezőit, illetőleg elemeit, s ki kell dolgozni a kapacitásfölmérés módszertani alapelveit. A termelőkapacitás fölmérésére jelenleg alkalmazott módszertani alapelvek nem biztosítják a meglévő termelőkapacitások valamennyi tartalékának feltárására és kihasználására vonatkozó feladatok teljesítését, ezért pontosabb megoldásra kell törekednünk. Ebben a cikkben megkíséreljük a vállalatok termelőkapacitásának fölmérésére alkalmasabb módszer meghatározását.

A modern feldolgozóipar két csoportra oszlik: 1. azokra az iparágakra, amelyek főként mechanikai módszerekkel dolgozzák fel a nyersanyagot; 2. azokra az ágakra, amelyek általában vegyi, fizikokémiai, elektrokémiai, hőkémiái és más hasonló módszereket alkalmaznak a nyersanyag feldolgozására.

A szovjet tudományos irodalom részletesen tárgyalja a feldolgozóipar első csoportjához tartozó termelés, elsősorban a gépipari termelés gazdasági és szervezési kérdéseit, de rendkívül keveset foglalkozik a második csoporthoz tartozó iparágak hasonló problémáival. Pedig a

második csoport hányada és jelentősége állandóan növekszik. A műszaki haladás alapja az ipari és a mezőgazdasági termelőfolyamatok kemizálása, a különféle nyersanyagok és anyagok mind általánosabb vegyipari feldolgozása és a szintetikus termékek termelésének fokozása. Mindez igen fontos eszköz a közszükségleti cikkek bőségének megteremtésére és a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet-höz szükséges anyagi feltételek előkészítésére, s egyszersmind szükségessé teszi, hogy az iparágak gazdasági kérdéseit tanulmányozó munkákban felhasználjuk a vegyi, a fizikai stb. megmunkáló módszerek alkalmazásával dolgozó iparágak tapasztalatait. Ez a cikk a vegyiparnak, tehát a szovjet nehézipar egyik legfejlettebb ágának tapasztalataiból meríti a példákat.

Megnehezíti a termelőkapacitások fölmérése során alkalmazott módszertani alapelvek tárgyalását, hogy sokan összetévesztik két műszaki-gazdasági kategória, a termelőkapacitás és a termelési programm togalmát. Sok szakmunka és hatósági utasítás teljesen vagy részben azonosítja ezt a két különböző kategóriát.

Az ipari létesítmény (a vállalat, az üzem, az osztály, a műhely, a gépcsoport stb.) termelőkapacitását a legmodernebb technológia, valamint a legfejlettebb termelési és munkaszervezési módszerek alkalmazásával elérhető maximális évi termelés határozza meg. Az ipari létesítmény termelési programja a termelőkapacitások tervezett kihasználásának színvonalát jellemzi a termelés konkrét körülményei közt, a fölöttes szervek által bizonyos időszakra (évre, negyedévre, hónapra) megszabott feladatokhoz mérten. A termelési programm mutatói rendszerint kisebbek a vállalat termelőkapacitásánál, legjobb esetben egybeesnek vele, de nagyobbak sose lehetnek. Ha a termelési programm mutatói nagyobbak volnának a termelőkapacitásnál, ez azt jelentené, hogy annakidején rosszul mérték föl a termelőkapacitást. Ha a valóságos termelés meghaladná a termelőkapacitást, az utóbbi haladéktalan felülvizsgálata szükséges.

A termelőkapacitás nagysága a termelés több műszaki-gazdasági tényezőjétől, illetve elemétől függ.

A termelőkapacitás első műszaki-gazdasági eleme az iparvállalat valamennyi komplett technológiai termelőberendezésének teljes kihasználása.

A termelőkapacitás fölmérésének jelenlegi módszere csak a föl-szerelt berendezéssel számol. Csakhogy az iparvállalatokban sok föl-szerületlen, nem működő berendezés is van.

E körülmény folytán rengeteg termelőkapacitással nem számolunk, s a gazdálkodás köréből hatalmas állami eszközök esnek ki. Ez-

zel a tűrhetetlen jelenséggel szemben leginkább úgy küzdhetünk, hogy a vállalati termelőkapacitás meghatározásakor minden meglévő termelőberendezéssel számolunk. Ez arra ösztönzi a vállalatok vezetőit, hogy fölszereljék a berendezést, vagy pedig ha nincs rá szükségük, átadják az értékesítő szerveknek, hogy ezek elláthassák az ilyen berendezésben hiányt szenvedő vállalatokat. Ha akár egy-egy iparágban, akár az egész iparban bevonjuk a nem működő berendezést a termelőfolyamatba, a termelés lehetőségei jelentősen növekedhetnek. Ezenkívül a vállalat raktáraiban haszontalanul heverő berendezés fölszerelése nagyon hozzájárulhat az üzemtér kihasználásának megjavításához. A meglévő berendezésnek a termelőkapacitásba való bevonása esetén pontos határidőket kell megállapítanunk a berendezés fölszerelésére és üzembehelyezésére.*

A termelőkapacitás második műszaki-gazdasági eleme a termelésben alkalmazható technológia.

A berendezés kihasználásának hatékonysága függ az alkalmazott technológia korszerűségétől. A termelőkapacitás fölmérésének alapja a leghaladóbb technológia legyen. A leghaladóbb technológián azokat a legkorszerűbb technológiai folyamatokat értjük, amelyeknek megvalósítására a vállalat termelőberendezései lehetőséget adnak. A legkorszerűbb technológiai folyamatok biztosítják a berendezés legjobb kihasználását és a termelés növelését, sőt a nyersanyag-, az anyag- és az energiafelhasználási, valamint a munkaráfordítási normák csökkentését is. Egyébként nemcsak az illető vállalat, illetve az illető ágazathoz tartozó vállalatok élenjáró technológiáját kell mérlegelni, hanem azt a technológiát is, amelyet a különleges kísérleti üzemek és a tudományos kutatóintézetek hasonló berendezésén megvalósítottak.**

A termelőkapacitás harmadik műszaki-gazdasági eleme a munka megszervezése.

A meglévő termelőkapacitást a legmodernebb munkaszervezési formák és az élenjáró dolgozók nagytermelékenységű munkafogásai alapján kell fölmérni.

A berendezés, a nyersanyag, a tüzelőanyag, az energia stb. kihasználásában csak a legtökéletesebb munkaszervezés esetén érhetünk el jó műszaki-gazdasági mutatókat. A technika, még a legtökéletesebben automatizált technika is, emberi munka nélkül halott. Ha a gépek kezelése rossz, szakszerűtlen vagy hanyag, a legmodernebb gépekkel

* Hazai gyakorlatunk még nem használja ezeket a fontos mutatókat. — A szerk. A továbbiakban csillaggal jelöljük a szerkesztői megjegyzéseket.

** A magyar gyakorlat egyelőre csak az adott üzem legjobb technológiájával számol.

is rossz termelési eredményt érünk el, s a gépek gyorsan elromlanak. A munka megszervezése döntő tényező, ettől függ a technika és a többi anyagi forrás kihasználásának színvonala. Ezért a meglévő termelőkapacitás kiszámításakor az ipari létesítmény termelési és műszaki törzskönyvében rögzítsük a legfejlettebb munkaszervezési formákra vonatkozó mutatókat, a munkahelyek komplex megszervezését, az iparág legjobb vállalatainak normatíváit és egyéb vívmányait, s állapítsuk meg azokat a határidőket, ameddig valamennyi szakmunkást meg kell tanítani a nagyteljesítményű munkamódszerekre.

A termelőkapacitás negyedik műszaki-gazdasági eleme a technológiai berendezésnek az időegységre vonatkoztatott kihasználási színvonala, az úgynevezett intenzív kihasználás.

A berendezéskihasználás színvonala a termelési technológiától és a munkaszervezéstől is függ. Az ipari létesítmény berendezésének intenzív kihasználási fokát az a termékmennyiség mutatja meg, amelyet a berendezés felhasználásával az időegység (nap, műszak, óra) alatt gyártunk. Ez a mutató a berendezés kihasználására vonatkozó műszaki-gazdasági norma és az időegység szorzata.*

Amennyire elsajátítják az élenjáró dolgozók a berendezés kezelését, s amennyire alkalmazzák a legfejlettebb munkamódszereket, annyira emelkedik a berendezés kihasználásának színvonala,** növekszik az időegység alatt gyártott termékek mennyisége, csökken a gyártmányok munkaigényessége. A termelés élenjáró dolgozói a munkaszervezés és a munkamódszerek megjavításán kívül tökéletesítik a technológiai folyamatokat is, javaslatokat tesznek a gyártástechnológiai előírások felülvizsgálására, korszerűsítik a berendezést. Ezért a technológiai folyamat tökéletesítése és a munkaszervezés megjavítása egy folyamat két oldala.

A termelőkapacitás fölmérésekor nagyon fontos, hogy helyesen válasszuk meg a berendezéskihasználás időegységre vonatkoztatott műszaki-gazdasági normáját. Milyen norma legyen a termelőkapacitás fölmérésének alapja: a haladóátlagnorma, vagy pedig az illető vállalatban, illetve az illető iparág legjobb vállalatában elért haladó norma? A termelőkapacitás fölmérésének csak az a haladó műszaki-gazdasági norma lehet az alapja, amelyet az illető iparág legjobb vállalatainak***

* Nálunk a termelőkapacitás-norma fogalma felel meg ennek a mutatónak.

** Minthogy az élenjárók eredményeivel számolunk, nyilvánvaló, hogy a berendezéskihasználás legjobb színvonaláról van szó.

*** A magyar gyakorlatban egyelőre csak egy-egy adott vállalat élenjáró dolgozóinak kiváló eredményeivel számolunk a termelőkapacitás fölmérésekor. De sokszor még ezzel szemben is elzárkózás tapasztalható.

élenjáró dolgozói érték el a berendezés kihasználásában. Az ipari létesítmények termelőkapacitásának fölmérésekor természetesen nem alkalmazhatjuk mechanikusan az élenjáró vállalatok által elért mutatókat. Tanulmányoznunk kell azokat az eljárásokat és módszereket, amelyekkel az élenjáró vállalatok elérték ezeket a mutatókat, s ki kell dolgoznunk azoknak a szervezeti és műszaki intézkedéseknek a tervét, amelyek a kitűnő eredmények elérésére vezető eljárások és módok általános alkalmazását biztosítják.

A termelőkapacitást a berendezés kihasználására vonatkozó és rendszerint a következő tervévek során alkalmazásra kerülő műszaki-gazdasági normák alapján kell fölmérni, a termelési programot pedig a tervévben okvetlenül teljesítendő normák alapján kell kiszámítani. Az évi terv túlteljesítését azok a munkások biztosítják, akik túlteljesítik az illető év tervnormáit, vagy teljesítik a termelőkapacitás fölmérésekor alapul vett normákat. A termelőkapacitás valamennyi mutatójának meg kell haladnia a tervfeladatokat, hogy a termelés fejlesztésére ösztönözze a vállalatokat. Ha a termelőkapacitás fölmérésekor nem az ágazat legjobb műszaki-gazdasági mutatóival dolgozunk, könnyen megeshet, hogy egyes vállalatok elmaradnak, vagy évekig egyhelyben topognak.

Az időegység (óra, műszak, nap) alatt gyártott termékeknek a berendezés kihasználására vonatkozó legjobb műszaki-gazdasági normák, illetve haladóátlagnormák alapján kiszámított mennyisége közt lévő viszony mutatja a berendezés intenzív kihasználásának együtthatóját, az intenzitás együtthatóját.

Világítsuk meg ezt a tételt a kénsavtoronyban gyártott kénsav példájával. Feltételezzük, hogy a kénsavtermelő üzem kemencerészlegében csak VHZ-típusú gépesített piritkemencék vannak. A kemencekihasználás haladóátlagmutatójának eléréséhez naponta 225 kg pirittel kell megterhelni egy négyzetméter fenékterületet; a legjobb vállalatban elért haladó mutató ellenben 250 kg-os megterhelés.* Ebből következik, hogy a tervezett kihasználási együttható a következő lesz:

$$\frac{225}{250} = 0,90$$

Ez azt jelenti, hogy a termelési program kiszámításakor a kemencerészleg termelőkapacitásának intenzív kihasználását 90 százalékban kell megállapítanunk. Csak akkor fokozhatjuk ezt a kapacitáskihasználást, ha úgy növeljük a kemence napi kihasználásának haladó-

* Feltételezzük, hogy a piritpörkben maradt kén százalékos aránya mindkét norma esetén azonos.

átlagnormáját, hogy ez a norma megközelítse a legjobb haladó normát.

A termelőkapacitás ötödik műszaki-gazdasági eleme a termelőkapacitásnak a technológiai folyamat legfontosabb berendezésrészlegéhez, illetve csoportjához* való igazítása.

A kérdés megoldása végett meg kell határoznunk az ipari üzem úgynevezett termelési profilját.** A termelési profilt a technológiai folyamatban felhasznált berendezésrészlegek vagy -csoportok termelőkapacitásának egybevetése mutatja meg. A termelési profilt úgy határozzuk meg, hogy minden részleg lehetséges termelését átszámítjuk a végtermékre. A termelési profil lehetővé teszi, hogy feltárjuk a technológiai folyamatban előforduló „szűk keresztmetszeteket“, amelyek korlátozzák a legfontosabb berendezés termelékenységét. A számítás során külön-külön összehasonlítjuk minden berendezéscsoport lehetséges termelőkapacitásának fölmért értékét a legfontosabb technológiai berendezés 100-nak tekintett termelőkapacitásával.

Vizsgáljuk meg a termelési profil meghatározásának módját a kén-savtorony példáján. A piritégető kemencék termelőkapacitása 100, a többi berendezéscsoport hozzá viszonyított termelőkapacitása pedig százszázalékos töménységű kénsavtermelésre átszámítva a következő: a markolóberendezésé 130, a szállítószalagé 120, a kemenceventilátoré 92, a kotróberendezésé 90, az elektromos szűrőé 125, a hűtőberendezésé 94, a szivattyúberendezésé 96 és a toronyé 99 százalék.

Az ismertetett példában valamennyi berendezéscsoport, amelynek termelőkapacitása kevesebb mint 100, a kemencéhez képest „szűk keresztmetszet“, s korlátozza az egész üzem termelőkapacitását. A „legszűkebb keresztmetszet“ a kotróberendezés. Ha a termelőkapacitás fölmérésekor ehhez a berendezéshez igazodunk, megállapíthatjuk, hogy egy kisegítőművelet, az elégett hulladék elhordása 10 százalékkal csökkenti az egész üzem kapacitását.

A termelőkapacitás fölmérésekor ki kell dolgoznunk a „szűk keresztmetszetek“ megszüntetésére irányuló műszaki-szervezési intézkedések tervét, s meg kell határoznunk az intézkedések megvalósításának határidejét és a terv realizálásához szükséges eszközöket. Az üzem

* A magyar gyakorlatban a legfontosabb (alapvető) termelési keresztmetszet kifejezéssel jelöljük ezt a fogalmat.

** A mi szóhasználatunkban a „termelési profil“ ilyen értelmezése általában ismeretlen. E fogalom voltaképp kettős tartalmú. Magában foglalja egyrészt a gyártási folyamat termelési keresztmetszeit, másrészt e termelési keresztmetszeteknek a legfontosabb termelési keresztmetszethez viszonyított arányát. A kapacitásszámítások magyar gyakorlatában az úgynevezett „keresztmetszeti aránymutató tábla“ szemlélteti ezeket az adatokat.

termelőkapacitásának fölmérésekor a „szűk keresztmetszetek“ teljes megszüntetésével kell számolnunk.

Egyesek most is a „szűk keresztmetszetek“ alapján akarják fölmérni a meglévő termelőkapacitást. Szerintük csak így kaphatunk reális értéket. E „módszer“ hívei azt ajánlják, hogy a meglévő termelőkapacitás fogalmán kívül rendszeresítsük a „távlati“ termelőkapacitás fogalmát, s ez utóbbi fölmérésekor ne törődjünk a „szűk keresztmetszetek“ megszüntetésének szükségességével. Ez a szempont ellenkezik a népgazdaság érdekeivel, mert a „távlati“ termelőkapacitás nem mozgósítja az iparvállalatok kollektíváját a termelőkapacitás elérésére és növelésére irányuló harcban.

Egyes közgazdák azt ajánlották, hogy a legnagyobb termelőkapacitású berendezés alapján, e berendezésnek a termelőfolyamatban betöltött funkciójától függetlenül számítsuk ki az üzemi termelőkapacitást. Ezt a javaslatot is el kell vetnünk, mert ekkor a 130 százalékos fajlagos termelőkapacitású markolóberendezés alapján kellene megállapítanunk az üzem termelőkapacitását. E berendezés szerepe az üzem állóalapjai közt csekély, s hogy felzárkózzunk termelőkapacitásához, szükség lenne a torony és a kemencerészleg gyökeres átalakítására és az üzemnek mintegy 30 százalékos bővítésére; ehhez pedig hatalmas összegű beruházások kelleneek.*

Ha több különféle berendezés látja el a technológiai folyamat alapfunkcióját, nagyjelentőségű, hogy helyesen állapítsuk meg a legfontosabb termelőberendezés-csoportot. A mi példánk esetében a kemencéket és a tornyokat tekinthetjük a legfontosabb termelőberendezésnek. A népgazdasági érdekek szerint célszerűbbnek látszik a nagyobb termelőkapacitású berendezéscsoport alapján meghatározni a termelőkapacitást. Ezért választottuk mértékadó termelőberendezésnek a kemencét. Ami a tornyokat illeti, a technológiai folyamat intenzívebbé tételével a lehető leghamarabb olyan fokra kell emelnünk termelőkapacitásukat, hogy biztosíthassák a kemencék termelőkapacitásának teljes kihasználását.

A termelőkapacitás hatodik műszaki-gazdasági eleme a kapacitás időbeli kihasználása, vagyis az úgynevezett extenzív kihasználás.

Az extenzív kihasználás mutatójából kitűnik, hány órán át használtuk ki a termelőkapacitást az év folyamán. A termelőkapacitás extenzív kihasználásának kiszámításakor háromféle időalapot külön-

* A magyar gyakorlat a termelőfolyamat legfontosabb, tehát rendszerint a legnagyobb beruházást is igénylő termelési keresztmetszete alapján határozza meg egy-egy üzem termelőkapacitását.

böztetünk meg: a naptári, a munkarendszerinti és a valóságos időalapot.*

A termelőkapacitás egy év alatti kihasználásának naptári (maximálisan elérhető) időalapját úgy kapjuk meg, ha az év naptári napjainak számát megszorozzuk a nap óráinak számával. Tehát a naptári időalap $365 \times 24 = 8760$ óra.

A munkarendszerinti (nominális) időalapot a vállalat vagy az üzem számára megszabott termelési munkaidő-rend határozza meg. Ezt az időalapot úgy kapjuk meg, hogy a vállalat (az üzem) évi munkanapjainak számát megszorozzuk a munkarendben meghatározott műszakok számával és egy-egy műszak órászámával. A munkarendszerinti időalap az iparban érvényes termelési rendszerek különféleségétől függ. Ha pl. a vállalat éjjel-nappal folyamatosan termel, azaz sem a heti, sem az évi munkaszüneti napokon nem állítja le a munkát, a munkarendszerinti időalap egybeesik a naptári időalappal, vagyis 8760 óra lesz. A munkarendszerinti időalap szakaszos termelés és három műszak, tehát a heti és az évi munkaszüneti napok megtartása esetén — az éjszakai műszak tartamától függően — a következő:

$$(365 - 52 - 6) \times (8 + 8 + 7) = 7061 \text{ óra/év, vagy}$$

$$(365 - 52 - 6) \times (8 + 8 + 8) = 7368 \text{ óra/év.}$$

Szakaszos termelési folyamat és két műszak esetén így alakul a munkarendszerinti időalap:

$$(365 - 52 - 6) \times (8 + 8) = 4912 \text{ óra/év stb.}$$

A valóságos időalapot úgy számítjuk ki, hogy a munkarendszerinti időalaplól kivonjuk azokat a napokat, illetve órákat, amikor a berendezés tervszerű megelőző karbantartás, illetve különféle technológiai okok miatt vesztegel. Ha a berendezés a javítás folyamán vesztegel, a vesztegelés tartama két tényezőtől, a javításközi idő normájától és a javítás elvégzésének normájától függ. A minisztériumok a felügyeletük alá tartozó vállalatok számára gyakorlati adatokból áll-

* A magyar gyakorlat a naptári, a hasznos és a munkarendszerinti időalapot használja. A naptári időalap azonos a tanulmányban ismertetett fogalommal, de csak fix összehasonlítási alapul szolgál. A hasznos időalap a maximálisan lehetséges üzemidőt fejezi ki. Ezt berendezéscsoport esetében a berendezések számával súlyozott naptári időalaplól kiindulva határozzuk meg, olyképpen, hogy az utóbbiból levonjuk a TMK-ra minimálisan szükséges időmennyiséget. Ez az időalap a termelőkapacitás meghatározásának egyik tényezője.

A munkarendszerinti időalap megfelel a tanulmányban ismertetett valóságos időalaplaknak. A berendezésre előírányzott termelőműszakok szerinti időmennyiséget fejezi ki. Az említett időalapokon kívül ismeretes a termelési munkaidőalap, amely a produktív termelőmunka idejét fejezi ki. Ennek az időalaplaknak számítási célokra való felhasználását egyelőre főként nyilvántartási fogyatékok akadályozzák.

pítják meg az említett normákat, ezért e normák gyakran még azonos berendezések esetén is különböznek egymástól.

Tehát a termelőkapacitások egészévi kihasználási ideje nemcsak a különböző iparágakra, hanem nagyon gyakran még az egyazon ágazathoz tartozó vállalatokra nézve is különböző. Főként azért, mert a folyamatos és a szakaszos termelésre, valamint az egyes iparágak szakaszos termelésére vonatkozólag is különböző munkarend érvényes, s mert a berendezés javításközi és javítási idejére vonatkozó normák különböző nagyságúak.

Ilyen körülmények közt rejtett tartalékok alakulhatnak ki a termelőkapacitások időbeli kihasználása szempontjából.

Sokszor azzal az ürüggyel ragaszkodnak az ilyen munkarendhez, hogy így jobban karbantarthatják a berendezést stb. Ismeretes, hogy a fölöttes szervek határozata alapján minden szovjet iparvállalat átállítható folyamatos munkarendre. Ez az átállítás kisebb szervezeti átalakítással és a „szűk keresztmetszetek” megszüntetésével megoldható. A folyamatos termelési rendre való átállás lehetővé teszi, hogy új beruházások nélkül, változatlan berendezésszámmal olcsóbban sokkal több terméket készítsünk, mint az átállás előtt.

A folyamatos munkarend ellen hangoztatott érveket, a harmadik műszak elégtelen teljesítményére, a selejt növekedésére, a berendezés kopásának fokozódására, a javítás minőségének rosszabbodására stb. történő utalásokat, sorra megcáfolják a folyamatos termelési ciklussal dolgozó vegyipari, kohászati ágak és más iparágak tapasztalatai. Ezek az iparágak jól kihasználják az éjjel-nappali munkarendet.

Amikor a szakaszos termelési rendszer alapján mérjük föl a termelőkapacitást, akkor is a naptári időalapot kell elfogadnunk munkarendszerinti időalapnak. A szakaszos termelésben jelenleg érvényes munkarend szubjektív tényező, s ha a termelőkapacitás kiszámításakor a naptári időalaphnál kisebbnek jelöljük ezt a munkaidőt, a termelőkapacitások közt rejtett tartalékok keletkeznek.

A valóságos időalapot úgy határozzuk meg, hogy a munkarendszerinti időalapból levonjuk azokat a napokat, illetve órákat, amikor a berendezés a javítás következtében vesztel. A berendezésnek a javítás következtében történő vesztéglése miatt levonandó időt a tervévre kidolgozott javítási terv alapján kell meghatározni. Kétségtelen, hogy a berendezést hosszabb vagy rövidebb üzemeltetési idő után javítani kell. De a valóságos időalapnak a termelőkapacitás kiszámításához szükséges meghatározása bonyolult művelet. Először is, igen sok fontos berendezésfajta javításközi ideje több mint egy év. Másodszor, az egyes iparágaknak még teljesen azonos berendezésfajtáira sincsenek egységes normák, amelyek meghatároznák, hogy a berendezés

mennyit vesztelhet javítás miatt. Például a vegyiparban igen sok műszer javításközi ideje sokkal hosszabb egy évnél. Bizonyos szerkezetek javítási normája szerint közepes javítás háromévenként egyszer, főjavítás pedig tízévenként egyszer esedékes. A termelőkapacítások mostani fölmérési módszere szerint a berendezésváltoztatásra szánt vesztelési időt a javítás elvégzésének évében kell levonni a munkarendszerinti időalapból (ha több év alatt csak egyszer kell javítást végezni). Ezért az ilyen berendezések kihasználásának valóságos időalapja és a berendezés termelőkapacitása is évenként változik, a közepes, illetve a főjavítás idejéhez képest.

Ha ilyen módszerrel számítjuk ki a termelőkapacitás valóságos időalapját, a létesítmény termelőkapacitása változó érték lesz. Csakhogy ez helytelen. Az ipari üzem termelőkapacitása nem függhet a különböző időszakokra meghatározott munkarendtől, ha a termelés technológiája nem teszi ezt szükségessé, de nem függhet a javítások változó éves tervétől, sőt más változó tényezőktől sem.

A termelőkapacitás fölmérésekor használt valóságos időalap a folyamatosan és a szakaszosan dolgozó létesítmények esetében egyaránt lehet azonos nagyságú és állandó érték, vagyis 8760 óra. Csak így biztosíthatjuk a metodika egységét és a tartalékok teljes feltárását.*

Az éves terv szerint elfogadott valóságos időalapnak a termelőkapacitás fölmérésére elfogadott valóságos időalaphoz, vagyis 8760 órához viszonyított aránya mutatja a tervében a termelőkapacitás extenzív kihasználási együtthatóját, az úgynevezett extenzivitási együtthatót.**

A termelőkapacitás hetedik műszaki-gazdasági eleme a termékegységre eső nyersanyag, anyag, villamosenergia, gőz stb. felhasználásának normarendszere.

Köztudomású, hogy egyes gazdasági vezetők rosszul értelmezett vállalati érdekből a termelés önköltségi terveiben mesterségesen gyűjtenek „tartalékokat” az állam kárára, különösen, amikor lazítják a nyersanyag- és az anyagfelhasználási normákat. Az ilyen „tartalékok”

* A magyar gyakorlat csupán a naptári időalapot tekinti olyan állandó értéknek, amelyet csak az év naptári napjainak száma módosíthat (például szökőévben: 8784 óra). A termelőkapacitás meghatározása szempontjából gyakorlatunk az időtényező esetében is csak olyan lehetőséggel számol, amely megfelel a maximális üzemidőmennyiségnek. Ezt pedig a hasznos időalap fejezi ki. Mintnogy a termelőkapacitással a maximálisan lehetséges termelést kívánjuk kifejezni, a fölméréskor nem a maximálisan lehetséges időmennyiséggel (naptári időalappal), hanem a maximálisan lehetséges üzemidőmennyiséggel (hasznos időalappal) számolunk.

** Az „extenzivitási együtthatót” nálunk a munkarendszerinti időalap és a hasznos időalap viszonyát jelölő „hasznos időalapkihasználási mutatónak” nevezik. Ez a kapacitáskihasználás tervezésének fontos mutatója.

felhalmozásának meggátlása végett minden iparágban haladó nyersanyag- és anyagfelhasználási normákat kell megállapítani, s ezekkel kell megalapozni az egyes iparágakhoz tartozó vállalatok termelőkapacitásának fölmérését.* Haladó normának tekintjük az élenjáró dolgozók által a legjobb vállalatokban elért teljesítményeket.

A normák oktan lazítása a veszteségeken és a termékek önköltségének növelésén kívül a termelőkapacitás kihasználatlanságával is járhat. Magyarazzuk meg ezt a kénsavtoronyban gyártott kénsav példájával. Mondjuk, hogy egy tonna százszázalékos kénsav gyártásához a haladóátlagnorma szerint 800 kg 45 százalékos kéntartalmú piritet, a legjobb haladó norma szerint pedig 750 kg-ot használhatunk föl.

Mint már rámutattunk, a kemence 1 m² fenéktületének egy napi piritkőmegterhelése a legjobb norma szerint 250 kg, a haladóátlagnorma szerint pedig 225 kg. Ebből az következik, hogy a legjobb haladó normák szerint a kemence 1 m² fenéktületéről egy nap alatt

$$250 : 750 = 0,33 \text{ tonna,}$$

a haladóátlagnormák szerint pedig

$$225 : 800 = 0,28 \text{ tonna}$$

kénsavat kapunk.

Ilymódon a második esetben a kemencerészleg termelőkapacitásának kihasználási színvonala jóval alacsonyabb, mint az első esetben.

A termelőkapacitás nyolcadik műszaki-gazdasági eleme a gyártott termék minősége és completenesse.

A termelőkapacitások fölmérésekor rögzíteni kell a gyártott termék minőségét (szabvány, műszaki feltételek, minták stb. segítségével), a minőségek arányát, hacsak az alkalmazott technológia átmenetileg nem biztosítja kizárólag jóminőségű termékek gyártását, s végül a termékek completenessét, különösen ha kooperáción alapuló termelésről van szó.

Rosszminőségű termékek gyártása nagyon gyakran okozhat egyéb káros következményeken kívül elégtelen termelőkapacitáskihasználást. Ez akkor is előfordulhat, ha a rosszminőségű termékek értékesítésre kerülnek.

Mondjuk, hogy a foszfortartalmú műtrágyát gyártó üzem a mezőgazdaság számára évente 200 000 tonna szabványos, 19 százalékos (P₂O₅) hatóanyagtartalmú szuperfoszfátot termel. Ez százszázalékos hatóanyagtartalmú szuperfoszfáttermelésre átszámítva, 38 000 tonna ter-

* A szerző ezzel igen fontos új szempontot ad a termelőkapacitás fölmérése során jelenleg használt mutatók körének bővítésére.

méeknek felel meg. Mondjuk továbbá, hogy az üzem a technológiai folyamat lazítása folytán 17 százalékos szuperfoszfátot termel. Ez százszázalékos szuperfoszfátra átszámítva, 34 000 tonna termelésnek felel meg, vagyis a termelőkapacitás kihasználásának vesztesége a termék minőségének romlása következtében 4000 tonna, azaz 10,5 százalék lesz.

A termelőkapacitás kilencedik műszaki-gazdasági eleme a gyártott termékek választéka.

A mostani gyakorlat szerint a termelőkapacitás fölmérésének alapja: a tervezett termékválaszték. Az egyik termékfajta gyártását a másik termékfajta gyártására a gépórákban (gépcsoportórában) és a normaórákban kifejezett időráfordításnak a vállalat által elfogadott és a minisztérium által jóváhagyott aránya alapján számítjuk át. Sokan ez esetben is helytelenül azonosítják a termelőkapacitást a termelési programmal. A termékek tervezett választéka nem mindig optimális, de a termelőkapacitást mindig az optimális választék alapján kell fölmérni.* Mondjuk, a nitrogén-műtrágyakombinát termelőkapacitását a tervezett vagy az optimális választék szerint a következő, maximálisan elérhető termelési terjedelemben határozzuk meg (ezer tonnánként):

	Teljes termelés	Befejezett termelés
Szintetikus ammoniák	50	—
Hígított salétromsav 100 százalékos töménységre átszámítva	50	—
Torony-kénsav 100 százalékos töménységre átszámítva	50	
Ammonsalétrom	65	65
Kénsavammonium	65	65

Feltételezzük, hogy a kombinát a tervév folyamán a népgazdasági szükségleteknek megfelelően külön rendelkezésre 7000 tonna ammoniákat, 10 000 tonna salétromsavat és 10 000 tonna kénsavat köteles szállítani más vállalatoknak. Mivel a felsorolt vegyipari termékek a kombinát végső termékeinek, tehát az ammonsalétromnak és a kénsavammoniumnak gyártása szempontjából féltermékek, a végső termékek termelése megfelelően csökkenni fog. Ebben az esetben a

* A szerző álláspontja figyelemreméltó, minthogy az optimális választék teszi lehetővé az üzem valamennyi termelőberendezésének legjobb kihasználását. A mi gyakorlatunk nem a szerző álláspontjával, hanem az általa említett szovjet gyakorlattal egyezik meg. Egyébként az optimális választékkal való számítás sok termékfajta esetében nehéz matematikai feladat, mert annyi ismeretlenül egyenlettel kell végeznünk a számításokat, ahány termékfajta szerepel a választékban.

gyártási program mutatói körülbelül így alakulnak (ezer tonnánként):

	Teljes termelés	Befejezett termelés
Szintetikus ammoniák	50	7
Hígított salétromsav 100 százalékos töménységre átszámítva	50	10
Torony-kénsav 100 százalékos tömény- ségre átszámítva	50	10
Ammonsalétrom	50	50
Kénsavammonium	50	50

Ilymódon az a körülmény, hogy az első három üzembrész termékeinek egy részét félkészgyártmányként adják el más vállalatoknak, több mint 23 százalékkal, tehát csaknem egynegyeddel csökkenti a két következő üzembrész termelőkapacitásának kihasználását.

Ez a példa pontosan mutatja, hogy nem a tervezett választék, hanem az optimális választék alapján kell fölmérni a termelőkapacitást.

A meglévő termelőkapacitások kihasználási színvonalát a kapacitáskihasználás indexével mérjük. A fölméréskor a kapacitás tervezett és valóságos kihasználásának indexét (mutatóját) használjuk.

A termelőkapacitás tervezett kihasználásának indexe a termelőkapacitásnak az adott tervidőszakra meghatározott kihasználási színvonalát mutatja.

A termelőkapacitás valóságos kihasználásának indexe bizonyos korábbi időszak valóságos kapacitáskihasználási színvonalát fejezi ki.

Világítsuk meg ezt egy példával. Mondjuk, hogy a kénsavüzem termelőkapacitását a kemencerészleg alapján állapítjuk meg; e részleg termelőkapacitása az előbbi kimutatás szerint — százszázalékos töménységű kénsavra átszámítva — 100, vagyis a két fontos technológiai berendezés, a kemence és a toronycsoport közül ez a nagyobb kapacitású.

Ebben az üzemben 10 db VHZ-típusú piritégető kemence van, s az egy kemence 1 m²-nyi fenéktületére eső piritadagolás normája 250 kg/nap, továbbá 1 tonna százszázalékos kénsav gyártásához a haldó norma szerint 750 kg 45 százalékos pirit használható föl. Ennek alapján az üzem termelőkapacitása

$$\frac{250 \times 140 \times 10 \times 365}{750} = 170\,000 \text{ t/év}$$

Számításunkban: 140 egy-egy kemence négyzetméterben megadott fenékterülete, 365 pedig az év naptári napjainak száma.

A termelési program kiszámításakor föltesszük, hogy a berendezésnek a javítások miatt szükséges veszteglése folytán okozott munkaidővesztése — a tervszerű megelőző karbantartás ütemterve szerint — a tervévben 600 óra, vagyis 25 nap. Föltesszük továbbá, hogy az év folyamán valamennyi „szűk keresztmetszetet“ megszüntethetjük. A „szűk keresztmetszetek“ közül legkésőbb a félév végén szűnik meg a markolóberendezés „szűk keresztmetszete“. Az egy tonna kénsavra eső piritfelhasználás haladóátlagnormája 800 kg.

Ezek alapján a tervév termelési programja a következő lesz:

$$\frac{225 \times 140 \times 10 \times 340}{800} \times 0,975 = 130\,000 \text{ t/év}$$

Itt 340 az év naptári napjainak száma, levonva a javításra eső 25 napot, 0,975 pedig a „szűk keresztmetszet“, vagyis a markolóberendezés okozta csökkentő együttható, mivel e berendezés termelőkapacitása az év elején a kemencékhez (100-hoz) viszonyítva 95-ös értéket mutatott.

Ilyenformán a termelőkapacitás tervezett kihasználási indexe

$$\frac{130\,000 \times 100}{170\,000} = 76,5\%$$

Mondjuk, hogy a munka és a termelés megszervezésének megjavítása, valamint az élenjáró dolgozók eredményei következtében teljesítettük a múlt évre előirányzott mutatókat. Az első negyedév folyamán valamennyi „szűk keresztmetszet“ megszűnt; a javítás miatt történt berendezésveszteglés okozta munkaidővesztés csak 360 óra, vagyis 15 nap volt; a piritadagolás normája 240 kg-ra emelkedett, s az 1 tonna kénsav gyártásához felhasznált pirit normája 780 kg-ra csökkent.

Ebben az esetben a tényleges kénsavtermelés

$$\frac{240 \times 140 \times 10 \times 350}{780} \times 0,9875 = 149\,000 \text{ t/év}$$

volt.

* A szerző itt feltételezi, hogy a tervév termelési programja megfelel majd a tervezett legjobb termelési feltételek közt maximálisan gyártható termékmennyiségnek. Ez azt jelenti, hogy a termelési program előirányzata a magyar fogalmak szerint megegyezik a tervezhető kapacitáskihasználással.

Nyilván ez az oka, hogy nem tesz különbséget a termelőkapacitás tervezhető kihasználásának indexe és tervezett kihasználásának indexe közt. Erre a különbségre egyébként csak akkor kellene rámutatnia, ha a termelési program történetesen 130 000 t/év-től eltérő mennyiséget szabna meg.

A kénsvagyártó üzemben a termelőkapacitás valóságos kihasználási indexe tehát:

$$\frac{149\,000 \times 100}{170\,000} = 87,6$$

A kapacitás valóságos kihasználási indexe nagyobb, mint a tervezett kihasználási index; ez azt bizonyítja, hogy az üzem kollektívája a tervezettnél jobban használta ki a termelőkapacitásokat.

Az üzem kollektívájának legsürgősebb feladata, hogy tovább növelje a kapacitáskihasználási indexet, úgyhogy ez a lehető legjobban megközelítse a 100-at. A következő feladat, hogy az üzem kollektívája szárnyalja túl a termelési és műszaki törzskönyvben rögzített termelőkapacitást, s ennek alapján magasabb színvonalat határozzon meg. Az üzem termelőkapacitásának állandó növeléséhez egyes műszaki-gazdasági tényezők fokozatos megjavítása szükséges, például a kemencék 1 m² fenéktérületére eső adagolási norma megjavítása, az 1 tonna kénsvavra eső piritfelhasználás csökkentése, a javítási idők megrövidítése, a javításközi idők meghosszabbítása stb.

A mi példánk szerint a következő évi termelési program kidolgozásakor sokkal nagyobb termeléssel számolhatnánk a beszámolási évben elért valóságos termelésnél. Ezt a 0,9875 együttható kiküszöbölésével lehetne elérni, mivel a múlt évben minden „szűk keresztmetszetet” megszüntettünk. Továbbá, ha a kemencék 1 m² fenéktérületére eső piritadagolási normát nem 240 kg-ra, hanem többre méreteznők, s ez a mennyiség megközelítené a haladó normát, a piritfelhasználási norma a 780 kg-hoz képest is megfelelően csökkenne stb. A tervszerű megelőző karbantartás ütemtervét is a javítórészleg eljáró dolgozói által elért eredmények mérlegelésével kellene kidolgozni. Így a tervévre előirányzott termelési terv meghaladná a tavaly elért termelés mennyiségét, s jelentősen megközelítené a termelőkapacitás értékét.

A termelőkapacitás egységes módszertani elvek alapján kiszámított kihasználási indexéből megállapíthatjuk, hogy az egyes iparvállalatoknak bizonyos időben vannak-e kapacitástartalékaik.

A „szűk keresztmetszetek” megszüntetésére irányuló műszaki és szervezési intézkedések terve, amely voltaképp a kapacitástartalékok mozgósítására irányuló terv, pontosan megmutatja, mikor és hogyan érhetjük el a termelési és műszaki törzskönyvben rögzített termelőkapacitás értékét. Az ily módon kiszámított termelőkapacitás értéke felülmúlja a vállalat által elért minőségi és mennyiségi mutatókat, s

harcra mozgósítja a vállalat kollektíváját új, nagyobb mutatók elééréseért.

A termelőkapacitások kihasználási indexe (mutatója) ne olyan érték legyen, amely csak regisztrálja a tervfeladatok színvonalát, illetve valóságos teljesítésüket. Ennek a mutatónak mozgósítóan kell hatnia a termelőkapacitások jobb kihasználására irányuló harcban. Ezért ezt a mutatót azok közé a mutatók közé kell sorolni, amelyek teljesítéséért és túlteljesítéséért prémiumban kell részesíteni a vállalat vezető dolgozóit, mérnökeit és műszaki személyzetét.*

A dolgozók anyagi érdekeltségének elve nagyon fontos a szocialista társadalmi termelés fejlődése szempontjából. Ezért úgy kell fölépíteni az iparvállalatok vezető dolgozóinak, mérnökeinek és műszaki dolgozóinak premizálási rendszerét, hogy ez ne csak a jóváhagyott termelési terv teljesítésére és túlteljesítésére, hanem egyszersmind az iparvállalatok termelőkapacitásának jobb kihasználására is ösztönözzön. Az iparvállalatok vezető dolgozóinak, mérnökeinek és műszaki dolgozóinak jelenleg érvényes prémiumrendszere nem törődik a terv feszítettségével. Azonos prémiumot szab meg a terv teljesítéséért és túlteljesítéséért, akár feszített a terv, akár nem az. Pedig különféle tervek lehetségesek. Egyesek elég könnyen, mások nehezebben teljesíthetők.

A kifejtettek alapján a következőkép határozhatjuk meg a termelőkapacitás fogalmát:

Az ipari létesítmény termelőkapacitásán a meglévő termelőberendezéssel, az élenjáró technológia és munkaszervezés alkalmazása, valamint a technológiai folyamatban előforduló valamennyi „szűk keresztmetszet” megszüntetése útján gyártható szabványos minőségű és optimális választékú maximális termékmennyiséget értjük, feltételezve a legjobb berendezéskihasználási és anyagfelhasználási műszaki-gazdasági normák elérését és a naptári időalap teljes kihasználását.

A termelőkapacitás fölmérésekor mérlegelnünk kell:

1. A vállalatnál meglévő valamennyi fölszerelt, átmenetileg leszerelt, szereléshez előkészített, illetve raktározott komplett berendezést.
2. A termelés legkorszerűbb technológiáját; ez azokon a legelőnyösebb technológiai folyamatokon alapul, amelyeket azonos berendezésen részint az élenjáró vállalatok, részint a különleges kísérleti üzemek és műhelyek értek el.

* Ez az útmutatás különösen figyelemreméltó ma, amikor kormányzatunk elsőrendű fontosságúnak tekinti a termelés gazdaságosságát.

3. A legjobb munkaszervezetet és azokat a legeredményesebb munkamódszereket, amelyeket az élenjáró dolgozók az iparág legjobb vállalataiban értek el.

4. A berendezés kihasználásának azokat a haladó műszaki-gazdasági mutatóit (normáit), amelyeket a termelés élenjáró dolgozói élenjáró vállalatokban értek el.

5. Azt a legfontosabb berendezést, amelynek termelőkapacitása a legnagyobb (feltételezve a technológiai folyamat valamennyi „szűk keresztmetszetének” megszüntetését).

6. A termelés teljes évi naptári időalapját, vagyis 8760 órát, mégpedig mind folyamatos, mind szakaszos termelés esetén, függetlenül attól, hogy a vállalatok milyen munkarend szerint dolgoznak, s hogy a tervévben a javítások miatt milyen veszteglések következnek be.

7. Az élenjáró dolgozók által elért legjobb nyersanyag-, anyag-, tüzelőanyag- és energiafelhasználási normákat (felhasználási együtthatókat).

8. A kiváló minőségű (a szabványnak megfelelő) komplett termelést, a legjobb minőségű termékek mennyiségének szilárd rögzítése esetén.

9. A műszaki tervekben, illetve a termelési és műszaki törzskönyvben rögzített optimális gyártmányválasztékot, amely biztosítja a vállalat valamennyi részlegének teljes megterhelését.

A meglévő termelőkapacitás tervezett, illetve valóságos kihasználásának mutatójául azt a kapacitáskihasználási indexet kell választanunk, amely megmutatja a tervezett, illetve a valóságos termelés és a maximálisan lehetséges termelés arányát.

A meglévő termelőkapacitások fölmérésekor alkalmazott helyes módszer és a termelőkapacitások rejtett tartalékainak feltárásával járó anyagi ösztönzés új beruházások nélkül fokozza a szovjet ipar termelési állóalapjainak kihasználását, s növeli a párt és a kormány által előírányzott további termelési feladatok teljesítésének lehetőségét. Ezenkívül elősegíti a párt és a kormány legfontosabb feladatának megvalósítását, vagyis az egész társadalom szüntelenül növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítását, a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedése és tökéletesedése alapján. (V o p r o s z i E k o n o m i k i. 1954. 2. szám.)

NAGY TAMÁS

A szocialista újratermelés

1. A szocialista újratermelés jellege és a kapitalista újratermeléstől való gyökeres eltérése

Az anyagi javak termelése minden társadalom fennmaradásának és fejlődésének alapja. Hogy a társadalom fennmaradjon és fejlődhesen, állandóan meg kell ismételnie a társadalmi termelési folyamatot. A társadalmi termelési folyamat folytonos megismétlése, megújítása az újratermelés.

A társadalmi újratermelés elsősorban anyagi javak újratermelése, mégpedig nemcsak fogyasztási cikkeké, hanem termelőeszközöké, a termelés tárgyi feltételei is. Továbbá: a társadalmi újratermelés folyamatában a munkaerőnek, a termelés személyi feltételeinek az újratermelése is megvalósul. Végül, az anyagi javak és a munkaerő újratermelése bizonyos meghatározott és szintén újratermelő termelőviszonyok közt történik. Tehát az újratermelés társadalmi folyamata az anyagi javak, a munkaerő és a termelőviszonyok újratermelése.

Az újratermelés lehet egyszerű vagy bővített. Egyszerű újratermelés esetén a termelés méretei az ismétlődés során változatlanok maradnak, s az újonnan előállított termékek csak pótolják az egy év alatt elhasznált termelőeszközöket és fogyasztási cikkeket. Bővített újratermelés

esetén a termelés méretei az ismétlődés során növekszenek, s a társadalom többet termel, mint amennyi az elfogyasztott anyagi javak (termelőeszközök és fogyasztási cikkek) pótlásához szükséges. „A legkülönbözőbb társadalmi-gazdasági alakulatokban nemcsak egyszerű újratermelés megy végbe, hanem — ámbár különböző méretekben — bővített újratermelés is. Fokozatosan többet termelnek és többet fogyasztanak, tehát több terméket is változtatnak át termelőeszközzé.” (Marx. A tőke. I. kötet. 645. old. Szikra. 1949.) Enélkül lehetetlen volna a társadalmi fejlődés, sőt éppen ez az anyagi alapja a társadalmi alakulatok általános fejlődésének. Eből azonban nem következik, hogy a régebbi társadalmi alakulatokra (az ősközösségre, a rabszolgatartó és a hűbéri társadalomra) a bővített újratermelés a jellemző. Ellenkezőleg, ezeket a társadalmakat az egyszerű újratermelés jellemzi: a termelés méretei évről évre csak igen lassan változnak, a termelőerők fejlődése vontatott, a termelés technikája csak lassan fejlődik, a népesség lassan növekszik. A bővített újratermelés a modern társadalmakat — a kapitalizmust és a szocializmust — jellemzi,

A társadalmi újratermelés egységes folyamata, mint ismeretes, különböző, egymással szorosan összefüggő mozzanatokot foglal magában: a szűkebben értelmezett termelést, az elosztást, a forgalmat és a fogyasztást. Ezek közül a szűkebben értelmezett termelés határozza meg valamennyi többi mozzanat természetét és kölcsönös viszonyát.

Éppen, mert az újratermelés ilyen átfogó, az újratermelés elmélete a marxista politikai gazdaságtan átfogó és betetőző elmélete.

Az újratermelés folyamatán a különféle társadalmi alakulatokban részint olyan gazdasági törvények uralkodnak, amelyek minden termelőmódban — esetleg több termelőmódban — egyaránt érvényesülnek, részint pedig olyanok, amelyek az illető termelőmód sajátos gazdasági törvényei. Ezért *a különféle termelőmódok újratermelési folyamatának vannak közös jellegzetességei, de mindegyiküknek sajátos a jellege, vagyis mindegyiküknek vannak olyan sajátosságai, amelyek gyökeresen megkülönböztetik őket a többi termelőmód újratermelésétől.* Így van ez a kapitalista és a szocialista újratermelés esetében is: vannak közös vonásaik, mégis gyökeresen különböznek egymástól.

1. A kapitalizmusban a termelés célja a profit (a modern kapitalizmusban a maximális profit). A profithajszá az újratermelés során az egyik oldalon a munkásosztály viszonylagos és abszolút elnyomorodását, a dolgozó parasztság nyomorbadóntását és tönkretételét, a másik oldalon a tőke koncentrációját és centralizációját, tehát mind nagyobb gazdagságnak kevesek kezében való összpontosulását eredményezi. A szocializmusban ellenben a termelés

célja a dolgozók mindinkább növekvő anyagi és kulturális szükségleteinek maximális kielégítése. Ezért az újratermelés során a termelés szakadatlan fejlődésének eredményeképp állandóan és gyorsan növekszik a társadalom tagjainak jóléte és kulturális színvonala.

2. A szocialista újratermelés — a kapitalista újratermelés anarchikus jellegével ellentétben — tervszerű. A szocialista állam — az alaptörvény és a tervszerű fejlődés törvénye követelményeinek figyelembevételével — tervszerűen meghatározza a nép-gazdaság fejlesztésének ütemét, a termelőágak arányát, a felhalmozás és a fogyasztás mértékét, az újratermelés egész folyamatát.

3. A tőkés újratermelés során — az alaptörvény hatására — kiéleződik a társadalmi jellegű termelés és a nagántőkés elsajátítás ellentmondása, a kapitalizmus alapellentmondása. A tőkés termelőviszonyok, amelyek eleinte teljes összhangban voltak a termelőerők jellegével, mindinkább fékezik a termelőerők fejlődését. Csakhamar egyre súlyosbodó túltermelési válságok szakítják meg a bővített újratermelés folyamatát, s később az újratermelés bővülése nagyon meglassul. A szocialista újratermelés során ellenben a kizsákmányolástól mentes szocialista termelőviszonyok teljes összhangban vannak, és az alaptörvény hatására teljes összhangban is maradnak a termelőerők jellegével, s előrelendítik a termelőerők fejlődését. A szocialista termelőmódban a gazdasági válságok ismeretlenek, s az újratermelés oly gyorsan bővül, hogy az a kapitalizmusban elképzelhetetlen. A XIX. század végén és az első világháború előtt a vezető tőkésorságok ipari termelése évenként át-

lagosan 2—4 százalékkal növekedett. Az általános válság korszakában az ipari termelés növekedése még lassúbbá vált, s 1917-től 1936-ig például az Egyesült Államokban évi 1 százalék, Angliában 0,9 százalék, 1929-től 1949-ig pedig az Egyesült Államokban körülbelül 2 százalék, Angliában 1,8 százalék volt. A Szovjetunió ipari termelése ellenben 1920-tól 1936-ig átlagosan évi 28,4 százalékkal, 1929 és 1949 közt pedig (a háború súlyos időszakát is számítva) évi 20 százalékkal növekedett. (Sepilov. A szocialista újratermelés. Előadás az SZKP pártfőiskoláján.)

4. Végül a kapitalista újratermelés során az alapellentmondás következtében kiéleződnek a tőkés terme-

lőviszonyok belső ellentmondásai, a város és a falu ellentéte, az imperialista országok és a gyarmatok ellentéte, az imperialista csoportok ellentétei, de elsősorban a proletariátus és a burzsoázia ellentéte, amely végül is a kapitalizmus forradalmi megdöntésére vezet. Ezzel szemben a szocialista újratermelés során megszi-
lárdul a baráti osztályok — a munkásosztály és a parasztság — valamint az értelmiség szövetsége. Az anyagi javak termelése mindinkább bővül, a termelőviszonyok mind fejlettebbek lesznek: az átmeneti szakaszban kiterjednek a szocialista termelőviszonyok, a szocializmusban pedig megvalósul a fokozatos átmenet a kommunizmusba.

2. Az anyagi javak újratermelése a szocializmusban

a) A szocialista társadalom nemzeti vagyona

Az összes anyagi javak (használati értékek), amelyek adott időpontban a társadalomnak vagy a társadalom egyes csoportjainak és tagjainak tulajdonában vannak, alkotják a *társadalom gazdagságát*. Ezek a használati értékek az újratermelésben való felhasználásuk szerint termelőeszközökre és fogyasztási cikkekre, eredetük szerint pedig a munka fölhalmozott termékeire és természeti kincsekre (föld, ásványok, vizek, erdők stb.) oszlanak. Minél kevésbé fejlett valamely társadalom, annál nagyobb részük van gazdagságában a természeti tárgyaknak, s minél fejlettebb, gazdagságának annál nagyobb hányada az emberi munkával teremtett termék.

A társadalmi gazdagság összesítve valójában nem mérhető, hiszen olyan különféle használati értékeket is tartalmaz, amelyek nem munkatermék-

kek s amelyeket nem lehet közös nevezőre hozni, tehát nem lehet összegezni és egybevetni. (A kapitalizmusban ugyan az ilyen használati értékeknek is van áruk, ez az ár azonban a legkülönbébb tényezők hatására alakul ki, s mivel nem az érték kifejezési formája, semmiféle megbízható támaszpontul nem szolgál és nem szolgálhat.)

Ellenben a társadalmi gazdagságnak az a része, amely fölhalmozott munkatermékekből áll, árutermelés esetén értékben (a kommunizmusban közvetlenül munkaórákban) mérhető, összegezhető. Társadalmi szempontból éppen e fölhalmozott munkatermékek gyarapodása (vagy esetleg csökkenése), s ennek nyilvántartása a legfontosabb.

A sok év munkájának eredményeként megteremtett és fölhalmozott összes munkatermékek, amelyek a társadalomnak vagy a társadalom egyes csoportjainak és tagjainak tu-

lajdonában vannak, alkotják a társadalmi (másszóval: nemzeti) vagyont. A szocialista társadalom nemzeti vagyónának alkotórészei:

1. A termelő állóalapok, amelyek magukban foglalják a tágabban értelmezett munkaeszközöket. Idetartoznak a gépek, a szerszámok, az üzemi felszerelések, az igás- és haszonállatok, az üzemi épületek, a kereskedelmi vállalatok épületei és berendezésük, a villamoserőművek, a talajjavítási és az öntözési, az erdőtelepítési és az erdőkihasználási létesítmények, az utak, a csatornák. Ezek a munkaeszközök állami vagy szövetkezeti-kolhoztulajdonban vannak.

2. A nem termelő állóalapok, amelyek hosszabb ideig szolgálják a nem termelő fogyasztást, például a kulturális, a szociális stb. intézmények épületei és berendezésük, továbbá a lakóházak. A nemzeti vagyonnak ez a része közvetlenül nem vesz részt a termelés folyamatában. A lakosság saját házainak kivételével ezeknek a nem termelő állóalapoknak nagyobbik része az állam, kisebbik része a kolhozok tulajdonában van.

3. A forgóalapok, vagyis a termelés folyamatában potenciálisan vagy valóban részvevő munkatárgyak, tehát az állami vállalatok, valamint a kolhozok és az ipari termelőszövetkezetek anyagkészletei, a vetőmag, a takarmány, a befejezetlen termelés és a befejezetlen építkezések. Idetartozik a hízásra fogott állatállomány és a növénykültúrák állománya.

4. A forgalmi alapok. Idetartoznak az állami vállalatok, a kolhozok, az ipari termelőszövetkezetek, továbbá a kereskedelem raktáraiban lévő késztermékkészletek. A forgalmi alapokat a gyakorlatban sokszor nem különböztetik meg a forgóalapoktól, hanem az utóbbiakhoz sorolják.

5. Az állami tartalékok és a kolhozok biztonsági tartalékai.

6. A lakosság személyes tulajdonában lévő ingóságok — bútorok, háztartási felszerelések, ruhaneműek és más vagyontárgyak. Nem soroljuk ide a lakóházakat, ezek ugyanis a nem termelő állóalapokhoz tartoznak.

A szocialista társadalom nemzeti vagyona különbözik a tőkés társadalom nemzeti vagyonától. A kapitalizmusban a nemzeti vagyon zöme a kizsákmányoló osztályok, mégpedig főként a leggazdagabb kizsákmányolók tulajdona, a nemzeti vagyon gyarapodása pedig a néptömegek elnyomódására vezető tőkefelhalmozás formájában történik. Például az Egyesült Államokban már 1922-ben a tulajdonosok 1 százalékanak kezében összpontosult a nemzeti vagyon 59 százaléka, Angliában pedig 1920—1921-ben a tulajdonosok 2 százalékanak birtokában volt a nemzeti vagyon 64 százaléka. (Petrov. Gazdaságstatisztika. 54. old. Szikra. 1954.) Kapitalista viszonyok közt különféle fiktív vagyonok keletkeznek: a nemzeti vagyon összegébe rendszerint beszámítják például a föld és az erdők „értékét” a járadék tőkésítése alapján, s az efféle fiktív vagyonnal fölnagyítják a nemzeti vagyont. A szocializmusban a nemzeti vagyon az egész nép vagy a kolhozok és más szövetkezetek tulajdona, vagypedig az állampolgárok személyi tulajdona. A fiktív vagyon a szocializmusban ismeretlen, a szocialista társadalom egész vagyona reális vagyon.

A Szovjetunióban 1936. évi adatok szerint a termelőalapok (tehát a termelő állóalapok és forgóalapok) 90 százaléka volt állami tulajdonban, 8,7 százaléka szövetkezeti tulajdonban, 1,1 százaléka a kolhoztagok személyi tulajdonában, 0,2 százaléka

pedig egyénileg dolgozó parasztok és kisiparosok tulajdonában. Magyarországon 1952 elején a termelő állóalapok 85 százaléka volt szocialista tulajdonban, 12 százaléka a kisáru-termelők és 3 százaléka a tőkések tulajdonában.

A szocialista társadalom nemzeti vagyona a szocialista felhalmozás eredményeképpen gyorsan növekszik. A Szovjetunió termelő állóalapjai például 1950-ben az 1913. évi színvonal nyolcszorosára növekedtek. Magyarország nemzeti vagyona — egyelőre még nem teljes statisztikai felmérés szerint — 1949-től 1952-ig, vagyis az ötéves terv három esztendeje alatt kerekén 25 százalékkal nőtt.

b) A társadalmi termék a szocializmusban

A nemzeti vagyon gyarapodásának forrása a társadalmi termék felhalmozásra kerülő része. De mi a társadalmi termék?

A társadalmi termék azoknak az anyagi javaknak az összessége, amelyeket meghatározott időszakban (rendszerint egy év alatt) termeltek. Tehát a társadalmi termék a társadalom nyersterméke (bruttó termék).

Marx az anyagi javak társadalmi újratermelési folyamatának elemzésekor a társadalmi termékből indult ki, s megmutatta, hogy ennek különféle alkotórészei az elosztás és a forgalom közvetítésével hogyan kerülnek felhasználásra, vagyis hogyan szolgálnak részint további termelésre, részint a munkások és a tőkések fogyasztására. Ily módon sikerült föltárnia az anyagi javak kapitalizmusbeli újratermelésének bonyolult mozgását. Ezzel olyan problémát oldott meg, amelyen az összes polgári köz-

gazdák hajótörést szenvedtek. Az anyagi javak szocializmusbeli újratermelésének vizsgálatakor Marxnak ezt a módszerét kell követnünk.

A társadalmi terméket azok a dolgozók termelik, akik az anyagi termelés különféle ágaiban termelő munkát végeznek. Az anyagi termelés legfontosabb ágai a szocializmusban: az ipar (mind a kitermelő, mind a feldolgozóipar), az építőipar, a mezőgazdaság, a szállítás és a távközlés egy része, valamint a kereskedelem.

A szállítás és a távközlés ugyan nem termel anyagi javakat, de amennyiben a termeléssel közvetlenül kapcsolatos teherszállítást és távközlést végez, tevékenysége a termelés közvetlen kiszolgálója és kiegészítője, tehát termelőtevékenység. Ami pedig a szocialista kereskedelmet illeti, ismeretes, hogy ez legnagyobb részben olyan munkát végez (raktározás, kiszerezés, osztályozás, csomagolás stb.), amely ugyancsak közvetlenül kiszolgálja és kiegészíti a termelést, tehát termelőmunka. Igaz, hogy a szocialista kereskedelem munkájának egyrésze az áruk értékalakjának megváltoztatásával függ össze, tehát ennek a kereskedelemnek is vannak tiszta forgalmi költségei, de ezek összehasonlíthatatlannul kisebbek, mint a kapitalista kereskedelemben, s tendenciájuk csökkenő. Mivel pedig a gyakorlatban számszerűen nem lehet szétválasztani a kétfajta tevékenységet, nem követünk el nagy hibát, ha a szocialista kereskedelem egész tevékenységét a termelőtevékenységhez számítjuk.

A szocialista társadalom tagjainak jelentős része nem az anyagi termelésben, hanem a kultúra, a szociális és az egészségügyi ellátás, a közigazgatás, a honvédelem területén dol-

gozik. Noha ezek a dolgozók nem végeznek termelő tevékenységet, munkájuk okvetlenül szükséges a szocialista társadalom fennállása, fejlődése, tehát az anyagi termelés szempontjából is.

A szocialista társadalmat a társadalmi termék folytonos és gyorsütemű növekedése jellemzi. A Szovjetunió társadalmi termékének értéke — az 1913. évi színvonalat 100-nak tekintve — 1940-ben 586, 1950-ben 944, 1952-ben 1145 volt.

c) A társadalmi termék természetbeli és értékbeli megoszlása

Vizsgáljuk meg, milyen részekre oszlik a társadalmi termék a szocializmusban?

A társadalmi termék természetbeli, azaz használati érték szerinti összetételének vizsgálatakor abból kell kiindulnunk, hogy a használati értékeknek két nagy csoportjuk van, s ezek az újratermelés szempontjából gyökeresen különböznek egymástól, nevezetesen a termelőeszközök és a fogyasztási cikkek csoportja. Gyökeres különbségük abban van, hogy a termelőeszközök az elhasznált termelőeszközök (a kapitalizmusban az állandó tőke) pótlására és szaporítására, a fogyasztási cikkek a társadalom tagjainak személyes fogyasztására szolgálnak. Ezért Marx — mint ismeretes — az egész társadalom termelését két nagy csoportra osztja: a termelőeszközöket termelő I. osztályra és a fogyasztási cikkeket termelő II. osztályra.

A társadalmi termék természetbeli alakja szerint a szocializmusban is két nagy részre, két nagy osztályra oszlik.

Az I. osztályba itt is a termelőeszközök tartoznak. Ezek ismét bekeverülnek a termelés folyamatába, vagyis a termelő fogyasztásba,

A II. osztályba tartoznak a fogyasztási cikkek. Ezeket fogyasztják el egyénileg vagy közösen, vagyis ezek nem-termelő fogyasztásra kerülnek.

Az egyes termékek természetbeli alakja többnyire eleve megszabja, hogy az illető termékek termelőeszközként vagy fogyasztási cikként kerülnek-e felhasználásra. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy bizonyos termékek — például a szén, az olaj, a hús, a tej stb. — mindkét felhasználásra alkalmasak. Továbbá: több termelőágat nem lehet egészen az I. vagy a II. osztályba sorolni. Például a mezőgazdaság részben az I., részben a II. osztályba tartozik. Vagy a különféle iparágakat — mint ismeretes — A és B csoportba soroljuk, aszerint hogy termelőeszközöket vagy fogyasztási cikkeket gyártanak-e. De ez a csoportosítás sem felel meg pontosan az I. és a II. osztálynak, mert az A csoportba sorolt egyes iparágak termékeinek egyrésze a II. osztályba tartozik (például a háztartásokban fölhasznált szén), a B csoportba sorolt iparágak termékeinek egy kis része pedig az I. osztályba tartozik (például a fotokémiai iparnak a termelésben fölhasznált termékei). Az I. vagy a II. osztályba tartozást végső soron a szóbanforgó termék valóságos felhasználása dönti el.

A társadalmi terméknek ez a használati érték szerinti — I. és II. osztályba tartozó termékekre való — felosztása azért fontos, mert az egyes termékek természetbeli alakja volta-kép — a már említett kivételekkel — meghatározza felhasználásuk módját. Mivel a társadalmi termelés I. osztályának valamennyi terméke termelőeszköz, a II. osztály valamennyi terméke pedig fogyasztási cikk, s mivel az I. osztály dolgozói-

nak szükségük van fogyasztási cikkekre, a II. osztálynak pedig termelőeszközökre, az újratermelés folyamán a két osztály közt sor kerül termékeik cseréjére. Ha ebben a felosztásban vizsgáljuk az újratermelés egész menetét, föltárul a két osztály bonyolult kölcsönös kapcsolata.

A két osztály termelésének aránya a szocialista újratermelés legfontosabb aránya. Ez az arány a fejlődés során — mint tudjuk — eltolódik az I. osztály, vagyis a termelőeszközök termelésének javára, mert a termelőeszközök termelése — hosszabb időszakot tekintve — szükségképpen gyorsabban növekszik, mint a fogyasztási cikkeké. Ennek az az oka, hogy a bővített szocialista újratermelés fejlődő technika alapján valósul meg. Ez a fejlődő technika a munkatermelékenység növekedésének egyik legfontosabb tényezője. A technika fejlődésével csökken a termékegység előállításához társadalmilag szükséges munkaráfordítás, de nő a holtmunka (az elhasznált termelőeszközökben megtestesült munka) aránya a fölhasznált eleven munkához képest. Igaz, hogy a termék előállításához fölhasznált gépeket és anyagokat is mind termelékenyebb munkával, tehát „olcsóbban” termelik, hogy a gépek egyre tökéletesebbek és tartósabbak, hogy az anyaggal való takarékoskodás mind eredményesebb, s ezért csökken a termékegység előállításához szükséges holtmunka mennyisége, de ez nem változtat a holtmunka növekvő arányán. A fölhasznált holtmunka aránya természetesen nemcsak az egyes termékekben növekszik, hanem éppen ezáltal a társadalmi termékben és ennek mindkét osztályában is.

A fölhasznált holtmunka mind nagyobb aránya a társadalmi termékben megköveteli, hogy a termelőesz-

közök (tehát az I. osztály) termelése gyorsabban növekedjék, mint a fogyasztási cikkeké (tehát a II. osztályé). A termelőeszközök (elsősorban a munkaeszközök) termelésének gyorsabb növelése teremti meg az anyagi alapot arra, hogy a szocialista termelés minden ágában kiterjedten alkalmazzuk a legújabb technikát, rendszeresen emeljük a munka termelékenységét, s állandóan növeljük a termelést.

A termelőeszközök termelésének gyorsabb növekedésével kapcsolatban megjegyezzük, hogy a szocialista társadalomban ezzel egyidejűleg a fogyasztási cikkek termelése is állandóan és gyorsan növekszik, hiszen a termelőeszközök termelése nem öncél, hanem a fogyasztási cikkek termelését szolgálja; továbbá: a két osztály termelésnövekedésének ütemkülönbsége függ a történelmi és az egyéb körülményektől. Például a szocialista iparosítás időszakában nyilvánvalóan más az ütemkülönbség, mint a hatalmas szocialista ipar megteremtése utáni időszakban. Végül az is előfordulhat, hogy ha a termelőeszközök termelése bizonyos ideig túlságosan előretört, egyideig a fogyasztási cikkek termelését kell gyorsabban növelni. Például a mi 1954. évi tervünk az iparban az A csoport termelésének 2 százalékos csökkenését és a B csoport termelésének mintegy 16 százalékos növekedését irányozza elő az előző évhez képest.

De a társadalmi termék a szocializmusban — ahol még van árutermelés — érték szempontjából is különböző részekre oszlik.

Ismeretes, hogy a kapitalizmusban a társadalmi terméket tőkés termelőviszonyok közt termelik, s ezért a társadalmi termék értéke három részre oszlik: az egyik rész megfelel

az elhasznált állandó tőke, azaz az év folyamán elhasznált termelőeszközök értékének, a másik rész fedezi az elhasznált változó tőke értékét, a harmadik rész pedig az értéktöbblet. Tehát az évi társadalmi termék értéke: $c + v + m$.

A szocializmusban a társadalmi termék értékrészei a következők:

1. Az az értékrész, amelyet az anyagi termelés dolgozói az év során munkájukkal átvittek az előállított termékre vagy röviden: az elhasznált termelőeszközök értéke. Ez az értékrész az elhasznált termelőeszközök pótlására szolgál.

2. Az az értékrész, amelyet az anyagi termelés dolgozóinak közvetlenül önmaguk számára végzett munkája alkotott. Ezt az értékrészt ezek a dolgozók közvetlenül megkapják munkabér, illetve kolhozparaszti jövedelem formájában, s egyéni szükségleteik kielégítésére fordítják.

3. Az az értékrész, amelyet az anyagi termelés dolgozóinak a társadalom számára végzett munkája alkotott. Ez az értékrész — amely egyébként a szocialista társadalom tiszta jövedelme — a termelés bővítésére és egyéb társadalmi szükségletek kielégítésére szolgál.

Természetesen nemcsak a társadalmi termék értéke oszlik három részre, hanem minden termék értéke, továbbá az egyes termelési ágak termékének, valamint az I. és a II. osztály külön-külön számított termékének az értéke is.

A társadalmi termék értékének ez a hármas felosztása — mint látjuk — formája szerint hasonló a társadalmi termék értékének $c + v + m$ -re való kapitalizmusbeli felosztásához. De az egyes értékrészek társadalmi-gazdasági természetűe a szocializmusban egészen más. A „c” a kapitalizmusban az elhasznált állan-

dó tőke átvitt értékét jelenti; a szocializmusban — ahol nincs tőke — ehelyett olyan értékrésszel van dolgunk, amely társadalmi tulajdonban lévő termelőeszközök átvitt értéke. A „v”-n a kapitalizmusban az elhasznált változó tőke, vagyis a munkaerő ellenértékét értjük, a szocializmusban pedig — ahol a munkaerő nem áru — az az értékrész felel meg ennek, amelyet az anyagi termelés dolgozói közvetlenül önmaguknak termeltek, s közvetlenül megkapnak végzett munkájuk szerint. Az „m” a kapitalizmusban a tőkések által kisajátított értéktöbbletet jelenti, de a szocializmusban a társadalmi termék értékének ez a része a társadalomnak fenntartott értékrész (a társadalom tiszta jövedelme), amelyet az egész társadalom javára fordítanak, amely tehát közvetve szintén a dolgozóké.

d) **A társadalmi termelés I. és II. osztálya közt és az egyes osztályokban lebonyolódó csere**

Hogy a társadalmi termék különféle részei rendeltetésüknek megfelelő felhasználásra kerüljenek, tehát használati értékük és értékük reálizálódjék, cserének (átváltásnak) kell végbemennie a *társadalmi termelés I. és II. osztálya közt és a két osztályban*.

Először csere történik az I. osztályban, az osztály különféle termelői közt. Ennek a cserének az a célja, hogy az I. osztály szocialista vállalatai egyrészt pótolják elhasznált termelőeszközeit, másrészt megszerezzék a termelés bővítéséhez szükséges termelőeszközöket. Például a szénbányászat tüzelőanyagot ad a gépgyártásnak, s gépi berendezést kap tőle, a kohászat fémeket ad az építőiparnak, s szén használ fűl a fémolvasztáshoz stb.

A termelőeszközök cseréje az állami szektorban nem árucserre formájában történik. Ezek a termékek az anyagi-műszaki ellátás szervezetén keresztül közvetlen elosztásra kerülnek, s csak az áru külső burkát őrzik meg.

A termelőeszközök kisebbik része az állami szektor és a kolhozok közt, esetleg az egyes kolhozok közt cserélődik ki. Ez a csere árucserre formáját ölti.

Másodszor csere történik a II. osztályban, ennek az osztálynak a különféle termelőágai közt. A II. osztály termékei fogyasztási cikkek. Tehát a II. osztálybeli cserének az a célja, hogy ennek az osztálynak a dolgozói hozzájussanak a nekik szükséges fogyasztási cikkekhez. Ez a csere úgy megy végbe, hogy a II. osztályban termelt fogyasztási cikkek egyrészét ennek az osztálynak a munkásai és alkalmazottai, továbbá a kolhozparasztnak pénzbeli jövedelmükért megvásárolják, tehát ezek a termékek áruvá válnak. A kolhozok által termelt fogyasztási cikkek bizonyos hányadát az illető kolhozban fogyasztják el, tehát ezek a cikkek nem válnak áruvá.

Harmadszor csere történik az I. és a II. osztály közt. Vajjon miért szükséges ez, s mi kerül itt cserére? A II. osztálynak a termelése folytatásához és bővítéséhez termelőeszközökre van szüksége, de minden terméke fogyasztási cikk. E cikkek egyrészét tehát el kell cserélnie az I. osztály termékeire (termelőeszközökre). Hasonlóképpen: az I. osztálynak a termelés folytatásához és bővítéséhez — dolgozói részére — fogyasztási cikkek kellenek, de az I. osztály minden terméke termelőeszköz. E termelőeszközök egyrészét tehát el kell cserélnie a II. osztály termékeire (fogyasztási cikkekre);

Hogy a két osztály közt a csere zavartalanul lebonyolódhassék, s ezáltal a cserére szánt termékek értéke és használati értéke realizálódhassék, elsősorban annak a legfontosabb aránynak kell meglelnie, amelyet Marx tárt föl újratermelési elméletében, s amely — mint tudjuk — egyszerű újratermelés esetén azt követeli, hogy az I. osztály által cserére kínált $I. v + m$ egyenlő legyen a II. osztály által cserére kínált II. c-vel. A szocializmusban természetesen gyökeresen megváltoznak a marxi formula mögött rejlő társadalmi-gazdasági viszonyok. De maga az $I. v + m = II. c$ formula — mint Lenin hangsúlyozta — érvényes marad, s a szocializmusban is, a kommunizmusban is kifejezi a két osztály termelésének kölcsönös kapcsolatát. Bővített újratermelés esetén is ugyanez a helyzet. De ez esetben a kapitalizmusban az I. osztály által cserére kínált termelőeszközök értéke már nem $v + m$ -ből tevődik össze, hanem az I. osztály elhasznált változó tőkéjének ellenértékéből (I. v), továbbá a változó tőke növelésére fordítandó értéktöbbletrészből (I. m_p) és az I. osztály tőkéseinek személyes fogyasztására kerülő értéktöbbletrészből (I. m_k); a II. osztály által cserére kínált fogyasztási cikkek értéke pedig már nem II. c, hanem össze tevődik a II. osztályban elhasznált állandó tőke értékéből (II. c) és az állandó tőke növelésére fordítandó értéktöbbletrészből (II. m_c). A szocializmusban — mint már mondtuk — az állandó tőke értéke helyébe a termelőeszközök értéke, a változó tőke ellenértéke helyébe az anyagi termelés dolgozói által munkájukért közvetlenül kapott érték, a tőkések értéktöbblete helyébe pe-

dig a társadalom tiszta jövedelme lép.

Egy dolgot azonban itt meg kell jegyeznünk: az újratermelés marxíj sémai szerint a termékek árában — tehát a két osztály közt cserére kerülő termékek árában is — megtérül e termékek teljes értéke (illetve termelési ára). Ennek a szocializmusban nem kell így lennie. Lehetséges, s a gyakorlatban így is van, hogy a termelőeszközök árát általában értékük alatt állapítjuk meg, következésképp a termelőeszközök termelésekor alkotott új érték egyrésze a fogyasztási cikkek árában realizálódik. Ez azért lehetséges, mert egyrészt a szocializmusban a termelőeszközök zöme csak külsőleg őrzi meg az áruformát, de valójában nem áru, másrészt az értéktörvény működése általában alá van rendelve a tervszerű fejlődés törvényének, valamint a szocializmus gazdasági alaptörvényének, s az árakat e törvények követelményeihez képest szükség esetén el-térítjük az értékektől.

A társadalmi termék termelésekor az említett legfontosabb arányon kívül természetesen sok más arányt is meg kell tartani. Például arányosságnak, összhangnak kell lennie az ipar és a mezőgazdaság termelése közt, a kitermelő- és a feldolgozóipar közt, az egyes termelőágak közt, a termelés és a szállítás közt stb. Ezt az összhangot a tervezés során különféle népgazdasági mérlegek elkészítésével biztosítjuk. E mérlegek közt különösen fontos a társadalmi termék-mérleg.

A társadalmi termék-mérleg egyik oldala a *termelést* (illetve a társadalmi terméket) egyrészt I. és II. osztályra bontja föl, másrészt az anyagi

termelés egyes ágaira, vagyis megmutatja, hogy az I. és a II. osztály, továbbá az anyagi termelés egyes ágai külön-külön mekkora értékkel járultak hozzá a társadalmi termékhez. A másik oldal, a *felhasználás oldala* azt részletezi, hogy az I. és a II. osztályban, valamint az anyagi termelés egyes ágaiban külön-külön megtermelt értékösszegekből hol, mennyi kerül felhasználásra.

e) A társadalmi termék és benne a nemzeti jövedelem elosztása és felhasználása

Láttuk, hogy a társadalmi termék különféle természetbeli és értékbeli alkotórészeinek más és más rendeltetésük, más és más a céljuk a társadalmi újratermelés folyamatában. A társadalmi újratermelési folyamat csak akkor mehet végbe zavartalanul, a termékek értéke és használati értéke csak akkor realizálódhatnak simán, ha a társadalmi termék különféle természetbeli és értékbeli alkotórészeinek arányai megfelelők.

A kapitalizmusban a konkurrencia és a termelési anarchia viszonyai közt a termelőágak objektíve szükséges arányait folyton megsértik, s az arányosság csak az állandó aránytalanságokon keresztül, az ingadozások vak *átlagaként* tör utat. De a kapitalizmusban — a termelés határtalan bővítésére irányuló törekvés és a tömegek fizetőképes keresletének korlátozottsága közt lévő ellentmondás következtében — szükségszerűen megsértik a termelés és a fogyasztás arányát is. Ezért a tőkés termelés alapproblémája a társadalmi termék realizálása. A kapitalizmus fejlődése elkerülhetetlenül aránytalanságokat szül, az újratermelés menetének felborítására vezet, megrázkódtatásokkal és válságokkal jár.

A szocializmusban a termelőeszkö-

zők nem áruk, tehát velük kapcsolatban — helyes tervezés esetén — realizálási probléma nem vetődhet föl, a tervszerűen termelt termelőeszközök tervszerű elosztás, nem pedig valóságos adás-vétel útján jutnak el rendeltetési helyükre. Másképp áll a dolog a fogyasztási cikkekkel, amelyek a szocializmusban is megtartják árjellegüket. A termelés és a forgalom tervezése ugyan a szocialista termelés *áruira* is kiterjed, de a kolhozcsoporthulajdon, az áruforgalom „... akadályozzák az állami tervezést abban, hogy az egész népgazdaságot, különösen a mezőgazdaságot, teljesen átfogja”. (Sztálin. A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. 67—68. old. Szikra. 1953.) A kolhoztulajdon miatt már a kolhozok termelése sem olyan részletes, utasításjellegű tervek szerint történik, mint az állami vállalatoké. De ezenkívül az egyes kolhozok termékeik tulajdonosaiként — az állam iránti kötelezettségeik teljesítése után — szabadon rendelkeznek termékeikkel, elfogyaszthatják, elraktározhatják, a felvásárló szervezetnek eladhatják vagy a kolhozpiacra értékesíthetik e termékeket. Ezért pénzbevételeik is meglehetősen eltérően alakulhatnak, s ennek megfelelően a különféle ipari fogyasztási cikkek iránt nagyobb vagy kisebb keresletet támaszthatnak. Ilyen körülmények közt a szocialista állam a társadalmi termék árurészének mozgását nem tervezheti és nem követheti olyan pontosan, mint a termelőeszközökét. Az áru használati értékének és értékének ellentmondása megnyilvánulhat bizonyos részleges realizálási problémákban, például abban, hogy egyes kolhozok — miután a kolhozpiacra nem tudják a kívánt árat elérni — elraktároz-

zák termékeiket, s természetesen ennyivel kevesebb iparcikket vásárolnak.

Sosem szabad azonban elfelejtenünk, hogy a szocializmus árutermelése az árutermelés különleges fajtája, amelynek az egyesült szocialista árutermelők áruival van dolga. Tehát az egész szocialista újratermelés — az áruké is — a szocializmus gazdasági alaptörvényének, továbbá a népgazdaság tervszerű fejlődése törvényének hatása alatt megy végbe. Ezért mentes a kapitalista újratermelés elmentmondásaitól, s ha helyenkint és esetenként keletkezik is áru realizálási nehézség, a realizálási problémát mint olyat nem ismeri, s mentes a túltermelési válságoktól. Ez egyik legnagyobb előnye a kapitalista újratermeléssel szemben.

Hogy a szocialista újratermelés zavartalan legyen, nemcsak a társadalmi termék termelésének kell tervszerűnek lennie, hanem *elosztásának és felhasználásának* is. A társadalmi termék elosztása és felhasználása a szocializmus gazdasági alaptörvényének megfelelően történik.

A szocialista újratermelés folyamata elsősorban megköveteli, hogy a társadalmi termékből tervszerűen pótoljuk az elhasznált termelőeszközöket. Ez különbözőképpen történik, attól függően, hogy álló- vagy forgó-alapokról van-e szó. Ismeretes, hogy a forgóalapok egyetlen termelési periódusban elhasználódnak, s értéküket ez idő alatt a terméknek teljesen átadják, tehát a következő termelési periódushoz a társadalmi termékből mind természetben, mind értékben teljesen pótolni kell és lehet őket. A termelő állóalapok ellenben csak több termelési periódusban használódnak el, s értékük csak apránként megy át a termék értékebe. Ezért

csak hosszabb időközönként szorulnak természetbeli pótlásra (megújításra). Megújításuk egyrészt úgy történik, hogy a gép, az épület stb. elhasznált alkatrészeit kicserélik (generáljavítás), másrészt úgy, hogy a gépet, az épületet új példányokkal helyettesítik. Az egyes gépek, épületek megújítására különféle időpontokban (más-más években) kerül sor, hiszen használatuk más és más időpontban kezdődött, s különböző élettartamúak. Az állóalapok értékbeli pótlása az évek során felgyülemelő értékcsökkenési leírásukból (amortizációjukból) történik. Tehát a társadalmi terméknek tartalmaznia kell az illető évben elhasznált állóeszközök értékét és az ennek megfelelő termékeket megfelelő természetbeli alakban.

Tehát a társadalmi termék egyik része az elhasznált termelőeszközöket (termelési álló- és forgóalapokat) pótolja. A társadalmi termék fennmaradó része a nemzeti jövedelem anyagi tartalma. *A nemzeti jövedelmet alkotó termékmennyiség az év során újonnan kifejtett munkát testesíti meg. Értékben kifejezve tehát a nemzeti jövedelem az év során megtermelt új értéket jelenti.*

Bár a nemzeti jövedelem termék-halmaz, amely fogyasztási cikkeket és termelőeszközöket tartalmaz, a szocializmusban — ahol megmaradnak az áru- és a pénzviszonyok — mégsem osztható el közvetlenül, természetben. Ezért a nemzeti jövedelem elosztása javarészt pénzjövedelmek révén történik.

A nemzeti jövedelem elsőleges elosztása magukban a termelő vállalatokban, a nemzeti jövedelem termelési helyén történik. Itt keletkeznek az *eredeti jövedelmek*, amelyeknek legfontosabb fajtái a következők: az

anyagi termelésben foglalkoztatott munkások és alkalmazottak bére, az állami vállalatok forgalmi adója és nyeresége, a kolhoztagok munkaegység szerinti jövedelme, a háztáji gazdaságból származó kolhozparaszti jövedelem, a kisipari termelőszövetkezetek tagjainak jövedelme, a kolhozok és a kisipari szövetkezetek jövedelmének a tagok közt ki nem osztott része. Az eredeti jövedelmek összege a nemzeti jövedelemmel egyenlő.

Az eredeti jövedelmek további elosztása, vagyis újraelosztása, főképp az állami költségvetés útján történik. A szocialista állam ugyanis vállalkozásainak forgalmi adóját teljesen, nyereségét pedig részben a költségvetésbe összpontosítja, s ugyancsak a költségvetésbe koncentrálja a kolhozokból és a kisipari szövetkezetekből befolyó adókat, valamint a lakosság adóit.

A szocialista állam a költségvetésbe összpontosított nemzeti jövedelemrészlet aztán ismét szétosztja, hogy elláthassa megfelelő eszközökkel a nem termelő szférákat (tehát fedezhesse a szociális, a kulturális, az igazgatási, a honvédelmi kiadásokat), s biztosíthassa a termelés tervszerű bővítését.

A szocialista nemzeti jövedelem tervszerű felhasználása az elosztás és az újraelosztás révén valósul meg.

Felhasználás szempontjából a nemzeti jövedelem a szocializmusban két nagy részre oszlik: a felhalmozási alapra és a fogyasztási alapra.

A *felhalmozási alap* a termelő és a nem termelő állóalapok, valamint a forgó- és a forgalmi alapok növelésére, továbbá állami tartalékok, a kolhozokban pedig biztonsági tartalékok növelésére szolgál. A felhalmozási alap a Szovjetunióban a leg-

utóbbi évek során a nemzeti jövedelemnek mintegy 25 százalékát tette ki, s belőle 6 százalékot fordítottak a tartalékok növelésére. Nálunk 1953-ban a felhalmozási alap 25 százalék volt, de 1954-ben — az élet-színvonal gyorsabb emelése és az e téren elkövetett hibák kijavítása végett — 18 százalékra csökken. A felhalmozási alap alkotóelemei főként a termelés bővítésére szolgáló termelő-eszközök és a különféle, nem termelési célokat szolgáló épületek, de hozzátartoznak azok a fogyasztási cikkek is, amelyekkel a társadalom átmenő készleteit növelik a lakosság számának növekedése és a fogyasztás színvonalának emelkedése miatt.

A *fogyasztási alap* túlnyomórészt a lakosság személyes fogyasztásának fedezésére szolgál. A fogyasztási alaphoz ehhez a részéhez tartoznak elsősorban azok a fogyasztási cikkek, amelyeket a lakosság jövedelméből áruként megvásárol, valamint amelyeket a kolhozparasztnak kolhozuk és háztáji gazdaságuk termékeiből elfogyasztanak. Idetartozik továbbá a lakosság által elfogyasztott fűtőanyag, gáz, villamosenergia és a lakáshasználat (a lakóházak amortizációja). Végül a lakosság személyes fogyasztásához számít az egészségügyi, a szociális és a kulturális intézmények folyó anyagfogyasztása (élelmiszerek, gyógyszerek, fűtőanyagok, villamosenergia, tanszerek stb. fogyasztása). Ezek az intézmények ugyanis a lakosság személyes anyagi és kulturális szükségleteit elégítik ki.

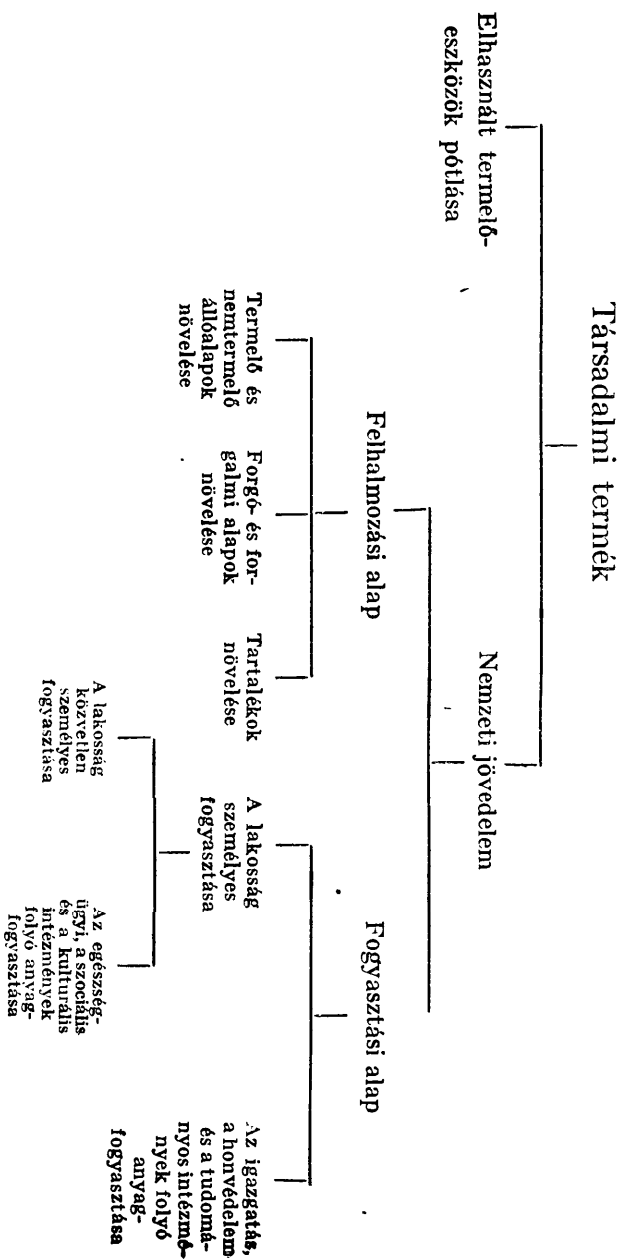
A fogyasztási alap másik, az előzőnél jóval kisebb részét az általános igazgatás, a honvédelem és a tudományos intézmények folyó anyagellátására fordítják. Ez az anyagfelhasználás nem tartozik a lakosság személyes fogyasztásához, mert bármily fontosak is ezek az

intézmények, nincsenek közvetlen kapcsolatban a lakosság személyes szükségleteinek kielégítésével.

A szocializmusban a nemzeti jövedelem legnagyobb része, csaknem $\frac{3}{4}$ -e a dolgozók személyes szükségleteinek kielégítésére szolgál, s a többi része is a dolgozók javát szolgálja. Nálunk az egész fogyasztási alap részesedése a nemzeti jövedelemben az 1953. évi 75 százalékról 1954-ben 82 százalékra emelkedik, s különösen megnő a lakosság közvetlen, egyéni fogyasztása; a nemzeti jövedelem 58 százalékáról 70 százalékára. Ezzel szemben például az Egyesült Államokban a dolgozók 1950 folyamán a nemzeti jövedelemnek mintegy 45 százalékát (a termelő munkát végző dolgozók 27,1 százalékát) kapták meg, a többi a kizsákmányolottnak jutott. (*Palcev*. A tőkés társadalom nemzeti jövedelmének elméleti kérdései. MSZKSZ 1954. 1. sz. 41. old.)

A szocialista társadalmat a nemzeti jövedelem gyors növekedése jellemzi. A Szovjetunióban az első három ötéves terv során a nemzeti jövedelem átlagos évi növekedése 16 — 20 százalék volt, s az ötödik ötéves terv idején a nemzeti jövedelem több mint 60 százalékkal fog emelkedni. Az Egyesült Államokban ellenben a nemzeti jövedelem évi átlagos növekedése általában nem haladta meg a 4 százalékot, Angliában a 3 százalékot. Az ellenforradalmi Magyarországon a nemzeti jövedelem különösen lassan, 10 év alatt (1928—29-től 1938—39-ig) csupán évi 1,7 százalékkal nőtt. Ezzel szemben mi a hároméves terv idején megkétszereztük nemzeti jövedelmünket, s bár az ötéves tervben előirányzott 130 százalékos emelés túlságosan feszítettnek bizonyult, s ezért 1954-ben átmenetileg meg kell elégednünk a

A társadalmi termék felhasználása a szocializmusban

nemzeti jövedelemnek csupán 3—4 százalékos növekedésével, még ez a növekedés is kétszer olyan gyors, mint a Horthy-korszak nemzeti jövedelmének növekedése.

A nemzeti jövedelem gyors növekedésének legfontosabb oka a kizsákmányolástól mentes szocialista termelőviszonyokban, a termelőviszonyok és a termelőerők jellegének összhangjában gyökeredzik. A gyors növekedés két legfontosabb tényezője pedig: a termelésben dolgozók létszámának folytonos emelkedése és a munka termelékenységének növekedése. Az utóbbi egyebek közt annak is eredménye, hogy a termelésben dolgozók szakképzettsége, kultúrája állandóan növekszik.

f) A szocialista felhalmozás

A bővített szocialista újratermelésnek a felhalmozás a forrása. Szocialista felhalmozáson azt értjük, hogy a társadalom tiszta jövedelmének egyrészét (vagyis a társadalomnak fenntartott termék egyrészét) a termelés álló- és forgóalapjainak bővítésére, a nem termelő állóalapok növelésére és tartalékok képzésére használjuk föl.

A termelő és a nem termelő állóalapok növelése beruházások útján valósul meg. A beruházások zöme termelő beruházás. Termelő beruházásról a gyakorlatban akkor beszélnek, ha új munkaeszközöket állítanak be a termelésbe (vagy a meglévőket jelentősen átalakítják), attól függetlenül, hogy az új munkaeszköz csak az elkopott régít pótolja-e vagy valóban újat, többletet jelent-e. Tehát a termelő beruházásoknak nem a teljes összege jelent állóalaphnövekedést, mert ez az összeg az elhasznált állóalapok pótlására szolgáló értékmenyiséget is tartalmazza.

Ezért e beruházások egyrésze az amortizációs alaphól fedeződik. Helytelen volna azonban, ha úgy gondolnánk, hogy az amortizációs alaphól fedezett beruházás semmiképp sem jelenthet állóalaphnövekedést, tehát termelésnövekedést. Már Marx rámutatott, hogy mivel a munkaeszközöket csak több termelési periódus után kell pótolni, a közbenső időben az amortizációs alapot más célra, a termelés bővítésére lehet felhasználni. Az amortizáció továbbá azzal is elősegíti a termelés bővítését, hogy a munkaeszközöket gyártó iparágak műszaki fejlődése folytán az amortizációs alaphól az elkopottaknál több vagy hatékonyabb munkaeszközt lehet beszerezni. Ily módon az amortizációs alap felhalmozási alappá, a bővített újratermelés nem jelentéktelen forrásává válik.

A kapitalizmusban a felhalmozás forrása a dolgozó tömegek kizsákmányolása, más országok népeinek legigázása és kirablása, a háború és az ezzel kapcsolatos hadisarc. A szocialista felhalmozás nem ilyen szennyos és véres forrásokból táplálkozik. A szocialista felhalmozás forrása a szocialista társadalom tiszta jövedelme, vagyis az anyagi termelés dolgozóinak a társadalom számára végzett munkája.

A szocialista gazdaság tervszerű jellege, a kapitalista pazarlás és veszteségek kiküszöbölése, a kizsákmányolók élődsi fogyasztásának megszüntetése, a dolgozók szocialista viszonya a munkához olyan magas színvonalú felhalmozást tesz lehetővé, amely elérhetetlen a tőkés termelőmód számára. A nemzeti jövedelem felhalmozásra kerülő hányada az Egyesült Államokban 1921-től 1929-ig átlagosan mintegy 10 százalékos volt, az 1929-től 1938-ig terjedő

időszakban pedig csak 2 százalék. (Palcev. I. m. MSZKSZ. 1954. 1. sz. 42. old.) Magyarországon 1928 és 1937 közt évi átlagban a nemzeti jövedelmek csupán 3,9 százalékát fordították beruházásokra. A Szovjetunióban ellenben — mint már említettük — a felhalmozás aránya 25 százalék körül volt és van, s hasonló az arány a szocializmust építő népi demokráciákban is.

De a szocializmusban a felhalmozásnak ez a magas színvonala nem öncél. Eszköz arra, hogy a termelés gyors bővítésével, valamint a szo-

ciális és a kulturális rendeltetésű létesítmények fejlesztésével mind magasabb színvonalon lehessen kielégíteni a dolgozók anyagi és kulturális szükségleteit. A kapitalista felhalmozás általános törvénye szerint a hatalmas vagyonoknak egyesek kezében való felhalmozódása a dolgozó tömegek fokozódó nyomorával jár együtt, a szocialista felhalmozás törvényének érvényesülése ellenben azt eredményezi, hogy gyorsan nő a szocialista társadalom nemzeti vagyona, s ezzel együtt a nép anyagi és kulturális jóléte.

3. A munkaerő újratermelése

Eddig a szocialista újratermelést mint anyagi javak újratermelését vizsgáltuk. De a társadalmi újratermelés folyamata magában foglalja a munkaerő újratermelését is, amely minden társadalomban ugyancsak sajátos jellegű.

Marx a mezőgazdaságról megjegyzi, hogy ott „a gazdasági újratermelési folyamat, bármilyen is sajátos társadalmi jellege..., mindig egybefonódik egy természeti újratermelési folyamattal“ (Marx. A tőke II. kötet. 365. old. Szikra. 1953.), tudniillik a növényi és az állati szervezetek biológiai újratermelésével. Hasonlóképpen a munkaerő gazdasági újratermelési folyamata összefonódik az ember biológiai újratermelésével. A munkaerő gazdasági újratermelési folyamata ugyanis annyit jelent, hogy a termelésben elhasznált munkaerő pótlódik, sőt a társadalmi-gazdasági fejlődés során növekszik az anyagi javak újratermelésének folyamatában résztvevő munkaerő létszáma és termelési tapasztalata, ügyessége, tudása.

Ezért a munkaerő gazdasági újratermelésének alapproblémája az

anyagi javak újratermelésére alkalmas és az e folyamatba bevont népesség alakulása. Ismeretes, hogy a népesség alakulását a termelőmód határozza meg. De a népesség alakulása egyszersmind visszahat a termelőmód fejlődésére.

A tőkés termelőmód legfontosabb hatása a népességre, hogy a tőkés felhalmozás következményeként fölös számú népesség keletkezik. Ez a fölös népesség nem valamiféle biológiai „túlszaporodás“ következménye, mint ahogyan az embergyűlölő malthuziánusok és neomalthuziánusok a kapitalizmus védelmében elhitetni szeretnék, hanem a gazdaság tőkés alapon megvalósuló fejlődésének szükségszerű terméke. „A munkásnépesség — írja Marx — az általa létrehozott tőkefelhalmozással együtt növekvő terjedelemben termeli azokat az eszközöket, amelyek őt magát viszonylag fölös számúvá teszik. A tőkés termelőmód sajátoságos népesedési törvénye ez, mint ahogy valóban minden egyes történelmi termelőmódnak megvan a maga külön, történelmileg érvényes népesedési törvénye. Elvont népese-

dési törvényük csak a növényeknek és az állatoknak van, ha az ember történelmileg be nem avatkozik." (Marx. A tőke. I. kötet. 683—684. old. Szikra. 1949.)

A tőkés termelőmód további hatása a népeiségre, hogy a kapitalizmus fejlődésének bizonyos fokától csökken a lakosság növekedési üteme. Ez a csökkenés a születési arányszám csökkenésének a következménye, s az európai országokban és az Amerikai Egyesült Államokban már a XIX. század második felében megkezdődött, de az első világháború után méginkább fokozódott. A tőkésországokban a születési arányszám csökkenésének okai sem biológiai, hanem csakis társadalmi-gazdasági jellegűek. Ezek az okok: az élet bizonytalansága, a válságok, a krónikus munkanélküliség, az elnyomorodás. Közben máig is megvan az a Marx által megállapított tény, hogy a születési arányszám a lakosság legnyomorultabbul élő rétegeiben nagyobb, mint a jobbmódúaknál. (Lásd: A tőke. I. kötet. 696. old.)

Teljesen másként hat a szocialista termelőmód a népeiségre. A kapitalizmus népesedési törvénye itt nem érvényes. A szocialista termelőviszonyok közt megszűnt a lét bizonytalansága, a dolgozó tömegek életszínvonalja állandóan emelkedik, az élet egész tartalma átalakult, s ezért a lakosság száma gyors ütemben növekszik. A szocialista rendszer egyetemesen biztosítja az egész munkaképes lakosság teljes foglalkoztatottságát, s örökre elúzi a munkanélküliség rémét. A lakosság gyors szaporodása, a megbetegedések és a halálozások csekély arányszáma, a munkaképes emberek teljes és képességüknek megfelelő foglalkoztatása —

ez a népesedés szocialista törvényének lényege.

1926-tól 1939-ig a Szovjetunió lakosságának évi átlagos tiszta szaporodása körülbelül 2 millió, vagyis 1,23 százalék volt. Ugyanebben az időszakban a lakosság évi átlagos tiszta szaporodása Franciaországban 0,08 százalék, Németországban 0,62 százalék, Angliában 0,36 százalék, az Egyesült Államokban 0,67 százalék volt. A legutóbbi évek folyamán a Szovjetunió lakosságának évi tiszta szaporodása több mint 3 millió (Szepilov. A szocialista újratermelés. Előadás az SZKP pártfőiskoláján. 1953.). Már hazánkban is a népesedés szocialista törvényének hatása mutatkozik meg abban, hogy a cse-csemőhalandóság 1938-hoz képest 1952-ben a felére esett s ugyanakkor a természetes szaporodás 47%-kal nagyobb volt, mint a háború előtt.

A népeiség gyors növekedése természetesen visszahat a szocialista termelőmód fejlődésére. Minél gyorsabban nő a munkaerőlétszám, annál gyorsabban növekedhet a termelés, annál nagyobb gazdasági feladatok megoldására vállalkozhatik az ország. A lakosság gyors szaporodása egyetemesen gyorsan növeli a szükségleteket, s ez előrelendíti a termelést.

A szocializmusban nemcsak a népeiség gyors gyarapodása és a munkaképes lakosság teljes foglalkoztatottsága jellemzi a munkaerő újratermelését, hanem a dolgozók szakképzettségének, kultúrájának tervszerű fejlesztése, valamint a munkaerő tervszerű kiképzése és elosztása is.

A kapitalizmusban a népgazdaság egyes ágainak és egyes vállalatainak munkaerővel való ellátása spontán folyamatként történik: a munkás, aki munkaerejét árúként eladja, oda-

megy — illetve oda igyekszik — ahol a munkaerő iránt nagyobb a kereslet, tehát nagyobbak a bérek. A munkanélküliek tartalékserege gondoskodik róla, hogy a munkabérek általában a munkaerő értéke alatt mozogjanak, hogy bármiféle munkára akadjon munkás, s hogy adott esetben lehetővé váljék a termelés gyors bővítése. Ugyancsak lényegében spontán folyamatként, a szükségletek tervszerű fölmérése nélkül történik a munkaerő kiképzése, miközben a kapitalizmus a munkások szakképzését, különösen pedig kulturális fejlődését szűk korlátok közé szorítja.

Ezzel szemben a szocializmusban, ahol a munkaerő árujellege és a

munkanélküliség megszűnt, ahol a termelés tervszerűen fejlődik, lehetővé és szükségessé válik a népgazdaság tervszerű munkaerőellátása. Ez azt jelenti, hogy a munkaerőt tervszerűen képzik ki és osztják el a népgazdaság egyes ágai, valamint az egyes vállalatok és intézmények közt. Ennyiben tehát a munkaerő újratermelése is tervszerű folyamat a szocializmusban. E tervszerű folyamat során gyors ütemben növekszik a népgazdaságban foglalkoztatott munkások és alkalmazottak aránya, növekszik a szakmunkások és az értelmiség aránya, s megvalósul valamennyi dolgozó szakképzettségének és kulturális színvonalának állandó emelkedése.

4. A termelőviszonyok újratermelése

Minden újratermelés a termelőviszonyok újratermelése is. A tőkés újratermelés folyamata állandóan újratermeli a tőkés-bérmunkás viszonyt, vagyis azt a viszonyt, hogy a tőkés a termelőeszközök tulajdonosaként kizsákmányolja a bérmunkásokat, ez utóbbiak pedig értéktöbbletet termelnek a tőkéseknek. A tőkés termelőviszonyok bővített újratermelése azt jelenti, hogy az egyik oldalon folytonosan gyarapszik a tőkések magántulajdona, mind nagyobb vagyoni összpontosul kevesek kezében, a másik oldalon pedig nő a proletárok száma, kizsákmányolása, nyomora, tehát növekednek a kizsákmányolók és a kizsákmányoltak osztályellentétei, s mindez elkerülhetetlenül a kapitalizmus forradalmi megdöntésére vezet.

A szocialista bővített újratermelés folyamatában a szocialista termelőviszonyok újratermelése megy végbe, mégpedig bővített újratermelésé, mert ezek a viszonyok a termelőerők

fejlődésének megfelelően változnak, fejlődnek.

A szocialista termelőviszonyok bővített újratermelése azt jelenti, hogy:

a) újratermelődik és gyarapszik a szocialista tulajdon két formája: az állami és a szövetkezeti kolhoztulajdon; az állami (az össznépi) tulajdon vezetőszerkepe fokozódik, a kolhozokban pedig megszilárdul a közös gazdaság elsőbbsége a személyes gazdagsággal szemben; a szocialista tulajdonnak ez a fejlődése később a kommunizmusba való átmenet során oda vezet, hogy a kolhoztulajdon fokozatos átmenetek útján fölemelkedik az össznépi tulajdon színvonalára;

b) újratermelődnek és fejlődnek a dolgozók elvtársi együttműködésének és szocialista segítségének viszonyai; ennek során megszilárdul a munkáosztály és a parasztság, valamint a hozzájuk szoros kötelékekkel kapcsolódó értelmiség szövetsége, megszilárdul a társadalom erkölcsi és politikai egysége, fokozatosan elmosódik

minden osztályhatár és társadalmi különbség;

c) újratermelőnek és fejlődnek az emberek közt lévő viszonyok abban a vonatkozásban is, hogy a társadalom tagjai végzett munkájuk arányában részesednek a fogyasztási cikkekben, miközben szükségleteik mind magasabb szinten elégednek ki, s később — a kommunizmusba való átmenet során — megtörténik a fokozatos áttérés a szükségletek szerinti elosztás elvére.

Tehát a bővített szocialista újratermelés során megvalósul a kommunizmusba való fokozatos átmenet. Az átmenet történelmi szakaszában a termelőviszonyok mind fejlettebbé és érettebbé válnak, átalakulnak a kommunista társadalom termelőviszonyaivá, amelyeknek az egységes össznépi tulajdon az alapja.

A termelőviszonyok a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában is változnak, fejlődnek a társadalmi újratermelés során. Ez a változás azonban más jellegű, hiszen itt többszektörű népgazdaságról van szó, s bár ebben a szocialista szektor vezető szerepet tölt be, de nem egyeduralgó.

A szocialista szektor újratermelésére teljesen vonatkozik mindaz, amit a szocializmus újratermelési folyamatáról már elmondtunk. A szocialista szektor szakadatlanul és gyors ütemben bővülő újratermelése az átmenet időszakában a szocialista termelőviszonyok térhódításával jár, s az egész népgazdaságra rányomja bélyegét. A szocialista szektor újratermelése természetesen nem független a többi szektor, elsősorban a jelentős kisárutertermelő szektor újratermelésétől, s a paraszti kisárutertermelés megleté fékezi a szocialista ipar termelésének bővülését.

A *tőkés szektor* az átmenet időszakában is a tőkés termelőviszonyokat termeli újra. Tehát a tőkés szektor semmiképpen sem nőhet bele a szocializmusba. Ezért nem elég korlátozni, hanem fokozatosan ki kell szorítani és meg kell szüntetni ezt a szektort. De az egész társadalmi újratermelés szempontjából még szükséges a meglévő tőkés szektor felhasználása, s megszüntetését csak olyan ütemben szabad végrehajtani, ahogyan ennek különféle feltételei megérnek. Ismeretes, hogy mi ebben a vonatkozásban bizonyos hibákat elkövettünk, mert a legutóbbi évek folyamán a kulákok korlátozásának politikájáról átcúsztunk a kulákság likvidálásának politikájára, s ezzel a kulákgazdaságok zömének egyszerű újratermelését is megakadályoztuk. Ugyancsak túlságosan gyorsan szorítottuk ki a magánkiskereskedelmet.

Az átmenet időszakában igen jelentős a mezőgazdaságban a *kisárutertermelő szektor*, s mint ismeretes, a paraszti kisárutertermelőnek a szocialista útra való átvezetése ennek az időszaknak különösen fontos, igen bonyolult feladata, amelyet úgy kell megoldani, hogy a munkás-paraszt szövetség, a proletárdiktatúra alapja ne lazuljon, hanem egyre szorosabbá váljék.

A kisárutertermelés s benne a paraszti kisárutertermelés kezdetleges forma, amelyre nem a bővített, hanem az egyszerű újratermelés jellemző, sőt a kapitalizmusban a kisárutertermelő parasztagazdaságok jelentékeny része rendszeresen nem képes egyszerű újratermelésre sem. Ebből azonban nem következik, hogy a paraszti kisárutertermelés soha, semmiképpen nem képes bővített újratermelésre. A kisárutertermelést nem szabad a környező társadalom általános

viszonyaiból kiszakítva vizsgálunk. A szocializmusba való átmenet viszonyai közt a kisáru-termelő parasztot nem fojtogatja a tőkés nagybirtok konkurenciája, az iparcikkek magas monopolára, a nagy földhaszonbér, az adó, a bank- és a kulákuzsora, sőt ellenkezőleg: a szocialista állam az egyénileg gazdálkodó kis- és középparasztokat is sokoldalú támogatásban részesíti. Ezért itt a kisáru-termelő parasztgazdaságok, elsősorban a középparasztgazdaságok, jelentős része bizonyos határig növelheti termelését, tehát lehetővé válik, hogy a kisáru-termelő parasztgazdaságban, bizonyos szűk korlátok közt, bővített újratermelés valósuljon meg.

A kisáru-termelés a termelő személyes munkáján és magántulajdonában lévő kisterjedelmű termelőeszközein alapszik. A termelés célja itt nem a profit, hanem a termelők személyes fogyasztása. A bővített újratermelés itt azt jelenti, hogy a paraszti kisáru-termelő fejleszti gazdaságát, többet termel, s ehhez képest többet fogyaszt, egyrészt saját termékeiből, másrészt — s ez különösen fontos — termékei egy részének eladása révén. Tehát a kisáru-termelés termelőviszonyainak bővített újratermelése is megvalósul: gyarapszik a kisáru-termelő paraszt személyes munkán alapuló magántulajdon, nő személyes fogyasztása, kiterjednek árukapcsolatai. De ennek a bővített újratermelésnek szűk korlátai vannak. Lehetőségeit korlátozza a paraszti parcella kis területe, amely akadályozza a nagyobb mezőgazdasági gépek és a tudomány legújabb eredményein alapuló termelési eljárások alkalmazását, s korlátozza a parasztcsaládok munkaereje. Továbbá: a mezőgazdaság lépcsőről lépésre haladó szocialista átalakítása,

a szocialista szektor gyors fejlődése mind szűkebb térre szorítja a kisáru-termelés viszonyait.

Természetesen arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy a paraszti kisáru-termelés nemcsak a kisáru-termelés viszonyait termeli újra, hanem kapitalista termelőviszonyokat is szül. Hiszen mind a kisáru-termelés, mind a tőkés termelés a termelőeszközök magántulajdonán alapuló áru-termelés, tehát a kisáru-termelés és a tőkés termelés egytípusú. De a mi körülményeink közt, amikor a városban már győzött a szocializmus és szilárd a proletárdiktatúra hatalma, nem szabad eltúloznunk a bővülő újratermelés folytán bekövetkező kulákosodás veszedelmét.

Az egyéni parasztgazdaságok állami támogatása, a kisáru-termelő parasztság anyagi gyarapodása, a tőkés tendenciáknak a bővülő újratermeléssel kapcsolatos megerősödése kétségtelenül bizonyos nehézségeket is fog okozni a termelőszövetkezeti mozgalom továbbfejlődése, tehát a szocialista termelőviszonyoknak a mezőgazdaságban való térhódítása szempontjából. De — mint pártunk központi vezetőségének határozata megállapította — mostani körülményeink közt másképp nem lehet megszilárdítani a munkás-paraszt szövetséget, s tovább építeni a szocializmust. A szocialista ipar rohamos fejlődése, a mezőgazdasági termelőszövetkezetek megszilárdulása, a termelőszövetkezeti mozgalom kibontakozása és fokozott állami támogatása középett a kisáru-termelő parasztgazdaságok jelentős részének bizonyos szűk határok közt megvalósuló bővített újratermelése inkább elősegíti, mint akadályozza a szocialista termelőviszonyok győzelmét egész népgazdaságunkban.

SÁRDI ZOLTÁN

A belkereskedelmi munka elemzésének néhány problémája

A Magyar Dolgozók Pártjának III. kongresszusa megjelölte népi demokratikus fejlődésünk új szakaszának jellegzetességeit. A beszámoló az új szakasz gazdasági feladatai közt elsőnek említette meg a lakosság jobb élelmiszer- és iparcikk-ellátását.

Népi demokráciánk eddigi sikerei és az új szakaszban már elért eredményeink szilárd alapot biztosítanak e feladatok teljesítéséhez. Iparunk az idén 180 százalékkal többet termel, mint 1949-ben. A párthatározatok és az új kormányprogramm végrehajtásának eredményeként 1954 első felében hazánk minden lakosa, köztük számítva a csecsemőket is, 375 forinttal több értékű árut vásárolhat, mint a múlt év első felében. S ez az összeg nem is tükrözi teljesen a fogyasztás mennyiségi növekedését, hiszen a tavalyinál alacsonyabb, leszálított árakkal számol.

Dolgozó népünk ellátásának további javításában fokozott és állandóan növekvő feladatok hárulnak a kereskedelemre is. Az idén a tavalyinál 19 százalékkal nagyobb kiskereskedelmi forgalmat kell lebonyolítani. Jókor meg kell rendelnie az ipartól a kellő mennyiségű, minőségű és választékú árukat, s biztosítani kell, hogy ezek idejében eljussanak oda, ahol a kereslet jelentkezik. Mivel pedig egyes cikkek gyártási ideje 6—8 hónap, a kereskedelemnek jóelőre meg kell állapítania, mikor mire lesz szüksége a lakosságnak.

A belkereskedelmi munka szerves része annak rendszeres vizsgálata és ellenőrzése, hogyan oldja meg a kereskedelem a legfontosabb feladatát: a fogyasztói igények kielégítését. E vizsgálat és ellenőrzés egyik formája a *belkereskedelem tevékenységének elemzése*.

Az elemzésről általában

A belkereskedelmi elemzésnek alig van magyar nyelvű szakirodalma.

A kereskedelem (a kereskedelmi vállalatok) tevékenységének egy-egy ágával (munkaügy, jövedelmezőség, statisztikai adatszolgáltatás stb.) foglalkozó szakkönyvek, tanulmányok is

csak egy-egy részterületre vonatkoztatva tárgyalhatják az elemzés kérdéseit. Tehát ezekből a könyvekből éppen az összefüggések, s így a kereskedelem (a vállalatok) egész munkájának teljes képe hiányzik. Pedig az elemzés fontos feladata az egész

munka megvilágítása, s az egyes részterületeken folyó munkának az egész belkereskedelmi tevékenység szempontjából való mérlegelése.

Például a pénzügyi vonatkozású szakkönyvek, szaktanulmányok a „forintellenőrzés“ jelentőségének tárgyalásakor gyakran szinte megelégednek a kereskedelmi munka lényegéről, az áruforgalomról; elfelejtik, hogy végeredményben a pénzügyi ellenőrzésnek is az áruforgalmat, a lakosság állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségleteinek maximális kielégítését kell szolgálnia. Nem válaszolnak ezek a tanulmányok arra a kérdésre sem, hogyan tárhatja föl a pénzügyi elemzés a helyes vagy helytelen pénzügyi munka hatását az áruforgalomra, s hogyan válhat a helyes intézkedések kidolgozásának alapjává.

Legtöbbször hasonlóan hiányosak a belkereskedelmi statisztikai szakkönyveknek és a Statisztikai Szemlében megjelenő tanulmányoknak az elemzésre vonatkozó részei. A szovjet szakirodalom helyesen hangsúlyozza, hogy az elemzés statisztikai eszközei a csoportosítások, a különféle viszonyszámok stb. De ezt a mi statisztikai szaktanulmányaink nagyrésze úgy értelmezi, hogy az elemzés eszközeinek használatával azonosítja az elemzést. (Ez a helytelen értelmezés tükröződik sok vállalati és egyéb jelentésben, s mindazok munkájában, akik „elemzéseikben“ pusztán a statisztikai táblázatok fontosabb adatait, százalékszámait közlik, de nem mutatnak rá azokra az okokra, amelyek a jelenségek kialakulásához hozzájárultak, s nem állapítják meg az egyes okok fontosságát és sorrendjét.)

Egyáltalán nem akarjuk azt mondani, hogy az elemzőmunka szem-

pontjából nem nagy fontosságúak azok a tanulmányok, amelyek az elemzés egy-egy fajtájával foglalkoznak. Cikkünk azonban a belkereskedelmi tevékenységének mindenirányú, minden vonatkozású vizsgálatakor fölvetődő néhány kérdéssel foglalkozik, s ennek megfelelően nem egy-egy részterületre vonatkozóan, hanem átfogóan értelmezzük az elemzés fogalmát.

Értelmezésünk szerint a belkereskedelmi elemzés a belkereskedelmi életnek vagy egyes területeinek összefüggéseikben, a lakosság szükségletei maximális kielégítésének szempontjából való vizsgálata.

Részletesebben: a belkereskedelmi elemzés a kereskedelmi élet tényeinek megállapítása, a jelenségek összefüggéseinek megvilágítása, a kereskedelmi élet eseményeit előidéző okok és jelentőségük megjelölése, a hiányosságok kiküszöbölésére és a fejlődés elősegítésére szolgáló intézkedések meghatározása, például a rejtett tartalékok feltárása.

Az elemzésnek ez az értelmezése, fogalma egyaránt kiterjed a vállalati, az irányítószervi és az országos szinten szükséges elemző munkára.

Az elemzés jellege, fölépítése, tartalma attól függ, hogy melyik szerv és milyen célból készíti a szóbanforgó elemzést. Például részletesebb beszámolót kell készíteni a vállalatvezetés, mint a közvetlen irányító szerv vagy a minisztérium számára. Ezt a készletstatisztikából vett példával világítjuk meg: a vállalatvezetés számára készült beszámolóknak rá kell mutatnia, hogy egyes boltokban elfekszenek olyan áruk, amelyek más boltokból hiányzanak, s a boltok és az árucikkek pontos megjelölésével kell segítenie az elfekvő árucikkeknek azokba a boltokba való

átirányítását, amelyekből ezek hiányoznak. De a felsőbb szervekhez küldendő beszámolóban ezzel a kérdéssel csak akkor kell foglalkozni, ha a vállalat munkájára általánosan jellemző a boltok közti helytelen áruelosztás, a helytelen áruterítés.

A felsőbb szervekhez küldött tájékoztató csak akkor beszélhet elfekvő árucikkekről, ha egyes áruféleségekből a vállalat egész hálózatában eladhatatlan fölöslegek vannak, ha az illető árucikkek forgási sebessége jó-

val lassúbb a megengedett mértéknél, normánál.

Tehát az elemzés konkrét céljai, eszközei, feladatai attól függően különböznek, hogy milyen szinten végezzük az elemző munkát, milyenek az elemzéshez fölhasználható adatforrások és eszközök, de a szocialista belkereskedelmi elemzésnek vannak általános szempontjai is, amelyek minden belkereskedelmi elemzőmunkára egyaránt érvényesek.

A belkereskedelmi elemzés feladatai

A szocialista kereskedelmi elemzésnek egyebek közt meg kell vizsgálnia, mennyiben és hogyan oldotta meg a belkereskedelem a lakosság szükségleteinek maximális kielégítésével kapcsolatos feladatait;

adatszerűen ismertetnie kell a vizsgált időszak kereskedelmi életének jelenségeit és folyamatait;

föl kell tárnia a jelenségeket előidéző tényezőket, okokat;

az okozati összefüggések, láncolódások alapján meg kell határozni az egyes jelenségek konkrét kapcsolatait s — magasabb szintű elemzés esetén — ezekből absztrakció útján meg kell állapítania a törvényszerű összefüggéseket;

vázolni kell az elemzett időszak kereskedelmi munkájának, a lakosság szükségletei maximális kielégítésének általános alakulását, s foglalkoznia kell a kivételesen előforduló jelenségekkel is;

az olykor szinte kaotikussá váló adathalmaz közlése helyett rendeznie kell a tárgyalt időszakban és területen végbement jelenségeket és folyamatokat, tehát az egyes kérdésekkel fontosságukhoz mérten kell foglalkoznia, mert csak így adhat áttekinthető helyzetképet;

híven kell tükröznie a valóságot, ami látszólag könnyű feladat, hiszen az elemzés számokkal dolgozik, de valójában a tárgyilagos kép megrajzolása az elemzés egyik legnehezebb feladata.

Az elemzésnek a tervkészítés bázisul és a tervteljesítés ellenőrzőeszközeként kell szolgálnia.

A tények megállapítása

Az elemzés technikai munkája voltaképp összehasonlítás: az eredmények egybevetése az elmúlt időszakokkal, a tervfeladattal, vagy ugyanazon időszakban a részek eredményeinek egybevetése.

Ehhez az összehasonlító munkához először adatszerűen, számszerűen meg kell határoznunk, hogy „mi történt”.

Például mekkora volt az eladási forgalom vagy a készletek értéke, a működő boltok száma, a kifizetett munkabérek végössze stb.

Ez a feladat csak látszólag egyszerű: a valóságnak megfelelő adatok kidolgozása igen körültekintő, gondos munkát kíván.

Az egész elemző munka eredményessége attól függ, hogy az adatok,

a számok, amelyek elemző munkánk valóságos építőkövei, helyesek-e, megfelelnek-e a tényeknek.

Hibás adatokból csak hibás következtetésekre juthatunk, s így javaslataink is csak rosszak, ártalmasak lehetnek.

Tehát minden elemzés első lépéseként ellenőriznünk kell, hogy az adatok számszerűen helyesek-e, megfelelnek-e a valóságnak, tartalmuk arra vonatkozik-e, amire mi értelmezzük.

Nemcsak „*alakilag*“, hanem „*tartalmilag*“ is azonos fogalomra vonatkozó, azonos jelentésű adatok alapján kell végeznünk elemző munkánkat.

Ha az eltérő tartalmi körű adatokat azonos értelemben használjuk, nem állapíthatjuk meg a tényeket, nem határozhatjuk meg jól a jelenségeket.

Előfordulhat, hogy a számok alakilag azonos tartalmi kört, kategóriát jelölnek meg (például a bolt havonkénti eladási forgalmát forintban), de a valóságban ezeknek a kategóriáknak, tartalmi köröknek a jelentése, területe megváltozott (a vizsgált bolt időközben specializálódott, egyes áruk eladásával már nem foglalkozik, s forgalmi adatai most más áruk forgalmának alakulását tükrözik, mint korábban).

Ezek a problémák viszonylag könnyebben megoldhatók, s tisztázásuk csupán az események gondos követését kívánja, megfelelő körülménytést igényel, de általában nem kíván tüzetes elemzőmunkát. Sokkal nehezebb feladat a tények megállapítása, ha egy-egy adat különféle folyamatokat tükrözhet. (Például az eladási forgalom növekedése egyaránt lehet a jobb áruellátás vagy a fokozottabb kereslet stb. következménye.)

A jelenségek ilyen értelmű tisztázása, a tények ilyen értelmű meghatározása szerves része az elemző munkának (az összefüggések feltárásának).

Példaként vizsgáljuk meg az egyik legutóbbi év háromhavi húseladási forgalmát egyik vidéki városunkban.

	A húseladások értéke	
	ezer forintban	százalékban
Június	1 860	100
Július	1 860	100
Augusztus	1 500	80,6

A számokból csak azt látjuk, hogy az augusztus havi eladási forgalom értéke 360 000 forinttal kisebb a megelőző hónapokénál.

Ez a szám jelentheti, hogy

1. augusztusban kevés volt az áru (kevesebb, mint a megelőző hónapokban);

2. csökkent a fogyasztói kereslet;

3. változott az eladott mennyiség összetétele (júliusban a magasabb egységáru sertéshúsból, augusztusban borjúhúsból, marhahúsból és baromfiból kelt el nagyobb mennyiség);

4. változatlan árumennyiség érkezett, a fogyasztói szükséglet sem változott, de az áru minősége, illetve a kiszolgálás minősége romlott, s ez vetette vissza a forgalmat;

5. terítési, szállítási (üzemelésbeli) hibák történtek.

Hogy a kisebb eladási forgalom — illetve érték — melyik ok következménye, az a számból még nem tűnik ki, csak az okozati összefüggések vizsgálata során állapítható meg.

Okozati összefüggések elemzése a belkereskedelemben

Az okozati kapcsolatok elemzésekor azokat az összefüggéseket keressük, amelyek a vizsgált jelenségek keletkezése vagy jellege szempontjából fontosak, lényegesek és szükségeszerűek.

Hogy melyik jelenség és a jelenségek melyik tulajdonsága, jellege fontos, az az elemzés szempontjától függ. Tehát konkrét elemzőmunkánk során mindig azokat az összefüggéseket, okozati kapcsolatokat kell megkeresnünk, amelyek a vizsgált terület szempontjából jelentősek.

Pontosan és nem általánosságban, nem felszínesen kell megjelölnünk a hatótényezőket.

Például felületes okmeghatározás, hogy a húseladási forgalom azért csökkent, mert „keves volt az áru”. Meg kell mondanunk, miért volt kevés az áru. (Például szállítási-közhiány, vagy az élőállatfelvásárlásnak a tervezettől való elmaradása, vagy pedig áruelosztási, esetleg terítési hibák miatt stb.)

Talán még felületesebbek a „vásárlási kedv visszaesése” vagy a „fogyasztói érdeklődés csökkenése” stb. okmeghatározások.

Ezek helyett meg kell mondanunk, mi okozta a fogyasztók érdeklődésének változását, hiszen az idealista burzoá filozófusokon és közgazdákön kívül mindenki tudja, hogy nem pusztán kedélyhullámmás szabja meg a lakosság keresletének irányát.

Például a húseladások csökkenését okozhatta, hogy nagymennyiségű friss tojás került olcsón forgalomba, s ez a fogyasztói kereslet egy részét a húsról a tojás felé terelte. Még mélyebbre ható elemzéssel olyasmit is kideríthetünk, hogy ha összeadjuk a tokehús, a felvágottak és a tojás ér-

tékesítéséből eredő bevételeket, összegük csaknem teljesen azonos az előző hónapokéval.

Az ilyen adatösszefüggések segítségével föltárhatjuk a jelenségeknek azokat a kapcsolatait, amelyeknek ismerete később szükségessé váló intézkedések alapjául is szolgálhat. Minél több és minél különfélébb irányú összefüggéseket tár föl az elemzés, annál megbízhatóbb alapot teremthet későbbi intézkedéseinkhez.

Az okok feltárásakor nemcsak általánosan érvényes, elvi jelentőségű összefüggéseket keressük, hanem gyakran operatív intézkedéseket követelő konkrét okokat is.

Például a belkereskedelmi minisztérium egyik beszámolójelentése megállapította, hogy a tejipar által naponként szállított mennyiségnek igen különbözők voltak. Ez a hullámmás a tejipari vállalatok műszaki elhanyagoltságával is összefügg. Egyes vállalatoknak nincs kellő mennyiségű tárolóedényük, tehát szállításaik a napi beszolgáltatástól függenek. A termelők pedig éppen azokra a napokra (ünneppnapokra, munkaszüneti napokra) tartanak meg saját fogyasztás és szabadpiaci értékesítés céljából nagyobb mennyiséget, amelyekre a kereskedelem vásárlói is nagyobb mennyiséget kívánnak beszerezni.

A szükséges intézkedés: a tejipari vállalatok tárolókapacitásának növelése.

Az okok csoportosítása, sorrendje

A kereskedelmi élet jelenségeit rendszerint többféle ok idézi elő.

Elemzésünknek meg kell állapítania az egyes okok fontosságát, jelentőségét, s a beszámolóban meg kell jelölnünk a fontossági sorrendet. Ez a megjelölés lehet számszerű (igen gyakran százalékos) is. Például: a

földművesszövetkezeti bolthálózat 8 százalékkal túlteljesítette havi tervét. A tertvúltteljesítésből 2—3 százalék a földművesszövetkezeti boltbeli dolgozók jobb munkájának, 5—6 százalék pedig a laza tervezésnek az eredménye.

Sokszor zavaró volna, szöveges beszámolóink olvasóját fölöslegesen terhelné a sok szám (az okok fontosságának abszolút számokkal vagy százalékszámokkal történő megjelölése). Ilyenkor másképpen fejezzük ki a különféle okok jelentőségét.

A legegyszerűbb kifejezési mód az okok csoportosítása. Ez esetben a felsorolás sorrendje jelzi az okok fontossági sorrendjét. Például a legutóbbi évek folyamán előfordult, hogy egy-egy hónapban ugrásszerűen emelkedett a vidéki kenyérvásárlás, s ezért kenyérellátási zavarok támadtak. A jelentések erről ennyit közöltek: a mezőgazdasági év végére a termelők készletei a rossz termés következtében elfogytak, s mind többen szerzik be kenyérszükségletüket központi árualapból.

A mélyrehatóbb elemzés föltárta, hogy a vidéki kenyérvásárlás ugrásszerű emelkedésének sok más oka is volt:

a) az ellenség aknamunkája a kisebb ellátási zökkenőket sokszor rémhírek terjesztésére használta föl (például, hogy újból kenyérjegy lesz, a pékek kukoricakenyeret fognak sütni stb.), igyekezett vásárlási lázt kelteni;

b) a földművesszövetkezetek gyakran nem vették át a megszűnt falusi magánpekéségek kemencéinek üzemeltetését, s az úgynevezett „bér-sütés” (a magánháztartásokban elkészített kenyértészta megsütése) lehetőségének hiányában sok falusi önellátó család a környező városokban

volt kénytelen beszerezni kenyérszükségletét;

c) egyes boltok, főleg földművesszövetkezeti boltok, pénzügyi nehézségeik miatt nem vették át a nagykereskedelemtől a szállítási szerződéssel lekötött lisztmennyiségeket, s ezért a fogyasztók lisztellátásában zavarok támadtak.

Előfordul, hogy a több ok közül csak az egyiknek van döntő súlya. Ilyenkor erről a döntő okról elte-relné a figyelmet, ha a jelentéktelenebb, egészen alárendelt okokat is felsorolnánk.

Például egyik megyénk néhány év előtti adataiból kitűnt, hogy:

a) az önellátói vidékeken a kenyérfogyasztás állandóan emelkedik, s megokolatlanul nagy;

b) a vámörlesek vonatottak, s nagymennyiségű gabona eltűnt.

A cséplési könyvekből s az ezek alapján készített kimutatásokból, továbbá egyéb forrásokból ugyanis pontosan meg lehetett állapítani a beszolgáltatott, a vetőmagnak hagyott és a fejadagként a lakosságnál maradt gabonamennyiséget.

A malmok vámörlési, illetve liszt-szere-adatai alapján folyamatosan megfigyelhető a lakosságnál lévő búzamennyiség felhasználása. A szóbanforgó megye sok lakosa azonban a nálamaradt búzamennyiség egy részét nem vitte vámörlésre, de rendszeresen vásárolt kenyeret.

A kenyérnek disznókkal és más jószágokkal való etetése csak szórva-nyosan fordult elő, ugyanis a parasztok nem a kenyeret etették meg a jószággal, hanem a búzát keverték össze az egyéb takarmánnyal.

E jelenségek keletkezésében szerepük volt az akkori áraknak, illetve árarányoknak:

1 kg kenyér ára 2.80 Ft, 1 kg szemes takarmány (árpa, zab, kukorica) szabadpiaci ára 7—8 Ft volt;

1 kg hízott liba, baromfi stb. 36—38 Ft-ba került.

1 kg kenyér általában csaknem egyenértékű 1 kg búzával. Tehát, aki nem örölte meg búzáját, hanem pénzért vásárolt kenyeret, s jószágával etette föl búzáját, az körülbelül 3 forintos egységáru szemes takarmánynak megfelelő költséggel nevelt 36—38 forintos egységáru baromfit. (Egy kg súlygyarapodáshoz természetesen több kg szemes takarmány kell.)

Ez az összefüggés és az ezzel kapcsolatos jelenségek a mi gazdasági viszonyaink közt beszédes példái azoknak az árpolitikai összefüggéseknek, amelyekre Sztálin elvtárs *A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban* című munkájában az értéktörvény hatásának tárgyalásakor utalt.

Az ismertetett esetben az elemzésnek éppen erre az összefüggésre, az értéktörvénynek erre a konkrét hatására kellett rámutatnia. Tehát helytelen lett volna, ha egyidejűleg a tárgyalt jelenségeket előidéző egyéb okokkal is foglalkozik.

Előfordul, hogy valóban egyetlen ok idézi elő a vizsgált jelenséget.

Például 1953. április 30-án a kiskereskedelmi értékesítés ugrásszerűen emelkedett, az élelmiszereladások szinte megsokszorozódtak.

Az április 30-i nagyobb élelmiszerforgalom a május 1-i kettős ünnep miatt várható volt. De a számokból kitűnt, hogy boltjaink a szokásos hétvégi (szombati) forgalomnak is több mint kétszeresét bonyolították le, s iparcikkre iránt is igen élénk volt a fogyasztók kereslete.

Aki nem tudta, hogy üzemeink a május első napjaiban esedékes bérek

jelentős részét április utolsó napján fizették ki, az „felvásárlási lázról” adott volna jelentést.

Természetes, hogy ilyen esetben az igen nagy forgalom megvilágítására egyetlen okot jelölhetünk meg.

Az általánostól eltérő jelenségek, illetve okaik feltárása

Az elemző közgazdának mindig gondolnia kell rá, hogy nem „eszmei gyönyörködtetés” céljából végzi munkáját, nem az íróasztal vagy öncélú viták számára készíti beszámolóit, hanem gyakorlati intézkedéseket kell megalapoznia velük.

Az irányító és az operatív szervek munkájának, intézkedéseinek az általános helyzet az alapja, tehát az elemzésnek is elsősorban az általánosan érvényesülő folyamatokat és jelenségeket kell megmutatnia, értékelnie.

De az elemzés legfontosabb feladata közé tartozik az is, hogy ráirányítsa a figyelmet azokra a pontokra, amelyekben a vizsgált kereskedelmi folyamat (például a lakosság ellátása) az általánostól eltérően alakult.

Például egyik mezőgazdasági megyénk négyhavi kiskereskedelmi forgalma néhány éve a következőképpen alakult (százalékban):

július	augusztus	szeptember	október
100	88	92	99

Köztudomású, hogy parasztságunk a gazdasági év lezárásakor szinte egyszerre realizálja egész évi jóvelemének jelentős részét.

Ezt tükrözte a többi mezőgazdasági megye forgalmának alakulása. Például három másik mezőgazdasági

megye forgalma így alakult (százalékban):

Megye	július	augusztus	szeptember	október
Békés ..	100	130,9	155,7	200,1
Szabolcs.	100	121,3	135,6	175,1
Szolnok .	100	120,5	144,1	174,6

A felületes elemzés a következőkkel okolta meg az említett megye állami kiskereskedelmi forgalmának a többi megyétől ennyire eltérő alakulását:

a) a forgalom egyrésze áttolódott az állami kereskedelemről a földművesszövetkezetekre. Például az állami kiskereskedelem eladási forgalma augusztusban 12,9 százalékkal csökkent, a földművesszövetkezetek forgalma pedig 17 százalékkal emelkedett; tehát a földművesszövetkezeti bolthálózat forgalma jobban emelkedett, mint amennyire az állami kereskedelem eladási forgalma csökkent;

b) a rossz időjárás, az árvizek akadályozták a lakosság szabadpiaci eladását (bizonyíték: hogy a beadás is vontatottan haladt).

A gondosabb elemző munka azonban föltárta, hogy

a) a megyében a szóbanforgó idő alatt a bolthálózat rendezése folytán valóban a földművesszövetkezeti bolthálózathoz csatoltak sok kiskereskedelmi vállalati népboltot, s részben ennek következményeként augusztusban a földművesszövetkezetek eladási forgalma 17 százalékkal nagyobb lett, az állami kiskereskedelem eladási forgalma pedig ennél kisebb arányban (12,9 százalékkal) csökkent. Csakhogy a földművesszö-

vetkezetek forgalmának 17 százalékos növekedése jóval kisebb összeget jelentett, mint az állami kiskereskedelem forgalmának 12,9 százalékos csökkenése;

b) a beadás valóban vontatottan haladt, de a szabadpiaci felhozatal a rossz időjárás ellenére is bizonyos fokig emelkedett.

A jelenségek e különös csoportosulásának okait helyszíni vizsgálat tisztázta: a megyében az ellenséges rémhírtérjesztés a háború közeli kitörését jósolta. A kulákok és az uszályukba került dolgozó parasztok elvermelték gabonájukat, hogy kibújjanak a beszolgáltatási kötelezettség teljesítése alól, s háború esetén uzsoraáron értékesíthessék gabonájukat. A rossz időjárás, az árvízokozta nehézségek csak ürügyül szolgáltak a beadás vontatottságának igazolására.

A rendkívüli jelenségek felületes elemzése helytelenül mutat rá az okokra, s könnyen válhat helytelen intézkedések kiindulópontjává.

Például az egyik év első negyedében sok kiskereskedelmi vállalat zsíreladása csökkent. A vállalati szöveges beszámolók megállapították a tényt, s hozzáfűzték véleményüket is: zsírhiány volt. Megerősítette állásportjukat az is, hogy a zsír szabadpiaci ára emelkedett.

Pedig az adatok tüzetesebb vizsgálata azt mutatta, hogy a szóbanforgó jelenség (a zsír forgalmának csökkenése) összetettebb volt, ugyanis a forgalom csökkenésével egyidőben a készletek növekedtek. (Vigyáznunk kell: a statisztika által mutatott készletemelkedés abból is eredhet, hogy az áru a hónap végén érkezett a vállalatokhoz. Jelen esetben nem erről volt szó, de megjegyezzük, hogy a szöveges beszámolóban mindig kö-

zölnünk kell, ha a készletemelkedés hóvégi szállítási torlódásból ered!)

A gondos elemzőmunka kiderítette, hogy bár a fogyasztók kevesebbet vásároltak a központi zsírkészletekből, mint az előző hónapban, a zsír szabadpiaci ára mégis emelkedett.

E jelenség okai:

a) a fogyasztók fokozottabban rátertek háztartási készleteik felhasználására (mert a boltok árubőségére növelte biztonságérzetüket);

b) a központi készletekből forgalomba került zsír ellen minőségi kifogások vetődtek föl;

c) az olajkeverés miatt a központi készletekből származó zsír nem volt állóképese, s a helyenkint átmenetileg föllángolt vásárlási láz inkább az őstermelői tiszta zsír felé terelődött;

d) a magánkereskedelem a termelőket fokozatosan beszervezi saját áruellátásába, s így az őstermelői zsír jelentékeny része a piactereken kívül, közvetlen úton jut el a magánkereskedelembé. A magánkereskedelem természetesen az őstermelői árnál drágábban bocsátja forgalomba a megvásárolt zsírt, tevékenysége tehát árfelhajtó következményekkel jár;

e) egyes helyeken a zsírbeszolgáltatók a központi készletből vásárolt áruval teljesítették kötelezettségeiket, a maguk termelte zsírt pedig a szabadpiacon értékesítették.

Az elemzés az okok feltárásával elősegítette a káros jelenségek kiküszöbölését. Megváltoztattuk az olajkeverési arányát, s egyéb módon is biztosítottuk a zsír minőségének javítását.

Annakidején intézkedés történt arravatkozóan is, hogy a zsírbeszolgáltatók a maguk termelte zsír-ból teljesítsék kötelezettségeiket.

Az elemzés valóságosága

Az 1952. évi VI. tv. 15. §-a kimondja, hogy büntettet követ el s három évig terjedhető börtönnel büntetendő, aki „szándékosan a valóságnak meg nem felelő, elferdített vagy hamis látszatot keltő statisztikai adatokat szolgáltat... vagy a valóságnak meg nem felelő felvilágosítást ad”.

Az elemzés valóságosága azonban nemcsak azt jelenti, hogy az elemző közzéadja nem változtatja meg, nem hamisítja meg szándékosan és tudatosan a tényeket, hanem azt is, hogy a kereskedelmi élet folyamatainak és jelenségeinek, okozati összefüggéseinek sokoldalú vizsgálata alapján keresi és határozza meg a valóságot mutató képet.

A legfontosabb, hogy az elemző közzéadja ne előre meghatározott álláspontot, véleményt igyekezzék adatokkal igazolni, hanem az adatok alapján mutasson rá a helyes álláspont, a helyes véleményre.

Lenin egyik művében azt mondja, hogy bűncselekményt követ el az a közzéadó vagy statisztikus, aki az adatok csoportosításával eleve kialakult vélemény igazolására törekszik.

Pártunk és kormányunk új programja előtt a belkereskedelemben dolgozó közzéadók sokszor elkövették ezt a bűncselekményt. A sajtó, a rádió és minden megnyilatkozás azt hangoztatta, hogy az életszínvonal emelkedik. A belkereskedelemben dolgozó közzéadók, statisztikusok e tétel igazolását keresték értékeléseikben és beszámolóikban; nem tudtak megszabadulni az általánosan elfogadott — de a tényekkel néha ellenkező — vélemény, álláspont hatásától.

Az adatok akkor igazolják az életszínvonal emelkedését, ha a fogyasztó

tóknak eladott árucikkek összege nagyobb, mint az előző időszakban volt. Tehát az életszínvonal emelkedésének bizonyítására az összehasonlítás céljából olyan korábbi időszakot kellett kiválasztani, amelyben az adott cikkből csekélyebb fogyasztás mutatkozott.

Közismert tény, hogy a fogyasztói kereslet cikkenkénti alakulása egyebek közt szorosan összefügg az időjárás alakulásával is. De az időjárásnak és az évszakok változásának a keresletre gyakorolt hatása évenként más és más naptári időpontban jelentkezik.

Például a vizsgált időszakra vonatkozó adataink a tavaszi idénycikkek forgalmának emelkedését bizonyítják, ha olyan korábbi évvel hasonlítjuk össze a forgalmat, amelyben a tavasz később köszöntött be, tehát a vizsgált naptári időpontban még nem kezdődött meg a tavaszi cikkek vásárlása. Vagy megfordítva: két év azonos időszakának — negyedévének vagy hónapjának — összehasonlításakor mindig találunk olyan cikkeket, amelyekből a tárgyidőszakban több fogyott, mint a másik év azonos időszakában, egyebek közt az időjárási különbségek miatt is.

Az adatok helytelen csoportosítása, az összefüggések nem elég mélyreható vizsgálata alapján készülhettek és készültek az új kormányprogramm előtt azok a beszámolók, amelyek az életszínvonal szakadatlan emelkedését jelentették felsőbb szerveinknek.

Jellemző, hogy 1953 II. évnegyedében — tehát közvetlenül az új kormányprogramm előtti időszakban, amikor az életszínvonal visszaesése teljesen nyilvánvaló volt — a meggyéből érkezett beszámolók nem tárták föl ezt a jelenséget.

A kereskedelem adataiból a következő kép tárult elénk a lakosság 1953 II. negyedévi fogyasztásának alakulásáról:

1. A bolti kiskereskedelem 1,2 százalékkal túlteljesítette a lakosságnak való eladások tervét.

2. A bolti kiskereskedelem (az állami és a szövetkezeti boltok együttes) eladási forgalma 6,9 százalékkal volt nagyobb az előző év II. negyedének forgalmánál.

Az eladási forgalom forintösszegének ez a 6,9 százalékos növekedése az életszínvonal emelkedésének elégtelenségét bizonyította, különösen azért, mert a forgalom értékének növekedése — az áruösszetétel megváltoztatásával összefüggő egységáremelkedések miatt — nem jelentette az árumennyiség azonos mértékű növekedését.

Az egységáremelkedés azért következett be, mert

a) néhány árucikk áruosztályainak részaránya megváltozott (1952 II. negyedévében nagyobbbrészt 2,60-as, 4,60-as lisztet hoztunk forgalomba, 1953 II. negyedévében pedig főképp a magasabb egységáru lisztet értékesítést szorgalmaztunk),

b) egyes árucikkek minősége romlott, de egységáruk nem változott,

c) a szabadpiaci árak az előző év II. negyedéhez képest jelentősen emelkedtek. Például 1951 II. negyedévében a zöldség- és a főzelékfélék kilogrammonkénti átlagos fogyasztói ára 2.25 Ft, 1952 II. negyedévében 3.61 Ft, 1953 II. negyedévében pedig 4.81 Ft, a gyümölcsök átlagos ára ugyanezekben az időszakokban 4.74 Ft, 7.83 Ft, illetve 7.91 Ft volt.

De a többi szabadpiacon értékesített áru árszínvonala is ugrásszerűen emelkedett;

	Egy- ség	1952			1953*		
		IV.	V.	VI.	IV.	V.	VI.
		leggyakoribb ár forintban					
Élőcsirke	kg	30.—	38.—	24.—	42.—	56.—	58.—
Vaj	„	56.—	58.—	27.—	83.—	73.—	70.—
Tojás	db	1.23	1.16	1.31	1.66	1.63	2.31
Burgonya	kg	2.30	2.30	3.10	6.20	7.60	5.50
Vöröshagyma .	„	2.10	2.40	3.10	4.60	9.—	4.—
Fejeskáposzta .	„	3.70	—	4.10	12.60	10.—	2.50
Kelkáposzta ..	„	4.—	5.20	3.90	7.10	4.10	2.90
Kalarábé.....	„	1.60	1.40	2.80	8.—	10.10	2.40
Szárazbab	„	5.10	5.60	5.60	19.80	20.70	17.60
Mák	„	24.40	24.90	27.90	52.50	53.50	53.40
Füstölt sza- lonna.....	„	57.70	54.90	56.20	66.80	68.90	74.30

* Tájékoztatóképp megemlítjük, hogy jónéhány árucikk 1954. évi ára az idei kedvezőtlen időjárás ellenére még az 1952-es áraknál is kisebb. 1954. áprilisi és májusi átlagos árak: élőcsirke kg 33.50, 31.60; vaj kg 62.—, 59.—; tojás darab 1.28, 1.30; burgonya kg 2.12, 2.10; vöröshagyma kg 3.10, 4.—; fejeskáposzta kg 6.80, 3.30; kelkáposzta kg 7.60, 5.—; kalarábé kg 2.63, 1.70; száraz bab kg 8.10, 7.80; mák kg 31.90, 35.70; füstölt szalonna kg 52.—, 50.50 Ft.

A magas szabadpiaci árszínvonal az előző évtől eltérően mégsem szívtatta át a parasztsághoz a bérből és a fizetésből élők vásárlóalapjának nagyrészét, mert a szabadpiacon értékesített paraszti termékmennyiség csökkenése nagyobb arányú volt, mint az árak emelkedése.

Az elemzés valódiságának pillére a tények megállapításának helyesége.

Ha adataink nemcsak alakilag, hanem tartalmilag is azonos fogalmakat tükröznek, tehát összehasonlíthatók, akkor is hamis lehet a kép, ha összefüggéseikből kiragadott tények alakulását vizsgáljuk.

Például az élelmiszerek kereskedelmi forgalmának növekedése általában az életszínvonalemelkedés fontos mutatója. Ha azonban az élelmiszerforgalom növekedésével egy-

idejűleg az iparcikkértékesítés visszaesik, vagy más fontos körülményben történik változás, az élelmiszereladásokra vonatkozó adatok emelkedése az életszínvonal elbírálásának szempontjából ellenkező értékű is lehet: 1953. II. negyedévében a megelőző évek azonos időszakához képest jelentősen növekedtek a kiskereskedelem élelmiszereladásai. De az állami és a szövetkezeti kiskereskedelem élelmiszerértékesítésének növekedése nem jelentette a lakosság élelmiszerfogyasztásának azonos mértékű (és irányú) változását, sőt a legfontosabb élelmiszercikkekből kevesebb lett a lakosság teljes fogyasztása.

A kereskedelem élelmiszerértékesítési forgalma nagyarányú növekedésének az volt az oka, hogy:

1. az őstermelői készletek az 1952—1953. gazdasági év rossz termése következtében jelentősen csökkentek, s ezért az azelőtt önellátó lakosság is részben a központi készletekből volt kénytelen fedezni szükségletét;

2. a túlfeszített iparosítás növelte a központi élelmiszerkészletekből eltartandók számát, s a munkaerőátcsoportosulás egyidejűleg csökkentően hatott a mezőgazdasági termelésre.

Még teljesebbé válik a kép, ha megjegyezzük, hogy a lakosságnak élelmiszervásárlásra fordított kiadásai ugyanebben az időszakban nagyobb arányban nőttek, mint a lakosság összes vásárlásai, tehát az élelmiszerforgalom az iparcikkforgalom rovására növekedett.

Az elemzés alapfeladata a szükségletek fölmérése

A kereskedelmi munka sarkköve a fogyasztók szükségletének fölmérése. A kereskedelemnek előre (mielőtt a vevő a boltba megy vásárolni) ismernie kell a várható keresletet, s gondoskodnia kell róla, hogy e keresletet megfelelő áruval fedezhesse.

A szükségletek fölmérésének munkájában a kereskedelem szervezeti felépítésének megfelelően, bizonyos hierarchia, illetve munkamegosztás szükséges. Például ezért nem is volt helyes, hogy 1953 végéig mind a tervezés, mind a statisztikai adatgyűjtés a minisztériumban, a középfokú irányítószervekben és a vállalatokban (a boltokban) egyaránt árucsoportok szerint történt.

Minisztériumi szinten az adatoknak ez a nagy tömege akadályozta az átfogó elvi irányítást.

Az áruforgalom közvetlen szervezésével és lebonyolításával foglalkozó szervek szempontjából ellenben az

árucsoportok szerint részletezett adatok túlságosan általánosak voltak.

Az operatív szerveknél ugyanis az áruellátás problémája nem árucsoportban, hanem cikkcsoportban (cikkekben és cikkelemekben) jelentkezik. Például a vállalati áruforgalmi dolgozók előtt a probléma nem úgy vetődik föl, hogy hiány van divatárukban (az N1 02—08 árucsoportban), hanem úgy, hogy — mondjuk — kevés gyapjú gyermekszál van raktáron. Tehát az árucsoportra vonatkozó számok megnehezítették az igények pontos megfigyelését.

A vállalatoknak cikkelemek szerint kell vizsgálniuk a kereslet alakulását, a fogyasztók igényeit.

A területi szerveknek (a megyei tanácsoknak stb.) árucsoportonként és fontosabb kiemelt cikkenként kell fölmérniük a szükségletet, elosztaniuk az árut, s ellenőrizniük az elosztás helyességét.

Minisztériumi szinten fő-árucsoportonként — élelmiszereellátás, ruházat, többi iparcikk — kell meghatározni az egész ország várható szükségletét, s mérlegszerűen biztosítani e szükséglet kielégítését.

Az elemző munka is különböző a kereskedelem különféle szintjein elhelyezkedő szervekben.

A vállalatok a boltjaikban jelentkező kielégített és kielégítetlen kereslet vizsgálata alapján elemzik a szükségletet, s rendelik meg az árucikkeket.

Megjegyezzük, hogy a kielégítetlen kereslet mértékének meghatározása rendkívül bonyolult feladat, s tulajdonképpen a jó kereskedelmi munka fokmérője.

Például az egyik cipőárusító kis-kereskedelmi vállalat a legutóbbi években — mechanikusan — úgy „számította ki” a kielégítetlen ke-

resletet, hogy valamennyi boltjában nyilvántartást vezetett a vevők által eredménytelenül keresett cipők fazonjáról, méretéről és színéről, s az így begyűjtött adatokat összesítette. Arra azonban nem gondolt, hogy ugyanaz a vevő, aki az egyik boltban nem kapott 42-es sárga férficipőt, jónéhány más boltban is érdeklődött, s mindenütt följegyezték igényét.

A középfokú irányítószerveknek is nagy nehézséget kell leküzdeniük az irányításuk körébe tartozó terület fogyasztói szükségletének fölmérésekor. Nyilvánvaló, hogy nem elég, ha „elszigetelten” vizsgálják a kereskedelmi folyamatokat, hanem széleskörűen, alaposan meg kell ismerniük és állandóan meg kell figyelniük az irányításuk körébe tartozó területet.

Például a megyei tanács kereskedelmi osztályának az áruforgalom elemzéséhez és tervezéséhez a kereskedelem körén kívüleső néhány fontos adatra is szüksége van. Ezek:

1. A lakosság száma, összetétele, település-jelleg szerinti elhelyezkedése.

Természetes, hogy a lakosság száma döntő fontosságú a belkereskedelem szempontjából, tehát az elemző munkához okvetlenül szükséges ez az adat. Az egy főre jutó fogyasztás az áruforgalom terjedelmének legfontosabb mutatója.

A lakosság összetétele — osztály szerkezete, foglalkozások, korcsoportok, nemek stb. szerinti megoszlása — szabja meg az áruforgalom szerkezetét: az élelmiszer- és az iparcik-forgalom arányát, a választékot stb.

A lakoságnak a település jellege (falu, város) szerinti elhelyezkedése, az egyes városok vagy lakóterületek népsűrűsége meghatározza a bolthálózat jellegét (állami, földművesszö-

vetkezeti), a boltfajtákat (szakboltok), az „áruterítést”, a nyilvántartási időt stb.

2. A lakosság vásárlóereje. (A vásárlóalapok nagysága.)

A lakosság vásárlóereje, a vásárlóerő évszakonkénti és havonkénti, sőt tíznaponkénti alakulása hat az áruforgalom terjedelmére és a kereslet ütemére.

3. Az áruválasztékot befolyásoló nemzeti és foglalkozásbeli sajátosságok.

Minden népnek, de az ország egy-egy vidékén élő lakoságnak is vannak jellegzetes, sajátos kívánságai. Az Alföldön paprikásan, fűszeresen főznek, az ország nyugati részén inkább a cukrozást vagy a savanykás ízt kedvelik. Természetes, hogy a boltok áruellátásakor ezzel is számolni kell. Ahol sok család hízlal sertést, ott a disznóölések miatt több só és jelenleg még (a szappanfőzéshez) több szóda szükséges. Az Alföldön csizmát, a Hajdúságban és ryugaton „bilgerit”; az erdős vidékeken pörge kalapot, Heves megyében és Szolnokon struxnadrágot keresnek a fogyasztók. A Pécs-környéki falvakban kevés női harisnyát vásárolnak, annál több himzőfonalat, amelyből a lakosok maguk készítenek népviseletüknek megfelelő harisnyát.

4. Az ipar és a mezőgazdaság továbbfejlesztésével kapcsolatos területi feladatok.

A beruházások, a nagy építkezések munkástömörülést jelentenek. A nagy építkezéseken dolgozó munkások ellátása a belkereskedelem elsőrendű feladatai közé tartozik.

A mezőgazdaság fejlesztésére vonatkozó párt- és kormányhatározat nyomán megváltozik a lakosság igénye is. Nemcsak magával a művelési ág megváltozásával, az intenzívebb gaz-

dálkodással közvetlenül összefüggő cikkek (például permetezőszerek, metszőollók stb.) kereslete növekszik, hanem a mezőgazdaság fejlődése olyan távoli összefüggésekben is érezteti hatását, mint például a könyv- (főleg a mezőgazdasági szakkönyv-) és a rádiószükséglet növekedésében.

5. A területi (helyi) áruforrások.

A helyi áruforrások ismerete és fejlesztése a beszerzés, az áruellátás szempontjából fontos.

6. A közlekedésre, az áruszállítás feltételeire vonatkozó adatok.

Az egyes áruk termelési helyéhez, az áruforráshoz közelebb fekvő területeken kisebb készletekről, az áruforrástól távolabb nagyobb készletekről kell gondoskodnunk.

A kedvező fuvarozási eszközök területenként mások. Például a baranyamegyei Fűszért Vállalat szempontjából 1952-ben a szekérfuvarozás bizonyult a leggazdaságosabbnak, a borsodmegyei Fűszért Vállalat számára ugyanez a fuvarozási eszköz a legkedvezőtlenebbnek.

Minisztériumi szinten az egész lakosság várható igényeinek meghatározásához további adatok szükségessé válnak. Egyebek közt ismerni kell a gyáripár kapacitását (az állandóan fejlődő technika nyújtotta lehetőségeket), külkereskedelmünk alakulását stb. Csak ezeknek az adatoknak ismerete alapján tehet meg a minisztérium minden tőle telhetőt a választék rendszeres bővítéséért, a minőség javításáért, a szükségletek maximális kielégítéséért. A minisztériumok (a termelési minisztériumok is) mintaboltok, divatbemutatók, mintavásárok révén ismertetik meg a lakossággal a folytonosan fejlődő ipar termelte új fogyasztási cikkeket, s ugyanezek révén ismerik meg a vásárlók véleményét.

Ismét hangsúlyozzuk, hogy a kereskedelmi elemzés legfontosabb feladata a szükségletek fölmérése, kielégítésük ellenőrzése, de ezen kívül nagyon fontos kérdés, hogy a kereskedelem milyen anyagi eszközök felhasználásával, mennyi költséggel, mennyire jövedelmezően stb. dolgozik.

Az elemzés a belkereskedelmi tervezőmunka fontos eszköze

Az elemzés a tervek készítésének és a tervek végrehajtásának egyaránt fontos eszköze.

A belkereskedelmi tervek készítésekor az elemzésnek kell megmutatnia a fejlődés irányát, ütemét, a keletkező szükségletet, mert a terv ezeknek megfelelően szabja meg az időszzerű feladatokat.

Ha például egyes áruféleségek kereslete nagyon megnövekszik, a kereskedelem munkájának vonatkozásában szakboltok oldhatják meg az igények maximális kielégítését. A gyakorlatban az első lépés rendszerint az élelmiszerbolt és az iparcikkbolt elválasztása. Ha még az így megosztott boltokban is szembetűnően növekszik egyes cikkek forgalma, folytatni kell a szakosítást. Ahol a vásárlók nagy tömege többféle irányú áruigénnyel, s egy-egy áruból nagy választékigénnyel jelentkezik, áruházat kell szervezni.

E példából is látható: a kereskedelmi tervezőmunka szempontjából nem az a nehéz feladat, hogy megtervezzük a szükségesnek fölsimert szakboltot, a szakbolt megfelelő alkalmazotti létszámát, árukészletét, forgóeszközmennyiségét, szállítási lehetőségét stb., hanem annak fölsimítése és eldöntése, hogy a fogyasztás szempontjából az adott helyen elsősorban milyen bolt szükséges.

Ez a bolthálózatra vetített probléma minden áruforgalmi tervezés esetében fölvetődik: a kereskedelmi tervezés dolgozóinak előre kell tudniuk, hol, miből, mennyi lesz a kereslet.

Az iparban az egymással összekötöttesben lévő szervek mind tervkötelezettek, s minden esetben közlik egymással, hol, mikor, mire lesz szükségük, illetve mit szállíthatnak. S ha jól koordinálják a terveket, akkor a tervek realitása, a tervteljesítés és a tervszerű munka biztosítottak mondható.

A kereskedelem azonban értékesítési tevékenysége során a fogyasztók millióival kerül kapcsolatba, s a fogyasztók nem „tervkötelezettek”, nem mondják meg előre, hol, mikor, milyen árucikkre lesz szükségük.

Egyebek közt az elemzés feladata, hogy a *különféle* adatokból „kiolvassa” a fogyasztók „jövőbeli óhajait”, vásárlóképes szükségleteit (keresletét).

A belkereskedelmi vállalatok havonként és negyedévenként számolnak végzett munkájukról, az elmúlt időszak tervfeladatainak megvalósításáról és a következő időszakra való felkészülésükről.

A rendszeresen végzett elemző munka egyrészt rámutat a tervteljesítés eredményeire és az eredményekben közrejátszott jó módszerekre, másrészt feltárja a fogyatékoságokat és okaikat. Tehát az elemző munka egyik fontos feladata a terv végrehajtásának vizsgálata. A vállalat tervteljesítésének vizsgálata természetesen nem merülhet ki a tervszámok és a ténytípusok egybevetésében. A terv adatszerű teljesítésén (túlteljesítésén vagy nem teljesítésén) kívül azt is meg kell vizsgálni, hogy kielégítő volt-e a lakosság áru-

ellátása. (Ez a vizsgálat egyszersmind a tervezés bírálata is.)

Bevezetőnkben utaltunk rá, hogy az új szakasz programja és a pártunk III. kongresszusán megszabott irányelvek értelmében hatalmasan megnövekszik a belkereskedelem által lebonyolítandó áruforgalom, s nagyon fokozódnak a kereskedelemmel szemben támasztott közvetlen követelmények.

Rákosi elvtárs a központi vezetőség beszámolójában hangsúlyozta: „a mi viszonyaink között a kereskedelem a szocializmus építésének fontos láncszeme, a dolgozó nép életszínvonalának emelésének nélkülözhetetlen eszköze... Kereskedelmünk azonban csak abban az esetben töltheti be ezt a nagyon fontos szerepét, ha... gondosabban tanulmányozza a fogyasztók igényeit, biztosítja az áruk tervszerűbb, átgondoltabb elosztását, a fogyasztókat gondosabban szolgálja ki, egyszóval új módon dolgozik”.

Tehát a belkereskedelmi elemzés fontossága is fokozódik.

Hogy a belkereskedelmi elemző munka valóban használható eszköze legyen mind az elméletnek, mind a gyakorlati irányításnak és a tervek, a feladatok végrehajtásának, hogy a belkereskedelmi elemző munka megfeleljen a vele szemben jogosan támasztott követelményeknek, munkánk során új, fejlettebb módszereket kell alkalmaznunk.

Az elemzés fejlettebb módszerén nem a statisztikai adatgyűjtés és a kereskedelmi adminisztráció növelése értendő. Ellenkezőleg: a szocialista kereskedelem gyarapodó tapasztalatai és a kereskedelem dolgozóinak növekvő szakértelme alapján nagyon egyszerűsíteniük kell a számvitelt és benne a statisztikai adatgyűjtést.

A túlméretezett, fölöslegesen részletes számvitel (például a közétkeztetés operatív számvitelében az anyagfelhasználásra vonatkozó „lepelők” naponkénti céltalan teleírkálása) elvonja a dolgozókat az érdemi munkától, az adatok tanulmányozásától és értékelésétől.

Az elemzésnek kevesebb adattal, kevésbé részletesen, de mélyrehatóan, áttekinthetőbben és pontosabban kell megvilágítania a múlt tapasztalatait, a jelen eredményeit, hiányosságait és a jövő feladatait.

FÁY JÓZSEF

A devizahozam és a jövedelmezőség néhány kérdése külkereskedelmünkben

Pártunk III. kongresszusa egyik legfontosabb feladatul tűzte ki, hogy népgazdaságunk minden szektora fozkozza munkájának gazdaságosságát. Igen fontos feladata ez külkereskedelmünknek is, amelynek volumene és népgazdasági jelentősége a legutóbbi években rohamosan megnőtt. Külkereskedelmünkre nagy feladatok hárulnak az iparnak fontos nyersanyagokkal, a mezőgazdaságnak pedig műtrágyával, rézgáliccal, tenyészállattal, nemesített vetőmaggal és egyéb fontos cikkekkel való ellátásában.

Külkereskedelmünk gazdaságossága elsősorban nem a külkereskedelmi tevékenység, a külkereskedelmi szervezet fenntartásával és működésével kapcsolatos költségek nagyságától és változásától, vagyis nem a külkereskedelem forgalmi költségeinek alakulásától függ, hanem attól, hogy az exportra kerülő áruk

Befejezésül hadd jegyezzük meg, hogy e cikk célja nem a belkereskedelmi elemzés részletes ismertetése volt (például nem foglalkozott az elemzés módszerével, eszközeivel, s az ismertetett kérdéseket sem részletezte), hanem csak az, hogy ráirányítsa a figyelmet az elemző munka fontosságára, s arra a feladatra, hogy az elemzést a kereskedelmi munka mind szervezesebb részévé kell tennünk, mert elemzés nélkül nincs helyes tervezés, jó kereskedelmi munka.

nemzeti értéke hogyan viszonylik nemzetközi értékükhöz. A külkereskedelem gazdaságossága népgazdasági szempontból akkor nő, ha a „devizatermeléshez” szükséges exporttermékek mind kevesebb társadalmilag szükséges munkamennyiséggel állíthatók elő, vagyis, ha az egy bizonyos devizamennyiség megszerzése végett eszközölt forintbefektetés összege egyre kisebb, s ha devizáinkat a lehető leggazdaságosabban használjuk föl külföldi áruk vásárlására. Mivel a külkereskedelmi forgalom kiterjed népgazdaságunk összes termelő szektorainak termékeire, gazdaságossága szorosan összefügg egész népgazdaságunk termelőtevékenységének gazdaságosságával.

De külkereskedelmünk, különösen pedig kivitelünk áruszerkezetének kialakításakor nemcsak a gazdaságosság szempontjai a mértékadók. A külkereskedelempolitikai célok mérlege-

lésén kívül ügyelnünk kell a „deviza-termelésnek“ és a devizafölhasználásnak, valamint a külkereskedelmi forgalom volumenének összefüggéseire is. Nyersanyagszegénységünk miatt ugyanis nemcsak a hazai szükségletek kielégítését szolgáló termékek, hanem az exporttermékek zömének gyártásához is szükségünk van importárakra. Exportgyártás esetén tehát devizabevételünk növekedésével párhuzamosan egyszersmind fokozódnak az exportcikkgyártáshoz szükséges importárak megvásárlásával kapcsolatos devizaráfordításaink, s ez csökkentően hat devizaállományunkra. A kiviteli áruk gyártásához szükséges importárakért kifizetett devizaösszeg és a kivitt árukért kapott devizabevétel különbsége a devizanyereség, a devizaállomány tiszta szaporulata. Az export lebonyolítása alapján elért devizabevétel és az exporttermékek gyártása végett importált anyagok devizaértékének különbsége, vagyis a devizanyereség mértéke határozza meg, mekkora külkereskedelmi forgalom szükséges, hogy külkereskedelmünk megoldhasa legfontosabb feladatát: népgazdaságunk kellő mennyiségű importárával való ellátását, s egyszersmind biztosítsa devizagazdálkodásunk egyensúlyát.

Mielőtt rátérünk a külkereskedelem gazdaságosságának részletesebb elemzésére, egy példával is megvilágítjuk ezt az összefüggést.

Tegyük föl, hogy a különféle népgazdasági ágaknak a belföldi szükségletek kielégítésére irányuló termelési előírányzatuk teljesítéséhez 1500 millió devizaforint értékű árubehozatalra van szükségük (devizaforint: a Magyar Nemzeti Bank hivatalos árfolyamán átszámított külföldi fizetési eszköz forintértéke); 200 millió

devizaforint értékű árubehozatal szükséges közvetlenül fogyasztási célokra, 100 millió devizaforint értékű behozatal pedig különféle tartalékok képzésére. De ez még nem a népgazdaság teljes importszükséglete, mert a kivitelre szánt cikkek termeléséhez országunk alapanyagszegénysége miatt többnyire szintén külföldi anyagok (sőt esetleg gépek is) szükségesek. Tegyük föl, hogy az ezzel kapcsolatos importszükséglet összege 700 millió devizaforint. Tehát a népgazdaság teljes importszükséglete 2500 millió devizaforint.

Az e behozatali forgalom lebonyolításához szükséges devizamennyiséget csak kivitel útján szerezhethetjük meg. A kiviteli forgalom volumenének megtervezésekor ügyelnünk kell, hogy a kivitel értéke meghaladja a behozatalét, mert az ily módon adódó devizatöbbletből fedezzük az áruforgalomtól független devizakiadások zömét, s teremthetjük meg a behozatal zavartalanabb lebonyolítására szolgáló devizatartalékokat.

Az elmondottak mérlegelésével alapítsuk meg példánk kiviteli forgalmának volumenét. A kiviteli forgalmat a továbbiakban két nagy csoportra osztjuk attól függően, hogy exportcikkeink gyártásához csak hazai anyagot használunk-e föl, vagy importanyagot is. Megjegyezzük, hogy a gyakorlatban nincs olyan árucsoport, amelynek termékei kizárólag hazai anyagból készülnek, példánkban mégis föltételezzük ilyen csoport meglétét; ily módon ugyanis könnyebben megmagyarázhatjuk: mit jelent a devizanyereség alakulása szempontjából, ha fokozzuk a zömükben hazai anyagból készült áruk kivitelét.

Tehát tegyük föl, hogy 600 millió devizaforint értékű olyan árut expor-

tálunk, amelyben egyáltalán nincs külföldi anyag.

A példánkban föltételezett további behozatali szükségletünk fedezése és 200 millió devizaforint-többlet biztosítása végett 2100 millió devizaforint értékű — importanyagot is tartal-

mazó — árut kell exportálnunk. Tehát az export teljes összegét 2700 millió devizaforintban kell megszabnunk. Ez esetben a külkereskedelmi forgalom mérlege a következőképpen alakul:

Import	(millió devizaforintban)	Export	
a) Belföldi szükségletek kielégítésére szolgáló termékek és félkész termékek	1 500	a) Csak hazai anyagot tartalmazó áruk	600
b) Közvetlenül fogyasztási célokra .	200	b) Importanyagot is tartalmazó áruk.....	2 100
c) Exporttermelési célokra	700		
d) Tartalékok képzésére	100		
Import összesen	2 500	Export összesen	2 700
e) Tervezett többéltkivitel (aktívum)	200		

A példánk „Import b” csoportjába sorolt cikkek közvetlenül (vagy nagyobb átalakítás nélkül) növelik a lakosság fogyasztási áralapját. A külkereskedelem e cikkek (kávé, tea, kakaó, citrom stb.) behozatalával a fogyasztási áralap növelésén kívül hozzájárul a fogyasztási cikkek választékának bővítéséhez, a lakosság növekvő igényeinek kielégítéséhez, az életszínvonal emeléséhez.

Táblázatunk „Import c” oldalának „c” csoportjába azok a behozatali cikkek tartoznak, amelyek különféle exportárú gyártásához szükségesek. Ezeket a cikkeket hazai munkával, esetleg hazai anyagok hozzáadásával feldolgozzuk, majd exportáljuk. Az ilyen exportárúk devizaértéke természetesen nagyobb a bennük lévő importanyagok értékénél. Ez a nagyobb devizaérték a hazai élő- és holtmunkaráfordítás visszatérülése deviza formájában. Az importanyagokat tartalmazó áruk kivitelének megtervezésekor főképp olyan termékek exportálására kell törekednünk, amelyeknek eladásakor nagy devizanyel-

reségre teszünk szert. A devizabevétel és a devizaráfordítás aránya határozza meg, hogy milyen értékben kell exportálnunk importanyagokat is tartalmazó cikkeket. Píldánkban az importanyagigényes exporttermékek értékének és a gyártásukhoz fölhasznált importanyagok értékének viszonya

$$\frac{2100 \text{ („Export b”)}}{700 \text{ („Import c”)}} = 3.$$

(Vagyis az elért devizabevétel háromszorosa a szükséges devizabefektetésnek.) Ha az „Export a” csoport volumene (píldánkban 600 devizaforint) nem változik, akkor az említett viszonyszám módosulása azt jelzi, hogy megváltozhat egyrészt az importanyagigényes cikkek exportjának volumene („Export b” csoport), másrészt az előállításukhoz szükséges import volumene („Import c” csoport), vagyis végsősoron a teljes behozatali és kiviteli forgalom. Ez esetben tehát — csupán az exportcikkekiből származó devizanyereség változásának hatására — megváltozhat az

egész külkereskedelmi forgalom volumene is, jöllehet a legfontosabb népgazdasági arányok nem módosultak.

Vizsgáljuk meg, miféle változások történhetnek az említett tényezők hatására. Tegyük föl, hogy a szóbanforgó viszonyszám (példánkban 3) megváltozik, mert az exportcikkek eladásából származó devizanyereség megnőtt. Az új viszonyszám 3,5-re emelkedett, vagyis az exportgyártás céljaira behozott áruk felhasználásával készült cikkek eladásakor a befektetett devizaösszeg 3,5-szeresét kaptuk meg. De ebben az esetben az előző időszakhoz képest csökkenthetjük az „Export b” csoport terjedelmét, mert hiszen az „Import c” csoport terjedelme is csökkent, kisebb devizafelhasználás esetén pedig a már előzőleg kialakított aktívum megtartásához kisebb „devizatermelés” szükséges.

Az exportgyártás céljaira történő behozatal úgy is csökkenthető, hogy — a lehetőségekhez képest — a teljes exportban növeljük az „Export a” csoportba sorolt teljesen vagy majdnem teljesen importanyag nélkül, vagyis devizaráfordítás nélkül készült cikkek arányát. E cikkek exportjának fokozása a belföldi termelés fejlődésétől, a belföldi fogyasztástól, a külföldi elhelyezési lehetőségektől és nem kis mértékben attól függ, hogy a kérdéses cikkek exportja népgazdasági szempontból gazdaságos módja-e a devizatermelésnek vagy sem. Példánkban e cikkek exportjának 200 millió devizaforinttal történő növelése révén csökkenthető az importigényes áruk kivitele, mégpedig nem csupán 200 millió devizaforinttal (vagyis az „a” csoportba

sorolt cikkekből történő export növekedésének mértékében), hanem ennél nagyobb arányban. Ha ugyanis az „a” csoportbeli cikkek exportjának növekedése folytán csökken az importigényes áruk exportja, akkor csökken az előállításukhoz szükséges import is („Import c” csoport). Mivel így a behozatalban megtakarítást érhetünk el, s az egész behozatali volumen kisebb lett, a tervezett (200 milliós) aktív egyenleg biztosításán kívül az importigényes áruk kivitele is tovább csökkenthető. A kívánt egyensúly végülis akkor áll helyre, ha az „Import c” csoportot 85, az „Export b” csoportot pedig 285 millió devizaforinttal csökkentjük. A teljes behozatal és a teljes kivitel ebben az esetben egyaránt 85 millióval csökkent. Tehát a kizárólag hazai anyagból készült áruk exportjának fokozása révén szintén csökkenthető a külkereskedelmi forgalom volumene anélkül, hogy ez a népgazdaság importcikkellátásának rovására menne.

Mondjuk, hogy a külkereskedelmi forgalom volumencsökkentésének mindkét módját alkalmazzuk, vagyis az exportgyártás végett behozott importáruból („Import c” csoport) olyan árukat gyártunk, amelyeknek eladása nem 3-szoros, hanem 3,5-szeres devizatóbblet elérését teszi lehetővé, továbbá — a külkereskedelmi forgalom volumencsökkentésének második eszközeként — 200 millió devizaforinttal növeljük a kizárólag hazai anyagból készült cikkek exportját. Ha a változtatás előtti időszakot I-gyel, a vizsgált időszakot pedig II-vel jelöljük, mérlegünk a következőképpen alakul:

Import	I.	II.	Export	I.	II.
	(millió devizaforintban)			(millió devizaforintban)	
a) Belföldi szükségletek kielégítésére szolgáló termelés céljaira	1 500	1 500	a) Csak hazai anyagot tartalmazó áruk	600	800
b) Közvetlenül fogyasztási célokra	200	200	b) Importanyagot is tartalmazó áruk	2 100	1 680
c) Exporttermelési célokra	700	480			
d) Tartalékok képzésére ..	100	100			
Import összesen	2 500	2 280	Export összesen	2 700	2 480
e) Tervezett többletkivitel (aktívum)	200	200			
Végösszeg	2 700	2 480	Végösszeg	2 700	2 480

Az „Import a” csoport, az „Import b” csoport és az „Import d” csoport volumene nem változott, vagyis a külkereskedelem a II. időszakban is teljesítette legfontosabb feladatát, teljesen kielégítette a népgazdaság és a lakosság importszükségletét. Az áruforgalomtól független devizakiadások fedezéséhez és a különféle devizataralékok képzéséhez szükséges aktív forgalmi egyenleg is változatlan maradt, a teljes behozatal és kivitel azonban egyaránt 220 millió devizaforinttal csökkent.

Az elmondottakat összegezve: a forgalom volumene azért csökkent, mert — az importigényes kivitel áruösszetételének a nagyobb devizanyereséget biztosító áruk javára történt megváltoztatása, vagy az exporttermékek minősége és eladási áruk emelése révén — csökkentettük ez exportcikkek átlagos devizataralmát, s növeltük az eladásukból származó devizanyereséget. A kizárólag hazai anyag- és munkaráforgatással készült áruk kivitelének növelésével pedig

lehetővé tettük, hogy csökkenjen az importigényes áruk kivitele; ennek következtében az idesorolt áruk gyártásához szükséges behozatal ismét csökkent. A kétszeri csökkentés együttes hatása mutatkozott meg a teljes forgalom csökkenésében.

Az importigényes kiviteli áruk átlagos devizataralmának csökkentésére és a kizárólag hazai anyag- és munkaerőfelhasználással készült áruk kivitelének fokozására irányuló törekvés azért megokolt, mert ilyen módon fokozódik a devizatermelés hatékonysága, vagyis a népgazdaság kisebb exportárumennyiségért változatlan mennyiségű devizát kap. Ha pedig az exportvolumen a devizatermelés hatékonyságának fokozódása esetén sem csökken, akkor a devizabevételek növekedésének eredményeként több devizát fordíthatunk a mezőgazdaság és a könnyűipar fejlesztésére, továbbá a lakosság fogyasztási árualapjának közvetlen növeléséhez szükséges külföldi áruk behozatalára. Tehát devizagazdálkodásunk tökéletesítése közvetlenül elősegíti az új

szakasz legfontosabb feladatainak megoldását.

A devizatartalom viszonylagos (az eladási árhoz viszonyított) csökkenésének egyik fontos módszere az exporttermékek minőségének megjavítása, mert így ezekért a termékekért külföldön nagyobb árat kaphatunk. A devizatartalomnak ezzel a módszerrel való csökkentése egyszerűen mind a népgazdasági szinten vizsgált ráfordítások szempontjából is gazdaságosabb, ha a minőség megjavításához szükséges többletráfordítás kisebb, mint az elért árbevételi többlet.

Külkereskedelmi forgalmunk elemzésekor nem elégséges, ha csupán a népgazdaság szerkezeti összetételétől, fejlődésétől függő külkereskedelmi forgalom volumenének és áruösszetételének alakulását, valamint a külkereskedelmi forgalom és a devizahelyzet alakulásának összefüggéseit vizsgáljuk. Bár ezeknek az összefüggéseknek és a belőlük lezűrhető tanulságoknak az elhanyagolása is olyan aránytalanságokat okozhat a devizatermelés és -felhasználás területén, amelyek gátolhatják a külkereskedelmet feladatainak megoldásában, de az ezirányú vizsgálatok önmaguk nem válaszolnak arra a fontos kérdésre, hogy mekkora külkereskedelmi forgalmunk jövedelmezősége. Hogy erre a kérdésre is választ kapjunk, további szerteágazó és tüzetes vizsgálatokat kell végezünk.

A behozatal, főleg a tőkésországokból származó behozatal gazdaságosságának elbírálásakor meg kell vizsgálnunk, hogy az egyes importcikkek beszerzési ára megfelel-e az éppen érvényes világpiaci árak. Eltérés esetén sok külkereskedelempolitikai körülmény mérlegelésével döntjük el, hogy a vételár a népgazdaság szem-

pontjából kedvező vagy kedvezőtlen volt-e.

Korábban előfordult, hogy nagy devizaösszegért olyan árukat importáltunk, amelyekről utóbb kiderült, hogy a behozatal időpontjában még nem kellettek, sőt esetleg később sem használhattuk föl őket rendeltetésüknek megfelelően. Az ilyesfajta behozatal az első esetben fölöslegesen lekötött devizaeszközöket, s ezzel akadályozta, hogy az adott időpontban egyéb, fontosabb árukat behozhassunk, a második esetben pedig devizapazarlást okozott. Mindez első sorban a helytelen tervezés következménye. Az efféle fogyatékoságok megszüntetése nagyon elősegíti a külkereskedelem gazdaságosságának fokozását.

A behozatal népgazdasági szinten vizsgált jövedelmezőségével kapcsolatban azt is el kell bírálnunk, hogy valamely készgyártmány behozatala, vagy hazai gyártása a gazdaságosabb-e. Ezt csak úgy dönthetjük el, ha — a termelékenység adott színvonalának mérlegelésével — összehasonlítjuk a kérdéses cikk hazai gyártásához társadalmilag szükséges munkaidőt azzal a társadalmilag szükséges munkaidővel, amelynek ráfordítása árán megszerezük a szóbanforgó cikk importjához szükséges devizát.

Nézzünk egy példát.

Tegyük fel, hogy „A” áru belföldi gyártásához 5000 munkaóra szükséges, s az egy órára eső átlagos ráfordítás 3 Ft. Tehát az áru belföldi gyártásával kapcsolatos, népgazdasági szinten számított költség 15 000 forint. Tegyük fel továbbá, hogy ezt az árut megvásárolhatjuk Svájcban és Olaszországban is, mégpedig az előbbi országban 13 000, az utóbbiban pedig 14 000 devizaforint értékű

devizáért. Hogy eldönthessük, vajjon a hazai gyártás vagy az import, import esetén pedig a svájci vagy az olasz import a kedvezőbb-e, vizsgáljuk meg, milyen erőfeszítéseket kell tennünk a svájci frank, illetve a líra „megtermelése” végett.

Mondjuk, hogy 1000 devizaforint értékű svájci frank megtermeléséhez 400 társadalmilag szükséges munkaórát, 1000 devizaforint értékű olasz líra megtermeléséhez pedig 350 társadalmilag szükséges munkaórát tartalmazó áru exportja szükséges. Ha tehát Svájcban vásároljuk meg az árut, $13 \times 400 = 5200$ munkaóra lesz a

népgazdasági szinten számított ráfordítás, olaszországi vásárlás esetén ellenben $14 \times 350 = 4900$ munkaóra. Tegyük föl továbbá, hogy a Svájcba szállítandó exportáru termeléséhez szükséges munka- (élő- és holtmunka-) ráfordítás értéke 3.20 Ft/óra, az Olaszországban elhelyezhető exportcikké pedig 3.— Ft/óra. Tehát a népgazdasági szinten számított ráfordítás „A” cikk Svájcban történő megvásárlása esetén 16 640 Ft, olaszországi vásárlás esetén pedig 14 700 Ft. Most foglaljuk táblázatba a jövedelmezőség kérdéseinek eldöntéséhez szükséges adatokat:

	„A” áru gyártásához vagy behozatalához szükséges	
	munkaidő órában	munka- ráfordítás forintban
Hazai gyártás esetén	5 000	15 000
Svájci vásárlás esetén	5 200	16 640
Olaszországi vásárlás esetén	4 900	14 700

A három lehetőség közül nyilvánvalóan az olaszországi vásárlás a legkedvezőbb; természetesen a kérdés végleges eldöntése előtt mérlegelnünk kell más külkereskedelempolitikai és devizális tényezőket is.

Bár ez a példánk a behozatal jövedelmezőségének vizsgálatához kapcsolódik, de a svájci és az olasz deviza „megtermeléséhez” szükséges munkaidőráfordítás összehasonlításakor egyszersmind a kivitel, azaz a devizaszerzés jövedelmezőségének kérdése is utaltunk.

Kivitelünk áruszerkezetének kialakításakor a kis devizatartalom, illetve a nagy devizanyereség elérésén

kívül arra kell törekednünk, hogy minél kevesebb társadalmilag szükséges munkaidőt tartalmazó, tehát nagytermelékenységgű munkával készült áruk exportja révén minél értékesebb devizákat „termeljünk”. További fontos szempont, hogy a megszerzett deviza ellenében vásárolhatunk-e olyan árukat, amelyeknek népgazdasági fontossága megokolja a deviza megszerzéséhez szükséges munkaidő-, illetve munkabér-ráfordítást.

Vizsgáljuk meg most, hogyan alakul számításunk olyan exportcikknek esetében, amelyeknek gyártásához külföldi anyagok is szükségesek. Tegyük föl, hogy „B” exportáru:

- a) Külföldi eladási ára 50 000 devizaforint
 b) Gyártáshoz fölhasznált importanyag
 devizaértéke 10 000 devizaforint
 c) Eladásból származó devizanyereség (a-b) 40 000 devizaforint

A további vizsgálatot két részben végezzük el. Először megvizsgáljuk: mekkora ráfordítással szereztük meg a fölhasznált importanyagok megvételéhez szükséges devizamennyiséget. Mondjuk, hogy a 10 000 devizaforint értékű fölhasznált importáruból 7000 devizaforint értékűt osztrák kliringdollarért vásároltunk, s a vásárlásra fölhasznált deviza megszerzéséhez — osztrák exportunk jelenlegi szerkezete esetén — átlagosan 2300 munkaóra, illetve 8000 forint ráfordítás szükséges. A további 3000 devizaforint értékű árut belga kliringfrankért vásároltuk, s e devizaösszeg megszerzéséhez — az előbbieket szerint számítva — 1000 munkaóra, illetve 4000

forint ráfordítás kellett. Tehát a „B” exportáru gyártásakor fölhasznált összes importárunk megvásárlásához szükséges devizaösszeget 3300 munkaóra, illetve 12 000 forint ráfordítással teremtettük elő. Ennyi ráfordítást tartalmaz a „B” áru importanyag formájában. Az áru gyártásához azonban hazai anyagokat és munkabért is fölhasználunk. A hazai anyagok ráfordítása legyen 4200 munkaóra, illetve 12 000 Ft, a „B” árut gyártó üzem ráfordítása pedig 10 000 munkaóra, illetve 30 000 forint. Tehát a „B” exportáru számításaink szerint a következő ráfordításokat tartalmazza:

Importanyagráfordítás	3 300 munkaóra illetve 12 000 Ft
Hazai anyagráfordítás	4 200 „ „ 12 000 „
Összes holtmunka-(anyag-) ráfordítás	7 500 munkaóra illetve 24 000 Ft
A gyártóüzem élömlmunka-ráfordítása	10 000 „ „ 30 000 „
Összes ráfordítások	17 500 munkaóra illetve 54 000 Ft

A „B” áru külföldi eladásával végző soron 50 000 devizaforint értékű devizát „termeltünk meg”, mégpedig összesen 54 000 Ft hazai munkabér-ráfordítással, vagyis a kérdéses devizafajtából 1 devizaforint értékű devizamennyiségnek „B” áru eladása révén történő „megtermelésé”-hez 54 000

$\frac{54\,000}{50\,000} = 1,08$ forint ráfordítás szükséges. E mutatószám birtokában könnyűszerrel megállapíthatjuk, hogy egy-egy devizafajta „megtermelése”

milyen áruajták exportja révén a legkedvezőbb, továbbá, hogy az egyes devizafajták „megtermelésé”-hez mekkora ráfordítások kellettek, vagyis, hogy a deviza fontossága megokolta-e a „megtermelésével” kapcsolatos ráfordítást.

Ha tehát fokozzuk a kizárólag hazai anyag- és munkaráfordítással készült áruk kivitelét, akkor a külkereskedelem kisebb behozatali — és kiviteli — forgalom esetén is biztosíthatja a népgazdaság zavartalan importanyagellátását. A forgalom ak-

kor is csökken, ha az importanyagot tartalmazó áru devizatartalma az eladási (deviza-) árhoz képest csökken, vagyis ha az eladásból származó devizanyereség növekszik. Mindkét esetben voltaképp növeljük az exporttermékeink által tartalmazott átlagos belföldi munkamennyiséget. A kiviteli termékekben lévő hazai munkamennyiség viszonylagos növelése fokozza a „devizatermelés” hatékonyságát, következképp megkönnyíti a devizamérleg egyensúlyának biztosítását. De az exportcikkeinkben lévő munkamennyiség növelésére irányuló törekvéseink közepett azt is vizsgáljuk meg, hogy nem vétünk-e a jövedelmezőség követelményei ellen, vagyis, hogy a kizárólag hazai anyag- és munkaráfordítással készült áruk exportjának mindenáron való fokozása miatt nem viszünk-e ki olyan árukat is, amelyeknek gyártásához viszonylag sok munkaidő-, illetve munkabérráfordítás szükséges. Ugyanezt kell mérlegelnünk az importigényes kiviteli áruk devizatartalmának csökkentésére irányuló törekvésünk során is. Ha például úgy csökkentjük egy árunak az eladási árához viszonyított devizatartalmát, hogy minőségjavítással nagyobb eladási árat érünk el, a minőségjavításhoz pedig újabb munkafolyamatok beiktatása, fokozottabb hazai anyag- és munkaráfordítás szükséges, akkor elérünk egy bizonyos ha-

tárhoz, amelyen túl már az eladási ár nem nő arányosan a ráfordításokkal, s minden további ráfordítás veszélyezteteti az ügylet gazdaságosságát, noha esetleg csökkenti az áru viszonylagos devizatartalmát.

Népgazdaságunk további fejlődése lehetővé teszi, hogy az export szerkezetének kialakításakor mindinkább mérlegeljük a nagy devizanyereség és a gazdaságos „devizatermelés” követelményeit. Rákosi elvtárs a központi vezetőség beszámolójának a második ötéves terv irányelveiről szóló részében a következőket mondotta: „Mindenekelőtt a népgazdaság azon ágait kell fejleszteni, amelyeknek fejlesztéséhez országunk megfelelő alapokkal rendelkezik nyersanyagban, tapasztalatban, szakképzett munkaerőben...”

Az exportárakra vonatkoztatva ez azt jelenti, hogy a jövőben exporttermékeinknek is elsősorban hazai anyagok felhasználásával kell készülniük, vagyis csökkennie kell exportcikkeink devizatartalmának és növekednie kell az eladásuk során elért devizanyereségnek, csökkennie kell a megfelelő tapasztalatokkal, a szakképzett munkaerővel, vagyis a termelékeny munkával előállított exporttermékek népgazdasági szinten számított önköltségének; így gazdaságosabbá válik „devizatermelésünk” s javul külkereskedelmi mérlegünk egyenlege.

I. LAPTYEV

Az SZKP központi bizottsága szeptemberi teljes ülésének határozatai és a közgazdaságtudomány feladatai a mezőgazdaságban

A kommunista építés mostani szakaszát a szocialista népgazdaság nagyszabású átszervezése jellemzi. Az iparfejlesztésben elért eredmények alapján lehetővé vált, hogy a kommunista párt és a szovjetáram gyorsan fokozza a legkülönbözőbb közszükségleti cikkek termelését.

A lakosság közszükségleti cikkekkel történő ellátása szempontjából nagyfontosságú a mezőgazdaság. A mezőgazdasági termelés jelentős növelésének szükségességét hangsúlyozzák az SZKP központi bizottsága teljes ülésének szeptemberi határozatai, amelyek a szocialista társadalom fejlődését meghatározó objektív gazdasági törvények tudományos elemzésén alapulnak.

A szovjet mezőgazdaság fejlődését szolgáló legutóbbi párt- és kormányhatározatok nagy feladatokat rónak a kolhozok, a gép- és traktorállomások és a szovhozok gazdasági kérdéseit tanulmányozó tudományos intézményeinkre. E feladatok csak akkor oldhatók meg, ha tudományos intézményeink leküzdik elmaradásukat, a tények leírása helyett részletesen, tudományos alaposággal elemzik mezőgazdasági termelésünket, s feltárják a még meglévő hibákat.

A szocialista mezőgazdaság gazdasági kérdéseinek tanulmányozásakor elsősorban a mezőgazdasági artyellel kell foglalkoznunk, mert a szocializmus idején a mezőgazdasági artyel a kollektív gazdaság egyetlen helyes formája. Az artyelben még sok lehetőség van a mezőgazdasági termelés fokozására. Ezért a mezőgazdaság gazdasági kérdéseivel foglalkozó tudományos kutatásnak főként a közös gazdaság fejlődését kell sok-

oldalúan elemeznie. Sajnos, ilyen elemző munka a legutóbbi években nem jelent meg. A legtöbb tanulmány vagy könyv szerzője egyoldalúan vizsgálta a közös gazdaságot, s gyakran csupán a tények egyszerű leírására szorítkozott.

A kolhoz közös gazdaságának vizsgálatakor mérlegeljük azt a tényt, hogy a kolhozgazdaság a szocialista társadalmi tulajdon két formáján alapul. A kolhoz földje össznépi tulajdon, s a legfontosabb mezőgazdasági termelőeszközök szintén össznépi tulajdonban vannak. De bizonyos termelőeszközök és a kolhozparasztek kollektív munkájának eredményei, vagyis a kolhoztermelés termékei szövetkezeti-kolhoztulajdonban vannak. A kolhozok gazdasági kérdéseinek tudományos kutatásakor a következő kérdésekre kell fordítanunk a legnagyobb figyelmet: a közös gazdaság fejlődésének törvényszerűségei; a munkaszervezés szocialista formái; a munkaegység és a munka díjazásának szocialista formái; a szocialista bővített újratermelés problémái; a sokoldalú közös gazdaság ágainak társítása; a kolhozjövödelmek természete; a kolhozok és az állam kölcsönös kapcsolata; a kolhoz pénzügye stb. Mindezeket a témákat összefüggésükben kell vizsgálnunk.

A kolhozok legfontosabb termelőeszközeinek állami tulajdona egyáltalán nem csökkenti a kolhoztulajdonban lévő termelőeszközök, vagyis voltaképp az úgynevezett oszthatatlan alapok jelentőségét. Az oszthatatlan alapok rendkívül fontosak. Ennek ellenére a korábbi közgazdasági vizsgálatok csak elvéve foglalkoztak részletes elemzésükkel, szerepük

feltárásával. Pedig ez a kérdés még sok tekintetben tisztázatlan. Ismeretes, hogy az oszthatatlan alapok pénzben is kifejezhetők. Ez bizonyos gazdasági változások után szükségessé teszi átértékelésüket. Az első átértékelés 1939-ben történt meg. Azóta megváltoztak az árak, s a szovjet kormány pénzreformot hajtott végre, az oszthatatlan alapok szükséges átértékelése azonban elmaradt. A közzagadának tehát körültekintő munkát kell végezniük, ha reális képet akarnak adni az oszthatatlan alapokról.

Az oszthatatlan alapok vizsgálatakor különös figyelmet érdemel a kolhoz és a mezőgazdasági bank kölcsönös kapcsolata, az oszthatatlan alapokat gyarapító befizetések és a kolhozberuházások elemzése stb. A kolhozparasztnak a gazdasági épületek és egyéb létesítmények építésekor kifejtett munkája is gyarapítja a kolhoz oszthatatlan alapját, tehát ezzel is számolnunk kell. A közzgazdasági kutatás fontos feladata még, hogy megmutassa, milyen arányban és irányban kell növelni a kolhozok beruházásait, hogy gyorsan megszűnjék állattenyésztésük, burgonya- és zöldségtermelésük elmaradása.

A kolhoz oszthatatlan alapját illeti meg az elhasznált termelőeszközök újratermelését szolgáló értékcsökkenési leírás is. A kolhozoknak nincs külön értékcsökkenési (amortizációs) alapjuk. Ezért nehéz nyomunkövetni az értékcsökkenési leírások felhasználását. Ennek ellenére a kollektív gazdaság helyes vezetéséhez tudnunk kell, hogy a kolhozok milyen célra használják fel eszközeiket. A közzgazdasági kutatásnak behatóan kell foglalkoznia mindezekkel a kérdésekkel, de nem szabad megelégednie a többi közös felhalmozási alap, a vetőmag-, a takarmány- és a biztonsági alap vizsgálatáról sem.

A kiskolhozoknak nagykolhozokká történő egyesülése után ismét foglalkoznunk kell a munkaszervezés szocialista formáival. Közzgazdasági irodalmunk ismertette ugyan a mun-

kaszervezés korábbi formáit, de legtöbbször egyszerű leírással helyettesítette a részletes elemzést. Ez már a kiskolhozok munkaszervezési követelményeinek sem felelt meg, de mégkevésbé helytálló ma, amikor a jól gépesített nagykolhozoknak különösen nagy szükségük van rá, hogy közzgazdáink segítségével helyesen állapítsák meg mezei brigádjaik nagyságát.

A munkaegység vizsgálata ugyan csak fontos feladat. A kolhozban a munkaegység a munka és a fogyasztás mértéke; a munkaegység alkalmazása révén valósul meg a munkaszervezési elosztás elve.

A legutóbbi időben a technika rohamos fejlődésének eredményeképp lényegesen megváltozott a kolhozparasztnak munkájának jellege. Milliók szereztek agro- és zootechnikai ismereteket, új szakmák keletkeztek, s a munka termelékenysége jelentősen növekedett. Mindez újra fölveti a munkanormák kérdését. Ez természetesen is, mert a szocialista gazdálkodás a gazdaságosság érvényesítésére, vagyis tulajdonképpen arra törekszik, hogy a lehető legkisebb mennyiségű termelőeszköz és munkaidő felhasználásával egyre nagyobb termelési eredményeket érjen el. De e cél eléréséhez szükségünk van tudományos pontossággal kiszámított normákra, a munkaráfordítások helyes tervezésére. A munka termelékenysége vizsgálata a kolhozokban elképzelhetetlen a munkaegység helyes értelmezése nélkül. A munka termelékenységét úgy számítjuk ki, hogy a munkaidő egységére vonatkoztatjuk a teljes termelést; tehát nyilvánvaló, hogy az a kolhoz dolgozik jól, amely szüntelenül csökkenti a kolhoztermékek egységére eső munkaegységárfordítást. Teljesen helytelen, ha a kolhozokban úgy számítjuk ki a munka termelékenységét, hogy egy munkaképes kolhoztagra vonatkoztatjuk a teljes termelést. Ez a számítási mód kisebb termelékenységet mutat, mert a kol-

hoznak nem minden tagja vesz részt teljesen a közös munkában.

Az egyes kolhozparasztkok által teljesített munkaegységek elemzése lehetővé teszi a kihasználatlan munkaerőtartalékok feltárását. Ezzel kapcsolatban okvetlenül foglalkoznunk kell a munkaegységminimum kérdésével. Ma még sokhelyütt az a helyzet, hogy a munkaegységminimumot teljesített kolhozparasztkok nem akarnak több munkát vállalni a közös gazdaságban. Pedig a közös gazdaság termelésének fokozása nemcsak a népgazdaság javát szolgálja, hanem a kolhozokét és a kolhozparasztkokét is. Vizsgálataink során konkrétan bizonyítsuk be ennek az állításnak a helyességét.

A munkadíjazás kérdésével kapcsolatos közgazdasági kutatások általánosítsák a díjazás érvényes rendszerét, tárják fel e rendszer fogyatékososságait és pozitív oldalait. Úgy kell érvényesítenünk a munkadíjazás alapelveit, hogy a kolhozparasztkok anyagilag érdekeltek legyenek nagyobb terméseredmények elérésében. Helytelen, ha feltételes elszámolási egységnek tekintjük a munkaegységet, bizonyosfajta birságok címén levonunk belőle kisebb-nagyobb összegeket. Itt a helyenkint gyakorivá vált munkaegységglevonásokra gondolunk. A munkaegység a munka és a fogyasztás mértéke a kolhozokban. Ebből következik, hogy nem a munkaegységgel fizetik a kolhozparaszt munkáját, hanem a munkaegységet fizetik természetbeli és pénzbeli jövedelemmel. A munkaegység az a reális alap, amely biztosítja a munkaszerinti elosztás gazdasági törvényének érvényesülését a kolhozokban.

A munkadíjazás kérdéseinek vizsgálatakor okvetlenül gondoljunk az anyagi érdekelttség elvének érvényesítésére. Ebből a szempontból különös figyelmet érdemel a tervek teljesítéséért járó prémium, amely a háború után háttérbe szorult, fő-

leg a helytelen tervezési gyakorlat miatt.

A kolhozgazdaság fejlődésének tudományos elemzése csakis a bővített újratermelés marxizmus elmélete alapján valósítható meg. A tudományos kutatómunka ezen a területen elmaradt. Itt részben az a nehézség, hogy még maig sem határoztuk meg pontosan a közös gazdaság egy sor közgazdasági kategóriáját. Például sokan nem ismerik el a tiszta jövedelem kategóriáját a kolhozokban. De vajjon van-e olyan gazdaság, amelynek nincs tiszta jövedelme? Egyes közgazdák állítása szerint van, s éppen a kolhozgazdaság az. Látszólag a tények is megerősítik állításukat, mert a kolhozok évi beszámolóiban nem találhatjuk meg a tiszta jövedelem kategóriáját, pedig vitathatatlan, hogy a tiszta jövedelem fogalmának pontos meghatározása nélkül nem elemezhetjük a szocialista bővített újratermelés kérdéseit.*

A valóságban a kolhozoknak van bruttó jövedelmük is, tiszta jövedelmük is. Az nehezíti meg az elemzést, hogy a kolhoztermékek termelése során nemcsak a kolhoz élő- és holtmunkaráfordítása termelődik újra, hanem a gép- és traktorállomása is. E kérdés megoldása végett részletesebben kell megvizsgálunk a gép- és traktorállomásnak fizetett természetbeli díjak természetét.

Ha az elhasznált termelőeszközök értékét levonjuk a teljes termelés értékéből, megkapjuk a kolhoz bruttó jövedelmét. Ennek alkotórésze a tiszta jövedelem, amelyet a kolhozparasztkok munkája teremtet meg. A tiszta jövedelemnek a kolhozban realizálódó része az artvelgazdaság szocialista bővített újratermelésének forrása, kiegészíti e gazdaság közös

* Itt kell megjegyeznünk, hogy közgazdasági irodalmunkban igen elterjedt a kolhoz „pénzjövedelme” kifejezés, holott ez a szó politikai gazdaságtani értelemben nem jövedelem. A kolhoz évi beszámolójában a kolhoz termékadásból és szolgáltatásteljesítésből származó pénzbeviteléről van szó. — I. L.

és termelési alapjait (oszthatatlan alapját, vetőmag- és takarmányalapját stb.), s bizonyos arányban a közös fogyasztási alapok (az élelmiszer-alap, a kulturális és a segélyezési alap stb.) növelését szolgálja. A kolhozok tiszta jövedelmének másik részét az állam kapja meg az egész nép szükségleteinek kielégítésére.

Az állami élelmiszer- és nyersanyagtartalékok létesítésének és a kolhozok bővített újratermelése biztosításának szükségességét csak akkor világíthatjuk meg, ha közgazdaságilag elemezzük az állami begyűjtés és felvásárlás, illetve az állami begyűjtési és felvásárlási árak természetét.

Rendkívül nagy figyelmet kell fordítanunk az egyéni és a társadalmi érdekek helyes összeegyeztetésével kapcsolatos kérdések vizsgálatára. E kérdések tudományos kutatása során körültekintő és alapos munkát kell végezni. Nem volna helyes, ha például a társadalmi és az egyéni érdekek összeegyeztetésének kérdését csak a háztáji gazdaságnak a közös gazdasághoz való viszonyára korlátoznánk. Közgazdánk mutassanak rá, hogy a kolhozparasztok egyéni érdekeinek sokoldalú kielégítése csak a közös kolhoztermelés fejlesztése alapján lehetséges. A kolhozparasztok jóléte attól függ, hogy mekkora aktivitással vesznek részt a kollektív munkában. Tehát itt kell kezdenünk a téma vizsgálatát. Persze a háztáji gazdaságok jelentőségéről sem szabad megfeledkezünk. A háztáji gazdaságok ma még nagyon fontosak. Csak akkor nem lesz szükségünk rájuk, ha a fejlett közös gazdaságok már nemcsak a társadalmi szükségleteket elégítik ki majd teljesen, hanem a kolhozparasztok egyéni szükségleteit is. Ehhez pedig még meglehetősen nagy idő kell.

A közgazdasági kutatás halaszthatatlan feladata a kolhozok, a gép- és traktorállomások és a szovhozok termelési tapasztalatainak általánosítása. A legutóbbi időben sok brosúra

jelent meg a haladó kolhozok tapasztalatairól. E brosúrák tudományos dolgozók és helyi szakemberek közös munkájának eredményei, de még korántsem hibátlanok. Legnagyobb fogyatékosságuk, hogy nem átgon-dolt gazdasági mutatók alapján elemzik a legfontosabb gazdasági kérdéseket. Ezért elsősorban tudományos kutatóintézeteinket hibáztatjuk, mert még máig sem dolgozták ki a kolhozok munkáját jellemző mutatószámok tudományosan megalapozott rendszerét, s az adatfelvételek statisztikai csoportosításának módszerére sem adtak megfelelő útmutatást.

A kolhozok gazdasági kérdéseinek vizsgálatakor nem hasznosítjuk a tömegadatok tudományos csoportosítási módszerére vonatkozó lenini hagyatékot. A *Voproszi Ekonomiki és a Szocialisztjicseszkoje Szelszkoje Hozjajszto* című folyóiratok cikkeiben gyakran találkozunk a legönkéntesebb tudománytalan csoportosításokkal.

Az agrárközgazdák mielőbb dolgozzák ki a kolhozadatok csoportosításának tudományos módszerét. E munkájuk sikerének elsőrendű feltétele, hogy a kolhozok gazdasági kérdéseit szoros összefüggésben vizsgálják a gép- és traktorállomások munkájával.

A gép- és traktorállomások hatalmas ipari jellegű állami vállalatok, amelyek a világon a leghaladottabb mezőgazdasági technikával, jól felkészült agro- és zootechnikai szakemberekkel látják el a mezőgazdaságot. A kolhozok meg a gép- és traktorállomások kölcsönös viszonya kifejezi a város és a falu, a munkásosztály és a parasztság összefogását.

A gép- és traktorállomások gazdasági kérdéseinek tanulmányozásakor rendkívül fontos a komplex gépesítés sajátosságainak vizsgálata. A mezőgazdaság komplex gépesítése azt jelenti, hogy a földművelésben és az állattenyésztésben egymás munkáját kiegészítő gépek végzik mind a

fő, mindpedig a kiegészítő munkafolyamatokat. A közelmúltban több brosúra és cikk jelent meg az egyes kultúrák komplex gépesítéséről, de egyetlen egy sem foglalkozott átfogóan a komplex gépesítés kérdésével.

Ugyancsak nagy feladat a gép- és traktorállomások szakosításának tanulmányozása. Behatóan elemezzük a gép- és traktorállomások és a kolhozok szerződéses viszonyával kapcsolatos gazdasági kérdéseket is. Itt külön vizsgálatot érdemel a traktor- és a mezei brigádok helyes társításának problémája, amelyet még máig sem tisztáztunk kellőképpen.

Igen fontos a gép- és traktorállomások jövedelmezőségének kérdése. A gép- és traktorállomások költségvetési finanszírozása nem csökkenti, sőt méginkább fokozza e kérdés jelentőségét. A jövedelmezőséggel kapcsolatos a traktormunkák önköltségének elemzése és az önálló elszámolás bevezetési módjainak vizsgálata. Ne hanyagoljuk el a gépkészítési hatások közgazdasági értékelését sem.

A gépállomások és a kolhozok viszonya kifejeződik a gépállomásoknak fizetett természetbeli díjakban is. A díjtételek differenciálása csak gondos közgazdasági elemzés alapján valósítható meg. Ugyanez vonatkozik a nagyobb terméseredményekért a gép- és traktorállomásoknak járó prémiumokra is.

Nagyon kevés munka foglalkozik mezőgazdaságunk villamosításának kérdésével. Egyes elvtársak helytelenül falusi kezelésű áramfejlesztő telepek építésében jelölik meg a mezőgazdaság villamosításának fővonalát. Kétségtelen, hogy a helyi energiaforrásokat hasznosító falusi áramfejlesztőtelepek építését folytatnunk kell. De a mezőgazdaság nagyszabású, átfogó villamosítása csakis nagy állami energetikai rendszerek és állami tulajdonban lévő falusi és kolhozközi villamoserőművek alapján valósítható meg.

Szovhozaink nagyjelentőségűek a termékbőség megteremtése és a mezőgazdasági termelésben való példamutatás szempontjából. Ennek ellenére a legutóbbi időkig nagyon keveset foglalkoztunk a szovhozgazdaság kérdéseivel. Pedig jónéhány kérdés megérdemelné, hogy részletesebben elemezzük. Meg kell vizsgálnunk például, hogy milyen lehetőségek vannak az önálló elszámolás megszüldítésére, a munkadíjazási rendszer tökéletesítésére, a termelékenység fokozására, az önköltség csökkentésére stb.

Közgazdasági kutatásunk már eddig is sokat foglalkozott földművelési rendszerünk tökéletesítésének módjaival. Lankadatlan szorgalommal folytassuk ezt a munkát. Elsőrendű probléma az egyes mezőgazdasági kultúrák és állatfajták országos elhelyezése. Abból a szempontból is tanulmányozzuk országunk egyes vidékeit: hogyan mozgósíthatók a mezőgazdasági termékbőség megteremtésének tartalékai. A mezőgazdasági kultúrák észszerű elhelyezése lehetővé tenné az egyes kultúrák termelésére legkedvezőbb területek kiválasztását, s jónéhány kultúra termelésének új vidékeken való meghonosítását. Közgazdaságilag is meg kell alapoznunk az állatok fajtakörzeteinek kialakítását.

Nagyjelentőségű az üzemágak észszerű társításának kérdése a szovhozokban és a kolhozokban. Ezzel a kérdéssel több tudományos intézet foglalkozik. Ma, a megnövekedett feladatoknak megfelelően, magasabb színvonalon kell folytatni ezt a munkát.

Az állattenyésztés fejlesztéséhez szükséges állandó takarmánybázis megteremtésének fontos feltétele a takarmánykultúrák helyes területi elhelyezése. Szocialista mezőgazdaságunk nem elégedhet meg azzal a régi elavult eljárással, hogy csak a természetes legelőkön és az ott nyert szénaféléken tartsa az állatokat. A haladó kolhozok és szovhozok he-

táronkint sokkal nagyobb mennyiségű takarmányt nyernek gyökérgumósok, tökfélék és silótakarmányok formájában, mint amekkorát a természetes termőterületek biztosítanak. Persze ez korántsem jelenti, hogy nem kell kihasználni a természetes legelőket. Itt a szocialista mezőgazdaság fejlődésének fővonaláról, belterjes fejlődéséről van szó.

A vetésforgók sincsenek tudományosan megalapozva. Le kell küzdennünk azt a szubjektívista nézetet, hogy a szocialista mezőgazdaság tervezése teljesen meghatározza a helyes vetésforgót. A helyes vetésforgó kialakításakor az egyes vidékek objektív gazdasági és természeti feltételeiből kell kiindulnunk; csak így biztosíthatjuk a kolhozok és a szovhozok fejlődésének legkedvezőbb feltételeit.

★

A szeptemberi párthatározat értelmében módosítani kell a tudományos kutatóintézetek és a felsőoktatási intézmények munkaterveit. Eddig az volt a legfőbb hiba, hogy a tudományos kutatás nem épült kollektív munkára. A kollektív munka nem akadályozza, ellenkezőleg, nagyon segíti a tudományos kutatók egyéni alkotómunkájának, kezdeményezésének kibontakozását.

A Szovjetunió mezőgazdasági minisztériumának 1954. évi tudományos munkaterve a mezőgazdaságfejlesztés legfontosabb problémáira ír-

nyítja tudományos kutatóink figyelmét. A tudományos kutatás legidősebb témái a következők: a gép- és traktorállomások munkatermelékenységénövelő tartalékainak felkutatása; az egyes ágazatok észszerű társítása és a mezőgazdasági termelés sokoldalú fejlesztése; a munkaszervezet haladó formái és a jövedelemelosztás a kolhozokban; a kolhozok gazdasági megerősítése az ország központi vidékein stb.

Ugyancsak fontos feladat a mezőgazdasági kutatással kapcsolatos különféle tudományos konferenciák munkájának egybehangolása és rendszeres folytatása.

A mezőgazdasági közgazdasági kérdéseinek sikeres feldolgozása nem valósítható meg az agrárközgazdák rendszeres képzése és szakmai ismereteik gyarapítása nélkül. Nem hagyhatjuk szó nélkül, hogy agrárközgazdánk közül még mindig rendkívül csekély a tudományos fokozattal bírók száma. Felsőoktatási intézményeinkre is nagy feladatok hárulnak. A legközelebbi időszakban elsősorban színvonalas tankönyvekről kell gondoskodniuk, hogy agrárközgazdánk jól fölkészülten vehessék ki részüket a mezőgazdaságfejlesztés nagyszabású munkájából. (A *Szocialiszticesszkoje Szelszkoje Hozajszto* 1954. évi 2. számában és a *Voproszi Ekonomiki* 1954. évi 2. számában megjelent cikk nyomán.)

Szunyogh Károly

Az ipari beruházások gazdasági hatékonyságáról folytatott szovjetunióbeli vita eredményei

A szovjet gazdasági és műszaki lapokban már régóta vita folyik, hogy milyen módszerekkel kell meghatározni a szovjet ipar és a többi népgazdasági ág beruházásainak gazdasági hatékonyságát. A vita föl-

keltette mind a gyakorlati szakemberek — a tervezők, a műszaki tervkészítők, a közgazdák —, mind pedig a tudományos dolgozók érdeklődését.

A szocialista vállalatok építésével és újjáalakításával, az új műszaki

berendezések létesítésével és az új technológia alkalmazásával kapcsolatos beruházások gazdasági hatékonyságát meghatározó módszerek iránt megnyilvánuló nagy érdeklődést a kommunizmusépítés gyakorlati szükségletei magyarázzák. A kommunizmus anyagi és műszaki alapjának megteremtése elválaszthatatlan a hatalmas népgazdasági beruházásoktól. A szovjet kormány évről évre óriási összegeket fordít beruházásokra. Ezért a népgazdasági tervezésre az a feladat hárul, hogy feltárja a beruházások lehető leghatékonyabb kihasználásának módjait, megállapítsa, hogyan kell elosztani az egyes népgazdasági ágak közt a beruházásokat, hogyan kell megválasztani az új és az újjáalakított vállalatokban a termelés technikáját és módszereit. A műszaki tervezés a népgazdasági tervezés szerves része.

A népgazdasági tervezés, valamint a vele szorosan összefüggő műszaki tervezés szempontjából igen fontos, hogy a marxista-leninista szemléleten alapuló és a kommunizmusépítés gyakorlati kívánalmaival számoló, tudományosan megalapozott megoldást találjunk arra a kérdésre: milyen módszerekkel kell meghatározni a szocializmusban a beruházások gazdasági hatékonyságát. E kérdés megvitatása során a szovjet folyóiratok hasábjain sok különféle szemponttal találkozhattunk. A politikai gazdaságtan művelői mégis teljesen mellőzik a szocializmusbeli beruházások gazdasági hatékonyságának problémáját. Az egyes iparágak gazdaságtanáról készített tankönyvek sem foglalkoznak kellőképp ezzel a kérdéssel. Ennek következtében a műszaki tervezők nem voltak meggyőződve a beruházások gazdasági hatékonyságának megállapítására alkalmazott módszereik helyességéről.

A Voproszi Ekonomiki szerkesztősége vitát indított, hogy lehetővé tegye a beruházások gazdasági hatékonyságának meghatározására tökéletesebb módszerek kidolgozását. A Szovjet Tudományos Akadémia közgazdasági és jogi osztályának értesítőjében is megjelentek vitacikkek a beruházások gazdasági hatékonyságának meghatározási módszereiről. Az írásbeli vitákat megbeszélések követték; ezeket a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának elnöksége mellett működő szállítástudományi bizottság, az Akadémia közgazdasági és jogi osztálya és a Voproszi Ekonomiki szerkesztősége hívta össze. A vita a Tudományos Akadémia Közgazdasági Intézetének értekezletén is folytatódott, több mint 100 tudományos dolgozó és gyakorlati közgazda részvételével. Ezen az értekezleten a következő előadások hangzottak el: A. Notkin professzor: *A beruházások gazdasági hatékonysága meghatározásának alapelvei a Szovjetunióban*; P. Msztiszlavszkij, a közgazdaságtudományok kandidátusa: *A beruházások gazdasági hatékonyságának meghatározása komplex beruházások esetén*; A. Jemljanov, a közgazdaságtudományok kandidátusa: *Az új műszaki berendezések gazdasági hatékonyságának meghatározása*; V. Brodskij, a közgazdaságtudományok kandidátusa: *A vízierőműtervező intézet tapasztalatai a műszaki tervezési megoldások gazdasági célszerűségének meghatározásában*; M. Brenner, a közgazdaságtudományok kandidátusa: *Az ásványolajkitermelés gazdasági hatékonysága meghatározásának módszertana*; K. Vermisev, a közgazdaságtudományok kandidátusa: *A beruházások gazdasági hatékonyságának meghatározása egy létesítmény példáján*; A. Konszon, a közgazda-

ságtudományok kandidátusa: *Konstruktör kollektívák új típusú villamosgépek alkalmazásával kapcsolatos tapasztalatai*. Az előadások után a tervező szervek, a felsőoktatási intézmények és a tudományos kutatóintézetek sok munkatársa szólalt fel.

A vita résztvevői főként a következő kérdésekkel foglalkoztak: 1. a beruházások gazdasági hatékonyságának fogalma a szocialista társadalomban; 2. a „termelési önköltség”-mutató szerepe a beruházások gazdasági hatékonyságának kimutatásában; 3. népgazdasági viszonylatban a termékegységre eső legkisebb beruházási igény mint a beruházások gazdasági hatékonyságának mutatója; 4. a „visszatérülési idő” és a „pótlólagos beruházások hatékonysága” elnevezésű mutatók helyessége és szerepük a beruházások gazdasági hatékonyságának kimutatásában; 5. az „időtényező” szerepe.

A vita eredményeinek összegezésekor elsősorban ezeket a kérdéseket érintjük.

A szocialista gazdaság beruházási gazdasági hatékonyságának meghatározása végett először is azt kell tisztáznunk, mit jelent ez a hatékonyság. A szocializmusban új vállalatok építése vagy a meglévők újjáalakítása az egész társadalom érdekében történik, ezért a beruházások gazdasági hatékonyságát csak az egész népgazdaság szempontjából határozhatjuk meg. A vita során többféle álláspont kristályosodott ki. Az egyik nézet szerint: „A legdöntőbb követelmény, amelyet minden műszaki terv és a szovjet emberek minden tevékenysége szolgál, hogy biztosítsuk a szocializmus erőinek túlsúlyra jutását a kapitalizmus erőivel szemben, erősítsük és fejlesszük

a szocialista rendet” (*Voproszi Ekonomiki*. 1949. 6. szám. 103. old.). Egy másik szerző szerint „A Szovjetunióban a beruházások hatékonyságának legfontosabb követelménye, hogy a beruházások segítségével a lehető leggyorsabban építsük a kommunista társadalmat” (*Izvesztija Akademii Nauk SzSzsZr Otgyelenyje ekonomiki i prava*. 1950. 4. sz. 243. old.). Elhangzott olyan vélemény is, hogy „A szocialista társadalomban a műszaki tervezési döntések gazdasági célszerűségének legfontosabb ismertetőjele, hogy ezek a döntések megfelelnek-e a népgazdasági tervnek” (*Voproszi Ekonomiki*. 1950. 4. szám. 72. old.). Még sok szerző tett hasonló megállapításokat.

Az első két meghatározás csak minőségi oldalról fejezi ki a beruházások gazdasági hatékonyságának lényegét.

Hogy meghatározhassuk a szocializmusbeli beruházások gazdasági hatékonyságát, olyan mutatórendszert kell kidolgoznunk, amely lehetővé teszi az egyes műszaki tervezési megoldások gazdaságosságának a népgazdaság szemszögéből való elbírálását.

Ami a harmadik meghatározást illeti: már a beruházási terv összeállításakor számolni kell az egyes beruházások gazdasági hatékonyságával mind népgazdasági szinten, mind pedig az egyes vállalatok szintjén. A kiindulópont, hogy a terv csak realizálja a beruházások valóságos kihasználásának objektív lehetőségét.

Sok szerző úgy vélte, hogy a tervre való pusztán hivatkozás nem elegendő a kérdés gyakorlati megoldásához, ezért a „módosult” értéktörvényből kiindulva próbálta kifejteni elképzeléseit. Egyesek (G. Levin) a termelési önköltséget, mások (P.

Msztiszlavszkij) a népgazdasági szinten mért legkisebb beruházási igényt, ismét mások (B. Baumgolc) a hatékonysági együttthatót stb. tekintették a gazdasági hatékonyság legfontosabb mutatójának. Szerintük első sorban ez a mutató legyen a beruházások gazdasági és műszaki tervezésének alapja.

Egyesek azt állították, hogy „a beruházások hatékonysága a népgazdasági jövedelmezőség kérdésének része...” (Voproszi Ekonomiki. 1949. 6. szám. 81. old.). De a vita során nem dőlt el, hogy voltaképp mi értendő népgazdasági jövedelmezőségen, s hogyan állapítsuk meg ezt a jövedelmezőséget a beruházások vonatkozásában. A vita résztvevőinek többsége meg sem próbálta összekapcsolni az egyes műszaki tervezési megoldások gazdaságosságára vonatkozó számításokkal a beruházások gazdasági hatékonyságának általános népgazdasági kritériumait.

A vita pozitív eredménye: megdőlt az a nézet, hogy a beruházások elosztásának szabályozója (kisebb vagy nagyobb mértékben) az értéktörvény, a vállalati jövedelmezőség. Az egyes vállalatoknak a szocialista felhalmozás, valamint a társadalmi fogyasztás szempontjából igen fontos jövedelmezőségét a legmagasabb formájú jövedelmezőség követelményeihez igazodva kell mérlegelni; ez utóbbit a szocializmus gazdasági alaptörvényének, továbbá a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének érvényesülése, a szovjet gazdaság válságmentes fejlődése biztosítja.

Ma már egészen nyilvánvaló, hogy a beruházások gazdasági hatékonyságát az egész szovjet népgazdaság szempontjából az dönti el: mennyire szolgálják a beruházások az egész társadalom állandóan növekvő anya-

gi és kulturális szükségleteinek maximális kielégítését a szocialista termelés legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedése és tökéletesedése útján, s mennyire felelnek meg a tervszerű, arányos népgazdasági fejlődés törvényének. A beruházások műszaki és gazdasági tervezése során ehhez a legdöntőbb követelményhez kell igazodni.

Hogy megállapíthassuk: valamely létesítmény megépítése mennyire segíti elő a társadalom szükségleteinek kielégítését, mennyiben biztosítja a szocialista termelés szüntelen arányos fejlődését és tökéletesedését, olyan mutatórendszer kell kidolgoznunk, amely a tervezett létesítmény hatékonyságát a következő szempontokból jellemzi: 1. a tervezett létesítmény jelentősége a nép jólét növekedése, a termelőerők arányos fejlődésének biztosítása, honvédelmünk megerősítése szempontjából; 2. a tervezett létesítmény jelentősége az ország műszaki és gazdasági önállóságának megszilárdítása, valamint a külkereskedelem (különösen a népi demokratikus országokkal folytatott külkereskedelem) fejlesztése szempontjából; 3. a tervezett létesítmény jelentősége azoknak a nemzetiségi köztársaságoknak és körzeteknek a szempontjából, amelyeknek gazdasági fejlesztése az adott konkrét történelmi feltételek közt elsőrendű fontosságú; 4. mikorra várható termelés a tervezett létesítményen; 5. a tervezett létesítmény jelentősége a túlságosan nagy távolságú, vagy a keresztező szállítások megszüntetése szempontjából; 6. a tervezett vállalat mennyire fokozza majd a munkatermelékenységet, s mennyire könnyíti meg a munkafeltételeket más iparágakban (például a gépek szerkezetének és minőségének, a nyers- és a tüzelő-

anyagok minőségének javításával stb.); 7. a tervezett termelési módszerek jelentősége az adott vállalatban a munka termelékenységének fokozása és a munka megkönnyítése szempontjából; 8. a tervezett termelési módszerek szerepe a munkaeszközökkel és az anyagokkal, különösen a hiányanyagokkal való takarékoskodás szempontjából.

Az említett mutatók fontossága a tervezett vállalatok jellegétől és rendeltetésétől függően változik. De vannak mutatók, amelyek alkalmazását egyetlen iparág egyetlen vállalata sem mellőzheti.

Minthogy a népgazdasági szinten sok mutató jellemzi a beruházások gazdasági hatékonyságát, a hatékonyság számszerű kifejezése igen nehéz. Némelyik mutató számszerű kifejezése csak e mutató sajátos mértékegységében lehetséges. De ha nem is találhatunk az összes mutatókra *egyetlen* közös számszerű kifejezést, a beruházások globális gazdasági hatékonysága mégis kifejezhető általános formában egyfajta mértékegységben.

A pártdokumentumok és a népgazdasági tervek számszerű adatokat sorolnak föl a termelés és a nemzeti jövedelem emelkedéséről; ezek az adatok a szocialista gazdaság szüntelen fejlődéséről tanuskodnak. Közgazdasági irodalmunk ezen az alapon szintén rámutatott, hogy a társadalmi termék és a nemzeti jövedelem fizikai terjedelmének növekedése a szocialista bővített újratermelés gazdasági eredményeinek, vagyis hatékonyságának legfontosabb összesítő mutatója.

A vita során elhangzottak olyan javaslatok, hogy lépünk erre az útra, vagyis a termelés és a nemzeti jövedelem növekedési mutatóival fejezzük ki a beruházásoknak az

egész népgazdaság szempontjából tekintett gazdasági hatékonyságát. Például D. Csernomorgyik így írt: „A beruházások hatékonyságának döntő kritériuma a társadalmi teljes termék tömegének növekedése”. (*Voproszi Ekonomiki*, 1949. 6. sz. 85. old.) T. Hacsaturov a beruházások népgazdasági szempontból tekintett gazdasági hatékonyságának mérésére alkalmas mutatószámot a nemzeti jövedelem fizikai volumenének abban a növekedésében vélte megtalálni, „amelyet az ilyen beruházásokkal kapcsolatos munkatermelékenységnövekedés révén értünk el”. (*Izvesztija Akademii Nauk SzSzsZk. Otgyelenyje ekonomiki i prava*, 1950. 4. sz. 217. old.)

A társadalmi teljes termék és a nemzeti jövedelem tömegének növekedése egymaga még nem mutatja meg a beruházás hatékonyságának mértékét. Minden új vállalat a termelés és a nemzeti jövedelem növekedésének bázisa. De a hatékonyság különböző lehet aszerint, hogy a vállalat felépítéskor milyen variánszt választunk. Ezért a beruházások gazdasági hatékonyságát számszerűen csak olyan viszony számmal fejezhetjük ki, amely megmutatja: milyen arány van a nemzeti jövedelem fizikai terjedelmének növekedése és az ezt a növekedést biztosító társadalmi munkaráfordítás (azaz a beruházási és a folyó kiadások összege) közt.

Egyes tudományos dolgozók és műszaki tervezők a beruházások gazdasági hatékonyságának mérésére másik általános számszerű mutatószámot javasoltak: a felhalmozás mennyiségi növekedésének és az ezt biztosító beruházásoknak a viszony számát. Ez a mutatószám népgazdasági szinten három adat segítségével határozható meg: a nemzeti jövedelem

növekedésével, a felhalmozás rátájával, amely megadja, hogy a nemzeti jövedelemnövekedés mekkora részét kell felhalmozni, s végül a beruházás összegével. De ez a mutató sem fejezheti ki valamely adott beruházás hatékonysági fokát, mert a felhalmozás növekedése nem csupán a nemzeti jövedelem emelkedésétől és a tiszta jövedelem nagyságától függ, hanem a jövedelem felhalmozott és elfogyasztott részének arányától is.

Egyébként a szocialista társadalom számára — a kapitalista társadalommal ellentétben — a nemzeti jövedelem mindegyik része egyaránt fontos. Tökés viszonyok közt a beruházások gazdasági hatékonyságát a befektetett tőke után nyerhető profit rátája fejezi ki; a nemzeti jövedelem többi része nem érinti a tőkebefektetések hatékonyságát. A szocialista társadalmat ellenben egyformán érdekli a nemzeti jövedelem felhalmozott és elfogyasztott része, vagyis az egész nemzeti jövedelem. Ezért nem helyes az a javaslat, hogy a beruházások gazdasági hatékonyságát csupán a nemzeti jövedelem felhalmozásra kerülő része és a beruházások viszonyán mérjük.

Amikor beruházásokkal növeljük az állóalapokat, olyan új munkaeszközökkel látjuk el a szocialista termelés dolgozóit, amelyek segítségével növelhetik a társadalmi termék és a nemzeti jövedelem fizikai terjedelmét, vagyis az egész társadalom állandóan növekvő szükségletei maximális kielégítésének forrását. Ezért a szocializmus gazdasági alaptörvényének és a népgazdasági tervszerű, arányos fejlődése törvényének érvényesülését biztosító termelőberuházások népgazdasági szempontból tekintett gazdasági hatékonysága abban fejeződik ki, hogy a szóbanforgó távlati időszakban biztosítaniuk

kell a társadalmi teljes termék és a nemzeti jövedelem fizikai terjedelmének lehető legnagyobb növekedését, a lehető legkevesebb termékegységenkénti társadalmi ráfordítás árán; biztosítaniuk kell továbbá a lakosság szükségleteinek maximális kielégítéséhez, az ország honvédelmi erejének növeléséhez és a szocialista termelés további fejlődéséhez szükséges népgazdasági arányokat. A beruházások ilyen értelmű gazdasági hatékonysága a Szovjetunióban már sok éve érvényesül a népgazdaság periodikus válságoktól mentes, szüntelen fejlődése, a szakadatlan műszaki haladás, a rendszeres takarékoskodás s a társadalmi munka termelékenységének általános népgazdasági emelkedése révén. E gazdasági hatékonyság érvényesülésének további fontos tényezője, hogy a beruházásokat oda irányítják, ahol a lakosság fogyasztási szükségleteinek maximális kielégítése végett biztosíthatják a szocialista társadalom termelőerőinek nagyarányú és gyors fejlődését.

Minthogy nehéziparunk már igen fejlett, a kommunista párt és a szovjet kormány jelentősen növeli az élelmiszeripari és a könnyűipari vállalatok építésére és újjáalakítására, valamint a mezőgazdaság fejlesztésére irányuló beruházásokat. E beruházások feladata, hogy lehetővé tegyék a mezőgazdasági termelés nagyarányú föllendülését és a fogyasztási cikkek termelésének fokozását. A beruházások ilyenirányú elosztása a szovjet gazdaság új fejlődési szakaszában megfelel a szocializmus gazdasági alaptörvénye, valamint a tervszerű, arányos népgazdasági fejlődés törvénye követelményeinek, tehát népgazdasági szempontból hatékony.

A szocialista termelőberuházások gazdasági hatékonyságának biztosí-

tása szempontjából rendkívül fontos az egyes vállalatok jövedelmezősége. A jövedelmezőség a szocializmusban nem szabályozója a beruházások termelői ágak közt történő elosztásának. A szocialista állam a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeihez igazodva osztja el a termelők közt a beruházásokat. A vállalatok jövedelmezőségét jellemző mutatók elsősorban abból a szempontból jelentősek, hogy feltárják a különféle beruházási variánsok gazdaságosságát. A vállalatok jövedelmezőségi mutatóinak jellemezniük kell azt a munkamegtakarítást, amely az egyik vagy a másik tervezési variáns alkalmazása esetén elérhető. A tervezett vállalat üzembehelyezése és teljes munkábaállítása után elérhető munkamegtakarítás járulékos forrása a szocialista felhalmozásnak, a termelés és a nemzeti jövedelem növekedésének, következképp a lakosság növekvő szükségletei kielégítésének is. Ha a tervezett vállalat különféle variánsai népgazdasági szempontból többé-kevésbé egyenértékűek, a vállalati munkamegtakarítás és jövedelmezőség mutatja meg, hogy melyik variáns az előnyösebb. Ezért a vállalati munkamegtakarítás és jövedelmezőség helyes kiszámítása igen nagyjelentőségű a tervezés szempontjából.

A műszaki tervezéskor a vállalatok munkamegtakarítását jellemző következő fontosabb mutatókat alkalmazzuk: a termelőkapacitások kihasználása, a termékegységenként felhasznált nyersanyag-, tüzelőanyag- és energiamennyiség, a munkatermelékenység színvonala (az egy állományi munkásra számított évi termékmenyiség), a termékegység önköltsége és a termékegységre jutó beruházás (a fajlagos beruházás). Amikor az egyik variáns nagyobb beruházást

igényel, de a termékegységre jutó önköltség kisebb, egyes tervezőszervek ahhoz az eljárásához is folyamodnak, hogy egybevetik az önköltségszökkentésből várható megtakarítások és a többletberuházások összegét.

A vita során elhangzott olyan állítás is, hogy „a tervezési variánsok gazdasági elemzésekor alkalmazott módszer legfontosabb feladata: kidolgozni azt a számítási módot, amely anyagi és értékformában megmutatja a tervezett termékgyártáshoz tervszerint szükséges munkaráfordításokat, ez utóbbiaknak a *társadalmilag szükséges ráfordításokhoz való viszonyát, s egyszersmind meghatározza a munkaráfordítások csökkentésének eszközeit*. A tervezett vállalat termelési önköltségének és nyereségének abszolút és relatív nagysága mutatja meg értékkifejezésben, hogy a tervezett vállalat ráfordítása megfelel-e a társadalmilag szükséges munkaráfordításnak... A műszakilag tervezett önköltség, illetve az iparági valóságos és tervezett átlagönköltség eltérése nemcsak az adott vállalatban alkalmazott tervezési megoldások gazdaságosságának *mutatója*, hanem lehetővé teszi azt is, hogy megmérhessük az egy bizonyos termékfajta termeléséhez társadalmilag szükséges munkaráfordítás nagyságát”. (*Voproszi Ekonomiki*. 1950. 4. sz. 78—79. old.)

Vitathatatlan, hogy a termelési önköltség a tervezési megoldások gazdaságosságának fontos mutatószáma. Nagyjelentőségű a társadalmilag szükséges termelési ráfordításnak és a tervezett vállalatban a társadalmilag szükséges ráfordításhoz képest elérhető megtakarításnak a felmérése is. De egyes műszaki tervezők és tudományos dolgozók a tervezési megoldások gazdaságossága szempontjából minden esetben összegező mutatónak tekintik az önköltségszökken-

tést, minthogy az értéksökkenési leírások révén a beruházások is alkotóelemei az önköltségnek. Akik így értelmezik az önköltségmutatót, azok nem mérlegelik a műszaki tervezés sajátosságait.

A már működő vállalatok általánosított ráfordítási megtakarításai az önköltségsökkentés és az azonos áron számított nyereségnövekedés alapján állapíthatók meg. A társadalmi munkaráfordításnak ez a kifejezőmódja a szocializmusban azon alapul, hogy az értéktörvény hat a termelésre, s hogy mérlegelnünk kell az értéktörvénynek a kalkulációra, az elszámolásra, a vállalati jövedelmezőség és veszteség megállapítására, a vállalati munka ellenőrzésére gyakorolt hatását. De amikor az önköltségmutatót a társadalmi munkaráfordítás nyilvántartási formájaként alkalmazzuk, ne feledkezzünk meg fogyatékosságairól sem.

Az önköltségmutató csupán az amortizáción keresztül tükrözi a beruházási ráfordításokat. De a termékegységre eső értéksökkenési hányad rendszerint csekély összeg, s aránya az önköltségben nem jelentős. Ezért a beruházásoknál elérhető megtakarítások, amelyek az egyes variánsoktól, az alkalmazott termelési módszerektől, a vállalat elhelyezésétől, a nyers- és a tüzelőanyag-, valamint az energiabázis megválasztásától függően millió, tízmillió, sőt néha százmillió rubelekre rúgnak, nem fejeződhetnek ki megfelelően az önköltségben. Pedig ez éppen olyan társadalmi munkamegtakarítás, mint az élőmunkamegtakarítás.

A szocialista állam számára nemcsak a tervezett vállalattal kapcsolatban szükséges, több évre megoszló ráfordítások fontosak, hanem fontos az egyik vagy a másik tervezési

megoldástól függően adódó többlet-beruházások abszolút összege is. Ha a meglévő forrásokhoz képest túlságosan sok eszközt vonunk el olyan beruházásokra, amelyek a legközelebbi években még nem lesznek hatékonyak, feszültségek keletkezhetnek a népgazdaságban. Korántsem tekinthetjük mindig hatékonyaknak azokat a nagyarányú többletberuházásokat, amelyek révén csupán eleynyszőn csökken az önköltség. Már ebből is kitűnik, hogy a relatív termelési önköltség a beruházási összegek mérlegelésekor csak *egyik* mutatója lehet a tervezett vállalatban elérendő társadalmi munkamegtakarításnak. De azt is gondoljuk meg, hogy a termelési önköltségben nincsenek teljesen feltüntetve a folyó (üzemeltetési) termelési költségek. A termelési önköltségben a tiszta terméknek csupán a munkabért, az alkalmazottak fizetését és a munkabérjárulékokat megtestesítő része szerepel.

Sz. Sztrumilin akadémikus azt javasolta, hogy a társadalmi munkaráfordítás, következőképpen a társadalmi munkamegtakarítás teljes főlmérése végett a munkadíjazásra szolgáló tiszta termékrészhez adjuk hozzá a társadalmi szükségletre fenn tartott, százalékos kulcs alapján meghatározott tiszta termékreszt. (Izvesztyija Akademii Nauk SzSzsZr Otgyelenyije ekonomiki i prava. 1946. 3. sz. 211. old.). E módszer gyakorlati alkalmazása nagy nehézségekbe ütközik. A gyártott termék önköltségéhez számított termelőeszközárak csak nagyon tökéletlenül és nem egyformán fejezik ki a valóságos társadalmi munkaráfordítást. Ezért, ha ezeket hozzáadjuk az önköltségbe foglalt anyagi ráfordításokhoz, vagy akár az egész tiszta termékhez, még mindig nem kapunk teljes képet a

holt- és az élők munkaráfordításáról. Ennek ellenére érdemes tovább tanulmányoznunk a termeléshez szükséges társadalmi munkaráfordítások tökéletesebb fölmérésének kérdését, mert az önköltségmegtakarítás, amely a műszaki tervezés igen fontos tényezője, méginkább csökkenti a beruházás alapján elérhető munkamegtakarítást. De ettől függetlenül is javításra szorulnak a műszaki tervezésben használatos természetbeli mutatók és a műszakilag tervezett önköltség meghatározására alkalmazott gyakorlati módszerek.

A vita megmutatta, hogy a műszaki-gazdasági mutatók és az önköltség kiszámítása sokszor nem biztosítja a leggazdaságosabb tervezési megoldások kiválasztását. A leggazdaságosabb megoldások kiválasztása végett a tervezett termelőkapacitások meghatározásának haladó módszereit kell alkalmaznunk, számolnunk kell a tervezett műszaki berendezésben, technológiában és termelés-szervezésben rejlő tartalékokkal és lehetőségekkel, úgyszintén a termelési újítók összes vívmányaival, s törekednünk kell a szűk termelési keresztmetszetek megszüntetésére. Csak ebben az esetben marad meg a tervezett termelőkapacitások mozgósító jellege a vállalat üzembehelyezése után. Minden egyes aggregát, üzem stb. tervezett termelőkapacitásának helyes meghatározása nagyjelentőségű a beruházásokkal való takarékoskodás szempontjából, mert elkerülhetővé teszi, hogy fölösleges termelőberendezéseket létesítsünk. Mégis előfordul, hogy egy-egy vállalat röviddel üzembehelyezése után könnyűszerrel eléri és túl is szárnyalja a tervezett termelőkapacitásokat. Ez nem okvetlenül a munkások, a mérnökök és a többi műszaki dolgozók szakképzettségének emel-

kedéséről tanuskodik, hanem gyakran annak eredménye, hogy a műszaki tervezés lazán irányozta elő a termelőkapacitást. Például a gépgyárak műszaki tervezésében a termelőkapacitások meghatározása két adatra épül: a berendezések kiszámított évi időalapjára és a gyártmányok munkaigényességére. A gyártmányok munkaigényességi normái pedig még a legjobb műszaki tervekben is alig nagyobbak a már elért haladó átlagnormáknál. Ezenkívül a működő vállalatokban még az élenjáró munkaigényességi normák is tartalmaznak kapacitáskiésést, anyagellátási zavarokat stb. Érthető tehát, hogy a műszaki tervekben számított termelőkapacitásokról gyakran már a vállalat üzembehelyezésekor kiderül, hogy nemhogy a maximális, de még a haladó átlagkapacitást sem érik el.

A műszaki tervek gyakran az iparági átlagnmutatókkal, vagy nem élenjáró vállalatok mutatóival vetik egybe a műszaki-gazdasági mutatókat. Csak akkor biztosítható a tervezett vállalatokra a leghaladóbb s a működő élenjáró vállalatokéhoz képest a leggazdaságosabb variáns kiválasztása, ha a műszaki tervezés az új, korszerűbb technikának és termelés-szervezésnek megfelelő, tudományosan megalapozott normákkal dolgozik. A különböző variánsok műszaki és gazdasági mutatóit össze kell hasonlítani mind egymással, mind pedig a működő élenjáró vállalatok mutatóival (külön kiemelve az élenjáró üzemek és a termelési újítók normáit), valamint az adott ipárgal ilyen típusú legjobban tervezett vállalatainak mutatóival. A tervezett vállalatok csak így lesznek gazdaságossági szempontból élenjáróak üzembehelyezésük pillanatától kezdve, csak így teszik majd lehetővé a

társadalmilag szükséges termelési ráfordítások csökkentését.

A más vállalatoktól kapott anyagok felhasználásának tervezésekor a valóságos nagybani árakkal, a szállítási költségek tervezésekor pedig a valóságos szállítási díjtételekkel kell számolni. De ha két olyan variánst állítunk szembe, amelyek közül az egyik félkészgyártmányok, energia stb. más vállalatoktól való beszerzését irányozza elő, a másik szerint pedig a tervezett vállalat termeli ezeket, akkor helytelen képet kapunk a megtakarításról. Mérlegelni kell ugyanis, hogy a félkészgyártmányok, az energia stb. más vállalatoktól történő beszerzésekor a beszerzési költségben benne van a gyártó, illetőleg a fuvarozó vállalatok realizálta nyereség is; ha ellenben a tervezett vállalat termeli ezeket, a nyereség nincs benne ráfordításaiban. Ezért a variánsok egymásközi, úgyszintén a működő vállalatok mutatóival való összehasonlításakor gyakran szükséges, hogy a termelési önköltségelemek érvényes áron való kiszámításán kívül az anyagok és aállítás önköltsége alapján ellenőrző számítást is végezzünk. Ez lehetővé teszi, hogy a tervezéskor mérlegeljük egyrészt az árpolitikát, másrészt a jövőben fölepülő vállalatok gazdaságossága fokozásának lehetőségeit is. Nem tisztázott az a kérdés sem: valóságos vagy perspektivikus áron és önköltségen értékeljük-e a tervezett termeléshez szükséges anyagokat. Nyilvánvaló, hogy ha a tervezett vállalatok ellátására már terveztek bizonyos nyersanyag-, tüzelőanyag-, illetőleg energiatermelő vállalatokat, akkor e vállalatok tervezett önköltségéből kell kiindulni. Ha ilyenkor egybevetjük a tervezett és a már működő vállalatok muta-

tóit, a működő vállalatokra nézve mérlegelni kell a tervezett önköltségszökkentést is.

A tervezett vállalatok jövedelmezőségnek meghatározásakor sok iparágban (például a vegyiparban, a vas- és a színesfémkohászatban) fontos követelmény, hogy helyesen határozzuk meg valamely fő- vagy céltermékből és melléktermékekből álló komplex termék önköltségét. A műszaki tervezés gyakorlatában elterjedt módszer szerint a céltermék önköltségét úgy állapítjuk meg, hogy a komplex termék önköltségéből levonjuk a melléktermékek önköltségét. E számítási módszer alkalmazása esetén a céltermék önköltsége gyakran jóval kisebb, mint a mellékterméké. Ezt az alacsony önköltséget azonban mestersegesen érjük el. Hogy elkerüljük a céltermék önköltségének, s következésképp a jövedelmezőségnek a helytelen kiszámítását, a cél- és a melléktermékek önköltségét külön-külön kell kiszámítani, mérlegelve, hogy milyen arányban szerepelnek a komplex termékben.

Mint ismeretes, egyes közgazdák gyakran szembeállították a minimális önköltség elvével a tervezett vállalat termékegységére számított minimális beruházás elvét. Szerintük ez az elv szabja meg döntően a beruházások gazdasági hatékonyságát. A párt és a kormány azonban elutasította ezt a helytelen elvet, amely sok esetben akadályozná a szovjet népgazdaság műszaki haladását. A beruházásokkal mindenképp takarékoskodni kell, de ezt a törekvést össze kell egyeztetni a műszakilag és gazdaságilag legjobb tervezési megoldások alkalmazásával; ez utóbbiak pedig gyakran több beruházást igényelnek.

nyelnek, mint a kevésbé tökéletes megoldások (például vízierőművek építésekor, a vas- és a színesfémkohászatban, a szénbányászatban stb.).

A vita során a legkisebb beruházásigényesség elvét korábbi formájában senki sem védelmezte. P. Msztiszlavszkij *A beruházások hatékonyságának néhány kérdése a szovjet gazdaságban* című cikkében új szempontból tárgyalta ezt a kérdést. Msztiszlavszkij véleménye szerint a valamely létesítmény építéséhez szükséges beruházások terjedelmének megállapításakor nemcsak az építés során közvetlenül megvalósítandó beruházásokat kell mérlegelni, hanem a „kapcsolódó” vállalatok (például a szóbanforgó létesítményt nyersanyaggal, energiával ellátó vállalatok, továbbá a létesítmény szállítási szükségleteit kielégítő vállalatok) építéséhez szükséges beruházásokat is, továbbá a műszaki fejlesztésre, a munkaerőképzésre, s a „kapcsolódó” vállalatokat kiszolgáló vállalatok létesítésére fordítandó beruházásokat is. A „kapcsolódó” beruházások mértékét olyan „beruházásigényességi” tervnormák alapján kell megállapítani, amelyeket az Állami Tervbizottság és a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala dolgoz ki az adott időszakra és területre vonatkozólag. E módszer szerzője szerint a szóbanforgó létesítménynek a termékegységre népgazdasági szinten legkisebb beruházást igénylő variánsa egyúttal a népgazdasági szempontból leghatékonyabb variáns is, mert ez biztosítja azonos nagyságú beruházás esetén a termelés legnagyobb mértékű bővítését. (Voproszi Ekonomiki. 1949. 6. szám 106—111. old.).

Ez a módszer méltán részesült elutasító bírálatban. A szerző voltaképp tudomást sem vesz a folyó ráfordí-

tások jelentőségéről a variánsok gazdaságosságának meghatározásával kapcsolatban. A gyakorlatban előfordul, hogy népgazdasági szinten valamelyik variáns alkalmazása esetén mind a folyó ráfordításszükséglet, mind a beruházásigényesség kisebb, mint a többi variáns alkalmazásakor; de legalább ugyanilyen gyakoriak azok az esetek, amikor a kisebb folyó ráfordítás-szükséglet nagyobb beruházásigényességgel jár, vagy fordítva, amikor a beruházásigényesség csökkentése növeli a termékegységre jutó folyó ráfordítást. Például ha a kézi munkát gépesített vagy automatizált munkával helyettesítjük, rendszerint csökkennek a folyó ráfordítások, ezzel szemben nő a termékegységre jutó népgazdasági szinten mért beruházás. Ha új gépeket alkalmazunk az iparban, csökkennek a folyó ráfordítások, de nőnek az ipar beruházásai, vagyis népgazdasági szinten nő a termelés beruházásigényessége. Ez kitűnik abból a példából is, amelyet P. Msztiszlavszkij idéz cikkében (110. old.). Az egyik variáns kisebb önköltséget, a másik kisebb beruházásigényességet eredményez (a „kapcsolódó” beruházásokat is beszámítva). Ha a kevésbé beruházásigényes variánt minden részletre kiterjedő elemzés nélkül választjuk ki, akkor tulajdonképpen megelégedünk a folyó kiadások csökkentésének feladatával.

Teljesen nyilvánvaló, hogy a variánsok gazdaságosságának megítélésakor semmiképp sem hanyagolhatjuk el a folyó ráfordításokat, amelyeknek csökkentését a kommunista párt éppoly fontosnak tekinti, mint a beruházásokkal való takarékoskodást. Helytelen Msztiszlavszkijnak az a javaslata, hogy a folyó ráfordítások összes elemeit a beruházásigényes-

ségre, vagyis a holtmunkaráfordítás egy részére vezessük vissza. De megfontolandó az a javaslat, hogy mérlegelni kell a beruházásokat a kapcsolódó iparágakban, ha nem is az egész népgazdaságban, mint ahogyan azt cikkében ajánlja.

Gyakran azonos termelési volumen biztosításához az egyik variáns esetében bizonyos kiegészítő létesítmények, vagypedig nagyobb teljesítőképességű együttműködő vállalatok építése szükséges, a másik variáns alkalmazása esetén viszont efféle beruházásra nincs szükség; például ha a vállalatot olyan vidékre helyezük, ahol nincs vasút, ott új vasútvonalat kell építeni, vagy ha sok vilamosáramot igénylő termelési módszert alkalmazunk, nagyobb teljesítőképességű erőművet kell építeni; a nyers- és a tüzelőanyagok dúsítása megköveteli erre alkalmas gyárak építését stb. Ilyenkor mindig gondosan tanulmányozni kell, hogy a kiegészítő beruházások felhasználása helyénvaló-e. Ezért ajánlatos, hogy a tervezőszervek az egyes variánsok összehasonlításakor és szembeállításakor ne csak a fő létesítmény beruházásait tanulmányozzák, hanem azokat az együttműködő létesítményeket is, amelyekre a különböző variánsok szerint a tervezett vállalatnak mindenkor szüksége lesz, s amelyek felszerelésével kapcsolatban bizonyos különbségek adódnak majd a beruházási tervben. A távolabbi beruházások tanulmányozásának nincs gyakorlati jelentősége, mert az ilyen beruházásokból a tervezett vállalatra jutó hányad mindig rendkívül kevés. Hasonlóképp nem kell számolnunk az összes újjáalakítandó és új vállalatok, valamint a meglévő vállalatok gépsükségletét kielégítő gépgyártás beruházásaival sem.

Valamely létesítmény beruházásait a létesítményhez szükséges berendezések ára alapján kell megállapítani. Ugyanez vonatkozik azokra a beruházásokra is, amelyek célja más gazdasági ágak gépesítése, következésképp munkaerő felszabadítása az új vállalatok számára. A gépesítés a szocializmusban a munkamegtakarításnak és a munkafeltételek megkönnyítésének eszköze, az egész népgazdaságban foglalkoztatott dolgozók kulturális és műszaki színvonalemelkedésének alapja. A más gazdasági ágak gépesítésére fordított beruházásokat tehát nem hátríthatjuk a tervezett vállalatra.

A tervezési gyakorlatban gyakran előfordul, hogy az egyik variáns gazdaságossági mutatója a termék egység önköltsége és a fajlagos beruházás szempontjából is a legjobbnak bizonyul. Ilyenkor nem nehéz a leggazdaságosabb variáns kiválasztása. Nehezebb a leggazdaságosabb variáns és műszaki terv kiválasztása olyan variánsok összehasonlítása esetén, amelyek közül az egyik termékegységenként kisebb önköltséggel, a másik pedig beruházási megtakarítással, de nagyobb önköltséggel jár. Ilyenkor, mint ismeretes, az a kérdés is fölvetődik, mennyivel előnyösebb népgazdasági szempontból a kisebb önköltség, mint az első variáns által feltételezett beruházási többlet.

Erre a kérdésre akkor válaszolhatunk, ha a visszatérülési időszak képlete és a hatékonysági képlet alapján számszerűen egybevetjük az elérhető önköltségmegtakarítást és a beruházási többletet.

$$V = \frac{B_1 - B_2}{\dot{O}_2 - \dot{O}_1} \text{ és } H = \frac{\dot{O}_1 - \dot{O}_2}{B_2 - B_1}$$

ahol a V = a többletberuházás visz-

szatérülési ideje, B_1 és B_2 = az első és a második variáns szerinti beruházások, C_1 és O_2 = az évi termelés önköltsége a két variánsban és H = a többletberuházás hatékonyságának együtthatója.

A vita egyik legfontosabb problémája volt, hogy számszerűen összehasonlítható-e, s ha igen, milyen módszerrel, az önköltségmegtakarítás a többletberuházással. Egyesek (P. Msztyiszlavszkij, G. Levin) az összehasonlításnak még a lehetőségét is tagadták. Msztyiszlavszkij például azt állította, hogy „a mai beruházások és a jövőbeli (5, 10, év múlva vagy még később esedékes) üzemeltetési költségek közvetlenül éppúgy nem hasonlíthatók össze, mint ahogyan nem hasonlítható össze »a mai veréb és a holnap tüzök«. Közvetlen összehasonlítás csak beruházás és beruházás, üzemeltetési költség és üzemeltetési költség közt lehetséges, de ez is csak ugyanabban az időszakban“ (Voproszi Ekonomiki. 1949. 6. szám. 106. old.).

A szovjet közgazdasági irodalomban egyesek a folyó költségekben elért megtakarítás és a beruházási többlet összemérésének kérdését néha a burzsoá „tőketermelékenységi elmélet“ szellemében tárgyalták. Ez az „elmélet“ a nyereségtermelés csodálatos képességével ruházza fel a tőkét mint dolgot.

A műszaki tervezés egyes elméleti és gyakorlati dolgozói azt a nézetet hirdették, hogy a Szovjetunióban a többletberuházás már egymaga is növeli a tervezett vállalatok nyereségét és a nemzeti jövedelmet; ezek a szakemberek a szocializmus viszonyai közt burzsoá számítási módszert alkalmaztak. De ez nem ok arra, hogy tagadjuk a többletberuházások és a folyó költségekben elérhető megtakarítások közvetlen összeha-

sonlításának mint a tervezési megoldások gazdaságosságát jellemző egyik mutatónak a lehetőségét és szükségességét. Ez a helyesen elvégzett közvetlen összehasonlítás csak azt jelenti, hogy a beruházások révén létesült állóalapokban, továbbá az anyagokban megtestesülő holtmunkaráfordítást összehasonlítjuk az élőmunkaráfordítással.

A marxista-leninista politikai gazdaságtan nem tagadja, sőt tudományosan meg is okolja az ilyen összehasonlítás lehetőségét azzal, hogy ebben az összehasonlításban a társadalmi munka termelékenységeinek növekedése fejeződik ki. Bár a holt és az élőmunka különbözik egymástól, az érték meghatározásakor összeadjuk és szembe is állítjuk egymással őket.

A szocialista társadalomnak érdeke a beruházási munkákra költött eszközökkel való takarékoskodás. Ezt elsősorban a beruházási munkák költségeinek csökkentésével érjük el. Ez a csökkentés a beruházások gazdasági hatékonysága növelésének rendkívül fontos tartaléka. A szocializmusban egyébként a fajlagos beruházások növekedését — amelyet többnyire a műszaki haladás tesz szükségessé — szükségkép ellensúlyozza a munkaerőmegtakarítás, valamint a termelőkapacitások és az anyagok jobb kihasználása. A társadalmi munka termelékenysége csak akkor nő, ha az élőmunka-, az anyag- stb. megtakarítás nagyobb a munkaeszközökre fordított többletköltségeknél.

Ha elismerjük a folyó költségekben elérhető megtakarítás és a többletberuházás összehasonlításának tudományos jogosultságát, véget kell vetnünk a műszaki tervezés elméletében és gyakorlatában tapasztalt

és a legutóbbi évek során jelentős károkat okozott ingadozásoknak.

Hangsúlyozzuk, hibás az a nézet, hogy a folyó költségekben elért megtakarítás és a többletberuházás aránya a beruházások népgazdasági ágak közt való elosztását szabályozó tényező. E nézet képviselői, V. Novozilov, M. Protogyakonov és mások azt javasolták, hogy azokban az ágazatokban eszközöljünk a technika tökéletesítése végett többletberuházásokat, amelyekben ezek a beruházások elérik az egész népgazdaság számára megállapított hatékonysági együtthatót. A Szovjetunióban a szocialista állam osztja el az egyes ágazatok közt a technikai fejlesztést szolgáló beruházásokat (köztük a többletberuházásokat is), mégpedig a konkrét történelmi viszonyok, a szocializmus gazdasági alaptörvénye és a tervszerű, arányos népgazdasági fejlődés törvénye követelményeinek mérlegelésével. A szocialista állam új és legújabb műszaki berendezéseket juttat valamennyi ágazatnak, elsősorban azoknak az ágazatoknak és vállalatoknak, amelyeknek az adott történelmi szakaszban a legnagyobb szükségük van ezekre a berendezésekre a munkatermelékenység fokozása, a termelés növelése és a munkafeltételek javítása végett.

A vita során fölvetődött az a kérdés is, hogy a folyó költségmegtakarításnak és a többletberuházásnak milyen aránya tekinthető célszerűnek a többletberuházások megvalósítása szempontjából. Mint ismeretes, a műszaki tervezés gyakorlatában az egyes iparágakra különféle hatékonysági és visszatérülési együtthatók használatosak. Például a vízierőművek tervezésekor gyakran 6 százalékos, a vasutak tervezésekor 10 százalékos a hatékonysági együttható. Még az ilyen ágazati „haté-

konysági normák” egyes védelmezői is elismerték (például T. Hacsatur-rov), hogy ezeknek az együtthatóknak és visszatérülési időszakoknak nincs tudományos alapjuk. Csupán azt a véleményüket tartották fenn, hogy a visszatérülési időszakoknak rövidebbeknek kell lenniük, mint az amortizáció időszakának, de ezt a tételt sem okolták meg tudományosan.

A szocializmusban nem arról van szó, hogy valamiféle haszonrátát érjünk el, hanem arról, hogy a folyó költségmegtakarítások mennyi idő múlva érik el a többletberuházások összegét. A vita nem oldotta meg az időtartam meghatározásának kérdését.

A gyakorlatban a folyó költségmegtakarítás és a többletberuházás összehasonlításának még sok fogyatéka van. Például a folyó költségmegtakarítás meghatározása úgy történik, hogy kiszámítjuk a különféle variánsokra megállapított önköltségek különbözetét, ideszámítva az állóalapok amortizációjában mutatkozó különbséget is. A beruházási többletet pedig úgy számítjuk ki, hogy megállapítjuk a különféle variánsok tervezett beruházási összegei közt a különbséget. A beruházási összegek közt lévő különbséget tehát kétszeresen számíttjuk, a visszatérülési képlet:

$$\frac{B_1 - B_2}{\ddot{O}_2 - \ddot{O}_1}$$

számlálójában is, nevezőjében is, mert a teljes visszatérülésig számított amortizáció különbözete az egész időszakra vonatkoztatva nem egyéb, mint a két beruházási összeg különbsége. Ez a számításmód nem helyes, mert kétszeresen számol a beruházások különbözetével, amely másodszor valamiféle „tőkekamatként” jelenik meg, hiszen az amor-

tizációval egyszer már számoltunk a folyó költségek közt. Teljesen nyilvánvaló, hogy a többletberuházás és a folyó költségmegtakarítás egybevetésének ez a módszere nem tudományos. Ez a módszer a legjobb variáns alkalmazásakor túlozza a többletberuházást és csökkenti az összes költségmegtakarítások jelentőségét.

Már mondtuk, hogy az önköltségcsökkenés nem fejezi ki teljesen a folyó költségekben elért megtakarítást, s hogy a tervezett létesítmény építésének „árát” képező beruházások szintén közelállnak az építési önköltséghez. Ezért az önköltségcsökkenésnek a többletberuházással való egybevetése révén csupán tájékoztató jellegű adatot kapunk a tervezett létesítmény egyik vagy másik variánsához.

Hangsúlyozzuk, hogy a többletberuházás és az önköltségcsökkenés viszonyát nem tekinthetjük a beruházások gazdasági hatékonysága döntő mutatójának, amint ez a gyakorlatban többször is előfordult. Csupán a tervezési megoldások gazdaságosságának egyik mutatójaként alkalmazhatjuk ezt a viszonzyszámot, amelynek akkor van nagy jelentősége, amikor az összehasonlító tervezési megoldások az anyagi és a kulturális szükségletek és az ezzel kapcsolatos egyéb népgazdasági követelmények kielégítése, a termelés bővítési lehetőségei, az elsősorban fejlesztendő kerületek és köztársaságok fejlődési lehetőségei, az ország honvédelmi erejének, műszaki és gazdasági önállóságának fokozása, az ezzel kapcsolatos feladatok leggyorsabb megoldása és a munkafeltételek javítása szempontjából nem nagyon különböznek egymástól.

A vita során fölvetődött az a kérdés is, hogyan és milyen módszerek-

kel határozzuk meg a beruházások gazdasági hatékonyságát és gazdaságosságát a különböző időpontokban esedékes beruházások esetén.

A műszaki tervezés során gyakran kell ilyenfajta feladatokat megoldani. Mondjuk, hogy vasútéptést tervezünk, s a vasút második sínpárjára csak néhány évvel később lesz szükség, mint az elsőre. Ha azonnal megépítjük mind a két vágányt, egy folyókilométer építési költsége 1,5 millió rubel. De ha előbb az egyik vágányt építjük meg, s csak néhány év múlva a másodikat, egy kilométer építési költsége szükségképpen (bizonyos járulékos munkák következtében) 1,7 millió rubelre nő. A vasútvonal hossza 100 km. Ha tehát mindkét vágányt egyszerre építjük meg, az egész építkezés 150 millió rubelbe kerül. Ha ellenben két különböző időpontban építjük meg, a költség ugyan 170 millióra nő, de néhány évre felszabadul többtízmillió rubelnyi összeg, amelyet felhasználhatunk a népgazdaság más területein. Felvetődik a kérdés, mi az előnyösebb a népgazdaságnak: ha vasútéptésen megtakarítunk 20 millió rubelt; vagy ha néhány évre felszabadítunk jelentős összeget, mondjuk összesen 80 milliót.

Egy másik példa. Tegyük fel, hogy egy gép gyártható drágább vagy olcsóbb anyagokból (természetesen csak a legfontosabb alkatrészekről és alkatrészcsoportokról van szó). Az első esetben a gép 100 000 rubelbe kerül és élettartama 25 év. A második esetben 60 000 rubelbe kerül, de élettartama csak 12,5 év. Ha tehát a drágább anyagokból készítjük a gépet, 20 000 rubelt megtakarítunk. Ha ellenben az olcsóbb anyagokból két gépet gyártunk, ez 20 000 rubellel többbe kerül ugyan, de

ilymódon 12,5 évre fölszabadul 40 000 rubel. Ismét felvetődik a kérdés: mi a gazdaságosabb, ha megtakarítunk 20 000 rubelt, vagy pedig ha 12,5 évre felszabadítunk 40 000 rubelt.

Tőkés viszonyok közt elsősorban az átmeneti időre felszabaduló tőkével szerezhető, kamatos kamattal számított jövedelem és az adott objektummal kapcsolatos beruházások időbeli eltérése folytán szükségessé vált többletberuházás aránya dönti el ezt a kérdést. Etekintetben döntő jelentőségű a tőkekamattal. Az átmenetileg felszabaduló tőke megnövekedését a kamatos kamattal képletével számítják ki:

$S = C(1 - Z)^t$ ahol S = a kamatokkal növelt felszabaduló összeg, C a felszabaduló összeg, Z a kölcsönkamattal és t az az időszak, amelynek tartamára a C felszabadult.

Ennek analógiájára a szocialista gazdaság tervezési gyakorlata a különböző időszakokban végrehajtandó beruházások összehasonlítására már régóta használ bizonyos módszert, amelyet a következő megfontolások okolnak meg. Ha kezdettől fogva az olcsóbb variánst valószínűsítjük meg, s a beruházáson megtakarítunk ΔA összeget, ezt a népgazdaság más területén átlagos hatékonysággal beruházhatjuk. Ezért az év végéig az A beruházás a ΔA értéknövekedéssel együtt $A + \Delta A$ lesz, vagyis $A(1 + \Delta)$ -re nő. Mondjuk, hogy ezt az értéknövekedést ismét beruházzuk és a második év végén ugyanolyan mértékű értéknövekedést érünk el, mint az első beruházás évében. Vagyis az $A(1 + \Delta)$ a második év végéig a kamatos kamattal képlet szerint nő tovább $A(1 + \Delta)(1 + \Delta) = A(1 + \Delta)^2$ -re. De ha az A összeg t év alatt a kamatos kamattal alapján „átalakul” $A(1 + \Delta)^t$ összeggá, ez azt jelenti, hogy az $A(1 + \Delta)^t$ összeg a

$$t \text{ évvel korábbi } A \frac{(1 + \Delta)^t}{(1 + \Delta)^t}$$

-vel, vagyis a kiindulási év A -jával lesz egyenlő. Másszóval, ahhoz, hogy valamely beruházás t -edik évbeli értékét visszavezessük a kezdő év színvonalára, az első évi beruházást el kell osztanunk $A(1 + \Delta)^t$ -vel. A Δ összegét a műszaki tervezők általában azonosnak tekintették a viszonylagos hatékonyság együtthatójával, vagyis 10 százalékkal. (Izvesztija Akademii Nauk SzSzSzR Otygelenyije ekonomiki i prava 1950. 4. sz. 239. old.) Sajtónk bírálta a megfontolásokat és a különböző időpontokban végzett beruházások rajtuk alapuló mérési módszerét.

A korábbi és a későbbi beruházások összehasonlításának már említett módszerén kívül más javaslat is elhangzott a különböző időpontokban történő beruházások gazdaságosságának meghatározási módszerére. E módszer lényege, hogy kiszámítjuk az átmenetileg felszabadult beruházási összegek másirányú felhasználása révén várható pótlólagos nemzeti jövedelem összegét, s ezt szembeállítjuk a különböző időpontokban történő beruházások miatt szükségessé vált többletberuházásokkal. (V. E. 1949. 6. sz. 110—112. old.)

A vita során nem tisztázódott minden vonatkozásban, hogyan kell meghatározni a felszabadult beruházási összegek segítségével megtermelt nemzeti jövedelem-többletet. Nyilvánvaló, hogy a nemzeti jövedelem többlete három tényezővel egyenesen arányos: a felszabaduló beruházások összegével, azzal az időtartammal, amelyre a beruházási összegek felszabadulnak, végül az adott évben megtermelt és már működő állóalapok értékének egy rubeljére jutó nemzeti jövedelemösszeggel.

A vita eredményeként megállapíthatjuk, hogy a szocializmusban sem az értéktörvény, sem a vállalati jövedelmezőség nem kritériuma a beruházások gazdasági hatékonyságának. A beruházások gazdaságilag akkor hatékonyak, ha megfelelnek a szocializmus gazdasági alaptörvénye és a tervszerű, arányos népgazdasági fejlődés törvénye követelményeinek. A gazdasági hatékonyság abban fejeződik ki, hogy a termékegységre eső lehető legkisebb ráfordítással a lehető legnagyobb nemzeti jövedelmet termeljük; továbbá, hogy a társadalmi termelés szerkezete megfelelően alakul, vagyis lehetővé teszi a lakosság szükségleteinek maximális kielégítését, a termelés legfejlettebb technika alapján történő szüntelen növelését és honvédelmünk megerősítését. A tervezéskor a jövedelmezőség magasabb formáinak követelményei szemszövegéből kell elbírálnunk az egyes vállalatok jövedelmezőségét.

A vita alapján bebizonyosodott, hogy a minimális önköltség és a minimális beruházásigényesség nem tekinthető mindenkor a tervezési megoldások gazdaságossága döntő mutatójának. Ha az önköltségsökkenés többletberuházással kapcsolatos, célszerű a két összeg számszerű szembeállítását.

A vita eredménye az a fölismerés, hogy a különféle variánsok szerint tervezett beruházásokat — bizonyos határok közt — nemcsak a tervezett létesítmény, hanem a kapcsolódó ágazatok (a nyersanyag-, a tüzelőanyag- és az energiabázisok, a szállítás stb.) szempontjából is meg kell vizsgálni, az önköltségsökkenéssel kapcsolatban pedig számolnunk kell a szóbanforgó beruházások alapján a kapcsolódó ágazatokban elérhető folyó költségmegtakarításokkal is.

A vita néhány kérdést nem oldott meg; e kérdéseket gondosan kell tanulmányoznunk.

1. Hogyan hasonlítsuk össze számszerűen a többletberuházást és a folyó költségmegtakarítást a tervezési megoldások szocializmusbeli gazdaságosságának helyes elbírálása végett, mérlegelve azt az időszakot, amelynek során folyó költségmegtakarítás érhető el (ezzel kapcsolatban figyelemreméltó az a javasolt módszer, hogy a beruházások egybevetésekor a többletberuházásnak az amortizáció révén történő visszatérülését addig az időpontig számítsuk, ameddig a megtakarításokból az állóalap teljesen visszatérül);
2. hogyan határozzuk meg azt az időpontot, ameddig a folyó költségmegtakarításnak meg kell haladnia a többletberuházások összegét;
3. milyen határig mérlegeljük a kapcsolódó ágazatok kiegészítő beruházásait;
4. hogyan határozzuk meg a különböző időpontokban történő beruházások gazdaságosságát;
5. hogyan határozzuk meg a nagyon hosszú időn át fennálló építmények gazdaságosságát;
6. milyen módszerrel határozzuk meg a termelésre jutó összes társadalmi munkaráfordításokat.

Az egyes ágazatokra szánt beruházások gazdasági hatékonysága meghatározásának vannak bizonyos sajátosságai. Fontos tehát, hogy az ágazati tudományos kutatóintézetek a műszaki tervezőintézetek közreműködésével kidolgozzák a beruházások gazdasági hatékonysága meghatározásának kérdéseit, s megállapítsák a hatékonyság konkrét ágazati mutatóit. E kérdések részletes kidolgozása lehetővé teszi, hogy tökéletesedjék népgazdasági tervezésünk és beruházásaink műszaki tervezése.

A. GUSZAKOV

A pénz és funkciói a szocialista gazdaságban*

A szocializmusban a termelés össznépi és kolhoz-szövetkezeti formája miatt megmarad az árutermelet. Az árutermelet megköveteli, hogy a pénz is megmaradjon. A szocializmusban a pénzt fel kell használnunk a „mindenkitől képességei szerint, mindenkinek munkája szerint” elv megvalósítására is. A termelőeszközök termelésének szférájában ugyan csak alkalmaznunk kell a munkaráfordítások nyilvántartásának pénzformáját, mert — bár formálisan — itt is használjuk az áruformát a termékek önköltségének kalkulációjára, a termelés és az értékesítés ellenőrzésére.

A marxista-leninista elmélet azt tanítja, hogy a pénz olyan áru, amely az érték pénzformájában van, s ily módon általános egyenérték. Jelenleg általánosan az arany tölti be ezt

a szerepet; történetileg az arany emelkedett ki a többi áru világából.

Minden társadalmi alakulatban az az áru volt a pénz, amely betöltötte az általános egyenérték szerepét, s megőrizte azt a sajátos tulajdonságát, hogy az általános, közvetlen kicserélhetőség eszköze. Ha a pénzt megfosztjuk ettől a sajátosságától, akkor többé nem pénz. Ha a pénzárut megfosztjuk az általános egyenérték szerepétől, közönséges áruvá válik, olyanná, mint az összes többi áru, amelyek közül kiemelkedett, hogy betöltse specifikus társadalmi funkcióját: az összes többi áru általános egyenértékének funkcióját.

A pénz a különböző társadalmi alakulatokban különböző körülmények közt volt meg. Az áru- és pénzvisszonyok nem voltak immanens elemek a kapitalizmuselőtti termelőmódoknak, de méhükben léteztek és kiszolgálták azokat. Éppen ezáltal vált a pénz az adott termelőmódra jellemző termelőviszonyok specifikus kifejezőjévé.

Nem véletlen, hogy A tőke első kötetében a pénz lényegének és funkcióinak klasszikus elemzése megelőzi a kapitalizmus elemzését. Marx ezzel azt szemlélteti, hogy a pénz kezelése és funkcióinak kifejlődése már a tőkés termelőmód keletkezése

* A Szovjetunióban széleskörű vita bontakozott ki a szocialista pénzelmélet néhány fontos kérdéséről, amelyet Z. Atlasz cikke és J. Kronrod válaszcikke vetett föl. Atlasz professzornak A szovjet pénz néhány elméleti kérdése című cikke lapunk 1953. évi 9. számában, J. Kronrod A pénz és funkciói a szocialista gazdaságban című cikke pedig lapunk 1954. évi 3. számában jelent meg. Most két hozzászólást közlünk (A. Guszakov professzorét kivonatolva).

Bár mindenben nem érthetünk egyet a szerzők nézeteivel, közöljük a cikkeket, mert feladatunknak tekintjük, hogy ezt a nagyjelentőségű vitát a lehető legteljesebben ismertessük olvasóinkkal. — A szerk.

előtt megtörtént, s hogy a pénz a kapitalizmus kialakulásának feltétele volt.

A kapitalizmusban a pénz sok újonásra tett szert, s elsősorban a tőkefelhalmozás eszközévé vált.

A szocialista Szovjetunióban a pénz természete, működésének jellege gyökeresen megváltozott, mert a szocialista tervgazdaság új feltételeket teremtett társadalmi funkcióinak betöltéséhez.

A pénznek mint meghatározott termelőviszonynak a szocializmusban is meghatározott anyagi alakot kell öltenie, olyan áruhoz kell kapcsolódnia, amelynek értéke és használati értéke van. Különben nem lehetne a munka külső, dologi mértéke és a közvetlen kicserélhetőség általános eszköze. A pénznek nemcsak társadalmi, hanem anyagi formával is rendelkeznie kell. Enélkül fikció volna; a pénz szerepét ugyanis csak valamiféle áru töltheti be, amelynek mint munkaterméknek saját értéke van.

Az arany volt a pénz a cári Oroszországban, és az arany maradt a pénz, amikor a megdöntött orosz birodalom területén megszilárdult a szovjethatalom. Az arany megtartotta ezt a szerepét nemcsak a polgárháború és a külföldi intervenció időszakában, hanem később is, amikor az 1922—1924. évi pénzreform eredményeképp kialakult az új pénzforgalmi rendszer, amelyben törvényesen meghatározott aranytartalmú, szilárd pénzegységek forogtak.

Lenin kifejtette, hogy a szovjet állam szilárd valutájának megteremtéséhez fel kell használni az aranyat. Az 1922—1924. évi pénzreform megvalósította ezt a lenini tételt. Lenin 1922-ben ezt írta: ha a valuta stabilizációja megköveteli, még az aranyforgalmat is vissza kell állíta-

nunk, azaz forgalmi eszközként is fel kell használnunk az aranyat. Tehát a szovjet valuta megteremtésének és megszilárdításának folyamata az aranyhoz mint pénzáruhoz kapcsolódott.

Megjegyezzük, hogy a „szovjet pénz” fogalma nem pontos, hiszen ezen az alapon beszélhetnénk lengyel, bolgár, román stb. pénzről is. A pénz az összes áruk általános egyenértéke, s helytelen volna ezt összekeverni a különféle történeti és nemzeti valutaformákkal. •

Az Állami Bank bankjegyei pénzjegyek. A szovjet valuta a szocializmusbeli pénz meghatározott történeti formája. Noha nem váltható be közvetlenül aranyra, funkcióinak egész sorában az aranyat képviseli, s a pénzforgalom szférájában aranyhelyettesítő. Ezért a szovjet valuta forgásának jellemző vonásait elsősorban nem a szovjet valuta külső formájának valamiféle sajátosságai, hanem a szocializmusbeli pénz működésének sajátosságaiban kell keresni, e sajátosságokat pedig a szocialista bővített újratermelés általános feltételei határozzák meg.

A pénz és az arany kapcsolatának kérdése nemcsak elméleti, hanem gyakorlati jelentőségű is, mert az arany a szovjet valuta szilárdságának egyik biztosítéka, s a szovjet rubelnek aranytartalma és meghatározott külföldi árfolyama van.

A pénz lényege megnyilvánul funkcióiban. A pénzfunkciók részletes elemzése nélkül nem érthetjük meg sem a pénz lényegét, sem a Szovjetunió pénzforgalmának törvényszerűségeit.

Kronrod a pénz funkcióinak elemzésekor több hibát követ el.

Kronrod elvtárs egyebek közt azt állítja, hogy az árleszállítások következtében a Szovjetunióban az árak mércéje növekszik. Ez nem felel meg a valóságnak. Az árleszállítások következtében növekszik a szovjet rubel vásárlóereje, de az arany ármérce, vagyis a rubel aranytartalma 1950 március 1. óta változatlan, s a kormányhatározattal megállapított aranymennységben fejeződik ki.

Kronrod helytelenül értékeli a szovjet állam árpolitikáját is. Elképzelése szerint a kormány önkényesen eltérítheti az árakat az értéktől. Azt állítja, hogy a termelőeszközök árának értéküknél alacsonyabban történő megállapítása hozzájárult az első öt éves terv szakaszában és a második öt éves terv elején az iparosítás ütemének meggyorsításához. Ez a megállapítás eltakarja az első öt éves terv idején dúlt éles osztályharcot, s nem mutatja meg az államilag szabályozott árak és a szervesen kialakult piac árai között létrejött szakadék igazi jelentőségét. Abban az időszakban csak a jegyrendszer eltörlésével szüntethettük meg ezt a szakadékot. Csak megnehezítjük a népgazdaság tervezését, ha szovjet árpolitikának tüntetjük fel az 1935-ig keletkezett áraránytalanságokat, amelyeknek megszüntetése később kormányfeladat volt.

A szocialista gazdaságban a pénz első funkciója, hogy lehetővé teszi az áruk értékének kifejezését. A pénz általános értékmérő, de nem a pénz teszi összemérhetővé az árukat. Ellenkezőleg, a pénz csak akkor lehet a többi áru immanens értékformája, ha — a többi áruhoz hasonlóan — magának is van értéke.

A szovjet valuta, minthogy a forgalomban csupán képviseli az aranyat mint pénzárut, csak az arannyal való kapcsolatán keresztül mér-

heti az áruk értékét. A tervező szervezetek a gyakorlatban az önköltség és az árak megállapításakor nem fordulnak az aranyhoz, hanem a pénz adott, általuk ismert értékéből indulnak ki, amely nemcsak az „arany árában”, vagyis a rubel aranytartalmában, hanem az összes többi áru árában — a rubel vásárlóerejében is konkrétan kifejeződik. De mivel a rubelnek jogilag is van aranytartalma, amelyet a kormány 1950 március 1-én 0,222168 gramm színaranyban állapított meg, a konkrét áruk értékének egyenlővé tétele a pénzzel azt jelenti, hogy értéküket aranyban is kifejezzük.

Foglalkoznunk kell Atlasz elvtárs néhány állításával is. Atlasz elvtárs szerint a termelőeszközök gazdasági forgalmának szférájában nem alkalmazható az általános egyenérték kategóriája, mert az általános egyenérték az értékmérő és a forgalmi eszköz egysége. Ez az állítás azért hibás, mert a szerző fölcseréli a pénz lényegét funkcióival, a következményt az okkal. A pénz mint az összes áruk egyenértéke a szocializmusban objektíve meglévő gazdasági kategória, amelynek természetét nem a szocialista újratermelés egyik vagy másik mozzanata, hanem a szocialista termelőviszonyok összessége határozza meg. A szocialista újratermelés egységes egész, megvalósul természetbeli formában is, pénzforgalomban is. Tehát a pénz mint a szocialista újratermelés egyik formája, természetét tekintve szintén egységes.

A tervező szervezetek által elosztott termelőeszközöknek van áruk, s a gazdasági szervezetek kölcsönös elszámolásaikban a szállító számláján jóváírják a termelőeszközök árának megfelelő pénzösszeget. Következésképpen a pénz itt nem csupán mérí

a munkaráfordításokat, hanem pótolja is a költségeket. S bár itt nincs valóságos áruforgalom, mégis meghatározott értékek forgalma zajlik le két vállalat ráfordításainak kölcsönös, egyenértékű pótlása formájában. Ily módon az anyagi javak pótlása a termelőeszközök termelésének szférájában is a pénz értékmérő és forgalmi eszköz funkciójának segítségével történik, noha nem áruk forgalmáról van szó, s nem árukat értékelnek.

Véleményünk szerint sikertelen Atlasznak az a kísérlete is, hogy új pénzfunkciókat konstruáljon. Atlasz elvtárs a következő új funkciókat tulajdonítja a szovjet pénznek: a munka díjazásának, vagyis a személyes fogyasztási alap elosztásának eszköze, a szocialista (állami) vállalatok kölcsönös elszámolásainak eszköze és a demokratikus táborhoz tartozó országok nemzetközi elszámolásainak eszköze. Atlasz szerint a pénz ezekben az „új” funkciókban már nem valóságos pénz, mert olyan területeken működik, ahol az áru- és pénzviszonyok megszűntek, csak formájuk maradt fenn.

A Szovjetunióban a munkaerő nem áru, mert a munkásosztály a termelőeszközök tulajdonosa. De éppen azért változott meg a pénz fizetési eszköz funkciójának tartalma, mert a munkabér már nem a munkaerő értékének és árának átalakult formája. A Szovjetunióban éppen az a munkabér sajátossága, hogy bár a munkások és az alkalmazottak nemzeti jövedelemből való részesedésének pénzformája, mégis a munka díjazásának formáját ölti. Ez a forma biztosítja a munkaszerinti elosz-

tás szocialista elvének megvalósulását.

A pénz betölti a fizetési eszköz-funkciót attól függetlenül, hogyan költik el a dolgozók a továbbiakban bérüket. Atlasz helytelenül kapcsolja össze a pénz általa konstruált új funkcióját azzal, hogy a dolgozók a kapott pénzért fogyasztási cikkeket vásárolnak, s így a pénz forgalmi eszközként is működik. Itt a pénznek két különböző funkciójáról van szó, s ez a különbség megnyilvánul abban is, hogy a munkabérek kifizetése és a fogyasztási cikkek vásárlása a pénztári terv két különböző oldalán jelentkezik. E két pénzfunkció összekeverése okvetlenül megzavarja a pénzforgalom tervezését.

Atlasznak igaza van, hogy a pénz az értékmérő és a forgalmi eszköz egysége. De ez korántsem jelenti, hogy a pénznek minden konkrét esetben be kell töltenie valamennyi funkcióját. A pénz működésének körülményeit nem szabad összekevernünk a pénzzel mint a termelőviszonyok objektíve meglévő típusával. A pénz mint gazdasági kategória különböző társadalmi-gazdasági viszonyok közt volt meg. Egyes esetekben előfordulhatott, hogy csupán egy vagy két, három stb. funkcióját töltötte be. De azért továbbra is pénz maradt.

Szembe kell szállnunk Atlasznak azzal az állításával is, hogy a termelőeszközök mozgásában a pénz a vállalatok kölcsönös elszámolásának eszközeként működik. A termelőeszközök önköltségének kalkulációjában valóságos munkaráfordításokkal számolunk. Az elkészült termékek át-

adása a másik vállalatnak szintén nem fiktív, hanem valóságos, s megfelelő pénzfizetés követi ezt az átadást. Az önálló elszámolású vállalat számára egyáltalán nem közömbös sem a fizetendő összeg nagysága, sem az, hogy idejekorán történik-e a fizetés. Ha tehát azt állítjuk, hogy ezek az elszámolások csupán ellenőrzési módszerek, lebecsüljük a szocialista ipar és az egyes vállalatok pénzügyei helyes megszervezésének fontosságát. Atlasz állításából az következik, hogy a forgalmi adó befizetése az állami költségvetésbe, a bankhitel igénybevétele és visszafizetése csupán „az állami ellenőrzés megszervezésének módszere, vagy formája”, nempedig az anyagi és a pénzügyi források valóságos mozgási folyamata, elosztása és újraelosztása.

Atlasz helytelenül tárgyalja a pénz felhalmozási eszköz funkcióját is. Véleménye szerint a pénzfelhalmozás nem valóságos szocialista felhalmozás, s tilos az állami vállalatok és a kolhozok számára. Atlasz összekeveri a pénznek készpénzformában történő felhalmozását a folyószámlákon vagy az elszámolási számlákon történő felhalmozással, amely mindennapos jelenség az állami és a szövetkezeti gazdasági szervezetekben, valamint a Szovjetunió egyes polgárainál.

A bankszámlákon pénzformában jelentkező felhalmozás népgazdasági szempontból óriási jelentőségű. Persze a felhalmozás pénzformáját nem szabad azonosítanunk a valóságos javak felhalmozásával: a szovjet valuta ennek a felhalmozásnak csupán kifejezési formája.

A szovjet valutának, mint az arany-kincsképző képviselőjének éppen ez a sajátossága: a Szovjetunióban a pénz kincsképző funkcióját csak az arany töltheti be. Ez abból következik, hogy a szovjet valuta a forgalomban képviseli, de nem pótolhatja az aranyat.

Végül beszéljünk a „demokratikus táborhoz tartozó országok nemzetközi elszámolásainak eszköze” funkcióról.

Sem a Szovjetunió, sem a demokratikus világpiac többi országa nem tud és nem is akar megmaradni az egymással való kölcsönös gazdasági kapcsolatok keretei közt. A tőkés-országokhoz fűződő gazdasági kapcsolatok már most is sűrűn átszövik a demokratikus tábor országainak kölcsönös gazdasági kapcsolatait. A nemzetközi elszámolások megszervezésének gyakorlata jól ismeri a háromoldalú kliringeket, amelyekben harmadik félként tőkésországok is résztvesznek. Ezért Atlasz tétele a pénz új funkciójáról szűkíti a világpénzfunkció fogalmát, s nem tükrözi a valóságos kapcsolatokat.

A Szovjetunió és a többi demokratikus ország békeharcának sikerei, a nemzetközi feszültség enyhülése bővíteni fogják az államok gazdasági kapcsolatait. Ezért mind teljesebben és sokoldalúbban fogjuk felhasználni a pénzt mint világpénzt általános vásárlóeszközként és általános fizetési eszközként. A Szovjetunió óriási aranykészletei és gazdag aranylelőhelyei vannak. Tehát a Szovjetunió képes rá, hogy széleskörűen felhasználja a világpénznek ezt a funkcióját is.

K. LARIONOV—A. MOLCSANOV

A pénz a szocializmusban

J. Kronrod *A pénz és funkciói a szocialista gazdaságban* című cikkében* megkísérelte a szocializmusbeli pénz lényegére és szükségességére vonatkozó néhány kérdés tisztázását. A szerző helyesen világítja meg a szocialista pénzelmélet sok kérdését és figyelemreméltóan vitatkozik Atlasz elvtárrsal a pénz lényegéről és funkcióiról. Úgy véljük, Kronrod elvtárs jogosan tiltakozik az ellen, hogy Atlasz elvtárs úgynevezett „új” funkciókat tulajdonít a pénznek („a munkaráfordítások nyilvántartásának eszköze”, „a szocialista (állami) vállalatok kölcsönös elszámolásainak eszköze” stb. funkciókat).

De véleményünk szerint Kronrod elvtárs hibásan világítja meg cikkében a szovjet pénz elméletének néhány fontos kérdését. Foglalkozunk egy-két tévedésével.

Kronrod elvtárs azt állítja, hogy a pénz a szocialista gazdaságban az érték különös formája, egyenérték, az érték önálló formájának, a közvetlen kicserélhetőség formájának és a munka külső, dologi mértékének egysége. (Lásd: MSZKSZ 1954. 3. sz. 249. old. A továbbiakban csak az oldalszámra hivatkozunk. — A szerk.) A pénz rendeltetése a szocialista gazdaságban, hogy tervszerűen felhasználjuk a társadalmi termelés és fogyasztás nyilvántartásának és ellenőrzésének legfontosabb eszközeként.

A cikk szerzője, a szocializmusbeli pénz természetét jellemezve, ezt írja: „... a pénz — Marx meghatározását alkalmazva — a szocializmusban is

a közvetlen kicserélhetőség formája. Ezenkívül természetesen emlékeztetnünk kell arra a sajátosságra, hogy a szocializmusban a kicserélhetőség fogalmába egyaránt beletartozik az árucseré és a nem-árujellegű munkatermékek elosztása” (250. old.).

Kronrod elvtárs valójában a kapitalizmus pénzével azonosítja a szovjet pénzt, amikor azt állítja, hogy a többi áru egyenértékének funkcióját betöltő szovjet pénz korlátlan sajátossága a közvetlen kicserélhetőség.

Köztudomású, hogy Marx az áru természetéhez, a szocializmuselőtti alakulatok árutermelésének ellentmondásaihoz, az áruban foglalt munka kettős jellegéhez kapcsolja a pénz lényegét. Marx tudományosan bizonyította, hogy a pénz csupán az árutermelés és a vele összefüggő csere fejlődési folyamatában, az értékformák fejlődésének folyamatában jelent meg, hogy tehát a pénz különleges áru. De nemcsak ezzel jellemezte a pénz lényegét. Az egyenérték-forma három sajátosságát feltárva, különös erővel hangsúlyozta, hogy a pénz specifikus áruforma, amelynek tulajdonsága a közvetlen kicserélhetőség. Ez az áruban foglalt munka kettős jellegéből és az árunak mint a tőkéstársadalom sejtjének ellentmondásaiból fakad. Marx kifejtette, hogy a tőkés árutermelésben a magánmunka a csere folyamatában ölti föl a társadalmi munka formáját, következésképpen: a megtermelt áruknak önmagukban nem tulajdonságuk a közvetlen kicserélhetőség. Ezért keletkezett a pénz, az egyenérték, amely lényegében áru,

* Magyarul lapunk 1954. évi 3. számában jelent meg. — A szerk.

mégis közvetlenül kicserélhető. Marx hatalmas felfedezése nyomán megszünt az árutermelés alapellentmondásából fakadó áru- és pénzfetisizmus rejtélye.

Kronrod elvtárs olyan egyenértéknek tekinti a szocialista gazdaság pénzét, amely az érték önálló formájának, a közvetlen kicserélhetőség formájának és a munka külső, dologi mértékének egysége (249. old.). Vagyis kétségbe vonja, hogy a munka a Szovjetunióban közvetlenül társadalmi, bár kijelenti: „a szocializmusban a munkatermékek egyenlővé tétele a pénzzel nem a magánmunka és a társadalmi munka ellentmondásának mozgását szolgálja, hiszen itt nincs ilyen ellentmondás“ (255. old.). Tehát Kronrod azt állítja, hogy a szocializmusban csupán a magánmunka és a társadalmi munka ellentmondása szűnt meg, de arról hallgat, hogy a magánmunka kategóriája sincs meg többé. Köztudomású, hogy a termelőeszközök magántulajdonának megszüntetésével megszűnt a munkának magánmunkára és társadalmi munkára való megoszlása is. A Szovjetunióban a társadalmi termék termelésére fordított munka mind formáját, mind tartalmát tekintve közvetlenül társadalmi.

Ilyen körülmények közt az egyenérték Kronrod elvtárs említette közvetlen kicserélhetősége nem a pénzként szereplő áru kizárólagos sajátossága. Minden munkatermék tulajdonsága a közvetlen kicserélhetőség, mivel a munka a szocializmusban közvetlenül társadalmi jellegű. A kapitalizmusban az általános egyenérték közvetlen kicserélhetősége a pénz-áru kizárólagos megkülönböztető sajátossága, mert ott a termelőeszközök magántulajdonának

uralma miatt kibékíthetetlen ellentmondás van a magánmunka és a társadalmi munka közt.

Véleményünk szerint Kronrod elvtárs helytelenül értelmezi a termelőeszközökben foglalt munka jellegét is. Szerinte a termelés nem-árujellegű szférájában éppen azért szükséges a munka nyilvántartásának értékformája, hogy ez a munka társadalmi munkaként fejeződhessen ki.

„A munka a termelés nem-áru-szférájában olyan termelőeszközökben testesül meg, amelyeket közvetlenül vagy végső soron fogyasztási cikkek — áruk — termelésére használnak majd el. Ennek következtében az ebben a szférában felhasznált munkának szintén kerülő útra, értékalakra van szüksége, hogy társadalmi munkaként fejeződjék ki, s hogy elosztásra kerüljön“ (248. old.).

A Szovjetunióban a munkának mint közvetlenül társadalmi munkának nem kell kerülő úton kifejeznie társadalmi voltát. Kronrod elvtárs összekever két teljesen különböző folyamatot: a munkaráfordításoknak az értékforma segítségével történő egybevetését és nyilvántartását, valamint a magánmunkának társadalmi munkaként való kifejeződését, amely utóbbi a magántulajdonon alapuló árutermelés követelménye.

Kronrod elvtárs az egyenérték szocializmusbeli szerepét jellemezve azt állítja, hogy a pénz értékmérő funkcióját mind az árutermelés, mind a nem-árutermelés szférájában felhasználjuk a társadalmi munkaráfordítások mérésére. Eszerint a szovjet pénz általános egyenérték-szerepe korlátlan. Kronrod a munkaráfordítások elszámolása értékformájának a nem-árutermelés szférájában történő felhasználását a szovjet pénz

sajátosságaival magyarázza, s a szovjet pénzt csupán a nem-árujellegű termékek értékének mérésére szolgáló régi formának tekintti. Véleménye szerint „...a pénz a szocializmusban elsősorban az érték önálló formája; éppen a termékek pénzzel való egyenlővé tétele révén fejeződik ki a termékekben foglalt munka mint érték. A szovjet pénz fontos jellegzetessége, hogy amikor áruk értékét fejezi ki, ezeknek lényegében csereértékformát ad, amikor ellenben olyan termékek értékét fejezi ki, amelyek nem áruk, akkor ezeknek csupán külsőleg ad csereértékformát” (249. old.).

A pénz értékmérő funkciójának ilyen értelmezésével nem érthetünk egyet, mert a szocializmusban az áruforma elvesztette általános jelentőségét. Ismeretes, hogy a legfontosabb termelőeszközök, a föld, a föld méhének kincsei, a munkaerő nem áruk, tehát nem vehetnek részt az árumetamorfózisban sem. Ezért a pénz egyenértékként történő felhasználása korlátozott. Ez nem azt jelenti, hogy csupán a személyes fogyasztást kielégítő áruk termelésének szférájában használjuk fel a ráfordításokat nyilvántartásának pénzforgalmát. A ráfordítások nyilvántartásának ez a formája a nem-áru-termelés szférájában is szükséges. De a személyes fogyasztásra szolgáló áruk termelésének szférájától eltérően itt az *önköltség*, nem pedig az érték nyilvántartására használjuk fel a pénzt, mint ahogy ezt Kronrod állítja.

A termelés nem-áruszférájában az értékmérőként funkcionáló pénz voltaképp a termelőeszközök önköltségét alkotó társadalmilag szükséges ráfordítások nagyságának egybevetésére, a kalkulációra, a vállalatok jövedelmezőségének, illetve veszteséges-

ségének meghatározására stb. szolgál. Ha Kronrod elvtárs módjára azt állítjuk, hogy a pénz a termelés áru- és nem-áruszférájában egyaránt értékmérő, akkor egyszersmind azt is feltételezzük, hogy a pénz nem-árujellegű munkatermékek értékét méri.

Helyes Kronrod elvtársnak az a megállapítása, hogy bár a termelőeszközök a belső gazdasági forgalomban nem áruk, termelésük szférájában mégis valóságos, teljesértékű pénzt, nem pedig valamiféle „elszámolási jegyeket” használnak. De nincs igaza, amikor bírálja Atlasz elvtársat, aki helyesen azzal okolja meg az érték pénzforgalmának a termelőeszköz-termelési ráfordítások nyilvántartására való felhasználását, hogy az elhasznált munkaerő pótlásához szükséges termékeket áruként termelik és realizálják.

A szocialista társadalomban éppen azért szükségszerű a pénzbeli munkabér mint a munkaszerinti fizetés formája, mert az elhasznált munkaerő pótlásához szükséges termékek termelése és elosztása az egész társadalmi termelési folyamatban áru- és pénzforgásban történik. Ez a legfőbb oka, hogy az egész társadalmi termék termelésében felhasználjuk a ráfordítások nyilvántartásának pénzforgalmát. A termelőeszköz-termelésben munkatárgyként felhasználunk bizonyos mezőgazdasági nyersanyagokat is; ezek áru- és pénzforgalma mögött valóságos árutartalom rejlik. Az újratermelt termelőeszközök pedig végső soron jelentős mértékben résztvesznek a fogyasztási cikkek, vagyis az áruk termelésében. Mindez megköveteli, hogy a termelőeszközök termelésében és elosztásában alkalmazzuk az értékformát.

Kronrod elvtárs nagy hibát követ el, amikor a termelőeszközök, tehát

a nem-árak termelésének szférájára korlátlanul kiterjeszti a munkaráfordítások értékformában történő nyilvántartását és a tárgyi alakot öltött holtmunka pénzformában történő pótlását (249. old.). Valójában a termelőeszköztermeléskor a tárgyi alakot öltött munkaráfordítások és a munkaerőráfordítások fedezésére szolgáló kiadások nyilvántartására, s nem az érték meghatározására használjuk fel a pénz értékmérő funkcióját. A termelésnek ezen a területén voltaképp csak a termék teljes önköltségét alkotó termelési költségeket pótoljuk pénzformában. A fontos munkaeszközök termelésekor keletkező vállalati nyereség nem fejezi ki teljesen a társadalmi munkának azt a részét, amelyet a termelőág dolgozói a társadalomnak adnak.

Kronrod elvtárs helytelen nézetet vall a termelőeszközök árképzésének kérdésében is, amikor a termelőeszközök árát értékük pénzbeli kifejezésének tekinti. „... A termelőeszközök árának értéküktől való túlságosan nagy eltérése idejét múlta. Sőt, ellentmondásba került az önálló elszámolás és a gazdaságossági rendszer megszilárdításáért vívott harcral... Ezért a szocialista állam... fokozatosan közelíti az árakat az értékekhez“ (258. old.). Itt a szerző az árak értékével azonosítja a termelőeszközök önköltségét, a szocialista gazdaságnak ezt a sajátos, értékformájú gazdasági kategóriáját.

A termelőeszközök árának rendezésével kapcsolatos párt- és kormányintézkedések célja nem az volt, hogy eltüntessék a termelőeszközök árának értéküktől való eltérését, hanem hogy megszüntessék a termelőeszközök önköltségének és árának elszakadását. A termelőeszközök tervárát jelenleg is teljes önköltségük

mértékében, a szükséges nagyságú vállalati nyereség hozzáadásával alapítjuk meg. Ez óriási jelentőségű valamennyi népgazdasági ág termékei önköltségének csökkentése szempontjából. Minthogy a szocializmusban a legfontosabb termelőeszközök már nem árak, nem kerülnek be az áruforgalomba, itt már lehetővé válik, hogy a termelőeszközök árát teljes önköltségük és a vállalati nyereség összegének mértékében, s ne értékük szerint állapítsuk meg.

Kronrod helytelenül sorolja az értékformákhoz a vállalatok forgóeszközeit. A forgóeszközök és értékformájuk — két különböző jelentésű fogalmat alkotnak. A termelőeszközök mindig (függetlenül attól, hogy árutermelés van-e vagy sem) megosznak munkaeszközökre és munkatárgyakra. De az árutermelés megmaradása folytán — habár korlátozott szférában — az összes álló és forgóeszközöket értékformában tartjuk nyilván, bővített újratermelésüket és körforgásukat pedig pénzformában történő pótlás közvetíti.

Kronrod elvtárs a szovjet pénz teljesértékűségét és szilárdságát abból vezeti le, hogy a pénz forgalmi eszközként való működése a kapitalizmusban és a szocializmusban gyökeresen különböző (260. old.). Ez helytelen. A szovjet pénz teljesértékűsége és szilárd vásárlóereje a szocialista termelőmód árutermelésének sajátosságaiból következik, abból, hogy ez a termelőmód kizárja a termelés és a fogyasztás antagonistáit, ellentmondását, hogy itt az árakat az állam, a szövetkezetek, a kolhozok, azaz szocialista termelők termelik, a termékek termelése és elosztása közvetlenül társadalmi, s az árak értékesítése szilárd tervárakon történik.

Vita az MSZT közgazdasági szakosztályában a szocialista pénz elméleti kérdéseiről

A Magyar-Szovjet Társaság közgazdasági szakosztálya március 16-án ankétot rendezett a szocialista társadalom pénzének néhány elméleti kérdéséről.

A vita alapjául két neves szovjet közgazda cikke szolgált. [Atlasz: *A szovjet pénz néhány elméleti kérdése* (Magyarul megjelent az MSZKSZ 1953. évi 9. számában. 171—193. old.) és Kronrod: *A pénz funkciói a szocialista gazdaságban* (Magyarul az MSZKSZ 1954. 3. számában 245—264. old.) című cikkel].

Antos István, a pénzügyminiszter első helyettese, a szakosztály elnöke nyitotta meg az ankétot. A vitaindító előadást Bácskai Tamás, a Marx Károly közgazdaságtudományi egyetem pénzügyi tanszékének adjunktusa tartotta.

Bácskai elvtárs három kérdéssel foglalkozott referátumában: az arany problémájával a szocializmusban; a szocialista pénz és pénzforgalom egységének problémájával; végül a pénz szocializmusbeli funkcióinak kérdésével.

Az előadó az arany kérdésének vizsgálatakor megállapította: a szocialista társadalom pénze az arany, mert az árutermelés megléte miatt a szocializmusban is szükség van általános egyenértékre, vagyis a társadalmi munkát közvetlenül kifejező különös pénzáru. Atlasz és Kronrod három érveléssel igazolja, hogy a szocializmusban is az arany a pénz; a szocialista árrendszer a kapitalizmusban kialakult aranyár-rendszer örököse; a Szovjetunióban az aranyat pénzáruként termelik, s az arany a

rubelfedezet egyik eleme; az arany világpiaci vásárló- és fizetőeszköz.

Bácskai elvtárs szerint ezek az érvek még nem okolják meg azt az egyébként általa is osztott nézetet, hogy a szocializmus pénzáruja is az arany. Először, az öröklött aranyárakból még nem következik, hogy a pénzárut nem lehet megváltoztatni. Másodsor, az aranyat csak azok a szocialista országok termelik pénzáruként, amelyek egyáltalán foglalkoznak aranytermeléssel. A többiek csak a külkereskedelem révén jutnak aranyhoz. Harmadsor, az arany nem azért pénzáru, mert világpiaci vásárló- és fizetőeszköz, hanem éppen megfordítva: azért használható fel ebben a funkcióban, mert pénzáru. Bácskai elvtárs véleménye, hogy a szocialista tábor országai készen kapott formaként átvesszik, felhasználják az aranyat mint történelmileg kialakult pénzárut.

Mínthogy a szocialista vagy a szocializmusépítő országokban is az arany a pénzáru, a szocialista államnak a forgalomba bocsátandó pénzmenyiség meghatározásakor mérlegelni kell az aranyforgalom törvényeit. De itt a kapitalizmustól eltérően nem az aranyra való beváltás mechanizmusa, hanem a tervgazdálkodás, a pénztári tervezés biztosítja, hogy a forgalom szükségleteit meghaladó pénztömeg ne kerüljön kibocsátásra. Ez a szabályozás tehát az arany közvetlen közbeiktatása nélkül, de az aranyforgalom törvényei alapján valósul meg. A szocializmus pénze ezek szerint a bankjegy történelmileg új, magasabbrendű típusa, amely-

nek jellemző vonásai: 1. rendkívül szoros kapcsolata az áruforgalommal, minthogy kibocsátása az egész népgazdasággal kapcsolatot tartó központi bank hitele alapján történik; 2. a bankjegyjelölés felszívására nem az aranytartály, hanem az állami kereskedelem által forgalombahozott fogyasztási cikkek tömege szolgál.

Atlasz élesen elhatárolja az áruforgalomban működő pénzt a termelőeszközök gazdasági forgalmában működő pénztől, s azt sem ismeri el, hogy a pénz ez utóbbi szférában általános egyenérték. Ezenkívül beiktat egy olyan pénzfunkciót, amely szerepe csakis a termelőeszközök gazdasági forgalmában működő pénz sajátossága: az állami vállalatok kölcsönös elszámolási eszközének funkcióját. Voltaképp tehát arra a következtetésre jut, ha nem is mondja ki, hogy a szocialista gazdaságban két-féle pénz működik.

Kronrod Atlasszal szemben megvédi a szocialista társadalom pénzének monistá felfogását, de arra — az előadók szerint helytelen — következtetésre jut, hogy a két szféra pénze közt semmiféle különbség sincs, s aki bármilyen különbséget lát, az elszámolási jeggyé degradálja az állami szektor belső forgalmában működő pénzt.

Minthogy a fogyasztási cikkek a szocializmusban is áruk, értékek, ezért a nemáruként termelt termelőeszközök is értékkifejezést követelnek az árutermelő munka és a nem árutermelő munka népgazdasági arányainak kialakítása végett, de azért is, mert az áruk és a nemáruk termelése kölcsönösen hat egymásra: a termelőeszköztermelésre felhasznált munka eleme az áru értékének, a termelőeszközöket termelő munkás pedig áruként vásárolja meg a fogyasztási cikkek. E kölcsönhatás alapján a pénz az állami szektor forgalmában is funkcionál. Ez nem zárja ki a két szféra *különbségét*, hiszen a pénz az áruszférában — az állami szektortól eltérően — különböző tu-

lajdonosok viszonyát fejezi ki. De a döntő nem ez a különbség, hanem a szocialista újratermelés *egysége*, amely a pénzforgalom egységében is kifejeződik.

Bácskai elvtárs a pénzfunkciók kérdésének tárgyalásakor rámutatott: ne tévesszük szem elől, hogy a pénzfunkcióknak kettős értelmezésük van. A tágabb értelmezés a pénz társadalmi rendeltetésére, az egyes társadalmi alakulatokban betöltött szerepére utal, a szűkebb értelmezés pedig a pénznek *A tőke I.* kötetében elemzett mozgásformáit, az egyszerű pénzfunkciókat foglalja magában. Ez utóbbiak mint az árumetamorfózis különböző formáinak tükröképei, voltaképp minden árutermelő társadalomban azonosak. A pénz társadalmi rendeltetése ezzel szemben változó. A szocializmusbeli pénz társadalmi szerepének megváltozása a szocializmusbeli árutermelés természetének megváltozásán alapul.

Atlasz professzor szerint a különböző társadalmi alakulatokban nemcsak a pénz társadalmi rendeltetése változik meg, hanem egyszerű funkciói is módosulnak. E nézetéhez híven új pénzfunkciókat konstruál: az állami vállalatok kölcsönös elszámolási eszközének funkcióját, a személyes fogyasztási alap elosztása eszközének (vagy a munka díjazása eszközének) funkcióját és a demokratikus tábor országai nemzetközi elszámolási eszközének funkcióját.

Bácskai elvtárs vitatja mindhárom új funkció-meghatározás helyességét. Véleménye szerint Atlasz professzor szem elől téveszti a pénzfunkciók kettős értelmezését.

Az állami vállalatok kölcsönös elszámolásaival kapcsolatos pénzfunkció beiktatása már csak azért sem helyes, mert ilymódon mesterséges határvonalat húznánk a szocialista újratermelés két szférájában működő pénz közt. Igaz, a termelőeszközök vonatkozásában a pénz csak formálisan tölti be a forgalmi eszköz és a fizetési eszköz funkcióját, de

formálisan mégiscsak Á-P, illetve P-Á aktus megy végbe, amikor az egyik állami vállalat a másiknak termelőeszközt ad át, noha tulajdonváltás nem történik.

A munka díjazásának eszköze vagy a személyes fogyasztási alap elosztásának eszköze funkció bevezetése tulajdonképpen csak arra utal, hogy a pénz ebben a vonatkozásban a nemzeti jövedelem elosztásának eszköze. De ez még nem okolja meg, hogy specifikus pénzfunkciót konstruáljunk, hiszen a pénz minden árutermelő társadalomban eszköze a nemzeti jövedelem elosztásának, s közben több funkciót tölt be (forgalmi eszköz, fizetési eszköz stb.).

A demokratikus táborhoz tartozó országok nemzetközi elszámolási eszköze funkciójának beiktatásával Atlasz elvtárs voltaképp arra utal, hogy egy bizonyos területen — a demokratikus tábor országainak kölcsönös elszámolásaiban — különféle valuták helyettesíthetők az aranyvilágpénzzel. Ez tény, de korántsem teszi megokolttá, hogy a világpénzfunkció egyik oldalát külön funkcióként kiemeljük. Ez a konstrukció már csak azért sem helyes, mert ezt a funkciót nem töltheti be akármelyik demokratikus táborbeli ország valutája, hanem csakis az erre legalkalmasabb szovjet rubel. (A szocializmusbeli pénzfunkciók kérdésének részleteiből kifejtését és Atlasz elvtárs ezzel kapcsolatos nézeteinek átfogóbb bírálatát lásd: *Bácskai Tamás és Gerő Tamásné — A szocialista társadalom pénzének néhány elméleti kérdéséhez*. MSZKSZ 1954. 2. szám. 178—183. old.)

Szabó Kálmán aspiráns előljáróban az arany kérdésével foglalkozott. Két döntő érv igazolja, hogy a szocializmusban is az arany az általános egyenérték: először, hogy az arany a történelmileg kialakult pénz, másodsor, hogy az arany-pénzáru vált uralkodóvá csaknem valamennyi országban. Jogos tehát Atlasz és Kronrod „genetikai” okokra való

hivatkozása, s nincs igaza Bácskai elvtársnak, aki elégtelennek tartja ezt a magyarázatot. Nem helyálló Bácskai elvtársnak az a megjegyzése sem, hogy a szocialista tábor nem minden országa termel aranyat, s hogy ezért ez a magyarázat sem elegendő az arany pénzáru voltának megokolásához. Marx megállapítása szerint gyakorlatilag az aranyat nem termelő országok is aranytermelők, mert az a munka, amelyet aranyért eladott exporttermékeikbe fektetnek, ebből a szempontból aranytermelő munkának minősül.

A pénz egységének kérdését illetően a referátumban ellentmondást lát: az előadó elismerte ugyan a pénz egységét, mégis megkülönböztette a kétféle szférában működő pénzt. A pénz egységének kérdése a szocializmusban voltaképp az általános egyenérték kérdésére korlátozódik. Az általános egyenérték alapja az érték-mérő funkció; a szocialista gazdaság pénze éppen azért egységes, mert méri az összes termékek — formális vagy valóságos — értékét. Ezt az egységet semmiképp sem ingatja meg, hogy a pénz a termelőeszközök elosztásakor nem tölti be a forgalmi eszköz funkcióját, hiszen az egységes forgalom egy részében, az áruforgalomban forgalmi eszközként is működik.

A pénz tehát a termelőeszközök vonatkozásában is általános egyenérték, az aranyérték képviselője. Ebből nem következik, hogy a két szférabeli pénzműködés közt nincs különbség. E különbség abban rejlik, hogy a pénz az áruszférában különböző tulajdonosok csereviszonyait fejezi ki. De ez nem a pénz lényegére, hanem hatókörére, társadalmi szerepére utaló különbség.

Gerő Tamásné aspiráns először azt a kérdést fejtegette: valóságos pénz működik-e a termelőeszközök gazdasági forgalmában. Ehhez először tisztáznunk kell a valóságos pénz fogalmát, márcsak azért is, mert egyesek

némileg elhomályosították a kérdést, amikor a valóságos pénzt szembeállították az eszmei pénz fogalmával. Ez a szembeállítás helytelen. Az értékmérőként funkcionáló pénz eszmei pénz, s testi valóságban csak a forgalmi eszköz funkciójában jelenik meg, de ebből korántsem következik, hogy a valóságos áruk értékét mérő pénz nem valóságos pénz.

A szocialista társadalom pénze egységének kérdésével kapcsolatban Gerő elvtársnő hangsúlyozta: a pénz által kifejezett társadalmi termelőviszonyok vizsgálata alapján kell eldönteni ezt a kérdést.

A pénz egységes annyiban, amennyiben az áruk és a nemáruk irányában egyaránt a társadalmi munkaráfordítások egyetlen lehetséges megjelenési formája. Következésképp a pénz funkciói is közősek mindkét szférában. De ez az egységes szocialista pénz a két szférában különböző társadalmi tartalmat fejez ki. Az áruforgalomban működő pénz ugyanis elkülönült árutulajdonosok viszonyait fejezi ki, a termelőeszközök forgalmában ellenben nem beszélhetünk ilyen termelőviszonyok kifejezéséről. Ezért megokolt a formai pénz elnevezés, hiszen az utóbbi szférában a pénzkategóriának csak a formája maradt meg. A pénzkategória tartalmát alkotó termelőviszonyok itt már nincsenek meg. A termelőeszközök forgalmában működő pénz történelmileg új típusú termelőviszonyokat fejez ki. E termelőviszonyok sajátossága, hogy ebben a szférában már nincsenek meg az elkülönült tulajdonosok viszonyai, de minthogy a népgazdaság másik nagy szférájában ezek a viszonyok még érvényesülnek, az állami szektor munkaráfordításai is csak pénzformában fejezhetők ki.

Az a megállapítás, hogy a termelőeszközök szférájában formai pénz működik, nem változtatja a pénzt elszámolási jeggyé, ha megértjük, hogy a formai pénz a nemáru-

termelő munka értékformában történő kifejezésére szolgál.

Szabó Kálmán Gerőné felszólalásához hozzáfűzte: a termelőeszközök formális értékét kifejező ár szintén formális. De ez a formális ár valóságos értékkel bíró pénzáruban fejeződik ki. Ennek oka, hogy társadalmunkban széleskörűen érvényesülnek az árutermelés viszonyai. A pénzáru éppen azért képes a formális érték kifejezésére, mert magának is értéke van, minthogy a termelőeszközöktől eltérően az aranyat áruként termelik. Persze, az arany pénzáru jellege a termelőeszközök szférájában halványabb, mint az árutermelésben.

Bojkó Béla aspiráns két kérdéshez szolt hozzá: az általános egyenérték és a fizetési eszköz kérdéséhez.

Bevezetőben ismertette Atlasz professzor álláspontját. Atlasz szerint az általános egyenérték kategóriája „nem alkalmazható a termelőeszközök gazdasági forgalmára, mert csak az értékmérő és a forgalmi eszköz egysége jelenti az általános egyenérték fogalmát”. (MSZKSZ. 1953. 9. sz. 177. old.) Atlasz professzor azzal igazolja álláspontját, hogy egyrészt az értékmérő-funkció a termelőeszközök vonatkozásában „csak külsőleg, formálisan az érték tervszerű mérője”; másrészt, hogy a pénz nem tölt be forgalmi eszköz-funkciót ezen a területen, mivel a termelőeszközök nem áruk. Mindezek után azt váránánk, hogy Atlasz professzor tagadja a szovjet pénz általános egyenérték voltát; ehelyett hangsúlyozza, hogy „a szovjet pénz meghatározásakor nem szorítkozhatunk csupán az általános egyenérték fogalmára és arra a két funkcióra (értékmező és forgalmi eszköz), amelyekből ez a fogalom összetevődik”. (I. m. 178. old.)

Az értékmező-funkcióval kapcsolatban Bojkó elvtárs a következőket mondta: minthogy a pénznek ebben a funkciójában teljesen közömbös, valóságos vagy formális értékkel kerül-e szembe, s minthogy a pénz min-

denképpen megőrzi belső értékét, a nemárúk világában sem tekintethetjük formálisnak a pénz érték-mérő funkcióját. Akár formális, akár valóságos értékekről van szó, a pénznek mint értékmérőnek mindkét esetben a társadalmi munkaráfordítások adott nagyságát kell mérnie.

A termelőeszközök vonatkozásában a pénz nem funkcionál forgalmi eszközként. A forgalmi eszköz-funkció ugyanis azt jelenti, hogy az áru a pénzzel egyidejűleg mozog. Ha az általános egyenérték fogalmán valóban az érték-mérő- és a forgalmi eszköz-funkció egységét kellene értenünk, akkor ezt a fogalmat nem alkalmazhatnók a termelőeszközök vonatkozásában. Azt jelenti-e ez, hogy a szovjet pénz nem általános egyenérték? Korántsem. A szovjet pénznek mint általános egyenértéknek lényege, hogy egységes érték-mérő mind az áruk, mind pedig a nemárúk világában. Általános egyenérték volta egyáltalán nem függ attól: megvan-e az említett funkciók egysége az újratermelés mindkét szférájában vagy sem.

A másik kérdés a fizetési eszköz-funkció kérdése. Atlasz professzor a termelőeszközök vonatkozásában tagadja, s a vállalatok kölcsönös elszámolási eszközének funkciójával mint a szovjet pénz állítólagos „új” funkciójával helyettesíti a fizetési eszköz-funkciót.

Marx a pénz fizetési eszköz-funkciójával kapcsolatban beszél arról, hogy itt a pénz „amennyiben a fizetések kiegyenlítik egymást, csak eszmeileg funkcionál, mint számoló-pénz, vagy mint érték-mérő”. (A tőke. I. kötet. 149. oldal. Szikra 1949.) A szocialista állami vállalatok közt történő úgynevezett eszmei fizetések alkalmával a pénz elsősorban érték-mérőként szükséges, s számoló-pénzként funkcionál.

Atlasz elvtárs a munkabérrel kapcsolatban is „új” pénzfunkcióról beszél. Ez helytelen. A pénz a munka-

bérfizetéskor szükségképpen betölti a „fizetési eszköz”-funkciót, jöllehet a funkció régi tartalma megváltozott.

Sulyok Béla (Kereskedelmi Akadémia) írásbeli hozzászólásban foglalkozott a vitán felvetődött mindhárom kérdéssel.

Egyetértett a vita résztvevőinek azzal az egyöntetű álláspontjával, hogy a szocializmusban is az arany a pénz, de ez a kérdésnek csupán egyik oldala. Meg kell vizsgálnunk azt is: mi a különbség a szocializmus és a kapitalizmus aranypénze közt. Az érték-mérő-funkcióban minőségi különbségre vall az a tény, hogy a szocializmusban — a kapitalizmustól eltérően — az arany-áru érték-változása nem hat az érték-mérőre. Vagyis a szocializmusban az arany már nem egyszerűen eszmei pénz, hanem olyan eszmei pénz, amely változatlan társadalmi munkaráfordítást jelezve méri az áruk, sőt a nemárúk értékét is.

Különbség van a fizetési eszköz funkciójában is. A tőkés országok is helyettesítik a forgalmi és a fizetési eszközként funkcionáló aranyat, mégpedig kényszerárfolyamú papírral. A szocialista állami vállalatok kölcsönös elszámolásai során ellenben kizárt az a lehetőség, hogy az arany „kemény pénzként” vagy aranyat képviselő bankjegyként megjelenjék a forgalomban.

A pénz egységének kérdését illetően Sulyok elvtárs véleménye a következő: a szocializmusbeli pénz egysége kizárja, hogy a szocialista újratermelési folyamatban kétféle pénz működjék: valóságos pénz az áru-szférában és formális pénz a nem-áru-szférában. De az sem vitatható, hogy a szovjet pénz különbözőképpen funkcionál az áruk és a nemárúk szférájában.

Sulyok elvtárs is helyteleníti az Atlasz professzor konstruálta új funkciókat. Az a véleménye, hogy Atlasz elvtárs a fizetési eszköz-funkciónak mint pénzmozgási formának megfelelő kifejezést az új

tartalomnak megfelelő kifejezéssel akarja felváltani. Ez a törekvés alkalomadtán megokolt lehet; ezért javasolja Sztálin elvtárs, hogy a „többlettermék“, a „szükséges munka“ stb. kategóriákat a szocialista tartalomnak megfelelő kifejezésekkel helyettesítsük. Csakhogy ez utóbbi kategóriák tőkés termelőviszonyokra utalnak, a „fizetési eszköz“ kifejezés pedig csak a pénz adott mozgásformáját fejezi ki, s ezért szükségtelen, hogy ezt a kifejezést a mozgásformát egészen pontosan meghatározó kifejezéssel helyettesítsük. Az ellenben vitathatatlan, hogy a fizetési eszköz mint formát felhasználjuk a személyes fogyasztási alap elosztására, a szocialista vállalatok kölcsönös elszámolására, azaz a szocialista tartalom sajátos kifejezésére.

Súlyok elvtárs ezután foglalkozik a kincsképző-funkció problémájával. Véleménye szerint helytelen a kincsképző-funkció kifejezésnek a szocialista pénzzel kapcsolatos alkalmazása, mert ez a kategória meghatározott társadalmi viszonyokat fejez ki. Marx így fogalmazta meg ezt: „Az áru elidegenült alakját megakadályozzák abban, hogy mint az áru abszolút elidegeníthető alakja, vagy csak múló pénzalakja funkcionáljon. A pénz ezzel kincssé kövesedik meg... A pénz mennyiségi korlátja és minőségi korlátlanlansága közt fennálló ellentmondás a kincsképzőt min-

dig újra és újra visszaüzi a felhalmozás sziszifuszi munkájához.“ (A *tőke*. I. kötet. 142—144. old. Szikra 1949.) A szocialista társadalom nem kincseket gyűjt, hanem az egész társadalom javára, a szocialista felhalmozás céljaira használja fel a költségvetésbe befolyó pénzeszközöket. Mindezek alapján szükséges, hogy a szocialista gazdaság vonatkozásában a kincsképző-funkció kifejezés helyett „a szocialista felhalmozási és megtakarítási eszköz“ funkciója kifejezést használjuk.

A vitában résztvevett még az említetteten kívül: *Horváth Róbert* egyetemi tanár, *Erőss Gyula* főosztályvezető (Pénzügyminisztérium), *Molnár Ferenc* és *Fábi Ervin* (Magyar Nemzeti Bank), *Révész Gábor* (Számvetési Főiskola).

Bácskai elvtárs válaszában hangsúlyozta: nem vállalkozhat a vita lezárására, már csak azért sem, mert rendkívül sok szempont vetődött fel, s velük kapcsolatban továbbra is folytatni kell a vitát. Ezért csak röviden válaszolt a hozzászólásokban fölvetett problémák egy részére.

Antos elvtárs zárószavában megállapította, hogy a vita tisztázta a pénzügyi oktatásának több fontos kérdését. Az ankétal csak a vita egyik szakasza zárul le, mert az elméleti közgazdák bizonyára sokat foglalkoznak majd az itt is tárgyalt érdekes problémákkal. **K. T.**

„A magyar statisztikai irodalom története“ című kiállításról

I.

A Gorkij-könyvtár 1954 április 21-től május 5-ig érdekes kiállítás színhelye volt; ott rendezte meg a Központi Statisztikai Hivatal az Országos Levéltárral együtt a magyar statisztikai irodalom első kiállítását.

A magyar statisztika és statisztikai irodalom összefüggő, módszeres

feldolgozása mindeddig nem történt meg; ezen a területen a mostani kiállítás tekinthető az első, kezdeményező lépésnek. Célja is az volt, hogy elsősorban a statisztikát tanulók középiskolai és egyetemi diáksággal megismertesse hazánk haladó hagyományú statisztikai irodalmának történetét, s fokozza a fiatalok érdeklődését a statisztika iránt.

A múlt társadalmi, gazdasági és kulturális viszonyainak tanulmányozása során rendkívül fontosak a számszerű vagy statisztikai formákban, táblázatokban megtalálható történeti-statisztikai források. Ezek voltaképp nem statisztikai célokra készültek, de adataik alapján statisztikai módszerekkel megrajzolhatjuk a korábbi korszakok társadalmi, gazdasági képét.

A statisztika nem töltheti be hivatását összehasonlító adatok nélkül. Ezek kapcsolják össze a történelemmel, ezek teszik történetivé a statisztikát.

A statisztikai kiállítás anyagát a történeti statisztika forrásainak időrendjében igyekszem ismertetni.

II.

A három termet betöltő kiállítás rendezői érdekes anyagot gyűjtöttek össze a magyar feudalizmus adatfelvételeitől a legfrissebb statisztikai művekig.

A magyar statisztika legelső „nyomaira” a feudalizmus korából gyűjtött anyag utal. A földesúr számbaveszi vagyonát, jobbágyait, az állam pedig megállapítja az adókievetés adóalanyait és adótárgyait. Így készülnek az urbáriumok, illetve a dicalis- és a dézsmajegyzékek.

Az urbárium akkor keletkezett, amikor az úrbéres viszony, a feudalizmus. Elemei már a XI. században megmutakoztak, de történeti-statisztikai áttekintéshez fölhasználható urbáriumról csak a XIV. századtól beszélhetünk. Az urbárium a XVI–XVII. században rendszeressé válik, s egyre fejlettebb formát ölt, egyre több összeírási pontot tartalmaz.

A XV. század végén, amikor az állami adók beszédese a jobbágyporták száma alapján történt, újabb összeírási forma, mégpedig az egész országról egységes szempontok szerint készült felvétel, a dicalis összeírás terjedt el. Az adószedők közsé-

genként összeírták a lakott, az elhagyott és a leégett portákat, a három évig adómentes új házakat, az adómentességet élvező bírákat stb. A népességi, a népmozgalmi és a gazdasági változások megfigyelése szempontjából különösen nagyjelentőségűek ezek a dicalisösszeírások. Az összeírásokban gyakoriak a pestispusztítás, a törökódulás stb. okozta néppusztítás, falupusztulás megokolására tett bejegyzések is.

A tized- (dezma) jegyzékek a parasztság természetéről, jószágáról, az egyházat megillető tizedről, illetve a tized beszédéséről készültek. Ilyen dézsmajegyzékeink már a XVI. századból is vannak, s 1848-ig, a tized megszűnéséig megtalálhatók.

A kiállítás első részében dicalis- és dézsmajegyzékek, valamint az 1696. és 1715–20. évi átfogó összeírás dokumentumai és urbáriumok voltak.

A statisztikai munkálkodás ugrászerű föllendülése Mária Terézia és II. József nevéhez fűződik. Mária Terézia 1775-ben kötelezővé tette a nagyszombati egyetemen a statisztika oktatását, két évvel később pedig elrendelte az önálló egyetemi statisztikai tanszékek felállítását. II. József számos intézkedése, például az 1784–85. évi mindenkire kiterjedő népszámlálás, a házszámozás és a telekkönyv őstét életrehívó földmérés, az iskolareform, a föloszlott szerzetesrendek vagyonának kezelése (vallásalap) stb., mind újabb megújabb statisztikai összeírások, nyilvántartások keletkezésével járt.

Ebből az időből származnak az első iparstatisztikák is (manufaktúrák, kézművesek összeírása).

Az 1800-as évek táján már kereskedelmi, közlekedési, kulturális és szociális statisztikai adataink is vannak.

Ezek még nem rendszeres statisztikák, de anyagot szolgáltatnak ahhoz, hogy a történeti statisztika segítségével rekonstruálhassunk egy-egy történelmi időszakot.

Az adóösszeírásokkal párhuzamosan már kifejlődik az úgynevezett német leíró irányzat, amely statisztikának tekintti az államok gazdasági, politikai, földrajzi, történelmi, közjogi helyzetének leírását is. A kiállítás Oláh Miklósnak a XVI. század közepén írt munkája nyomán időrendben tárja elénk ezt az irányzatot.

Magyarországon az ilyenirányú statisztikának Bél Mátyás (1684—1749) az úttörője. A kiállításon láttuk a *Notitiae Hungariae Novae* című nagy művét és a mű forrásául szolgált Parschitius-féle kéziratot.

A XVIII. század magyar statisztikusaira (például Bajtay Antal erdélyi püspökre, II. József nevelőjére) nagyon hatott a göttingai német leíró iskola. Schwartner Márton viszont már nem elégszik meg a pusztá leírással; a „*Statistik des Königreichs Ungarn*” című, a kiállításon is bemutatott munkája oknyomozó és kutató elemekkel vegyíti a leírást. Ez megszerzi számára a külföld elismerését is.

Az első (1795. évi) magyar nyelvű statisztikai mű írója Németh László. Szendrei Weress Dávid pedig két évvel később kiadta az első magyar nyelvű statisztikai tankönyvet. Ezek sorakoznak az első teremben Skerlecz Miklós első gazdaságstatisztikai leírásával, valamint Magda Pál *Magyarországnak és a határőrző katonaság vidékeinek legújabb statisztikai és geographiai leírása* című munkájával, úgyszintén Fényes Elek (1807—1876) műveivel együtt.

Fényes Elek neve mellett meg kell állnunk egy percre. Fényes munkálkodása külön tanulmányt érdemelne, de a korlátozott keretek miatt itt csak összefoglaló mondatokkal emlékeztünk meg róla. Nemcsak a szabadságharcban vett aktíván részt, hanem tudásával, minden tehetségével a hazát szolgálta. A szükséges reformok mielőbbi megvalósítására igyekezett fölhasználni a statisztikát. Főműve az 1836—40-ben megjelent 6 kötetes *Magyarországnak s a hozzá kapcsolt*

tartományoknak mostani állapotja statisztikai és geographiai tekintetben. Az első magyar felelős minisztérium megbízásából Fényes Elek szervezte meg és vezette az első Magyar Statisztikai Hivatalt. Ő volt a forradalmi vészbíróág elnöke is.

A második teremben a magyar statisztika történetének 2. szakasza Fényes további munkásságának ismeretével kezdődik. Az 1848-as belügyminisztérium keretei közt működött első Országos Statisztikai Hivatal kéziratai nyitják meg ezt a termet. Itt van például Szemere Bertalannak a Statisztikai Hivatal megszervezésére vonatkozó javaslata, a hátlaapon a fölterjesztettek nádori kinevezésével, azután a belügyminiszter utasítása az egyes törvényhatóságok által kiállítható újoncok létszámának haladéktalan megállapítására. A Hivatal teljesítette feladatát; az utasítás mellett látjuk a másnapra elkészített jelentést.

Itt állították ki az 1848-as kormánynak a statisztikai szolgálat megszervezésére vonatkozó előterjesztéseit, az első népszámlálás elrendelésére vonatkozó dekrétumokat, a statisztikai irodalom jeleseinak fényképeit és műveit.

Sajnos, az 1848-as forradalom szellemében megindult lelkes munka nem sokáig tartott; a szabadságharc veresége után elnyomóink a statisztika területén is a magyar szellemi élet elpusztítására törekedtek. Erre vall a kiállításnak az abszolutizmus korából való anyaga: a könyvek egy része a nyakunkra küldött osztrák és cseh közigazgatási tisztviselők kioktatására készült ismeretterjesztő kézikönyv, köztük néhány leíró irányzatú statisztikai elméleti tankönyv.

A kiegyezés utáni korszakot Kéleti Károlynak, a Központi Statisztikai Hivatal nemzetközileg is nagyrabecsült elnökének munkái, a *Hazánk és népe*, amely az 1869. évi népszámlálás anyagát dolgozta föl, a *Magyarország statisztikája*, a *Gyakorlati statisztikai kézikönyv*, valamint

a Fővárosi Statisztikai Hivatal első elnökeinek és Körössy Józsefnek, Thirring Gusztávnak a munkái fémjelzik.

Körössy főképp a demográfiában, az egészségügyi és a lakás-statisztikában fejtett ki figyelemreméltó munkásságot. (A budapesti zsúfolt lakások állapota, Budapest natalitási táblái, Demológiai tanulmányok, A fővárosi járványok és az óvószabályok közegészségügyi hatásairól.)

Thirring Gusztáv elsősorban a történeti statisztika és a városi statisztika, valamint a demográfia területén szerzett érdemeket. Erdeklődése úgyszólván minden statisztikai ágra kiterjedt. Nagyon tájékozottan elemezte és bírálta a főváros lakás- és adózási viszonyait. Történeti tanulmányaiban föltárta a II. József korabeli népesedési viszonyokat. (Magyarországi népessége II. József korában, Sopron városa a XVIII. században, A magyar városok statisztikai évkönyve, Demográfiai statisztika stb.)

Körössy és Thirring munkáin kívül megtalálhatók a kiállításon Acsády Ignác és Láng Lajos történeti, Fellner Frigyes nemzeti, vagyoni és jövedelmi, Pikler J. Gyula egészségügyi vonatkozású tanulmányai.

A Tanácsköztársaság idején folyt statisztikai tevékenységről a Forradalmi Kormányzótanács és a népbiztosok kiállított rendeletanyaga tájékoztat.

A kiállított XX. századi anyag helyesen emeli ki azokat a statisztikai munkákat, amelyek a kapitalizmus társadalmi és gazdasági ellentéteire mutattak rá, amikor a statisztika még a revizionizmus és a fasizmus céljait szolgálta. Közülük Varga Jenő (A magyar kartellek, Honnan származnak a milliók), Zentay Dezső (Beszélő Számok, A magántisztviselők szociális és gazdasági viszonyai Budapesten, A munkanélküliség alakulása a szellemi pályák körében Budapesten), valamint Mód Aladár

és Molnár Erik statisztikai vonatkozású munkáit kell kiemelnünk.

A felszabadulás, de különösen a fordulat éve a magyar statisztika történetében is fordulópont. A Statisztikai Hivatal átszervezése nem pusztán személycsere volt, hanem a statisztikai munka lényegbeli átalakulása is. A kiállításon láthatók a felszabadulás óta magyarra fordított szovjet statisztikai munkák. (Druzsinyin: A statisztika elmélete, Szavinszkij: Az iparstatisztika tankönyve, Rjazov: A szovjet kereskedelem statisztikája, Solc: A mezőgazdasági statisztika tankönyve, Anyiszimov és Kokovin: A községgazdaság statisztikája stb.) Ezek kitűnő lehetőséget adnak a szovjet statisztikai módszerek tanulmányozására.

A szovjet statisztika tapasztalatai termékenyítően hatnak a magyar statisztikai irodalomra. Sorozatosan jelennek meg különféle szakstatisztikai könyvek (Péter György: Általános statisztika, Lukács Ottó: Iparstatisztika, Garam-Szabó-Zala: Kereskedelmi statisztika stb.), tájékoztatók és értesítők. A Statisztikai Szemle ma már 6450 példányban jelenik meg.

A korábban csak kézierőre berendezett Hivatal most gépesítetten dolgozik. Hogy a statisztika az operatív szerveknél is a vezetés és ellenőrzés eszköze legyen, decentralizálták az eddig központosítottan folyó statisztikai munkát. A főlöszleges, párhuzamos és szakszerűtlen adatgyűjtések megszüntetésére érélyes intézkedések történtek. Megteremtették az egységes beszámolási rendszert. Szaktanfolyamokon, középiskolákban és egyetemeken ma már körülbelül 25 000 ember tanulja a statisztikát.

Az 1952. évi VI. törvény egybefoglalja mindezeket a fontos változásokat, s megszabja a Statisztikai Hivatal új feladatait is. „A statisztika a Magyar Népköztársaságban a gazdasági, szociális és kulturális fejlődés ellenőrzésének és tervszerű irányításának eszköze; számadatok és azok

tudományosan megalapozott csoportosítása, elemzése révén feltárja a gazdasági és társadalmi jelenségek és folyamatok összefüggéseit, arányait, számot ad a népgazdasági tervek végrehajtásáról, felhívja a figyelmet a mutatkozó aránytalanságokra és hibákra" (1952. évi VI. törvény 1. fejezet 1. §.).

III.

A kiállítás megszervezése a szocialista statisztika újabb jelentős eredménye.

Akik április 21-e és május 5-e közt fölkeresték a Gorkij-könyvtárat, jól láthatták, milyen megtermékenyítően hatott a szovjet statisztika a magyar statisztikai irodalomra. De megállapíthatták azt is, hogy a magyar statisztikai irodalom 1948 előtt mennyire szegényes volt.

A kiállítás azt is föltárja, hogy statisztikai irodalmunk átfogó történeti statisztikai munkákban még mindig szegény. A történeti statisztika forrásanyagát sem ismerjük. Pedig amikor az egyes tudományok sajátos problémáinak megoldásáról van szó, jogos az a kívánság, hogy a statisztika művelői tárják föl a történeti statisztikai adatokat.

Szükséges volna, hogy a statisztika, a történettudomány, a gazdasági földrajz és a településföldrajz művelői szorosan együttműködjenek. E munkafolyamat eredményeként megkezdődhetne a történeti statisztika forrásainak föltárása, majd elkészülhetnének a Magyarország népességi viszonyaira (területére, lélekszámára, népsűrűségére, társadalmi rétegződésére stb.), úgyszintén ipari, mezőgazdasági, egészségügyi és kulturális viszonyaira vonatkozó, statisztikai módszerekkel földolgozott, pontos számszerű értékelést, csoportosítást és elemzést tartalmazó munkák. Egy ilyen munka méltán számíthatna a Magyar Tudományos Akadémia erkölcsi és anyagi támogatására.

A kiállításnak eredményei mellett fogytékosságai is voltak. Például a

levéltári anyagra vonatkozó rész többet adhatott volna. A kiállított dicális- és dézsmajegyzékek helyesebb megválasztása (az erdélyi anyag túltengettl), egy-egy összeírási anyag időrendes összeállítása, régi földesúri, kataszteri vagy II. József-kori térképek kiállítása nemcsak élénkítette volna a levéltári anyagot, hanem összekapcsolta volna a történeti anyagot a statisztikával, s megkönnyítette volna a kiállítás szemlélőjének az anyag áttekintését.

Az első népszámlálások, az ipari és a mezőgazdasági összeírások anyagából is kíváncsot lett volna egy-egy eredeti összeírólapot kiállítani. (A Hivatal könyvtárában például megvan az Eszterházy Pál 222 241 katasztrális hold földbirtokára vonatkozó adatbevallás.)

A kiállítás aránylag szűk keretei miatt-e, vagy feledékenységből, a statisztikai irodalom néhány kivételése értéke kimaradt. Hiába kerestük Acsády Ignác *Magyarország népessége a pragmatica sanctio korában* című munkáját, amely elsőnek tártá föl a II. József-korabeli összeírások anyagát. Hiányzott a kiállítás anyagából az első népszámlálás diszes és értékes összefoglaló kötete, hiányoztak Keleti Károly értékes grafikonjai és kartogrammjai. De nem láttuk a kortársak néhány kitűnő munkáját sem. Csak kettőt említünk: *Jordan Károly* akadémikus *Matematikai statisztikáját* és *Thirring Lajos* demográfiai vonatkozású tanulmányait.

A legnagyobb hiba, hogy a kiállítás nem mutatott rá elég határozottan a statisztikának társadalmunkban betöltött jelentőségére és feladataira.

A statisztika a kapitalizmusban csupán a múlt rekonstruálására, vagy a pillanatnyi kérdések megválaszolására volt jó. Marx, Engels, Lenin és Sztálin lángeszű megállapításai és útnutatói rávilágítottak, mily ropant fontos a statisztika a szocialista társadalomban. A kapitalizmus a kendőzések, a ködösítések, sőt a csa-

lások és a hamisítások eszközévé alacsonyítja le a statisztikát, a szocialista társadalom ellenben minden lehetőséget megteremt, hogy a statisztika és a statisztikus teljesen kivehesse részét az ország építésének, a dolgozók életszínvona emelésének, a népgazdaság tervszerű vezetésének nagyszerű munkájából. Sztálin elvtárs szavaival: „Semmiféle építőmunka, semmiféle állami munka, semmiféle tervgazdasági munka nem képzelhető el helyes számvitel nélkül. A számvitel pedig

elképzелhetetlen statisztika nélkül. A számvitel statisztika nélkül egy lépéssel sem juthat előre.“ A statisztika ma az ellenőrzés és a vezetés eszköze. Tehát a jelen rögzítését és a múlt földözését messze túlszárnyalón a jövőbe tekint, s kell is hogy tekintsen. A mi statisztikánk a jövő építésén munkálkodik. A kiállítás leginkább ennek hangsúlyozásával érhetne volna el kitűzött célját: az ifjúság érdeklődésének fölkeltését.

Kovacsics József

MAGYAR-SZOVJET TÁRSASÁG
LAP- ÉS MOZGALMIANYAGKIADÓ VÁLLALAT

K É P S Z O L G Á L A T

BUDAPEST, V. KERÜLET, KOSSUTH LAJOS-UTCA 20
TELEFON: 186-461

A SZOVJETUNIÓT, A SZOVJET ÉLETTET
MINDEN TÁRGYKÖRBEN ISMERTETŐ FÉNYKÉPEK
EGYES DARABONKINT ÉS
NAGY MENNYISÉGBEN IS
ARCHIVUMUNKBÓL KIVÁLASZTHATÓK ÉS
MEGRENDELHETŐK

Engels: Az erfurti programmtervezet bírálata

(Szikra. 1954. 59 oldal)

A német szociáldemokrata párt programja másfél évtizedig az 1875-ben Gothában elfogadott, voltaképp lassalleista program volt. Marx annakidején nagyon keményen megbíráta ezt, de a párt vezetői nem tették közzé Marx írását, mert többre becsülték a volt lassalleistákkal kötött elvtelen kompromisszumot, mint a párt elméletének tisztaságát. Az 1887-i sanktgalleri kongresszus elhatározta, hogy a következő kongresszusig új programtervezetet készít.

Engels, aki a leghatározottabban szembefordult a német pártban terjedő opportunistussal, 1891 elején a pártvezetőség akarata ellenére kiadta Marx írását, *A gothai program kritikáját*. Marx művének megjelenése lehetetlenné tette, hogy az új program átvegye a gothai program lassalleista hibáit. A pártvezetőség 1891 nyarára elkészítette, s Engelsnek is megküldte az új program tervezetét. *Az erfurti programmtervezet bírálata*: Engels írásos válasza.

A Szikra kiadásában megjelent füzet a programmtervezet bírálatán kívül közli Engels igen érdekes leveleit az erfurti programról, a programmtervezet bírálatának Lenintől származó taglalását és függelékként

az erfurti program elfogadott szövegét.

A bírálat — a programmtervezet beosztása szerint — három részre oszlik. Az első a tervezet tízszakaszos megokolásával, a második a politikai követelésekkel, a harmadik pedig a gazdasági követelésekkel foglalkozik.

Engels rengeteg érdekes megjegyzést fűz a tervezethez. Sokhelyütt tömörebb, szabatosabb kifejezéseket javasol, másutt élénkíti a fogalmazást. A politikai követelésekről szóló részben tárgyalja az államhatalom problémáját, s ez nagyon fontos dokumentummá teszi Engelsnek ezt a művét. Az opportunizmus, amely ellen Marx és Engels a lehető leg hamarabb megkezdte a harcot, ekkor már mélyen megfertőzte a német szociáldemokrata pártot. Az opportunizmus táptalaja az a legalitás volt, amelyet a német párt a kivételes törvények visszavonása után élvezett. Sokan úgy vélték, hogy helytelenül kockáztatnák a sokéves harc árán elért legalitást, ha a császári Német Birodalomban proletárdiktatúráról, vagy akár demokratikus köztársaságról beszélnének. Ezután már szinte kínálkozott az az elmélet, hogy az alkotmányos monarchia békésen bele nő a szocializmusba, hiszen a parlamentáris rendszer lehetővé teszi,

hogy a nemzet többségévé vált munkásosztály békés úton vegye át a hatalmat.

A programtervezet föl sem vetette az államhatalom kérdését. Engels azzal kezdi bírálatát, hogy „amit tulajdonképpen mondania kellene, az *hiányzik belőle*” (19. old.). Rámutat, hogy a birodalmi alkotmány szerint minden valóságos hatalom a kormányé, a kamaráknak még az adó megtagadására sincs joguk. Ebben a porosz mintájú államban természetesen lehetetlen megvalósítani „minden munkaeszköz közös tulajdonná való átváltoztatását”. (49. old.)

Engels természetesen tudja, s meg is mondja, hogy ez veszedelmes téma. Mégis hozzá kell nyúlni, éppen az opportunizmus és a békés belenövési elmélet terjedése miatt. Ha a német szociáldemokraták a békés belenövés elméletét hirdetik, „ez annyit jelent, hogy leszedik a fügefalevelet az abszolutizmusról és saját testükkel takarják el meztelenségét”. (20. old.)

A pártnak elvi politikát kell folytatnia. „A nagy főszeponctok... elfedése pillanatnyi napi érdekek miatt — írja Engels — a pillanatnyi sikerek... erőltetett hajhászása, tekintet nélkül a további következményekre, a mozgalom jövőjének... feláldozása a mozgalom jelene kedvéért talán becsületes szándékkal történik, de mégis opportunizmus, és az is marad, a «becsületes» opportunizmus pedig talán a legveszedelmesebb valamennyi közül”. (21. old.) Lehetetlen, hogy e sorokat olvasva ne gondoljunk pártunk III. kongresszusának a jobboldali, opportunistá elhajlást illető határozataira.

A párt álljon ki a demokratikus köztársaság követeléséért, mert a munkásosztály csak ilyen államban

juthat hatalomra. (Engels akkor még úgy vélte, hogy ez a proletariátus diktatúrájának specifikus formája.) Fontos tehát, hogy a párt világosan lássa ezt, a legális programmban pedig, ha másként nem lehet, írja körül a demokratikus köztársaság követelését, például úgy, hogy „*minden politikai hatalom a népképviselőt kezében összpontosuljon*”. (22. old.)

Engels szerint még egy fontos követelés hiányzott a programtervezetből: Németország újjászervezése „... a proletariátus csak az egységes és oszthatatlan köztársaság formáját használhatja” — figyelmeztet Engels. (Ugyanott.)

Engels ezután rátér a programtervezet politikai és gazdasági követeléseinek elemzésére.

A kötet közli Engelsnek az erfurti programmal és az erfurti kongresszussal kapcsolatban Kautskyhoz, Sorgéhez és Bebelhez írt leveleit is. Jól látjuk belőlük, hogy az idős Engels mily hajthatatlanul harcolt a párt eszmei tisztaságáért, helyes programjáért.

Az itt közölt hetedik levelében így ír a programról: „... a fődolog, hogy ne legyen benne semmi elméletileg támadható, ezt pedig lényegében elértük”. (39. old.) A program hibái ellenére teljesítette feladatát, s ez legfőképp Engelsnek köszönhető. Engels halála után az a feladat várt volna a szociáldemokrata párt vezetőire, hogy továbbfejlesszék, s az imperializmus és a proletárforradalmak korára alkalmazzák a programot és a párt harcát. De a régítípusú szociáldemokrata pártok vezetői opportunistábbá hígították ezt a programot, míg nem eljutottak a marxizmus

teljes, formai megtagadásáig is. Lenin és a bolsevikok, a kommunista pártok folytatták Engels művét a szociáldemokrata pártok ellen vívott elkeseredett harcok közepett. Harcuk-

ban hatalmasan segítik őket Marx és Engels munkái, köztük az oppor-tunizmus megsemmisítő kritikája: *Az erfurti programmtervezet bírálata*.

B. Gy.

Milliárdos trösztök Franciaországban

*Összeállította egy francia közgazdászcsoport
A bevezetést írta Jean Baby egyetemi magántanár
(Szikra, 1954. 216 oldal.)*

Sok munka jelenik meg a tőkés-országok gazdaságának problémáiról, az általános válság második szakaszáról, az imperialisták ellentéteiről, a gazdaság militarizálásáról, a gyarmati rendszer bomlásáról. De kevés az ehhez fogható könyv, amely megadja a teljes keresztmetszetet egy imperialista ország gazdaságának belső szerkezetéről, s állandóan összekapcsolja az igényes, az elméletileg pontos és a szigorúan adatokra támaszkodó elemzést az idő-szerű folyamatok, a legújabb események leírásával.

Francia marxista közgazdák állították össze ezt a művet. Igyekeztek, írja Jean Baby a bevezetésben, hogy megmutassák a francia olvasónak, miért válik az élet napról napra nehezebbé, miért túlságosan nagyok az adók, miért olyan igazságtalan az adók megoszlása, kik rendelkeznek Franciaország erőforrásaival, kik fosztják ki a gyöngéket, kik kormányozzák voltaképp Franciaországot?

Kilencvenhat milliárdos tröszt. De hogyan keletkezett ez a néhány óriás? Hogyan biztosítja uralmát, milyen módszerekkel fosztja ki Franciaország és a gyarmatbirodalom lakosságát? Ezekre a kérdésekre válaszol a könyv.

A szerzők a tőkés felhalmozás törvényéből, a termelés koncentrációjá-

ból és centralizációjából indulnak ki. Három szempont-ra, a munka három érdemére hívjuk föl itt a figyelmet.

Először: a szerzők rendkívül sokoldalúan mutatják meg a koncentrációs és a centralizációs folyamatot. Sorra vizsgálják az összes iparágakat, úgyisntén a kereskedelmet, s részletesen beszámolnak az egyes területen uralkodó legfontosabb monopóliumokról; rengeteg adattal bizonyítják megállapításaikat, s gazdag példaanyaggal szemléltetik a folyamatokat.

Másodszor: hangsúlyozzák, hogy a centralizációs folyamat a 8—10 óriási pénzcsoport és a 96 milliárdos tröszt kialakulásakor korántsem szűnt meg, hanem ma is tart. Mégpedig nemcsak úgy, hogy a nagyok és a legnagyobbak elnyelik a kis- és a középvállalatokat, hanem úgy is, hogy a legerősebbek megsebzik, meggyöngítik, fölfalják a kevésbé erőseket. Dúl a heves, könyörtelen belső harc, „... egyik vagy másik vállalat vagy iparág ellenőrzéséért... A tőkés társadalom valóságos dzsungel, ahol minden emberi érzésből kivetkőzött nagy ragadozók a zsákmányért folytatott hajsza során elnyelik a kisebbeket, s megsemmisítik egymást. A mélyreható megrázkódtatások és a kérelhetetlen versengés ocsmány világa ez...” (41. old.)

Harmadszor: a szerzők nem elég-szenek meg azzal, hogy adatokkal szemléltessék a centralizáció méreteit, hanem gondosan elemzik *formáit és módszereit* is. A könyv leg-érdekesebb lapjai közé tartoznak a beolvasztás, a szabadalmak átadása, a részvényfelvásárlás stb., stb. formájában történő centralizáció leírásai.

Közismert legenda, hogy Franciaország az önálló kistulajdonosok hazája. A szerzők fontos feladatuknak tekintették, hogy megcáfolják ezt. A francia gazdaságban csakugyan sok a kistőkés, a kiskereskedő stb., de önállóságuk pusztán látszat. A kis- és a középzemek a nyersanyagvásárlás és -értékesítés, sőt sokszor a gyártási szabadalmak tekintetében is a nagy monopóliumoktól függenek, gyakran csak a monopóliumok megrendeléseit teljesítik, s legtöbbjük voltaképp a monopóliumok leányvállalata.

A szerzők a kereskedelmi hálózatról ugyancsak bebizonyítják, hogy ez valójában a monopóliumok értékesítési hálózata, s a kiskereskedők függetlensége csak látszat.

„Egyetlen ipari termék, egyetlen élelmészeti cikk sem menekülhet az óriási ragadozó, a száz milliárdos tröszt csápjai elől”. (38. old.)

A szerzők ezután leírják, hogyan valósul meg a trösztök uralma. Naiv elképzelés, írják, hogy a monopolisták hatalma csupán a saját tőketulajdon határáig terjed. Nem, a monopolisták rendkívül bonyolult, közvetett, körmönfont módon valósítják meg uralmukat. A közvélemény elképzelése szerint a trösztök főkomposainak jogi értelemben „tulajdonuk” az a tőke, amelyből profitot szereznek. A valóság ellenben azt bizonyítja, hogy hatalmuk nagyrészt mások pénzén nyugszik. (56. old.)

A trösztök uralmának leggyakoribb formája a *részvénytársaság* és a részvénytársaság révén megvalósított *részesedési rendszer*. A szerzők elsősorban a részvénytársaság demokratikus jellegéről terjesztett hazugságot leplezik le. Leginkább ez a forma biztosítja, hogy egy maroknyi monopolista a gazdasági élet egyre nagyobb területeit ellenőrizze. A részvénytársaságban az igazgatóság korlátlan diktatúrája érvényesül. Az uralkodó tőkéscsoport a részvénytőke 12,5 százalékával ellenőrizheti az egész vállalatot, tehát egy-egy részvénytársaság élén terpeszkedő család vagy csoport saját tőkéjének nyolcszorosával rendelkezik. A részesedési rendszer éppen arra való, hogy a legerősebb csoportok szüntelenül növeljék hatalmukat. Ha valamelyik társaság megvásárolja egy másik társaság részvényeinek bizonyos részét, ha résztvesz az alapítóke fölemelésében, ha ellenőrzési jogért szabadalmakat enged át stb., stb., máris beleszólási, ha ugyan nem ellenőrzési jogra tett szert az utóbbi vállalatban. A részesedés fokának egész skáláját figyelhetjük meg, a pusztán érdekeltiségtől a teljes ellenőrzésig. A részesedések egész láncolata keletkezik, sajátságos piramis, amelynek csúcán néhány mindenható trösztvezér diktál néha egy egész iparágban.

Ugyancsak a részesedési rendszer következménye, hogy a francia iparban nem lehet pontosan körülhatárolni az egyes monopóliumok érdekszféráit. A legnagyobb bankok, trösztök, kartellek kölcsönösen összefonódtak, egymásban részesednek.

A könyv külön fejezetben foglalkozik a bankok tevékenységével. Vázlatosan leírja a legnagyobb bankok, pénzcsoportok keletkezésének

történetét, s nagyjából, amennyire egyáltalán földerítheti, az olvasó elé tárja befolyási területüket, mozgásuk irányát, érdekeltségeiket.

A kulcspozíciókban a trösztök emberei ülnek. A francia uralkodóosztály folyamatosan kinevel egy „elit-réteget“, hogy ellássa az államapparátust a pénzarisztokrácia hűséges kádereivel. Néha maguk a trösztvezérek ülnek a fontos posztokon. De legtöbbször a megvásárolt „államférfiak“ látják el a monopolisták érdekvédelmét, aztán szolgálataik jutalmául nyugdíjba, illetve egy-egy zsíros igazgatói vagy elnöki állásba vonulnak.

Az állami pénzügyi szervezet legfontosabb pontjain szintén a trösztök válogatott emberei ülnek; ezek ellenőrzik és irányítják az állami pénzek elosztását. Az állam szubvenciók, hitelek, exportkártérítések, adómentességi rendelkezések stb. formájában rendszeresen „adózik“ a trösztöknek.

Az állami megrendelések, jelenleg főleg a katonai megrendelések, természetesen a trösztök zsákmányai.

A monopolista csoportok átadták az „államosított“ vállalatok ipari be rendezéseit az államnak, de a részvénytőkét megtartották, s kártérítés fejében további részvénypakettekhez jutottak, új területekre vetették ki hálójukat, s ma az „államosítás“ folytán hatalmasabbak, mint valaha.

A könyv utal rá, hogy a francia

monopoltőke szövetkezett az amerikai monopoltőkével, de az amerikai vezetés következtében állandó hátrálásra, engedményekre kényszerül. A szerzők egyik legfontosabb megállapítása, hogy a francia imperializmus mégis *önálló erő*, ma is elsősorban a *francia monopoltőke* zsákmányolja ki a francia munkásosztályt.

Külön meg kell említeni a könyvnek azt az igen nagy érdemét, hogy temérdek adatot tartalmaz, s példákkal és részletes kimutatásokkal bizonyítja minden állítását. Mintegy 15 táblázat fokozza a munka értékét és érdekességét (például a termelésre, a forgalomra, a munkabér koncentrációjára, a trösztök profitjára, a francia trösztöknek juttatott Marshall-hitelekre vonatkozó táblázat).

A szerzők úgy csoportosították az adatokat, hogy sose fullasztják unalomba az olvasmányt, hanem ellenkezőleg, állandóan növelik az érdeklődést. Látszik, hogy nemcsak a „szakemberek“ szűk körének írtak, hanem a legjobbat, a legpontosabbat, a legmegbízhatóbbat, a legérdekesebbet akarták adni a munkásoknak, az egyszerű dolgozóknak is.

E kis mű jelentős értékkel gazdagította közgazdasági irodalmunkat. Nemcsak a francia gazdaság tanulmányozása szempontjából hasznos, hanem módszertanilag is sokat méríthetünk belőle.

Józsa Péter

**A Magyar-Szovjet Társaság
népszerű képes hetilapja:**

az ÚJ VILÁG

A Voproszi Ekonomiki 1954. évi 3. számából

A kommunista párt a társadalmi fejlődés objektív törvényeinek ismeretére támaszkodik, s a nép érdekeiért küzd. Ez politikájának éltető ereje. **A közgazdaságtudomány szerepe a kommunista építésben** című vezércikk ebből a szempontból tárgyalja a marxista politikai gazdaságtannak mint a társadalmi fejlődés gazdasági törvényeit tanulmányozó tudománynak különös jelentőségét.

A Szovjetunió Kommunista Pártja gazdasági határozataiban összefoglalja a pártnak és a dolgozó tömegeknek a kommunista építésben szerzett kollektív tapasztalata. A kommunista párt nemcsak szervezi a tömegek gyakorlati tevékenységét, hanem kollektív alkotója is a kommunista építés gyakorlatát megvilágító közgazdasági elméletnek.

A szocializmus közgazdasági elmélete a Szovjetunió szocialista építése során a párthatározatokban, Leninnek és Sztálinnak, valamint a lenini ügy folytatóinak munkáiban alakult ki. A szovjet emberek feltárták és felhasználták az objektív gazdasági törvényeket:

a nehézipar, a közlekedés és a bankok államosításakor, a szocialista iparosítás és a mezőgazdaság kollektivizálásának megvalósításakor a termelőviszonyok és a termelőerők jellege kötelező összhangjának törvényére támaszkodtak;

már a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet idején felhasználták az értéktörvényt, az áru- és a pénzviszonyokat a munkás-paraszt szövetség megszilárdítására, a ki-

zsákmányoló osztályok megszüntetésére, a szocializmus fölépítésére;

az átmeneti időszakban a szocializmusnak már születőben lévő sajátos gazdasági törvényeire támaszkodtak: a szocializmus gazdasági alaptörvényére, a tervszerű, arányos fejlődés törvényére, a munkaszerinti elosztás törvényére, a társadalmi munka termelékenysége szakadatlan növekedésének törvényére.

A szocializmus gazdasági törvényeinek ismerete lehetővé teszi, hogy mélyen behatoljunk a gazdasági folyamatok lényegébe, megállassuk a fejlődés még csak keletkezőben lévő haladó irányzatait, s a társadalmi fejlődés megérett követelményeinek, a kommunista építés feladatainak megfelelően fejlesszük hazánk gazdaságát.

Az a feladatunk, hogy megértsük a szocializmus objektív gazdasági törvényeinek követelményeit, s társadalmunk javára használjuk fel ezeket a törvényeket.

Ha például tanulmányozzuk a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvényét, megértjük, hogy a kommunista építés nem lehet sponztán folyamat, hanem csakis tervszerű gazdaságvezetés biztosíthatja a kommunizmus sikeres megvalósítását.

A népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye meghatározott arányosságot követel meg a társadalmi termelés különböző osztályai és ágai közt. A népgazdasági ágak konkrét arányait a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményei és a kommunista építés vala-

mennyi szakaszára jellemző konkrét feltételek szabják meg.

A kommunista építés 1953-ban lezárult szakaszában a nehézipar ágait fejlesztettük. Az új szakaszban már lehetséges a mezőgazdaság, valamint a könnyű- és az élelmiszeripar rohamos fejlesztése, a közszükségleti cikkek termelésének a korábbinál jóval nagyobb arányú növelése. Más szóval: az iparnak és a mezőgazdaságnak, a termelőeszközök és a közszükségleti cikkek termelésének régebbi arányai már nem elégítik ki a szocialista társadalom fejlődésének újabb követelményeit.

A párt és a kormány legújabb gazdasági természetű határozataiból is kitűnik, hogy a népgazdaság egyes részeinek fejlődésében a szükség-szerű arányosságok nem spontánul, hanem a népgazdaság tervezése útján keletkeznek. A népgazdaság tervezésének helyesen kell tükröznie a tervszerű fejlődés törvényét, s mérlegelni kell a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeit, valamint a szocialista termelés feltételeit.

A szovjet nép gazdasági tevékenységében a társadalmi munka termelékenysége szakadatlan növekedésének sajátos szocialista törvényére, e törvény hatására támaszkodik. A szocializmusban a munka termelékenysége sokkal magasabb színvonalú, mint a kapitalizmusban, mert a technika szakadatlanul fejlődik, a gépek alkalmazása szélesebbkörű, a munka mind könnyebbé válik, a munkások szakképzettsége növekszik és a termelés szervezete állandóan javul.

A szocializmusban a munkatermelékenység szakadatlan növekedésének törvénye megköveteli, hogy állandóan törekedjünk az élő- és a holtmunka takarékos felhasználására.

A mezőgazdasági, a könnyű- és az élelmiszeripari termelés fejlesztéséről szóló határozatok végrehajtásában fontos az anyagi érdekelttség elvének helyes felhasználása. Ez az

elv szorosan összefügg a munkaszemléti elosztás törvényével.

Az értéktörvény felhasználása lehetővé teszi a város és a falu helyes gazdasági kapcsolatainak kialakítását, az anyagi érdekelttség elvének a szocialista termelés fejlesztésére szolgáló alkalmazását.

A szocializmus gazdasági törvényei a kommunizmusba való fokozatos átmenet gazdasági törvényei is. Szükséges, hogy mind tökéletesebben fölismerjük és alkalmazzuk ezeket a törvényeket. Ez a közgazdaságtudomány feladata a kommunizmus építésében.

★

Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság a Szovjetunió köztársaságai közt a második, mind a lakosság száma, mind a termelés színvonala tekintetében. **A. Omarovszkij Szovjet-Ukrajna népgazdaságának fejlődése** című cikke Ukrajnának a szocialista építés útján elért hatalmas sikereiről szól.

Ukrajna a kapitalizmus viszonyai közt lassan és nagyon egyenlőtlenül fejlődött. Ipara és mezőgazdasága egyaránt elmaradott volt.

A Nagy Októberi Forradalom megnyitotta az utat Ukrajna gyors fejlődése előtt. Ukrajna a kommunista párt vezetésével, az orosz nép és a többi szovjet nép közreműködésével virágzó köztársaság lett; ipara nagyon fejlett, mezőgazdasága jól gépesített.

Az Októberi Forradalom óta gyorsan fejlődő gépgyártó- és fémfeldolgozóipar megváltoztatta az egész népgazdaság szerkezetét. Ezek az iparágak az 1913. évi negyedik helyről az első helyre kerültek. A villamosenergiatermelés 1914-ben 24-szerese volt az 1913. évinek.

Hatalmas ütemben fejlődött a donyeci szénbányászat, amely gépesítettség tekintetében az első a világon. 1940-ben a bányamunka termelékenysége több mint háromszorosa volt az 1913. évi színvonalnak.

Ukrajna mezőgazdaságának gyors fejlődésére jellemző, hogy már 1940-ben 73–92 százalékig gép- és traktorállomások végezték a szántás-ve-tést.

A második világháború után az ukrán nép nagy erőfeszítéseket tett, hogy gyorsan eltüntesse a német fa-siszták okozta pusztítások nyomait, s továbbfejlessze gazdasági és kulturá-lis életét. Ezek az erőfeszítések siker-rel jártak. Ukrajna ma már minden vonatkozásban jóval erősebb és fej-lettebb, mint a háború előtt volt.

★

A szocialista nemzeti jövedelem el-osztása és újraelosztása szempontjá-ból fontos problémát tárgyal A. Ba-csurin **A nyereség és a forgalmi adó kérdése a Szovjetunióban** című vita-cikke.

Marx a *Tőke* III. kötetében meg-különbözteti a bruttó-bevétel, a bruttó vagy nemzeti jövedelem és a tiszta jövedelem fogalmát. Ez a meg-különböztetés a szocializmus szem-pontjából is fontos.

A **bruttó bevétel** pénzformában mutatja a szocialista vállalatokban meghatározott idő alatt termelt tel-jes terméket. A bruttó vagy **nemzeti jövedelem** a társadalmi terméknek az a része, mely az elhasznált termelő-eszközök pótlását szolgáló rész le-vonása után megmarad. A **tiszta jö-vedelem** a nemzeti jövedelemnek a társadalom számára kihasított részét fejezi ki pénzformában. A tiszta jö-vedelem tehát a nemzeti jövedelem-nek az a része, amely a munka sze-rint elosztott rész levonása után meg-marad.

A népgazdasági tervben biztosítani kell a nemzeti jövedelem termelésé-nek és elosztásának egyensúlyát. En-nek kialakításában fontos szerepe van a társadalmi tiszta jövedelem el-osztásának. A dolgozók reáljövedelme emelkedésének fontos feltétele, hogy a társadalom tiszta jövedelme növe-kedjék, mert a rendszeres árleszállít-ások csak ezen az úton valósulhat-nak meg.

A társadalom tiszta jövedelme pénzformában mint nyereség és for-galmi adó (az iparban), illetve mint jövedelemadó és felvásárlási árkül-önbözlet (a mezőgazdaságban) mutat-kozik meg.

A nyereség és a forgalmi adó a szocialista gazdaság tiszta nyereségé-nek legfontosabb része. A nyereség a vállalat munkája eredményének pénzügyi tükré. Tehát a nyereség az állami vállalatok és a szövetkezetek tiszta jövedelme, a forgalmi adó pe-dig teljesen az államé. Ezért a for-galmi adó az állam tiszta jöve-delme.

A nyereség növekedésének alapja az önköltség csökkentése. Ez egyik főforrása a szocialista felhalmozás-nak, s fontos feltétele a szocializmus-ra jellemző állandó és tartós jövedel-mezősségnek. A szocialista állam a vállalati eladási árak közvetlen meg-állapítása útján megtervezi a nyere-ség színvonalát, mégpedig úgy, hogy:

1. anyagilag ösztönözzön az önkölt-ség csökkentésére és a gazdasági ter-vek teljesítésére;

2. ösztönözzön az adott iparág vesz-teséges vállalatainak maximális csök-kentésére;

3. elegendő tiszta jövedelmet biz-tosítson a vállalatoknak saját forgó-eszközeik növelésére és beruházásaik jelentős részének fedezésére.

A forgalmi adó is a szocialista gazdaság tiszta jövedelmének része.

Minthogy a legutóbbi években a Szovjetunió nemzeti jövedelme, s benne a szovjet társadalom tiszta jö-vedelme jelentősen gyarapodott, a forgalmi adó abszolút összege is meg-növekedett, de a tiszta jövedelemben való részesedése a sorozatos árleszáll-ítások folytán csökkent.

A termelőeszközök a szocializmus-ban nem árú, ezért a termelőeszkö-zök árszínvonalára az értéktörvény nem hat. A fogyasztási cikkeket ter-melő vállalatokban a társadalom tiszta jövedelmének színvonala nem lehet egyforma, mert a fogyasztási cikkek árai elszakadtak az értéktől.

Ennek áthidalására használják föl a forgalmi adót.

Mivel a szocializmusban a nyereség és a forgalmi adó tulajdonképpen nem fejezi ki e két fogalom tartalmát, célszerű volna a nyereséget vállalati tiszta jövedelemnek, a forgalmi adót pedig állami tiszta jövedelemnek nevezni.

★

A kommunizmusépítés új szakaszában a gép- és traktorállomások különösen fontosak a terméshozamok növelése szempontjából. A gép- és traktorállomások ezzel kapcsolatos új feladataival foglalkozik V. Venzser cikke **A gép- és traktorállomások és a kolhozok gazdasági kapcsolatainak fejlesztéséről és megszilárdításáról**.

A gép- és traktorállomások legközelebbi feladata: a munkaigényes folyamatok gépesítése az állattenyésztésben, a burgonya- és a zöldségtermelésben, a tudományos és az élenjáró gyakorlati tapasztalatok széleskörű elterjesztése a kolhozokban. Biztosítaniuk kell továbbá a kolhozok szervezeti-gazdasági megerősödését, s ennek alapján a kolhoztagok anyagi jólétének növekedését.

A legfejlettebb technikának a mezőgazdaság minden ágában való elterjesztése a kolhoztermelés komplex gépesítésére is kiterjed. A gépesítés három változata:

1. a meglévő géptípusok széleskörű alkalmazása;

2. új gépek és gépezetek alkalmazása a még nem gépesített munkafolyamatokban;

3. a meglévő géptípusok minőségi megjavítása és átalakítása.

A gépállomások műszaki fölszerelésének jelenlegi üteme megköveteli a munkaszervezet, a munkabrigádok újjászervezését, úgyszintén a gépállomásokon dolgozó agrónomusok, zootechnikusok és más szakemberek munkakörének pontos meghatározását.

G. Kotov A földművelés kultúrájának fokozása és a kolhozok közös gazdaságának sokoldalú fejlesztése című cikke főként a mezőgazdasági termelés kultúrája fejlesztésének néhány kérdését elemzi.

A belterjesebben gazdálkodó kolhozokban nagyobbak a termelés fejlesztését szolgáló felhalmozások, nagyobb a munka termelékenysége, nagyobbak a terméshozamok s több az egy munkaegységre jutó jövedelem, mint az elmaradottabb kolhozokban.

A földművelés kultúrájának fokozása elsősorban a talaj megnövekedett termelékenységében mutatkozik meg. Marx megkülönbözteti a talaj természetes és gazdasági termelékenységét. Az utóbbi nemcsak a talaj terméshozam minőségétől függ, hanem az emberi tevékenységből keletkezett tulajdonságoktól is. De a talajnak ez az emberi hatásra kialakult termelékenysége éppen olyan objektív tulajdonsága, mint a természettől való termőképessége.

A kapitalista rendszerrel összeegyeztethetetlen az észszerű földművelés. A föld termelékenységének növelése a kapitalizmusban mindig együttjár a talajerő pusztításával. Ez a kisárutermelő gazdaságban az eszközök elégtelensége, a tőkés mezőgazdasági nagyüzemben pedig a gyors meggazdagodás vágya és a piaci árártól való függés következtében szükségszerű.

A szocializmusban a talaj termőképessége a mezőgazdaság fejlődésével párhuzamosan, a kémia és a gépi technika, valamint az agronómia eredményeinek alkalmazása útján fokozódik.

Az agrotechnikai rendszabályok alkalmazásában még jónéhány fogyatékosság tapasztalható: a vetőmagtermelés megszervezésében uralkodó felelőtlenség miatt sok kolhoz nem válogatott vetőmaggal vet; óriási szántóterületeken szükséges volna a mésszel való talajjavítás, de a talajjavításhoz szükséges mész elkészítésének ősi módszere és a mész drá-

gasága akadályozza e feladat megoldását; a legfejlettebb kolhozok sem érvényesítik mindig azt az elvet, hogy az agrotechnika alkalmazása nem egyes kultúrák, hanem valamennyi mezőgazdasági kultúra hozamának növelésére szolgál; az agrotechnikai rendszabályok alkalmazása gyakran mechanikusan, a helyi adottságok és feltételek mérlegelése nélkül valósul meg.

Nagyon fontos, hogy a mezőgazdasági munka minőségének állami ellenőrzése kiegészüljön a kolhozokban megszervezett ellenőrzéssel: minősíteni kell a különböző munkákat, s fokozni a kolhoztagok felelősségét munkájuk minőségéért.

Nemcsak abból a szempontból kell értékelni az agrotechnikai rendszabályokat, hogy ezek mennyire növelik a terméshozamot, hanem azt is meg kell állapítani, vajon lehetővé teszik-e élő- és holtmunka megtakarítását, valamint a munkaerő és a termelőeszközök minél egyenletesebb kihasználását.

A földművelés kultúrája fokozásának egyik fontos feltétele a kellő trágyázás biztosítása. Ebben a vonatkozásban követendő példát mutatnak azok a kolhozok, amelyek anyagilag, munkaegységekkel jutalmazták állattenyésztőiket az összegyűjtött, illetve a háztáji gazdaságból a kolhoznak átadott trágyáért.

A Szovjetunió Kommunista Pártja központi bizottságának február–márciusi ülése megállapította: a gabona-termelés azért nem fedezte kellőképp a szükségleteket, mert hibás volt a vetésterület tervezése. A füves vetésforgó alkalmazásakor nem törődünk az ország különféle területeinek sajátosságaival, csökkentettük a gabona vetésterületét Ukrajnában, Észak-Kaukázusban és a központi feketeföld övezetben. Most határozottan növeljük a gabona termelését, de nem hanyagoljuk el az ipari, a konyhakerti és a takarmánynövények termelésének fokozását sem.

N. Puzancsikovnak Az állattenyésztés fejlesztése egy Moszkva-környéki kolhozban című cikke elmondja, hogyan válaszol a Molotov-kolhoz a pártnak az állattenyésztés rohamos fejlesztését sürgető felhívására. A kolhoz a ráháruló feladatok megoldása végett évről évre nagy összegeket fordít az állattenyésztést szolgáló építkezésekre és az állattenyésztői munkák gépesítésére. Erről tanúskodik, hogy 1950-ben 342 000 rubelt, 1951-ben 500 000, 1952-ben 612 000, tavaly pedig 780 000 rubelt költött építkezési célokra.

Az állattenyésztés munkaigényes folyamatainak komplex gépesítése már eddig is sok munkaerőt szabaddá tett, s lehetővé tette az állatállomány hozamának jelentős növelését. Például 100 tehén itatására régebben naponta összesen 66,6–83,3 munkaóra kellett, a gépesítés 15–20 percre csökkentette ezt az időt; a takarmányelőkészítés gépesítése $\frac{1}{3}$ -ára – $\frac{1}{4}$ -ére csökkentette e folyamat munkaigényét; a fejés gépesítése évente 4700 munkanapot takarított meg.

A munkaigényes munkák gépesítésének továbbfejlesztése szempontjából jelentős a most épülő egykilométeres drótkötélpálya. Ez a drótkötélpálya az előzetes számítások szerint felére-harmadára csökkenti a trágyaszállítás és a takarmánybeszállítás költségeit.

A kolhoz vezetősége kiszámította, hogy az állattenyésztői munkák további gépesítése 1955-ig 15 000 munkanap és 5000 lóerő megtakarítását biztosítja.

A kolhoz a gépesítés fejlesztésével párhuzamosan tökéletesítette munkaszervezetét is. Két műszakot szervezett az állattenyésztésben. Korábban 200 tehénhez 16 fejőnő kellett, de a takarmányelőkészítés megszervezése felére csökkentette ezt a munkaerő-szükségletet.

A Molotov-kolhoz tagjai most azon iparkodnak, hogy jó munkájukkal elősegítsék az SZKP központi bizott-

ságának tavaly szeptemberi és idén február—márciusi ülésén hozott határozatok megvalósítását.

★

V. Lopatkin cikkének címe: **A szovjet kereskedelem a fogyasztási cikkek elosztásának legfőbb formája a szocializmusban.** A szovjet kereskedelem fontos feladata a társadalmi újratermelésben: a termelés és a személyes fogyasztás kapcsolatának megvalósítása. A kereskedelem egyszersmind nagyon hat a termelés fejlődésére is, mert az áruértékesítés ösztönzi a termelés bővítését. További rendkívül fontos funkciója a szovjet kereskedelemnek a város és a falu termelési és gazdasági kapcsolatainak kiszolgálása.

A szovjet kereskedelem az a legfontosabb forma, amelynek felhasználásával elosztjuk a fogyasztási cikkeket a szocialista társadalom tagjai közt. A szocializmusban a társadalmi termék elosztása a termelésre fordított munka mennyisége és minősége arányában történik. A szovjet kereskedelemre tehát nagy feladatok hárulnak a munkaszerinti elosztás megvalósításában.

A háborúutáni időszakban rohamosan nő a közszükségleti cikkek termelése. Ez lehetővé tette, hogy a kiskereskedelmi árak szüntelen csökkentése révén kellő összhangot teremtsünk a piaci áralapok és a lakosság vásárlóalapjai közt. A kiskereskedelmi árcsökkentés igen nagyjelentőségű, mert a népjólét fokozásának egyik igen fontos eszköze. De a kiskereskedelmi árak csökkentése csak akkor lehetséges, ha a piaci áralapok a lakosság pénzbeli jövedelmeivel arányosan nőnek.

A munkaszerinti elosztás feltétele, hogy a lakosság vásárlóalapjai és a piaci áralapok összhangban legyenek. Ha az első nagyobb, mint a második, nem minden dolgozó realizálhatja teljesen pénzjövedelmét, azaz nem juthat hozzá teljesen a szükséges árukhoz. Ha ellenben a vásárló-

alapok elégtelenek, az állami kereskedelemben nagy eladatlan készletek halmozódnak fel, s ilyenkor is csorbul a munkaszerinti elosztás.

A munkaszerinti elosztás feltételezi, hogy a dolgozó által kapott társadalmi termék rész arányos legyen pénzbeli jövedelmével. Ez csak egy-egy kiskereskedelmi árrendszer kialakítása esetén lehetséges. A szovjet kereskedelem államilag megállapított egységes árakon realizál csaknem minden árut. A kiskereskedelmi árak állami irányozás alá tartoznak. Ez biztosítja az árak s egyszersmind a reálbérek szilárdságát is.

A szovjet kereskedelem egyik legfontosabb feladata, hogy a közszükségleti cikkek minőségének megjavítására és választékuk bővítésére sarkalja az ipart. Az árumínőség és -választék kérdése szintén szorosan összefügg a munkaszerinti elosztással, mert a választék bővítése és a minőség megjavítása hozzájárul a növekvő szükségletek teljesebb kielégítéséhez és ily módon a dolgozók pénzjövedelmeinek teljes realizálásához.

A háborúutáni időszakban bővült az áruk választéka, s nagy változások történtek nemcsak az egész áruforgalom szerkezetében, hanem az egyes árucsoportok szerkezetében is. A kiváló minőségű áruk súlya általánosan megnövekedett. Ez a szovjet dolgozók életszínvonalemelkedésének vitathatatlan bizonyítéka.

Az SZKP központi bizottsága és a szovjet kormány most átfogó programot dolgozott ki a közfogyasztási cikkek termelésének rohamos emelésére. E program megvalósításában nagy feladatok hárulnak a szovjet kereskedelem valamennyi részlegére, az állami, a szövetkezeti és a kolhozkereskedelemre egyaránt.

★

A szovjet közgazdasági irodalomban kevés szó esik arról, hogyan hat az infláció a társadalmi összátok újratermelési folyamatára, pedig —

írja I. Trahtenberg **Az infláció és a tőkés újratermelési folyamat** című cikkében — ez a kérdés különösen nagyjelentőségű napjainkban, amikor az infláció általánossá vált a kapitalista világban.

Az általános válság mostani szakaszának inflációját új sajátosságok különböztetik meg az elmúlt évszázad inflációitól:

a XIX. században csak a gyöngén fejlett országokban voltak hosszantartó inflációk, s ezek éppen a *tőkés viszonyok fejletlenségét* tükrözték. A jelenlegi infláció ellenben a kapitalizmus túlérettiséget, rothadságát tükrözi, azt a tényt, hogy a modern kapitalizmus számára már a viszonylag szilárd pénzforgalom is elérhetetlen;

a múlt század inflációi csak egyes országokat kerítették hatalmukba, a tőkésországok többségében megmaradt a valuta viszonylagos szilárdsága, a jelenlegi infláció azonban *általánosan* elterjedt;

a múlt században az inflációkat megfelelő reformokkal megszüntették, a jelenlegi infláció ellenben *állandósult*;

a múlt századbéli inflációk az általi papírpénz forgalmával függtek össze, a jelenlegi infláció a *hitelpénz forgalmával kapcsolatos*, s ennek következtében megváltoztatja a bankműveletek jellegét, szoros kapcsolatokat teremt az állami és a bankhitel közt, a bankhitelt a költségvetés szükségleteinek rendeli alá;

a korábbi inflációk is mindig háborúkkal kapcsolatban fejlődtek ki, de a háború befejeztével a fejlett tőkésországok megfelelő intézkedésekkel megteremtették a legalább viszonylag szilárd valutát; most azonban a háború után is folytatódik és állandósul a *gazdaság militarizálása*, mert ez a maximális profit megszerzésének egyik fontos eszköze.

A gazdaság militarizálása a jelenlegi inflációs folyamat kibontakozásának egyik legfontosabb tényezője, ezért ezzel összefüggésben kell vizs-

gálnunk, hogyan hat az infláció az újratermelési folyamatra.

Meg kell jegyezni, hogy az infláció hatása méreteitől függ. Minél nagyobb fokú a pénz elértéktelenedése, annál nagyobb az infláció hatása az újratermelésre. Ezért a következőkben azokról a tendenciákról lesz szó, amelyeknek hatása az infláció fokozódásával együtt nő.

1. Az infláció kielezi a kapitalizmus ellentmondásait, amelyek meghatározzák a válságok elkerülhetetlenségét, az újratermelési folyamat ciklikusságát.

Az infláció a nemzeti jövedelem újrafelosztását jelenti a dolgozók rovására, tehát kielezi a termelési lehetőségek és a fizetőképes fogyasztás ellentétét; sajátos módon hat a tőkésüzem viszonylagos szervezettsége és a társadalmi termelés anarchiája közt fennálló ellentétre: gyengíti a tőkésüzem viszonylagos szervezettségét, mert megnehezíti a pontos kalkulációt, s fokozza a társadalmi termelés anarchiáját, mert az árarányok változásától és a spekulációs haszon kihasználásától teszi függővé a termelőerők megosztását.

2. A gazdaság militarizálásával összefüggő infláció közvetlenül is hat az újratermelési folyamatára: fokozza azokat az aránytalanságokat, amelyek lehetetlenné teszik az újratermelés normális menetét.

Az újratermelés folyamatosságának feltétele, hogy megfelelő arányosság legyen a társadalmi termelés két osztálya, a népgazdaság különféle ágai, a felhalmozás és a termelés bővítése stb. közt. Infláció idején a különféle áruk ára nem egyidejűleg és nem egyenlő mértékben emelkedik. Ennek következtében az árarányok folyton változnak, s az árarányok változása folyton változtatja a I. és a II. osztály, a különféle népgazdasági ágak stb. kölcső-

nös viszonyát. Továbbá az infláció-
nak mint a militarizálás finanszíro-
zása egyik módszerének következté-
ben a haditermeléssel foglalkozó gaz-
dasági ágak a polgári lakosság szük-
ségleit termelő ágak rovására nö-
vekednek. Végül, a pénz és ennek
megfelelően a pénztőke elértéktele-
nedése következtében megváltozik a
felhalmozás és a neki megfelelő ter-
melésbővítés viszonya. A pénztőké-
nek az árak egyenlőtlen emelkedé-
sével összefüggő elértéktelenedése
az értéktöbblet újraelosztásához ve-
zet, azon ágazatok javára, amelyek-
ben az árak jobban emelkednek. Ily-
módon a különféle gazdasági ágak
felhalmozási üteme aszerint változik,
hogy áruik ára hogyan emelkedett a
többi áruárhoz képest. Az infláció
növekedése során ez az aránytalan-
ságokat fokozó tendencia átcsap a
gazdaság szétfelbomlására.

3. A gazdaság militarizálása és a
vele összefüggő infláció ellentmondá-
sosan hat az újratermelési folyamatra:
a forgalomba bocsátott forgalmi
eszköz- és fizetési eszköztöbblet
megélénkíti a gazdaságot, de egy-
szersmind szétzilálja az újratermelés
elengedhetetlen arányait. Az infláció
sajátos inflációs konjunktúrát idéz
elő.

A burzsoá (elsősorban az amerikai)
közgazdák „elmélete” szerint a hadi-
inflációs konjunktúra egyértelmű a
föllendüléssel, s a gazdaság militari-
zálásával fenntartható ez a konjunktú-
ra; ilyen módon elkerülhető a válság.

Valójában:

1. A föllendülés leple alatt válság-
jelenségek rejtőznek;

a ciklikus föllendülést a termelés
általános emelkedése jellemzi, a
hadiinflációs konjunktúra idején el-
lenben csak a haditermelés fejlő-
dik, a polgári célokra szolgáló ter-
melés hanyatlik;

a ciklikus föllendülés szakaszában
a termékek legnagyobb részét pro-
duktív módon használják fel, a hadi-
inflációs konjunktúrára pedig (akár-
csak a ciklus válságszakaszára) a ter-

melőerők pazarlása és pusztítása jel-
lemző;

a ciklikus föllendülésre jellemző a
lakosság vásárlóképeségének foko-
zódása, a hadiinflációs konjunktúrá-
ban azonban (akárcsak a ciklus vál-
ságszakaszában) csökken a lakosság
fizetőképes kereslete;

a ciklus föllendülési szakaszában
bizonyos fokig megszilárdul a kis-
és a középvállalatok helyzete, de a
hadiinflációs konjunktúrában (akár-
csak a ciklus válságszakaszában) el-
lentétes irányú folyamat zajlik le: a kis-
és a középvállalatok nagyrésze
tönkremegy. 1949 és 1952 közt az
Egyesült Államokban több mint
34 000, Angliában 7000 volt a csődök
szama.

2. A militarizálás és az infláció
okozta megélénkülés csak átmeneti
lehet, mert:

kiélezi az újratermelési folyamat
ellentmondásait, a vásárlóképeség
gyorsabban hanyatlik, mint a pol-
gári fogyasztást szolgáló termelés;

csökkenti az állami finanszírozás
hatékonyágát: a pénz elértéktele-
nedése következtében nemcsak a
haditermelés bővítése, de változat-
lan méretekben való fenntartása is
növekvő költségvetési kiadásokat kö-
vetel, ennek következtében egyre nö-
vekszik a forgalmi eszköz- és a fi-
zetési eszközkiadás, fokozódik az
infláció, s tovább csökken a költség-
vetési kiadások hatékonysága, csök-
kennek a militarizálás állami finan-
szírozásának lehetőségei.

3. Az eddigiekből is kitűnik, hogy
a válság nem kerülhető el az inflá-
ciós konjunktúra segítségével. A vál-
ság elkerülhetőségének ez a hazug
elmélete el akarja hitetni a dolgozó
tömegekkel, hogy csak két lehetőség
van: vagy a militarizálás és a há-
ború, vagy a válság. Ismeretes Ford
kijelentése: „Csak két út van előt-
tünk: az egyik a háborúhoz, a másik
a katasztrófához vezet.”

Ennek a propagandának hazug
volta teljesen nyilvánvaló: a hadi-

termelés felduzzasztása és a vele összefüggő infláció elkerülhetetlenül mély válságba taszítja a tőkésgazdaságot, s fokozza a válság romboló következményeit, amelyek a dolgozó tömegeket, a munkásosztályt sújtják.

★

L. Gandzakeci ismerteti **V. Ljubimova Franciaország és a francia dolgozó tömegek helyzete** című könyvét. (A könyv az idén megjelent magyarul is a Szikra kiadásában.)

A szerző igen hasznos munkát végzett, óriási tényanyagot dolgozott föl, gondosan elemzett sok fontos gazdasági és politikai kérdést, jól megvilágította a francia munkásosztály és dolgozó parasztság helyzetét.

M. Mosenszkij ismerteti **D. Lilienthal** reakciós amerikai közíró **Nagy üzlet — új korszak** című könyvét, amely a monopóliumok uralmának leplezetlen dicsőítése. A szerző némileg módosított formában kifejti a „szervezett kapitalizmus” elméletét. Minden eszközt megragad, hogy eloszlassa, vagy legalábbis enyhítse az amerikai nép egyre erősödő monopóliumellenes hangulatát.

★

Az Előadások és Viták rovatában megjelent a szovjet ipari beruházások gazdasági hatékonyságának meghatározásával kapcsolatos vita eredményének összefoglalása. Ezt a cikket lapunk mostani számában közöljük.

Bors László

A Voproszi Ekonomiki 1954. évi 4. számából

A szocialista mezőgazdaság további föllendüléseért című vezércikk elemzi, hogyan fejlődött a szovjet mezőgazdaság az SzKP központi vezetősége és a szovjet kormány nagylelkű mezőgazdaságfejlesztő határozatainak meghozatala óta, s melyek soronkövetkező feladatai.

A tavaly szeptemberi határozatok óta sok intézkedés történt a szovjet mezőgazdaság gyors fejlesztése végett. A kolhozok és a szovhozok zöme eredményesen elvégezte az őszi és a tavaszi vetési munkálatokat. Az őszi szántás területe 16,5 millió hektárral növekedett a tavalyelőttihez képest. A gép- és traktorállományok a kolhozoknak 16 százalékkal több mezőgazdasági munkát végeztek, mint tavaly, s szép eredményeket értek el a mezei és az állattenyésztési munkák gépesítésében. Az említett intézkedések és az adókedvezmények hatására a kolhozok meg a kolhozparasztkok pénzjövedelmei tavaly több mint 13 milliárd rubellel növekedtek.

Erősödött a mezőgazdaság anyagi-termelési alapja is. A mezőgazdaság csak 1953 negyedik negyedében körülbelül 42 000 (15 lóerőre átszámított) traktort, több mint 11 000 gabonakombájnt, több mint 22 000 traktort vontatású fűkaszalógépet és sok ezer egyéb korszerű gépet kapott. A gépesítés lehetőségeinek teljes kihasználásához azonban az szükséges, hogy megszűnjének a szakkáderképzésben és a szakemberek elosztásában még meglévő hiányosságok. Ilyen hiányosságok például, hogy az illetékes szervek elsősorban a városokhoz és a kerületi központokhoz közelebb, továbbá a közismerten jól működő kolhozokba és gépállomásokra irányítják a szakembereket, pedig az elmaradóknak jobban elkelne a segítség.

A központi bizottság február—márciusi ülése felhívta a figyelmet a közfogyasztási cikktermelés rohamos növelésével kapcsolatos igen fontos kérdésre, a gabonatermelés fokozásának kérdésére. Az ülés megállapít

totta, hogy aránytalanság van az államhoz kerülő gabonamennyiség és a növekvő gabonafogyasztás közt. De nem jut elég gabona a kolhozoknak sem a közös gazdaság szükségleteinek fedezésére és a munkaegységek természetbeli díjazására. A gabonatermelés fokozása tehát a mezőgazdaság halaszthatatlan feladata.

Ezen a területen sok probléma akad. Fővetődik például a vetésterületek bővülésének kérdése. A Szovjetunió vetésterülete tavaly 1940-hez képest 6,8 millió hektárral növekedett. De ez elsősorban az évelő fűvekre és egyéb mezőgazdasági kultúrákra vonatkozik. A gabona vetésterülete e 13 év alatt semmit sem nőtt, hanem éppenséggel 3,8 millió hektárral csökkent, elsősorban azért, mert súlyos tervezési hibák folytán az évelő fűvek még a legfontosabb gabonatermelő vidékeken is kiszorították a gabonaféléket.

A gabonaprobléma megoldatlanságának további fontos oka, hogy az alkalmazott agrotechnika nem biztosít nagy terméshozamot. Megfelelő intézkedésekkel, a kádérkérdés megoldásával, a szűz- és a parlagföldek megművelésével el kell érni, hogy a legközelebbi néhány évben a begyűjtött gabonamennyiség 1953-hoz viszonyítva 35—40 százalékkal emelkedjék.

A tervezés túlzott központosítása is fékezi a mezőgazdaság lendületesebb fejlődését. A mostani tervezési rendszer akadályozza az egyéni kezdeményezés kibontakozását, s nem mérlegeli az összes területi és egyéb sajátosságokat. A központi bizottság említett ülése megállapította, hogy változtatni kell a tervezési gyakorlaton, több kezdeményezést kell engedni a helyi szerveknek a mezőgazdasági tervezésben, persze úgy, hogy azért az egész mezőgazdasági tervezést továbbra is az állam irányítsa. Fontos feladat a minimális agrotechnikai követelménynek az egyes kerületek sajátosságaihoz igazodó kidolgozása.

A gépállomások és a szovhozok munkája sem hibátlan. A központi bizottság ülése megbíráltta ezt a munkát, de egyszersmind megmutatta a fogyatékokosságok megszüntetésének módját, s például a szovhozoknak a következő konkrét programot jelölte ki:

az idén és jövőre terjesszék ki 4,3 millió hektárral a búza és a köles-félék vetésterületét; a legközelebbi 2—3 évben növeljék 500 millió pudra (körülbelül 82 millió mázsára) az államnak átadandó gabona és 450 000 tonnára a beszolgáltatandó sertéshús mennyiségét; jelentősen fokozzák hús-, tej- és gyapjútermelésüket; csökkentsék a termelés önköltségét, s minden szovhoz váljék jövedelmező gazdasággá.

A gép- és traktorállomások, valamint a szovhozok munkájának megjavítása márcsak azért is nagyon fontos, mert ezáltal nő az állam szektor szerepe a mezőgazdaságban és több mezőgazdasági termék jut az államnak.

A mezőgazdaság föllendítéséért vívott harcban nagy feladatok hárulnak a tudományra, s különösen a közgazdaságtudományra. De a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának közgazdasági intézete a legutóbbi években nagyon keveset törődött a mezőgazdaság közgazdasági, tervezési, üzemgazdasági, beruházási stb. kérdéseinek vizsgálatával. Az Akadémia a hibák felismerése alapján kötelezte a közgazdasági intézetet, hogy dolgozza ki a szocialista mezőgazdaság fontos elvi problémáit, s különös súllyal foglalkozzék a kolhozok, a szovhozok, valamint a gép- és traktorállomások szervezeti és gazdasági megszilárdításának kérdéseivel.

A mezőgazdaság most a kommunizmus építésének egyik legdöntőbb területe. A mezőgazdaság fejlődésétől nagyon függ a szovjet gazdaság felvirágzása, a szovjet nép életszínvonalának további jelentős emelkedése.

J. Vjazmin cikkének címe: **A város és a falu gazdasági kapcsolatainak formái a szocializmusban.**

Az ipar és a mezőgazdaság, a munkásosztály és a parasztság kölcsönös viszonyának kérdése a kommunista társadalom építésének egyik legfontosabb gazdasági és politikai kérdése. A szocialista gazdaság sikeres fejlődéséhez az ipar és a mezőgazdaság, e döntő termelési ágak szerves kapcsolata szükséges. Az ipar látja el a falut a mezőgazdaság fejlesztéséhez szükséges termelőeszközökkel, s különösen mezőgazdasági gépekkel, valamint a személyes fogyasztási cikkek jelentős részével. A mezőgazdaság pedig élelmiszert ad az ipari dolgozóknak, s nyersanyagot a könnyű- és az élelmiszeriparnak. Ennek a szerves kapcsolatnak, az ipar és a mezőgazdaság, a város és a falu szövetségének biztosítása a munkásosztály legfontosabb feladata a szocializmus és a kommunizmus fölépítése során.

A Szovjetunióban a város és a falu kölcsönös gazdasági kapcsolatainak problémája voltaképp a szocialista termelés két szektora, az állami szektor és a szövetkezeti kolhozszektor kölcsönös kapcsolatainak problémája. A szocialista tulajdon két formája miatt különbség van e két szektor dolgozóinak helyzete és kölcsönös kapcsolataik közt. A munkások állami vállalatokban dolgoznak, munkájuk terméke az egész nép tulajdona, munkájuk díjazása állami eszközökből történik. A kolhozparasztok a kolhozkollektíva csoporttulajdonában lévő gazdaságokban dolgoznak, s jövedelmük zöme e gazdaság bevételeiből ered. Tehát az egyes kolhozok tagjai gazdaságilag bizonyos mértékig elkülönülnek az összes többi kolhozok tagjaitól. Efféle elkülönülés az állami vállalatok munkásai közt nincs.

A termelőeszközök és a munkatermékek tulajdonformái határozzák meg az ipar és a mezőgazdaság kölcsönös tevékenységcseréjének lénye-

gét. Ebből következik, hogy az ipar és a mezőgazdaság gazdasági kapcsolatainak formái a tulajdonformák változásának megfelelően szintén megváltoznak.

A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában a társadalmi tulajdon és a kisparaszti magántulajdon különbsége, a megvalósult szocializmusban pedig a szocialista tulajdon két formája határozza meg az ipar és a mezőgazdaság kölcsönös tevékenységcseréjét.

Az átmeneti időszakban a város és a falu összefogása az ösztönei szocialista ipar és a kisárutermlő egyéni parasztgazdaságok összefogásával egyértelmű, s célja: a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetségének megszilárdítása, a kisárutermlő gazdaságok átalakítása kollektív gazdaságokká, a szocializmus fölépítése, az átmeneti gazdaságból szocialista gazdaság kifejlesztése. A szocializmusban az összefogás lényege a szocialista termelés két formájának összefogása. Ebben a szakaszban a város és a falu gazdasági kapcsolatainak célja a szocializmus alapjainak megerősítése, a munkásosztály és a kolhozparasztság szövetségének megszilárdítása, a szocialista termelés fejlesztése és tökéletesítése a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeivel összhangban.

A szövetkezeti-kolhoztulajdon a szocialista tulajdon fejletlenebb formája. A teljes kommunizmusba való átmenet biztosítása végett ezt a formát fokozatosan föl kell emelni a kommunizmus szempontjából fejlettebb ösztönei tulajdon színvonalára. Ez nem ösztönös, hanem tervszerűen megszervezett folyamat. Tehát a Szovjetunióban a város és a falu szövetségének célja: megteremteni azokat a feltételeket, amelyek kialakulásával megszűnik a társadalmi termelés két szektora közt lévő kölcsönös kapcsolatok problémája. A kommunizmusban az ipar és a mezőgazdaság kölcsönös kapcsolatainak

problémája csak a társadalmi termelés első és második osztálya kölcsönös kapcsolatainak problémájának részeként marad meg.

A város és a falu gazdasági szövetségének, az állami ipar és a kolhozok kölcsönös termékcseréjének legfontosabb irányai ma a következők: az állam termelési segítsége a kolhozoknak, a kolhoztermékek állami begyűjtése formájában lebonyolódó áruforgalom és a szovjet kereskedelem. A város és a falu szövetségének áruformája kiegészíti termelési szövetségüket.

A város és a falu nem árujellegű termelési kapcsolatainak legfontosabb formája a kolhozok és a gép- és traktorállomások kapcsolata. A gép- és traktorállomások révén a kolhozoknak adott állami segítség gazdasági vonatkozásban a társadalmi termelés két szektora gazdasági kapcsolatainak döntő formája, amelyben érvényesül az össznépi termelőszektor vezetés szerepe.

A társadalmi termelés két formája szükségessé teszi, hogy az állami ipar és a kolhozok termékcseréje adásvétel útján, áru- és pénzforgalom segítségével bonyolódjék le. Az áruforgalom az ipar és a mezőgazdaság, a munkásosztály és a parasztság gazdasági kapcsolatainak egyik legfőbb formája.

A város és a falu kölcsönös áruforgalmának két fő formája: a szovjet kereskedelem és a mezőgazdasági termékek begyűjtése. Ezek kiegészítik egymást. A kolhozok az államnak eladott termékekért kapott pénz nagyrésztét iparcikkvásárlásra fordítják. A szovjet kereskedelem és a begyűjtés a város és a falu áruforgalmának két oldala. Csak e két áruforgalmi forma egysége biztosítja a szocialista termelés két szektorának zavartalan termékcseréjét.

A szocialista termelés két szektora közt kialakult árukapcsolatok leghaladóbb formája a termelési szerződések alapján fejlődött ki. A termelési szerződések rendszere azért oly

fontos, mert lehetővé teszi, hogy az állam tervezhesse a mezőgazdasági termelést, tervszerűen megszervezhessen a kolhoztermékek és az iparcikkek cseréjét.

A közvetlen feladat ma nem a termékcserére való áttérés, hanem az állami ipar és a kolhoz-mezőgazdaság árukapcsolatainak fejlesztése és tökéletesítése.

A szocialista gazdaság két szektora közt kialakult gazdasági kapcsolatok bonyolultsága és sokoldalúsága miatt e kapcsolatok formái is sokfélék. De minden forma célja: a munkás-paraszt szövetség erősítése, az egész szocialista termelés fokozása és tökéletesítése a társadalom állandóan növekvő szükségleteinek kielégítése végett. Ezért a két szektor gazdasági kapcsolatainak mindenképp való fejlesztése a kommunizmus fölépítésének egyik legdöntőbb feltétele.

★

N. Nyekraszovnak A szocialista termelés legfejlettebb technikájáról írt cikke a szocializmus gazdasági alaptörvénye megvalósításának legfontosabb eszközével foglalkozik.

A szocialista társadalomban az új termelőviszonyok a történelemben először teremtették meg a termelőerők tervszerű és általános fejlődésének feltételeit. A szocialista termelőmódban objektív szükségszerűséggé vált a legfejlettebb technika alkalmazása, mert ez a szocializmusban a termelés fejlődésének elengedhetetlen feltétele.

Mit jelent a szocialista termelés legfejlettebb technikája? Jelenti az emberi munkát megkönnyítő új és legújabb, műszakilag szüntelenül tökéletesített munkaeszközök, gépek tervszerű alkalmazását, az élenjáró tudomány eredményeit hasznosító, gazdaságilag hatékony új műszaki eljárások, technológiai folyamatok, vállalati szervezési módszerek alkalmazását. A legfejlettebb termelési technika meghatározza a népgazdaság műszaki fejlődésének irányát, a

munkatermelékenység szakadatlan emelkedését, közvetlenül hat a munkássztály kulturális és műszaki színvonalának emelkedésére, lehetővé teszi a természeti törvények maximális megismerését és felhasználását az egész társadalom javára.

A szocialista gazdaság technikája tervszerűen fejlődik. Az új technika tervszerű elterjesztése valamennyi népgazdasági ágban, valamint a tudományos kutatómunkák és a műszaki intézkedések tervezése nagyon kedvező feltételeket teremt az új technika alkalmazására és a műszaki alapnak népgazdasági méretekben történő leghatékonyabb kihasználására. Ezek a feltételek csak a szocializmusban valósulhatnak meg.

A szűken értelmezett műszaki haladáson, a termelőfolyamatok komplex gépesítésén, automatizálásán, villamosításán, kemizálásán stb. kívül a legfejlettebb technika fogalmába tartoznak a termelékenység módszerei is. A szocialista termelőmód új vállalati szervezési elveket és módszereket, új, tökéletesebb termelékenység szervezési módszereket alakít ki.

A szocialista vállalatok tudományos szervezésének alapelvei a következők: a) a munka tartalmának, jellegének és formáinak megváltoztatása az új technika meghonosításának megfelelően; b) maximális időtakarékoság, a termelőfolyamatok meggyorsítása a legtermelékenyebb munkaeszközök alkalmazása és a szocialista munkaverseny kibontakozása alapján; c) az élenjáró technika alkalmazása révén a legnagyobb takarékoság a termelés összes anyagi forrásaival; d) a szocialista vállalatok tartós és állandó jövedelmezősége magasabb formájának elérése.

A szocialista termelés legfejlettebb technikája a tudomány, a technika és a termelés egységén, komplex fejlődésén alapszik. A termelés felhasználja a tudományos eredményeket, de egyszersmind hat is a tudomány fejlődésére, mert egyrészt mind bonyolultabb új feladatok megoldására

készíti a tudományok művelőit, másrészt anyagokat ad a tudományos kutatásnak.

A szocialista termelés fejlődésének alapjául szolgáló legfejlettebb technika tehát olyan komplexum, amely magában foglalja a termelés anyagi és műszaki alapját, az egész termelés és az egyes termelési egységek szervezési módszereit, a tudományos kutatás szervezési elveit. A gyors műszaki haladás alapján szüntelenül tökéletesedik az anyagi és műszaki alap meg a termelékenység, s mind nagyobb távlatok nyílnak a tudomány fejlődése előtt. A szovjet népgazdaság a legújabb technika kiterjedt alkalmazása révén oldja meg hatalmas feladatait.

★

A. Merzlov és A. Tyerjajeva cikkének címe: **A lentermelő kolhozok gazdasági föllendítésének néhány kérdése.** A cikk a cskalovi kerület lentermelő kolhozainak gazdálkodásával foglalkozik. Utal a lentermelés és az állattenyésztés szoros kapcsolataira, s elemzi a lentermelés fejlesztésének hatalmas tartalékait.

P. Prozorov, a kirovi terület Vörös Október kolhozának elnöke **A Vörös Október kolhoz közös gazdasága** címmel ismerteti ennek a 30 éve megalakult kolhoznak munkamódszereit és közös gazdasága fejlesztésében elért nagy sikereit.

V. Ljubimova **Franciaország biztonságának kérdése** című cikkében elemzi, mennyire károsan hat Franciaország biztonsága, nemzeti függetlensége és gazdasági önállósága szempontjából részvétele az Európai Szén- és Acélszövetségben, az amerikai parancsra folytatott fegyverkezési hajsza, az amerikai befolyás és közvetlen beavatkozás erősödése, valamint a német militarizmus újjáélesztése.

Ugyancsak ez a szám közli A. Szazanovnak **A szocializmusbeli gazdasági törvények keletkezésének kérdéséhez** című cikkét, amely az

Anyag- és Adatszolgáltatás egyik legközelebbi számában magyarul is megjelenik.

★

A **Szemle** rovat két cikke két latin-amerikai ország, Guatemala és Brit-Guyana helyzetével foglalkozik.

G. Tyihonov Guatemala népének harca a nemzeti függetlenségért címmel írt cikket.

Az Egyesült Államok monopóliumai teljesen kiszorították Guatemala-lából versenytársait, s gyarmatukká változtatták ezt az országot. Guatemala egész gazdasági élete a United Fruit, az International Railways of Central America és az Empress Electric de Guatemala uralma alá került.

A United Fruit tulajdonában vannak az ország legnagyobb földjei; ez a trópszt monopolizálja a banán-, a kávé- és a cukornádtermelést, de megkaparintotta a vasúti és a tengeri közlekedés, valamint a külkereskedelem jórésztét is.

Az International Railways of Central America is igen fontos szerepet játszik az ország gazdasági életében. Ellenőrzi a legtöbb vasútvonalat, s hatalmas profitokat harácsol össze a világ legdrágább vasúti tarifájának megállapítása révén.

Az amerikai monopóliumok uralmának következtében a mezőgazdaság monokultúrás jellegű, az ipar teljesen fejletlen, a dolgozó nép a legnagyobb nyomorba süllyedt.

Guatemala népe nem nyugszik bele félgymati sorsába. A Guatemalai Munkapárt vezetésével egyre erősödik a néptömegek harca az idegen monopóliumok és a nagy földbirtokok ellen, a nemzeti függetlenségért és a demokráciáért. Az 1950. évi választásokon a demokratikus erők hatalmas győzelmet arattak. Az új parlament több határozatot hozott az amerikai monopóliumok uralmának korlátozására. 1952 június 17-én elfogadta a földreformtörvényt, amely erősen korlátozza a United Fruit és

a földbirtokosok uralmát. A törvény szerint az összes elhagyott és bérbeadott földeket, valamint az állami földeket szétosztják a mezőgazdasági munkások, meg a törpebirtokos parasztok közt.

A földreform végrehajtására 986 helyi agrárbizottság alakult, kb. 4000 paraszttal. E bizottságok irányításával 1953 végéig 150 000 hektárt sajtóítottak ki.

Az események megmutatják, hogy elmúlt az az idő, amikor az Egyesült Államok imperialistái teljesen ellenőrizhették a latinamerikai országok politikáját. Ma Guatemalában a néptömegek aktívan résztvesznek az ország politikai életében, s harcolnak az idegen betolakodók, valamint a helyi zsarnokok ellen.

★

J. Kovrov Az angol gyarmatosítók önkénye Brit-Guyanában címmel ismerteti Brit-Guyana politikai és gazdasági helyzetét.

Brit-Guyana 1814 óta angol gyarmat. Mezőgazdasága erősen monokultúrás jellegű: a legfontosabb mezőgazdasági termék a cukornád. Az ország természeti kincsekben (főleg bauxitban, aranyban és különféle drágakövekben) gazdag, de iparilag fejletlen.

A mezőgazdasági termelés és a cukoripar angol monopólium. Az ásványi kincseket főleg az amerikai tőke aknázza ki.

Az ország népe nagy nyomorban és teljes politikai jogfosztottságban él. Brit-Guyanában a második világháború után megerősödött a nemzeti felszabadító mozgalom. 1950-ben megalakult Brit-Guyana nemzeti haladó pártja. Ez a párt vezeti az ország nemzeti felszabadításáért vívott harcot, amelynek egyik jelentős sikere volt, hogy Brit-Guyana 1953-ban új, demokratikus alkotmányt kapott.

Az alkotmány biztosította jogok alapján 1953 április elején országos választások voltak. A szabad, független Guyanáért harcoló nemzeti haladó

párt döntő győzelmet aratott, új kormányt alakított, s megkezdte választási programja végrehajtását.

Minderre feleletként az angol kormány 1953 októberében csapatokat küldött Brit-Guyanába, rendkívüli állapotot hirdetett ki, felfüggesztette az alkotmányt, elmozdította a törvényes kormányt, s több tagját letartóztatta.

Brit-Guyana népét mélyen felháborította az angol gyarmatosítók önkénye. Hiába fokozzák a gyarmato-

sítók terrorjukat, hiába üldözik minden haladó személyiséget, a világ demokratikus közvéleménye által támogatott guyanai nép tovább harcol az önkényuralom ellen.

★

A Szemle rovat **A tőkésországok gazdasági helyzetének rosszabbodása 1954 elején** címmel konjunktúra-szemlét közöl a tőkésországok háborúutáni gazdasági helyzetének alakulásáról.

I. A közeledő gazdasági válság tünetei a tőkésországokban

Egyesült Államok:

A Federal Reserve Board hivatalos adatai szerint az Egyesült Álla-

mok ipari termelése az 1953 júliusi maximum után 1954 február közepéig mintegy 10 százalékkal csökkent.

Az Egyesült Államok ipari termelésének csökkenése 1953-ban

(1947–1949 = 100)

	Január	Február	Március	Április	Május	Június	Július	Augusztus	Szeptemb.	Október	November	December
Általános index	134	134	135	136	137	136	137	136	133	132	129	127
Feldolgozó ipar	136	136	137	138	139	138	139	138	135	134	131	129
Ebben:												
Kohászat	135	137	136	136	139	137	136	137	130	128	122	115
Gépipar	164	163	163	164	162	161	164	165	161	159	153	147
Szállítóberendezések gyártása	191	191	190	190	192	188	196	191	186	189	178	181
Textilipar	103	106	108	109	113	111	108	114	100	98	95	91

Forrás: Survey of Current Business. 1954 február.

A termelés leginkább a fogyasztási cikkeket és a tartós használati cikkeket gyártó iparágakban csökkent. Nagyon hanyatlott a vaskohászati termelés is (1953 március és december közt 22 százalékkal). Növekszik a csődök száma.

A válság egyik legfőbb mutatója az árukészletek felhalmozódása az iparvállalatokban és a kereskedelmi hálózatban; ez mind nagyobb elhelyezési nehézségekre mutat.

Az Egyesült Államok árukészleteinek növekedése

(Évvégi készletek, millárd dollárban)

1950	1951	1952	1953
64,7	75,3	77,1	81,0

Forrás: Survey of Current Business. 1954 január. Industrial Survey 1954 február.

Az Egyesült Államok feldolgozó ipara megrendeléseinek összege 1952 december és 1954 január közt 24 százalékkal csökkent.

Az elhelyezési nehézségek láttán az amerikai tőkések növelik a hitelre és a részletre történő árueladásokat. De a fogyasztói hitel csak súlyosbítja a fogyasztók helyzetét: legnagyobb részük előbb-utóbb kénytelen vissza-

adni a hitelbe vásárolt árut, s elveszti a korábban kifizetett részlet-összegeket is. Mindez további árufelhalmozódásra vezet.

Anglia hivatalos ipari termelési indexei azt mutatják, hogy az ország ipari termelése 1953-ban 1952-höz képest némileg emelkedett, de erős ingadozásokkal:

Anglia ipari termelési indexei

(1948 = 100)

1952 I. negyed	120	1953 I. negyed	121
II. „	113	II. „	120
III. „	105	III. „	114
IV. „	118	IV. „	127

Forrás: Monthly Digest of Statistics. 1954 január.

Az ipari termelés főleg a hadiipar és a vele kapcsolatos nehézipari ágak jelentős termelésnövekedésének eredményeképp emelkedett. Jellemző, hogy az általános termelési index növekedése ellenére sok fontos iparágban (például a hajóiparban és a gépgyártásban) tavaly erősen csökkentek a rendelések, több iparág (a szénbányászat, az élelmiszeripar stb.) termelése pedig egyhelyben topog. A nagykereskedelmi árak csökkenő irányzata is a túltermelési válság érlelődésére vall.

Franciaország gazdasági helyzete állandóan rosszabbodik. A hadiipari termelés növekedése Franciaországban sem képes ellensúlyozni a polgári ipar termelésének csökkenését. 1953-ban az egész ipari termelés terjedelme 4 százalékkal csökkent 1952-höz képest.

A francia vaskohászat pang, megrendelések csökkennek, különösen az Európai Szén- és Acélszövetség tagjainak adózó konkurrenciaharca miatt. A francia autó- és repülőgépipar nehézségei is növekszenek.

Franciaország ipari termelési indexei

(1938 = 100)

	1952	1953	Változás százalékban
Általános index (az építőipar nélkül)	145	140	- 3,5
Ásványolajtermékek termelése	329	347	+ 5
Vaskohászat	175	159	- 9
Fémfeldolgozó ipar	173	157	- 9
Vegyipar	146	153	+ 5
Bőripar	64	58	- 9

Forrás: Bulletin Mensuel de Statistique. 1954. 2. sz.

Nyugat-Németország ipari termelése a hadiipari és az exportiparágak erőltetett fejlesztése következtében emelkedett. 1953-ban befejeződött a nyugatnémet szén-, kohászati és vegyipar helyreállítása. Több iparág, például az autóipar Nyugat-Németország fokozódó tőkés világgiazi terjeszkedése eredményeképp fejlődésnek indult.

Az ipar fejlődése 1953-ban meglassúbbodott. A gépgyártás termelése például már tavaly visszaesett, s ez kedvezőtlenül hatott a kohászatra is.

A fogyasztási cikkgyártó iparágak az egész háborúutáni időszakban alacsony színvonalon dolgoznak. A koreai háború befejezése után 1945 óta először csökkentek a nagykereskedelmi árak (4 százalékkal).

II. A haditermelés és a fegyverkezési kiadások a tőkésországokban

A katonai megrendelések és vásárlások aránya az Egyesült Államok termelésében 1939 és 1953 közt megítészereződött. Hivatalos adatok sze-

rint Anglia és Franciaország katonai kiadásai elérik nemzeti jövedelmüknek mintegy 15 százalékát.

Az Atlanti Szövetségben részvevő országok közvetlen katonai kiadásai
(millió dollárban)

Országok	1949	1950	1951	1952	1953
Egyesült Államok	13 300	14 300	33 216	47 671	51 860
Nagy-Britannia	2 181	2 377	3 218	4 377	4 957
Franciaország	1 370	1 599	2 517	3 706*	4 086*
Kanada	338	450	1 159	1 917	2 171
Olaszország	482	565	731	842	835
Belgium	153	165	268	401	450
Hollandia	179	237	279	330	417
Törökország	258	248	273	307	386
Görögország	109	131	222	164	221
Norvégia	52	50	80	116	159
Dánia	52	52	69	98	156
Portugália	50	53	54	58	76
Luxemburg	2	3	5	9	11
<i>Az Atlanti Szövetségben részvevő európai országok összes kiadásai</i>	<i>4 831</i>	<i>5 413</i>	<i>7 605</i>	<i>10 326</i>	<i>11 643</i>
<i>Az Atlanti Szövetségben részvevő országok összes kiadásai</i>	<i>18 503</i>	<i>20 208</i>	<i>42 041</i>	<i>59 812</i>	<i>65 475</i>

Forrás: Economist, 1953. XII. 19. 865. old.

*Az Egyesült Államoktól 1952-ben kapott 60 millió és 1953-ban kapott 117 millió dollár segéllyel együtt.

III. Az agrárválság növekedése a tőkésországokban

1953-ban kiélesedett az agrárválság a legnagyobb gabonaexportáló országokban, növekedett a túltermelés egyes nyugateurópai országok legfontosabb mezőgazdasági termelőágai-ban, tovább hanyatlott a mezőgazdasági termelés a gyarmati és a függő agrárországokban.

A mezőgazdasági termékeket exportáló tőkésországokban tavaly hatalmas átmenő készletek halmozódtak fel. A viszonylag jó termés még az importáló országokat is exportáló országokká tette. Ezért növekszenek az

elhelyezési nehézségek és az exportőrök egymásközi, illetve az exportőrök és az importőrök ellentétei. Az Egyesült Államok hírhedt „segély”-politikája és a mezőgazdasági „termékközlőségek” kivitele végett megvalósított dömpingje még jobban megnehezíti a helyzetet.

Az Egyesült Államok búzakisvitele erősen megcsappant. Részesedése a négy fő gabonaexportáló ország kivitelében az 1951/52. évi 49 százalékról 1952/53-ban 37 százalékra csökkent.

Búza- és lisztkivitel

(ezer tonnában)

	1952 aug. 1953 jan.	1953 aug. 1954 jan.
Ausztrália	1010	920
Kanada	5190	3811
Egyesült Államok	4577	2355
összesen: 10777		7086

A tőkésországokban gyapottúltermelés is megfigyelhető, bár a vetésterület és a termés általában csökkent, 1952—1953-ban a gyapotterme-

lés jelentősen túlszárnyalta a gyapotfogyasztást. A gyapotkészletek emelkedtek, s a legtöbb ország gyapotkivitele megcsappant.

Gyapotkivitel

(1000 tonnában)

	1951/52	1952/53
Valamennyi tőkésország	2411	2252
Ebben:		
Az Egyesült Államok	1198	684

1953/54-ben a gyapotvetésterület további csökkenése várható.

A növekvő agrárválság egyik jele, hogy a mezőgazdasági termékek nagykereskedelmi ára csökken, de a kiskereskedelmi árak a monopóliu-

mok mesterkedéseinek hatására emelkednek. Persze ennek következtében megcsappan a lakosság fizetőképese kereslete, és mind nagyobb termékkészletek maradnak eladatlanul.

IV. A tőkésországok külkereskedelme

A tőkésországok külkereskedelme a legutóbbi években egyhelyben topog. A tőkésországok változatlan áron számított külkereskedelmi for-

galma 1951-ben érte el csúcspontját, de akkor is 7 százalékkal alatta maradt az 1929. évi színvonalnak.

Az Egyesült Államok exportja

1952-ben körülbelül az 1951. évi színvonalon volt, 1953-ban pedig a hatalmas hadiszállítások miatt 3 százalékkal emelkedett. Az amerikai monopó-

liumok exportjának viszonylag magas színvonala elsősorban a katonai szállítások erőltetésével magyarázható.

Az Egyesült Államok katonai szállításai külföldi országoknak

(millió dollárban)

1947	1948	1950	1951	1952	1953*
127	316	632	1552	2600	4200

* 11 hónap adatai alapján.

Forrás: Foreign Trade Statistics. Notes, September 1950; United States Exports of Domestic and Foreign Merchandise, Commodity by Country of Destination, 1948; Summary of Foreign Commerce of the United States, January — December 1948, 1949, 1950; Foreign Commerce Weekly, 1950—1954.

Az Egyesült Államok Nyugat-Európába irányuló exportjának több mint fele hadianyag, hadfelszerelés és hadiüzemi berendezés.

A nyugateurópai országok 1953. évi exportja kisebb ingadozásokkal az előző évi színvonalon mozgott.

A tőkésországok exportja

(milliárd dollárban)

	1952				1953			
	I. n. é.	II. n. é.	III. n. é.	IV. n. é.	I. n. é.	II. n. é.	III. n. é.	IV. n. é.
Valamennyi ország:	19 100	18 100	16 800	18 700	17 800	18 600	17 800	—
Ebben:								
Egyesült Államok ...	4 015	3 993	3 342	3 796	3 876	4 217	3 768	3 839
Anglia	2 187	1 862	1 712	1 869	1 835	1 832	1 850	2 010
Franciaország	1 050	1 024	910	1 064	1 000	1 055	867	1 098
Olaszország	374	334	309	366	342	353	363	410
Nyugat-Németország.	947	977	1 018	1 096	947	1 076	1 090	1 300
Japán	360	330	290	300	280	324	317	320

Forrás: OEEC. Statistical Bulletin, Foreign Trade, February 1954; International Financial Statistics, February 1954; Survey of Current Business, December 1953; Monthly Bulletin of Statistics, February 1954.

Az Egyesült Államok monopoltőkének a tőkés világpiac osztatlan uralmaért vívott harca a többi tőkésország növekvő ellenállásába ütközik.

A tőkés világpiac áruehelyezési

nehézségei arra serkentenek mind több üzletembert, hogy törekedjék külkereskedelmi kapcsolatok kiépítésére a szocialista világpiac országaival.

V. Az állami pénzügyek ziláltsága és infláció a tőkésországokban

A monopóliumok hajszája a maximális profit után, a gazdasági élet militarizálása és a fegyverkezési verseny szétzilálja a tőkésországok állami pénzügyeit. A költségvetési kiadások zöme fegyverkezési célokat szolgál. A fegyverkezési kiadások a dolgozó tömegek mérhetetlen megadóztatásával sem fedezhetők, ezért

a tőkésállamok költségvetése állandóan deficit.

A költségvetési deficit növekedése arra kényszeríti a tőkésországok kormányait, hogy valamilyen formában az inflációs papírpénzkibocsátás útjára lépjenek. A forgalomban lévő papírpénzmennyiségen kívül növekszenek a bankfolyószámlákon lévő összegek is.

A forgalomban lévő pénzmennyiség növekedése

(1949 december = 100)

	1952 június	1953 június
Egyesült Államok	109	112
Anglia	97	101
Nyugat-Németország	137	154
Franciaország	142	159
Olaszország	131	145
Japán	150	178
Ausztrália	128	143

Forrás: International Financial Statistics. 1953 október

A bankbetétek növekedése

(látra szóló betétek)

	1952 június	1953 június
Egyesült Államok (milliárd dollár)	94,8	97,2
Anglia (milliárd font)	3,66	3,76
Franciaország (milliárd frank)	1898	2165
Nyugat-Németország (milliárd márka)	9,46	10,57
Olaszország (milliárd lira)	1755	2022
Japán (milliárd yen)	587	723
Kanada (milliárd kanadai dollár)	3563	3836

Forrás: International Financial Statistics 1953 október.

VI. A monopóliumok maximális profitja

A tőkésországok hadiinflációs konjunktúrája a monopóliumok profit-

jainak további növekedését eredményezte.

Az Egyesült Államok részvénytársaságainak profitja

(adók levonása nélkül, milliárd dollárban)

1949	1950	1951	1952	1952*			1953*		
				I.	II.	III.	I.	II.	III.
n e g y e d é v									
27.1	41.0	43.7	39.2	40.4	38.4	38.0	44.6	45.9	46.9

Forrás: The Handbook of Basic Economic Statistics. October 1953. Survey of Current Business. January 1954.

* Az egész évre kivetítve.

VII. A dolgozók helyzetének rosszabbodása a tőkésországokban

A maximális profitért folytatott hajszában a monopoltőke fokozza támadásait a munkások és a parasztok életszínvonalára ellen. Ennek következtében fokozódik a dolgozók abszolút és relatív elnyomódása.

Az Egyesült Államokban a monopóliumok tovább emelik a közszükségleti cikkek kiskereskedelmi árát. 1950 második és 1953 első felébe közt 13 százalékkal növekedtek az amerikai dolgozók létfenntartási költségei. 1953 második felében fokozódott a munkanélküliség. A hivatalos adatok szerint 1954 márciusában 4 millió volt a teljes munkanélküliek száma. Különösen nagy a munkanélküliség a feldolgozóiparban. A részleges munkanélküliek száma is növekszik.

Az agrárválság erősödése következtében a farmerek helyzete is rosszabbodik. Növekszenek a termelési költségek, a csökkenő árak miatt megcsappan a tiszta jövedelem, s ezért fokozódik a farmerek eladósodása.

Az Egyesült Államok farmereinek eladósodása

(milliárd dollárban)

	1947	1952	1953
Termelési költségek ...	17,3	23,8	—
Tiszta jövedelem.....	17,8	14,3	12,5
Adósságok	8,3	13,6	15,9

Forrás: Marketing and Transportation Situation, 1953. V. 11.

Angliában is egyre jobban elmarad a munkabér a drágaság növekedésé-

től. A kiskereskedelmi árszínvonal 1947 júniusa és 1953 októbere közt 40 százalékkal emelkedett.

Franciaországban a létfenntartási költségindex a következőképp alakult: (1938 = 100).

1952 június	3418
1953 június	3558
1953 december	3606

Az élet 1951 óta 15 százalékkal megdrágult. A francia kormány ennek ellenére is kitart a bérbefagyasztás politikája mellett.

Franciaországban is fokozódik a munkanélküliség. A munkanélküli segélyben részesülők száma 1953 III. negyedében 59 százalékkal növekedett. 1952 megfelelő időszakához képest.

Nyugat-Németországban még a legjobban fizetett munkások bére is csak egy négytagú család létminimumának 75 százaléka. A munkások 70 százaléka nem keresi meg a létminimumot. A munkanélküliek száma eléri a 4 milliót.

A dolgozók életszínvonalára ellen elkövetett támadások hatására fokozódik a munkásság ellenállása. 1953-ban a legtöbb tőkésországban hatalmas sztrájkok voltak.

★

A Kritika és Könyvismertetés rovatban Sz. Sztrumilin akadémikus értékeli L. Sztarodubszkij A burzsoá Lettország iparának hanyatlása és A burzsoá Lettország statisztikája a reakció szolgálatában című műveit.

A szerző leleplezi a burzsoá Lettország „hatalmas iparosításának” és „gazdasági élete virágzásának” legendáját. Összehasonlítja a burzsoá Lettország iparosítási adatait a forradalmi Oroszországtól való elszakítottak 20 éve és az 1946–1950. évi ötéves terv ideje alatt. A könyvek, kisebb hibáik ellenére, értékes munkák.

D. Zorina Ki és hogyan irányítja a brit szakszervezeteket című cikkében ismerteti *Joseph Goldstein The Go-*

vernment of British Trade Unions című Londonban megjelent könyvét.

A könyv szerzője amerikai, aki azért utazott Angliába, hogy tanulmányozza, megvalósítják-e az angol Trade Unionokban a demokratikus vezetési módszereket. A szerző leleplezi a szakszervezeti vezetők visszaéléseit, az angol szakszervezetekben meghonosított egész választási és vezetési rendszer mélyen antidemokratikus voltát.

H. R.-né

A Planovoje Hozjajszto 1954. évi 1. és 2. számából

A népgazdaság fejlesztése során egyik legégetőbb feladatunk, hogy a lakosságnak legyen bőségesen élelmiszere, a könnyűiparnak pedig nyersanyaga. E feladat megoldása megköveteli a mezőgazdasági termelés hatalmasarányú növelését. Ebben a vonatkozásban ma különösen időszorúak a szocialista mezőgazdaság újratermelésének kérdései. *J. Szolertjinszkaja A szocialista mezőgazdaság bővített újratermelése* című cikke ezeket a problémákat fejtegeti.

A szocialista mezőgazdaság újratermelése a szocialista újratermelés általános törvényeitől függ, de a szocializmusban is érvényes az a tétel, hogy a mezőgazdaság nem ugyanolyan törvényszerűségek szerint fejlődik, mint az ipar. A Szovjetunióban a mezőgazdaság rendszeres bővített újratermelésének feltételeit a mezőgazdaság kollektivizálása, a szocialista mezőgazdasági nagyüzemek rendszerének kialakítása teremtette meg. A kolhozrendszer győzelmének eredményeként 25 millió kisparszti gazdaság helyébe 4700 szovhoz és 94 000 kolhoz lépett; ezeket 8950 gépállomás szolgálja ki. A mezőgazdaság átszervezésekor a város és a falu gazdasági kapcsolatai rendkívül megnövekedtek, s elvileg új alapokra helyeződtek; ezek a kapcsolatok első-

sorban szocialista jellegű, koncentrált nagyvállalatok gazdasági kapcsolatai.

A mezőgazdaság bővített újratermelése feltételezi a szocialista város és a szocialista falu tevékenységének kölcsönös kicserélését, mivel a nagyüzemi szocialista mezőgazdaság sok városi eredetű termelőeszközt (gépet, műtrágyát stb.) használ. Tehát a városi dolgozók munkája közvetve résztvesz a mezőgazdasági termékek termelésében. Az ipar és a mezőgazdaság fejlődése közt szigorú arányosságnak kell lennie, hogy az újratermelés a népgazdaság egész területén szabályszerű mederben folyjék. A szocialista gazdaság lényegéhez tartozik a tervszerűség. Ez azonban nem zárja ki azt a lehetőséget, hogy a szocialista gazdaság egyes ágai ideiglenesen elmaradjanak a társadalom növekvő szükségleteitől. A párt és a kormány szeptemberi határozatai éppen ilyen, a mezőgazdaság és elsősorban az állattenyésztés területén mutakozó ideiglenes elmaradás megszüntetését irányozzák elő.

Az iparosítás, a nehézipar gyors megteremtése, a termelőeszköztermelés példátlanul gyors fejlesztése a népgazdaság óriási erőforrásait köztötte le. Lehetetlen volt, hogy egyidejűleg a mezőgazdaság és a könnyűipar is rohamosan fejlődjék. De az

iparosítás megteremtette a feltételeket, hogy a fejlett termelőszéktér-
melés alapján a mezőgazdaság és a
könnyűipar fejlődése is meggyorsul-
jon. A szovjet mezőgazdaság gépesi-
tésének színvonala jóval felülmúlja
valamennyi más ország mezőgazda-
ságának gépesítését. De még ez a
színvonal sem felel meg a szocialista
mezőgazdaság bővített újratermelé-
sével szemben támasztott követelmé-
nyeknek.

A központi bizottság szeptemberi
ülése a mezőgazdasági gépesítés kö-
vetkező fogyatékoságaira hívta fel a
figyelmet:

nem használjuk ki eléggé a gépi
technikát, kicsi a traktorok és a
kombájnok műszakonkénti teljesít-
ménye, sok a gépállás, ezért a mező-
gazdasági munkák lebonyolítása el-
húzódik, a termés pedig csökken;

a gabona-, a gyapot- és a cukor-
répatermelés fejlett gépesítésétől
messze elmarad az állattenyésztés, a

burgonya-, a zöldség-, a len- stb. ter-
melés gépesítése;

még nem oldottuk meg azt a fel-
adatot, hogy a tájegységek külön-
böző természeti és gazdasági feltéte-
leinek figyelembevételével kialakí-
tott géprendszerekkel valósítsuk meg
a növénytermelés komplex gépesíté-
sét.

Nagyrészt ezek a körülmények
okozzák egyes mezőgazdasági ágak
feltűnő elmaradását.

A nehéz és a munkaigényes mező-
gazdasági munkák következetes és
komplex gépesítése új géptípusok
kialakítását és gyártását követeli
meg minden mezőgazdasági ág, de
legfőképpen az állattenyésztés szá-
mára. A minisztertanács és a köz-
ponti bizottság határozata szerint az
állattenyésztési munkák gépesítése a
kolhozokban így alakul (az egyes
munkák terjedelmének százaléká-
ban):

	1954	1955
Szénakaszálás, -gyűjtés és -boglyázás	65	80
Asztagbarakás	50	65
Szilózás	65	75
Silónövények és gyökzömők vetése	75	95
Szalagyűjtés és -kaszálás	50	70

Az állattenyésztés gépesítése főként
a villamosítás alapján történik. A
szocialista ipar a mezőgazdaság gé-

pesítésének elősegítésére a követke-
zőkkel látja el a mezőgazdaságot:

	Mértékegység	1954	1955
Erőgépek			
Villamosmotor 10 kw teljesítményig	1000 darab	80,0	131,0
Szélmotor	1000 darab	5,1	7,7
Gőzgép	1000 darab	0,5	1,0
Munkagépek			
Fejógép	1000 darab	7,5	15,0
Takarmánytűllesztő	1000 darab	37,0	41,5
Függőpálya	1000 készlet	8,2	16,5

A rohamos gépesítés és villamosítás valósággal forradalmasítja a zöldségtermelést is. A következő ada-

tok az egyes munkák terjedelmének százalékában mutatják a gépesítés fokozódását:

A munkák gépesítése	1954		1955	
	a kolhozokban	a szovhozokban	a kolhozokban	a szovhozokban
A burgonyatermelésben				
Ültetés	45	80	80—90	95
Kapálás és töltés	65	90	80—90	95
Betakarítás	40	80	80—90	95
A zöldségtermelésben				
Vetés	50	80	80—90	95
Palántázás	35	80	70—80	95
Kapálás	70	85	80—90	95

A mezőgazdaság gépesítése nemcsak megkönnyíti és megtakarítja a munkát, hanem megteremti a mezőgazdasági tudományok alkalmazásának technikai feltételeit is.

Az újratermelés egyik legfontosabb problémája a munkaerő bővített újratermelése. E kérdés a mezőgazdaság sajátosságai miatt másjellegű, mint az ipari munkaerőprobléma. A nagyüzemű, gépesített mezőgazdaság sokrétű, magasfokú tudást kíván. Megköveteli az agrobiológia, az agronómia, az agrokémia, a zootechnika, a genetika stb. ismeretét, sőt az illető mezőgazdasági ág technikai vonatkozásainak mélyreható ismeretét is.

A mezőgazdaság bővített újratermelése a szocialista termelőviszonyok bővített újratermelését, a szocialista tulajdon erősítését jelenti. A szocialista tulajdon erősítésének állandó és legfontosabb forrása a szocialista felhalmozás, amely a mezőgazdaságban sajátosan történik, mivel ugyanabban a termelési folyamatban a szocialista tulajdon két formája egyesül: az állami (gépállomás) és a szövetkezeti (kolhoz) tulajdon. A kolhozparasztok munkája a gépállomási technika

alapján válik olyan termelékennyé, hogy biztosítja a tiszta jövedelem növekedését a mezőgazdaságban. Ez a forrása a kolhoztagok növekvő jövedelmének, a kolhozvagyon gyarapításának és az állami költségvetés közvetítésével az állami mezőgazdasági beruházások (gépállomások létesítése és fejlesztése stb.) egyrésztének. A háború után a szocialista tulajdon megerősítéséhez a szocialista felhalmozáson kívül nagyban hozzájárult a kolhozok egyesítése is; ennek eredményeképpen bővültek a kolhozsoporttulajdon keretei.

A szocialista mezőgazdaság a bővített újratermelés törvényei szerint fejlődik, s noha még sok nehézséggel küzd, csak két-három év kérdése, hogy újabb föllendülése a lakosságnak élelmiszerbőséget, a könnyű- és az élelmiszeriparnak pedig nyersanyagbőséget teremtsen.

★

A lakosság jobb ellátása nemcsak a mezőgazdaság föllendítését követeli. A helyiipari vállalatoknak és a kisipari termelőszövetkezeteknek is feladatuk, hogy kiterjesszék a közfo-

gyasztási cikkek körét, s megjavítsák minőségüket. Ezekkel a problémákkal foglalkozik V. Macsihn cikke **A közfogyasztási cikkek termelésének fejlesztése a helyiipari vállalatokban és a kisipari szövetkezetekben.**

A párt és a kormány rámutatott a helyi és a szövetkezeti ipar munkájában tapasztalható súlyos hibákra, kifogásolta például, hogy egyes fogyasztási cikkek (fém-, porcelán- és kőedények, bútorok, vaságyak, hangszerek, háztartási készülékek, mégpedig hűtőszekrények, mosógépek, porszívók stb.) gyártása elmarad a szükségletek növekedésétől. Nem használják ki mindenütt a meglévő termelőkapacitást, nem fejlesztik a nyersanyagbázist, a forgalomba bocsátott cikkek gyakran gyöngye minőségűek, s a választék nem elég nagy.

A minisztertanács és a központi bizottság meghagyta, hogy a helyi és a szövetkezeti ipar dolgozói két-három év alatt szüntessék meg ezeket a hibákat. A helyi és a szövetkezeti iparnak minden feltétele megvan, hogy az állami nagyiparral együtt megoldja a ráháruló feladatokat. Az OSZFSZK helyi és szövetkezeti ipara például körülbelül 15 000 iparvállalatot egyesít, s 1,7 millió embert foglalkoztat. Ezek a vállalatok termelési szervezetüket illetően már messze túljutottak a kézműipar színvonalán; tízezrekre rúg az általuk gyártott közfogyasztási cikkek száma; termelésük terjedelme 1953-ban az 1940. évinek 2,3-szerese, az 1950. évinek 1,5-szerese volt. De gépesítésük hiányos.

A helyi és a szövetkezeti iparban a termelés fokozásának legfontosabb tartaléka a gépesítés. Évételt első-sorban fejleszteni kell a helyi és a szövetkezeti ipar keretébe tartozó gépgyártást. Az OSZFSZK Helyi- és Tüzelőanyagipari Minisztériuma jelentős eredményeket ért el saját gépgyártó bázisának megteremtésében. Vállalatai jelenleg 6000-féle fémforgácsoló, famegmunkáló, kovácsoló-sajtológépet, lokomobilt stb. gyárta-

nak. Ez a gépgyártó bázis azonban nem tudja kielégíteni az egész helyi és szövetkezeti ipar szükségletét. A szövetségi iparvállalatok kötelessége, hogy megkönnyítsék a helyi és a szövetkezeti ipar műszaki átállítását, főként termelőberendezések gyártásával és szállításával, valamint új gyártástechnológia kialakításával.

A párt és a kormány nagyoösszegű beruházásokkal s fontos intézkedésekkel segíti elő a helyi és a szövetkezeti iparban a közfogyasztási cikkek termelésének további föllendülését. A helyi és a köztársasági szövetszervek a tervezett beruházásokon kívül a felügyeletük alá tartozó ipar felhalmozásának 60 százalékát is a helyi és a szövetkezeti ipar bővítésére fordíthatják. Ez a rendelkezés a helyi és a szövetkezeti ipar fejlődésének nagyjelentőségű pótlólagos forrást biztosít, s módot ad arra is, hogy a szövetségi köztársaságok minisztertanácsa a köztársaságban újra elossza a helyiipari vállalatok felhalmozásának 60 százalékát. Így helyesebb, egyenletesebb lesz a helyiipar megoszlása. Egyébként az Iparbank is folyósíthat a vállalatoknak 1—6 évi lejáratra 2 millió rubel összegig terjedő kölcsönt a közfogyasztási cikkek termelésének bővítését szolgáló költségek fedezésére.

A közfogyasztási cikkek termelésének fejlesztéséről szóló program nagy feladatokat ró a helyi és a szövetkezeti ipar minden ágára. A legfontosabb feladatok egyike a textilgyárak termelésének bővítése, termelésük választékának és minőségének megjavítása. Sok helyiipari textilgyár ugyanazokat a cikkeket gyártja, mint a szövetségi könnyűipar, pedig egyéb kelendő cikkek (flanell- és szövettakaró, terítő, asztalkendő, függöny, frottírtörülköző stb.) gyártására kellene áttérnie.

A porcelán- és a kőedénygyártás elmaradását az alacsonyfokú gépesítés, a rossz nyers- és tüzelőanyagellátás okozza. A legsürgősebb feladat e fogyatékokosság haladéktalan

megszüntetése, s elsősorban a dulevói porcelángyár, a *Kalinyin* és a *Proletár* köedénygyár újjaalakításának befejezése.

A helyi és a szövetkezeti bútorgyártás a legutóbbi három év alatt mennyiségileg hatalmasan fejlődött: 1953-ban 1,8-szer annyi bútor készült, mint 1950-ben. De a minőség megszínylette ezt a fejlődést. Az 1954. és az 1955. évi program a további nagy (45, illetve 90 százalékos) mennyiségi növekedésen kívül gondoskodik a minőségről, a jó nyersanyaggal és gépekkel való ellátásról, a technológia fejlesztéséről, új modellek kialakításáról, szerkesztési-technológiai irodák felállításáról, szárítókamrák építéséről és fokozott szakkáderképzésről is.

A helyi és a szövetkezeti ipar fejlesztésének fontos területe az edénygyártás és egyéb háztartási cikkek készítése. Például az OSZFSZK helyi és szövetkezeti ipara 1955-ben 3,6-szer annyi zománcnélküli öntöttvasedényt, 8,3-szer annyi zománcozott öntöttvasedényt, 3,1-szer annyi mélyhúzott zománcedényt, 3,8-szer annyi horganyzott vasedényt és 2-szer annyi alumíniumedényt gyárt, mint 1950-ben. Ezenkívül a minőség is javul. Rohamosan növekszik a háztartási készülékek (hűtőszekrény, mosógép, poraszívó, varrógép, padlófénysítógép stb.) gyártása is.

Ugyanily fontos, hogy a helyi és a szövetkezeti ipar bőségesen gyártson mezőgazdasági eszközöket, főként asztagrakó, permetező, kukoricaültető, tőzegkockakészítő és osztályozó gépet, vízgőjtő tartályt és egyéb berendezéseket.

A fogyasztók egyre határozottabban megkövetelik, hogy a helyi és a szövetkezeti ipar állandóan javítsa a minőséget és bővítsé, illetve korszerűsítse a választékokat.

A minőségjavítás a vállalatok és a műhelyek szakosításától is függ. A szakosítás hiánya akadályozza a korszerű technológia kialakítását és az önköltség csökkentését. A területi tervbizottságok megkönnyíthetik e

hibák leküzdését, ha már a tervkészítés során érvényesítik a szakosítás szempontjait.

A helyi és a szövetkezeti ipar tervének teljesítését, munkájának mennyiségét és minőségét meghatározó legfontosabb tényezők egyike a nyersanyagellátás. A helyi és a szövetkezeti ipar csak akkor biztosíthatja nyersanyagellátását, ha tetemesen kibővíti nyersanyagbázisát.

A helyi és a szövetkezeti ipar beruházási lehetőségei igen nagyok. Nemcsak saját felhalmozásának 60 százalékát fordíthatja beruházásra, hanem az állami költségvetésből is kap eszközöket és az Iparbanktól is kap hiteltámogatást. De a beruházási, az újjaalakítási és a bővítési munkálatok lassúsága és egyéb hiányosságai hátráltatják a fejlődést. A párt és a kormány által kitűzött feladatok tökéletes teljesítése lehetetlen, ha nem küszöböljük ki e hibákat, ha nem használjuk ki a fejlődés meglévő lehetőségeit.

A közfogyasztási cikkek termelésének fokozása megköveteli a tervezőmunka tökéletesítését is. A helyi és a szövetkezeti ipar teljes termelésének tervezésében kirívó hibák tapasztalhatók. A teljes termelésre vonatkozó feladat megállapítása rendszerint az előzőévi értékek alapján, a termelészetes mértékegységekben kifejezett feladatokkal való összehangolás nélkül történik. Gyártmányonkénti kalkuláció csak a teljes termelés 45—55 százalékára vonatkozóan készül. Gyakori eset, hogy üzeink a teljes termelés általános növelésének öncélú hajszolása miatt egyáltalán nem keresett árukat is gyártanak. A tervezőszerveknek az a feladatuk, hogy a teljes termelés tervezésekor gondosan tanulmányozzák az egész választékokat. De javítsák meg a gyártmányféleségenkénti tervezést is: szorosan hangolják ezt össze a termelőkapacitással és a meglévő nyersanyagmennyiséggel, a készletgazdálkodás körébe vont anyagokról pedig készítsenek mérleget. Az anyagtervezés során a leggondosabban mérle-

geljék a helyi nyersanyagféleségek és a hulladékfelhasználás lehetőségeit.

Fontos szempont, hogy a termelési terv kidolgozása az áruforgalmi tervhez igazodjék, s a szükségletek tüzetes tanulmányozásán alapuljon. A tervezés rendszere oly rugalmas legyen, hogy a kelendő áruk termelésének fokozása évközben is lehetségessé váljék.

Gyakori hiba, hogy egyes vállalatok teljesítik ugyan termelési tervüket, de nem teljesítik a szállítási tervet, piacunkívüli célokra használják fel a piaci árualapok nagyrészét, nehézkese az elosztásban, úgyhogy bizonyos cikkekből egyes helyeken fölösleg, másutt pedig hiány mutatkozik.

A helyi és a szövetkezeti ipar dolgozói csak akkor oldhatják meg a rájuk háruló feladatokat, ha aktívan, bátran kezdeményeznek, ha fokozzák a nyersanyagbázis bővítésére és a termelőkapacitás felhasználására irányuló törekvéseiket, s ha állandóan ügyelnek a választékbővítés és a minőségjavítás szempontjaira.

★

Már a háborúelőtti ötéves tervek során létrejött és magas fejlettségi fokot ért el a szovjet könnyűipari gépgyártás. Jelenleg igen jelentős a szovjetgyártmányú gépek részaránya a könnyűipari gépállományban. Például a szövőgépállomány kétharmada a szovjet ipar terméke. A könnyűipari gépgyártás feladatait ismerteti *A. Domityjev* cikke: **Gyártásunk több könnyűipari gépet.**

A szovjet gépgyártás a legutóbbi évek során több mint 500 új könnyűipari géptípus gyártását kezdte meg, s 1953-ban háromszor annyi termelőberendezést gyártott a könnyűipar számára, mint a háború előtt. Ez a termelési színvonal azonban még most sem elégti ki teljesen a könnyűipar gépszukségletét, s fékezi a közfogyasztási iparcikkek gyártásának növelését.

Bár a könnyűipari gépgyártás már tavaly is megoldott néhány nehéz feladatot, az új gépek gyártásának színvonalát és ütemét elmarad a követelményektől. Ennek az elmaradásnak a megszüntetése csak akkor lehetséges, ha a gépipar több mint 700 új géptípust szerkeszt és gyárt. Az új géptípusok felét már 1954–55 folyamán gyártani is kell, vagyis a tervezésben és a mintadarabok elkészítésében körülbelül háromszorosan gyorsított ütem szükséges. A további feladat 100 ma is gyártott, de már elavult géptípus korszerűsítése.

Az új géptípusok gyártásának szélesebb mederbe terelése nagyrészt a korszerű műszaki dokumentáció kidolgozásától függ. Ez a vállalatok műszaki osztályának megerősítésével és speciális központi tervezőirodák létesítésével érhető el. Legjobb, ha a gyári tervezőirodákra bizzuk a helyszínen lévő gépek korszerűsítését.

A Gépipari Minisztérium felügyelete alá tartozó gyáraknak 1954-ben csaknem 38 százalékkal kell növelniük a könnyűipari gépgyártást 1953-hoz képest, 1955-ben pedig el kell érniük az 1953. évi színvonal kétszeresét. 1955-ben 1,6-szer annyi fonógép, 2,5-szer annyi szövőgép, 3,5-szer annyi kikészítőberendezés, 2-szer annyi kötszövőgép, 3-szor annyi bőr- és cipőipari gép készül, mint 1953-ban, s tetemesen növekszik például a gyapjú- és selyemiparban, a műnalgépgyártásban, a cernázásban használatos gépek gyártása is.

A Közfogyasztási Iparcikkek Minisztériumának feladata, hogy meggyorsítsa az új gépek kipróbálását a gyárakban, s gondoskodik róla, hogy jókor megrendeljék a könnyűipari főigazgatóság gyárai számára a gépeket és berendezéseket. Több szakembert kell nevelnünk, aki tökéletesen ismeri a közfogyasztási iparcikkek termelésére szolgáló gépek konstrukcióját és technológiáját.

★

A népgazdaságfejlesztés egyik legfontosabb feltétele a fejlett építő-

anyagipar. A fejlődés mostani szakaszában, amint N. Voloszatov és Sz. Kaganov **Az építőanyagipar fejlesztésének legfontosabb feladatai** című cikkéből is kitűnik, e kérdés fokozott jelentőségű már csak azért is, mert az építőanyagok aránya a sajátosan építésjellegű (tehát a berendezések nélküli) beruházási költségekben mintegy 50 százalék. A XIX. pártkongresszus feladatul tűzte ki a legfontosabb építőanyagok termelésének jelentős növelését. Ennek biztosítója: sok új, műszakilag jól felszerelt vállalat létesítése, a működő vállalatok bővítése és újjáalakítása, a termelőberendezések jobb kihasználása, a technológiai folyamatok tökéletesítése. Az építőanyagipari termelés növekedése az ötödik ötéves tervben a területi megoszlás észszerűbbé tételével párosult. A cementgyártás például 1955-re az egész Szovjetunióban az 1950. évének 2,2-szeresére, de az urali 3,8-szeresére, a kelet-szibériai, a középázsiai és a kazahsztáni pedig 3-szorosára növekszik. Ennek eredményeként 1955-ben a cementszállítás átlagos távolsága 24 százalékkal rövidebb lesz az 1950. évinél és 44 százalékkal rövidebb az 1940. évinél.

Az építőanyagipari termelés néhány éve nagyot fejlődött. Például 1953-ban 1,6-szer annyi cementet, 2-szer annyi palát, 1,6-szer annyi téglát és egyéb falazóanyagot, 5,3-szer annyi kerámiacsövet, 6-szor annyi száraz gipszvakolatot, 2,7-szer annyi kőpadlólapot, 5,6-szer annyi csempét, 2-szer annyi cementcsövet gyártottunk, mint 1950-ben.

Megjavult a berendezéskihasználás is, főként az újítómozgalom föllendülése miatt. Nyikolajev állandóan 28—30 tonna klinkert éget óránként; Duvanov, Mazov és Mukosov az átlagos havi 700—800 téglá helyett 2000-et éget kemenceköbméterenként; Kartavcev új szárítási módszere a szárítókamrák teljesítményét fokozta; a szárítás ideje 1940 óta körülbelül a felére csökkent.

Építőanyagipari termelésünk az elért eredmények ellenére sem tökéletes. Az egyik legszembevetőbb hiba, hogy sok építőanyagipari vállalatunk nem teljesíti tervét, sőt sokhelyütt a gyártmány minősége is romlott. Nem elég sikeres a küzdelem az anyagtakarékossáért és a selejtszökkentésért. A tervezés sok helyen még most is tapasztalati-statisztikai normák alapján történik. Vontatottan halad az új gyárak építése, a már működő üzemek bővítése és újjáalakítása, a talajkutató munkálatok lebonyolítása és a műszaki dokumentáció kidolgozása.

Sok a hiba a helyi építőanyagipar munkájában is. A helyi építőanyagipari vállalatok egyrésze nem teljesíti tervét. Gyakori jelenség az égetőkemencék és a szárítókemencék kapacitáskülönbsége, s ez természetesen nagyon akadályozza a termelőkapacitás észszerű kihasználását.

Az építőanyagipari termelés fontos tartaléka az építőanyagoknak szállítás közben és a felhasználás helyén a veszteségektől, az elpazarlódástól és a rongálódástól való kímélése.

Az építőanyagipari vállalatok nagy segítséget, sok berendezést kaptak, s nyersanyagellátásuk is megjavult. Minden lehetőségük megvan, hogy gyorsan fokozzák a termelést, s egyúttal kielégítsék a minőségjavítás, a választékbővítés és az önköltségszökkentés követelményeit is.

★

A Kritika és Könyvismertetés rovatban M. Boginszkij ismerteti V. Kontorovics Az iparvállalat műszaki-termelési-pénzügyi terve című könyvének 1953. évi második, átdolgozott kiadását. A szerző ismerteti a vállalati tervekészítés gazdasági alapjait, a teljes és a befejezett termelés tervezésének módszereit, a vállalati munka ütemterv szerinti tervezését, a termelőkapacitás kihasználásának tervezését és a vállalati munka más fontos kérdéseit, s nagyban megkönnyíti a műszaki-termelési-pénzügyi terv kidolgozásának és gazdasági

elemzése módszertanának elsajátítását. Bár a könyv javított kiadásban jelent meg, még most is akadnak benne hibák és fogyatékok. E hibák csökkentik a könyv értékét. Esetleges újabb kiadás esetén ki kell javítani ezeket a hibákat, mert a könyv csak így válhat a vállalati tervezítés teljesértékű módszertani útmutatójává.

★

A *Planovoe Hozajszto* 1954. évi 1. száma bevezetésül közli a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatal beszámolóját az 1953. évi népgazdasági terv teljesítéséről, majd szerkesztőségi cikkben emlékezik meg Lenin halálának 30. évfordulójáról. G. Onyiscsenko Ukrajna és Oroszország egyesülésének 300. évfordulója alkalmából ír cikket **Az Ukrán SZSZK gazdaságának és kultúrájának virágzásáról.**

★

A *Planovoe Hozajszto* 2. számának szerkesztőségi cikke — **Szüntessük meg a mezőgazdasági tervezés hibáit és fogyatékokait!** — a mezőgazdasági tervezésben elkövetett, s a mezőgazdaság fejlődését gátló hibák elemzésével foglalkozik. Az egyik legnagyobb hiba, hogy az Állami Tervbizottság s a Mezőgazdasági és a Szovhozügyi Minisztérium mereven, dogmatikusan értelmezte és kezelte Viljamsznak a fűvesvetésforgóról szóló tanítását, s nem egészítette ki ezt a különféle természeti és gazdasági feltételek közt dolgozó szovhozok és kolhozok gyakorlati tapasztalataival. Ezért csökkent a gabonafélék vetésterülete, pedig ez népgazdasági szempontból káros jelenség. Az Állami Tervbizottság tehát változtassa meg a vetésterületek növényfajták szerinti megoszlását, hogy intézkedése folytán már az idén növekedjen a gabonafélék, s csökkenjen az évelőfűvek vetésterülete, különösen a csekély fűhozamú körzetekben. Továbbá a mezőgazdasági

minisztériumokkal együtt dolgozza ki övezetekre az ország vetésterületének jövőévi, növényfajták szerinti megoszlását. E munka során főképp a gabonatermelés növelésére gondoljon.

A másik nagy fogyatékoság a mezőgazdasági tervezés túlzott központosítása volt. A túlzott központosítás csökkentette a kolhozok, a szovhozok és a gépállomások alkotó kezdeményezését. Szükséges, hogy közvetve érvényesítsük a központi bizottságnak és a kormánynak már 1939-ben kiadott határozatát, amely szerint a kolhozok saját hatáskörükben, a talaj-, az éghajlati és a gazdasági feltételek gondos mérlegelése alapján bontsák fel vetésterületeket az egyes gabonafélékre. A túlzott központosításon kívül sok fölösleges mutatószám kidolgozása terhelte a mezőgazdasági tervezést. Ideje, hogy csökkentsük ezeket a mutatószámokat, s fokozottan, gazdasági tájegységek és övezetek szerint differenciáljuk a tervfeladatokat. Az Állami Tervbizottság a mezőgazdasági minisztériumokkal együtt sürgősen dolgozza ki a terméshozam tervezésének helyes módszereit, s szüntesse meg a gabonabegyűjtés tervezésében elkövetett súlyos hibákat.

Az állattenyésztés tervezésének egyik leggyöngébb pontja a takarmányalap tervezése. A legsürgősebb feladatok közé tartozik e hiba megszüntetése, de meg kell szüntetnünk az állatállomány növelésére és hozamának fokozására vonatkozó tervfeladatok meghatározásakor alkalmazott módszerek merevségét, mechanikus jellegét is, s biztosítanunk kell az állatállomány észszerűbb, a természeti feltételekhez jobban igazodó területi megoszlását.

A mezőgazdasági tervezésben előfordult hibák főoka, hogy az Állami Tervbizottság gazdasági elemző munkája fogyatékosnak bizonyult, a mezőgazdaságfejlesztő tervek pedig többé-kevésbé ötletszerűek voltak. Ez főként a mérlegmódszer felületes

alkalmazásának következménye. A mezőgazdasági tervezés alacsony színvonalra okozta a mérlegmunka fogyatékosságait; ezek a fogyatékoságok akadályozták a mezőgazdasági tervezésben elkövetett hibák feltárását. Ezentúl mindent meg kell tennünk, hogy a mezőgazdasági tervezés a kolhoz, a szovhoz és a gépállomás gazdasági helyzetének és feltételeinek tüzetes tanulmányozására épüljön. Az elméleti közgazdának pedig elsőrendű kötelességük, hogy hathatóssabban vegyenek részt a gyakorlati munkában.

Ugyancsak fontos mezőgazdasági problémával foglalkozik V. *Halturin* cikke: **A gép- és traktorállomás a kolhoztermelés fejlődésének legfőbb meghatározó ereje.**

A Szovjetunióban működő gépállomások száma most mintegy 9000, felszerelésük 1954-ben több mint egymillió, 15 lóerős egységnek megfelelő traktor, 270 000 gabonakombájn, körülbelül 450 000 traktorvontatású gabonavetőgép, több mint 260 000 traktorvontatású szénakaszálógép és sok-sok egyéb korszerű talajmegmunkáló és egyéb mezőgazdasági gép.

Az ipar a gépállomások korszerű technikájának biztosítása végett évről évre növeli az új típusú Diesel-rendszerű hernyótalpas traktorok, a szántótraktorok, a magajáró gabonakombájnok, a cukorrépakombájnok, a magajáró szénakaszálógépek, a gyapotszedő és egyéb gépek gyártását. Így lehetőség nyílik a kolhoztermelés legmunkaigényesebb munkáinak gépesítésére, a kolhozparaszt-ság munkájának megkönnyítésére és e munka termelékenységének fokozására.

A fejlődés mostani szakaszában igen nagy feladatokat várnak a mezőgazdaságra, s e feladatok megoldásában a gépállomások rendkívül fontosak. A gépállomások megnövekedett fontossága és felelőssége legszembetűnőbben a kormány által jóváhagyott új típusszerződésben mu-

tatkozik meg. A típusszerződés első helyen a gépállomás és a kolhoz együttes kötelezettségeiről szól; ezek a kötelezettségek a gabona-, a burgonya-, a zöldség-, a len-, a gyapot-, a tej-, a hús-, a gyapjú-, a takarmánytermelés előírányzott színvonalának biztosítására vonatkoznak. A szerződés nemcsak a hektáronkénti termés-hozamot, a tehenenkénti tejhozamot és a többi hozamot említi, hanem az egész termékmennyiséget is. A szerződés meghatározza, hogy 100 szántó-, rét- és legelőhektáronként hány szarvasmarhát, illetve tehenet, sertést és baromfit kell tartani, mennyi húst és tejet kell termelni. A mezőgazdasági szervek feladata, hogy biztosítsák e szerződések megkötését, valamint a szerződésben vállalt kötelezettségek teljesítésének állandó ellenőrzését. A kolhozok és a gépállomások kölcsönös viszonya egyre összehangoltabb; ez a természetbeli gépállomásdíjak rendszerében is kifejeződik. A természetbeli fizetések tételei eddig a terméshozamtól függttek. A központi bizottság szeptemberi ülésének határozata alapján rögzített, munkanemenként és tájak szerint differenciált tételek váltották fel ezt a rendszert.

A gépállomások egyik legfontosabb feladata a tervmunka megjavítása. Az Állami Tervbizottságnak és a mezőgazdasági minisztériumoknak jobban el kell mélyedniük a kolhozok és a gépállomások munkájának tanulmányozásában, s gondosan ellenőrizniük kell a traktorok, a kombájnok meg az egyéb mezőgazdasági gépek kihasználását és a teljesítménynormák teljesítését. Az érdekelt szervek intézkedjenek a traktorbrigádok munkájának megjavításáról, termelékenységénövelő tartálékok feltárásáról és a hozamok növeléséről. Különösen vigyázzanak, hogy az egyes gépállomások megkapják a konkrét természeti és gazdasági feltételeknek megfelelő gépeket. Ugyancsak fontos építő- és faanyagokkal, üzemanyaggal és műtrágyával történő ellátásuk is.

A gépállomások dolgozói a párt felhívására indított és egyre jobban terebélyesedő munkaversenyben a szocialista mezőgazdaság föllendítésének egyre újabb tartalékait tárják fel, hogy mielőbb megteremtsék a kommunista társadalomra jellemző termékbőséget.

Nagyrészt az élelmiszeripartól függ, hogy a szovjet nép életszínvonal a rohamosan emelkedjék. De az élelmiszeripar csak akkor oldhatja meg feladatait, ha a gépipar hathatósan segíti korszerű gépek és termelőberendezések szállításával. Az ezzel kapcsolatos problémákat fejtegeti N. Petrov cikke: **Gyártunk több élelmiszeripari gépet és automatát!**

Az élelmiszeripari gépek eddig nagyjából az Élelmiszeripari Minisztérium felügyelete alá tartozó gépgyárakban készültek. E gépgyárak termelése az élelmiszeripar fokozott gépesítése miatt egyelőre nem elégíti ki teljesen az élelmiszeripar szükségleteit. Ezért a párt és a kormány úgy határozott, hogy a gépipari vállalatok a gépszükséglet minél nagyobb kielégítésével segítsék az élelmiszeripart. A gépipar 1954-ben 530 millió, 1955-ben pedig 800 millió rubel értékű gépet és egyéb termelőberendezést szállít az élelmiszeriparnak. Ennek eredményeként az élelmiszeripar két év alatt a korszerű technika színvonalára emelkedik. A gépipar legközelebbi feladatai közé tartozik mintegy 200 új gép és automatagépsor mintapéldányainak elkészítése. Az automatagépsorok különösen fontosak, mert alkalmazásuk folytán nemcsak a munkatermelékenység fokozódik, hanem csökken az önköltség, s javul a termékminőség is. Mellőzhetetlen szempont továbbá, hogy a gépipar nemcsak nagykapacitású gépeket gyártson, hanem kicsinyeket is, mert a termelőkapacitás gazdaságos kihasználása különben lehetetlen.

A cukoripar gépesítése során növelnünk kell a folytonosan működő

berendezések gyártását, sürgősen tökéletesítenünk kell a meglévő berendezéseket, s okvetlenül biztosítanunk kell a cukorhozam növelését. A hús- és baromfifeldolgozás főként automatizálással, automatagépsorok alkalmazásával fejleszthető. A halipari termékek minőségjavítása szempontjából nagyjelentőségű, hogy automata halfeldolgozó berendezésekkel szereljük föl a halászhajókat. A sütőipar műszaki fejlesztésében először a péksütemény gépesített gyártására kerül sor; itt a termelés eddig nagyrészt kézi úton történt. A gépesítés eredményeképp mintegy 40 százalékkal növekszik majd a munka termelékenysége. Az édesipar gépesítése is gyorsan halad; sokhelyütt gépesítik és automatizálják a karamellkészítést. A sütő- és az édesiparba újrendszert, nagyteljesítményű, gazdaságos sütőkemencék kerülnek. Lényegesen tökéletesítjük az olaj- és a zsíripár gépi berendezéseit is.

A tulajdonképpeni termelőfolyamaton kívül jól gépesítjük és automatizáljuk az adagolást, a csomagolást és a kiserelést is. De okvetlenül szükséges a szárítás, a hűtés és a fagyasztás, valamint a szállítás gépesítésének tökéletesítése is.

A gépgyártás az egész szovjet népgazdaság, tehát az élelmiszeripar műszaki haladásának is. A gépipar az élelmiszeripari vállalatok legmodernebb technikai felszerelésével hathatósan hozzájárulhat az élelmiszerek mennyiségének növekedéséhez, minőségük javulásához, vásárlásukuk bővüléséhez.

A XIX. pártkongresszus irányelveinek sikeres megvalósítása megköveteli az anyagmegtakarítási tartalékok tüzetes tanulmányozását és minél teljesebb kihasználását. I. Tarszov cikke — **A vas- és acélmegtakarítás népgazdasági tartalékai** — ismerteti az ezzel kapcsolatos feladatokat, a gyártástechnológia és a termelészervezés megjavítását.

A fém megtakarítási tartalékok mozgósításának már a kohászati eljárások során meg kell kezdődnie. A vaskohászat megtakarítási lehetőségei főként a következőkben foglalhatók össze: észszerűbb, a gyakorlati követelményeknek jobban megfelelő súlyú és méretű öntecsek gyártása; új tuskóöntési eljárások alkalmazása; a leégési veszteség és a selejt csökkentése. Az anyagtakarékosság szempontjából igen nagy jelentőségű a használható öntvény kihazozatali százalékát növelő normák alkalmazása.

Nagy fém megtakarítási tartalékok lappanganak a fémfeldolgozó iparban és a gépiparban is. A fém anyagok kihazozatala egyúttathatója nagyon sok helyen 0,7—0,8 helyett csak 0,4—

0,5 vagy még ennél is kisebb. A fém megmunkálás legfontosabb tartaléka a technológia és a gyártásszervezés tökéletesítése: az észszerű, takarékos, kombinált fémszabás, a használható hulladékok pontos osztályozása, forgácsolás helyett a sajtolás szélesebbkörű alkalmazása, a hengerszerű alkatrészeknek tömör anyag helyett csőből való készítése, a gyártás nagyobb fokú szakosítása, a szerző gépek takarékosabb kihazozatala, különösen a ráhagyások csökkentésével, a keményfémlapkás forgácsolószerszámok és a gyorsforgácsoló módszerek fokozottabb népszerűsítése, kovácsolt acél helyett acélöntvény használat stb. A kovácsolt acél helyettesítése acélöntvényekkel nagy megtakarítást eredményez:

Gyártmány	Forgács a nyersdarab súlyának százalékában	
	kovácsolt acél	acélöntvény
	felhasználása esetén	
3 tonnás kalapács	42	8
5 tonnás kalapács	50	16
50 tonna teherbírású kokillatargonca	41	9
120 tonna teherbírású kokillatargonca	32	23
11 köbméteres salakszűrő kocsia	38	6
S—16 típusú szénlítő malom	59	20
Kékszkizűző gép	48,5	12
Nagyolvasztó billenőfenékű kiskocsija	51,5	22
Rakodógép	50	18
Öntőüst	31	17,5
Beépített fűrészes szorító szerkeze	43,5	28
Vagonbuktató	48	28,5

A vas- és acélöntés, különösen pedig a precíziós, a kokilla-, a centrifugál- és a gáznyomásalatti öntés fokozottabb alkalmazása nagyban enyhítheti a forgácsológépállomány terhelését.

A fém megtakarítás egyik legfontosabb módszere a gépek súlyának csökkentése. Ennek megvalósítása jórészt a vaskohászat termékeinek minőségétől és választékától függ. Itt a gyártástechnológia további tö-

kéletesítésén kívül nagyon fontos a fémek és a fémgyártmányok korrózióelleni védelme. A korrózió okozta veszteség általában az egész fém-mennyiség 4—8 százaléka.

A készletgazdálkodás helyes megszervezésével is érhetünk el megtakarítást. Ennek ellenőrzése a felületesi szervek egyik legfontosabb feladata. A fémmegtakarítási tartalékok feltárása és kihasználása, a veszteségek csökkentése, illetve megszüntetése, minden másodlagos fém-felhasználási tartalék mozgósítása nagy népgazdasági jelentőségű feladat; sikeres megoldása elősegíti minden népgazdasági ág fejlődését és a népjólét fokozódását.

A népgazdaság fejlődésének ütemét döntően befolyásoló beruházások egyes problémáival foglalkozik *N. Ivanov* cikke: **Az állóalapot építésének és üzembehelyezésének meggyorsítása.**

A beruházási munkálatok során gyakori hiba, hogy az építkezések ok nélkül elhúzódnak. E káros jelenség kiküszöbölésének feltételei: a túlzott szétforgácsoltág megszüntetése, az eszközöknek a legfontosabb építkezésekre történő összpontosítása, a kutató és a tervező munka ütemszerű végrehajtása, a terv- és a költségvetési dokumentáció határidős kidolgozása, a típustervek szélesebb körű alkalmazása, az épületelemek és -szerkezetek nagyobb fokú szabványosítása, az előkészítő munkák tökéletesebb helyszíni megszervezése, a komplex gépésítés megvalósítása, a gépek termelőkapacitásának teljes kihasználása, általában a nagyipari, főként a folyamatos és a gyors munkamódszerek fokozott alkalmazása az építőipari vállalatok egyesítése és megerősítése, a tudományos kutató- és a tervezőintézetek, valamint a kivitelező vállalatok munkájának fokozottabb összehangolása, s végül az építés időtartamának szabványosítása. E feltételek megterem-

tése a beruházási tevékenység új föllendülésének záloga.

A korszerű ipar fontos problémáját tárgyalja *A. Jefimov* cikke: **A műanyagok alkalmazása — a megtakarítások fontos népgazdasági tartaléka.**

A műanyagipar az októberi forradalom után alakult ki. (A cári Oroszország egyetlen műanyaggyára Orehovo-Zujevóban volt.) Ez ma már hatalmasan fejlett és népgazdasági szempontból nagyon fontos iparág. Műanyaggyárainkon kívül sok más üzem, főként gépgyár készít műanyagtárgyakat, leginkább gépkatarrészeket. Jelenleg legáltalánosabban a repülőgép- és a gépkocsiiparban, a villamosgépgyártásban, a távközlő berendezések készítésében, a műszeriparban, a vegyipari- és a textilgépgyártásban, a szerszámgépiparban, a háztartási készülékek készítésekor, az orvosi műszerek és berendezések gyártásakor használják a műanyagokat, de alkalmazásuknak természetesen határt szabnak bizonyos tulajdonságaik, nevezetesen a fémekhez képest kis szilárdságuk, csekély hőállóságuk stb. A műanyagok különösen a közfogyasztási iparcikkek gyártására alkalmasak, mert ezektől általában kisebb szilárdságot, hőállóságot stb. követelünk, mint a termelőeszközöktől. A műanyagok a bútoriparban, valamint az épületdíszítésben is bőven alkalmazhatók.

Népgazdasági szempontból a műanyagok alkalmazása rendkívül jelentős, mert a termékminőség javításával párhuzamosan anyag- és munkaidőmegtakarítással jár. Például 1 tonna műanyaggal átlag 3 tonna, néha 5—6 tonna színesfém helyettesíthető. Bizonyos gépkatarrészek önköltsége csak ötöd-, tized-, sőt huszadannyi, mint a bronzból készültké, de használhatóságuk semmivel sem csekélyebb ezeknél. Néhány műanyag nemcsak színesfémek, hanem vas és acél helyettesítésére is alkalmas.

Műanyagok alkalmazásával nemcsak anyagot takaríthatunk meg, hanem munkaidőt is. A következő számok megmutatják, hány százalékkal

csökken a munkaigényesség és az önköltség, ha fém helyett műanyagból gyártunk egyes alkatrészeket:

Alkatrész	A munkaigényesség	Az önköltség
	csökkenése százalékban	
Persely	64	64
Ütköző csavar	52	50
Nagyítóüveg háza	80	67
Váz	87	82

A munkaidőmegtakarítás azt jelenti, hogy a termelési ciklus is jóval megrovidül: ez különösen a szűk keresztmetszetek kiküszöbölése és a termelőkapacitás növelése szempontjából nagyon jelentős. Nézzük meg,

mennyivel csökken a munkaigényesség és a termelési ciklus időtartama, ha műanyagokkal pótoljuk a fémeket:

Alkatrész	Munkaigé- nyesség (perc)	A technoló- giai mű- veletek száma	A sorozat átfutási ideje (nap)	Munkaigé- nyesség (perc)	A technoló- giai mű- veletek száma	A sorozat átfutási ideje (nap)
	f é m a l k a t r é s z e k			m ű a n y a g a l k a t r é s z e k		
	g y á r t á s a e s e t é n					

Kupak	10,5	10	11	7	2	2
Persely	51,3	9	12	18,5	4	4
Támaszték	3,7	8	6	3	3	2
Kapcsolóház	1,7	6	10	1,7	2	2

A műanyagok alkalmazása még kedvezőbb gazdasági eredménnyel jár, ha forgácsolás helyett sajtolás-

sal vagy fröccsöntéssel készítjük az alkatrészeket:

Alkatrész	Munkaigé- nyesség (perc)	A techno- lógiai mű- veletek száma	A sorozat átfutási ideje (nap)	Munkaigé- nyesség (perc)	A techno- lógiai mű- veletek száma	A sorozat átfutási ideje (nap)
	f o r g á c s o l t			s a j t o l t		
	műanyagalkatrészek gyártása esetén					
Tábla	48	8	8	11	3	3
Ütköző lécs	30	7	5	10	3	2
Tok	101	12	13	21	3	3
Fedél	79	9	11	17,5	3	3

A műanyagok alkalmazása ma még nem kielégítő. Főként a következő okok gátolják a műanyagok kiterjedt alkalmazását: a műanyagipar termelése mennyiségileg nem elégíti ki a népgazdaság szükségleteit; a gyártott műanyagok minősége szilárdság, hőállóság, dielektromos és egyéb tulajdonságok szempontjából még nem elég jó; a konstruktőrök és a technológusok nem ismerik eléggé a műanyagokat; a műanyagokkal foglalkozó kutatóintézetek kevésbé kapcsolódnak be a termelésbe, s így meglehetősen tájékozatlanok a műanyagokkal szemben támasztott minőségi követelmények kérdéseiben. A műanyaggyártás leginkább az Uralban fog fejlődni, mert a természeti viszonyok ott a legkedvezőbbek. Ugyancsak az Ural lesz a műanyagok egyik legnagyobb fogyasztója.

A lap a **Konzultáció** rovatban közli V. Zsirnov és F. Kravcsenko **A kulturális építés tervezése** című cikkét. A kulturális-nevelő munka a szocialista állam legfontosabb funkciói közé tartozik. A kommunista párt olyan kulturális célokra törekszik, hogy a társadalom minden tagja sokoldalúan fejleszthesse fizikai és szellemi képességeit.

A Szovjetunióban a kulturális építés terve az állami népgazdasági terv szerves része.

A kulturális építés terve a következőket irányozza elő: az iskolaköteles korban lévő gyermekek oktatása az általános, a hétéves és a középiskolákban; a gyermekek iskolaköteles koruk előtti és iskolán kívüli nevelése; az óvodák és a gyermekotthonok fejlesztése, a gyermekek nyári üdültetésének megszervezése, a nem iskolajellegű intézmények munkája; népművelési munka a felnőtt lakosság körében — felnőttek iskolái, a munkás- és a parasztfjúság iskolái; a felső- és a középfokú szakképzés — főiskolák, technikumok és egyéb szakközépiskolák; tudományos- és pedagógus-kaderképzés

— a főiskolák és a tudományos kutatóintézetek aspirantúrája; kulturális és népművelési munka (népkönyvtárak, klubok); a művészetek fejlesztése.

Az iskolaköteles korban lévő gyermekek oktatásának tervét az Állami Tervbizottság dolgozza ki a szövetségi köztársaságok minisztertanácsának bevonásával, az iskolaépítési tervet pedig az érdekelt minisztériumok és hatóságok bevonásával. A területek és a közigazgatási kerületek viszonylatában a helyi tervbizottságok végzik ezt a munkát, az oktatási szervekkel együtt. Az iskolaépítési terv helyes kidolgozása szempontjából igen nagyjelentőségű az iskolaköteles korba kerülő gyermekek számának pontos meghatározása. Az új iskolák építését és berendezését az egyes minisztériumok és hatóságok beruházási tervében irányozzák elő. Az iskolák normális működéséhez okvetlenül szükséges, hogy a beruházási és az átadási munkálatok a tanév megkezdése előtt befejeződjenek. Bár a szovjet állam igen jelentős összegeket fordít az oktatásra, nem minden oktatási szerv teljesíti az iskolahálózat bővítésének tervét.

Az iskolafejlesztési tervnek nagyon fontos része a pedagógusokkal való ellátás tervezése. Itt mérlegelnünk kell a tanulók és az osztályok számát, pedagógusaink létszámát, képzettségét és elfoglaltságát, a valószínű kieséseket (katonai behívás, nyugdíjazás stb.). Úgy dolgozzuk ki a tervet, hogy az 1—4. osztályban pedagógiai középiskolát, az 5—7. osztályban tanítóképzőintézetet, a 8—10. osztályban pedig pedagógiai intézetet végzetek tanítsanak. Jellemzi a pedagógusképzés méreteit, hogy a háború óta több mint 379 000 hallgató végzett pedagógiai főiskolát, több mint 307 000 került ki a pedagógiai középiskolákból.

A szovjetállam nagy gondot fordít az iskolaköteles kor előtti nevelésre is. Az óvodások száma az ötödik öt éves terv során 40 százalékkal növekszik.

A szövetségi köztársaságok a kulturális építés évi tervében előíranyozzák a nem iskolajellegű intézmények hálózatának bővítésére vonatkozó feladatokat, vagyis természetesen fejlesztik az úttörőházak és -paloták, az ifjútechnikus- és természetbarát-otthonok, a turistaházak és a sportiskolák hálózatát, s pontosan tervezik a gyermekek nyári üdültetését.

A kulturális építés terve kiterjed a dolgozók iskolai oktatásának tervezésére is.

A Szovjetunióban igen széleskörű a szakkaderképzés. Az ötödik ötéves terv folyamán 30—35 százalékkal növekszik a felső- és a középfokú szakiskolát végzettek száma, az ipar és a mezőgazdaság legfontosabb területein dolgozó szakemberek száma pedig megkétszereződik. A felső- és a középfokú tanintézetek tavaly több mint 500 000 új szakembert küldtek a népgazdaságba.

A szakkaderképzés a többi tervfeladathoz hasonlóan arra a minisztériumra, illetve hatóságra vonatkozik, amelynek vezetése alá a kérdéses tanintézet tartozik. A tervet iskolatípusonként állítjuk össze.

Igen nagy népgazdasági jelentőségű az új szakemberek elosztása. Fontos, hogy az új szakemberek ismereteiknek, szaktudásuknak teljesen megfelelő munkakörbe kerüljenek. Nem kevésbé fontos, hogy az új szakemberek beosztottként, közvetlenül a termelésben kezdjék meg pályájukat, s bizonyos ideig, az elegendő gyakorlati tapasztalat megszerzéséig, egyhelyben dolgozhassanak.

A szakkaderek tárcaközi elosztásának tervezését az Állami Tervbizottság végzi, s a kormány hagyja jóvá. A szakkaderszükségletet a munkaügyi tervek alapján a tárcák állapítják meg.

Egyes minisztériumok a meglévő és az épülő városi gyárakba irányítják az új szakembereket, a vidéki vállalatokat pedig elhanyagolják, noha ott rendszerint szakkaderhiány

mutatkozik. Egyes tárcák nem elemzik elég gondosan szakkaderszükségletük pontos szakmai megoszlását, ezért aránytalanságok keletkeznek. Sok vállalat, intézmény stb. vezetője alig támogatja az új szakembereket.

Szakkaderképzésünk egyik súlyos fogyatékossága, hogy egyes szakmákban (energetikai, építész-, gépészmérnök és technikus, továbbá egyes mezőgazdasági szakmákban) elmarad a szükséglettől. Ezenkívül a szakkaderképzés túlzottan szűk szakmai területre szorítkozik (például 23-féle szakagronómust és 9-féle szakzootchnikust bocsát ki). Ezt a túlzott szakosítást mielőbb meg kell szüntetnünk.

A szovjetország igen nagy gondot fordít a tudományos-pedagógus kaderek, valamint a tudományos kutatók képzésére. Az erre vonatkozó tervet az Állami Tervbizottság dolgozza ki a szövetségi és a szövetségi köztársasági minisztériumok és hatóságok, valamint a szövetségi köztársasági minisztertanácsok bevonásával.

Az ideológiai oktatás fontos részei a kulturális és a népművelési intézmények, ezek közül is a legfontosabbak a népkönyvtárak és a klubok. Az erre vonatkozó tervben évről évre gondosan kell előírni a könyvtárak könyvellátását, valamint a klubok felszerelését. Ezek az intézmények falun különösen jelentősek.

A művészetek közül elsősorban a filmművészet a kommunista nevelés kitűnő eszköze. A Szovjetunió területén 1953-ban több mint 51 000 filmvetítőberendezés működött, s számuk az ötödik ötéves terv idején 25 százalékkal nő; a filmgyártás is rohamosan növekszik.

Most az a tervező szervek feladata, hogy tovább javítsák a kulturális építés tervezését. A lakosság állandóan növekvő kulturális igénye és a dolgozók kommunista nevelésének további fejlődése megköveteli, hogy valamennyi tervező szerv fordítson

fokozott figyelmet a kulturális építéssel kapcsolatos tervek kidolgozására.

★

A **Kritika és Könyvismertetés** rovat két cikket közöl. Az egyikben *G. Tyeplov* ismerteti *I. Pokladnak A gépgyár termelési önköltségének és pénzügyének elemzése* című, tavaly megjelent könyvét. A szerző előszava szerint a könyv célja, hogy hozzájáruljon az elemzési módszerek kidolgozásához és a gépgyárak önköltségcsökkentési, felhalmozási, pénzügyi és forgóeszközcsoökkentési feladataival kapcsolatban kialakult élenjáró módszerek közkinccsé tété-

léhez. Az előforduló hibák, fogyatékoságok, pontatlanságok csökkentik a könyv értékét, de a gépgyárak tervezői, pénzügyi dolgozói, valamint a közgazdasági-mérnökképző főiskolák és karok hallgatói segédkönyvül használhatják *I. Poklad* művét.

A másik cikk *J. Kronrod* tollából származik, s a Közgazdasági Intézet szerkesztésében, az Akadémiai Kiadó kiadásában tavaly megjelent **A tőkésországok gazdasága a második világháború után** című statisztikai gyűjteményről szól. A mű igen hasznos, s meg is felel céljának, de néhány kisebb fogyatékoságát újrakiadás esetén ki kell küszöbölni.

Pattantyús Endre

FELHÍVÁS!

Felhívjuk előfizetőink figyelmét, hogy lapunk terjesztését

A POSTA KÖZPONTI HÍRLAP IRODA V.

Budapest V, József nádor-tér 1. szám,

távbeszélőszám: 180—850, 183—022

végzi.

Kérjük előfizetőinket, hogy a fenti címre küldjék a terjesztéssel kapcsolatos minden felszólamlásukat. A közületi előfizetők 61 066, az egyéni előfizetők pedig 61 280 csekk számlára teljesítsék befizetéseiket.

A KIADÓHIVATAL

ÚJ SZIKRA-KÖNYVEK

Péter György és Rédei Jenő: A szocialista statisztikáról

A népgazdasági kérdésekkel foglalkozó párt- és állami funkcionáriusok ebből a könyvből megtanulhatják: hogyan használják fel a statisztikát gyakorlati munkájukban. A szerzők foglalkoznak a statisztika tárgyával, a szocialista statisztika legfontosabb jellegzetességeivel, s részletesen ismertetik a statisztikai elemzés és kifejezés eszközeit. Sok gyakorlati példával bizonyítják, hogy a statisztika szükséges eszköze a tervek kidolgozásának, teljesítésének és ellenőrzésének.

99 oldal.

Fűzve 7.50 Ft

Alekszejev : A kapitalista országok pénzgazdálkodása a háborús előkészületek szolgálatában

Ez a mű tulajdonképpen csak egy része a szerző „A kapitalista államok háborús pénzügyei” című Sztálin-díjas munkájának. A magyar kiadás három fejezetből áll. Az első fejezet azt tárgyalja, hogyan használják fel az imperialista államok a pénzügyi rendszert a háborús előkészületek finanszírozására. A második fejezet az imperialisták pénzgazdálkodásával szembeállítja a szocialista tábor országainak a békés építkezést szolgáló pénzügyeit. A harmadik fejezet pedig a nemzetközi valutáris és pénzügyi viszonyok fejlődésének két ellentétes irányát tárgyalja.

183 oldal.

Fűzve 8.— Ft

Az amerikai munkások és farmerek helyzetéről

Az International Publishers nevű haladó kiadóvállalat kiadásában megjelent könyv 1952. s részben 1953. évi adatok alapján megmutatja az Egyesült Államok dolgozóinak helyzetét. A kiadvány összeállítói kritikailag elemzik az amerikai hivatalos statisztika, valamint a szakszervezetek adatait, s ennek alapján bebizonyítják, hogy az amerikai munkások és farmerek egyre súlyosabb politikai és gazdasági harcot kénytelenek vívni az életszínvonaluk ellen irányuló kísérletekkel szemben.

251 oldal.

Fűzve 14.50 Ft

Rochet: A francia parasztság útja a felszabadulás felé

A szerző, az agrárkérdésnek és a francia parasztság helyzetének kiváló ismerője, beszámol arról, hogy a francia dolgozó parasztságot egyre jobban nyugtalanítja a földtulajdon fokozódó koncentrációja, amelynek eredményeképp a legutóbbi években sokszázezer paraszt vesztette el földjét. A szerző beszámol a parasztság mozgalmairól is, s utal arra, hogy a francia kommunista párt jó munkája folytán a parasztság részvételével széles egységfront alakul ki, amelynek legfőbb célja: a béke megvédése.

238 oldal.

Kötve 12.— Ft

E művek kaphatók valamennyi Állami Könyvesboltban
és a politikai művek szakkönyvesboltjában:

A SZIKRA KÖNYVESBOLTBAN, V. KER., VÖRÖSMARTY-TÉR 4. SZ.

ÚJ SZIKRA-KÖNYVEK

Engels: Az erfurti programtervezet bírálata

Engels a német szociáldemokrata párt 1891. évi programtervezetének bírálatában rendkívül értékes tétélekkel gazdagítja a marxista államelméletet, s egyszersmind élesen támadja mind a német szociáldemokrata párt, mind pedig a II. Internacionálé opportunizmusát. Engelsnek a programmal kapcsolatos levelei, valamint a program szövege egészül ki a kiadványt.

59 oldal.

Füzve 2.— Ft

Lenin Műveinek 10. kötete

A kötet Leninnek 1905 novembere és 1906 júliusa közt írott műveit tartalmazza. Az emigrációból hazatért Lenin írásaiban elemzi az 1905. évi orosz forradalom kezdeti időszakának tanulságait, s megszabja a forradalmi helyzetben a párt feladatait. Több cikkben foglalkozik az OSZDMP IV. Egyesítő Kongresszusának jelentőségével. A kötetben közölt frások zöme most jelenik meg először magyarul.

594 oldal.

Kötve 18.— Ft

A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai 2. kötet

A Magyar Munkásmozgalmi Intézet által összeállított dokumentumgyűjtemény második kötete megmutatja a magyar munkásságnak és szegényparasztságnak a századforduló idején vívott hősie harcait, gazdasági helyzete megjavításáért és politikai jogfosztottsága megszüntetéséért indított osztályharcos tömegmegmozdulásait. A dokumentumok élénk fényt vetnek a magyarországi szociáldemokrata párt tevékenységére, s megmutatják, hogyan uralkodott el a múlt század 90-es éveinek elején még fontos szervező, propaganda- és agitációs munkát végző pártban az opportunizmus. A kötet anyaga nagy segítséget nyújt a magyar munkásmozgalom történetének és a magyar párttörténetnek a megértéséhez.

719 oldal.

Kötve 82.— Ft

Ljubimova: Franciaország gazdasága és a francia dolgozó tömegek helyzete

A szerző mélyrehatóan elemzi a mai franciaországi helyzetet. A második világ-háború kitörésétől indul el, s lépésről lépésre nyomon követi az eseményeket, a franciaországi osztályharc alakulását. Részletesen ismerteti azt a harcot, amelyet a kommunista párt vezetett munkásosztály folytatott a második világháború alatt az ország felszabadításáért, s folytat a háború befejezése óta Franciaország demokratikus átalakulásáért, a békéért és a nemzeti függetlenségért.

427 oldal.

Kötve 23.— Ft

E művek kaphatók valamennyi Állami Könyvesboltban és a politikai művek szakkönyvesboltjában:

A SZIKRA KÖNYVESBOLTBAN, V. KER., VÖRÖSMARTY-TÉR 4. SZ.

ВЕНГЕРО-СОВЕТСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ОБОЗРЕВАТЕЛЬ

Восьмой год издания, № 6—7.

Июнь—июль 1954 г.

Кальман Сабо

СЪЕЗД ПОВЫШЕНИЯ НАРОДНОГО БЛАГОСОСТОЯНИЯ, СЪЕЗД СТРОИТЕЛЬСТВА СОЦИАЛИЗМА

Третий съезд Венгерской партии трудящихся является этапом большого значения не только в истории нашей партии, но и в истории всего нашего народа, идущего по пути к социализму. Съезд, как высший орган партии, подвел итоги почти десятилетнего развития производительных сил нашей родины, ее производственных условий, развития рабочего класса, трудового крестьянства и всего нашего народа в области политической и культурной жизни, дал оценку глубоких исторических изменений, происшедших в стране со времени ее освобождения.

За десятилетие наша родина из отсталой страны капиталистов и помещиков, из страны, предоставленной произволу империалистических держав, стала развитой, независимой, свободной страной трудящихся. Победа Советского Союза над фашизмом дала возможность массам, руководимым партией рабочего класса, осуществить этот грандиозный перелом в нашем общественном развитии, а постоянная, бескорыстная поддержка Советского государства и сила социалистического лагеря, образовавшегося в результате победы Советского Союза во второй мировой войне, обеспечили для этой работы сравнительно мирные условия.

В процессе этого великого исторического преобразования упрочился и укрепился союз рабочих и крестьян. Земельная реформа, восстановление страны, укрепление диктатуры пролетариата, экспроприация промышленного и банкового капитала, ликвидация безработицы и нищеты в городе и деревне, рост позиций социализма, вытеснение сил капитализма на узкий участок, а также великоплетные достижения индустриализации не только являются вехами на пути этого исторического преобразования, но и показывают укрепление рабоче-крестьянского союза и усиление внутри этого союза руководящей роли рабочего класса.

В период этого великого исторического преобразования наша нация в общественном отношении и в своих стремлениях стала более единой и вступила на путь, идя по которому она превратится в социалистическую нацию. Это единство сформировалось, укрепилось и продолжает укрепляться в борьбе против остатков эксплуататорских классов, в обстановке все более ожесточенного сопротивления этих классов. Развивающееся национальное единство, превращение в социалистическую нацию проявляются в преобразовании сознания нашего

народа, во взаимном уважении рабочих, крестьян, интеллигенции, в патриотизме широчайших слоев, в преданности народа своему государству, в стойкости в борьбе за сохранение независимости и дело мира. Наши трудящиеся все глубже проникаются сознанием принадлежности к могучему девятисотмиллионному лагерю мира и твердой убежденностью в том, что нити истинной дружбы, связывающей их с Советским Союзом и странами лагеря мира, умножают силу нашей нации, превращают наш народ в активных участников непобедимого дела.

Историческими изменениями в экономической, общественной и политической жизни страны, а также в сознании нашего народа, происшедшими за десятилетие, мы обязаны руководству нашей партии. Партия указала народу путь, партия вела рабочий класс, под руководством партии выковался рабоче-крестьянский союз. В сложной обстановке классовой борьбы партия намечала актуальные задачи и организовывала борьбу трудящихся масс за разрешение этих задач. Все это она могла делать потому, что является единой, закаленной в пламени борьбы партией, потому, что в свей деятельности она основывается на марксистско-ленинской теории и в каждом решающем вопросе умело применяет эту теорию к нашим своеобразным условиям. „В решающих, исторических сражениях последнего десятилетия эта партия, наша партия, доказала не только то, что у нее нет других интересов, кроме служения народу, но и то, что в основном она овладела искусством гениальной ленинско-сталинской стратегии и тактики и способна успешно применять его в сложных условиях классовой борьбы, революции, строительства социализма.“ (Из Отчета ЦК ВПТ на III-ем съезде ВПТ)

Бескорыстное служение делу народного счастья, делу строитель-

ства социализма и способность к руководству социалистическим строительством являются неиссякаемым источником силы партии, твердой основой ее тесной связи с народом. Съезд партии вновь доказал, что всю политику нашей партии пронизывает дух служения делу рабочего класса, трудящихся масс, и что она лучше всяких других существовавших партий способна руководить нашим народом.

III съезд партии не только утвердил июньское, октябрьское и декабрьское постановления Центрального Комитета за 1953 год, в которых в духе коммунистической критики и самокритики были смело вскрыты ошибки, допущенные в политике партии со времени II съезда, но и открыто указал на трудности, наблюдаемые в ходе осуществления правительственной программы. Это еще больше увеличило доверие рабочего класса и всего трудового народа к партии. Подведение итогов прошедшего десятилетия и вскрытие причин допущенных в прошедшие годы ошибок в области экономической политики одновременно создали возможность того, чтобы политика нашей партии на новом этапе развития теоретически стала более обоснованной, чтобы руководство народными массами, руководство народным хозяйством проводилось с большим умением.

★

Отчет Центрального Комитета определил важнейшие характерные особенности нового этапа социалистического строительства.

Съезд партии вновь констатировал, что причина экономических ошибок, совершенных в течение двух с половиной лет, предшествовавших июню 1953 года, коренилась в перенапряжении темпа социалистической индустриализации. Это повлекло за собой нарушение основного экономического закона социализма, то есть : развитие производительных сил народного хозяйства

из-за чрезмерного развития тяжелой промышленности не находилось в соответствии с требованием повышения жизненного уровня всего народа. Постоянное повышение народного благосостояния, являющееся объективно закономерным для каждой страны, вступившей на путь социализма, отошло на задний план.

Поэтому первая и важнейшая характерная особенность нового этапа социалистического строительства, экономической политики этого этапа состоит в том, что развитие производительных сил народного хозяйства теснейшим образом связывается с постоянным повышением жизненного уровня рабочего класса, всего народа. Эта особенность нового этапа означает все более всеобъемлющее и полное проведение в жизнь основного экономического закона социализма.

В результате чрезмерной индустриализации до июня 1953 года, создалась серьезная диспропорция между развитием отдельных отраслей народного хозяйства, особенно между промышленностью и сельским хозяйством, а также между производством средств производства и производством товаров потребления. Эти несоразмерности, вызванные ошибками в области экономической политики, постоянно препятствовали планомерному развитию сельского хозяйства. Выполнение намеченных планом задач сталкивалось со все большими трудностями.

Экономическая политика нового этапа направлена на искоренение возникших и воспрепятствование возникновению новых диспропорций. Центральная задача нового этапа — усиленное развитие отсталого сельского хозяйства. В промышленности увеличивается производство товаров потребления и сравнительно замедляется производство средств производства. Повышенное развитие сельскохозяйственного производства и промышленных товаров потребления соответствует тре-

бованиям основного экономического закона социализма и закона планомерного (пропорционального) развития.

При чрезмерном развитии промышленности, особенно тяжелой, мы не считались, с одной стороны, с реальным положением и ресурсами страны, а также с потребностями трудового народа, а с другой стороны, с благоприятными возможностями экономического сотрудничества со странами социалистического лагеря. Эта ошибка нанесла тяжелый ущерб нашему народному хозяйству и вообще делу социалистического строительства.

Таким образом, совершенно необходимо, чтобы вся наша экономическая политика, но особенно развитие социалистической промышленности, в большей мере опирались на возможности, предоставляемые международным разделением труда, формирующимся между странами социалистического лагеря. С другой стороны это означает, что мы должны в первую очередь развивать те производственные отрасли, для развития которых у нас имеются соответственные отечественные ресурсы, благоприятные национальные данные. Характерной особенностью экономической политики нового этапа является последовательное применение принципа рентабельности как во всем народном хозяйстве, так и в отдельных производственных отраслях и на предприятиях.

На прежнем, предшествовавшем июню 1953 года этапе социалистического строительства товарные связи между промышленностью и сельским хозяйством, в результате ошибки в нашей политике, за исключением одного краткого периода, не расширились, а сузились, потому что чрезмерный, перенапряженный темп индустриализации с одной стороны вел к заброшенности сельскохозяйственного производства, к уменьшению оборота промышленных товаров, предоставленных производственным кооперативам и едино-

IV Съезд повышения народного благосостояния, съезд строительства социализма

личным крестьянским хозяйствам, с другой стороны, потому, что при заготовках сельскохозяйственной продукции широко распространились административные методы. Вместе с другими факторами сужение товарных связей между городом и деревней привело к снижению производственного энтузиазма трудового крестьянства. Между прочим, это вызывало трудности и в развитии производственно-кооперативного движения. В сужении товарного оборота между сельским хозяйством и промышленностью выражались недооценка значения материальной заинтересованности трудового крестьянства и взаимосвязи между развитием сельского хозяйства и промышленности, нарушение ленинско-сталинских принципов, касающихся НЭПа.

Закономерности социалистического строительства требуют, чтобы на новом этапе в повышенной мере развивались экономические и культурные связи между городом и деревней. Государство с одной стороны должно снабдить сельское хозяйство необходимым количеством специалистов, современными машинами, искусственными удобрениями, стройматериалами, промышленными товарами потребления, а с другой стороны, при сохранении системы обязательных поставок и свободного рынка, путем производственных контрактов и государственных свободных закупок обеспечить, чтобы рост сельскохозяйственного производства одновременно означал и рост товарного производства.

В политическом отношении допущенные в прошедшие годы ошибки ставили препятствия на пути укрепления государственной власти рабочего класса и ее основы — рабоче-крестьянского союза, мешали развертыванию широкого национального единства, ослабляли связь между партией и народными массами. Это, в конечном счете, задерживало выковывание общественных

сил, необходимых для того, чтобы во всех отраслях народного хозяйства социалистические производственные отношения покоящиеся на частной собственности, чтобы путь перед экономическими законами социализма был свободен.

В отношении нового этапа строительства социализма съезд ВПТ наметил центральную задачу всей политики партии, всей нашей экономической политики дальнейшее последовательное укрепление государственной власти рабочего класса и основы этой власти, рабоче-крестьянского союза, осуществление руководящей роли рабочего класса на более высокой ступени. Съезд сделал это в духе ленинского учения, согласно которому важнейшим принципом диктатуры пролетариата является укрепление союза рабочих и трудящихся крестьян. Последовательное проведение в жизнь этого принципа полностью соответствует марксистско-ленинскому учению о своеобразии применения общественно-экономических законов. Согласно этому учению, общественные законы, поскольку их открытие и применение сталкивается с ожесточенным сопротивлением отживших общественных сил, могут осуществляться только путем тесного объединения и упорной борьбы прогрессивных сил общества. Чтобы в нашей стране производственные отношения оказались в полном соответствии с характером производственных сил, чтобы мы могли создать условия полного проведения в жизнь экономических законов социализма, на новом этапе необходимо постоянное укрепление рабоче-крестьянского союза, рост силы руководства рабочего класса и народно-демократического государства, сплоченность партии, государства и народных масс.

Из всего этого следует, что политика нового этапа — это политика, направленная на построение социалистического общества. В этом ее существенная тождественность с

политикой до июня 1953 года, поскольку партия и правительство с момента решения вопроса о власти всегда вели наш народ по пути строительства социализма. Соогласно закону обязательного соответствия производственных отношений характеру производительных сил, как перед новым этапом, так и на новом этапе основная тенденция нашего развития — постоянный, непреодолимый рост сил социализма. На нынешнем этапе развития в политике социалистического строительства новым является то, что ее основные принципы полнее выражают конкретные требования общественно-экономических законов. При этой политике наше продвижение к социализму вовсе не замедлится, вовсе не остановится, напротив, оно будет продолжаться по пути, который при данных обстоятельствах является единственным путем, ведущим к успеху строительства социализма.

Большое теоретическое и практическое значение имеет тот факт, что на III съезде наша партия — как коллективный творец теории — всесторонне определил особенности нового этапа социалистического строительства, расходящиеся с особенностями предыдущего периода социалистического строительства. Партия определила эти особенности путем обобщения богатого опыта, приобретенного за время существования народной демократии, путем творческого применения марксистско-ленинской теории в наших условиях, и тем самым обогатила учение о строительстве социализма.

Отчетные доклады Центрального Комитета, принятые съездом, на ближайшие пять лет теоретически твердо обосновали политику партии и государства, в том числе и экономическую политику.

★

На основе выводов, сделанных из практики, и с учетом характерных

особенностей нового этапа III съезд ВПТ наметил руководящие принципы разработки второго пятилетнего плана. Делу возможно более основательной и научной разработки второго пятилетнего плана служит и резолюция съезда о том, что 1955 год должен быть использован для подготовки ко второму пятилетнему плану.

Главная задача нового пятилетнего плана — дальнейшее повышение благосостояния нашего народа и его культурного уровня. Разрешению этой задачи должна служить социалистическая индустриализация, проводимая гораздо более медленными темпами, и для этого же мы должны обеспечить быстрый подъем сельскохозяйственного производства. Промышленность, широко развитую грандиозным творческим трудом рабочего класса, коллективными усилиями всего трудового народа, технику, воплощенную в этой промышленности, мы должны решительно повернуть и развивать в том направлении, чтобы вся продукция промышленности, все достижения техники непосредственно или косвенно служили делу повышения народного благосостояния. Для достижения этой цели директивы партии намечают ускорение развития легкой и пищевой промышленности по сравнению с первым пятилетним планом, повышенное снабжение сельского хозяйства крупными и малыми машинами, искусственными удобрениями, средствами для защиты растений, транспортными средствами, стройматериалами, повышение производительности, снижение себестоимости, строгую экономию, улучшение качества работы и продукции, наиболее рациональное использование производственного и транспортного аппарата, действительное развитие добычи угля, производства энергии, добычи отечественного сырья. Для достижения этой цели мы должны считаться с возможностями, предоставляемыми международным разделением труда между странами

социалистического лагеря, и должны стремиться прежде всего к развитию тех производственных отраслей, для которых у нас имеется необходимая сырьевая база, имеется квалифицированная рабочая сила, и развитие которых непременно требуют наши возможности и потребности.

Только с широкой помощью промышленности мы можем поднять сельскохозяйственное производство и значительно повысить снабжение населения важнейшими продуктами питания, а отраслей, производящих товары потребления — отечественным сырьем. Широкая помощь промышленности нужна во-первых, потому, что на характерной и для нашей страны ступени развития общественного разделения труда сколько-нибудь значительный рост производительных сил сельского хозяйства немислим без произведенных промышленностью средств производства, а удовлетворение личных потребностей тружеников сельского хозяйства невозможно без промышленных товаров потребления. Но помимо этого и главным образом помощь промышленности нужна потому, что, как подчеркивается в директивах, подъем сельскохозяйственного производства является ключевым вопросом второго пятилетнего плана. В значительной мере от быстрого подъема сельскохозяйственного производства зависит существенное улучшение питания городского населения, повышенное снабжение сырьем легкой и пищевой промышленности; в значительной мере от этого зависит укрепление экономической смычки и политического союза рабочего класса и трудового крестьянства; и, наконец, от этого зависит социалистическое преобразование сельского хозяйства. Задача повышения жизненного уровня, развития рабоче-крестьянского союза, социалистического преобразования сельского хозяйства на новом этапе требует, чтобы как в социа-

листическом, так и в мелко-товарном секторе нашего сельского хозяйства повышалось производство сельскохозяйственной продукции и развивалось животноводство, чтобы из года в год в каналы товарооборота поступало все больше сельскохозяйственной продукции.

В духе ленинско-сталинского учения съезд вновь подчеркнул, что до тех пор, пока в сельском хозяйстве мелко-товарное производство имеет перевес, на основе связывания личной материальной заинтересованности крестьянства с интересами рабочего класса, с интересами общества, строящего социализм, нужно сделать все в целях повышения производства крестьянских хозяйств. В директивах одновременно подчеркивается, что наряду с подъемом мелко-товарного производства всеми силами нужно стремиться к улучшению хозяйства производственных кооперативов, к значительному повышению их производства вообще и товарного производства в частности, к повышению доходов, социального и культурного положения кооперативов в такой мере, которая сделает кооперативную систему хозяйства приемлемой и, более того, притягательной для широчайших масс единоличного крестьянства. Обеспеченные народной демократией благоприятные экономические, политические и культурные возможности содействуют постоянному росту доверия масс единоличного трудового крестьянства к рабочему классу и государству, а реализация преимуществ крупного кооперативного хозяйства, повышающееся благосостояние кооперативного крестьянства все больше ослабляют привязанность крестьян к частной собственности. Только повышенные материальные, общественные, культурные возможности, сопровождающие коллективное хозяйство, побуждают мелких и средних крестьян по собственному убеждению оставить образ жизни своих дедов и в твердом сознании корен-

ного улучшения своего положения вступить на путь кооперативного хозяйства. Однако, дальнейшее развитие кооперативного движения требует, чтобы партийные и государственные органы вместо пассивного наблюдения за деятельностью производственных кооперативов эффективно поддерживали кооперативы и не ждали того, пока единоличные трудящиеся крестьяне сами додумаются до необходимости объединения в кооперативы, а ускорили этот процесс, причем в первую очередь популяризацией достижений хорошо работающих кооперативов и разоружением деятельности кулаков, пытающихся настроить крестьянство против кооперативов.

Характеристикой на научной основе нового этапа социалистического строительства съезд уяснил те вопросы, относящиеся к новой политике партии, к программе правительства, которые с июня 1953 года многим были неясны, а определенные основные принципы для разработки второго пятилетнего плана наметил важнейшие задачи руководства народным хозяйством. В результате решения этих задач перед нашим народом открываются невиданные перспективы повышения жизненного уровня. В результате решения этих задач в нашем общественном развитии должны наступить качественные изменения: „В результате осуществления второго пятилетнего плана ныне отсталое сельское хозяйство встанет в один ряд с социалистической промышленностью, во всем народном хозяйстве господствующее положение займет социалистический порядок производства, в народном хозяйстве общедоступным станет основной экономический закон социализма. Тем самым мы заложили основы социализма в нашей стране.“ (Из Отчета ЦК ВПТ на III-м съезде ВПТ)

★

Ныне уже не только теоретические соображения, но и практика под-

тверждает правильность политики, которая начала проводиться год тому назад июньским решением партии и правительственной программой и которая получила на III-ем съезде ВПТ свое дальнейшее развитие.

Под влиянием постановлений партии и правительства, как отмечалось и съездом, заметно возрос жизненный уровень городских и сельских трудящихся, улучшилась забота об их судьбе, об их семьях. В результате всего этого значительно возрос трудовой энтузиазм рабочего класса. Это проявилось и в предсъездовском соревновании, в ходе которого промышленные предприятия наперебей отставание, наблюдавшееся в первые два месяца года. Об энтузиазме рабочих свидетельствует тот факт, что все больше людей заботится о проблемах своего завода или фабрики, что в рабочем классе невиданно растет чувство ответственности за проблемы всей страны. Не случайны такие замечательные начинания, как шефское движение предприятий над машино-тракторными станциями и производственными кооперативами, или обязательства рабочих тяжелой промышленности производить как можно больше и лучше сельскохозяйственного оборудования и товаров широкого потребления, или добровольный переход квалифицированных рабочих на работу в сельское хозяйство. Эти явления свидетельствуют о том, что рабочий класс принял политику нового этапа, что он глубоко осознал значение постановления партии и правительства о подъеме сельскохозяйственного производства, огромную важность упрочения своего союза с трудовым крестьянством и укрепления производственных кооперативов с точки зрения победы социализма.

В сельском хозяйстве бросаются в глаза заметные перемены. Как у членов производственных кооперативов, так и у единоличных крестьян возрос производственный эн-

тузиазм. Члены производственных кооперативов, которые прошлой осенью успешно отразили атаки врага, в большинстве мест упорно трудятся над развитием коллективного хозяйства, над повышением продуктивности растениеводства и животноводства. С помощью партии, советов и машинно-тракторных станций все больше прежде отсталых кооперативов встает в один ряд с передовыми и твердо выступает против расхитителей коллективного имущества, против нарушителей устава. Все больше становится число производственных кооперативов, которые связаны с единоличными крестьянами узами дружеских взаимоотношений.

Но все это можно сказать не только о многих производственных кооперативах, но и большинстве мелких и средних крестьян. В прошлые годы многие крестьяне стали считать землю бременем, а теперь земля и содержание скота вновь приобрели смысл. Крестьянин чувствует, что его положение укрепилось; он обновляет свой инвентарь, удобряет землю, сажает фруктовый сад, увеличивает свое поголовье скота. Эти явления ясно показывают, что политика нового этапа с удовлетворением встречается крестьянами всей страны, что растет доверие трудового крестьянства к своему союзнику — рабочему классу. Все более широкие крестьянские слои понимают, что союз с рабочим классом является союзом, покоящимся на взаимных интересах двух трудящихся классов, который включает в себя как братскую помощь рабочего класса им, так и выполнение ими обязательств по отношению к рабочему классу, к государству.

Итак, факты говорят о том, что рабочие, трудящиеся крестьяне, интеллигенция, все трудящиеся одобряют политику партии и правительства, и не только одобряют, но и трудятся над ее проведением в жизнь. И это самое главное. Если

же честные трудящиеся все таким-то недовольны, то это относится не к политике партии, не к программе правительства, а к местам проявляющейся медлительности в осуществлении постановлений партии и правительства, к тем или иным ошибкам и недостаткам экономического руководства или руководства советов.

Съезд партии вскрыл эти ошибки и недостатки и показал путь их исправления. Специальный пункт повестки дня был посвящен работе государственной администрации и советов, и помимо важных принципиальных установок, были намечены важнейшие задачи, связанные с общим улучшением работы советов, с борьбой против бюрократизма, с углублением отношений между советами и трудовым народом, с укреплением государственной дисциплины. Съезд резко поднял также вопросы о неполадках в области производительности, себестоимости, экономии, заготовках. Съезд заклеил, как нетерпимое, как оппортунистическое искажение политики партии либеральное поведение, о котором на заводах свидетельствует ослабление трудовой и плановой дисциплины, а в селах халатное отношение к обязательствам по поставкам и уплате налогов, „снисходительность“ по отношению к враждебной деятельности врага и ослабление помощи производственным кооперативам.

В резолюциях съезда подчеркивалось, что основная причина неполадок на производстве — низкий уровень руководства, плохая работа отдельных партийных и хозяйственных руководящих органов. В связи с этим мы должны совершить перелом в хозяйственном руководстве. Та форма руководства, при которой ставится лишь задача количественного выполнения плана, должна смениться руководством, считающим своей главной задачей обеспечение рентабельности, постоянное повышение качества труда и продук-

ции, повышение производительности, снижение себестоимости, создание образцового порядка на производстве, экономии материалов, профилактики машин.

Улучшение уровня руководства требует и преодоления сопротивления перегруппировке сил народного хозяйства. Идеологические причины этого сопротивления кроются, с одной стороны, в консерватизме, в привязанности к старому, привычному, а с другой стороны и главным образом — в непонимании сущности новой политики партии, в непонимании значения повышения сельскохозяйственного производства и роста благосостояния. Этим объясняется, что перестановка промышленности на новые рельсы до сих пор велась замедленно, что в выполнении экспортных планов почти не произошло изменений, а все это в свою очередь замедляет развитие производительных сил сельского хозяйства, увеличение производства товаров широкого потребления, повышение жизненного уровня. Мы должны видеть, что в народном хозяйстве еще далеко не исчезли последствия ошибок в области экономической политики, совершенных в последние годы. Достижения в области индустриализации, грандиозно развившаяся тяжелая промышленность создают возможность широкого развития сельского хозяйства и отраслей промышленности, производящих товары потребления. Но чтобы мы могли полностью использовать эту возможность, чтобы могли ликвидировать имеющиеся в народном хозяйстве несоразмерности, незамедлительно нужно гораздо решительнее, чем до сих пор, провести планомерную перестановку народного хозяйства, прежде всего промышленности, на новые рельсы.

Повышение уровня руководства включает в себя и основательное улучшение работы по планированию народного хозяйства. Крупнейшая ошибка нашего планирования

заключается в том, как констатировал съезд, что оно не покоится на достаточно научной основе, недостаточно реально, неспособно охватить существенные взаимосвязи нашего развития. А без этого неизбежны трудности, непредвиденные препятствия, неизбежна суетливость в выполнении планов.

Повышение уровня руководства предприятиями, министерствами, всем народным хозяйством, повышение уровня планирования являются первостепенным требованием нового этапа социалистического строительства. Достижение замечательных целей, поставленных III съездом партии перед народом, в значительной мере зависит от того, насколько быстро и последовательно выполним мы это требование. Именно в этом отношении важная роль ожидает отечественных представителей экономической науки. Ведь повышение уровня руководства и планирования в соответствии с требованиями нового этапа предусматривает широкое развитие исследовательской работы в области экономических наук.

Никогда еще деятели экономической науки в Венгрии не имели перед собой таких больших задач, как сейчас, на новом этапе. Речь идет о том, чтобы при действительной поддержке партии и правительства они вскрыли направление и закономерности социалистического строительства, решающие взаимосвязи народного хозяйства. Речь идет о том, чтобы экономисты — теоретики и практики — общими усилиями, тесно сотрудничая с деятелями других отраслей науки, измерили экономические ресурсы нашей родины, творчески разработали опыт хозяйственного руководства и на основе всего этого научно обосновали планирование народного хозяйства.

В целях создания организованной базы для научной работы в области экономических наук правительство в ближайшем будущем создаст Ин-

ститут экономики и начнет издание научного журнала, в котором будут широко и по-марксистски разрабатываться вопросы народного хозяйства.

Венгеро-Советский Экономический Обзоратель в течение восьми лет играл важную роль в популяризации в Венгрии достижений советской экономической науки, в превращении марксистской экономической теории в господствующую среди венгерских экономистов и, тем самым, в формировании условий, необходимых для совершения перелома в отечественной экономической науке.

В последнее время, особенно со времени прошлогоднего октябрьского постановления партии о про-

пагандистской работе, наш журнал отводит все большее место работам венгерских авторов и значительно расширил круг своих авторов.

До тех пор, пока не начнет выходить новый экономический журнал, Венгеро-Советский Экономический Обзоратель считает своей важнейшей задачей публикацию статей и работ, на научном уровне рассматривающих важные вопросы хозяйственной жизни, теоретические проблемы социалистического строительства. Так наш журнал хочет содействовать успешному разрешению вдохновляющих задач, связанных с осуществлением решений съезда, с улучшением теоретической работы в области экономических наук.

«Советский Союз не только расчистил путь нашему развитию. Он оказал и оказывает нам постоянно экономическую, техническую, научную и всякую другую помощь, чтобы наш народ смог преодолеть возникающие на его пути трудности. Помощь и богатый опыт Советского Союза облегчили и облегчают нашу созидательную работу. Коммунистическая партия Советского Союза и ее мудрая политика, покоящаяся на гранитном фундаменте учения Маркса—Энгельса—Ленина—Сталина, являются путеводной звездой всей нашей работы.»

(Из отчета ЦК ВПТ на Третьем съезде Венгерской партии трудящихся)

ОБ УКРЕПЛЕНИИ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ КООПЕРАТИВОВ

На новом этапе перед нашей строящей социализм народной демократией стоит задача: для быстрого подъема всего сельского хозяйства развивать производительные силы крестьян-единоличников и в повышенной мере заботиться о создании образцовых производственно-кооперативных хозяйств, о повышении благосостояния членов производственных кооперативов.

В постановлении Центрального Комитета Венгерской партии трудящихся и Совета Министров о развитии сельскохозяйственного производства сказано следующее: „В интересах повышения жизненного уровня трудового народа во всех важных областях сельскохозяйственного производства необходимо начать борьбу за повышение производства, за достижение больших урожаев, за всеобщий подъем сельскохозяйственного производства.“ На новом этапе партия и народно-демократическое государство обеспечили большие возможности для повышения уровня хозяйствования производственных кооперативов. Соответственно правительственной программе мы обеспечили и впредь еще лучше обеспечим производственные кооперативы тракторами, комбайнами, машинами по уходу за растениями и другими средствами производства. Более 2000 агрономов работает в производственных кооперативах и производственные кооперативы получают от машинно-тракторных станций все более эф-

фективную помощь, в первую очередь в повышении урожайности в области полеводства. Новая система заготовок, предусмотренная на несколько лет, обеспечивает производственным кооперативам 25-процентную льготу по поставке зерна и 30-процентную льготу по поставке скота, мясо-молочных продуктов по сравнению с поставками крестьян, ведущих единоличное хозяйство. Поскольку для ведения кооперативного хозяйства из года в год требуется больше капиталовложений, а на это наши молодые производственные кооперативы пока неспособны, был упорядочен и вопрос о кредитах: государство берет на себя часть расходов по капиталовложениям и содействует осуществлению капиталовложений и развитию кооперативного хозяйства предоставлением кредитов при чрезвычайно выгодных для кооперативов условиях.

Все это способствовало тому, что за последние месяцы наши молодые производственные кооперативы, вопреки всем проискам врага постояли за себя и значительно укрепили в организационно-хозяйственном отношении. Все больше кооперативов идет теперь в авангарде, следуя примеру барчского производственного кооператива „Красная Звезда“ и сентешского производственного кооператива „Освобождение“. С производственными кооперативами, известными по всей стране, состязаются такие производственные кооперативы, как вегедьхазский произ-

водственный кооператив „Свобода“, надудварский производственный кооператив „Красная Звезда“ и т. д., которые до сих пор были неизвестны. Эти кооперативы уже и у нас на родине блестяще свидетельствуют о преимуществах крупного коллективного хозяйства по сравнению с единоличным мелкотоварным хозяйством.

I.

Мы можем обеспечить укрепление производственных кооперативов, повышение рентабельности хозяйств прежде всего повышением уровня производства, непрерывным ростом урожайности. Разрешение этой задачи теперь большей частью зависит от тщательной организации растениеводства, уборки сена и летних работ. Достигнутые до сих пор результаты обнадеживают и указывают на то, что производственные кооперативы поняли решения партии и правительств: они образцово выполнили план сева зерновых и шли в авангарде в деле проведения весенних полевых работ. Крестьяне-единоличники произвели подкормку почвы лишь на 10 процентах площади, занятой под озимые хлеба, а производственные кооперативы произвели подкормку на более 60-ти процентах площади, занятой под озимые хлеба.

Результаты значительны, но отрицательные явления, сказывающиеся в деле развития, свидетельствуют о том, что партийные и государственные органы и руководители производственных кооперативов в отдельных местах до сих пор не поняли важнейших целей постановления о развитии сельского хозяйства. В хозяйствовании некоторых производственных кооперативов сказывается опасное явление: все больше кооперативов развивает свое хозяйство экстенсивно. В этих производственных кооперативах часто на 50—60 процентах пахотной площади выращивают колосовые, а под кукурузу занято лишь 8—10 процентов пахот-

ной площади, и до сих пор они не занимаются выращиванием овощей и фруктов; запускают также выращивание остальных пропашных культур. Ошибкой является и то, что многие производственные кооперативы чуждаются применения машин по уходу за растениями. Вследствие неправильных мероприятий руководителей производственных кооперативов и агрономов снижаются доходы от растениеводства и снижается количество продуктов, выдаваемое на трудодни. Вредное воздействие этого совершенно очевидно.

Теперь каждый производственный кооператив должен стремиться при полной поддержке компетентных органов, путем быстрого повышения урожайности полеводства и продуктивности животноводства добиться осуществления цели, намеченной Общегосударственным совещанием передовиков производственных кооперативов и государственных хозяйств в сентябре прошлого года: обеспечить своим членам доход, превышающий доход хорошо ведущих хозяйство средних крестьян. Но это возможно лишь в том случае, если производственные кооперативы из года в год будут повышать доход от коллективного хозяйства путем повышения урожая, собираемого с одного кадастрального хозяйства.

Для повышения дохода необходимо в первую очередь то, чтобы производственные кооперативы исправили ошибки, допущенные в ходе составления плана и вместо все чаще встречающегося экстенсивного хозяйства перешли к интенсивному и многостороннему ведению хозяйства. Важно и то, чтобы производственные кооперативы уже в нынешнем году на ходу обеспечили кормовую базу для поголовья скота. Они могут значительно улучшить положение и значительно повысить урожайности пропашных культур, в первую очередь пахотной кукурузы. Из опыта последних лет мы видим, что производственные кооперативы из года

в год несут тяжелый ущерб вследствие того, что большинству пропашных культур, главным образом кукурузе редко уделяется забота, с которой относится к ним хороший хозяин, т. е. повторное мотыжение. В 1953 году, например, больше половины производственных кооперативов промотыжило кукурузу лишь раз, а несколько сот производственных кооперативов не провели ни разу мотыжения кукурузы, кроме машинного мотыжения. В турецкой и в мезэтурском производственных кооперативах в прошлом году был собран плохой урожай кукурузы. Если эти производственные кооперативы учтут, какой ущерб принесла им эта халатность, то навряд ли повторят эту ошибку. Например, один из производственных кооперативов площадью в 500 кадастровых холмов потерял в прошлом году из-за плохого урожая кукурузы ущерб в 200—250 тысяч форинтов. А те производственные кооперативы, которые убрали урожай кукурузы в 20—25 центнеров, а не в 7—8 центнеров, обеспечили для своих членов значительный доход.

Хорошо руководимые, хорошо ведущие хозяйство кооперативы одновременно с растениеводством значительно развивают и животноводство, увеличивая таким образом из года в год свой доход от животноводства. В 1951 году 25 процентов годового дохода надканижской кооперативной организации „Красная звезда“, в 1952 году 32 процента, а в 1943 году 44 процента дохода исходило от животноводства. Однако, не повсюду такое положение. Общегосударственные показатели прошлого года наглядно показывают, какие неиспользованные материальные возможности имеются еще в этой области. В 1953 году доход от животноводства составлял лишь 20 процентов общего дохода производственных кооперативов. Это вызвано главным образом тем, что руководители, председатели и

агрономы производственных кооперативов до сих пор не проверяют экономических показателей решающей важности и не получают в этой области помощи ни от областных, ни от районных советов, ни от специалистов машинно-тракторных станций.

Доход от животноводства зависит не только от роста поголовья скота, но в первую очередь от продуктивности животноводства. Если рассмотреть, какова средняя урожайность коров в настоящее время в производственных кооперативах, то можно прийти к чрезвычайно странному выводу, так как средняя урожайность коров в основной части производственных кооперативов в течение первого квартала составляла 1—2 литра в день с коровы. Эти производственные кооперативы даже при минимальных расходах по уходу и кормлению скота не могли рассчитывать на доход за эти три месяца. Поэтому производственные кооперативы должны стремиться к тому, чтобы впредь добиться средней урожайности по крайней мере 10 литров в день с коровы, а ежегодно по крайней мере добиться удоя в 2500—3000 литров. Это реальная, достижимая для каждого производственного кооператива цель, но для этого нужно улучшить уход за скотом и обеспечить соответствующий корм.

Доходность животноводства повисится в значительной степени, если наши кооперативы будут больше заботиться об откормке скота, но не только об откармливании свиней, а и об откармливании крупного рогатого скота и птицы.

Откорм скота приносит большой доход. В каштейдомбском производственном кооперативе „Освобождение“, пахотная площадь которого равняется 720 кадастровым холмам, в прошлом году на каждые 100 кадастровых холмов приходилось 100 штук откормленных свиней. В этом производственном кооперативе на 40 000 трудодней, выполненных членами кооператива,

было выдано 800 000 форинтов наличными деньгами и этот доход был получен главным образом с откормленных свиней. Многие кооперативы неправильно поступают, реализовав часть приплода поросят и подвинков; вместо откорма их для продажи на рынке. Эти производственные кооперативы, учитывая теперешние цены на корм и цены на подвинков, взвешивают, как выгоднее: отдельно продать корм и отдельно поросят или же заниматься откормом. Нет сомнения, что эти кооперативы потерпят убыток, принесут ущерб народному хозяйству и членам кооператива.

Доход с животноводства, повышение этого дохода, помимо повышения удойности и откорма скота зависит в первую очередь от работы животноводов. Вопрос в том, как внедряются лучшие методы животноводства? Пока в некоторых производственных кооперативах скотоводство поставлено неудовлетворительно, но руководители все же не принимают должных мер к его улучшению и вместо откармливания забраковывают хилый скот. Это вредно с двух точек зрения: во-первых весной производственные кооперативы за хилый скот получают меньше, не воспользуются улучшением снабжения кормом в последующем времени года, чтобы получить больше мяса, т. е. получить за больший живой вес больше товаров; во-вторых — возможно, что будет в том числе забракован и такой скот, состояние которого при должном уходе можно еще значительно улучшить.

Эти явления предупреждают партийные и государственные органы о том, что они соответственно постановлением о развитии сельского хозяйства должны принять эффективные меры для того, чтобы каждый производственный кооператив вел регулярную работу в области животноводства. Основная часть поголовья скота годится для повышения

продуктивности животноводства, несмотря на то, что в прошлом году — главным образом из-за плохого ухода за скотом — общий приплод коров по всей стране едва достиг 50 телят на 100 коров, а приплод на 100 свиноматок едва достиг 500, т. е. 5 поросят на одну свиноматку в год.

Животноводы и руководители производственных кооперативов должны срочно принять меры, чтобы все производственные кооперативы смогли в скором будущем черпать из одного из главных источников рентабельности коллективного хозяйства, из крупного животноводства. Таким образом они смогут значительно увеличить доход членов кооператива и заодно добиться расцвета своего кооператива.

Производственные кооперативы могут повысить рентабельность своего хозяйства также путем создания вспомогательных и обрабатывающих предприятий. Пока подсобные предприятия дают едва 1—2 процента общего дохода. Правление и члены боньхадского производственного кооператива „Народ Дожи“ пользуются всеми возможностями для повышения дохода: они сами перерабатывают свою продукцию, используют побочные продукты для кормления скота и т. д. Их усилия приносят богатые плоды. Бальфийский производственный кооператив имени Мичурина из года в год становится более зажиточным, так как он сам перерабатывает молоко. Кооператив занимается не только производством масла, творога и сыра, но перерабатывает также все побочные продукты винограда. Некоторые производственные кооперативы уже теперь значительно больше занимаются выращиванием овощей, открывают ларьки на рынках, сами производят кирпич, необходимый для построек и развили также кустарное производство. Следовательно, помимо растениеводства и производственные кооперативы мо-

гут повышать рентабельность своего хозяйства, используя все имеющиеся на это возможности.

Размер общего дохода зависит и от того, как реализуется на практике в производственных кооперативах глава Устава „Цели и задачи“. Эта глава подчеркивает: „Целью кооперативных хозяйств является то, чтобы производственно-кооперативное крестьянство путем усердной коллективной работы повысило урожайность земель, продуктивность скотоводства, обеспечивая этим для себя и для своих семей зажиточную и культурную жизнь. Члены производственных кооперативов обязуются всеми силами развивать кооперативное хозяйство, охранять и повышать общественное достояние кооперативов“. Устав недвусмысленно подчеркивает, что главным источником дохода членов производственных кооперативов является общественное имущество. В производственно-кооперативном движении уже с некоторого времени все чаще наблюдается явление, что кооперативы не ценят общественного имущества, не считают его главным источником дохода, а, незаконно нарушая Устав, разбазаривают его. Некоторые производственные кооперативы обильно обеспечивают корм для скота приусадебных хозяйств, но не обеспечивают даже минимальных нужд общественного скота, более того, растаскивают корм, отложенный для общественного скота. В других местах мероприятия партии и правительства о повышении площади приусадебных хозяйств использовались для того, чтобы выделить отдельным членам кооператива по полтора-два кадастровых хольда под приусадебные хозяйства вместо разрешенного одного кадастрового хольда. Например, все производственные кооперативы области Комаров выделили членам кооператива большую площадь под приусадебные хозяйства, чем это предписано уставом. В других местах

считают, что соответственно Уставу в приусадебных хозяйствах разрешается держать слишком мало скота, и держат больше коров и прочего скота, чем это дозволено. Другие кооперативы хотят перейти на издольную обработку земли. В некоторых местах уже открыто нарушают устав и отдают землю на издольщину не только крестьянам-единоличникам, но и своим же членам кооператива. Это опасные явления и свидетельствуют о распространении оппортунизма. Руководители производственных кооперативов, советы и партийные органы не всегда наводят порядок в этих вопросах, так как считают, что их незаконная уступчивость содействует укреплению кооперативов и с ее помощью они эвентуально смогут поставить на сторону производственно-кооперативного дела еще колеблющихся членов кооператива. Нет сомнения, что это является искажением в области производственных кооперативов и что если мы на это не обратим своевременно внимания, то оно может привести к ослаблению производственно-кооперативного движения и производственные кооперативы в таком случае вместо развития своего хозяйства приблизятся к единоличной форме хозяйства.

События, имевшие место прошлой осенью показали, что подлинные борцы за кооперативное дело, члены производственных кооперативов и сами в состоянии защитить общественное имущество. Теперь мы должны мобилизовать сотни тысяч членов кооперативов, чтобы они защищали, оберегали и постоянно укрепляли основу верного прогресса,— кооперативное имущество. Ревизионные комиссии кооперативов должны соответственно Уставу выполнять возложенные на них задачи и от времени до времени вносить предложения, чтобы общее собрание членов кооператива могло принять соответствующие меры по отношению к нарушителям Устава.

Органы власти должны также силой закона воспрепятствовать всякого рода покушениям на общественную собственность.

II.

В деле успешного проведения в жизнь решений о развитии сельского хозяйства большую роль должны сыграть председатели и правления производственных кооперативов. Больше одной трети производственных кооперативов избрало прошлой зимой новое правление и нового председателя или же вновь избрало прежнего председателя, доказавшего своей деятельностью, что он способен руководить коллективным хозяйством. Но грубую ошибку допускают сельскохозяйственные органы, считающие, что задача укрепления руководства производственными кооперативами разрешена в результате выборов нового правления. Во многих кооперативах до сих пор неблагоприятно обстоит дело с руководством и кроме того имеется много ошибок и в тех кооперативах, где избрано новое правление. Трудящиеся крестьяне, вышедшие в прошлом году из кооперативов, особенно бывшие середняки, часто ссылались на ошибки в руководстве и подчеркивали, что они вышли из кооператива прежде всего из-за недостатков, сказывающихся в руководстве кооперативами. У нас имеется уже много выдающихся председателей производственных кооперативов, как например, председатель барчского производственного кооператива „Красная Звезда“, Герой социалистического труда Пал Лошонци, председатель тамашского производственного кооператива „Красная Искра“, Герой социалистического труда Янош Пети, председатель сентешского производственного кооператива „Освобождение“, лауреат премии имени Кошута Янош Балла и несколько сот других руководителей производственных кооперативов, которые

своей работой доказали, что они в состоянии воплощать в жизнь новое и развивающееся. Но имеется и много таких председателей, которые не разбираются в важнейших вопросах ведения хозяйства и случается, что руководство захватывают в свои руки карьеристы или же лица, находящиеся под влиянием вражеских элементов. Руководство вообще слабо потому, что партийные и государственные органы иногда не осознают, насколько важна роль председателя в деле развития производственно-кооперативного хозяйства. Областные и районные органы не помогают производственным кооперативам, чтобы на эту ответственную работу были поставлены самые подходящие для руководства крупным хозяйством, самые подходящие с точки зрения преданности производственно-кооперативному движению члены кооператива. То, что в некоторых местах председатели часто меняются, является также часто последствием поверхностного руководства.

В связи с укреплением руководства производственных кооперативов мы должны упомянуть и о середняках. Более 30 процентов председателей производственных кооперативов и приблизительно 40 процентов членов правлений кооперативов вышло из среды середняков. Конечно, был ли председатель середняком или же сельскохозяйственным пролетарием — не является важнейшим вопросом, а важнейший вопрос это то, умеет ли он руководить или нет. Мы допустили бы грубую ошибку, если бы сказали, что руководить должны или исключительно аграрные пролетарии или же исключительно середняки. Но ясно и то, что знание дела членов кооператива — бывших середняков, верных производственно-кооперативному движению, может в значительной степени содействовать развитию производственных кооперативов. В интересах укрепления руководством производственными кооперативами

мы должны уже теперь принимать меры для того, чтобы председатели производственных кооперативов, в первую очередь председатели крупных кооперативов, были направлены в годичную школу для председателей кооперативов или, чтобы производственные кооперативы пригласили на пост председателя агрономов, окончивших университет или сельскохозяйственную академию. Производственные кооперативы могут укрепить руководство и тем, что пригласят возвратиться в качестве председателя или заместителя председателя члена кооператива, способного руководить и ушедшего раньше на другую работу. Соответственно постановлению партии и правительства приблизительно 2000 агрономов МТС теперь работает непосредственно в кооперативах. Члены производственных кооперативов теперь имеют возможность убедиться в важности работы специалистов. Если члены кооператива убедятся в том, что переведенный к ним на работу агроном содействует расцвету крупного общественного хозяйства, если они видят, что данный агроном является верным сторонником кооперативного хозяйства, то они могут его пригласить вступить в кооператив, выбрать его председателем или же заместителем председателя. Этим кооперативы могут только выиграть.

У нас часто препятствует укреплению руководства кооперативом то, что отдельные председатели считают, что они имеют право без вовлечения членства решать вопросы об осуществлении капиталовложений или же другие важные дела. В Уставе производственных кооперативов ясно сказано: „Высшим органом правления производственных кооперативов является общее собрание членов кооператива“... „в рамках Устава и распоряжений общее собрание членов выносит решения по всем важным вопросам, касающимся производственных кооперативов“. Соответ-

ственно новому уставу в компетенцию общего собрания входят выборы председателя кооператива и ревизионной комиссии, а также их снятие, кроме того, прием и исключение членов кооператива, утверждение годичного производственного плана, сметы по доходам и расходам, утверждение местных норм на отдельные процессы труда, различных фондов, установление количества продуктов и денег, выдаваемых на трудодень. Общее собрание выносит решение по вопросу заключения контракта с государственной машино-тракторной станцией и с прочими государственными предприятиями. Общее собрание утверждает полугодовой и годовой отчеты председателя и правления, а также общий годовой отчет, но лишь на основании отчета ревизионной комиссии. Общее собрание решает вопрос о затребовании кредитов и займов, а также о платежах за счет социального и культурного фонда. Общее собрание рассматривает и утверждает план развития производственного кооператива и план севооборота. Устав подчеркивает: производственно-кооперативная демократия является одним из важнейших принципов жизни производственных кооперативов и никто не имеет права нарушить ее. В делах, входящих в компетенцию общего собрания, могут выносить решения лишь члены кооператива, т. е. хозяева производственного кооператива. Решения общего собрания обязательны для руководства и для каждого члена кооператива. Следовательно, общее собрание, как высший орган управления в руководстве производственным кооперативом, должно выполнять задачи, возложенные на него Уставом. Члены кооператива должны обязать председателя кооператива и ревизионную комиссию, чтобы по крайней мере раз в квартале они отчитались о выполнении годового плана и о выполнении сметы по доходам и расходам. Общее собрание должно обеспечить, чтобы

каждый член кооператива принимал участие в разрешении дел производственного кооператива, поэтому правление каждого кооператива обязано своевременно оповещать о том, когда будет общее собрание и о повестке дня данного общего собрания. Правление должно тщательно подготовиться, чтобы внести на рассмотрение общего собрания предложения, направленные на хорошее проведение очередных работ и на разрешение задач в области увеличения общественного имущества. Об общих собраниях необходимо вести протокол, который должен содержать выступления и вынесенные решения.

Для укрепления руководства кооперативом, необходимо, чтобы правление выполнило роль, намеченную Уставом. Устав предписывает, „Между двумя общими собраниями дела производственного кооператива решаются правлением. Правление кооператива избирается общим собранием сроком на два года. Если кооператив насчитывает более 100 членов, то правление должно состоять из 7 членов, а если кооператив насчитывает менее 100 членов, то в правление выбираются 5 членов. Правление несет ответственность за работу кооператива, за проведение в жизнь решений общего собрания и за выполнение кооперативом обязательств перед государством. Правление должно заседать не менее, чем раз в две недели, а в случае надобности еще чаще“.

Неправильно то, что многие правления кооперативов нарушают положения Устава. Это частично вызвано тем, что многие председатели недооценивают значения работы правления, не опираются на помощь правления, они делают все сами, несмотря на то, что задачи разрешались бы лучше, если бы председатели вовлекли в эту работу членов правления. В тех местах, где руководство не выполняет задач, намеченных уставом, там бригады

и звеньевые, животноводы и трактористы не получают определенных заданий, работа ведется часто стихийно. Таким образом в этих производственных кооперативах не сформировалась организация труда, характерная для социалистического крупного хозяйства и во всем руководстве хозяйством сказывается неорганизованность. Это причиняет доброжелательным членам кооператива много досады, а лодыри незаслуженно собирают трудодни. Такой слабый в организационном отношении кооператив отстает в деле ведения хозяйства, не использует преимуществ крупного хозяйства и таким образом не обеспечивает членам кооператива должного количества продуктов и наличных денег на трудодень.

Центральный Комитет нашей партии обращает теперь особое внимание на укрепление слабых кооперативов. Укрепление кооператива зависит прежде всего от улучшения руководства и от укрепления трудовой дисциплины членов кооператива, важен правильный выбор председателя, правильная организация работы членов правления и бригадиров, а также мобилизация членов кооператива на разрешение производственных задач. Для всего этого необходима устойчивая организация труда, постоянная бригадная система, должное количество тягла и т. д. В области животноводства еще важнее формирование бригад и реализация личной ответственности за работу. Организовать труд необходимо таким образом, чтобы каждый член производственного кооператива работал там, где он наиболее охотно работает. Поэтому необходимо каждого члена кооператива познакомить со стоящими перед ним задачами.

Председатели кооперативов должны непосредственно руководить бригадами, а бригадиры должны систематически, не менее раза в неделю, отчитываться о проделанной работе. Председатели должны на местах про-

верить, как осуществляются бригадами задачи, возложенные на них правлением. Бригадиром должны с помощью коммунистов и передовых членов кооператива постоянно укреплять трудовую дисциплину, вести среди членов бригады просветительную работу и доводить до сознания членов кооператива, что их работа в значительной мере содействует увеличению дохода кооператива. Передовые производственные кооперативы постоянно улучшают агитаторскую работу. Барчский производственный кооператив „Красная Звезда“, например, организовал так называемую „бригадную хронику“ и на бригадных собраниях устраивается регулярный обмен опытом между передовиками производства и передача методов труда. Передовые члены кооператива посещают не вышедших на работу лодырей и объясняют им, что они наносят ущерб себе и всему кооперативу.

Премирование сверхпланового производства в производственных кооперативах в значительной степени содействует возникновению нового отношения к труду. Серьезной ошибкой является то, что производственные кооперативы еще не осознавали значения премирования и лишь редко пользуются возможностями, предоставляемыми премиальной системой, действительной в настоящее время. Одна из важнейших задач заключается в том, чтобы еще более заинтересовать кооперативы и их членов в работе, в повышении урожайности и в повышении продуктивности животноводства.

Другой серьезной ошибкой, сказывающейся в работе наших производственных кооперативов, является то, что руководители обращают мало внимания на учет и бухгалтерию. Поэтому в производственных кооперативах бухгалтерия ведется чрезвычайно примитивно. Государство, принеся большие материальные жертвы, позаботилось о подготовке приблизительно 4500

бухгалтеров для производственных кооперативов. Теперь в производственных кооперативах работает лишь половина вышеуказанного числа, так как остальные оставили кооперативы из-за неуважения к их работе. Председатель производственного кооператива и руководители, можно сказать, беспомощны без постоянной проверки хозяйственных дел кооператива. Лишь укрепление системы учета, точное составление справок и ведомостей, отражающих всякое изменение, могут обеспечить, чтобы руководители кооператива ясно видели положение общественного хозяйства, формирование доходов и расходов, денежный оборот кооператива, положение в области кредита и производительности труда. Каждый производственный кооператив, исходя из собственных интересов, должен позаботиться о хорошем бухгалтере, позвать обратно хорошо работавшего, но уволившегося бухгалтера или же попросить предприятия и учреждения перевести к ним квалифицированного бухгалтера. Если производственные кооперативы будут придерживаться этого, то они воспрепятствуют разбазариванию общественного имущества и будут пользоваться уважением трудящихся крестьян. Государственные и партийные органы общими усилиями должны оказывать помощь производственным кооперативам в деле обеспечения кооперативов специалистами и бухгалтерами, так как эта поддержка является также важным средством укрепления производственных кооперативов.

Резюмируя: для укрепления руководства производственных кооперативов требуется успешное решение чрезвычайно многосторонней задачи, но нет сомнения, что тщательный подбор председателей производственных кооперативов, всемерная помощь, оказываемая партийными, государственными органами и машинно-тракторными станциями председателям и правлениям

кооперативов, будет содействовать тому чтобы среди членов кооператива выросли сотни и тысячи новых руководителей, которые хорошо справятся со сложной, но почетной задачей по руководству коллективным хозяйством.

III.

При новом этапе перед производственными кооперативами стоит задача конкретными фактами доказать преимущество крупного социалистического хозяйства нового типа над мелкотоварным крестьянским хозяйством. Это теперь тем более важно потому, что партия и правительство одновременно с развитием производительных сил крестьян, ведущих единоличное хозяйство, поставили перед нами задачу построения социализма на нашей родине. Многие считают, что, поскольку мы теперь развиваем и хозяйство крестьян-единоличников, теперь уже не нужно заботиться о производственных кооперативах. Некоторые искажают политику нового этапа в особенности вопрос о производственных кооперативах, так как не понимают того факта, что мы оказываем большую поддержку крестьян-единоличникам не для того, чтобы ослабить производственные кооперативы, а потому, чтобы создать еще более благоприятные условия для построения социализма.

Наши сельские товарищи должны видеть, что партия и правительство твердо решили развивать производственно-кооперативное движение и последовательно считают, что в конце концов только производственные кооперативы могут обеспечить всеобщий подъем трудового крестьянства. Враг уже спохватился, что в результате нашей политики, направленной на укрепление функционирующих производственных кооперативов, вместо увеличения их количества, раньше или позже убедительно докажет всему трудящемуся крестьянству преимущ-

ества кооперативного хозяйства. Это опознание является причиной того, что классовый враг теперь различными способами все более ожесточенно нападает на молодые производственные кооперативы. Распространенной формой такого нападения является то, что некоторые с помощью кулаков и прочих вражеских элементов, с помощью юристов-реакционеров незаконно требуют возврата размеженных земель и имущества, перешедшего во владение кооператива. Советы должны воспрепятствовать всем таким незаконным попыткам и оказывать поддержку производственным кооперативам. Они должны дать понять классовому врагу, что закон защищает производственные кооперативы от всяких нападений и по отношению ко всяким вражеским попыткам будут приняты строжайшие меры. Нужно прямо сказать, что вражеским элементам, кулакам, помещикам и т. д. не будут возвращены экспроприированные здания, оборудование, земли, скот и прочее имущество. Мы не допустим, чтобы кулаки и прочие вражеские элементы предъявляли судебный иск к производственным кооперативам, т. е. требовали возврата законно конфискованного имущества. Мы не допустим нарушения закона. Но это является лишь одной стороной медали. Оттеснение классового врага невозможно осуществить исключительно применением административных методов. Мы должны в первую очередь разоблачать врага в политическом отношении; мы должны путем массовой агитационной работы довести до сознания каждого члена кооператива, каждого честного трудящегося крестьянина, что классовый враг — как это уже было в ходе развития нашей народной демократии — и теперь покушается на наш прогресс.

Члены сельских партийных организаций, многотысячный лагерь производственно-кооперативного крестьянства должны разоблачать по-

длинные цели врага, напоминать о его деятельности в прошлом, чтобы трудящиеся крестьяне ясно видели, что эти элементы стремятся лишь к возврату своих привилегий, которыми они пользовались когда-то, при капиталистическом строе. Они хотели бы снова заставить трудовой народ села работать за гроши, чтобы снова жить за счет трудящихся.

Для того, чтобы победить в борьбе за укрепление производственных кооперативов и оттеснить классового врага, надо впредь более широко распространять результаты передовых кооперативов. Многие считают, что теперь прежде всего нужно укрепить кооперативы, а пропаганда излишня. Задача укрепления кооперативов вовсе не означает того, что мы не допустим в кооперативы честных, доброжелательных трудящихся крестьян. Трудящиеся крестьяне-единоличники часто сами просят руководителей передовых производственных кооперативов разрешить им посетить кооператив и познакомиться с коллективным хозяйством. 20 000 членов кооперативов, вышедших из производственных кооперативов в прошлом году и более 11 000 трудящихся крестьян-единоличников попросило приема в кооператив, потому что члены кооператива поддерживали с ними дружескую связь. Члены кооператива посещали их, приглашали их даже на свои собрания и постоянно рассказывали им о своих результатах. Этот метод является самым подходящим для укрепления производственных кооперативов. Производственный кооператив, не имеющий связей с мелкими и средними крестьянами села, не может быть устойчивым. Поэтому неправильно, что производственно-кооперативное крестьянство областей Шомодь и Саболч оторвалось от села и не желает общаться с крестьянами, ведущими единоличное хозяй-

ство. Партия и правительство, государство рабочего класса всеми силами поддерживают производственные кооперативы. Это ясно доказывает, что производственно-кооперативный путь является путем трудового крестьянства и не только производственно-кооперативного крестьянства, составляющего теперь уже несколько сот тысяч человек.

★

Разрешение вопросов, возникнувших за последние месяцы вокруг производственно-кооперативного движения и ясное изложение политики партии необходимы для осуществления сельскохозяйственной программы нашей народной демократии. Мы должны объяснить, что производственные кооперативы и впредь и даже в большей мере будут пользоваться поддержкой государства и всеми преимуществами крупного хозяйства. Поэтому обязанностью центральных областных и районных органов, советов и трудящихся предприятий, прежде всего коммунистов является содействие укреплению производственных кооперативов. Здесь, речь идет не о какой-нибудь беспринципной поддержке, а о том, чтобы создать в интересах развития производственных кооперативов основу подъема нашего народа, основу осуществления социализма.

Однако, государственная поддержка сама по себе недостаточна. Укрепление производственных кооперативов, постоянное повышение рентабельности кооперативных хозяйств зависит прежде всего от руководителей и членов кооперативов. Главным залогом расцвета и развития кооперативного хозяйства является воодушевленная, самоотверженная работа членов кооператива, возникновение нового социалистического отношения к труду.

БОЛЬШЕ МЯСА, БОЛЬШЕ ШЕРСТИ

Вся страна готовится к съезду партии. Я сам с большим интересом жду съезда, готовлюсь к нему. Я хотел бы своей скромной работой приветствовать партию — как простой венгерский гражданин, венгр, за те усилия, с которыми партия стремится к подъему венгерского сельского хозяйства; я хотел бы приветствовать партию и как научный работник — за особое уважение к нашей работе. Все свои знания я хотел бы поставить на службу осуществления постановления партии и правительства о расцете сельского хозяйства — в первую очередь, конечно, на службу развития животноводства.

На съезде, наверно, будет идти речь о том, как осуществлены нами до сих пор постановления, что мы сделали в интересах развития сельского хозяйства, за то, чтобы жизненный уровень нашего народа возрос еще более. Я знаю, что мы на один-два шага продвинулись вперед: и мне приятно видеть, как внедряются результаты научного исследования, как улучшается овцеводство и, что теперь многие производственные кооперативы закупают овец, которые раньше и не думали заниматься овцеводством. Однако, еще большая часть работы впереди. В декабрьском постановлении партии и правительства говорится: „Развитие методов кормления скота, повышение продуктивности животноводства, усовершенствование существующих пород скота, а также соответствующий рост поголовья племенного скота должны быть первостепенными задачами исследовательской работы в области животноводства.“ Осуществление этой задачи требует от нас проведения большего числа более успешных экспериментов и распространения хороших методов.

Одной из важнейших задач, стоящих теперь перед нами, является

определение того, какие породы скота наиболее пригодны при наших условиях для того, чтобы давать больше количества более жирного молока, больше мяса лучшего качества и больше шерсти. У венгерской пестрой породы коров необходимо увеличить не только удой, но и содержание жира. Мы наметили, с одной стороны путем селекции, а с другой стороны путем скрещивания пород повысить процент жирности молока. Здесь прежде всего может идти речь о скрещивании с датской пестрой породой, молоко которой, как известно, содержит 4% жира. Мы скрещиваем гребенчатых мериносов с кавказскими мериносами с тем, чтобы добиться породы с более длинной и густой шерстью и поскольку текстильная промышленность нуждается в так называемой шерсти сорта „Б“, тонкорунную цыгайскую овцу необходимо скрещивать с породой „Ильде Франс“. Мы занимаемся и вопросом дальнейшего развития венгерского коневодства.

Кроме проблем разведения мы должны изучать и самые благоприятные условия и методы содержания скота. Многие думают, что то, что приятно человеку, приятно и животному. Эти весенние дни, например, очень приятно действуют на человека, но, если мы впервые весной выгоним на пастбище коров, это не повысит, а наоборот, снизит удойность. А, если мы думаем, что при 10 градусном морозе коровам холодно — мы ошибаемся. В Херцегхалме, где до 10 градусов мороза коровы находились под открытым небом, удой вовсе не уменьшался.

Мы изучаем и то, насколько экономично производим продукты животноводства. Вопрос, скрещивание каких пород благоприятно для получения бокорных, полусальных и сальных свиней уже выяснен. Но мы еще не можем точно сказать, ценой какого количества корма,

каким путем мы можем получить у отдельных видов скота больше мяса и жира. В 30-ых годах, когда я изучал этот вопрос, я установил, что, например, у восьминедельного цыпленка 38 процентов мяса и 11 процентов прочих съедобных внутренних органов. В возрасте 20 недель у этого же цыпленка уже 53 процента мяса и 7 процентов съедобных внутренних органов. Такие эксперименты мы проводим теперь со свиньями и крупным рогатым скотом.

Важной частью нашей работы является и распространение оправдавшихся хороших методов. Я хочу воспользоваться и этим случаем, чтобы обратить внимание на некоторые вопросы. Общеизвестно, что мы должны очень экономить корм и фураж. Во многих местах не хватает лугов. Большинство грубого корма составляют осенние и весенние смеси, а также многолетние бобовые травы, но как раз при уборке мотыльковых пропадает наибольшая кормовая ценность. Например при транспортировке и сушке сена отпадают самые ценные части — листья. Следовательно, мы должны по мере возможности лучше организовать сушку и уборку сена. Путем применения метода Кунда можно снизить потери, а еще лучших результатов можно добиться путем вертельной сушки. Хорошее сено по своей ценности не уступает фуражу. Я обычно говорю, что, если овца получает ежедневно 600 граммов хорошего сена, то она может получать на 300 граммов меньше фуража. Если сено хоро-

шего качества, то овцам и вовсе не нужен фураж.

Но при приготовлении сена даже при наилучших условиях пропадает много питательных веществ. Однако, путем силосования можно значительно снизить потерю, вызванную брожением. Меня уже несколько лет занимает мысль, что было бы правильнее вместо сена изготавливать силосный корм. С одной стороны, как я уже упомянул, здесь меньше потерь, а с другой стороны животные в течение целого лета получают большое количество сочного корма, зачем же их тогда кормить сухим кормом? Коровы, привыкшие к зеленому и другим сочным кормам, могут дать без фуража 18—20 литров молока в день. В Херсегхалме мы уже проводили такие эксперименты и у нас есть коровы, которые совсем не получают ни сена, ни фуража и все же мы достигли высоких результатов. Экономленным фуражом мы могли значительно лучше кормить коров, дающих более 18—20 литров молока в день. Выращивая больше зернового корма, мы не должны забывать о том, что совместно с возросшим количеством силосного корма мы можем значительно экономнее употреблять и фураж.

Дело сельского хозяйства является делом всей страны. Мы на своем собственном участке работы стремимся достичь лучших результатов, ведь мы все заинтересованы в том, чтобы сельское хозяйство снабдило страну большим количеством продуктов лучшего качества.

**ВЕНГЕРСКОЕ ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ
ПО СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫМ ТОВАРАМ**

АДРЕС: БУДАПЕШТ, V., УЛ. НАДОР 22

Адрес для телеграмм: АГРИМПКС

Телефон 180-996.

Экспортирует во все страны света:

РАЗЛИЧНЫЕ СЕМЕНА (семена огородных растений, семена технических культур, семена злаковых растений, семена цветов). **МЕЛЬНИЧНЫЕ ПРОДУКТЫ** (пшеничную муку). **СЫРОЕ И РАФИНИРОВАННОЕ РАСТИТЕЛЬНОЕ МАСЛО, МАРГАРИН, СЕМЕНА СТРУЧКОВЫХ РАСТЕНИЙ** (фасоль, горох, чечевица) **САХАР, СОЛОД, КРАХМАЛ, ПРИВИТЫЕ ВИНОВАРНЫЕ САЖЕНЦЫ**

НАША ГОРДОСТЬ — СТРОЯЩАЯСЯ КАЗИНЦБАРЦИКА

В долине извилистой Шайо, в низине покрытых лесами холмов, строилась старая Казинцбарцика, малое село. Славилась она только тем, что в районе ее было несколько шахт, а в селе ворчала „старая“ электростанция Барцики.

Находившиеся в ее районе шахты и сейчас работают, но только за последнее время они „несколько“ выросли. Работает и старая электростанция. Рабочие и руководители ее счастливо и верно исполняют план, снабжают электроэнергией находящиеся в районе шахты.

Но если речь заходит о Казинцбарцике, то сегодня перед нами встает не эта „слава“, что-то совсем иное, что-то величественное, могучее: новостройки Казинцбарцики.

Теплоэлектростанция Боршода

Если едешь из Мишкольца по направлению Казинцбарцики и выглянешь из окна вагона, начиная от Шайосентпетаера не увидишь ничего, кроме свежих выстроившихся зданий, вытянувшихся стен, машин, песочных холмов, суетящихся людей.

Первое, на что путешественник обращает внимание, это высокая труба и сероватое здание теплоэлектростанции, которая будет одной из крупнейших теплоэлектростанций страны. Скоро она превратит не подходящий для отгрузки уголь соседних шахт в электроэнергию и по бесконечным проводам будет посылать ее во все концы страны — на заводы, в квартиры и школы.

Уголь из сортировочной по конвейеру длиной в 800 метров, установленному на высокой железной конструкции, будет поступать в голландную горловину котлов.

Первая группа агрегатов скоро начнет свою работу. Эта одна группа машин (за этим последуют еще пять таких же групп) даст стране в пять раз больше электроэнергии, чем в настоящее время дает „старая“ электростанция Барцики.

Эта электростанция будет снабжать паром и электроэнергией строящийся по соседству по реке Шайо химкомбинат, а жителей города электростанция будет снабжать горячей водой.

В здание электростанции сейчас еще трудно ориентироваться. Везде монтируют огромные механизмы, моторы, трубы турбины, здесь воздвигают стену, а там бетонируют. Только свысока можно по-настоящему видеть, каким быстрым темпом работают здесь. Но, проходя между агрегатами, грудami стройматериала в другой конец электростанции, становится все ясно. Здесь здание еще совсем открыто, так как строительные работы еще не закончены. Начали строить и еще строители не закончили работы, а монтеры уже приступили к работе, начали установку первой очереди машин. Первая очередь машин уже будет давать электроэнергию, а в другом конце здания на полном ходу будут идти строительные работы, будут работать краны-подъемники и устанавливать по местам многотонные

бетонные сваи, готовить места для следующих очередей машин.

В строительстве электростанции венгерским инженерам и монтажникам большую помощь оказывают инженеры и рабочие Германской Демократической Республики.

По соседству с электростанцией аккуратно расположен поселок. Здесь надо подчеркнуть слово аккуратно, так как у нас еще мало таких строений, где поселки находились бы в таком порядке, как здесь. Здесь и буфет, и магазин, недавно открыли гостиницу на 800 человек. Перед буфетом оборудуют летний сад с танц-площадкой. Вокруг жилых зданий кустарники, а между клумбами на аллеях будут установлены скамейки, на больших площадках фонтаны.

Химический комбинат вдоль реки Шайо

Вблизи электростанции строится самый большой в Венгрии завод искусственного удобрения. Уже снаружи замечательно выглядит этот завод. Друг возле друга выстроились здания из красного кирпича: одно выше, другое ниже. Большинство зданий украшают большие окна. Снаружи стены подпирают высокие металлические башни — огромные изоляторы электропровода высокого напряжения — самые разнообразные конструкции выстроились друг возле друга.

Сзади, непосредственно за новым заводом, протянулся покрытый лесом холм. Как зеленым ковром покрыт склон холма, а скоро зазеленеют на холме и деревья.

Этот завод, можно сказать, является одним из важнейших сооружений всего строительства в Казинцбарчике. Завод будет вырабатывать азотное искусственное удобрение для трудящегося крестьянства. Завод строится таким образом, чтобы после полного пуска в эксплуата-

цию (что произойдет в две очереди) завод можно было расширить еще на 50%. От продукции этого завода можно ожидать настолько больше пшеницы и ржи, сколько достаточно для обеспечения хлебом около 500 000 человек в течение одного года.

Отдельные цехи завода примыкают друг к другу, как цепные звенья. То, что выходит из одного цеха, в следующем цеху используется как сырье до тех пор, пока азотное искусственное удобрение не попадет на огромный склад вместимостью 50 000 тонн. Писать о каждом цехе в отдельности потребовало бы много времени, а ведь нашлось бы о чем писать. Завод оборудуется по последнему слову техники. Устанавливаются особые машины, целый ряд конструкций. И особенно, чем мы можем гордиться, это то, что в основном завод проектировали венгерские инженеры, а значительную часть оборудования изготавливают наши заводы. В этой огромной работе нам помогают трудящиеся Чехословацкой Республики и Германской Демократической Республики.

Приведем несколько данных. Кислородный цех в мае месяце начнет работу и один будет производить в десять раз больше кислорода, чем в настоящее время производят все венгерские заводы вместе взятые. В синтезном цехе будут работать компрессоры-гиганты производительностью в 10 000 куб. м. в час. Эти машины могут создать давление в 350 атм. и на основании проектов венгерских инженеров сейчас они изготавливаются на заводе МА-ВАГ. Холодильные установки, необходимые для эксплуатации завода, производят столько калорий, сколько в настоящее время производят все холодильники страны вместе взятые.

Управление заводом происходит при помощи самых современных приборов. На отдельных участках цехов строятся комнаты управле-

ния, управление в основном будет происходить автоматически, при помощи размещенных там приборов. Большое внимание уделяется тому, чтобы условия работы были хорошие, здоровые. На газовом заводе, например, подача кокса и перевозка шлака производится при помощи автоматического оборудования, совершенно в закрытом виде. Позаботились и о полной вентиляции помещения. В воздухе не останется и следа от газа и пыли.

Внутри цехи будут светлые, чистые, а снаружи их будут окружать цветочные клумбы. В каждом цехе оборудуются современные раздевалки, бани.

Многие рабочие, которые будут здесь работать, уже находятся на месте. На заводе в Пет их переключили на рабочих химпромышленности, монтеров. Эти рабочие любят свой строящийся завод. Многие из них до пуска завода в эксплуатацию работают на подсобных работах, помогают строителям -- так как здесь мало рабочих-строителей -- чтобы побыстрее могли начать работу машины и выйти из химкомбината, выстроенного вдоль р. Шайо первые вагоны нагруженные азотным искусственным удобрением.

Новый город

Казинцбарка недавно стала городом. Внизу, в долине Шайо стоят маленькие домики „старого города“, старого села, а выше уже возвышается новый город. На замечательном месте строят новые дома. Вокруг везде горы, леса. Внизу виднеется змеобразная серебристая лента Шайо, а сбоку города струится ручей Тардона.

Здесь будет жить 40 000 человек. Рабочие и инженеры электростанции, химкомбината, коксового завода, а главным образом шахтеры. Из Мишкольца сюда ведет бетонная дорога (последний участок сейчас строится) и между двумя городами будет троллейбусное сообщение.

Уже во время проектирования зданий и постройки их учли опыт прошлых лет. Вообще жилые здания будут трехэтажные, с красивым фасадом. (Естественно, что будут строиться и малые жилые домики на специально выделенной для этого территории). Квартиры будут состоять из 2—3 комнат, строящиеся сейчас уже большего размера, просторнее, чем те, которые строились до сего времени. Все квартиры будут оборудованы водопроводом, газом, центральным отоплением.

Много уже готовых квартир пока что заняли строители города, а несколько квартир уже заняли постоянные жители их. В здании „Е“ в 32-х квартирах живут уже со своими семьями рабочие электростанции. Постепенно рабочие-строители передают и остальные квартиры, всего в этом году будет передано пятьсот квартир.

Вокруг огромной главной площади города будут размещены общественные здания. Эта площадь займет 9500 кв. м., и будет озеленена. Здесь будет выстроен новый дворец культуры. В этом дворце будет все: театр, библиотека, комнаты-читальни, кофейные, комнаты для игры в бильярды, шахматы, пинг-понг, художественные залы, исследовательские лаборатории и т. п.

Дети будущего города смогут учиться в различных школах. Техникум строительной промышленности уже действует, пока-что в здании средней школы, которая уже выстроена. Техникум имеет коллегия. Вскоре будет выстроен и горный техникум. В городе будет замечательная спортивная площадка, открытая сцена. Уже имеется мясной магазин, лавка, пивная, через несколько недель откроется конфекционный магазин, уже работают сапожники и парикмахеры. Скоро будет готов полностью современный ресторан, а когда потеплеет, откроется и летний ресторан с музыкой и танцевальной площадкой.

Еще в этом году начнут строить новый хлебозавод и будет закончено оборудование скорой помощи, откроются поликлиники, оборудованные по последнему слову

техники. Строители Казинцбарцки ожидают врачей и сестер просторными, светлыми, красивыми квартирами, чтобы они могли начать поскорее работу в приемных.

ОТВЕТ БУДАПЕШТСКОЙ ПАРТКОНФЕРЕНЦИИ ТРЕХ ПРОЕКТНЫХ КОНТОР:

ЭКОНОМИЯ В 25 МИЛЛИОНОВ ФОРИНТОВ

Работники наших трех главных проектных бюро — Проектного бюро машиностроения, Проектного бюро крановых установок, Проектного бюро металлургии — в ответ на решение будапештской партийной конференции, взяли на себя обязательство сэкономить народному хозяйству свыше 25 миллионов форинтов на проектировании новых заводов и машинного оборудования. Этого они достигнут с одной стороны таким образом, что новые заводы, спроектированные с большим вниманием и по последнему слову техники, будут работать с более низкой себестоимостью, а с другой стороны путем хорошо обдуманного проектирования сократят расходы, связанные с работами по капиталовложению и проектированию, кроме этого досрочное изготовление проектов также будет способствовать увеличению производства.

Проектное бюро машиностроения, наряду с другими задачами, в настоящее время работает над переделькой машинного оборудования, над усовершенствованием технологии производства самоходных комбайнов на заводе ЭМАГ. Работники проектного бюро взяли на себя обязательство разработать для завода ЭМАГ технические условия, с помощью которых себестоимость изготовления каждого комбайна сократится на 8%. В работах по проектированию широко применяются как опыты советской промышленности, так и свои соображения. Работники Проектного бюро скон-

струировали множество подхватчиков (станочных приспособлений), посредством чего сделали возможным сокращение потери времени. Разработали новые методы механизации таких работ, которые до сего времени выполнялись ручным способом. При покраске и сушке комбайнов будут применяться новые, более простые и дешевые методы.

Работники проектного бюро составляют проект нового кузнечного цеха, вместо старого кузнечного цеха завода МАВАГ. Взяли на себя обязательство составить такой проект, на основании которого новый цех будет расходовать металла значительно меньше, а себестоимость выпускаемой цехом продукции будет ниже себестоимости продукции выпускаемой старым цехом. Путем объединения некоторых операций сократят количество нагревов, в результате чего дляковки 1 килограмма готовой продукции потребуются на 120 калорий меньше. Разрабатывается также и проект механизации тяжелых физических работ. Машин будут оборудованы простыми подъемными механизмами, которые будут подавать заготовки на местоковки. При некоторых работах вместо горячей прессовки будет применяться метод холодной прессовки. Согласно проекту, новый цех будет отапливаться тепловой энергией, которая образуется в процессе производства и, которая до сих пор не использовалась. Это даст возможность ежегодно экономить стране 1800 центнеров угля.

Проекты по расширению Подшипникового завода в Дюнде работники Бюро изменили таким образом, что себестоимость производства сократится на 8 процентов по сравнению с себестоимостью производства до сего времени. Работники Бюро изготовляют чертежи для 570 различных инструментов для Весового завода в Ходмезевашархель, которых там еще нет. При помощи этих инструментов время изготовления пяти типов весов сократится на 25 процентов на ходмезевашархельском заводе. Работники Проектного бюро машиностроения на четырех вместе взятых заводах хотят сократить расходы по производству ежегодно на 17 миллионов форинтов.

Коллектив Проектного бюро крапных установок взял на себя обязательство продуманным и основательным изготовлением проектов азотного завода в Пет, электростанции в Келенфельде и нового брикетного завода сэкономить 1 840 000 форинтов расходов по капиталоложению. По другим видам работ взяли обязательство значительно ускорить проектные работы.

Работники Проектного бюро металлургии также взяли на себя обязательство расходы по капиталоложению по отдельным работам сэкономить на 6 400 000 фор., а расходы, связанные с проектными работами сократить на 21 100 форинтов, а быстрым изготовлением проектов дать возможность на заводах достичь добавочного производства стоимостью приблизительно в 600 000 фор.

Работники трех проектных бюро во второй половине 1954 года хотят сократить себестоимость проектных работ приблизительно на 850 000 форинтов.

Об очень интересном опыте рас- сказал и вице-президент Академии Наук Словакии, профессор Йожеф Чабелка при посещении Будапешта.

Он рассказал, что всемерное развитие техники сварки приносит очень большую пользу народному хозяйству Чехословацкой Народной Республики, настолько, что полное содержание и развитие Научно-исследовательского института по технике сварки, где работает 260 трудящихся, обеспечивается из совсем небольшой части полученной прибыли. Я думаю, что мы должны стремиться к осуществлению этого в нашей стране путем использования полезных советов профессоров Никитина и Чабелки.

Я и сам принадлежу к тому небольшому отечественному коллективу, члены которого — по словам профессора Никитина — фанатически стремятся к развитию техники сварки. Мы работаем с воодушевлением, которое ведет к победе наше соревнование, развернутое в честь съезда партии. Научно-исследовательский институт металлообрабатывающей промышленности и руководимый мною отдел по технике сварки считают своей важнейшей задачей повышение качества сварочных электродов отечественного производства, повышение уровня автоматической сварки, а также исследование свариваемости различных сортов стали.

Нашу работу мы ведем в тесном сотрудничестве с трудящимися электродного завода Комбината имени Матиаса Ракоши. Мы увеличиваем ассортимент сварочных электродов отечественного производства и в честь съезда приняли на себя обязательство разработать два новых сорта таких электродов. Кроме этого с коллективом руководимой мною кафедры мы разработали условия сварки арматурного железа. Мы хотели бы своей работой не только содействовать повышению производительности труда и улучшению качества продукции, а и тому, чтобы как можно раньше сократить значительный импорт, имеющийся в области техники сварки.

ЗА РАЗВИТИЕ ВЕНГЕРСКОЙ ТЕХНИКИ СВАРКИ

Трудовое соревнование в честь съезда партии все более расширяет массовое движение трудящихся за выполнение плана, за улучшение качества продукции за снижение себестоимости. Я уверен, что это единственный правильный путь, ведущий к благосостоянию.

При ознакомлении с результатами предсъездовского соревнования мне бросилось в глаза, что в соревновании шахтеров, металлургов, токарей не участвуют сварщики. Однако, среди сварщиков имеется много трудящихся, настоящих мастеров своего дела, которые совместно с начальниками производства и технологами — путем широкого применения современной сварки — могут сделать многое в интересах снижения себестоимости и повышения качества продукции. Моя тридцатилетняя работа в области теории сварки и производственной работы убедила меня в том, что это имело бы большое значение, так как повело бы к вскрытию огромных резервов.

Перед съездом партии, когда каждый честный трудящийся стремится работать еще лучше, применять еще более современные методы, работник науки не может равнодушно смотреть на то, что как раз та технология, которая обеспечила бы самую большую производительность, лишь с проблемами применяется на производстве. Рабочие, видя направление развития, удваивают свою выработку путем применения ручной электродуговой сварки двумя сварочными электродами, но развешиванию их смелой инициативы в значительной степени препятствует то, что из семнадцати современных методов, одиннадцать — в том числе метод сварки при большой силе тока — не применяется в нашей промышленности.

Характерностью техники сварки является то, что она представляет большую производственную мощность при минимальных капиталов-

ложениях. По сравнению с паровым, произведенным путем сварки или же по сравнению с произведенными путем сварки стальными башнями Петского завода искусственного удобрения, размеры сварочного аппарата незначительны. Часто форма для литья становится излишней, снижается время производства, легка реорганизация производства, ведущая к искоренению ошибок.

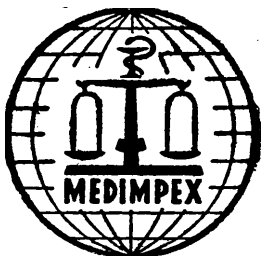
В прошлом году, например, машиностроительный завод „Ланг“ с помощью применения метода сварки, разработанного Научно-исследовательским институтом металлообработки, показавший возможность экономии материала. Фундамент тяжелых станков и по сегодняшней день часто изготавливается из чугуна, ссылаясь на снижение вибрации. Однако, с помощью применения современной техники сварки можно производить фундамент станков и обеспечить снижение вибрации путем закладки литого бетона, производя сварку из малоуглеродистой стали двойной стоимости при применении половины количества сырья. Таким образом вместо ломкого чугуна фундамент станков можно изготавливать из прочной стали при таком же хорошем снижении вибрации.

Простота применения методов сварки имеет особенно большое значение для машинно-тракторных станций и для сельских ремонтных мастерских.

По-моему подготовка к съезду нашей партии означает больше, чем принятие нескольких обязательств по разработке научных проблем, чтобы затем оставить на произвол судьбы внедрение этих методов в практику. Съезд должен воодушевлять на достижение подлинных

результатов, на значительное повышение производительности. С этой точки зрения чрезвычайно поучительны посещения Венгрии членом Академии наук СССР В.П. Никитиным. Товарищ Никитин во время первого посещения нашей родины оказал большую помощь нашей промышленности в области использования возможностей, тающихся в технике сварки путем передачи советского опыта и своими ценными

советами. В ходе своих повторных посещений нашей родины, сам товарищ Никитин с удивлением констатировал, что его советы применялись лишь небольшим числом специалистов-сварщиков, страстно любящих свое дело, которые беседовали с ним лично. Это, конечно, привело к тому, что наша техника сварки, которая в 1950 году стояла на уровне 1930 года и до сих пор сравнительно медленно развивается.

„МЕДИМПЭКС“

Венгерское Внешнеторговое Предприятие
по Фармацевтическим Продуктам

Телефон 114—890, 114—048

Почтовый адрес: Будапешт № 62.

Почтовый ящик 326. Телеграфный адрес:
МЕДИМПЭКС, БУДАПЕШТ

„ЭЛЕКТРОИМПЕКС“

Государственное Предприятие Внешней Торговли
по электротехническим и точно-механическим товарам

Почтовый адрес: БУДАПЕШТ 501. п/я 8. Телегр. адрес: „Электро“ Будапешт

Электрические счетчики — Измерительные приборы — Кабели и провода — Электромонтажные материалы — Бытовые электроприборы — Изолирующие материалы — Медицинское электрооборудование — Рентгеновские аппараты — Телефонные станции, аппараты — Телеграфное оборудование — Приемные и передаточные радиостанции — Сигнализационное оборудование для железных дорог — Радиоприемники и комплект деталей для сборки радиоприемников — Узкоплечные кинопроекторные аппараты — Патефоны — Репродукторы и динамики — Мегафоны для стадионов — Выпрямители — Ампулы и стеклянные изделия для медицинских и химических целей — Термосы — Лампы накаливания — Радиолампы для передатчиков и радиоприемные лампы — Линзы очковые, оптические изделия — Геодезические приборы — Часы — Медицинский инструментальный — Лабораторное оборудование

1 мая

30-го апреля в Будапеште представители Венгерской Народной Республики и Китайской Народной Республики подписали торговое соглашение между обеими странами на 1954 год.

В пределах торгового соглашения — объем которого существенно увеличился по сравнению с 1953 годом — КНР будет поставлять Венгрии различные руды, цветные металлы, кожи, шерсть, пух и перо, кишки, исходные материалы текстильной промышленности, табак и прочие промышленного назначения товары. Венгрия будет поставлять КНР грузовые автомашины, автобусы, холодильное оборудование, ЦЭС, радиовещательные станции, оборудование средств связи, контрольно-измерительные инструменты, медицинское оборудование и медикаменты.

*

Трудящиеся ЦЭС Металлургического комбината имени Сталина завершили свой майский план. В апреле они произвели сверх плана такое количество электроэнергии, которое покрывает месячную потребность в электроэнергии 100 000 семей. В мае вступили в эксплуатацию новый турбогенератор № 3 и котельная № 5. Коллектив ЦЭС, гордый достигнутыми успехами, рапортовал, что завершил на третий день после открытия съезда свой майский план.

„Мы, трудящиеся доменного цеха металлургического комбината имени Ленина, рапортуем съезду партии, что сдержали свое слово: в апреле месяце мы успешно покрыли свою задолженность в количестве 1000 тонн чугуна. Начиная с этого дня, мы вовлекли в трудовое соревнование всех трудящихся нашего цеха, призвали их к тому, чтобы они работали с воодушевлением, обеспечивающим, чтобы ко дню открытия съезда дать стране сверх плана возможно больше чугуна. Подгоняло нас и традиционное соревнова-

ние, которое мы ведем уже в течение ряда лет с доменщиками Оздского металлургического комбината; вполне понятно, что знамя съезда хотят завоевать трудящиеся нашего доменного цеха.

Мы гордо можем рапортовать, что с момента покрытия нашей задолженности и до 22-го мая в 6 часов утра мы выплавили в наших доменных печах сверх плана 3445,3 тонны чугуна.

Планомерная работа наших домен ведется по графику. Мы еще не научились в достаточной мере тому, что от графика никакие отставания недопустимы, что допускается только опережение графика, т. е. перевыполнение плана. Однако мы добились того, чтобы вместо 80%-ного выполнения графика — как мы обязались, соблюдать на 92% предписанный графиком режим.

Из чугуна выплавляют сталь, а из стали производят прокат и кованные изделия. Не безразлично, стало быть, какого состава и качества чугун мы передаем мартеновцам для выплавки стали. Мы взяли на себя обязательство добиться в ходе предсъездовского соревнования, чтобы соотношение первосортного и второсортного чугуна было не меньше, чем 65%. Начиная с 1-го апреля, мы выдаем в среднем 71,9% жидкого чугуна первого и второго сорта мартеновскому цеху.

Мы знаем, что съезд потребует от нас хорошей работы не только теперь, в период прохождения съезда, но и в будущем. Товарищи делегаты съезда могут твердо верить слову диошдьерских металлургов! Мы наметили в качестве ближайшей нашей задачи, которую мы хотим осуществить в дни съезда нашей партии — начать рафинирование чугуна. Из собственных сил мы построили в нашем доменном цехе стабильный конвертер и уже приступили к построению опрокидывающегося конвертера. Мы наметили себе в качестве цели и

снижение себестоимости выплавки чугуна.

Дома-гигант дьерского металлургического комбината, объемом в 700 кубических метров имела максимальную производительность в сутки 803 тонны передельного чугуна. Трудящиеся — доменщики взяли на себя обязательство перекрыть эту максимальную выплавку. Ниже приводим текст телеграммы, направляемой III съезду Венгерской партии трудящихся:

„III съезду Венгерской партии трудящихся Будапешт.

Мы, трудящиеся доменного цеха металлургического комбината имени Ленина, с радостью рапортуем III-му съезду ВПТ, что во вторник в 6 часов утра наша новая дома мира, объемом в 700 кубометров, выдала самую большую плавку со времени своего существования. В течение суток мы выплавили 814,4 тонн отличного качества передельного чугуна.

Мы взяли на себя в честь съезда обязательство дать нашему народному хозяйству сверх плана 2 530 тонн отличного качества передельного чугуна. Сегодня утром мы выполнили это свое обязательство на 152%, выдав сверх плана 3 803 тонны передельного чугуна.

Желаем Съезду успешной хорошей работы. Мы, со своей стороны, увеличением своих производственных результатов будем способствовать полному проведению в жизнь решений съезда.

Мы уверены в том, что зная, учрежденное в честь съезда, будет завоевано Металлургическим комбинатом имени Ленина, и это придаст новые силы и размах в нашей дальнейшей работе.

Диошдьер — Металлургический комбинат, 25 мая.

Трудящиеся доменного цеха Металлургического комбината имени Ленина.“

22 мая

20-го мая в Бухаресте был подписан договор о товарообмене и

платежах на 1954 год между Венгерской и Румынской Народными Республиками.

По договору Венгерская Народная Республика будет поставлять прокат, алюминий, электротехнические приборы, оборудование, медикаменты и прочие товары, а Румынская Народная Республика будет поставлять лесоматериал, продукты нефтяной промышленности, химические товары, оборудование нефтяной промышленности.

13 июня

По предложению Совета Министров Президиум Венгерской Народной Республики по случаю Дня тракториста наградил орденами и медалями 54 отличных тракториста.

14 июня

12 июня открылась будапештская ярмарка местной промышленности. Открывая выставку, председатель будапештского горсовета Кальман Понграц сказал:

— Прошлогодние июньские и октябрьские постановления партии, новая программа правительства поставили перед трудящимися местной промышленности новые большие задачи. Соревнование в честь III-го съезда партии увеличило трудовой энтузиазм рабочих местной промышленности.

Значительная часть предприятий местной промышленности, кустарных кооперативов и кустарей-одиночек работает в Будапеште. За прошедшие шесть месяцев в интересах лучшего удовлетворения запросов трудящихся к работе приступило свыше четырех тысяч ремесленников.

При разрешении новых задач исполнительный комитет будапештского горсовета стремился к тому, чтобы столичная местная промышленность предоставляла населению не только больше товаров, но товары лучшего качества и более широкого ассортимента. Мы постарались улуч-

шить качество и расширить ассортимент тех товаров, на которые имеется больший спрос и в которых все еще ощущается недостаток. О достигнутых результатах говорит тот факт, что стоимость продукции будапештской местной промышленности в 1954 году повысится по сравнению с 1951 годом до 377%.

Одна из важных задач ярмарки — чтобы покупатели непосредственно выразили свое мнение о продукции 260 предприятий, кооперативов и кустарей, принимающих участие в ярмарке. Поэтому эта продукция не только выставлена, но и продается. На ярмарке можно приобрести свыше ста видов товаров, которые поступают сейчас в продажу впервые.

После открытия собравшиеся осмотрели ярмарку, в павильонах которой сразу же началась продажа.

19 июня

Летом нынешнего года на землях производственных кооперативов и государственных хозяйств работает 2000 комбайнов и свыше 3000 жнеек-сноповязалок. Около 900.000 хольдов зерновых может быть убрано машинами. 19 июня в доме профсоюза работников сельского хозяйства собрались лучшие комбайнеры страны, чтобы обсудить вопрос о том, как можно быстро и при минимуме потерь убрать ожидаемый повсюду хороший урожай.

С докладом на совещании выступил заместитель министра земледелия Матиас Сэке, который подчеркнул, что там, где в прошлом году комбайны работали хорошо, трудовое крестьянство полюбило их, потому что увидело, что уборку с помощью машин можно произвести при меньшей затрате сил и минимуме потерь. Однако, достигнутые в этой области результаты нужно считать лишь началом. Возможности велики. Опыт показывает, что многие выдающиеся трудящиеся достигли показателей, вдвое и даже

втрое превышающих средний уровень по стране. Герой Социалистического Труда комбайнер Йозеф Хай, например, в прошлом году убрал с 544 хольдов 6477 центнеров зерна. Комбайнер Ференц Хорват убрал с 511 хольдов 6139 центнеров. В прошлом году лучшие комбайнеры впервые применили метод работы по часовому графику, борясь тем самым за использование каждой минуты рабочего времени.

Комбайнеры — участники совещания обратились с призывом ко всем комбайнерам машинно-тракторных станций и государственных хозяйств страны. В призыве говорится:

— Мы, передовые комбайнеры, участники всенгерского совещания, берем на себя обязательство провести уборку зерновых в наиболее благоприятный момент созревания и убрать каждой машиной не менее 35 вагонов зерна, причем потери не должны превышать два процента. В этих целях перед жатвой мы вновь осмотрим наши комбайны, тщательно подготовим их и снабдим нужными инструментами. На основе рабочего графика познакоимся с участком своей работы и непосредственно перед началом жатвы, в соответствии со степенью зрелости зерна, установим очередность жатвы и молотбы. Обследуем зерновые амбары, чтобы наше оборудование было пригодным для очистки и необходимой сушки зерна.

Мы просим руководителей госхозов и производственных кооперативов позаботиться о рабочей силе и транспортных средствах, нужных для выполнении нашей работы.

Потерю зерна мы снизим, в частности, благодаря тому, что будем применять острые косы, хорошо установим мотовило и будем заботиться о безупречной профилактике наших машин.

Мы будем оставлять низкую стерню и соломонаполнители опрокидывать в один ряд, чтобы лушение стерни и сев по стерне можно было

проделать немедленно после окончания жатвы.

В период между высыханием и оседанием росы мы полностью будем использовать свои машины. Экономным использованием горючего, заботливой профилактикой машин и прекращением излишней смены деталей будем бороться за снижение себестоимости.

Мы просим рабочих промышленных предприятий, производящих детали для комбайнов, жнеек и молотилок, помочь нам производством достаточного количества качественных деталей.

Работая, мы думаем о том, что уборка каждого зернышка увеличивает количество хлеба для трудового народа. В этом году мы будем работать так, будем давать работу такого качества, чтобы наше трудовое крестьянство еще больше полюбило комбайн.

*

17 июня в Будапеште было подписано долгосрочное соглашение о товарообороте и платеже на 1955—1957 гг. между Венгерской Народной Республикой и Болгарской Народной Республикой.

Соглашение способствует экономическому развитию Венгерской Народной Республики и Болгарской Народной Республики и предусматривает значительное увеличение товарооборота между двумя странами.

В соответствии с соглашением Венгерская Народная Республика

будет поставлять Болгарской Народной Республике оборудование для целых заводов, электростанции, транспортные средства, машины и другие товары, а Болгарская Народная Республика Венгрии — руду, сельскохозяйственную продукцию и другие товары.

*

Представители Венгерской Народной Республики и Индийской Республики подписали в Дели торговое соглашение. В соответствии с соглашением Индия будет поставлять Венгрии сырье и полуфабрикаты, а взамен будет получать заводское оборудование, химикаты и продукцию электротехнической промышленности.

27 июня

В результате переговоров, проведенных в Будапеште между представителями Венгерской Народной Республики и Индонезийской Республики, между двумя странами подписано соглашение о товарообмене и платеже. Соглашение рассчитано на год и предусматривает расширение существовавшего товарооборота.

В соответствии с соглашением Венгрия будет поставлять Индонезии машины, электротехнические товары, медикаменты, химикаты и другие изделия легкой и тяжелой промышленности, а взамен будет получать резину, олово, кофе, черный перец и копру.

„НИКЕКС“

Венгерское Внешнеторговое Предприятие
по Изделиям Тяжелой Промышленности

БУДАПЕШТ V, улица Доротья № 6.

Тел. 183-880, 183-880, 185-960

Почт. ящик 271. Будапешт 62. Телеграммы: Никэкспорт

ПЕРЕЧЕНЬ ТОВАРОВ: Электростанции — Заводское оборудование —
Подъемно-транспортное оборудование — Железнодорожное оборудо-
вание — Суда

„ТЕХНОИМПЭКС“

Внешнеторговое Предприятие Венгерской
Машиностроительной Промышленности

БУДАПЕШТ, V., УЛ. ДОРОТЬЯ 6.

Почтовый ящик 183. Будапешт 62.

Телеграфный адрес: ТЕХНОИМПЭКС

★

ПЕРЕЧЕНЬ ТОВАРОВ:

ЭЛЕКТРОМАШИНЫ — СТАНКИ
ТЕПЛОВЫЕ МАШИНЫ — СЕЛЬ-
ХОЗМАШИНЫ — РАЗЛИЧНЫЕ
МАШИНЫ — ТРАНСПОРТНЫЕ
СРЕДСТВА

М О Н И М П Э К С

ВЕНГЕРСКОЕ ВНЕШНЕТОРГОВОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ

Телефон 125-315.

Почт. ящик № 62/268.

Телегр. адрес: МОНИМПЭКС

Экспортирует:

ВИНО в бочках и бутылках

ДЕСЕРТНОЕ ВИНО ★ ВЕРМУТ ★ ШАМПАНСКОЕ

КОНЬЯК, ФРУКТОВЫЕ ВОДКИ и СПЕЦИАЛЬНЫЕ ЛИКЕРЫ

ТАБАК, СИГАРЕТЫ

ВИНОГРАДНОЕ СУСЛО, КОНЬЯЧНЫЙ СПИРТ,

СПИРТРЕКТИФИКАТ

Пиво · Дрожжи · Уксус · Сахарин

Импортирует:

Соль · Табак · Кофе · Чай · Какао · Пряности

Рыбные консервы · Рафия · Кремень

**Венгерское Внешнеторговое
Предприятие**
по шкурам, коже и пушнине

Адрес: Будапешт 4, почтовый ящик 198
Телеграфный адрес: ХУНГДЕРМА
Телефон: 122-790

ЭКСПОРТ:

Кожа; женская, мужская и детская обувь, перчатки, меха-
„ИРХА“, перчатки-„ИРХА“, обувь-„ИРХА“ и кожи „ПАН-
НОФИКС“ во всех цветах, шубы „ПАННОДЕК“

ИМПОРТ

Шкуры крупного рогатого скота и телят, овечьи шкуры для
„ПАННОФИКС“, шкуры ягнят, козы и овечьи шкуры для
дубления, дубильные химикалии, разные технические кожи

**Национальное Объединение Внешней
Торговли по экспорту и импорту
нефтепродуктов и химтоваров**

**НЕФТЬ И НЕФТЕПРОДУКТЫ ★ РЕЗИНОВЫЕ ИЗДЕЛИЯ,
ОРГАНИЧЕСКИЕ И НЕОРГАНИЧЕСКИЕ ХИМПРОДУКТЫ
БУДАПЕШТ, УЛ. НАДОР д. 2.**

Телеграфный адрес: ХЕМОЛИМПЭКС. Тел.: 182-990

Х У Н Г А Р О Т Е К С

Экспорт текстильных изделий

Адрес: Будапешт 51, Телеграф. адрес: ХУНГАРОТЕКС
Телефон: 187-800

ЭКСПОРТ: Шерстяные и хлопчато-бумажные ткани, ткани из искусствен-
ного шелка, льняные и конопляные товары, мужская и дамская
конфекция, трикотажные изделия, галантерейные изделия, клеенка,
парусина.

ВЕНГЕРО-СОВЕТСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ОБОЗРЕВАТЕЛЬ

Восьмой год издания, № 6—7.

Июнь—июль 1954 г.

ВАЖНЕЙШИЕ ИЗ СТАТЕЙ, НАПЕЧАТАННЫХ В ЭТОМ НОМЕРЕ ЛИШЬ НА ВЕНГЕРСКОМ ЯЗЫКЕ:

- М. Федорович: Производственная мощность промышленного предприятия
и методические основы ее расчета 526

КОНСУЛЬТАЦИЯ

- Т. Надь: Социалистическое воспроизводство 543

ОБЗОР

- З. Шарди: Некоторые проблемы анализа деятельности внутренней торговли 563
И. Лаптев: Решения сентябрьского Пленума ЦК КПСС и задачи экономичес-
кой науки в области сельского хозяйства (сокращенная статья) 587
Итоги дискуссии об определении экономической эффективности капитальных
вложений в промышленности СССР 592

ДИСКУССИОННЫЕ СТАТЬИ

- А. Гусаков: Деньги и их функции в социалистической экономике (сокр. ст.) 609
К. Ларионов, А. Молчанов: О деньгах при социализме 614

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

- Дискуссия в отделении экономики Венгеро-Советского Общества о теоре-
тических вопросах социалистических денег (Т. К.) 618

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

- Ф. Энгельс: Критика проекта Эрфуртской программы (А. Б.) 629
Тресты-миллиард ры во Франции (П. Иожа) 631

ОБЗОР ЖУРНАЛОВ

- Статьи из журнала «Вопросы Экономики» № 3 за 1954 г. (Л. Борш) 634
Статьи из журнала «Вопросы Экономики» № 4 за 1954 г. (Х. Р.) 642
Статьи из журнала «Плановое хозяйство» № 1 и 2 за 1954 г. (Э. Патантjош) 655

Выходит один раз в месяц

Ответственный редактор:

Эндре ШЭМБЕН

Редактор статей, переведенных на русский язык:

Пал АЛЬПАРИ

Редакция:

Будапешт, VI-й р-н, проспект Сталина № 40, тел.: 125-896

Издательство:

Будапешт, V-й р-н, улица Лайоша Кошута № 20, тел.: 183-930

Подписная плата на год 60 ф-тов

Цена номера в СССР 5 руб., подписная плата на год 60 руб

Общий тираж 7400 экз.

Объем 13¼ печ. л.

За издание отвечает Пал ЛАНИ

14.732. Отпечатано в Университетской Типографии, Будапешт. — Отв. рук.: Дьюла Янка

ВЕНГЕРО-СОВЕТСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ОБОЗРЕВАТЕЛЬ

ИЗДАЕТСЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СЕКЦИЕЙ ВЕНГЕРО-СОВЕТСКОГО ОБЩЕСТВА

Председатель редакционной коллегии

Ласло ГАЙ

Редакционная коллегия:

И. АНТОШ, И. КАРЦАГ, А. МАДЬЯРИ, Т. НАДЬ, Д. ОСТРОВСКИ, К. САБО
Я. СИТА, Ф. ФЕКЕТЕ, Л. ФЕХЕР, И. ФРИШ, Р. ХОХ,
Д. ЧАТАР, Ф. ЭРДЕИ

Ответственный редактор журнала: Редактор статей, переведенных на русский язык
Эндре ШЭМБЕН Пал ГАЛЬПАРИ

СОДЕРЖАНИЕ

Кальман Сабо: Съезд повышения народного благосостояния,
съезд строительства социализма (I)

Антал Марциш: Об укреплении производственных кооперативов (XI)

Йожеф Шандл: Больше мяса, больше шерсти (XXII)

ОБЗОР

Наша гордость — строящаяся Казинцбарчика (XXIV)

Экономия в 25 миллионов форинтов (XXVII)

За развитие венгерской техники сварки (XXIX)

Хроника (XXXI)

6-7

2 149

MAGYAR-SZOVJET KÖZGAZDASÁGI SZEMLÉ

A MAGYAR-SZOVJET TÁRSASÁG KÖZGAZDASÁGI SZAKOSZTÁLYÁNAK FOLYÓIRATA

A szerkesztőbizottság elnöke:

HAY LÁSZLÓ

Szerkesztőbizottság:

ANTOS ISTVÁN, CSATÁR GYÖRGY, ERDEI FERENC, FEHÉR LAJOS, FEKETE FERENC,
FRISS ISTVÁN, HOCH RÓBERT, KARCZAG IMRE, MAGYARI ANDRÁS, NAGY TAMÁS,
OSZTROVSKY GYÖRGY, SZABÓ KÁLMÁN, SZITA JÁNOS

Felelős szerkesztő:

SÖMJÉN ENDRE

★

★

A TARTALOMBÓL

Erdei Ferenc: A háztáji gazdaság kérdései

Drecin József: A beruházások alakulásának néhány kérdése
hazánk szocialista iparosításának eddigi szakaszában

J. Kapusztyn: A munka szerinti elosztás — a szocializmus
gazdasági törvénye

Kerényi A. Ödön: Villamosenergia-gazdálkodásunk és a népgazdaság
tervszerű (arányos) fejlődése

Fenyő Imre: A piaci kereskedelem kérdései hazánkban

A. Notkin: A nemzeti vagyon a szocializmusban

Ujabb vitacikkek a szovjet pénz elméletének kérdéseiről

8-9

TARTALOM

Olvasóinkhoz	673
<i>Erdei Ferenc:</i> A háztáji gazdaság kérdései	676
<i>Drecin József:</i> A beruházások alakulásának néhány kérdése hazánk szocialista iparosításának eddigi szakaszában	708
<i>J. Kapusztyn:</i> A munka szerinti elosztás — a szocializmus gazdasági törvénye	730

SZEMLE

<i>Kerényi A. Ödön:</i> Villamosenergia-gazdálkodásunk és a népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődése	748
<i>Dobrovits Iván:</i> A szocialista és a kapitalista tábor országainak költ- ségvetéséről	763
<i>Fenyő Imre:</i> A piaci kereskedelem kérdései hazánkban	770
<i>Huszár István:</i> Milyen módszerekkel hamisítja meg a nyugatnémet- országi burzsoá statisztika a létfenntartási költségek indexét . .	780
<i>A. Notkin:</i> A nemzeti vagyon a szocializmusban	786
A Szovjetunió 1954. évi állami népgazdaságfejlesztő tervének első félévi eredményei	798

VITACIKKEK

V. Ikonnyikov: A szovjet pénz elméletének néhány kérdése	807
A pénz és funkciói a szocialista gazdaságban	814
Kornis Pál Andorné: Elemzés és statisztika	820

FOLYÓIRATSZEMLE

A Voproszi Ekonomiki 1954. évi 5. számából (<i>Bors László</i>)	824
A Voproszi Ekonomiki 1954. évi 6. számából (<i>H. R.-né</i>)	831

KRITIKA és KÖNYVISMERTETÉS

<i>Horváth Róbert: A gazdaságstatisztika elméletének egyes kérdései egy új szovjet gazdaságstatisztikai tankönyvben</i>	839
<i>J. Kronrod: Az önálló elszámolás alapjai (B. T.)</i>	845
<i>Gömöri Endre: Irán (Félix Pál)</i>	850

Olvasóinkhoz

A *Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemle* első száma 1947 júniusában jelent meg. A folyóirat szerkesztői elsőrendű feladatuknak tekintették, hogy széleskörűen propagálják a marxista-leninista politikai gazdaságtan tételeit, ismertessék a Szovjetunió szocialista gazdaságának eredményeit és a szocializmusépítés gazdag szovjet tapasztalatait.

Kezdetől fogva rendkívül nagy segítségére voltak folyóiratunknak a Szovjetunióban megjelenő közgazdasági lapok és egyéb közgazdasági munkák, amelyek rendszeresen és kimerítően foglalkoznak a kapitalizmus és a szocializmus marxista-leninista politikai gazdaságtanának elméleti és gyakorlati kérdéseivel.

Folyóiratunk — különösen a kezdeti időszakban — jelentősen megkönnyítette a marxista-leninista politikai gazdaságtan fiatal oktatógárdájának és gazdasági szakembereinknek munkáját. Oktatási és gazdasági szakköreink a Szemle egyik érdemének tekintették a közölt anyagok jó kiválasztását és helyes földolgozását, a szovjet cikkek pontos fordítását és gondos megszerkesztését.

A későbbi fejlődési szakaszban lapunknak fontos kezdeményezése volt a szovjet közgazdasági szakfolyóiratok anyagának bőséges ismertetése.

A Szemle szerkesztősége magyar szerzők írásainak is helyt adott, de a legutóbbi időkgig mégsem oldotta meg azt a fontos feladatot, hogy állandó közgazdasági szakírógárdát neveljen. Erre a fogyatékosagra utalt a Magyar Dolgozók Pártja központi vezetőségének a pártpropaganda helyzetéről és feladatairól szóló tavaly októberi határozata, amely többek közt a *Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemlének* is kötelességévé tette, hogy a párt politikájával összefüggő, időszerű elméleti kérdésekkel foglalkozó cikkek és

tanulmányok kidolgozásába széleskörűen bevonja a fiatalabb elméleti kádereket, bátrabban adjon megbízásokat ezeknek az elvtársaknak, s egyszersmind fokozott segítséggel, megfelelő konzultások biztosításával is támogassa munkájukat.

A központi vezetőség útmutatását nyomonkövető intézkedéseink csakhamar eredménnyel jártak: a múlt év végén már a Szemlében közölt cikkek felét magyar szerzők írták, az idén megjelent cikkek többsége pedig magyar szerzőktől származott. E cikkek nagyrésze azonban leíró jellegű volt. A legtöbb cikkből még hiányzott a marxista elemzés, a kérdések bátor fölvetése és tárgyalása, a gyakorlati tapasztalatok általánosítása, az elméleti és a gyakorlati munkát egyaránt segítő előremutató. Megállapíthatjuk azonban azt is, hogy közgazdáink megértették a Magyar Dolgozók Pártja III. kongresszusának a közgazdaságtudomány fejlesztésével kapcsolatos irányutmutatását, s nagy kedvvel fogtak hozzá a magyar közgazdaságtudomány lelkesítő, nagytávlatú feladatainak megoldásához.

A magyar közgazdaságtudomány megnövekedett feladatai szükségessé, a megérlelődött feltételek pedig lehetővé teszik, hogy új, magyar közgazdaságtudományi folyóirat folytassa és emelje magasabb színvonalra a *Magyar Szovjet Közgazdasági Szemle* által pártunk útmutatásai alapján megkezdett munkát.

A *Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemle* betöltötte hivatását. Mostani utolsó számában elbúcsúzik olvasóitól, akik az októberben meginduló, nagyobb és kiterjedtebb feladatkörű új közgazdaságtudományi folyóiratban — különösen a hazai közgazdasági problémákat illetően — sokkal több hasznos útmutatást és ösztönzést kaphatnak tudományos és gyakorlati munkájukhoz, mint amennyit a *Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemle* keretei biztosíthattak.

Az új magyar közgazdaságtudományi folyóirat

KÖZGAZDASÁGI SZEMLE

címen, a Magyar Tudományos Akadémia közgazdaságtudományi folyóirataként jelenik meg, havi 128 oldal terjedelemben.

Az új *Közgazdasági Szemle* legfontosabb célja a szocialista építés időszerű feladatainak, a közgazdaságtudomány és a gazdaságpolitika legfontosabb kérdéseinek tudományos feldolgozása és közérthető ismertetése. Az új folyóirat elsősorban olyan megfelelő elméleti színvonalú cikkek és tanulmányok közlésére fog törekedni, amelyek

alkotóan alkalmazzák a politikai gazdaságtan törvényeit a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakára, konkrétan a szocializmus magyarországi építésének feltételeire, s ezzel elősegítik az új szakaszban ránkháruló gyakorlati feladatok megoldását;

elősegítik népgazdasági tervezésünk tudományos alapjainak megszilárdítását, tudományosan elemzik és kidolgozzák a népgazdaság legfontosabb összefüggéseit és arányait;

bírálják az ellenséges közgazdasági „elméleteket”;

tanulmányozzák a legfontosabb népgazdasági ágazatokat, s előmozdítják fejlesztésük tudományos megalapozását;

vizsgálják a szocialista és a szocializmusépítő országok együttműködésének kérdéseit, ennek az együttműködésnek az elméleti alapjait, ismertetik a Szovjetunió és a népi demokráciák népgazdaságának fejlődését és ez országok gazdasági vezetésének tapasztalatait, s végül

tanulmányozzák a kapitalista gazdasági rendszer mostani, hanyatló korszakának jelenségeit.

Kérjük olvasóinkat, fogadják szeretettel a *Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemle* helyébe lépő új magyar közgazdaságtudományi folyóiratot, amelynek szerkesztőbizottsága és szerkesztősége minden erejével törekedni fog, hogy az új folyóirat a lehető legteljesebben kielégítse a közgazdaságtudomány kérdéseivel foglalkozó elméleti és gyakorlati szakemberek megnövekedett igényeit, s a maga eszközeivel mind hathatósabban közreműködjön a pártunkra, kormányunkra, egész dolgozó népünkre és nem utolsósorban a közgazdaságtudomány művelőire háruló új, nagy és megtisztelő feladatok megoldásában.

A háztáji gazdaság kérdései*

Ha háztáji gazdálkodásról beszélünk, általában csak a termelőszövetkezeti tagok háztáji gazdaságára gondolunk. Kétségtelenül ez a legjellegzetesebb és a legnagyobb jelentőségű típusa a háztáji gazdálkodásnak, s a szocialista átszervezés időszakában mind politikailag, mind népgazdaságilag ez a legfontosabb. De nem mellőzhetjük a háztáji gazdálkodás egyéb típusait sem, még ha nem is számítjuk az egyéni gazdálkodók háztáji jellegű gazdaságát, amely természetszerűen egybeesik egész kisárutermelő gazdaságukkal. Ide kell sorolnunk az állami gazdaságok dolgozóinak, az egyéb mező- és erdőgazdasági üzemek dolgozóinak, továbbá a mezőgazdaságon kívül dolgozóknak a háztáji gazdálkodását is.

Ha a háztáji gazdálkodás egészét tekintjük, tehát nemcsak a termelőszövetkezeti tagokét, kitűnik, hogy a házkörüli mezőgazdasági termelés jelentősége, népgazdasági súlya igen nagy. A következő tények részletes, számszerű felmérés nélkül is jelzik a házkörüli termelés népgazdasági jelentőségét: a baromfitenyésztésben, a zöldségtermelésben, a gyümölcstermelésben, a tejtermelésben, a disznóhizlalásban a szükségletek tetemes részét a háztáji mezőgazdasági termelés fedezi, a kecske- és a házinyúltenyésztés, a méhészet és a selyemhernyótenyésztés pedig vagy teljesen vagy majdnem teljesen a háztáji gazdaságokban folyik.

Ez a jelentékeny arány önmagában is figyelmeztet, hogy népgazdaságunknak nem elhanyagolható kérdéséről van szó. Természetesen föl kell tenni azt a kérdést is, hogy a szocialista építés viszonyai közt van-e különös jelentősége általában a háztáji gazdálkodásnak — a termelőszövetkezeti tagokén kívül. Kétségtelenül van. Az életszínvonal emelésének, az ellátás biztosításának fontos és viszonylag gyorsan fejleszthető eszköze a háztáji termelés, akár a mezőgazdaságban dolgozók saját ellátására való termelésről van szó, akár a nem mezőgazdaságban dolgozók kiegészítő termeléséről. Ezért nem véletlen, hogy a kormányprogram alapján sok intézkedés történt például a házikertek növelése és a házkörüli gyümölcsösök telepítése végett. De a háztáji gazdálkodás különösen azért érdemel figyelmet, mert a gyakorlatban állandóan fenyeget az a veszély, hogy egyes gazdaságpolitikai intézke-

* Vítacikk.

désekkel, a szocialista építés helytelen értelmezésével elhanyagoljuk, vagy éppen elsorvasztjuk a különféle házkörüli termelő tevékenységeket. Természetesen az ellenkező veszély is fenyeget; ez néhány éve a kétlakiság formájában mutatkozott meg. Nyilvánvalóan ez sem lebecsülhető jelenség; olykor az ipari termelés, a bányászat vagy egy-egy nem mezőgazdasági termelési ág megköveteli, hogy csökkentsük a háztáji termelő tevékenységet, mert ez a főfoglalkozás rovására történik.

Mindebből világosan következik, hogy a háztáji gazdaság kérdései mind a helyes arányú fejlesztés, mind a káros túlfejlesztés megakadályozása szempontjából igen nagy figyelmet érdemelnek, mégpedig nemcsak a termelőszövetkezeti tagok esetében, hanem általában a mezőgazdasági dolgozók, sőt még az ipari és az értelmiségi dolgozók vonatkozásában is. Persze vitathatatlan, hogy a legnagyobb jelentőségű a termelőszövetkezeti tagok háztáji gazdálkodása; a szocialista átszervezés időszakában a vele kapcsolatos kérdések igen bonyolultak és nagyon fontosak.

A termelőszövetkezeti tagok háztáji gazdálkodásának tüzetes vizsgálata azért is különösen fontos, mert termelőszövetkezeti mozgalmunk korábbi időszakában nem törődtünk eléggé a termelőszövetkezeti háztáji gazdaságok fejlesztésével, sőt elvileg is helytelen, lebecsülő nézetek váltak közkeletűvé. Ma az ellenkező végtel veszélye fenyeget, s elvileg továbbra is több kérdés tisztázatlan. Ezek az okok késztetnek bennünket, hogy a termelőszövetkezeti tagok háztáji gazdálkodásának kérdéseit részletesebben megvizsgáljuk, s termelőszövetkezeti mozgalmunk mai viszonyai alapján helyes következtetéseket vonjunk le, hogy hozzájárulhassunk a következő időszak feladatainak megoldásához.

A háztáji gazdaság jelentősége a mezőgazdaság szocialista átszervezésének időszakában

A termelőszövetkezeti tagok háztáji gazdaságának elemzése sok olyan elvi kérdést vet föl, amely a szocialista átszervezés minden részletét, a kollektív gazdálkodás egész rendszerét érinti. Ezért elsősorban ezek tisztázása szükséges, hogy kellően értékelhessük a háztáji gazdaság politikai és népgazdasági jelentőségét, s levonhassuk a háztáji gazdálkodás helyes kereteinek kialakításához szükséges elvi következtetéseket.

1.

Az első kérdés: mi a lényege az artyel-típusú szövetkezeti gazdálkodás rendszerében a szövetkezeti tagok háztáji gazdálkodásának.

Sztálin elvtárs a tömeges kollektivizálás idején, amikor a szovjetunióbeli kolhozmozgalomban három társasgazdálkodási forma terjedt el, megállapította, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezésének legfontosabb láncszeme az artyel. Sztálin egyik fő érve az volt, hogy a gabonakérdés csak a kollektív gazdálkodás alapján oldható meg. Így fejt ki ezt: „Az artyel a kolhozmozgalom fő láncszeme, mert a gabonaprobléma megoldásának legcélszerűbb formája. A gabonaprobléma

pedig az egész mezőgazdaság rendszerében azért a fő láncszem, mert a gabonaprobléma megoldása nélkül nem oldható meg sem az állattenyésztés (a kis és nagy állatok tenyésztésének) problémája, sem pedig a legfontosabb ipari nyersanyagul szolgáló ipari és speciális növények problémája. Ez az oka annak, hogy a jelen pillanatban a kolhozmozgalom rendszerének legfontosabb láncszeme a mezőgazdasági artyel". (Sztálin. Akiknek a siker fejükbe szállt. A leninizmus kérdései. 380. old. Szikra. 1953.)

Sztálin elvtárs további rendkívül fontos oknak tekinti az átmenet jelentőségét, a személyes érdek és a társadalmi érdek összeegyeztetését, az átnevelés szükségességét: „Most mindenki elismeri, hogy a mai körülmények között a kolhozmozgalom egyetlen helyes formája az artyel. S ez teljesen érthető: a) az artyel helyesen egyezteteti össze a kolhozparasztok egyéni, mindennapi érdekeit közös érdekeikkel; b) az artyel sikeresen idomítja hozzá az egyéni, mindennapi érdekeket a közös érdekekhez, s ezzel megkönnyíti a tegnap még egyénileg gazdálkodó parasztoknak a kollektívizmus szellemében való nevelését." (Sztálin. Beszámoló a XVII. pártkongresszusnak az SZK(b)P központi bizottságának munkájáról. A leninizmus kérdései. 565—566. old. Szikra. 1953.)

Mindebből nyilvánvalóan következik, s a kolhozmozgalom fejlődése teljesen igazolja ezt, hogy a kollektív mezőgazdaság rendszerében a kollektívizálás főformája, az artyel-típusú termelőszövetkezet egyrészt a döntő termelőeszközök társadalmiasítását jelenti, másrészt — kiegészítésként — szükségszerűen föltételezi a kisebb termelőeszközök egyéni tulajdonát, s ezek alapján — a közös gazdaságon kívül — a szűkebbkörű egyéni háztáji gazdálkodást.

De föl kell tennünk a következő kérdést: vajjon mindez nem csak a tömeges kollektívizálás szovjetunióbeli viszonyai közt érvényes-e, s a teljes kollektívizálás után nem veszti-e el jelentőségét az a forma, amely a közös gazdálkodáson mint főpilléren és a kisegítő háztáji gazdaságokon mint kiegészítő elemeken nyugszik. Korántsem. A Szovjetunió Kommunista Pártja és a szovjetállam állandóan két irányban folytatja a kolhozok megszilárdításának politikáját: a főirány a közös föld és a közös gazdálkodás erősítése, fejlesztése, a kisegítő irány pedig a háztáji gazdaság fenntartása és védelme.

Tudjuk, volt olyan időszak, amikor a Szovjetunióban a közös földet, a közös gazdaságot fenyegette a nagyobb veszély, s ezért mind a párt, mind az állam rendkívül határozott és hatásos intézkedéseket tett a kolhozföldek védelmére a háztáji gazdaság túlméretezése és a közös gazdaság rovására való fejlesztése ellen. De azt is tudjuk, hogy a gyakorlatban több irányban szűkült a háztáji gazdálkodásnak az a köre, amelyet a teljes kollektívizálás alapján is helyesnek, sőt okvetlenül szükségesnek kell tekintenünk. A párt központi bizottságának erre vonatkozó határozata ezt a helyzetet állapította meg 1953-ban, több mint 20 évvel a tömeges kollektívizálás után.

Az 1953. évi szeptember 7-i határozat így jellemzi ezt a helyzetet: „Sok kolhozban megsértették a kolhozgazdaság artyelformájának egvik

legfontosabb elvét: a társadalmi és a személyi érdekeknek olymódon való helyes összeegyeztetését, hogy a személyi érdekek az artyelben alá legyenek rendelve a közös érdekeknek. A mezőgazdasági artyelekben a Mintaalapszabályzat szerint a legfontosabb és döntő a közös gazdaság. Egyúttal minden kolhozporta jogosult, hogy kisebb háztáji személyi gazdasága legyen a fogyasztási szükségletek kielégítésére, amíg a közös gazdaság nem tudja ezeket teljesen kielégíteni. Ennek az elvnek a megsértése, az, hogy a háztáji gazdaság termékbeadásánál magas mértéket állapítottak meg, továbbá a kolhozparasztok személyi gazdaságát illető adópolitikánk hibái a kolhozparasztok személyi tulajdonában lévő tehén-, sertés- és juhállomány csökkenésével jártak. Ez a helyzet nemcsak hogy sérti a kolhozparasztok érdekeit, hanem egyenesen arra vezet, hogy a kolhozok artyelformájának — amely a kollektív gazdaság egyetlen helyes formája a szocializmus egész időszakában — eltorzul a lényege“. (A Szovjetunió mezőgazdaságának további fejlesztését szolgáló intézkedésekről. Az SZKP központi bizottsága teljes ülésének 1953 szeptember 7-én elfogadott határozata. — Az SZKP és a szovjet kormány a bőség megteremtéséért. 134. old. Szikra. 1954.)

A határozat azt is megmondja, hogy mit kell tenni ennek a helyzetnek a megváltoztatására.

„A teljes ülés azon a véleményen van, hogy a helyi párt-, szovjet- és mezőgazdasági szerveknek a közös állattenyésztés minden módon való fejlesztésével párhuzamosan teljesen fel kell számolniuk azt a káros gyakorlatot, hogy a személyi tulajdonban lévő állatok tekintetében megsértik a kolhozparasztok érdekeit; ezeknek a szerveknek szem előtt kell tartaniuk, hogy a kolhozporta személyi tulajdonában bizonyos mennyiségű haszonállat fontos feltétele annak, hogy növeljük a parasztság jólétét, és növeljük az országban a begyűjtött állati termékek mennyiségét, tehát előnyös mind a kolhozparasztok, mind az állam számára. Hogy a kolhozparasztoknak megkönnyítsük a személyi tulajdont képező állatok beszerzését, 1953 második félévében fel kell menteni a húsbeszolgáltatás alól, és nem kell bevonni az 1954-es beszolgáltatásba sem az olyan kolhozportákat, amelyek a nyilvántartási adatok szerint 1953 június 15-ig nem rendelkeztek személyi tulajdont képező állattal.“ (I. m. 143—144. old.)

E megállapítások minden pontja lényeges. Az 1953. évi szeptember 7-i határozat azért is rendkívül jelentős, mert továbbfejleszti és kiegészíti a sztálini útmutatásokat, meghatározza az artyelformájú kollektív gazdálkodás, s benne a háztáji gazdaság minden jellegzetességét. Melyek ezek?

Az artyelformájú kollektív gazdaság rendszerének legfontosabb jellegzetessége, hogy a döntő termelőeszközök társadalmasítása és a kisebb termelőeszközök egyéni tulajdonban hagyása alapján megvalósítja a közösségi és a személyi érdekek összeegyeztetését.

Ez az összeegyeztetés azonban nem akármilyen, hanem olyan helyes összeegyeztetés, hogy a közösségi érdekek megelőzik a személyi érdekeket.

Ebből következik az a nagyon fontos elvi megállapítás, hogy a háztáji gazdaság *a fogyasztási szükségletek kielégítését* szolgálja, tehát nem árutermelő gazdálkodás, mert ez a közös gazdaság feladata.

Tisztázza végül a határozat, hogy a fejlődés milyen szakaszában érvényes az összeegyeztető forma, illetve a fogyasztási szükségletek kielégítését szolgáló háztáji gazdaság: „ez a kollektív gazdaság egyetlen helyes formája *a szocializmus egész szakaszában*“.

A határozat azért is iránymutató, mert „*mint a kolhozok artyelformája természetének eltorzítását*“ ítéli el ezeknek az elveknek a megsértését — akár a közös gazdálkodás érdekeinek csorbitásáról, akár a helyes keretek közt tartott háztáji gazdaság érdekeinek sérelméről van szó.

Mindez tökéletesen tisztázott a szovjet fejlődés viszonyai közt; tehát mind az elvi útmutatások, mind a gyakorlat tényei határozottan bizonyítják, hogy a szocialista mezőgazdaságnak ez az egyetlen lehetséges és helyes útja. Kérdés azonban, hogy ugyanezek az elvek pontosan így érvényesek-e a népi demokratikus országokban a termelősövetkezeti mozgalom kibontakozásakor? Nyilvánvalóan igen, de a kérdés sokkal bonyolultabb, semhogy részletesebb elemzés nélkül megelégedhetnénk ezzel a felelettel.

2.

A háztáji gazdaság politikai jelentősége az átszervezés időszakában — ez a legfontosabb kérdés, amelyet a népi demokratikus fejlődés feltételei közt tüzetesen meg kell vizsgálnunk.

Az egyéni, kisüzemi gazdálkodásról a társas, nagyüzemi gazdálkodásra való áttérés rendkívül bonyolult, nehéz és hosszú folyamat. Nagyon nyomatékosan intenek erre mind a lenini, mind a sztálini tanítások, de a magunk tapasztalatából és más népi demokratikus országok termelősövetkezeti mozgalmának fejlődéséből is tudjuk ezt. Ezért Lenin elvtárs is, Sztálin elvtárs is mindig hangsúlyozta, hogy az átmenetnek fokozatosnak kell lennie, s föl kell használnunk minden közvetítő utat-módot, amely megkönnyíti az áttérést.

Lenin elvtárs a következőket mondotta szövetekezeti tervében: „A szövetezeket nálunk lenézik, mert nem értik meg, milyen rendkívül nagyjelentőségű a szövetekezet, először is elvi szempontból (a termelőeszközök állami tulajdonban vannak), másodszor abból a szempontból, hogy a szövetekezet az új rendre való áttérésnek *a lehető legegyszerűbb, legkönnyebb és a parasztok számára legerősebb útja*“. (Lenin. A szövetekezetekről. Válogatott Művei. II. kötet. 985. old. Szikra. 1954.) Ugyancsak Lenin elvtárs mondja a terményadóról szóló cikkében: „És ahhoz, hogy »mi« a szocializmusra való közvetlen áttérésünk feladatát sikerrel megoldhassuk, meg kell érteni, *milyen közvetítő utakra, módokra, eszközökre és segédeszközökre van szükség ahhoz, hogy a kapitalizmus előtti viszonyokról áttérjünk a szocializmusra*. Ez a dolog lé-

nyege.“ (Lenin. A terményadóról. Válogatott Művei. II. kötet. 845. old. Szikra. 1953.) (Az én kiemelésem — E. F.)

Mindebből szükségszerűen következik, hogy a lenini szövetkezeti terv rendkívül nagy figyelmet fordított mindazokra az átmeneti formákra, amelyek felhasználhatók az áttérés útján, sőt az is következik, hogy az áttérés mindenkor csak az adott viszonyoknak megfelelő fokozatosság útján és a helyzetből folyó összes kisegítő, megkönnyítő módszerek helyes alkalmazása, elsősorban a háztáji gazdaság megfelelő kialakítása esetén járhat sikerrel.

Ezzel kapcsolatban lényegbevágó kérdés: van-e különbség a Szovjetunió akkori viszonyai és a Szovjetuniótól nyugatra lévő országok jelenlegi viszonyai közt? Nyilvánvalóan van. Az is nyilvánvaló, hogy ez a különbség nem olyan értelmű, mintha a Szovjetuniótól nyugatra és a mai időkben könnyebb vagy egyszerűbb volna az áttérés, következőképpen kisebb jelentőségűek volnának a különféle kisegítő, átvezető, megkönnyítő formák és módszerek. Ellenkezőleg, jelentőségük kétségkívül még nagyobb.

Erre a körülményre már Sztálin elvtárs is nagyon nyomatékosan rámutatott *A Szovjetunió agrárpolitikájának kérdéseire* című tanulmányában. Sztálin elvtárs a következőket mondja: „Látják, hogy Engels milyen körültekintően nyúl ahhoz a kérdéshez, hogyan állítsuk át az egyéni parasztgazdaságot a kollektívizmus vágányára. Mivel magyarázhatjuk Engelsnek ezt az első pillanatra túlzottnak látszó elővigyázatosságát? Miből indul ki Engels? Nyilvánvaló, hogy a föld magántulajdonából, abból a tényből, hogy a parasztnak ott a „saját darabka“ földje, amelyetől nehéz lesz megválnia. Ilyen a parasztság Nyugatban. Ilyen a parasztság a tőkésországokban, ahol földmagántulajdon van. Érthető, hogy itt nagy körültekintésre van szükség.

Mondhatjuk-e, hogy nálunk, a Szovjetunióban is ez a helyzet? Nem, ezt nem mondhatjuk. Nem mondhatjuk, mert nálunk nincs földmagántulajdon, mely a parasztot egyéni gazdaságához láncolja. Nem mondhatjuk, mert nálunk a földet nacionalizálták, ami megkönnyíti az egyéni gazdálkodást folytató paraszt áttérését a kollektívizmus vágányára.“ (A leninizmus kérdései. 357. old. Szikra. 1952.)

Ezekből az útmutatásokból nagyon fontos következtetéseket kell levonnunk arra vonatkozólag, hogyan valósítsuk meg a szocialista átszervezést a mi viszonyaink közt, a népi demokratikus fejlődés útján, különösen pedig az új szakaszban, amikor hosszabbá válik az átmenet, s tartósabban megvan egymás mellett az egyéni gazdálkodás és a kollektív gazdálkodás rendszere. Itt még azt is nagyon meg kell fontlalnunk, hogy a dolgozó parasztsággal szövetséges munkásosztály államhatalma szükségképpen a támogatás politikáját folytatja az egyéni gazdálkodók irányában is.

Első és legfontosabb következtetésünk csak az lehet, hogy az artyel-típusú szövetkezet, ez az összeegyeztető forma, valamint külön-külön mindkét oldala még nagyobb figyelmet követel, mint amelyet követelt a Szovjetunió viszonyai közt a kollektivizálás időszakában.

Második következtetésünk, hogy az átmenet fokozatosságának minden lépése és minden lehetséges új változata még nagyobb jelentőségű, ezért fokozott figyelemben is részesítendő. Itt nemcsak az egyszerűbb termelőszövetkezeti típusokra, hanem a termelőszövetkezetnél alacsonyabb típusú szövetkezeti társulások minden formájára éppúgy ki kell terjesztenünk figyelmünket, mint a háztáji gazdálkodás különféle változataira.

Végül le kell vonnunk azt a következtetést is, hogy az egyes átmeneti és kisegítő formák azért is nagyjelentőségűek, mert a szövetkezeti gazdálkodás állandó, mindennapos versenyben áll a régivel, az egyéni gazdálkodással, tehát mind az átmeneti, mind a kisegítő formák különösen jelentősek a még egyénileg gazdálkodó parasztok meggyőzése szempontjából.

Természetesen mindez nem változtat azon, hogy a legfontosabb kérdés a társas, nagyüzemi gazdálkodás fölénye, gyakorlati előnyeinek kiaknázása, mert ez *dönti el* az áttérést. De hogy ilyen kollektív nagyüzemek létesüljenek, megszilárduljanak, s bebizonyítsák a nagyüzemi gazdálkodás fölényét, okvetlenül szükséges minden átmenetkönnyítő módozat, nem utolsósorban a háztáji gazdálkodás felhasználása is.

De az is kérdés, hogy ha a Szovjetunió kollektivizáláselőtti viszonyaihoz képest nálunk ma nagyobb súlyú a különböző átmeneti és kisegítő utak-módok jelentősége, különösen milyen vonatkozásban mutatkozik meg ez a háztáji gazdaságok kérdésében.

Termelőszövetkezeti mozgalmunk kezdete óta általános tapasztalat, hogy a *középparaszt* sokkal jobban ragaszkodik a háztáji gazdasághoz, főképp a szőlőhöz, a gyümölcsöshöz, mint a *szegényparaszt*, s gyakran előfordul, hogy nem lép be a szövetkezetbe, vagy ha már belépett, ki-lép onnan, mert veszélyben érzi háztáji gazdaságát.

A *szegényparaszt* ellenben, akinek korábban nem volt sem szántóföldje, sem házkörüli gazdasága, nem ragaszkodik ennyire a háztáji gazdasághoz. Sok esetről tudunk, amikor régi munkásmozgalmi agrárproletárok, 19-es kommunisták azt az elvi álláspontot hirdették, hogy minden háztáji gazdaság kapitalista csökevény, tehát a termelőszövetkezetek mellett ilyesminek nincs helye. Előfordult, hogy régi kommunista termelőszövetkezeti tag feleségét is kizárták a pártból és a termelőszövetkezetből, mert szorgalmasan gondozta háztáji tehenét, sok tejet fejt, s hétről hétre a piacra is vitt belőle. Főleg a termelőszövetkezeti mozgalom kezdetén tapasztaltunk ilyen jelenségeket elsősorban az Alföldön, kubikos, napszámos agrárproletárok közt. A volt uradalmi cselédek ellenben megszokták a háztáji gazdaságot, ezért kezdettől fogva jobban ragaszkodtak hozzá.

Mindebből az következik, hogy a háztáji gazdálkodás kérdése különösen a középparaszttság számára kritikus, s ezért a legkörültekintőbb figyelemre érdemes. E kérdés helyes vagy helytelen kezelése kihat a középparaszttság politikai meggyőzésére, a szocialista átszervezéshez való viszonyára.

De nagyon jelentékenyen érinti a háztáji gazdaság alakulása az egész falu szocialista átalakulását is. Elsősorban azért, mert nemcsak a középparasztság, hanem az egész falu érthetően a legéberebb érdeklődéssel figyeli, hogy a szocialista átalakulás során milyen lesz az új falu mindennapi élete, hogyan alakul a termelőmunka, a mindennapi ellátottság stb.

Ebben a vonatkozásban különösen serkentő vagy hátráltató szerepe van a háztáji gazdaságnak. A háztáji gazdaság alakulása döntően befolyásolja, hogy a paraszt a régi élet megszokott vagy kívánt, de hiányzó biztonsága fokozásához további lehetőséget kap-e a kollektív gazdálkodás révén. Ha megszokott háztáji körének ellátottsága zavartalan, sőt javul, a nagyüzemből származó jövedelme pedig növekszik, akkor természetesen mindennap érzi, hogy a társasgazdálkodás jó, s mindinkább megbarátkozik vele. De ha elveszti, vagy akárcsak fenyegetve is látja ezt a biztonságot, rögtön veszélyt érez, s visszahúzódik.

Egyébként a háztáji gazdaságról közvetlenül szerzett tapasztalataink is bizonyítják ezt a jelenséget. Emlékezetes, milyen nagy sikerünk volt azzal a követeléssel, hogy minden termelőszövetkezeti tagnak legyen saját tehene, sertése, s ehhez kölcsönt és egyéb támogatást is adtunk. De minden esetben, amikor tagosítás, vagy különböző mechanikusan alkalmazott módszerek veszélyeztették a háztáji gazdaságot, nyomban csökkent a bizalom a termelőszövetkezet iránt.

3.

A háztáji gazdaság népgazdasági jelentősége kétirányú, s mindkét irányban számottevő, nemcsak a szocialista átszervezés időszakában, hanem a szocializmus egész szakaszán is. Egyrészt a háztáji gazdaság termékei jelentékeny részét adják a népgazdasági termelésnek, másrészt a termelőszövetkezeti tagok jövedelmének tekintélyes része ered a háztáji gazdaságból.

A háztáji gazdaság termése, illetve sokféle állati terméke, amely a tagok háztartási szükségletét szolgálja, erősen befolyásolja a termelőszövetkezetek árutermelését, s ezzel mind a közös gazdaság jövedelmezőségét, mind áruszállítási kötelezettségeinek teljesítését. Hogy ez mit jelent, arra élesen rávilágít az a termelőszövetkezeti mozgalmunk első éveiben sokfelé kialakult gyakorlat, hogy a termelőszövetkezeti tagok nagyrészt a szövetkezetből vitték saját fogyasztásukra a tejet, s hízójukat nem maguk nevelték a háztáji gazdaságban, hanem a termelőszövetkezet közös állományában hizlalták. Így igen sok szövetkezetben a termelőszövetkezeti tagok fogyasztották el a hízóállomány vagy a tejhozam nagyrészét, s a szövetkezet árutermelése rendkívül alacsony szintre szorult.

Ez a helyzet azóta gyökeresen megváltozott. A háztáji gazdaságok annyira megerősödtek, hogy termelőszövetkezeteinkben a háztáji gazdálkodás termékei ma már nagyrészt fedezik a tagok háztartási szük-

ségeit. 1953 végén a háztáji gazdaság már a következő arányban elégítette ki a szövetkezeti tagok háztáji szükségletét: baromfi, tojás 100 százalék, hízó csaknem 100 százalék, tej és tejtermék 50 százalék, zöldség és burgonya 80 százalék. Ennek megfelelően alakult a termelőszövetkezeti tagok természetbeni részesedése a közös gazdaság terméséből. Ugyanebben az évben a termelőszövetkezetek már sem hízót, sem baromfit, sem tojást nem adtak természetbeni részesedéssel, s tejet is csak a szövetkezetek alig 2 százaléka, babot, káposztát, zöldségféléket pedig a termelőszövetkezetek legföljebb 8 százaléka adott. Föltűnő, hogy a burgonya jelentős helyet foglal el a háztáji területen is (az egész területnek mintegy 15 százalékát), de a szövetkezetek kerekén 60 százalékában burgonyarészesedést is adtak. Az említett adatok arra utalnak, hogy a háztartási szükséglethez képest gyakori a kettős ellátás. (Ezek a számok 181 termelőszövetkezet adatainak reprezentatív feldolgozásából származnak.)

Vagyis a termelőszövetkezetek növekvő árutermelésének elengedhetetlen feltétele, hogy a háztáji gazdaság a tagok háztartási szükségletének minél nagyobb részét megtermelje, legalább húsból, tejből, tejtermékekből, burgonyából és zöldségfélékből.

Ez az összefüggés egyébként éppígy megvan a Szovjetunió kolhozaiban is. A szocialista mezőgazdaság jelenlegi fejlődési szakaszában ott is az a helyzet, hogy a kolhoztagok közvetlen fogyasztási szükségleteinek nagyobb részét — a kenyérgabonán kívül — a háztáji gazdaság termelése elégíti ki. Tehát még ott sem érkezett el az a fejlődési szakasz, amikor a közös gazdaság teljesen kielégítheti ezeket a szükségleteket. Az 1953 szeptember 7-i határozat utalt rá, hogy a háztáji gazdaságnak ez a szerepe a szocializmus egész szakaszában megmarad.

Nem kisebb a háztáji gazdaság termelésének jelentősége abból a szempontból sem, hogy a termelőszövetkezeti tag jövedelmében hogyan alakul a háztáji gazdaságból, illetve a közös gazdálkodásból eredő jövedelemrész aránya.

Az előbbiekből kitűnt, hogy a háztáji gazdaság elégíti ki — a kenyérgabonát kivéve — a legfontosabb háztartási szükségletek nagyrészt. De minden termelőszövetkezeti tag azt is megkívánja a háztáji gazdaságtól, hogy az ott termelt termékek egyrészének eladása révén bizonyos folyamatos pénzbevételhez is jusson, mert egyébként állandóan termelőszövetkezeti előlegekre kénytelen támaszkodni, illetve várni. Ezt a jövedelemrészt természetesen nagyon nehéz pontosan kiszámítani, s nincs is ilyen adatfelvételünk. Megközelítő becslés alapján azonban a közös termelőszövetkezeti jövedelemben való részesedéshez viszonyítva mintegy 40 százalékra becsülhetjük a háztáji gazdaság tavalyi jövedelmét a termelőszövetkezeti családok átlagában. De előre láthatjuk, hogy az idén ez az arány tetemesen eltolódik a háztáji gazdaság javára.

Mindenesetre az a fő kérdés, hogy népgazdaságilag milyen arány indokolt, illetve kívánatos a háztáji gazdaságból, illetve a közös gazdaságból eredő jövedelem közt. Nyilván helyes, s mind politikailag, mind

népgazdaságilag szükséges, hogy fogyasztásra szolgáló termékekkel — a kenyérgabonát kivéve — a háztáji gazdaság lássa el a termelőszövetkezetben dolgozó családot. Ugyancsak megokoltnak kell tekintenünk — s ez szintén népgazdasági jelentőségű —, hogy a termelőszövetkezeti tag minél kevésbé szoruljon rá az időről időre adandó munkakegyesítőlegre, tehát részben a háztáji gazdaság mindennapi forrásai-ból, részben előző évi részesedéséből előleg nélkül kielégíthesse szükségletei legnagyobb részét.

4.

A háztáji gazdaság természetesen csak akkor tölti be politikai és népgazdasági szerepét, ha megfelel azoknak a követelményeknek, amelyek az artyel-forma természetéből következnek. Itt olyan elvi követelményekről van szó, amelyek megszabják a háztáji gazdaság kerekeit, lényeges vonásait, s amelyek megsértése egyértelmű a szocialista mezőgazdaság alapelveinek megsértésével, az artyel-típusú szövetkezet természetének eltorzításával.

Melyek ezek?

A háztáji gazdaság legfőbb jellegzetessége, hogy alá van rendelve a közös gazdaság érdekeinek, tehát *kiegészítő gazdaság*. Lényege, hogy *háztartási szükségletre* termel, házkörűli, nem árutermelő gazdaság; ez azonban természetesen nem zárja ki, hogy bizonyos fölöslege időnkint áru formájában piacra kerülhet. De ismételjük: célja nem árutermelés, hanem közvetlen ellátásra való termelés, mert kisegítő gazdaság az elsősorban árutermelő közös gazdaság mellett.

Ebből folyik a háztáji gazdaság nagyságának a helyes meghatározása. Céljából következően a háztáji gazdaság *alsó határát úgy kell megszabni, hogy biztosítsa, zömében kielégítse a termelőszövetkezetben dolgozó család legközvetlenebb háztartási szükségleteit*. A mi viszonyaink közt nyilván alapkövetelmény a háztáji gazdasággal szemben, hogy ellássa a termelőszövetkezeti tagokat tejjel, hússal, tojással, burgonyával, zöldségfélével, gyümölcssel és vidékenként borral. *Felső határát pedig úgy kell megállapítani — szintén céljából következően —, hogy a háztartási szükségletek ellátását szolgáló termelés zömében vagy rendszeresen ne válhassék árutermeléssé.*

Ebből pedig az következik, hogy a helyi körülményekhez képest a háztáji gazdaság földterületének és állatállományának más-más nagysága megokolt. Ezért a Szovjetunióban is köztársaságonként nagyon eltérő a háztáji gazdálkodásra visszatartható terület és állatállomány nagysága. Ilyen eltérések a mi viszonyaink közt természetesen szükségtelenek. De nálunk sem közömbös, hogy a termelőszövetkezeti család ellátását mekkora föld és mekkora állatállomány biztosítja. Ezért mintaalapszabályunk kereteket állapít meg, s megengedi a termelőszövetkezet közgyűlésének az eltérő szabályozást.

A háztáji gazdaság kiegészítő jellegéből folyik, hogy mindenkor *házkörűli gazdálkodás*, amely szervesen hozzátartozik a lakóházhoz, a

háztartáshoz. A Szovjetunióban általánosan az a rendszer alakult ki, hogy a háztáji föld közvetlenül a lakóház körül terül el. Magyarországon — az eltérő települési viszonyok miatt — ez csak részben valósítható meg, mivel nálunk főképp kisebb háztelkes zárt települések vannak, de nyilvánvalóan itt is érvényes az az elvi követelmény, hogy a háztáji föld minél közelebb essék a lakóházhoz.

Az artyelforma természetéből eredő további elvi követelmény, hogy a háztáji föld, mint a lakóház tartozéka, ugyanolyan *állandó és a közös gazdaságtól elválasztott külön birtoka legyen a termelőszövetkezeti családnak, mint a lakóház*. Igaz, egyes munkák elvégzéséhez a közös gazdaság segítsége szükséges (szántás, szállítás stb.), mégis elengedhetetlen, hogy a háztáji föld a közös gazdaságtól mind területileg, mind a kezelés és a megművelés szempontjából a leghatározottabban el legyen választva. Ezt mintaalapszabályunk is határozottan kimondja.

Az is elvi követelmény, hogy a háztáji gazdaság — háztartási szükségletet ellátó jellegének megfelelően — *sohasem lehet egyéni birtok, hanem mindig a családnak, az egy háztartásban élőknek a közös gazdasága*.

A háztáji gazdaságok kialakulása és megszilárdulása

Termelőszövetkezeti mozgalmunk fejlődése során a háztáji gazdaságok általában növekedtek, illetve e fejlődés pontosabb jellemzője, hogy a korábbi időszakban a háztáji gazdaság elhanyagolása, ma pedig túlzott növelése tapasztalható.

A háztáji föld alakulását az jellemzi, hogy 1951-ben az összes termelőszövetkezeti családok 80 százalékának, 1952-ben 87 százalékának, 1953-ban 94 százalékának, 1954 első negyedében pedig 97 százalékának volt háztáji földje. Ugyanígy növekedett a háztáji föld nagysága is. 1951-ben a háztáji gazdaságok átlagos területe 0,6 kat. hold volt; ez 1952-ben 0,7-re, 1953-ban 0,9-re növekedett, s 1954 első negyedében is ennyi maradt.

A számok azonban nem jellemzik egészen híven a növekvő tendenciát. A növekedés ugyanis nagyobb, mint amennyit a számok mutatnak, mert a családoknak az a 3 százaléka, amelynek a statisztika szerint nincs háztáji földje, a valóságban sehol sem található: e szám mögött leginkább azok vannak, akik különböző okokból nem is jogosultak háztáji földre. Vagy azért, mert a család valamelyik tagja már kapott háztáji földet, vagy azért, mert sok szövetkezetben külön családnak tekintik a nőlen családtagokat is, továbbá a szüleikkel közös háztartásban élő ifjú házасokat. Akad olyan eset is, amikor a háztáji földnélküli családok közt tartják nyilván azokat, amelyek nem a termelőszövetkezettől kaptak háztáji földet, hanem régi földjükből tartottak meg területet házuk körül.

A háztáji terület nagysága sem egészen akkora, amekkorát a számok mutatnak, hanem ennél általában nagyobb, mert igen sok szövetkezetben nem családonként állapítják meg a háztáji föld nagyságát,

hanem egyénenkint, s ilymódon sok helyen jóval túllépik az alapszabályban meghatározott mértéket. Országos tapasztalat, hogy igen sok jogosulatlan tagnak is adnak háztáji földet. Figyelemreméltó, hogy általában a régi, megszilárdult termelőszövetkezetek tartják meg a háztáji föld alapszabályban meghatározott mértékét, s a kevésbé megszilárdult, lazább szövetkezetekben növekszik túlzottan a háztáji terület.

Ugyancsak erős növekedést mutat a háztáji állatállomány. A termelőszövetkezeti családok számához képest háztáji szarvasmarhaállománya volt 1950-ben az összes termelőszövetkezeti családok 22 százalékának, 1951-ben 28 százalékának, 1952-ben 45 százalékának, 1953-ban 49 százalékának. Ugyanebben az időszakban a sertéshizlaló családok aránya a következőképp emelkedett: 1950-ben és 1951-ben egyaránt 60 százalék, 1952-ben 70 százalék, 1953-ban 80 százalék, 1954 első negyedében 84 százalék. Feltűnő, hogy a juhállomány is erősen növekszik. 1950-ben a termelőszövetkezeti családok 3,4 százalékának volt juha, 1951-ben 4,8 százalékának, 1952-ben 6,5 százalékának, 1953-ban 9 százalékának és 1954 első negyedében szintén 9 százalékának (az összes termelőszövetkezetekre vonatkozó országos adatok szerint).

Mit mutatnak ezek a számok? Nyilvánvalóan azt, hogy termelőszövetkezeti mozgalmunk kezdeti szakaszában elhanyagolt volt a háztáji gazdaság, s nem érte el azt az arányt, amely népgazdasági és politikai szerepéből következik, de 1953 második felében és 1954-ben a növekedés olyan arányú volt, hogy egyrészt a helyes és természetes arány kialakítására vezetett, másrészt azonban helyenkint már a termelőszövetkezeti gazdálkodás eltorzítására mutató túlzásokkal járt.

Ez a nagyarányú növekedés nemcsak azt a mennyiségi változást jelenti, hogy a háztáji gazdálkodás korábban elhanyagolt volt, ma pedig sok helyen túlzott, hanem arra is utal, hogy termelőszövetkezeti mozgalmunkban még nem alakult ki a háztáji gazdaságnak az a szilárd formája, helyes aránya, amely lényegének, a politikai és a népgazdasági követelményeknek megfelel, jöllehet termelőszövetkezeti mozgalmunk irányításában kezdettől fogva helyes útmutatások érvényesültek. 1950-ben kiadtuk a jelszót, hogy minden termelőszövetkezeti családnak legyen saját hizója és a családot tejjel ellátó tehene. Ennek jó hatásai meg is mutatkoztak, de a gyakorlatban, különösen a helyi irányító szervek intézkedései következtében mégis a háztáji gazdaság elhanyagolása, illetve beadási és egyéb kötelezettségekkel való túlterhelése következett be. Ez a helyzet magyarázza, hogy a kormányprogram után a termelőszövetkezetek új alapszabálya 1 holdig emelte föl a háztáji föld területét, a háztáji gazdaság tej- és borbeadási kötelezettsége pedig megszűnt.

A mai helyzet tehát az, hogy a gyakorlatban az általában helyes irányítás és szabályozás ellenére sem tisztázottak a háztáji gazdaság elvi keretei, sőt nem tisztázott a közös gazdasághoz való viszonya sem. S ez a közös oka mind a korábbi elhanyagolásnak, mind a mai túlfeljesztési törekvéseknek.

Ezt a helyzetet jellemzi az is, hogy amikor több mint száz termelőszövetkezet elnökéhez fordultunk, azt tapasztaltuk, hogy a megkérdezetteknek mintegy 20 százaléka túlzónak tekinti szövetkezetében a háztáji gazdaság fejlesztését, mintegy 10 százaléka pedig ma is a háztáji gazdaság lebecsüléséről tanuskodó nézeteket vall, tehát nincs tisztában a háztáji gazdaság jelentőségével. A termelőszövetkezeti elnökök zöme pedig ingadozik, vagy nem nyilatkozik a háztáji gazdaságról.

Ezek az okok különösen arra ösztönöznek, hogy pontosabban, részletesebben megvizsgáljuk e kérdést, mérlegelve egyrészt „az artyelforma természetét”, másrészt pedig a kialakult helyzetet, s igyekezzünk eljutni olyan következtetésekhez, amelyek termelőszövetkezeti mozgalmunk további szakaszában megoldhatják a gyakorlatban fölvetődött kérdéseket, megszilárdíthatják a háztáji gazdaságok kereteit.

1.

A háztáji gazdaság alapja a háztáji föld, tehát ez utóbbi viszonyai a legjellemzőbbek és a legfontosabbak mind az eltorzulások fölismerése, mind a helyes fejlődési irány kialakítása szempontjából.

Az első kérdés a háztáji föld nagysága. A háztáji föld nagysága 1954 első negyedéből származó adatok szerint országosan családonként 0,9 kat. hold; a szövetkezeti családok 97 százalékának van háztáji földje. Ezek az átlagszámok egészséges helyzetre vallanak, s azt mutatják, hogy a helyzet megfelel a mintaalapszabálynak. De a részletesebb elemzés egészen más helyzetet tár föl. Egyrészt fölismerhetővé teszi azokat a helytelen törekvéseket, amelyek már a szövetkezeti gazdálkodás eltorzulására mutatnak, másrészt különféle figyelemreméltó helyi megoldásokat hoz felszínre.

A részletesebb vizsgálat nyomán kiderül, hogy Magyarországon tulajdonképpen minden termelőszövetkezeti családnak van háztáji földje. Mert az a család, amelynek a statisztika szerint nincs háztáji földje, az vagy közös háztartásban élő családtag, vagy olyan család, amelynek van háztáji földje, csak hogy azt nem a szövetkezettől kapta, hanem úgy jutott hozzá, hogy a belépés után visszatartotta régi szőlőjét vagy gyümölcsöskertjét. Mintegy 300 termelőszövetkezet részletes és reprezentatív értékű megvizsgálása alapján bátran állíthatjuk, hogy gyakorlatilag minden termelőszövetkezeti családnak van háztáji földje.

Az országos adatok szerint egy-egy termelőszövetkezeti családnak átlagosan 0,9 kat. hold földje van. De a termelőszövetkezetek részletes megvizsgálásából kiderül, hogy a termelőszövetkezeti tagok háztáji használatú földje általában több, és pedig jelentősen több, mint 1 hold, vagyis az alapszabályban meghatározott maximum. Milyen elemkből tevődik össze ez a többlet, amelyet a statisztika számai nem mutatnak ki?

Elsősorban abból, hogy általános gyakorlat szerint általában nem számítják be a háztáji föld területébe a házkörüli kertet, noha ez legtöbbször eléri a 400—500, sőt sokszor a 600 négyszöglet is. A zalabéri

Vörös Csillag termelőszövetkezetben például nem számítják a háztáji gazdasághoz a tagok szőlőjét, noha ez átlagosan negyed vagy fél kat. hold. Az is gyakori eset, hogy a termelőszövetkezeti tag megkapja a szabályos nagyságú háztáji földet, s a család, amelynek közös háztartásában él a tag is, még külön gazdálkodik 1—2, sőt több hold földön. Különösen gyakori az az eset, hogy egy-egy család, amelynek egy vagy több tagja a szövetkezetben dolgozik, nem elégszik meg a kiutalt háztáji földdel, hanem bérel néhányholdas tartalékföldet is, s így a családnak voltaképp többholdas háztáji gazdasága van. Az is szelvében elterjedt gyakorlat, hogy a tanyán lakó termelőszövetkezeti tagok az 1 holdas háztáji földön kívül beszámítás nélkül használják az 1—2 holdas tanyaudvart. Tudunk olyan esetekről is, amikor a háztáji földön kívül a termelőszövetkezet kaszálót ad tagjainak — akár a szövetkezet rétjéből, akár szántóföldi takarmányvetéséből.

A megengedett határ túllépésének másik oka, hogy a családtagoknak külön adnak háztáji földet. A budapesti Kossuth-termelőszövetkezetben például minden családtagnak 600—800 négyszögöl földet adtak ki. A makói termelőszövetkezetekben pedig az a gyakorlat, hogy a nőlen, de nőülési sorban lévő tagoknak is adnak háztáji földet. S ez a felfogás egyre terjed. A tyukodi Előre termelőszövetkezetben például a tavasz elején még nem akartak adni háztáji földet a szülőkkel közös háztartásban élő fiataloknak, de azóta megváltoztatták ezt a határozatot. Más termelőszövetkezetekben most kéri az ott dolgozó családtagok részére a háztáji földet. Tiszavasváron úgy oldották meg a kérdést, hogy a családfőnek kiadták az alapszabályban meghatározott 1 kat. holdat, a többi családtagnak pedig fejenként 800 négyszögölet juttattak.

Mire mutat ez a gyakorlat? Arra, hogy a termelőszövetkezetek többségében alapszabályellenesen fogják föl a háztáji föld értelmét és célját. Félreérthetetlenül elárulja ezt a háztáji földek nagysága, de különösen az, hogy sokszor nem családi, hanem egyéni járandóságnak tekintik a háztáji földet. Hogy a gyakorlatban milyen törekvések vannak emögött, arra pontosabb választ kapunk, ha megvizsgáljuk, hogy hol helyezkednek el területileg, s mennyire állandók, vagy mennyire változók a háztáji földek.

Mintegy 300 termelőszövetkezet részletes megvizsgálása alapján a következő kép bontakozik ki előttünk. Állandó helyen van a háztáji föld a megvizsgált termelőszövetkezetek kerekén egynegyedében (26 százalékában), mégpedig megközelítőleg fele arányban oly módon, hogy a háztáji föld a tanyán lakó termelőszövetkezeti tag tanyája körül került kiadásra, s fele arányban oly módon, hogy a háztáji föld a község vagy a város melletti zöldseges, gyümölcsös, veteményes földek, illetve új házhelyosztások körzetében található.

Ez a szabályos elhelyezkedés, ez felel meg a háztáji gazdaság természetének. Föltűnő, hogy az ilyen típus a valóságban szinte elenyésző. Vagyis a háztáji gazdaság elvi követelményeinek megfelelő forma, hogy tudniillik a háztáji föld a közösből elkülönítve, a lakóházhoz közel

legyen, termelőszövetkezeteinkben jelenleg kivételnek számít. A termelőszövetkezetek háromnegyed részében (74 százalékában) a háztáji föld nem állandó, hanem változóan évről évre más helyen kerül kijelölésre. Így az a különös helyzet alakult ki, hogy olyan földhasználati forma vált a háztáji föld főtípusává, amely nemcsak nem felel meg a háztáji föld elvi követelményeinek, hanem teljesen eltér tőle.

Mi van emögött? Az, hogy a mi termelőszövetkezeteink nagyrésztben a háztáji föld nem ugyanolyan jellegű, mint a kolhozok tagjainak a kolhozportához tartozó földje, hanem valamiféle járandósági földdé alakult, s a régi konvenciók földek jellegére emlékeztet. Ilymódon termelőszövetkezeti tagjaink háztáji földje általában nem igazi háztáji föld, hanem a termelőszövetkezet földjének egy-egy részén időről időre külön kijelölt járandósági terület, amely mind nagyságában, mind elhelyezésében évről évre változik. Ez az oka a háztáji földek körül tapasztalható bizonytalanságnak, lazaságnak. A háztáji föld ilyen szemlélete és kezelése lehetővé teszi a háztáji föld elhanyagolását, túlzott növekedését, s megszilárdulásának mindenestre akadályát.

További fényt vet a háztáji föld gyakorlatban kialakult jellegére megművelésének a módja, illetve az a segítség, amelyet a közös gazdaság ad a háztáji föld megműveléséhez.

Az az általános gyakorlat, hogy a termelőszövetkezet éppúgy fölshántja, vagy a gépállomással fölshánttatja a háztáji használatra kiadott földet, mint a közös gazdasághoz tartozó területet, sőt legtöbbször csak a shántás után dől el, melyik terület kerül háztáji használatra. A termelőszövetkezet valamivel ritkábban ugyan, de mégis nagyon sokszor éppúgy elveti a kukoricát a háztájinak nevezett földbe, mint a közös gazdaság területén. Ugyancsak gyakori jelenség, hogy a közös gazdaság eszközeivel végzik el a sorközi kapálást. Az ilyen térítés nélkül végzett munka általános gyakorlat a háztáji földeken.

Hasonló, de az alapszabály rendelkezéseivel mégis valamivel meg egyezőbb gyakorlat alakult ki a háztáji gazdaság fogatigénybevételében. Kivételnélküli szabály, hogy a termelőszövetkezet biztosít fogatot a háztáji gazdaság terményeinek hazaszállítására. Az alapszabály is így rendelkezik. De ritkábban érvényesül az alapszabálynak az a rendelkezése, hogy a tag a fogatok igénybevételéért térítést fizessen. A megvizsgált szövetkezeteknek körülbelül a fele nem számít térítést ezért a munkáért. Általában a jobb, a fejlettebb, a szilárdabb termelőszövetkezetekben alakult ki az a gyakorlat, hogy az igénybevett fogatok díjával megterhelik a tagot, de ilyenkor is szinte kivétel nélkül kedvezményes térítést állapítanak meg. Ellenben majdnem általános, s okvetlenül helyes gyakorlat, hogy az egyéni célra igénybevett fogat fogatosának munkaegységét az igénybevevő tag munkaegységéből írják jóvá.

A háztáji föld használatának itt említett jelenségei nyilvánvalóan nemcsak bizonyos túlzást vagy a helyes aránytól való eltérést fejeznek ki, hanem föl kell ismernünk bennük a háztáji gazdaság egész felfogásának tisztázatlanságát is. Ez a tisztázatlanság az oka, hogy termelőszö-

vetkezeti mozgalmunkban még nem szilárdult meg a háztáji gazdaság, sőt az általános gyakorlatban egészen alapszabályellenes formája alakult ki. Hogy a mai különös gyakorlatot helyes irányba terelhessük, vizsgáljuk meg, milyen formák közt alakult ki a háztáji föld a Szovjetunióban, s milyen helyi földrajzi-települési feltételei vannak a háztáji földeknek nálunk.

A Szovjetunióban a háztáji földek óriási többsége közvetlenül a ház körül elhelyezkedő állandó telek, s jogilag is a kolhozporta szabályozott keretei közé tartozik. A Szovjetunióknak igen kevés területén fordul elő, hogy a háztáji föld a háztelektől külön helyezkedik el, de ebben az esetben is szigorúan rögzített, a kolhozporta állományához tartozó állandó telek.

Ez természetesen azt jelenti, hogy a Szovjetunióban nincs és soha nem is volt olyan probléma a háztáji földekkel kapcsolatban, mint nálunk. A kolhoztagok háztáji földje pontosan beleilleszkedik azokba a települési-gazdasági formákba, amelyek ott a kolhozok megszervezése előtt kialakultak. Vagyis az artyel-típusú szövetkezet lényege, az egyéni és a közösségi érdekek összeegyeztetése, elhelyezkedés szerint is a legegyszerűbb módon valósul meg. Társadalmasítva vannak a nagyobb termelőeszközök a kolhozban, amely a községek határának külső nagy tábláit foglalja el, s nincsenek társadalmasítva a kisebb termelőeszközök és bizonyos számú állat a háztáji gazdaságban. Erre a célra az állami tulajdonban lévő földekből minden kolhozban dolgozó család közvetlenül a ház körül 1—1 meghatározott nagyságú telket használ kolhozportaként. Ezzel természetesen velejár, hogy a háztáji föld szorosan és közvetlenül a lakóház tartozéka, s mint kolhozporta szigorúan el van választva a kolhozföldről. Ennélfogva szó sincs semmiféle évi kiosztásról, és a háztáji földnek semmi köze a kolhozföldek vetésforgójához.

Ami pedig a házkörüli gazdálkodásnak a termelőszövetkezeti mozgalom kialakulása előtti hazai viszonyait illeti, ez egészen más képet mutat. Az egyéni gazdálkodás rendszerében az ország minden vidékén kialakult a gazdálkodásnak kisebb belső, úgy szólván háztáji köre, amely jellegzetesen mindig elvált a gazdálkodás külső, szántóföldi körétől. S ennek a belső, háztáji körben folyó gazdálkodásnak a formái vidékenként nagyon változatosan, a helyi viszonyokhoz képest alakultak ki. De változatosságukban is jellemzőek az állábbi típusok.

A dunántúli és az északi városok meg az alföldi mezőgazdasági városok körül egyaránt szinte teljes kertövezet alakult ki a házkörüli gazdálkodás céljára. Az elhelyezkedés szabályszerűen az, hogy a magasabb fekvésű helyeken szőlők, gyümölcsöskertek, a mélyebb fekvésű részekben pedig zöldséges-, káposztáskertek alakultak ki. Ezekben a kertekben a város lakosainak néhány száz négyszögöles, részben vagy egészben gyümölcsfákkal beültetett parcellái vannak. Természetesen ezek a hagyományos formák már sokban módosultak, de a kertek övezete az ország minden városa körül elég világosan fölismerhető.

Az alföldi, az északi és a dunántúli községek mellett nincsenek ilyen övezetek, ellenben itt is mindenütt kialakultak az elkülönített kertterületek. Hasonlóan a városokhoz, a községek körül is jellegzetes az az elhelyezkedés, hogy a magasabb helyen szőlők, gyümölcsösök, az alacsonyabb fekvésű helyeken pedig zöldséges-, veteményes-, káposztáskertek vannak.

Ha meggondoljuk, hogy Magyarország Budapest nélkül számított lakosságának 19 százaléka lakik városban, 50 százaléka pedig ezer lakosnál nagyobb létszámú községben, akkor láthatjuk, hogy az ország lakosságának kevés híján 70 százaléka érdekelt ilyen város vagy falu alatti háztáji célokat szolgáló zöldséges-, szőlős- és gyümölcsösökben.

Más a helyzet a kisebb, nagyrészt lazább településű községekben és a tanyákon. Itt a nagyobb községektől és a városoktól eltérően nincsenek külön kertek, hanem mindenütt a lakóház mellett helyezkednek el a nagyobb háztáji telkek, amelyeken korábban is háztáji jellegű gazdálkodás folyt (zöldség-, gyümölcs-, zöldségtermelés stb.). Minthogy Magyarország lakosságának — ismét mellőzve Budapestet — valamivel több mint 10 százaléka lakik ezer lakosúknál kisebb községben, csaknem 21 százaléka pedig külterületen, együttesen tehát a lakosságnak 31 százaléka él ott, ahol a háztáji gazdálkodás köre hagyományosan, a kialakult települési rendszer szerint közvetlenül a lakóház körül helyezkedik el.

Másszóval az ország területének nagyobb részén olyan viszonyok alakultak ki, hogy a lakóház telke, a házkörűli „belső kert” aránylag kicsiny; ehhez azonban kiegészítésül a város vagy a falu alatt külön háztáji terület, egy-egy „külső kert” csatlakozik. Az ország területének csak a kisebb része, kevesebb, mint egyharmada olyan település, ahol a háztáji föld nagyobb házkörűli telkek formájában közvetlenül a lakóház körül terül el.

Ezek a települési feltételek természetesen lényegesen különböznek a Szovjetunió viszonyaitól; elsősorban ebből származott az a sok probléma, amelyet a háztáji földek alakulása fölvet, s amelyet, mint a mai helyzet mutatja, még szinte egyáltalán nem oldottunk meg.

Könnyen megérthető, hogy a háztáji gazdaságok jelenlegi kialakulatlan helyzetének megoldása, a fejlesztés helyes irányának meghatározása rendkívül bonyolult feladat. Mindenesetre bizonyos, hogy a fejlesztés helyes irányát három tényező alapján kell megkeresnünk. Az egyik, hogy a háztáji gazdaság lényegét helyesen fejezzük ki, a másik, hogy mérlegeljük a háztáji gazdaságok jelenleg kialakult helyzetét, s végül, hogy a házkörűli gazdálkodás történetileg kialakult települési viszonyai alapján oldjuk meg a háztáji gazdaságok helyesebb kialakításának és megszilárdításának feladatát.

Az első feladat mindenesetre az, hogy a háztáji gazdaságok nagyságát rögzítsük. Okvetlenül helyes az a határ, amelyet a mintaalapszabály meghatároz, hogy tudniillik a háztáji föld nagysága 1 holdig terjedhet. De ez csak akkor valósulhat meg, ha szigorúan érvényesít-

jük az alapszabály minden más követelményét is. Legelső teendőnk, hogy a háztáji föld családi jellegét okvetlenül és szigorúan érvényesítsük. Tehát szembe kell fordulnunk minden törekvéssel, amely a háztáji földet a tagok egyéni járandóságának tekinteti, s a közös háztartásban élő családtagok részére külön-külön háztáji föld juttatását igényli. Azt is okvetlenül érvényesítenünk kell, hogy a házkörüli telek beleszámít a háztáji földbe, kivéve a beépített részt vagy a termelést okvetlenül nem szolgáló udvart. Végül azt a szempontot is érvényesítenünk kell, hogy a háztáji terület nagysága független a terület művelési formájától: akár szőlő, akár veteményeskert, akár rét, akár szántó, egyaránt az alapszabályban megszabott mértéket kell rá alkalmazni.

A nagyság korlátozásán és megszilárdításán kívül az a következő, ennél jóval bonyolultabb, feladatunk, hogy az alapszabály által megszabott nagyságban, a termelészövetkezet közös földjétől elkülönítve, a házkörüli gazdálkodás kialakult helyi viszonyai beillesztve, állandó területen rögzítsük a háztáji földeket, akár visszatartott, akár juttatott földről van szó. A háztáji föld rögzítésének és állandósításának természetesen nagyon változatos megoldásai lehetségesek. Hogy csak a legfontosabb megoldási típusokat említsük, a következőkre utalunk.

A legegyszerűbb az a megoldás, amikor a termelészövetkezeti tagok kisebb, laza településű, vagy belsőtelkes falvakban, vagy tanya-rendszerű településeken laknak. Itt mindenkor az a legésszerűbb, hogy a szövetkezetbe belépők okvetlenül a ház körül tartsák vissza a háztáji földet, s ezen a földön voltaképp éppúgy folytassák a háztartási szükségletek kielégítését szolgáló gazdálkodásukat, mint ahogyan korábban gazdálkodtak. Ez a megoldás egyformán megfelel a zala-megyei úgynevezett szeres településű falvakban és Baranya vagy Nógrád megye soros településű falvaiban, a kecskeméti szőlőkben épült tanyákon vagy a békésmegyei tanyákon. Persze, a helyi körülményekhez képest a megoldás ebben a típusban sem mindig egyszerű. Ha például a házkörüli telek éppen 1000 négyszögöl, a szövetkezet pedig 1400 négyszögöllet állapít meg háztáji földnek, fölvetődik a 400 négyszögöl problémája. Vagy ha a házkörüli háztáji föld 2000 négyszögöl, kérdéses, mi történjék a háztáji kereteket meghaladó 400 vagy 600 négyszögöl területtel. Ilyen esetekben nyilvánvalóan bizonyos türelem szükséges, hogy a később bekövetkező tagosítások és a termelészövetkezetek kereteinek megszilárdulása nyomán ezekre a problémákra is megtaláljuk a helyes megoldást.

Aránylag egyszerű a megoldás az olyan régi középparasztok esetében is, akiknek a város vagy a falu külső kertjeiben, szőlőhegyein régi szőlőjük vagy veteményesföldjük van. Ilyen helyeken a háztelekhez tartozó belső kert és a külső kert együtt körülbelül eléri a háztáji terület nagyságát. Ebben az esetben magától értetődően ezt kell háztáji földnek visszatartani. Természetesen akkor is lehetnek bonyodalmak, ha a kétféle kert együttesen meghaladja a háztáji terület nagyságát. A megoldás itt is türelem dolga.

Sokkal nehezebb a helyzet olyankor — s ez a gyakoribb —, amikor a termelőszövetkezeti tagoknak nincs sem házkörűli belső kertjük, sem külső kertjük, s a termelőszövetkezet földjéből kell részükre juttatni háztáji földet. Itt gyakorlatilag két eset lehetséges. Az egyik, hogy a termelőszövetkezet a külső kertekben megosztás, felajánlás stb. útján szerezzen háztáji földnek valót, s ezt juttassa tagjainak állandó használatra háztáji földül. Ha nem szerezhető, vagy — mint általában — kevés az ilyen terület, akkor a falu alatt új területet kell kialakítani a külső kerteknek, illetve növelni kell a régi területet, s itt kell juttatni háztáji földet azoknak a termelőszövetkezeti családoknak, amelyeknek egyéni birtokában nem volt háztáji föld. Természetesen lehetséges, hogy sem a felsorolt módokon, sem más helyileg kialakítható egyéb formában nem biztosítható minden termelőszövetkezeti családnak állandó, a közöstől elkülönített háztáji föld. Ezért jóelőre kell gondolnunk kiegészítő megoldásokra is, s figyelmesen meg kell vizsgálnunk a ma szokásos helyi megoldásokat. Így például feltétlenül számításba kell venni azt, hogy a háztelken lévő belső kert és a falu alatti külső kertek háztáji földjei mellett a termelőszövetkezet táblájának a lakóházakhoz legközelebb eső részen jelöljenek ki háztáji földeket, akár kiegészítésül a belső vagy a külső kerthez, akár az előbbieik híján teljes háztáji földül. De ebben az esetben is elengedhetetlen feltétel, hogy a háztáji föld elkülönített és állandó legyen, s évről évre minden termelőszövetkezeti család háborítatlanul használhassa ezeket a háztáji földeket.

Mivel az áttérés bonyolult és hosszadalmas menetű, a tagosítás és a földrendezés pedig csak óvatosan, a legcsekélyebb erőltetés nélkül hajtható végre, viszonylag rendezett helyzetet kell teremteni az átmeneti megoldások során, kiindulva a mai gyakorlati megoldásokból. Ezért átmenetileg nyilván olyasféle rendszert kell teremteni, hogy a háztáji föld egyik része a háztelken és a külső kertekben állandó használatra rögzíthető legyen (szőlő, gyümölcsös, veteményesföld), a másik részt azonban — leginkább a kukoricaföldet — a termelőszövetkezet közös földjének tábláiból kell kiadni. Itt megfontolandó, mikor és milyen keretek közt engedhető meg a változó területen való kijelölés. Mindenesetre sajátságos forma lesz, hogy sok termelőszövetkezeti család három helyen, illetve három részből kap háztáji földet: a háztelken (kert), a szőlő-gyümölcsös-veteményeskertben és a közös termelőszövetkezeti területen (kukoricaföld). A mai helyzethez képest azonban ez is nagy lépés lenne az alapszabályban meghatározott rendszer gyakorlati megvalósítása felé.

Mindezek természetesen még csak elvileg biztosítják a háztáji föld kérdésének megoldását. Megvalósításuk igen bonyolult feladat, s a helyi szervek sokoldalú, türelmes és figyelmes irányító tevékenységét kívánja meg.

Az első teendő mindenesetre a tagosításnak és a községrendezésnek körültekintő és a háztáji gazdaság kifejtett követelményeit okvet-

lenül érvényesítő végrehajtása, valahányszor a tagosítás sorra kerül. Az eddigi tapasztalatok alapján ki kell terjeszteni egy-egy község tagosítását a háztáji földek egyéni, illetve családi kijelölésére is. Ez a községi és a termelőszövetkezeti vezetőség közös dolga, s úgy végzendő el, hogy minden termelőszövetkezeti családnak legyen állandó háztáji földje, akár visszatartott régi birtokából, akár új termelőszövetkezeti juttatásból. Ugyancsak a tapasztalat mutatja, hogy a tagosítás végrehajtása szükségessé teszi az egyidejű községrendezést is, legalább a községi kertek vonatkozásában. Itt pontosabban arról van szó, hogy a község határának belső részén a régi szőlős-, gyümölcsös-, veteményeskertek mellett szükség szerint ki kell jelölni az új háztáji földek övezetét, mérlegelve a települési és a földrajzi viszonyokat, s azt a szükségletet, hogy minden termelőszövetkezeti családnak legyen állandó háztáji földje.

Az is szükséges e munka sikeréhez, hogy a termelőszövetkezetek az alapszabályban meghatározott keretek közt tiszteletben tartsák a szövetkezetbe belépők jogát háztáji földjük visszatartására, akkor is, ha az szőlő, vagy ha történetesen olyan helyen van, hogy kívánatos volna a szőlőt a termelőszövetkezet földjébe tagosítani. Az ország összes szőlőtermelő vidékein, sőt más helyeken is mindenütt, ahol szőlőt művelnek, ez a kérdés a legkényesebb. Régi szőlőföldjéhez, különösen présházához, pincéjéhez mindenki különösen ragaszkodik. Nyilvánvalóan ezt a ragaszkodást el lehet, sőt el is kell ismerni, s a belépést azzal is meg kell könnyíteni, hogy a belépők a háztáji gazdaság keretei közt háztáji földnek visszatarthassák ezt a földet.

Nem kevésbé körültekintő és figyelmes gondoskodást követel az is, hogy a belépő termelőszövetkezeti tagok a háztáji földek területére eső, de az egy-egy családra megszabott háztáji föld nagyságát meghaladó földjeiket hajlandók legyenek megosztani, hogy ebből háztáji földet lehessen juttatni más belépők részére, akiknek ilyen földjük nincs.

További körültekintő munkát és meggyőzést követel, hogy a termelőszövetkezet a háztáji föld nélkül jelentkező belépőknek szerezzen megfelelő földet. Ez csereingatlannal, más helyen lévő tartalékföldek vagy alkalmas szövetkezeti földek átengedésével gyakran megoldható, ha a vezetőség megfelelő tapintattal nyúl a kérdéshez.

Végül megköveteli a háztáji földek helyes kialakítása és megszilárdítása, hogy mind a régi háztáji földdel rendelkező, mind a juttatásban részesülő termelőszövetkezeti tagokat megerősítsük háztáji földjük birtokában, s a jogi vonatkozások is rendeződjenek. Ennek az a módja, hogy a régi birtokból eredő visszatartott háztáji földek telekkönyvi tulajdonát el kell ismerni, a juttatott földek esetében pedig a telekkönyvi tulajdonnal gyakorlatilag egyenértékű birtoklási jogot kell az ilyen termelőszövetkezeti tagoknak biztosítani,

2.

A háztáji állatállomány sok tekintetben kedvezőbb és részben kialakultabb képet mutat, mint a háztáji föld, legalábbis itt nincsenek olyan kirívó eltorzulások, mint a háztáji föld alakulásában, noha ezen a területen sincs minden rendben.

1954 első negyedére vonatkoztatva a következő országos átlagszámok jellemzik a háztáji állatállományt. A termelőszövetkezeti családok 88 százalékának van valamilyen állatállománya, nem számítva a baromfit, amely gyakorlatilag minden családnak van. Az egyes állatfajokra vonatkozó átlagszámok a következők: szarvasmarhája van a termelőszövetkezeti családok 52 százalékának, sertése 88 százalékának és juha 10 százalékának. Az is figyelemreméltó, hogy 1954 júliusa óta a termelőszövetkezeti családok több mint 10 százaléka vásárolt háztáji állatot az erre a célra adott kölcsönből.

Rohamosan növekszik tehát a háztáji állatállomány, mégpedig nemcsak a termelőszövetkezeti családok számára, hanem a termelőszövetkezeti közös állatállományhoz képest is. 1954 első negyedének végén a tagok háztáji szarvasmarhaállománya majdnem 80 százaléka volt a közös szarvasmarhaállománynak, a tehénállomány összehasonlításakor pedig kitűnik, hogy a háztáji és a közös tehénállomány majdnem egyenlő. A háztáji sertésállomány több mint 80 százaléka a közös állománynak, a juh aránya ellenben nem éri el a 10 százalékot.

Az országos átlagszámok alapján tehát megállapíthatjuk, hogy a háztáji állatállomány voltaképp helyes irányban fejlődött, s most már szinte megközelíti azt az arányt, amely a termelőszövetkezeti tagok állati termékekkel való ellátásához és a termelőszövetkezeteknek az ilyen irányú megterheléstől való mentesítéséhez szükséges. Ebből a szempontból a legutóbbi év gyorsan növekvő tendenciáját is önmagában helyes irányú fejlődésnek kell tekintenünk. De ha tüzetesebben megvizsgáljuk a termelőszövetkezeti tagok háztáji állatállományának alakulását, több olyan vonást találunk a mai helyzetben, illetve a fejlődés irányában, amely nem tekinthető kedvezőnek, sőt a háztáji gazdaság, illetve a szövetkezeti gazdálkodás veszélyes eltorzulásaira utal.

A legsúlyosabb jelenség, hogy a háztáji állatállomány növekedésével egyidejűleg nem növekedett a termelőszövetkezeti közös állomány. Ehhez természetesnek hazzájárulnak a kilépések is, a velük kapcsolatos állatkivitellel együtt. De megállapítható, hogy e tényezőktől függetlenül is, megközelítően a háztáji állomány növekedése arányában csökkent a termelőszövetkezet közös állománya, különösen szarvasmarha-, pontosabban tehénállománya. E jelenségek mögött könnyen fölismerhető az az összefüggés, hogy a háztáji állomány növekedése részben a közös állományból történt, vagy ha nem is ebből, de a háztáji állatállománnyal való törődés növekedésével egyidejűleg nem növekedett a közös állomány fejlesztésére való törekvés.

Kétségtől helyesnek, sőt szükségesnek kell tekintenünk, hogy minden termelőszövetkezeti családnak legyen tehene, amely tejjel el-

látja a családot, okvetlenül legyen saját nevelésű hízója, amely fedezi a család zsír- és hússzükségletének nagyrészét, de a mai helyzet mégis néhány aggasztó jelenséget mutat: a közös állomány és a háztáji állomány ellentétes irányú fejlődését. Bár még nincs minden termelőszövetkezeti családnak tehene, máris sok helyen az a kedvezőtlen tünet tapasztalható, hogy a háztáji állatállomány sokkal gyorsabban növekszik, mint a közös állomány, s e két jelenség együtt okvetlenül gátolja a szövetkezeti gazdálkodás megszilárdulását.

A termelőszövetkezeti tagok háztáji kocaállományának növekedésében is mutatkoznak veszélyes jelenségek, bár ez a növekedés nem párosult a közös kocaállomány csökkenésével. Önmagában nem ellenkezik a háztáji gazdálkodás lényegével, ha a szövetkezeti tagok malacot nevelnek, s a fölösleget mint árut eladják. A kocaállomány nagyarányú növekedése azonban nemcsak ilyen egészséges jelenséget mutat. Sok termelőszövetkezetben tapasztaljuk, hogy a tagok háztáji gazdaságaikban nemcsak egy, hanem több kocát is tartanak, s állandó bevételi forrásul tenyésztnek malacokat, süldőket piaci eladásra. Ez voltaképp nem más, mint a háztáji gazdaságok árutermelő tevékenységének kiterjesztése. S gondoljuk meg, hogyan biztosítja a termelőszövetkezeti tag ennek a növekvő állománynak a takarmányát. Nyilvánvalóan nem tudja megtermelni a teljes takarmányszükségletet a háztáji földön, tehát mind nagyobb és nagyobb takarmányigényt támaszt a termelőszövetkezet közös gazdaságával szemben.

A háztáji állatállománynak egyébként is legnehezebb kérdése a takarmányellátás. A termelőszövetkezeti tag háztáji állatállományának takarmánya három forrásból eredhet: az egyik a háztáji föld termése, a másik a közös gazdaság termékeiből való természetbeni részesedés, a harmadik a különböző külső források. Nyilvánvalóan nem támasztható olyan követelmény, hogy a közös gazdaság ne járuljon hozzá jelentős takarmánymennyiséggel a háztáji állatállomány takarmányszükségletének kielégítéséhez, de az is nyilvánvaló, hogy a fő takarmánybázisnak a háztáji földnek és a külső forrásoknak kell lenniük, s a közös gazdaság terméséből való részesedés csupán kiegészítő takarmányforrás lehet.

Termelőszövetkezeteink mai helyzetének vizsgálatakor meglehetősen bonyolult és irányzatában nagyon veszélyes kép bontakozik ki előttünk. A mai helyzetnek az a jellegzetessége, hogy a háztáji állatállomány növekedésével párhuzamosan állandóan nő a termelőszövetkezeti tagok takarmányigénye a közös gazdasággal szemben. Miből következtethetünk erre? Egyrészt a terményrészesedés alakulásából, másrészt a háztáji föld termésének összetételéből.

180 termelőszövetkezet 1953. évi zárszámadásának részletes megvizsgálása alapján azt tapasztaljuk, hogy a tagok a termelőszövetkezetek 94,5 százalékában kaptak takarmánygabonát, mégpedig nagy többségükben annyit, amennyi elegendő normális arányú háztáji állományuk takarmányozására. Ugyanezekben a szövetkezetekben a tagok 73,5 százaléka kapott kukoricarészesedést, többnyire annyit, amennyi

biztosítja a háztáji állatállomány takarmányszükségletét. A tagok sok szövetkezetben (57,5 százalék) kaptak réti és szántóföldi termésű szénát, másutt pedig kukoricaszárat, pelyvát, töreket, silótakarmányt, répaszeletet, olajpogácsát és korpát. A legfeltűnőbb azonban, hogy a termelősövetkezeti tagok a megvizsgált szövetkezetek kereken 40 százalékában takarmányrépát is kaptak a közös gazdaságból.

Mindez mire mutat? Arra, hogy a termelősövetkezeti tagok a közös gazdaságtól várják azokat a takarmányféléket is, amelyeknek megtermelése sokkal egyszerűbb és természetesebb volna a háztáji földön, főképp ha meggondoljuk, hogy e takarmányok megtermelése a közös gazdaságban meglehetősen nehézségekbe ütközik, a közös állatállománynak pedig rendkívül szükséges volna.

Hasonló irányzat érvényesülését állapíthatjuk meg akkor is, ha a háztáji földön folytatott növénytermelés összetételét, vetésterületi megoszlását vizsgáljuk. A háztáji föld vetésterületének több mint 70 százalékán kukoricát termelnek, de a takarmányrépa területe csak 2 százalék, az évelő pillangósoké 1,2 százalék, s ami a legfeltűnőbb, a különböző zöldtakarmányoké együttesen mindössze 0,6 százalék (1954 első negyedévi országos adatok).

Ha egybevetjük ezeket a növénytermelési arányokat a termelősövetkezet terméséből való takarmányrészesedéssel, a következő megállapításokat kell tennünk. A kukoricánál a termelősövetkezeti tagok jelentős részének két forrásból eredő abraktakarmánykészlete meghaladja a normális méretű háztáji állatállomány takarmányigényének mértékét. Előrelátható, hogy az idén tovább növekszik a háztáji gazdaság takarmányigénye a közös gazdasággal szemben ugyanakkor, amikor nagy mértékben megnőtt a háztáji föld területe, következésképp takarmánytermése is. Ez a helyzet népgazdasági összefüggésben azt jelenti, hogy kialakul bizonyos háztáji árutermelő állattenyésztés, amely a háztáji föld aránytalan megnövelésével és a termelősövetkezeti árutermeléstől elvont takarmányrészesedésből fedezi takarmányszükségletét. S az arányok olyanok mind a háztáji föld növekedésében, mind a termelősövetkezeti terményrészesedéssel szemben támasztott igényben, hogy igen sok termelősövetkezeti tag kétszeres abraktakarmányellátáshoz jut. Ez természetesen lehetővé teszi az abraktakarmánnyal való spekulációt vagy a háztáji állattenyésztésben az árutermelést. Világos, hogy mindez tökéletesen ellenkezik a háztáji gazdaság lényegével és a közös állattenyésztés céljával.

Ugyanily veszedelmes az a gyakorlat is, hogy a kalászos takarmánygabonán és a szénán kívül — amelyekből a közös gazdaság természetesen hozzájárulhat a háztáji takarmányszükséglet kielégítéséhez — feltűnően kevés a háztáji föld zöld- és nedvdús takarmánytermése, a másik oldalon pedig a termelősövetkezeti gazdaság tetemes és állandóan növekvő mértékben juttat ilyen takarmányokat a háztáji állatállomány ellátásához. Ez a veszedelem annál nagyobb, mert időről időre tapasztaljuk, hogy a termelősövetkezeti közös állatállomány nedvdús és zöldtakarmánnyal való ellátása nagyon sokszor gyenge,

nem folyamatos, ami károsan hat a termelékenységre, különösen a tejtermelésben.

További bonyolult kérdés a háztáji állomány takarmányozásának külső forrása. Általánosan tapasztalható, hogy erre sem a szövetkezet vezetői, sem a tagok nem fordítanak kellő gondot, noha ilyen forrásból fedezhetnék a háztáji állatállomány takarmány szükségletének jelentős részét. Gondoljunk csak a nem mezőgazdasági területek (út, árok, töltés, erdő stb.) fűtermésére. Az ilyen külső források között természetesen a legfontosabb a legelő kérdése.

Reprezentatív adatfelvételek szerint a háztáji szarvasmarhaállománynak kevesebb, mint a fele (46 százaléka) a közös községi legelőre jár. Ez mindenesetre a leghelyesebb és a legegészségesebb megoldás, de föltűnő, hogy a háztáji szarvasmarhaállomány nagyobb fele nem ilyen legelőre jár. A legeltetés más típusai a megvizsgált termelőszövetkezetekben a következőképp oszlanak meg: a termelőszövetkezet használatában lévő legelőre jár a háztáji szarvasmarhaállomány további 30 százaléka, a szövetkezetek 3,5 százaléka ellenben bérel a tagok szarvasmarhaállományának legelőt. A többi szövetkezet háztáji szarvasmarhaja egyáltalán nem jár közös legelőre.

A legeltetésnek ez a formája kétszeresen is kifogásolható. Egyrészt veszélyes az a törekvés, hogy a termelőszövetkezet a közös gazdálkodás keretében igyekszik biztosítani tagjai háztáji állatállományának legelőjét is, amikor a közös állomány legeltetése, a rendkívül elhanyagolt legelők gondozása és felújítása amúgyis sok gondot ad. De nem helyeselhető az említett törekvés azért sem, mert ily módon a termelőszövetkezeti tagok nincsenek közösen érdekelve az egyéni gazdálkodókkal a községi legelőben, noha ez mind a községi legelők gondozása, mind az egyéni gazdálkodókkal való kapcsolatok szempontjából nagyon is kívánatos volna.

A sertéslegelő esetében ennél sokkal egyöntetűbb és jobb a helyzet. A termelőszövetkezeti tagok sertései nagyon kevés kivétellel a községi kondával együtt járnak a községi sertéslegelőre.

Nem vitatható, hogy a szarvasmarhaállomány legeltetésében is csak a közös községi legelő tekinthető helyes megoldásnak az átmenet egész időszakában. Csak így lehet a termelőszövetkezet közös állatállományának a háztáji állomány legelőjétől elkülönített, biztosított legelője, s ez teszi lehetővé, hogy a szövetkezet közös üzemi kezelésébe tartozó legelőn rendszeres, tervszerű legelőgazdálkodás alakuljon ki. De ugyanez oldja meg a községi legelők javításának kérdését is: ha a községi legelő fenntartásában mind a termelőszövetkezeti tagok, mind az egyéni gazdálkodók együttesen érdekeltek, s érzik a legelők javításáért való közös felelősséget, akkor egyformán látják hasznát a megjavított legelőgazdálkodásnak.

A legelő kérdésének helyes megoldása mindenesetre könnyebb feladat, mint a háztáji földek megfelelő kialakítása, mert a legelők szántóföldi tagosítás és földrendezés nélkül is rendezhetők, noha teljes rendezés csak általános tagosítással érhető el. A legelők rendezése

mégis gyorsabban és kevesebb bonyodalommal jár, s mellette szőlő nemcsak a háztáji állatállomány legeltetésének helyesebb megoldása, hanem a termelőszövetkezeti közös gazdaságok és az állami gazdaságok legelőinek sokhelyütt tapasztalható rendezetlensége is, legfőképpen pedig az, hogy ily módon megszűnik a községi közös legelő hiánya, bizonytalansága.

Nehezebb a takarmányellátás egyéb kérdéseinek helyes gyakorlati megoldása. Ezért mind a háztáji föld vetési arányait, mind a szövetkezeti terményrészesedést módosítani kell.

A háztáji földön okvetlenül meg kell termelni a legszükségesebb zöld- és nedvdús takarmányt, mert sem a szövetkezeti gazdálkodás üzemi viszonyai, sem a szállítás állandó terhei nem engedik meg, hogy a közös gazdaság adja az ilyen takarmányt. Tehát a háztáji földön okvetlenül növelni kell az egynyári zöldtakarmányok, a lucerna és különösen a takarmányrépa vetését. Ha ezeket a lakóház közelében termesztik, akkor szinte korlátlan lehetősége van a másod-, harmadvetésnek és a köztes termelésnek.

A háztáji állatállomány ellátására szolgáló szövetkezeti terményrészesedés végeredményben nem csökkenthető, sőt a háztáji állatállomány további növekedése miatt sokkal szilárdabb alapra helyezendő. Szénát és szemes abraktakarmányt okvetlenül a közös gazdaság terméséből kell kapniuk a tagoknak. Ezért a legfontosabb teendő, hogy a szövetkezeti gazdaság növelje a takarmánytermést, s. tervszerűen biztosítsa a háztáji állatállomány szükségletének kielégítését. E cél elérésére a leghatásosabb eszköz: a tagok érdekeltségének fokozása a takarmányfélék termelésében és betakarításában. Mind a széna, mind a szemestakarmányok betakarításakor okvetlenül adni kell a tagoknak természetbeni részesedést, ezért itt különösen bevált a természetbeni prémizálás széleskörű alkalmazása. Ez szükséges ahhoz, hogy a közös gazdaság takarmányalapja gyorsan bővüljön, s a háztáji állomány takarmányszükséglete is biztosítva legyen.

3.

A szövetkezeti gazdálkodás fejlődése szükségszerűen a föld és a különféle termelőeszközök birtokának, használatának és tulajdonának új viszonyait alakítja ki a háztáji gazdaságban is; ez pedig fontos jogviszonyok rendezését teszi szükségessé. A kérdésnek különösen négy vonatkozása jelentős: a háztáji gazdaság családi vagy egyéni jellege, a be nem vitt és a termelőszövetkezet által juttatott földek helyzete, a háztáji gazdaság vagyontárgyainak adás-vétele, illetve öröklése és végül a termelőszövetkezet szolgáltatásai tagjai részére.

Mindenesetre az az alapkérdés, hogy a háztáji gazdaság a szövetkezeti tagot mint egyént, vagy családját illeti-e. Főképp e kérdés tisztázatlanságából ered, hogy a háztáji föld tekintetében zavaros és kialakulatlan a helyzet.

Pedig a mintaalapszabály félreérthetetlenül rendelkezik erről, igaz, hogy csak 1953 novembere óta. A mintaalapszabály 4. pontja egyértelmű: „A termelőszövetkezetbe lépő minden család, amelynek önálló háztartása van, jogosult $\frac{1}{2}$ —1 kat. hold földet háztáji gazdálkodás céljára megtartani“. A 6. pont pedig a megtartható egyéb javakról azt mondja, hogy „... háztáji gazdaság céljára minden család tulajdonában tarthatja a következőket...”

Az alapszabály félreérthetetlen megfogalmazásai ellenére széles körben érvényesül a háztáji gazdaság helytelen felfogása: a háztáji gazdaságot nem a családot, hanem a termelőszövetkezeti tagokat egyénként megillető jognak tekintik. Ezt bizonyítja a háztáji területnek szántéban szokásos, egyénekre történő kiadása, vagy a termelőszövetkezet fogatainak nemcsak a háztáji gazdaság céljaira, hanem a legkülönbébb egyéni célokra való igénybevétele is. Egy pillanatig sem kétséges, hogy ez a nézet teljesen helytelen, hiszen a háztáji gazdaság az alapszabály világos meghatározása szerint szigorúan a családot, mégpedig az önálló háztartásban élő családot illető jog. Ezért meg kell oldani azt a rendkívül sürgető jogi feladatot, hogy fokozottabban kifejezzük a háztáji gazdaság családi jellegét, s mind jogi, mind szervezeti intézkedésekkel leküzdjük a teljesen helytelen egyéni felfogást.

Tekintettel a mai helyzet igen súlyos zavaraira, elkerülhetetlenül felvetődik az a megfontolás, vajjon nem kellene-e nekünk is meghonosítanunk azt a külön jogintézményt, amely okvetlenül és szigorú szabályok keretei közt biztosítja a háztáji gazdaság családi jellegét, tudniillik a Szovjetunióban fennálló kolhozporta intézményét.

A Szovjetunióban ugyanis sem a kolhoztagok használatában lévő háztáji föld, sem a személyi tulajdonukban lévő lakóház, haszonállat és gazdasági felszerelés nem az egyes kolhoztagokat, hanem a családot mint kolhozportát illeti meg. A kolhozporta olyan személyek összessége, akiket családi viszony fűz egymáshoz, s minden személy külön-külön tagja a kolhoznak. A kolhozparasztcsalád azonban önmagában véve nem képez kolhozportát. Szükséges, hogy a család tagjai a kolhozban dolgozzanak, s olyan szervezett családi egységben szerepeljenek, amelynek meghatározott jogai vannak, s amelyet meghatározott kötelezettségek terhelnek. Egyébként a kolhozporta megalakulására és nyilvántartására külön jogszabályok vannak; ezek azt is megszabják, hogy ki a porta felelős vezetője és képviselője. Világos, hogy ez az intézmény a Szovjetunióban nem a kollektivizálás során keletkezett, hanem maradványa a korábbi társadalmi-gazdasági viszonyoknak, de bizonyos, hogy a kolhozporta a kolhozrendszernek megfelelően fejlődött ki mai formájában. Gyökerei azonban mindenestre a korábbi helyzetbe, a gazdálkodás korábbi hagyományaiiba nyúlnak vissza.

Ezért nem indokolható az a javaslat, hogy ebben a formában a mi viszonyaink közt is bevezessük a kolhozporta intézményét. Rendkívül nyomós érvek szólnak ilyen új jogintézmény meghonosítása ellen.

Mindenesetre az a legnyomósabb érv, hogy a kolhozporta szövet formája nem minden körülmények közt általánosan kötelező formája a háztáji gazdaságnak, s az eltérő viszonyoknak és a korábbi fejlődésnek megfelelően más módon is meg lehet alkotni szervezetét. A lényeg, a parancsoló elvi követelmény nem a kolhozporta bizonyos jogi formája, hanem a háztáji gazdaság családi jellegének érvényesítése.

Az is a kolhozporta ellen szól, hogy olyan új megkötöttséget jelentene a termelőszövetkezeti tagok számára, amely az egyéni gazdálkodókkal szemben rendkívül hátrányosnak látszanék, s ezért egyáltalán nem lenne alkalmas a szövetkezeti gazdálkodás megkedveltetésére.

A háztáji gazdaság családi jellegének kialakítását és megszilárdítását tehát a családjog, illetve a polgári jog egyéb szabályainak alkalmazásával, illetve fejlesztésével kell megoldanunk. Csak hogy ez a feladat elég bonyolult, s megkívánja mai jogszabályaink többletdalú fejlesztését. A feladat mindenesetre az, hogy a szocialista jogfejlődés helyes irányát szem előtt tartva, de nem szakadva el a gyakorlatban kialakult helyzettől és a közkeletű felfogástól, sok tekintetben különleges módon erősítsük a család jogi kereteit a termelőszövetkezetben.

Az első teendő, hogy a termelőszövetkezeti tagok körében a mintaalapszabály rendelkezései szerint bizonyos jogokat családi jogokká kell tenni. Másszóval: ebben a vonatkozásban a termelőszövetkezeti családhoz kell kötni a háztáji gazdaság jogait. Ez nem teszi okvetlenül szükségessé, hogy a termelőszövetkezeti családot külön szervezett jogi személlyé tegyük, de meg kell teremtenünk a vagyonszövetségnek valamilyen különleges formáját, hogy a háztáji gazdaság megfelelőhessen gazdasági és politikai céljának. Ebből természetesen nem következik, hogy a termelőszövetkezeti tagság elveszti egyéni jellegét, sem az, hogy a termelőszövetkezeti tagok egyéb életviszonyaikban továbbra is nem egyéni jogok jogosítottjai és kötelezettjei. De mindenesetre azt jelenti, hogy a háztáji gazdaság a családhoz mint különleges vagyonszövetséghez tartozik, még ha a föld egyik vagy másik házastársnak, szülőnek, illetve gyermeknek a tulajdona, vagy más címen használt birtoka is.

Persze, a háztáji gazdaság családi vagyonszövetségének kialakítása azzal jár, hogy a háztáji gazdaságot illetően el kell ismerni: az egyszemélyű vezetés és képviselő joga a családban a családfőé, noha ez családjogunk mostani szabályaival ellentétes. A termelőszövetkezeti mintaalapszabály helyesen beszél családfőről a termelőszövetkezeti család esetében, tehát ezen az alapon családjogunk megfelelő magyarázatával, illetve alakításával meg kell teremtenünk mind a termelőszövetkezeti családnak, mind a család fejének szilárd jogi kereteit.

A másik tisztázatlan és szintén nagyon bonyolult kérdés a szövetkezetbe be nem vitt, illetve a termelőszövetkezet által juttatott háztáji föld kérdése. Ma ezen a területen igen veszedelmes kettősség tapasztalható. A termelőszövetkezeti tagok háztáji földjének kisebb része korábbi egyéni birtokukból háztáji gazdaság céljaira visszatartott terület, a háztáji földek zöme pedig a termelőszövetkezet által juttatott ház-

táji föld. Ez az arány az oka, hogy a háztáji föld általában járandósági föld jellegű, s állandóan változik. De a kettősség veszélye inkább az, hogy jelenlegi jogszabályaink szerint más a visszatartott föld használatának a joga, mint a juttatotté.

A visszatartott föld egyéni telekkönyvi tulajdonban van, s a termelőszövetkezeti tag az ilyen magántulajdonban lévő földdel minden megkötés nélkül szabadon rendelkezik, tehát eladhatja és megterhelheti ezt a földet, vásárolhat hozzá stb. Világos, hogy a magántulajdonnak ilyen értelme ellenkezik a háztáji föld lényegével, s ezért feltétlenül bizonyos jogi korlátokra van szükség az ilyen földekre vonatkozó rendelkezések terén, alapulvéve a háztáji gazdaság és a termelőszövetkezeti közös gazdaság viszonyát.

Ezzel szemben a termelőszövetkezet által juttatott háztáji föld csak évről évre változó, átmeneti használati jogot ad a szövetkezeti tagnak, úgyhogy ez a föld sok tekintetben hasonlóná válik az illetményföldhöz, vagy a régi konvenciók földhöz. Természetesen ez is ellenkezik a háztáji gazdaság lényegével. Az ilyen földek juttatásakor tehát szilárd, állandó és zavartalan használati jogot kell adni a szövetkezeti tagnak háztáji földjére.

A feladat tehát az, hogy a kétféle birtoklási, illetve használati jogot a lehető legközelebb kell hozni egymáshoz, oly módon, hogy ez gyakorlatilag azonos értékű legyen az egyéni földtulajdon jogával, tehát ezen a területen ne legyen érezhető különbség a termelőszövetkezeti tagok háztáji földje és az egyéni gazdálkodók egyéni birtoka közt.

A földtulajdon mai helyzetének és a termelőszövetkezeti tagok és az egyéni gazdálkodók egymáshoz való viszonyának megfelelően nyilvánvalóan az volna a legegyszerűbb megoldás, ha a kétféle háztáji földet az egyéni földtulajdon alapján hoznánk közös nevezőre. Ez azonban azt jelentené, hogy mindazoknak a termelőszövetkezeti tagoknak, akik nem tudnak visszatartani háztáji földet a megfelelő helyen, akár mert egyáltalán nincs földbirtokuk, akár mert nincs ilyen célra alkalmas földjük, egyéni tulajdonul kellene földet juttatni háztáji gazdálkodásuk céljára. Nyilvánvaló azonban, hogy az ilyen megoldás egyrészt a szövetkezeti gazdálkodással ellentétesen kiterjesztené a föld magántulajdonát, másrészt pedig olyan új tulajdoni juttatást tenne szükségessé, amely állandó földreformot jelentene, s ezért szintén nem járható út.

A kívánt célt tehát más módon kell elérni, vagy legalább megközelíteni. Ezek a módok a következők lehetnek.

A belépő tag által visszatartott és így változatlanul korlátozatlan egyéni tulajdonban maradt háztáji földet jogilag is kötni kell a termelőszövetkezethez. Ez a jogi megkötés kiterjedhet az elidegenítés és a terhelés tilalmára, s esetleg arra is, hogy a szövetkezetből való kilépés esetén az ilyen háztáji földre a termelőszövetkezet elővételi jogot kapjon. A juttatott földet pedig területileg rögzíteni kell, s használatát olyan állandó és el nem vonható használati joggá kell szilárdítani, amely

megközelíti a tulajdonjogot. Tehát állandó, ingyenes és időbeli korlátozás nélküli birtoklást, földhasználati jogot kell a termelőszövetkezeti tagnak biztosítani az ilyen háztáji földre, tekintet nélkül arra, hogy a telekkönyvi tulajdont illetően ez a föld állami vagy valamilyen egyéni tulajdonban van-e. S végül azzal is közelebb kell hozni a kétféle eredetű, de hasonló, illetve azonos tartalmú használati jogot, hogy közös földnyilvántartásban kell számontartani, akár a termelőszövetkezet földkönyvében, akár az állami földkönyvben, illetve a telekkönyvben.

További megoldandó kérdés a háztáji gazdaság vagyontárgyainak az öröklése, illetve az élők közt történő elidegenítése vagy megszerzése.

Az öröklést nyilvánvalóan teljesen biztosítani kell a háztáji gazdaság minden részére, ahogyan ez egyébként a gyakorlatban meg is van. De megoldandó új kérdés a háztáji föld családhoz kötött jellegének az érvényesítése az öröklésben is. Ez kielégítően megoldható, ha egy személy részére megosztás nélkül biztosítjuk a háztáji föld öröklését, mégpedig úgy, hogy az örökösársak pénzbeli megváltásra jogosultak. Az ilyen öröklési szabályozás természetesen szükségessé teszi, hogy minden új termelőszövetkezeti család részére, amely örökség útján nem jut háztáji földhöz, a termelőszövetkezet gondoskodjék új háztáji föld jutatásáról. Nyilvánvalóan ezután is korlátozás nélkül kell biztosítani a föld kivételével a háztáji gazdaság minden vagyontárgyára az adás-vétel jogát. A földre nézve pedig okvetlenül érvényesíteni kell a termelőszövetkezeti tagsággal való kapcsolatnak azt a következményét, hogy a háztáji föld nem idegeníthető el, legfeljebb cserélhető.

A háztáji gazdaság jogi rendezése természetesen lehetővé teszi azt is, hogy a háztáji gazdaság és a termelőszövetkezet közt különféle ügyletek létesüljenek. Ezt kizárni, vagy korlátozni természetesen nem volna helyes. Sőt mind a közös gazdaság, mind a háztáji gazdaság érdekeit elősegítheti például termelési vagy tenyésztési szerződések kötése, akár abban a formában, hogy egy-egy kiváló minőségű tehénnek vagy kocának az ivadékaire a szövetkezeti tag tenyésztési szerződést köt a termelőszövetkezettel, akár abban a formában, hogy a termelőszövetkezet bizonyos szolgáltatási kötelezettséget vállal tagjai javára a háztáji gazdaság termeléséért.

De a termelőszövetkezet háztáji gazdaságnak adott szolgáltatásai újabb, a gyakorlatban kielégítően meg nem oldott kérdéseket vetnek föl. Ezek természetesen nemcsak jogi kérdések, megoldásukhoz azonban megfelelő jogi rendezés is szükséges.

Az alapszabály ebben a tekintetben a következőket mondja: „Ha a családnak a háztáji föld megműveléséhez igás állatra, vagy egyéb gazdasági felszerelésre van szüksége, azt a termelőszövetkezet vezetősége a közgyűlés által meghatározott térítés mellett rendelkezésére bocsátja.” Az alapszabály tehát félreérthetetlenül úgy rendezi a kérdést, hogy az ilyen segítségre a tagságnak tagságából kifolyóan igénye van, de a szövetkezet közgyűlésének meg kell határoznia az igénybevétel módját és feltételeit. Az ilyen igénybevétel minden esetben térítésért történik.

A gyakorlat azonban másképp alakult. Többnyire ugyanis a termelőszövetkezet a közös gazdaság erejével díjmentesen, vagy éppen a gépállomással végezteti a tagok háztáji földjének megművelésével kapcsolatos összes gépi és fogatos munkákat, s a termelőszövetkezet fizeti az összes költségeket.

A megvizsgált termelőszövetkezetek mintegy 40 százalékában a termelőszövetkezet gondoskodik róla, hogy traktorral fölshántásák és géppel bevéssék a háztáji földet, lókapával elvégezzék a sorközi kapálást, végül pedig a tagnak hazavigyék a termést. E munkákért a termelőszövetkezet nem számít semmiféle térítést, hanem a szövetkezet közös gazdasága terhére számolja el az összes ilyen munkák költségét.

Tovább terjed a termelőszövetkezet közös eszközeinek egyéni célú igénybevétele, amikor a legtöbb szövetkezet nemcsak a háztáji gazdaság termeléséhez biztosít fogatot, hanem a tag egyéb egyéni céljaira is. Világos, hogy ez a gyakorlat a tagságból folyó jogok és a közönséges ügyleti szabályok összekeverése. Egyébként ugyanez tapasztalható mindig, valahányszor a termelőszövetkezet valamilyen terményt ad el a tagnak (tej, zöldséget stb.). Az ilyen összekeverés nemcsak elvileg helytelen és túrhetetlen, hanem a szövetkezet közös gazdaságának és a tagok érdekeinek a megkárosításával is jár. Ezért ebben a vonatkozásban gondoskodni kell olyan gyakorlat kialakításáról, amely pontosan megállapítja a tagságból eredő jogokat, mégpedig az alapszabálynak megfelelően, különösen a háztáji gazdaság megműveléséhez szükséges igaerő- és gépi segítséget illetően. Ettől tökéletesen különválasztva kell érvényesíteni azt az elvet, hogy a termelőszövetkezet és a termelőszövetkezeti tag minden más esetben köthet az általános szabályoknak megfelelő kétoldalú ügyletet, de ez nem tartalmazhat semmiféle kedvezményt. Az ilyen viszonyban adott kedvezmények mindig súlyosan veszélyeztetik a közös gazdaság érdekeit: csökkentik a jövedelmezőséget, megnyirbálják a közös vagyont, lazítják a munkafegyelmet, összevesztik a tagokat, s alkalmat adnak a legkülönbözőbb visszaélésekre. Közvetlenül is sértik a tagok érdekeit, mert az elvégzett munkától függetlenül adott ingyenes vagy kedvezményes juttatások csökkentik a munkaegységekért, az elvégzett munkáért járó részesedést.

Összefoglaló következtetések

A háztáji gazdálkodás mind a termelőszövetkezeti gazdaságok megszilárdításának, mind a termelőszövetkezeti mozgalom fejlesztésének egyik fontos láncszeme. Alakulása egyaránt kihat a közös gazdaság megszilárdításának szinte minden tényezőjére, s a termelőszövetkezeten kívül az egész falura, az egyéni gazdálkodókra is, mint meggyőződésük kialakításának egyik jelentős tényezője. Ezért érdemel különös figyelmet a háztáji gazdaságok jelenlegi helyzete, s ezért fontos-

sak különösen azok a feladatok, amelyeket a háztáji gazdaságok helyes kialakítására meg kell oldanunk.

Amikor összefoglaljuk a háztáji gazdaságok elemzésének anyagát, a jelenlegi helyzet következő fő vonásait kell világosan felismer-nünk:

1. A háztáji gazdaságok kezdetleges és kialakulatlan állapotban vannak; kialakulásuk, megszilárdításuk elmaradt a közös gazdaságoktól. Sem a tervezésben, sem a munkaszervezésben, sem a jövedelemelosztásban nem fordítottunk olyan figyelmet a háztáji gazdaságokra, amilyent mind a közös gazdaság érdekei, mind a termelőszövetkezeti tagok érdekei megköveteltek volna. Különösen elhanyagoltuk a háztáji gazdaság kérdéseit a tagosítások során, amikor nem gondoskodtunk alkalmas, a háztáji gazdaság természetének megfelelő földek kijelöléséről és birtokbaadásáról. A háztáji gazdaságoknak ez az elhanyagolása úgyszólván az új mintaalapszabály megalkotásáig tartott. Jelenlegi alapszabályunk már helyesen rakta le a háztáji gazdaság alapjait, s minden részletkérdésben megmutatta a helyes irányt.

2. A termelőszövetkezetek általában nem tartják tiszteletben az alapszabálynak a háztáji gazdaságra vonatkozó rendelkezéseit, s így a gyakorlatban az alapszabály rendelkezéseitől nagyrészt egészen eltérő viszonyok alakultak ki a háztáji gazdálkodás területén. Ezért termelőszövetkezeteinkben a háztáji gazdálkodásnak olyan típusai keletkeztek, amelyek nem egyeztethetők össze sem a háztáji gazdálkodás elvi követelményeivel, sem az alapszabállyal.

3. Termelőszövetkezeti mozgalmunk korábbi időszakát az jellemzi, hogy nemcsak a felső irányítás hanyagolta el a háztáji gazdaságokat, hanem általában a termelőszövetkezetek is elhanyagolták, de a kormányprogramm meghirdetése óta a háztáji gazdaságok nagy arányban fejlődnek, növekednek, sőt szinte burjánzanak. Korábban az volt a főveszély, hogy az artyel-típusú „egyeztető forma” nem érvényesül, mert a háztáji gazdaság szűkkörű és elhanyagolt, ma az a legnagyobb veszély, hogy a közös gazdaságok rovására túlfejlődik, s így az artyel-forma eltörzítésére vezet.

4. Nemcsak termelőszövetkezeti mozgalmunk korábbi éveiben, hanem jelenleg is sok helytelen nézet, elvileg téves felfogás vált közeletűvé a háztáji gazdaságokat illetően. A mai helyzetnek az a jellegzetessége, hogy a termelőszövetkezeteket irányító párt- és állami szervek inkább a háztáji gazdaság lebecsülésére hajlanak, a termelőszövetkezeti tagok közt pedig a háztáji gazdaság túlfejlesztésére, gyakran szinte a közös gazdaság kijátszására irányuló nézetek uralkodnak.

Ez a helyzet nyilvánvalóan nem megnyugtató, ellenkezőleg, komoly veszélyeket rejt magában. Ezért mind a termelőszövetkezetek megszilárdítása, mind a termelőszövetkezeti mozgalom fejlesztése meg-

követeli, hogy gyorsan és hatásosan nyúljunk ehhez a kérdéshez. A legsürgetőbb feladatoknak a következőket kell tartanunk:

1. A leghatározottabban szembe kell szállnunk mindazokkal a helytelen nézetekkel és törekvésekkel, amelyek a háztáji gazdaságot illetően mind a termelőszövetkezetek tagjai közt, mind a termelőszövetkezeteket irányító párt- és állami funkcionáriusok körében elterjedtek. Ezek feltárása és leküzdése különösen olyan kérdésekben fontos, amelyek most a legveszedelmesebbek, tehát a háztáji gazdaság túlfejlesztésére, vagy közvetlenül a közös gazdálkodás kijátszására mutató jelenségekkel kapcsolatban. De meg kell látnunk, hogy még nem szűnt meg a háztáji gazdaság lebecsülése, szerepének és jelentőségének a kicsinylése sem, tehát ilyen irányban is meg kell vívni a helytelen nézetek ellen indított harcot.

2. A mintaalapszabály elvileg tökéletesen tiszta és világos útmutatásai szerint, de mérlegelve a tőlük eltérően kialakult adott viszonyokat is, mindenütt ki kell alakítanunk a háztáji gazdaság legalkalmasabb, egyrészt az elvi követelményeknek, másrészt a helyi körülményeknek legmegfelelőbb formáit, még ha eleinte csak félig-meddig kielégítő, átmeneti formákat teremthetünk is. Ez a feladat egyaránt vonatkozik a földre, a szőlőre, az állatállományra, a legelőre, a közös gazdaság megsegítésére, valamint a háztáji gazdálkodással kapcsolatos jogi kérdések megoldására. Természetesen a legközvetlenebb feladataink ott vannak, ahol a legfenyegetőbb az eltorzítás veszedelme, tehát elsősorban a háztáji föld egyéni felfogásának megszüntetését, valamint a túlfejlesztés újabban terjedő törekvéseinek megfékezését kell elérnünk.

3. A jövőre nézve világosan meg kell látnunk, hogy a termelőszövetkezeti gazdaságok megszilárdítása nem választható el a háztáji gazdaságok megszilárdításától, s hogy a két kérdést együtt kell megoldanunk, mint a szövetkezeti gazdálkodás építésének elválaszthatatlan feladatait.

4. Végül a háztáji gazdaságok elemzéséből az a legfontosabb következtetés, hogy sokkal többet kell törődnünk a gyakorlattal, a termelőszövetkezetek tényleges viszonyaival, s nem szabad dogmatikusan, elvont szemantizmussal függetleníteni magunkat ezektől a tényektől. Természetesen éppily kötelező, hogy a gyakorlatot és a termelőszövetkezetekben meghonosodott nézeteket mindig éber elvi kritikával ítéljük meg, s félig az elvi útmutatások szilárd támaszpontjain, félig az élő valóság talaján álljunk, amikor a szocialista átszervezés leghelyesebb megoldásait keressük. Eddigi tapasztalataink itt is nagyon konkrétan és nagyon vaskosan bizonyítják, amit nagy tanítóink mindig tanítottak, hogy csak ezzel a módszerrel szolgálhatjuk igazán a szocialista építés ügyét, s hogy ez az operatív irányító tevékenységnek és a tudományos munkának egyetlen sikeres módszere.

A beruházások alakulásának néhány kérdése hazánk szocialista iparosításának eddigi szakaszában

Pártunk központi vezetősége tavaly június 30-i határozatában értékelte országunk fejlődésének legfontosabb kérdéseit, s mélyreható elemzés alapján kijelölte a legközelebbi években megoldandó új feladatokat. E feladatok megoldásának megkezdésével nagyjelentőségű új szakasz nyílt meg népi demokráciánk fejlődésében.

Az új szakaszban ránkháruló feladatok megoldásához a tavaly júniussal lezárult időszak eredményeinek és hiányosságainak feltárásán alapuló bonyolult és sokoldalú közgazdasági munka szükséges. Közgazdáink e munkájuk során egy percre sem téveszthetik szem elől, hogy legfőbb feladatuk: a szüntelen életszínvonalemelés feltételeinek megteremtése. E cél elérése végett egy átmenetileg elének tornyosult akadályt is le kell küzdenünk: meg kell szüntetnünk a népgazdaságunkban keletkezett aránytalanságokat. Munkánk csak akkor járhat sikerrel, ha az összes tervezőszervek hozzálátnak tervgazdálkodásunk eredményeinek és hibáinak elemzéséhez. Cikkünk e munka kibontakozását kívánja elősegíteni.

Az új szakasz tervgazdálkodásának is fontos része a beruházások tervezése. Nem célunk a tavaly júniussal lezárult időszak beruházásainak részletes elemzése. De reméljük, hogy cikkünk e kérdés minden fontos részletének kifejtésére ösztönzi majd a beruházásokkal, különösképpen a beruházások tervezésével foglalkozó közgazdákat. Megjegyezzük, hogy a cikkben közölt abszolút számok és viszonyszámok csupán bizonyos tendencia megmutatására szolgálnak, s nem mindenkor tükrözik egészen pontosan a valóságot, ennek ellenére általánosságban hű képet adnak beruházásaink alakulásának fontosabb tendenciáiról.

I.

Általánosan ismeretes a marxista-leninista politikai gazdaságtannak az a tanítása, amelyet Sztálin így összegez: „... a modern társadalom nem fejlődhet, ha évről évre nem akkumulál, akkumulálni pedig lehetetlen évről évre bővülő újratermelés nélkül”. (Sztálin Művei. 12. kötet. 157. old. Szikra. 1950.)

A bővített újratermelésnek döntő feltétele, hogy a termelőberendezések (a munkaeszközök), vagyis a termelés állóalapjai szüntelenül növekedjenek. De a termelőberendezések (az állóalapok) csak akkor növekedhetnek, ha a társadalom az évi munkával termelt nemzeti jövedelem egy részét nem osztja föl tagjai közt, hanem fölhalmozza, majd a további termelésbővítés feltételeinek megteremtésére fordítja. Ez a termelés bővítésének objektív feltétele.

Hogy a társadalom fejlődhessék, a szorosan értelmezett termelőszférán kívül egyéb területeket, például a szociális ellátás hálózatát stb. is fejleszteni, bővíteni kell. De a nemtermelő területek fejlesztése sem képzelhető el új állóalapok létesítése nélkül. Például az egészségügyi ellátás javításához okvetlenül szükséges új kórházak és egyéb egészségügyi berendezések létesítése. Ezek a beruházások a társadalom nemtermelő állóalapjait növelik. A szocialista társadalom egyik sajátossága, hogy a lékéstársadalomhoz képest sokkal nagyobb gondot fordít a tömegek életszínvonalának emelését szolgáló, nemtermelő szférák fejlesztésére.

Tehát beruházásokon voltaképp mind a termelő, mind pedig a nemtermelő állóalapok bővítése értendő. A pontosság kedvéért megjegyezzük, hogy a beruházások fogalma a gyakorlatban nem teljesen egyértelmű az állóalapok bővítésének fogalmával. Gyakorlatilag az állóalapok bővítésén kívül a beruházásokhoz soroljuk az elhasználódott állóalapok pótlására fordított eszközök egy részét is. A beruházások egyrésze tehát általánosságban csak az egyszerű újratermelés biztosítását szolgálja. Ez utóbbi forrása pedig nem a nemzeti jövedelem felhalmozási alapja, hanem a társadalmi terméknek az az értékalkatrésze, amely az év során elhasználódott és a termékek értékében realizált állóalapok értékéből tevődik össze, vagyis az amortizációs alap egy része.

II.

A Szovjetunió és a népi demokratikus országok termelésének gyors és nagyarányú föllendülése az egyik legfontosabb olyan tényező, amely bebizonyítja a szocializmus fölényét a kapitalizmussal szemben. A termelés növekedési üteme hazánkban is messze túlszárnyalta a

kapitalista Magyarország termelésének valaha is elért legnagyobb növekedési ütemét.

A termelés rohamos föllendülésének lehetőségeit elsősorban népi demokráciánk gazdasági és politikai rendszere, s átfogó beruházási politikánk teremtette meg. Hazánk termelőerőinek a legutóbbi években bekövetkezett fejlődése a beruházások vonatkozásában is bebizonyította, hogy népi demokratikus rendszerünk gazdasága összehasonlíthatatlanul szilárdabb és fejlettebb, mint a tőkés gazdasági rendszer.

Pártunk központi vezetőségének tavaly júniusi határozata megállapítja, hogy a hiba nem általában az iparosítás politikájában keresendő, hanem az iparosítás erőinket meghaladó, túlságosan gyors ütemében, amelynek következtében megsértettük a szocializmus objektív gazdasági törvényeinek, elsősorban gazdasági alaptörvényének és a tervszerű, arányos fejlődés törvényének követelményeit.

Az 1950-től 1953-ig terjedő időszak beruházásait a szocialista iparosítás tükrében kell elemeznünk. Beruházási politikánk hibái, a túlméretezett beruházások ebben az időszakban híven tükrözték az iparfejlesztés során elkövetett általános hibákat.

Az említett négy év szocialista iparosításának tapasztalatai alapján a következő kérdések szempontjából fejtjük ki beruházásaink sajtós vonásait, eredményeit és hibáit:

1. a beruházások növekedési üteme;
2. az összes beruházások megoszlásának néhány legfontosabb aránya, különös tekintettel az ipar és a mezőgazdaság arányának, valamint az ipar és a mezőgazdaság belső arányainak alakulására;
3. az új létesítmények aránya az ipari beruházásokban;
4. a beruházások üzembehelyezésének alakulása.

A beruházások növekedési üteme

Hazánkban a szocialista termelőviszonyok térhódítása nyomán lehetővé vált a termelőerők példátlan fejlődésének kibontakozása. Erre vall a szocialista ipar — s ezzel szoros összefüggésben — a beruházások rohamos növekedése is. Ipari termelésünkben különösen gyorsan nőtt a beruházási javak termelése. A gépi munkaeszközök termelésének alakulásáról megközelítő képet kapunk, ha megvizsgáljuk: hogyan alakult a gépgyártás súlya az iparban.

	1949	1950	1951	1952	1953
Minisztériumi ipar.....	100	100	100	100	100
Ebben gépgyártás	21,4	23,5	27,7	31,8	33,6*

Az ipar és benne a munkaeszközyártó iparágak gyors növekedésének egyik feltételét a beruházások teremtették meg, az ipar pedig lehetővé tette, hogy a beruházások rohamosan növekedjenek, mégpedig úgy, hogy egyszersmind a nemzeti jövedelemből a beruházásokra jutó rész is növekedjék.

A szocialista rendszer nemcsak azért magasabbrendű a tőkésrendszerénél, mert a társadalmi termelőerők példátlanul gyors fejlődését biztosítja, hanem azért is, mert itt ez a fejlődés az egész társadalom érdekeit, az egyéni szükségletek kielégítését szolgálja. A felhalmozás azonban nem közvetlenül függ össze a fogyasztással, hanem a szocialista társadalomban is döntően a fogyasztás jövőjét szabja meg. Nagyon fontos tehát, hogy a társadalom a közvetlen fogyasztás és a termelőerők fejlődését szolgáló felhalmozás közt helyesen ossza fel az adott évben megtermelt új értéket (a nemzeti jövedelmet).

Ebből a beruházások népgazdasági tervezését illetően elsősorban az következik, hogy a beruházások gyors növelése — s hozzátehetjük, a társadalmi termelésben a munkaeszközök arányának ezzel összefüggő növelése — csak addig a határig helyes, ameddig a dolgozó nép életszínvonalának évről évre történő szüntelen és tartós emelésével összhangban van. Beruházásaink évi összegének megállapításakor tehát a legreálisabban föl kell mérnünk erőforrásainkat, s arra kell törekednünk, hogy a beruházások évi volumenének megszabása ne hátráltassa az életszínvonal, konkrétan a reálbérek szakadatlan emelkedését. Ez a szocializmus gazdasági alaptörvényének követelménye, amelyet a szocialista beruházási politika sosem téveszthet szem elől. Az elmondottakból következik, hogy a beruházások helyes ütemezése a társadalmi termelés és fogyasztás helyes aránya kialakításának egyik központi kérdése.

A beruházások teljes terjedelmének meghatározásakor elsősorban a következő összefüggéseket kell mérlegelnünk.

Először: a beruházásokat úgy növeljük, hogy növekedésük összhangban legyen a nemzeti jövedelem általános növekedésével, valamint a fogyasztásnak és a felhalmozásnak azzal az arányával, amely leginkább kielégíti az alaptörvénynek és a tervszerű fejlődés törvényének a követelményeit. Ez az arány a fejlődés különféle szakaszaiban nyilvánvalóan más és más. De a nemzeti jövedelem felosztásakor sosem szabad olyan arányt kialakítanunk, amelyben az életszínvonal emelése a termelőerők fejlődésének rovására, illetve a termelőerők fejlesztése az életszínvonal rovására oldódna meg. Ez gátolhatná a

termelés szüntelen növekedését, illetve elszakíthatná a termelést céljától és értelmétől — a fogyasztástól.

Másodszor: a beruházások növelése céljából biztosítanunk kell a társadalmi termelés helyes szerkezeti arányait, hogy a beruházási javak termelése és a beruházási előirányzatok közt helyes összefüggés alakuljon ki, vagyis a beruházást anyagi alakjában is meg kell alapoznunk. A távlati fejlesztés tervezése során összhangot kell teremtenünk a beruházások növekedési üteme és a beruházási eszközök termelésének növekedési üteme közt. De hangsúlyozzuk, ez az összhang nem öncél. Előfordulhat, hogy biztosítottuk ezt az összhangot, s a felhalmozás és fogyasztás aránya mégsem felel meg az alaptörvény követelményeinek.

A beruházások nagysága tekintetében tehát okvetlenül mérlegelnünk és érvényesítenünk kell ezeket az összefüggéseket. Ha akármelyiküket megsértjük, különféle zavarok támadhatnak a társadalom fejlődésében (természetesen ezenkívül sok egyéb összefüggés vizsgálata is szükséges, de ezekre e cikk keretében nem térhetünk ki).

Beruházásaink elemzése során először az a kérdés vetődik föl: *általában* megokolt volt-e a beruházások gyors üteme?

Általában megokolt volt, s szükségszerűen következett a szocialista iparosítás politikájából, hogy beruházásaink üteme gyorsabb volt a kapitalizmus föllendülési szakaszában végrehajtott beruházások üteménél. Az iparosítás és vele összefüggésben a beruházások gyors üteme az iparosítás első időszakában az alaptörvénynek és a tervszerű fejlődés törvényének a követelményeiből fakad. Ugyanis a közepesen vagy a gyöngén fejlett országokban erre az időszakra esik az életszínvonal tartós emelését és az ország gazdasági függetlenségét biztosító nagyipar megteremtésének feladata. Ezt a feladatot viszonylag gyorsan kell megoldani, s erre a szocializmusépítés mai viszonyai közt meg is van minden lehetőség.

Beruházási politikánk legfőbb hibáit a következőkben jelölhetjük meg.

Az egyik legnagyobb hiba az volt, hogy beruházásaink növekedése *a túlságosan* gyorsütemű fejlesztés következtében elszakadt a nemzeti jövedelem növekedésétől, s így a fogyasztás és a felhalmozás közt az alaptörvény követelményeivel ellentétes arány alakult ki.

Ez az aránytalanság megközelítően a következőkép bontakozott ki:

	1949	1950	1951	1952	1953
A nemzeti jövedelem terjedelmének növekedése	100	122	151	158	180
A beruházások növekedése....	100	170	230	279	300

A beruházások növekedése és a nemzeti jövedelem növekedése közt keletkezett aránytalanság nyomán a nemzeti jövedelem elosztásakor a fogyasztás és a felhalmozás aránya szükségképpen egészségtelenül eltolódott a fogyasztás rovására. Emiatt a lakosság fogyasztása a legutóbbi években nem nőtt jelentősen, jóllehet a lakosság számszerűen is gyarapodott. Mint ismeretes, e kérdésben először az 1954. évi terv hozott gyökeres fordulatot. (Lásd: Szalai Béla elvtárs országgyűlési beszédét az 1954. évi tervről.)

A másik nagy hiba az volt, hogy beruházási terveink nem voltak kellően összehangoltak a beruházási javak termelésének növekedésével, vagyis beruházási terveink előirányzatai és a beruházási javak termelése közt a legutóbbi két évben nem volt megfelelő összhang, noha a beruházási javak termelése lehetőségeinkhez képest amúgyis *túlfeszített* volt.

Ez tulajdonképpen beruházási terveink megalapozatlanságára utal, s elsősorban az következett belőle, hogy

egyrészt: nem tudtuk teljesíteni beruházási előirányzatainkat, amint ez kitűnik a fölemelt ötéves terv évenkénti előirányzatainak teljesítését mutató táblázatból;

	1950	1951	1952	1953
A fölemelt ötéves terv évenkénti előirányzatai	100	100	1 0	100
Tervteljesítés (megközelítő pontossággal)	95	95	90	83

másrészt: még a beruházásoknak a tervtől elmaradó teljesítése is csak úgy valósulhatott meg, hogy nagyon növeltük a külföldi géphehozatalt, erősen korlátoztuk a fogyasztási iparágak nyersanyagellátását, s átmenetileg lemondtunk az ipari termelési készletek és tartalékok szükséges mértékű bővítéséről. Bonyolította a helyzetet, hogy exportra termelő ágaink, s külkereskedelmi szerveink nem készültek föl külkereskedelmi forgalmunk ilyen rohamos növekedésére.

A túlfeszített és megalapozatlan beruházási előirányzatok többféle zavart is okoztak. Elég arra utalnunk, hogy például sok termelőkapacitásunkat számításunk ellenére sem tudtuk határidőre üzembehelyezni, illetve az üzembehelyezett új létesítmények egy része jóval kisebb kapacitású lett az előirányzotttnál. Mindez károsan hatott termelési terveinkre, amelyek már az előirányzott új kapacitásokkal számoltak.

A legutóbbi évek tapasztalatai tehát azt bizonyítják, hogy a beruházásoknak a termelés és a fogyasztás arányosságát megsértő erőltetetten gyors üteme ellentmondásba került az alaptörvény követelményével: az egész társadalom növekvő anyagi és kulturális szükség-

leteinek maximális kielégítésével. Ez az ellentmondás konkrétan abban fejeződött ki, hogy a termelés fejlesztése csak az életszínvonal jövőbeli emelésének alapját rakta le, de nem járt az életszínvonal azonnal és szüntelenül észlelhető emelkedésével, sőt gátolta az emelkedést.

Pártunk és kormányunk már 1953-ban, de még inkább az idén jelentős fordulatot valósított meg a népgazdasági tervezésben: erősen csökkentette a beruházásokat, s egyszersmind a fogyasztási alap javára megváltoztatta a nemzeti jövedelem felosztását. E változások eredményeképp az idén a fogyasztás és a felhalmozás aránya a nemzeti jövedelemben körülbelül 82 : 18-ra alakul majd, s a lakosság közvetlen személyes fogyasztása eléri a nemzeti jövedelem 70 százalékát. Ehhez képest fokozzuk a fogyasztási és csökkentjük a beruházási javak termelését is.

Az összes beruházások megoszlásának néhány legfontosabb aránya

A bővített újratermelés egyik sajátos vonása már a kapitalizmusban is, de különösen a szocializmusban, hogy az ipar döntő súllyal részesedik a felhalmozásban, tehát a beruházásban is. A mi népgazdaságunkban szintén érvényesült ez a törvényszerűség, amely elsősorban két mozzanatot fejez ki: 1. az ipar fejlődése gyorsabb, mint a mezőgazdaságé, 2. az ipar termelése nagyobb, mint a mezőgazdaságé.

Nekünk is feladatunk, hogy biztosítsuk az ipari beruházások nagyobb súlyát az egyéb területek beruházásaival szemben, mert nélkül az ország további iparosítása, s egyszersmind továbbhaladásunk lehetetlenné válik. Ennek megfelelően az ipar súlya a beruházásokban szüntelenül növekedett. Ezt a következő számok mutatják.

	1950	1951	1952	1953
Az összes beruházások	100	100	100	100
Ebben:				
ipari beruházások (az építőipar beruházásaival együtt) ..	42,0	48,6	48,7	49,5

De az ipari beruházások ilyen nagyarányú részesedése a tapasztalatok szerint hátráltatta a többi fontos terület, elsősorban a mezőgazdaság, a közlekedés és a lakásépítés fejlesztését.

A szocialista iparosítás politikájának megfelelően ipari beruházásaink zöme nehézipari beruházás volt. Ez elméletileg és gyakorlatilag is helyes, hiszen a szocialista iparosítás alapelve: a nehézipar fejlesztése. De ezt a helyes irányelvet a gyakorlatban meglehetősen eltorzítottuk. Nem vettük észre, hogy a nehézipari beruházások túltengése károsan befolyásolja más fontos területek fejlődését, s megokolatlanul

nagy terheket ró népünkre. Amint a következő táblázatból kitűnik, hazánkban a nehézipari beruházások tervezett aránya jóval nagyobb volt, mint a Szovjetunióban vagy a népi demokratikus országok zömében, bár országunk a népi demokratikus országok közt korántsem tartozott a legfejletlenebbek közé.

	A Szovjet- unió első öt éves terve	Magyar- ország öt éves terve	Cseh- szlovákia öt éves terve	Románia öt éves terve	Lengyel- ország hat éves terve	Bulgária öt éves terve
A nehézipari beru- házások százalé- kos aránya az ipari beruházá- sokban (az építő- ipar beruházásai- val együtt)	85,7	92,1	78,1	82,6	76,0	83,5

E tekintetben olyan kiváló nehézipari nyersanyagfeltételekkel bíró országokat akartunk megelőzni, mint a Szovjetunió, Lengyelország vagy Románia, jóllehet Magyarország adottságai a nehézipar egyes ágai-
ban — s éppen egyes hatalmas beruházásokat igénylő ágakban (például a vaskohászatban, a gépgyártás egyes nagyon anyagigényes terü-
letein) — egyelőre nem megfelelőek ilyen nagyarányú fejlesztésre.

A terv teljesítése során ez a tervezett arány méginkább eltorzult, s a nehézipari beruházások az öt éves terv első négy évében a meg-
valósult összes ipari beruházások mintegy 93 százalékára emelkedtek.

Nehézipari beruházásaink egészségtelenül nagy aránya kétségtelen-
ül elősegítette a nehézipar általános és gyors fejlődését, de egyszer-
smind két igen káros következménnyel járt.

Először: az iparban jelentékeny összegeket vont el más fontos
területekről, elsősorban a könnyű- és az élelmiszeripartól, s így fékezte
az említett iparágak fejlődését. A fejlesztés iránya pedig olyan volt,
hogy a munkaeszköztermelésnek csak igen kis része szolgálta a fo-
gyasztási javak termelésének fokozását.

Másodszor: a nagy beruházási arány a túlságosan gyors ipari fej-
lődés erőltetése folytán odavezetett, hogy a nehézipari termelésben,
de a beruházási tervekben is háttérbe szorultak a gazdaságosság és a
minőség kérdései. Több iparágunk a legutóbbi két év folyamán igen
gazdaságtalanul és a minőség rovására teljesítette mennyiségi tervfel-
adatait. Az ipar vezetői is hibát követtek el, amikor meglehetősen
elhanyagolták ezeket a kérdéseket.

A nehézipari beruházások, vagyis voltaképp a termelőeszköztermé-
lést szolgáló beruházások előirányzásakor elfeledkeztünk arról, hogy
szocialista építésünk körülményei sokban különböznek a szocializmus
szovjetunióbeli építésének körülményeitől.

Beruházási terveinkben nem az volt a hiba, hogy az összes beruházásokban az ipari és bennük a nehézipari beruházások súlya általában növekedett, hanem az, hogy ezt az elméletileg is megokolt tendenciát a gyakorlatban túlfeszítettük, nehézipari beruházásainkat túl-méreteztük.

A hibáknak ugyancsak oka volt tervmunkánknak az a fogyatékos-sága, hogy a legfontosabb termelőágakban nem tudtuk pontosan föl-mérni termelőberendezéseink kapacitását és a kapacitások kihasznál-hatóságát. Sok hiba eredt abból is, hogy beruházásaink népgazdasági hatásait egyáltalán nem, vagy csak nagyon kevésbé elemeztük, s az elemző munkát sok esetben jelszavakkal helyettesítettük. Ez nagyon gátolta az előrelátást, s hozzájárult beruházási és termelési terveink megalapozatlanságához.

A nehézipari beruházások aránytalanul nagy részesedése miatt nem tudtuk biztosítani fogyasztási iparunk megfelelő fejlődését. A gyakorlati megvalósítás során eltorzítottuk azt az elméletileg helyes és a Szovjetunió építésének gyakorlatában beigazolódott tételt, hogy a fogyasztási iparok akkumulációjának jelentős részét bizonyos ideig a nehéziparba kell átszivattyúzni; ez természetesen korántsem zárja ki, hogy a lehetőséghez képest ebben az időszakban is fejlesszük a könnyű- és az élelmiszeripart. Mi azonban elhanyagoltuk a fogyasztási javakat gyártó iparágak fejlesztését, mert nem elemeztük megfelelő-kép a szocializmus objektív törvényszerűségeit. Például nem elemez-tük elég alaposan azt a marxi tételt, hogy a felhalmozásnak nemcsak a termelő fogyasztásban, elhasználódott tárgyi feltételeit kell újra meg-teremtenünk, hanem gondoskodnunk kell arról is, hogy a bővített újratermelés során újonnan bevont munkaerő áruellátásához szüksé-ges termékmennyiség is meglegyen. Ehhez még hozzátehetjük, nem is akármiféle áruellátást, hanem — a szocializmus gazdasági alaptörvé-nyének megfelelően — *szüntelenül növekvő* színvonalon való ellátást kell biztosítanunk. De ez elképzelhetetlen a fogyasztási javak terme-lésének jelentős fejlesztése nélkül.

Az ipari beruházásoknak a nehézipar területére történt túlzott koncentrálása következtében aránytalanul eltolódott a nehézipar és a fogyasztási iparok beruházásainak ollója, a fogyasztási iparok rová-sára. Ez nagyrészt kitűnik a következő számadatokból is.

	1950	1951	1952	1953
Ipari beruházások*.....	100	100	100	100
Ebben:				
a nehézipar beruházásai*.....	92	93	94,0	93,5
a fogyasztási ipar beruházásai	8	7	6,0	6,5

* Az építőipar beruházásaival együtt.

De nemcsak a beruházások tendenciája bizonyult helytelennek, hanem a fogyasztási iparbeli beruházások színvonala is rendkívül alacsonyan alakult, noha a fogyasztási iparágak kezdeti szabad kapacitásai az évek során mindinkább elfogytak.

Ez a színvonal és tendencia meggátolta új fogyasztási javakat gyártó üzemek létesítését, a meglévők megfelelő újjáalakítását, a munka termelékenységének nagyfokú emelését, de fékezte azoknak az új iparágaknak a megteremtését is, amelyek a nehéziparban vagy a könnyűiparban a fogyasztási javak termelésének bázisává fejlődhetnek volna. (Például a különféle műanyaggyártó iparágak, az egyes fogyasztási iparágak alapanyagait gazdaságosan termelő iparágak stb. megteremtését.)

A nehézipar és a fogyasztási ipar beruházásai közt olyan arányt kell kialakítani, amely biztosítja a nehézipar munkaeszköztermelő ágainak megfelelő fejlődését, de nem sérti meg az alaptörvényt, vagyis nem vezet az életszínvonal stagnálására vagy csökkenésére. Számolnunk kell ugyanis azzal, hogy a nehézipari ágakban általában hosszú a munkaperiódus, ezért a megtérülés lassúbb, mint a könnyűiparban. Továbbá, a nehézipari ágak fejlesztéséhez rendkívül nagy állóalap-beruházás szükséges, és a nehézipari beruházás több évig leköti az adott évi nemzeti jövedelem, illetve „többlettermék” jelentős részét, anélkül, hogy hasznos terméket biztosítana a társadalomnak. A tervezőszerveknek tehát mérlegelniük kell: milyen mértékben irányítsák a meglévő felhalmozási eszközöket az ipar különböző területeire.

Az eddigi beruházások tapasztalatai is bizonyítják annak a megállapításnak a helyességét, hogy a nehézipar fejlesztése a nagy állóalapszükséglet miatt (eltekintve a kapacitáskihasználatlanság esetén meglévő tartalékoktól) nagy erőforrásokat köt le. Nézzük még például, hogy egy forint termelésnövekedéshez (változatlan áron számítva) mennyi beruházás szükséges a nehéz-, illetve a fogyasztási iparban.

	1950	1951	1952
	forintban		
Nehézipar.....	0,67	0,76	0,93
Fogyasztási ipar..	0,05	0,08	0,12

A számítások csak megközelítő pontosságúak, de mégis jól érzékeltetik a nehézipar, illetve a fogyasztási ipar fejlesztési költségeinek nagy különbségét. Megjegyezzük, hogy a nehéziparban a kitermelés és az energiaipar fejlesztése köti le a legnagyobb erőforrásokat: itt egy forint termelésnövekedéshez gyakran többforintos beruházás szükséges. A számok emelkedő tendenciája egyébként arra is utal, hogy az ötéves terv első éveiben a még meglévő kapacitástartalékok jobb

kihasználása révén — nagyobb beruházások nélkül is — jelentősen növelhettük a termelést.

A legutóbbi évek fejlődése azt bizonyította, hogy mindezekkel a tényezőkkel nem számoltunk megfelelően. Mellőztük Marx egyik idevonatkozó zseniális útmutatását: „Közösségi termelés alapján meg kell határozni, hogy ezek a műveletek (Marx itt a hosszabb munkaperiódusú iparágakra gondol. — D. J.), melyek hosszabb időn át munkaerőt és termelőeszközöket vonnak el, s közben nem adnak hasznos termékeket, milyen mértékben valósíthatók meg *anélkül, hogy kárára lennének* (kiemelés tőlem — D. J.) azoknak a termelési ágaknak, amelyek folyamatosan vagy évente többször nemcsak elvonnak munkaerőt és termelőeszközöket, hanem adnak is létfenntartási cikkeket és termelőeszközöket.“ (A tőke. II. kötet. 363. old. Szikra. 1953.) Ha ezt az útmutatást érvényesíteni akarjuk a tervezésben, sokoldalú elemző munkát kell végeznünk, amíg kialakíthatjuk az ipari beruházásoknak azt a legfontosabb arányát, amely megfelel a tervszerű, arányos fejlődés és az alaptörvény követelményeinek.

Marx útmutatásából világosan következik, hogy a nehézipar és a fogyasztási ipar fejlődése közt, pontosabban a termelőeszközök és a fogyasztási cikkek termelésének fejlődése közt nemcsak harmónia, hanem ellentmondás is kifejlődhet. Vagyis a szocializmusban is előfordulhat, miként a mi gyakorlatunk is mutatja, hogy a két terület fejlődése elszakad egymástól, ha megsértjük az objektív törvényszerűségeket.

A szocialista iparosítás kezdeti időszakában természetesen nem válhat általánossá az a követelmény, hogy a fogyasztási ipar állóalapjai a fogyasztási iparágakban megtermelt „terméktöbblet“ biztosította lehetőségek szerint bővíljenek. A fogyasztási iparágaknak is hozzá kell járulniuk a nehézipar megteremtéséhez, s akkumulációjuk egy részét át kell adniuk a nehéziparnak. Ez a kérdés különösen a nehézipar alapjainak lerakásáig időszerű. Itt sem az volt a hiba, hogy alkalmaztuk ezt az elvet, hanem az, hogy nem vettük észre: az alkalmazás mértéke ellentmondásba került az alaptörvény és a tervszerű fejlődés törvényének követelményeivel.

Bár nem tartozik a szorosan vett beruházási politikához, mégis megjegyzendő, hogy a társadalmi termelés I. és II. osztálya, vagyis a termelőeszközök és a fogyasztási cikkek termelése fejlesztésének sajátos, hazai kérdéseit sem vizsgáltuk meg elég alaposan. Például a nehézipar fejlesztését illetően mechanikus következtetéseket szűrtünk le abból az általános törvényből, hogy a termelőeszköztermelésnek gyorsabb ütemben kell növekednie, mint a fogyasztási cikktermelésnek. Helytelenül be akartunk rendezkedni úgyiszlólván minden fontosabb

termelőeszköz hazai termelésére. Ipari beruházásaink jelentős része ezt a célt szolgálta.

Marx és Lenin a bővített újratermelésre vonatkozó sémáikban és a belőlük levont következtetéseikben eltekintettek a külső piac kérdésétől (például a termelőeszköztermelés terjedelmét azonosították a termelőfogyasztás terjedelmével). Ez elméletileg teljesen jogos absztrakció, de a konkrét tervezés folyamán nem elégedhetünk meg ennyivel, s nem vonatkoztathatunk el a külső piacok nagyonis fontos kérdésétől, különösen nem hazánkban, ahol a külső piac jelentősége óriási.

A marxizmusnak a bővített újratermelésre vonatkozó tételeit dogmatikusan alkalmaztuk hazánk viszonyaira. Nem mérlegeltük, hogy a fejlődésünkhöz szükséges termelőeszközök (különösen nyersanyagok) nagyrészt importálnunk kell, vagyis azt, hogy nincs lehetőségünk önellátók módjára berendezkedni a termelőeszközök termelésére. A termelőeszközök és a fogyasztási cikkek termelésének üteme tehát hazánkban csakis a külkereskedelemmel együtt vizsgálható kérdés, vagyis a nemzetközi arányoktól függetlenül vizsgált belföldi termelési arányok ismerete önmagában korántsem elegendő. Az elkövetkező időben a beruházások arányainak kialakításakor alaposan elemeznünk kell az említett kérdéseket és beruházási kihatásaikat, és messzemenő következtetéseket kell levonnunk az I. és a II. osztály termelésének ütemét illetően is.

A nehézipar és a fogyasztási ipar beruházásainak aránytalan alakulásán kívül a legutóbbi évek fejlődése során fölvetődött a nyersanyagkitermelő- és az energiaipar, illetve a feldolgozóipar, s különösen a nehézipar feldolgozó ágai fejlesztése közt kialakult aránytalanság problémája is. Ez az aránytalanság ipari fejlődésünk egyik legsúlyosabb problémája. Az aránytalanság keletkezésének főoka: a nehézipar feldolgozó ágainak túlságosan gyors, bázisuktól elszakadt fejlesztése, vagyis az, hogy a nehézipar feldolgozó ágainak kapacitásbővítését nem hangoltuk össze a kitermelő- és az energiaipar kapacitásbővítésével.

A nehézipar feldolgozó ágai, a kohászat, a vegyipar és a gépgyártás túlságosan gyors fejlesztése nyomán a társadalmi termelés egyes ágaiban szűk keresztmetszetek bukkantak föl, aránytalanságok keletkeztek. Ezekre a hibákra későn figyeltünk fel, s pártunk figyelmeztetése ellenére sem tudtuk idejekorán megszüntetni ezt az aránytalanságot. Nem tudtuk érvényesíteni például azt az alapelvet, hogy az energiatermelésnek általában gyorsabban kell fejlődnie, mint a többi népgazdasági ágaknak.

Az említett aránytalanság megszüntetése a jelenlegi és a következő évek beruházásainak is egyik fontos feladata. De minthogy most csak mérsékelt beruházásnövelésre gondolhatunk, a megoldás módja

elsősorban az, hogy lassítjuk a nehézipar energiaigényes feldolgozó ágainak fejlesztését, s egyszersmind ehhez képest némileg meggyorsítjuk az energiaipar fejlesztését. Beruházási terveinkben ezzel a problémával okvetlenül számolnunk kell.

A népgazdasági beruházásoknak az egyes ágazatok közt történő megosztásakor alaposan elemeznünk kell az ipar és a mezőgazdaság fejlesztésére fordítandó beruházások viszonyának kérdését is. Mezőgazdasági beruházásaink meghatározásakor az ország adottságaitól függően sok bonyolult szempontot kell mérlegelnünk. Közülük csak a legfontosabbakat említjük meg.

Mérlegelnünk kell, hogy

a) a magyar mezőgazdaság most halad a szocialista átszervezés útján. A szocialista átszervezéshez pedig jelentős beruházások szükségese (sokkal nagyobbak, mint eddig hittük), mert a nagyüzemi gazdasági forma kialakítása nagy gépesítési és építési program megvalósítását követeli meg — különösen olyan mezőgazdaságban, amely nem külterjes úton fejlődik és jelenleg is meglehetősen intenzív. De ezeket az összegeket a mezőgazdaság szocialista szektorának akkumulációja egyelőre még nem fedezi, tehát mezőgazdaságunk az ipar támogatására szorul. (Természetesen mindebből az is következik, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezésének üteme és a mezőgazdasági beruházások nagysága közt szoros az összefüggés);

b) hazánk az éghajlati és a talajviszonyok tekintetében Európa egyik legjobb mezőgazdasági adottságokkal bíró országa;

c) mezőgazdasági termelésünk egyes ágai (a gyümölcs-, a szőlő- és a magtermelés) világviszonylatban is az elsők közt voltak vagy vannak;

d) a nagy mezőgazdasági népsűrűség miatt nálunk a mezőgazdaság intenzív fejlesztése a leggazdaságosabb; beruházásainknak tehát elsősorban a mezőgazdaság intenzív irányban történő fejlesztését kell szolgálniuk;

e) mezőgazdaságunk ma még döntően kisparaszti mezőgazdaság, amelyben az agrotechnika nem kielégítő alkalmazása és az intenzív gazdasági kultúrák elmaradottsága miatt a megtermelt új érték, vagyis a mezőgazdaságban termelt nemzeti jövedelem viszonylag alacsony;

f) az állam nem vállalhatja teljesen az egyéni parasztgazdaságok beruházásait. Tehát olyan gazdaságpolitika szükséges, amely arra ösztönzi a parasztságot, hogy saját erejéből is pótolja vagy legalábbis felújítsa elhasználódott állóeszközeit.

g) a mezőgazdasági termelés és a beruházások összefüggései egyes területeken igen rugalmasak és bonyolultak. A beruházásokon kívül a

megfelelő gazdaságpolitikai intézkedések alkalmazása, a jólszervezett felújítás és anyagellátás stb., s nem utolsósorban a kedvező időjárás gyakran nagyobb beruházások nélkül is biztosít többtermelést. Ezzel szemben bizonyos beruházások elhanyagolása csak jóval később érezteti hatását, ekkor azonban már hosszú évekig tart a kedvezőtlen körülmények megszüntetése (például a szőlő- és a gyümölcsstermelésben).

Beruházási politikánk tapasztalataiból megállapíthatjuk, hogy az új szakasz előtt a mezőgazdaság beruházásainak színvonala és összetétele nem felelt meg az ország adottságainak, a mezőgazdaság népgazdasági súlyának (amelyet egyébként helytelenül értékeltünk), nem felelt meg az alaptörvény és a tervszerű, arányos fejlődés törvénye követelményeinek. A mezőgazdaság fejlesztésében elkövetett egyéb hibákon kívül ez is nagyon hozzájárult ahhoz, hogy mezőgazdaságunk az utóbbi években nem fejlődött kielégítően, sőt termelése egyes területeken visszaesett.

Az alábbi két táblázatból kitűnik, hogy a beruházásoknak milyen kis hányadát kapta a mezőgazdaság, akár az összes beruházásokban, akár az ipar és a mezőgazdaság együttes beruházásaiban való részesedéseit tekintjük.

	1950	1951	1952	1953
Összes beruházások	100	100	100	100
Ebben:				
Mezőgazdasági beruházások	9,9	10,6	13,8	13,2
	1950	1951	1952	1953
Ipari és mezőgazdasági beruházások együttesen	100	100	100	100
Ipari beruházások	81	82	79	79
Mezőgazdasági beruházások	19	18	21	21

Mezőgazdasági beruházásaink hibái nemcsak a beruházások alacsony volumenében mutatkoztak meg, hanem abban is, hogy az ipar és a mezőgazdaság beruházásainak. aránya sem alakult kielégítően, noha a mezőgazdaság részesedése emelkedett. Az is károsan hatott, hogy parasztságunk az új szakaszt közvetlenül megelőző évek folyamán elvesztette termelési kedvét, s ezért úgyszólván megszüntette beruházásait, de még állóeszközei felújításával sem törődött. Az illetékes szervek látták ezeket a tüneteket, mégsem ösztönözték parasztságunkat — főként olcsó termelőeszközök biztosítása révén —, hogy növelje üzemi ráfordításait. Emiatt kétségtelenül jelentős kár érte mezőgazdaságunkat, ezt pedig az állam egymaga, parasztságunk erőforrásainak mozgósítása nélkül nem pótolhatja. (A parasztság saját erőből végzett üzemi ráfordításainak csökkenése a vásárlóerő és az árualapok összhangja problémájához is kapcsolódik. Az üzemi ráfordítások csökkenése egészségség-

telenül a közvetlen fogyasztási cikkek vásárlása irányába terelheti a parasztság pénzjövedelmét, s kedvezőtlenül hathat a munkásosztály és a parasztság életszínvonalának alakulására. A parasztság jórésze — minthogy magántulajdonában vannak a termelőeszközök — a bővített újratermelés elhanyagolásával ideiglenesen szert tehet ugyan többletjövedelemre, s a termelés fejlesztésének rovására is emelheti életszínvonalát. Ez azonban egyáltalán nem érdeke a munkásosztálynak, de végső soron a parasztságnak sem. E lappangó, belső ellentmondás megszüntetése nagyrészt a helyes gazdaságpolitikától függ.)

Mezőgazdasági beruházásaink említett fogyatékoságain kívül az egyik legnagyobb negatívum: a mezőgazdasági beruházások súlyos belső aránytalansága, a gépi beruházások csekély hányada.

Ez az aránytalanság jelentősen hátráltatta a mezőgazdasági munka termelékenységének növekedését, ellentétben volt a mezőgazdaság szocialista nagyüzemi átszervezésének követelményeivel.

Ez az aránytalanság élesen megmutatkozott a gépi beruházások arányának csökkenő irányzatában. Adataink megközelítő pontossággal mutatják ezt a tendenciát.

	1950	1951	1952	1953
Összes mezőgazdasági beruházások	100	100	100	100
Ebben:				
gépi beruházások	53	30	18	17

A gépi beruházások csökkenő irányzatának egyik oka volt, hogy nem gondoskodtunk kellőképp beruházási tervünk teljesítési feltételeinek megteremtéséről, konkrétan: a szükséges gépek gyártásáról vagy beszerzéséről. Az e célra biztosított pénzügyi források és az elérhető beruházási termékek között nem volt meg az összhang.

A gépi beruházások közt különösen elhanyagoltuk a legfontosabb gépek beruházási terveinek teljesítését. Ha az ötéves terv előíranyzatát 100-nak tekintjük, a teljesítés így alakul:

**Tervteljesítés 4 év alatt
összesen**

Traktor	40
Traktoreke	53
Traktortárcsa	41
Traktorvetőgép	83
Traktorkultivátor	47
Aratócséplőgép	67
Kévekötdő aratógép	33
Burgonyaültetőgép	15

A mezőgazdasági beruházások egyik rendkívül fontos tényezőjének, a gépi beruházásoknak ilyenfokú elmaradása elsősorban a nehézipar túlzott fejlesztéséből következett, mert a nehézipar által igényelt termelőeszközök termelésének fejlesztése elvonta a mezőgazdasági termelőeszközök gyártásának fejlesztésétől a szükséges felhalmozási forrásokat (nyersanyagban és gépi berendezésekben egyaránt).

Az említett hibákon kívül a szocialista szektor felújításainak elégtelen volta is károsan hatott mezőgazdaságunk fejlődésére.

Pártunk iránymutatásának megfelelően az 1954. évi és a legközelebbi évek terveire hárul az a nagy feladat, hogy eltüntessék a mezőgazdasági beruházások múltbeli elhanyagolásának következményeit. De ehhez széleskörű kutatómunkát kell végeznünk, föl kell tárunk a még meglévő hiányosságokat, s összegeznünk kell az ipar és a mezőgazdaság kapcsolatainak kiszélesítésére vonatkozó tapasztalatokat.

Az új létesítmények aránya beruházásainkban

Az ötéves terv beruházásaiban szembeszökő az új nagylétesítmények túlzott aránya. A kapitalizmushoz képest megnövelt arány általában szükségszerű velejárója a szocialista iparosításnak. Az új létesítmények nagy arányát főként az okolja meg, hogy a kapitalizmus idején gyöngén, vagy közepesen fejlett ipari országokban — így hazánkban is — a társadalmi munkamegosztás a szocializmus igényeihez mérten nem elég fejlett. Az arányos fejlődés törvénye tehát megköveteli bizonyos iparágak teljes vagy részleges kiépítését. Ez új üzemek létesítését is szükségessé teszi. Ezenkívül az egyes országok adottságaitól függően kisebb vagy nagyobb mértékben előtérbe kerül a termelőerők területi elhelyezésével kapcsolatos telepítési probléma is. (Nálunk az utóbbi tényező általában nem teszi szükségessé új létesítmények építését.)

Az új létesítmények viszonylagosan nagy arányát az objektív fejlődés mindenképp megokolja, de ebből még nem következik, hogy az új nagylétesítmények magas aránya beruházásainkban tökéletesen megfelelő, egészséges volt, s hogy sokszor nem lett volna helyesebb az új és drága beruházások helyett a meglévő üzemek korszerűsítése vagy bővítése.

Eddigi fejlődésünk egyik döntő fogyatéka, hogy nem sikerült érvényesítenünk a beruházások gazdaságosságának szempontjait. Ráadásul ma sincsenek kidolgozva kielégítő módon a gazdaságosság elvi és gyakorlati szempontjai, mutatói. Ipari vezetőink sokszor választot-

ták a kényelmesebb megoldást: beruházásokat, különösen új létesítményeket igényeltek, ahelyett, hogy a meglévő kapacitások jobb kihasználására, vagy az olcsóbb, gazdaságosabb üzemبóvítések és újjáalakítások alkalmazására törekedtek volna. Sőt, hovatovább tervező, irányító szerveink még érdemet kovácsoltak ebből a helytelen álláspontból, s lenézték a „bővítetéseket“. Tervező intézeteink még ma sem kielégítően vállalkoznak bővítések vagy újjáalakítások tervezésére, gazdaságossági számításokra.

A népgazdaság szempontjából azonban nem közömbös, hogy beruházásainkban mekkora az új létesítmények aránya. Az utóbbi évek tapasztalatai azt mutatták, hogy például a gépiparban átlagosan egy forintnyi új létesítményberuházásra 0,3—0,6 forint értékű új termelőkapacitás, bővítések esetén ellenben egy forint beruházásra 1,7—6 forint értékű, sőt helyenként ennél is nagyobb új termelőkapacitás jutott.

Tehát a meglévő kapacitások bővítése és újjáalakítása sokkal olcsóbb, gyorsabban eredményez termelést, következésképp kevésbé terheli a népgazdaságot, mint új objektumok létesítése.

Az ötéves terv első négy évében az új nagyberuházások az összes ipari beruházások körülbelül 42 százalékát tették ki. Ez a helytelennek bizonyult arány az elkövetkező időszakban már nem tartható. Ennek a helytelen arányalakulásnak a főoka — a tervezés konkrét hibáin kívül — szintén a nehézipar túlságosan gyors fejlesztésében keresendő. Az új létesítmények zöme ugyanis a nehéziparnak jutott.

Tetézte a hibát, hogy egyidejűleg több, összességében erőforrásainkat meghaladó hatalmas beruházás megvalósításán dolgoztunk, ezzel szétforgácsoltuk erőnket, az új létesítmények későn kezdtek termelni, építésük a tervezett időnél jóval tovább tartott.

Az új létesítmények ilyen nagy arányának megtartása már csak azért sem lenne helyes, mert ily módon újfajta aránytalanság keletkezhetne. Ha ugyanis erőink túlnyomó részét új létesítmények építésére fordítjuk, könnyen megeshet, hogy nem marad elég erőnk a meglévő termelőkapacitásoknak a korszerű technika követelményeit kielégítő, arányos „megújítására“. Ennek következtében pedig az egyes üzemek, illetve iparágak közt jelentős aránytalanság keletkezhet az alkalmazott technika színvonalában, a munkaerő termelékenységében és a megtermelt akkumulációban. (Persze nem azt kívánjuk, hogy a népgazdaság valamennyi termelőegysége azonos műszaki színvonalra kerüljön. Itt csak a megfelelő arányok biztosítására gondolunk.) A most következő évek beruházásaiban tehát csökkentenünk kell az új létesítmények arányát, s fokozottabban gondoskodnunk kell minden iparág általános és fokozódó műszaki korszerűsítéséről. Ez a gazdaságosabb módszer, amelynek reális feltételei egyébként korábbi fejlődésünk során meg is teremődtek.

A termelőkapacitás bővítése lényegében két úton történhet: egyrészt a meglévő állóalapok gazdaságosabb, észszerűbb kihasználása útján (intenzív módszer), jelentősebb állóalapbővítés nélkül (ehhez a tapasztalat szerint csak csekély beruházások szükségesek), másrészt az állóalapok szélességi bővítése útján (extenzív módszer).

Az intenzív módszer jelentősége, hogy nagy megtakarításokat eredményezhet a népgazdaságnak. Van-e lehetőség e módszer alkalmazására iparunkban és népgazdaságunk többi ágában? Okvetlenül van. Iparunk vezetői gondoljanak csak a nagy selejtszázaléokra. A selejtszázalék csökkentése voltaképp nem egyéb, mint a termelőberendezések kapacitásának sajátos módon, beruházás nélkül való fokozása. A meglévő munkaerő észszerűbb felhasználásával ugyancsak fokozható a termelés. De jelentős többtermelés érhető el a felújítások helyes tervezése és elvégzése, például a termelőberendezések hatásfokának növelése, új technológia alkalmazása stb. útján is. E módszerek alkalmazása nem kíván különösebb beruházást, csak a tárgyi forgóalapszükségletet növeli. Iparunk jelenlegi helyzete alapján az elkövetkező évek egyenletes fejlődésének körülményei közt reálisan számolhatunk ezekkel az erőforrásokkal.

De tegyük fel, hogy már kihasználtuk az összes ilyenfajta lehetőségeket, s a bővített újratermelés megkívánja az állóalapok kiterjesztését. Vajjon ehhez okvetlenül új létesítmények szükségesek? Korántsem. Az állóalapok kiszélesítésének sok módzata közül ki kell választanunk a leggazdaságosabbat. Új létesítményt csak a legszükségesebb esetekben alkalmazunk, ha már kimerítettük az összes egyéb extenzív kapacitásbővítési lehetőségeket (bővítés, teljes vagy részleges újjáalakítás), vagy ha a gazdaságosság szempontjai új objektum építése mellett szólnak.

A bővített újratermelésnek kétségtelenül döntő kérdése: a termelés műszaki kultúrája. Minél korszerűbb technikával cseréljük ki a régi technikát, annál eredményesebben fejlődik a termelés. Ezért a munkaeszköztermelő iparágak elsőrendű feladata gyártmányaik szüntelen műszaki korszerűsítése. Sokszor két-három korszerűtlen munkaeszköz kicserélése, „megújítása“ nagyobb termékhozamot biztosít, mint a költséges beruházások, s kedvezően hat a munkaeszköztermelő iparágak önköltségének alakulására, vagyis végső fokon olcsóbbítja a beruházást is. Mindebből következik, hogy beruházásainkban törekednünk kell a legmodernebb technika alkalmazására.

Az új szakaszban tehát fokozottabban fel kell kutatnunk mindazokat a módszereket, amelyek a termelés bővítéséhez egyáltalán nem vagy csak kis mértékben igényelnek beruházásokat. Következétesen érvényesítsük azt az elvet, hogy csak a legszükségesebb esetekben sza-

bad új létesítményeket építeni, s a beruházásigény fölmérésekor a gazdaságosság szempontjainak mérlegelésével a következő alapelvekhez igazodjunk:

1. Elsősorban a meglévő kapacitások jobb kihasználásával biztosítjuk a termelés növelését. Ezért minden termelőegység a leggondosabban dolgozza ki a meglévő berendezések kihasználásának fokozását elősegítő intézkedéseket, s teremtsen meg az ehhez szükséges feltételeket.

2. A kapacitást csak akkor bővítjük beruházás útján, ha a termelés további növelése már nem lehetséges beruházás nélkül. De ilyenkor is elsősorban a meglévő berendezések egyes részeinek bővítésével, korszerűsítésével, vagy az egész termelőegység újjáalakításával biztosítjuk a termelésnövekedést.

3. Csak akkor irányozzuk elő alapos megfontolás után új létesítmény építését, ha már az összes előző lehetőségek kimerültek.

A beruházások üzembehelyezésének alakulása

Az új szakaszban rendkívül fontos a beruházások üzembehelyezése meggyorsításának kérdése, amely a gazdaságosság kérdéskomplexumának egyik része. Az idejekorán történő üzembehelyezés hamar ad hasznos terméket a társadalomnak. De az üzembehelyezési idő sok tényezőtől függ. Először attól, hogy új létesítménnyel, korszerűsítéssel vagy bővítéssel kívánjuk-e növelni a termelést; továbbá attól, hogy a népgazdaságban egy időben mennyi beruházást kezdünk meg, milyen pontossággal mérjük föl a költségeket stb.

Eddigi fejlődésünk sok problémája abból adódott, hogy a tervezett beruházások nem valósultak meg határidőre, s ez termelési terveinkben is zavarokat okozott. Az üzembehelyezések és a beruházások viszonya nem alakult kielégítően. Erről tanúskodik az alábbi táblázat:

	1950	1951	1952	1953
Összes beruházások	100	100	100	100
Ebben :				
üzembehelyezett beruházások	81	79	80	76
Összes ipari beruházások	100	100	100	100
Ebben :				
üzembehelyezett ipari beruházások	77	71	67	72

Az üzembehelyezés mutatója tehát lényegében romlott: ez nyilvánvalóan káros jelenség, mert veszélyezteteti termelési terveink teljesítését, s megokolatlanul nagy erőforrásokat köt le. E mutató romlásának oka: egyrészt a beruházásoknak a túlságosan gyors nehéziparfejlesztés okozta szétforgácsolódása, másrészt a tervezés és a szervezés pontatlansága, sőt felelőtlenisége, illetve egyes kirívó esetekben ellenséges erők tevékenysége. Tervezőszerveink, s különösen a beruházószervek sokszor felelőtlenül, népgazdaságunk érdekeit mellőzve foglalkoztak a beruházási kérdésekkel. Hosszú ideig általános tünet volt a beruházások úgynevezett „alultervezése“, vagyis az, hogy a beruházások költségeit jóval kisebbre tervezték a valóságos költségeknél. Amikor kiderült a valóságos helyzet, akkor már rendszerint késő volt, s folytatni kellett a megkezdett beruházást. Az „alultervezés“ óriási károkat okozott a népgazdaságnak, dezorganizálta a beruházási és sokszor a termelési terveket is. A felelősök rendszerint „objektív“ okokkal mentették kártékony tevékenységüket és azt a szándékukat, hogy beruházási pótkereteket szerezzenek. Sokszor sikerült is pótkereteket kicsikarniuk a felsőbb szervektől, s ilyenkor a felelősségrevonástól megmenekült beruházók körében cinkos megelégedés uralkodott el, mert „taktikájuk“ bevált. Iparunk vezetőinek ezentúl messzebb kell tekinteniük, s meg kell látniuk, hogy az ilyesfajta módszerek voltaképp a felsőbb szervek becsapására szolgálnak, s nagy károkat okoznak a népgazdaságnak.

A beruházások üzembehelyezésének elhúzódása miatt egyre nőtt a befejezetlen beruházások terjedelme. Jellemző, hogy tavaly 30-szor nagyobb volt a befejezetlen beruházások állománya, mint 1950 január 1-én. A befejezetlen beruházások állományának ilyen nagymértékű növekedése egyik legfőbb bizonyítéka az erőinket meghaladó nehézipari fejlesztésnek és a felületes műszaki és gazdasági tervezésnek. Ugyanis az új létesítmények zömének tervszerinti költségei sokkal kisebbek voltak a valóságos költségeknél. Rendszerint csak a kivitelezés során, vagyis utólag derült ki, hogy a számításokba különféle hibák csúsztak. Tehát népgazdasági szinten tulajdonképpen több beruházást kezdtünk meg, mint amennyit erőforrásaink elbírtak, s csak úgy kerülhettük el egyes beruházások leállítását, hogy lassítottuk a kivitelezés ütemét. Az ebből következő veszteségforrások nagy kárt okoztak.

Az üzembehelyezett beruházások önmagukban még nem eredményeznek állóalpnövekedést, mert közgazdaságilag a beruházások összege az állóalpok egyszerű pótlását is tartalmazza. A valóságos álló-

alapnövekedés meghatározása végett az üzembehelyezett beruházásokhoz hozzá kell adni a felújításra (az állóalapmegóvásra) költött összeget, s le kell vonni az amortizáció évi összegét. Ilyen számítás szerint az állóalap növekedése az összes beruházásokban a következőképp alakult:

	1950	1951	1952	1953
Összes beruházások	100	100	100	100
Ebben:				
állóalaprövelő beruházás	52	57	64	58

Tehát az állóalapnövekedésnek az összes beruházásokban való részesedése végső fokon nem emelkedett jelentősen, s általában igen alacsony színvonalú.

Természetesen a felújítások alakulása is befolyásolja az állóalapnövekedést. A népgazdaság amortizálódó állóalapjai és a felújításra költött összegek viszonyára a legutóbbi négy évben az volt a jellemző, hogy a felújítások nem érték el az összes amortizációknak a felét sem. Ezen okvetlenül változtatnunk kell, meg kell követelnünk a felújítások pontos, időben történő elvégzését. A felújítások elhanyagolásának két főoka: a felújítások jelentőségének lebecsülése, továbbá a felújítások tervezésének és ellenőrzésének nagyfokú elhanyagolása. Az elkövetkező években beruházásaink során a lehető legnagyobb figyelmet kell fordítanunk a létesítmények gyors üzembehelyezésére, s meg kell követelnünk, hogy megbízható üzembehelyezési tervek készüljenek.

Ha összegezzük az új szakasz előtti időszak beruházásainak tapasztalatait, szükségképp fölvetődik a kérdés:

Az elkövetkező néhány évben beruházásaink tervezőinek melyek a legfontosabb feladataik?

A legutóbbi évek tapasztalatai és a kormányprogrammal megkezdődött új szakasz feladatai alapján beruházásaink tervezésekor olyan előirányzatokat kell megszabnunk, hogy ezek megfeleljenek az alaptörvény és a tervszerű, arányos fejlődés törvénye követelményeinek. Ezért:

1. A beruházások ütemét a korábbihoz képest jelentősen lassítanunk kell. Meg kell változtatnunk a fogyasztás és a felhalmozás arányát, s a jövőben olyan arányt kell biztosítanunk, amely lehetővé teszi

a lakosság közvetlen anyagi fogyasztásának gyors növelését, de egyzersmind biztosítja a termelés fejlesztéséhez szükséges feltételeket is.

2. A beruházások megosztásakor olyan új arányokat kell kialakítanunk, amelyek biztosítják a lakosság fogyasztásának szüntelen emelkedését, megszüntetik az egyes termelőszférák különféle aránytalanságait. Először is meg kell változtatnunk az ipar és a mezőgazdaság beruházásaira 1953-ig jellemző arányokat. Növelnünk kell a mezőgazdasági beruházások részesedését, s csökkentenünk az ipariakét. Az iparban meg kell változtatnunk a nehéz- és a könnyűipar eddigi beruházási arányait, s biztosítanunk kell a fogyasztási iparágak erős föllendülését. A nehéziparban pedig a beruházások arányának és irányának megváltoztatásával is biztosítanunk kell a kitermelő- és az energiaipar elmaradásának megszüntetését.

3. Az elkövetkező néhány év beruházásaiban nagyon csökkentenünk kell az új nagylétesítmények súlyát. Jövőbeli beruházási terveink elsősorban a meglévő üzemek bővítését vagy újjáalakítását irányozzák elő. Olyan beruházási politikát kell folytatnunk, amely fokozottabban mérlegeli a műszaki színvonal általános tökéletesítésének és a termelés egyenletesebbé tételének lehetőségeit és eszközeit. A beruházások hatékonyabb és olcsóbb módozatainak alkalmazása megkívánja, hogy iparunk a korszerű műszaki követelményeknek megfelelő beruházási eszközöket termeljen.

4. A beruházástervezés egyik központi kérdésévé kell tenni a beruházások üzembehelyezésének meggyorsítását. Meg kell szüntetnünk a beruházások szétforgácsolódását és a beruházások befejezésének emiatt történő elhúzódását.

5. Felül kell vizsgálnunk és szükség esetén módosítanunk kell a nemtermelő jellegű beruházások javára a termelő és a nemtermelő beruházások arányát. Nagy figyelmet kell fordítanunk a nemtermelő beruházások helyes belső megosztására is.

6. Igen nagy gondot kell fordítanunk a beruházások tervezésére és egyedi előkészítésére. A beruházások megkezdése előtt részletes műszaki tervek kidolgozása szükséges. Tervezőszerveinknek a jövőben sokkal többet kell foglalkozniuk a beruházások gazdaságosságának, hatékonyságának kérdéseivel.

Cikkünkben természetesen nem foglalkozhattunk valamennyi megoldandó feladattal. Ha tervező és irányító szerveink, továbbá gazdasági vezetőink mindenkor kormányunk programjának lényegéhez, az életszínvonal emelésére való törekvéséhez igazodnak, biztosan megtalálják a maguk munkaterületén az elkövetkező időszak problémáinak konkrét megoldási módját.

A munka szerinti elosztás — a szocializmus gazdasági törvénye

A munkatermékek (a termelőeszközök és a fogyasztási javak) elosztásának formái az emberek termelési, gazdasági viszonyaihoz tartoznak. Az elosztást a termelés határozza meg. A termelőmód változásával együtt változnak az elosztási formák, azaz az embereknek a termelt anyagi javak elosztásával kapcsolatban kialakult viszonyai is. Mind a termelésben, mind az elosztásban objektív gazdasági törvények érvényesülnek. Gazdasági törvények uralkodnak a személyes fogyasztási cikkeknek a társadalom tagjai közt történő elosztásán is.

A kommunista párt és a szovjetállam gazdaságpolitikája, a szocialista gazdasági rend előnyeire támaszkodik, minden szempontból mérlegeli a gazdasági törvények hatását, s ezzel megalapozza a társadalom gyors előnyomulását a teljes kommunizmus felé vivő úton.

Ennek a cikknek az a célja, hogy megvizsgálja a személyes fogyasztási javak elosztási folyamatát és azt a gazdasági törvényt, amely meghatározza ezt az elosztást.

I.

A szocialista termelőmódot az anyagi javak elosztásának új módja jellemzi. Ez elvileg különbözik az anyagi javak kapitalizmusbeli elosztási módjától.

A kapitalizmusban a munkásnak az elosztásra kerülő termékben való részesedése nem lépheti túl a munkaerő értékének szűk kereteit, s rendszerint kisebb a munkaerő értékénél. A kapitalizmus még a dolgozók minimális szükségleteinek rendszeres kielégítését sem biztosítja. Az elosztás a kapitalizmusban a kizsákmányoló osztályok meggazdagodását szolgálja.

A termelőeszközök társadalmi, szocialista tulajdona gyökeresen megváltoztatta az embereknek a termékek elosztásával kapcsolatban

kialakult viszonyait. A szocialista termelés társadalmi jellegének megfelelően a szocializmusban a termékek elsajátítása is társadalmi jellegű. Itt az egész megtermelt termék a társadalomé. A terméknek szükséges és többlettermékre való megosztása a kizsákmányolás viszonyaira jellemző. A szocializmusban nincs ilyen megosztás: a társadalom és minden dolgozó szempontjából az egész termék szükséges termék. Az a rész, amely a termelés dolgozóinak személyes fogyasztását szolgálja, éppen úgy szükséges termék, mint az a rész, amely a társadalmi szükségleteket fedezi.

A szocialista társadalom a társadalmi termék egyrészét a termelésben elhasznált termelőeszközök pótlására fordítja. A társadalmi termék megmaradó része, amely az újonnan kifejtett munkát testesíti meg: a társadalom nemzeti jövedelme.

Az elosztási és az újraelosztási folyamatban a nemzeti jövedelem végsősoron két alapot alkot: a felhalmozási alapot és a fogyasztási alapot. A kettő közt nincs meg a kapitalizmusra jellemző kibékíthetetlen ellentmondás. A szocialista felhalmozás növekedése azt jelenti, hogy kiterjednek a társadalmi termelés méretei és a tökéletesedő műszaki felszereltség alapján fokozódik a társadalmi munka termelékenységé. Ez lehetővé teszi mind nagyobb mennyiségű közfogyasztási cikk termelését, a termékek minőségének javítását, s ezen az alapon a társadalom valamennyi tagja jólétének növelését.

A társadalom fogyasztási alapja nem használható föl teljesen a dolgozók személyes fogyasztására. Bizonyos részét a nem-termelő intézmények anyagi költségeinek fedezésére kell fordítani. A dolgozók közt a személyes fogyasztási alap kerül elosztásra. Ez magában foglalja: először, a nemzeti jövedelemnek azt a részét, amely az anyagi termelés szférájában marad az ott dolgozók személyes fogyasztása céljából, másodsor, a társadalom tiszta jövedelmének azt a részét, amely az oktatás, a közegészségügy, az államigazgatás, a honvédelem stb. dolgozóinak fogyasztására szolgál.

A társadalmi termelés növekedésével együtt nő a dolgozók személyes fogyasztási alapja is. Ezt a növekedést megszabja a szocialista termelés célja: az egész társadalom állandóan növekvő szükségletei maximális kielégítésének biztosítása. Természetesen a fogyasztási alap, s benne a fogyasztási alapnak az a része is, amely az elosztás útján a szocialista társadalom egyes tagjainak személyes fogyasztási szükségleteit elégíti ki, minden adott időpontban korlátozott. Csakhogy a fogyasztási alap nemcsak a társadalom egyik része számára korlátozott, mint a kapitalizmusban, ahol a társadalom többségének — a dolgozóknak — a nyomora a kisebbség — a kizsákmányolók — fény-

űzésével párosul. A szocializmus minden fejlődési szakaszában csak a társadalmi munka termelékenységének színvonala, az anyagi termelésben megtermelt társadalmi termék mennyisége, illetve az a szükség-szerűség korlátozza a dolgozók személyes fogyasztását, hogy a nemzeti jövedelem egyrészét a társadalmi szükségletek fedezésére kell fordítani.

A szocializmusban a személyes fogyasztási alap elosztásának objektív törvényszerűsége, hogy ez az elosztás az egyes dolgozók által a társadalmi termelésben végzett munka mennyisége és minősége szerint történjék.* A munkaszerinti elosztást a társadalmi munkának a szocializmus szakaszára jellemző sajátosságai teszik objektív szükségsszerűséggé.

Az embereknek a munkához való viszonya elvileg más a szocializmusban, mint az antagonista társadalmi-gazdasági alakulatokban. A szocializmusban a termelőeszközök társadalmi tulajdona alapján a munka mindenkinek kötelességévé vált, s mindenkit megillet a munka joga. A szocializmusban a munka — magunk javára, szocialista társadalmunk javára végzett munka. Itt a munka társadalmi ügy, becsületbeli ügy, ezért kialakulnak a munka új, magasabbrendű társadalmi ösztönzői. A szocializmusban a társadalom egész gazdagsága és az egész nemzeti jövedelem a dolgozóké, mert megszűnt a kizsákmányolás. Ez hatalmas tényezőként fejleszti ki a társadalom tagjaiban a munkájukhoz való új viszonyt és a társadalmi felelősségérzetet munkájuk eredményeiért.

A szocialista munkaverseny általános föllendülése bizonyítja legjobban, milyen hatalmas sikereket értünk el hazánkban a munkához való új, szocialista viszony kialakításában.

De a szocializmusban a munka a szó igazi értelmében még nem kommunista munka. „A kommunista munka a szó szűkebb és szorosabb értelmében — írta Lenin — ingyenes munka a társadalom javára, olyan munka, amelyet nem bizonyos kötelezettség lerovása, nem bizonyos termékekre való jog megszerzése céljából, nem előre megállapított és törvényesített normák szerint teljesítenek; a kommunista munka önkéntes munka, normánküli munka, díjazásra nem számító, díjazási feltétel nélküli munka, a közösség javára megszokásból végzett, a közösség javára szolgáló munka szükségességéhez való öntudatos (szokássá vált) viszonyból fakadó munka, az egészséges szervezet szükségleteként végzett munka.” (L e n i n M ű v e i. 30. kötet. 525. oldal. Szikra. 1953.)

* Mi itt döntően a személyes fogyasztási alapnak az anyagi termelésben dolgozók közt történő elosztását vizsgáljuk. Az anyagi termelésen kívül foglalkoztatott dolgozók közt történő, ugyane törvényszerűségnek alárendelt elosztást külön sajátosságok is jellemzik, ezért ez utóbbi elosztás külön vizsgálódást igényel, ez pedig meghaladja cikkünk kereteit.

A szocializmusban a munka még nem elsőrendű életszükséglet a társadalom valamennyi tagjának. Itt a munka a dolgozók szempontjából még elsősorban és főként a létfenntartás eszköze. Ennek elsősorban az az oka, hogy a szocializmusban még megvannak a régi munkamegosztási rendszer maradványai: még megvan a szellemi és a fizikai munka, az ipari és a mezőgazdasági munka lényeges különbsége. Bár a köztük kialakult ellentét megszűnt, az emberek mégis kötve vannak valamelyik szakmához. Ezért a társadalom tagjai még a szocializmusban sem tekintik elsőrendű életszükségletüknek a munkát. Ez objektív helyzet, amelyen sem parancsszóval, sem rendeletekkel nem lehet változtatni; ezzel számolnunk kell.

Következésképp a szocializmusban szükséges a munka anyagi ösztönzése: a társadalomnak a nagyobb mennyiségű, a jobb minőségű, a nagyobb szakképzettséget követelő munkáért nagyobb díjazást kell biztosítania. Anyagilag érdekeltté kell tennie a dolgozókat a társadalmi termelés fokozásában, szakképzettségük növelésében. A fogyasztási javak munka szerinti elosztása anyagilag ösztönöz minden dolgozót képességeinek teljes kifejtésére, a képességei szerint való munkára, sőt képességeinek fejlesztésére is. „... Az elosztást — írja Engels — amennyiben tisztán gazdasági szempontok fogják irányítani, a termelés érdeke szabályozza majd, a termelést pedig olyan elosztási mód fogja leginkább előmozdítani, amely a társadalom minden tagja számára lehetővé teszi, hogy képességeit a lehető legsokoldalúbban képezze ki, tartsa meg és gyakorolja.” (Engels. *Anti-Dühring*. 206. old. Szikra. 1950.)

A társadalomnak a szocializmus korszakában tagjai akaratától függetlenül, objektív szükségszerűség folytán meg kell valósítania az egyéni fogyasztási alap munka szerinti elosztását. Ez olyan követelmény, amely nélkül a szocialista termelés is lehetetlen. Minden olyan kísérlet, hogy ne munka szerint, hanem valamely más elv alapján osszuk el a fogyasztási cikkeket, beleütközik ebbe az objektív szükségszerűségbe, akadályozza a társadalmi termelés fejlődését, s ezért végsősoron kudarcra van ítélve.

A fogyasztási cikkek egyenlősítő elosztása összeférhetetlen a szocializmussal. Az egyenlő elosztás összeütközésbe kerülne a szocializmus gazdasági alaptörvényével. A szocializmus gazdasági alaptörvénye a társadalom anyagi jólétének növelése céljából megköveteli a termelés szakadatlan fejlesztését és tökéletesítését. Az egyenlő elosztás azonban nem teszi anyagilag érdekeltté a munkásokat munkájuk termelékenységének fokozásában, a társadalmi termelés fejlesztésében. Már Marx és Engels tudományosan bebizonyította, hogy a szocializmusról mint az egyenlősdi uralmáról alkotott kispolgári elképzelések

helytelenek és reakciósook. Reakcióso csselfogás az a kísérlet, hogy a termelőerők magasabb fejlődési fokának viszonyai közt föltámasszuk az ösközösségi társadalomra jellemző egyenlő elosztást. Az egyenlősoi eszmei forrása az a primitív kispolgári „kommunista“ pszichológia, amely az összes javak egyenlő elosztásában csúcsosodik ki. Ez a pszichológia jellemezte a francia polgári forradalom időszakának fejletlen munkásmozgalmát is. Csakhogy a marxizmusnak semmi köze sincs az ilyesfajta reakcióso utópiákhoz. A kispolgári teoretikusok, az oppor-tunisták és a kommunista párt egyéb ellenségei a marxizmus kiforgatása végett mindenáron a marxistáknak tulajdonítják az „abszolút“ egyenlőség álláspontját. Lenin megvédte a párt ellenségeivel szemben az egyenlőség marxista értelmezését. Azt írta, hogy „ostobaság gazdasági egyenlőségen akármi mást érteni, mint az osztályok megsemmisítését“. (Lenin Művei. 20. kötet. 127. oldal. Oroszul.)

A szocializmus fölépítése nem az egyéni anyagi egyenlőség (a fogyasztási egyenlőség), hanem a társadalmi egyenlőség elérését jelenti: minden dolgozónak egyenlő a társadalmi tulajdonban lévő termelő-eszközökhöz való viszonya, minden dolgozó egyformán megszabadult a kizsákmányolástól, mindenki számára egyformán megszűnt a termelőeszközök magántulajdona, mindenkinek egyenlő joga és egyenlő kötelessége, hogy képességei szerint dolgozzék, s a szocializmusban minden dolgozónak egyenlő joga, hogy munkája szerint részesüljön díjazásban. A szocializmusban az egyenlő (egyenlő minőségű) munkáért egyenlő részesedés is jár a dolgozók közt felosztásra kerülő egyéni fogyasztási alapból. Egyenlő rész illeti meg ebből az alapból azokat a dolgozókat, akik egyforma szakképzettséget, egyforma testi és szellemi erő kifejtést követelő munkát végeznek. Az egyenlőség itt abban nyilvánul meg, hogy a mérés egységes mértéke a munka. A dolgozók termelésben való részvételének mértéke, azaz a társadalmi termelésben kifejtett munkájuk mennyisége és minősége határozza meg a fogyasztási cikkekből való részesedésük mértékét is.

Tehát az egyéni fogyasztási alapnak a társadalom tagjai által kifejtett munka mennyisége és minősége szerint történő elosztása a szocializmus gazdasági törvénye, amely az emberek akarától függetlenül érvényesül; ez a törvény a szocialista társadalomban meglévő objektív szükségyszerűséget tükröz, a fogyasztási cikkek szocializmusbeli elosztási folyamatának legáltalánosabb és leglényegesebb oldalait tükrözi. A munka szerinti elosztás objektív szükségyszerűsége mindaddig megmarad, amíg le nem győzzük a régi munkamegosztás maradványait, amíg a munka egyszerű létfenntartási eszközökből át nem alakul az egész társadalom és a társadalom minden tagja számára elsőrendű életszükségletté. De a munka csak a kommunizmusba való átmenet előkészí-

téséhez szükséges legfontosabb feltételek megvalósulása után alakul majd át a társadalom tagjainak elsőrendű életszükségletévé, s a társadalom csak a fogyasztási cikkek bőségének megteremtése után térhet majd át a munka szerinti elosztásról a szükségletek szerinti elosztásra. A szocializmus még „a dolgozók szervezett élcsapatának, élenjáró részének legszigorúbb nyilvántartása, ellenőrzése és felügyelete mellett végzett társadalmi munkát tételez fel; emellett meg kell határozni a munka mértékét és díjazását is”. (Lenin Művei. 30. kötet. 279. oldal. Szikra. 1953.)

A Szovjetunióban a munka szerinti elosztás folyamata két konkrét formában valósul meg: a munkások és az alkalmazottak munkabére, a kolhozokban pedig a munkaegységek szerint történő elosztás formájában. A munka szerinti elosztás törvényének két konkrét megvalósulási formája a szocialista termelés két formájából következik.

Az állami vállalatok és intézmények dolgozói közt munkabér formájában osztjuk el az egyéni fogyasztási alapot. A szocializmusbeli munkabér a szocialista termelés állami szektorában a munka szerinti elosztás törvényének konkrét, objektív formája. Az állami szektorban a munka szerinti elosztásnak munkabér formájában, azaz pénz segítségével kell megtörténnie, mert a szocializmusban van ártermelés s — bár korlátozott hatókörrel — érvényesül az értéktörvény. Ilyen körülmények közt az egyéni fogyasztási alap társadalmi méretű elosztása nem valósítható meg természetben. A fogyasztási cikkeket áruként termeljük és értékesítjük, ezért az állami vállalatok munkaráfordításait és eredményeit is érték formában, a pénz segítségével mérjük. Az egyéni fogyasztási alap állami szektorbeli elosztása értékben, pénzben, azaz munkabér alakjában kezdődik meg, majd a szovjet kereskedelem segítségével fejeződik be, amikor a pénzbeli munkabér fogyasztási cikkeiben realizálódik.

A szocializmusbeli munkabér elvileg különbözik a kapitalizmus munkabéréétől. A szocializmusban csak a régi forma maradt meg, de ez a forma gyökeresen más, új tartalommal telítődött. A kapitalizmusbeli munkabér egy különleges áru, a munkaerő értékének (árának) átalakult formája, s a tőkés kizsákmányolási viszonyok kifejezője. A szocializmusban a munkabér nem átalakult formája a munkaerő értékének, mert a munkaerő nem áru, ezért a munkaerőnek nem lehet értéke sem. A szocializmusbeli munkabér: az egyéni fogyasztási alapnak a termelők munkája mennyiségével és minőségével arányos elosztási formája. A munkabér mint a munka szerinti elosztás törvényének megvalósulási formája, a mindenfajta kizsákmányolástól mentes szocia-

lista termelőviszonyok kifejezője. Ez a forma nem tűr meg semilyen megkülönböztetést az emberek neme, életkora vagy nemzetisége közt. Egyenlő munka egyenlő részesedést biztosít a fogyasztási alapról.

A szocialista termelés kolhoz-szektorában a munka szerinti elosztás nem valósulhat meg az egész társadalom által megszabott és garantált munkabér formájában. A mezőgazdasági artyel tagjait megillető egyéni fogyasztási alapot a kolhoztagok munkája teremti meg, s az artyel közgyűlése osztja el. A kolhoztag munkaegységek alapján szerzett jövedelme nem pontosan megállapított, bizonyos időszakra meghatározott mennyiségű és minőségű munkáért járó díjazás, mint a munkabér. Ez a jövedelem függ egyrészt az illető kolhoztag munkájának mennyiségétől és minőségétől (amelyet a kolhoztag teljesített munkaegységei határoznak meg), másrészt az összes kolhoztagok munkájának eredményétől, azaz a közös gazdaság egész jövedelmétől,* e jövedelem nagyrésze rendszerint természetbeli formát ölt. A kolhoztagoknak a közös gazdaságból munkaegységeik alapján kapott alapjövedelmen kívül a háztáji gazdaságban kifejtett munkájukból származó mellékjövedelmük is van. A munka szerinti elosztásnak a kolhozokban alkalmazott sajátos formáját objektíve meghatározza az állami, az össznépi tulajdontól különböző kolhoz-csoporttulajdon sajátos volta.

A munkaegység egészen új, csak a szocializmusra jellemző gazdasági kategória. A kolhoztermelésben ez a munka mértéke, de egyúttal az egyéni fogyasztási alap elosztásának is mértéke. A munkaegység méri a munkaráfordítás mennyiségét és minőségét, vagyis a bizonyos munka elvégzéséhez szükséges szakképzettséget és gyakorlatot, a munkafeltételeket, a fizikai erő kifejtést stb., ezért a kollektíva leghatásosabb eszköze a tagok munkájának ellenőrzésére. De a munkaegység az artyeltagok személyes fogyasztási alapja elosztásának is mértéke, hiszen az elosztás a kolhoztagok által teljesített munkaegységek mennyiségének megfelelően történik.

A munkaegység csakis egy bizonyos kolhozban lehet a munkaráfordítások és a munka szerinti elosztás mérője. A kolhozon kívül nem használható fel ilyen célra, mert ott értékbeli, pénzbeli nyilvántartás van. A munkaegység a kolhozok kölcsönös kapcsolatainak sem lehet alapja. Az egyik kolhoz munkaegysége különbözik a másiktól mind a munkaegységgel megszabható munkaráfordítások szempontjából, mind-

* Ez természetesen nem zárja ki, sőt feltételezi annak szükségességét, hogy a munkaegységek szerint történő elosztás útján bármelyik mezőgazdasági artyelben biztosítsuk a jól dolgozó kolhoztagok szükségleteinek kielégítését. Különböző kolhoztagok nem volnának érdekelték a kolhozmunkában (a kolhoz közös gazdálkodásában), igyekeznének minél többet dolgozni saját háztáji gazdaságukban, vagy elmennének állami vállalatokba.

pedig az elosztáskor egy-egy munkaegységre jutó termék- és pénzmenyiség szempontjából.

A munkaegység alkalmas a kolhoztagok egyéni és társadalmi érdekeinek helyes összeegyeztetésére. Ha a kolhoztag igyekszik, hogy munkájával növelje az egész kollektíva jólétét, egyszersmind közvetlenül fokozza saját jólétét is, mert minél több és minél jobbminőségű munkát végez a kollektíva részére, annál több munkaegységet írnak a javára. De az egész kollektívának is fontos érdeke, hogy javuljon a kolhoztagok munkája, mert ez nemcsak a kolhoztag egyéni jólétét növeli (ez persze szintén érdeke a kollektívának), hanem az egész kolhoz jóvedelmét is.

A munkaegység, miként a munkabér is, a szocializmus termelőviszonyait, a kizsákmányolástól megszabadult dolgozók elvtársi együttműködésének és kölcsönös segítségének viszonyait tükrözi. Ez pedig nem tűr meg semmiféle jogegyenlőtlenséget.

II.

A munka szerinti elosztás objektív, vagyis az emberek akarátától és óhajától független törvényét a szocialista állam gazdaságpolitikája tudatosan és tervszerűen felhasználja a társadalom érdekében. A munka szerinti elosztás törvénye szükségessé és lehetővé teszi, hogy megszervezzük a személyes fogyasztási cikkek munka szerinti elosztását, s ezáltal anyagilag érdekeltté tegyünk minden dolgozót, hogy képességei szerint és teljes erőfeszítéssel dolgozzék. Ezt a lehetőséget a párt és a kormány helyes gazdaságpolitikája változtatja át valósággá. Hogy a szocialista társadalom gazdaságpolitikája számol a munka szerinti elosztás gazdasági törvényével, az a szocializmus alapelveiben, a „mindenkitől képességei szerint, mindenkinek munkája szerint” elvben fejeződik ki. A szocialista társadalom gazdaságpolitikája ezt az elvet követi, s teret enged a munka szerinti elosztás gazdasági törvénye érvényesülésének, mert e törvény követelményeinek kielégítése a társadalmi termelés gyors fejlődésének, a munkatermelékenység fokozásának és a dolgozók kulturális-műszaki színvonala emelésének feltétele.

A szocialista társadalom a munka szerinti elosztás gazdasági törvényének követelményei szerint szervezi meg a bérezést, s ezáltal anyagilag érdekeltté tesz minden dolgozót, hogy dolgozzék, s méghozzá eredményesen dolgozzék, azaz fokozza a munka termelékenységét, megszilárdítsa a munkafegyelmet, észszerűen kihasználja a munkaidőt, felelősséget érezzen a rábízott munka kellő időben és minőségben való

elvégzéséért. A munka szerinti bérezés biztosítja a dolgozók egyéni és társadalmi érdekeinek legteljesebb összeegyeztetését. A társadalom folytonosan növekvő szükségleteinek maximális kielégítése megköveteli a termelés szakadatlan fejlesztését és tökéletesítését, ez pedig csak akkor biztosítható, ha az elosztás módja minden dolgozót anyagilag érdekeltté tesz munkája eredményében, s megteremti a feltételeket a dolgozók egyéni és társadalmi érdekeinek minél teljesebb összeegyeztetésére. A munkának a munka eredményeivel arányos díjazása kifejleszti a dolgozóknak a felelősségérzetet a rájuk bízott munka kellő időben és kiváló minőségben való elvégzéséért. A munka szerinti elosztás törvényének helyes alkalmazása következtében a dolgozók fogyasztása közvetlenül munkájuk eredményétől függ; ez ösztönzi őket, hogy a lehető legtermelékenyebben kihasználják munkaidejüket, megszüntessék a gépállást, a selejtet stb.

A bérezésnek a munka szerinti elosztás törvénye szerint történő megszervezése a dolgozók szakképzettsége emelésének, a szellemi és a fizikai munka közt még meglévő lényeges különbség fokozatos eltüntetésének fontos feltétele. A szocialista gazdasági rendszerben megvan a dolgozó tömegek kulturális és műszaki ismeretei állandó gyarapításának minden szükséges feltétele. De a szocializmusban nem elég megteremteni a dolgozók szakképzettsége emeléséhez szükséges feltételeket, hanem anyagilag is ösztönözni kell minden dolgozót a jobb szakképzettség megszerzésére. Ezt az anyagi ösztönzést teremti meg az az elosztási mód, amelyben a dolgozók fogyasztása munkájuk minőségétől függ.

A szocialista munkaverseny, amely óriási jelentőségű a munka termelékenységének növelése és a szakmai ismeretek bővítése szempontjából, szintén jórészt arra épül, hogy a dolgozók anyagilag érdekelték munkájuk eredményében. A legjobb munkások nagyobb munkabért kapnak, mint a többiek. Ugyancsak nagyon fontos, hogy a munkaverseny olyan formáit is ösztönözzük anyagilag, mint a harc a kitűnő minőségű termékekért, a szakmapárosításért, több gép kiszolgálásáért, a nyersanyag, a fűtőanyag, a villamosenergia megtakarításáért, a termelés észszerűsítéséért stb.

A szocializmusban terv biztosítja, hogy a munka a szükséges arányokban osztdjék el a társadalmi termelés egyes ágai közt. Itt már nem az értéktörvény szabályozza a munka megoszlását a népgazdasági ágak közt. A szocialista társadalom tervszerűen szervezi meg a munkaerő elosztását. Felhasználja a helyes bérezést, hogy anyagi ösztönzéssel alátámassza ennek a tervfejezetnek a teljesítését. A munka szerinti elosztás gazdasági törvényének megfelelő bérezés fontos feltétele annak, hogy az adott fejlődési szakaszban döntő jelentőségű termelési ágakba,

illetve a fejlesztendő távoli vagy ritkán lakott vidékekre vonzzuk a munkaerőt.

A marxizmus-leninizmus klasszikusai igen nagy figyelmet fordítottak arra, hogy a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában és a szocializmusban minden dolgozó anyagilag érdekelt legyen munkája eredményében. Lenin általánosította a szovjethatalomnak a munkaszervezés és a bérezés útján megtett első gyakorlati lépéseit, s azt tanította, hogy az egyén anyagi érdekeltiségére támaszkodva kell fölpítenni a népgazdaság minden ágát. Fölhívta figyelmünket, hogy a társadalmi tényezőknek és az egyéni anyagi érdekelttség tényezőinek lehető legteljesebb egybehangolása alapján építsük föl a szocializmust és a kommunizmust. Az új társadalom építésekor — mutatott rá — „ne közvetlenül a lelkesedésre építsünk, hanem a nagy forradalom szülte lelkesedés segítségével a személyes érdekre, a személyes érdekeltségre, a gazdasági megfontolásokra...” (L e n i n M ű v e i. 33. kötet. 40—41. oldal. Szikra. 1953.)

Lenin követelte, hogy a szovjet társadalom szervezze meg a munka mértékének és a díjazás mértékének legszigorúbb ellenőrzését.

A szocialista társadalom a különféle bérezési rendszerek és a munkaegység szerint történő elosztás megszervezésekor számol a munka szerinti elosztás törvényének érvényesülésével. Minél jobban megismeri a társadalom e gazdasági törvény követelményeit, s minél több tapasztalatot szerez e törvény felhasználásával kapcsolatban, annál inkább összhangba kerül az állami vállalatok bérezésének és a kolhozok munkaegység szerint történő elosztásának rendszere a szocialista gazdasági fejlődés objektív feltételeivel.

A szovjetállam az újratermelési elmélet tételeiből, a szocializmus gazdasági törvényeinek követelményeiből, a konkrét belső és külső feltételekből, valamint az elért termelési színvonalból kiindulva meghatározza az általános munkabéralapot, amely a munkások és az alkalmazottak egyéni fogyasztására kerül. A szocialista termelés és ennek folytán a nemzeti jövedelem állandó növekedésével együtt növekszik a munkabéralap is. A szovjetállam az ötéves és az éves tervekben megtervezi a munkabéralap teljes összegét, majd ágazatonként, sőt vállalatonként történő megoszlását, mégpedig a vállalatok szakemberszükségletétől függően. A munkabérszínvonal megállapításakor abból indul ki, hogy a munka termelékenységének gyorsabban kell emelkednie, mint a munkabérnek. Ez az önköltség csökkenésének egyik legfontosabb feltétele. Az önköltség csökkenése alapján pedig csökkennek a köz-

szükségleti cikkek árai, következésképp növekszenek a reálbérek. Ha nem tennénk eleget ennek az igen fontos bérezési feltételnek, csökkenne a felhalmozás, lassúbbodna a termelés fejlődési üteme, s végső soron meghiúsulna a további reálbérnövekedés.

A szovjetállam a különféle népgazdasági ágakra, vállalatokra és szakmákra érvényes bérszínvonal tervezésekor számol a szakképzettségben és a munkafeltételekben meglévő különbségekkel: az államilag meghatározott tarifarendszer nagyobb munkabért biztosít a szakmailag képzettebb munkásoknak, a nehezebb munkakörülmények közt, például bányában, meleg munkahelyen, távoli vidékeken dolgozóknak, valamint a népgazdaság fejlesztése szempontjából fontos ágak és vállalatok dolgozóinak.

A mérnökök és a technikusok, valamint az adminisztratív dolgozók bérezése nem a tarifarendszer, hanem a státuszfizetési rendszer alapján történik. Ez is mérlegeli a szakképzettséget, a munkafeltételeket, az ágazat, a vállalat, a terület jelentőségét.

A munkaegység-alapot a beralaptól eltérően nem az állam, hanem az illető mezőgazdasági artyel tervezi meg. Az artyel a teljes termékből elsősorban teljesíti az állammal szemben vállalt beadási és vetőmagkölcson-visszafizetési kötelezettségét, természetben kiegyenlíti a gépállomási munkák díját, s eleget tesz a termelési szerződésben megszabott kötelezettségeinek, majd pótolja a termelésben elhasznált termelőeszközöket, s félreteszi a felhalmozásra, illetve a szükséges tartalékalapok képzésére fordítandó termékrészt. A teljes termék meghatározott része a munkaképtelen tagok segélyalapját gyarapítja. Az artyel bizonyos részt félretesz, hogy az államnak eladja, illetve a kolhozpiacon értékesítse. A teljes termék megmaradt részét pedig elosztja a kolhoztagok közt az általuk teljesített munkaegységek arányában. Az artyel a termékértékesítésből származó pénzbevétel egyrészét adófizetésre, az oszthatatlan alap feltöltésére, valamint a folyó üzemi, adminisztratív-gazdasági és kulturális szükségletek fedezésére fordítja. A pénzjövedelem megmaradt részét a munkaegységek szerint elosztja a kolhoztagok közt.

A kollektív gazdaságokban — az állami vállalatoktól eltérően — a munka minőségének számbavétele valamennyi munkának munkaegységekben kifejezett értékelése útján történik. A munkaegységben való értékelés a munka nehézségének és bonyolultságának, a munka elvégzéséhez szükséges szakképzettségnek és munkatapasztalatnak a mérlegelése alapján történik. Az értékelés azzal is számol, hogy mekkora jelentőségű a munka a kolhoz egész közös gazdasága szempontjából. A kolhozban végzett különféle munkák munkaegységekben történő

helyes értékelése, amely számol a munkák nehézségével és bonyolultságával, a kolhoztagok szakképzettségével és tapasztalataival, ugyanolyan fontos a kolhozmunka díjazása szempontjából, mint a helyes tarifarendszer a bérezés szempontjából.

A szocializmusban a konkrét munkaszervezési és nyilvántartási feltételektől függően két fő bérforma van: a darabbér és az időbér. Mindkét formában különböző bérrendszerek érvényesek.

Társadalmunkban a legelterjedtebb bérforma a darabbér, amely közvetlenül termékegységekben méri a munkás munkaeredményét. Minden termékegységért vagy elvégzett műveletért meghatározott díj, darabbér jár, amely a bértétel és a teljesítménynorma hányadosa. Ezáltal a munkabér a végzett munka mennyiségéhez kapcsolódik, tőle függ. A darabbér egy-egy időszakban változatlan, tehát a munkabér a teljesítmény növekedésével arányosan növekszik. Leginkább a darabbérezés felel meg a munka szerinti elosztás törvénye követelményeinek, mert a munkás keresetét közvetlenül munkája mennyiségétől és minőségétől teszi függővé. A kommunista párt és a szovjetállam mindent elkövet, hogy a lehető legjobban kiszélesítse a darabbérezési rendszer alkalmazási körét. 1949-ben már a munkások 75 százaléka dolgozott darabbérben.*

A darabbér lehet egyéni darabbér és brigád- vagy csoportos darabbér. Leginkább az egyéni darabbér felel meg a munka szerinti elosztás gazdasági törvénye követelményeinek, mert ez közvetlenül összefügg a munkás teljesítményével, azaz munkája mennyiségével és minőségével. Ez a bérezési rendszer, helyes normamegállapítás és helyes munkaszervezés esetén, teljesen kizárja az elosztásban az egyenlősít. Ha a munkások teljesítménye külön-külön nem mérhető, akkor brigáddarabbérezést kell alkalmazni. Ilyenkor az egész brigád teljesítménye alapján mérjük a munkaeredményt. A brigádban a szakképzettség és a ledolgozott idő szerint differenciáljuk a munkabért. A jól megszervezett brigáddarabbérezés szintén ösztönöz a munkatermelékenység és a szakképzettség emelésére, anyagilag érdekelte teszi a munkásokat, hogy a gépesítés és a munkanap teljes kihasználása alapján fokozzák a munka termelékenységét, s ezúton, még szakmapárosítás útján is csökkentsék a brigádlétszámot. De a brigáddarabbérezési rendszer kevésbbé tökéletes, mint az egyéni darabbérezési rendszer, mert nem

* A szakszervezetek X. kongresszusán ismertetett adatok szerint 1949-ben a következőképp alakult a darabbéres munkások arányszáma: a szerszámgépgyártási minisztérium vállalataiban 71, a pamutipari vállalatokban 83, a gyapjúipari vállalatokban 84, a fakitermelésben 92 százalék stb.

számol közvetlenül a munkás teljesítményével, s ezért magában hordja az egyenlősítés bizonyos elemeit.

A darabbér a termékegységért járó bérösszeg megállapításától függetlenül lehet egyenes vagy progresszív darabbér. Progresszív darabbérezéskor a normán felül termelt termékegységek darabbére progresszíven emelkedik. Progresszív darabbérezés esetén a munkás keresete a progresszív pótlékolás keretében nem a teljesítménnyel egyenes arányban növekszik, mint az egyenes darabbérezéskor, hanem a teljesítménynél gyorsabban, azaz progresszíven. Ezért anyagilag leginkább a progresszív darabbérezés ösztönzi a munkást, hogy fokozza a munka termelékenységét, teljesítse és túlteljesítse a normákat, vagyis továbbfejlessze a szocialista munkaversenyt. A progresszív darabbérezést okvetlenül úgy kell megszervezni, hogy a társadalom számára gazdaságilag célszerű legyen, tehát a munkabérhányad gyors emelkedése ne növelje az önköltséget. A progresszív darabbérezés akkor csökkenti az önköltséget, ha a progresszív pótlékokat összehangoljuk az állandó költségekben elérhető megtakarítással. Az állandó költségek hányadának a munkatermelékenység emelkedésével arányosan kell csökkennie az önköltségben. Minél nagyobb az állandó költségmegtakarítás, annál magasabb lehet a progresszív bérpótlékok koefficiense, s annál több munkást vonhatunk be a progresszív darabbérezési rendszerbe.

Az időbér (a napi-, a heti-, a havibér) még mindig megvan, de alkalmazási köre fokozatosan szűkül. Ott alkalmazzuk ezt a bérformát, ahol a munkaszervezés és a termelési műveletek sajátos körülményei miatt sem a dolgozók, sem a munkacsoportok teljesítménye nem mérhető közvetlenül, ahol nem állapíthatunk meg teljesítménynormát. Az időbér csak a munkaidővel és a munka bizonyos minőségével számol. Az időbért csak a tarifarendszer differenciálja. Ezért az időbér bizonyos egyenlősítő elemeket tartalmaz, s anyagilag kevésbé ösztönzi a munkásokat a munka termelékenységének fokozására és a munkaidő lehető legtermelékenyebb kihasználására, mint a darabbér.

Az időbér sokkal inkább teljesíti a munka szerinti elosztás törvényének követelményeit, ha egybekapcsoljuk a premizálási rendszerrel. A munkások és az alkalmazottak prémiumos időbérezése, a mérnökök és a technikusok, valamint az adminisztratív személyzet premizálása nagyon megnöveli a dolgozók anyagi érdekelttségét a munkatermelékenység fokozásában, a munka minőségének javításában, s fokozza munkájuk iránt érzett felelősségüket. Az egyenlősdi elkerülése végett a prémium mértékét aszerint kell megállapítani, hogy mekkora része van a premizált dolgozónak a prémium alapjául szolgáló mutatók teljesítésében. Ezt a prémiumskálák segítségével oldjuk meg.

A kolhoztermelésben rendszerint egyenes darabbérezést alkalmazunk. Csak a dolgozók elenyésző hányada, a kolhozelnök, a könyvelő stb. kap időbért. A mezőgazdasági artyelben nagyjelentőségű a betakarítási, az állatproduktivitási, a növendékállattenyésztési stb. tervek teljesítéséért és túlteljesítéséért számított pótlólagos munkaegységek természetbeli és pénzbeli díjazása. Ez fokozza az egyenes darabbérezési rendszernek a munkatermelékenység fokozására és a munkaminőség javítására ösztönző hatását.

A munka szerinti elosztás törvénye követelményeivel megegyező helyes bérezésnek, elsősorban a darabbérezésnek és a munkaegység szerint történő elosztásnak fontos feltétele a jó munkanormamegállapítás. Mindenfajta munkára megállapítunk teljesítménynormát. A teljesítménynorma megszabja azt a műveletmennyiséget, amelyet bizonyos idő (óra, műszak) alatt minden munkásnak el kell végeznie a munkatárgyon. A teljesítménynormák és a bértétel alapján kiszámítjuk a termékegységért vagy a meghatározott gyártási művelet elvégzéséért járó darabbéreket.

A párt és a kormány feladatul jelölte meg, hogy tudományosan megalapozott, a munka műszaki felszereltségét gondosan mérlegelő, haladó normákat állapítsunk meg. Csak ezek a normák segítik elő, hogy a munkások nagy tömegei a legjobbak színvonalára emelkedjenek. A tapasztalati-statisztikai teljesítménynormák, amelyeket a közepes, már valamennyi munkás által elért teljesítmény alapján állapítanak meg, nem ösztönöznek a munkatermelékenység fokozására, a rejtett tartalékok kiaknázására. A feszített normák is negatív eredménnyel járnak, mert teljesítésük a munkások nagy többsége számára elérhetetlen, s emiatt dezorganizálják a bérezést.

A teljesítménynormák bizonyos időközönként elavulnak, többé nincsenek összhangban a munka folyton növekvő műszaki felszereltségével és termelékenységgel, s fékezik a munkatermelékenység további emelkedését. Ezért időközönként felül kell vizsgálni a normákat. A teljesítménynormák felülvizsgálatát megelőző előkészítő munkának biztosítania kell, hogy valamennyi munkás teljesítse az új normákat.

A kolhoztermelésben a normamegállapítás munkaegységekben történik. A normarendszer és a munkaegységekben történő darabbérezési rendszer segítségével tervezzük a kolhozok különféle művelési ágakkal kapcsolatos munkaráfordításait. A kolhozok típus teljesítménynormák alapján állapítják meg a teljesítménynormákat, amelyeket a kolhozközügyülés hagy jóvá. A kolhozok teljesítménynormáinak a legjobb

kolhoztagok teljesítményéhez kell igazodniuk. Az iparhoz hasonlóan időközönként itt is meg kell változtatni a normákat, a munkatermelékenység növekedésének megfelelően. A gépállomások feladata, hogy hatékonyan segítsék a kolhozokat tudományosan megalapozott normák megállapításában.

III.

A szocializmusban ható gazdasági törvények teljesebb ismerete, a felhasználásuk során szerzett gyakorlati tapasztalatok összegyűjtése és általánosítása lehetővé teszi, hogy tovább tökéletesítsük a bérrendszert és a kolhozokban a munkaegység szerint történő elosztás rendszerét. A kommunista párt vezette szocialista társadalom szakadatlanul tökéletesítette és tökéletesíti a bérrendszert és a munkaegység szerinti elosztás rendszerét.

Ennek ellenére a bérezésnek és a munkaegység szerinti díjazásnak még sok fogyatéka van. Meg kell ezeket szüntetni, hogy a munka szerinti elosztás törvénye még teljesebben érvényesülhessen a szocialista társadalom javára.

Nagy hibák vannak a tarifarendszerben. A bértételek jónéhány iparágban elavultak, s nem biztosítják, hogy a munkások a tudományosan megalapozott normák teljesítése esetén szakképzettségüknek megfelelő bérszínvonalat érjenek el. A valóságos munkabér a legutóbbi 10—12 év alatt sok vállalatban kétszeresre vagy még többszörösre növekedett, a bértételek emelkedése ellenben lényegtelen volt. Emiatt szakadék támadt egyrészt a valóságos és a tervezett munkabér, másrészt a bértételek közt. Néhány gépipari és egyéb vállalatban a bértételek a valóságos munkabér 50 százalékát sem érik el. Ez okozta, hogy az iparban még mindig igen sok a csökkentett, az úgynevezett tapasztalati-statisztikai norma, amely nem felel meg a technika és az üzemszervezés jelenlegi állapotának, s nem tükrözi a legjobb munkások tapasztalatait. Ráadásul a vállalatvezetőségek is gyakran hajlamosak, hogy mesterségesen emeljék az elvégzendő munkák kategóriáját. Például a gépkocsijavító ipar sohasem sorolja a javítási munkákat az első és a második kategóriába, hanem mindig csak a harmadik vagy a negyedik kategóriába.

A munkanormamegállapítás is sok tekintetben fogyatékos. Akadnak vállalatok, amelyek voltaképp azonos munkákra eltérő normát állapítanak meg; ez dezorganizálja a bérezést. Például a vityebszki szerszámgépgyárban az 5086-típusú szerszámgép egyik alkatrészének (kúpogaskerekének) megmunkálásáért 2 rubel darabbér jár, a 2A 592-

típusú szerszámgép teljesen azonos alkatrészének megmunkálásaért pedig — az eltérő teljesítménynorma miatt — 1.50 rubel darabbér.

A munkanormamegállapítás korántsem fejeződik be a tudományosan megalapozott normák kidolgozásával. Ha azt akarjuk, hogy a bérrendszer ne torzuljon el, s hogy minden munkás teljesítse a normákat, akkor napról napra harcolnunk kell olyan feltételek megteremtéséért, hogy valamennyi munkás teljesíthesse, sőt túlteljesíthesse a normákat. Ebből a szempontból a helyes munkaszervezés igen nagyjelentőségű. Például a „Kuzbasszugoly“ kombinát Kirov-bányájának első bányamezőjében a komplex munkaszervezés 1953 végén történt bevezetése után a munkatermelékenység 16 százalékkal nőtt a tervhez képest, a bányamezőben foglalkoztatott munkások száma 15 fővel csökkent, a komplexbrigádok tagjainak munkabére pedig havi 1500—1800 rubelről 3500—5000 rubelre emelkedett.

Még mindig nagy az időbéres munkások arányszáma. Egyes gazdasági vezetők nem nagyon törekszenek olyan munkaszervezés és termelési technológia meghonosítására, amely lehetővé tenné a szélesebbkörű darabbérezést. Ez elsősorban a segédmunkákra vonatkozik. A segédmunkásoknak sokkal kisebb része kap darabbért, mint a fő termelési műveleteken dolgozó munkások. Még most is időszerű a negyedik (a háborúutáni első) ötéves tervnek az a feladata, hogy tovább kell szélesítenünk a progresszív darabbérezést.

Meg kell szüntetnünk a premizálási rendszernek a bérezési gyakorlattal kapcsolatos fogyatékságait is. Jónéhány iparágban, például a szénbányászatban a műszaki dolgozók premizálási rendszere nem kapcsolódik elég szorosan a termelékenységégi tervteljesítés mutatóihoz. Emiatt némelyik vállalati vezető nem a munkatermelékenység fokozásának és a teljesítménynormák teljesítésének biztosításával, hanem létszámnöveléssel igyekszik teljesíteni a szénkitermelési tervet. Ez a munkaerő helytelen kihasználására, a beralap túllépésére, az önköltség emelkedésére és a munkások bérének csökkenésére vezet.

A vasúti fűtőházak vezetőinek és műszaki dolgozóinak premizálási rendszere, amely nem mérlegeli a mozdonyok munkájának hasznosságát (prémium csak a mozdonyok által megtett út tervének túlteljesítéséért jár), ellenkezik a vasúti szállításban kibontakozott szocialista munkaverseny új formájával: a nagyvelegysúlyú vonatok vezetéséért indított mozgalommal. A prémium anyagilag ösztönzi a vezetőket, hogy törődjenek a mozdonyok futási idejével, a vonatforgalom gyorsításával, de nem teszi őket anyagilag érdekeltté, hogy minél nagyobb rakománysúlyú vonatokat indítsanak. (Lásd: Kommunizist. 1954. 2. sz. 50. old.)

Jelenleg az ipari dolgozók és vezetők premizálásának egyik feltétele az önköltségsökkentési terv teljesítése. De a premizálási rendszer nem jutalmazza, s ezért nem is ösztönzi a vállalat jövedelmezősége, a tartalékok föltárása és kiaknázása szempontjából oly fontos tervenfelüli önköltségsökkentést. A könnyűipari műszaki dolgozók nem kapnak prémiumot a termékek minőségének javításáért (a szövetek mintázásának, a cipők és a készruháak fazonjának tökéletesítéséért stb.).

Most központi feladatunk a munkatermelékenység fokozása. Ezért igen fontos, hogy megszervezzük az ütemes termelést. Sok vállalatunk még mindig nem dolgozik ütemesen: a havi tervfeladatok zömét a hónap utolsó harmadában teljesíti. Például a K a g a n o v i c s első állami csapágygyár az utolsó dekádban teljesíti havi tervfeladatának 48 százalékát. A vezetők és a műszaki dolgozók premizálási rendszere mégsem kapcsolódik közvetlenül a vállalati munka ütemességéhez.

Sok vállalatban még most sem gyorsabb a munkatermelékenység emelkedése, mint a munkabéréké. Például a moszkvai belsőcsiszológépgyár munkásainak 1953. évi átlagos munkabére a tervezett bér 97,6 százaléka, a munkások átlagos teljesítménye pedig a tervezett teljesítmény 89,7 százaléka volt.

Elsőrendű feladat, hogy a kolhozszektorban is megszüntessük az elosztás hibáit. A Szovjetunió Kommunista Pártja központi bizottságának szeptemberi ülésén A Szovjetunió mezőgazdaságának továbbfejlesztésére irányuló intézkedésekről elfogadott határozat kimondja, hogy a mezőgazdaság megsértette a szocialista gazdálkodás egyik alapelvét: a vállalatoknak és a dolgozóknak a munka eredményeihez, a termelés fejlesztéséhez fűződő anyagi érdekelttségét. Az elmaradó kolhozokról az élenjárókra hárítottuk át a beadási kötelezettségeket. Ez sajtáságos „egyenlősdít” eredményezett a kolhozok és a kolhoztagok jövedelmében, s csökkentette érdekelttségüket a közös gazdaságbeli munka termelékenységének növelésében. Ugyanígy hatott az is, hogy alacsony volt a legfontosabb mezőgazdasági termékek felvásárlási és beszállítási ára.

Sok kolhoz még most sem alkalmazza a természetbeli és a pénzbeli kiegészítő díjazást, s nem számol el pótlólagos munkaegységeket a terméshozam és az állati hozamok növeléséért. Ha helytelenül alapítjuk meg a terméshozamra, valamint a terméshozam emelésére vonatkozó tervfeladatokat, a pótlólagos munkaegységek elszámolásának rendszere értelmetlenné válik. Sok kolhozban elavultak a teljesítménynormák, rossz a munkanyilvántartás, gyöngye a munkafegyelem.

A kolhoztermelésben az állami vállalatoktól eltérően az egyéni fogyasztási alap elosztása voltaképp csak a gazdasági év végén történik

meg, s ez sok kényelmetlenséget okoz a kolhoztagoknak. Szükségesnek látszik, hogy időközönként természetbeli és pénzbeli előlegeket adjunk a kolhoztagoknak. A kolhozok már régóta adnak előlegeket, s ezt a mezőgazdasági artyel alapszabályzata is engedélyezi, csak hogy a legtöbb kolhozban nem megfelelő a jelenleg érvényes előlegezési rendszer és az előlegfolyósításra meghatározott időpont: ezek a kolhozok évente egyszer-kétszer adnak előleget, rendszerint ősszel, tehát közvetlenül a végleges jövedelemelosztás előtt.

Újabban sok követendő példáját látjuk a havonkénti előlegezés megszervezésének. Például a rosztovi terület szalszki kerületének Sztálin-kolhoza már negyedik éve alkalmazza a havonkénti előlegezést. A kolhoz az előző évi termésből képzett és a folyó évi termésből évente felújított tartalékból adja ki az előlegeket. Ez az alap a közös gazdaság fejlődésével együtt növekszik, s lehetővé teszi, hogy a természetben és a pénzben folyósított előlegek is növekedjenek. Az előlegezési rendszer alkalmazásának első évében a havi gabonaelőleg munkaegységenként 0,5 kg, a napi tejelőleg munkaegységenként 0,5 liter volt; 1953 végén a gabonaelőleg havi 2 kg-ra, a tejelőleg napi 0,8 literre emelkedett. Ezenkívül a kolhoz havi pénzelőlegek formájában az év folyamán kifizeti a munkaegységekre járó évi pénzjövedelem 25—50 százalékát. Ősszel azután elvégzi a végső elszámolást. A munkaegység szerint történő elosztásnak ez a rendszere nagyon hozzájárult a munkafegyelem megszilárdulásához és a munkatermelékenység emelkedéséhez.

A párt és a kormány, a legjobb tapasztalatokat általánosítva, azt ajánlja a kolhozoknak, hogy például a burgonya- és a zöldségtermelésben, ha ez célszerűnek mutatkozik, közgyűlési határozat alapján fizessék ki előlegként a kolhoztagoknak a burgonya és a zöldségfélék értékesítéséből befolyó pénzjövedelem 25 százalékát. Ezt az előleget havonta, az addig teljesített munkaegységek után folyósítsák.

A kommunista párt arra összpontosítja a szovjet dolgozók erőfeszítéseit, hogy a legközelebbi években rohamosan emelkedjék a nép jóléte, tovább nőjön a munkások és az alkalmazottak reálbére, valamint a kolhozparasztság jövedelme.

A közszükségleti cikkek termelésének gyors fejlesztésére irányuló nagyszabású program megvalósítása megköveteli, hogy állandóan tökéletesítsük a munkások és az alkalmazottak bérezését, a kolhoztagok munkájának díjazását, kijavítsuk az itt tapasztalható hibákat, s biztosítsuk, hogy a munka díjazása a lehető legjobban megfeleljen a munka szerinti elosztás gazdasági törvényének.

KERÉNYI A. ÖDÖN

Villamosenergia-gazdálkodásunk és a népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődése

Cikkünkben a népgazdaság energiagazdálkodásának s benne elsősorban a villamosenergia-gazdálkodásnak néhány legidősebb kérdésével kívánunk foglalkozni. A villamosenergia-gazdálkodásban elkövetett hibák meggyőzően bizonyítják, hogy a szocialista népgazdaság tervszerű fejlődése törvényének megsértése súlyos következményekkel jár; ezt mutatták az 1953—1954 telén bekövetkezett villamosenergia-szolgáltatási korlátozások is.

A népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvénye megköveteli, hogy az egyes népgazdasági ágak tervszerűen, a helyes arányok megtartásával fejlődjenek, mert különben szükségképpen aránytalanság alakul ki a népgazdaságban. Példa erre, hogy erőműveink villamosteljesítőképességének nem kielégítő bővítése miatt korlátoznunk kellett iparunk kapacitáskihasználását.

A villamosenergia-termelés közgazdasági szempontból érdekes kettősséggel bír; s ez a kettősség gyakran jólképzett közgazdáinkat is megtéveszti. Ezért szükségesnek tartjuk a villamosenergia-termelés két fő jellemzőjének rövid közgazdasági értelmezését.

Ez a két fő jellemző:

a) a villamosenergia-termelő gépek teljesítőképessége, amelynek egysége a kilowatt (kW), vagy az 1000 kW = Megawatt (MW);

b) a termelt villamosenergia-mennyiség, amelyet kilowattórában (kWó) mérünk.

A népgazdaság arányos fejlődésének törvénye megköveteli, hogy mindkét jellemző tökéletes összhangban legyen a fogyasztók igényeivel. Az erőművek együttes teljesítőképességének mint termelőeszköznek meghatározott arányban kell állnia a fogyasztók (a lakosság és a közületek), illetve a villamosenergiát felhasználó termelőüzemek kW-ban mért pillanatnyi teljesítményigényével. A fejlesztett villamosenergia (kWó) mennyisége ellenben a fogyasztói terhelés alakulásának időbeli összegezéséből adódik, s a következőképpen állapítható meg:

$$\Sigma kw \times \text{óra} = kWó.$$

A villamosenergia mint fogyasztási cikk, nem tárolható. Az erőműveknek tehát mindig annyi villamosenergiát kell termelniük, amennyit a fogyasztók valóban igényelnek. A kW-igény, illetve a terhelés nagysága pedig az egyes

fogyasztók közti arányból következik.

A villamosenergia-ipar tervszerű fejlesztésekor elsősorban a villamosenergia-fogyasztók terhelési igényének megfelelő erőművi teljesítőképességnövekedést kell biztosítanunk. E helyes arány biztosítása esetén az egyes fogyasztók jellegzetes terhelésalakulásából automatikusan adódik a kWó-terhelés. Nem beszélhetünk tehát arról, hogy például a villamosenergia- (kWó) termelés a népgazdaság egyes iparágainak termeléséhez képest aránytalanul fejlődött, hiszen a népgazdaság csak annyi villamosenergiát fogyaszthat el, amennyi a valóságos árutermeléshez szükséges volt. A tervszerű, arányos fejlődés objektív törvényének követelménye, hogy ez az arányosság minden körülmények közt megvalósuljon. Amikor tehát megállapítjuk, hogy például a nehézipar termelése 1953 végéig az 1949. évihez képest háromszorosra, a kohászaté 229 százalékkal, a gépgyártásé 275,2 százalékkal, az építőanyagiparé 181,7 százalékkal, a villamosenergia-termelés ellenben 97 százalékkal növekedett, nem beszélhetünk aránytalanságról, hiszen a kWó-fogyasztás egyszerű fizikai törvényszerűségek szerint függ az árutermelésről, illetve az egyéb fogyasztói igényektől.

Az egyes iparágak villamosenergia-igénye meglehetősen különböző. Ha a felhasznált villamosenergia értékét az ipágban termelt áru fajlagos termelési értékéhez, illetve önköltségéhez viszonyítjuk, akkor a következő sorrendet állapíthatjuk meg: a legenergiaigényesebb az elektroko-

hászat (az alumínium-, a ferroszilícium-, az elektroacél- stb. kohászat), középsőigényű a gépgyártás, a legkisebb energiát pedig a könnyű- és az élelmiszeripar igényli. Az említett iparágak termelésének meghatározott aránya esetén az egyes termékek villamosenergia-felhasználási normái, illetve a fogyasztói terhelés jellemzői alapján egyszerű számítással fölmérhetjük a villamosenergia-termelést, illetve -fogyasztást.

Az a sajátosság, hogy a villamosenergiaipar termékén (a kWó-ban mért villamosenergián) kívül a fejlesztési készség (a teljesítőképesség) is közvetlen kapcsolatban van a fogyasztókkal, a fogyasztókhoz való viszony tekintetében minden egyéb iparágtól megkülönbözteti a villamosenergia-termelést. Például a cukorgyárak zöme az őszi kampány idején dolgozza fel a cukorrépatermést, s ekkor gondoskodik a népgazdaság és a külkereskedelem egész évi igényeinek kielégítéséről. Bár a cukorgyárak kapacitását a cukorrépatermeléstől függően kell megállapítani, a fogyasztók szempontjából gyakorlatilag teljesen mindegy, hogy a cukor két hónap vagy egy év alatt készül-e el. Egy másik példa: valamely tömegcikkgyártó gépgyár egy hónap alatt megtermelheti a népgazdaság egész évi szükségletét egy bizonyos árucikkben, s azután áttérhet más árucikk gyártására, természetesen profila keretei közt. Ha a szénbányászatot tekintjük: egyenletes, de arányosan emelkedő havi termelése esetén a tüzelőanyag tárolható a téli időszakra, amikor is majd a fogyasztói igény

nyek ugrásszerűen megnövekednek.

De a villamosenergiaiparban a fogyasztó, az ipar egyéb ágaitól eltérően, nemcsak a termékkel van közvetlen kapcsolatban; itt ugyanis mind a terméknek (kW-nak), mind a termelőeszköznek (kW-nak) szigorúan megszabott mennyisége szükséges a fogyasztói igények közvetlen kielégítéséhez. A villamosenergia-termelésnek ezt a kettősségét okvetlenül mérlegelnünk kell, ha nem akarjuk megsérteni a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének követelményeit.

Az elmondottak ismeretében megállapíthatjuk, hogy nem a villamosenergia-termelés „hányadának csökkenése” okozta az 1953—1954 télén bekövetkezett ellátási zavarokat, hanem a villamosenergia-fejlesztési készség, azaz a teljesítőképesség helytelen fejlesztési aránya, amely nem volt összhangban a népgazdaság villamosenergia fogyasztóinak sajátosságaik szerint meghatározott időpontban és nagyságban jelentkező teljesítményigényével.

A villamosenergiaiparban tehát ott mutatkozott meg a népgazdasági aránytalanság, hogy a fogyasztók meghatározott mennyiségi és időbeli arányából adódó terheléssel különösen tavaly télen nem állíthattunk szembe megfelelő erőművi teljesítőképességet. Ennek három oka volt:

1. az igényekhez képest elmaradtunk egy kb. a Mátravidéki Erőműhöz hasonló nagyságú erőmű építésével;

2. a nagykarbantartások elhúzódtása és a gépmeghibásodások okozta kényszerkiesések miatt a

meglévő erőművek teljesítőképessége sem volt akkora a téli időszakban, amekkorára a népgazdaság joggal számíthatott volna;

3. a meglévő erőműveket sem használhattuk ki teljesen, mivel a jóminőségű szén igénylő úgynevezett csúcserőművek üzemeltetéséhez nem volt elegendő szénünk.

Az 1. és a 3. pontban foglalt hiányosság népgazdasági aránytalanság következménye volt, vagyis a villamoserőművek és a szénbányászat fejlesztésének vonalán a tervszerű, arányos fejlődés törvényének megsértéséről tanúszkodott, s egyszersmind a rendszeres teljesítőképességihiány okozója volt. A 2. pontban említett ok ezzel szemben olyan időszakos többlethiányt eredményezett, amely a villamosenergiaipar és a kooperáló ipari erőművek hibájára vezethető vissza.

Utólag ellenőrzött adatok szerint a korlátozások okozta villamosenergia-termelés kiesés az együttműködő erőművek tavalyi 4,596 millió kWó termelésének kb. csak 1 százalékára tehető, mert az üzemek a győnge ellenőrzés miatt csak mintegy 50 százalékban hajtották végre az áramkorlátozási intézkedéseket. A villamosenergia-korlátozás külön érdekessége, hogy minél kevésbbé energiaigényes termék gyártását teszi lehetővé, aránylag annál nagyobb népgazdasági kárt okoz, ugyanis a tulajdonképpeni termelési érték kiesés az ártermeléshez felhasznált villamosenergiamennyiség költséghányadának reciprok értéke, azaz 15—20-szorosa. A lakosság kényszerű fogyasztási korlátozása pedig az életszínvonalat

befolyásoló fontos politikai kérdés is.

A villamosenergia-termelő ipar tehát közgazdasági szempontból különleges helyet foglal el, mivel a fogyasztók aránya megszabja mind a termelőeszköz — a teljesítőképesség — mind a termék — a villamosenergia — arányosságát. Az arányosság meg nem tartása esetén az objektív törvény elemi erővel érvényesül. A törvény spontán érvényesülésével bekövetkezett jelenségek elhárítására alkalmazzuk az idén február 15-e óta a tervszerű villamosenergia-gazdálkodás új módszerét. A tervszerű villamosenergia-gazdálkodás bevezetése előtt részletesen elemeznünk kellett a népgazdaság villamosenergia-termelő erőit, valamint a fogyasztói terhelést és az energiaigényeket. Az elemzés legfontosabb elemeinek ismertetése előtt azonban adjunk rövid tájékoztatást villamosenergia-rendszerünk szerkezetéről.

Magyarországon a villamosenergia-termelés jelenleg három szektorban folyik:

1. a villamosenergia iparág közvetlen irányítása alá tartozó, közös 120 kW-os országos távvezetékrendszerre dolgozó erőművekben; idetartozik az erőművek mai teljesítőképességének kb. 80 százaléka;

2. az ipari tárcák nagy- és közepeserőműveiben, továbbá az olyan kiserőművekben, amelyek közvetlenül, vagy közvetve ugyancsak csatlakoznak az említett közös távvezetékrendszerhez.

E két csoport erőművei közösen alkotják az országos együttműködő energiarendszert, a „koope-

ráció“-t. Az országos távvezeték-hálózatról ágaznak le a fogyasztókat ellátó országos alállomások, középfeszültségű és elosztó távvezetékek. A két csoport együttesen erőműveink teljesítőképességének 95 százalékát jelenti;

3. az ipari tárcáknak az országos hálózattól függetlenül dolgozó kiserőműveiben, amelyek önállóan elégítik ki a helyi, gyári igényeket, s erőművük üzemszünete esetén az országos hálózathoz vételezhetnek villamosenergiát.

Az országos együttműködő rendszert a Villamosenergiaipari Igazgatóság irányítja. Vizsgálódásaink elsősorban erre a területre vonatkoznak.

Az energiarendszerben együttműködő erőművek beépített együttes teljesítőképességének ki kell elégítenie a rendszerből táplált fogyasztók teljesítményigényeit. A rendszerben a MW igények napi változását az 1/a. ábra tartalmazza; itt feltüntettük a legfontosabb fogyasztói csoportok jellemző spontán terhelés-alakulását is, szabályozatlan és teljesen kielégíthető energiavételezési igények esetén. Látható, hogy a terhelés éjjel csekély, délelőtt az ipari üzemek munkakezdése folytán erősen megnő, majd este a világítási fogyasztók bekapcsolásakor „csúcs-terhelés” jelentkezik. Az erőművek együttes beépített teljesítőképességének általában 10 százaléka tervszerű javítási munkákra van lefoglalva, a fennmaradó teljesítőképességnek 10 százalékkal meg kell haladnia a csúcs-terhelést. Ha nincs meg ez a tartalék, illetve a meglévő teljesítőképesség a fogyasztói igény alá süllyed, akkor a hiány nagyságától függően a fo-

gyasztás korlátozására van szükség. (Lásd 1/a. ábra, I., II. met-széke.) Ha az év minden egyes napjának csúcsterhelési értékeit diagrammba állítjuk be, megkapjuk az 1/b. ábrán látható burkológörbét, amely az év folyamán a feltüntetett módon változik, a világítási igény nyári csökkenésének, továbbá az egyéb fogyasztók évi fejlődéséből adódó villamosenergia- és teljesítményszükséglet-növekedés arányában. Ezt a növekedést az energiaszolgáltató erőművek teljesítőképességének arányos növelésével, új erőművek létesítése révén kell fedezni. A növelésnek arányban kell lennie a népgazdaság különböző villamosenergia-fogyasztóinak a napi görbére is ható együttes terhelésváltozásával. Az éves görbébe berajzoltuk az erőművek beépített teljesítőképességéből a tervszerű karbantartással kapcsolatban adódó kiesést is; a karbantartás zömét egyébként a nyári időszakban kell elvégezni, mert így kihasználhatjuk a világítási igények nyári csökkenése miatt bekövetkező kisebb csúcsterhelési időszakot.

Az együttműködő energiarendszer és gyakorlatilag az ország napi villamossterhelési görbéje a következő legfőbb jellemző fogyasztói csoportokból tevődik össze: (1/a ábra.)

1. a nagyipari fogyasztók (általában az 50 kW felett „terhelő” üzemek),

2. a lakosság, a mezőgazdaság, a kisipar fogyasztása, a közvilágítás stb. (általában 50 kW alatti fogyasztók),

3. az erőművek önfogyasztása és a hálózati veszteség.

Az 1—2. csoport a népgazdaság egyes szektorainak adott arányai szerint, meghatározott elosztásban veszi igénybe az erőművek teljesítőképességét. A nagyipar egy része (pl. az elektrokohászat, a nehézipar stb.) szinte állandó terheléssel, a gép- és a könnyűipar pedig a műszakok számának megfelelően, de általában nagyobb délelőtti terheléssel fogyaszt villamosenergiát.

A lakosság, a mezőgazdaság, a kisipar, a közvilágítás stb. igényei zömmel az esti időszakban jelentkeznek, s ez az oka az erőművek ugrásszerű csúcsidei terhelésnövekedésének.

Az erőművek önfogyasztása és a hálózati veszteség az adott fogyasztói igények szolgáltatásához szükséges az a többletenergia-mennyiség, amelyet az erőműveknek teljesíteniük kell a szükséges fogyasztói teljesítménynek a távvezetékekre való kiadása, illetve a fogyasztókhoz való eljuttatása végett. Gyakorlatilag tehát ez a műszaki adottságok megszabta többlet teljesítmény az első két fogyasztói csoport összesített mennyiségétől függ. A terhelési görbe napi, havi, évi alakulását tulajdonképpen a két főcsoport aránya és benne az egyes fogyasztók egymásközi aránya, évi változását pedig a fogyasztók fejlesztési viszonyai határozzák meg. Döntő jelentőségű és a szocializmus gazdasági alaptörvényéből adódó szükségesség, hogy az erőművek teljesítőképessége az igényeknek megfelelően bővüljön.

Az együttműködő energiarendszerben 1949-től 1953-ig az erőművek beépített teljesítőképessége az évvégi legnagyobb értékeket

számítva csak 37 százalékkal, a fogyasztók csúcsgénye ellenben 70 százalékkal nőtt meg. A csúcsgények üzembiztos kielégítése az erőművi teljesítőképesség és a csúcsgény közt megszabott arányosságot tesz szükségessé: az egész teljesítőképességnek, mérlegelve a tervszerű javításra, a gőzeladásra, az üzembiztonsági tartalékok megteremtésére szükséges teljesítőképességeket, átlagosan 20 százalékkal kell nagyobbak lenni, mint a valóságos fogyasztói csúcsgénynek. Ez a viszonyszám 1949-ben még 35 százalék volt, 1950-ben 27 százalékra, 1951-ben pedig 20 százalékra csökkent, majd 1952-ben és 1953-ban az erőművek teljesítőképességének a kellenél lassúbb növekedése miatt 16, illetve 10 százalékra esett vissza. 1952—1953 telén az üzembiztonsági tartalék teljes kimerülése miatt a csúcsidei fogyasztói igények időnkint már 30 MW-tal is meghaladtak a meglévő teljesítőképességet. 1953—54 telén pedig az esti csúcsideőszakbeli átlagos hiány elérte a 70 MW-t, ezért rendszeres fogyasztói korlátozásokat kellett életbeléptetni. A korlátozások váratlanul, felkészületlenül érték a fogyasztókat, és jelentős termelésekiesést okoztak. A népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése objektív törvényének hatására elemi erővel kialakult kényszerű arányosság a tervszámokhoz képest többszázmillió forintot termelési elmaradást okozott.

Ezen a helyzeten mindenképpen változtatni kellett. Az MDP központi vezetőségének 1953 július 27—28-i ülésén megállapított elvekhez képest a legelső feladatként gondoskodnunk kellett ar-

ról, hogy az erőművek ezentúl a lehető legnagyobb igénybevehető teljesítőképességgel működhesse-
nek. A kényszerkiesések megszüntetése, a csúcserőművek szénellátásának biztosítása önmagában, erőműépítkezés híján még mindig nem biztosíthatta a fogyasztói igények kielégítését, s ezért tervszerűen szabályozni kellett a fogyasztást.

A konkrét feladat gyakorlatilag az volt, hogy 70—80 MW-os csúcsidei terheléscsökkenést érjünk el, azaz voltaképp egy 100 MW teljesítőképességű erőmű azonnali építkezését takarítsuk meg, egy-
szersmind biztosítsuk az ipari termelés zavartalanságát, s teljesen kielégítsük a lakosság, a mezőgazdaság, a kisipar stb. igényeit.

Szocialista népgazdaságunkban megvolt a lehetőség e feladat megoldására. Ez a lehetőség abban rejlett, hogy eddig kellőképpen nem vizsgált új területre, a fogyasztók villamosellátási igénye időbeli rendezésének területére is ki kellett terjesztenünk a tervszerűséget, hogy ezáltal biztosítsuk a megfelelő arányokat. Ez intézkedés szükségességét éppen az objektív törvényi elemi erejű érvényesülése bizonyította be a népgazdaság minden vezető szervének.

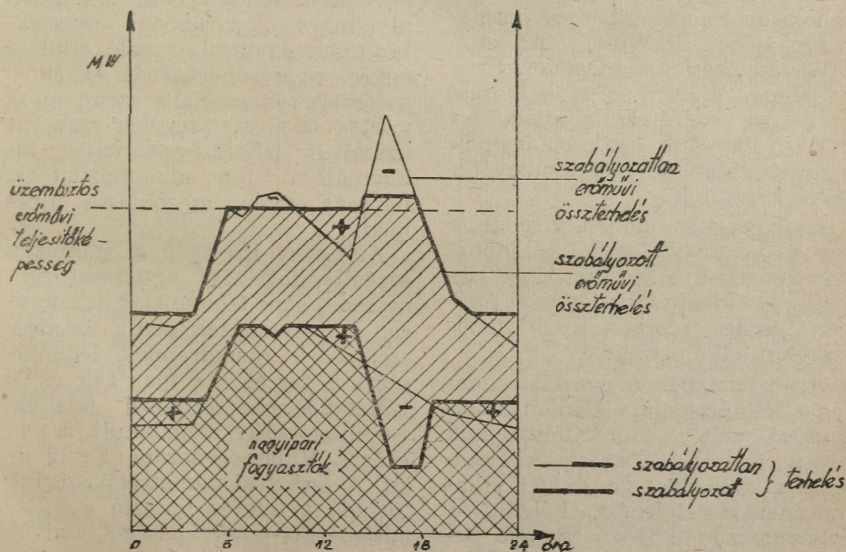
Korábban a villamosenergia-fogyasztók napi, havi, éves villamosterhelés igényének alakulása csak az egyes fogyasztói csoportok közt keletkezett népgazdasági arányoktól függött. Az adott arányok mellett a terhelés gyakorlatilag spontánul alakult, noha az éves és a távlati tervezés alapjánál a nagy számok törvényéből matematikailag levezethető statisztikai törvény-

szerűség szolgált. A spontánul kialakult összes terheléshez természetsszerűleg hozzátartozott az elfogyasztott szükséges villamosenergia (kWó) mennyisége is. Az új helyzetben *változatlan kWó-mennyiségeket feltételezve kellett megszabni a terhelésnek olyan elosztását, amely megfelel a normálnál 100 MW-tal kisebb összes erőművi teljesítőképességnek.* A fogyasztók egy része ugyan önként hajlott bizonyos alkalmazkodásra, de a károsodást csak tervszerű beavatkozással kerülhettük el.

Az egyes fogyasztói csoportok jellegéből következik, hogy a lakosság, a mezőgazdaság, a kisipar, a közvilágítás, a szociális intézmények stb. villamosenergia-vételezési igényeit akkor kell kielégíteni, amikor ezek valóban jelentkeznek, tehát itt gyakorlatilag

nincs is mód lényeges változtatásokra. De az erőművi teljesítőképességihiány éppen az említett fogyasztók maximális igényének időpontjában, vagyis az esti csúcsidőszakban érezhető.

A villamosenergia-rendszer terhelésalakulásának szabályozható területe tehát elsősorban a nagyipar. Ennek folytán a nagyipari fogyasztók vonatkozásában meg kellett állapítani: hol van mód az üzemi villamosterhelések olyan átcsoportosítására, hogy a villamosenergia-rendszer így elérhető csúcsidei terhelésének csökkentése révén maradéktalanul kielégíthesük a kisfogyasztók igényeit, s az ebben az időszakban kieső termelést a nap, esetleg a hét más szakában az eddiginél nagyobb villamosenergia-vételezéssel pótolhasuk. Mint a 2. sz. ábrán látható, a valóban igénybevehető erőművi

2. ábra. A fogyasztói terhelések szabályozása

teljesítőképesség meghatározza azt a szabályozatlan fogyasztói görbéből levágandó teljesítményt és a hozzá tartozó kWó-területet, amelyet a nagyipar villamosenergia-vételezésében időbelileg át kell csoportosítani.

A reggeli és az esti csúcsideőkben kivágott terület a napi terhelési görbe alakulása szerint a kora délutáni és az éjszakai órákban, valamint részben vasárnap nyerhető vissza. A nagyipar napi villamos-terhelés-változása tehát a korábbi spontán időbeli alakulás helyett tervszerű beosztást követel meg. Így válik lehetővé a tervszerűtlenségből eredő károsodás megelőzése.

Az említett elvi megfontolások gyakorlati megvalósítása céljából minden egyes ipari tárcsa és valamennyi iparág heti, illetve napi bontásban kapta meg a termeléséhez szükséges villamosenergia-mennyiséget (kWó-t) biztosító, MW-vételezési menetrendet. Ezek a menetrendek a szabályozást megelőző mérések alapján, az egyes iparágak sajátosságainak legmesszebbmenő figyelembevételével készültek.

A fogyasztás időbeli átrendezésének lebonyolítására különböző lehetőségek kínálkoztak. Ezek legteljesebb kihasználása végett részben iparági, részben üzemi módszereket alkalmaztunk.

Az üzemekben a gyártástechnológia felülvizsgálata alapján lehetőségessé vált a munkafolyamatok olyan átrendezése, amely csökkentette a szükséges csúcsidei villamosenergia-vételezést. Például a folyamatosan dolgozó termelő berendezéseken a tervszerű javításnak, a csapolásnak, az előkészítés-

nek, az elektródacserének stb. a szabályozási időszakban való rendszeres elvégzése; továbbá a gyári nagyobb termelőkapacitások kihasználása oly módon, hogy a csúcsideőben ezen gépek, üzemszerek csökkentett villamossterheléssel dolgozhassanak, vagy esetleg teljesen leállhassanak. Ilyen intézkedés a szakaszos üzemben dolgozó berendezések (malmok, szivattyúk, rakodók stb.) csúcsideőben való leállítása is.

Az iparági módszerek közül az alábbiakat említjük meg:

Különösen az aránylag kevesebb munkást foglalkoztató energiaiigényes iparágak két műszakban dolgozó üzeimeiben kívánatos délutáni műszak helyett éjszakai műszak szervezése, a három-műszakos üzemekben pedig egy-egy hétköznapi munkanap, vagy műszak helyett vasárnapi műszakok alkalmazása, továbbá a műszakkezdések egymáshoz való eltolása egyes gyár csoportoknál. Ezek a módszerek a szociális szempontok miatt természetesen csak az üzembeli lehetőségek teljes kihasználása után alkalmazhatóak, ha már egyéb megoldásra nincs mód.

Az egyes iparágak a számukra megállapított MW vételezési menetrendjeiket lebontották üzeimeikre, a nagyüzemek pedig üzemszerekre. A menetrendek lebontásáért a tárcák, az iparágak és a vállalatok energetikusai feleltek. Az ellenőrzésre megalakult az Országos Villamosenergia Felügyelet. A terhelési menetrend szerint történő vételezés fokozta a villamosenergia-takarékosságot, mivel a menetrend gazdaságos kihasználása az energiatakarékosság foko-

zottabb ellenőrzésére kényszeríti az üzemeket.

A tervszerű villamosenergia-gazdálkodásról hozott minisztertanácsi rendelet idén február 15-én történt életbelépése óta szerzett tapasztalatok igazolták, hogy a villamosenergia-termelésben, illetve -fogyasztásban a teljesítőképességgel (MW) való gazdálkodás éppen olyan fontos, mint a kWó tervezés, a kettő egymástól el nem választható. A népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének követelményeit csak e két jellemző együttes szabályozásával elégíthetjük ki. Az újrendszerű villamosenergia-elosztás lehetővé tette a III. kongresszusra, valamint az Alkotmány ünnepére indított munkaversenyek zavartalan lebonyolítását.

Mint az említett intézkedések is mutatják, a szocialista népgazdaságnak hatalmas lehetőségei vannak az ipari termelés szabályozására. De ne gondoljuk, hogy ez a szabályozási lehetőség korlátlan, és bármiféle népgazdasági arány kialakulása esetén kiaknázható. A szocializmus gazdasági alaptörvényének követelményeivel ebből a szempontból is okvetlenül számolnunk kell.

Szociális szempontból is nagyon fontos, hogy a szabályozási programnak csak éjszakai vagy vasárnapi többletmunkával megoldható része a lehető leghamarabb megszűnjék, és a csúcsidei teljesítményszabályozás csakis az üzemi technológiai módszerekkel végrehajtható szabályozásra korlátozódjék. Ehhez az szükséges, hogy megszűnjék az erőművi teljesítőképességihiány. Erre kétféle lehetőség van: fokozzuk az új erőmű-

építések ütemét, vagy változatlan ütem fenntartása esetén csökkentjük az ipari fejlesztés népgazdasági arányát. A szocializmus gazdasági alaptörvénye csak ilymódon érvényesülhet: a nép jólétének emelkedése ugyanis megköveteli, hogy a termelőeszköztermelés hosszabb időszakot tekintve gyorsabban növekedjék, mint a fogyasztási-cikktermelés. Okvetlenül szükséges tehát, hogy az erőműépítés ütemének növekedése megelőzze a fogyasztói igények növekedését. Mint említettük, a fogyasztók a villamosenergia-iparral szemben sajátos kettős követelményt támasztanak: mind a teljesítőképességet, tehát magát a termelőeszközt, mindpedig annak termékét, tehát magát a villamosenergiát (kWó-t) egyidejűleg igénylik. Ebből következik, hogy a villamosenergia-igények távlati tervszámainak megállapításakor szükséges a teljesítőképesség- (MW) igények megállapítása is. A növekedő MW-igények fedezése végett építendő erőművek teljesítőképességét pedig nagyobb arányban kell növelni a megtermelni kívánt villamosenergia mennyiségénél. Az alaptörvény következetes mérlegelését láthatjuk a Szovjetunió Kommunista Pártja XIX. kongresszusának irányelveiben, amelyek megszabják, hogy az ötödik öt éves tervben a villamosenergia-termelést 80 százalékkal, az erőművek együttes teljesítőképességét pedig 100 százalékkal kell fejleszteni. A további erőműépítés hatványozódó tervére utal az az előírás, hogy a gőz- és a vízturbinagyártás a negyedik öt éves tervhez képest 430 százalékkal emelkedjék.

A villamosenergia-termelés és -terhelés alakulása a népgazdaság tervszerű, arányos fejlesztésének, valamint a szocializmus gazdasági alaptörvénye érvényesülésének egyik fontos tényezője.

Pártunk központi vezetősége fölismerlte a villamosenergia-termelés és -fogyasztás vonatkozásában keletkezett népgazdasági aránytalanságot, és a második ötéves terv feladatául tűzte ki ennek az aránytalanságnak a megszüntetését.

Vizsgáljuk meg most röviden, hogy a népgazdasági aránytalanságok megszüntetésének feladatai milyen változásokat tesznek lehetővé, illetve szükségessé villamosenergia-gazdálkodásunkban. A III. kongresszuson kapott irányelvekből a villamosenergia ipar szempontjából az alábbi következtetéseket vonhatjuk le:

1. „Fokozott mértékben kell biztosítani a magyar népgazdaságban a szocializmus alaptörvényének és a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének érvényesülését.” (A Magyar Dolgozók Pártja III. kongresszusának rövidített jegyzőkönyve. 59. old. Szikra. 1954.)

Vagyis biztosítani kell az egész nép jólétének emelkedését, szocialista ellátottságának, kulturális igényeinek fokozott kielégítését, továbbá a fogyasztási cikkek mennyiségének szaporodását és minőségük javulását.

A villamosenergia-termelés szempontjából ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy az úgynevezett nem szabályozható fogyasztói csoport igényei fokozottan megnövekednek. Ugyanis a villamos háztartási készülékek szaporítása, a falu-villamosítás, a kisipar, a közvilá-

gítás, a különféle kulturális intézmények stb. egyre nagyobb villamosenergia-igényt támasztanak. Mivel pedig a kWó-igények kielégítése elsősorban csúcsidei terhelést, azaz MW-igényt jelent, a lakosság életszínvonalemelkedése megköveteli az erőművek teljesítőképességének fokozott növelését a helyes arányok elérése, illetve a meglévő arányok javítása céljából.

2. „Biztosítani kell a mezőgazdasági termelés gyorsütemű felfejlesztését.” (I. m. 60. old.)

Ennek egyik feltétele a mezőgazdaság fokozott villamosítása, amely úgyszintén egyértelmű a csúcsidei MW teljesítőképességigényes fogyasztói csoport szaporításával. A második ötéves tervben tehát a villamosenergia iparnak a kisfogyasztói szektor korábrinál lényegesen nagyobb növekedésével kell számolnia. Ez a növekedés 1949-től 1954-ig körülbelül évi 13 százalék volt. Ha a változó népgazdasági arányok mellett minimálisan is csak évi 15 százalékos emelkedéssel számolunk, ebből következik, hogy 1954-hez képest 1960-ig körülbelül 275 MW csúcsidei terhelésnövekedés várható pusztán ebben a nemszabályozható fogyasztói csoportban. E termelésnövekedés fedezésére pedig szabályozott ipari terhelés esetén is 3, körülbelül 120 MW-os erőmű építése szükséges. A 15 százalékban kalkulált évi növekedés egyáltalán nem túlzott, ha mérlegeljük, hogy a lakosság életszínvonalára jellemző háztartási fogyasztás fejkvótája hazánkban az európai átlag 1/5-ére tehető. Ennek emelése tehát nagyon is megokolt.

3. „Az első ötéves terv időszakához képest lényegesen lassúbb ütemben, hazai erőforrásaink pontos számbavételével, s nyersanyagbázisunk reális felmérése alapján kell fejleszteni az ipari termelést.” (I. m. 61. old.)

A „lényegesen lassúbb ütem” százalékos megállapítása nyilvánvalóan a magasabb szintű népgazdasági tervezés jövőbeli feladata; tanulmányunkban legfeljebb csak becsülhetjük, hogy az adott irányelvek szempontjainak érvényesítéséből a villamosenergia-gazdálkodás számára milyen következtetések adódnak. Az „A”-szektor, azaz a termelőeszkögyártás fejlesztésének lassítása, a „B”-szektor, vagyis a fogyasztási javakat termelő iparágak, a könnyűipar és az élelmiszeripar fejlesztésének gyorsítása azonban lehetővé teszi egy valószínű fejlesztési kulcsszám megszabását a nagyipari villamosenergia-fogyasztói csoport igényeinek alakulására vonatkozólag is. A nagyipari fogyasztók villamosenergia-igénye 1949-től 1953 végéig 95 százalékkal emelkedett. Ez 18 százalékos évi progresszív növekedésnek felel meg. A nagyipari fogyasztók arányára jellemző, hogy az elektrokohászat, így az alumínium-, az elektroacél- és a ferroszilíciumgyártás túlzott ütemű fejlesztése miatt e három szektor villamosenergia- (kWó-) fogyasztása 226 százalékkal nőtt a nagyipar egyéb ágainak 86 százalékos villamosenergia-fogyasztás növekedéséhez képest. Következésképpen a folyamatos, illetve a három műszakban dolgozó üzemek túlsúlyra jutása a nagyipari szektorban a vizsgált időszakban a kWó igénynél valamivel kisebb mérték-

ben, körülbelül 70 százalékkal növelte a csúcsidei teljesítményigényt.

E fogyasztói csoport nagy kihasználási óraszámra természetesen az alapterhelés növelésével arányosan növelte az erőművek kihasználási órászámát is. Az alapterhelési energiaigényes fogyasztók közvetve, az erőművek nagyobb szénigényén keresztül jelentősen megnövelték a szénfogyasztást is. Az erőművek teljesítőképességének aránytalanul elmaradt fejlődésére utal, hogy ez a teljesítőképesség még a nagyipari fogyasztói csoport aránylag kisebb növekedésű csúcsidei teljesítményigényénél is sokkal lassabban, 37,2 százalékkal fejlődött.

A népgazdaság tervszerű, arányos fejlődésének törvényét tehát ezen a területen nyilvánvalóan megsértettük.

A második ötéves tervben, amikor csökken iparfejlesztésünk üteme, nyersanyagbázisunk és elsősorban széntermelésünk korlátaira való tekintettel nem célszerű fejleszteni a legenergiaigényesebb fogyasztókat, az alumínium-, az elektroacél- és a ferroszilíciumkohászatot; legfeljebb meglévő kapacitásuk teljesebb kihasználása lehet megokolt. A nagyipari fogyasztói csoport többi tagja közül a második ötéves terv célkitűzései szerint elsősorban a fogyasztási javakat termelő iparágak fejlesztése szükséges. Nagyon szerényen becsüljük e nagyipari szektor fejlesztésének mértékét, amikor az 1949-től 1953-ig terjedő időszak évi 18%-os nagyipari fejlődésének csak a felével számolunk, azaz 9 százalékos fejlődést veszünk tervezési alapul. Így a nagyipari fo-

gyasztás növekedése, az elektrokozászat fejlesztése nélkül, a két szám összevetéséből körülbelül 8,3 százalékra alakul. A nagyiparban kialakuló új arányok a villamosenergia-termelés ismertett kettős jellemzője szempontjából érdekes eltolódást mutatnak. Ugyanis a fogyasztási javakat termelő iparágak gyorsabb növelése a visszafogott energiaigényes (nehézipari) fogyasztókhoz képest az egy, illetve a két műszakban dolgozó üzemek számarányát szaporítja, tehát a kWó-igényben az 1954-re számítható körülbelül 58 százalékos növekedés miatt 61 százalékos csúcsidőre számított teljesítményigényemelkedés várható. Vagyis az ipar belső arányainak eltolódása folytán megváltoznak a villamosenergia-szolgáltatással szemben támasztott igények is; ezért a kettős jellemzővel való (MW, kWó) tervezés elengedhetetlenül szükséges. A 61 százalékos nagyipari teljesítményigénynövekedés az 1954. évihez képest körülbelül 270 MW csúcsidei többletterhelést jelent.

Ha a nagyipari termelésben a tervszerű villamosenergia-gazdálkodás során alkalmazott lehető legnagyobb szabályozási lehetőséget, tehát a szociális viszonyokat nem érintő, csakis technológiai megoldásokkal megvalósítható csúcsidei teljesítményszabályozást érvényesítjük, akkor a tervezett népgazdasági arányokkal számolva körülbelül 60 MW csúcsidei ipari teljesítményigénycsökkenést érhetünk el. Természetesen ez a fajta szabályozás is csak végszükségben alkalmazandó, mert hosszú időre egyértelmű lenne a rendszer energetikai tartalékának növeléséről való lemondással.

Összegezve a fenti számításokat, s levonva a szabályozási lehetőséget, arra az eredményre jutunk, hogy az összes fogyasztók 485 MW csúcsidei teljesítménytöbbletet igényelnek. Az ennek fedezéséhez szükséges erőművi többletteljesítőképesség a következő egyszerű módon számítható ki:

20 százalékos többlet szükséges a tervszerű megelőző karbantartásra és az üzemviteli tartalékra, 20 százalékos az erőművek önfogyasztásának és az összes hálózati veszteségeknek az összege. A szükséges erőművi többletteljesítmény tehát $1,2 \times 1,2 \times 485 = 700$ MW.

A második ötéves terv csökkentett, a „B” szektort kedvezményben részesítő ipari fogyasztásának, valamint a kisfogyasztói igények fokozott kielégítésének megfelelően tehát megállapíthatjuk, hogy e tervidőszakban igen jelentős erőműépítkezésekre van szükség.

A szükséglet fedezésére a meglévő erőművek gazdaságos bővítéséből, továbbá a létesíthető ellennyomásos ipari erőművek és néhány egyéb apróbb vízierőmű létesítéséből a részletes vizsgálatok szerint legfeljebb körülbelül 150 MW-ra számíthatunk. A hiányzó 550 MW csak új, nagynyomású kondenzációs hőerőművek építésével teremthető elő. A dunai vízierőmű létesítésére ebben a tervidőszakban a rendkívül nagy fajlagos beruházási költségek miatt, továbbá, mivel a megszabott szűk beruházási keretből most gyorsabban megterülő beruházásokat kell megvalósítani, valószínűleg nem kerülhet sor. A dunai vízierőmű eszerint, noha szénmegtakarítás

szempontjából döntő jelentőségű lenne, csak a III. ötéves tervidőszak elején épülhet meg. Az 550 MW új erőművi teljesítmény biztosítása azonban okvetlenül szükséges, ha a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének és a szocializmus gazdasági alaptörvényének érvényesülését biztosítani kívánjuk. Meg is van a lehetőség a többlet teljesítmény szolgáltatására alkalmas erőművek létesítésére, de nem szabad tovább tétovázni az erőműépítés szükségességének kimondásával, hanem határozottan neki kell fogni a helyes népgazdasági arányok kialakításának. Ez annál is inkább megokolt, mert mint ismeretes, a nagy hőerőművek létesítése 5–6 évig tart, s minden félév késedelem súlyos következményekkel járhat.

A második ötéves terv irányelvei előírják nyersanyagbázisunk reális fölmérését. Népgazdaságunk köztudomásúlag szénszegény. A meglévő szénkincs kitermelése a szénbányászat reális felfejlesztésétől függ. Szénkincsünk javarésze gyengeminőségű barnaszén. Feketteszenünk és minőségi barnaszénünk aránylag kevés, s a kitermelt mennyiség a jelenlegi viszonyok közt sem elégíti ki teljesen a fogyasztói igényeket. A csúcserőművek üzemeltetését például a szénellátási problémák miatt 1954 február 15. után is csak kényszerű intézkedéssel biztosíthattuk. A villamosenergia iparnak mint a népgazdaság legnagyobb szénfogyasztójának mindenképp arra kell törekednie, hogy az erőművek szénfelhasználása fajlagosan csökkenjen, s eltolódjék a gyengeminőségű szénnek meg a szénbányászati melléktermékek felhasználása irányában.

Jellemző, hogy erőműveink tavaly az egész széntermelés 34 százalékát használták fel villamosenergia-fejlesztésre, beleértve azt a gőzmennyiséget is, amelyet a közhasznú (iparági) erőművek ipari gőztermelésre fordítottak.

A második ötéves tervben előirányzott új erőművek, a borsodi, a tiszapalkonyai, a pécsújhegyi, az ajkai, a budapesti, a középnyógrádi stb. tervezésekor mérlegelnünk kell az összes említett szempontokat, valamint a műszaki fejlődés követelményeit. Minthogy a villamosenergia-termelés mennyiségét elsősorban a meglévő szénmennyiség szabja meg, a felhasznált szén mennyiségét és minőségét az erőműlétesítés népgazdasági tervezésekor is irányadó szempontnak kell tekinteni.

Az irányelvek negyedik pontja kimondja, hogy „...a legszigorúbb takarékoság” elvének kell érvényesülni a népi demokrácia minden területén. Ezzel kapcsolatban gazdasági számítások alapján a következő érdekes megállapításokra jutunk:

A villamosenergia iparban, illetve az együttműködő energiarendszerben jelenleg kb. 140 MW teljesítőképességű, az országos átlagnál csaknem kétszer nagyobb önköltséggel dolgozó elavult hőerőmű működik. Ezek csaknem 8000 kal/kWó fajlagos hőfelhasználással dolgoznak, s jelentős mértékben alapszenet meg jobbminőségű barnaszenet használnak fel. Ha ezeket az erőműveket fokozatosan leállítjuk, s a tavalyi termelési tényezőszámaiknak megfelelő villamosenergia-mennyiséget azonos nagyságú, modern kondenzációs hőerőműben fejlesztjük, akkor körülbe-

lül 400 000 tonna szenet s benne mintegy 300 000 tonna minőségi barnaszenet, forintösszegben 100—120 milliót takaríthatunk meg. Eből világosan megállapíthatjuk, hogy a körülbelül 140 MW teljesítményű elavult erőmű helyett létesítendő új 150 MW-os hőerőmű költségei a második ötéves terv időszakában, azaz körülbelül öt év alatt megtérülnének. Ennek megfelelően a második ötéves terv végéig, azaz 1960-ig a széntakárékoság szempontjainak mérlegelésével nem 700, hanem összesen körülbelül 850 MW összteljesítőképességű új erőmű létesítése szükséges az egyes fogyasztói csoportok feltételezett villamosenergia-igénye kielégítése végett.

A második ötéves terv irányelveinek 7. pontja szószerint a következőket mondja: „a termelés és a közlekedés szűk keresztmetszeteinek kitágítása útján el kell érni, hogy viszonylag kisebb ráfordítással viszonylag nagy mértékben növekedjék az ipar és a közlekedés teljesítőképessége. Ily módon kell biztosítani a szükséges eszközöket új, korszerű üzemek létesítéséhez, a népgazdaság azon ágaiban, ahol a fejlődés üteme (villamos energia, a könnyű- és az élelmiszeripar egyes területein, stb.)... ezt multhatatlanul megköveteli“. (I. m. 62. old.)

A 8. pont továbbá rögzíti, hogy „kulcskérdésként kell kezelni és a termelés megfelelő fokozása révén véglegesen meg kell oldani a lakosság, a népgazdaság és az ipar zavartalan ellátását villamosenergiával, szénnel, folyékony üzemanyaggal“. (I. m. u. o.)

A fenti célok világosan meg szabják, hogy a villamosenergiaipar teljesítőképességének növelését — az ipar egyéb területén elérendő beruházáscsökkentés révén is — éppen a fogyasztási szektorok igényeinek kielégítése céljából mindenképpen biztosítanunk kell. A lakosság és a népgazdaság zavartalan villamosenergia-ellátása csakis akkor lehetséges, ha az előzőekben ismertetett összefüggések szerint mindkét jellemző (MW, kWó) vonatkozásában biztosítjuk az arányosságot.

A fenti elveknek megfelelően majd a népgazdasági villamosenergia-gazdálkodási terv biztosítja a népgazdasági terv villamosenergia-bázisát, s így megvalósulhat a párt nagy célja: „a népgazdaság egészében uralkodóvá válik a termelés szocialista rendje, általános érvényre jut népgazdaságunkban a szocializmus gazdasági alaptörvénye. Mindezzel lerakjuk a szocializmus alapjait országunkban.“ (I. m. 63. old.)

**A Magyar-Szovjet Társaság
népszerű képes hetilapja:**

az ÚJ VILÁG

A szocialista és a kapitalista tábor országainak költségvetéséről

A szocialista és a kapitalista tábor országai 1954 első felében tárgyalták állami költségvetésüket. A költségvetés megvitatásának módja, de különösen a betervezett, majd elfogadott javaslatok adatai megmutatják az eltérő termelőviszonyokból, a társadalmi termelés különböző céljából eredő döntő különbségeket.

Az állami költségvetés a magántulajdonon alapuló kapitalista gazdaságban a nemzeti jövedelem kis részére tesz szert, főként származékos jövedelem formájában. A nemzeti jövedelem elsőleges elosztása a tőkések, a munkások és a kistermelők közt történik, minthogy a gazdaság nem az államé. Ebben az állami pénzügyek szerepe elenyésző. A finansztőke azonban felhasználja a költségvetést, hogy a már elosztott eredeti jövedelmek újraelosztása révén növelje profitját. Az eredeti jövedelmekből származó költségvetési bevételek egyenes és közvetett adók formájában döntően a munkások, a kisárutermelők és a kistőkéssek jövedelmét terhelik, a monopóliumok profitját ellenben alig érintik.

A költségvetés a klasszikus kapitalizmusban elsősorban az egész burzsoázia érdekeit szolgálta, ezzel szemben az imperializmus szakaszában elsősorban a *legnagyobb monopóliumok* érdekeit szolgálja. Ez különösen érvényes napjainkban, amikor a kapitalizmus általános válsága mélyebb, mint valaha, s a legnagyobb nehézipari monopóliumok a hadikonjunk-túra kiaknázása révén juthatnak

hozzá legelőnyösebben a maximális profithoz. Az állami hadfelszerelési megrendelések tetemes profitot biztosítanak a monopóliumoknak, s egyszersmind megteremtik azt a fegyveres erőt, amelyet a tőkésországok felhasználnak más országok leigázására, kifosztására. A háború és a nemzetgazdaság militarizálása elősegíti a tőkésországokbeli dolgozók kizsákmányolásának fokozását is, mert a burzsoázia a »haza védelme« jegyében fasiszta módszerekkel igyekszik megfékezni a munkásosztály jogos követelésekért vívott harcát.

A kapitalista költségvetés napjainkban a dolgozóktól s a kis- és a középburzsoáziától adók formájában elvonott anyagi eszközök jelentős részét a hadimegrendelések finanszírozása útján a legnagyobb hadimonopóliumoknak juttatja. Ez a költségvetés tehát a milliós tömegek zsebéből a legnagyobb monopóliumok zsebébe »szivattyúzza át« a már elosztott nemzeti jövedelem egy részét.

Lenin már az első világháború előestéjén megmutatta a kapitalista országok fegyverkezési hajszájának okait: »az aranyeső közvetlenül a burzsoá politikusok zsebébe hullik; ezek szűkkörű nemzetközi bandát alkotnak, amely arra bujtogatja a népeket, hogy versenyezzenek egymással a fegyverkezésben...« (Lenin Művei 19. kötet, 83. old. Oroszul.) Lenin később hangsúlyozta, hogy a kapitalistáknak szokatlanul jövedelmező »üzlet« volt a »nyomo-

rék emberek gyártása». (*Lenin Művei* 33. kötet. 144. old. Szikra. 1953.)

A második világháború után a hadimonopóliumok továbbra is igyekeznek, hogy alaposan kihasználják ezt az »üzletet«, s mint nagyobbra duzzassák profitjukat.

Az imperialista államok költségvetését tehát a *legnagyobb monopóliumok* felhasználják a nemzeti jövedelem egy részének újraelosztására, vagyis arra, hogy a dolgozók reálbérének csökkentése s a kis- és a középburzsoázia megsarcolása útján biztosítsák a modern kapitalizmus gazdasági alaptörvényének érvényesülését.

A szocialista tábor országainak állami költségvetése — a termelőszközök társadalmi tulajdona következtében — a nemzeti jövedelemnek sokkal nagyobb részét összpontosítja, mint a kapitalista államoké. A szocialista tábor országai a költségvetés szervesen kapcsolódik az újratermelés folyamatához; a költségvetési bevételek zöme az állami tulajdonban lévő vállalatok, intézmények jövedelméből származik, s az állam a népgazdaság fejlesztésére és a társadalom szociális és kulturális szükségleteinek kielégítésére használja fel ezeket a bevételeket.

A szocialista állam legjelentősebb költségvetési bevétele az az eredeti jövedelem, amelyet az állami tulajdonban lévő vállalatoktól von el forgalmi adó és nyereségbefizetés formájában. A nemzeti jövedelem jelentős részének bevonása után a költségvetés elosztja, illetve újraelosztja a bevont eszközöket. A szocialista államra hárul az a feladat, hogy a népgazdasági tervnek megfelelően kialakítsa a felhalmozási és a fogyasztási alap helyes arányát. Az állam a költségvetési eszközök jelentős részét

felhalmozásra fordítja, ugyancsak a költségvetésből fedezi a fogyasztási alapnak a társadalmi szükségletek kielégítésére szolgáló részét, mivel a szociális és a kulturális szükségletek kielégítése nagyrészt, az igazgatási és a honvédelmi szervek fenntartása pedig egészen állami feladat. De a költségvetés eredeti jövedelmeként jelentkező forgalmi adó- és nyereségbefizetés nem fedezi teljesen ezeket a kiadásokat. Szükséges, hogy az államnak származékos jövedelem formájában újabb bevételei legyenek. Ezt a célt szolgálja a kolhozok és a szövetkezetek jövedelemadója, valamint a lakosság kötelező és önkéntes befizetése.

Marx *A góthai program kritikája* című munkájában megmondotta, hogy a szocializmusban a társadalmi termékből le kell vonni: „*Először*: az elhasznált termelőeszközök pótlására szükséges fedezetet. *Másodszor*: a termelés kibővítésére szükséges további részt. *Harmadszor*: a tartalék- vagy biztosítási alapot...” (I. m. 10. old. Szikra 1953.) Az utóbbi kettő pénzszközök formájában történő összpontosítása a költségvetés elsőrendű feladata. A népgazdaság pénzellátása tehát a kapitalizmushoz képest új költségvetési feladat.

Az az összeg, amelyet a szocialista költségvetés a szociális és kulturális feladatok finanszírozására fordít, „már eleve jelentősen megnő ahhoz képest, amennyit a mai (kapitalista — D. I.) társadalomban költenek erre és ugyanolyan mértékben növekszik, amilyenben az új társadalom fejlődik”. (U. o.)

Az igazgatással kapcsolatos költség ellenben „már eleve igen jelentékenyen korlátozódik ahhoz képest, amennyit a mai társadalomban felemészt és ugyanolyan mértékben

csökken, amilyenben az új társadalom fejlődik". (U. o.)

A szocialista állam költségvetése tehát az egész társadalom eszköze arra, hogy segítségével pénzfórmában megteremtse a nemzeti jövedelem felhalmozási és társadalmi fogyasztási alapját, s ellenőrizze az egész társadalom javát szolgáló felhasználását.

A második világháború után a költségvetés volumenének s a költségvetésekben a hadikiadások arányának és összegének emelkedése, az adóterhek növekedése, az egyre nagyobb összegű államadósság és a szinte krónikus deficit jellemzi a tőkésországok költségvetését. A hadikiadások felduzzadása, s az ezzel kapcsolatos krónikus deficit következtében szükséges államkölcsönök ingattá teszik a tőkésországok pénzügyi rendszerét, inflációt eredményeznek. Mindez elsősorban a dolgozó milliókat terheli, csökkenti realbérüket, fokozza elnyomódásukat.

A hadikiadások következtében megnövekedett költségvetés jellemző minden tőkésországra, de különösen az Egyesült Államokra. Az Egyesült Államok költségvetési kiadásai s bennük a közvetlen hadikiadások 1949-től a következőképpen emelkedtek (milliárd dollárban):

	1949	1950	1951	1952	1953
Összes kiadások ..	40,0	40,2	44,6	66,1	74,6
Hadikiadások	14,5	17,8	26,4	47,2	51,0

A költségvetési volumen jelentős növekedésének legfontosabb oka: a nemzeti jövedelem katonai célokra történő felhasználása, a nemzetgazdaság militarizálása. Táblázatunkból kitűnik, hogy a hadikiadások összege nagyobb arányban növeke-

dett, mint a költségvetési volumen. tehát a legutóbbi években nemcsak a költségvetés egész volumene lett nagyobb, hanem a belső arányok is megváltoztak, például egyre csökkentek az amúgyis igen kisösszegű oktatási és egészségügyi tételek. Az Egyesült Államok 1954. évi költségvetése közoktatásra az összes kiadások 0,3 százalékát, egészségügyre és társadalombiztosításra 2,35 százalékát irányozta elő. A belső erőszakszervek és az államigazgatási apparátus fenntartására előirányzott kiadások összege ellenben tovább emelkedett.

Hasonlóképpen nőnek a hadikiadások a többi tőkésországban is. Az Atlanti Szövetséghez tartozó országok 1949. évi 18,6 milliárd dolláros katonai kiadásai 1953-ban 65,4 milliárd dollárra emelkedtek. Az Amerikai Egyesült Államok 1954/55. évi költségvetésének 68 százaléka közvetlen hadikiadásokra irányul. Anglia 1953. évi katonai kiadásai tizenkétszer voltak nagyobbak, mint az 1935. évié, s 1950-hez képest is megkétszereződtek. Az Atlanti Szövetségen kívülálló tőkésországok hadikiadásai is egyre nőnek. Nyugat-Németországban a közvetlen és a közvetett hadikiadások összege elérte az összes költségvetési kiadások 68 százalékát. Jugoszlávia 1954. évi költségvetése 64 százalékot irányoz elő katonai célokra.

A katonai célokra előirányzott és hivatalosan is elismert összegek nem tükrözik a való helyzetet, mert a tőkésországok költségvetései nem sorolják a hadikiadások közé például az atomkutatással kapcsolatos kiadásokat, továbbá a stratégiai repülőterek, kikötők, utak építési költségeit, amelyek a tőkés költségvetések-

ben „hasznos“ beruházásoknak minősülnek.

A rendkívül nagyösszegű hadikiadások a társadalmi termék egyre nagyobb részét vonják el nemtermelő célokra, s csökkentik a milliós tömegek életszínvonalát. A gazdaság militarizálásával és a különféle imperialista háborúkkal kapcsolatos költségvetési kiadások az erősen szépitett tőkés adatok szerint is az Egyesült Államokban a társadalmi termék 15,2 százalékát, Franciaországban 12,5, Angliában 11,3 százalékát emésztik fel.

Minden tőkésországban döntően az adók fedezik a költségvetési kiadásokat; az adóbevétel a tőkés költségvetés egyetlen reális bevétele. Államadósságok felvétele, mint a kiadások fedezésének egyik eszköze, csupán halasztás az adózók részére, mert az államnak adókból kell előteremtenie nemcsak a kölcsön visszafizetéséhez, hanem a kamatok és az egyéb költségek fedezéséhez szükséges összegeket is.

Az adóterhek 1949-től a következőképpen növekedtek az Egyesült Államokban (dollárban):

	1949	1951	1952	1953
Az egy lakosra eső szövetségi és helyi adók összege	372,2	452,7	548,5	577,7

A szövetségi és a helyi adók 1949 és 1953 közt több mint másfélszeresre emelkedtek. Érdemes megemlíteni, hogy az Egyesült Államokban az adóbevételek eltolódtak az egyenesadók felé, mert a létminimum alá szorították az adómentes minimumot. Az Amerikai Egyesült Államok 1954/55. évi költségvetésében az összes bevételek 43 százaléka személyes jövedelemadó, 22 százaléka pedig közvetett fogyasztási adó és jövedéki bevétel. (The Economist. 1954 január 30.) A

vállalati adó jelentős részét a kis- és a középvállalatok fizetik. A nagy monopóliumokra aránytalanul csekély adóterhek hárulnak; a legutóbbi időben biztosított jelentős adókedvezmények pedig újabb lehetőséget teremtenek a nagymonopóliumoknak tiszta profitjuk növelésére.

A többi tőkésországban a bevételek döntő része közvetett adókból származik. Például Franciaországban a legszegényebb néprétegeket sújtó közvetett adók összege 1953-ban elérte az összes adóbevételek 64 százalékát. (Notes et Etudes Economiques. 1953 december 5.)

Bár a tőkésországok adóbevételei igen nagyok, mégsem fedezik teljesen a költségvetési kiadásokat. Ehhez újabb és újabb államkölcsönök szükségesek. De az államkölcsönök csak átmeneti segítség, valójában mindinkább növekvő terheket ró a tőkésországok államháztartására.

Az Egyesült Államok államadósságának alakulása (milliárd dollárban)*

1949	1950	1951	1952	1953
252,8	257,4	255,3	239,2	266,1

* Az Egyesült Államok költségvetési kiadásaira és hadikiadásaira, illetve államadósságára vonatkozó táblázatokat a következő források alapján állítottuk össze: Economic Almanac 1951/52.; Federal Reserve Bulletin 1952 július stb.

Az Egyesült Államok államadóssága a mostani költségvetési évben megközelíti a törvényhozásilag engedélyezett 275 milliárd dolláros felső határt. 1949 óta az államadósság több mint 13 milliárd dollárral növekedett, s a jelenlegi költségvetésben az államkölcsön útján szerzett bevétel az összes bevételek 4 százalékát teszi ki. Hasonló a helyzet a többi tőkésországban is. Anglia államadóssága az 1953/54. pénzügyi

évben 531 millió fonttal gyarapodott. (Financial Times. 1954 április 7.) Olaszországban az 1953. évi államadósság 447 milliárd lírával haladta meg az előző évi szintet.

A lakosság adóterhei szüntelenül súlyosbodnak, a hadimonopóliumok ellenben hatalmas összegeket zsebelnek be. A hadimegrenyelések a legnagyobb monopóliumoknak jutnak. A legutóbb nyilvánosságra hozott adatokból kitűnik, hogy például az Egyesült Államokban az 1952. évi fegyverkezési megbízások 62 százaléka a 100 legnagyobb vállalatnak jutott. A National City Bank of New York 1954 márciusi jelentése szerint 2400 amerikai nagyvállalat netto nyeresége 1953-ban mintegy 10 százalékkal volt nagyobb, mint 1952-ben. A legnagyobb profitemelkedés a nehézipari vállalatoknál jelentkezik. Például a vas- és acélipari vállalatok profitja tavaly 38 százalékkal növekedett. Az említett bank 1954 májusi jelentése további profitemelkedésről számol be: az idei év első negyedében közzétett vállalati mérlegek tiszta nyeresége 7 százalékkal múlta felül az 1953. évi első negyedévi nyereséget.

Az adók növekedése, a tőkésállamok pénzének inflálódása igen súlyos terhet ró a dolgozó milliókra. A tőkés államok pénzének inflálódására utalnak azok az adatok, amelyek szerint 1949 és 1953 közt az amerikai dollár vásárlóereje 11, az angol fonté 15, a francia franké 22 százalékkal csökkent. (Der Aussenhandel. 1954 május 11.) Ezek az inflációs jelenségek — egyebek közt — áremelkedést is okoztak anélkül, hogy a dolgozók bérei észrevehetően emelkedtek volna. Az árak szüntelen emelkedése és a tőkésországban folytatott „bérbefagyasztási” politika kö-

vetkeztében nagyon megcsappant a dolgozók reálbére. A reálbérek tavaly az Egyesült Államokban 30, Angliában 35, Franciaországban és Olaszországban pedig csaknem 50 százalékkal zuhantak a háborúelőtti színvonal alá. (Der Aussenhandel. 1954 május 11.) A munkásokon kívül a lakosság egyéb rétegeinek, elsősorban a kisárutermelőknél és a kisiparosoknak a jövedelme is mindinkább csökken, főként az adóterhek növekedése és a nagyarányú drágulás miatt.

A tőkés gazdaság deformálása következtében növekszik a munkanélküliség, s ez tovább fokozza a dolgozó tömegek elnyomódását. Az Egyesült Államokban — a CIO adatai szerint — 5 millió a teljes munkanélküliek száma. Angliában ez év februárjában 430 000-re emelkedett a munkanélküliek száma, vagyis több mint 30 000-rel haladja meg az 1953. évit. (UNO Monthly Bulletin of Statistics. 1954 április.) A Párizsban megjelenő Notes et Etudes Economiques című folyóirat 14 tőkésországi munkanélküliségének alakulását vizsgálja, s megállapítja, hogy hivatalos adatok szerint 1954 januárjában majdnem tíz és félmillió teljes munkanélküli volt ezekben az országokban, tehát csaknem 20 százalékkal több, mint az előző évben.

A felsorolt adatok és tények arra mutatnak, hogy a fegyverkezési hajszát nem csökkenti, hanem növeli a válság kibontakozását, tovább élezi a kapitalizmus ellentmondásait.

A Szovjetunióban és a népi demokratikus országokban a költségvetés és belső arányai egészen másképp alakulnak, mint a tőkésországokban. A szocialista tábor országainak költségvetése szorosan kapcsolódik válság-

mentes, tervszerűen fejlődő népgazdaságukhoz. A természetes szakadatlan növekedésének eredményeképp emelkedik a nemzeti jövedelem, lehetőség van rá, hogy ezek az országok bővítsék műszaki bázisukat, s ezen az alapon egyre jobban kielégítsék a társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségleteit.

A Szovjetunió és a népi demokratikus országok költségvetési volumene folytonosan növekszik. A szovjet költségvetési kiadások alakulását a következő táblázat mutatja:

A Szovjetunió állami költségvetésének kiadásai*
(milliárd rubelben)

Év	Összes kiadások	Népgazdasági kiadások	Szociális-kulturális kiadások
1949....	412,3	161,9	116,0
1950....	413,3	157,6	116,7
1951....	443,0	179,6	119,4
1952....	460,2	178,8	122,8
1953....**	514,8	180,4	128,8

* Források: A. M. Alekszejev: A kapitalista országok pénzgazdálkodása a háborús előkészületek szolgálatában. 113. old. Szikra, 1954.; Voproszi Ekonom'ki 1954. 6. szám. 5. old.

** Előzetes adatok alapján.

A költségvetési kiadások jelentős része a népgazdaság fejlesztését szolgálja. A szovjet ipar csupán a háborúutáni években több mint 150 milliárd rubel, a közlekedés 50 milliárd, a mezőgazdaság pedig több mint 60 milliárd rubel összegben kapott új berendezéseket és gépeket. A szovjet ember munkáját megkönnyítő és nagy munkamennyiséget megtakarító berendezések és gépek száma évről évre növekszik.

A népi demokratikus országok szintén népgazdasági célokra költik költségvetési kiadásaik legnagyobb részét. Bulgáriában a költségvetési kiadások 63,6 százaléka, Romániában 61, Csehszlovákiában 55,7, Lengyel-

országban 51,8 és hazánkban 60 százaléka irányul a népgazdaság fejlesztésére.

A szocialista tábor országai a lakosság ellátásának további javítása végett nagy összegeket költenek a mezőgazdaság és a fogyasztási cikkgyártó iparágak fejlesztésére. De egyszersmind gondoskodnak a nehézipari bázis erősítéséről is, mert csak korszerű és megfelelő kapacitású nehézipar segítségével fejleszthetik a többi népgazdasági ágat. A Szovjetunióban a mezőgazdaság fejlesztésére, a mezőgazdasági termelés fokozásának biztosítására fordított kiadások 1954-ben 1953-hoz képest 22,6 milliárd rubellel emelkedtek. Lengyelország 38,2, Románia pedig 60 százalékkal növelte a tavalyihoz képest a mezőgazdaság fejlesztését szolgáló költségvetési kiadások összegét. Hazánkban csaknem 100 százalékkal emelkedtek a mezőgazdaságra előirányzott kiadások. A szövetkezetek és az egyénileg gazdálkodók fokozottabb támogatása végett a gépalomások kiadási előirányzata a tavalyihoz képest 62 százalékkal emelkedett. Növényvédelemre körülbelül 100 millió forinttal költünk többet, mint tavaly.

A szociális és kulturális kiadások összege is növekszik. A Szovjetunió 1954. évi állami költségvetése több mint 141 milliárd rubelt, vagyis az 1939. évi költségvetés összes kiadásával csaknem azonos nagyságú összeget irányoz elő ezekre a célokra; 67,2 milliárd rubel oktatási, 29,3 milliárd pedig egészségügyi és testnevelési célokat szolgál.

A népi demokratikus országok ugyancsak jelentős összegeket fordítanak szociális és kulturális célokra: a Német Demokratikus Köztársaság az összes kiadások 35,1, Csehszlovákia

31,3, Lengyelország 24,5, Románia 15,9 százalékát. Hazánk 1954. évi költségvetése 1,3 milliárd forinttal nagyobb összeget irányoz elő szociális és kulturális célokra, mint az 1953. évi. Az oktatási kiadásokban különösen az alsófokú oktatásra előirányzott összeg emelkedik, 213 millió forinttal. Szociális és egészségügyi kiadásaink növelésének egyik legfontosabb célja: az ellátás bővítése és színvonalának emelése.

A szocialista tábor országai gazdaságú békés gazdasági, szociális és kulturális tervekkel valószínűsítanak meg, de nem feledkeznek meg a honvédelemről sem. A Szovjetunió 100,3 milliárd rubelt, vagyis a költségvetés kiadásainak 17,8 százalékát irányozta elő honvédelemre. Románia az összes kiadások 12,1, Csehszlovákia 8,9, Albánia és Magyarország 11 százalékát irányozta elő erre a célra.

• A szocialista és a szocializmusépítő országok igazgatási kiadása az összes költségvetési kiadások csekély hányada: a Szovjetunióban 2,9 (1952. évi adat), Csehszlovákiában 4,2, hazánkban 4 százaléké.

A költségvetési kiadások fedezése elsősorban az állami tulajdonban lévő vállalatok és szervezetek bevételeiből történik. A Szovjetunió költségvetési bevételei 1949-től kezdve a következőképpen alakultak (milliárd rubelben):

A Szovjetunió állami költségvetésének bevételei*

Év	Összes bevételek	Forgalmi adó	Nyereségbefizetés
1949.....	437,0	245,5	42,2
1950.....	422,8	236,1	40,4
1951.....	470,3	247,8	48,0
1952.....	497,7	246,9	58,5
1953.....**	539,7	243,6	70,3

* A táblázat adatait az előbb megadott források alapján állítottuk össze.

** Előzetes adatok alapján.

A legjelentősebb bevételi tétel az állami tulajdonban lévő vállalatok forgalmi adó-befizetése. Az adatok azt mutatják, hogy ez a bevételi tétel 1951 óta bizonyos mértékig csökken, a nyereségbefizetés ellenben emelkedik. Ez az állami vállalatok jövedelmezőségének növekedésével magyarázható. 1951-ben az összes állami vállalatok nyeresége 74,7 milliárd rubel volt, ebből a vállalatok 48 milliárd rubelt fizettek be a költségvetésbe, 1953-ban pedig (előzetes adatok alapján) 89,8 milliárd vállalati nyereségből csaknem 70,3 milliárd rubel gyarapította a költségvetési bevételeket.

A népi demokratikus országok költségvetési bevételeinek is a népgazdaság a legfontosabb forrása. Talvány Lengyelországban az összes bevételek 76 százaléka, Csehszlovákiában 74,3, Bulgáriában 76 százaléka származott a népgazdaságból. Hazánkban az állami vállalatok forgalmi adó- és nyereségbefizetése a költségvetési bevételek 70 százalékát teszi ki.

A közszükségleti cikkek árleszállítása a Szovjetunióban és a népi demokráciákban bizonyos bevételi kieséssel járt. De a termelés bővülése, a munka termelékenységének növekedése, valamint a termelés önköltségének csökkenése pótolja ezt a kiesést.

A költségvetés bevételeit gyarapítják a lakosság adóbefizetése is, amelyek a Szovjetunióban az összes bevételek 8, Lengyelországban 4,9, Csehszlovákiában 11,5, hazánkban pedig 8 százalékát teszik ki.

A szocialista tábor országainak költségvetése szilárd és szakadatlanul fejlődő népgazdaságra támaszkodik, ezért volumenének növekedése nem okoz deficitet, ellenkezőleg

rendszerint bevételi többletet eredményez. A Szovjetunió költségvetése 1952-ben 37,5 milliárd rubel, 1953-ban 24,9 milliárd rubel fölösleggel zárult. A népi demokratikus országok 1954. évi költségvetése is jelentős fölösleggel irányoz elő.

A költségvetés a kapitalizmus szerzője, amelyet a szocialista társadalom a szocializmus építésére, a kommunizmus megteremtésére használ fel. A szocialista tábor országainak költségvetése formailag hasonló ugyan a tőkésországok költségvetéséhez, de tartalmilag gyökeresen különbözik tőle. A szocialista társadalomban az állami költségvetés az egész társadalom hatalmasütemű, zavartalan fejlesztését segíti elő: pénzeszközök formájában összegyűjti és a szo-

cialista társadalom gazdasági törvényei hatásának mérlegelésével elosztja a nemzeti jövedelem jelentős részét; ellenőrzi ezeknek az eszközöknek a felhasználását; jelentős összegeket irányoz elő a népgazdaság fejlesztésére; a termelés növekedésének eredményeképp még nagyobb bevételhez jut, s így lehetőség adódik az ipar, a mezőgazdaság és általában valamennyi népgazdasági ág magasabb fokon történő fejlesztésére, a lakosság anyagi, kulturális és szociális szükségleteinek jobb kielégítésére.

A tőkésországok költségvetése a legnagyobb monopóliumok eszköze a néptömegek kirablására. A tőkés költségvetésnek militarista célokra történő felhasználása deformálja a gazdaságot, még jobban elmélyíti a kibontakozó válságot, fokozza a tömegek elnyomódását.

FENYŐ IMRE

A piaci kereskedelem kérdései hazánkban

A piaci kereskedelem jellege és szerepe

A szocializmus építésének szakaszában és a fölépült szocialista társadalomban rendkívül fontos a város és a falu, az ipar és a mezőgazdaság gazdasági összefogása. Ez az összefogás az átmeneti szakaszban főképp mint a szocialista ipar és a kisárutermelő mezőgazdaság, a megvalósult szocializmusban pedig mint a szocialista ipar és a kolhoz-mezőgazdaság árucserékapcsolata nyilvánul meg. Az árukapcsolatok kialakítása elsősorban az állami és a szövetkezeti kereskedelem feladata,

de ehhez piaci kereskedelmünk, a Szovjetunióban pedig a kolhozpiaci kereskedelem is jelentősen hozzájárul.

A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet szakaszában, a NEP viszonyai közt döntő feladat a parasztság közvetlen árueladásának bővítése is. A szabadforgalom fejlesztése a mezőgazdasági termelés fontos ösztönzője, mert anyagilag érdekeltté teszi a dolgozó parasztságot árutermelése fokozásában.

Különösen megnőtt a piaci kereskedelem jelentősége népi demokratikus fejlődésünk jelenlegi, új szakaszában, amikor népgazdaságunk fejlődésének döntő láncszeme a mezőgazdaság fejlesztése lett. A piaci kereskedelem kiterjesztése, a mezőgazdasági termékek forgalmának felszabadítása és a termelésük növelésére szolgáló intézkedések eredményeképp a dolgozó parasztság mindinkább ráébred, hogy 'az áru-termelés és a termés hozamok növelése elsőrendű érdeke, vagyis a befektetések eszközzése, a fejlett agrotechnika alkalmazása hasznos számára. A piaci kereskedelem fejlesztése szükséges és előnyös mind a városnak, mind a falunak, azaz mind a munkásosztálynak, mind pedig a dolgozó parasztságnak.

A piaci kereskedelem jelentőségének megértéséhez tudnunk kell, hogy a mezőgazdasági termékek városbajutásának *főformája* az állami begyűjtés és felvásárlás rendszere; a piaci kereskedelem csak kiegészíti ezt.

Sztálin elvtárs a következőképp foglalja össze a kolhozpiaci kereskedelem lényegét és szükségességét:

Mi volt a célja a népbiztosok tanácsának és a központi bizottságnak, amikor rendszeresítette a kolhoz-gabonakereskedelmet?

Elsősorban az, hogy kiterjessze a város és a falu áruforgalmának alapját, s megjavítsa a munkások mezőgazdasági termékekkel, valamint a parasztok városi cikkekkel való ellátását. Nem kétséges, hogy az állami és a szövetkezeti kereskedelem egymagában nem elegendő erre. Új csatornával kellett kiegészíteni az áruforgalomnak ezeket a csatornáit. Ez az új csatorna a kolhozkereskedelem. Meg is tettük ezt,

s rendszeresítettük a kolhozkereskedelmet.

A másik cél az volt, hogy a kolhozok gabonakereskedelmének segítségével kiegészítsük a kolhoz-paraszt keresetforrását, s megszilárdítsuk gazdasági helyzetét.

Végül az volt a célunk, hogy a kolhozkereskedelem rendszeresítésével a kolhozok munkájának további javítására sarkaljuk a parasztot mind a vetés, mind a betakarítás területén.

E tanítás alapján, fejlődésünk jelenlegi szakaszában a következőkben összegezhetjük a piaci kereskedelem szerepét és feladatát:

1. A piaci kereskedelem fontos része a város és a falu árucseréjének, s jelentősen hozzájárul a városi lakosságnak, elsősorban az ipari munkásságnak ellátásának megjavításához.

2. A kisárutermelő parasztság a piaci kereskedelem útján, mint áru-eladó és mint iparcikkfogyasztó fokozottan érdekeltté válik a mezőgazdasági árutermelés fejlesztésében.

A városi lakosság ellátásának megjavítása nagyon függ a piaci kereskedelem fejlesztésétől, a szabadforgalom engedélyezésétől és kiterjesztésétől. A piaci kereskedelem a munkás-paraszt szövetség megszilárdításának is fontos eszköze.

A piaci kereskedelem engedélyezése és kiterjesztése egyszersmind a spekuláció ellen vívott fokozott harc gazdasági fegyvere. A szabadforgalom ellen alkalmazott adminisztratív intézkedések — a legutóbbi évek tapasztalatai szerint — csak fokozták a spekulációt, s ellenőrizhetetlen utakra terelték az áruforgalmat. A spekuláció ellen indított harc legjobb fegyvere, hogy a piaci kereskedelem fejlesztésével

egyidejűleg megszilárdítjuk a szocialista állam piacszabályozó szerepét.

A piaci kereskedelem tehát egyrészt lehetővé teszi a parasztság árufölségeinek értékesítését, másrészt jelentősen megjavítja a lakosság ellátását. Az állami kereskedelem egymaga nem biztosíthatja teljesen a városi lakosság mezőgazdasági termékelátását. Ezért a városi lakosság ellátásának fontos kiegészítő forrása a piac, ahol a fogyasztók friss és általában bőválasztékú élelmiszerekhez juthatnak, s kielégíthetik olyan egyéni igényeiket is, amelyeknek fedezéséről az állami kereskedelem egyáltalán nem, vagy alig gondoskodhat. (Például: erdei gyümölcsök, tájjellegű, házikészítésű élelmiszerek stb. beszerzése.)

A piaci kereskedelem már a szocialista építés szakaszában is, de méginkább a szocializmusban elvileg, gyökeresen különbözik a kapitalista piaci kereskedelemtől. A kapitalizmus a város és a falu kizsákmányolásának eszközeül felhasználja a piaci kereskedelmet is. Kupeczek, spekulánsok, közvetítők, felvásárlók lepik el a városok piacait, s olcsón megvásárolják a piacra érkező kispaszatok termékeit. A kisárutertermelő parasztság a tőkés viszonyok közt alig vesz részt a piaci kereskedelemben; jobbára csak áron alul értékesítheti felhozott termékeit. A tőkés kereskedők konkurensnek tekintik a piacon megjelenő parasztokat, s igyekeznek megszabadulni tőlük. A tőkések segíti a burzsoá állam is, amely általában megnehezíti a parasztok piaci árusítását, s a legkülönbözőbb módszerekkel kényszeríti őket, hogy magánkereskedőknek adják át áruikat; a magánkereskedők pedig lehetőleg becsapják a parasz-

tot, nemcsak mint eladót, hanem mint iparcikkvásárlót is.

A burzsoá állam általában nem foglalkozik a piaci felhozatal szervezésével, nem ösztönzi a parasztságot piaci felhozatala növelésére, hanem kiszolgáltatja a profitéhes tőkéseknek, s ezek érdekében beavatkozik a piaci kereskedelemben. A kupeczek és a tőkés kereskedők a piacra feljövő termelőktől szerzik be áruik nagyrészt, a legjobb helyeken árusítanak, s a legbusásabb profitra dolgoznak. A piacon működő szolgáltató vállalatok (mérlegkölszönzök stb.) üzérkedései ugyancsak károsítják a parasztokat. A városba igyekvő östermelőket már a város határán megvámolják. Mindez gyöngíti a kisárutertermelő paraszt piaci helyzetét.

A kapitalizmus piacai és vásárai pontosan megmutatják a tőkésosztály és a parasztság ellentétét, a parasztság kizsákmányolását, kiszolgáltatottságát. A kapitalista piacokon az értéktörvény ösztönös hatása érvényesül; ez nagyban hozzájárul a kisárutertermelő differenciálódásához, elnyomorodásához.

A NEP időszakának piaci kereskedelme különbözik a kolhozpiaci kereskedelemtől is. A NEP viszonyai közt a szabadforgalom fejlődése a kapitalista elemek ideiglenes megélnkülésével jár, a kolhozpiaci kereskedelem bővülésének ellenben nincsenek ilyen következményei. A kolhozpiaci kereskedelemben a kolhozok és a kolhoztagok közvetlenül adják el termékeiket a fogyasztóknak, mégpedig a kereslet és a kínálat alapján kialakuló árakon. A kolhozpiaci kereskedelemben ugyan érvényesül az értéktörvény hatása, de az állam piacszabályozó szerepe már sokkal erősebb, mint a szocializmusépítő országok piaci kereske-

delmében. A kolhozpiacokon szigorúan tilos a felvásárlók és a viszonteladók részvétele; a forgalom csak is a termelők és a fogyasztók közt bonyolódik le. Ezzel megszűnt a termelők kizsákmányolásának lehetősége. Hazánkban még működnek a piacokon az őstermelőktől vásárló magánkereskedők, sőt kulákok is. A

kolhozpiaci kereskedelem részvevői elsősorban a kolhozok és a kolhoztagok, nálunk főképp a kisárutermelők. A kétféle piac nagyon fontos közös vonása, hogy a mezőgazdasági termelők a mi piacainkon is, a kolhozpiacokon is a beszállítás és az állami felvásárlás után megmaradó fölöslegeiket adják el.

A szocialista állam piacsabályozó tevékenysége

A Szovjetunióban az állami szervek mindinkább befolyásolják a kolhozpiaci kereskedelmet, s gondoskodnak az állami, a szövetkezeti, valamint a kolhozpiaci kereskedelem összhangjának megteremtéséről.

Hazánkban is mind fokozottabban érvényesül az állam piacsabályozó tevékenysége. A szocialista állam piacsabályozó tevékenysége a piaci felhozatal növelésére, a kereslet és a kínálat viszonyára, a piaci árak alakulására gyakorolt befolyásában fejeződik ki.

A szocialista állam a következő eszközök felhasználásával teljesíti piacsabályozó feladatait:

1. A mezőgazdasági termelés fejlesztésével, a begyűjtési rendszer helyes megszervezésével, a széleskörű szabadforgalom biztosításával s a parasztságnak adott kedvezményekkel gondoskodik a piaci felhozatal növeléséről.

A szocialista államnak gondoskodnia kell, hogy a szocialista kereskedelem a piacokon és a piacok környékén megfelelő mennyiségű és választékú, a dolgozó parasztság által keresett iparcikkeket árítson. Ezen a területen különösen a szövetkezeti kereskedelemre hárul fontos szerep.

A piacokon árusító helyi és szövetkezeti ipar is ösztönzi a piaci felhozatal, amikor elsősorban a paraszti szükségletek kielégítésére szolgáló készítményeinek eladásával foglalkozik.

Az állam azzal is növeli a városi piacokra irányuló felhozatal, hogy a nagyobb városok körzeteiben megtiltja a decentralizált begyűjtést (az állami felvásárlást).

Az is hozzájárul a piaci felhozatal növekedéséhez, hogy az állam kedvező árusítási feltételeket teremtsen a piacon árusító parasztnak.

2. Az állami és a szövetkezeti kereskedelemnek országosan egységes áron megfelelő mennyiségű és minőségű élelmiszereket kell árusítania, hogy az állam szabályozhassa a szabadpiaci áralakulást. Ehhez megfelelő készletek és tartalékok szükségesek; a szocialista állam begyűjtés útján szerzi meg ezeket. A gyakorlati tapasztalatok bizonyítják, hogy az állami és a szövetkezeti üzletekből eltűnő mezőgazdasági áruk ára a piacon rögtön emelkedik.

A rendszeres árieszállítások is fontos eszközei a szabadpiaci árak szabályozásának. A szovjetunióbeli árieszállítások hatására a kolhozpiaci árak is jelentősen csökkentek.

A Szovjetunióban elősegíti az állam piacszabályozó szerepének érvényesülését, hogy a kolhozpiacokon egyre több kolhoz árusítja nemcsak saját áruit, hanem a kolhoztagok termékeit is. Így határozottan növekszik a kolhozpiacok forgalma, a piaci árusítás alig von el kolhoztagokat a munkától, növekszik a jövedelem, s a nagyobb tételű szállítás folytán csökkennek a költségek. A kolhozok a kollektíva által megszabott árakon juttatják termékeit a piacra, s a fuvarleveleken is föltüntetik az árakat. Ezzel nemcsak a spekuláció lehetőségét, hanem a piac ösztönösségét is csökkentik. A kolhozok nagy tételben folyó kereskedelme egyszersmind megkönnyíti

az áruk minőségi és egészségügyi ellenőrzését is.

A fogyasztási szövetkezetek mostanában már bizományi értékesítésre is átvessznek árut a kolhozoktól.

A mi termelőszövetkezeteink és termelőszövetkezeti csoportjaink még kevéssé vesznek részt a piaci forgalomban; részesedésük országosan mintegy 2 százalékra becsülhető. Csupán egyes cikkek (hal, tej) arányszáma kedvezőbb. 1953-ban például a Budapestre felhozott egész tejmennyiség 47,2 százaléka a termelőszövetkezetekből származott.

A termelőszövetkezeti mozgalom erősödése biztosítja, hogy szövetkezeink súlyuknak megfelelően vegyenek részt a piaci forgalomban is.

A piaci áruforgalom alakulása hazánkban

1953-ban az ország összes piacain mintegy 2,7 milliárd forint értékűre becsülhető forgalom bonyolódott le, beleértve a budapesti felhozatalt is, az országos piaci forgalomnak csaknem 1/3-át (31,7 százalékát).

A piaci áruforgalom idényszerű ingadozása igen nagy. A felhozatal 1953 szeptemberében volt a legnagyobb: majdnem kétszerese az 1952 szeptemberi felhozatalnak (azonos árakon).

De Budapesten a piaci kereskedelem a felhozatal növekedése ellenére a lakosság egész szükségletének csak kisebb részét elégítette ki (például a burgonyaszükséglet 5—10 százalékát), noha a parasztság áruszállítása egyes cikkekben, de főleg bizonyos zöldség- és gyümölcsfélékből tetemesen fölülmulta az állami vállalatok felhozatalát. 1953-ban például az egres és a meggy fel-

hozatala 6—8-szorosa volt az állami kereskedelemének.

Az állami kereskedelem és a parasztság piacra vitt áruinak kölcsönös aránya leginkább a zöldségfélék forgalmi adataiból tűnik ki, mert a paraszti áruk kishíján fele zöldségféle.

A parasztság zöldségfelhozatala az állami kereskedelem által forgalmazott mennyiségek százalékában

1950.....	86,8
1951.....	97,9
1952.....	99,6
1953.....	100,2

Más árucsoportokban az arányok jelentékenyen eltérnek ezektől az arányoktól. Tavaly a parasztság budapesti gyümölcsfelhozatala 53,4 százaléka, burgonyafelhozatala pedig 7,7 százaléka volt az állami keres-

kedelem által forgalmazott mennyiségeknek.

Az új szakasz kezdete óta a piaci kereskedelem fejlődésében is jelentős változás történt. Nagy Imre elvtárs az országgyűlésen a kormányprogram feléves eredményeiről mondott beszédében megállapította, hogy az állami kiskereskedelem és a földművesszövetkezetek áruforgalmán kívül a szabadpiac és a termelői felhozatal alakulása a harmadik tényező, amely élénken megvilágítja a kormány új politikáját jellemző és a lakosság anyagi helyzetének javulására utaló gazdasági változásokat.

A budapesti piaci felhozatal mennyiségileg 1953 szeptember óta csaknem valamennyi áruban jóval meghaladta nemcsak az 1952. évi, hanem a jótermésű 1951. évi felhozatalát is, s a piaci árak általában csökkentek. Az idén tovább fejlődik a piaci kereskedelem. A piaci eladások — az előirányzatok szerint — a budapesti lakosság tejszükségletének körülbelül 50, baromfi-szükségletének mintegy 45, sertéshússzükségletének körülbelül 30 százalékát fedezik majd.

A piaci felhozatal értékelésekor azt is meg kell vizsgálnunk, hogy a parasztok által felhozott mennyiségből mennyi kerül nagybani eladásra, s mennyi jut közvetlenül a fogyasztókhoz. Budapesten elég jelentékeny a nagybani piac részesedése az egész felhozatalból: a burgonya részesedése 28,3, a gyümölcsé 28,3, az összes zöldségféléké 43,4 százalék (ebben a kelkáposztáé és a karfiolé meghaladja a 60—70 százalékot is). Az östermelők zöme tehát még most is szívesebben adja el felhozott termékeit nagyban, mintsem maga árusítson. A már korábban kiala-

kult szokások is ebben az irányban hatnak. A nagybani eladásokban jelentős részük van a budapestkörnyéki bolgár kertészeknek is.

A piacok áruforgalma tavaly a következőképp oszlott meg:

A budapesti piaci felhozatal árucsoportok szerinti megoszlása 1953-ban

Árucsoport	Százalékos megoszlás
Zöldségféle	42,2
Gyümölcs	21,6
Baromfi	11,8
Tojás	6,6
Tej, tejtermék	5,3
Burgonya	4,7
Húsnemű, zsiradék	3,4
Száraz hüvelyes	1,6
Egyéb élelmiszer	2,8

Összesen 100,0

A piacokon, különösen a csarnokokban az állami és a szövetkezeti kereskedelem forgalma is elég nagy. Ennek fejlesztése azonban csak annyira szükséges, amennyire az állam piacszabályozó szerepének biztosítása, a paraszti kereslet kielégítése ezt megköveteli.

A Szovjetunióban a kolhozpiaci kereskedelem súlya az ország áruellátásában jelentősebb, mint a piaci kereskedelemé hazánkban. 1937-ben a kolhozpiaci kereskedelem forgalmának aránya az egész kiskereskedelmi áruforgalomhoz képest 12,6 százalék volt; ez az arány 1940-ben 19 százalékra emelkedett. A városi áruforgalomban (különösen az élelmiszerforgalomban) a kolhozkereskedelem aránya még nagyobb volt. Ez az arány a második világháború után némileg csökkent. A kolhozpiaci forgalom a szovjet szakirodalom szerint 1949-ben a kiskereskedelem teljes forgalmának körülbelül 12 százalékára emelkedett (az eltérő

árak mérlegelése nélkül). Nálunk a tavalyi piaci áruforgalom az

egész kiskereskedelmi áruforgalomnak csak mintegy 8 százaléka volt.

A piaci kereskedelem fejlődése hazánkban

A kisárutermelő parasztság a felszabadulás előtt alig vett részt a piaci kereskedelemben (árufölöslegek és megfelelő lehetőségek hiánya miatt). Áruját kulákoknak, falusi kupeczeknek és tőkés kereskedőknek adta el. Csak szűk kisáru-termelőréteg találkozott közvetlenül a piacon a városi fogyasztókkal.

A felszabadulás után alig foglalkoztunk a piacok fejlesztésével, jól lehet a háború alatt fölszerelésük és berendezésük nagyrészt tönkrement. Pedig a piacok már akkor is fontosak voltak a városi lakosság élelmiszerellátásában. A korlátozás miatt egyre több magánkereskedő adta át üzletét; nagyrésztük hamarosan felbukkant a piacokon, a vásárokon, hol iparigazolvánnyal, hol anélkül, mint állótermelő vagy állháziiparos. Piacainkon és vásárainkon a spekulációs tevékenység különösen a jegyrendszer idején élénkült meg. Elősegítette ezt, hogy tanácsaink akkoriban alakultak meg, s megerősödésükig a piaci kereskedelem ellenőrzésével kevésbé foglalkozhattak. Jellemző volt az akkori viszonyokra az is, hogy a helyi szervek általában nem az állam piacszabályozó tevékenységének erősítésével, hanem többnyire adminisztratív intézkedésekkel próbálták visszaszorítani a spekulációt. A helyi szervek gyakran zaklatták a termékeiket városba szállító parasztokat, és egy-egy ilyen eset után a termelői felhozatal az illető városban hetekre visszaesett. A helyi szervek túlkapásait nagyon megsínylette a városi lakosság is, amely arra kényszerült,

hogy kerülő utakon, sokkal drágábban szerezzé be az állami és a szövetkezeti kereskedelemben egyáltalán nem, vagy csak kis mennyiségben kapható élelmiszereket.

Az 1951 december 2-i párt- és kormányhatározat fordulatot hozott piaci kereskedelmünk fejlődésében is. A december másodikki párt- és kormányhatározat eredményeképp emelkedett a piaci felhozatal és csökkentek a piaci árak. De a párt és a kormány helyes törekvései mégsem érvényesültek kellőképpen. Ennek oka a többi közt, hogy az 1952. évi rossz természettel kapcsolatos ellátási nehézségek leküzdése, a begyűjtés kiterjesztése végett sok olyan intézkedést hoztunk, amely végül is a piaci felhozatal korlátozására, a piaci árak emelkedésére vezetett. A helyi szervek pedig a piacok fejlesztése, az állótermelői felhozatal ösztönzése helyett részben adminisztratív eszközökkel, részben az állami felvásárló kereskedelemre gyakorolt nyomással próbálták az igényeket kielégíteni. Az 1951 decemberi határozat jelentőségét gyöngítette az is, hogy a szabadforgalom engedélyezését nem támasztottuk alá a piacok anyagi-műszaki alapjának fejlesztésével, a parasztok értékesítési lehetőségeinek megjavításával.

A piacfejlesztés kérdése csak az állami és a szövetkezeti kereskedelem megerősödése után, a legutóbbi két évben vetődött föl. De az ez irányú beruházások összege még ma is viszonylag csekély. Különösen elhanyagoltak vidéki piacaink.

Nem kielégítő a munkánk piacszabályozó szerepe sem. Ennek egyik oka, hogy állami és szövetkezeti kereskedelmünk áruinak minősége sokszor elmaradt a parasztság által felhozott termékek minőségétől. A piacon árusító földművesszövetkezetek gyakorta kevés és rosszminőségű árut visznek a piacra. Egy másik hibára Hegedűs András elvtárs utalt a központi vezetőség 1953. december 19-i ülésén: A zöldségtermelés fejlődését erősen gátolta a MEZŐKER létrehozásával megszervezett zöldségfelvásárlás. Ez a szervezet teljesen összpontosította a zöldségtermelés forgalmát, s megakadályozta, hogy a zöldségtermelésben a falu és a város közt egészséges áruforgalom jöhessen létre.

Hegedűs elvtárs hangsúlyozta,

hogy az említett hiba kiküszöbölése végett meg kell könnyítenünk a zöldségfélék felhozatalát a városba. E feladat megoldásába be kell vonnunk a földművesszövetkezeteket, amelyek különböző formákban, részben mint felvásárlók, részben mint bizományosok foglalkozzanak a zöldségfélék értékesítésével.

A szervezeti hibák szorosan összefüggtek a mezőgazdasági termelés fejlesztésében, a város és a falu árukapcsolatainak kiépítésében elkövetett hibákkal, amelyek végső fokon korlátozták a szabadforgalmat, s megakadályozták a piaci kereskedelem fejlődését. A központi vezetőség tavaly júniusi és októberi határozata és az új kormányprogram megmutatja e hibák megszüntetésének módját.

A piaci kereskedelem néhány szervezeti kérdése

A piacok a helyi tanácsok irányításával működnek, bevételeik és kiadásai a tanácsok költségvetésében tükröződnek. A budapesti piacok 1953. január óta a kolhozpiaci kereskedelem szervezetéhez hasonló fölépítésűek.

A budapesti piaci kereskedelem új szervezetének működési tapasztalatai általában megfelelőek; az új szervezet hozzájárult Budapest ellátásának megjavításához.

Az újonnan alakult Budapesti Piacigazgatási Iroda már megtette az első lépéseket, hogy tervszerűsítse a piaci kereskedelem szervezését, s megjavítsa a termelőkkel és a földművesszövetkezetekkel kötendő szállítási szerződések rendszerét. Az iroda gondoskodott a vásárcsarnokok felszerelésének kiegészítéséről (mérlegek, húsdarálók, tejkimérők stb. beszerzéséről), beve-

zette a termelők eladási munkájához szükséges eszközök csekély térítés ellenében történő kölcsönzését, s gondoskodott a piaci árusok szociális körülményeinek megjavításáról is (melegedőszobák berendezéséről, a piaci árusok közétkeztetésének megszervezéséről stb.). De a piaci kereskedelem fejlesztésében még Budapesten is csak a kezdet kezdetén tartunk. A piacok műszaki felszerelésének színvonala, a piaci kereskedelem kultúrája még korántsem kielégítő. A piaci áruforgalom növelésének teljes lehetőségei még kihasználatlanok.

A piaci kereskedelem szervezésének és fejlesztésének irányításával kapcsolatos fontosabb feladatokat a következőkben foglalhatjuk össze (a Budapesti Piacigazgatási Iroda ügyrendje alapján):

1. A piaci felhozatal növelése végett:

Az egyénileg gazdálkodó paraszttal, a termelőszövetkezetekkel, a földművelőszövetkezetekkel és az állami gazdaságokkal szállítási szerződéseket kell kötni a piacok folyamatos áruellátásának biztosítására.

2. A piaci értékesítési feltételek megjavítása végett:

Beruházások útján biztosítani kell a piacok anyagi-műszaki alapjának megjavítását, a piaci berendezések és felszerelések folyamatos karbantartását, szervezettebbé kell tenni a piaci felhozalt, s gondoskodni kell a piacok üzemeltetéséhez szükséges pénzügyi feltételek biztosításáról.

Javaslatokat kell kidolgozni a piacokon és a piacok környékén kiépítendő kereskedelmi hálózatra vonatkozóan.

3. A vásárlók érdekeinek fokozott biztosítása végett:

Az illetékes szervekkel együttműködve rendszeresen ellenőrizni kell a piaci árakat, a fogyasztók kiszolgálását, küzdeni kell a spekuláció, az engedély nélküli felvásárlás, a mérési csalás stb. ellen. További feladat, hogy a Piacigazgatási Iroda az Állami Egészségügyi Felügyelettel közösen ellenőrizze az árusítással kapcsolatos egészségügyi szabályok megtartását, s ehhez teremtsen meg a szükséges feltételeket.

A piaci kereskedelem irányítói és szervezői állandóan mérlegeljék azt a tényt, hogy a kisáru-termelők nemcsak termelők, hanem egyszerre is termékeik eladói is. A mezőgazdasági termelők e kettős arculatának ismeretében arra kell törekednünk,

hogy a paraszt minél többet termeljen, s áru-fölöslegeiből minél többet vigyen a városi piacokra, mégpedig éppen akkor, amikor a városi lakosoknak szüksége van a falu termékeire. Nem mindegy, hogy a paraszt összel viszi-e fölösleges gabonáját a piacra, vagy tartalékolja, mert spekulál, áremelkedésre számít. Ezért igen fontos a felvilágosító munka, a piacfejlesztésen kívül a paraszti szükségletet és keresletet kielégítő iparcikk-kereskedelem megszervezése, de hatásosak azok a kedvezmények is, amelyeket a szocialista állam a fölöslegeiket piacon árusító parasztnak biztosít. A vidéki városokban rendezett őszi vásároknak is az a céljuk, hogy előmozdítsák a parasztság idejekorán történő termékértékesítését.

Milyen kedvezményekkel ösztönözhetjük a piaci felhozatal növelését a parasztságot?

Általánosságban a következő fontosabb tényezők ösztönöznek a piaci felhozatal növelésére:

a) a mezőgazdasági termelés fejlesztésével kapcsolatos állami intézkedések, amelyeket a központi vezetés és a minisztertanács határozata összegez;

b) a begyűjtés többéves rendszeréről szóló törvényerejű rendelet, amely jelentősen csökkentette a beadási kötelezettségeket, s ezzel fokozta a parasztság termelőkedvét;

c) a parasztság fogyasztási iparcikk- és termelőeszközszükségletének fokozott kielégítése;

d) sokoldalú segítség a parasztságnak áru-fölöslegei piaci árusításában, szállítóeszközökkel, munkaerővel stb. való segítség az áruk szállításában; az árusításhoz szükséges

technikai eszközök: vágó- és mérő-eszközök, egészségügyi felszerelési cikkek (kötények, könyökvédők, mosdóeszközök stb.) kedvezményes áron történő juttatása; kedvezményes bérleti díj megállapítása a piacokon az állandó helybérlet részesére; a tej, a hús stb. egészségügyi vizsgálatának közvetlenül a piacokon történő megszervezése; a megmaradt áruknak a piacárastól a másnapi piacnyitáig történő tárolása, raktározása, jogi és mezőgazdasági tanácsadás megszervezése a piacokon; éjjeli szálláshely, csomagmegőrzés, melegétel-kiszolgáltatás, télen pedig melegedőszobák biztosítása; ismeretterjesztő előadások, kultur rendezvények szervezése a városokban több napig tartózkodó parasztoznak.

A felhozatali szerződést kötő parasztoznak és a termelőszövetkezeteknek adott további kedvezmény: a legkedvezőbb elárusítóhelyek biztosítása, nemesített vetőmag juttatása.

A szocialista állam tehát, mint az elmondottakból is kitűnik, arra törekszik, hogy minél tervszerűbbé tegye a piac működését. Ezt a célt szolgálják az előbbieken összefoglalt intézkedések, amelyek révén az állam a piaci felhozatal növelésére sarkalja a parasztságot.

A fokozott tervszerűsítés egyik feltétele, hogy a piacigazgatási szervek számára a tanácsok végrehajtóbizottságának kereskedelmi osztályai tervfeladatokat állapítsanak meg. Ez a kolhozpiaci kereskedelemben már meghonosodott gyakorlat, de hazánkban eddig csak Budapesten került bevezetésre.

A tervfeladatok a következő főbb területeket ölelik fel: árufelhozatal,

piacfejlesztés, a piacok berendezési és felszerelési szükségletének fedezete. Ahol a piacok mint vállalatok működnek, ott vállalati terveket is készítenek (munkaügyi, pénzügyi és jövedelmezőségi stb. tervet).

Az összes tervfeladatokat, illetve az egész terv alapja: a felhozatali tervfeladat.* A felhozatali tervfeladat az egyes piacok anyagi és műszaki alapja szélesítésének szükségletein kívül azt is megmutatja, hogy mennyi iparcikket kell forgalomba hozni a piacokon és a piacok közvetlen környékén a várható felhozatal során jelentkező falusi kereslet kielégítése végett. A tervfeladatok kidolgozásába rendszerint bevonják a piacokon állandó elárusítóhelyet fenntartó termelőket, a termelőszövetkezeteket, a földművesszövetkezeteket, s felhasználják az előző időszak tapasztalatait, illetve a már megkötött felhozatali szállítási szerződések adatait.

A tervfeladatok összeállítása előtt tanulmányozni kell a piac körzetébe tartozó terület mezőgazdasági termelését, árutermelését, a várható termést, sőt egyes áruajtákra vonatkozóan a távolabbi területek bevonásának lehetőségét is, a lakosság keresletét, az idényszerűséget stb. A tervezéskor számolnunk kell a zöldövezet adta lehetőségekkel is. A tervfeladatok jóváhagyásával párhuzamosan a piacigazgatási szerveknek el kell készíteniük a tervfeladatok végrehajtását biztosító intézkedések tervét is.

* A felhozatali tervfeladat természetesen kizárólag tájékoztató jellegű, s inkább csak a piacigazgatási szerv munkaprogramjának tekinthető. — F. I.

Feladataink a piaci kereskedelem fejlesztésében

Az új szakasz egyik legsürgősebben megoldandó feladata piaci kereskedelmünk fogyatékoságainak megszüntetése és e kereskedelem általános fejlesztése. Megköveteli ezt az új begyűjtési rendszer is, amelynek alapján a lakosság ellátásában a korábbinál sokkal nagyobb feladatok hárulnak a piaci kereskedelemre.

A piaci kereskedelem fejlesztésének legfontosabb gyakorlati feladatai a következők:

1. Biztosítsuk a dolgozó parasztnak mindazokat a kedvezményeket, amelyek ösztönözhetik őket a piaci felhozatal növelésére, a fogyasztók ellátásának megjavítására.

2. Növeljük a mezőgazdasági termelőszövetkezetek és termelőszövetkezeti csoportok részesedését a piaci áruforgalomban.

3. Jelentősen fejlesszük a városok és az új ipari települések piacait, s korszerűsítsük a nagyvárosok peremkerületi piacait. Szereljük föl az összes piacokat a legszükségesebb berendezési tárggyal s gondoskodjunk a piacok megfelelő burkolásáról.

4. Csökkentsük a piacokon az állami élelmiszerárúsító üzletek és elárúsító helyek számát, növeljük a termelői eladóteret. Nem egészséges az a mostani állapot, hogy a központi készletekből árúsító állami üzletek foglalják el a legforgalmasabb piacterületek zömét.

5. Gondoskodjunk, hogy a piacok környékén elegendő számú iparcikkárúsító üzlet legyen.

6. Biztosítsuk, hogy a kisipari termelőszövetkezetek, a kisiparosok és a háziiparosok a piacokon a falusi lakosság kereste cikkeket árúsítsanak.

7. Fokozottan biztosítsuk a piacokon az egészségügyi szabályok megtartását, szaporítsuk az egészségügyi állomások számát.

8. Országsszerte teremtsük meg a piaci kereskedelem irányítására és szervezésére alkalmas szervezetet. Fokozzuk a helyi tanácsok szerepét a piaci kereskedelem fejlesztésében, irányításában és ellenőrzésében.

Belkereskedelmünknek, tanácsainknak megvan minden lehetőségük, hogy teljesítsék a piaci kereskedelem fejlesztésének feladatait.

HUSZÁR ISTVÁN

Milyen módszerekkel hamisítja meg a nyugatnémetországi burzsoá statisztika a létfenntartási költségek indexét

A kapitalista társadalom törvénye a munkásosztály abszolút és relatív elnyomódása. A munkásosztály helyzetének rosszabbodása hozzátartozik a kapitalizmus lényegéhez. A tőkés társadalom fejlődésének ez a

törvénye a kapitalizmus általános válságának korszakában fokozottabban érvényesül. A maximális tőkésprofit biztosítása ugrásszerűen meggyorsítja a munkásosztály elnyomódását. A tőkésállamok a fokozódó

militarizálás egész terhét a dolgozókra hárítják, miközben a monopolisták búsás profitra tesznek szert. A létfenntartási cikkek ára állandóan emelkedik, a munkabérek pedig rögzítettek. Fokozódnak az adóterhek. Nő a munkanélküliség. A növekvő munkanélküliséget a monopoltörkések felhasználják a bérek leszorítására, a munkásosztály ellenállásának letörésére. Ezzel párhuzamosan a gyártulajdonosok minden korábbi módszert túlszárnyalva fokozzák a munka intenzitását. Vagyis a munkanélküliség növekedése, a reálbérek csökkenése, a munka intenzitásának fokozódása, az egészségügyi és a lakásviszonyok rosszabbodása jellemzi a tőkésországok munkásosztályának helyzetét.

Erthető, hogy ilyen körülmények közt a munkásosztály egyre szervezettebben harcol korábban kivívott jogaiért, helyzete rosszabbodásának megakadályozásáért. A növekvő sztrájkmozgalmak, a baloldali pártok erősödése a munkásosztály fokozódó aktivitásának kétségtelen bizonyítékai.

A burzsoázia úgynevezett ideológusai mindent elkövetnek, hogy leplezzék a munkásosztály valóságos helyzetét, fokozódó elnyomorodását, s a tényekkel mitsem törődve bebizonyítsák a munkásosztály életkörülményeinek javulását, vagy legalábbis állandóságát.

Ezért elsősorban azokat az adatokat hamisítják meg, amelyek a munkásosztály életszínvonalának alakulását tükrözik. Az adatok szemérmetlen elferdítésének, durva meghamisításának iskolapéldái a Nyugat-Németország Szövetségi Statisztikai Hivatala által közzétett létfenntartási indexek.

A létfenntartási cikkek árának változása önmagában nem mond

semmit a munkásosztály helyzetének alakulásáról. De ha azt is megvizsgáljuk, hogy az árváltozásokkal egy időben hogyan alakultak a munkabérek, akkor eléggé hű képet alkotunk a munkásosztály életszínvonaláról. Ez azonban csak akkor lehetséges, ha a létfenntartási cikkek árindexét tudományos módszerekkel állítjuk össze, ha az illető index változásában a valóban fogyasztott cikkek valóságos árváltozásai tükröződnek. Tehát a burzsoá statisztikusoknak „tudományos” műgonddal olyan létfenntartási indexeket kell konstruálniuk, amelyek elferdítik a valóságot.

Ez a cél vezérelte Nyugat-Németország Szövetségi Statisztikai Hivatalát és „tudós szakértőinek” gárdáját, amikor új, „megreformált” létfenntartási indexet dolgozott ki.

Miért kellett „új” indexeket kidolgozni Nyugat-Németországban? A Német Munkaadó Szövetség (a rossz emlékü GYOSZ nyugatnémet válfaja) „tudományos” folyóiratának, a *Der Arbeitgeber*-nek egyik kommunikéje válaszol: „a régi létfenntartási index... csak vita tárgya volt a felek közt. A szakszervezetek az eddigi indexet botránykönek tekintették, mert véleményük szerint túlságosan gyöngén tükrözte a lezajlott ármozgásokat”. (*Der Arbeitgeber*. 1953. 3. sz. 80. old.).

• A most kidolgozott „új” indexek és a „rég” index nem összehasonlíthatók: korábban Nyugat-Németországban egy létfenntartási indexet számítottak, most egymással párhuzamosan — fogyasztási csoportonként — háromat. A párhuzamosan kiszámított indexek számszerű értéke alig tér el egymástól és a régi indextől. Például a „rég” index szerint 1952 közepén a létfenntartási

költségek színvonala mintegy 68 százalékkal haladta meg az 1938. évi szintet, az új indexek 70–72 százalékos emelkedést tükröznek. Ezért ujjong nem kevés cinizmussal a tőkés sajtóorgánus: „Nos, itt van az új index, amelynek elkészítésében mindkét szociális partner közreműködött. A szakszervezeteknek nem hozta meg a várt szenzációt, ellenkezőleg, megerősítette a másik tárgyalófél (értsd: a tőkések) érveit.” (*Der Arbeitgeber*. 1953. 3. sz. 80. old.)

Mint mondtuk, az „indexreform” során háromféle indexet konstruáltak: a létfenntartásra fordított kiadások összege szerint három csoportra osztották a családokat. A Munkaadó Szövetség már említett lapja kikotyogja a havi létfenntartási összeg meghatározásának „alapos”, „elmélyült”, „tudományos”, „objektív” módszerét: „...különösen nehéz kérdés — írja a *Der Arbeitgeber* 1953. 3. számában Spiegelhalter — a havi kiadások szintjének meghatározása, elsősorban azért, mert ezidőszere Nyugat-Németországban nincsenek családi jövedelemre vonatkozó statisztikai adatok. A Szövetségi Statisztikai Hivatalnak tehát egyéni kereseti statisztikák alapján, általános tapasztalatok segítségével kellett döntenie.” A cikkből azt is megtudhatjuk, hogy „ezek az adatok túlságosan bizonytalanoknak látszottak...”

Az „új” indexek készítői a létfenntartási kiadások összege szerint tagolt három csoport mindegyikére megállapították a fogyasztás szerkezetét, a fogyasztási sémákat, az „árukosarokat”. Az „árukosarak” összeállításakor a középső fogyasztási csoportban mindössze 244 család háztartásstatisztikai adataira „támaszkodtak”. Ezek az adatok is

1950-re vonatkoznak. A magasabb fogyasztási csoportba tartozó családok „árukosarának” meghatározásakor már csak 142 család háztartását „tanulmányozták”, az alsó csoportban pedig voltaképp becsléssel állapították meg a fogyasztás szerkezetét, mert „csak igen korlátozott számú háztartásra” (U. o. 94. old.) voltak adataik. A két utóbbi csoport adatai ráadásul 1949-ből valók. Világos, hogy ilyen kisszámú család nem reprezentálja, nem is reprezentálhatja egész Nyugat-Németország viszonyait, még akkor sem, ha a családok kiválasztása tudományos módszerekkel történt.*

A fogyasztási csoportok összetétele is meglehetősen heterogén: munkások, tisztviselők, alkalmazottak, járadékosok háztartásának adatait átlagolták egy-egy csoportban, s így állapították meg a csoport „árukosarát”. Tehát egy-egy csoport indexe egyszerre fejezi ki a munkások, a tisztviselők, az Adenauer-klikket hűségesen kiszolgáló államapparátusi alkalmazottak és a szelvénylevágásból élő tőkések létfenntartási költségeinek változását. Nem szorul különösebb magyarázatra, hogy például egy sokgyermekes munkáscsalád fogyasztásában másfajta cikkek és más arányban szerepelnek, mint például egy alkalmazotti vagy éppen járadékos családban, még akkor is, ha havi kiadásuk összege majdnem egyforma. A munkáscsaládok havi kiadásaiban az élelmiszerek aránya általában jóval nagyobb, mint az alkalmazotti

* Megjegyezzük, a Szovjetunió tapasztalatai szerint mintegy 20⁰⁰⁰-es reprezentáció szolgált megfelelő pontossággú, tudományos elemzésre is alkalmas háztartásstatisztikai adatokat. Ehhez Nyugat-Németországban körülbelül 60 000 család háztartásának megfigyelése volna szükséges.

családokéban. Nyilvánvaló, hogy az index az átlagos összetétel segítségével megfelelően mérsékeli az élelmiszerárak nagyobb mértékű emelkedését.

Tehát a Nyugat-Németországban kiszámított létfenntartási árindexek már csak azért is hamisak, mert olyan különböző társadalmi osztályokhoz és rétegekhez tartozó családokat vonnak egy csoportba, amelyeknek fogyasztásában más és más súlyuk van például az élelmiszereknek, a ruházati cikkeknek stb. Az élelmiszerárak nagyarányú emelkedése jobban csökkenti a munkáscsaládok életszínvonalát, mint a járadékosokét, ezért az átlagolás a munkáscsaládok életszínvonalának valószínű csökkenésénél kisebb életszínvonalcsökkenést mutat. De azért is hamis a fogyasztás összetételének meghatározása, mert egyrészt 1949-ből, másrészt 1950-ből származó adatokra épül. Az 1952. évi index nem számol azzal, hogy az évek során megváltozott a fogyasztás szerkezete, elsősorban azért, mert csökkennek a reálbérek és a reálbértérítések, mindig változást okoznak a fogyasztás szerkezetében. Megváltozott a fogyasztás szerkezete azért is, mert a gazdaság militarizálása, a fogyasztási cikkek gyártó iparágak termelésének csökkenése folytán bizonyos áruk eltűntek a forgalomból stb.

Amde a nyugatnémet tőkéseknek szükségesek ezek a hamisítások, hiszen „a létfenntartási árindex... fontos mértéke a béralakulás elbírálásának és nem ritkán közvetlen alapja a bérpolitikának is”. (*Der Arbeitergeber*. 1953. 3. sz. 92. old.)

A tőkés érdekek szolgálatát bizonyítja a fogyasztási csoportok és a fogyasztási szerkezet olyan meghatározása is, amely biztosítja, hogy

mindhárom csoport létfenntartási indexe nagyjából egyformán változzék:

Létfenntartási index

1950 = 100

Időpont	Fogyasztási csoport		
	175	300	525
	márka havi kiadással		
1948 szeptember	103	107	110
1949 szeptember	104	105	105
1950 szeptember	100	100	100
1951 szeptember	110	109	109
1952 szeptember	110	109	109

Ezek az indexek hamisak, de még ilyen formában is alkalmatlanok a valóságos tendenciák teljes elferdítésére, mert még ezekből is kitűnik, hogy a kisjövedelmű rétegek létfenntartási költségei 1952-ben majdnem 7 százalékkal voltak magasabbak, mint 1948-ban, a közepes, vagy a nagyobb havi kiadású családok létfenntartási költségei ellenben alig változtak, vagy éppen csökkentek.

Az indexek szerkesztői arra is nagy gondot ügyeltek, hogy hosszabb időszakon át se legyen lényeges eltérés a három index közt. Be kellett bizonyítaniuk, hogy a kisjövedelműek árindexe nem, vagy csak alig észrevehetően tér el az átlagostól. Ezért mindhárom jövedelmek kategóriában 1938-hoz képest is kiszámították a létfenntartási költségek árindexét. Az index értéke az alsóbb fogyasztási csoportban 1938. évi bázison 170, a középsőben 171, a felsőben 172. Ezzel azt igyekeznek bizonyítani, hogy a kisjövedelműek által vásárolt fogyasztási cikkek ára 1938-hoz képest ugyanúgy, vagy még annyira sem emelkedett, mint a nagyobb jövedelmű családok által vásárolt cikkeké. Ez a célzatosság különösen kitűnik, ha összehasonlítjuk a fogyaszt-

tás legnagyobb hányadát kitevő élelmiszcikkek általuk konstruált ár-indexeit: az élelmiszcikkek árindexe a kisjövedelmű családok-csoportjában 82, a közepes jövedelműekében 84, a nagyobb jövedelműekében 89 százalékos emelkedést mutat 1938-hoz képest.

Mivel sem megfelelő alapadatok nem voltak, sem lényeges különbséget nem mutat a három index, jogos a kérdés: egyáltalán miért volt szükség három indexre a régi egy helyett? A tőkések erre a kérdésre is válaszolnak. A három index csekély különbsége a *Der Arbeitgeber* szerint „azt a régi statisztikai szabályt bizonyítja, hogy a jövedelemkülönbségek és általában a fogyasztási szerkezet különbségei — még hosszabb időszakon át is — csak csekély mértékben befolyasolják az árindexszámokat, mert az egy árucsoportba tartozó különféle cikkek ármozgásának ellentétes irányú következtében az árváltozások általában kölcsönösen kiegyenlítődnek“ (*Der Arbeitgeber*. 1953. 3. sz. 80. old.). A három index valóban megerősíti ezt az „elméletet“. De mire való ez a nyilvánvalóan hazug tétel?

„A háromféle index számítása — eltekintve a tárgyi célszerűsétől — lélektani okok miatt is kívánatos. A fogyasztók széles tömegei az összeített átlagok elvontsága miatt csak nehezen érthetik meg az árindexszámot. Az ebből — különösen nagyobb árváltozások idején — keletkező lélektani feszültségek levezetésére érthető módon villámhárítókra van szükség“. (*Der Arbeitgeber*. 1953. 4. sz. 136. old.)

A Szövetségi Statisztikai Hivatal által összeállított új indexekben a hamisítás egyéb tipikus és kifinomult módszereit is megtalálhatjuk. A létfenntartási költségindex bur-

zsoá meghamisítóinak általános módszere, hogy az árváltozások mérésére szolgáló „árukosárban“ zömmel olyan cikkekkel számolnak, amelyeknek az ára aránylag stabil, illetve csökken, függetlenül attól, hogy az illető cikk milyen fontosságú a lakosság fogyasztásában, s hogy árának változása reprezentálja-e az átlagos árváltozásokat. A nyugat-németországi „új“ indexek nagyon kevés cikket tüntetnek fel az „árukosárban“. Az indexek összeállítói azzal érvelnek, hogy többféle cikk hívebben tükrözné ugyan a fogyasztás valóságos szerkezetét, de „nagyon megnövelte volna az indexszámítással kapcsolatos munkát“ (*Der Arbeitgeber*. 1953. 3. sz. 94. old.)

Jellemző, hogy a közismerten drága, a munkások, s különösen a kisjövedelmű munkások által ritkán, vagy alig vásárolt úgynevezett márkás cikkeknek mindhárom fogyasztási csoportban elég nagy a súlyuk, mert e cikkek ára kevésbé emelkedik.

Az index szerkesztői úgy válogatták össze az árukosár cikkei, hogy csak azok kerüljenek be, amelyeknek ára az ő céljaik szempontjából kedvezően alakul. De nem elégedtek meg ennyivel: a gondosan kiválogatott cikkek áralakulását is olyan módszerekkel figyelik meg, amelyek további „szépitgetésekre“ adhatnak alkalmat. Például a ruházati és a háztartási cikkek árát csak a 20 000-nél nagyobb lélekszámú helységeken és csak 200 cikkre vonatkozóan figyelik, a márkás cikkek árát csak 30 (tetszés szerint kiválasztott) boltban vizsgálják stb.

Az új indexek különös sajátossága, hogy „megtisztultak“ az árak idényszerű hullámozásától. Ez sem történt ok nélkül. „Az idényszerű hullámozások — magyarázza Spiegel-

halter — olykor jelentékeny, bár oktan nyugtalanságot keltettek az indexváltozásokon alapuló bértárgyalásokon... az idényszerű változásoktól megtisztított indexszámok következtében könnyebben elkerülhetjük majd... a nyugtalanságot.“ (Der Arbeitgeber. 1953. 4. sz. 136. old.)

Az idényszerű változásokat az élelmiszerek árában „küszöbölik ki“. A fogyasztási sémákban rögzített élelmiszermennyiséget két részre osztják: tartalékból és új beszerzésből származó fogyasztásra. A tartalékból származó fogyasztást a beszerzéskor érvényben volt beszerzési árakon értékelik, s ezeket a költségeket elosztják az egész idényre. A tartalékolás (befőzés, tartósítás stb.) általában akkor történik, amikor az árak a legalacsonyabbak. Ha már most például tavasszal az élelmiszerek ára emelkedik, ez aligalig befolyásolja az árindexet, mert a burzsoá statisztikusok úgy számolnak, hogy ebben az időpontban a lakosság a tartalékból fogyaszt, tehát az áremelkedés az illető cikk fogyasztásának csak csekély hányadát érinti, a nagyobbik részre továbbra is az idény legalacsonyabb ára érvényes. A német Munkaadó Szövetség lapja szerint a fogyasztásnak ez a felosztása „bizonyos célokért szükséges“. Nem kétséges, hogy a lap milyen célokról beszél. De vajon fölmérték-e, hogy a fogyasztásnak mekkora hányada származik tartalékolásból? Mivel erre még kevésbé vannak adatok, mint az egész fogyasztásra, lehetőség adódik, hogy a fogyasztás tartalékolásból és beszerzésből származó részének arányát megváltoztassák, nevezetesen megnöveljék az olcsó áron számított, tartalékolásból származó fogyasztás arányát, csökkentsék a

drága szezónon értékelt fogyasztás hányadát, s így elérjék, hogy az indexben az egész fogyasztás költségei kevésbé nővekedjenek, mint ahogyan a valóságban a drágaság miatt növekszenek.

A tőkésországokban a lakásviszonyok állandóan rosszabbodnak. Ez a lakóháztulajdonosoknak kedvez. A lakbérek magasak és folytonosan emelkednek. Közismert tény, hogy a tőkésországok dolgozói kiadásai nagy hányadát fordítják lakbérre. Nyugat-Németországra még fokozottabban vonatkozik ez, mert ott a második világháború pusztításai következtében különösen nagy a lakásínség. Érthető, hogy a burzsoá statisztikusok a létfenntartási árindex megállapításakor ugyancsak igyekeznek, hogy a nagy lakbéreket kisebbeknek, a lakbéremelkedést pedig mérsékeltnak tüntessék fel. De még így is kénytelenek bevallani, hogy a munkáscsaládok havi kiadásuknak mintegy 11 százalékát fordítják lakbérre. A lakbértárgyalások megállapításakor egész Nyugat-Németországban csak mintegy kétszáz lakást figyeltek meg, s ezek is az alsó fogyasztási csoportba tartozók lakásai, az úgynevezett régi épületekben lévő lakások. Tehát a munkások fogyasztási árindexének megállapításához azt a néhány lakást választják ki, amelynek lakbértárgyalásai kedvezőek.

Az elmondottakból kétségkívül megállapítható: az „új“ létfenntartási költségindexek a bértárgyalásokon kitűnően megfelelnek a tőkések érdekeinek, de egyáltalán nem alkalmasak a munkásosztály életkörülményeiben bekövetkezett valóságos változások valamennyire is hű tükrözésére. Érzik ezt az index készítői, de érzik a munkások is, akik nem fogadják el ezt az indexet.

„Ezért... elsősorban a szakszervezetek fontos feladata — írja a Nyugatnémet Munkaadó Szövetség lapja —, hogy a közönséggel is elismertessék az új indexszámítás tudományos és objektív végére elismert alapjait.“ (*Der Arbeitgeber*. 1953. 4. sz. 138. old.) A tőkéseknek ez a szócsöve azt is bevallja, hogy az indexre politikai okokból volt szükség: „A hivatalos létfenntartási index általános elismerése nem csupán rendszertani, hanem messzeemenően lélektani és politikai kérdés is, s ezért elsősorban az érdekeltek jóakarától függ.“ (U. o.)

A nyugatnémet munkások realbére a hivatalos bér- és létfenntartási árindexek számításai ellenére állandóan csökken. A *Neuer Vorwärts* 1953. február 13-i száma közölte dr. Irmgard Enderlénék a Szakszervezeti Közgazdaságtudományi Intézet reálbérszámításain alapuló cikket, amely ugyancsak bizonyítja a reálbércsökkenés tényét. Úgy gondoljuk, hogy a nyugatnémet munkások mindennapi tapasztalatai, de a *Neuer Vorwärts* említett tanulmányának érvei is sokkal meggyőzőbbek, mint a Szövetségi Statisztikai Hivatal tudós lakájainak erőlködéséből megszületett „bizonyítékok”.

A. NOTKIN

A nemzeti vagyon a szocializmusban*

A szocialista bővített újratermelés elemzése és tervezése szempontjából igen fontos a nemzeti vagyon nagyságának és összetételének meghatározása. Mit értünk nemzeti vagyonon a szocializmusban?

Marx a tőkés termelőmód elemzésekor anyagi tartalma és társadalmi formája szempontjából vizsgálta a burzsoá társadalom gazdagságát.

* A cikk címét szószerint „nemzeti gazdagságnak” kellene fordítani, s Notkin elvtárs a szövegben is mindenütt a nemzeti gazdagságot jelentő „национальное богатство” kifejezést használja, ahol mi nemzeti vagyont írtunk. A „национальное богатство” kifejezést csak a cikknek abban a részében fordítottuk „nemzeti gazdagságnak”, ahol a szerző szembeállítja a „nemzeti gazdagság” és a „nemzeti vagyon” kifejezéseket. A cikknek ezt a részét külön megjelöljük, s ugyanott azt is megokoljuk, miért választottuk a szövegben a nemzeti vagyon kifejezést. — A szerk.

Bármilyen legyen is a gazdagság társadalmi formája, e gazdagság dologi tartalmát mindenképp használati értékek alkotják. Ebből természetesen semmiképp sem következik, hogy mindig ugyanazok a használati értékek alkotják a különböző társadalmak gazdagságának anyagi tartalmát. A társadalmi gazdagság anyagi összetétele együtt változik a társadalom termelőerőinek és a társadalmat alkotó osztályok szükségleteinek a változásával. Ez a gazdagság részben ugyanazokból a használati értékekből tevődik össze, amelyek már korábban is alkotórészei voltak, részben pedig olyan új használati értékekből, amelyeket a korábbi társadalmi alakulatok nem ismertek. Ezért már az a marxai meghatározás is tartalmaz történelmi elemet, amely szerint a tár-

sadalom gazdagsága a használati értékek összessége.

A szocializmusban is a használati értékek alkotják a nemzeti vagyon anyagi tartalmát. A termelőerők új fejlettségi fokának, a tulajdonviszonyoknak, a társadalom osztályszerkezetének, a nép szükségletei jellegének és színvonalának megváltozása a szocializmusban is a nemzeti vagyon anyagi összetételének változásával jár.

Amikor a marxizmus-leninizmus klasszikusai a burzsoá társadalom gazdagságának *társadalmi* formáját jellemezték, hangsúlyozták, hogy a kapitalizmusban ez a gazdagság csak egyes magántulajdonosok gazdagsága. A termelőeszközök zöme tőkés monopóliumok, egyes tőkések és földbirtokosok tulajdonában van, s a dolgozó tömegek kizsákmányolásának eszközeül szolgál. A fogyasztási javak javarészt is a kizsákmányoló osztályok kaparintják meg. A kulturális javakat ugyancsak az uralkodó osztályok monopolizálják, s szintén a bérabszolgaság rendszerének megszilárdítására használják. Az Egyesült Államokban a nemzeti vagyonnak több mint 80 százaléka van a lakosság alig 10 százaléka-nak a tulajdonában. A dolgozó parasztok és a kisiparosok kis magántulajdona, valamint a bér munkások személyes tulajdona a kapitalizmusban csak szánalmas tengődéshez elegendő. A használati értéknek az a része, amely a bér munkásoknak jut, csak arra elég, hogy ezek a tőkés kizsákmányolás tárgyaiként tengődhesenek. Tehát nyilvánvalóan apologetikus jellegű a burzsoá nemzeti vagyonnak az a gazdagság

osztályösszetételétől elvonatkoztatott „általános“ elemzése, amelyet a polgári közgazdák léptenyomon alkalmaznak. Ennek az elemzésnek az a célja, hogy leplezze a burzsoá társadalom kibékíthetetlen ellentmondásait, a társadalom kizsákmányoló lényegét. Ezért háborodik föl Engels a burzsoá politikai gazdaságtan képviselőinek a „nemzeti vagyon“ fogalmával való visszaélésén. Engels ezt írja egyik korai művében: „a «nemzeti vagyon» kifejezés a liberális közgazdákra jellemző általánosítási hajlamnak köszönheti megszületését. Amíg van magántulajdon, addig ez a kifejezés értelmetlen. Az angol «nemzeti vagyon» igen nagy, s az angol nép mégis a világ legszegényebb népe. Vagy egyáltalán el kell vetni ezt a kifejezést, vagy olyan feltételeket kell teremteni, amelyek közt értelmet nyer“. (Marx és Engels Művei. 1929. II. kötet. 296—297. old. Oroszul.) A „nemzeti vagyon“ a kapitalizmusban valójában sosem jelenti az egész nemzet gazdagságát: az uralkodó osztályok gazdagsága ez, s a társadalom életének másik pólusán szemben áll vele a legnagyobb dolgozó tömegek romlása és nyomora. A burzsoá „nemzeti vagyon“ antagónisztikus osztályjellege különösen világosan megmutatkozik a tőkés gazdasági rendszer általános váltságának korszakában. A dolgozó tömegek a világháborúk idején és következményeképpen tűrhetetlen nyomorba süllyednek, a tőkésországok tőkés monopóliumai ellenben a háborúk révén csak gazdagodnak. A burzsoá „nemzeti vagyon“ marxista elemzésének el-

sősorban e vagyon antagonisztikus osztályjellegét kell lelepleznie.

A szocializmusban a nemzeti vagyon az egész népé (össznépi tulajdon), a dolgozók kollektíváié (szövetkezeti-kolhozottulajdon) és egyes dolgozóké (főképpen a kolhozparasztnak személyes gazdasága, valamint a munkásoknak, a kolhoztagoknak és az alkalmazottaknak használati tárgyakra, és fogyasztási eszközökre kiterjedő személyi tulajdona). Például 1936-ban a mindkét formájú szocialista tulajdon részesedése a Szovjetunió ipari termelőalapjaiban 99,95 százalékra, a mezőgazdaság termelőalapjaiban 96,3 százalékra, az egész népgazdaság termelőalapjaiban pedig 98,7 százalékra rúgott. Össznépi (állami) tulajdonban volt az ipari termelőalapoknak 97,35 százaléka, a mezőgazdaságiaknak 76 százaléka, az egész népgazdaság termelőalapjainak pedig 90 százaléka; a szövetkezeti-kolhozottulajdon az iparban a termelőalapok 2,6 százalékára, a mezőgazdaságban 20,3 százalékára, az egész népgazdaságban pedig 8,7 százalékára terjedt ki.

Tehát a nemzeti vagyon a szocializmusban, ahol a társadalom fejlődésének a termelőeszközök társadalmi tulajdona az alapja, s ahol nincs kizsákmányolás és nincsenek kizsákmányolók, valóban az egész szocialista nemzet gazdaságává válik, növekedése nyomán pedig az egész társadalom jóléte növekszik. Ez azonban természetesen mégsem teszi feleslegessé a nemzeti vagyonnak a tulajdonformák szerinti elemzését és tervezését.

A szocializmus gazdasági alaptörvénye — az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségleteinek maximális kielégítése a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szüntelen növekedése és tökéletesedése útján — ma megköveteli mind az össznépi, mind a kolhozvagyon megsokszorozását.

A kommunista párt arra törekszik, hogy az össznépi tulajdon vezetőszerének megóvásával és fokozásával egyidejűleg mindkét formájában — össznépi (állami) és szövetkezeti-kolhoz formájában — egyaránt általánosan megszilárdítsa a szocialista tulajdont. A pártnak ez a politikája mélyebben megszilárdítja a munkáosztály és a kolhozparasztság szövetségét, s mind a városban, mind a falun biztosítja a szovjet nép anyagi jólétének és kulturális színvonalának szüntelen növekedését. E bölcs politika fejeződik ki a Szovjetunió Kommunista Pártja központi bizottságának a közszükségleti cikkek termelésének rohamos fokozásáról, a mezőgazdaság további fejlesztéséről, a szovjet kereskedelemről szóló törvényi jelentőségű határozataiban, az ezeket követő párt- és kormányhatározatokban, továbbá a Szovjetunió Kommunista Pártja központi bizottságának február—márciusi határozataiban és a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa I. ülésszakának határozataiban.

A nemzeti vagyon hazánkban a Szovjetunió valamennyi népé, s e népek jóléte növekedésének alapja. A szocializmus gazdasági alaptörvénye megköveteli, hogy a nemzeti vagyon valamennyi szó-

vetségi szocialista köztársaságban növekedjék. Ez lehetővé teszi, hogy méginkább megszilárduljon a Szovjetunió szocialista nemzeteinek barátsága és együttműködése.

Tehát a szocialista társadalmi vagyon szociális formája elvileg különbözik a burzsoá társadalom nemzeti vagyonának szociális formájától, mint ahogyan a szocialista és a kapitalista gazdaság is gyökeresen különbözik egymástól.

E gyökeres, elvi különbségen kívül különbségek mutatkoznak azokban a sajátos gazdasági formákban is, amelyekben a burzsoá és a szocialista társadalom gazdagsága megjelenik.

„Azoknak a társadalmaknak a gazdagsága, melyekben a tőkés termelőmód az uralkodó, mint „óriási árugyűjtemény” jelenik meg, az egyes áru, mint e gazdagság elemi formája”. (*Marx*. A tőke. I. kötet. 43. old. Szikra. 1949.) Árutermelés többféle társadalmi alakulatban van. De a kapitalizmus az egyetlen olyan alakulat, amelyben az árutermelés az uralkodó, s az egész társadalmi termelés, az egész társadalmi gazdagság jellegét meghatározza.

A burzsoá társadalom „nemzeti vagyonának” tőkés jellegéből szükségszerűen következik, hogy a tartalmát alkotó használati értékek rendszerint az érték hordozójaként, vagyis áruként jelentkeznek. A nemzeti vagyon tőkés újratermelésének az érték növelése a célja, a használati érték pedig a feltétele. Ezért a kapitalizmusban a nemzeti vagyon értéke öncélúvá válik. Ez a legvilágosabban a tőkéssorságok fiktív vagyonának hatalmas tömegében mutatkozik

meg: itt a nemzeti vagyon értékének igen nagy részét teszi a föld és a részvények ára, amely nemcsak a termelőtőkének, hanem a kamatlábnak a mozgásától is függ.

Mivel a kommunizmus első szakaszában kétféle szocialista tulajdon van, a szocialista gazdaság bizonyos korlátolt szférájában meg kell maradnia az áruforgalomnak. Ezért a szocialista társadalom nemzeti vagyona csak részben tevődik össze árukból: az állami, valamint a szövetkezeti ipari üzemekben termelt közszükségleti cikkekből és élelmiszerekből, amelyek még nem kerültek át a fogyasztás szférájába, továbbá a kolhozok elidegenítésre szánt termékeiből. A szocialista vállalatok termelőalapjai, az állami lakóház- és szociális-kulturális alapok, továbbá az újonnan termelt termelőeszközök a szocializmusban nem áruk (mint ahogyan a munkaerő, a termelésnek az egyik legfontosabb eleme sem áru). Az állam az újonnan termelt termelőeszközök nagy többségét a saját vállalatai közt osztja szét. E termelőeszközök tulajdonosa a szocialista állam marad. Ilyen körülmények közt a termelőeszközök belföldi forgalma már elveszti az áruforgalom jellegét, s csupán az áruforgalom külső burkát őrzi meg. Tehát a szocializmusban a nemzeti vagyon hatalmas részét már nem áruk alkotják.

De a szocialista társadalom nemzeti vagyonának árukból össze tevődő része sem csak szociális formájában különbözik a burzsoá vagyontól. A szocialista termelésnek nem a maximális profit megszerzése, hanem a nép szükségleteinek maximális kielégítése a célja, s ez az áruk termelésére is vonatkozik.

A szocialista társadalom szempontjából elsősorban gazdagságának természeti alakja a fontos, teljesen függetlenül attól, hogy áruk alkotják-e vagy sem e gazdagság elemeit. Minthogy azonban a szocialista gazdaság viszonyai közt érvényesül az értéktörvény, jóllehet korlátozott keretek közt, s a termelés egész szférájában hat, a szocialista társadalom nemzeti vagyonát és e vagyon egyes elemeit (köztük azokat is, amelyek nem áruk) mégsem csupán naturális formában tartják nyilván, hanem értékformában is.

Tehát a szocialista társadalom nemzeti vagyona: az össznépi és a szövetkezeti-kolhoztulajdonban, valamint a munkások, az alkalmazottak és a kolhozparasztok személyi tulajdonában lévő használati értékek összessége.

A nemzeti vagyont alkotó használati értékek egy része közvetlenül a nép szüntelenül növekvő anyagi és kulturális szükségleteinek a kielégítésére hivatott. Másik része a szocialista termelés folytonos megújulását és növekedését szolgálja, mivel ez az anyagi alapja a nemzeti vagyon újratermelésének és a nép szükségletei maximális kielégítésének.

★

Melyek a szocialista társadalom nemzeti vagyonának az alkotórészei?

A szocialista társadalom anyagi gazdagságát alkotó használati értékek a szocialista újratermelésben betöltött szerepük szerint a következők:

1. *A szocialista termelés alapjai* (idetartoznak a termelőeszközöket és a fogyasztási cikkeket termelő

népgazdasági ágaknak, az iparnak, a mezőgazdaságnak stb. az alapjai):

a) a munkaeszközök vagy a termelés állóalapjai (a termelés céljaira szolgáló épületek és berendezések; a munkagépek, az energiaszolgáltató berendezések, az anyagi javak termeléséhez szükséges szállítási és hírközlési eszközök, az igás- és a haszonállatok, a művelés alatt lévő föld, az öntöző- és a talajjavító berendezések, a többéves termesztési idejű ültetvények stb.);

b) a nyersanyag- és a fűtőanyag-, valamint a segédanyag-készletek, a félkésztermékek és a befejezetlen termelés.

2. *A szocialista elosztás és forgalom alapjai:*

a) a műszaki és az anyagellátás rendszerének, a mezőgazdasági termékek begyűjtési és felvásárlási rendszerének, a kereskedelemnek, az állami tartalékok rendszerének állóalapjai;

b) a termelők raktáraiban, a műszaki és az anyagellátás rendszerében, a begyűjtés és a felvásárlás rendszerében, a kereskedelemben, a közlekedésben található, valamint az úton lévő késztermékkészletek (mégpedig mind a termelőeszközök, mind a fogyasztási cikkek);

c) az állami termelőeszköz- és fogyasztási cikk-készletek (különbölköln).

3. *A kollektív, a személyes és az állami fogyasztási alapok:*

a) a lakás- és a községgazdálkodás alapjai;

b) a szociális és a kulturális rendeltetésű alapok (különbölköln tanintézetek, tudományos intézetek, könyvtárak, színházak és muzik,

kórházak, szanatóriumok, üdülők, gyermekgondozó intézmények, sportpályák stb.);

c) a személyszállítás alapjai (ha különválaszthatók, mint például a vasúti személykocsipark, a személyszállító repülőgépek, hajók, autóbuszok, trollibuszok, a taxik, a földalatti, a polgári repülőterek, az autogarázsok állóalapjai stb.);

d) a lakosság kiszolgálására hivatott intézmények rendszerének alapjai;

e) a lakosság egyéni tulajdonában lévő fogyasztási javak alapjai;

f) az adminisztráció céljaira szolgáló alapok;

g) a honvédelem alapjai (amelyek mindaddig nélkülözhetetlenek, amíg van kapitalista környezet).

Az elmondottakból fölöttébb világosan kitűnik, hogy az ország nemzeti vagyonát alkotó fölsorolt alapok számbavételekor és elemzésekor mérlegelni kell tulajdonformájukat, továbbá a város és a falu, valamint a szocialista köztársaságok közötti megoszlásukat.

A nemzeti vagyon anyagi elemeinek a szocialista újratermelés folyamatában elfoglalt szerepük szerint való osztályozása szervesen összefügg a szocialista társadalom nemzeti vagyonának cikkünkben adott meghatározásával.

Ez az osztályozás azért nagyjelentőségű, mert lehetővé teszi a nemzeti vagyon újratermelési folyamatának konkrét elemzését: annak konkrét elemzését, hogy mennyire felel meg a nemzeti vagyon újratermelése a szocializmus gazdasági alaptörvénye és a tervszerű, arányos fejlődés törvénye követelményeinek.

A szocialista újratermelés elemzése és tervezése, a Szovjetunió népgazdasági mérlegének összeállítása megköveteli a nemzeti vagyon bővített újratermelésének és a társadalmi termék bővített újratermeléséhez fűződő elszakíthatatlan kapcsolatának tanulmányozását.

A nemzeti vagyon és a társadalmi termék nem azonos fogalmak. Különbőségük elsősorban az, hogy a nemzeti vagyont — a társadalmi terméktől eltérően — nemcsak az adott év folyamán, hanem sok év során megtermelt termékek alkotják. A nemzeti vagyon értéke sok év felhalmozott munkáját fejezi ki. Más szavakkal: a nemzeti vagyon anyagi tartalma nemcsak azoknak a használati értékeknek az összességéből tevődik össze, amelyeket az adott évben vagy általában az egyik vagy a másik szakaszban termeltek, hanem minden használati értékből, amellyel az adott pillanatban a társadalom rendelkezik, függetlenül attól, hogy mikor termelték meg a szóbanforgó használati értéket.

A nemzeti vagyon bővített újratermelése mindazonáltal elválaszthatatlanul összefügg a társadalmi termék bővített újratermelésével. A nemzeti vagyonnak azt a részét, amelyet valamely évben elfogyasztottak, csak az adott év társadalmi termékének rovására lehet pótolni, s a nemzeti vagyon növekedésének is csak ez a forrása.

A társadalmi terméket a következő célokra használják föl: először a szocialista termelés alapjainak pótlására és bővítésére, másodszor a szocialista elosztás és forgalom alapjainak pótlására és bővítésére, harmadszor a kollektív, a

személyes és az állami fogyasztási alapok pótlására és bővítésére. A társadalmi termék felhasználásának eredményeképpen a szocialista gazdaság valamennyi szférájában növekszik a szocialista társadalom anyagi gazdagsága.

A nemzeti vagyon évvégi (vagy éveleji) növekedése a nemzeti vagyon elemeinek az év folyamán végbement utánpótlása és fogyasztása közt lévő különbségből adódik.

A nemzeti vagyonnak a társadalmi termékből való pótlása és növelése napról napra megismétlődő folyamat. Hasonlóképpen szakadatlan folyamat a nemzeti vagyon elemeinek fogyasztása is. Az adott év társadalmi termékéhez önálló használati értéként tartozó nyersanyag, fűtőanyag és segédanyag igen nagy részét az év végére már fölhasználták a különféle termelőeszközök és fogyasztási cikkek termelésére. E nyersanyag, fűtőanyag és egyéb anyag, valamint az amortizáció nagyrészeének értéke (a többszörös számbavétel levonása után) az év végén meglévő társadalmi termékelemek értékében fejeződik ki. Ellenben az adott év folyamán termelt használati cikkeknek javarészét már ugyanabban az évben elhasználták, s az év végén a fogyasztási eszközök e részének már az értéke sincs meg. Tehát a nemzeti vagyon évvégi (vagy éveleji) növekedése: a társadalmi termékből az illető év folyamán történt újratermelésének eredménye.

A Szovjetunió nemzeti vagyonának a társadalmi termékből történő tervszerű bővített újratermelése növeli a társadalmi tulajdon mindkét formáját, megszilárdítja a

városi és a falusi szocialista termelőviszonyokat.

A szocialista gazdaság viszonyai közt a nemzeti vagyon bővített újratermelése egyszersmind a fogyasztási cikkek árualapjainak, a szociális és a kulturális rendelkezés alapoknak, valamint a lakosság egyéni tulajdonában lévő használati javak alapjainak a növekedését is eredményezi, tehát óriási jelentőségű a nép fogyasztásának fokozása szempontjából.

A nemzeti vagyon újratermelése és a társadalmi termék újratermelése közt lévő kapcsolat nem egyoldalú. A nemzeti vagyon elért színvonala és összetétele a szocialista társadalomban sokféleképpen visszahat a társadalmi termék bővített újratermelésére.

A társadalmi termék termelésének anyagi alapjául a népgazdaság termelőalapjai szolgálnak. Marx azért vonatkoztatott el a tőkés újratermelést ábrázoló sémáiban az állótőke nagyságától és összetételétől, mert e sémákkal csupán a társadalmi termék realizálásának legáltalánosabb feltételeit kívánta szemléltetni. De a konkrét szocialista újratermelési folyamat elemzésekor és tervezésekor a nemzeti vagyon újratermelésével kapcsolatban kell vizsgálni a társadalmi termék újratermelésének folyamatát.

A társadalmi termék termelésének színvonala és összetétele, az egyes részek közt kialakuló arányok sokban függnék a termelőalapok mennyiségétől és minőségétől, a termelőeszköz- és a fogyasztási cikkgyártó népgazdasági ágak, az ipar és a mezőgazdaság közt való megoszlásuktól. Az elosztás szférájában lévő termelő-

eszköz-készletek és -tartalékok mennyisége és összetétele is hat ezekre az arányokra.

A kollektív és a személyes fogyasztás szférájában funkcionáló nemzeti vagyon méreteitől és összetételétől függ a nép fogyasztása. Az egy főre jutó lakóterület nagysága, a színházak és a mozik befogadóképessége, a kórházi ágyak száma, a szanatóriumok és az üdülők férőhelyei ezer lakosra vonatkoztatva, a személygépkocsiknak, az autóbuszoknak, a vasúti személykocsiknak és az egyéb személyszállítóeszközöknek a lakosság számához viszonyított mennyisége, az egyéni tulajdonban lévő fogyasztási javak alapjának egy főre jutó nagysága — mindezek a mutatók világosan jellemzik a népjólét színvonalát és növekedését, s nagyjelentőségűek az évi társadalmi termék összetételének tervezése szempontjából.

Tehát a nemzeti vagyon elemeinek a szocialista újratermelés folyamatában elfoglalt helyük szerint történő osztályozása lehetővé teszi, hogy részletesen elemezzük mind a nemzeti vagyon bővített újratermelési folyamatát, mind pedig a nemzeti vagyonnak a társadalmi termék bővített újratermelésében betöltött szerepét.

A nemzeti vagyon összetételének vizsgálatakor el kell döntenünk azt a kérdést is, hogy a nemzeti vagyonhoz tartoznak-e azok a természeti erőforrások, amelyeket a szocialista társadalom nem használ föl az anyagi javak termelésében.

Az az ország, amelyik bővelkedik természeti erőforrásokban, kedvezőbb helyzetben van, mint azok az országok, amelyeknek nincsenek ilyen erőforrásaik. Ezért tö-

rekszenek a monopóliumok a természetes olaj-, színesfém- és egyéb lelőhelyek megkaparintására. A monopóliumoknak a nyersanyagforrásokért vívott harca rendkívül fokozza a modern kapitalizmus elmentmondásait.

Gazdasági rendünk szempontjából roppant jelentőségű, hogy a Szovjetuniónak hatalmas természeti erőforrásai vannak. Ezek az erőforrások lehetővé tették, hogy szocialista államunk nagyra fejlessze a kitermelő ipart és a mezőgazdaság legkülönbözőbb ágait, biztosíthassa az ország műszaki és gazdasági függetlenségét, s megszilárdítsa honvédelmi felkészültségét. Ezért a Szovjetunió természeti kincseinek tanulmányozása és kihasználása gazdasági és tudományos intézményeink egyik legfontosabb feladata.

De a természeti erőforrások különbözőféle szerepeket tölthetnek be a szocialista újratermelésben. Ha a szocialista társadalom fölhasználja a szóbanforgó erőforrásokat, akkor ezek a szocialista társadalom igazi gazdagságává válnak, s a termelés szüntelen növelésére és a nép szükségleteinek maximális kielégítésére szolgálnak. A természeti erőforrások csak akkor válhatnak a szocialista társadalom ilyen igazi gazdagságává, ha nem pusztán a természet termékei, hanem egyszersmind a munka termékei, a termelésben és a fogyasztásban fölhasznált használati értékek is. Azok a természeti erőforrások pedig, amelyeket még nem használnak föl a szocialista termelés folyamatában, s amelyek még nem szolgálják a nép szükségleteinek maximális kielégítését, csak a szocialista társadalom po-

tenciális gazdagságának tekinthetők.

A marxizmus-leninizmus klaszikusai mindig megkülönböztették a természeti erőforrásokat a társadalomnak a termelés, az elosztás és a fogyasztás szférájában felhasználásra kerülő igazi gazdagságától. Például Marx ezt írta „A góthai program kritikájában”. „A munka *nem forrása* minden gazdagságnak. A természet éppúgy forrása a használati értékeknek (és ilyenekből tevődik össze a dologi gazdagság!), mint a munka, amely maga is csak megnyilvánulása egy természeti erőnek: az emberi munkaerőnek.” (Marx. A góthai program kritikája. 5. old. Szikra. 1953.) Tehát Marx úgy vélekedett, hogy a természeti erőforrások az anyagi gazdagság forrásai, s csak a használati értékek termelésének folyamatában válnak a társadalom valóságos anyagi gazdagságává. Lenin azzal a feladattal kapcsolatban, hogy „Oroszország ne legyen többé szegény és erőtlén, hanem a szó igazi értelmében hatalmassá és dúsgazdaggá váljon”, ezt írta: „Ilyenné válhat, mert még mindig elég területünk és természeti kincsünk maradt ahhoz, hogy mindenkinek elláthassunk, ha nem is bőségesen, de kielégítően a megélhetéshez szükséges javakkal. Mindenkinek megvan hozzá — természeti kincsek, emberi erőertartalék és az a nagyszerű lendület, amelyet a nagy forradalom adott a népi alkotóerőnek —, hogy megteremthessük az igazán hatalmas és dúsgazdag orosz hazát.” (Lenin Művei. 27. kötet. 150. old. Szikra. 1952.) Tehát Lenin is, akárcsak Marx, olyan anyagnak tekintette a természeti erőforrásokat, amelyből még meg

kell teremteni a társadalom valóságos gazdagságát. (Az orosz eredetiben az idézett szöveg gondolatjelek közt lévő része így hangzik: „van anyagunk mind természeti kincsekben, mind emberi erőertartalékokban...” A szerk.)

Az elmondottakból világosan kitűnik, hogy a föld méhében rejlő érc, szén, olaj és minden más hasznos ásványkészlet, az erdők fakészlete, a műveletlen föld: potenciális társadalmi gazdagság. Ellenben a bányák és a tárnák, a mezőgazdasági üzemek és a birtokukban lévő föld, a gyárak és a szállítóvállalatok, vagyis mindaz, aminek segítségével a társadalom szolgáltatába állítjuk a természeti erőket, éppúgy, mint a kitermelt érc, szén, fa és a kitermelő ipar többi terméke, a mezőgazdasági termékek, a feldolgozóiparban termelt anyagi javak, a lakóházak stb. a társadalom valóságos anyagi gazdagságát alkotják.

A szovjet nép a kommunista párt vezetésével megsokszorozta a Szovjetunió igazi anyagi gazdagságát, s példátlan kulturális forradalmat hajtott végre. Ezzel a „szegény és erőtlén” Oroszországot „hatalmas és dúsgazdag” Oroszországgá változtatta.

Mínthogy a természeti erőforrások összessége az az anyag, amelyből a társadalom igazi anyagi gazdagsága keletkezik, nemcsak a megtermelt termelőeszközök *tulajdona* igen jelentős a társadalom fejlődése szempontjából, hanem a természeti erőforrásoké is. A természeti erőforrások monopóliuma a kizsákmányoló osztályok egyik eszköze a néptömegek kizsákmányolására. A természeti erőforra-

sok szocialista tulajdona a nép élet-színvonala növekedésének egyik legfontosabb feltétele.

A potenciális és az igazi gazdagság megkülönböztetése a nemzeti vagyon érték szerinti megállapítása szempontjából is fontos. Csak a természeti erőforrások kiaknázására és felhasználására fordított emberi munka adja meg az alapot a nemzeti vagyon egyes részeinek értékben való kifejezésére. Ahol nem használtak föl emberi munkát, ott a szocializmusban érték szerinti számbavételről sem lehet szó. Csak a kapitalizmusban számítják hozzá a nemzeti vagyonhoz a fölhasználatlan földnek és a föld méhének az árát. Ahol a tőkés árú- és pénzviszonyok uralkodnak, ott az emberi munkától érintetlen természeti erőforrások is adás-vétel tárgyai, s noha nincs értékük, mégis van áruk. A szocializmusban

nem adás-vétel tárgyai a természeti erőforrások. A természeti erőforrásokkal csak annyiban számolnak a Szovjetunió nemzeti vagyonának érték szerinti megállapításakor, amennyiben holt- és élőmunkát fordítottak feltárásukra és felhasználásukra. A szocializmusban a nemzeti vagyon értéke csak az évek folyamán *valóban* fölhalmozott társadalmi munkát fejezi ki.

Irodalmunkban egyesek a nemzeti gazdagságot* nemzeti vagyonra és természeti erőforrásokra tagolják. Az illetők nemzeti vagyonon azoknak az anyagi javaknak az összességét értik, amelyeket a társadalmi munka teremtet meg, s értékformában, pénzbeli értéklésben közös nevezőre hozhatók. (Lásd: A Társadalmi-Gazdasági Statisztika Magyarázó Szótára. 1948; az A. I. Petrov szerkesztette

* Innen e szakasz végéig a szerző szóhasználatának megfelelően „nemzeti gazdagság”-nak fordítjuk az orosz „национальное богатство” kifejezést; a „nemzeti vagyon” szót itt, e részben a Notkin elvtárs által kifogásolt „национальное имущество” kifejezésnek tartjuk fenn.

Mi Notkin elvtársnak a szövegben kifejtett álláspontja ellenére sem kívánunk lemondani a „nemzeti vagyon” kifejezés használatáról, mert:

1. Ez a kifejezés szaknyelvünkben meggyökeresedett, ma már aligha szorítható ki a „nemzeti gazdagság” szóval, s használata — amelyet a cikk szerzője is legfeljebb csak „nem szerencsésnek” tekint — semmi esetre sem lényeges hiba. Továbbá: mivel a „gazdagság” szót a „társadalmi anyagi gazdagsága” kifejezésben szaknyelvünk befogadta, e cikkben a „gazdagság” és „vagyon” szavakat azonos értelemben használjuk.

2. Notkin elvtárs a „nemzeti vagyon” kifejezés ellen irányuló érvelését vitathatónak ítéli. Nem hisszük, hogy — legalább is a magyar nyelvben — sajátosan jogi színezete van a „vagyon” szónak. A „vagyon viszonyokon” egy bizonyos értelemben valóban jogi viszonyokat értünk, de ebből még nem következik, hogy a „vagyon” szó olyan sajátosan jogi szakszó, amelynek a közgazdaságtudományban való használata he-

lyettesíthető. Ugyanilyen érvelés alapján a „tulajdon” szót is száműznünk kellene a közgazdaságtanból, hiszen a tulajdonviszonyok a termelőviszonyok (egyik oldalának) jogi kifejezései. Marx ezt írja: „A társadalom anyagi termelőerői, fejlődésük bizonyos fokán, ellentmondásba jutnak a meglévő termelőviszonyokkal, vagy ami ennek csak jogi kifejezése, azokkal a tulajdonviszonyokkal, amelyek közt eddig fejlődtek.” (A politikai gazdaságtan bírálatahoz. Előszó. 5. old. Szikra. 1953. — A mi kiemelésünk.)

Másképp pedig ugyanúgy, ahogyan Notkin elvtárs megkülönbözteti a reális gazdagságot a potenciálislól, a reális vagyon is megkülönböztethető gazdasági értelemben a potenciálislól, jogi értelemben pedig a „potenciális” gazdagság éppúgy tulajdon, mint a „potenciális” vagyon.

Egyébként abban teljesen egyetértünk a szerzővel, hogy a szocializmusban csak az emberi munkát tartalmazó használati értékek alkotják azt a fogalmat, amelyet ő a „nemzeti gazdagság” kifejezéssel jelöl, mi pedig „nemzeti vagyon” kifejezéssel fordítottunk, továbbá egyetértünk azzal is, hogy csak ezek alkotják a társadalom igazi (vagy talán pontosabban: realizált) gazdagságát, s a természeti kincsek csak potenciális gazdagságnak tekinthetők. — A szerk.

Gazdaságstatisztikai Tanfolyam. 1952. 62. old. Magyarul: *Petrov*. Gazdaságstatisztika. 53. old. Statisztikai Kiadvállalat. 1953; *A. U. Gozulov*. Gazdaságstatisztika. 1953. 75. old.) Tehát az említett felosztás hívei a „nemzeti vagyonnak”, mint a nemzeti gazdagság külön részének a kiemelését két megkülönböztető sajátosságra alapozzák: a nemzeti vagyon a társadalmi munka terméke, s értékformában kifejezhető.

Úgy véljük, hogy az adott esetben nem szerencsés a „nemzeti vagyón” kifejezés használata.

Először, mint tudjuk, a vagyoni viszonyok a gazdasági formák jogi kifejezései, jogi formái. Ezért a vagyon (a jogi forma) nem lehet alkotórésze az anyagi gazdagságnak (a gazdasági tartalomnak). Különben sem helyes, ha a gazdaságtudományokban jogi fogalmakkal fejezünk ki gazdasági jelenségeket.

Másodszor, a vagyoni viszonyok nemcsak a társadalmi munka által teremtetett és értékformában kifejezhető anyagi javakra, hanem a természeti erőforrásokra is kiterjednek. Mind ezek, mind azok valakinek a tulajdonában vannak. (A szocializmusban valamennyi természeti erőforrás össznépi tulajdonban van, a termelt anyagi javak pedig össznépi, szövetkezeti-kolhoz és személyi tulajdonban vannak.) Mivel a vagyoni viszonyok a tulajdonviszonyok jogi kifejezései, jogilag a nem társadalmi munkával létesített és értékkel nem bíró természeti erőforrások is részei a „nemzeti vagyonnak”.

Így hát tudományos szempontból semmiképp sem megokolt, hogy a nemzeti gazdagságot nemzeti va-

gyonra és természeti erőforrásokra tagoljuk. Úgy véljük, a társadalmi újratermelés szempontjából csak akkor elemezhetjük tudományosan a nemzeti gazdagságot, ha a természeti erőforrásokat a társadalom potenciális anyagi gazdagságának, a termelés, az elosztás és a fogyasztás szféráiban fölhasználásra kerülő anyagi javakat pedig a társadalom igazi anyagi gazdagságának tekintjük.

A tudományos szocializmus klasszikusai nemcsak az anyagi gazdagságot tekintették a társadalom gazdagságának, hanem a kádereket is, termelési tapasztalataikkal, a munkában való jártasságukkal és szakképzettségükkel együtt. Marx azt írta, hogy „... a népesség mesterségbeli készségének a foka mindig feltétele az egész termelésnek, vagyis a legfontosabb fölhalmozott gazdagság...” (*Marx*. Értéktöbbletelméletek. 1936. III. 229. oldal. Oroszul.) A szocialista társadalom gazdagságának e része a munkaerő újratermelése révén termelődik újra. Sőt a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet körülményei közt a munkaerő újratermelésének folyamata során a fizikai és a szellemi munka lényeges különbsége is megszűnik.

★

A szocialista bővített újratermelést a nemzeti vagyon valamennyi formájának szüntelen növekedése jellemzi.

A háborúelőtti öt éves tervek folyamán megteremtettük az ipar hatalmas, műszakilag fejlett termelőapparátusát, s haladó értelemben átalakítottuk az ipar ágazati szerkezetét. Mindennek ered-

ményeképpen országunk nemzeti vagyona hatalmasan megnövekedett, összetétele gyökeresen megváltozott, s a Szovjetunió ipari nagyhatalommá vált. A Szovjetunió ipari és közlekedési állóalapjainak (s hasonlóképpen forgóalapjainak) gyors növekedése volt a termelőeszközök össznépi szocialista tulajdona növekedésének, a szocialista termelőviszonyok fejlődésének és megszilárdulásának legfontosabb alapja.

A nemzeti vagyon a háborúelőtti ötéves tervek idején a mezőgazdasági termelés szférájában is igen megnövekedett. A nemzeti vagyon növekedése a mezőgazdaságban elválaszthatatlanul összefüggött a kolhozrendszer megteremtésével és megszilárdulásával.

A nehézipar megteremtése és fejlesztése közben a fogyasztás növekedésének bizonyos ideiglenes korlátozására kényszerültünk. De a nehézipar fejlődése alapján évről évre kedvezőbb lehetőségek nyíltak a nép szükségleteinek kielégítésére. A nemzeti vagyon nemcsak a termelés szférájában növekedett, hanem a kollektív és a személyi fogyasztás szférájában is.

A háború befejezése után helyre kellett állítanunk és tovább kellett fejlesztenünk a háború dúlta népgazdaságot. A Szovjetunió iparának már 1952-ben 77 százalékkal több termelőalapja volt, mint 1940-ben. A szocialista gazdaság hatalmas föllendülése egyszerre mind a nép fogyasztásának további jelentékeny növekedését is lehetővé tette.

A Szovjetunió ma, amikor nehéziparának fejlődése magas színvonalat ért el, különösen fokozza a mezőgazdaság, a könnyű- és az élel-

miszeripar, valamint a kereskedelem alapjainak bővítését, de közben továbbra is általánosan fejleszt a nehézipart, az egész népgazdaság föllendülésének alapját.

1954-ben 184,9 milliárd rubelt irányoztunk elő beruházásokra és a Szovjetunió népgazdasága forgóalapjainak növelésére. (Ebből 121,1 milliárd rubel az állami költségvetést terheli.)

Az idén kilencvenegynéhány milliárdot ruháztunk be a vas- és fémkohászatba, a villamoserőművekbe, a szén-, az olaj- és a vegyiparba, a gépgyártásba, a fa- és papíriparba, az építő- és az építőanyagiparba. Ez majdnem 10 milliárd rubellel több a tavalyi összeszegnél. A közlekedés és a hírközlés további fejlesztésére szolgáló beruházások több mint 5 százalékkal növekszenek. Ugyanakkor az élelmiszer- és a közszükségleti cikkgyártó iparvállalatok beruházásaira, illetve építésére több mint 14 milliárd rubelt fordítunk, vagyis az 1953. évi 7,6 milliárd rubelnél mintegy 84 százalékkal többet.

A mezőgazdasági beruházásokra 1954-ben 21 milliárd rubelt irányoztunk elő, tehát majdnem 80 százalékkal többet, mint 1953-ban. Jelentékenyen fokozódnak a kereskedelem szférájának a beruházásai is. Az állami lakóházépítkezések beruházásainak az ötödik ötéves tervben hozzávetőlegesen meg kell kétszereződniük a negyedik ötéves terv azonos célú beruházásaihoz képest. Az állami lakóházépítkezésekre szánt kiadások 1954-ben jelentékenyen meghaladják a múlt év hasonló kiadásait.

Tehát azok a nagy sikerek, amelyeket a szovjet nép a szocialista

ipar fejlesztésében elért, lehetővé teszi, hogy a nemzeti vagyonnak a nehézipar szférájában történő bővítésével egyidejűleg a korábbinál sokkal inkább növeljük a mezőgazdaság, a fogyasztási cikktermelés és a személyes, valamint a kollektív fogyasztás szférájában

funkcionáló nemzeti vagyont, s ezen az alapon rohamosan fokozódik népünk fogyasztása. Ez új jelenség a Szovjetunió nemzeti vagyonának bővített újratermelésében, s ez jellemzi a szovjet gazdaság mostani fejlődési szakaszát.

A Szovjetunió 1954. évi állami népgazdaságfejlesztő tervének első félévi eredményei

A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő
Központi Statisztikai Hivatal közleménye

Az ipar, a mezőgazdaság és a közlekedés fejlődését, a beruházások növekedését, a bel- és a külkereskedelem bővülését, a munkások és az alkalmazottak számának gyarapodását és a kultúra fejlődését 1954 első felében a következő adatok jellemzik:

Az 1954 első
félévi terv
teljesítése
százalékban

I. Az ipari termelési terv teljesítése

Az egész ipar 102 százalékra teljesítette teljes termelésének első félévi tervét. Az egyes minisztériumok az ipari teljes termelés tervét a következőképpen teljesítették:

	Az 1954 első félévi terv teljesítése százalékban
A Szovjetunió Vaskohászati Minisztériuma	100,5
A Szovjetunió Színesfémkohászati Minisztériuma	102
A Szovjetunió Szénipari Minisztériuma	101
A Szovjetunió Ásványolajipari Minisztériuma	101
Vegyipari Minisztérium	103
A Villamoserőművek Minisztériuma	104
A Elektrotechnikai-ipar Minisztériuma	104

A Rádiótechnikai-ipar Minisztériuma	105
Nehézipari Minisztérium	103
A Szerszámgépipari és Szerszámpipari Minisztérium	103
Közlekedési Gépipari Minisztérium	100,7
Gépkocsi-, Traktor- és Mezőgazdasági Gépipari Minisztérium	105
Gépgyártási és Műszergyártási Minisztérium	104
Építőgépgyártási és Utépítőgépgyártási Minisztérium	102
A Szovjetunió Építőanyagipari Minisztériuma	104
A Szovjetunió Faipari Minisztériuma	96
Papír- és Fafeldolgozóipari Minisztérium	101
A Szovjetunió Közszükségleti Iparcikkgyártási Minisztériuma	104
A Szovjetunió Élelmiszeripari Minisztériuma	103
A Szovjetunió Halipari Minisztériuma	96
A Szovjetunió Hús- és Tejtermékipari Minisztériuma	90
A Közlekedésügyi Minisztérium iparvállalatai	104
A Szovjetunió Kulturális Ügyei Minisztériumának iparvállalatai	106
A Szovjetunió Egészségügyi Minisztériumának iparvállalatai	105
A szövetségi köztársaságok helyi és fűtőanyagipari minisztériumai, illetve helyiipari minisztériumai	105
Kisipari szervezetek	105

A Szovjetunió egész iparának 1954 első félévi teljes termelése a múlt év megfelelő időszakához viszonyítva 14 százalékkal emelkedett. 1953 első félévi ipari teljes termelése 10 százalékkal múlta felül 1952 első felének ipari teljes termelését.

1954-ben folytatódott a nehézipar további fejlesztése és a közszükségleti cikkek gyártásának szakadatlan növekedése.

Az ipar túlteljesítette a szén, az ásványolaj, a földgáz, a hengerelt anyag, az acélcső, a horgany, az alumínium, egyes kábelfajták, a benzin, a ligroin, a Diesel-olaj, a villamosenergia, a fővonali gőzmozdony, a tehergépkocsi, az autóbusz, a motorkerékpár, a golyós- és a görgőscsapágy, az ekskavátor, a traktorvontatású talajgyalu, a fémforgácsoló szerszámgép, a négyzetes-féskes ültetésre alkalmas burgonyaültetőgép, a traktorvontatású vetőgép, a répaszedő kombájn, a magtisztítógép, a magajáró kaszálógép, a burgonyaszedő kombájn, a gyapotszedőgép, a kombinált cseplőgép, a villamos izzólámpa, az elektronikus műszerek, a műtrágya, a mezőgazdasági növénykártevők irtására szolgáló vegyszerek, a marószóda, a festék és más vegyszerek, a műgumi, a gépkocsiabroncsköpeny, a cement, a pala, az ablaküveg, a papír, a szesz és más termékfajták félévi termelési tervét.

Az ipar túlteljesítette a következő közszükségleti cikkek gyártásának félévi tervét: pamut-, len-, gyapjú- és selyemszövet, gumilábbeli, harisnya- és zoknifélék, rádióvevőkészülék, óra, pianínó és zongora, édesipari készítmények, tea, bor, pezsgő, cigarettá, gyufa, szappan és más élelmiszerek, illetve iparcikkek.

A minisztériumok többsége és az ipar — a terv túlteljesítése ellenére — nem biztosította az egyes termékfajták gyártására vonatkozó tervfeladatok hiánytalan teljesítését. Például a Szovjetunió Vaskohászati Minisztériuma nem teljesítette teljesen a nyersvastermelés tervét, az Elek-

rotechnikai-ipar Minisztériuma nem teljesítette teljesen az egyes generátorok és villamosmotorfajták gyártására, a Nehézgépipari Minisztérium a gőzturbinák és az ásványolajfeldolgozó gépek gyártására, a Közlekedési Gépipari Minisztérium a tehervagonok gyártására, a Gépkocsi-, Traktor- és Mezőgazdasági Gépipari Minisztérium a személygépkocsi és néhány mezőgazdasági gépfajta, a Gépgyártási és Műszer-gyártási Minisztérium a vegyipari berendezések és egyes textílgépfajták gyártására vonatkozóan megszabott tervet, a Szovjetunió Faipari Minisztériuma nem biztosította az iparifa szállítási tervének teljesítését, a Szovjetunió Halipari Minisztériuma pedig nem teljesítette a halászati tervet.

A közszükségleti cikkeket gyártó ipar az első félévben elérte a forgalomba hozott termékek minőségének némi további javulását. De a Szovjetunió Közszükségleti Iparcikkgyártási Minisztériumának, a Szovjetunió Élelmiszeripari Minisztériumának, a Szovjetunió Hús- és Tejtermék-ipari Minisztériumának, a Szovjetunió Halipari Minisztériumának sok vállalata és különösképpen sok helyi és szövetkezeti ipari vállalat még most is lagymatagon harcol az áruk kiváló minőségéért és jó kidolgozásáért, megszegi a megállapított gyártási szabályokat, s termékeinek egy részét továbbra is a fogyasztói követelményeknél gyengébb minőségben és gyéresebb választékban bocsátja forgalomba.

Sok vállalat, főként sok gépgyár továbbra sem egyenletesen bocsátotta ki késztermékeit, a hónap első harmadában jóval alacsonyabb színvonalon dolgozott, mint a második és a harmadik harmadban, s ennek következtében e vállalatokban sok volt a gépállás, jelentős fokig kihasználatlan volt a munkaerő, elégtelen volt a termelőkapacitások kihasználása, szaporodott a selejt, s olyan

túloradíjak kerültek kifizetésre, amelyek mögött nem volt termelés.

Sok iparágban, különösen pedig a szén-, az ásványolaj-, a kohászati-, a vegyi-, a fakitermelési-, a papír-, az építőanyag-, az élelmiszer-, a hús-, a tej- és a haliparban jelentős számú vállalat nem teljesítette 1954 első félévi termelési tervfeladatait.

II. Az ipari termelés növekedése

A legfontosabb ipari termékek termelése 1954 első félévében 1953 első feléhez képest a következőképpen változott:

	Az 1954 első félévi terv teljesítése százalékban
Nyersvas	106
Acél	109
Hengereltanyag	109
Acélcső	112
Horgany	107
Ólom	115
Szén	108
Ásványolaj	110
Benzin	109
Diesel-olaj	140
Földgáz	112
Villamosenergia	111
Gőzturbina	112
Nagy vízturbina	204
Turbogenerátor	104
Hidrogenerátor	134
Nagy villamosgép	115
Villamos motor	115
Fővonal gőzmozdony	131
Fővonal villamos mozdony	104
Trolibusz	109
Tehergépkocsi	110
Személygépkocsi	127
Autóbusz	168
Motorkerékpár	166
Golyós- és görgőscsapágy	116
Kohászati berendezés	108
Ekszkavátor	117
Nagy, nehéz- és egyedi gyártási esztergapadok	122
Vegyipari berendezés	115
Fonógép	114
Szövőgép	142
Számológép	139
Traktor	119
Traktoroseke	111
Magajáró kaszálógép	157
Traktorvontatású kultivátor	101
Gyapotszedőgép	137
Répaszedőkombájn	201
Magtisztítógép	117
Marószóda	111
Kalcinált szóda	112
Műtrágya	111

Az 1954 első
félévi terv
teljesítése
százalékban

A mezőgazdasági növénykártevők irtására szolgáló vegyszer	131
Festék	102
Műgumi	101
Gépkocsibroncsköpeny	113
Ipari szállítás	112
Papír	109
Cement	115
Ablaküveg	117
Pala	121
Könnyű tetőfedőanyag	110
Tégla	113
Előregyártott ház	102
Szesz	114
Pamutszövet	103
Lenszövet	110
Gyapjúszövet	119
Selyemszövet	157
Bőr cipő	110
Gumicipő	103
Harisnya- és zokniféle	110
Kötött-szövött fehérnemű	117
Kötött-szövött felsőruha	112
Kerékpár	130
Rádióvevőkészülék	207
Televíziós vevőkészülék	288
Gramofon	132
Varrógép	125
Ora	129
Fényképezőgép	142
Pianino és zongora	124
Háztartási jégsezkrény	316
Porszívó	449
Fémágy	172
Bútor	128
Hús- és kolbászáru	102
Hal	113
Tejtermék	110
Kondenzált tej	112
Növényi zsiradék	117
Margarin	116
Sajt	105
Edesipari készítmény	105
Száraztésztaféle	116
Konzerv	105
Tea	114
Szappan	122
Cigaretta	113
Gyufa	122
Bor	110
Pezsgő	122
Sör	113

1954 első felében az egyes nehéz-
ipari ágakhoz tartozó vállalatok je-
lentősen fokozták a kulturális cik-
kek és a háztartási cikkek gyártását.
De a Gépkocsi-, Traktor- és Mező-
gazdasági Gépipari Minisztérium, a
Gépgyártási és Műszergyártási Mi-
nisztérium, a Nehézgépgyártási Mi-

niszterium, a Szovjetunió Fakitermelési Minisztériuma, a Papír- és Fafeldolgozóipari Minisztérium bár fokozta a közszükségleti cikkek gyártását, mégsem biztosította jónéhány árucikk termelési tervének teljesítését.

1954 első felében a könnyű- és az élelmiszeripari vállalatok növelték a lakosság által fokozottan keregetett cikkek gyártását, s bővítették e cikkek választékát. Így a pamutszövetgyártásnak 1953 első feléhez viszonyított 3 százalékos növekedésével egyidejűleg a tarkánszött pamutszövetgyártás 2,1-szeresre, a bútorszövetgyártás pedig 36 százalékkal növekedett; a gyapjúsövetgyártás 19 százalékos növekedése mellett a tisztagyapjú fésűsfonálból készült szövet gyártása 2,2-szeresre, a vékonyszálú gyapjúsöveté pedig 3,5-szeresre növekedett; a harisnya- és a zoknifélék gyártásának 10 százalékos növekedésével egyidejűleg a „kapron”-rostból készült harisnya és zokni gyártása 28 százalékkal, a gyapjúfonálból és a félgyapjúfonálból készült harisnyáé és zoknié 48 százalékkal növekedett; a kötött-szövött fehérnemű gyártásának 17 százalékos növekedése mellett a műselyemből készült kötött-szövött fehérnemű gyártása 44 százalékkal növekedett; a kötött-szövött ruhanemű termelésének 12 százalékos emelkedésével egyidejűleg a tisztagyapjú kötött-szövött felsőruhák termelése 88 százalékkal növekedett; a bőrlábeligyártás 10 százalékos növekedése mellett a mérték szerint készült cipők készítése 19 százalékkal nőtt. A csomagolt élelmiszerek gyártása is fokozódott, s csomagolásuk is javult.

Javult az iparban a berendezés kihasználása, a nyersanyag és a fűtőanyag felhasználása. A Szovjetunió Vaskohászati Minisztériumához tartozó üzemekben az olvasztókemencék hasznos térfogatának kihasználása 1954 első felében 2 százalékkal javult 1953 hasonló időszakához viszonyítva, a Martin-kemencék alapterületének egy négyzetméterére eső

acéltermelés mennyisége 3 százalékkal növekedett. A Szovjetunió Szénipari Minisztériumának bányáiban 1953 első feléhez viszonyítva növekedett a „Donbassz”-mintájú szénkombájnok, valamint a szénrakodó és a közetrakodó gépek termelékenysége. A Szovjetunió Ásványolajipari Minisztériumának vállalataiban növekedett a földolgozott nyersanyagból nyert világos ásványolajtermékek százalékaránya. A Villamoserőművek Minisztériumának vállalataiban csökkent a villamosenergiatermelés fajlagos fűtőanyagfogyasztása. A Szovjetunió Építőanyagipari Minisztériumának vállalataiban 1953 első feléhez viszonyítva növekedett a forgó és az aknás cementkemencék, valamint a cementmalmok termelékenysége. A pamut-, a gyapjú-, a len- és a selyemipari vállalatokban is javult a berendezés kihasználása.

Mindazonáltal az ipar még nem teljesen használja ki a termelőkapacitások meglévő tartalékait. A vaskohászatban jelentős a kohók és a Martin-kemencék, valamint a hengerek állása, az ásványolajiparban sok a gépállás a fűrészeknél, az építőanyagiparban előfordul a legfontosabb technológiai berendezések tervén kívüli vesztéglése, a fakitermelés nem használja ki kellőképpen a gépeket, a gépgyárak pedig elégtelenül használják ki az esztergapadokat és a kovácsoló-sajtológépeket.

Egyes minisztériumok nem kielégítően végzik az új technika meghonosítására irányuló munkát, s nem teljesítik a munkaigényes termelőfolyamatok gépesítésével kapcsolatban megállapított tervfeladatot. A Szovjetunió Vaskohászati Minisztériuma lassan honosítja meg a termelésben az új technikát és technológiát, s nem használja ki a kohók és az acéolvasztókemencék termelékenységének jelentős növelésére kínálkozó lehetőségeket sem; a Szovjetunió Szénipari Minisztériuma nem használja ki kellőképpen a bányagépeket, s nem teljesíti a bányamun-

kák ciklusos megszervezésére vonatkozó tervet; a Szovjetunió Ásványolajipari Minisztériuma nem eléggé alkalmazza a fejlett és hatékonyabb ásványolajkitermelési módszereket, s lassan tér át az ásványolajtermékek finomításának újabb eljárásaira; a Szovjetunió Faipari Minisztériuma nem teljesíti a fakitermelési munkák ciklusos módszerének megszervezésére vonatkozóan megállapított normák szerinti feladatait és a szálfa kiszállítására vonatkozóan megszabott feladatokat; a gépipari vállalatok nem teljesítik hiánytalanul az új típusú gépek, gépezetek, készülékek és műszerek gyártásának meghonosítására és forgalombahozására vonatkozó terveket; a Szovjetunió Építőanyagipari Minisztériuma lassan tér rá az építkezési költségek csökkentésére alkalmas új építőanyagfajták és készítmények gyártására.

Az ipari termelés önköltsége 1954 első felében több mint 3 százalékkal csökkent, de az ipar a tervben 1954 első felére kitűzött önköltségcsökkentési feladatot nem teljesítette. Jelenősen elmaradt az önköltségcsökkentési terv teljesítésében a Szovjetunió Szénipari Minisztériuma, Faipari Minisztériuma, Vaskohászati Minisztériuma, Közlekedési Gépipari Minisztériuma, valamint Hús- és Tejtermékipari Minisztériuma.

III. Mezőgazdaság

A kolhozok, a gép- és traktorállomások, meg a szovhozok sikeresen elvégezték a tavaszi vetést. A tavasziak vetési tervét túlteljesítették.

1954-ben a kolhozok és a szovhozok 9,5 millió hektárral nagyobb területet vetettek be tavasziakkal, mint tavaly. A tavaszi gabonane-műek vetésterülete 6,4 millió hektárral növekedett, ebből a tavaszi búza vetésterülete 3,6 millió, a kukoricáé pedig 756 000 hektárral növekedett. A gyapot vetésterülete 354 000 hektárral növekedett. A kolhozok, meg a szovhozok a tavalyinál

nagyobb területet vetettek be cukorrépával, napraforgóval és más olajosnővényekkel, valamint egygyári füvekkel, takarmányrépával és silőnővényekkel. A tavalyihoz képest növelték a burgonya és a zöldségfélék vetésterületét, de a burgonya és a zöldségfélék vetéstervét nem teljesítették hiánytalanul. Nem teljesítették a rostlen vetéstervét sem.

Kazahsztán, Szibéria, az Ural, a Volgavidék és Észak-Kaukázus kolhozaiban és szovhozaiban 1954 és 1955 folyamán a gabonafélék vetésterületének növelése céljából 13 millió hektár szűz- és parlagföldet kell hasznosítani. 1954 július 10-ig ezeken a területeken az idei és a jövőévi vetés alá már körülbelül 10 millió hektárt szántottak föl. Az állami terv értelmében 1954 tavaszán a kolhozoknak és a szovhozoknak a szűz- és a parlagföldeken 2,3 millió hektárt kellett bevetniük gabonane-műekkel, de valójában 3,6 millió hektárt vetettek be.

A kolhozok és a szovhozok az idén 13 millió hektárral nagyobb területen vetettek őszi mélyszántással előkészített talajba tavaszi növényfajta-akat, mint 1953-ban. A burgonya, a kukorica, a napraforgó és az egyéb kapásnővények jelentős részét négyzetes, illetve négyzetes-félszkes vetési módszerrel vetették, illetve ültették el.

A mezőgazdaság 1954 első félévében 92 000 traktort kapott (15 lőerős traktorokra átszámítva), továbbá 52 000 tehergépkocsit, 18 000 gabonakombájnt, köztük 8500 magajáró kombájnt, továbbá 15 000 traktorvontatású és magajáró szénakaszalógépet, köztük körülbelül 4000 magajáró kaszálógépet, valamint nagymennyiségű gyapotszedőgépet, répaszedő kombájnt, lenkombájnt, magtisztítógépet és egyéb mezőgazdasági gépet. A mezőgazdaság több mint 5000 burgonyaszedőkombájnt is kapott; ezeknek a tömeggyártását az ipar az idén kezdte meg.

Az ipar a szűz- és parlagföldek hasznosítására kijelölt területekre ez év első felében 65 000 traktort (15 lóerős traktorokra átszámítva), több mint 9000 gabonakombájnt és több mint 6000 tehergépkocsit szállított.

A mezőgazdaság műszaki felszerelésének növekedése lehetővé tette a tavaszi növények vetésével és a vetések gondozásával kapcsolatos munkák még nagyobb arányú gépesítését. A kolhozok az idén 86 százalékból gépesítették a tavaszi növényfélék vetését, s már a burgonyavetéssel kapcsolatos munkák gépesítése is meghaladta a 40 százaléket.

A gép- és traktorállományok a kolhozokban ez év első felében folyamán szántásra átszámítva 26 millió hektárral nagyobb területen végeztek mezőgazdasági munkálatokat, mint a múlt év hasonló időszakában.

A kolhozok közös állatállománya 1954 július 1-én 1953 július 1-hez képest a következőképp gyarapodott: a tehénállomány 10 százalékkal, a sertésállomány 5 százalékkal. Mivel a kolhozok nem szervezték meg kielégítően a juhoknak ridegtartással való átteleltetését, juhaik száma 3 százalékkal csökkent. A Szovjetunió Szovhozgyi Minisztériumához tartozó szovhozokban a tehénállomány az említett időszak folyamán 9, a sertésállomány 3, a juhállomány 2 százalékkal növekedett.

Jelentősen gyarapodott a kolhozparasztok, a munkások és az alkalmazottak személyes tulajdonában lévő jószágállomány. 1953 július 1-től 1954 július 1-ig a kolhozparasztok személyes tulajdonában lévő tehének száma 7 százalékkal, a borjaké 15, a sertéseké 26, s a juhoké pedig 35 százalékkal növekedett.

A haszonállatállomány országszerte a gazdaságok valamennyi kategóriájában 1954 július 1-ig 1953 július 1-hez viszonyítva, előzetes adatok szerint a következőképp növekedett: a tehénállomány 8, a sertésállomány 13, a juhállomány 4 százalékkal.

IV. A vasúti, a vízi- és a gépkocsitehershállítás növekedése

A vasúti szállítás 1954 első felében 101 százalékra teljesítette az átlagos napi rakodási tervet, de mivel a vasúti szerelvények és a tehershállítványok továbbítói nem használták ki kellőképpen a vagonok tehersbefogadó képességét, a tonnákban kifejezett rakodási tervet csak 99,7 százalékra teljesítették.

A vasút teljesítette, sőt túlteljesítette a vas és az acél, a koks, az ócskavas, a tőzeg, a mezőgazdasági gépek, a traktorok, a gépkocsik, a vegyi és az ásványi trágyafélék, a gabonafélék, a gyapot, a gyapjú, a len, a kender, a só, a cukor, a hús, a vaj, a sajt, a tojás, a tejtermékek, a növényolaj, a zöldségfélék, a gyümölcsök, a burgonya, a halkonzervfélék, az édesipari készítmények, a tésztafélék, a tea, a dohányárak, a textilanyag, a kötöttáru, a ruha, a fehérnemű és az egyéb konfekciók készítmények, a bútor, a szappan, az illatszerek és a gyufa szállítási tervét.

Vasúti közlekedésünk nem teljesítette a kőszénrakodási tervet: az első felévben a megszabottnál több mint 3 millió tonna kőszénrel kevesebbet szállított. Nem teljesítette a szálfa, a tűzifa, a cement, a tűzállóanyag, az építőanyag, az ércek, a salaképzőanyagok, a lábbeli, a fémből készült háztartási cikkek rakodási tervét sem.

A vasutak valamennyi rakományának átlagos napi rakodása 1954 első felében 6 százalékkal nőtt 1953 első feléhez képest.

Vasutaink 1954 első felében 1953 első feléhez viszonyítva valamelyest csökkentették az átlagos teherszállítást, a tehervagonok kocsifordulójának meggyorsításával kapcsolatos feladatot azonban 1954 első felében nem teljesítették. A vasutak nem teljesítették a tehervonatok közlekedésének utazási sebességére vonatkozó feladatot sem.

1954 első felében a Tengeri és a Folyami Flotta Minisztériuma 91 százalékra teljesítette általános teherforgalmi tervét. A tengeri és a folyami teherforgalom 1954 első felében a múlt év hasonló időszakához viszonyítva 4 százalékkal növekedett.

A tengeri szállítás a teherforgalmi tervet 102 százalékra, a teherszállítási tervet 93 százalékra teljesítette. A folyami szállítás a teherforgalmi tervet 82, a teherszállítási tervet 87 százalékra teljesítette.

A Szovjetunió Gépkocsiközlekedési és Ütügyi Minisztériuma 1954 első felében teherforgalmi tervét 103 százalékra, teherszállítási tervét pedig 101 százalékra teljesítette. A minisztérium az autóbuszok személyszállítási tervét 108 százalékra teljesítette. Ezzel szemben a szövetségi köztársaságok egyes gépkocsiközlekedési és ütügyi minisztériumai nem teljesítették utas- és teherszállítási tervüket.

V. A beruházások növekedése

Az állami beruházások összege 1954 első felében 14 százalékkal meghaladta az 1953 azonos időszakában végrehajtott beruházások összegét. A beruházások összege 1953 első felében 4 százalékkal volt nagyobb, mint 1952 első felében.

1954 első felében a beruházások 1953 első feléhez képest a következőképpen alakultak: a vaskohászatban 103 százalék, a széniparban 123 százalék, a villamos erőműveken 118 százalék, a gépgyártásban 116 százalék, az építőanyagiparban 110 százalék, a fa- és papíriparban 125 százalék, a könnyű- és az élelmiszeriparban 148 százalék, a közlekedésben 108 százalék, a mezőgazdaságban 153 százalék, a kereskedelemben 230 százalék.

1954 első felében nagyarányú lakásépítkezés, iskolaépítés, egészségügyi intézmény-, óvoda-, bölcsőde-,

úttörőábró-, filmszínház- és más kulturális és jóléti intézményépítkezés valósult meg. 1954 első felében a lakásépítésre fordított beruházások volumene 20 százalékkal nagyobb volt, mint 1953 első felében.

A népgazdasági beruházások és a termelőkapacitás-megindítások félévi terve a nagy építkezések jelentős fokozódása ellenére sem teljesült. A leghiányosabban teljesítette tervét a Szovjetunió Vaskohászati Minisztériuma, a Szovjetunió Színeseémkohászati Minisztériuma, a Szovjetunió Szénipari Minisztériuma, a Szovjetunió Ásványolajipari Minisztériuma, a Vegyipari Minisztérium, a Szerzőgép- és Szerzőgázipari Minisztérium, a Szovjetunió Közsűkségletti Iparcikkgártási Minisztériuma és a Szovjetunió Halipari Minisztériuma. A Szovjetunió Mezőgazdasági Minisztériuma, a Szovjetunió Szovhozűgi Minisztériuma és a Begűjtési Minisztérium a végrehajtott nagy beruházások ellenére is jelentősen elmaradt az építő- és a szerelőmunkálatok tervének teljesítésében.

A Szovjetunió Építésűgi Minisztériuma 1954 első felében 22 százalékkal, a Kohászati és Vegyipari Gyárépítési Minisztérium pedig 10 százalékkal több építő- és szerelőmunkát teljesített, mint 1953 első felében, bár ezek a minisztériumok nem teljesítették féléves tervüket.

1954 első felében sok építkezésen jelentős munkakiesés, elégtelen gépkihhasználás és munkaerővándorlás volt tapasztalható, s nem történtek kellő intézkedések az építkezési költségek csökkentésével kapcsolatos feladatok teljesítésére.

VI. A bel- és a külkereskedelem fejlődése

1954 első felében a szovjet kereskedelem tovább fejlődött. A kormány 1954 április 1-én az ipari és a mezőgazdasági termelés fejlődésében, a munkatermelékenység emel-

sében és a termékek önköltségének csökkentésében elért újabb sikerek alapján újból, a jegyrendszer eltörlése óta hetedszer szállította le az élelmiszerek és az iparcikkek állami kiskereskedelmi árát. Az új árleszállítás hozzájárult a szovjet rubel további megszilárdulásához és hazánk lakossága életszínvonalának emelkedéséhez.

1954 első féléve folyamán az állami és a szövetkezeti kereskedelem (összehasonlítói áron számítva) 21%-kal több árut adott el a lakosoknak, mint 1953 első félévében; a falusi kereskedelmet lebonyolító Centroszovjuz kiskereskedelmi áruforgalma ugyanebben az időszakban 32 százalékkal növekedett. 1954 első félévében az állami és a szövetkezeti kereskedelem túlteljesítette kiskereskedelmi áruforgalmi tervét.

1954 első félévében az egyes élelmiszerek eladása 1953 első félévéhez képest a következő arányban növekedett: a húskészítményeké 30 százalékkal, a halkészítményeké 24 százalékkal, a zsír 28 százalékkal, a növényolajé és az egyéb étzsiradékoké 13 százalékkal, a tejé és a tejtermékeké 21 százalékkal, a cukoré 14 százalékkal, az édesipari készítményeké 14 százalékkal, a teaféléké 19 százalékkal, a citrusféléké 47 százalékkal.

Az iparcikkek közül 1954 első félévében 1953 első félévéhez képest a következő áruk eladása fokozódott a legjelentősebben: a pamutszöveté 19 százalékkal, a selyemszöveté 45 százalékkal, a gyapjuszöveté 56 százalékkal, a készruháé 24 százalékkal, a kötött-szövött árúké 24 százalékkal, a harisnya- és zokniféléké 31 százalékkal, a bőrlábbelié 15 százalékkal, az óráé 36 százalékkal, a varrógépe 31 százalékkal, a bűtoré 37 százalékkal, a porszívóé több mint négyszeresre, a gramofoné 33 százalékkal, a televíziószelvényé több mint kétszeresre, a rádiószelvényé több mint kétszeresre, a fényképezőgépe 53 százalékkal, a kerékpáré 29 százalékkal, a motorkerékpáré 65

százalékkal, a személygépkocsié 70 százalékkal, a hűtőgépe majdnem háromszorosra, a mosógépe pedig tízszeresre.

1954 első félévében 1953 első félévéhez képest jelentősen fokozódott a termelési és a gazdasági rendelkezésű áruk kiskereskedelmi eladása: a faanyagé, a cementé, az ablaküvege, a paláé, a könnyű tetőfedőanyagé, a szögé, a vasfödémanyagé, továbbá a kolhozoknak eladott tehergépkocsiké.

De a lakosoknak bizonyos áruk iránt mutatkozó keresletét több területen még most sem elégítik ki teljesen.

A külkereskedelem területén 1954 első félévében tovább szélesültek a külföldi országokhoz fűződő gazdasági kapcsolatok; a külkereskedelmi forgalom 30 százalékkal növekedett a múlt év első félévéhez képest.

VII. A munkások és az alkalmazottak számának növekedése és a munka termelékenységének emelkedése

A népgazdaságban foglalkoztatott munkások és alkalmazottak száma 1954 első félévében 1953 első félévéhez képest jelentősen növekedett. Az ipar, az építőipar és a közlekedés munkásainak és alkalmazottainak száma ez időszak alatt 1 200 000-rel emelkedett, a tanintézetek, a tudományos kutatóintézetek és a gyógyintézmények dolgozóié több mint 300 000-rel, a kereskedelemben, a lakás- és a községgazdálkodásban foglalkoztatott munkásoké és alkalmazottaké pedig 200 000-rel.

A mezőgazdaságban a gép- és traktorállományok, valamint a szovhozok munkásainak és alkalmazottainak száma — a traktoros-brigádok munkásainak, a gép- és traktorállományok állandó és időnyomunkásai közé sorolása és a szűz-, meg a parlagföldek hasznosítására kijelölt területekben dolgozó munkások és szakemberek számának növekedése folytán — 1953 első félévéhez képest 2 300 000-rel növekedett.

1954 első félévében 338 000 fiatal szakmunkás került ki a gyári műhelytanfolyamokról, a bányászati iskolákról, illetve a mezőgazdasági gépésztési iskolákról. Ezek az iparba, az építőiparba, a közlekedésbe vagy a mezőgazdaságba kerültek; közülük az illetékes szervek több mint 228 000 gépkészítőt a mezőgazdaságba irányítottak. Egyéni és brigádoktatás vagy szaktanfolyamok keretében több mint 3 600 000 munkás és alkalmazott szerzett nagyobb szakképzett-séget és növelte tudását.

A munka termelékenysége 1954 első félévében a múlt év hasonló időszakához képest az iparban 7,5 százalékkal, az építőiparban pedig 7%-kal emelkedett, de az ipar és az építőipar nem teljesítette a munkatermelékenység emelésére vonatkozóan megállapított tervet.

VIII. A kulturális építőmunka és a közegészségügy

A hétosztályos iskolát, illetve középiskolát végzett tanulók száma, ideértve a munkás- és a parasztfiú-ság iskoláiból kikerült fiatalokat is, az idén 14 százalékkal több volt, mint tavaly. A 10 osztályos iskolát végzett és érettségi bizonyítványt kapott fiatalok száma a múlt évhez képest a városokban 69 százalékkal, a falvakban pedig 82 százalékkal növekedett.

A főiskolákon és a technikumokban, ideértve a levelezőtagozatokat is, az idén több mint 550 000 fiatal szakember végzett.

A mozik száma 1954 első félévének végéig a múlt év hasonló időszakához képest csaknem 2000-rel gyarapodott.

Ez év első félévében több gyermek és serdülő fiatal üdült városkörnyéki és városi úttörőtáborokban, valamint kirándulóhelyi turistaházakban, illetve az óvodák, a gyermekotthonok és a bölcsődék nyaralóiban, mint tavaly. A falvakban sok gyermekjátszóter létesült.

1954 első félévében tovább javult és tökéletesedett a lakosság orvosi kezelése, amely a Szovjetunióban — mint ismeretes — díjmentesen történik. Bővült a kórházak, a szülőotthonok, a szanatóriumok és az üdülők hálózata. Fokozódott ezeknek az intézményeknek gyógyászati és diagnosztikai készülékekkel való ellátása. A gyógyszergyártás, az orvosi berendezés és műszergyártás 1954 első félévében 23 százalékkal növekedett a múlt év első félévéhez képest.

Ez év első felében körülbelül 22 millió dolgozó vette ki a minden munkást és alkalmazottat évről évre megillető fizetett szabadságát. Növekedett azoknak a dolgozóknak a száma, akik ingyenes vagy kedvezményes beutalással szanatóriumokban és üdülőkben töltötték szabadságukat.

Az 1954 első félévi terv teljesítésének eredményei a Szovjetunió egész népgazdaságának további fejlődését és a Szovjetunió 1951—1955. évi öt-éves fejlesztési tervének sikeresen haladó teljesítését tanúsítják.

A szovjet pénz elméletének néhány kérdése

A szocialista pénzelmélet egyik legfontosabb kérdése, hogy a pénz természete és funkciói azonosak-e a Szovjetunió egész gazdasági forgalmában, vagyis az ártermelés és a termelőeszköztermelés szférájában. Mint ismeretes, Atlasz professzor a *Voproszi Ekonomiki* 1953. évi 7. számában (magyarul lásd: Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemle. 1953. 9. sz. 171—193. old.) megjelent cikkében azt állítja, hogy a szovjet pénz a termelőeszköztermelés szférájában voltaképp nem tölti be az értékmérő, a forgalmi eszköz, a fizetési eszköz és a felhalmozási eszköz funkcióját, azaz egyetlen funkciójában sem működik. Mivel pedig a pénz lényege funkcióiban nyilvánul meg, ebből az következik, hogy egyrészt a termelőeszköztermelés szférájában nincs pénz, s hogy másrészt a Szovjetunióban nincs természetére nézve *egységes* pénz, hanem a pénz funkcionálásának szférájától függően különféle pénzek vannak.

Utalnunk kell arra is, hogy közgazdasági irodalmunkban nem található meg a szovjet pénz lényegének és rendeltetésének pontos meghatározása. Véleményünk szerint a szovjetunióbeli pénz lényege és rendeltetése, hogy a pénz — amelynek szilárd aranytartalma van — az általános egyenérték szerepét tölti be, és a szovjetállam rendkívül fontos ösztönző tényezője a szocialista gazdaság fejlesztésére, a társadalmi termék termelésének és elosztásának, a

munka és a fogyasztás mértékének nyilvántartására és ellenőrzésére.

Atlasz, Trifonov, Larionov, Molcsanov és néhány más szovjet közgazda, aki azt állítja, hogy a szovjet pénz a termelőeszköztermelés szférájában csak az önköltség, nem pedig az érték nyilvántartásában tölti be értékmérő funkcióját, tulajdonképpen tagadja az ár mint gazdasági kategória fogalmát. Ez a termelőeszközök ára és a szovjet pénz értékmérő funkciója fogalmának voluntarista értelmezése.

Egy-egy termék önköltsége az egyes gyárakban különböző lehet. A szovjetállam az egyes termelőágakban termelt azonos választékú és minőségű termékek egységes tervárának meghatározására használja fel a pénzt mint értékmérőt. Amikor egyes közgazdák tagadják, hogy a pénz a termelőeszköztermelés szférájában értékmérőként működik, tagadják a társadalmilag szükséges munkaidőnek mint a termelőeszközök ármegeállapítása alapjául szolgáló, objektíve meglévő nagyságnak a fogalmát is. Ebből az következik, hogy a termelőeszközök árának nincs gazdasági törvényszerűsége, s hogy a termelőeszközökre nem terjednek ki a szocializmus politikai gazdaságtanának törvényei. Az ármegeállapítás ily módon pusztán számveteli, technikai műveletté válik.

Amikor a szocialista bővített újratermeléssel kapcsolatban arról beszélünk, hogy a szovjet pénz mint ér-

tékmérő egységes, ezzel természetesen nem tagadjuk, hogy különbségek is vannak a pénznek az árutermelés szférájában és a termelőeszköztermelés szférájában betöltött funkciója közt. A Szovjetunióban a pénz mint értékmérő, mint általános egyenérték az áruk termelésével és forgalmával kapcsolatban az áruértéknek az egyik tulajdonostól a másik tulajdonoshoz való átkerülését, az áruk piaci forgalmát közvetíti. A szovjet pénz a termelőeszközök termelésében és elosztásában a termelőeszközöknek az állami vállalatok közt történő elosztásakor általában úgy tölti be értékmérő funkcióját, hogy forgalmi eszközként nem funkcionál. De minthogy a termelőeszközöket az állami vállalatok közt az önálló elszámolás alapján, a termelőeszköztermelésre fordított társadalmilag szükséges munkaráfordítás egyenértékű pótlása alapján osztjuk el, a szovjet pénz itt mint értékmérő, vagyis mint ezeknek a ráfordításoknak az általános egyenértéke működik.

A szovjet pénz mint értékmérő egységének meghatározásakor nem az a döntő elem, hogy az érték más-kép nyilvánul meg az árutermelés szférájában, mint a termelőeszközök termelésében. A döntő elem az érték anyagi tartalmának egysége, vagyis a termékek termelésére fordított társadalmilag szükséges munka, függetlenül attól, hogy ezek a termékek áruk-e vagy sem.

A szocializmusban az érték fogalmának két, egymással kölcsönösen összefüggő oldala van. Az értéket egyrészt úgy tekinthetjük, mint a társadalmi munkaráfordítások nyilvántartásának eszközt, másrészt úgy, mint a tulajdon egyik személytől másik személyhez való átkerülésének alapján az emberek közt kialakult viszonyok kifejezését.

A különböző termékek termelésére fordított társadalmi munkaráfordításokat egynemű és minőségileg összehasonlítható nagyságokként kell nyilvántartanunk. A termékek ter-

melésére fordított munkaidő egynemű nagyságnak tekinthető. De a szocializmusban a társadalmi munkaráfordításokat közvetlenül munkaidőben nem tarthatjuk nyilván. Mivel a szocializmusban a tulajdonnak két formája van és korlátok közt megmarad az árutermelés is, ezeket a ráfordításokat mind az árutermelés szférájában, mind pedig az áruk külső burkát megtartó termelőeszközök termelésének szférájában csak az érték, vagyis a dologiasult munkaráfordítások segítségével, az ár mint az érték pénzbeli kifejezése útján tarthatjuk nyilván minőségileg összehasonlítható ráfordításokként. „Az érték — állapítja meg Lenin — az árak törvénye, vagyis az árjelen-ség általánosított kifejezése.“ (Lenin Művei. 20. kötet. 181. old. Oroszul.)

Ezért az érték fogalma a szocializmusban megmarad mind az árutermelés szférájában, mind pedig a termelőeszköztermelés szférájában.

Marx utal rá, hogy „... a tőkes termelési mód megszüntetése után, de a társadalmi termelést megtartva, az értékmeghatározás uralkodó mar-rad abban az értelemben, hogy a munkaidő szabályozása és a társadalmi munka elosztása a különböző termelési csoportok között, végül a mindezt átfogó könyvelés lényegesebb lesz, mint valaha.“ (Marx. A tőke. III. kötet. 922. old. Szikra. 1951.) Amikor Marx azt mondta, hogy a szocializmusban a munkaidő szabályozása és a társadalmi munka elosztása végett szükséges az érték megállapítása, nem gondolt arra, hogy a szocializmusban kialakul majd a szocialista kolhoz-szövetkezeti tulajdonforma, és lesz árutermelés, s ezért az egész gazdaságban dologiasult formában kell majd kifejezni a társadalmi munkaráfordítást.

Az értékkategória mint a társadalmi munkaráfordítás dologi kifejezésének formája és egyszersmind, mint a munkatermékeknek az egyik tulajdonostól a másik tulajdonoshoz áruként való átkerülésének formá-

ja a szocializmusban csak az áru-termelés és az áruforgalom szférájában marad meg.

Az érték a termelőeszközök termelésének és elosztásának szférájában, vagyis a népgazdaság állami szektorában csak a társadalmi munkárfordítások dologi kifejezéseként nyilvánul meg a szocialista tulajdon egyik formájához, az állami tulajdonhoz tartozó vállalatok viszonyában. Véleményünk szerint nem helyes, ha a termelőeszköztermelés szférájában elvetjük az értékfogalmat.

A szovjet pénz mint értékmérő rendeltetése, hogy kifejezze az értéket, ennek alapján mérje és nyilvánítsa a tervezett önköltséget és a termelés társadalmi költségeit, továbbá, hogy meghatározza az árat. Mi így határozzuk meg a szovjet pénz értékmérő funkcióját.

A pénznek értékmérőként történő helyes felhasználása azt jelenti, hogy a termelőeszközök és az áruk tervezett árát a termelésükre fordított társadalmilag szükséges munkától függetlenül állapítjuk meg, mégpedig úgy, hogy ezzel az élenjáró technika bevezetésére, a munkatermelékenység emelésére, az önköltség csökkentésére, a hiányszorítások megtakarítására ösztönözzünk, és hassunk a termelésnövelés egyéb tényezőire, a termelés és a forgalmi költségek csökkentésére, az önálló elszámolás megszilárdítására és a szocialista felhalmozás ütemének meggyorsítására.

Atlasz professzor abból kiindulva, hogy a termelőeszközöknek nincsen értékük, a termelőeszközök termelésének szférájában tagadja a szovjet pénz valamennyi egyéb funkcióját is. A következőket írja: „De ha a termelőeszközök nem cserélnek tulajdonost, amikor az egyik iparágból vagy az egyik vállalatból átkerülnek a másikba (mert a tulajdonos a szocialista állam marad), akkor ezen a területen a pénz sem tölti be a forgalmi eszköz- és a fizetési eszköz-funkciót.” (MSZKSZ. 1953. 9. sz. 177.

old.) Atlasz szerint a termelőeszközök termelésének és elosztásának szférájában a pénzbeli fizetések „...csupán az anyagi értékek termelése és elosztása állami nyilvántartásának és ellenőrzésének módszerül szolgálnak...” (U. o.)

Az állami vállalatok közt társadalmi munkamegosztás valósul meg, az anyagi értékek a költségeknek pénzbeli fizetés révén történő egyenértékű visszatérítése alapján kerülnek át az egyik vállalatból a másikba. Itt a termék az egyik szakaszból a másikba kerül át, amikor is az értékesített termék pénzformát ölt, hogy ezután az új termelési ciklus következő szakaszában a pénz átváltozzék nyersanyaggá, anyaggá, tüzelőanyaggá. Ezek olyan gazdasági viszonyok, amelyekre érvényesek a szocialista termelőmód politikai gazdaságtani törvényei és kategóriái. Aki csak az állami nyilvántartás és ellenőrzés módszerének tekinti ezeket a viszonyokat, az tagadja a gazdaság állami szektorára vonatkoztatva a pénz gazdasági tartalmát fizetési eszköz funkciójában, s így azt is tagadja, hogy ebben az igen fontos gazdasági szektorban hitelviszonyok vannak.

A hitel a szocializmusban a szocialista termelőmód gazdasági kategóriája. A párt és a kormány megköveteli a gazdasági szervek közt a fizetési fegyelem megszilárdítását, az áru- és a termelőeszközszállítás, valamint a szolgáltatások teljesítése alapján keletkezett számlatartozások idejekorán történő kiegyenlítését, az adók, bennük a forgalmi adó határidőre történő megfizetését, a hitelviszonyok megszilárdítását, a bankkölcsönök megszabott időben történő kiegyenlítését. Az a skolasztikus állítás, hogy a szovjet pénz az állami gazdasági szektorban nem tölti be a fizetési eszköz funkcióját, megtevészi a gyakorlati szakembereket, s nem felel meg a kommunista párt és a szovjet kormány említett követeléseinek.

Atlasz professzor azt állítja, hogy „... A pénz felhalmozási eszköz-funkciójának hatóköre... a szocialista népgazdaságban erősen korlátozott.” (I. m. 189. old.) A pénz felhalmozási eszköz-funkciójának ez a korlátozása élesen ellentmond a szocialista vállalatok jövedelmezősége növelésére, az iparbeli felhalmozások kiaknázására megszabott feladatoknak. Mint ismeretes, a jövedelmezőség csak pénzformában fejezhető ki. A pénzbeli felhalmozást a bankokban kell őrizni. A bankok ezekből a felhalmozott összegekből pénzkölcsönöket folyósítanak a gazdasági szervezeteknek a termelésben való felhasználásra, a termelés és az áruforgalom növelésére.

Atlasz professzor igen következetes nézetei kifejtésében. Ha a szovjet pénz a gazdaság állami szektorában már nem pénz, hanem átalakult a nyilvántartás eszközzé, vagyis elszámolási jeggyé, akkor persze nem szolgálhat valóságos felhalmozásra sem.

Atlasz professzor a szovjet pénz természetére és funkciójára vonatkozó fejtegetéseiben voltaképp tagadja a szovjet pénz egységes természetét, csökkenti a pénz, az árrendszert és a fizetési rendszer szerepét és ezzel az önálló elszámolás jelentőségét a gazdaság állami szektorában.

A közgazdák különféle képp osztályozzák és különféle sorrendben sorolják fel a szovjet pénz funkcióit. E funkciók megfogalmazásakor *A pénzforgalom és a hitel a Szovjetunióban* című tantárgyhoz kiadott tankönyv a szovjet pénz következő négy funkcióját sorolja fel: érték-mérő, forgalmi eszköz, fizetési eszköz, valamint a szocialista felhalmozásnak és a dolgozók megtakarításainak eszköze. A szovjet pénz funkcióinak ez az osztályozása felel meg leginkább a pénz funkcionálási körülményeinek.

A. Guszakov professzor a *Finanszi i Kredit SZSZSZR* című folyóirat 1954. évi 4. számában megjelent *A pénz és funkciói a szocialista gazdaságban* című cikkében (lásd magyarul kivonatosan: MSZKSZ. 1954. 6—7. sz. 609—613. old.) azt állítja, hogy az arany a Szovjetunióban kincsképző funkciót tölt be. A következőket írja: „a Szovjetunióban a pénz kincsképző funkcióját csak az arany töltheti be”. (I. m. 613. old.)

Először, a kincsképző funkciót csak az arany és az ezüst töltheti be; a valóságos pénz semmiféle helyettesítője sem töltheti be ezt a funkciót. Másodsor, az arany a Szovjetunióban nem tölti be a kincsképző-funkciót. A Szovjetunióban az aranykészlet a világpénz tartalékalapja. Mint ismeretes, a pénz kincsképző funkciója és az arany világpénz-funkciója két különböző funkció. Az arany kincsképző funkciója a szocializmusban elveszti jelentőségét. Az arany a kincsképző funkcióban a kapitalizmus idején a pénzforgalom ösztönös szabályozójaként működik. A szovjet valuta szilárdságát főképp a tervárakon forgalomba kerülő áruk biztosítják. Az aranykészlet a szovjet valuta szilárdságára csak ázálal hathat, hogy az aranyat világpénzként, a külkereskedelem csatornáiba kerülő általános vásárló-, illetve fizetési eszközként használjuk föl. A szocializmusban az aranykészlet semmiféle arany- vagy valutabeavatkozással sem használható föl a pénzforgalom szabályozására.

Egyes közgazdák helytelen sorrendben osztályozzák a szovjet pénz funkcióit. Például Trifonov elvtárs a *Voproszi Ekonomiki* 1953. 10. számában megjelent cikkének egyik helyén, 25. old. (magyarul lásd: MSZKSZ. 1953. 11—12. sz. 377—378. old.) először megfogalmazza a pénz felhalmozási eszköz funkcióját és csak azután beszél fizetési eszköz funkciójáról. De hogyan tehetne szert a válalal pénzbeli felhalmozásra, ha fogyasztóitól az árúért és szolgáltatá-

sokért nem kap pénzt? Vagy hogyan helyezhetnék el a dolgozók takarékpénztárakba megtakarításait, ha nem kapnának munkabért? Ezek a közgazdák szemléletmódját mechanikusan átveszik a pénzfunkcióknak azt a sorrendjét, amelyet Marx adott meg a tőkében. Marx itt a pénz kincsképző funkcióját mindjárt a forgalmi eszközfunkció után tárgyalja. A kapitalizmusra vonatkoztatva ez helyes, mert Marx a pénz kincsképző funkcióját a pénzforgalom ösztönös szabályozásával kapcsolatban mutatja meg. A mi szocialista viszonyaink közt a pénzfunkcióknak ez a sorrendje nem alkalmazható.

Egyes közgazdák hajlamosak, hogy a nemzeti valutáknak azt a képességet tulajdonítsák, hogy ezek a valuták betölthetik a világpénz funkcióját. Például Kozlov elvtárs a következőket írja: „Minthogy a szovjet pénznek aranytartalma van, alkalmas a világpénz funkciójának betöltésére, s ezt a funkcióját meghatározott területen be is tölti.” (Bolshevik. 1952. 8. sz. 65. old. — Magyarul lásd: MSZKSZ. 1952. 6. sz. 502. old.) Egyes kapitalista országok valutáinak is van aranytartalmuk, de a világpénzfunkciót csak az arany töltheti be. Egyetlenegy állam sem adhatja meg saját nemzeti valutájának a világpénz szerepét és funkcióját.

Ezek a következtetések szemléletmódot abból erednek, hogy a nemzetközi kereskedelmi áruegyezményeket nemzeti valutákban kötik, az ezekkel kapcsolatos elszámolások, a fizetési mérlegek kiszámítása stb. is nemzeti valutákban történik. De ne keverjük össze az arany mint világpénz funkcióját az áruk valutájának, a szerződések valutájának, a fizetések valutájának stb. fogalmával. Áruegyezmények különböző valutákban köthetők, például a fával és az ólommal kapcsolatos egyezmények fontsterlingben, a gabonával és a mangánal kapcsolatosak dollárban. De az arany csak akkor működik világpénzként, ha egy adott ország több

árut vásárol más országoktól, mint amennyit nekik elad. Például a klingen alapuló kereskedelmi kapcsolatokban, ahol a kölcsönös szállítások kiegyenlítik egymást, az országok közt történő elszámolásra az egyik vagy a másik ország valutája szolgál, de az arany ebben az esetben nem szerepel világpénzként. Következésképpen a nemzeti valutában megkötött nemzetközi áruegyezmény és az arany világpénz funkciója: két különböző dolog.

A rubel árfolyamának aranyalapra való helyezése folytán persze a szovjet valuta egyre kiterjedtebben szerepel majd nemzetközi valutaként, vagyis az árak és az elszámolások valutájaként, mégpedig nemcsak a népi demokratikus államokkal való kapcsolatban.

Atlasz professzor helyesen fejtegeti cikkében, hogy a pénz a munkabérfizeteskör politikai gazdaságtani értelemben nem tölt be fizetési eszköz-funkciót. A munkaerő nem válik áruvá, a munkaerőt nem adják el hitelbe. Atlasz professzornak ebből nyilvánvalóan arra a helyes következtetésre kellett volna jutnia, hogy amikor a munkások a kiszámított munkabér fejében készpénzt kapnak, a pénz nem tölt be fizetési eszköz-funkciót. Ehelyett a szerző megkísérli, hogy „a munka díjazásának eszköze, vagy a személyes fogyasztási alap elosztásának eszköze” formájában új funkciót konstruáljon.

A személyes fogyasztási alapokat, illetve a piaci fogyasztásra szánt árualapokat a szovjet kereskedelem közvetítésével osztjuk el, a pénz mint forgalmi eszköz felhasználásával. A „személyes fogyasztási alap elosztásának” folyamata nem akkor kezdődik, amikor a munkások a vállalat pénztárában megkapják pénzbeli munkabérüket, hanem akkor, amikor a kereskedelmi szervezetek pénztárában átadják a pénzt, amikor a pénz forgalmi eszközként működni kezd. Hogy a munkabér

megfizetésekor szereplő pénzt a munka díjazása eszközének vagy fizetési eszköznek nevezzük-e, az lényegében véve egy és ugyanaz, mert hiszen a díjazás és a fizetés azonos fogalom. (Oroszul: „oplata” és „platyozs”. — A szerk.)

Atlasz professzor kialakítja a szovjet pénznek mint a személyes fogyasztási alap elosztása eszközének új funkcióját, de ezt a tételét önnönmaga dönti meg azzal a későbbi megállapításával, hogy „... A munkaszerinti elosztás... a pénz három funkciója segítségével valósul meg”. (MSZKSZ. 1953. 9. sz. 187. old.) Ha ez így van, akkor miért korlátozza a személyes fogyasztási alap elosztását csupán az egyik pénz-funkció szerepére? Atlasz elvtárs azt állítja, hogy a pénz munkadíjazási eszköz funkciója megelőzi forgalmi eszköz funkcióját, és a pénz értékmérő funkciója után következik.

Új pénzfunkció kialakítása véleményünk szerint csak akkor elfogadható, ha annak a funkciónak meghatározott gazdasági tartalma van. A termelési folyamatban felhasznált munkaerő pótlásához szükséges fogyasztási cikkeket a szocializmusban az értéktörvény hatása alá eső árukként termelik és értékesítik. Következésképpen a munkabér kiszámítása a pénz értékmérő funkciója révén valósul meg.

A munkabér elköltése, vagyis a dolgozók munkaszerinti fogyasztására való jogának érvényesítése általában a pénz forgalmi eszköz funkciójának felhasználásával történik meg. A pénz fizetési eszközként akkor szerepel, amikor a vállalat bankbeli egy számlájáról pénzt vesz fel. Hitelviszony nem a munkások és a vállalatok közt van, hanem a vállalatok és az Állami Bank közt létezik. A bank nem mechanikusan, hanem csak a vállalat termelési terve teljesítésének mértékében folyósít pénzt munkabérfizetésre. A fizetési eszköz funkcióját betöltő pénzt mun-

kabérfizetésre történő kiutalásakor felhasználjuk a gazdasági tervek teljesítésének rubellenőrzésére. Ezért helyesebb, ha a pénz fizetési eszköz funkcióját a pénzbeli munkabérfizetéssel kapcsolatban úgy vizsgáljuk meg, hogy a vállalatok és az Állami Bank hitelkapcsolataiból indulunk ki.

A pénz fizetési eszközként való helyes felhasználása megköveteli, hogy szigorúan megtartsuk az önálló elszámolást, elkerüljük a munkabértúllépést, idejekorán kiegyenlítsük a szállítók számláit és visszafizessük a bankhiteleket.

A. Guszakov professzor említett cikkében a szovjet pénz lényegének eklektikus értelmezésével kísérletezik. Egyrészt elismeri, hogy a pénz nem dolog, hanem társadalmi viszony, hogy a pénz lényege funkcióiban nyilvánul meg, de másrészt megkísérli, hogy a pénz lényegét csak a pénznek mint dolognak, mint a közvetlen kicserélhetőség általános eszközének sajátosságából vezesse le. A következőket írja: „Megjegyezzük, hogy a „szovjet pénz” fogalma... nem pontos, hiszen ezen az alapon beszélhetnénk lengyel, bolgár, román stb. pénzről is. Valójában a pénz az összes áruk általános egyenértéke...” (l.: MSZKSZ. 1954. 6—7. sz. 610. old.). Természetesen helyesebb „a pénz a szocializmusban” vagy a „pénz a Szovjetunióban” kifejezés használata, de itt nem kifejezésekről van szó, hanem a szovjetunióbeli pénz lényegének meghatározásáról.

Guszakov elvtárs abból indul ki, hogy pénz volt a feudalizmusban, volt a kapitalizmusban és van a szocializmusban is. Pénz funkcionál az Egyesült Államokban, Kínában, Lengyelországban és a Szovjetunióban is. A pénz mint általános egyenérték lényege nem változik és ezért ő úgy véli, hogy „... a pénz az

összes áruk általános egyenértéke, s helytelen volna ezt összekeverni a különféle történeti és nemzeti valutaformákkal". (I. m. u. o.) A „pénz a Szovjetunióban" lényegének ilyen értelmezésével nem lehet egyet-érteni.

A szovjet pénzt, illetve „a szovjetunióbeli pénzt" nem értelmezhetjük egyszerűen nemzeti pénzként. A nemzeti formában nem a pénz szerepel, hanem a valóságos pénz helyettesítője, a nemzeti valuta. A szovjet pénz fogalmát a kapitalizmus pénzétől elvileg különböző társadalmi-gazdasági tartalma szempontjából kell értelmeznünk.

Egyetértünk Atlasz elvtársnak azzal az állításával, hogy a szovjet pénz elméletének a pénzanyag, az arany kérdése korántsem legfontosabb, legdöntőbb kérdése, s hogy a pénz lényege nem az általános egyenértékként funkcionáló áru használati értékének sajátosságaiban rejlik, hanem azokban a társadalmi termelőviszonyokban, azokban a társadalmi funkciókban, amelyeket a pénz betölt. Egyáltalán nem azt kell bizonyítanunk, hogy a szovjetunióbeli pénz a kapitalizmus pénzének örököse, nem azt kell hangsúlyoznunk, ami közös pénzünknek és a kapitalizmus pénzének értékmérő funkciójában. Ne feledkezzünk meg a marxí útmutatásról: a nehézség nem a pénz áruváltának megértésében rejlik, hanem annak nyomkövetésében, hogyan és miért válik az áru pénzzé.

Úgy véljük, Guszakov elvtárs nem éri el célját, amikor a szovjet pénz és az arany kapcsolatának bizonyítása céljából kirándul a „nep" első időszakában töltött szovjetunióbeli árképzés területére. Az árképzés kérdésének és a pénz értékmérőként való funkcionálása kérdésének fejtegetésekor nem vehetjük egy kalap alá 1922-t és 1954-et. Az állam akkor, amikor a gazdaság még többszektorú volt, s még megvolt a magántőke, s amikor még érvényesül-

tek az értéktörvény ösztönös hatásának elemei, a *piaci árakat szabályozta*, s erre fölhasználta az aranyat is, mint e szabályozás egyik elemét. A szocializmusban az állam a szocialista elemek osztatlan uralmára, a magas színvonalú népgazdasági tervezésre támaszkodva közvetkeztesen megvalósítja a *tervszerű ármegállapítást*.

A pénzforgalom történetének területére való kirándulás aligha segítheti elő a szovjetunióbeli pénz jelenlegi funkcionálásának fokozottabb megértését. A szovjet pénz értékmérő funkciójának értelmezésekor a szocialista gazdaság fejlődésének dialektikájából, azokból az elvileg különböző termelőmódokból kell kiindulnunk, amelyekben a szocializmusbeli pénz, illetve a kapitalizmusbeli pénz betölti funkcióit.

J. Kronrod elvtárs a *Finanszi i Kredit* SZSZSZR idei 1. számában megjelent *A pénz és funkciói a szocialista gazdaságban* című cikkében (Magyarul l.: MSZKSZ. 1954. 3. sz. 245—264. old.) helyesen értelmezi a szovjetunióbeli pénz egységét. De nem érthetünk egyet azzal az állítással, hogy „a pénz — Marx meghatározását alkalmazva — a szocializmusban is a *közvetlen kicserélhetőség* formája". (U. o. 250. old.) Ha elismerjük, hogy a pénz a szocializmusban megtartja a közvetlen kicserélhetőség formáját, akkor mi az elvi különbség a szocializmusbeli, illetve a kapitalizmusbeli pénz, mint általános egyenérték közt? A közvetlen kicserélhetőség a pénznek csak a magántulajdon uralma és az értéktörvény ösztönös érvényesülése idején sajátossága.

Vitatható Kronrod elvtársnak a pénz fizetési eszköz funkciójára vonatkozó fejtegetése is. Erről a következőket írja:

„A pénz fizetési eszköz funkciója, amelyet a szocialista termelésre ösztönző különböző munkabérformákban a munkaszerinti szocialista

elosztás eszközeként használunk, gazdaságilag igen fontos." (262. old.)

Már említettük, hogy a munkabér nagyságát a pénz értékmérő funkciójának felhasználásával állapítjuk meg, a munkabér elköltésekor pedig a pénz forgalmi eszköz funkcióját használjuk fel. Helytelen az a fenntartás nélküli állítás, hogy a pénz fizetési eszköz funkciójában a szocialista munkaszerinti elosztás eszköze.

Az áru-pénzviszonyoknak, az értéktörvény érvényesülésének kérdé-

sei a szocializmus politikai gazdaságtanának rendkívül fontos kérdései. Ezek a kérdések kapcsolatosak a szovjetállam gazdaságpolitikájának valamennyi fő kérdésével, a napi gazdasági tevékenységgel. Az a vita, amely erről a kérdéstről a *Finanszi i Kredit SZSZSZR* című folyóirat hasábjain megindult, okvetlenül elősegíti a szocialista pénzelmélet kérdéseinek és a szovjetunióbeli pénzforgalom gyakorlati kérdéseinek alaposabb kidolgozását.

A pénz és funkciói a szocialista gazdaságban*

J. Kronrodnak *A pénz és funkciói a szocialista gazdaságban* című cikke* (Magyarul lásd: Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemle. 1954. 3. szám. 245–264. old.) igen nagy visszhangra talált a *Finanszi i Kredit* olvasói körében. A lap szerkesztőségébe küldött cikkek szerzői főként a következő kérdésekkel foglalkoznak:

Általános egyenérték-e a szovjet pénz, s melyek a szovjet pénznek, mint általános egyenértéknek sajátos jellemzői.

Megmarad-e a szovjet pénz termelészetének és funkcióinak egysége a Szovjetunió egész gazdasági forgalmában, vagyis mind az árutermelés szférájában, mind pedig a termelőeszközök termelésének szférájában.

Hogyan fejeződik ki az áruk értéke a szocialista gazdaságbeli pénzben, s milyenek a pénz és az arany kapcsolatának konkrét formái.

Ajzenberg elvtárs, a közgazdaságtudományok kandidátusa, helyesnek tekinti J. Kronrod cikkének azt az alaptételét, hogy a szovjet pénz a Szovjetunió egész gazdasági forgal-

mában reális pénzként funkcionál. Elméletileg tarthatatlan és gyakorlatilag káros minden olyan kísérlet, amely bármilyen formában csökkenteni igyekszik a pénz szerepét és jelentőségét a szocialista gazdaság döntő területén, a termelőeszközök termelésének és elosztásának szférájában. Az ilyesfajta kísérletek óhatatlanul arra vezetnek, hogy tagadjuk a vállalatok önköltségének csökkentéséért és jövedelmezőségéért vívott harc népgazdasági jelentőségét.

A pénz szocialista gazdaságbeli szerepének és jelentőségének helyes értelmezése szorosan kapcsolódik annak a problémának a kifejtéséhez, hogy miként funkcionál a pénz a szocializmusban általános egyenértékként. Ajzenberg elvtárs véleménye szerint a szovjet pénz, mint reális, valóságos pénz az egész népgazdaságban betölti az általános egyenérték szerepét, mert belső értékkel, törvényesen meghatározott aranytartalommal rendelkezik, s a szocialista gazdaság valamennyi szférájában szerepel vásárló- és fizetési eszközként.

Akik tagadják, hogy a szovjet pénz a termelőeszközök termelésének és tervszerű elosztásának szférájában is

* A *Finanszi i Kredit* 1954. évi 6. számában megjelent beszámoló nyomán.

általános egyenértékűként funkcionál, rendszerint arra hivatkoznak, hogy a termelőeszközöknek, amelyek a belföldi gazdasági forgalomban csak az áruk külső burkát tartják meg, nincs értékük, következésképp a pénz sem mérheti azt, ami nincs. Ajzenberg elvtárs véleménye szerint ez az érvelés formális és nem meggyőző, mert az „áruk külső burka” fogalom tartalmának leegyszerűsített értelmezésén alapul. Az, hogy a termelőeszközök csak az áruk külső burkát tartják meg, azt jelenti, hogy az egyazon tulajdonos, a szovjetállam tulajdonában lévő és a társadalmi munkamegosztás alapján különböző termékeket gyártó állami vállalatok gazdasági kapcsolatai az önálló elszámolás elvére épülnek; ebből pedig az következik, hogy az egyik állami vállalatától a másikhoz kerülő termékek, illetve szolgáltatások ki fizetése az egyenértékűség alapján történik.

A termelőeszközök termelésének és elosztásának állami terve szerint egy bizonyos termék szállítására kötelezett vállalatnak az átvett vállalatól pénzben kell megkapnia ráfordításai megtérítését, az állami tervben meghatározott olyan ár formájában, amely általában a tervezett önköltséget és a felhalmozást tartalmazza. Minthogy a szocialista gazdaságban van árutermelés, s bár korlátozott hatókörben, de mégis hat az értéktörvény, az egyenértékűség alapelve az állami vállalatok kölcsönös gazdasági kapcsolataiban csak akkor valósítható meg, ha a termelőeszközök is az általános egyenértékűben, vagyis a szovjet pénzben fejezik ki értéküket.

Amikor Ajzenberg elvtárs a szovjet pénzről mint az egész népgazdaságban funkcionáló általános egyenértékről beszél, egyszersmind azt is hangsúlyozza, hogy a pénznek különleges sajátosságai vannak az áruforgalom szférájában és a termelőeszközök elosztásának szférájában.

E sajátosságok egyike: a termelőeszközök termelésének és tervszerű elosztásának szférájában a pénz megléte még nem elegendő, hogy a termelőeszközök az egyik állami vállalatól átkerüljenek a másik állami vállalathoz. Ehhez még az is szükséges, hogy a szovjetállam a tervnek megfelelően elossza a termelőeszközöket.

A szovjet pénznek mint általános egyenértéknek, az is különleges sajátossága, hogy a termelőeszközök értékének pénzformája a nemáruk szférájában nem tükrözi az értéktörvénynek a termelőeszközök mozgására gyakorolt szabályozó hatását. Az értéktörvény a szocialista társadalomban nem szabályozza a termelést.

Ajzenberg elvtárs a szovjet pénz igen fontos minőségi sajátosságának tekinti, hogy a szocialista gazdaságban, ahol megszűnt a társadalmi és a magánmunka ellentmondása, megszűnt az áru- és a pénzfetizmus.

Ajzenberg elvtárs megjegyzi, hogy J. Kronrod igen sok, elméleti szempontból figyelemreméltó tételt fogalmazott meg. De Kronrod cikkének több állítását vitathatónak, sőt helytelennek tekinti. Közéjük sorolja Kronrodnak azt a felfogását, hogy a pénz egyenérték, nem pedig általános egyenérték, valamint az arany szerepére vonatkozó fejtegetését.

A pénz értékmérő funkciójának elemzésekor is megmutatkozik, hogy Kronrod pontatlanul fogalmazta meg a pénznek mint általános egyenértéknek a szerepét. Ahelyett, hogy a pénz értékmérő funkcióját a pénznek mint általános egyenértéknek a lényegéből következtetné, Kronrod elvtárs annak szükségességéről beszél, hogy „a termékekben foglalt munka egyfélékép, egyetlen társadalmi mértékben fejeződjék ki”. (MSZKSZ. 1954. 3. sz. 255. old.)

Nagyon vitatható Kronrodnak az a kategorikus állítása, hogy a szocializmusban az áruárak mozgását nem

határozza meg az arany értékváltozása. Ha az arany a szocializmusban is pénzárú, akkor itt is érvényesek azok a Tőkében megfogalmazott törvényszerűségek, amelyek meghatározzák az áruárak mozgásának és a pénzárú, az arany értékváltozásának kölcsönös függőségét. Mint ismert, ez a kölcsönös függőség a következőképp fogalmazható meg: az áruk árváltozása egyenesen arányos az áruk értékének mozgásával, és fordítottan arányos a pénz értékének változásával.

Ajzenberg elvtárs megjegyzi: ha tagadjuk hogy az arany értékváltozása a szocializmusban is hat az áruárak mozgására, akkor voltaképp tagadjuk az aranyt mint pénzárúnak és általános egyenértéknek a szerepét is. Ajzenberg elvtárs úgy véli, hogy az ilyen kérdésfelvetés semmibeveszi a marxizmus pénzelméletét azt az alaptételt, hogy a pénz nem közönséges áru, hanem az általános egyenérték szerepét betöltő áru, amelyben minden más áru kifejezi értékét.

Kronrod elvtárs, minthogy az arany mint pénzárú szerepét elismeri, egyszersmind azt is kénytelen elismerni, ha burkoltan is, hogy az arany értékváltozása hat az áruárak változására. „Az arany újratermelési értéke — írja cikkében —, miként minden árué is, állandóan változik. De ez a Szovjetunióban mégsem vezet árszínvonalváltozásra, mert a népgazdaság szocialista rendszerében az állam az arany »árát« eltéríti értékétől, vagyis tervszerűen megváltoztatja az áruk valóságos mércéjét, ha a tervszerű árváltozások nem esnek egybe az arany viszonylagos értékének megváltozásával.” (I. m. 256. old.) Ajzenberg elvtárs véleménye szerint a valóságos mérce ilyen tervszerű megváltoztatása éppen az arany értékváltozásának az áruk árszínvonalára gyakorolt hatását tükrözi, s az arany vételárának periodikus változására vezet; a szovjet-

állam tervszerűen szabja meg az arany vételárát.

Ajzenberg elvtárs helytelennek tekintti J. Kronrodnak a szovjet pénz teljesértékűségéről adott következő meghatározását is: „A szovjet rubel teljesértékűségét az határozza meg, hogy az az értéktömeg, amelyet a rubel az állami árak rendszerének megfelelően népgazdasági átlagban terv szerint képvisel, egyenlő azzal az értéktömeggel, amelyen a rubelt a valóságban realizálják.” (I. m. 260. old.)

Ez a megfogalmazás — Ajzenberg elvtárs szerint — mellőzi a szovjet pénz és az arany kapcsolatát. Ha itt Kronrod az áruk értékére gondol, akkor téved, mert a szovjet pénz a forgalomban az arany képviselője. Ezért a szovjet pénz teljesértékűségét az aranyhoz való viszonyra jellemzi; persze az adott esetben számolnunk kell az arany értékmérő mechanizmusa szocializmusbeli működésének sajátosságaival.

A szovjet rubel teljesértékűségét — fejezi be cikkét Ajzenberg elvtárs — nemcsak a rubel vásárlóerejének növekedése határozza meg, hanem árfolyamának szilárdsága is; különösen ez utóbbiban nyilvánul meg a rubel teljesértékűsége és az aranyhoz viszonyított szilárdsága.

Maslov elvtárs, a Kirgiz SZSZK pénzügyminisztériuma mezőgazdaságfinanszírozási osztályának vezetője rámutat, hogy J. Kronrod a termelőeszközök termelésére is kiterjeszti az értéktörvény hatását, jöllehet az értéktörvény — Maslov elvtárs véleménye szerint — csak a fogyasztási cikkek termelésének területén hat a termelésre. Maslov elvtárs azzal sem ért egyet, hogy Kronrod elvtárs olyan megállapításokat bírál Z. Atlasznak *A szovjet pénz néhány elméleti kérdése* című cikkében (Magyarul lásd MSZKSZ. 1953. 9. sz. 171—193. old.), amelyek véleménye szerint helyesek. Z. Atlasz azt állítja, hogy a pénz a nem árujellegű gazdasági for-

galom szférájában a munkaráfordítások nyilvántartásának eszköze, s csak külsőleg, formálisan az érték tervszerű mérője. Ez az állítás — Kronrod elvtárs ellenére — egyáltalán nem ingatja meg a szovjet pénznek mint belső értékkel bíró pénzegyenértéknek a realitását.

A pénz lényege funkcióiban nyilvánul meg. Módszertanilag teljesen megokoltak azok a kísérletek, hogy a szovjet pénz funkcióinak olyan változásait és a szovjet pénz olyan új funkcióit tárjuk fel, amelyek az objektív gazdasági körülmények változásaitól függenek.

Maszlov elvtárs véleménye szerint a pénz funkcióinak a szocialista gazdaság áru- és nemáruszférájában való közelítése azt tanúsítja, hogy Kronrod elvtárs metafizikusan, az árutermelés és a nemárutermelés konkrét gazdasági feltételeitől függetlenül vizsgálta a pénz funkcióit.

Sifrin elvtárs, a lvovi pénz- és hitelügyi technikum előadója megjegyzi, hogy Kronrod elvtárs a szovjet pénzre vonatkozó meghatározásában szem elől téveszti a pénz szocialista természetét. Bizonyításul idézi Kronrodnak a szovjet pénzre vonatkozó meghatározását, amely szerint a szovjet pénz „az érték sajátos formája, egyenérték, az érték önálló formájának, a közvetlen kicserélhetőség formájának és a munka külső, dologi mértéke formájának egysége”. (I. m. 250. old.) Ha ebből a meghatározásból kihagyjuk a „sajátos” szót — mondja Sifrin elvtárs —, megmarad az egyenértéknek az általa kifejezett termelőviszonyoktól független, általános meghatározása.

Sifrin elvtárs nem ért egyet Atlasz álláspontjának a Kronrod-cikk 251—254. oldalán kifejtett bírálatával sem, mivel az a tény megcáfolhatatlan, hogy a Szovjetunióban a termelőeszközök nem áruk, hogy a szocializmusban az értéktörvény nem szabályozza a termelést, s az értéktörvény hatóköre szigorúan korlátozott. A pénz a szocia-

lizmusban elveszti régi funkcióit és új funkciókra tesz szert. Ezért Sifrin elvtárs úgy véli, hogy a pénzfunkciók felhasználása a termelőeszközök termelésének szférájában csak formális jellegű s a termelőeszközök külső áruburkával kapcsolatos. A külső áruburok pedig nem azonos az áruval. Az ilyen kérdésfelvetés — Sifrin elvtárs véleménye szerint — nem jelenti a pénz, az ár, a fizetések, valamint az önálló elszámolás szerepének lebecsülését, mert a pénznek a termelőeszközök gazdasági forgalmában való felhasználása éppen az önálló elszámolás megszilárdítására irányul. Ez azzal sincs ellentmondásban, hogy a szovjet pénz természete egységes, s nem változtatja át a szovjet pénzt elszámolási jeggyé.

Sifrin elvtárs nem ért egyet Kronrodnak azzal az állításával sem, amely a pénznek forgalmi eszközként való működésére vonatkozik. Kronrod elvtárs ezzel kapcsolatban a következőket írja: „A pénz forgalmi eszközként való működésének legfontosabb ismertetőjele, hogy a pénz mozgása árura történő közvetlen kicserélése során valósul meg, hogy az áru és a pénz egyidejűleg mozog”. (I. m. 259. old.) De nem ez a dolog lényege — mondja Sifrin elvtárs. A pénz forgalmi eszközként való működése a tulajdonformák változásával kapcsolatos. Ez a pénz forgalmi eszközként történő működésének legfontosabb ismertetője, nem pedig az, hogy az áru és a pénz egyidejűleg mozog.

A fizetés szintén feltételezi különböző tulajdonosok viszonyát. Az állami szektorban nincsenek ilyen viszonyok, ennek ellenére itt is beszélünk a pénznek fizetési eszközként történő működéséről. Itt megmarad a régi forma, de új tartalommal telítődik; az új tartalom a szocializmusbeli árutermelés sajátosságaival magyarázható.

Kovalenko elvtárs, a nyizsnecsirszki (Kamenszki terület) állami bankfiók vezetője szerint Kron-

rod elvtárs helyesen világítja meg, hogy a pénz a szocializmusban az egész bővített újratermelési folyamat egysége miatt szükséges. Kronrod méltán bírálta Atlasz és Trifonov elvtársnak azt a felfogását, amely a termelőeszközök szférájában egyszerű elszámolási jegynek minősíti a szovjet pénzt.

De Kovalenko elvtárs nem ért egyet Kronrod elvtárs több megfogalmazásával. Kronrod elvtárs a 249. oldalon a következőket írja. „A szovjet pénz fontos jellegzetessége, hogy amikor áruk értékét fejezi ki, ezeknek lényegében csereértékformát ad...” Ebből a fogalmazásból arra a helytelen következtetésre juthatunk, hogy az áruknak a szocializmusbeli adás-vételkor még nincs értékük, s csak a pénz ad nekik értéket.

Kovalenko elvtárs, miként Sifrin elvtárs is, fölhívja a figyelmet a Kronrod cikkében előforduló ellentmondásokra. Kronrod az egyik helyen azt mondja, hogy az áru és a pénz egyidejűleg mozog, másutt pedig azt, hogy ennek a mozgásnak nem okvetlenül kell egyidőben végbemennie. A pénz a szocializmusban is megmaradó áru- és pénzviszonyok körülményei közt az érték önálló formája, s ezért — Kovalenko elvtárs véleménye szerint — az áruk mozgásánál előbb vagy később kerülhet mozgásba.

Giorgidze elvtárs a közgazdaságtudományok kandidátusa rámutat, hogy a szoviet pénz lényegét mind az árutermelés, mind a nemárutermelés szférájában betöltött funkciói tárják fel. A pénznek Marx meghatározta funkciói a szocializmusban is teljesen megmaradnak. De a pénz annak a társadalomnak termelőviszonyait tükrözi, amelyben funkcionál. A szovjet pénz, amely a szocializmusban objektíve szükséges, teljesen megtartja az arany-pénz funkcióit, de e funkciók szerepe és tartalma szocialista termelőviszonyokat fejez ki. Ezért

nincs igaza Atlasznak, aki a szovjet pénznek új funkciókat tulajdonít.

A szovjet pénz öt funkciót tölt be. Közülük négy a belföldi gazdasági forgalmat, az ötödik pedig a Szovjetuniónak a külföldi országokkal kiépített gazdasági kapcsolatait szolgálja ki.

A szovjet pénz mint értékmérő az áruk és a nemáruk forgalmában is funkcionál. Az árutermelés szférájában az értékmérő-funkció betöltésekor az árukban foglalt társadalmilag szükséges munkát fejezi ki. De ez a folyamat nem spontán, nem a termelők háta mögött valósul meg, hanem az értéktörvénynek a társadalom által megismert működése alapján. A szovjetállam nemcsak az állami vállalatokban termelt áruk árát szabja meg, hanem a kolhozokban termelt, az állami beszolgáltatások és felvásárlások rendszerében realizálásra kerülő áruk többségét is. Az állam az áruk megszabásakor a népgazdaság tervszerű fejlődésének törvényére és az áruk termelésére fordított társadalmi munka közvetlen számbavételére támaszkodik, s mérlegeli azt a körülményt, hogy az értéktörvény hatása következtében az összes áruk árának meg kell egyeznie az összes áruk értékével.

Amikor a szovjetállam az egyes áruk árát megszabja a szocializmus gazdasági alaptörvényének és a tervszerű, arányos népgazdasági fejlődés törvényének követelményei által fölvetett konkrét gazdasági feladatoktól függően, az áruk árát tudatosan eltéríti értéküktől; így ösztönzi vagy korlátozza bizonyos árufajták fogyasztását.

De ezen a területen az értéktörvény működése korlátozza az állam lehetőségeit. Ha az áruk jelentősen meghaladják az értéket, ez az adott áru fogyasztásának megszűnésére vezethet. Ha pedig az áruk nagyon alatta vannak az értéknek, ez nemcsak a fogyasztás fokozódásával

járhat, hanem az adott áru spekulatív felvásárlására is vezethet.

Kronrod rámutat, hogy „az értékmérő működési mechanizmusában a szocializmus viszonyai közt bekövetkezett változások abban is megmutatkoznak, hogy az arany értékváltozása nem határozza meg az áruk mozgását”. (I. m. 256. old.) A szerző e tétel bizonyítására a kis- és a nagykereskedelmi áruk rendszerében bekövetkezett több változásra hivatkozik.

Giorgidze elvtárs nem ért egyet ezzel az állítással. Először — mondja —, a kiskereskedelmi áruk képzésének mechanizmusa nem keverhető össze a nagykereskedelmi áruk mechanizmusával, másodsor, korántsincs bebizonyítva, hogy a kiskereskedelmi áruk változásában nem mutatkoznak meg az arany értékében bekövetkezett változások.

A munkatermékek termelésének és forgalmának állami tulajdonhoz tartozó szférájában a pénzt széleskörűen felhasználjuk értékmérőként. Itt, Giorgidze elvtárs véleménye szerint, olyan értékformával van dolgunk, amely a termelő-eszközök termelésének az önálló elszámoláson alapuló szervezetét fejezi ki. Az 1936-ban, 1949-ben, 1950- és 1951-ben végrehajtott nagykereskedelmi árváltoztatások arra irányultak, hogy az áruk összhangba kerüljenek az ipari termelés átlagos önköltségével, s az önálló elszámolás megszilárduljon. Ezek az árváltoztatások azt jelentik, hogy a vállalati áruk viszonylag közelebb kerültek az értékhez.

A Szovjetunióban lényegesen megváltozott a pénznek mint forgalmi eszköznek a funkciója is. A pénz ebben a funkciójában az áruk mozgását közvetíti, s ezért készpénzformában reális pénzként szerepel, ellentétben az értékmérő-funkció betöltésével, amikor a pénz eszmei pénz.

Giorgidze elvtárs hangsúlyozza, hogy a szovjet valutának mint az arany képviselőjének fedezetével

kapcsolatos kérdés vizsgálatakor nem szabad összekeverni az arany jeleit a pénzzel mint arannyal. A pénznek mint arannak az biztosítja a szilárdságát, hogy a pénz mint arany reális érték.

Giorgidze elvtárs idézi Kronrod következő megállapítását: „A pénz forgalmi eszközként való működése a szocializmusban egészen más, mint a kapitalizmusban. Ebből következik, hogy a szovjet pénz teljesértékűségének és szilárdságának mind forgalmi eszköz funkciójában, mind egyéb funkcióiban teljesen új alapjai vannak” (I. m. 260. old.) Giorgidze elvtárs megjegyzi, hogy helytelen a pénz funkcionálásából következtetni a pénz fedezetének alapjaira. A szovjet pénz szilárdságának új alapjai a szocialista termelőmóddal magyarázhatók; ez biztosítja a gazdaság válságmentes fejlődését és a pénz- meg az árutömeg szükséges összhangját. A szovjetállam a pénzforgalom tervezésekor és szabályozásakor a szocialista gazdasági rendszerre és a forgalomhoz szükséges pénzmennyiséget meghatározó törvényre támaszkodik.

A pénz mint forgalmi eszköz formálisan a szocializmusban is éppúgy funkcionál, mint a kapitalizmusban, de jóval korlátozottabb keretek közt. A szovjet pénz forgalmi eszköz-funkciójának tartalma ellenben egészen más viszonyokat fejez ki, olyan viszonyokat, amelyek a szocialista társadalom polgárai egyéni szükségleteinek maximális kielégítésén és a munkaszerinti elosztás gazdasági törvényén alapulnak. Az árutömeg nagyságát, a kiskereskedelmi árakat, a lakosság vásárlóképestségét a szocializmus gazdasági törvényei határozzák meg; mindezek szabályozása pedig a szocializmus gazdasági törvényeinek követelményeit tükröző népgazdasági tervek alapján történik.

A szovjet pénzt fizetési eszközként is széleskörűen felhasználjuk az egész belföldi gazdasági forgalomban. Itt a pénz formailag a ko-

rábban keletkezett pénzbeli kötelezettségek kiegyenlítésének eszköze, de ez a régi forma olyan új tartalommal telítődik, amely a társadalmi teljes termék termelési és elosztási folyamatában uralkodó szocialista viszonyokat fejezi ki. Giorgidze elvtárs ezzel kapcsolatban megállapítja, hogy aligha lehet egyetérteni Atlasz elvtárral, aki a szovjet pénznek fizetési eszközként történő felhasználásában új funkciót lát. Például Atlasz elvtárs úgy véli, hogy a szovjet pénz a munkabér kifizetések új funkciót tölt be: „a munka díjazásának eszköze, vagy a személyes fogyasztási alap (a nemzeti jövedelem fogyasztásra szánt része) elosztásának eszköze”. (Lásd: MSZKSZ. 1953. 9. szám. 187. old.)

Atlasz elvtárs azzal alapozza meg okfejtését, hogy a munkaerő a szocializmusban nem áru, nem vásárolható meg, ezért a munkabérek kifizetések nem használhatjuk a fizetés fogalmát. Csakhogy ez a fejtegetés helytelen. Ha erre az útra térünk, akkor meg kell tagadnunk a pénz valamennyi régi funkcióját, s új funkciókat kell kialakítanunk. Giorgidze elvtárs a továbbiakban megjegyzi, hogy Atlasz nem következetes ítéleteiben. Az idézett oldalon néhány sorral lejjebb a követ-

kezőket írja: „A munkaszerinti elosztás tehát a pénz három funkciója segítségével valósul meg. A három funkció: az értékmérő (a munkabér kiszámítása), a munka díjazásának eszköze (a munkabér kifizetése) és a forgalmi eszköz (áruvásárlás)”.

Kérdezzük, ha a „fizetési eszköz” fogalmát a munkabér kifizetések nem alkalmazhatjuk, akkor az „értékmérő” fogalmát ugyanerre a munkára vonatkozóan miért alkalmazhatjuk. Ha következtetések akarunk maradni, itt is új funkciót kellett volna találni.

A szovjet pénz valamennyi funkciója — írja cikkének befejezésekképpen Giorgidze elvtárs — egységet alkot. A pénz különböző funkciói a szocialista gazdaságban való felhasználásának különféle oldalait fejezik ki. A kapitalizmustól eltérően a szovjet pénz egyes funkciói közt nincs antagonista ellentmondás. A szovjet pénz valamennyi funkciójában eszköz a szocializmus gazdasági alaptörvényének és a népgazdaság tervszerű, arányos fejlődése törvényének megvalósítására, eszköz az értéktörvény tudatos felhasználására a kommunista társadalom építése végett.

KORNIS PÁL ANDORNÉ

Elemzés és statisztika

Megjegyzések Füstí Pál elvtárs cikkéhez*

»A tervellenőrzés legfontosabb segédeszköze a gyors és jó statisztika. De a statisztika egymaga nem biztosítja kellőképp a tervvégrehajtás megfelelő ellenőrzését. Nemcsak

* Füstí Pál: A tervvégrehajtás ellenőrzésének néhány kérdése az iparban. Magyar-Szoviet Közgazdasági Szemle. 1954. 5. sz.

azért nem, mert a statisztika nem terjed, és nem is terjedhet ki a terv minden mutatójára, hanem azért sem, mert meghatározott időpontban rögzíti, s nem mozgásukban, fejlődésükben mutatja meg az elért eredményeket...

A statisztika általában a tervteljesítésnek vagy nemteljesítésnek csupán egyik oldalát mutatja meg, tehát egysíkú. Az ellenőrzés ezzel szemben többnyire komplex. Például a statisztika külön mutatja ki a termelési elmaradást, a beralaptúllépést, az önköltségi terv nemteljesítését, ezzel szemben az ellenőrzésnek az is feladata, hogy megtalálja ezek közt az összefüggéseket. A tervteljesítés tulajdonképpeni elemzése csak a statisztikai adatok birtokában kezdődhet meg« (I. m. 458—459. old. Az én kiemeléseim. — K. P.)

Vizsgáljuk meg az idézett állítások tartalmát.

A tanulmány a statisztikai munkától elválasztja, mintegy önálló tevékenységnek tekinti az úgynevezett elemzést és a segítségével megvalósított tervellenőrzést. Elismeri a statisztika bizonyos létjogosultságát olyan formában, hogy »a tervellenőrzés legfontosabb segédeszköze«, továbbá, hogy »a tervteljesítés tulajdonképpeni elemzése csak a statisztikai adatok birtokában kezdődhet meg«. De az a véleménye, hogy a statisztikai munka még nem elemzés, ezért nem is lehet a tervteljesítés ellenőrzésének eszköze.

E nézetek a statisztikai munka jellegének félreértéséből, vagy meg nem értéséből származnak. A statisztika — mondja a szerző — »... meghatározott időpontban rögzíti, s nem mozgásukban, fejlődésükben mutatja meg az elért eredményeket«. Ha ez az állítása megfelelne a tényeknek, akkor a statisztika valóban alkalmatlanná válna bármilyen elemzés elvégzésére. Ez a megállapítás azonban teljesen alaptalan, hiszen a statisztika jellegzetessége, hogy idősorok, viszonyszámok, in-

dexek révén *mozgásukban, fejlődésükben* vizsgálja a jelenségeket.

Igaza van-e a szerzőnek későbbi megállapításában, hogy »a statisztika... egysíkú, az ellenőrzés ezzel szemben többnyire komplex«, vagy abban, hogy »a statisztika külön mutatja ki a termelési elmaradást, a beralaptúllépést,... ezzel szemben az ellenőrzésnek az is feladata, hogy megtalálja ezek közt az összefüggést«? Ez az általános megállapítás nem helytálló, mert a statisztikai eszközök, köztük például a csoportosító és a kombinációs táblák éppen arra szolgálnak, hogy Lenin szavaival: »a bonyolult és változatos folyamatok minden oldalát tanulmányozni lehessen«. De az említett példa sem helyes, mert a termelési elmaradás és a beralaptúllépés statisztikai eszközökkel történő megfigyelése éppen összefüggéseikben történik — a relatív beralapellenőrzés formájában.

A szerző fejtegetéseiben határozott körvonalakat ölt az az elképzelés, amely szerint az *elemzés nem szerves része a statisztikai tevékenységnek*, s amely főként adatok gyűjtésére és számszerű feldolgozására korlátozza a statisztikai tevékenységet.

Köztudomású, hogy a statisztikai munka első, igen fontos szakasza az adatok begyűjtésének megszervezése és végrehajtása. De a begyűjtött adatok csak a nyersanyagot szolgáltatják; ezeket az adatokat összesíteni és megfelelő formában közölni kell. Osztroumov szovjet statisztikus szerint »a statisztikai megfigyelés eredményeképpen nyert anyagot egy téglarakáshoz lehet hasonlítani, amelyből még karcsú épületet kell emelnünk«.

Nagyon kellemetlenül érintené a statisztika és az elemzés szétválasz-

tóit, ha a statisztikai munka befejeződne az adatok begyűjtésével és összesítésével. Ez azt jelentené, hogy a közgazdasági tények igazolása, ki-domborítása végett megfelelően összeállított és csoportosított számadatok helyett áttekinthetetlen adat-tengert kapnának, amelyből aligha olvashatnák ki közvetlenül a lényeget. A legegyszerűbb »összesítés« sem valósítható meg az elemzés eszközei, például a csoportosítás alkalmazása nélkül. Például nyilvánvaló, hogyha a magyar ipar alkalmazottainak számára, összetételére nézve végezzük el a statisztikai megfigyelést, ez nem jelentheti a magyar ipar alkalmazottainak egyszerű megszámlálását. Mind a megfigyelést, mind az összesítést bizonyos csoportosítás alkalmazásával kell elvégeznünk, például munkakörök (állománycsoportok) és az ipar jellege (iparcsoport, iparág) szerint kell csoportosítanunk az alkalmazottakat. Tehát okvetlenül szükség, hogy a megfigyelési egység (példánkban az alkalmazottak) természetét már az adatgyűjtés megszervezése, a megfelelő kérdőívek kibocsátása előtt bizonyos elemzés tárgyává tegyük.

Szűkebb értelemben a statisztikai munka utolsó szakaszát nevezzük elemzésnek. Ez a munkaszakasz a már begyűjtött és összesített adatok birtokában kezdődik meg, s azt jelenti, hogy a különféle számok segítségével átfogóan jellemezzük a vizsgált jelenséget. De az elemzés tulajdonképpen már az első munkaszakasz kezdetétől, az adatgyűjtés megszervezésétől az összesítésen (csoportosításon) át a mutatószámok kiszámításáig összeforr a statisztikai tevékenységgel.

A szűkebben értelmezett elemzés a statisztikai munka legszebb, legértelmesebb része. Ez jelenti azokat a

végso csoportosításokat és számításokat, amelyek a társadalmi és a gazdasági tények feltárására vezetnek. Ide tartozik a már feltárt törvényszerűségek áttekinthető, tömör kifejezése végso számok, leggyakrabban táblázatok formájában. A táblázatokat szöveg egészíti ki, amely egyrészt a táblázatok adatai alapján felhívja a figyelmet a legfontosabb összefüggésekre, másrészt kiegészíti azokat olyan tényekkel, amelyek a táblázatokból nem olvashatók ki.

Az elemző munka nem választható el a statisztikai munkától — az elemzés a statisztikai tevékenység szerves alkotórésze. Ez még a fiatal magyar szocialista statisztika elméletében és gyakorlatában sem új álláspont. Az állami statisztikáról szóló VI. törvény már 1952 decemberében így fogalmazta meg ezt: »A statisztika... számadatok és azok tudományosan megalapozott csoportosítása, elemzése révén feltárja a gazdasági és társadalmi jelenségek és folyamatok összefüggéseit, arányait, számot ad a népgazdasági tervek végrehajtásáról, felhívja a figyelmet a mutatók aránytalanságokra és hibákra«.

Tehát a tervvégrehajtás körülményeinek elemzése még akkor is *statisztikai feladat*, ha egyes részfeladatok ellátása nem a statisztikai apparátus keretében, vagy felügyelete alatt történik.

Az persze megint más kérdés, hogy hogyan látja el a statisztika ezt a feladatát.

Kétségtelen, hogy a statisztikai elemzés színvonala a legutóbbi években emelkedett. Ennek ellenére ezen a területen — különösen a minisztériumi és a vállalati statisztikai elemzések színvonalát illetően — még sok a tennivaló: sokhelyütt nem folyik elemzés, másutt az elemzés csak a

felületen mozog, s gyakran a hibák mentegetőző kimagyarázása helyettesíti az elemzést stb. Szakadatlanul törekednünk kell, hogy a Központi Statisztikai Hivatalban is mélyebb és átfogóbbá tegyük az elemző munkát. Ugyancsak a Statisztikai Hivatal feladata, hogy a minisztériumok statisztikai munkájának átfogó ellenőrzése során az eddignél nagyobb segítséget adjon az elemző munka megjavításához. Ilyen körülmények közt csak helyeselhetjük, ha közigazdánk a tervteljesítés mélyebb, átfogóbb ellenőrzését, tudományosabb elemzését sürgetik. De arra nincs szükség, hogy a fogalmakat

összezavarjuk és valamiféle új fogalmat teremtsünk: a statisztikai adatoknak a statisztikától »független« elemzését. Az ilyen nézetek egyrészt nem mozgósítanak a tervvégrehajtás ellenőrzésével és elemzésével kapcsolatos sürgős tennivalók elvégzésére, másrészt azzal veszélyeztetnek, hogy a tervek végrehajtását, a kitűzött feladatok megvalósítását, a terv realitását számonkérő statisztikai adatok, mutatószámok helyett teret engedünk valamilyen más, esetleg a mentegetőzésekre, az eredmények szépítgetésére is módot adó, nem statisztikai »elemzésnek«. Ez pedig nem volna helyes.

M E G J E L E N T

Dr. OBLÁTH GYÖRGY

A KÜLKERESKEDELEM TECHNIKÁJA

c í m ű k ö n y v e

A könyv részletesen ismerteti a nemzetközi és a magyar külkereskedelem technikáját. Sok példa, kép és melléklet egészíti ki a könyvet

A Voproszi Ekonomiki 1954. évi 5. számából

L. Grekulov **A gabonatermelés növelése halaszthatatlan népgazdasági feladat** című cikkében a gabonatermelés fejlesztésével, a mezőgazdasági termelés föllendítésének legfontosabb kérdésével foglalkozik.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének eredményeképp a megművelt földterület kiterjedt. 1940-ben a Szovjetunió vetésterülete 45,4 millió hektárral, azaz 43 százalékkal volt nagyobb, mint 1913-ban. De még ma is nagyon sok megművelhető szabad földterület van a Szovjetunióban.

A gabonatermelés föllendítésének legfontosabb útja azonban nem a vetésterület kiterjesztése, hanem a terméshozam növelése. A nagyüzemi szocialista mezőgazdaságban a hozamnövelés kimeríthetetlen lehetőségei rejlenek. Csak egyetlen példa: Kolcovka falu parasztsága a jótermésű 1913. évben összesen 13 800 pud gabonát takarított be. Mióta a falu kolhozba tömörült, a gabonahozam 6,3-szeresre növekedett.

A gabonahozamnövelési tartalékok kihasználásának legfontosabb feltételei: a kolhozok szervezeti és gazdasági megerősítése, a munkaszervezet megjavítása, a haladó munkanormák következetes alkalmazása s ezáltal a munkatermelékenység fokozása, a kolhoz földjének észszerű kihasználása stb. Ezen az alapon fokozható a mezőgazdaság teljes termelése és árutermelése, növelhető a kolhozok közös vagyona, a kolhoztagok s az egész szovjet nép jóléte.

A közszükségleti cikkek termelésének fokozásában nagy feladat hárul a helyi és a szövetkezeti iparra, állapítja meg **A. Jefimov** **Az urali helyi és szövetkezeti iparvállalatok szakosítása** című cikkében. A helyi és a szövetkezeti ipar egyaránt helyi szükségleteket elégít ki, de gazdaságilag különbözik egymástól. A legfontosabb különbség, hogy a helyi ipar össznépi tulajdonban van, a szövetkezeti ipar alapja ellenben a csoporttulajdon.

A helyi ipar a szövetségi ipar fontos kiegészítője: feladata, hogy elősegítse a lakosság különféle szükségleteinek teljesebb kielégítését. A helyi ipar elsősorban saját gazdasági körzete szükségleteit elégíti ki, de szállíthat távolabbi piacokra is. Olyan választékú árukat termel, amelyek gyártására csak kis- vagy közepes méretű vállalatok alkalmasak.

Az Uralban a közszükségleti cikkek termelésének fokozását elsősorban a helyi és a szövetkezeti ipar fejlesztése révén kell megoldani. Az urali helyi és szövetkezeti ipar már most is rengeteg közszükségleti cikket termel. Például a szverdlovszki helyi és szövetkezeti ipar 1953-ban 480 millió rubel értékű árut gyártott. De még a legnagyobb urali helyi és szövetkezeti iparvállalatok műszaki színvonalra sem kielégítő: a munka kisipari, sőt sokhelyütt kézműves jellegű, s a legtöbb vállalat elavult berendezésekkel dolgozik.

Az alacsony műszaki színvonal oka: a vállalatok szakosításának és az azonosfajtájú árukat termelő vállalatok koncentrációjának hiánya. A vállalatok sokféle árut, de minden

árufajtából kis mennyiséget termelnek. Elsősorban a termelés kis méretei miatt alacsony a munka termelékenysége.

A helyi és a szövetkezeti ipar műszaki fejlesztésének feltétele a termelés koncentrációja. A lakosság növekvő fizetőképes kereslete objektíve megköveteli, hogy tömegméretekben termeljünk közszükségleti cikkeket. A nagyméretű termelés pedig lehetővé teszi a helyi és a szövetkezeti iparvállalatok nagyobb fokú koncentrációját. De ehhez az szükséges, hogy az egyfajta termékeket egy vállalat készítse, vagyis hogy szakosítsuk a vállalatokat.

A Szovjetunió Minisztertanácsa és a Szovjetunió Kommunista Pártjának központi bizottsága megszabta, hogy 1953—1955 folyamán végre kell hajtani a helyi és a szövetkezeti iparvállalatok szakosítását. Ehhez azonban az szükséges, hogy minden egyes gazdasági körzet sajátosságainak megfelelően megszabjuk az ottani helyi és szövetkezeti iparvállalatok szakosításának általános irányát, megszüntessük a vállalatok munkájában még föllelhető párhuzamosságokat, elhatároljuk az egyes körzetekben lévő nehézipari vállalatok közszükségleti cikkgyártó műhelyeinek, illetve a helyi és a szövetkezeti iparvállalatoknak jutó termelési feladatokat, s végül szakosítás alapján kifejelesszük a helyi és a szövetkezeti iparvállalatok kooperációját.

A helyi és a szövetkezeti iparvállalatok szakosítása és termelési együttműködésük megszervezése bonyolult feladatokat ró a tervezőszervekre is. A helyi tervbizottságoknak számolniuk kell a helyi és a szövetkezeti ipar valamennyi vállalata, továbbá a köztársasági alárendeltségű vállalatok, valamint a nehézipari üzemekben működő közszükségleti cikkgyártó műhelyek termelésével.

★

Csiang Hszüe-mo kínai közgazdának **A kínai új demokrácia viszo-**

nyai közt érvényesülő gazdasági törvények című cikke figyelemreméltó kísérlet a kínai népgazdaságban végbemenő folyamatok tudományos általánosítására.

A forradalomelőtti kínai társadalomban az elavult termelőviszonyok akadályozták a termelőerők fejlődését. A kínai munkásosztály vezette munkás-paraszt szövetség azonban olyan társadalmi erőnek bizonyult, amely előkészítette a termelőerők és a termelőviszonyok kötelező összhangja törvényének érvényesüléséhez szükséges társadalmi feltételeket. A kínai nép a kommunista párt vezetésével megdöntötte az imperialisták uralmát Kínában, megvalósította az agrárreformot, elkobozta a bürokratikus töké, egyezőval olyan gazdasági rendet teremtet, amelyben egyidejűleg öt gazdasági szektor van, s a vezetőszerop a szocialista jellegű állami szektoré.

Az új gazdasági viszonyok alapján új törvények keletkeztek.

A szocialista szektor kialakulása, megszilárdulása és fejlődése következtében lehetővé vált, hogy a szocializmus gazdasági törvényeinek hatóköre fokozatosan szélesedjék. A szocialista szektor ma még nem egyeduralgó, ezért a szocializmus törvényeinek hatása bizonyos mértékig korlátozott. A tervszerű, áranyos fejlődés törvénye és a munka szerinti elosztás törvénye főként az állami szektorban hat. De a szövetkezeti szektorban és az államkapitalista szektorban is az állami szektoré a vezetőszerop, ezért ezek a törvények itt is hatnak.

A parasztek és a kisiparosok magángazdaságaiban, valamint a magánkapitalista szektorban még a konkurrencia és a termelési anarchia törvénye uralkodik, de korlátozott hatókörrel, minthogy a népgazdaságban az állami szektor vezet, s az állami tervezés fokozatosan kiterjed ezekre a szektorokra is.

A szocializmus gazdasági törvényei nem érvényesülhetnek ösztönösen. Tanulmányoznunk kell kö-

vetelményeket, hogy szabad teret engedjünk érvényesülésüknek.

A kínai közgazdák a munka szerinti elosztás törvényének tanulmányozása alapján helyes műszaki normákat és megfelelő bérskálát állapítottak meg. De egyes vezetők még nem ismerik eléggé e törvény követelményeit: pusztán agitációval akarják ösztönözni a termelést, s a bérmegállapításban az egyenlősdi elvét alkalmazzák. Ez pedig akadályozza a munka szerinti elosztás törvényének érvényesülését, s ezáltal a termelés fejlődését.

A tervszerű, arányos népgazdasági fejlődés törvényének érvényesülését is csak e törvény követelményeinek szüntelen és konkrét tanulmányozása alapján biztosíthatjuk. Az állami szektor megléte kezdettől fogva lehetővé tette a termelés tervezését, de a tervezőszervek eleinte megelégedtek kontrollszámok megállapításával. Csak a termelési színvonal tanulmányozása és különösen a néhány iparágban megvalósított kísérleti tervezés gyakorlati tapasztalatainak tanulmányozása után tértek rá az első ötéves terv kidolgozására.

Az új gazdaság viszonyai közt a régi gazdasági törvények jelentős része, például az abszolút és a relatív elnyomorodás törvénye, a viszonylagos túlnépesedés törvénye, nem érvényesül többé. Más régi törvények azonban, ha korlátozott hatókörrel is, de még hatnak a nem-szocialista szektorokban. A magántőkés szektorban például hat az értéktöbblet-törvény. A kínai népi demokráciában ma még szükség van magántőkés szektorra, ezért a helyes gazdaságpolitika kidolgozása-kor nem szabad megfeledkeznünk e szektor sajátos gazdasági törvényéről. A kínai kommunista párt a munkásosztály érdekét tartja szem előtt, amikor bizonyos határok közt meghagyja a tőkéseknek a kizsákmányolás lehetőségét.

Az értéktöbblet-törvény tehát hat a magántőkés szektorban, de hatása korlátozott, mert a vezetőszerp a

munkásosztályé. Ezért itt a tőkések nem hosszabbíthatják meg a munkanapot, nem növelhetik a munkaintenzitást, nem csökkenthetik kényükre-kedvükre a béreket. Az állam a progresszív adórendszerrel is szabályozza a tőkések hasznát, és korlátozza az értéktöbblet-törvény érvényesülését.

Az ötszektörű gazdaságban objektív szükségyszerűség az árutermelés, s ezen az alapon széles körben hat az értéktörvény. De az értéktörvény szerepe sem olyan nagy, mint volt a kapitalizmusban. Az állami szektorban a munkaerő már nem áru, s nem áruk az itt termelt és felhasznált termelőeszközök sem. Az áruforgalom zömét az állami kereskedelmi szervezetek bonyolítják le. Az állami és a szövetkezeti vállalatok egyre több mezőgazdasági termék felvásárlására kötnek szerződéseket, s az állam mind több magántőkés vállalatot von be az állami megrendelések rendszerébe. Ezek a tényezők erősen korlátozzák az értéktörvénynek a magángazdaságban való érvényesülését.

Gyökeresen megváltozott az értéktörvény érvényesülési formája a forgalomban. Az állami kereskedelem irányító helyzetet foglal el a belső piacon, ez pedig korlátozza a magánkereskedelembeli áralakulás ösztönösségét. Ennek bizonyítéka, hogy 1950 márciusa óta stabilizálódtak az árak.

Az állam helyes árpolitikával felhasználja az értéktörvényt a termelés fejlesztésére és a dolgozók életkörülményeinek szüntelen javítására. Emeli a mezőgazdasági árakat, s csökkenti az ipari árakat, ezzel megszünteti a régi Kínára jellemző árröplést, s növeli a parasztság és a nemzetiségek jólétét.

Az értéktörvény az egyes szektorokban különbözőképpen hat a termelésre.

Az állami szektorban nem szabályozza a termelést, de hat a termelésre, mert a létfenntartási cikkek áruvolta miatt a munkások bérét

penzben kell fizetni; a nyersanyagok nagyrészt nem az állami szektorban termelik, s az állami vállalatok áruként vásárolják ezeket az anyagokat stb. De az értéktörvény azért is hat az állami termelésre, mert az állami iparral kapcsolatban lévő magániparban még az értéktörvény szabályozza az árutermelést és a cserét.

A nemszocialista szektorokban az értéktörvény megtartotta termelés- és forgalomszabályozó szerepét. Az állami árpolitika éppen az értéktörvénynek ezt a hatását használja fel tudatosan a magánszektorok ösztönösségének korlátozására: az állam olyan árarányokat alakít ki, amelyek arra ösztönzik a magántermelőket, hogy a népgazdaság szükségleteinek megfelelően termeljenek.

Az állami szektor egyre szilárdabb vezetészerepe a szocialista gazdaság növekvő súlyát fejezi ki. Az állami ipar termelése 1949-ben az ország nagyipari termelésének 43,9 százalékára, 1952-ben pedig már 67,3 százalékára rúgott. A pénzügyekben, a közlekedésben és a hírközlésben, valamint a belkereskedelemben is az állami szektoré a vezetészerep. Ennek következtében Kínában már hat a szocializmus gazdasági alaptörvénye. Közvetlen érvényesülési területe az állami szektor: itt megszabja a termelés jellegét, célját és a népgazdasági tervezés feladatait. Az alaptörvény hatása nyilvánul meg az állami vállalatok termelési technikájának szakadatlan fejlődésében; ennek következtében szüntelenül nő a kínai nép jóléte és kultúrája.

A szocializmus építésének legfontosabb kérdései, a munkás-paraszt szövetség megszilárdítása, a szocialista ipar megeremtése, a mezőgazdaság szocialista átszervezése stb., szorosan összefüggnek az áru- és a pénzviszonyok problémájával.

Ezt a tételt fejti ki I. *Dugyinszkij* cikke: **Az európai népi demokratikus országok árutermeléséről.**

Az európai népi demokráciák fejlődésének első szakaszában a munkáscsoport vezetői dolgozó nép elsősorban az árutermelés és az áruelosztás ellenőrzéséért harcolt a belső reakció ellen. Ebben az időszakban az osztályharc fontos területe volt a kereskedelem, a pénzforgalom, a hitel és a pénzügy. A kommunista és a munkáspártok már ekkor fölismerték, hogy szilárd valuta nélkül lehetetlen a népgazdaság föllendítése. 1945-ben Lengyelországban és Csehszlovákiában, 1946-ban Magyarországon és Albániában, 1947-ben Bulgáriában és Romániában pénzreformot valósítottak meg. A valuta megszilárdítása megnehezítette a burzsoázia mesterkedéseit, fékezte a spekulációt, s megnövelte a népi hatalom lehetőségeit a tőkéselemek tevékenységének ellenőrzésére. A szilárd valuta erősen ösztönözte az ipari és a mezőgazdasági termelés fejlődését, s elősegítette az ipari és a mezőgazdasági áruk aránytalanságának megszüntetését. A parasztok több árut szállítottak a városba, s több iparcikket vásárolhattak. Ez erősítette a munkás-paraszt szövetséget.

A népi hatalom az adópolitikát is felhasználta a tőkések gazdasági hatalmának gyöngítésére és kizsákmányoló tevékenységük korlátozására.

A forradalmi agrárreform fokozta a népi demokratikus állam befolyását az áru- és a pénzviszonyokra. A föld eladása és bérbeadása szűk korlátok közé szorult. Az államnak előjoga a földvásárlás és a földbérlet. A föld többé nem korlátlan tárgya az adás-vételnek.

Az európai népi demokráciák, a forradalom első szakaszának feladatait teljesítve, fejlődésük második szakaszába: a szocialista forradalom szakaszába léptek.

A szocializmusba való átmenet időszakának sokszektorú gazdaságában szükségszerű az árutermelés,

ennek következtében néhány régi gazdasági törvény, köztük az értéktörvény is, megőrzi érvényét.

Az értéktörvény a népi demokráciák mindhárom gazdasági szektorában hat, de hatásának eredménye szektoronként különböző.

A szocialista szektorban az értéktörvény nem szabályozza a termelést, s mivel a munkaerő itt nem áru, az értéktörvény hatása nem szülhet tőkés termelőviszonyokat. De az értéktörvény hat a szocialista szektorban, mert a dolgozók elhasznált munkaerejének pótlására szükséges javak árak, s ezért pénzügyi formában kell kifizetni a munkabért, következésképp nyilvántartani a szocialista termelés minden más költségét is.

A szocialista szektor szövetkezeti részében az értéktörvény hatása még jelentősebb, mint az állami szektorban, mert a szövetkezetek az állami kötelezettségek teljesítése után megmaradó termékeik nagyrészt a szabad piacon ösztönösen kialakuló árakon értékesítik.

A kisárutermelő és a tőkésszektorban az értéktörvény szabályozza a termelést. A kisárutermelésben az értéktörvény hatása tőkés elemeket szülhet. De a népi demokratikus rendszer mindkét szektorban korlátozza az értéktörvény hatását. A szocialista szektor rohamos fejlődése lehetővé teszi, hogy a népi hatalom mindinkább uralma alá hajtsa és a szocialista építés szolgálatába állítsa az árutermelést.

Tehát az értéktörvénynek mint ösztönös szabályozónak hatóköre szűkebb az árutermelés hatókörénél, mert az árutermelés kiterjed a szocialista szektorra is, az értéktörvény szabályozó szerepe ellenben nem terjed ki erre a szektorra.

A népi demokratikus országok munkásosztálya, az értéktörvény hatását felhasználva, megszüldárdítja a szocialista nagyipar és a kisárutermelő magángazdaság kapcsolatát, s növekvő mértékben befolyásolja a kisárutermelő gazdaság tevékenységét.

Az állam az ipar és a városi lakosság ellátásának biztosítása végett beszolgáltatási kötelezettséget ró a kisárutermelőkre, de úgy állapítja meg ezt, hogy ne sértse a kisárutermelők termelési kedvét; a kisárutermelők főlegleg termékeiket szabadon értékesíthetik.

Az európai népi demokratikus országok kommunista és munkáspártjai nemrég kidolgozták a mezőgazdaság föllendítésének széleskörű programját. E program az áru- és a pénzviszonyokat felhasználja, az egyénileg gazdálkodó és a szövetkezetbe tömörült parasztság termelési érdekeltiségének fokozására. Az új rendszabályok közt igen fontos helyet foglal el a parasztok pénzügyi és hiteltámogatása, az adócsökkentés, a beadási kötelezettség csökkentése stb.

A népi demokráciák föllendítették az áruforgalmat, mégsem mondhatjuk, hogy kellő színvonalra emelték a fogyasztási cikkek termelését és forgalmát. Most nagy erőfeszítéssel láttak hozzá a hiányosság megszüntetéséhez: fejlesztik a mezőgazdaságot, növelik a fogyasztási cikkek termelését, fokozzák a nép jólétét. E feladatok megoldása szempontjából fokozott jelentőségűek az áru- és a pénzviszonyok.

★

A tőkésországokban élő munkások átlagos munkabére még a burzsoá közgazdák által kiszámított létminimumot sem éri el. A termelési folyamatban kizsákmányolt munkásosztály kiszípolozása folytatódik a forgalomban, de még itt sem ér véget. **V. Szolodovnyikov A tőkésországokban az adó a monopóliumok eszköze a munkásosztály kirablására** című cikkében bebizonyítja, hogy a burzsoá állam is kizsákmányolja a dolgozó tömegeket az adókkal, az államkölcsönökkel és az inflációval.

A modern kapitalizmusban már nemcsak a háborúk idején, de a viszonylag békés időszakokban is foko-

zódik a gazdaság militarizálása, a fegyverkezési hajszára, s ennek következtében növekszenek a dolgozók adóterhei.

Az Egyesült Államok 1952/1953. évi költségvetésének a lakosságtól származó egyenesadóbevétele (a valuta elértéktelenedését beszámítva) 12-szeresre emelkedett 1937/1938-hoz képest. Nyugat-Németország 1952-ben 50 százalékkal több adót szedett be, mint 1949-ben. Nyugat-Németország 1954. évi megszállási költségei fölemészítették a költségvetési kiadások majdnem 35 százalékát.

A tőkésországokban a nemzeti jövedelem mind nagyobb része vándorló adó formájában a költségvetésbe. 1913-ban az Egyesült Államok a nemzeti jövedelem 6,9 százalékát, Anglia 11 százalékát, 1952/1953-ban ellenben 34,3, illetve 48 százalékát vonta el adó formájában az anyagi termeléstől. Ennek következtében a tőkés újratermelés, különösen a közfogyasztási cikktermelés üteme meglassult, a dolgozó tömegek fizetőképessége csökkent.

Az adóemelkedés azt jelenti, hogy az általános válság második szakaszában megnőtt a kizsákmányolás pénzügyi módszereinek jelentősége. Az állam a begyűjtött adók legnagyobb részét különféle formákban (állami megrendelések, dotációk stb. útján) a monopóliumoknak, főként a hadiipari trösztöknek juttatja.

Az adók növelése elsősorban a dolgozókat sújtja. Az amerikai adófizetők száma az 1930. évi 3 millióról 1951-ben 44,3 millióra emelkedett. A *Wall Street Journal* megállapítja, hogy a kisjövedelműek adója nagyobb mértékben nőtt, mint a nagyjövedelműeké: az évi 800 dollár jövedelműek 1951-ben 17,1 százalékkal több adót fizettek, mint 1950-ben, az évi 10 000 dollár jövedelműek adója ellenben csak 12,9 százalékkal, az évi 1 millió dollár jövedelműeké pedig 9 százalékkal emelkedett.

Az állam sokféle közvetett adóval is szipolyozza a lakosságot. Olaszországban az adóbévételek 84 száza-

léka, Franciaországban 63 százaléka, Nyugat-Németországban 60 százaléka közvetett adó. Mivel a közvetett adók a közszükségleti cikkek árában foglaltatnak, elsősorban e cikkek legfontosabb vásárlóit, a dolgozókat sújtják. A *Look* című amerikai burzsoá folyóirat megállapítja, hogy jelenleg az áruk árának több mint 30 százaléka közvetett adó.

Az Egyesült Államok különféle „segélyek” és kedvezőtlen feltételű hitelek formájában nagymennyiségű árut szállít a nyugateurópai és a gyarmati országokba. Ezeknek az áruknak az ára is tartalmaz adót, tehát az Egyesült Államok az adóterhek egy részét áthárítja más országok dolgozóira.

A tőkésországok adóbévételei a második világháború után különösen megnövekedtek, de mégsem fedezik ez országok erősen felduzzadt fegyverkezési kiadásait.

A burzsoá állam államkölcsönök útján keres kivezető utat. De ezzel legfeljebb átmenetileg segíthet nehézségein, merthízen — mint táblázatunkból is kitűnik — államadósága folytonosan növekszik.

A tőkésországok államadósága

(folyóáron, a költségvetési év végén)*

	1938	1948	1952	1953
Egyesült Államok (milliárd dollár)	42,0	252,4	259,2	266,1
Anglia (millió font-sterling)	7,1	29,6	30,6	26,0
Franciaország (milliárd frank)	421,0	3412,0	3560,8	5319,0**
Olaszország (milliárd líra)	134,6	1730,0	3077,0	3472,0

* A költségvetési év az Egyesült Államokban és Olaszországban június 30-án, Franciaországban december 31-én, Angliában március 1-én zárul.

** Októberben.

Az államkölcsönök óriási üzletet jelentenek a bankok számára. Az államkölcsönkötvények tulajdonosai az Egyesült Államokban az 1951/1952. költségvetési évben 5,8, 1952/1953-ban pedig 6,5 milliárd dollárt

kaptak kamat fejében. Ez az összeg majdnem akkora, mint az 1937/1938. költségvetési év egész adóbevétele volt. Az állam az adókból fizeti a kamatokat, tehát az állam-adósság növekedése újabb meg újabb adóemeléssel jár.

A második világháború után a tőkésországok többsége az Egyesült Államok pénzügyi rabságába került. Angla 1951 decemberében 138,5 millió dollárt fizetett az Egyesült Államoknak az 1946-ban kapott kölcsön első törlesztése (51,5 millió dollár) és kamatai (87 millió dollár) fejében. Franciaország az 1951 május 30-ig összegyűlt adósságait 1980-ig évi 30,6 millió dollárral törleszti az Egyesült Államoknak.

Az adók emésztik föl az amerikai munkásosztály bérének több mint egyharmadát, az angol munkásosztálynak több mint a felét. A kistermelők is súlyos adóterhek alatt nyögnek: a hivatalos adatok szerint a fegyverkezési hajszá az amerikai farmereknek évi 3,5 millió dollárba kerül. A burzsoá egyenlőség elvének megfelelően a tőkések is fizetnek közvetlen és közvetett adókat, csak-hogy ők ezt a munkásosztálytól el-sajátított értéktöbbletből fizetik, s mindenféle hamisításokkal gondoskodnak róla, hogy jövedelmük nagyrésztét eltitkolják, kivonják az adófizetés kötelezettsége alól. A burzsoá állam „az üzleti titok” elvének érvényesítésével mintegy szankcionálja a jövedelmek eltitkolását. A *Gustizza* című olasz lap 1953 januárjában leleplezte, hogy a tőkések kibúvása az adófizetés alól évi 700 milliárd líra bevételtől fosztja meg az államot. Ez az összeg a költségvetési deficitnek majdnem kétszerese, mégsem tesz az állam semmit, hogy megszüntesse ezt a veszteséget.

A gazdaság militarizálása és a fegyverkezési hajszá lehetőséget ad a monopóliumoknak, hogy az államkinctáron keresztül kirabolják az adófizetőket. A burzsoá állam, a hadiipar egyetlen megrendelője, adó-

bevételeiből vásárolja a hadianyagokat. Tehát az állam a hadiszállítások ellenértéke formájában a hadiipari magnásoknak juttatja a dolgozóktól beszedett adókat, valamint azokat az adókat, amelyeket a polgári fogyasztásra termelő tőkések az elsajátított értéktöbbletből fizetnek. Az állam a legnagyobb monopóliumoknak juttatja annak az értéktöbbletnek egy részét is, amelyet a közép- és a kistőkések elsajátítanak. Ezért a tőkésországokban erősödnek az ellentétek a nagytőke és a polgári fogyasztásra termelő közép- és kistőke közt, csökken a lakosság fizetőképes kereslete, vagyis szűkül a közszükségleti cikkek piaca, s gyorsabban közeledik a túltermelési válság.

A dolgozó tömegek, elsősorban a munkások egyre világosabban látják, hogy az adók gyors növekedése és a reálbérek csökkenése főként a fegyverkezési hajszá, a népellenes militarista politika következménye. Ezért a munkásosztálynak az életszínvonal emeléséért, az adóterhek csökkentéséért vívott harca elválaszthatatlan a militarizálás, a fegyverkezési hajszá, az imperialista háború ellen folyó küzdelemtől.

★

Az Egyesült Államokban kibontakozó gazdasági válság miatt különösen jelentős a munkanélküliség méreteinek kérdése. **A. Kac Hogyan hamisít az Egyesült Államok munkanélküliségi statisztikája** című cikke abból indul ki, hogy ha legalább hozzávetőlegesen meg akarjuk határozni az amerikai munkanélküliek számát, elsősorban le kell lepleznünk a burzsoá közgazdák hamisításait. Az Egyesült Államok munkanélküliségi statisztikájának legfontosabb „fogása”, hogy nem tekinti munkanélkülieknek mindazokat, akik munkaképesek és dolgozni akarnak, hanem csak az „aktív munkakeresőket”. Ezzel a módszerrel kirekeszti a munkanélküliek közül a fiatalok, a nők, a 40–45 évesnél idősebb mun-

kások és a négerék millióit, vagyis mindazokat, akik előtt elsősorban zárva maradnak az amerikai tőkés-vállalatok kapui.

Ha leleplezzük és statisztikai módszerekkel helyreigazítjuk a lakosság-nak „önálló” és „nem önálló” (munkaéptelen, tanuló stb.) lakosságra való felosztásával a burzsoá statisztika számára lehetővé vált hamisításokat, megállapíthatjuk, hogy az Egyesült Államokban jelenleg mintegy 8–11 millió a teljes munkanélküliek száma.

A Kritika és Könyvismertetés rovatban *L. Bajev* ismerteti *N. Maszlova Munkatermelékenység a Szovjetunió iparában* című könyvének második, bővített kiadását. A könyv közérdekű mű, amelyet a propagandisták, a közgazdaságtan tanulói és az ágazati gazdaságtanok oktatói jól hasznosíthatnak. De a szerző több gazdasági kérdés elemzésekor nem alkalmazza alkotó módon a marxizmus-leninizmust. E fogyatékok csökkentik a könyv értékét.

A. Milejkovszkij ismerteti és elemzi *Varga Jenő Az imperializmus gazdaságának és politikájának fő kérdései* (a második világháború után) című könyvét.* A szerző 1946-ban megjelent könyvében fölvetett sok kérdéssel kapcsolatban nagyjelentőségű vita bontakozott ki a szovjet közgazdák közt. A most megjelent könyv nagyrészt hasznosítja e vita tapasztalatait.

I. Kacsalov **A Német Demokratikus Köztársaság új közgazdasági folyóirata** című cikkében a *Wirtschaftswissenschaft* című folyóirat munkáját és legfontosabb cikkeit méltatja.

A folyóirat közli még *P. Hromov* cikkét **Ukrajna és Oroszország újraegyesülésének gazdasági jelentőségéről** és *J. Sirjajevnek*, a moszkvai terület ramenszki gépállomása igazgatójának cikkét **A ramenszki gép- és traktorállomás tapasztalatairól**.

Bors László

* A könyv ősszel jelenik meg magyarul a Szikra kiadásában.

A Voproszi Ekonomiki 1954. évi 6. számából

A Szovjetunió állami költségvetése rendkívül fontos a szovjetország nagyszabású gazdasági és kulturális építőmunkájának zavartalan finanszírozása, a XIX. pártkongresszus irányelveinek és a legutóbbi párt- és kormányhatározatoknak megvalósítása szempontjából. *K. Plotnyikovnak* **A szovjet költségvetés az ötödik öt éves terv éveiben** című cikke első sorban az 1954. évi szovjet költségvetéssel, tehát az ötödik öt éves terv negyedik évének költségvetésével foglalkozik, de részletesen elemzi a legutóbbi három év költségvetési bevételeinek és kiadásainak alakulását is.

A szocialista bővített újratermelés alapján fejlődő szovjet gazdaság biz-

tosítja a költségvetési bevételek rendszeres növekedését. Az 1954. évi költségvetési bevételek 150 milliárd rubellel meghaladják az 1950. évi bevételeket, s majdnem háromszor nagyobbak az 1940. éviéknél. A költségvetési bevételek évi átlagos növekedése a negyedik öt éves terv végrehajtása során 24,1 milliárd rubel, az ötödik öt éves terv első három évében ellenben már 39 milliárd rubel volt. Ez azt mutatja, hogy a bevételek növekedési üteme is jelentősen fokozódott.

1951–1953-ban is a szocialista gazdaság befizetései voltak a költségvetés legfontosabb bevételi tételei. A szocialista gazdaság fejlődését bizonyítja, hogy befizetései sokkal

gyorsabban növekedtek, mint a költségvetési bevételek teljes összege: 1951-ben és 1952-ben az összes bevételek több mint 4/5-ét tették ki, 1953-ban pedig az összes bevételek 5/6-ára növekedtek. 1954-ben a szocialista gazdaság felhasználásaiból származó bevételek elérik az összes költségvetési bevételek 86,9 százalékát.

A szocialista gazdaság befizetéseinek döntő része forgalmi adó- és nyereségbefizetés. Ezek 1951—1954-ben az összes költségvetési bevételek 60 százalékára rúgnak.

A forgalmi adó aránya 1954-ben erősen csökkent: az 1951. évi 52,7 százalékról 41 százalékra. Ennek oka a közszükségleti cikkek árcsökkenése, amelyet a kormány elsősorban a forgalmi adó terhére hajt végre.

A második legfontosabb bevételi tétel a nyereségbefizetés. Növekedése szorosan összefügg valamennyi népgazdasági ág nyereségének gyarapodásával; ez utóbbi pedig főként az ipari termelés jelentős önköltségcsökkenésének eredménye.

A népgazdasági nyereség növekedése lehetővé tette, hogy emelkedjék a vállalatok és a minisztériumok nyereségrészesedése, amelyet beruházásaik finanszírozására, álló- és forgóalapjaik növelésére és más kiadások fedezésére fordítanak. A nyereségrészesedés rendszere érdekeltté teszi a vállalatokat tervük teljesítésében és túlteljesítésében, termékeik minőségének javításában és olcsóbitásában.

A költségvetési bevételek egyik forrása a lakosság adóbefizetése. A szovjet adórendszer a nép érdekeit szolgálja: a szovjet állam az adózás útján elvont összegeket sokszorosan megtéríti a dolgozóknak, mert az ország termelőerőinek fejlesztésére, a lakosság szociális és kulturális szükségleteinek kielégítésére használja fel az adóbevételeket. Megjegyezzük, hogy az adóknak a költségvetési bevételekhez viszonyított aránya csökkenő tendenciát mutat, annak elle-

nére, hogy a népgazdaságban foglalkoztatott munkások és alkalmazottak száma folytonosan növekszik. Az említett arány 1951-ben 9,1 százalék volt, 1954-ben pedig 8 százalékra csökkent. A legutóbbi szovjet kormányintézkedések eredményeképp a mezőgazdasági adó csökkenése különösen nagyarányú.

A költségvetési bevételek kiegészítő forrásai az ötéves terv éveiben kibocsátott államkölcsönök. Összegük 1953-ban és 1954-ben jelentősen csökkent.

A költségvetési kiadások évi átlagos összege a negyedik ötéves terv idején 373 milliárd rubel volt, az ötödik ötéves terv első három évében ellenben 427,7 milliárdra emelkedett.

A kiadásoknak körülbelül kétharmada szolgálja a népgazdaság fejlesztését meg a szociális és a kulturális intézkedéseket.

A szovjet költségvetés legnagyobb kiadási tétele a népgazdaság finanszírozása. Ha az első ötéves terv finanszírozási kiadásait 100-nak számítjuk, akkor a második ötéves tervben már 290, a harmadik ötéves tervben 450, a negyedik ötéves tervben 1120, az ötödik ötéves tervben pedig 1410 jelzi a népgazdasági kiadások nagyarányú növekedését.

A társadalmi termelés szakadatlan föllendülése szempontjából döntő jelentőségűek a népgazdaság állóalapjait növelő beruházások. Az ötödik ötéves tervben a beruházások terjedelme körülbelül 90 százalékkal nagyobb, mint a negyedik ötéves tervben. A beruházások legnagyobb részét a költségvetés fedezi.

Nagyon megnövekedtek a mezőgazdaságra fordított költségvetési kiadások: a kormány 1951-ben 37,2 milliárd rubelt költött, 1954-re pedig 62,5 milliárd rubelt irányzott elő a mezőgazdaság fejlesztésére. A kiadások legnagyobb része a gép- és traktorállomások megerősítését szolgálja.

A szociális és a kulturális intézkedésekre fordított kiadások is emel-

kedtek. A lakosság tavaly 195 milliárd rubelt kapott az államtól közvetlen juttatások formájában, s mindössze 65 milliárd rubelt fizetett be a költségvetésbe adók és illetékek formájában.

A tudomány fejlesztésére az 1954. évi előirányzat szerint 9,5 milliárd rubel, egészségügyre pedig 29,3 milliárd rubel jut.

A Szovjetunió szocialista mezőgazdaságának egyik legnagyobb fogyasztóssága a burgonya- és a zöldségtermelés elmaradása. A burgonya- és a zöldségtermelés fontosságáról és elmaradása megszüntetésének módjairól ír N. Vasziljev **A Szovjetunió burgonya- és zöldségtermelése fejlesztésének néhány kérdése** című cikkében.

A burgonya és a zöldség vetésterülete már a második világháború előtt megnövekedett, s e növényfajták terméshozama is emelkedett. De a háborúutáni években, különösen 1951–53-ban némiképp visszahanyatlott ez a művelési ág.

A párt és a kormány az elmaradás megszüntetése végett emelte a begyűjtési és a felvásárlási árakat, leszállította a beszolgáltatási kötelezettséget, csökkentette a burgonya- és a zöldségtermelő gazdaságok gabonabeszolgáltatását, műtrágyát juttatott, hitelt és előleget adott a kolhozoknak.

A burgonya- és a zöldségtermelés fejlesztéséhez elsősorban a következő intézkedések szükségesek:

1. a burgonya- és a zöldségtermelés helyes területi elosztása;
2. a burgonya- és a zöldségtermelés arányának növelése a szovhozok és a kolhozok termelésében;
3. a burgonya- és a zöldségtermelés komplex gépesítése;
4. gazdaságosabb és tökéletesebb termelési módszerek kidolgozása;
5. a felvásárlás, a tárolás és a szállítás jó megszervezése.

A német kérdés a második világháború után eldöntetlenül maradt kérdések közt az egyik legfontosabb. Ezzel foglalkozik N. Zsukovnak **A német kérdés és az európai biztonság problémája** című cikke.

Az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország az európai védelmi közösség létrehozása végett megakadályozza Németország egyesítését, s a német militarizmus feltámasztására törekszik. Ez országok uralkodó körői újabb háborús tűzfészekké akarják változtatni Németországot.

Föltámasztják a német légi- és tengeri haderőt. Erőltetett ütemben fejlesztik a német hadiipart. 1953-ban voltaképp teljesen befejeződött a nyugatnémet vegyi-, szén- és kohóipar helyreállítása. Az európai szén- és acélszövetségben is Nyugat-Németországa a vezetőszerep.

Az imperialisták terveivel ellentétben a Szovjetunió az európai kollektív biztonságot és békét szolgáló terve. A Szovjetunió rendíthetetlenül harcol a német békeszerződés megkötéséért, a német nép békés életének biztosításáért.

Az Egyesült Államokban növekvő gazdasági válság nagy aktivitásra serkenti a burzsoá közgazdák, akik azt az újabb, „elméletileg megalapozott” tételt hirdetik, hogy az amerikai kapitalizmusnak sikerült mechanizmust találnia a túltermelési válság megakadályozására, vagy legalábbis a termelés hanyatlásának minimálisra csökkentésére. A burzsoá közgazdák ezzel kapcsolatos részletes elgondolásaikat a legkülönbözőbb „cikluselméletekben” fejtik ki.

I. Bjuminnak **A burzsoá „cikluselméletek” az amerikai monopóliumok szolgálatában** című cikke leleplezi a burzsoá közgazdák mesterkedéseit, s tényekkel bizonyítja, hogy a kapitalizmus gazdasági tör-

vényeinek érvényesülése nem akadályozható meg semmiféle elmélet kiagyalásával és hirdetésével.

Az Egyesült Államokban a legelterjedtebb „cikluselmélet” az úgynevezett „konjunktúraelmélet”, amely tagadja, hogy a gazdasági válságok elkerülhetetlenek.

Az amerikai burzsoá közgazdák szerint a válságok a modern kapitalizmusban olyan határok közé szoríthatók, hogy nem veszélyeztetik a tőkésrendszert és a monopóliumok maximális profitját. A „cikluselméletek” port hintenek a tömegek szemébe, mert azt hirdetik, hogy a konjunktúra „szabályozása” nemcsak lehetséges, hanem a gyakorlatban meg is valósítható, tehát a nagy gazdasági válságok időszaka már lejárt.

Az amerikai burzsoá közgazdák a legkülönbözőbb módon okolják meg állításukat.

Először: szándékosan olyan formális és tartalmatlan ciklusmeghatározásokat adnak, amelyek nemcsak a politikai gazdaságtanban, hanem a többi tudományágban, például a csillagászatban, a geológiában stb. is felhasználhatók. Gyakran beszélnek „pozitív” és „negatív” szakaszok ismétlődéséről, hogy eltereljék a figyelmet a tőkés ciklus szükségyszerű alkotórészéről, a válságról.

Másodszor: lépten-nyomon hirdetik a „tömeges ciklusok elméletét”, amely szerint vannak nagy ciklusok, közepes ciklusok és kis ciklusok. A nagy ciklusok hozzávetőlegesen 50 évig tartanak, néhány körülbelül 10 éves közepes ciklusra, az utóbbiak pedig általában 40 hónapos kis ciklusokra oszlanak. A nagy- és a kis-ciklusok a terjeszkedés és az összehúzóds szakaszaira bomlanak. Ennek az „elméletnek” is nyilvánvaló a célja: a sok ciklus és szakasz közt elvesznek a kapitalizmusban elkerülhetetlen válságok.

A „cikluselméleteknek” jónéhány változata ismeretes:

1. A „hitel- és a pénzelmélet” a hitel és a pénz területén végbeműködő folyamatokat, s köztük is elsősorban azt a folyamatot tekinti a legfontosabbnak, hogy a profitráta növekedése elmarad a kamat növekedésétől.

2. Azok az „elméletek”, amelyek a termelés túlságos bővítésével kapcsolatos termelési és technikai nehézségekkel magyarázzák a válságok okait; ezeknek az „elméleteknek” a hívei rendszerint „a munka és a tőke csökkenő termelékenységeinek törvényére”, mégpedig nyilvánvalóan hamis törvényére hivatkoznak.

3. A „pszichológiai elmélet”, amely pszichológiai tényezőknek, a kapitalisták optimista és pesszimista beállítottságának tulajdonítja a legnagyobb jelentőséget.

4. A „tényleges kereslet elégtelenségének elmélete”.

Az összes elképzelések főként azért hibásak és hamisak, mert a gazdasági válságok gyökerét nem a tőkésrendszerben, hanem csak egyes jelenségeiben kutatják, s ennek alapján azt állítják, hogy a túltermelési válságok a kapitalizmus keretein belül szabályozhatók.

A különféle burzsoá válságelméletek hirdetői megelégednek arról, hogy a tömegek kirablása és vásárlóképeségük egyidejű növekedése mindenképp megoldhatatlan feladat.

A nemzetgazdaság militarizálása deformálja a kapitalista ciklust, de nem szüntetheti meg a tőkés újratermelés legjellegzetesebb törvényszerűségeit. A deformáló hatás három irányú:

Először, aránytalanságokat teremtet a különböző termelési ágak közt.

Másodszor, áremelkedést idéz elő; ez elleplezi a túltermelési válságot, de megakadályozza a meglévő készletek értékesítését.

Harmadszor, elodázza a válság kitörését, de erősíti a tömegek elnyomódását, mélyíti az ellentéteket

a kapitalizmus termelési lehetőségei és a társadalom fizetőképes kereslete közt, fokozza a termelés anarchiáját, az aránytalanságokat, s végsősoron élesíti a válságot.

Az Egyesült Államokban növekvő gazdasági válság bizonyítja a legjobban annak a mítosznak a tartathatatlanságát, hogy a kapitalizmus sikeresen megszabadulhat a gazdasági válságok kellemetlen és rendkívül veszedelmes betegségétől.

A gyarmati és a függő országokban a nagy feudális földbirtokok elhatalmasodása, a kisbirtokos és a földnélküli parasztok kegyetlen kizsákmányolása következtében pusztulnak a mezőgazdaság termelőerei, pang és hanyatlak a mezőgazdasági termelés. Ezzel a kérdéssel foglalkozik O. Kleszmet cikke: **A mezőgazdaság hanyatlása a gyarmati és a függőországokban.**

A gyarmati és a függő országok agrárviszonyaira jellemző: a rablógazdálkodás, a kegyetlen kizsákmányolás, a kettős elnyomás. A gyarmatokon a kapitalista kizsákmányolási módszerek szorosan összefonódnak a feudális kizsákmányolási módszerekkel.

A feudális földesurak rendszerint nem gazdálkodnak önállóan, hanem a földnélküli és a kisbirtokos parasztoknak rövidlejáratú bérletbe adják földjüket. A bérleti szerződés megkötésekor rendkívül nehéz feltételeket szabnak meg, de a kisbérlők kénytelenek elfogadni ezeket, ha nem akarnak éhenpusztulni.

A gyarmati és a függő országokban hatalmas földterületeket birtokolnak a külföldi monopóliumok, amelyek a megművelt földön rablógazdálkodást folytatnak, hogy minimális költségekkel biztosítsák a maximális profitot. A munkásokat kegyetlenül kizsákmányolják. A földművelőktől nemcsak többletmunkájuk, hanem szükséges munkájuk egy részét is kisajátítják, de

az így szerzett eszközöket nem fordítják a mezőgazdasági termelés fejlesztésére.

A földműveléssel együtt hanyatlak az állattenyésztés is. A legtöbb paraszt egyáltalán nem tart állatot, ha pedig tart, nem tudja rendszeren takarmányozni.

A gyarmati és a függő országok mezőgazdaságának hanyatlását bizonyítja a terméshozamok rendkívül alacsony volta és az egy főre eső élelmiszertermelés folytonos csökkenése,

A **Vitacikk**ek rovata két cikket közöl az ágazati gazdaságtan kérdéséről. A *Voproszi Ekonomiki szerkesztő*se egyébként a közeljövőben kivonatatosan ismerteti a már közölt hozzászólásokon kívül beérkezett cikkeket is.

A. Zvorikin és D. Kirzsnyer **A konkrét gazdaságtan mint tudomány és mint tantárgy** című cikkben szól hozzá a vitához.

A szovjet közgazdasági irodalomban és a közgazdaságtudomány oktatási gyakorlatában nincs kialakult nézet a konkrét gazdaságtanról mint tudományról és az ágazati gazdaságtan főiskolai oktatásáról.

A politikai gazdaságtan a termelőviszonyok általános törvényeit tanulmányozza. Ezek a törvények egyaránt érvényesek az egész társadalmi termelés területén és az egyes termelőszférák, gazdasági ágak, illetve vállalatok területén.

De az egyes termelőágaknak az általános törvényeken kívül megvannak a maguk megkülönböztető sajátosságai is. A konkrét gazdaságtan az adott ágazatra jellemző, az egyes ágazatokat egymástól megkülönböztető sajátosságokkal foglalkozik.

Például a szocializmus politikai gazdaságtana is, a konkrét gazdaságtan is foglalkozik az ipari koncentráció, szakosítás, kombináció és kooperáció kérdéseivel. De a politikai gazdaságtan mint a népgazdaság

anyagi termelőbázisa fejlődésének formáit elemzi ezeket a kérdéseket, feltárja e formák jelentőségét a társadalmi munkamegosztásban, kapcsolataikat a technika fejlődésével, elvi különbözőségeiket a kapitalizmusban és a szocializmusban. A konkrét gazdaságtanok ellenben gyakorlatilag, konkrét megjelenési formájukban vizsgálják ugyanezeket a kérdéseket.

Tehát a politikai gazdaságtan és az ágazati gazdaságtan egészen másként jár el egyazon jelenség tanulmányozásakor. A politikai gazdaságtan a szocialista gazdaság általános törvényeit tanulmányozza, a konkrét gazdaságtan pedig a gazdasági jelenség sajátosságait egy-egy iparág specifikus körülményei közt.

A konkrét gazdaságtan főfeladata, hogy népgazdasági szinten és hosszú távlatra kidolgozza egy-egy iparág jövedelmező szocialista gazdaságvezetésének módszereit.

A konkrét gazdaságtan tartalma a következőképp határozható meg: *a konkrét gazdaságtan az a tudomány, amely tanulmányozza az adott iparág gazdálkodásának gazdasági sajátosságait és gyakorlati tapasztalatait, a szocializmus gazdasági törvényeire, a kommunista párt és a szovjet kormány gazdaságpolitikájára támaszkodva kidolgozza a jövedelmező gazdaságvezetés kérdéseit, ismerteti a szocialista gazdaságvezetés módszereit.*

A másik kérdés a konkrét gazdaságtan főiskolai oktatásának kérdése, a műszaki káderek közgazdasági képzése.

A műszaki főiskolák hallgatói két tantárgyban, a vállalati szervezésben és tervezésben és az ágazati gazdaságtanban (az első vállalati gazdaságtan, a második ágazati gazdaságtan) foglalkoznak konkrét gazdaságtannal.

Ez a szétválasztás nem megfelelő gyakorlatilag sem, módszertanilag sem. A tárgyalt kérdések szorosan összefüggnek egymással, ezért a legkorábbi időn belül egyesíteni kell

az ágazati gazdaságtan és a vállalati tervezés és szervezés oktatását. Ennek a tantárgynak foglalkoznia kell számviteli kérdésekkel is.

A műszaki kérdések mechanikus ismétlése szükségtelen, de a legfontosabb műszaki anyagokat okvetlenül hasznosítanunk kell e tárgy tanítása során. Az összes tervezési problémákat össze kell kapcsolni az egyes vállalatok és az egész ágazat gazdasági és pénzügyi kérdéseivel. A hallgatóknak olyan műszaki-gazdasági számításokat kell végezniük, amelyek a szovjet gyakorlatot jellemző statisztikai adatokon alapulnak.

Az oktatásnak a politikai gazdaságtan általános elméleti tételeiből kell kiindulnia, mert ezek alkotják az ágazati gazdaságtan elméleti bázisát. A politikai gazdaságtan előadójának pedig az ágazati gazdaságtanból vett példákkal kell illusztrálniuk az egyes elméleti tételeket.

T. Szakszaganszkij vitacikkének címe: **A konkrét gazdaságtan mint tudomány védelmében.**

Az ágazati gazdaságtannal kapcsolatos vitában a legtöbb cikkíró azt az álláspontot védelmezte, hogy az ágazati gazdaságtan közgazdaságtudomány. Egyes szerzők meg is határozták az ágazati gazdaságtan tárgyát.

A *Voproszi Ekonomikiben* megjelent cikkek szerzőinek általában az a véleményük, hogy az ipargazdaságtan tárgya a szocialista iparvállalatok tevékenységének meghatározott oldala. De még mindig nem tisztázódott az a kérdés, hogy az iparvállalatok tevékenységének mely oldalait kell vizsgálni ennek a tudománynak. Abban sincs egyetértés, hogy például az ipargazdaságtan a műszaki, a közgazdasági vagy a műszaki-közgazdasági tudományok körébe tartozik-e.

A vállalati tervezés és szervezés alakuló tudomány. Egy-egy konkrét vállalat nemcsak része a népgazdaságnak, hanem minőségileg különálló közgazdasági jelenség is. Az iparvállalatnak mint a népgazdaság

legfontosabb láncszemének az a sajátossága, hogy viszonylag önálló, gazdaságilag, jogilag és helyileg zárt egység, amelynek meghatározott termelési feladatai vannak. A vállalat egész tevékenysége az állami tervnek van alávetve.

A Szovjetunióban a szocialista vállalatok szervezését és gazdaságát tanulmányozó tudomány csak egy célt követhet: mindenképpen elő kell segítenie a termelés növekedését és tökéletesedését a legfejlettebb technika alapján. De nem mondhatjuk, hogy ennek a tudománynak tárgya minden, ami a termeléshez tartozik.

A szocialista vállalat szervezését és gazdaságát tanulmányozó tudománynak a vállalat munkájának azokat az oldalait kell tanulmányoznia, amelyek az embereknek közvetlenül a termelésben végzett munkájával kapcsolatosak. Ez azt jelenti, hogy kutatnia kell a munkamegosztás formáit és módszereit, a fejlődés útjait a termelés szakadatlan föllendülésének és a munkások műszaki-kulturális színvonala emelkedésének körülményei közt, valamint azokat a módszereket és formákat, amelyekkel meg lehet teremteni a vállalati dolgozók közvetlen kapcsolatait a szocialista termelés folyamatában.

E tudományág vizsgálódásainak területe: 1. a termelési folyamat, 2. a vállalat irányítása és a vállalati munka tervezése, 3. a vállalati munka szervezése.

A vállalati szervezéssel és gazdaságtannal foglalkozó tudománynak tanulmányoznia kell azokat az objektív törvényszerűségeket, amelyek meghatározzák a szocialista vállalatok fejlődésével kapcsolatos folyamatokat.

Az **Előadások és konzultációk** rovata közli **F. Dankovcev** cikkét: **A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszaka.** A szerző részletesen foglalkozik az átmeneti idő-

szak legfontosabb jellegzetességeivel, amelyeknek alapja, hogy a termelőviszonyoknak okvetlenül összhangban kell lenniük a termelőerők jellegével. Elemzi, hogy az átmeneti időszakban miképpen érvényesülnek a szocializmus gazdasági törvényei, s hogyan szorítják ki a kapitalizmus gazdasági törvényeit. Meghatározza azokat az elvi irányvonalakat, amelyek az átmeneti időszakban minden országra jellemzőek. Hangsúlyozza, hogy a szocialista iparosítás és a mezőgazdaság szocialista átalakítása döntő jelentőségű az átmeneti időszakban.

A **Szemle**-rovat közli **P. Demcsenko** cikkét: **Marokkó népe a nemzeti függetlenségért vívott harcban.**

A háborúutáni években francia Észak-Afrikában magasra csapott a nemzeti felszabadító harcok lángja. Algír, Marokkó, Tunisz népei szüntelenül fokozzák harcukat a nemzeti függetlenségért, a szabadságért és a demokratikus jogokért. Marokkó kulcspozíciót foglal el a Földközi-tengerről az Atlanti-óceánra kivezető út mentén, gazdag természeti kincsekben, s kedvező piac az imperialista országok iparcikkjeinek eladása szempontjából. Marokkóban is megkezdődött az amerikai tőke fokozódó beáramlása, s ennek következtében élesedik a harc a francia és az amerikai tőke közt. Az Egyesült Államok már nem elégszik meg piaci pozíciói erősítésével, stratégiai szempontból is szüksége van Marokkóra. A háború után hat katonai légitámaszpont építésére szerzett koncessziót, ezekből ötöt már fel is épített.

Az 1945-ben megalakult Marokkói Kommunista Párt vezeti a gyarmati elnyomásban sínylődő marokkói nép nemzeti felszabadító harcát. A francia gyarmatosítók megalakulása óta üldözik a pártot. 1952-ben be is tiltották, de mindezzel nem akadályozhatják meg a felszabadító mozgalom erősödését.

A Válaszok az olvasók kérdéseire rovatban V. Csermenszkij ismerteti az *Egyesült Államok ipari termelésének új indexét*.

A Kritika és könyvismertetés rovatban F. Morozov bírálja G. Podorovnak V. Bervi—Frelovszkij közgazdasági nézeteivel foglalkozó könyvét.

Bervi—Frelovszkij a XIX. század második felének haladó orosz közgazdája és szociologusa. Főműve, *A munkásosztály helyzete Oroszországban*, fölkelte Marx és Engels figyelmét is. Tudományos munkálkodásának ismertetése és elemzése nagy feladat. Podorov elsőként kísérelte meg a marxizmus-leninizmus szemszögéből elemezni Frelovszkij közgazdasági nézeteit.

M. Dobrov ismerteti *A tőkésországok gazdasága a második világháború után* című statisztikai gyűjte-

ményes munkát, amelyet a szovjet közgazdaságtudományi intézet állított össze.

A könyv első része adatokat közöl a tőkésországok lakosságáról és területéről, második és harmadik része foglalkozik az iparral, a közlekedéssel és a mezőgazdasággal, negyedik része az állami pénzügyekkel, a hitellel és a pénzforgalommal, ötödik és hatodik része a tőkeexporttal és a külkereskedelemmel, hetedik része a proletariátus elnyomordása fokozódásának tényeivel, utolsó része pedig átszámítási kulcsokat tartalmaz a valutákra és a használatos mértékegységekre vonatkozóan.

A *Voproszi Ekonomiki* 6. számában jelent meg J. Kapusztynnak *A munka szerinti elosztás — a szocializmus gazdasági törvénye* című cikke, amelyet lapunk mostani száma magyarul is közöl. H. R.-né

A Statisztikai Szemle augusztusi számának tartalmából

Mód Aladárné A reálbér és a reáljövedelmek statisztikai vizsgálata című cikkében az életszínvonal fogalmával, a reálbérek és a reáljövedelmek számításának elvi kérdéseivel foglalkozik. A folyóirat közli a Statisztikai Hivatal Kollégiumának a statisztikai munka egyszerűsítéséről szóló határozatát, amely fontos fegyver lesz a fölösleges, bürokratikus jellegű adatgyűjtések ellen indított küzdelemben. Bács György A létszáműjtések című cikkében azzal a jelenséggel foglalkozik, hogy egyes gazdasági szervek törvényellenes módon földuzzasztották adminisztratív létszámukat, aminek egyik főoka az üzemek sok tekintetben bürokratikus irányítási rendszere. Róka Gyula A magyar erdőgazdaságok helyzete című cikkében adatokkal szemlélteti érdeink mai állapotát és a fejlesztésükkel kapcsolatos feladatokat. A lap a Szemle rovatban *Furcsa átlagszámítás* címen bírálatot közöl a Begyűjtési Minisztérium hibás utasításáról. Ezenkívül ismerteti a Szovjetunió statisztikai folyóiratának ezévi 1. számát és a Bolgár Népköztársaság új statisztikai törvényét.

HORVÁTH RÓBERT

A gazdaságstatisztika elméletének egyes kérdései egy új szovjet gazdaságstatisztikai tankönyvben

I.

A szovjet statisztikai tudományt a második világháború utáni években, de különösen a legutóbbi években hatalmas elméleti fellendülés jellemzi.

Ez az elméleti fellendülés a statisztikai gyakorlatnak arra a hatalmas elterjedésére támaszkodik, amely a szovjetállam kialakulásakor kezdődött meg, s főleg az ötéves tervek korszakában bontakozott ki teljesen. A fejlődésnek az utóbbi időben fontos állomásai voltak azok a tankönyvek, amelyek a statisztika általános elméletének, illetve a gazdaságstatisztika rendszerének kidolgozására törekedtek. (*Kursz Ekonomiceszkov Sztatyisztiki*. Szerkesztette A. I. Petrov professzor. Moszkva. 1952. és *Tyeorija Sztatyisztiki*. Szerkesztette A. M. Vosztrikov. Moszkva. 1953.)

E fontos tudományos megnyilatkozásokról nem feledkezhet meg a magyar statisztikai tudomány sem. Nem elég, ha ezek a fontos kézikönyvek magyarul is megjelennek, hanem szükséges az is, hogy a bennük fölvetett tudományos problémákat minél szélesebb körben meg tárgyaljuk. Cikkünkben kezdeményező lépéseket kívánunk tenni a Petrov szerkesztette gazdaságstatisztikai tankönyvvel kapcsolatban, amely már magyarul is megjelent (*Gazdaságstatisztika*. Szerkesztette

A. I. Petrov. 472. old. Statisztikai Kiadó. 1953.)

Mint ismeretes, a XIX. század közepe táján a statisztika társadalomtudományként fejlődött ki. De már akkor megnyilvánult a polgári tudománynak az a törekvése, hogy a statisztikát mint társadalomtudományt egyre inkább azonosítsa a népességtudománnyal, a demográfiával. A statisztika általános elméletét pedig a polgári tudomány később matematikai alapon álló egyetemleges statisztikai módszereként fejlesztette tovább, így a gazdaságstatisztika jelentősége, különösen pedig társadalomtudományi rendszere egyre inkább elsikkadt.

Ez a fejlődés elsősorban az angol-szász országok statisztikai tudományát jellemezte; ezzel szemben az európai kontinensen erős ellenáramlatok érvényesültek. A legerőteljesebb ezek közt a Georg v. Mayr professzor köré csoportosult németországi irányzat volt, de mindinkább tért hódított a Lexis professzor hirdette módszertani irány is. A polgári statisztika újabb fejlődésére mindenesetre jellemző, hogy az elmúlt száz évre visszavetítve is csak a módszertani irányt hajlandó tudományos irányzatként elismerni. Jól mutatja ezt az egyik legutóbb megjelent svájci statisztikai tankönyv is, amely a polgári statisztikusok általános nézetének ad hangot, amikor

leszögezi, hogy a statisztikai tudományban egy évszázada a statisztikának mint módszernek a felfogása a döntő (l. H. Schorer. Statistik, Grundlegung und Einführung in die statistische Methode. 16. old. Bern 1946.) Az ilyen felfogásnak volt a következménye többek közt, hogy a polgári statisztika is igyekezett kidolgozni a gazdaságstatisztika módszereit, de a gazdaságstatisztika rendszerének, különösen társadalomtudományi rendszerének megalkotására nem volt képes.

Mindezek előrebocsátása szükséges ahhoz, hogy a szovjet statisztikai tudomány nagy elméleti teljesítményét kellőképpen értékelhessük.

II.

A Petrov szerkesztette tankönyv a statisztikát társadalomtudományként értelmezi, s bevezető részében mint a társadalmi-gazdasági statisztika tárgyat, feladatát és módszerét határozza meg a statisztika tárgyat, feladatait és módszereit. A társadalmi statisztika tárgyat, feladatát és módszereit azonban csak feltételesen határozza meg, s nem zárja ki azt a lehetőséget, hogy a társadalomtudományként felfogott statisztika elméleti és módszertani kérdései az e kérdésekről folyó szovjet vita eredményeképpen megváltozzanak. (*Gazdaságstatisztika*. 11. old. 1. lábj. — A továbbiakban csak a magyar kiadás oldalszámára hivatkozunk).

A tankönyv szerint a szovjet társadalmi-gazdasági statisztika tárgyat „...a szocialista társadalom gazdasági és kulturális területén előforduló jelenségek és folyamatok alkotják”. (4. old.) A gazdaságstatisztikának a történelmi materializmuson és a marxista-leninista politikai gazdaságtanon alapuló elmélete a politikai gazdaságtan tételeit alkalmazza, „hogy a gazdasági törvények és kategóriák konkrét megnyilvánulásait és sokrétű összefüggéseit számszerűleg, statisztikailag kifejez-

ze.” (9. old.) A statisztikai módszerek tartalmát a tankönyv pontokban sorolja fel, s a dialektikus módszerrel való összefüggésükben világítja meg, de elméleti kifejtésüket mellőzi. (Lásd: 10—11. old.)

A fentiekből már némi következtetést vonhatunk le arról, hogy a tankönyv szerint meghatározott társadalmi-gazdasági statisztika tárgya, elmélete és módszerei, továbbá az úgynevezett gazdaságstatisztika tárgya, elmélete és módszerei közt nincsenek merev határok. A tankönyv felfogásából kitűnően a társadalmi-gazdasági statisztika és a szorosabb értelemben vett gazdaságstatisztika közt a tárgyat illetően csupán mennyiségi különbség van. Az elméletet és a módszereket tekintve ellenben még ilyen mennyiségi különbségről sem beszélhetünk, mert ezek azonosak mindkét diszciplina vonatkozásában. A tankönyv felfogása különösen „A gazdaságstatisztikai tankönyv tartalma” című szakaszból tűnik ki, ahol a szerzők hangsúlyozzák, hogy a „szovjet társadalmi-gazdasági statisztika mint tudomány a szocialista társadalom népesség-, gazdaság- és kultúrstatisztikájához tartozó kérdések széles körét öleli fel...”, — majd alább: „...a tankönyv tartalma túlnyomórészt a gazdaságstatisztika kérdéseit tárgyalja, a statisztika egyéb fejezeteire vonatkozóan (népesség-, kultúrstatisztika) pedig csak azokkal a fontosabb mutatószámokkal foglalkozik, amelyekre a közgazdászoknak feltétlenül szükségük van”. (17. old.)

A statisztikának mint társadalomtudománynak kétségtávol egyik legfontosabb része a gazdaságstatisztika, amelynek általános elmélete nem különbözhet a társadalomtudományként felfogott statisztika általános elméletétől. Ami azonban a gazdaságstatisztika módszereit illeti, itt az elmélet vonatkozásában meglévő azonosság, véleményünk szerint, nem tekinthető teljesnek. A helyzet ugyanis az, hogy bár a gazdaságsta-

tisztika is általában és döntően ugyanazokat a statisztikai módszereket használja, mint a társadalmi statisztika többi ága (a népesség- és a kulturális statisztika), mégis ezek a módszerek a terület változó jellegének megfelelően bizonyos mértékben differenciálódnak, sőt egyes olyan új módszerek is kifejlődnek, amelyek a társadalmi statisztika egyéb területein egyáltalán nem, vagy csak kevésbé használhatók fel. (Például a nemzeti jövedelemszámlálás, a mérlegmódszer stb.).

Petrov és szerzőtársai álláspontjának megfelelően a gazdaságstatisztikai tankönyv nem foglalkozik külön azokkal az általános kérdésekkel, amelyekkel a statisztika általános elmélete szokott foglalkozni, de amelyeknek természetesen szintén megvan a jelentőségük a gazdaságstatisztika szempontjából.

E kérdések közt kell említenünk elsősorban a statisztika kialakulásának történetét és a statisztikai munka megszervezésére vonatkozó tudnivalókat. Ez utóbbiakkal a tankönyv általánosságban egyáltalán nem foglalkozik, hanem ismeretüket adottnak tételezi fel, az előbbiekre vonatkozóan azonban e felfogástól némileg mégis eltér, mert ad bizonyos történeti fejtegetéseket. Ezek a fejtegetések azonban csupán a szocialista társadalmi statisztika kifejlődésével, illetve a statisztikának a forradalomelőtti Oroszországban való helyzetével és szervezeti kérdéseivel foglalkoznak. (Lásd: 7—15. old.), nem pedig a gazdaságstatisztika, különösen a szocialista gazdaságstatisztika kialakulásával.

III.

Bár bizonyos fokig már nem a bevezető problémaköréhez, hanem a tankönyv által első ízben felvázolt egységes gazdaságstatisztikai rendszer kérdéséhez tartozik a népességstatisztika és a gazdaságstatisztika tulajdonképpeni kapcsolatának kérdése, fejtegetéseink szempontjából

itt, a társadalmi és a gazdasági statisztika elhatárolásakor kell erről a kérdésről megemlékeznünk.

A tankönyv ugyanis azt a követelményt állítja fel önmagával szemben, hogy — mint ahogy erre már korábban hivatkoztunk — a statisztika egyéb fejezeteire, így többek közt a népességstatisztikára is csak annyiban utal, amennyiben azokra a közgazdáknek szükségük lehet. A tankönyv által vázolt gazdaságstatisztikai rendszer azonban a népességstatisztikával kezdi meg a gazdaságstatisztikai fejtegetéseket. Nézetünk szerint a kérdésnek ez a megoldása két szempontból is félreértéseket okozhat, noha a gazdaságstatisztika valóban nem mellőzheti a népességstatisztika egyes problémáit.

Nem célszerű ugyanis, ha a gazdaságstatisztika rendszerében minden közelebbi megjelölés nélkül „népességstatisztikáról” beszélünk.

Ez egyrészt arra a félreértésre adhat alkalmat, hogy a népességstatisztikát teljesen a gazdaságstatisztika részeként fogjuk fel, holott a társadalomstatisztikának abból a meghatározásából, amelyből a tankönyv is kiindult, nyilvánvalóan nem ez következik. Valójában itt csupán a népességstatisztikának a gazdaságstatisztikában is jelentős részéről, nem pedig egészéről lehet szó. Kétségtelen, hogy például a népesség reprodukciójának, kulturális színvonalának vagy nemzetiségi összetételének csak végső fokon és rendszerint csak közvetve vannak közgazdasági hatásai. Ezért ezek a kérdések mint népességi kérdések nézetünk szerint nem is tartoznak szükségképpen a gazdaságstatisztika rendszerébe.

Ezzel egyben elérkeztünk a második tartalmi szemponthoz is: a tankönyvnek az a megoldása, hogy a népességstatisztika vonatkozásában tulajdonképpen a népességstatisztika teljes rendszerének kicsinyített mását, vagy ha úgy tetszik kivonattát adja, nézetünk szerint még jobban alátámasztja a félreértést. En-

nek a következménye, hogy a tankönyv népességstatistikai része ismerteti például a népszámlálások megszervezésének és végrehajtásának legfontosabb kérdéseit, a népszámlálások történetét a Szovjetunióban stb., ami a gazdaságstatisztika fogalmával nehezen egyeztethető össze, a gazdaságstatisztika anyagát pedig fölöslegesen megterheli. Ezek a problémák nyilvánvalóan elsőlegesen népességstatistikai problémák, amelyekre ehelyütt csupán utalni kellene, és inkább azokat az összefüggéseket kellene megvilágítani, amelyek révén ezek a problémák is kapcsolatba kerülnek a gazdaságstatistikai problémákkal.

Természetesen hiba volna, ha azt gondolnók, hogy egy ilyen alaposan megszerkesztett gazdaságstatistikai tankönyv ebben a kérdésben egyszerűen pontatlan elhatárolásokat tartalmaz. A népességstatistikai problémáknak a gazdaságstatisztika rendszerében való említett elhelyezési módja a szerzői kollektíva elvi álláspontjának következménye.

Ez az elvi álláspont nézetünk szerint elsősorban azért vitatható, mert ha egyszer elfogadtuk a társadalmi statisztikának azt a meghatározását, hogy az a népességi, a gazdasági és a kulturális statisztikára osztható fel, akkor az egész népességstatisztika és a népesség kulturális színvonalának statisztikája még jelképesen sem helyezhető el többé a gazdaságstatisztika rendszerében.

IV.

Ezek után rátérünk a gazdaságstatisztika rendszerezésére. A tankönyv által adott séma szerint a rendszerezés alapja a szocialista újratermelésre épülő mutatószámrendszer. (17. old.) Ez a rendszer a népességstatistikával kezdődik, a nemzeti vagyoni statisztikájával, valamint a társadalmi termék termelésének statisztikájával folytatódik; ehhez kapcsolódik az anyagi-műsza-

ki ellátás, valamint az áruforgalom és a teherszállítás statisztikája. Ezután következnek a nemzeti jövedelem statisztikája a pénzügyi és a fogyasztási statisztikával együtt, valamint a népgazdasági mérleg. (U. o. 18. old.)

Ez a rendszerezés a legmesszebbmenőkig símul tehát a szocialista bővített újratermelés logikai rendszeréhez, illetve a politikai gazdaságtan elméletének logikai felépítéséhez.

Ahogy Marx már *A politikai gazdaságtan bírálatához* című művében leszögezte, minden adott társadalom vizsgálatát a népességgel kell kezdeni, mert ez a gazdálkodás alanya és dinamikus eleme, a munka hordozója. Ezután következnek a termelés legfontosabb anyagi forrásainak statisztikája, majd a társadalmi termék termelésének statisztikája. A könyv itt tér ki a legfontosabb termelőágak szerint bontott termelés statisztikájára is, valamint a termelőkenység kérdésére. A termelőkenység kérdése természetesen nem tárgyalható függetlenül a munkaerő problémájától, és a tankönyv rendszere éppen ezért itt iktatja be a munkaerő és a munkabér statisztikáját is.

A termelés problémakörét egy bizonyos mértékig még kiegészíti, de már a forgalom problémája irányában túl is lépi a következő rész, amely nemcsak az anyagi-műszaki ellátás, hanem az áruforgalom statisztikájával is foglalkozik. Az újratermelés következő fázisát tükrözi a társadalmi termék elosztását és újraelosztását statisztikai síkon tárgyaló nemzeti jövedelemstatisztika; ez utóbbihoz szorosan kapcsolódik a pénzrendszer statisztikája és az újratermelés folyamatát logikailag lezáró fogyasztási statisztika, amely csak a lakosság fogyasztását vizsgálja, a termelő fogyasztást ellenben nem, mert ez az utóbbi problémakör a termelési statisztikához tartozik.

A rendszert lezáró és a Szovjetunió népgazdasági mérlegével foglalkozó statisztikai anyag szintetizálja a tankönyv rendszerezését, minthogy a rendszer korábbi elemeiből más csoportosításban és más felállításban, a mérlegelvnek megfelelő módon foglalja össze az egész népgazdaságra vonatkozó gazdaságstatisztikai anyagot.

Úgy véljük, a tankönyv által adott rendszer ismertetéséből világosan kitűnik, hogy itt tulajdonképpen két-
tős tagolásról van szó. A tankönyv szovjetunióbeli vitájában nézetünk szerint az az álláspont jellemezte a legjobban a tankönyv rendszerét, amely szerint ez utóbbi a társadalmi újratermelés alapján áll.

Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy ha a népgazdasági mérleg alapján történő második rendszerezés következetesebb lett volna a tankönyv által adott megoldásnál, akkor élesebben kidomborodott volna a kettős csoportosítás ténye, valamint az a tény, hogy mindkét csoportosítás alapja a szocializmus politikai gazdaságtanának logikai elemző módszere, s hogy mindkét rendszerezés egyformán ennek az elemzési sorrendnek felel meg, csupán más-más vetületben. A politikai gazdaságtan módszere és az újratermelés rendszere közt lévő összefüggésre legutóbb Osztrovitjanov akadémikus utalt, s úgy gondoljuk, nem helytelen, ha a gazdaságstatisztika rendszerének kérdéseire is vonatkoztatjuk ezeket az összefüggéseket. (K. Osztrovitjanov. A politikai gazdaságtan tárgyról. Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemle. 1954. 5. sz. 425. és 444. old.)

Mielőtt részletesen rátérnénk arra, hogy mennyire termékenyítő a politikai gazdaságtan segítségül hívása a gazdaságstatisztika rendszerének kérdéseivel kapcsolatban, még egy fontos szempontra kell felhívunk a figyelmet. Ez a következő: a tankönyv által adott rendszerezésnek nemcsak tudományos és tudományelméleti szempontból van ki-

emelkedő jelentősége, hanem pedagógiai szempontból is. Ez a rendszerezés, amellet, hogy nagyban egészében megfelel a szocialista tudomány követelményeinek, ugyanakkor áttekinthető, jól tagolt, híven szolgálja azt a lenini követelményt, hogy a statisztikát közelebb kell vinni a tömegekhez. A tankönyv nemcsak arra alkalmas, hogy a közgazdasági egyetemek hallgatóit, hanem hogy a gazdaságstatisztika iránt érdeklődő gyakorlati közgazdák nagy csoportjait is helyesen avassa be a gazdaságstatisztika problémáiba.

V.

A fentiekben már utaltunk arra, hogy a gazdaságstatisztika nemcsak rendszerét, legfontosabb fogalmi kategóriáinak és mutatószámainak gazdasági megalapozását kapja a politikai gazdaságtan elméletétől, hanem szorosan kapcsolódik a gazdaságtudományok úgynevezett szélesebb köréhez is. Nem óhajtunk bekapcsolódni az ágazati gazdaságtanok kérdése körül folyó vitába, csupán annyit állapítunk meg, hogy a gazdaságstatisztika a politikai gazdaságtanon kívül szoros kölcsönhatásban van azokkal az egyéb gazdaságtudományokkal is, amelyek szintén a politikai gazdaságtan általános elméletére támaszkodnak.

Akár ágazati gazdaságtanoknak nevezzük tehát azoknak a gazdasági diszciplínáknak e szerteágazó rendszerét (Osztrovitjanov. MSZKSZ 1954. 5. sz. 442. old.), amelyek a vita egyik táborának felfogása szerint a termelés szervezésével és a szocialista népgazdasági ágak igazgatásának kérdésével foglalkoznak, vagyis a tudományos oldalról vizsgálják a gazdaságpolitikát, (M. Kamisin. Az ágazati gazdaságtanok kérdéséhez. MSZKSZ. 1954. 10—11. sz. 461. old.), akár olyan gyakorlati közgazdaságtudományoknak tekintjük őket, amelyek középheletet foglalnak el az előbb említett tudományos gazdaság-

politika és a politikai gazdaságtan elmélete közt (*Sulyok Béla*. Hozzászólás az ágazati gazdaságtanok kérdéséhez. MSZKSZ. 1954. 5. sz. 468—469. old.), kétségtelen, hogy a gazdaságstatisztika tartalmára e gyakorlati jellegű gazdaságtudományokkal való kapcsolata erősen rányomta bélyegét.

VI.

A továbbiakban még egy olyan átfogó problémát kívánunk érinteni, amely a gazdaságstatisztika elméletének egyik fontos módszertani problémájából adódik.

Amidőn ugyanis a tankönyv a gazdaságstatisztika általános rendszerét kívánja ismertetni, célkitűzéséből kifolyólag természetesen csupán népgazdasági síkon tárgyalhatja a kérdéseket, s nem vizsgálhatja részletesen az egyes gazdasági ágazatok statisztikai problematikáját.

Ezek az utóbbi problémák csak annyiban mérleghetők konkrétan, amennyiben a tankönyv tartalmát alkotó egyes kérdések kifejtéséhez feltétlenül szükségesek, de tárgyalásuk még ekkor is szükségképpen sokszor csak sommás és vázlatos lehet, hogy szét ne feszítse egy tankönyv kereteit. Méginkább érvényes ez a vállalati statisztika problémáira, amelyek ebből a szempontból még sokkal kevésbé vizsgálhatók.

De nyilvánvaló, hogy a népgazdaság szervezete nem az egyes vállalatok, szervezetek és gazdasági ágak egyszerű összegezése, hanem ezeknek a szoros kölcsönhatásban lévő elemeknek dialektikus kapcsolata, s éppen e kölcsönhatás következtében az egyes problémák természete magasabb síkon minőségi változásokat eredményez. Így tehát egyes gazdaságstatisztikai kérdések is másként vetődnek fel népgazdasági, mint ágazati vagy vállalati síkon. A tankönyv által felvetett problémák arra is utalnak, hogy ezek az összefüggések az egyes gazdaságstatisztikai fogalmak és kategóriák tartal-

mát is befolyásolják, és sokszor megnehezítik népgazdasági síkon a statisztikai szintézist.

Meg kell állapítanunk, hogy a tankönyv ezeket az igen nagy felkészültséget igénylő nehéz tudományos problémákat általában sikeresen és közérthetően oldotta meg. Ennek elérése végett szükség esetén nem riadt vissza a problémák ágazati vagy vállalati szinten való exponálásától sem, s helyesen emelte ki e problémák megváltozott jellegét népgazdasági szinten, ha ez nem is minden vonatkozásban sikerült teljesen.

VII.

A fentiekben néhány kiragadott és a gazdaságstatisztika elméletének talán nem is mindig legnagyobb jelentőségű kérdésével kapcsolatban próbáltunk néhány olyan problémát felvetni, amelynek megoldása a gazdaságstatisztikai elmélet művelőinek egyik feladata. A problémakör gazdagsága világosan utal arra, hogy a szovjet tudomány milyen döntő fontosságú munkát végzett ezen a területen, az ismertett gazdaságstatisztikai tankönyv megalkotásával és a tankönyvről rendezett tudományos vitával, amelynek eredményeképp sor kerül majd a tankönyv második, javított kiadására.

E problémák megoldásából a szovjet statisztikai tudomány útmutatásait követve a magyar statisztikusoknak is ki kell venniük a részüket. A tankönyv által felvetett problémák nyomán egyebek közt időszerűvé válik a jogi karokon előadott *Gazdaságstatisztika* című tantárgy programjának felülvizsgálta, de meg kell vizsgálnunk Péter György elvtárs nemrég megjelent *Általános statisztika* című egyetemi tankönyvét is, amely egyébként jelentős eredménye a magyar statisztikai elmélet fejlődésének. Ehhez a munkához kívántunk a cikkünkben kifejtett néhány gondolattal hozzájárulni.

J. Kronrod: Az önálló elszámolás alapjai

(Pénzügyi Kiadó. 1954. 200 oldal.)

Gazdasági vezetőink most kevés könyvet forgathatnak nagyobb haszonnal, mint Kronrodnak ezt a munkáját. A III. pártkongresszus óta a gazdaságosság a vezetés központi kérdésévé vált. A gazdaságossággért vívott harc pedig nem lehet eredményes, ha nem harcolunk az önálló elszámolás megszilárdításáért, s nem ösztönözzük a vállalatok dolgozóit a rejtett tartalékok feltárására és észszerű felhasználására.

A III. pártkongresszus jónéhány részvevője megállapította, hogy nem fejlesztettük ki az önálló elszámolás szilárd rendszerét. A legtöbb vállalat, üzem, műhely papíron ugyan megteremtette az önálló elszámolást, de a vezetés túlcentralizálása megfosztotta az önálló elszámolást egyik lényeges tartalmi jegyétől: a kezdeményezésre ösztönző, a felelősségre nevelő önállóságtól. A túlcentralizálás miatt egyre szűkült a vállalati igazgatók hatásköre. A rendelkezések tömege és a felsőbb szervektől kapott tervek aprólékossága gúzsba kötötte a helyi adottságok ismeretére épülő alkotó kezdeményezést. Parancsolóan szükséges, hogy a felsőbb szervek csak a legfontosabb feladatokat szabják meg, s e feladatok megoldásának részleteit illetően az igazgatók szabadon dönthessenek.

Kronrod részletesen kifejti a vállalatok operatív önállóságának fontosságát. Az önálló elszámolás leglényegesebb alapelvei között az első helyen említi „a vállalatok tervszerű anyagi eszközellátását álló- és a forgóeszközök formájában, s a *juttatott eszközök fölött a vállalatok rendelkezésének biztosítását* (kiemelés tőlem — B. T.) az újratermelés folyamatában.” (11. old.) Az önálló elszámoláson alapuló vezetési mód-
ról pedig a következőket írja: „Az önálló elszámoláson alapuló vezetési mód magában foglalja: a) a centra-

lizált tervszerű vezetést és az önálló elszámolású vállalatoknak a terv keretében lehetséges *operatív önállóságot* (kiemelés tőlem — B. T.); b) a közvetlen szervezeti igazgatás mód-szerait és az összes gazdasági emelők sokoldalú felhasználását; c) az egy-személyi vezetés minden területre kiterjedő megvalósítását.” (16. old.)

Kronrod szerint a *centralizált vezetés hatásköre* kiterjed az *egységes gazdasági tervezésre*, a vezetői *káderek kiválasztására*, a termelési, az el-látási és az elosztási *irányelvek kidolgozására*, s ezen irányelvek *érvényesítésének ellenőrzésére*. Az *operatív önállóság* pedig azt jelenti, hogy az állam a gazdasági egységekre bízva újratermelési folyamatuk *részletes tervezését, kádereik kiválasztását*, a gazdasági folyamatok *operatív irányítását*. A gazdasági *egység vagyoni és jogi önállósága* akkor válik való-sággá, ha vezetője felhasználhatja a vezetésben az *összes gazdasági eme-lőket* (az árat, a nyereséget, a mun-kabért, az önköltséget, a rubellen-őrzést, a hitelt stb.). (17—18. old.)

A felsőbb igazgatási szerv csak néhány legfontosabb (termelési, ön-költségi, munkaügyi és pénzügyi) mutatót ad a vállalatnak tervfeladat-ként. E mutatók alapján a vállalat elkészíti műszaki-termelési-pénzügyi tervét, amely felöleli a vállalati újra-termelés minden részletét. Fontos, hogy a felülről kapott *néhány legfontosabb feladat tekintetében* érve-nyesüljön a szigorú tervfegyelem, mert akkor feleslegessé válik, hogy sok részmutatót felülről „diktál-junk”. A részmutatók sokkal jobban megtervezhetők a vállalatban, ahol a dolgozók széles rétegei is bekap-csolódhatnak ebbe a munkába. Ehhez természetesen az is szükséges, hogy *a vállalatok kellő időben megkap-ják a tervfeladatokat, hogy a terv-feladatok fontos ok nélkül ne vál-*

tozzanak, s a termelési, az önköltségi a munkaügyi és a pénzügyi feladatok ne térjenek el egymástól. (35. old.)

Ez az útmutatás nagyon megszívlelendő, mivel mi éppen a sok részletmutatóval és körrendelettel ástuk alá az önálló elszámolást. Ha a vállalat a felettes szervektől és a pénzügyi apparátustól évente több ezer utasítást kap, akkor minden erejét fölemésztí a kapott rendelkezések végrehajtása. Ráadásul sok központi utasítás a helyi körülmények miatt megvalósíthatatlan, a felügyeleti szervek pedig képtelenek ellenőrizni a tengernyi mutató teljesítését. Ezért meglazul a tervfegyelem, s a vállalatok a legfontosabb mutatókat sem teljesítik. Mindez persze csorbítja a vállalat vagyoni és jogi önállóságát. A felsőbb szervek gyakran közvetlenül rendelkeznek a vállalati eszközökkel, s a vállalat nem érezheti valóban sajátjának, nem is kezelheti kellő felelősséggel ezeket az eszközöket. A vállalatok késedelmesen kapják meg a tervfeladatokat, gyakoriak a tervmódosítások, s a folyamatos vállalati gazdálkodás biztosítására hivatott pénzügyi tervek utólag tükrözik az alaptervben végrehajtott változtatásokat. Emiatt hátrébe szorul a pénzügyek aktív mozgósító szerepe; a pénzügyi terv ugyanis a gazdasági változások nyomában kullog, elszakad az eleven gazdasági élettől, sőt, a megváltozott feladatok megvalósításának gátjává válik.

Az operatív önállóság hiánya miatt a vállalatok vezetésében csak igen fogyatékosan használhatjuk fel a gazdasági emelőket. Ez elsősorban bér- és prémiumrendszerünkre vonatkozik.

Kronrod kifejti, hogy az önálló elszámolás alapján szervezett bérrendszer ösztönöz a termelékenység fokozására, mert a munkásoknak „az általuk termelt termékek értékesítése révén szerzett vállalati bevételből történő díjazása magában foglalja a munkatermelékenység foko-

zásának anyagi ösztönzőit”. (115. old.) Felhívja a figyelmet, hogy a bérezésnek közvetve és közvetlenül elő kell mozdítania a holtmunka (anyag, gép stb.) megtakarítást is. (116. old.) Szükséges, hogy a munkások, a mérnökök és a technikusok darabbérezése és prémiumos bérezése közvetlenül „az élőmunka termelékenységének és ezen keresztül a termelés növekedésének ösztönzésére” irányuljon. (120. old.) A termelés növekedésének eredményeképp viszonylag csökken az élő- és a holtmunkaráfordítás. De a szerző véleménye szerint „a felhalmozott tapasztalatokból kitűnik, hogy a munkabérnek mint önálló elszámolási ösztönzőnek az anvagi értékek felhasználásában elért megtakarításokkal való közvetett összekapcsolása nem elegendő. Ellenben rendkívül hatásos az anyagi ráfordítások megtakarításának prémiumok után történő közvetlen ösztönzése”. (120. old.) Kronrod hozzáfűzi, hogy „időszerű kérdés a műszaki dolgozók premizálási feltételeinek kiegészítése az önköltségsökkentési mutatókkal. A műszaki dolgozók jelenleg a termelés terjedelmére vonatkozó terv teljesítésétől függően részesülnek prémiumban, feltéve, hogy teljesítették az önköltségi tervet. Ez arra vezet, hogy például két gyár dolgozó — a termelési terv teljesítése esetén — egyforma prémiumot kapnak, jóllehet az egyik gyár dolgozó csak teljesítették az önköltségi tervet, a másikéi ellenben a tervezetthez képest még csökkentették is az önköltséget. A kérdés úgy oldható meg, hogy a premizálási feltételek közé soroljuk mind a termelési terv, mind pedig az önköltségsökkentési terv teljesítését”. (122. old.)

Ezek szerint a prémium összefügg azzal, hogy a vállalat hogyan teljesíti értékesítési tervét, tehát a szükségletnek megfelelő mennyiségű és minőségű termékeket gyárt-e; továbbá összefügg a munkatermelékenység alakulásával, az anyag- stb.

takarékossággal, a tervteljesítéssel és az önköltségsőkkel csökkentéssel.

Nálunk ellenben a bér- és a prémiumrendszer általában a terv mennyiségi teljesítéséhez és nem a minőségi mutatókhoz igazodik. A tervteljesítés nem az értékesítési tervre vonatkozik, hanem a változatlan áron számított termelési tervre, tehát a prémium feltételei megvalósulnak akkor is, ha a vállalat olyan, a népgazdaságnak szükségtelen termékeket gyártott, amelyeket nem tud értékesíteni. Ugyanez a körülmény előmozdítja az anyagpazarlást, minél több és minél értékesebb anyag felhasználásához, mert ez növeli a termelési értéket, amely után a prémiumot fizetik. Az anyagpazarlókat, a selejtgyártókat alig vonjuk felelősségre, s a bérezés nem ösztönöz kifogástalan termékek gyártására. A bérpolitika nem serkent a szakmai tudás növelésére, a bonyolult munkák elvégzésére. Azok a dolgozók, akik egészen kiváló munkát végeznek a hetes, nyolcas kategóriában, nem tudnak többet keresni, mint 1000—1200 Ft-ot, akik pedig csak szériamunkát végeznek, könnyen megkeresik ennek kétszeresét is.

Nem használjuk fel kellőképpen a többi gazdasági emelőt sem. Kronrod a forgóeszközellátásról szólva hangsúlyozza, hogy az ne tegye lehetővé főlegesen készletek felhalmozását (107. old.). A mi vállalataink egyrésze azonban ugyanakkor, amikor bizonyos szükséges termelési készletei hiányosak, tetemes mennyiségű, számára főlegesen készletet tárol. Kirívó, de sajnos nem egyedülálló példa a Finomszerelvénygyár, amely 2000 db. férfiinget, 1500 m vásznat, 74 m függönyt, 650 db. lepedőt, 9100 db. orvosi gumikesztyűt tartott raktáron. Ha gondosabban tanulmányozzuk a Kronrod könyvéből megismerhető szovjet gyakorlatot, és érvényesítjük a haladó forgóalapfelhasználási normákat (103. old.),

úgyszintén szélesebb körben alkalmazzuk a tudományosan megalapozott anyagfelhasználási normákat, nagy csapat mérhetünk az anyagpazarlásra, a főlegesen forgóeszköz-lekötésre.

Kronrod az önálló elszámolás fontos követelményeként említi, hogy a vállalatok helyes fogóeszközellátása az eszközkiutalás szilárdságával párosuljon. „A forgóeszközök még előforduló tervszerűtlen újra-felosztása megzavarja az önálló elszámolású vállalatok újratermelési folyamatát, gyöngíti a forgóeszközök önálló elszámolású szervezetének ösztönző hatását. Az önálló elszámolás megszilárdításának feltétele, hogy ezt kiküszöböljük.” (102. old.)

Nálunk az úgynevezett *aktív sorbanállás* jellemzi az önálló elszámolás megsértését, a forgóeszközök tervszerűtlen újraelosztását. A jól dolgozó vállalatok nemfizető adósaik miatt fizetési nehézségbe kerülnek. Ennek leküzdésére már átvehettük volna azt a megoldási módot, amelyről Kronrod ír: „A vállalatok önálló elszámolású kapcsolatainak megszilárdítása e kapcsolatok rendszerének olyan szervezetét követeli meg, amely a fizetések elmulasztását, keletkezési helyükre lokalizálja, s ezzel megakadályozza, hogy a nemfizetések továbbgyűrűzzenek.” (198—199. old.) Mi átvettük a szovjet elszámolási rendszert, de nem érvényesítjük helyesen azokat a rendszabályokat, amelyek ebben a rendszerben a szállítót védik. (Lásd 199. old.) Úgyszintén nem alkalmazzuk a vállalatok *forgalomszerinti hitelezését*, amely pedig „bizonyos fokok (jóllehet nem teljesen) megoldja a nemfizetések megszüntetésének kérdését” (199. old.). „Ez a hitelezési forma azon alapul, hogy a vállalat normalizált forgóeszközeinek egy részét az Állami Bank hiteleiből képezi. Ebben az esetben a hitelrendszer nemcsak az elosztás és a forgalom folyamatát befolyásolhatja hatékonyan és közvetlenül, hanem a

termelés menetét is. A vállalat ugyanis a termelési folyamatban használt készletek tervezett megtérülési időtartamára kap hitelt; ez pedig módot ad a banknak, hogy a rubel segítségével még hatékonyabban ellenőrizze, s anyagilag még inkább ösztönözze a termelési terv teljesítését és túlteljesítését, mint a többi hitelezési forma alkalmazásakor.” (205. old.)

Kronrod rendkívül érdekesen fejti ki az önálló elszámolás és az ár, az önköltség és a nyereség összefüggését. „A szocialista állam... az önálló elszámolású ösztönzés eszközeként használja fel az árat, mert az ár segítségével történik a vállalati ráfordítások pótlása, a szükséges munkabéralap és a felhalmozási alap képzése. De az ár önálló elszámolású ösztönző szerepe ezzel még nem merült ki. Az ár nemcsak a vállalatok által termelt termékek értékesítéséből eredő bevétellel kapcsolatos, hanem a termelési folyamatban *felhasznált* termelőeszközökre fordított költségekkel is. Ezért a termelőfogyasztás elemeinek — a munka- és a termelőeszközöknek — árszínvonalától függ az anyagi ráfordítások értékbeli kifejezése, következőképpen a vállalati bevételnek az a része is, amelyet pótlásukra kell fordítani. Az állam tehát az árak révén hat az anyagi ráfordítások (értékben kifejezett) színvonalára és szerkezetére, gazdaságilag korlátozza, vagy ellenkezőleg, ösztönzi az egyik vagy másik anyagi értékfajta termelő fogyasztását, s ezzel igen jó eredményeket ér el a gyártott termékegységre eső költségek általános csökkentésében.” (138. old.)

Prémiumrendszerünk, már említett fogatékosságai miatt, ezzel az árpólitikával ellentétes irányban hat, mert a nagyobb értékű, a termelési értéket jobban növelő cikkek felhasználására serkent. Például nem használunk réz helyett vasat, mert a réz drágább, s a termelési értéket

jobban növeli. Ez bizonyítja, hogy a különféle gazdasági emelőket egymással összhangban kell alkalmazni.

Árpólitikánk egy másik fogatékossága, hogy kicsi a különbség, sőt sokszor egyáltalában nincs különbség a különböző minőségű termékek ára között, holott ezzel is jobb minőség gyártására szoríthatnánk a vállalatokat. Az ár még akkor sem mindig ösztönöz jobb minőségű termékek gyártására, amikor az árarányok helyesek, és a jobb minőségű termékek gyártása nagyobb jövedelmet biztosít. Ugyanis a termékek minőségének javításához pótlólagos ráfordítások, elsősorban bérköltségek szükségesek, a béralapellenőrzés merevsége azonban sokszor lehetetlenné teszi ezt. Pedig a jobb minőségű termékek gyártása népgazdaságilag hasznos, s az ilyen termék nagyobb vásárlóerőt köt le, mint amennyi a pótlólagos bérköltség kifizetése útján a forgalomba kerül.

„Az önköltség — mint Kronrod megállapítja — az a gyújtópont, amelyben találkoznak, s amelyen keresztül az újratermelés folyamatára hatnak az összes többi önálló elszámolású anyagi ösztönzők. Így az álló- és a forgóalapok önálló elszámolású szervezete a termelőeszközök jobb kihasználására ösztönöz, s ezen keresztül elősegíti az önköltség csökkentését. Az önálló elszámoláson alapuló munkabérezés több tényező hatásának eredményeképpen növeli az újratermelési folyamat hatékonyságát; ez főleg annak köszönhető, hogy a munkabéralap észszerű felhasználásától is függ az önköltség csökkentése. Az ár és az árszínvonal differenciálása szintén ösztönzőleg hat a termelési önköltség alakulásán keresztül.” (153. oldal). A nyereséget pedig „az állam olyan színvonalon állapítja meg, amely eredményesen harcra ösztönzi az önálló elszámolású vállalatokat az önköltség csökkentéséért...” (182. old.). A nyereségnek „legalább akkorának kell lennie, hogy az önálló elszámó-

lású vállalatok érezzék ösztönző hatását; de másrészt a nyereség nem lehet túlságosan nagy, mert ez azt jelentené, hogy fölösleges eszközöket juttatunk a vállalatoknak...” (183. old.). A nyereségszínvonal megállapításakor ügyelni kell arra — fűzi hozzá Kronrod —, hogy a vállalatok a népgazdaságnak szükséges termékválasztékot termeljék. Tehát ne legyenek kiugróan jövedelmező termékek, s a jobb minőségű gyártmányok magasabb jövedelmezőséget biztosítsanak, mint a gyengébb minőségűek. A nyereséget arra kell felhasználni, hogy közvetlen kapcsolatot teremtsünk a jövedelmezőségi színvonal és a vállalati kollektíva közvetlen és közvetett anyagi ösztönzése között.

Az elmondottakból következik, hogy a vállalat minden erőfeszítését az eredmény: az önköltségcsökkentés és a nyereségalakulás szempontjából kell mérlegelni és jutalmazni. Nálunk jelenleg a nyereség (2 százalék) kicsi ahhoz, hogy érezzük ösztönző erejét. Legalább 3—5 százalékra kellene növelnünk a nyereséget.

A 2 százalékos kalkulálható nyereség azért is kicsinek bizonyul, mert a körülmények (nyersanyagárak, választék) csekély változása is megindíthatja a vállalat helyzetét. A helyes termékválaszték termelését akadályozza, hogy a vállalatok elsősorban kevésbé munkaigényes gyártmányokat igyekeznek termelni, hogy ne lépjék túl a beralapot, s szívesen vállalják az anyagigényes feladatokat, mert így aránylag kevés munkával teljesíthetik a prémiumfeltételt: a termelési érték tervét.

Az önálló elszámolás és az állami vállalatok gazdasági kapcsolatainak, valamint a vállalatok és a hitelrendszer kapcsolatainak összefüggéséről szólva a szerző hangsúlyozza az ellenőrzés jelentőségét. A kölcsönös ellenőrzés a szerződési fegyelem

megszilárdításáért vívott harcban valósul meg. Az ellenőrzésben nálunk még nagyok a hibák. Elsősorban az a baj, hogy a vállalatok kölcsönösen szemet húnynak egymás fejegyelemsértései előtt, a bank ellenőrzése pedig sokszor formális.

Kronrod könyve kitűnő munka, de nem mentes néhány elméleti hibától. Legfőbb hibája az a megállapítása, hogy „az önálló elszámolás... korántsem következménye az értéktörvény szocializmusbeli érvényesülésének” (14. old.), továbbá, hogy hol „a következetesen szocialista termelőviszonyok szülte gazdasági kategóriának” (8. old.), hol pedig „teljesen a szocialista termelőmódból következő gazdasági kategóriának” (9. old.), ismét másutt ellenben „az állami szocialista gazdaság sajátos gazdasági kategóriájának” (15. old.) nevezi az önálló elszámolást. Ez nem alkalmas arra, hogy tisztázzuk az önálló elszámolás szükségességének kérdését. Nyilvánvaló, hogy a szocialista termelőviszonyok, a szocialista termelőmód önmagában nem követeli meg az önálló elszámolást, hiszen a szocialista mezőgazdasági szövetkezetekben, sőt egyes állami vállalatokban (posta, gépállomás) sincs önálló elszámolás. Ezzel szemben vannak nem állami önálló elszámolású vállalatok, például a kisipari termelőszövetkezetek.

Az önálló elszámolást az értéktörvény; e törvénynek a termelésre gyakorolt hatása teszi szükségessé. Ez megköveteli a munkaráfordítások és a termelési eredmények értékben, pénzfarmában való nyilvántartását, egybevetését és befolyásolását.

Elméleti hibát követ el a szerző az önköltség tárgyalásakor, amikor az önköltség szükségességét a párt gazdaságpolitikájából vezeti le. (150. old.) Az önköltség a szocialista tár-

sadalom objektív kategóriája, amelynek alapja, hogy a termék termelésének társadalmi költségei szükségszerűen önköltség és felhalmozás formájában jelennek meg.

A könyv ettől eltekintve igen értékes munka, s alkalmas arra, hogy egyaránt megtermékenyítse az önálló elszámolás hazai elméletét és gyakorlatát.

B. T.

Gömöri Endre: Irán

(Szikra. 1954. 361 oldal)

Gömöri Endre új könyve a nemzetközi politika szempontjából ma rendkívül fontos területtel: Iránnal foglalkozik. A legutóbbi években mind több helyet foglalt el újságjaink hasábjain az „iráni kérdés”. Különösen 1950 után került az érdeklődés központjába az iráni nép százezres tömegeket megmozgató harca az országot félgymati helyzetben tartó imperialista hatalmak és iráni csatlósai ellen, továbbá a legfőbb imperialista hatalmak, az Amerikai Egyesült Államok és Nagy-Britannia vetélkedése az iráni olajért és a stratégiai kulcs-helyzetet elfoglaló ország közvetett uralmáért.

Az „iráni kérdés” jónéhány részlete már általánosan ismertté vált, de nagyobb terjedelmű igényes összefoglaló munka még nem jelent meg Iránról. Pedig ha nem ismerjük az ország gazdasági helyzetét, történelmi múltját, az iráni nép mai hőies harcának tegnapi nagy hagyományait, nem érthetjük meg igazán a Közép-Kelet egyik legfontosabb országában lezajló eseményeket. Gömöri Endre könyve pótolja ezt a hiányt: átfogó, teljes képet fest Iránról. A könyv nagy érdeme, hogy a szó legjobb értelmében ismeretterjesztő munka, mindvégig színes, érdekes, nyomára sem lelünk benne a politikai irodalomban meglehetősen elharapódzott szürke „vezércikk”-stílusnak.

A könyv rövid földrajzi és gazdaságföldrajzi bevezetés után vizsgálja Irán történelmét, s a történelmi eseményekkel párhuzamosan minden

korszakban ismerteti az ország társadalmi és gazdasági viszonyait, az iráni nép helyzetét. Emelne a könyv értékét, ha a szerző a társadalmi és gazdasági helyzetet részletesebben ismertetné és elemezné, jóllehet a túlságosan sok adat valóban nem válik előnyére egy ilyen jellegű munkának.

A könyvnek két elválaszthatatlan, szorosan összefonódó fővonala: az imperialista hatalmak harca és vetélkedése Iránért és az iráni nép küzdelme hazája szabadságáért, függetlenségéért, társadalmi felszabadulásáért. A dolog lényegéből következik, hogy e két kérdés Irán történelmének legutóbbi évszázadában mindig együtt vetődött föl.

A kapitalista nagyhatalmak már az imperializmus korszakának kialakulása előtt késhegyre menő harcot vívtak a stratégiailag fontos Irán birtoklásáért. Minthogy az itt leginkább érdekelt két hatalom, Anglia és a cári Oroszország közül egyik sem tudta egymaga gyarmatosítani Iránt, imperialista módon, szüntelen harcok, szerződésesszágák, diplomáciai és katonai manőverek közepette felosztották egymásközt az országot. Így vált Irán a tizenkilencedik század második felében Anglia és Oroszország félgymatává.

A könyv Irán huszadik századi történelmének leírásakor rámutat, hogy egyre elkeseredettebbé válik az imperialista hatalmak küzdelme Iránért, egyrészt, mert megnövekedett az olajkérdés világpolitikai jelentősége, másrészt, mert a Szovjet-unió ellen tervezett agresszió szem-

pontjából nagyfotosságú a stratégiai bázisok birtoklása, végül, mert rendkívül jelentős Irán közvetett birtoklása az imperialisták egymás-közi közel- és középkeleti harcában. Gömöri rávilágít, hogy milyen imperialista erők és érdekeltségek húzódnak meg az egymást követő iráni kormányok mögött, és a huszadik századbéli események ismertetésekor helyesen emeli ki, hogy az amerikai imperializmus befolyása már a század eleje óta gyorsan növekszik.

A könyvből megismerjük az iráni nép, az iráni munkásmozgalom nálunk eddig alig ismert nagy, harcos hagyományait: az 1905–1911-i forradalmat, a nemzeti felszabadító mozgalom hatalmas fellendülését az Októberi Forradalom hatására 1918–1921-ben, az iráni nép Reza sah fasiszta típusú diktatúrája idején vívott harcát, az Iráni Kommunista Párt egyre szilárdabb vezető szerepét, majd a második világháború után a nemzeti felszabadító mozgalom példátlan fellendülését, amely iráni Azerbajdzsanban már fegyveres felkelésbe csapott át, s végül az iráni nép jelenlegi harcát az imperialista olajmonopóliumok, elsősorban az Angol-Iráni Olajtársaság ellen.

A szerző bebizonyítja, hogy az amerikai imperializmus különösen a második világháború óta egyre sikeresebben igyekszik megkaparintani a gazdag országot, s egyre inkább kiszorítja vetélytársát, Angliát pozícióiból; egyúttal helyesen állapítja meg a jelenlegi helyzet jellemző sajátosságát: az imperialista ellentétek által nyitott résen át kitör a népek valamennyi imperialista hatalom ellen érzett gyűlölete, s a népi mozgalom ellen közös frontot alkotó imperialisták az iráni feudális földesurak és a nagyburzsoázia segítségé-

vel is csak ideig-óráig tudják biztosítani uralmukat az iráni nép felett.

A legutóbbi hetekben az amerikai bérenc Zahedi-klikk, amely puccszerűen megbuktatta az olajállamosítást végrehajtó Moszadik-kormányt, újabb árulást követett el az iráni nép ellen: előzetes egyezményt kötött a nyolc legnagyobb kapitalista olajtársaságból alakult konzorciummal, s ezzel voltaképp megsemmisítette az államosítás vívmányait. Az egyezmény 25 évre szól, s lejártá után újabb 15 évig köti a szerződő feleket. Az angolok, hogy mentsék a menthetőt, a konzorciumban átengedték a vezetést az amerikaiaknak, de elérték, hogy az iráni kormány 25 millió font kártérítést köteles fizetni Angliának. A konzorcium a szerződés első három éve alatt 68 millió tonna olajat szállít el Iránból, s Irán ezért 31 millió fontot kap, tehát kevesebbet, mint az ez idő alatt termelt olaj értékének a fele.

Gömöri Endre könyve a legutóbbi események bekövetkezése előtt zárul. A könyv Zahedi tábornok ellenforradalmi puccsának leírásával ér véget. Mégis megszilárdítja az olvasóban, aki a könyvből megismerte az iráni nép harcos történelmét, azt a biztos meggyőződést, hogy az iráni nép a Tudeh Párt vezetésével megdönti majd külső és belső elnyomóinak uralmát, megghiúsítja azokat a terveket, amelyek a Szovjetunió elleni imperialista agresszió felvonulási területévé akarják változtatni az országot és kezébe veszi sorsának irányítását.

Gömöri Iránról szóló könyve a szerző eddig megjelent munkái közül a legalaposabb, a legnagyobb felkészültséggel megírt munka, amely jól megvilágítja ezt a világpolitikai szempontból oly fontos kérdést.

Félix Pál

ÚJ SZIKRA-KÖNYVEK

Kanapa : Mit láttam Bulgáriában ?

Az ismert francia újságíró bulgáriai útjának tapasztalatairól számol be, de egy-szersmind alapos áttekintést ad a bolgár nép történetéről. Megragadó irodalmi riport-jaiban megismerteti az olvasót a „Rózsák völgyé”-vel és Dimitrovgráddal, az ifjúság városával. Foglalkozik Bulgária fejlődésének, a bolgár nép második öt éves tervének távlataival is.

193 oldal

Fűzve 10.— Ft

Mukerdzsi : Az indiai munkásosztály helyzete

A hindu polgári szerző művében be-számol az indiai munkásosztály szörnyű kizsákmányolásáról, nyomoráról, jogfosz-tottságáról. Könyve valóságos vádirat az angol imperialisták és a helyi kizsákmá-nyolók ellen.

272 old.

Fűzve 19.— Ft

Kötve 25.— Ft

I. Volk—V. Kornyilov : Az újjászülető Korea

A szerzők hosszú időt töltöttek a Ko-reai Népi Demokratikus Köztársaságban, s a szabadságszerető koreai nép életé-ről, harcáról, munkájáról szerzett ta-pasztalataikat írják meg. Megmutatják azt is, hogyan építi a koreai nép új, békés életét.

75 old.

Fűzve: 3.50 Ft

Hainchelin : A vallás eredete

Az 1944-ben elhunyt ismert francia szerző a marxizmus-leninizmus alapján magyarázza meg a vallás lényegét, tár-sadalmi gyökereit, s kritikailag elemzi a legismertebb polgári valláselméleteket.

330 old.

Kötve: 20.— Ft

Réti László : Lenin és a magyar munkásmozgalom

A tanulmány, kisebb változtatásoktól eltekintve, azonos a szerző 1954 már-cius 2-án a Lenin-intézetben tartott elő-adásával. A mű eredeti források, doku-mentumok alapján megmutatja, hogyan segítette Lenin a magyar munkásosztály harcát, s hogyan termékenyítették meg és termékenyítik meg ma is Lenin eszméi a magyar forradalmi munkásmoz-galmat.

87 old.

Fűzve 4.50 Ft

E művek kaphatók valamennyi Állami Könyvesboltban és a politikai művek szakkönyvesboltjában :

A SZIKRA KÖNYVESBOLTBAN, V. KER., VÖRÖSMARTY-TÉR 4. SZ.

MAGYAR-SZOVJET KÖZGAZDASÁGI SZEMLÉ

A MAGYAR-SZOVJET TÁRSASÁG KÖZGAZDASÁGI SZAKOSZTÁLYÁNAK FOLYÓIRATA

A szerkesztőbizottság elnöke:

HAY LÁSZLÓ

Szerkesztőbizottság:

ANTOS ISTVÁN, CSATÁR GYÖRGY, ERDEI FERENC, FEHÉR LAJOS, FEKETE FERENC,
FRISS ISTVÁN, HOCH RÓBERT, KARCZAG IMRE, MAGYARI ANDRÁS, NAGY TAMÁS,
OSZTROVSZKY GYÖRGY, SZABÓ KÁLMÁN, SZITA JÁNOS

Felelős szerkesztő:

SÖMJÉN ENDRE

★

★

TARTALOMJEGYZÉK.

1. Általános tartalomjegyzék	9. Mezőgazdaság
2. Elméleti kérdések	10. Munkabér, munkaszervezés,
munkaerőgazdálkodás
3. Gazdasági leírás, gazdaság-
történet	11. Népi demokráciák gazdasága
4. Ipar, iparszervezési kérdések,
műszaki ismertetések	12. Oktatás
5. Kereskedelem, közlekedésügy	13. Pénz- és hitelügy
6. Könyv- és folyóiratismertetés	14. Statisztika, számvitel
7. Magyarország gazdasága	15. Tervgazdaság, gazdasági
politika
8. Marxizmus-leninizmus	16. Tőkésországok gazdasága
17. Tudományos élet	

1-9

NYOLCADIK ÉVFOLYAM • 1954 JANUÁR—SZEPTEMBER

Megjelenik havonta

Szerkesztőség: Budapest VI, Sztálin-út 40

Telefon: 125-896

Kiadóhivatal: Budapest V, Kossuth Lajos-utca 20

Telefon: 183-930

Előfizetési ára egy évre 60 forint

Magyar Nemzeti Bank egyszámlaszám: 00878006-47

Felelős kiadó: Lányi Pál

1. Általános tartalomjegyzék

A közgazdaságtudomány szerepe a kommunista építésben (Folyóíratszemle)	6—7	634
A pénz és funkciói a szocialista gazdaságban	8—9	814
A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem tudományos ülésszaka (I. rész)	4	360
A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem tudományos ülésszaka (II. rész)	5	474
A szocialista mezőgazdaság további förlendüléseért (Folyóíratszemle)	6—7	642
A szocialista tábor országainak gazdasági sikerei	2	148
A Szovjetunió állami népgazdaságfejlesztő tervének 1953. évi eredményei (A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatal közleménye)	2	158
A Szovjetunió 1954. évi állami népgazdaságfejlesztő tervének első félévi eredményei (A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatal közleménye)	8—9	798
A tőkésországok gazdasági helyzetének rosszabbodása 1954 elején (Folyóíratszemle)	6—7	648
Azipari beruházások gazdasági hatékonyságáról folytatott szovjetunióbeli vita eredményei	6—7	592
A Planovoje Hozjajsztvo 1953. évi 5. számából (Pattantyus Endre)	1	92
A Planovoje Hozjajsztvo 1953. évi 6. számából (Pattantyus Endre)	4	401

	Folyóirat- szám	Oldal
A Planovoje Hozzajszto 1954. évi 1. és 2. számából (Pattantyus Endre)	6—7	655
A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 9. számából (E. Zs.)	1	79
A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 10. számából (K. F.)	2	184
A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 11. számából (H. R.-né)	2	190
A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 12. számából (H. R.-né)	3	293
A Voproszi Ekonomiki 1954. évi 1. számából (Bors László)	4	393
A Voproszi Ekonomiki 1954. évi 2. számából (H. R.-né)	5	483
A Voproszi Ekonomiki 1954. évi 3. számából (Bors László)	6—7	634
A Voproszi Ekonomiki 1954. évi 4. számából (H. R.-né)	6—7	642
A Voproszi Ekonomiki 1954. évi 5. számából (Bors László)	8—9	824
A Voproszi Ekonomiki 1954. évi 6. számából (H. R.-né)	8—9	831
„A magyar statisztikai irodalom története” című kiállításról (Kovacsics József)	6—7	623
Czóbel Ernő: Engels politikai tevékenységének fő szakaszai (Könyvismertetés — Varga Iván)	5	492
Engels: Az erfurti programtervezet bírálatára (Könyvismertetés — B. Gy.)	6—7	629
Gazdaságstatisztika — Szerkesztette: A. Petrov (Könyvismertetés — Horváth Róbert)	8—9	839
Gömöri Endre : Irán (Könyvismertetés — Félix Pál)	8—9	850
Hozzászólás a „Vita a gazdaságtörténet néhány kérdéséről a Német Demokratikus Köztársaságban” című beszámolóhoz (I. Pach Zsigmond Pál, II. Sándor Pál)	3	283
J. Kronrod : Az önálló elszámolás alapjai (Könyvismertetés — Bácskai Tamás)	8—9	845
Mao Ce-tung Válogatott Műveinek 3. kötete (Könyvismertetés — Török Piroska)	5	494
Milliárdos trösztök Franciaországban (Könyvismertetés — Józsa Péter)	6—7	631

	Folyóirat- szám	Oldal
Olvasóinkhoz	8—9	673
Szüntessük meg a mezőgazdasági terve- zés hibáit és fogyatékoságait (Folyó- iratszemle)	6—7	662
Vita az MSZT közgazdasági szakosztá- lyában a szocialista pénz elméleti kér- déseiről (K. T.)	6—7	618
Válasz Balogh Tamásnak (A „News” 1953. évi 24. számának szerkesztőségi cikke)	1	77
D. Allahverdjan:	A pénzügyi rendszer szerepe a Szovjet- unió nemzeti jövedelmének elosztásában (Folyóiratszemle)	5 483
Altomáre Iván:	Élelmiszeriparunk időszerű kérdései	2 127
A. Bacsurin:	A nyereség és a forgalmi adó kérdése a Szovjetunióban (Folyóiratszemle)	6—7 636
Bácskai Tamás — Gerő Tamásné:	A szocialista társadalom pénzének né- hány elméleti kérdéséhez	2 178
P. Belov:	V. I. Lenin a szocializmusban érvényesülő anyagi érdekelttség elvéről (Folyóirat- szemle)	4 393
I. Bljumin :	A burzsoá „cikluselméletek” az amerikai monopóliumok szolgálatában (Folyóirat- szemle)	8—9 833
B. Boldirev:	A Kínai Népköztársaság sikerei a pénz- ügyek megszilárdításában és fejlesztésé- ben (Folyóiratszemle)	4 395
A. Bolgov:	A kolhozok és a kolhozparasztok anyagi érdekelttsége a közös gazdaság fejlesz- tésében (Folyóiratszemle)	5 489
E. Bregel:	Az infláció apológiája a modern burzsoá közgazdaságtanban (Folyóiratszemle)	5 486
J. Csadajev:	A helyi tervbizottságok gazdasági mun- kájának megjavításáról (Folyóiratszemle)	1 96
Csendes Béla:	Az állami begyűjtés új rendszeréről	2 135
P. Csernyisov:	Az Egyesült Államok és Anglia valutáris ellentétei (Folyóiratszemle)	3 297
Csiang Hszüe-mo:	A kínai új demokrácia viszonyai közt érvényesülő gazdasági törvények (Folyó- iratszemle)	8—9 825
Csizmadia Ernő:	Az agrárgazdaságtan tárgyáról	4 377
Déri Tibor:	Közlekedésünk helyzete és feladatai a szocializmus építésének új szakaszában	6—7 508

		Folyóirat- szám	Oldal
Dobrovits Iván :	A szocialista és a kapitalista tábor országainak költségvetéséről	8—9	763
Drecin József :	A beruházások alakulásának néhány kérdése hazánk szocialista iparosításának eddigi szakaszában	8—9	708
I. Dugyinszkij :	A európai népi demokratikus országok artermeléséről (Folyóíratszemle)	8—9	827
Erdei Ferenc :	A háztáji gazdaság kérdései	8—9	676
Fáy József:	A devizahozam és a jövedelmezőség néhány kérdése külkereskedelmünkben	6—7	578
M. Fedorovics:	Az ipari termelőkapacitások fölmérésének módszertani alapelvei	6—7	526
Fehér Lajos:	A kormányintézkedések jelentősége és első eredményei a mezőgazdaság föllendítéséért folyó harcban	3	226
Fenyő Imre :	A piaci kereskedelem kérdései hazánkban	8—9	770
Félix Pál:	A Vietnami Demokratikus Köztársaság új agrárpolitikája	4	353
L. Fitunyi:	A fejletlen országok gazdasági megsegítéséről (Folyóíratszemle)	2	195
Forgács Tibor:	Az ágazati gazdaságtanok kérdéséhez	3	276
Füsti Pái:	A tervvégrehajtás ellenőrzésének néhány kérdése az iparban	5	457
M. Gorodszkij:	Az állattenyésztés föllendítése a mezőgazdaság hálaszthatatlan feladata (Folyóíratszemle)	4	403
J. Grekulov:	A kolhoztermelés jövedelmezőségének fokozásáról (Folyóíratszemle)	2	191
A. Guszakov:	A pénz és funkciói a szocialista gazdaságban	6—7	609
M. Gutcajt:	Krónikus munkanélküliség a kapitalizmus általános válságának korszakában (Folyóíratszemle)	2	187
J. Guzevatij:	A háborúutáni „földreform” és a mezőgazdaság hanyatlása Japánban (Folyóíratszemle)	2	197
V. Halturin:	A gép- és traktorállomány a kolhoztermelés fejlődésének legfőbb meghatározó ereje (Folyóíratszemle)	6—7	663
Hoch Róbert:	Áruforgalom és termékcseré (II. rész)	1	48
Hszüe Mu-csiao:	Az értéktörvény hatása Kína népgazdaságában	2	172

		Folyóirat- szám	Oldal
Huszár István :	Milyen módszerekkel hamisítja meg a nyugatnémetországi burzsoá statisztika a létfenntartási költségek indexét	8—9	780
V. Ikonnyikov :	A szovjet pénz elméletének néhány kérdése	8—9	807
A. Jefimov:	A műanyagok alkalmazása — a megtakarítások fontos népgazdasági tartaléka (Folyóiratszemle)	6—7	666
A. Jefimov :	Az urali helyi és szövetkezeti iparvállalatok szakosítása (Folyóiratszemle)	8—9	824
Jónás Anna:	Fontos könyv a mezőgazdasági munka kérdéseiről (A. Kuropatkin: A mezőgazdasági munka kérdései a Szovjetunióban)	4	388
I. Kantisev:	A szovhozgazdaság további fejlesztésének tartalékai (Folyóiratszemle)	3	294
J. Kapusztjin :	A munka szerinti elosztás — a szocializmus gazdasági törvénye	8—9	730
A. Karavajev:	A kolhozok szervezeti és gazdasági megerősítése (Folyóiratszemle)	2	193
Karádi Gyula:	A munkatermelékenység növelésének gyakorlati módszerei az iparban	4	301
Kádár Lajos:	A latinamerikai népek harca a demokráciáért és a függetlenségért	1	62
Kerényi A. Ödön :	Villamosenergia-gazdálkodásunk és a népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődése	8—9	748
G. Kim:	A koreai nép harca a népgazdaság helyreállításáért, a békéért és a nemzeti egyességért (Folyóiratszemle)	4	397
Komor Imre:	Lenin tanításainak világtörténelmi győzelme	1	1
Kornis Pál Andorné:	Elemzés és statisztika. Megjegyzések Füstí Pál elvtárs cikkéhez	8—9	820
J. Kronrod:	A pénz és funkciói a szocialista gazdaságban	3	245
I. Laptyev:	Az SZKP központi bizottsága szeptemberi teljes ülésének határozatai és a közgazdaságtudomány feladatai a mezőgazdaságban (A Szocialisztikus Szerszkoje Hozjajstvo és a Voproszi Ekonomiki 1954. évi 2. számában megjelent cikkek alapján ismerteti Szunyogh Károly)	6—7	587

		Folyóirat- szám	Oldal
K. Larionov — A. Molcsanov:	A pénz a szocializmusban	6—7	614
Lázár György:	Az 1954. évi népgazdasági terv egyes kérdései	2	101
Li Jen Szk:	A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság mezőgazdaságának fejlődési távlatai	5	453
V. Lopatkin:	A szovjet kereskedelem a fogyasztási cikkek elosztásának legfőbb formája a szocializmusban (Folyóiratszemle)	6—7	639
V. Macsihin:	A közfogyasztási cikkek termelésének fejlesztése a helyiipari vállalatokban és a kisipari szövetkezetekben (Folyóiratszemle)	6—7	658
I. Malisev:	A Szovjetunió nemzeti jövedelme	4	320
V. Maszlennyikov:	Agrárátalakulások és jelentőségük a Kínai Népköztársaság termelőerőinek fejlődésében (Folyóiratszemle)	2	185
Márczis Antal:	A termelőszövetkezetek megszilárdításáról	5	409
Nagy Tamás:	A népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődésének törvénye	3	201
Nagy Tamás:	A szocialista újratermelés	6—7	543
A. Notkin :	A nemzeti vagyon a szocializmusban	8—9	786
N. Nyekraszov:	A szocialista termelés legfejlettebb technikájáról (Folyóiratszemle)	6—7	645
M. Oprisan — S. Arzene:	A Román Népköztársaság gazdasági föllendülése (Folyóiratszemle)	3	296
K. Osztrovityanov:	Termelés és fogyasztás a szocializmusban	2	109
K. Osztrovityanov:	A politikai gazdaságtan tárgyáról	5	422
A. Palcev:	A tőkés társadalom nemzeti jövedelmének elméleti kérdései	1	26
M. Parsikov:	Az élelmiszertermelés bővítésének és az élelmiszerek minőségjavításának programja (Folyóiratszemle)	4	402
V. Perlo:	Az amerikai monopolitőke hajszája a maximális profit után	3	265
K. Plotnyikov :	A szovjet költségvetés az ötödik ötéves terv éveiben (Folyóiratszemle)	8—9	831
G. Roginszkij:	A piacprobléma kiéléződése a tőkésországokban és a nemzetközi kereskedelem távlatai. (Folyóiratszemle)	4	398
J. Russzakovszkij:	A népgazdaság villamosenergetikai bázisának fejlődése az ötödik ötéves tervben (Folyóiratszemle)	1	92

		Folyóirat- szám	Oldal
Sándi Ottó:	A mezőgazdaság fejlesztése a szocializmus építésének új szakaszában	1	15
Sárdi Zoltán:	A belkereskedelmi munka elemzésének néhány problémája	6—7	563
J. Sersnyev:	A militarizálás és az ellentmondások növekedése a tőkésországok gazdaságában (Folyóíratszemle)	4	406
Sulyok Béla:	Hozzászólás az ágazati gazdaságtanok kérdéséhez	5	463
Szabó Kálmán:	A népjólét emelésének, a szocializmus építésének kongresszusa	6—7	497
T. Szakszaganszkij:	A konkrét gazdaságtan mint tudomány védelmében (Folyóíratszemle)	8—9	836
A. Szantalov:	Imperialista harc a stratégiai nyersanyagokért (Folyóíratszemle)	1	79
J. Szollertyinszkaja:	A szocialista mezőgazdaság bővített újratermelése (Folyóíratszemle)	6—7	655
V. Szolodovnyikov:	A tőkésországokban az adó a monopóliumok eszköze a munkásosztály kirablására (Folyóíratszemle)	8—9	828
Sz. Sztrumilin:	Felvirágzási verseny és fegyverkezési verseny	1	75
Szurdi István:	A legjobb munkamódszerek kidolgozása és elterjesztése könnyűiparunkban	5	444
V. Szusczenko:	Angol-amerikai vetélkedés Kanadában (Folyóíratszemle)	1	86
J. Vjazmin:	A város és a falu gazdasági kapcsolatának formái a szocializmusban (Folyóíratszemle)	6—7	644
A. Zvorikin — D. Kirzsnyer:	A konkrét gazdaságtan mint tudomány és mint tantárgy (Folyóíratszemle)	8—9	835
V. Zsirnov — F. Kravcsenko:	A kulturális építés tervezése (Folyóíratszemle)	6—7	668
N. Zsukov — G. Grigorjev:	A nyugatnémet monopóliumok gazdasági terjeszkedése (Folyóíratszemle)	1	83

2. Elméleti kérdések

A közgazdaságtudomány szerepe a kommunista építésben (Folyóíratszemle)	6—7	634
A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem tudományos ülészaka (I. rész)	4	360

		Folyóirat- szám	Oldal
	A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem tudományos ülésszaka (II. rész)	5	474
	A pénz és funkciói a szocialista gazdaságban	8—9	814
	Engels: Az erfurti programtervezet bírálata (Könyvismertetés — B. Gy.)	6—7	629
	Vita az MSZT közgazdasági szakosztályában a szocialista pénz elméleti kérdéseiről (K. T.)	6—7	618
D. Allahverdjan:	A pénzügyi rendszer szerepe a Szovjetunió nemzeti jövedelmének elosztásában (Folyóíratszemle)	5	483
Bácskai Tamás — Gerő Tamásné:	A szocialista társadalom pénzének néhány elméleti kérdéséhez	2	178
P. Belov:	Lenin a szocializmusban érvényesülő anyagi érdekeltség elvérői (Folyóírat-szemle)	4	393
I. Bljumin :	A burzsoá „cikluselméletek” az amerikai monopóliumok szolgálatában (Folyóíratszemle)	8—9	833
E. Bregel:	Az infláció apológiája a modern burzsoá közgazdaságtanban (Folyóíratszemle)	5	486
Csiang Hszüe-mo :	A kínai új demokrácia viszonyai közt érvényesülő gazdasági törvények (Folyóíratszemle)	8—9	827
Csizmadia Ernő:	Az agrárgazdaságtan tárgyáról	4	377
I. Dugyinszkij :	Az európai népi demokratikus országok árutermeléséről (Folyóíratszemle)	8—9	827
Forgács Tibor:	Az ágazati gazdaságtanok kérdéséhez	3	276
A. Guszakov:	A pénz és funkciói a szocialista gazdaságban	6—7	609
Hoch Róbert:	Áruforgalom és termékcseré (II. rész)	1	48
Hszüe Mu-csiao:	Az értéktörvény hatása Kína népgazdaságában	2	172
V. Ikonnyikov :	A szovjet pénz elméletének néhány kérdése	8—9	807
J. Kapusztjin :	A munka szerinti elosztás — a szocializmus gazdasági törvénye	8—9	730
J. Kronrod:	A pénz és funkciói a szocialista gazdaságban	3	245
K. Larionov — A. Molcsanov:	A pénz a szocializmusban	6—7	614
I. Malisev:	A Szovjetunió nemzeti jövedelme	4	320

	Folyóirat- szám	Oldal
Nagy Tamás: A népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődésének törvénye	3	201
Nagy Tamás: A szocialista újratermelés	6—7	543
A. Notkin : A nemzeti vagyon a szocializmusban	8—9	786
K. Osztrovityanov: Termelés és fogyasztás a szocializmusban	2	109
K. Osztrovityanov: A politikai gazdaságtan tárgyról	5	422
A. Palcev: A tőkés társadalom nemzeti jövedelmének elméleti kérdései	1	26
Pach Zsigmond Pál: Hozzászólás a „Vita a gazdaságtörténet néhány kérdéséről a Német Demokratikus Köztársaságban” című beszámolóhoz	3	283
Sándor Pál: Hozzászólás a „Vita a gazdaságtörténet néhány kérdéséről a Német Demokratikus Köztársaságban” című beszámolóhoz	3	289
Sulyok Béla: Hozzászólás az ágazati gazdaságtanok kérdéséhez	5	463
T. Szakszaganszkij: A konkrét gazdaságtan mint tudomány védelmében (Folyóiratszemle)	8—9	836
J. Szollertyinszkaja: A szocialista mezőgazdaság bővített újratermelése (Folyóiratszemle)	6—7	655
J. Vjazmin: A város és a falu gazdasági kapcsolatának formái a szocializmusban (Folyóiratszemle)	6—7	644
A. Zvorikin — D. Kirzsnyer : A konkrét gazdaságtan mint tudomány és mint tantárgy (Folyóiratszemle)	8—9	835

3. Gazdasági leírás, gazdaságtörténet

	A szocialista tábor országainak gazdasági sikerei	2	148
	A tőkésországok gazdasági helyzetének rosszabbodása 1954 elején (Folyóiratszemle)	6—7	648
	Milliárdos trösztök Franciaországban (Könyvismertetés — Józsa Péter)	6—7	631
Erdei Ferenc :	A háztáji gazdaság kérdései	8—9	676
M. Gutcajt:	Krónikus munkanélküliség a kapitalizmus általános válságának korszakában (Folyóiratszemle)	2	187
J. Guzevatij:	A háborúutáni „földreform” és a mezőgazdaság hanyatlása Japánban (Folyóiratszemle)	2	197
Kádár Lajos:	A latinamerikai népek harca a demokráciáért és a függetlenségért	1	62

	Folyóirat- szám	Oldal
Kerényi A. Ödön :	Villamosenergia-gazdálkodásunk és a népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődése	8—9 748
G. Kim:	A koreai nép harca a népgazdaság helyreállításáért, a békéért és a nemzeti egységért (Folyóíratszemle)	4 397
V. Maszlennyikov:	Agrárátalakulások és jelentőségük a Kínai Népköztársaság termelőerőinek fejlődésében (Folyóíratszemle)	2 185
M. Oprisan — S. Arzene:	A Román Népköztársaság gazdasági föllendülése (Folyóíratszemle)	3 296
Pach Zsigmond Pál:	Hozzászólás a „Vita a gazdaságtörténet néhány kérdéséről a Német Demokratikus Köztársaságban” című beszámolóhoz	3 283
V. Perlo:	Az amerikai monopoltőke hajszája a maximális profit után	3 265
G. Roginszkij:	A piacprobléma kiéleződése a tőkésországokban és a nemzetközi kereskedelem távlatai (Folyóíratszemle)	4 398
Sándor Pál:	Hozzászólás a „Vita a gazdaságtörténet néhány kérdéséről a Német Demokratikus Köztársaságban” című beszámolóhoz	3 289
J. Sersnyev:	A militarizálás és az ellentmondások növekedése a tőkésországok gazdaságában (Folyóíratszemle)	4 406
A. Szantalov:	Imperialista harc a stratégiai nyersanyagokért (Folyóíratszemle)	1 79
V. Szusczenko:	Angol-amerikai vetélkedés Kanadában (Folyóíratszemle)	1 86
N. Zsukov — G. Grigorjev:	A nyugatnémet monopóliumok gazdasági terjeszkedése (Folyóíratszemle)	1 83

4. Ipar, iparszervezési kérdések, műszaki ismertetések

	Az ipari beruházások gazdasági hatékonyságáról folytatott szovjetunióbeli vita eredményei	6—7 592
Altomáre Iván:	Élelmiszeriparunk időszerű kérdései	2 127
Drecin József :	A beruházások alakulásának néhány kérdése hazánk szocialista iparosításának eddigi szakaszában	8—9 708
M. Fedorovics:	Az ipari termelőkapacitások fölmérésének módszertani alapelvei	6—7 526

		Folyóirat- szám	Oldal
Füsti Pál:	A tervvégrehajtás ellenőrzésének néhány kérdése az iparban	5	457
A. Jefimov:	A műanyagok alkalmazása — a megtakarítások fontos népgazdasági tartaléka (Folyóíratszemle)	6—7	666
A. Jefimov :	Az urali helyi és szövetkezeti iparvállalatok szakosítása (Folyóíratszemle)	8—9	824
Karádi Gyula:	A munkatermelékenység növelésének gyakorlati módszerei az iparban	4	301
Kerényi A. Ödön :	Villamosenergia-gazdálkodásunk és a népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődése	8—9	748
N. Nyekraszov:	A szocialista termelés legfejlettebb technikájáról (Folyóíratszemle)	6—7	645
M. Parsikov :	Az élelmiszertermelés bővítésének és az élelmiszerek minőségjavításának programja (Folyóíratszemle)	4	402
J. Russzakovszkij:	A népgazdaság villamosenergetikai bázisának fejlődése az ötödik ötéves tervben	1	92
Szurdi István:	A legjobb munkamódszerek kidolgozása és elterjesztése könnyűiparunkban	5	444
V. Macsihin:	A közfogyasztási cikkek termelésének fejlesztése a helyiipari vállalatokban és az ipari szövetkezetekben (Folyóíratszemle)	6—7	658

5. Kereskedelem, közlekedésügy

Déri Tibor:	Közlekedésünk helyzete és feladatai a szocializmus építésének új szakaszában	6—7	508
Fáy József:	A devizahozam és a jövedelmesség néhány kérdése külkereskedelmünkben	6—7	578
Fenyő Imre :	A piaci kereskedelem kérdései hazánkban	8—9	770
Hoch Róbert:	Áruforgalom és termékcseré (II. rész)	1	48
V. Lopatkin:	A szovjet kereskedelem a fogyasztási cikkek elosztásának legfőbb formája a szocializmusban (Folyóíratszemle)	6—7	639
G. Roginszkij:	A piacprobléma kiéleződése a tőkésországokban és a nemzetközi kereskedelem távlatai (Folyóíratszemle)	4	398
Sárdi Zoltán:	A belkereskedelmi munka elemzésének néhány problémája	6—7	563

6. Könyv- és folyóiratismertetés

A Planovoje Hozjajszto 1953. évi 5. számából (Pattantus Endre)	1	92
A Planovoje Hozjajszto 1953. évi 6. számából (Pattantus Endre)	4	401
A Planovoje Hozjajszto 1954. évi 1. és 2. számából (Pattantus Endre)	6—7	655
A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 9. számából (E. Zs.)	1	79
A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 10. számából (K. F.)	2	184
A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 11. számából (H. R.-né)	2	190
A Voproszi Ekonomiki 1953. évi 12. számából (H. R.-né)	3	293
A Voproszi Ekonomiki 1954. évi 1. számából (Bors László)	4	393
A Voproszi Ekonomiki 1954. évi 2. számából (H. R.-né)	5	493
A Voproszi Ekonomiki 1954. évi 3. számából (Bors László)	6—7	634
A Voproszi Ekonomiki 1954. évi 4. számából (H. R.-né)	6—7	642
A Voproszi Ekonomiki 1954. évi 5. számából (Bors László)	8—9	824
A Voproszi Ekonomiki 1954. évi 6. számából (H. R.-né)	8—9	831
Czóbel Ernő: Engels politikai tevékenységének fő szakaszai (Varga Iván)	5	492
Engels: Az erfurti programtervezet bírálatára (B. Gy.)	6—7	629
Gazdaságstatisztika — Szerkesztette: A. Petrov (Horváth Róbert)	8—9	839
Gömöri Endre: Irán (Félix Pál)	8—9	850
J. Kronrod: Az önálló elszámolás alapjai (B. T.)	8—9	845
Mao Ce-tung Válogatott Műveinek 3. kötete (Török Piroska)	5	494
Milliárdos trösztök Franciaországban (Józsa Péter)	6—7	631
Jónás Anna: Fontos könyv a mezőgazdasági munka kérdéseiről (A. Kuropatkin: A mezőgazdasági munka kérdései a Szovjetunióban)	4	388

7. Magyarország gazdasága

	A szocialista tábor országainak gazdasági sikerei	2	148
Altomáre Iván:	Élelmiszeriparunk időszerű kérdései	2	127
Csendes Béla:	Az állami begyűjtés új rendszeréről	2	135
Déri Tibor:	Közlekedésünk helyzete és feladatai a szocializmus építésének új szakaszában	6—7	508
Drecin József:	A beruházások alakulásának néhány kérdése hazánk szocialista iparosításának eddigi szakaszában	8—9	708
Erdei Ferenc:	A háztáji gazdaság kérdései	8—9	676
Fáy József:	A devizahozam és a jövedelmezőség néhány kérdése külkereskedelmünkben	6—7	578
Fehér Lajos:	A kormányintézkedések jelentősége és első eredményei a mezőgazdaság föllendítéséért folyó harcban	3	226
Karádi Gyula:	A munkatermelékenység növelésének gyakorlati módszerei az iparban	4	301
Kerényi A. Ödön:	Villamosenergia-gazdálkodásunk és a népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődése	8—9	748
Lázár György:	Az 1954. évi népgazdasági terv egyes kérdései	2	101
Márczis Antal:	A termelőszövetkezetek megszilárdításáról	5	409
Nagy Tamás:	A népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődésének törvénye	3	201
Nagy Tamás:	A szocialista újratermelés	6—7	543
Sándi Ottó:	A mezőgazdaság fejlesztése a szocializmus építésének új szakaszában	1	15
Szabó Kálmán:	A népjólét emelésének, a szocializmus építésének kongresszusa	6—7	497

8. Marxizmus-leninizmus

Komor Imre:	Lenin tanításainak világtörténelmi győzelme	1	1
	Czóbel Ernő: Engels politikai tevékenységének fő szakaszai (Könyvismertetés — Varga Iván)	5	492
	Engels: Az erfurti programtervezet bírálatja (Könyvismertetés — B. Gy.)	6—7	629

9. Mezőgazdaság

	A szocialista mezőgazdaság további föllendüléseért (Folyóíratszemle)	6—7	642
	Szüntessük meg a mezőgazdasági tervezés hibáit és fogyatékoságait (Folyóíratszemle)	6—7	662
A. Bolgov:	A kolhozok és a kolhozparasztok anyagi érdekeltsége a közös gazdaság fejlesztésében (Folyóíratszemle)	5	489
Csendes Béla:	Az állami begyűjtés új rendszeréről	2	135
Erdei Ferenc:	A háztáji gazdaság kérdései	8—9	676
Fehér Lajos:	A kormányintézkedések jelentősége és első eredményei a mezőgazdaság föllendítéséért folyó harcban	3	226
Félix Pál:	A Vietnami Demokratikus Köztársaság új agrárpolitikája	4	353
M. Gorodszkij:	Az állattenyésztés föllendítése a mezőgazdaság halaszthatatlan feladata (Folyóíratszemle)	4	403
J. Grekulov:	A kolhoztermelés jövedelmezőségének fokozásáról (Folyóíratszemle)	2	191
J. Guzevatij:	A háborúutáni „földreform” és a mezőgazdaság hanyatlása Japánban (Folyóíratszemle)	2	197
V. Halturin:	A gép- és traktorállomás a kolhoztermelés fejlődésének legfőbb meghatározó ereje (Folyóíratszemle)	6—7	663
Jónás Anna:	Fontos könyv a mezőgazdasági munka kérdéseiről (A. Kuropatkin: A mezőgazdasági munka kérdései a Szovjetunióban)	4	388
I. Kantisev:	A szovhözgazdaság további fejlesztésének tartalékai (Folyóíratszemle)	3	294
A. Karavajev:	A kolhozok szervezeti és gazdasági megerősítése (Folyóíratszemle)	2	193
I. Laptjev:	Az SZKP központi bizottsága szeptemberi ülésének határozatai és a közgazdaságtudomány feladatai a mezőgazdaságban (A Szocialiszticeszköje Szelszköje Hozjajszto és a Voproszi Ekonomiki 1954. évi 2. számában megjelent cikkek alapján ismerteti Szunyogh Károly)	6—7	587
Li Jen Szk:	A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság mezőgazdaságának fejlődési távlatai	5	453

	Folyóirat- szám	Oldal
V. Maszlennyikov: Agrárátalakulások és jelentőségük a Kínai Népköztársaság termelőerőinek fejlődésében (Folyóiratszeme)	2	185
Márczis Antal: A termelőszövetkezetek megszilárdításáról	5	409
Sándi Ottó: A mezőgazdaság fejlesztése a szocializmus építésének új szakaszában	1	15
J. Szollertyinszkaja: A szocialista mezőgazdaság bővített újratermelése (Folyóiratszeme)	6—7	655

10. Munkabér, munkaszervezés, munkaerőgazdálkodás

P. Belov:	V. I. Lenin a szocializmusban érvényesülő anyagi érdekelttség elvéről (Folyóiratszeme)	4	393
Jónás Anna:	Fontos könyv a mezőgazdasági munka kérdéseiről (A. Kuropatkin: A mezőgazdasági munka kérdései a Szovjetunióban)	4	388
J. Kapusztjin :	A munka szerinti elosztás—a szocializmus gazdasági törvénye	8—9	730
Karádi Gyula:	A munkatermelékenység növelésének gyakorlati módszerei az iparban	4	301
Szurdi István:	A legjobb munkamódszerek kidolgozása és elterjesztése könnyűiparunkban	5	444

11. Népi demokráciák gazdasága

	A szocialista tábor országainak gazdasági sikerei	2	148
B. Boldirev:	A Kínai Népköztársaság sikerei a pénzügyek megszilárdításában és fejlesztésében (Folyóiratszeme)	4	395
Csiang Hszüe-mo :	A kínai új demokrácia viszonyai közt érvényesülő gazdasági törvények (Folyóiratszeme)	8—9	825
I. Dugyinszkij :	Az európai népi demokratikus országok árutermeléséről (Folyóiratszeme)	8—9	827
Félix Pál:	A Vietnami Demokratikus Köztársaság új agrárpolitikája	4	353
Hszüe Mu-csiao:	Az értéktörvény hatása Kína népgazdaságában	2	172
G. Kim:	A koreai nép harca a népgazdaság helyreállításáért, a békéért és a nemzeti egységért (Folyóiratszeme)	4	397

		Folyóirat- szám	Oldal
Li Jen Szek:	A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság mezőgazdaságának fejlődési távlatai	5	453
V. Maszlennyikov:	Agrárátalakulások és jelentőségük a Kínai Népköztársaság termelőerőinek fejlődésében (Folyóírat szemle)	2	185
M. Oprisan — S. Arzene:	A Román Népköztársaság gazdasági föllendülése (Folyóírat szemle)	3	296

12. Oktatás

Csizmadia Ernő:	Az agrárgazdaságtan tárgyáról	4	377
Forgács Tibor:	Az ágazati gazdaságtanok kérdéséhez	3	276
K. Osztrovityanov:	A politikai gazdaságtan tárgyáról	5	422
Sulyok Béla:	Hozzászólás az ágazati gazdaságtanok kérdéséhez	5	463

13. Pénz- és hitelügy

	A pénz és funkciói a szocialista gazdaságban	8—9	814
	J. Kronrod: Az önálló elszámolás alapjai (Könyvismertetés — Bácskai Tamás)	8—9	845
	Vita az MSZT közgazdasági szakosztályában a szocialista pénz elméleti kérdéseiről (K. T.)	6—7	618
D. Allahverdjan:	A pénzügyi rendszer szerepe a Szovjetunió nemzeti jövedelmének elosztásában (Folyóírat szemle)	5	483
A. Bacsurin:	A nyereség és a forgalmi adó kérdése a Szovjetunióban (Folyóírat szemle)	6—7	636
Bácskai Tamás — Gerő Tamásné:	A szocialista társadalom pénzének néhány elméleti kérdéséhez	2	178
B. Boldirev:	A Kínai Népköztársaság sikerei a pénzügyek megszilárdításában és fejlesztésében (Folyóírat szemle)	4	395
E. Bregel:	Az infláció apológiája a modern burzsoá közgazdaságtanban (Folyóírat szemle)	5	486
P. Csernisov:	Az Egyesült Államok és Anglia valutáris ellentétei (Folyóírat szemle)	3	297
Dobrovits Iván :	A szocialista és a kapitalista tábor országainak költségvetéséről	8—9	763
A. Guszakov:	A pénz és funkciói a szocialista gazdaságban	6—7	609

	Folyóirat- szám	Oldal
Hszüe Mu-csiao:	Az értéktörvény hatása Kína népgazdaságában	2 172
V. Ikonnyikov :	A szovjet pénz elméletének néhány kérdése	8—9 807
J. Kronrod:	A pénz és funkciói a szocialista gazdaságban	3 245
K. Larionov — A. Molcsanov:	A pénz a szocializmusban	6—7 614
I. Malisev:	A Szovjetunió nemzeti jövedelme	4 320
A. Palcev:	A tőkés társadalom nemzeti jövedelmének elméleti kérdései	1 26
K. Plotnyikov :	A szovjet költségvetés az ötödik ötéves terv éveiben (Folyóiratszemle)	8—9 831
V. Szolodovnyikov :	A tőkésországokban az adó a monopóliumok eszköze a munkásosztály kirablására (Folyóiratszemle)	8—9 828

14. Statisztika, számvitel

	„A magyar statisztikai irodalom története“ című kiállításról (Kovacsics József)	6—7 623
	A Szovjetunió állami népgazdaságfejlesztő tervének 1953. évi eredményei (A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatal közleménye)	2 158
	A Szovjetunió 1954. évi állami népgazdaságfejlesztő tervének első félévi eredményei (A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatal közleménye)	8—9 798
	Gazdaságstatisztika — Szerkesztette: A. Petrov (Könyvismertetés — Horváth Róbert)	8—9 839
Huszár István :	Milyen módszerekkel hamisítja meg a nyugatnémetországi burzsoá statisztika a létfenntartási költségek indexét	8—9 780
Kornis Pál Andorné:	Elemzés és statisztika. Megjegyzések Füsti Pál elvtárs cikkéhez	8—9 820
Sárdi Zoltán:	A belkereskedelmi munka elemzésének néhány problémája	6—7 563

15. Tervgazdaság, gazdasági politika

	A szocialista tábor országainak gazdasági sikerei	2 148
	A Szovjetunió állami népgazdaságfejlesztő tervének 1953. évi eredményei (A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatal közleménye)	2 158

		Folyóirat- szám	Olda
	A Szovjetunió 1954. évi állami népgazdaságfejlesztő tervének első félévi eredményei (A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatal közleményei)	8—9	798
	Az ipari beruházások gazdasági hatékonyságáról folytatott szovjetunióbeli vita eredményei	6—7	592
	Szüntessük meg a mezőgazdasági tervezés hibáit és fogyatékoságait (Folyóiratszemle)	6—7	662
P. Belov:	V. I. Lenin a szocializmusban érvényesülő anyagi érdekeltség elvéről (Folyóiratszemle)	4	393
B. Boldirev:	A Kínai Népköztársaság sikerei a pénzügyek megszilárdításában és fejlesztésében (Folyóiratszemle)	4	395
J. Csadajev:	A helyi tervbizottságok gazdasági munkájának megjavításáról (Folyóiratszemle)	1	96
Csendes Béla:	Az állami begyűjtés új rendszeréről	2	135
Déri Tibor:	Közlekedésünk helyzete és feladatai a szocializmus építésének új szakaszában	6—7	508
Drecin József:	A beruházások alakulásának néhány kérdése hazánk szocialista iparosításának eddigi szakaszában	8—9	708
Fáy József:	A devizahozam és a jövedelmezőség néhány kérdése külkereskedelmünkben	6—7	578
M. Fedorovics:	Az ipari termelőkapacitások fölmérésének módszertani alapelvei	6—7	526
Fehér Lajos:	A kormányintézkedések jelentősége és első eredményei a mezőgazdaság föllendítéséért folyó harcban	3	226
Félix Pál:	A Vietnami Demokratikus Köztársaság új agrárpolitikája	4	353
Füsti Pál:	A tervvégrehajtás ellenőrzésének néhány kérdése az iparban	5	457
M. Gorodszkij:	Az állattenyésztés föllendítése a mezőgazdaság halaszthatatlan feladata (Folyóiratszemle)	4	403
J. Grekulov:	A kolhoztermelés jövedelmezőségének fokozásáról (Folyóiratszemle)	2	191
V. Haiturin:	A gép- és traktorállomány a kolhoztermelés fejlődésének legfőbb meghatározó ereje (Folyóiratszemle)	6—7	663

		Folyóirat szám	Oldal
Hszüe Mu-csiao:	Az értéktörvény hatása Kína népgazdaságában	2	172
A. Jefimov:	A műanyagok alkalmazása — a megtakarítások fontos népgazdasági tartaléka (Folyóiratszemle)	6—7	666
I. Kantisev:	A szovhozgazdaság további fejlesztésének tartalékai (Folyóiratszemle)	3	294
A. Karavajev:	A kolhozok szervezeti és gazdasági megerősítése (Folyóiratszemle)	2	193
Kerényi A. Ödön:	Villamosenergia-gazdálkodásunk és a népgazdaság tervszerű fejlődése	8—9	748
Kornis Pál Andorné:	Elemzés és statisztika. Megjegyzések Füstí Pál elvtárs cikkéhez	8—9	820
Lázár György:	Az 1954. évi népgazdasági terv egyes kérdései	2	101
I. Malisev:	A Szovjetunió nemzeti jövedelme	4	320
Nagy Tamás:	A népgazdaság tervszerű (arányos) fejlődésének törvénye	3	201
M. Parsikov:	Az élelmiszertermelés bővítésének és az élelmiszerek minőségjavításának programja (Folyóiratszemle)	4	402
J. Russzakovszkij:	A népgazdaság villamosenergetikai bázisának fejlődése az ötödik ötéves tervben (Folyóiratszemle)	1	92
Sándi Ottó:	A mezőgazdaság fejlesztése a szocializmus építésének új szakaszában	1	15
Szabó Kálmán:	A népjólét emelésének, a szocializmus építésének kongresszusa	6—7	497
Sz. Sztrumilin:	Felvirágzási verseny és fegyverkezési verseny	1	75
V. Zsirnov— F. Kravcsenko:	A kulturális építés tervezése (Folyóiratszemle)	6—7	668

16. Tőkésországok gazdasága

	A tőkésországok gazdasági helyzetének rosszabbodása 1954 elején (Folyóiratszemle)	6—7	648
Gömöri Endre:	Irán (Könyvismeretetés — Félix Pál)	8—9	850
	Milliárdos trösztök Franciaországban (Könyvismeretetés — Józsa Péter)	6—7	631
P. Csernisov:	Az Egyesült Államok és Anglia valutáris ellenfétei (Folyóiratszemle)	3	297
L. Fitunyi:	A fejletlen országok gazdasági megsegítéséről (Folyóiratszemle)	2	195

	Folyóirat- szám	Oldal
M. Gutcajt:	Krónikus munkanélküliség a kapitaliz- mus általános válságának korszakában (Folyóíratszemle)	2 187
J. Guzevatij:	A háborúutáni „földreform” és a mező- gazdaság hanyatlása Japánban (Folyó- íratszemle)	2 197
Huszár István:	Milyen módszerekkel hamisítja meg a nyugatnémetországi burzsoá statisztika a létfenntartási költségek indexét	8—9 780
Kádár Lajos:	A latinamerikai népek harca a demo- kráciáért és a függetlenségért	1 62
A. Palcev:	A tőkés társadalom nemzeti jövedelmé- nek elméleti kérdései	1 26
V. Perlo:	Az amerikai monopoltőke hajszája a maximális profit után	3 265
G. Roginszkij:	A piacprobléma kiéleződése a tőkés- országokban és a nemzetközi keres- kedelem távlatai (Folyóíratszemle)	4 398
J. Sersnyev:	A militarizálás és az ellentmondások növekedése a tőkésországok gazdaságá- ban (Folyóíratszemle)	4 406
A. Szantalov:	Imperialista harc a stratégiai nyers- anyagokért (Folyóíratszemle)	1 79
V. Szolodovnyikov:	A tőkésországokban az adó a monopó- liumok eszköze a munkásosztály kirab- lására (Folyóíratszemle)	8—9 828
Sz. Sztrumilin:	Felvirágzási verseny és fegyverkezési verseny	1 75
V. Szusczenko:	Angol-amerikai vetélkedés Kanadában (Folyóíratszemle)	1 86
N. Zsukov — G. Grigorjev:	A nyugatnémet monopóliumok gazdasági terjeszkedése (Folyóíratszemle)	1 83

17. Tudományos élet

A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem tudományos ülészaka (I. rész)	4	360
A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem tudományos ülészaka (II. rész)	5	474
„A magyar statisztikai irodalom törté- nete” című kiállításról (Kovacsics József)	6—7	623
Vita az MSZT közgazdasági szakosztá- lyában a szocialista pénz elméleti kér- déseiről (K. T.)	6—7	618

Előfizetőinkhez!

A közgazdaságtudomány fejlesztésével kapcsolatos feladatok szükségessé teszik, hogy új, magyar közgazdaságtudományi folyóirat folytassa és emelje magasabb színvonalra a Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemle által megkezdett munkát. Ez az új folyóirat októberben indul meg

KÖZGAZDASÁGI SZEMLE

címen, a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában, a Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemle pedig ebben a hónapban jelent meg utoljára.

Az új KÖZGAZDASÁGI SZEMLE a Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemlénél jóval nagyobb terjedelemben jelenik meg, s gazdasági életünk legfontosabb problémáiról közöl hazai szerzőktől cikkeket.

Előfizetési ára negyedévenként 15 forint. A Magyar-Szovjet Közgazdasági Szemle egyéni előfizetői ezen túl az új Közgazdasági Szemlét kapják. Vállalati előfizetőknek a jövőben csak korlátozott számban szállíthatjuk a lapot. A legközelebbi negyedévre (október–decemberre) szóló újabb egyéni előfizetések beküldését október 10-ig kérjük a Posta Központi Hirlapiroda címére (Budapest V, József nádor-tér 1. Telefon: 183—022).